BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
23 D
1 M

Vide, quæ de Auctore scribit Echard Tom. 1. Script. ordinis Prædicator. pag. 171. et seq.

A

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA VITTORIO EMANUELE

14-15-B-2-

13

SVMMAE VIRTVTVM AC VITIORVM,

Tomus Primus,

GVILIELMO PERALDO Epiſcopo Lugdunenſi, ordinis Prædicatorum, authore.

Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiusq́ue quàm antehac vnquam excuſſa.

BIBLIOTHECA S. P... AD VINCULA

VENETIIS,
Apud Franciſcum Zilettum.
M D LXXI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

12 23 D 1

AD DISERTISSIMVM I. V. D. NICOLAVM CRASSVM.

FRANCISCVS ZILETTVS.

IN EA ſemper fui ſententia, (Doctiſſime Craſſe) vt eos tota via aberrare crediderim,qui ea,quę in lucem, atque oculos omnium, emittunt, Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, aut Principibus dicant. Altera ſiquidem duarum cauſarum, idipſum facere, coniecturis adducor vt credam: vel quod talium potentiorum aurem venantes, lucrum inde decerpere ſperent; vel quod tanto nomine,ſe, ſuaq́; opera a telis inuidorum vindicent. Sed cum vnicuique perſpectum ſatis ſit,potentiorum iſtorum quemli bet,ſtudioſorũ vigilias & lucubrationes ſuſq́; deq́; ferre: neminemq́; ea edere debere, quæ non ad vnguem ita perpolita ſint, vt nulla hominum repræhenſio iure labefactare poſsit. Id genus hominum dum laudi & lucro inhiat fumum captare arbitror. Quod ſi vtendum eſſet foro,nec a conſuetudine re-

cedendum: veſtigijs tamen aliorum inhærere, hic minime poſſem. Author enim eius eſt dignitatis, qui alienis auſpicijs militare non debeat, reiq; ſubiecta materia eſt eiuſmodi, vt calumniantium iniquitates minus reformidet, lucrumq; inde captare, turpe & ridiculum omnes exiſtimare debeant. Moui igitur omnem lapidem, vt hæc duo volumina quæ caſtigatiora prodeunt, in eius nomine apparerent, qui ea legeret, quò de eorum vtilitate ſententiam ferens, ea ab obliuione & ſilentio vindicaret: Idoneos autem cum multos lectores eſſe ſciam, te tamen magis idoneum inueni neminem. Deſiderant ſiquidem Summæ iſtæ, eruditum, & qui teretes aures intelligensq; iudiciũ habeat; nec minus in ſcientijs, quam in quotidianis actionibus verſatum, qualem te eſſe, vno ore fatentur omnes. Sunt præterea, & in iſtis voluminibus multa congeſta, & vndequaque, ſummo labore & induſtria, tam a ſacris paginis, quã a philoſophicis libris deducta, vt iam habeas vno & altero volumine, quæ in infinitis tuæ bibliothecæ libris diſperſa, magni ſit laboris in vnum redigere: vt ſi e fontibus haurire cupias, poſſis; ſi ab alueo ſumere, idipſum liceat. Accipies igitur (diſertiſſime Iuriſconſulte) Summas iſtas, quæ infinitorum (ſi credere dignum) ſummam conficiunt. Decerptus eſt enim, ex infinitis propè voluminibus innumerus dogmatum numerus, quæ Ambabus, (vt aiunt) manibus hauſiſſe. Author videtur,

detur, eò, vt ſtudioſorum laborem in aliquo leuare poſſet. Quod tantæ tuæ bibliothecæ non inutile futurum confido: His enim manualibus, veluti indice ad ſtudiorum tuorum commoditatem, vti poteris. Vale & æqui boniq; conſule.

† 3 SVMMAE

SVMMAE VIRTVTVM GENERALIS DISTINCTIO,

Cum ſummaria ordinataque declaratione rerum in eadem comprehenſarum.

PRimus iſte Tomus, eò quod de Virtutibus tractatur, eſt, SVMMA VIRTVTVM vocatur: & ſecatur in quinque partes principales.

Prima eſt de Virtute in communi.

Secunda, de tribus virtutibus Theologicis.

Tertia, de quatuor virtutibus cardinalibus.

Quarta, de donis.

Quinta, de beatitudinibus.

PRIMA PARS *principalis de virtute in communi, habet XIII. capitula.*

Capitulum primum, quòd expediat virtutem commendari.
Capitulum ſecundum, de notificatione virtutis.
Capitulum tertium, de deſcriptionibus virtutis.
Capitulum quartum, de triplici virtutis commendatione.
Capitulum quintum, quòd virtus ſit optimum præſentis vitę, & bonitas aliarum rerum.
Capitulum ſextum, quod virtus ſit propriè bonum noſtrum, poſſeſſio libera & ſufficiens.
Capitulum ſeptimum, quòd virtus ſit magnæ iucunditatis.
Capitulum octauum, quòd ſtatus virtutum aſſimilatur paradiſo terreſtri & cœleſti.
Capitulum nonum, de præexcellentia gaudij virtutis, reſpectu gaudij mundani.
Capitulum decimum, de his quę faciunt ad gaudium virtutis.
Capitulum vndecimum, de commendatione virtutis, facta comparatione ad futura bona.
Capitulum duodecimum, de cōmendatione virtutis ex authoritate Saluatoris.
Capitulum decimūtertium, de commendatione virtutis à multiplici ſuo effectu.

SECVNDA PARS *principalis diuiditur in quatuor Tractatus.*

¶Tractatus primus, eſt de tribus virtutibus Theologicis in communi.
Secundus, de Fide.
Tertius, de Spe.

Quar-

Quartus, de Charitate.

¶Tractatus primus, vnicum continēs capitulū, eſt de numero & ordine Theologicarū virtutū.

¶Tractatus ſecūd⁹, de Fide, xxx. habet capitula.

Capitulum primū, eſt de ordine dicendorum in iſto tractatu. Et de neceſſitate Fidei.
Cap. ſm, de deſcriptionib. Fidei.
Cap. tertium, ꝙ vna ſit vera Fides. Et ꝙ illa ſit Chriſtiana, multis argumentis oſtenditur.
Cap. quartū, de cōmēdatione Fidei.
Cap. quintum, de articulis Fidei.
Cap. ſextū, de erroribus, q̃ catholicæ Fidei aduersātur. Et primo de errore illorum, qui negant Deum eſſe.
Cap. ſeptimū de errore idololatriæ. In quo primo oſtenditur quid ſit idololatria.
Secundò, tāgitur de cauſis eius.
Tertiò, de ſpeciebus.
Quartò, error idololatriæ deſtruitur.
Capitulū octauū, de principali errore Manichæorū, in quo authoritates & rationes q̃bus ipſi innitūtur, primò eis ſubtrahūtur, deinde ponūtur authoritates & rationes, quibus error ille directè deſtruitur.
Cap. nonū, de alijs erroribus Manichæorū, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore, qui eſt in diſtinctione ciborū.
Cap. decimū, de errore illo, q̃ ponit veterem legē datam eſſe à principe tenebrarum, & malā.
Capitulum vndecimum, de errore illorum, qui damnant patres Veteris Teſtamenti.
Capit. duodecimum, de errore illo qui ponit animas non de nouo creari, qui diuerſificatur in quatuor opppoſitos errores.
Capitulū decimumtertiū, de errore illo, qui ponit animas eſſe angelos apoſtatas.
Capitulū decimumquartum, de errore illo, qui ponit duas animas eſſe in corporib⁹ humanis.
Capitulum decimumquintū, de errore illo, qui ponit omnes animas ſimul fuiſſe creatas.
Capitulū decimumſextū, de errore, illo, q̃ ponit animas de ſemine traduci, ſicut & corpora.
Capitulū decimūſeptimū, de errore illo, qui ponit Chriſtū non habuiſſe verā humanā naturā.
Capitulum decimumoctauum, de errore illo, q̃ cōdemnat Ioānem Baptiſtam: in quo tangūtur xvj. quæ pertinent ad commendationem Ioannis.
Capit. decimumnonū, de erroribus negātibus pluralitatem, vel æqualitatē diuinarū perſonarū.
Capitulū vigeſimum, de erroribus pertinentibus ad Dei miſericordiā & iuſtitiam. Et primò de errore illorū, qui filij Dei incarnationem negant.
Capitulū vigeſimumprimū, de errore illorum, qui dicunt animā perire cum corpore: in quo immortalitas animæ probatur.
Cap. vigeſimūſecundū, de errore illo-

illorum, qui negant corporum reſurrectionem.

Capitulum vigeſimumtertium. de errore illorum, qui dicunt vnumquenque in fide, vel lege ſua poſſe ſaluari.

Capitulum vigeſimumquartũ, de errore illorum, qui negant æternitatem pœnæ futuræ.

Capitulũ vigeſimumquintũ, de errore ponentiũ animas in charitate migrãtes, nulla pœna purgatoria puniri: qui error tres habet ſibi errores annexos. Et primò de errore illorũ, qui dicunt nullum peccatum eſſe veniale.

Capitulum vigeſimumſextũ, de ſecũdo errore, illorum ſ. qui dicunt, ꝙ quando dimittitur culpa, dimittatur tota pœna.

Capitulũ vigeſimumſeptimũ, de tertio errore illorum, qui dicunt, quòd ſuffragia eccleſiæ non proſint mortuis.

Capitulum vigeſimumoctauũ, de cauſis errorũ, quę ſunt octo.

Capitulum vigeſimumnonum, de diuerſitatibus fidei quæ enumerantur.

Capitulũ triceſimũ, de quibuſdã, quæ faciũt fidẽ cõmendabilẽ.

¶Tractatus tertius, de Spe, ſex habet capitula.

Capitulum primum, eſt de ordine dicẽdorum in iſto tractatu. Et de deſcriptionibus ſpei.

Capitulum ſecundum, eſt de cõmendatione ſpei.

Capitulum tertium, de his, quibus ſpes adiuuatur. Et diſtinguitur in quatuor ſpecies meditationũ ſeu conſiderationum.

Prima eſt directè in Deum.

Secũda, circa ea, quæ pro Deo agimus vel ſuſtinemus.

Tertia, circa Dei beneficia generalia vel ſpecialia, corporalia vel ſpiritualia.

Quarta, circa ſanctorum merita, quę ſubdiuiditur in quatuor alias ſpecies.

Prima eſt circa mediatorẽ Dei & hominum Ieſum Chriſtũ.

Secunda, circa mediatricẽ, ſ. beatam Virginẽ: vbi etiã habetur multũ de ipſius miſericordia.

Tertia, circa angelos.

Quarta circa ſanctos.

Capitulum quartũ, de his, quæ ſpei aduerſantur, ſcilicet deſperatione & confidentia in creaturam. Et de quatuor cauſis deſperationis.

Capitulum quintum, de rebus ſperandis: & de deſcriptione beatitudinis. De duodecim etiam, qbus cognoſci põt magnitudo futuræ gloriæ. Et de duodecim fructibus ligni vitæ. Et multiplici materia futuri gaudij. Et de differẽtia futuri gaudij ad pſens. Et de duodecim cognitionibus intellectis per duodecim ſtellas, quę sũt in corona ſpõſę.

Capitulum ſextum, de diuerſitatibus ſpei: quæ ſpes deteſtabilis eſt ex quatuor, & commendabilis ex tribus.

¶Tractatus quartus, de Charitate, xviij. habet capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de deſcriptionibus Charitatis.
Capitulum ſm, de his quæ pertinẽt ad cõmẽdationẽ charitatis.
Capitulum tertium, de ordine dicendorum de amore Dei. Et primò de his, quæ incitant ad amandum Deum.
Capitulum quartum, de his quæ valere poſſunt ad hoc, vt aliquis ametur à Deo.
Capitulum quintum, de modo amandi Deum.
Capitulum ſextum, de diuerſis ſpeciebus diuini amoris.
Capitulum ſeptimum, de ſignis diuini amoris.
Capitulum octauum, de ordine dicendorum de amore proximi. Et primò de his, quæ incitant ad amandum proximum.
Capitulum nonum, de his, quæ incitant proximũ, vt amet nos.
Capitulum decimum, de modo amandi proximum.
Capitulum vndecimum, de ordine dicendorum, de diuerſis ſpeciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum.
Capitulum duodecimum, de amore inter virum & vxorem, & de ſexdecim, quæ ad hunc amorem hominem inducant.
Capitulum decimumtertium, de amore bonorum.
Capitulum decimumquartum, de dilectione inimicorum: & de octo, quæ ad hunc amorem hominem inducant.
Capitulum decimumquintũ, de vera amicitia: & de quatuor quæ ſunt attendenda in eligendo aliquem in amicum, & de duodecim pertinentibus ad veram amicitiam.
Capitulum decimumſextum, de quadruplici ordine charitatis.
Capitulũ decimumſeptimũ, de his, quæ aduerſantur charitati.
Capitulum decimumoctauum, de diuerſis gradibus charitatis.

TERTIA PARS *principalis diuiditur in ſex Tractatus.*

¶Tractatus primus, eſt de quatuor virtutibus cardinalibus in communi.
Secundus, de Prudentia.
Tertius, de Temperantia.
Quartus, de Fortitudine.
Quintus de Iuſtitia.
Sextus, de diuiſione virtutum ſecundum Macrobium.
¶Tractatus primus, de quatuor virtutibus cardinalibus in communi, duo habet capitula.
Capitulũ primũ, quare iſtæ quatuor virtutes dicanẽ cardinales.
Capitulum ſecundum, de numero prædictarum virtutum.
¶Tractatus ſecundus, de Prudentia ſex habet capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuerſis modis, quibus ſumitur hoc nomen Prudentia.
Cap. ſm, de Prudentiæ deſcriptione, & quomodo prudentia virtus ſit, cũ videatur eſſe ſcientia.

Capitulũ tertiũ, de diuerſis actibus ſeu officijs prudentiæ,& de duodecim ſtultitijs,quibus imprudentes in bello ſpirituali ſuccumbunt.
Capitulum quartum , de commendatione prudentiæ.
Cap.quintũ,de ſpeciebus prudentię.In quo primò triplex eius diuiſio ponitur.Secũdò, agitur de memoria,& obliuione.Tertiò, de prouidẽtia.Quartò,tangitur quædam diuiſio prudentię, ſm Senecam, & diſtinguitur quadruplex ordinatio.Quintò diuiditur prudentia in prouidentiam,circunſpectionem,cautionem & docilitatẽ, & agitur de illis. Et de docilitate dupliciter. Primò prout ad eã pertinet, docere:& tãgũtur duodecim,quæ faciunt ad hoc,vt aliquis debito modo doceat , & tria quæ doctor debet attendere in ſua doctrina.Secundò agitur de docilitate,ꝓut ad eã ꝑtinet addiſcere: & tanguntur ſeptẽ, quæ valent ad hoc,vt aliquis bene addiſcat.
Capitulũ vj.de his quæ Prudentiæ aduerſantur : & de duodecim ſtultitijs eorũ,qui peccant.
¶ Tractatus tertius de Temperantia tredecim habet capitula.
Cap.primum, de ordine cardinalium virtutum adinuicẽ, & ordine dicendorũ in hoc tractatu.
Capitulum ſecundum,de diuerſis acceptionibus huius nominis Temperantia.
Capitulum tertium , de deſcriptionibus Temperantiæ.
Capitulum quartum , de commendatione eiuſdem.
Capitulum quĩtũ ; de partibus Temperantiæ, ſm Tollium:& de prima eius parte, ſcilicet continentia: vbi tanguntur duodecim,quæ nobis diſſuadent inordinatum amorem voluptatũ, & duodecim damna , quæ nobis faciunt voluptates.
Capitulum ſextũ , de deſcriptione Clemẽtiæ: & ꝙ principi maxime ſit neceſſaria: & ꝙ duodecim ſunt, quæ poſſunt incitare principes ad clementiam.
Capitulũ ſeptimũ, de Modeſtia.
Capitulum octauum , de partibus Temperantiæ , prout ipſa eſt virtus regens animam circa delectationes ſenſuum,& ordine dicendorum de eis.
Capitulum nonum, de Sobrietate : vbi nomen Sobrietatis primò diſtinguitur : ſecũdò ſobrietas commendatur:tertiò de officijs eius tangitur.
Capitulum decimum,de diuiſione temperantiæ , quæ attenditur circa delectationes ſm tactum: & de illa parte temperantiæ , quæ pertinet ad membra generationi deputata,poteſt vocari continentia , quæ deſcribitur commendatur & diuiditur.
Capitulũ vndecimũ, de cõtinentia virginali: vbi primò nomen virginitatis diſtinguitur. Secundò deſcribitur.Tertiò commendatur.Quartò tanguntur quatuor

tuor, quæ timenda ſunt virgini bus. Quintò agitur de triplici aureola, ſcilicet prædicatorũ, virginũ & martyrũ. Et tanguntur quinq; cauſę, propter quas multùm competit officio prædicationis abrenũtiatio propriorũ.

Capitulum duodecimum, de Caſtitate: & primò de continentia viduali.

Capitulum decimum tertium, de caſtitate miniſtrorum Eccleſiæ, vbi octo tangũt̃ cauſæ, quare caſtitas multum eis cõpetat.

Capitulum decimumquartũ, de continentia cõiugali: vbi primò deſtruitur error illorũ, qui damnant matrimonium.

Capitulum decimumquintũ, de commendatione matrimonij.

Capitulũ decimũſextum, de modo contrahendi matrimoniũ.

Capitulũ decimũſeptimũ, ꝙ opꝰ carnale ſit illicitũ, & ꝙ licitũ: vbi quædã tãgũtur quę faciũt ad hoc, vt opꝰ carnale fiat ſine culpa & meritoriè. Et quędã, q̃ req̃rũt inſeparabilitatẽ mr̃imonij.

Cap. decimumoctauum, de temperantia delectationum ſecundũ viſum, auditum, & olfactũ.

¶ Tractatus quartus, de Fortitudine, diuiditur in decem partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu, & de diſtinctiõe nominis Fortitudinis.

In ſecunda, de deſcriptionibus eiuſdem.

In tertia, de commendatione fortitudinis.

In quarta, de his, quæ iuuãt Fortitudinem.

In quinta, diuiſiones Fortitudinis ponũtur, & numerus ſpecierum oſtẽditur. Et de prima ſpecie, ſ. ſecuritate agitur, vbi multa ſolatia contra timorem mortis & alia terribilia tanguntur: vbi etiam tangitur de timore inordinato, & de ſecuritate commendabili & reprehenſibili.

In ſexta agitur de Patientia, quę ſubdiuiditur in ſex capitula.

Capitulũ primũ, de ordine dicendorũ, & de patiẽtia, & de deſcriptionibus patientiæ: & de merito eiꝰ, ac diſtinctione nominis.

Capitulum ſecundum, de commendationæ patientię.

Capitulũ tertiũ, de his, quę iuuãt patiẽtiã: vbi agitur de tribulatione, & de multiplici eiꝰ vtilitate.

Capitulũ quartum, de diuiſione patiẽtię in patiẽtiã diuinæ correctionis, humanæ perſecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulũ quintũ, de tẽtationibus dæmonũ: vbi primò oſtẽditur, ꝙ dæmones impugnent homines. Secũdò vtilitas tentationũ. Tertiò tãgitur de varijs modis tentandi, quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quẽ debet habere qui tẽtatur: & de octo adiutorijs eius, q̃ tẽtat̃.

Capitulum ſextum, de alijs diuiſionibus patientiæ.

In ſeptima parte agitur de Cõſtãtia: vbi tãguntur ſex quæ pertinẽt ad Cõſtãtiã, & alia ſex, quæ viden-

uidentur facere ad inſtabilitatē.
In octaua parte agitur de Perſeuerantia, quæ & deſcribitur & commendatur.
In nona parte agitur de Magnanimitate.
In decima parte agitur de Fiducia & Magnificentia: vbi vtraq; deſcribitur, & officia Magnificētiæ tam in pace, quàm in bello oſtenduntur.
¶Tractatus quintus, de Iuſtitia, diuiditur in xvj. partes.
In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iuſtitiæ diſtinguitur.
In ſecunda parte, de deſcriptionibus Iuſtitiæ.
In tertia parte, de commendatione Iuſtitiæ.
In quarta parte agitur de diuiſionibus Iuſtitiæ.
In quinta parte agiť de Latria, & religione, prout Tullius religionem ſumit: & de vtriuſq; deſcriptione: de latriæ commendatione & diuiſione: de partibus ei⁹, ac quadruplici officio religiōis.
In ſexta parte agitur de Dulia, q̄ ſubdiuiditur in tria capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorū de Dulia, & noīs duliæ diſtinctione ac deſcriptione.
Capitulum ſecundum, de ſpeciebus duliæ.
Capitulum tertium, de errore illorum, qui dicunt Eccleſiā idololatrare circa ſanctos & imagines ſanctorum.
In ſeptima parte agitur de Oratione: quæ etiam ſubdiſtinguitur x. capitula.
Capitulum primū, de ordine dicendorum de Oratione, & de diuerſis acceptionibus huius nominis Oratio.
Capitulum ſecundum, de deſcriptionibus Orationis.
Capitulum tertium, de commēdatione eiuſdem.
Capitulum quartum, de præparatione Orationis.
Capitulum quintum, de impedimentis ipſius.
Capitulū ſextum, qñ ſit orandū.
Capitulū ſeptimū, vbi ſit orādū.
Capitulum octauum, quomodo ſit orandum.
Capitulum nonum, quid in oratione ſit petendum.
Capitulum decimum, de ſpeciebus orationis.
In octaua parte agitur de laude Dei, vbi etiam tanguntur neceſſaria intendendi laudi diuinæ.
In nona parte agitur de gratiarū actione Deo exhibenda: vbi de octo, quæ poſſunt hominem incitare, ad gratiarum actionē: & de beneficijs, pro quibus homo debet regratiari Deo.
In decima parte agitur de Obedientia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.
Capitulum primum, de ordine dicēdorum de Obedientia & de deſcriptionibus eiuſdem.
Capitulum ſecūdum, de commēdatione obedientiæ.
Capitulū tertium, de his quę poſ

ſunt iuuare obedientiam.

Capitulũ quartum, de gradibus obedientiæ.
Capitulum quintũ, de partibus obedientiæ.
Capitulum ſextũ, de his, quæ ad uerſantur obedientiæ, & de duodecim malis, quæ propria volũtas homini facit.
Capitulum ſeptimum, de errore illorum, qui dicũt, ſoli Deo obẽdiendum eſſe, & non homini.
In vndecima parte agitur de Diſciplina, quę etiam ſubdiuiditur in ſeptem capitula.
Capitulũ primum, de ordine dicendorũ de diſciplina, & diuerſis acceptionibus huius nominis Diſciplina.
Capitulũ ſcm. de his quæ poſsunt incitare ad correctionẽ faciẽdã.
Capitulũ tertium, de impedimẽtis correctionis.
Capitulum quartũ, de modo fafaciendi correctionem.
Capitulum quintum, de his quæ poſſunt incitare ad libenter recipiendum correctionem vel diſciplinam.
Capitulum ſextum, de partibus diſciplinæ: & primò de Ieiunio, & eius commẽdatione. Secũdò de ſpeciebus eius. Tertiò de his, quæ debent ipſum comitari.
Capitulũ ſeptimũ, de erroribus circa diſciplinã: & primò de errore illorum, qui dicũt nullum eſſe excommunicandum. Secũdò, de errore illorum, qui dicũt maleficos nõ eſſe puniendos pęna temporali.
In duodecima parte, agit̃ de Aequitate & Pietate, prout Tulli & Macrobius eam accipiunt.
In tertiadecima parte, agitur de Gratia: vbi oſtenditur quæ ſint cauenda danti vel accipienti beneficia: & de vindicatione.
In quartadecima parte agitur de Miſericordia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.
Capitulum primũ de ordine dicendorum de Miſericordia, & de deſcriptionibus eiuſdem.
Capitulum ſecundũ, de commẽdatione miſericordiæ.
Capitulũ tertiũ, de his, quæ poſſint iuuare miſericordiam.
Capitulum quartũ, de diuiſionibus ad miſericordiam pertinentibus: & de operibus miſericordiæ per ordinem. Primò de ſpecialibus: vbi tãgũtur octo incitãtia ad cũpatiẽdũ Crucifixo pro nobis: deinde de corporalibus.
Capitulũ quintũ, de quo ſit eleemoſyna facienda.
Capitulum ſextum, cui ſit dãda eleemoſyna.
Capitulũ ſeptimũ, quomodo ſit danda eleemoſyna.
In quintadecima parte agitur de his, quę oĩbus debemus: vt eſt dilectio, veritas, & fides, & præcipuè de Veritate, de qua primo oſtenditur quid ſit, prout eſt pars iuſtitiæ.
Secũndò tãguntur aliqua, quæ ad amorem veritatis incitant.
Tertiò deſtruit̃ error illorũ, q dicunt

dicunt veritatem non eſſe iura mento firmandam.

In ſextadecima parte agiẽ de Fide, ꝓut fides idẽ eſt, ꝙ fidelitas.

¶ Tractatus ſextus tertiæ partis principalis vnũ continens capitulũ eſt de diuiſione Virtutum cardinalium, ſm̃ Macrobium.

QVARTA PARS *principalis*.

¶ Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes.

In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare vocentur Dona.

In ſecunda agitur de commẽdatione donorum, & eorum numeri manifeſtatione.

In tertia agiẽ de dono timoris, q̃ ſubdiuidiẽ in quatuor capitula.

Capitulum primũ, de ordine dicendorum de dono timoris, & de deſcriptionibus timoris.

Capitulum ſecundum, de commendatione eiuſdem.

Capitulum tertium, de ſpeciebus timoris.

Capitulũ quartũ, de his quæ poſſunt incutere timorẽ, quæ ſunt duodecim: & de viginti, q̃ ſunt attendenda circa extremũ iudiciũ, & de acerbitate, varietate, & infinitate pœnarũ infernaliũ.

In quarta parte agitur de dono Pietatis.

In quinta parte, agitur de dono Scientiæ.

In ſexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In ſeptima parte, agitur de dono Conſilij.

In octaua parte agitur de pręeminentia vitæ Contemplatiuæ reſpectu Actiuæ.

In nona agitur de diſtinctione contemplationis à ſimplici conſideratione & cogitatione: & de ſpeciebus conſiderationis & cõtemplationis.

Et primò ponũtur, quæ dicit Bernardus de hac materia in libro de conſideratio. Secundò quæ dicit Richardus de ſancto Victore in libro de contemplatione.

In decima parte agitur de duodecim, quę pręparãt hominem ad diuinorum contemplationẽ: & de octo gradibus ſecundũ Bernardum, quibus viri cõtemplatiui aſcendunt. Item, de ſeptem gradibus ſm̃ Auguſtinum, & de diuerſis ſpeciebus viſionum.

In vndecima parte agitur de dono intellectus.

In duodecima, de dono Sapiẽtiæ

QVINTA PARS *principalis*.

¶ Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.

In prima parte, agitur de ordine dicendorũ in iſto tractatu, & de deſcriptione Beatitudinis.

In ſecunda agitur de quinq;, quę attendenda & admiranda ſunt circa doctrinam illam, quę eſt cõpendium nouæ legis.

In tertia parte, primò oſtẽditur, quid ſit paupertas ſpiritus. Secundò, quare pauperes ſpiritu ſint beati.

Tertiò, quare regnum cælorum ſit eorum.

Quartò, cui dono paupertas ſpiritus adaptetur.

In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ ſubdiuiditur in quinque capitula.

Capitulum Primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius deſcriptione.

Capitulum ſecundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de cauſis humilitatis.

Capitulum quartum, de ſignis humilitatis, & de his, quæ valēt ad humilitatem.

Capitulū quintum, de diuiſionibus ad humilitatē pertinentib.

In quinta parte, agitur de Paupertate.

In ſexta parte, agitur de Manſuetudine, quæ primò deſcribitur.

Secundò, oſtenditur, quare Mitēs ſint beati: vbi tangūtur ſexdecim pertinentia ad commendationem manſuetudinis.

Tertiò, quare manſueti poſſidebunt terram.

Quartò, cui dono manſuetudo adaptetur.

In ſeptima parte agitur de luctu, qui primò deſcribitur.

Secūdò, ſpecies eius diſtinguūt.

Tertiò, oſtenditur, quare lugentes ſint beati: vbi tangitur de his quę ad commendationē luctus ſiue lacrimarum pertinent.

Quartò, de impedimentis lacrymarum.

Quintò, cui dono luctus adaptetur.

In octaua parte agitur de Eſurie iuſtitiæ.

In nona, de Miſericordia.

In decima, de Munditia cordis, quę primò deſcribitur.

Secundò tangitur de his, quæ eā efficiunt vel cuſtodiunt.

Tertiò oſtenduntur quinq; cauſæ, propter quas mūditia maximè decet miniſtros eccleſiæ: vbi etiam tangūtur duodecim, quę faciunt ad commendationem munditiæ.

Quartò agitur de partibus munditiæ.

Quintò, quod donum ei adaptetur.

In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò deſcribitur.

Secundò commendatur.

Tertiò tāgūtur duodecim, quę valēt ad pacem habendam.

Quartò agitur de his quæ paci aduerſantur.

Quintò ponūtur diuiſiones ad pacem pertinentes.

Sextò oſtenditur quid ſit beatitudo illa, quæ cōmendatur verbo illo, Beati pacifici.

Septimò, quare pacifici ſint beati.

Octauò qđ donū ei adaptetur.

In duodecima parte agitur de patientia perſecutionum.

F I N I S.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVAE IN hac Virtutum Summa continentur.

AD amandũ Deũ nos incitare debet amicitię eius vtilitas & inimicitię dãnoſitas. 245
Aliqui amici quadrupliciter inueniuntur infideles. 244
Aequalitas diuinarum perſonarum oſtenditur. 152
Aequitas valet ad ſpiritualis ædificij firmitatem, & corporis myſtici decorem. 530
Amor Dei debet eſſe rectus, ſtrenuus, lętus, deſiderijs plenꝰ. 249
Amor Dei propter temporalia eſt ipſi contumelioſus. 249
Amat̃ Deus quadrupliciter. 250
Ad amandum proximum duodecim nos incitant. 254
Appetibilius eſt amare proximũ quàm amari à proximo. 259
Amauit nos Chriſtus gratuitè. ibi. Itẽ diſcretè, vehementer, & fructuoſe, & perſeueranter. 260
Amor proximi imitari debet amorem membrorum eiuſdem corporis, in decem. 263
Amor parentum multum Deo placet. 265
Amare vxores ſexdecim inducunt viros. 266
Amare debemus bonos exemplo domini. 266
Amicitiæ deſcriptio. 271
Amicitiam veram duodecim efficiunt, 272
Amicitiam quinque ſolent diſſoluere. 273
Aliquis dicitur magis diligi tripliciter. 274
Amor ſui efficit hominem ciuẽ Babyloniæ. 276
Amor ſui radix eſt multorum malorum. ibid.
Amare mundũ, eſt amare adulterum. 277
Anima quadrupliciter peccat circa bonum. 282
Aduerſantia prudentiæ ponuntur. 316
Adoleſcentes debent exerceri, & ſenibus ſubijci. 335
Aureola eſt additio ad gloriam, & quot modis fit additio huiuſmodi. 354
Additio glorię tripliciter. 355
Aureola ad quam virtutem animę pertineat. 356
Auditus à multis eſt temperandus. 574
Adiutoria contra bellum dæmonis. 411
Adoratio quã Moyſes fieri prohibuit, quę dicatur. 425
Arcendus eſt aliquis à bono duplici cauſa. 463
Abel oſtendit innocentiam. 34
Abraham venit ad oſtendendã obe-

obedientiam. ibid.
Ad inſinuandam munditiam venit Enoch. ibid.
Ad inſinuãdam lõganimitatem ſpei & operis venit Noe. ibidẽ.
Ad demonſtrandã coniugatis vitę caſtimoniam venit Iſaac.ibi.
Ad inſinuandam laboris tolerantiam venit Iacob. ibi.
Ad retribuendũ bonum pro malo venit Ioſeph. ibid.
Ad oſtendẽdam mãſuetudinem venit Moyſes. ibid.
Ad inſinuãdam cõtra aduerſam fiduciam venit Ioſue. ibid.
Ad oſtendendam in flagellis patientiam venit Iob. ibid.
Ad oẽs virtutes oſtẽdẽdas plenus virtutum venit Chriſtus. ibid.
Animalis homo dicitur quis dupliciter. 43
Adultus ratiõis capax põt cognoſcere Deum eſſe timendum, honorandum, amãdum, & in eo ſperandum. 49
Argumẽta quibus fides Chriſtiana vnica & vera oſtenditur.46. & 50.
Alię ſectę male ſẽtiũt de Deo.58
Alexander orat ad montes Caſpios, & Iudæorum ſacerdotẽ adorat. 72.& 73
Articuli fidei quot,& vnde dicantur. 74
Articuli fidei collecti ſunt in tribus locis. 75
Articuli fidei ad quid pertineant, & de quibus ſint. 76
Ad Spiritumſanctũ tria pertinẽt in præſenti,& duo in futuro.78
Ad bonitatem Spirituſſancti pertinent remuneratio tam in corpore,quàm in anima. 79
Ad cognoſcendum Deum omnis natura incitat,ſcriptura indicat, creatura clamat. 82
Authoritates ſcripturæ quibus Manichæi innituntur,impertinentes oſtenduntur. 74.& ſeq.
Authoritates in oppoſitum dicti erroris ponuntur. 108. & 109
Actus qui eſt peccatum, eſt malus. 106
Authoritatibus noui teſtamenti oſtenditur, quòd lex vetus bona ſit, & à Deo data. 126
Angeli Dei & diaboli. 135
Anima ſecundũ aliquos eſt ſuæ potentiæ, ſm alios non. 154
Animarum immortalitas oſtenditur rationibus philoſophorũ. 159. & idem oſtenditur ex Dei bonitate. 160
Animam nulla deſtructione poſſe corrumpi oſtenditur. 161
Admirationis diuinæ ſuper non habente charitatẽ quinque poſſunt aſſignari cauſæ. 233
Ad amandum Deum nos incitãt ſcriptura,natura,gratia,gloria, & vniuerſa creatura. 238
Authoritatem excommunicandi habet eccleſia. 523
Alia ſunt opera miſericordię pręter ſeptem. 557
Affectio quadrupliciter ordinata poteſt eſſe in affectu. 579
Alas cordis debemus extendere ſicut aues antequam volent. 626

Aliud eſt cum ipſo introire,& aliud ad ipſum exire. 628
Alienatio mentis quibus gradib⁹ aſcendat. 634
Ad bonum quomodo quis ordinatè ſe habeat. 648
Ad perfectionem duo requiruntur. ibid.
Animus tam cito ſanatur,quā cito peccatum ei remittitur. 649
Boni ideo lætificātur, quia voluntatem ſuā diuinę voluntati per omnia confirmant. 33
Bonitas relata ad operationes ſortitur quatuor vocabula. 75
Beneficia nō parant amicitiam, niſi diſcretè dentur. 258
Beneficiorū Dei magnitudo attenditur ex quinque. 479
Beneficij cōſeruationis magnitudo attenditur ex quinque. 480
Beneficium cōferens multa cauere debet. 559
Beatitudo deſcribitur. 645
Benignitas legiſlatoris Chriſti apparet. 646
Bonum dupliciter. 648
Bellum eſt quadrupliciter. 717
Conſcientia comparatur vxori Zenonis philoſophi. 31
Conuenientia virtutis cū natura lætificat virtuoſum. ibi.
Commēdatur virtus authoritate Saluatoris. 33
Cognitio Dei efficit deſiderium & ſpem. 38
Credendum eſt de Dei filio enarranti, & his quibus enarrauit. 42
Ciniſes de puluere educti, argumēta ſunt philoſophorum. 62
Credenda de Deo. 74
Credenda de alijs à Deo. 75
Cauſæ inducendi vel augēdi idololatriam. 88
Cōtumelia eſt humanæ naturæ. quādo creaturæ inferiori ſe ſubdit. 89
Conſtellatio non eſt cauſa bonorum aut malorum morum. 96
Cauſa quare valde fuit magnū peccatum Adæ. 101
Creaturæ ad diuerſos fines ꝓductæ ſunt. 102
Creatura omnis ordinata eſt. ibi.
Contrariorum non ſunt vniuerſaliter cauſæ contrariæ. 104
Corruptio rerum fit multipliciter. 345
Certitudo duplex. 188
Conſideratio liberalitatis Dei valet ad ſpem. 192
Cōſideratio bonitatis Dei & miſericordiæ adiuuat ſpem. 195
Conſideratio adoptionis,promiſſionis,& redditionis. 196
Cōſideratio eorum quę pro Deo agimus,& malorum quæ ſuſtinemus adiuuat ſpem. 197
Conſiderationis beneficiorū Dei quatuor ſunt ſpecies q̄bus ſpes adiuuatur. 198
Conſiderationis circa ſanctorum merita ſpecies ſunt quatuor,quibus ſpes adiuuatur. 199
Conſideratio meriti angelorum ſpem adiuuat. 204
Conſideratio meriti & ſuffragij ſanctorum adiuuat ſpem. 205
Confidentia in creatura,& deſperatio

ratio de Deo eſt contraria ſpei. 206
Confidentia in creatura triplex. ibidem
Cōfidentia in hoīe fallax eſt. 207
Confidētia in rebus inferioribus valde periculoſa. 207
Cauſæ deſperationis ſunt quatu or. 208
Charitatis deſcriptio. 219
Charitas inter virtutes eſt fini ꝓpinquior. 221
Charitas eſt virtus qua diligitur Deus propter ſe. 222
Charitas qua vnaquæque res tāti habetur, quanti habenda eſt. ibidem
Charitas commendatur. 222
Charitas eos in quibus eſt ignē efficit. 223
Charitas mater eſt omniū virtu tum 224
Charitas animā Deo reddit gratam. 225
Charitas eſt locus ſecuritatis & gaudij. ibidem
Charitas locus eſt veræ quietis, & mors vitiorum. 226
Charitas aliena bona ſua facit. 227
Charitas eſt fons ſingularis bono rum. ibid.
Charitas Deo placet, & diabolo diplicet. 228. & ſeq.
Charitas eſt via excellētior & vin culum quo ſolo Deus ligari po tuit. 232
Charitas vnctio eſt qua filij Dei inunguntur in ſignum regni futuri. 232
Charitas ex omnibus cauſis eſt laudabilis ex quibus ſolet veſtis laudari. 333
Charitas eſt chara vnitas. 235
Charitas ſola eſt virtus, ſecundū doctores. 236
Charitas virtus eſt, cuius altitudo attingit altiſſimum. ibi.
Charitati attribuitur nomen virtutis ꝑꝑ multas rationes. 237
Captiuatio intellectus noſtri debet eſſe quadruplex. 248
Charitati quatuor aduerſantur. 332
Clementia quid ſit. 330
Clementiæ virtus mediocritatē ſeruat. ibidem
Clementiam in principe duodecim excitant. 331
Continentiæ tres ſunt partes. 338
Corruptio carnis non priuat inui tam aureola. 345
Continentia vidualis eſt nobilior coniugali. 351
Continētiam vidualem quid effi cere debeat. 358
Caſtitas vidualis cōmēdatur ſpecialiter in iuuene. 359
Caſtitati viduali tria, videtur ap pendentia. ibid.
Caſtitas multum competit mini ſtris eccleſiæ. 34
Conſtantiæ deſcriptio. 427
Conſtantiam ſex efficiunt. 428
Cultus Dei triplex. 443
Cultum Dei tres affectiones decent. 444
Cultus oris quid ſit. 345
Correptionem facere incitamur ex multis. 508

Correptionem octo impediunt. 509.& ſeq.
Correptio qualiter fieri debeat. 510.
Correptionem facturus, de Deo debet confidere. 516
Correptionem libenter recipere incitant multa. ibidem
Corripere peccantem,& ignorantem inſtruere monemur. 550
Corpus eſt velut caſtrum fidei noſtræ commiſſum. 558
Conſilij donum. 608
Conſilij nomen dupliciter ſumitur. ibidem
Conſilium quod à multis deſpicitur,de faciendis eſt. 610
Cōſiliariū eligere monemur.ibi.
Conſideratio & contemplatio diſtinguuntur. 614
Cōſideranda ſunt quatuor. ibid.
Conſiderationis tres ſunt ſpecies. ibidem
Contemplationis quatuor ſpecies. 616
Contemplatio diſtinguitur à cogitatione & meditatione. ibid.
Contemplationis forma videtur in cæli volatilibus. 617
Contemplationis ſex diſtinguūtur ſpecies. 619
Corpora quædam ſunt cæleſtia, & quædam ſunt terreſtria. 360
Creatura ſpiritualis ad quid creatur, iuſtificatur, glorificatur. 624.
Cōtemplationi diuinorum duodecim pręparentur.635.& 636
Contemplatiui aſcendunt octo gradibus. 639

Diſcretum regimen corporū lætificat virtuoſum. 32
Dionyſius cæcum in ſui conuerſione illuminat. 52
Diuerſitas credendorum. 74
Duo ſunt genera idolorum. 88
Duplex eſt idololatria in peccato idololatriæ. 90
Diuerſitas creaturarum contrarietatem principiorum non poteſt oſtendere. 116
Dæmones non viuificant corpora ab eis inhabitata. 134
Dæmones non detinentur violenter in corporibus. 135
Deus qui ſpiritus eſt, miniſtros ſpirituales habet. ibidem
Dæmon non facit vnum cum corpore quod inhabitat. 136
Deus nō fecit corporalia propter creaturam purè ſpiritualem.22
Deitas Filij probatur authoritatibus. 148
Deitas Spiritus ſancti probatur. 149
Dicentes nullum eſſe peccatum veniale, non rectè ſentiunt de diuina bonitate. 176
Diuerſæ fides ponuntur. 183
Deſperatio reddit hominem maledictum, & eſt peccatum in Spiritum ſanctum. 206
Duodecim ſunt quæ valent ad cognoſcendum quòd gloria beatorum erit magna. 210
Duodecim erunt in electis poſt generalem reſurrectionē. 212
Diues eſt qui habet charitatem, quatuor de cauſis. 226
Diligere inimicos,octo nos inducunt.

eunt. 269.& ſeq.
Doctor debet tria attendere, & duodecim faciunt vt doctrina eius ſit ſalubris. 311.& 307
Doctor tria debet attēdere. 311
Doctor Sacræ ſcripturæ non debet eſſe timid⁹ vel remiſſus. ibi.
Diſcere Scripturam ſacram ſeptem conducunt. 311
Duabus de cauſis non intelliguntur quæ ſcripta ſunt. 315
Diabolus habet mille tentandi modos. 413
Diabolus quinque modis decipit hominem. 415
Diabolus ſupra pectus graditur, terram comedit, calcaneo inſidiatur. 416
Diabolus nos impugnat moleſtijs & delicijs. 425
Dulia variè ſumitur. 447
Deuotio deſcribitur. 471
Diſciplina quot modis dicit̃. 506
Diſciplina proprij corporis eſt multiplex. 517
Diſſipantur dona Dei tripliciter. 863
Dona quare dicantur. 573
Dona Spiritusſancti numerantur & commendantur. 576
Dona ſeptem ſunt, contra ſeptē mala quę enumerat Gregorius. ibidem. Et contra alia ſeptem mala. 577
Donum minimum inter iſta præualet omni auro. 578
Donorum tria ſunt in intellectu. 578
Donorum tria pertinent ad diuina, quatuor ad humana. 580
Duo dona pertinent ad contemplatiuam. ibidem
Dolor damnatorum ex diuerſis cauſis proueniet. 602
Donum timoris. ibidem
Diſciplina morum partim ex diuina, partim ex humana inſtitutione prouenit. 621
Dilecta ex munere dilecti accipit duo remedia. 633
Donum intellectus dicitur. 642
Donum ſapientiæ differt à dono intellectus. 644
Deus libenter acceptat dona humilitatis. 637
EFfectus virtutis multi ſunt, à qbus cōmēdatur. 35.& ſeq.
Eleemoſyna cui petitur, quatuor debet attendere. 546
Errores circa ea quæ ſunt fidei ponuntur in capitulo ſexto. 80
Error eorum qui dicunt Deum non eſſe, non ſolum ſtultitia, ſed etiam inſania eſt. ibid.
Errorem prædictorum odire debet quiſquis odire poteſt. 82
Error prædictus improbatur, in eodem cap. ibidem
Error Manichæorum eſt valde contumelioſus Deo & creaturis. 99
Errores procedētes ex errore Manichæorum ponuntur. 121
Error primus, videlicet circa diſtinctionem ciborum, vnde occaſionem ſumpſit. ibidem
Error ſecundus occaſionem ſumpſit ex grauitate legis. 123
Error ponentium animas de nouo non creari, diuerſificatur in

in quatuor oppoſitos errores. 129

Error eorum qui dicunt animas eſſe angelos apoſtatas, fulcitur impertinẽtibus authoritatibus ſcripturæ. ibid.

Error idem tria ponit quæ falſa oſtenduntur. 130

Error eorum qui ponũt animas non eſſe, reprobatur authoritatibus euangelij. 131

Error eorum qui ponũt animas eſſe dæmones, Deo & hominibus eſt valde odibilis. 132

Error ponentium duas animas in humanis corporibus, confutatur. 138.& per totum caput.

Error ponẽtiũ aïas eſſe de ſubſtãtia Dei, facile deſtruitur. 140

Error ponentium animas fuiſſe ſimul creatas, confutatur. 141

Error ponentium animas de ſemine traduci, refellitur. 142. & per totum caput.

Error ponentium Chriſtum nõ eſſe verum hominem, fulcitur authoritatibus, & reprobatur dupliciter. 144.& ſeq.

Error condemnantium Ioannẽ Baptiſtam, fulcitur & reprobatur. 145. & per totum caput.

Error negantium Trinitatem diuinarum perſonarum, improbatur authoritatibus ſcripturæ. 147.& ſeq.

Errores contra Dei miſericordiã & iuſtitiã numerantur ſex. 156

Error negantium filij Dei incarnationem confutatur. ibid.

Error dicentium animas ſimul perire cum corpore fulcitur, & oſtenditur. 157

Error negantium corporum reſurrectionẽ, authoritatibus & rationibus deſtruit̃. 166.& ſeq.

Error eorum qui ponunt vnumquenque ſaluari in ſua fide, vnde occaſionem ſumpſerit, & ꝙ falſus ſit oſtenditur. 169

Error huiuſmodi deſtruit̃. 169. & ſequen.

Error dicentium animas in mortali peccato decedentes, non puniri æternaliter, multa mala inducit. 172

Error ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri, annectit ſecum tres errores. 176

Error eorum qui dicunt ꝙ non dimittitur culpa, niſi dimittatur & pœna, valde pernicioſus eſt. 178

Error dicentium eccleſiæ ſuffragia non prodeſſe defunctis, valde deteſtabilis refellitur. 179

Errorum circa fidem octo ſunt cauſæ. 181

Error dãnantiũ matrimoniũ deſtruit̃. 362. & per totum caput.

Electo proueniet triplex gaudiũ ab amœnitate loci. 215

Electis proueniet triplex gaudiũ à ſocietate aliorum ſanctorum. ibidem.

Electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato. 216

Electis proueniet triplex gaudiũ ab inferno. ibidem

Ele-

Electis proueniet triplex gaudiũ à mundo. ibid.
Exemplum triplex dat nobis ſcriptura, ꝙ proximum amare debeamus. 259
Eligendo amicum quatuor attẽdere debemus. 273
Electi tribus de cauſis gaudẽt in tribulationibus. 290
Error eorum qui ponũt eccleſiã idololatrare, eò ꝙ adoret imagines, vnde occaſionem ſumpſit, & quomodo deſtruitur. 450
Error dicentium, ꝙ ſoli Deo & non homini eſt obediendum, confutatur. 509
Error dicẽtiũ neminẽ eẽ excõmunicãdũ. 522. & cõfutatur. ibid.
Error dicentium maleficos non eſſe puniendos. 524
Eleemoſyna eſt facienda de his quæ iuſtè acquiſita ſunt. 557
Eleemoſy. dãda eſt pauperi. 558
Eleemoſyna danda eſt. 559
Error eorum qui dicũt veritatẽ non eſſe iuramento firmãdam, ponitur & deſtruitur. 664. & ſe.
Eſuriẽ iuſtitiæ multa iuuãt. 697
Eſurientes iuſtitiam habent beatitudinem vitæ. 699
Eſuries iuſtitiæ aptatur dono fortitudinis. 700
FInis eſt prior in intẽtione. 38
Fides nos Deo ſupponit, ſpes erigit, charitas vnit. 39
Fides deſcribitur. 43
Fides ſuſtinet ędificiũ ſpirituale, ſicut ſubſtantia ſubſtat accidentibus. 44
Fides dedignatur eſſe concluſio, quia eſt argumentum, ex quo tria ſequuntur. 45
Fides ſummam veritatem cognoſcit & in eam tendit. 46
Fides licet ſit cognitio, eſt tamen virtus propter quatuor. ibid.
Fides adiuuatur rationibus naturalibus. 47
Fides eſt lucerna ad recuperãdã drachmam perditam. ibid.
Fides noſtra de homine probabiliora ſentit. 58
Fidelibus Chriſti omnia in bonũ ſuccedunt: infidelibus autẽ & paganis econtrario. 59
Fides Deo multũ placet, diabolo diſplicet, homini prodeſt. 60
Fides porta eſt per quam princeps vniuerſorum intrat cor hominis. 61
Fides porta eſt eccleſiæ. ibid.
Fides theſaurum oſtendit, hoſtẽ vincit. ibid.
Fides intellectum captiuat, in arce mentis inſigne regium ponit, matrimonium inter Deũ & animam initiat. 62
Fides eſt velut anulus argenteus in digito ſponſæ. ibid.
Fides eſt virginitas mentis. ibid.
Fides quantum proprio ſenſui detrahit, ittantum diuini ſenſus intellectum capacem facit. ibidem
Fides primogenita eſt inter virtutes. ibid.
Fides diabolo multum diſplicet & eum expulit de mundo. ibidem
Fides eſt oculus dexter aïæ. 64

Capitulũ tertiũ, de diuerſis actibus ſeu officijs prudentiæ,& de duodecim ſtultitijs,quibus imprudentes in bello ſpirituali ſuccumbunt.
Capitulum quartum, de commendatione prudentiæ.
Cap.quintũ,de ſpeciebus prudentię.In quo primò triplex eius diuiſio ponitur.Secũdò, agitur de memoria,& obliuione.Tertiò, de prouidẽtia.Quartò,tangitur quædam diuiſio prudentię, ſm Senecam, & diſtinguitur quadruplex ordinatio.Quintò diuiditur prudentia in prouidentiam,circunſpectionem,cautionem & docilitatẽ, & agitur de illis. Et de docilitate dupliciter. Primò prout ad eã pertinet, docere:& tãgũtur duodecim,quæ faciunt ad hoc,vt aliquis debito modo doceat, & tria quæ doctor debet attendere in ſua doctrina.Secundò agitur de docilitate,ꝓut ad eã ꝑtinet addiſcere: & tanguntur ſeptẽ, quæ valent ad hoc,vt aliquis bene addiſcat.
Capitulũ vj.de his quæ Prudentiæ aduerſantur: & de duodecim ſtultitijs eorũ,qui peccant.
¶ Tractatus tertius de Temperantia tredecim habet capitula.
Cap.primum, de ordine cardinalium virtutum adinuicẽ, & ordine dicendorũ in hoc tractatu.
Capitulum ſecundum,de diuerſis acceptionibus huius nominis Temperantia.
Capitulum tertium, de deſcriptionibus Temperantiæ.
Capitulum quartum, de commendatione eiuſdem.
Capitulum quintũ; de partibus Temperantiæ, ſm Tollium:& de prima eius parte, ſcilicet continentia: vbi tanguntur duodecim,quæ nobis diſſuadent inordinatum amorem voluptatũ, & duodecim damna, quæ nobis faciunt voluptates.
Capitulum ſextũ, de deſcriptione Clemẽtiæ: & ꝙ principi maxime ſit neceſſaria: & ꝙ duodecim ſunt, quæ poſſunt incitare principes ad clementiam.
Capitulũ ſeptimũ, de Modeſtia.
Capitulum octauum, de partibus Temperantiæ, prout ipſa eſt virtus regens animam circa delectationes ſenſuum,& ordine dicendorum de eis.
Capitulum nonum, de Sobrietate: vbi nomen Sobrietatis primò diſtinguitur: ſecũdò ſobrietas commendatur:tertiò de officijs eius tangitur.
Capitulum decimum,de diuiſione temperantiæ, quæ attenditur circa delectationes ſm tactum: & de illa parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata,poteſt vocari continentia, quæ deſcribitur commendatur & diuiditur.
Capitulũ vndecimũ, de cõtinentia virginali: vbi primò nomen virginitatis diſtinguitur. Secundò deſcribitur.Tertiò commendatur.Quartò tanguntur quatuor

tuor, quæ timenda ſunt virginibus. Quintò agitur de triplici aureola, ſcilicet prædicatorũ, virginũ & martyrũ. Et tanguntur quinq; cauſę, propter quas multùm competit officio prædicationis abrenũtiatio propriorũ.

Capitulum duodecimum, de Caſtitate: & primò de continentia viduali.

Capitulum decimum tertium, de caſtitate miniſtrorum Eccleſiæ, vbi octo tangũt̃ cauſæ, quare caſtitas multum eis cõpetat.

Capitulum decimumquartũ, de continentia cõiugali: vbi primò deſtruitur error illorũ, qui damnant matrimonium.

Capitulum decimumquintũ, de commendatione matrimonij.

Capitulũ decimũſextum, de modo contrahendi matrimoniũ.

Capitulũ decimũſeptimũ, ꝙ op⁹ carnale ſit illicitũ, & ꝙ licitũ: vbi quædã tãgũtur quę faciũt ad hoc, vt op⁹ carnale fiat ſine culpa & meritoriè. Et quędã, q̃ req̃rũt inſeparabilitatẽ m̃rimonij.

Cap. decimumoctauum, de temperantia delectationum ſecundũ viſum, auditum, & olfactũ.

¶Tractatus quartus, de Fortitudine, diuiditur in decem partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu, & de diſtinctiõe nominis Fortitudinis.

In ſecunda, de deſcriptionibus eiuſdem.

In tertia, de commendatione fortitudinis.

In quarta, de his, quæ iuuãt Fortitudinem.

In quinta, diuiſiones Fortitudinis ponũtur, & numerus ſpecierum oſtẽditur. Et de prima ſpecie, ſ. ſecuritate agitur, vbi multa ſolatia contra timorem mortis & alia terribilia tanguntur: vbi etiam tangitur de timore inordinato, & de ſecuritate commendabili & reprehenſibili.

In ſexta agitur de Patientia, quę ſubdiuiditur in ſex capitula.

Capitulũ primũ, de ordine dicendorũ, & de patiẽtia, & de deſcriptionibus patientiæ: & de merito ei⁹, ac diſtinctione nominis.

Capitulum ſecundum, de commendationæ patientię.

Capitulũ tertiũ, de his, quę iuuãt patiẽtiã: vbi agitur de tribulatione, & de multiplici ei⁹ vtilitate.

Capitulũ quartum, de diuiſione patiẽtię in patiẽtiã diuinæ correctionis, humanæ perſecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulũ quintũ, de tẽtationibus dæmonũ: vbi primò oſtẽditur, ꝙ dæmones impugnent homines. Secũdò vtilitas tentationũ. Tertiò tãgitur de varijs modis tentandi, quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quẽ debet habere q̃ tẽtatur: & de octo adiutorijs eius, q̃ tẽtat̃.

Capitulum ſextum, de alijs diuiſionibus patientiæ.

In ſeptima parte agitur de Cõſtãtia: vbi tãguntur ſex quæ pertinẽt ad Cõſtãtiã, & alia ſex, quæ viden-

videntur facere ad inſtabilitatē.
In octaua parte agitur de Perſeuerantia, quæ & deſcribitur & commendatur.
In nona parte agitur de Magnanimitate.
In decima parte agitur de Fiducia & Magnificentia: vbi vtraq; deſcribitur, & officia Magnificētiæ tam in pace, quàm in bello oſtenduntur.
¶Tractatus quintus, de Iuſtitia, diuiditur in xvj. partes.
In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iuſtitiæ diſtinguitur.
In ſecunda parte, de deſcriptionibus Iuſtitiæ.
In tertia parte, de commendatione Iuſtitiæ.
In quarta parte agitur de diuiſionibus Iuſtitiæ.
In quinta parte agit̄ de Latria, & religione, prout Tullius religionem ſumit: & de vtriuſq; deſcriptione: de latriæ commendatione & diuiſione: de partibus ei⁹, ac quadruplici officio religiōis.
In ſexta parte agitur de Dulia, q̄ ſubdiuiditur in tria capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorū de Dulia, & noīs duliæ diſtinctione ac deſcriptione.
Capitulum ſecundum, de ſpeciebus duliæ.
Capitulum tertium, de errore illorum, qui dicunt Eccleſiā idololatrare circa ſanctos & imagines ſanctorum.
In ſeptima parte agitur de Oratione: quæ etiam ſubdiſtinguitur x. capitula.
Capitulum primū, de ordine dicendorum de Oratione, & de diuerſis acceptionibus huius nominis Oratio.
Capitulum ſecundum, de deſcriptionibus Orationis.
Capitulum tertium, de commēdatione eiuſdem.
Capitulum quartum, de præparatione Orationis.
Capitulum quintum, de impedimentis ipſius.
Capitulū ſextum, qn̄ ſit orandū.
Capitulū ſeptimū, vbi ſit orādū.
Capitulum octauum, quomodo ſit orandum.
Capitulum nonum, quid in oratione ſit petendum.
Capitulum decimum, de ſpeciebus orationis.
In octaua parte agitur de laude Dei, vbi etiam tanguntur neceſſaria intendendi laudi diuinæ.
In nona parte agitur de gratiarū actione Deo exhibenda: vbi de octo, quæ poſſunt hominem incitare, ad gratiarum actionē: & de beneficijs, pro quibus homo debet regratiari Deo.
In decima parte agitur de Obedientia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.
Capitulum primum, de ordine dicēdorum de Obedientia & de deſcriptionibus eiuſdem.
Capitulum ſecūdum, de commēdatione obedientiæ.
Capitulū tertium, de his quę poſ

ſunt

ſunt iuuare obedientiam.

Capitulū quartum, de gradibus obedientiæ.

Capitulum quintū, de partibus obedientiæ.

Capitulum ſextū, de his, quæ ad uerſantur obedientiæ, & de duodecim malis, quæ propria volūtas homini facit.

Capitulum ſeptimum, de errore illorum, qui dicūt, ſoli Deo obēdiendum eſſe, & non homini.

In vndecima parte agitur de Diſciplina, quę etiam ſubdiuiditur in ſeptem capitula.

Capitulū primum, de ordine dicendorū de diſciplina, & diuerſis acceptionibus huius nominis Diſciplina.

Capitulū ſcm. de his quæ poſſunt incitare ad correctionē faciēdā.

Capitulū tertium, de impedimētis correctionis.

Capitulum quartū, de modo faciendi correctionem.

Capitulum quintum, de his quæ poſſunt incitare ad libenter recipiendum correctionem vel diſciplinam.

Capitulum ſextum, de partibus diſciplinæ: & primò de Ieiunio, & eius commēdatione. Secūdò de ſpeciebus eius. Tertiò de his, quæ debent ipſum comitari.

Capitulū ſeptimū, de erroribus circa diſciplinā: & primò de errore illorum, qui dicūt nullum eſſe excommunicandum. Secūdò, de errore illorum, qui dicūt maleficos nō eſſe puniendos pęna temporali.

In duodecima parte, agitē de Aequitate & Pietate, prout Tulli & Macrobius eam accipiunt.

In tertiadecima parte, agitur de Gratia: vbi oſtenditur quæ ſint cauenda danti vel accipienti beneficia: & de vindicatione.

In quartadecima parte agitur de Miſericordia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.

Capitulum primū de ordine dicendorum de Miſericordia, & de deſcriptionibus eiuſdem.

Capitulum ſecundū, de commēdatione miſericordiæ.

Capitulū tertiū, de his, quæ poſſint iuuare miſericordiam.

Capitulum quartū, de diuiſionibus ad miſericordiam pertinentibus: & de operibus miſericordiæ per ordinem. Primò de ſpecialibus: vbi tāgūtur octo incitātia ad cūpatiēdū Crucifixo pro nobis: deinde de corporalibus.

Capitulū quintū, de quo ſit eleemoſyna facienda.

Capitulum ſextum, cui ſit dādaeleemoſyna.

Capitulū ſeptimū, quomodo ſit danda eleemoſyna.

In quintadecima parte agitur de his, quę oībus debemus: vt eſt dilectio, veritas, & fides, & præcipuè de Veritate, de qua primò oſtenditur quid ſit, prout eſt pars iuſtitiæ.

Secūdò tāguntur aliqua, quæ ad amorem veritatis incitant.

Tertiò deſtruiē error illorū, q dicunt

dicunt veritatem non eſſe iura mento firmandam.

In ſextadecima parte agiť de Fide, ꝓut fides idē eſt, q̃ fidelitas.

¶Tractatus ſextus tertiæ partis principalis vnū continens capitulū eſt de diuiſione Virtutum cardinalium, ſm Macrobium.

QVARTA PARS *principalis*.

¶Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes.

In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare vocentur Dona.

In ſecunda agitur de commēdatione donorum, & eorum numeri manifeſtatione.

In tertia agiť de dono timoris, q̃ ſubdiuidiť in quatuor capitula.

Capitulum primū, de ordine dicendorum de dono timoris, & de deſcriptionibus timoris.

Capitulum ſecundum, de commendatione eiuſdem.

Capitulum tertium, de ſpeciebus timoris.

Capitulū quartū, de his quæ poſſunt incutere timorē, quæ ſunt duodecim: & de viginti, q̃ ſunt attendenda circa extremū iudiciū, & de acerbitate, varietate, & infinitate pœnarū infernaliū.

In quarta parte agitur de dono Pietatis.

In quinta parte, agitur de dono Scientiæ.

In ſexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In ſeptima parte, agitur de dono Conſilij.

In octaua parte agitur de pręeminentia vitæ Contemplatiuæ reſpectu Actiuæ.

In nona agitur de diſtinctione contemplationis à ſimplici conſideratione & cogitatione: & de ſpeciebus conſiderationis & cōtemplationis.

Et primò ponūtur, quæ dicit Bernardus de hac materia in libro de conſideratio. Secundò quæ dicit Richardus de ſancto Victore in libro de contemplatione.

In decima parte agitur de duodecim, quę pręparāt hominem ad diuinorum contemplationē: & de octo gradibus ſecundū Bernardum, quibus viri cōtemplatiui aſcendunt. Item, de ſeptem gradibus ſm Auguſtinum, & de diuerſis ſpeciebus viſionum.

In vndecima parte agitur de dono intellectus.

In duodecima, de dono Sapiētiæ

QVINTA PARS *principalis*.

¶Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.

In prima parte, agitur de ordine dicendorū in iſto tractatu, & de deſcriptione Beatitudinis.

In ſecunda agitur de quinq;, quę attendenda & admiranda ſunt circa doctrinam illam, quę eſt copendium nouæ legis.

In tertia parte, primò oſtēditur, quid ſit paupertas ſpiritus. Secundò, quare pauperes ſpiritų ſint beati.

Tertiò, quare regnum cælorum ſit eorum.

Quartò, cui dono paupertas ſpiritus adaptetur.

In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ ſubdiuiditur in quinque capitula.

Capitulum Primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius deſcriptione.

Capitulum ſecundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de cauſis humilitatis.

Capitulum quartum, de ſignis humilitatis, & de his, quæ valēt ad humilitatem.

Capitulū quintum, de diuiſionibus ad humilitatē pertinentib.

In quinta parte, agitur de Paupertate.

In ſexta parte, agitur de Manſuetudine, quæ primò deſcribitur.

Secundò, oſtenditur, quare Mites ſint beati: vbi tangūtur ſexdecim pertinentia ad commendationem manſuetudinis.

Tertiò, quare manſueti poſſidebunt terram.

Quartò, cui dono manſuetudo adaptetur.

In ſeptima parte agitur de luctu, qui primò deſcribitur.

Secūdò, ſpecies eius diſtinguūt.

Tertiò, oſtenditur, quare lugentes ſint beati: vbi tangitur de his quę ad commendationē luctus ſiue lacrimarum pertinent.

Quartò, de impedimentis lacrymarum.

Quintò, cui dono luctus adaptetur.

In octaua parte agitur de Eſurie iuſtitiæ.

In nona, de Miſericordia.

In decima, de Munditia cordis, quę primò deſcribitur.

Secundò tangitur de his, quæ eā efficiunt vel cuſtodiunt.

Tertiò oſtenduntur quinq; cauſæ, propter quas mūditia maximè decet miniſtros eccleſiæ: vbi etiam tangūtur duodecim, quę faciunt ad commendationem munditiæ.

Quartò agitur de partibus munditiæ.

Quintò, quod donum ei adaptetur.

In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò deſcribitur.

Secundò commendatur.

Tertiò tāgūtur duodecim, quę valēt ad pacem habendam.

Quartò agitur de his quæ paci aduerſantur.

Quintò ponūtur diuiſiones ad pacem pertinentes.

Sextò oſtenditur quid ſit beatitudo illa, quæ cōmendatur verbo illo, Beati pacifici.

Septimò, quare pacifici ſint beati.

Octauò qđ donū ei adaptetur.

In duodecima parte agitur de patientia perſecutionum.

F. I N I S.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVAE IN hac Virtutum Summa continentur.

AD amandũ Deũ nos incitare debet amicitię eius vtilitas & inimicitię dãnoſitas. 243

Aliqui amici quadrupliciter inueniuntur infideles. 244

Aequalitas diuinarum perſonarum oſtenditur. 152

Aequitas valet ad ſpiritualis ædificij firmitatem, & corporis myſtici decorem. 530

Amor Dei debet eſſe rectus, ſtrenuus, lętus, deſiderijs plenꝰ. 249

Amor Dei propter temporalia eſt ipſi contumelioſus. 249

Amat̃ Deus quadrupliciter. 250

Ad amandum proximum duodecim nos incitant. 254

Appetibilius eſt amare proximũ quàm amari à proximo. 259

Amauit nos Chriſtus gratuitè. ibi. Itẽ diſcretè, vehementer, & fructuoſe, & perſeueranter. 260

Amor proximi imitari debet amorem membrorum eiuſdem corporis, in decem. 263

Amor parentum multum Deo placet. 265

Amare vxores ſexdecim inducunt viros. 266

Amare debemus bonos exemplo domini. 266

Amicitiæ deſcriptio. 271

Amicitiam veram duodecim efficiunt. 272

Amicitiam quinque ſolent diſſoluere. 273

Aliquis dicitur magis diligi tripliciter. 274

Amor ſui efficit hominem ciuẽ Babyloniæ. 276

Amor ſui radix eſt multorum malorum. ibid.

Amare mundũ, eſt amare adulterum. 277

Anima quadrupliciter peccat circa bonum. 282

Aduerſantia prudentiæ ponuntur. 316

Adoleſcentes debent exerceri, & ſenibus ſubijci. 335

Aureola eſt additio ad gloriam, & quot modis fit additio huiuſmodi. 354

Additio glorię tripliciter. 355

Aureola ad quam virtutem animę pertineat. 356

Auditus à multis eſt temperandus. 574

Adiutoria contra bellum dæmonis. 411

Adoratio quã Moyſes fieri prohibuit, quę dicatur. 425

Arcendus eſt aliquis à bono duplici cauſa. 463

Abel oſtendit innocentiam. 34

Abraham venit ad oſtendendã obe-

obedientiam. ibid.
Ad inſinuandam munditiam venit Enoch. ibid.
Ad inſinuādam lōganimitatem ſpei & operis venit Noe. ibidē.
Ad demonſtrandā coniugatis vitę caſtimoniam venit Iſaac.ibi.
Ad inſinuandam laboris tolerantiam venit Iacob. ibi.
Ad retribuendū bonum pro malo venit Ioſeph. ibid.
Ad oſtendēdam māſuetudinem venit Moyſes. ibid.
Ad inſinuādam cōtra aduerſam fiduciam venit Ioſue. ibid.
Ad oſtendendam in flagellis patientiam venit Iob. ibid.
Ad oēs virtutes oſtēdēdas plenus virtutum venit Chriſtus. ibid.
Animalis homo dicitur quis dupliciter. 43
Adultus ratiōis capax pōt cognoſcere Deum eſſe timendum, honorandum, amādum, & in eo ſperandum. 49
Argumēta quibus fides Chriſtiana vnica & vera oſtenditur. 46. & 50.
Alię ſectę male sētiūt de Deo. 58
Alexander orat ad montes Caſpios, & Iudæorum ſacerdotē adorat. 72. & 73
Articuli fidei quot, & vnde dicantur. 74
Articuli fidei collecti ſunt in tribus locis. 75
Articuli fidei ad quid pertineant, & de quibus ſint. 76
Ad Spiritumſanctū tria pertinēt in præſenti, & duo in futuro. 78
Ad bonitatem Spirituſſancti pernent remuneratio tam in corpore, quàm in anima. 79
Ad cognoſcendum Deum omnis natura incitat, ſcriptura indicat, creatura clamat. 82
Authoritates ſcripturæ quibus Manichæi innituntur, impertinentes oſtenduntur. 74. & ſeq.
Authoritates in oppoſitum dicti erroris ponuntur. 108. & 109
Actus qui eſt peccatum, eſt malus. 106
Authoritatibus noui teſtamenti oſtenditur, quòd lex vetus bona ſit, & à Deo data. 126
Angeli Dei & diaboli. 135
Anima ſecundū aliquos eſt ſuæ potentiæ, ſm alios non. 154
Animarum immortalitas oſtenditur rationibus philoſophorū. 159. & idem oſtenditur ex Dei bonitate. 160
Animam nulla deſtructione poſſe corrumpi oſtenditur. 161
Admirationis diuinæ ſuper non habente charitatē quinque poſſunt aſſignari cauſæ. 233
Ad amandum Deum nos incitāt ſcriptura, natura, gratia, gloria, & vniuerſa creatura. 238
Authoritatem excommunicandi habet eccleſia. 523
Alia ſunt opera miſericordię prę ter ſeptem. 557
Affectio quadrupliciter ordinata poteſt eſſe in affectu. 579
Alas cordis debemus extendere ſicut aues antequam volent. 626

Aliud eſt cum ipſo introire,& aliud ad ipſum exire. 628
Alienatio mentis quibus gradib⁹ aſcendat. 634
Ad bonum quomodo quis ordinatè ſe habeat. 648
Ad perfectionem duo requiruntur. ibid.
Animus tam cito ſanatur,quā cito peccatum ei remittitur. 649
BOni ideo lætificātur, quia voluntatem ſuā diuinę voluntati per omnia confirmant. 33
Bonitas relata ad operationes ſortitur quatuor vocabula. 75
Beneficia nō parant amicitiam, niſi diſcretè dentur. 258
Beneficiorū Dei magnitudo attenditur ex quinque. 479
Beneficij cōſeruationis magnitudo attenditur ex quinque. 480
Beneficium cōferens multa cauere debet. 559
Beatitudo deſcribitur. 645
Benignitas legiſlatoris Chriſti apparet. 646
Bonum dupliciter. 648
Bellum eſt quadrupliciter. 717
COnſcientia comparatur vxori Zenonis philoſophi. 51
Conuenientia virtutis cū natura lætificat virtuoſum. ibi.
Commēdatur virtus authoritate Saluatoris. 33
Cognitio Dei efficit deſiderium & ſpem. 38
Credendum eſt de Dei filio enarranti, & his quibus enarrauit. 42
Ciniſes de puluere educti, argumēta ſunt philoſophorum. 62
Credenda de Deo. 74
Credenda de alijs à Deo. 75
Cauſæ inducendi vel augēdi idololatriam. 88
Cōtumelia eſt humanæ naturæ. quādo creaturæ inferiori ſe ſubdit. 89
Conſtellatio non eſt cauſa bonorum aut malorum morum. 96
Cauſa quare valde fuit magnū peccatum Adæ. 101
Creaturæ ad diuerſos fines ꝑductæ ſunt. 102
Creatura omnis ordinata eſt. ibi.
Contrariorum non ſunt vniuerſaliter cauſæ contrariæ. 104
Corruptio rerum fit multipliciter. 345
Certitudo duplex. 188
Conſideratio liberalitatis Dei valet ad ſpem. 192
Cōſideratio bonitatis Dei & miſericordiæ adiuuat ſpem. 195
Conſideratio adoptionis, promiſſionis,& redditionis. 196
Cōſideratio eorum quę pro Deo agimus,& malorum quæ ſuſtinemus adiuuat ſpem. 197
Conſiderationis beneficiorū Dei quatuor ſunt ſpecies ꝗbus ſpes adiuuatur. 198
Conſiderationis circa ſanctorum merita ſpecies ſunt quatuor, quibus ſpes adiuuatur. 199
Conſideratio meriti angelorum ſpem adiuuat. 204
Conſideratio meriti & ſuffragij ſanctorum adiuuat ſpem. 205
Confidentia in creatura,& deſperatio

ratio de Deo eſt contraria ſpei. 206
Confidentia in creatura triplex. ibidem
Cõfidentia in hoïe ſallax eſt. 207
Confidẽtia in rebus inferioribus valde periculoſa. 207
Cauſæ deſperationis ſunt quatu or. 208
Charitatis deſcriptio. 219
Charitas inter virtutes eſt fini ꝓpinquior. 221
Charitas eſt virtus qua diligitur Deus propter ſe. 222
Charitas qua vnaquæque res tãti habetur, quanti habenda eſt. ibidem
Charitas commendatur. 222
Charitas eos in quibus eſt ignẽ efficit. 223
Charitas mater eſt omniũ virtutum 224
Charitas animã Deo reddit gratam. 225
Charitas eſt locus ſecuritatis & gaudij. ibidem
Charitas locus eſt veræ quietis, & mors vitiorum. 226
Charitas aliena bona ſua facit. 227
Charitas eſt fons ſingularis bonorum. ibid.
Charitas Deo placet, & diabolo diplicet. 228. & ſeq.
Charitas eſt via excellẽtior & vinculum quo ſolo Deus ligari potuit. 232
Charitas vnctio eſt qua filij Dei inunguntur in ſignum regni futuri. 232
Charitas ex omnibus cauſis eſt laudabilis ex quibus ſolet veſtis laudari. 333
Charitas eſt chara vnitas. 235
Charitas ſola eſt virtus, ſecundũ doctores. 236
Charitas virtus eſt, cuius altitudo attingit altiſſimum. ibi.
Charitati attribuitur nomen virtutis ꝑ multas rationes. 237
Captiuatio intellectus noſtri debet eſſe quadruplex. 248
Charitati quatuor aduerſantur. 332
Clementia quid ſit. 350
Clementiæ virtus mediocritatẽ ſeruat. ibidem
Clementiam in principe duodecim excitant. 351
Continentiæ tres ſunt partes. 338
Corruptio carnis non priuat inuitam aureola. 345
Continentia vidualis eſt nobilior coniugali. 351
Continẽtiam vidualem quid efficere debeat. 358
Caſtitas vidualis cõmẽdatur ſpecialiter in iuuene. 359
Caſtitati viduali tria, videtur appendentia. ibid.
Caſtitas multum competit miniſtris eccleſiæ. 34
Conſtantiæ deſcriptio. 427
Conſtantiam ſex efficiunt. 428
Cultus Dei triplex. 443
Cultum Dei tres affectiones decent. 444
Cultus oris quid ſit. 345
Correptionem facere incitamur ex multis. 508

Correptionem octo impediunt. 509.& ſeq.

Correptio qualiter fieri debeat. 510.

Correptionem facturus, de Deo debet confidere. 516

Correptionem libenter recipere incitant multa. ibidem

Corripere peccantem,& ignorantem inſtruere monemur. 550

Corpus eſt velut caſtrum fidei noſtræ commiſſum. 558

Conſilij donum. 608

Conſilij nomen dupliciter ſumitur. ibidem

Conſilium quod à multis deſpicitur,de faciendis eſt. 610

Cōſiliariū eligere monemur.ibi.

Conſideratio & contemplatio diſtinguuntur. 614

Cōſideranda ſunt quatuor. ibid.

Conſiderationis tres ſunt ſpecies. ibidem

Contemplationis quatuor ſpecies. 616

Contemplatio diſtinguitur à cogitatione & meditatione. ibid.

Contemplationis forma videtur in cæli volatilibus. 617

Contemplationis ſex diſtinguūtur ſpecies. 619

Corpora quædam ſunt cæleſtia, & quædam ſunt terreſtria. 360

Creatura ſpiritualis ad quid creatur, iuſtificatur, glorificatur. 624.

Cōtemplationi diuinorum duodecim pręparentur.635.& 636

Contemplatiui aſcendunt octo gradibus. 639

Diſcretum regimen corporū lætificat virtuoſum. 32

Dionyſius cæcum in ſui conuerſione illuminat. 52

Diuerſitas credendorum. 74

Duo ſunt genera idolorum. 88

Duplex eſt idololatria in peccato idololatriæ. 90

Diuerſitas creaturarum contrarietatem principiorum non poteſt oſtendere. 116

Dæmones non viuificant corpora ab eis inhabitata. 134

Dæmones non detinentur violenter in corporibus. 135

Deus qui ſpiritus eſt, miniſtros ſpirituales habet. ibidem

Dæmon non facit vnum cum corpore quod inhabitat. 136

Deus nō fecit corporalia propter creaturam purè ſpiritualem.22

Deitas Filij probatur authoritatibus. 148

Deitas Spiritus ſancti probatur. 149

Dicentes nullum eſſe peccatum veniale, non rectè ſentiunt de diuina bonitate. 176

Diuerſæ fides ponuntur. 183

Deſperatio reddit hominem maledictum, & eſt peccatum in Spiritum ſanctum. 206

Duodecim ſunt quæ valent ad cognoſcendum quòd gloria beatorum erit magna. 210

Duodecim erunt in electis poſt generalem reſurrectionē. 212

Diues eſt qui habet charitatem, quatuor de cauſis. 226

Diligere inimicos,octo nos inducunt.

cunt. 269.& ſeq.
Doctor debet tria attendere, & duodecim faciunt vt doctrina eius ſit ſalubris. 311.& 307
Doctor tria debet attẽdere. 311
Doctor Sacræ ſcripturæ non debet eſſe timid⁹ vel remiſſus. ibi.
Diſcere Scripturam ſacram ſeptem conducunt. 311
Duabus de cauſis non intelligun tur quæ ſcripta ſunt. 315
Diabolus habet mille tentandi modos. 413
Diabolus quinque modis decipit hominem. 415
Diabolus ſupra pectus graditur, terram comedit, calcaneo inſidiatur. 416
Diabolus nos impugnat moleſtijs & delicijs. 423
Dulia variè ſumitur. 447
Deuotio deſcribitur. 471
Diſciplina quot modis dicit. 506
Diſciplina proprij corporis eſt multiplex. 517
Diſſipantur dona Dei tripliciter. 863
Dona quare dicantur. 573
Dona Spiritusſancti numerantur & commendantur. 576
Dona ſeptem ſunt, contra ſeptẽ mala quę enumerat Gregorius. ibidem. Et contra alia ſeptem mala. 577
Donum minimum inter iſta præualet omni auro. 578
Donorum tria ſunt in intellectu. 578
Donorum tria pertinent ad diui na, quatuor ad humana. 580
Duo dona pertinent ad contemplatiuam. ibidem
Dolor damnatorum ex diuerſis cauſis proueniet. 602
Donum timoris. ibidem
Diſciplina morum partim ex diuina, partim ex humana inſtitutione prouenit. 621
Dilecta ex munere dilecti accipit duo remedia. 633
Donum intellectus dicitur. 642
Donum ſapientiæ differt à dono intellectus. 644
Deus libenter acceptat dona humilitatis. 637
EFfectus virtutis multi ſunt, à qbus cõmẽdatur. 35.& ſeq.
Eleemoſyna cui petitur, quatuor debet attendere. 546
Errores circa ea quæ ſunt fidei ponuntur in capitulo ſexto. 80
Error eorum qui dicunt Deum non eſſe, non ſolum ſtultitia, ſed etiam inſania eſt. ibid.
Errorem prædictorum odire debet quiſquis odire poteſt. 82
Error prædictus improbatur, in eodem cap. ibidem
Error Manichæorum eſt valde contumelioſus Deo & creaturis. 99
Errores procedẽtes ex errore Manichæorum ponuntur. 121
Error primus, videlicet circa diſtinctionem ciborum, vnde occaſionem ſumpſit. ibidem
Error ſecundus occaſionem ſumpſit ex grauitate legis. 123
Error ponentium animas de nouo non creari, diuerſificatur in

in quatuor oppoſitos errores. 129
Error eorum qui dicunt animas eſſe angelos apoſtatas, fulcitur impertinẽtibus authoritatibus ſcripturæ. ibid.
Error idem tria ponit quæ falſa oſtenduntur. 130
Error eorum qui ponũt animas non eſſe, reprobatur authoritatibus euangelij. 131
Error eorum qui ponũt animas eſſe dæmones, Deo & hominibus eſt valde odibilis. 132
Error ponentium duas animas in humanis corporibus, confutatur. 138. & per totum caput.
Error ponẽtiũ aĩas eſſe de ſubſtãtia Dei, facile deſtruitur. 140
Error ponentium animas fuiſſe ſimul creatas, confutatur. 141
Error ponentium animas de ſemine traduci, refellitur. 142. & per totum caput.
Error ponentium Chriſtum nõ eſſe verum hominem, fulcitur authoritatibus, & reprobatur dupliciter. 144. & ſeq.
Error condemnantium Ioannẽ Baptiſtam, fulcitur & reprobatur. 145. & per totum caput.
Error negantium Trinitatem diuinarum perſonarum, improbatur authoritatibus ſcripturæ. 147. & ſeq.
Errores contra Dei miſericordiã & iuſtitiã numerantur ſex. 156
Error negantium filij Dei incarnationem confutatur. ibid.
Error dicentium animas ſimul perire cum corpore fulcitur, & oſtenditur. 157
Error negantium corporum reſurrectionẽ, authoritatibus & rationibus deſtruiť. 166. & ſeq.
Error eorum qui ponunt vnumquenque ſaluari in ſua fide, vnde occaſionem ſumpſerit, & ꝙ falſus ſit oſtenditur. 169
Error huiuſmodi deſtruiť. 169. & ſequen.
Error dicentium animas in mortali peccato decedentes, non puniri æternaliter, multa mala inducit. 172
Error ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri, annectit ſecum tres errores. 176
Error eorum qui dicunt ꝙ non dimittitur culpa, niſi dimittatur & pœna, valde pernicioſus eſt. 178
Error dicentium eccleſiæ ſuffragia non prodeſſe defunctis, valde deteſtabilis refellitur. 179
Errorum circa fidem octo ſunt cauſæ. 181
Error dãnantiũ matrimoniũ deſtruiť. 362. & per totum caput.
Electo proueniet triplex gaudiũ ab amœnitate loci. 215
Electis proueniet triplex gaudiũ à ſocietate aliorum ſanctorum. ibidem.
Electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato. 216
Electis proueniet triplex gaudiũ ab inferno. ibidem

Ele-

Electis proueniet triplex gaudiū à mundo. ibid.
Exemplum triplex dat nobis ſcriptura, ꝙ proximum amare debeamus. 259
Eligendo amicum quatuor attēdere debemus. 273
Electi tribus de cauſis gaudēt in tribulationibus. 290
Error eorum qui ponūt eccleſiā idololatrare, eò ꝙ adoret imagines, vnde occaſionem ſumpſit, & quomodo deſtruitur. 450
Error dicentium, ꝙ ſoli Deo & non homini eſt obediendum, confutatur. 509
Error dicētiū neminē eē excōmunicādū. 522. & cōfutatur. ibid.
Error dicentium maleficos non eſſe puniendos. 524
Eleemoſyna eſt facienda de his quæ iuſtè acquiſita ſunt. 557
Eleemoſy. dāda eſt pauperi. 558
Eleemoſyna danda eſt. 559
Error eorum qui dicūt veritatē non eſſe iuramento firmādam, ponitur & deſtruitur. 664. & ſe.
Eſuriē iuſtitiæ multa iuuāt. 697
Eſurientes iuſtitiam habent beatitudinem vitæ. 699
Eſuries iuſtitiæ aptatur dono fortitudinis. 700
FInis eſt prior in intētione. 38
Fides nos Deo ſupponit, ſpes erigit, charitas vnit. 39
Fides deſcribitur. 43
Fides ſuſtinet ędificiū ſpirituale, ſicut ſubſtantia ſubſtat accidentibus. 44
Fides dedignatur eſſe concluſio, quia eſt argumentum, ex quo tria ſequuntur. 45
Fides ſummam veritatem cognoſcit & in eam tendit. 46
Fides licet ſit cognitio, eſt tamen virtus propter quatuor. ibid.
Fides adiuuatur rationibus naturalibus. 47
Fides eſt lucerna ad recuperādā drachmam perditam. ibid.
Fides noſtra de homine probabiliora ſentit. 58
Fidelibus Chriſti omnia in bonū ſuccedunt: infidelibus autē & paganis econtrario. 59
Fides Deo multū placet, diabolo diſplicet, homini prodeſt. 60
Fides porta eſt per quam princeps vniuerſorum intrat cor hominis. 61
Fides porta eſt eccleſiæ. ibid.
Fides theſaurum oſtendit, hoſtē vincit. ibid.
Fides intellectum captiuat, in arce mentis inſigne regium ponit, matrimonium inter Deū & animam initiat. 62
Fides eſt velut anulus argenteus in digito ſponſæ. ibid.
Fides eſt virginitas mentis. ibid.
Fides quantum proprio ſenſui detrahit, ittantum diuini ſenſus intellectum capacem facit. ibidem
Fides primogenita eſt inter virtutes. ibid.
Fides diabolo multum diſplicet & eum expulit de mundo. ibidem
Fides eſt oculus dexter aīæ. 64

Fides contumeliam diabolo facit. ibidem.
Fides eſt valde vtilis homini.ibi.
Fides inter opera recreationis prima eſt in minori mundo.ibid.
Fides eſt columna ignis illuminans intellectum & fulciens cor ad exeundum de Aegypto tenebrarum errorum. ibid.
Fides eſt lucerna,& cæteris virtutibus lumen præſtat.64. & ſequen.
Fides eſt ſtella matutina cardinalis, & quæ reges ad Chriſtum adducit. 65
Fides eſt prima gemma in corona intellectus, in qua quinque aliæ ſunt. ibid.
Fides eſt vita intellectus & vitæ ſpiritualis initium. 66
Fides initium & radix omnium bonorum. 67
Fides hominē filium Dei efficit. 68.
Fides viam regni oſtendit. ibidem.
Fides habet primum cōgreſſum in bello ſpirituali, & ei victoria aſcribitur. ibid.
Fides vincit mundi diuitias,delicias, honores. 69
Faciem fidei triplex mors præcedit. 67
Fides eſt ſcutum triangulare.70
Fides oſtendit Chriſtum pugnātibus tripliciter. ibid.
Fides eſt virtus probata quæ corripit inſipientes. 73
Forma multipiciter eſt. 158
Fides multiplex. 183
Fidem commendabilem multa reddunt. 186
Fortitudo multis modis ſumitur. 375
Fortitudo deſcribitur. 376
Fortitudo commendatur. ibid.
Fortitudo virtus eſt inſeparabilis. 377
Fortitudinem iuuaut duodecim. ibidem.
Fortitudinis quatuor ſunt partes. 379
Fides ſeu fidelitas. 570
Fides ſeu fidelitas commēdatur. 571
Fidem ſeu fidelitatem debet qs alteri in quatuor. ibid.
Fidelitas quantum ad bona commiſſa in quinq; attenditur. ibidem.
Fortitudo donum. 607
GAudiū virtutis excellit quadrupliciter gaudium mundi. 28
Gaudium mundi eſt à Deo maledictum. 38
Gens Iudæorum & Turcæ indigna ſentiunt de Dei magnificentia. 58
Gaudium & ſolatium differunt. 192
Gloria ſanctorum eſt valde magna. 210
Gaudium futurum differt à præſenti in multis. 217
Gradus charitatis. 279
Gratias ad agendum octo nos incitare debent. 477
Gratias agere Deo debemus de beneficijs generalibus & ſpirituali-

tualibus. 478
Gradus obedientiæ ponuntur. 495.& ſequen.
Gratia deſcribitur. 551
Gratus qui vult eſſe multa caue re debet. ibidem
Gradus diuerſorum generum contemplationis. 619.& ſeq.
Homo abſque fide circuit ad molam. 38
Homo neceſſe habet multa cognoſcere. 39
Homo medius eſt inter creaturas. 137
Hominum duæ ſunt perſonæ laudabiles. 314
Hominum tria ſunt genera deteſtanda. ibidem
Honor multipliciter ſumitũ. 447
Honor exhibendus eſt humanæ naturæ à verbo aſſumptæ, Virgini, angelis, prælatis, amicis Dei. 448. & ſeq.
Hominem occidere licet. 527
Hoſpitalis commendatur. 551
Hoſpitio recipiendi ſunt boni viri. 553
Hoſpites ſuſcipiẽdi ſunt frequenter. 553
Humilitatis triplici ratione eſt regnum cælorum. 652
Humilitas deſcribitur. 654
Humilitas commendatur. 655
Humilitas mirè Deo redolet. 669
Humilitas accipit intra, ſuperbia extra in diuiſione mundi. 665
Humilitatis vtilitas ex diuerſis figuris deſignatur. 666
Humilitas ſupplet defectus aliorum bonorum. 668
Humilitatis cauſæ in omnibus rebus reperiuntur. 669
Humilitatis cauſa in nobis plures reperiuntur. 670
Humilitati multa conferũt. 672
Homo debet ſe reputare cinerẽ, ex parte corporis & aĩæ. 672
Humilitas diuiditur multipliciter. 676.& ſeq.
Humilitatis gradus duodecim ſecundum ſanctum Benedictum. 672
Humilitas valet ad eſuriem iuſtitiæ. 697.
Iocunditas boni operis lætificat virtuoſum. 31
Initium eundi ad virtutes eſt arduum & difficile. 33
Ieſum cognouit terra, mare, infernus vniuerſorum eſſe Dominum. 52
Idololatria honorem Deo debitum creaturæ confert, æquat creaturam creatori. 90
Idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, initium & finis. ibid.
Impotentia idolorum oſtenditur. 91
Idololatria vna deſtruit alteram. 92
Idololatria quæ ad dæmones transfertur, maximè deteſtabilis eſt. ibidem
Idololatria dæmonum improbatur. 90.& ſeq.
Idololatria militiæ cæli. 98
Ignorans peccatum pœnitere non poteſt. 132

a Ioan-

Ioannes Baptiſta commēdatur. 145
Iugum charitatis ꝓpter ſex cauſas ſuaue eſt. 235
Intelligētia ſcripturæ inquiritur dupliciter. 113
Infirmitates cōtingunt quinque modis. 411
Impugnatio quā facit diabolus homini. 412
Inſtabilitatem ſex efficiunt 430
Iuſtitia variè ſumitur. 436
Iuſtitia deſcribitur. 437
Iuſtitia commendatur. 438
Iuſtitia diuiditur. 441
Impedimenta orationis. 462
Ieiunium commēdatur ex multis. 517
Irridendi ſunt dicentes ſe nō poſſe carnem vincere. 519
Ieiunium eſt triplex. 520
Ieiunium à cibo triplex. ibid.
Ieiuniū laudabile deſcribiť. 586
Ieiunium concomitari debent tria. 521
Immiſericordi homini videntur peccata redire. 444
Iniuriāti parcere monemur. 550
Infidelitas eſt triplex circa multiplicationem beneficiorum Dei 572
In iudicio extremo multa ſūt attendenda, quæ timorem incutiunt. 592.& ſeq.
Iudicium extremum ſigna præcedent ſex de cauſis. 594
Inclinare ſe ſolet quis tribus de cauſis. 671
Iuſtitia quomodo ſumatur, cùm dicitur eſuries iuſtitiæ. 699

Libertas lætificat virtuoſū. 31
Latria quid ſit. 87
Lex ſubintrauit vt abūdaret delictū, quantū ad cognitionē. 125
Lex antiqua valde ſapienter tradita fuit. 128
Lilium habet folia & grana. 348
Latria deſcribitur. 448
Latria commendatur. ibidem
Latriæ ſeu religionis quadruplex eſt officium. 446
Laudare Deū nos plura incitant. 473
Loquela homini data eſt ad laudandum Deum. 474
Laudi Dei inſtare debent homines, quia redempti. 475
Laudi Dei inſiſtere volenti neceſſaria eſt munditia. ibid.
Laudandus eſt Deus non ſolum ſermone, ſed opere. 476
Lucrum bonorum operū in tres partes diuiditur. 572
Luctus beatitudo quid ſit. 690
Luctus duæ ſunt ſpecies. ibidem
Luctus ſunt ſex aliæ ſpecies. 691
Luctus diuiditur. ibidem
Luctus bonus triplex. ibid.
Luctus indifferens. 692
Lugentes quare beati ſint. ibid.
Lacrymas lugentium commendant quatuor. 693.& ſeq.
Lacrymę multa efficiūt ſua virtute. 694
Lacrymarum ſex ſunt impedimenta. 696
Luctui adaptatur donum ſcientię. 697

Mali & peccatores multipliciter cruciantur. 28

Modus cognoſcendi per fidem laude dignus, Deo glorioſus, & homini meritorius. 40
Miracula confirmant fidem noſtram, 50
Miracula hæc talia fuerũt, quòd ſolus Deus ea facere poterat ibidem.
Miniſtri Chriſti maiora miracula fecerunt quàm ipſe. 52
Mundus quaſi duabus manibus nobiſcum pugnat. 70
Minus malum ſequitur ad credendum Deum eſſe, quàm ad non credendum, & maius bonum ſequitur ad illud, quàm ad iſtud. 84
Multæ ſunt ſpecies idololatriæ, 90
Multum eſt contra rationem ꝙ homo adoret opus manuum ſuarum, 91
Multipliciter oſtenditur quòd dę mones non ſunt colendi. 92
Malum duplex eſt, malum pœnæ, & malum culpæ. 184
Malum culpæ eſt velut fructus degener. 105
Martinus nõ timuit latronẽ. 196
Meritum Chriſti ſpem noſtram adiuuat. 199
Mediatrix Dei & noſtri Maria, plurimum ſpem noſtram erigit. 200
Maria eſt turris. ibidem.
Ipſa eſt virga, aurora, cellaria, quæ mœſtis vinum conſolationis tribuit. 201
Maria eſt vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. 203
Miſericordia Mariæ non defuit Theophilo. 202
Mali non habent pacem. 235
Modus amandi Deum. 246
Multa ſunt quæ valere poſſunt vt aliquis ametur, 259
Mandatũ de dilectione proximi dupliciter poteſt intelligi. 261
Modus amandi proximum. 259
Mos quid ſit, 286
Mala quæ ad donum ſcientiæ pertinent ſunt duplicia. 604
Memoriam habere monemur. 301
Multa ſunt quorum memoria eſt laudabilis, ibidem.
Memorię quinq; ſunt cauſę. 303
Memoriæ nimium cõfidere aut de ea diffidere vitiũ eſt. ibidem.
Modus à quo moderatio dicitur, eſt quadruplex. 424
Modeſtia deſcribitur. 333
Modus à quo modeſtia, eſt tenere decorem, & in quo conſiſtat. 334
Modeſtia indecentiam cauet in multis. ibidem.
Motus corporis non debet eſſe nimium tardus aut velox, 335
Modus ſine menſura ad ſobrietatem pertinens eſt duplex, 342
Matrimonium commẽdatur ex duodecim. 364
Matrimonium contrahens quid obſeruare debeat. 367
Matrimonium propter multas cauſas eſt inſeparabile. 371
Meditatio præparans ad tribulationem, poteſt diuidi in quinque ſpecies, 394

Modus repugnandi diabolo eſt contritio capitis eius. 420
Magnanimitas quomodo ſumitur. 433
Magnanimus terribilia aggreditur. ibidem
Magnanimitas iniurias receptas vilipendere facit. 434
Magnificentia quid ſit. 435
Magnificentiæ officia tã in pace quàm in bello. ibidem
Malũ multiplex prouenit ex ingratitudine. 478
Miſericordia deſcribitur. 535
Miſericordiam cõmendat natura. ibidem
Miſericordiam commendat ſcriptura. ibidem
Miſericordia commendatur ex tribus. 536
Miſericordia peccato obſtat, & multos alios effect⁹ habet. 537
Miſericordia hoſtem impugnat. 539. & viam paradiſi dilatat, filium Dei efficit. ibidem. & amicos multiplicat &c. 540
Miſericordiæ duæ ſunt partes, quæ deſignãtur ꝑ duo oſtiola oraculi Salomonis. ibidem
Miſericordia terram in cęlũ commutat. 541
Miſericordia bona quæ dare videtur in ſaluo ponit. 542
Miſericordia non ſolũ eſt vtilis, ſed etiam mirabilis. ibidem
Miſericordia dupliciter habet mercedem. 543
Miſericordia præſtat abſtinẽtiæ, 545
Miſericordiam mouet multiplex meditatio. 596
Miſericordia commendabilis & deteſtabilis. 547
Multa ſunt propter quæ aliquis debet alij compati. 548
Multiplex fuit cauſa, quare Dominus diceret, Dico vobis omninò non iurare. 568
Memoria mortis valde vtilis eſt homini. 673
Memoria mortis valet ad ſex. 674
Manſuetudo deſcribitur. 685
Mites quare ſint beati. 686
Manſuetudinem ſexdecim commendant. 687
Manſueti poſſidebunt terram viuentium ſibi. 688
Manſuetudini donum pietatis adaptatur. 690
Miſericordiæ adaptatur donum conſilij. 700
Munditia cordis deſcribitur. 701
Mũditiã cordis octo efficiũt. ibid.
Miſericordia traxit Dei filium de cælo. 705
Munditia decet miniſtros eccleſiæ, & immũditia dedecet quinque de cauſis. ibidem
Mũdi corde quare sũt beati. 706
Munditia commendatur ex duodecim. ibidem
Munditia partitur. 708
Munditia cordis adaptatur dono intellectus. 710
NAtura cognoſcendorum requirit fidem. 42
Natura eorũ qui cognituri ſunt requirit fidem. 43
Negantes incarnationẽ filij Dei, con-

cõtradicũt bonitati diuinæ. 156
Caſio erroris ꝙ patres veteris teſtamẽti ſunt dãnati. 127
Ordo virtutum triplex. 221
Ordo diligendi variatur. 275
Officia prudentiæ. 288
Ordo facit quietem mentis. 305
Ordinatio quadruplex debet eſſe in homine. ibidem
Ordo virtutum cardinaliũ. 322
Officia temperantiæ quinque ſunt. 342
Opus carnale meritoriè exercet à cõiugatis in tribus caſib⁹. 370
Oratio diuerſimodè ſumit. 369
Opus carnale vt ſit ſine culpa & meritorium, multa requirũtur. 370
Opus carnale non debet exerceri tempore menſtruorum. 373
Oratio quot modis dicatur. 453
Oratio deſcribitur. 453
Oratio commendatur. 454
Orare Chriſtus nos diligentiſſimè docuit. 455
Oratio commendatur à ſuo effectu. 457
Orationem iuuant ieiunium & eleemoſyna. 460
Orare monemur mane exẽplo Chriſti. 496
Orandum eſt vbique. 467
Orandi locus eſt templum. ibidem
Orandum eſt attentè. 468
Orandum eſt cum magnitudine deſiderij humiliter, confidenter. 469
Orantes non debemus quærere temporalia. ibidem
Oratio diuiditur. 470
Oratio fructuoſa habet ſpecies. ibidem
Oratio infructuoſa habet ſpecies. 471
Oratio inſuper diuiditur. 472
Obedientia deſcribitur. 481
Obediẽtia circa quid attenditur. 482
Obedientia commendatur. 483
Obedientia Abrahæ in filij immolatione difficultatẽ patiebatur ex quatuordecim. 484
Obedientiam Chriſtus docuit in mundum veniens, in mundo manens, & de mundo exiens. 486
Obediẽtia eſt commendabilis à multiplici ſuo effectu. ibidem
Obedientia ponit homines in excellentiſſimo ſtatu hic, & in futuro. 487
Obedientia ſola virtus eſt, quæ menti cæteras virtutes inſerit. 492
Obedientem quinque efficiunt quæ reddunt aliquid flexibilius. 493
Obedientia perfecta ſe habet immediatè ad Deum. 500
Obedientia commendabilis & reprehenſibilis. 501
Obedientia reprehenſibilis triplex. ibidem
Obedientia commendabilis neceſſaria & perfecta. 502
Obediẽtiæ aduerſantur proprius ſenſus & propria voluntas. ibidem
Obediendum eſt ſucceſſoribus

Apoſtolorum, & non ſolũ bonis,ſed etiam malis. 505
Opa miſericordię q̃dã ſunt ſpiritualia,quædã corporalia. 548
Opera miſericordiæ corporalia ſunt ſex. 550
Operatio quædam eſt naturæ, quædam induſtriæ. 622
Opera bona ſunt cibus aĩæ 698
PVritas lętificat virtuoſum. 30
Peccator ligatur ſeruitute peccati. ibidem
Probatur teſtimonij Noui teſtamenti patres antiquo fuiſſe bonos & ſanctos. 128
Præcepta legis veteris ad quid ꝑtinent. ibidem
Platonis & Irenæi de animalibus diſceptatio. 192.& ſeq.
Per hominem corporalia omnia ordinantur in Deum. 137
Procedit Spirituſſanctus à Patre & Filio. 151
Pœnam maiorẽ eſſe culpa. 246
Peccator iuſtè punitur æternaliter. 175
Præceptum de amore noſtri nõ datur nobis. 253
Parentes diligendi ſunt affectu duplici. 277
Prudentia diuerſimodè ſumitur. 286
Prudentia deſcribitur. 286
Prudentia quomodo dicatur virtus. ibidem
Prudens dicitur quis non intellectu ſolum, ſed etiam affectu. 288
Prudentia commendatur. 295
Prudentia ſanctorum debet aſſimilari ſex aſtutijs ſerpẽtũ. 299
Prudentiã docent nos bruta. 298
Prudentia diuiditur in cognitionem diuinorum & humanorum. 300
Prudentia diſtinguitur ſecundũ Senecam & Tollium. ibidem
Prouidentia ad tria valet. 304
Prudentia diuiditur ſecundum Senecam. ibidem
Prudentia ſecundũ quoſdam diuiditur in quatuor ſpecies. 306
Prudẽtia propriè ſumpta reſpicit futura. ibidem
Prædicatori conuenit abrenuntiatio propriorum, quinque de cauſis. 307
Patientia deſcribitur. 387
Paſſiones duplices intrinſecus & extrinſecus natæ. ibidem
Patiẽtia dupliciter ſumitur. 388
Patientia commendatur. ibidem
Patientia vincit ſeipſum. 389
Patiẽti ſeruiunt ꝑſecutores. 390
Patientia hominem ditat. 391
Patiens in multis ſapienter agit. ibidem
Patientia iram Dei & proximi mitigat. 392
Patientiam tria addiuuant. 394
Patientia diuiditur in tria. 410
Patientiæ diuiſio. 425
Peccatum perpetratur quatuor modis, in corde, & totidem in opere. 415
Perſeuerantia communicat cum conſtantia,& ab ea differt. 431
Perſeuerantia duplex eſt. ibidẽ
Perſeuerantia cõmendatur. ibi.
Perſeuerantiæ multiplex effectus.

ctus. 432
Præparatio ad orādū duplex. 458
Præparatio ad orādū remota. 525
Præparatio propinqua. 461
Pretioſitas temporis ex duobus perpenditur. 479
Peccator debet cogitare à quibus vinculis liberauerit eum Deus. ibidem
Paulus ieiunauit quouſq; panis ei de cælo mitteretur. 518
Pietas diffinitur ſecundum Tullium & Macrobium. 531
Pœna inferni eſt multiplex. 549
Pietas differt à miſericordia. 603
Paupertas quid ſit. 650
Paupertas ſpiritus videtur in tribus conſiſtere. 651
Pauperes ſpiritu quare ſunt beati. 652
Paupertas ſpiritus dono timoris adaptatur. 653
Paupertas variè dicitur. 678
Paupertas pluribus de cauſis amanda eſt. 679
Paupertatem Deus amat. 681
Paupertas, mater, nutrix, & cuſtos religionis eſt. 683
Paupertas diuitum valde glorioſa eſt. 684
Pax deſcribitur. 711
Pax commendatur ex duodecim. 712
Pacem acquirere faciunt duodecim. 713
Paci multa aduerſantur. 715
Pax eſt triplex. 716
Pax mala triplex. 716
Pacifici qui ſint. 717
Pacifici quare ſint beati. 718
Paci adaptatū donū ſapiētiæ. 719
Patientium perſecutionem propter iuſtitiam, regnum cælorum eſt. 719
Quies à tumultuoſarum cogitationum cruciatu, & vermis conſcientiæ lætificat virtuoſum. 30
Quinque videntur facere ad fidei vnitatem. 47
Quidam dixerunt corpus obliuionis eſſe cauſam. 153
Quatuor ſunt cauſæ deſperationis. 208
Quòd habens charitatē nō erret errore periculoſo, poteſt eſſe verum duabus de cauſis. 332
Quatuor de cauſis Deus eſt amādus. 242
Quinq; emolumenta proueniunt ex ſocietate proximi & amicitia eius. 259
Qui ſe non diligit, proximum diligere neſcit. 262
Quadruplex eſt ordo charitatis. 275. & ſeq.
Quatuor ſunt quorum obliuio videtur eſſe laudabilis. 305
Quadruplex datur reſponſio ad illud Iacobi, Ante omnia nolite iurare. 569
Quæ circa diuinitatem ſunt, humanæ excedunt intelligentiæ modum. 629
Quinque ſunt attendenda & admiranda circa doctrinam nouæ legis. 646
Regnum Dei eſt in cordibus ſanctorum dupliciter. 33
Roboratio apoſtolorū fidē Chriſti

ſti oſtendit. 50
Reuelatio & prophetia oſtendũt Chriſtianæ fidei veritatem. 57
Reuelatio & prophetia trãſlatæ sũt de ſynagoga ad eccleſiã.ibi.
Rationes Manichæorum refelluntur.102.& ſeq.
Rationes ad deſtructionem erroris Manichæorum. 108
Rationes pulchræ ponuntur ad oſtendendum animæ immortalitatem.157.& ſeq.
Res ſperandæ. 209
Reuereri tripliciter accipit. 447
Reuerentia debetur rebus Deo dicatis. 449
SAnitas lętificat virtuoſum.30
Superbi dimittendi ſunt ſibi, quia ſeparatum eſt conuiuium eorum. 14
Scientia humilium ſuperbis abſconditur. ibidem
Superbi nolunt Socratem imitari, ſed malunt veſci q̃ ſaturari, & diſcere quàm noſſe. ibidem
Si virtus eſſet venalis, non inueniretur qui eam emeret. 16
Sine fide non cognoſcimus Deum,neque parentes. 17
Socrates ideo occiſus eſt,quia noluit adorare idola. 98
Species idololatrię ponuntur plures. 90
Spiritus malus non infunditur corpori vt pœnitentiã agat.132
Spiritusſanctus procedit à Patre & Filio. 151
Similitudo Trinitatis inuenitur in creaturis. 152
Similitudo Trinitatis aſſignatur in creaturis ſm tria, ſ. modum, ſpeciem & ordinnẽ. 155
Spes deſcribitur. 187
Spes multipliciter accipitur.ibid.
Spes commendatur ex ſcriptura. 189.& ſeq.
Spes Omnipotenti innititur.189
Spes eſt velut arbor ſita in optimo loco. ibidem
Spes commendabilis eſt ab effectu. 190
Spes meretur intelligentiam & Dei auxilium. ibidem
Spes liberat. ibidem
Spes ſaluat. 191
Spes columna eſt totum ædificium ſpirituale ſuſtentans. ibi.
Spes eſt baculus valde neceſſarius peregrinantibus. ibidem
Spes animam in poſſeſſionem regni cæleſtis ante Chriſtum introducit. ibidem
Spei fit promiſſio. ibidem
Spes de illis trib⁹,quæ vidit Ezechiel, carmen aſſumit,lamentationes dono ſciẽtię & pietatis & dono timoris relinquens. 192
Spei cõceſſum eſt intrare in hortum voluptatis. ibidem
Spes eſt mola ſuperior, & timor inferior. 193
Spes eſt commendabilis à ſuo contrario,ſ. deſperatione. 194.
Spes adiuuatur tribus ſpeciebus meditationis. ibidem
Septem conſiderationibus in Deum ſpes adiuuatur. ibidem
Spes commendabilis & deteſtabilis. 218
Spes deteſtabilis quadruplex.ibi.
Spem

Spem commendabilem tria efficiunt. 219
Septē ſunt quæ faciunt vt aliqs ametur à Deo, ſcilicet ſapiētia, munditia, manſuetudo, liberalitas, humilitas, dilectio Dei, contemptus terrenorum. 245
Signa quibus cognoſcitur Deū amari ſunt decem. 251
Sex ſunt quæ valent vt charitas proficiat. 288
Stultitiæ quibus imprudētes ſucCumbūt in bello ſpirituali. 293
Sapientia hu9 mūdi qd ſit. 317
Societas inſipientiam prudentię aduerſatur. 318
Stultitia, imprudentia, ſeu inſipiētia nō ſolū ptinēt ad intellectū, ſed etiam ad voluntatem. 319
Stultitiæ quibus peccantes mortaliter adhærent. 320. & ſeq.
Sobrietas quadrupliciter ſumitur. 337
Sobrietas commendatur. ibidem
Sobrietas valet ad multa. 338
Sobrietatis officia. 342
Sobrietas ponit modum quo ad omnes circunſtantias. ibidem
Securitas pars ē fortitudinis. 380
Solatia contra timorem mortis ſunt duodecim. 381
Solatia alia ſecundū Senecā. 383
Securitas timorem inordinatū expellit. 384
Securitas commendabilis & reprehenſibilis. ibidem. & ſeq.
Socrates noluit exire de carcere. 389
Sacrificia ſpiritualia ſūt ſex. 445
Scala quam vidit Iacob quatuor habebat. 449. & ſeq.
Sepelīr mortuos monemur. 556
Sepultura priuantur aliqui propter peccata ſua. ibidem
Septem diſſuadentur circa iuramentum. 568
Scientiæ donum deſcribitur. 603
Sapiētia dupliciter ſumitur. 643. & ſequen.
Sublimitatem doctrinę Chriſtus oſtendere voluit. 646
Sententiæ nouæ legis valde extraneæ ſunt à ſententijs ſapientiæ mundanæ. 647
Signa humilitatis. 675
Sanctificatio triplex fiebat in veteri lege. 703
Superbi dimittendi ſunt, eò ꝙ ſe paratum ſit eorum cōuiuiū. 14

T

Res ſunt partes doctrinę moralis. 30
Tria requiruntur ad bene operandum. 38
Tres ſūt virtutes theologicę. ibi.
Teſtificatio fidei qualis & à quo ſit. 51
Teſtiū oī exceptione maiorum poteſt probari veritas fidei. 53
Teſtimonium fidei noſtræ dant Deus & homo & angelus. 54
Teſtimonium dant domeſtici & extranei. 56
Teſtimonium dant aliæ ſectæ & vniuerſæ creaturæ. 57
Tripliciter fallunt hominem bona temporalia. 65
Tripliciter mala ſunt ordinata. 103
Triplici ratione peccata abundauerunt lege data. 124

Tripliciter homo eſt inſufficiens ad ſubſiſtendum. 206
Tripliciter inſufficiens eſt homo ad bene viuendum. 207
Triplex materia gaudij electorum ſignificatur. 218
Tria tanguntur quæ ad charitatem diſponunt. 220
Tẽperantia tripliciter ſumit. 323
Temperantia deſcribitur. ibidem
Temperantia commendatur ex multiplici eius officio. 324
Temperantię partes, & in quibus regunt hominem. 327
Tẽperãtię partes quę regũt aĩam circa delectationis ſenſum. 336
Temperantia ſecundum tactum diuiditur. 343
Tribulatio à quo ſit, & in quo. 397
Tribulatio non eſt proijcienda, ſed potius quadruplici ſalſa cõdienda. ibidem
Tribulationis multiplex vtilitas. ibidem.
Tribulatio multos alios effectus habet. 401
Tribulatis Deus aſſiſtit. 405
Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis. 405
Tribulatio eſt virga Moyſi in qua mirabilia fiunt. 408
Tribulatio eſt loc⁹ quẽ elegit dñs ad manẽdũ in hoc mũdo. ibid.
Tribulationis ſeptẽ ſunt effectus ſm proprietates aquæ ibidem.
Tẽtatio ad multa vtilis eſt. 412
Tria ſolent eſſe hominibus occaſio clamandi quæ nos incitare debent ad orandũ. 456. & ſeq.
Tempus orandi Deus determinat. 465
Timor deſcribitur. 582. & ſeq.
Timor Domini cõmẽdatur. 581
Timor commendatur ab effectu multiplici. 784. & ſeq.
Timendum eſt in tribus, ſecundum Bernardum, & aliæ tres cauſæ aſſignantur timoris. 586
Timoris tres ſũt ſpẽs. 586. & ſeq.
Timor filialis fugit malum culpæ, & naturalis malũ pęnę. 589
Timor deſcribitur. ibidem
Timoris ſpecies diſtinguit & deſcribit Damaſcenus. 590
Timorẽ homini duodecim incutiunt. ibidem
Tribus modis in gratiam contẽplationis proficimus, & totidem videtur contemplationis qualitas variari. 630
Tribus de cauſis in mentis alienationem abducimur. 63
Tres modi exceſſionis in canticis deſcribuntur. ibidem
VTilia docere debemus exemplo Domini. 13
Veritas quæ in ſcripturis gentiũ eſt, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus ſurripienda eſt. ibidem
Vile eſt corpus & vilia tpalia. 15
Virtus quomodo debeat quæri, doceri, haberi. 13
Virtute nihil vtilius. 23
Virtutes ſunt prætioſæ & veræ diuitiæ. 15
Virtus commendatur. 16
Virtus quia ignoratur, deſpicitur, nec à Deo quæritur. ibid.
Virtus olim ſola fortitudo dicebatur

batur. ibidem
Virtus variè nominatur in Scriptura ſacra & apud philoſophos, propter duplicem quam habet comparationem. ibidem
Virtuoſus dicitur à vi, vnde dupliciter ſibi vim facit. 18
Virtus & honeſtas idem re ipſa. ibidem
Virtus deſcribitur. ibidem & ſeq.
Virtus tria facit in aīa noſtra. 19
Virtus facit æqualitatē vitæ. ibid.
Ad virtutem inducunt nos natura, ratio & gratia. ibidem
Virtus eſt medietas duarum malitiarum. 20
Virtus dicitur bona, ſicut albedo dicitur color albus. ibidem
Virtus dicitur bona, quia ducit ad bonum. ibidem
Virtute rectè viuitur. ibidem
Virtutes cardinales ſuperfluitatē excludunt & indigentiā, Theologicę curuitatem. ibidem
Virtus aliqñ eſt cauſa mali, ſed actus ei⁹ nuſquā eſt abuſus. 21
Virtus commendatur à dignitate dantis, accipientis, & à bono ſitu. 22
Virtus nō ſolū eſt bonitas hominis, ſed etiam operū. 23. & ſeq.
Virtus eſt bonitas rerum temporalium. 24
Virtus mala pœnæ in bona conuertit. 25
Virtus eſt proprium bonum hominis: bona autē fortunæ aliena. 25
Virtus eſt poſſeſſio habenti ſufficiens. 26
Virtus eſt bonū iocūditatis. ibid.
Virtus efficit dignitatem & felicitatem. 26
Virtutem habēs aſſimilatur paradiſo ꝑ amœnitatem, fœcunditatem, ſecuritatem. 27
Virtus ducitur, eget & magiſtro vt doceatur. 13
Virtuoſum octo lætificant. 30
Vermis conſcientiæ cruciat peccatorem. 30
Virtus eſt vnctio non ſolum ad regnum futurum, ſed etiam per eam ſancti ducunt in vitam regiam. 33
Virtus eſt ſignum quo diſtinguuntur hæredes à non hæredibus. 32
Virtus eſt arra hæreditatis æternæ. ibidem
Virtus eſt pretium regni cæleſtis. ibidem
Virtutis multiplices effectus. 34. & ſeq.
Vita triplex, naturæ, gratiæ, & gloriæ. 37
Virtutes theologicæ ad finem ordinant, morales ad ea quæ ſunt ad finem. 38
Virtutes theologicæ mentē exhibēt Chriſto virginē caſtam. 39.
Vtilitas charitatis. 229
Vtrum bonitas propinquitati circa diligenda præualeat. 276
Virtutes quare dicantur cardinales. 281
Virtutes cardinales numerantur. 282
Virtutes cardinales ſunt contra quatuor defectus originales. ib.

Virtu-

Virtutibus cardinalib. quaſi quatuor lapidibus pretioſis conſtat corona ſponſæ Chriſti. ibidem
Virtutes cardinales diuerſis deſignantur in locis ſcripturæ. 283
Voluptatis amorem duodecim diſſuadent. 327
Voluptates nocēt homini multipliciter. 329
Voluptas diffinitur. 340
Virginitas quadrupliciter ſumitur. 345
Virginitas deſcribitur. ibid.
Virginitas commendatur. 346
Virginitas eſt flos qui bene ſeruatus non decidit. 347
Virginitas eſt principium ſpiritualis pulchritudinis. 349
Virgines ſunt ſuperior pars eccleſiæ. 24
Virgines timere debent ſex. 351. & ſeq.
Vidua debet peccandi occaſiones declinare. 359
Viſus eſt ſupra auditum & olfactum. 373
Viſus eſt habitus, habens curioſitatem inſatiabilem. ibidem.
Voluntas propria hominis multipliciter nocet. 503
Vindicatio deſcribitur. 534
Veſtire nudos monemur. 554
Viſitare infirmos & incarceratos. 555
Veritas duplex. 562
Veritas creata triplex. ibid.
Veritatē amare monemur. ibid.
Virtutum cardinalium diuiſio ſecundum Macrobium. 573
Vita cōtemplatiua in duodecim præeminet actiuæ. 546
Viſionis tres ſunt ſpecies. 574
Vnctio tabernaculi & vaſorum ſignificat qualiter miniſtri eccleſiæ debent ſanctificari. 470

Finis indicis Summę Virtutum.

REVERENDISSIMI AC EXIMII SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS

Guilielmi Peraldi Epiſcopi Lugdunenſis, ex ſacro Ordine Prædicatorum, in Tomum Primum, qui SVMMA VIRTVTVM appellatur,

PROLOGVS.

CVM circa vtilia ſtudere debeam*, exemplo Salomonis dicentes: Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnē meam, vt animam meam transferrem ad Sapientiam, deuitaremq; ſtultitiam, donec viderem quid eſſet vtile filijs hominum. Eccl.2. Vtilia etiam docere debeamus, exemplo dñi, dicentis Eſaiæ 48. Ego dñs Deus tuus, docens te vtilia. Virtutibus verò nihil ſit vtilius in hac vita hominibus. Sapien.8. Circa virtutes ſpecialiter verſari debet ſtudium & doctrina. præcipuè cum ſine ſtudio & doctrina virtus vix vel nūquam haberi poſſit. Senec. Virtus ſine ſtudio ſui eſſe non poteſt. Bernar. Primum opus virtutis eſt doceri. Virtus cum humilitate vult doceri, cum labore quæri, cum amore haberi: nec aliter vel doceri, vel quæri, vel haberi poteſt, Item: Sen. Cito nequitia ſurripit: difficile virtus inuenta eſt, ducem rectoremq́ue deſiderat: ſine magiſtro vitia diſcuntur. Idem: Erubeſcimus diſcere bonam mentem: & turpe eſt huius rei quærere magiſtrū: deſperandum eſt poſſe caſu tantū bonum nobis influere: præcipua pars Philoſophiæ eſt, quæ circa virtutes verſatur, ſtudioſis minimè negligenda. Vnde Senec. dicit Philoſophiā ſtudiū eſſe Virtutis. Ideò ego minimus de ordine fratrum Prædicatorum deſideraui colligere aliqua, quæ diffuſè in ſcripturis inueniūtur de Virtutibus. Quod cùm diſſuaderet mihi ingenij paruitas, & materiæ difficultas (materias enim grandes ingenia parua non ſuſtinent, vt ait Hieronymus) prçualuit Superioris authoritas, ꝙ hoc onus mihi iniunxit: cui non auſus fui contradicere, ſciens quòd omnis poteſtas à Deo eſt: & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Ro.13. Et in memoria habēs illud verbū Saluatoris Lucæ 10. Qui vos audit, me audit. verbū à mi-

à miniſtro eius dictum habui, ac ſi de cælo ſonuiſſet. Fiduciā ergo habens in Deo, quòd vellet mihi miniſtrare quod per miniſtrum ſuum à me dignabatur exigere; cùm tamē ſciret me niſi ab ipſo hæc habere non poſſe. Incaſſum enim laborat in doctrina virtutum, qui aliunde eam ſperādam putat, quàm à Domino virtutū, ad gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt virtus & ſapientia Dei Patris: auſus ſum aggredi Tractatum Virtutum, ad vtilitatē humilium. Superbi enim dimittendi ſunt ſibi: quia ſeparatum eſt conuiuium eorum, Oſee 4. Dedignantur enim ſedere ad communem menſam cum alijs, ſcripta cōmunia contemnentes. Vnde eo ipſo quòd aliqua ſcriptura humilibus publicatur, ſuperbis abſconditur. Facies enim eorum nimis inflata nō ſinit eos videre quæ ab alijs vidētur. Mat thæi 11. Abſcondiſti hæc ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Superbi erubeſcunt aliquid dicere, ex quo ſemel dictum eſt; cùm tamen dicat Sene. ꝙ nunquam nimis dicitur, quod ſatis non dicitur, quibuſdam remedia demonſtranda, quibuſdā inculcanda ſunt. Grego. Oportet ſæpe reminiſci, quod modus cogit obliuiſci. ¶ Superbi nolunt aliquid dicere, poſtquam bene illud ſciunt: cum tamen Socrates inquirenti cuidā quomodo poſſet optimè dicere, dixit: Si nihil dixeris, niſi quod bene ſcieris. Auguſtinus in libr. de Vtilitate credendi: Miſeri homines quibus cognita vileſcunt, & nouitatibus gaudent: libentius diſcunt, quum norunt, cùm cognitio ſit finis diſcēdi; malunt veſci quàm ſaturari, cùm finis voluptatis ſit nec eſurire, nec ſitire. ¶ Nec de ſolis ſcripturis ſacris teſtimonia volui aſſumere in opere iſto: ſed etiam de ſcripturis Philoſophorum, iuxta verbum Sene. In aliena caſtra tranſiens, non tāquam transfuga, ſed tanquam explorator. Nec hoc reprehenſibiliter. Sicut enim dicit Augu. in libr. de Doctr. chriſtiana: Si philoſophi aliqua fortè vera & fidei noſtræ accommoda dixerunt, non ſolū formidanda non ſunt, ſed etiam ab eis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda. Et Exo. 12. Aegyptij ab Hæbreis præcepto domini ſpoliātur. In principio verò operis de Virtute in communi aliqua tangere volui. Secūdo proſequemur de tribus virtutibus Theologicis. Tertiò de quatuor Cardinalibus. Quartò de donis. Quintò de beatitudinibus.

PROLOGI FINIS.

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI.

Quòd expediat Virtutem commendari. CAPVT I.

SI ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meũ eris. Hiere. 15. Pretioſum eſt, aĩa. Prouer. 9. Mulier aĩam viri pretioſam rapit. Ideò filius Dei ſeipſum pretium aĩarum poſuit, ne aĩę nobis vileſcerent. Pretioſę ẽt ſunt virtutes. Bern. Veræ diuitiæ non ſunt opes, ſed virtutes, quas ſecũ conſciẽtia portat, vt in perpetuũ diues fiat. Vile verò eſt corpus: animi.n.pondus ac pœna eſt, vt ait Senec. Imò qđ plus eſt, factũ eſt immũdities & materia ꝓpinqua vermiũ. 1. Mach. 2. Gloria impij, ſterc⁹ & vermis. Gloria impij vocat̃ corpus. Vilia ẽt ſunt bona tꝑalia, etiã quę pretioſiora videntur. Aurum enim & argentum (ſm̃ Bern. in quodã ſermone de Aduentu) ſunt terra rubra & alba, quæ ſolus error hominũ facit, aut magis reputat pretioſa. Sap. 7. Omne aurũ in cõparatione ipſius, arena eſt exigua, & tanquã lutũ ęſtimabitur argẽtũ in cõſpectu illius. Pretioſum à vili ſeparat, qui pretioſitatem virtutũ oſtendit, & tꝑaliũ vilitatẽ, & animã ab amore tẽporaliũ ſeiungit, & ad amorẽ virtutũ inducit: & talis quaſi os Dei eſt. Saluator enim os ſuũ aperiens, doctrinã ſuã à cõtemptu tẽporaliũ inchoauit, dicẽs. Matt. 5 Beati pauperes, &c. Et de amore virtutis ſubdidit: Beati q̃ eſuriũt & ſitiũt iuſtitiã, &c. Vnde doctrina quæ cõtemptũ temporaliũ inducit, & ad amorem virtutis allicit, quaſi proceſſiſſet ex ore Dei, habenda eſt. Frater Guido Carthuſienſis. Rationalis creaturæ vera ꝑfectio eſt, vnãquanq; rem tanti habere quanti habẽda eſt. Sene. Quid tã neceſſariũ, q̃ pretia rebus imponere? Secundũ Sene. tres ſunt partes moralis doctrinæ. Prima rebus dignitates diſtribuit, & pretia imponit, maximè vtilis. Secũda impetũ animi reprimit. Tertia actionem regit, oſtendens qñ vnumquodq;, & vbi, & quemadmodũ agi debeat. Ideò cõmendationi virtutis in hac prima parte operis inſiſtemus, vt eius pretioſitas appareat, & vt ad amorem eius hoĩes alliciantur. Magna.n. pars bonitatis eſt, vt ait Sen. velle fieri bonum. Et Aug. Socratis ſentẽtia eſt, quibus hoĩbus ſatis perſuaſum eſſet, vt nihil mallent ſe eſſe quàm bonos viros, his reliquã facilẽ eſſe doctrinã. ¶ Virtus commen-

cõmendatione indiget:quia hæc theſaurus eſt abſcõditus in agro cordis: qui ideo non quæritur, quia ignoratur. Matt. 13. Eſt etiã velut lapis pretioſus qui conculcatur ab his, à quibus virtus eius ignoratur. Eccl. 6. Quaſi lapidis virtus ꝓbatio erit in illis: hoc eſt dictum de ſapiẽtia, quæ eſt de ſapore virtutũ cõdita ſcientia, quẽ reprobant & deſpiciunt qui eius virtutẽ non agnoſcunt. Matth. 7. Neque mittatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis. ¶ Ex ignorãtia pretioſitatis virtutis accidit, ꝙ ipſa adeò deſpicitur; ꝙ ſi eſſet venalis, non inueniretur qui eam emeret. Senec. Bona mens nec cõ modatur, nec venditur. Et puto ſi venalis eſſet, non haberet emptorẽ: at mala quotidie emitur. Gregor. Carnalium mẽtes bona pẽſare non valẽt, niſi quæ carnaliter vident. Aug. Vix eſt aliquis qui diligat interiora bona, quæ ſola diligenda ſunt: cæteris autẽ ad neceſſitatem vtendũ, non ad gaudiũ perfruendũ eſt. ¶ Virtus quia non agnoſcitur: ideò à Deo non petitur nec accipitur, qui paratus eſt eã dare, ſi eſſet qui deſideraret eam accipere. Hebr. 12. Contẽplantes nequis deſit gratiæ Dei. Et 1. Petr. 1. Sperate in eã quæ vobis offertur, gratiã. Extentam habet Deus manũ dexterã ad largiendum bona ſpiritualia, ſed non eſt qui accipiat. Omnes enim ad ſiniſtrã aſpiciunt, vt inde temporalia recipiant. ¶ Commẽdationi verò virtutis aliqua, quæ pertinent ad eius notificationem, breuiter præmittemus.

De notificatione Virtutis,
Cap. II.

NOtandum ergo, ꝙ nomen Virtutis antiquitus fuit ſolius fortitudinis, vt ait Tullius. Ratio verò huius hæc eſt: quia non ſtatim innotuit hominibus virtuoſitas aliarum virtutũ: ſed virtuoſi ſemper apparuerũt, qui laboribus & doloribus non facilè vinci potuerunt. Sed pòſt expe riẽtia docuit, animũ habere multa certamina cõtra diuitias, delitias & honores, quorum victoria difficilis eſt & vtilis: vnde & virtuoſi nominati ſunt, qui tales vincere potuiſſent. ¶ Item notandum, quòd nomen virtutis in canone Sacræ ſcripturæ, vt frequentius, ſumitur pro fortitudine, vel pro potentia, vel pro opere mirabili. Ratio autem prout hic de ea intẽdimus. Sed quod Philoſophi in morali doctrina virtutẽ vocãt, Scriptura ſacra, vt frequentius, gratiã nominat. Ratio autẽ huius diuerſitatis hęc eſt. Virtus duplicẽ habet comparationẽ. Vnã ad id à quo eſt, ſcilicet ad Dei liberalitatem, cuius donum eſt: & ſic dicitur gratia. Et eſt gratia donum à Deo gratis datum, habentem ſe Deo gratum faciens, & opus eius Deo gratum reddens. Aliam comparationẽ habet Virtus ad id quod ab ea eſt, ſcilicet

ad

ad opus ſuũ : & ſic vocatur Virtus : & ſic nominant eam Philoſophi, faciem habentes ad donũ Dei, & dorſum ad datorem. Auguſt.4.lib.Cõfeſ. Dorſum habebam ad lumẽ, & ad ea quæ illuminant faciẽ, & ipſa facies, qua illuminata cernebã, non illuminabatur. Philoſophi fuerũt propriæ gloriæ amatores, & diuinæ gloriæ neglectores, de proprijs viribus cõfidentes, cõditori ſuo gratias nõ agentes, ſecundum illud dictum de ipſis Romano.1. Nõ ſicut Deum glorificauerũt, aut gratias egerũt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Sancti verò faciẽ habẽtes ad lumen, in lumine Dei agnoſcũt inſufficiẽtiam ſuã.2. Cor.3. Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt. Itẽ agnoſcunt boni ad quã tẽdimus eminẽtiã, ꝙ ſupra vires noſtras eſt. Vnde ſuper illud Matth. 11. Regnũ cęlorum vim patitur,&c. dicit Gloſ. Grandis violentia eſt in terra naſci, & cælũ rapere, & habere per virtutẽ, quod per naturã non poſſumus. Agnoſcunt etiã hoſtiũ inuiſibiliũ præminentiã, ſecundũ poteſtatẽ & ſtatum malitiæ. Iob.40. Nõ eſt poteſtas ſuper terrã quæ cõparetur ei. Nos quaſi locuſtæ ſumus, & ipſi velut gigantes. Numeri 13. Vidimus mõſtra filiorũ Enac, de genere giganteo: quibus comparati locuſtæ videbamur. Origenes: Vult Dominus Ieſus mirabiles res facere : vult enim de locuſtis ſuperare gigantes, & de his quę in terra ſunt, cęleſtes vincere nequitias. Ideo ſancti intelligentes adiutoriũ gratiæ adeò eis eſſe neceſſariũ, vt ſine eo nihil poſſint, neq; bonum agere, neq; tueri : oportet enim gratiã præuenire vt velint, & ſubſequi ne inaniter velint. ſec.Greg. Parũ enim prodeſt homini bonũ velle, niſi tẽtãti poſtea poſſit reſiſtere, & tueri bonũ quod acquiſitũ eſt: omnia Deo attribuũt, & radicem meriti, virtutẽ ſcilicet & præmium, nõ videntes nec in ſe, nec in alio bonũ aliquod, niſi gratiã Dei. 1. Corinth.15. Gratia Dei ſum id qđ ſum. Et Ioannes teſtatur ſe vidiſſe Ieſum plenũ gratia. Ioã.1. Et Angelus Mariã plenã gratia nominat. Luc.1. Et Gabriel monet natum ex ſterili, Ioannẽ vocari, qđ gratiam ſonat. Lucæ 1. Anima ex ſe ſterilis ſm naturam, non potens ad meritum regni ęterni, gratiã Dei reputare debet tã meritum quàm pmium. Rom.6. Gratia Dei vita ęterna. Glo. Cõfitendum eſt gratiam Dei vitam æternã vocari: quia his meritis redditur q̃ gratia contulit homini. Simile Io. 1. Gratiã pro gratia. Et initium boni & finis gratia eſt. Augu. in lib. de Correctiõe & gratia: Deſiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ eſt. Pſal. Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Apoc.4. Vigintiquatuor ſeniores mittebant coronas ſuas

b ante

ante thronum,oſtēdendo ſedēti in throno deberi honorē, ꝙ coronas recepiſſent. Rom.9. Non eſt volentis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei.Eſai.26. Omnia opera noſtra in nobis operatus es Domine. Rom.7. Velle adiacet mihi: adiacet inquam quaſi infirmum: perficere ãt bonū nō inuenio.1.Cor.15.Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Phil.2.Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & perficere. Ioã.15. Sine me nihil poteſtis facere. ¶Et notandum ꝙ virtus dicitur à vi, vnde Dominus vocat virtuoſos violētos, Matt.11.Violenti rapiunt illud. Et Luc.16.loquens de regno cælorū. Omnis enim in illud vim facit. ¶ Virtuoſus tripliciter vim facit ſibi. Primò ardua aggrediēdo, & quę ſunt ſupra hominē.Secundò aduerſa patiendo. Act.14.Per multas tribulatiōes oportet nos intrare in regnum Dei. Tertiò à placitis abſtinēdo. Gen.8.Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.Ideo quaſi cum quadã violētia oportet hominē ab his, quæ ſibi placent, compeſci. Ouid.in Epiſtolis:Eſt virtus placitis abſtinuiſſe bonis. Vel dicitur virtus, quaſi viri ſtat⁹, ſiue virilitas.virtus enim eſt perfecti animi & ad rectas operationes robuſti: ſicut virilis ętas eſt corporis robuſti & perfecti.¶Item notandum,ꝙ ſicut dicit Tullius in lib. de Offi. Virtus & honeſtas nomina diuerſa ſunt:res ãt ſubiecta prorſus eadē. Honeſtum verò eſt quod ſua vi ad ſe nos allicit, & dignitate trahit: vt idem Tullius dicit in 1.Rhet.Honeſtus verò dicitur aliquis eò ꝙ nihil habeat turpitudinis: vt dicit Iſido.in lib.Etymologiarum.Et ſubdit: Nã quid eſt honeſtas, niſi honor perpetuus,& quaſi honoris ſtatus? Vnde hominibus virtuoſis & honeſtis honor maximè exhibendus eſt. ¶ Inueniuntur in ſcripturis multæ deſcriptiones virtutis: de quibus ad ipſius maiorem declarationem aliquas ponemus, & exponemus.

De deſcriptionibus Virtutis.
Cap. III.

VIrtus ſic deſcribitur in lib.de Spiritu & anima. Virtus eſt habitus mentis bene inſtitutæ. Et intellige mētem bene inſtitutam,ad ſimilitudinē regni, quod bene inſtitutum eſt,ſi rectè in eo conſolatur,& rectè imperetur,& rectè obediatur. Sic mens bene inſtituta eſt, quum ratio rectè conſulit,voluntas rectè imperat, & vires ſubiectæ voluntati rectè obediunt. Hanc bonã inſtitutionem virtus in mēte facit. Ipſa.n. rōnem illuminat,& voluntatem de ſeruitute vitiorum ad imperium ſublimat. Sine virtute mēs pueriliter regitur.Vnde væ ei.Eccle.10.Vę tibi terra,cui⁹ rex puer eſt. Sine ea regnum mentis ſimile eſt regno Roboam, qui potius acquieuit conſilio iuuenum impru-

imprudentium,q̃ cõſilio ſenum. 3.Reg.21.Sic vbi virtus non eſt, derelicto conſilio rationis, ſenſibus acquieſcitur: vbi virtus non eſt, quod debuit in homine ſeruire,imperat, nõ ſine magna inordinatione.Prouerb.19.Nõ decet ſeruũ dominari principibus. Et eiuſdem 30.Per tria mouetur terra,id eſt,turbatur:& quartum quod nõ poteſt ſuſtinere, per ſeruum quũ regnauerit.Virtus facit in regno mẽtis partẽ nobiliorem regnare,& tunc beata eſt anima. Eccleſi.19.Beata eſt terrra, cuius rex nobilis eſt. Ipſa ſoliũ iudicij rationi reddit: ex quo ſequitur diſſipatio omnis mali. Prouerb. 20.Rex qui ſedet in ſolio iudicij, intuitu ſuo diſſipat omne malũ. Virtus verã nobilitatẽ in anima perficit, quam natura inchoauit.De initio nobilitatis,ait Seneca:Quis eſt generoſus? Ad virtutem à natura bene diſpoſitus.De perfectione dicit Hieroni. Sola apud Deum libertas eſt,non ſeruire peccatis: ſumma apud eum nobilitas,clarere virtutibus. Itẽ virtus ſic deſcribitur ab Auguſt. in lib.de quantitate animæ: Virtus eſt æqualitas quædam vitæ vndiq; conſonans rationi.Virtus vitæ æqualitatem facit: quia ſecundum Senecã,animum reddit aſperis blãdiſq; inuictum, neutri ſe fortunæ ſubmittentem, quem nulla vis frangat,quem nec attollat fortuna,nec deprimat. Tullius: Præclara eſt æqualitas in omni vita:idem qui ſemper vultus,eademq; frons: vt de Socrate accepimus. Virtus in vtraq; fortuna par eſt: virtutem materia non mutat,nec peiorem facit dura aut difficilis:nec meliorem hilaris & læta,vt ait Seneca, virtus per omnia cõſonat rationi.Vnde Bernardus in epiſtola ad fratres de monte Dei: Virtus eſt ad iudicium rationis vſus liberæ voluntatis.Seneca:Humanis virtutibus regula vna eſt ratio recta.

¶Virtus etiam ſic deſcribitur à Philoſopho: Virtus eſt habitus animi, modo naturæ conſentaneus rationi. Ad opera virtutũ, Primò incitat nos natura. Secundò,ratio.Tertiò,gratia.Verbi gratia: Natura incitat vt ſubuenias proximo indigenti. Idem etiam ratio dictat,quia ſimilis indigentia põt tibi accidere,in qua velles idem tibi fieri. Gratia verò hoc ſuadet tibi, quia proximus es, Dei imago,Dei filius,vel ad hoc creatus,vt in æterna beatitudine ſit tibi ſocius.De inſtinctu naturæ dicit Tullius: Sunt bonis innata virtutum initia,quæ ſi adoleſcere liceret & pateremur, nos ad beatitudinem cũ diuino munere ipſa natura perduceret.Idẽ: Nos igniculos natura datos extinguimus. Si quis autem obijciat,ꝙ ad opus patientiæ non incitamur à natura, quod videtur potius eſſe contra naturam. Reſpondet Seneca, quòd materia boni contra naturam eſt,vt vulnerari, & ſubiecto igne tabeſcere,ſed bonum nunquã. Seruare

enim animũ infatigabilẽ inter iſta, quod eſt opus virtutis, ſecũ dũ naturã eſt: quia nullũ bonũ ſine ratione eſt, vt ipſe ait. Sequitur autẽ ratio naturam. Bernardus: Omnis virtus homini naturalis eſt. Idẽ: Virtus quoniã naturę res eſt, cũ venit in animũ, aliquando nõ venit ſine labore, ſed venit in locũ ſuũ, & fideliter ſedet, & bene cũ ea natura conuenit. Seneca: Virtus ſecundum naturam eſt, vitia verò inimica ſunt & infeſta. Et ſecũdũ Ariſt. Virtus non eſt præter naturam, Chryſoſtomus verò in quadam homilia dicit, ꝙ virtus animi eſt, rectè de Deo ſentire, & rectè inter homines agere. ¶ Virtus etiam ſic deſcribitur à Philoſopho: Virtus eſt habitus voluntarius in medietate conſiſtẽs quo ad nos. Medietas iſta attenditur inter ſuperfluitatẽ & indigentiã. Vnde idem Philoſophus dicit, ꝙ virtus eſt medietas duarum malitiarũ huius quidẽ ſecundũ ſuperfluitatẽ, huius verò ſecundum indigentiam. Boetius: Virtutes medium tenẽt: ſi vel vltrà vel citrà quàm oportuerit fiat, à virtute diſceditur. Hæc aũt medietas in virtutibus cardinalibus inuenitur: in virtutibus verò theologicis non videtur poſſe inueniri. Remigius. Ea quę ſunt purè delectatiões animæ, id eſt, quæ ſunt animæ ſecundum ſe, nõ determinantur ſecũdum ſuperfluum & diminutũ. Canti. 1. Adoleſcẽtulæ dilexerunt te nimis. Ergo nimietas dilectiõis in Deũ non videtur eſſe ſuperfluũ vel vitium. Quo ad nos dicitur eſſe hæc medietas: quia determinando hãc medietatem, habendus eſt rſpectus ad perſonã operantis. Alicui enim eſſet parum quod alij eſſet nimiũ, vel econuerſo. Aug. in lib. de libero arbitrio ſic deſcribit virtutẽ: Virtus eſt bona qualitas mẽtis, qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, q̃ Deus in nobis operatur. Virtus dicitur bona eo modo quo albedo dicitur color albus: nõ ideo ꝙ albedo colori inhæreat vt accidẽs, ſed color eſt ipſa albedo: ſic eſt virtus bonitas mẽtis mentẽ bonam faciẽs. Virtus etiã bona eſt: q̃a ducẽs ad ſummũ bonũ. Virtute etiã rectè viuitur: vitã autẽ rectã intellige, quę extenditur ad Deũ principium, & Deũ finẽ, Deo qui eſt principium omniũ bonorũm de omnibus bonis gratias agendo, iuxta illud 1. Theſſa. 5. In omnibus gratias agite: & gloriã eius in omnibus quærendo: ad hoc enim creati ſumus. Deut. 26. Faciet te Dominus excelſiorẽ cunctis gentibus quas creauit in laudem & nomẽ & gloriam ſuam. Eſaiæ 44. in gloriã meam creaui eum 1. Corinthi. 10. Siue mãducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. Vita eius qui ſibi ſolum vult viuere, tantùm quæ ſua ſunt quærens, & ad gloriam Dei nõ attendens, nõ eſt recta, imò

imò curua, quum in ſe reflectatur. Item non eſt recta quæ declinat quaſi in latus per ſuperfluitatem vel indigentiã. Virtutes cardinales obliquitatẽ, quæ eſt ſecundũ ſuperfluitatẽ vel indigentiam, excludunt: Theologicæ verò curuitatẽ, quæ eſt vbi vita reflectitur in vtilitatẽ proprij ſubiecti, non ordinata ad finem vltimũ. Virtutes ergo cardinales cum theologicis vitam rectam efficiunt. Item quum rectum ſit, cuius medium non exit ab extremis: extrema autẽ vitæ noſtrę quum ſit Deus principiũ, & Deus finis, vita recta eſt, quæ ſicut eſt à Deo & ad Deũ, ita & ſub Deo humiliter implens eius imperiũ, ſicut ab eo habuit initium, & ab eo expectat præmiũ. Vitam verò hic intelligas quatuor partes conſeruationis: ſcilicet cogitationem, affectionem, locutionem, & operationẽ. Rectitudo verò horum eſt, quum non diſcordãt à regula legis diuinæ, quæ nobis indicat diuinam voluntatem. Huic autẽ rectitudini oppoſitum eſt peccatũ, prout deſcribit illud Auguſtinus dicens, Peccatũ eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Per concupitũ verò intellige cogitationem & affectionem. Itẽ vita recta eſt, quum voluntas in nullo diſſentit ab eo quod ratio rectè ſentit. Voluntate enim rectè viuitur, voluntate peccatur, vt dicit Aug. Ratio recta regula eſt voluntatis. Bernar. ſuper illud Cantì. Recti diligunt te. Illum verè rectũ corde dixerim, qui & rectè in omnibus ſentiat, & à recto quod ſenſerit in nullo diſſentiat. ¶ Virtute etiam nemo male vtitur propriè loquẽdo. Si quis tamen obijciat de illo verbo Iſidori, Interdũ male vſæ virtutes vitia generant. dicendũ eſt, ꝙ virtus poteſt eſſe occaſio alicuius mali, ſed nunquã actus eius erit abuſus: ſicut accidit in potẽtijs naturalibus, quibus homo poteſt bene vti vel abuti. Per hoc qđ ſubditur, quã Deus in nobis ſine nobis operatur: patet ꝙ hæc deſcriptio eſt intelligenda de virtute gratuita: præcedens verò virtus, eſt habitus voluntarius &c. intelligenda eſt de virtute conſuetudinali. Aliæ verò deſcriptiones poſitæ ferè omnes poſſunt intelligi & de gratuita & de conſuetudinali. Si quis verò obijciat de illo verbo Auguſtini: Qui fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Vnde videtur ꝙ Deus non operetur in nobis virtutẽ ſine nobis. Reſpondendum eſt, ꝙ Deus iuſtificat hominem ſine homine cooperante, ſed non ſine homine adoperãte: ſicut ſol illuminat domũ cùm aliquis aperit feneſtrã non ſine homine adoperante, tamen ſine homine cooperante: homo enim nõ cooperatur ſoli illuminando domũ. Sic verus ſol infundit virtutes nobis præparatis ad earúm ſuſceptionem: non tamẽ cooperamur illi in illa infuſionẽ:

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

De triplici Virtutis commendatione. Cap. IIII.

SEquitur de commendatione Virtutis. Et notandum ꝙ virtus eſt primo commendabilis à dignitate dantis. Retinuit enim Deus donationẽ eius ad manũ ſuã. Pſal. Gratiam & gloriã dabit Dominus. Virtus fructus eſt Spiritus ſancti. Gal. 5. Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudiũ, pax &c. Ex nobilitate arboris fructus bonitatẽ agnoſce. Arbor bona fructus bonos facit. Math. 7. ergo optima optimos. ¶ Secũdò à dignitate eorum qbus datur: hoc enim donum nõ eſt niſi bonorum & amicorum Dei: temporalia bona & ẽt naturalia corporis vel animæ cõia ſunt bonis & malis, amicis Dei & inimicis. Et frequenter mali & inimici Dei potius in talibus abundãt quàm amici Dei. Ex quo apparet non eſſe vera bona. Si enim vera bona eſſent, potius daret ea amicis quàm inimicis. Augu. in primo lib. de Ciuitate Dei: Iſta temporalia bona & mala voluit Deus bonis & malis eſſe cõmunia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoq; habere cernuntur: nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerunq; afficiuntur. Itẽ Aug. in eod. lib. 20. Profectò ſalubriter diſcimus, non magnipendere ſeu bona ſeu mala, quæ videmus eſſe bonis malisq; cõia, & illa bona quærere, quæ bonorum, & illa mala maximè fugere, quæ propriè ſunt malorum. Itẽ Aug. in codẽ: Pulchritudinẽ idcirco Dominus largitur etiã malis, ne magnum bonum videatur bonis. Deſerto itaq; bono bonorum proprio, lapſus eſt factus ad bonorum minimum, non bonis proprium, ſed bonis malisque cõe. ¶ Tertio quaſi à ſitu: quia poſſeſſio eſt valde bona bene ſedẽs. Bene ſedet poſſeſſio quæ propinqua eſt ciuitati: melius quæ infra muros ciuitatis: optimè quæ infra muros propriæ domus tuta eſt, & ab hoſtibus & à ciuibus. Peroptimè ſedet virtus quæ eſt in ſecreto cordis. Seneca: Hunc dicito, hunc habe beatum, nõ quem vulgus vocat, ſed cui omne bonum in animo eſt. Itẽ Seneca: Sapiens intra ſe omne bonum terminabit. Et dicit ꝙ quidã capta patria, & vxore & liberis amiſſis, quum ex incẽdio publico ſolus & tñ beatus exiret: interroganti victori, Nunquid aliqd ꝑdidiſſet: Nihil, inqt, perdidi, bona mea mecum ſunt.

Quod Virtus ſit optimum præſentis vitæ, & bonitas aliarum rerum. Cap. V.

QVarto cõmendabilis eſt cõparatione aliorum bonorũ. Et primò facta comparatione ad bona præſentia. Scdo ad futura. ¶ Secundum comparationẽ primam virtutis optimum dicitur. Heb. 13. Optimum eſt gratia ſtabilire cor. Aug. in lib. de moribus Eccleſiæ: Erit, inquit, hominis optimum, quod animã optimã facit: nemo autem dubitauerit, quin

quin virtus animam faciat opti mam. Et Iac. 1. Omne datũ optimum &c. Datum optimum, vir tus vel gratia dicitur: reſpectu cuius ſimpliciter bona dicuntur quæ cõia ſunt nobis & brutis, vt fortitudo corporis, agilitas, pul chritudo, ſanitas, & ea quæ perti nent ad corporis ſuſtentationẽ, vel ornatum, vel protectionem. Bona meliora ſunt bona animę, quæ tamen animam nũ reddũt de neceſſitate bonam, quæ ſimili ter ſunt cõia bonis & malis, vt ſcientia & ſimilia. Optimum ve rò virtus, vel gratia. Perfectum, gloria. 1. Corin. 13. Quum vene rit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Virtus non ſolum bona eſt, ſed ẽt bonitas bonum faciẽs neceſſario poſ ſeſſorem ſuum. Ariſt. in libro de eligendis: Si hoc facit bonum id cui adeſt, illud autem non facit, qđ facit magis eſt eligendum, vel quod melius & principalius facit bonum: & ſi qdem hoc facit animam, illud aũt corpus. Non ſic dignitates & diuitiæ, quæ vt frequenter malos faciunt poſſeſ ſores ſuos, vel magis malos oſtendunt. Boëtius: Collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, ſed potius prodit & oſtendit indignos. Eccle. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Seneca: Multum eſt non corrumpi diuitiarum contubernio. Ideo virtus multum appetenda eſſet, tanquam propria bo nitas: ſed tanta eſt hodie hominum ſtultitia, ꝙ de propria boni tate nõ curant, cum in omnibus ſuis bonitatem quærant. Seneca: Nihil eſt cuique ſe vilius. Augu. Bona vis habere, & bonus non vis eſſe. Idem: Quid eſt ꝙ te velis malum habere? Nihil oĩno. Non vxorem, non filium, nõ ſer uum, non tunicam, poſtremo nõ caligam, & tamen vis habere malam vitam. Rogo te prępone vitam tuam caligæ tuæ. Idem: Quid te offendit vita tua, quam ſolam vis malam, vt inter oĩa bo na tua tu ſolus ſis malus? Idem: Adeò cęcitas mentis inualuit, adeò homo interior obſurduit, vt oĩa velit habere bona præter ſeipſum. Plus deberet homo amare bonitatem ſui, q̃ totum mundũ. Quum enim homo præualeat toti mundo, bonitas eius bonita tis mundi totius præualet. Sene. In homine nihil ad rem ꝑtinet, à q̃ multis ſalutetur, q̃ pretioſo incubet lecto, quàm perlucido poculo bibat, ſed quàm bonus ſit. Hoc autem debet mouere ho minem ad amorem propriæ bo nitatis, ꝙ ſicut ipſe quando bonus eſt melior eſt omnibus crea turis viſibilibus: ſic quando malus eſt, peior eſt illis: quia non ſo lum malus eſt malitia pœnę, ſed etiam, malitia culpę, ipſe debitor eſt mortis temporalis & ęternæ. In hoc deterioris conditionis eſt ſerpentibus & bufonibus. ¶ Nec ſolùm virtus bonitas eſt hominis, ſed etiam eſt bonitas operũ. Plus enim valet vna eleemoſy-

na, vel aliud bonũ opus ex virtute vel gratia procedens, quàm mille ſine gratia. Si aliquis mille annis facit opera de genere bonorũ ſine gratia, nõ meretur regnum ęternũ, quod tamẽ meretur vnico bono opere ex gratia facto. Senec. Vnus dies hominum eruditorũ plus valet, quàm imperiti longiſſima ætas. Qui faciunt opera de genere bonorũ ſine gratia, picturas habent bonorum operũ, non bona opera. Senec. Apud ſapientes ſunt honeſta, apud vulg⁹ ſimulachra rerũ honeſtarum. Opus de genere bonorum ſine gratia factũ, lumen eſſe videtur, & tamẽ non eſt verè lumẽ. Matth. 6. Si lumẽ quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſę tenebrę quantæ erũt? Tale opus ſimile eſt ligno putrido, quod his qui in tenebris ſunt lucidũ videtur. Tale opus videtur eſſe aurum, quum ſit aurichalcum. Bernard. Melius eſt pallens aurum, quàm fulgens aurichalcum. Qui habet abundantiã taliũ operũ, eſt quaſi diues quũ nihil habeat. Prou. 13. Itẽ opus tale eſt velut cadauer exanime. Vnde anima cui⁹ ſunt opera talia, eſt velut mulier infœtrix, omnes fœtus ſuos pariẽs mortuos. Quid eſt fides quæ nõ operatur ex dilectione, niſi cadauer exanime? Quod de fide informi dicitur, verũ eſt de omnib. operib. informib. quæ ſcilicet ſine gratia fiũt. Homo abſq; gratia eſt velut arbor ſylueſtris ferens fructus, quib. porci infernales paſcuntur. Gratia verò eſt velut ramuſculus cęleſtis, q huic arbori inſertus facit eã ferre fructus optimos, q lętificẽt Deũ & angelos. Luc. 15. Gaudiũ erit in cęlo ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte &c. ¶ Nec ſolùm virtus eſt bonitas operũ, ſed etiam rerũ tẽporaliũ. Bonũ enim rerũ temporalium, eſt laudabilis vſus earũ qui virtutis eſt vel gratiæ. Vnde malis tẽporalia bona non ſunt, cùm malè illis vtãtur. Sene. Stulto nulla re opus eſt, nulla enim re ſcit vti. Eccl. 13. Bona eſt ſubſtãtia, cui nõ eſt peccatum in conſcientia. Sicut ſanguis in corpore humano nõ eſt bonus, ſi ſit materia infirmitatis. vnde euacuãdus eſt: ſic tẽporalia nõ ſunt bona his, qbus ſunt materia infirmitatis ſpiritualis. Senec. Dicis, pecuniã perdidi. O te felicem ſi cũ ea auaritiã perdidiſti: ſed ſi manet illa apud te, es tantũ felicior, quo tãto malo materia ſub ducta eſt. Prou. 1. Vſquequo ſtulti eã quæ ſibi ſunt noxia cupiẽt? Fit iuſto Dei iudicio, vt cùm aliquis malus eſt verè domino illa mala ſint ei qbus ipſe dominatur, quaſi vindicantia creatorem ſuũ. ¶ Virtus etiã mala pœnæ in bona cõuertit: iuxta verbũ Sen. Eccl. 8. Qui cuſtodit præceptũ, nõ experietur quicquã mali. Nõ eſt mala aduerſitas viro iuſto, cùm ſit ei materia coronæ æternę. Et vt breuiter dicã, Virtus ſiue gratia eſt totũ verũ bonũ hominis in vita iſta. Vnde gl. Aug.

ſuper illud Pſal. Signatū eſt ſuper nos lumē, &c. dicit de lumine gratię. Hoc lumen eſt totū & verū hominis bonū. Sine gratia non eſt homini verè bonum, vel bonū naturæ, vel bonū fortunæ. Bernar. Si quis callidus eſt ingenio, ſi viget arte, ſi præeminet intellectu, inſtrumenta ſunt hæc tā vitiorū quàm virtutū. Senec. Nō viuere bonū eſt, ſed bene viuere: bene autem viuere virtutis eſt. Tullius: Quod rectum & honeſtū eſt & cū virtute, id ſolū bonum arbitror. Nunquid pōt cuiquā malo bonū eſſe, aut poteſt quiſquā in abūdantia bonorū eſſe non bonus? Seneca: Doce non eſſe poſitū bonū vitę in ſpatium eius, ſed in vſu: vſus autem rectę virtutis eſt Sap. Omnia quæ extra nos ſunt dona, quæq; hominibus fortè cōtingunt, non ideo laudanī, ꝙ habuerit quis ea, ſed ꝙ his honeſtè ſit vſus Auguſti. Non vtiliter in tempore viuitur, niſi ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur.

Quòd virtus ſit propriè bonum noſtrum, poſſeſſio libera & ſufficiens. Cap. *VII.*

VIrtus, ſecundū Philoſophos, bonum noſtrū eſt propriè, quū bona fortunæ ſint bona aliena à nobis. Hoc bonum nulla vis à nobis excutit, iuxta verbū Senecę, Nō poteſt auferri ab homine, nec in vita, nec in morte. Tulli⁹, Omnia alia caduca ſunt: virtus vna eſt, altiſſimis defixa radicibus. Tullius: Hæc demū ſapiētia eſt, vt omnia tua in te poſita eſſe dicas, humanoſq; caſus virtute inferiores putes. Senec. Non eſt tuū fortuna quod fecit tuum. Boëtius in libro conſolat. Nunquā tua faciet eſſe fortuna, quæ natura rerum à te facit eſſe aliena. Sen. Periturū eſt nempe quod aduentitiū fuit. Idē: Quid ſtulti⁹ eſt, quàm in homine aliena laudare? q̄d eo demētius qui circa ſe miratur ea quæ ad aliū protinus trāſferri poſſunt? Non faciūt meliorē equū aurei freni. Aug. in libro Soliloqorū: Deus per quē dicimus aliena eſſe, quæ aliquando noſtra: & noſtra eſſe, quę aliquādo aliena putauimus, accipe me ab iſtis fugientē famulum tuū: q̄a & iſta me quādo fugiebā à te, acceperunt alienū, ad te mihi redeundū eſſe ſentio, nihil aliud ſcio niſi fluxa & caduca ſpernēda eſſe, & certa & ęterna requirēda. Senec. Ratio arbitra eſt bonorū & malorū: aliena & heſterna pro vilibus habet, omne illi bonū in animo eſt. Habacuc 2. Væ qui congregat non ſua. Non ſua vocat tēporalia, Senec. Huc cogitationes tuę tēdāt, hoc cura, hoc opta, omnia alia Deo vota miſſurus, vt cōtentus ſis temetipſo & ex te naſcētibus bonis. ¶ Itē virtus poſſeſſio libera eſt, quæ poſſidet bona tēporalia in ſubiectione, eſt aliqua vel fortunę, vel ipſarū diuitiarū, vel eorū quibus occaſione diuitiarū indiget. Se Incipit eſſe fortunæ ſubiectus, ſi quis partem ſui fortu-

quærit. Aug. Venditis rebus noſtris nullum magis carum accipimus p̄tium, q̄ noſipſos. Implicati enim talibus nō eramus noſtri. Sen. Minus q̄ ſeruus eſt, qui ſeruos timet. ¶ Itē virtus poſſeſſio eſt habenti ſufficiēs. 2. Corin. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sene. Virtus nudo homine cōtēta eſt: Idē: Sapiens ſe contentus eſt, nō vt velit eſſe ſine amico, ſed vt poſſit. Item Seneca: Se contentus eſt ſapiens ad bene viuendū, nō ad viuendū: ad hoc enim rebus multis illi opus eſt, ad illud tantùm animo ſano & erecto & deſpiciente fortunā. Idem, Virtus nullo eget, & præter ſummum bonum extrinſecus inſtra non quęrit. Econtrario, diuitiæ terrenę multis indigent. Boët. O anguſtas inopesq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine cœterorum paupertate nō veniunt. Idem: Verū illud eſt, permultis illos indigere, qui permulta poſſident: Homo abſque uirtute uel gratia eſt regio egeſtatis. Aug. in lib. Confeſ. Defluxi à te ego, & errauí: errauí Deus meus nimis deuius à ſtabilitate tua in adoleſcentia mea, & factus ſum mihi regio egeſtatis.

Quòd virtus ſit magnæ iucunditatis & dignitatis.

Cap. VII.

ITem Virtus bonū eſt & magnę iucunditatis & magnæ dignitatis. Boët. de conſol. Nunq̄ ſine pœna ſunt uitia, nunq̄ ſine præmio ſunt virtutes. Sene. Rerū honeſtarū pretiū in ipſis eſt: hoc pretiū eſt mentis lętitia. Idē: Rectè factorū verus fructus eſt in ipſis: nec vllū virtutum pretiū dignū ipſis extra ipſas eſt. Bern. Delectationes nō perdimus, ſed mutamus à corpore ad animā, à ſenſibus ad cōſcientiā. Itē Greg. ſuper Iob 1. Filij per domos conuiuium faciūt, dū virtutes ſingulæ iuxta modū proprium mente paſcunt. Ecōtrario curre per ſingula, tot inuenies animę tormenta, quot vitia vt ait Augu. Gaudium virtutis eſt velut fons gaudij in domo propria naſcens Senec. Exiſtimas me detrahere tibi multas voluptates, qui fortuita ſubmoueo, qui dulciſſima ſpei oblectamenta cenſeo deuitanda. imò econtrà volo tibi nunquam deeſſe lætitiā: volo illā tibi domi naſci: naſcitur, ſi intra teipſum ſit. Idem: Tu iudicas eū gaudere qui ridet: animus debet eſſe alacer & fidens, & ſuper omnia rectus. Eccleſi. 30. Non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium. Senec. Cōculca iſta quæ extrinſecus ſplendent, & de tuo gaude. Quid eſt autem hoc, de tuo? de teipſo, & tui optima parte. Idem: Viri boni gaudium eſt ex bona conſcientia, ex cōtemptu fortuitorum, ex honeſtis conſilijs, ex rectis actionibus, ex placito vitæ & continuo tenore vnam præmentis viam. Idem: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuē habent ac perfuſoriam voluptatem, &

quodcunq; inuentitium eſt gaudium, fundamento caret: hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere; ſolidum eſt, & quod plus pateat introrſus. Idem: Fundamentũ bonę mẽtis eſt, nõ gaudere vanis. Fundamẽtum hic eſſe dixi, culmen, cùm ad ſumma peruenit, q ſcit quo gaudeat, qui felicitatẽ ſuã in aliena poteſtate non poſuit. Itẽ Seneca: Improbę voluptates non ſunt ſolidæ, non ſunt fideles: ẽt ſi non nocent, fugiunt: potius aliqđ bonum manſurum circunſpice. Sola virtus præſtat gaudium perpetuum, ſecurum: ẽt ſi qd obſiſtat nubium, materia interuenit, qua infrà feruntur, nec vnquã die vincunt. Greg. Abſit vt tãta ſit delectatio in vitijs, quãta eſt in virtutibus. ¶ De dignitate virtutis dicit Boë. Non virtutibus ex dignitate: ſed ex virtutibus dignitati honor acceſſit. Idem: Virtuti propria dignitas ineſt. Virtus eſt beatitudo, vel felicitas præſentis vitæ. Beatitudo virtutum de fonte cœleſtis beatitudinis, amicis Dei in hac valle miſeriæ ſtillatur. Vnde 2. Corint. 12. dicit gl. Aug. In regione intelligibilium beata vita in fonte ſuo bibitur: inde aliqd aſpergitur huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius ſeculi temperanter, fortiter, iuſtè, prudenterque viuatur. Tullius: In quo virtus eſt, nihil ei deeſt ad bene ac beatè viuendum. Macrobius: Solæ virtutes faciunt beatum, nullaque alia via quiſquã hoc bonum adipiſcitur. Sene. Ratio recta & cõſummata felicitatẽ hominis impleuit: hoc vnum bonum hominis eſt, qđ qui habet, ẽt ſi alijs deſtituitur, laudandus eſt: qđ qui nõ habet, in aliorum oĩum copia dãnatur. Rationem verò rectã & conſummatã facit virtus. Vnde Aug. dicit in libro Soliloquiorum, ꝙ virtus eſt ratio recta vel perfecta: id eſt, rationis rectitudo vel perfectio.

Quòd ſtatus virtutum aſſimilatur paradiſo terreſtri & cæleſti. Cap. VIII.

Virtus ſeu gratia quaſi paradiſum facit in corde hominis. Eccl. 41. Gratia Dei ſicut paradiſus in benedictionibus. Aſſimilatur cor vbi gratia eſt, paradiſo & terreſtri & cæleſti.

¶ Terreſtri tripliciter, ſcilicet amœnitate, fœcunditate, & ſecuritate. ¶ Amœnitatẽ & fęcunditatẽ ibi faciũt quatuor virtutes, velut quatuor flumina paradiſi mẽtem irrigãtes. Vnde Gl. Greg. ſuꝑ illud Gen. 2. Fluuius egrediebatẽ de loco voluptatis ad irrigãdum paradiſum &c. quatuor flumina paradiſum irrigãt: qa dũ his quatuor virtutibus cor infunditẽ, ab oĩ deſideriorum carnalium æſtu tẽperatur. Ecc. 40. Super oẽm aquã viriditas, & ad orã fluminis. Altitudo verò facit ſecuritatem: qa ſicut paradiſus terreſtris in alto ſitus eſt ꝑtingẽs vſq; ad lunarẽ circulũ. ſicut dicit gl. Strab. ſuper illud Gen. 2. Plãtauerat Deus paradiſum voluptatis: ſic cor

vbi Dei gratia eſt, in alto ſitum eſt. Sene. Talis eſt ſapientis animus, qualis mundus ſupra lunā: ſemper illic ſerenum eſt, quod non eſt alieni muneris: nec arbitrij alieni eſt, quod nō dedit fortuna, nō eripuit. ¶ Paradiſo verò cæleſti in quatuor aſſimilatur. Primo, in hoc quod eſt Dei habitatio, placet enim Deo habitare in anima virtutibus ornata. Hiero. Nihil quietus, nihil purius ea mente debet eſſe, quæ in Dei habitaculū præparanda eſt: quem nō auro templa fulgētia, nō gemmis altaria diſtincta delectant, ſed anima ornata virtutibus. Prouer. 8. Deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Bernardus animam huiuſmodi cælum vocat, dicens, Nec mirum, ſi cœlum hoc libenter inhabitat dominus Ieſus, quòd non quomodo cæteros dixit tantū vt fieret, ſed pugnauit vt acquireret, occubuit vt redimeret. Secundò in hoc quòd eſt locus luminis. Iob. 38. Noſti per quā viā ſpargitur lux. Gloſ. iuſtitia eſt lux. Tertiò, quia locus eſt ordinati amoris. Breuis enim & vera diffinitio Virtutis, eſt ordo amoris: vt ait Aug. in lib. de Ciui. Dei. Quartò, quia locus eſt gaudij. Eſa. 51. Ponam deſertum eius delicias & ſolitudinem eius quaſi hortum Domini. Cor hominis antequā ſit in gratia Dei, eſt velut deſertū, ſed per gratiā fit quaſi hortus Domini. Iſta quatuor in paradiſo cęleſti inueniuntur. Eſt enim Dei habitatio, locus luminis, & ordinati amoris, & gaudij. ¶ Cōtraria verò quatuor prædictis cor peccatoris faciunt quaſi infernū, cùm ſit habitatio dæmonū, & habeat tenebras ignorantiæ & culpæ, & ignem prauæ cōcupiſcentiæ, & vermem remordentis cōſcientiæ. Hæc enim quatuor ſunt in inferno. Væ illis qui multis in laboribus & expenſis ſibi faciunt infernū. Væ illis qui potius eligunt habitare in inferno q̄ in paradiſo. Mira inſania talium qui infernū præoccupāt, quaſi timerēt ſe nimis tardè peruenturos ad eum.

De præ excellentia gaudij Virtutis reſpectu gaudij mundani. Cap. IX.

ET notandum, quòd gaudiū virtutis quadrupliciter precellit reſpectu gaudij mundani. ¶ Primò in continuitate. Homo carnalis non ſemper ſedet ad mēſam corporalem, ſed homini virtutis ſecura mens eſt quaſi iuge conuiuium. Prouerb. 15. Iob 20. Gaudiū hypocritæ ad inſtar puncti. Hypocrita eſt mundus exterius deauratus. Aug. in lib. Confeſ. Si quid arriſiſſet proſperum, tædebat apprehēdere: quia penè prius quàm teneretur, auolabat. Gaudium mundanum venit de foris, & facilè impeditur, & diſcontinuatur. Seneca vitā virtutis luci comparat, vitā verò mundanam fulgori, dicēs, Magna exiſtimas eſſe quæ relicturus es, &c. Propoſuiſti illā ſecuritatē ad

quam

quam iturus es, retinet te huius vitę fulgor, à qua trāſiturus es tā quā in ſordida & obſcura caſūrū: erras. Ex hac vita ad illā aſcēditur, quod intereſt in ſplendorē & lucē, cùm hæc certā originem habeat atque ſuā, ille niteat ex alieno: hoc intereſt inter hanc vitā & illam, hoc fulgore veniēte extrinſecus percuſſa eſt, ſtatim craſſam faciet illi vmbrā, quicquid obſtiterit. illa ſuo lumine illuſtris eſt fulgor, eſt luminis repercuſſio. ¶ Secundò in puritate. Dulcedo enim felicitatis humanæ multis amaritudinib⁹ reſperſa eſt, iuxta verbū Boetij, Homo enim carnalis vnā amaritudinē habet ex dilatione deliciarū, quas vehementer appetit: aliā ex defectu quem inuenit in vſu earū: vbicunque enim caro quærit refectionē, inuenit defectionē, iuxta verbū Aug. Exceſſum etiā in ſumēdo delectabilia ſequitur duplex amaritudo, ſcilicet remorſio conſciētiæ & grauamē naturæ. Seneca: Voluptas quo auidius hauſta eſt, citius in cōtrariū recedit. Eccle.31. Amaritudo animæ vinū multū potatū. Gaudiū verò virtutis purum eſt, nō reſperſum tot amaritudinibus. Aug. in lib. Cōf. Tu ſemꝑ aderas miſericorditer ſæuiēs, & amariſſimis aſpergens offenſionibus oēs illicitas iucūditates meas, vt ita quærerē ſine offenſione iucūdari: & vbi hoc poſsē, non inuenirē quicquā præter te Domine. ¶ Tertiò in dignitate. Gaudiū enim virtutis eſt de ijs de quibus dignum eſt gaudere. Vñ ſuꝑ illud Gal.5. Fructus Spiritus, eſt charitas, gaudiū. dicit glo. id eſt, elatio animi de his quæ digna ſunt gaudij: gaudiū mundi de indignis eſt. Senec. In voluptate nihil eſt magnificū, nihil qđ naturā Deo proximā deceat, mēbrorū viliū ac turpiū miniſterio veniens, exitu fœda. Prouerb.3. Stultorum exultatio ignominia. Itē 15. Stultitia eſt gaudiū ſtulto. Et Dominus gaudēti Hieruſalē flēs ait, Si cognouiſſes & tu. Luc.19. innuēs cæcitatem cauſam eſſe illius gaudij. Prouerb.2. Qui lætātur cū malefecerint, & exultant in rebus peſsimis. Aug. Quid eſt ſeculi gaudiū? breuiter dico, Seculi lætitia eſt impunita nequitia: ſcilicet luxuriari, in ſpectaculis vagari, ebrioſitate ingurgitari, turpitudine fœtere, & nihil mali pati, hoc gaudium deterius eſt dolore. Peius eſt enim gaudere de iniqtate, quàm dolere de corruptione, vt ait Aug. ¶ Quartò in ſalubritate gaudiū virtutis ſalubre eſt faciēs cōtēni gaudia vana. Eccleſ.1. Vbi multa eſt ſapiētia, multa eſt indignatio. Vbi enim ſapor virtutū ſentitur, iucūditas carnalis deſpicitur: quia guſtato ſpiritu, deſipit omnis caro, iuxta verbū Auguſt. Itē facit triūphare de diabolo. Vnica eñ ratio vincēdi inimicū, eſt lętitia ſpiritualis, vt ait Anto. Eccle.30. Iucūditas cordis hæc eſt: vita hominis

minis & theſaurus ſine defectione ſanctitatis. Qui gaudium ſentit in vita bona, perſeuerare põt in ea: econtrario in mœrore animi deijcitur ſpiritus. Prouer. 15. Deijcietur inquam ab altitudine virtutum. Gaudium verò mũdi noxium eſt. Nec mirum, cùm ſit à Deo maledictũ. Luc. 6. Væ vobis diuitibus, qui hic habetis conſolationẽ veſtrã &c. Si quis non audeat guſtare cibum ab aliquo ſancto maledictũ, quanto minus maledictũ à Deo? Gaudiũ illud hominẽ infatuat: vt patet in Salomone, ꝙ non ꝓhibuit cor ſuũ, ꝙ nõ oĩ voluptate frueretur. Ecc. 2. Et infatuatus eſt. 3. Reg. 11. Iob 28. Sapiẽtia nõ inuenitur ĩ terra ſuauiter viuentium. Hoc gaudiũ in dolorẽ vertetur. Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat.

De his quæ faciunt ad gaudium virtutis. Cap. X.

ET notãdum, ꝙ octo ſunt quę facere videntur ad gaudium eius in quo virtus eſt. ¶ Primò cõſcientię puritas. Animus. n. generoſus potius quieſcit in lecto cõſcientiæ quãdo eſt mundus, ꝗ quãdo eſt immũdus naturaliter abhorrẽs immunditiã. Vnde ſuꝑ illud Gal. 5. Fructus Spiritus eſt, charitas gaudium, dicit gl. id eſt, puritas animi. ¶ Secundò ſanitas virium aĩę, quã gratia facit. Anima ſanata maiorẽ quietẽ habet. Prouerb. 16. Dulcedo aĩæ ſanitas oſſium. i. virium. Chryſoſt. Gratia eſt ſanitas mẽtium. ¶ Tertiò libertas. Peccator ligatus eſt ante aduentũ gratię ſeruitute peccati, vt non poſſit facere quod vult ſuperior pars rationis, iuxta illud Prouerb. 5. Iniquitates ſuę capiũt impium, & funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur. Auguſti. in lib. Cõfeſſ. Suſpirabã ligatus non ferro alieno, ſed mea ferrea voluntate: velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenã fecerat, & cõſtrinxerat me, quippe ex voluntate peruerſa facta eſt libido: & dum ſeruitur libidini, facta eſt conſuetudo: & dũ conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Gratia verò Spiritu ſſancti adueniens libertatem in homine facit. 2. Corint. 3. Vbi ſpiritus Dñi, ibi libertas. ¶ Quartò quies à cruciatu tumultuoſarum cogitationum & inordinatarum affectionum, & à cruciatu vermis conſcientiæ. Ab illis. n. vis gratiæ cor liberat. Omnes qui illicita appetunt, vel in hoc mundo aliquid videri volunt, denſis cogitationũ tumultibus in corde cõprimuntur, vt ait Greg. Sancti verò, quia nihil huius mundi appetũt, nullis proculdubio in corde tumultibus opprimuntur, vt idem Greg. ait. Itẽ mali cruciãtur in corde inordinatis affectionibus. Auguſt. in lib. Confeſſ. Iuſſit Deus, & ſic eſt vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Alij cupiditate cruciantur, quaſi fame & ſiti inſatiabili bonorum temporalium, qui cruciatus non ceſſat, niſi Dei gratia famẽ & ſitim huiuſmodi ſedet. Senec. Si vis animum

mum in ꝑpetua voluptatē eſſe, nō voluptatibus adijciēdum eſt, ſed cupiditatibus detrahendum. Augu. Qui biberit de fluuio paradiſi, cuius gutta vna maior eſt q̃ Oceanus, reſtat vt in eo ſitis mundi huius extincta ſit. Alij autē timore cruciantur habentes caput tremulum ſicut cāpana. Iob. 15. Sonitus terroris ſemꝑ in auribus eius: & cùm ſit pax, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Alij cruciātur inuidia, amittētes quicq̄d alij lucrātur. Alij exuruntur ira. Has affectiones gratia ceſſare facit: vn̄ animus q̄eſcit & iucundus eſt. Item peccatorem vermis conſcientiæ cruciat Hiere. 2. Scito & vide q̃ malū & amarum eſt reliquiſſe te Dn̄m Deum tuum. Auguſt. Tale bonū eſt Deus; vt nemini eum deſerenti bene ſit. Hęc eſt prima vindicta, quam ſumit Deus de peccatore, nō ſinens decus culpæ eſſe ſine decore vindictæ. Seneca: Scelera etiā ſi non ſunt deprehenſa cū fierent, ſolicitudo cum ipſis abijt. Poe. Prima eſt hæc vltio, ꝙ ſe Iudice nemo nocens abſoluitur. Cū gratia hūc vermē ceſſare facit, animus quieſcit, ſicut aliquis melius quieſcit in lecto ſuaui quàm ſpinis pleno. Cant. 1. Lectulus noſter floridus. Lectulus inquam conſciæ. De conſcientia pōt dici, quod dixit Philoſophus Zeno de vxore. Vxor, inquit, aut perpetuale refugium eſt, aut perēne tormētum, ¶ Quintò conuenientia virtutis cum natura. Bene enim cōuenit natura cū virtute: iuxta verbum Bernard. Chryſo. Gratia eſt cordis delectatio. Prouerb. 3. Lux iuſtorū lętificat. Lux iuſtorum gratia eſt, quæ naturæ coniūcta lætificat. ¶ Sextò iucunditas boni operis. Pſal. In cuſtodiendis illis retributio multa. Gl. Non tātùm, pro eis in futuro reddetur præmiū: ſed hic in eorum cuſtodia, magnū eſt gaudiū. Cuius gaudij ratio poteſt eſſe, ꝙ opus virtutis eſt in medietate: natura verò in medijs delectatur, & in extremis cōtriſtatur: vt viſus delectatur in viridi colore, qui medius eſt inter album & nigrū. Sicut mulier naturaliter gaudet cùm peperit filium: ſi aūt peperiſſet bufonē, vel aliud contra naturā, doleret: ſic anima gaudet, qn̄ bonum opus fecit, tanquā fructum ſibi cōpetentem: & cōtriſtatur de malo opere, tanq̃ de fœtu contra naturam. Ioan. 17. Mulier, cùm parit &c. pp gaudium, dicunt virtutes. Eſaiæ. 3. Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur. In operibus. n. earum quædā ſpūalis refectio eſt. ¶ Septimò diſcretum regimen corporū. Hi in quibus virtus eſt, nō habent tot moleſtias ex parte corporis, & diutius viuunt, quia corpus diſcretè regunt. Eccl. 25. Beatus qui habitat cū muliere ſenſata. Mulier ſenſata eſt caro diſciplinata. Sene. Poteſt noſtra ꝓuidentia lōgiorem prorogare huic corpuſculo morā, ſi voluptates, quibus maior pars perit, poterimus

mus

mus regere & coercere. ¶ Octauò, ꝙ boni voluntatem ſuã conformant volũtati diuinæ. Vnde ſicut voluntas Dei impletur, ita volũtas eorũ. Augu. Iugũ Chriſti ſuaue eſt; & onus eius leue: quia q̃ huic iugo ſubiectus eſt, cætera ei ſubiecta ſunt, & nihil ei repugnat. Nõ habẽt mali pacẽ, qui Deo reſiſtũt. Ioel.9. Quis reſtitit ei, & pacẽ habuit? Senec. Vir bonus quicq̃d ei acciderit, æquo animo ſuſtinebit, ſcit em̃ hoc accidiſſe ex lege diuina ex qua vniuerſa procedũt. Via virtutis in principio habet aliquid difficultatis: quia incõſueta eſt. Hierony. Inſuauẽ & aſperã fecit nobis viã virtutũ lõga cõſuetudo peccãdi. Dulce eſt lumen, & delectabile oculis videre ſolem. Eccle.11. & tamẽ lux ſolis cõtriſtat oculos tenebris aſſuetos, ſic via virtutũ in principio eſt moleſta, ſed pòſt iucunda efficitur gratia & aſſuetudine. Bernar. Facillimum eſſet & delectabile adiuncto Dei amoris cõdimẽto ſecũdum naturã viuere, ſi inſania noſtra nos permitteret, qua ſanata ſtatim naturalibus natura arridet. Tullius: Optima forma viuẽdi eligẽda eſt, quã iucũdam reddet aſſuetudo. Glo. ſuper illud Matt.11. Iugũ meum ſuaue eſt. Anguſta eſt via q̃ ducit ad vitã: quia non niſi anguſto initio incipitur: proceſſu verò tẽporis ineffabili delectationis dulcedine dilatatur. Prouerb.4. Ducã te per ſemitas æquitatis, quas cùm ingreſſus fueris, nõ arctabuntur greſſus tui. Senec. Initium eũdi ad virtutes arduũ eſt: quia hic primum imbecille mẽtis, & ęgrè eſt inexperta formidare: itaque cogenda eſt, vt incipiat, deinde non eſt acerba medicina, protinus enim delectat dum ſanat. Aliorũ remediorũ poſt ſanitatẽ voluptas eſt philoſophia, pariter & ſalutaris & dulcis eſt.

De commendatione Virtutis, facta comparatione ad bona futura. Cap. XI.

COmparatione ad futura bona commẽdabilis eſt virtus multipliciter. ¶ Primò quia ſignũ eſt quo diſtinguuntur recipiẽdi ad gloriã æternã à non recipiẽdis. Epheſ.4. Nolite contriſtare Spiritũ ſanctum in quo ſignati eſtis, &c. Apoc.3. Ecce dedi oſtiũ aptũ corã te, q̃d nemo põt claudere, q̃a modicã habes virtutem, id eſt, humilem virtutem. De defectu huius ſigni conqueruntur dãmnati in inferno, Sapientiæ 5. Virtutis, inquiunt, nullum quidem ſignum valuimus oſtendere. ¶ Item virtus pignus & arra eſt hæreditatis æternæ. Epheſ. 1. Signati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, Quidam tamen codices melius habent, arra. Gloſ. Intereſt inter arram & pignus: quia pignus quando datur, ſoluto eo pro quo ponitur, aufertur. Arra verò eſt, cum de ipſo pretio datur aliquid quod nõ eſt auferendum

dum,ſed complēdum. Virtus vel gratia eſt arra beatitudinis: quia quædā inchoatio eius eſt. 2. Corinth. 1. Signauit nos & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. ¶ Item vnctio eſt ad regnū: non ad regnum Franciæ, ſed ad regnum gloriæ. Serua vnctionem, ſecurus es de regno. 1. Ioan. 2. Et vos vnctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis. hanc vnctionē facit Deus ipſe. 2. Corin. 1. Qui vnxit nos, Deus eſt. Nec ſolum vnctio eſt ad regnum futurum: imò per ipſam viri ſancti viam ducunt regiam in præſenti. Lucę 18. Regnū Dei intra vos eſt. Rom. 13. Regnū Dei non eſt eſca, & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudiū in Spirituſancto. Non ſolum regnum Dei dicitur eſſe in cordibus ſanctorū: quia Deus in eis regnat, cuius imperio in omnibus obediunt: ſed etiā quia ipſi quodammodo regnant ad Dei ſimilitudinē. Omnia enim & proſpera & aduerſa ſeruiunt eis, & cooperantur in bonum. Seneca: Si vis omnia tibi ſubijcere, ſubijce te rationi. Idem: Vis habere honorem magnum, imperiū dabo tibi, impera tibi. Bernard. Non putent diuites huius ſeculi fratres Chriſti poſſidere ſola cœleſtia, quia audiunt Chriſtū dicentē: Beati pauperes, &c. poſſident & terrena, Fideli homini totus mundus diuitiarum eſt. Planè totus, quia tam proſpera quàm aduerſa opus ipſius æquè omnia ſeruiunt ei & cooperantur in bonū. Sapient. 17. Omnia transfigurata omniū nutrici gratiæ tuæ deſeruiebant. ¶ Item virtus vel gratia pretium eſt regni cæleſtis. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Macrobius: Quanquam ſapientibus conſcientia ipſa factorum egregiorū ampliſſimum virtutis eſt præmium: tamen illa diuina virtus ſtabiliora quædam præmiorum genera deſiderat. Virtus eſt pretium quodammodo ipſius Dei. Augu. in lib. de ciuitate Dei: Præmium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit.

De commendatione Virtutis, authoritate Saluatoris.

Cap. XII.

Quintò cōmendabilis eſt virtus authoritate Saluatoris, qui virtutē monet quęrere, cū bona terrena conſulat relinquere. Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, &c. Matt. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Aug. Cùm ea quę Deus laudat & promittit ab illo petitis, ſecurè petite. Illa enim Deo propitio concedūtur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite, vt ſi proſint, det: ſi ſcit obeſſe, non det. Quid enim obſit vel proſit, medicus nouit, non ægrotus. Amatores virtutis Chriſtus beatos prædicat, cùm contēptores temporalium beatos dicat. Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, &c. Et in eodē, Beati qui eſuriunt & ſitiūt

iuſtitiam quoniã ipſi ſaturabuntur. ¶ Cum Chriſtus pauperrimus eſſe voluerit, quantum ad bona temporalia, tñ quãtum ad virtutes ditiſſimus voluit eſſe. vnde Ioannes refert ſe vidiſſe eũ plenum gratiæ.Ioan.1.Et in eodem: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Præmiſerat Deus diuerſos ſanctos in mundum, ad diuerſas virtutes oſtendendas: tandem venit ipſe in propria perſona eas docere, & per experientiam addiſcere. Greg.in Moral. Ad oſtendendam innocentiam venit Abel. Ad docendam munditiã venit Enoch. Ad inſinuãdam longanimitatẽ ſpei & operis venit Noe. Ad manifeſtandam obedientiã venit Abraham. Ad demonſtrandam coniugalis vitæ caſtimoniam venit Iſaac.Ad inſinuãdam laboris tolerantiam venit Iacob.Ad rependendam ꝓ malo bonæ retributionis gratiam venit Ioſeph. Ad oſtendendã manſuetudinẽ venit Moyſes. Ad inſinuandam cõtra aduerſa fiduciã venit Ioſue. Ad oſtendendam inter flagella patiẽtiam venit Iob. Magiſterium mãſuetudinis & humilitatis ſibi aſcribit Saluator.Mat.11.Diſcite à me, inquit, quia mitis ſum, & humilis corde.Et eiuſdem 10.docet prudentiã:Eſtote,inquit,prudentes.Et Lucæ 21.ſobrietatem: Attendite vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate.Io.13. charitatem & humilitatẽ,in ablutione pedũ. Eiuſdẽ 15.charitatẽ.Cæteras virtutes ſimiliter docet,ſicut patebit,cùm de ſingulis virtutibus tractabitur. Addiſcere etiam eos voluit per experientiam. Vnde Lucas oſtendit eum profeciſſe ſapientia, & ætate, & gratia apud Deũ & homines.Luc.2. Et ad Heb.5. Cum eſſet filius Dei,ex his quæ paſſus eſt, didicit obediẽtiã.Non parũ efficax eſt exemplũ virtutũ Chriſti. Aug. Exẽplo virtutum Chriſti noſtra vitia curãtur,vt id quod oſtendit eſſe faciendũ, non ſolùm ſine murmure, ſed etiam cum delectatione faciamus.

De commendatione Virtutis à multiplici ſuo effectu.
Cap. XIII.

SExtò commendabilis eſt virtus à multiplici ſuo effectu. Vnus effectus eius eſt, ꝙ à malis defendit.Vnde quidã dixit, Virtutem dici eò ꝙ vi tueatur poſſeſſorem ſuum. Ideo Dñs exponere noluit poſt paſſionem ſuam diſcipulos periculis,antequã virtute muniti eſſent.Luc.24.Sedete in ciuitate, quouſq; induamini virtute ex alto.Sen. Nullus cõtra fortunã inexpugnabilis murus eſt: intus inſtruamur: ſi pars illa tuta eſt,pulſari homo põt, capi non poteſt.Tull.Mors terribilis eſt his, quibus cũ vita omnia extinguuntur. Sapientis animus virtutibus omnibus & manibus ſeptus eſt. ¶ Item virtus ẽt bona temporalia diſcretè diſponit. Vnde Aug.Deus oſtendit in opulẽtiſſimo & præclaro imperio Romano-

manorũ quantũ valerent ciuiles
etiam ſine vera religione virtu-
tes, vt intelligeretur hac addita
homines fieri ciues alterius ciui
tatis,cuius rex veritas, cuius lex
charitas,cuius modus æternitas.
Vnicũ vitiũ,vt ſuperbia, vel ira,
vel odium,occaſio eſt quandoq;
deſtructionis vnius regni:Econ-
trario virtus vna, occaſio eſt con
ſeruationis. ¶ Item virtus felicẽ
cõmutationem facit in anima.
Stabulum enim conuertit in tẽ-
plum,deſertum in cœlũ,habita-
tionem dæmonum in Dei habi
taculum.Eſa.35.In cubilibus in
quibus prius habitabant draco-
nes, orietur viror calami & iun
ci,& erit ſemita, & via ſancta vo
cabitur.Hoc fit,cum anima vir-
tutibus ornatur in amœnũ Dei
habitaculum, quæ prius erat ha
bitaculum dęmonum.Conſcien
tia peccatoris beſtialiter viuẽtis,
quaſi ſtabulũ eſt.Bern.Puto iu-
menta dicerent,ſi loqui fas eſſet:
Ecce Adam quaſi vnus ex nobis
factus eſt.Aug.Domine, meritò
dedignaris inhabitare corda in-
fidelium , fornacẽ corruptionis,
domos luteas, cloacam immun
ditiæ.Conſcientia etiam peccato
ris quaſi deſertũ eſt.Ioel.2.Qua
ſi hortus voluptatis terra coram
eo,& poſt eum ſolitudo deſerti.
¶ Item virtus ſine gratia animã
abominabilẽ peccato adeo deco
ram efficit, quòd eius decorem
rex gloriæ cõcupiſcit.Pſal.Corru
pti ſunt, & abominab.&c. Item
concupiſcit rex decorem tuum.

¶ Gratia deformitatem diaboli-
cam expellit, & decorem diuinũ
introducit.Decorem animæ ha-
bẽtis gratiam, Sol & Luna mirã
tur:quia decor illorum decore il
lius vincitur. Væ illis qui de hoc
decore non curant,cùm tamẽ in
omnibus ſuis decorem quærãt.
Auguſtin. Cum iniquis omnia
ſunt pulchra, & ipſi ſunt turpes,
Diogenes, cùm illi domum ſuã
homo turpis formæ oſtenderet,
omnibus in ea locis lapidibus &
auro nitentibus,in faciẽ domini
expuit dixitque, aliud vilius in
domo illa non reſpexiſſe.Simile
huic accidit in peccatore deco-
rem proprium negligente, & in
alijs pulchritudinem exquirẽte.
Itẽ virtus vel gratia lux eſt,eum
in quo eſt non ſinens periculoſe
errare.1.Io.2. Vnctio eius docet
vos de omnibus. Sine hac luce
homo in periculo eſt in mundo
iſto.Eſa.9. Habitãtibus in regio-
ne vmbrę mortis lux orta eſt eis.
Sine hac luce non habet homo
verã lætitiam. Tobiæ 5. Quale
gaudiũ mihi erit,qui in tenebris
ſedeo,& lumen cæli non video?
¶ Item virtus hominem pretio-
ſum facit. Prouerb. 16. Prætioſi
ſpiritus vir eruditus. Sicut pru-
dentia hominem reddit pretio-
ſum, ſic & temperantia. Eccle.
26. Omnis ponderatio non eſt
digna cõtinentis animæ. Idẽ in-
telligendũ eſt de cæteris virtuti-
bus.¶ Vnde virtus ſimilis eſt vir
tuti quæ dicitur eſſe in lapidibus
pretioſis, quæ vnũ modicũ lapi-

dem prævalere facit multis magnis lapidibus communibus. Sic vnus homo virtutē habens videtur prævalere multis hominibus virtutē non habentibus. Eccl. 16. Melior eſt vnus timens Deum, q̃ mille filij impij. Ex hoc perpendi poteſt fatuitas hominum qui tn̄ deſiderant meliorationē rerum ſuarum, de ſui melioratione non curantes, nolentes laborare vt virtutes habeant, quæ adeo meliorarent eos. Ad oſtendendam pretioſitatem hoīum in quibus virtus eſt, deſignati ſunt viri virtutis, ſcilicet duodecim patriarchæ, vel duodecim apoſtoli, in duodecim lapidibus pretioſis, qui fuerunt in rationali. Exod. 28. Et in duodecim lapidibus pretioſis, qui erunt in fundamento ſpiritualis Hieruſalem. Apoc. 21. ¶ Item virtus mira efficit. De mirabilibus eius effectibus patebit, cum de ſingulis virtutibus agetur. Sed quantum ad præſens ipſa operatur mira in cælo, in mūdo, in inferno, & in corde humano. In cælo, quia regno cælorum vim facit, dum illis qui per peccatum illud ſibi clauſerant, illud aperit. In mundo, quia hominem ne in mari huius mūdi mergatur, cuſtodit. Geneſ. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Eſa. 43. Cùm trāſieris per aquas, tecum ero, & flumina non obruent te. Ab igne etiam tribulationis defendit. Eſai. 44. Cùm ambulaueris in igne, non combureris. Ipſa eſt ros: eos qui fidē habent Trinitatis, in fornace Babylonica cuſtodiēs. Daniel. 3. In inferno: quia ignem infernalem, quantū ad illum in quo eſt, extinguit, vt nihil poſſit ignis ille in eum, in quo gratia vel virtus eſt. In corde verò humano: quia pl⁹ poteſt vna gutta gratiæ ad extinguendum ibi ignem concupiſcētiæ, quàm totus mundus. Plus ēt valet ad repletionem cordibus humanis, quàm omnes diuitiæ mūdi. Vna gutta gratiæ Pharaonem infernalem cum exercitu vitiorum ſubmergit in amaritudine contritionis quaſi in mari rubro. Hæc ſola cor humanū replere p̄t. Act. 2. Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Ioan. 3. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. Sine gratia anima eſt, ſicut terra ſine aqua, quę in puluerem euaneſcit. Pſal. 1. Nō ſic impij, nō ſic, &c. Anima ſine gratia, eſt quaſi terra maledicta, ſpinas & tribulos germinans. Gen. 3. Homo abſq; gratia eſt velut inermis in medio inimicorū ſuorum poſitus, qui vndique ſagittatur: nocent enim ei & proſpera & aduerſa. Thren. 3. Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignū ad ſagittā. ¶ Item gratia vel virtus vita ſpiritualis eſt. Homo ſine gratia eſt velut mortuus. Eccle. 9. Melior eſt canis viuus leone moruo. Gloſſ. Canis viuus, pauper iuſtus, leo mortuus, potens iniquus. Homo ſine gratia quaſi nihil reputatur. Eſa. 40. Omnes gentes quaſi non

ſint,ſic ſunt corā eo. Gentes ſunt gentiliter viuentes. Pſal. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus, &c. Eſaia: 41. Oẽs gentes quæ pugnant aduerſum te, erunt quaſi non ſint. Eſſe laudabile, & quod alicuius valoris eſt, eſſe gratiæ eſt. 1. Corinth. 15. Gratia Dei ſum id qđ ſum. Ipſa potẽtia recipiendi gratiã videtur præualere toti mundo, cuius ſignum eſt, ꝙ damnatis potius videretur expedire eſſe in ſtatu in quo gratiam poſſent recipere, quàm totum mundum habere. Homo ſine gratia vel virtute eſt velut arbor arida incendio infernali apta. Lucæ 23. Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? Eccl. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per ſtultitiam. Et ſubditur: Et relinquaris velut lignum aridum in eremo. Figura hominis abſq; gratia, eſt ficus maledicta à Domino, & areſacta. Matt. 21. Vita gratiæ multum eſt amãda. Cùm enim triplex ſit vita: naturæ. ſ. gratiæ, & gloriæ: vita naturæ valorem ſuum habet ex vita gratiæ. Sen. Non viuere bonum eſt, ſed bene viuere. Vita naturæ viuunt & dæmones & animę damnatæ, quibus bonum eſſet non eſſe. Vita verò gloriæ acquiritur per vitam gratiæ. Filius Dei vitã gratiæ morte ſua voluit reſtaurare, & ad ſuſtentandam eam pabulo doctrinæ vel exemplo ferè trigintatribus annis voluit in miſeria huius mundi manere. ¶Itẽ virtus vel gratia hominem ſuper ſe leuat. Threm. 3. Leuauit ſe ſuper ſe. Sen. O ꝙ contempta res eſt homo, niſi ſupra humana ſurrexerit. Item, virtus non ſolum grata eſt Deo, imò eſt ipſa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius. Sine ea nullus Deo gratus eſt: cum ea nullus poteſt eſſe quin ſit Deo gratus. Vnica gutta gratiæ ſi in diabolo eſſet, ipſum Deo gratum faceret. Oẽs in quibus gratia nõ eſt, filij ſunt iræ. Gratius eſt vnicum opus ex gratia factum, ꝙ̃ infinita abſque gratia. Ex hoc perpendi poteſt fatuitas eorũ quibus gratia grata non eſt, qui vel mala ſua, vel bona cõtemptibilia ei præponunt. Sen. Adeò gratioſa eſt virtus, vt inſitum ſit malis probare meliora. Sen. in epiſtolis: Errare mihi viſus eſt qui dixit: Gratior eſt pulchro veniens ex corpore virtus. Non enim vllo honeſtamento eget: ipſa magnum ſui decus eſt, & corpus ſuum conſecrat.

SECVNDAE PARTIS principalis, de tribus Virtutibus theologicis, Tractatus I. vnicum continet capitulum, in quo ſuccincte de numero & ordine earum in communi agitur.

DICTVM eſt de Virtute in communi: nunc dicẽdum eſt de ſpeciebus virtutum. Et primò de Theologicis,

ſcilicet Fide, Spe, & Charitate. De quibus 1.Corinth.13. Nunc manēt Fides,Spes,Charitas. His ſcientia & prophetia militant:vt dicit ibi gloſſa.Auguſtin.in libro de Trinitate dicit, quòd propter iſta tria in animo ędificanda omnium diuinorum librorum machinamenta conſurgunt. Ideò verò prius dicetur de Theologicis,quàm de cæteris:quia Theologicæ ordinant animam ad finem ſupremum: cæteræ verò circa ea quæ ſunt ad finem illum. In intentione verò operātis prior eſt finis his quæ ſunt ad finem. Secundum enim naturam finis, ſumuntur ea quæ ſunt ad finē. Cauſa finalis cauſa cauſarum eſt.Secundum enim exigentiam finis cauſa efficiens eligit materiam,& in materia electa intendit acquirere formam competentem fini.Verbi gratia: Qui vult facere inſtrumentum ad ſecandum,eligit materiam duram. Si enim eſſet mollis,potius cederet q̃ ſecaret. In materia verò dura, requiritur forma acuta: ſi enim obtuſa eſſet,non eſſet penetratiua, neque idonea ad ſecandum. Sic finis in intentione operantis, prior eſt his quæ ſunt ad finem, tanquam quædam cauſa motiua ad illa.Et virtutes Theologicæ quæ ordinant ad finem ſupremum,priores ſunt cæteris virtutibus quę diſponunt animam ad ea quæ ſunt ad finem.¶Tres verò ſunt,quia neceſſe habemus finis bonitatem cognoſcere & deſiderare, & aliquam fiduciā obtinendi habere,vt ſcilicet agnoſcamus quò debeamus tendere, & velimus venire,& ſperemus poſſe peruenire.Non enim tentanda ſunt quæ omnino effici non poſſunt,vt ait Sapiens: Fide bonitatem finis agnoſcimus, Charitate deſideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus. Quum tria exigantur ad bene operandum, ſcire, poſſe, & velle: & ſcire noſtrum propter peccata ſit diminutum in vi rationabili, & poſſe in iraſcibili, & velle inordinatū in concupiſcibili, fides ſupplementum eſt cognitionis in rationabili,ſpes ſupplemētum fortitudinis in iraſcibili, charitas eſt ordinatiua voluntatis in concupiſcibili. ¶ Fide cognoſcimus ſupremum finē, ſiue ſummum bonum eſſe bonū ſe communicans. Ex qua cognitione duæ affectiones oriuntur: ſcilicet ſpes, ex eo quòd cognoſcitur liberaliſſimus bona ſua communicando: & deſiderium, ex eo quòd cognoſcitur eſſe bonum, quo nihil melius poteſt deſiderari. Bonum enim eſt, quod deſideratur ab omnibus, vt ait beatus Dionyſius. Etiam ſecundum Ariſtot. Omnia bona exoptant.Vita hominis abſq; lumine fidei vaga eſt, neſciens quò tendat. Ioann. 12. Qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Homo abſque fide ad molam temporalium iſtorum circuit ad modum Sampſonis

ex

exoculati? Iudic. 16. æterna nec cognoſcens, nec cupiens. Pſalm. In circuitu impij ambulāt. Item viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Eccleſ. 10. Labor ſtultorum affliget eos q̄ neſciunt ad vrbem pergere. Thren. 4. Errauerunt cęci in plateis. Fide homo in uia dirigitur. Et quia via ardua eſt, ſpe omnipotenti innititur. Et per charitatem ſuauitate ſummi boni trahitur. Trahit enim ſua quenque voluptas. Cantico. 8. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum? Aug. in libro de libero arbit. Tanta eſt iucunditas diuini aſpectus, q̄ nō pōt videri ſine amore. ¶ Harum trium virtutum eſt mentem virginem caſtam exhibere Chriſto. Virginitas enim mentis (vt ait Augu.) cōſiſtit in hoc, q̄ fides ſit integra, ſpes ſolida, & charitas ſyncera. Et vt ait idem Augu. in libro de Doctrina Chriſtiana: Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixus, & eas inconcuſsè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Et ſubdit: Multi per hæc tria etiam in ſolitudine ſine codicibus viuūt. Fides (vt ait Auguſt.) nos Deo ſupponit, ſpes erigit, charitas vnit, Fide agnoſcimus nos ſub Deo eſſe, & debitores eſſe ſeruitij. Spes nos eleuat vt audeamus aggredi quod ſuprà vires noſtras eſt. Charitas vero nos facit vnum eſſe cū Deo. Amor enim eſt vis vnitiua, vt dicit Dionyſius. Inter virtutes theologicas prius de Fide dicetur: q̄a actus fidei prior eſt actu ſpei & charitatis: vt patebit inferius.

SECVNDAE PARTIS *principalis de tribus Virtutib. Theologicis Tract. II. de Fide.*

De ordine dicendorum in hoc tractatu, & de neceſſitate Fidei Cap. I.

DE Fide verò hoc modo dicemus. ¶ Primò oſtendemꝰ neceſſitatem huius virtutis. Secundò deſcriptiones eius ponemus. Tertiò de vnitate fidei tangemus. Quarto, cōmendationi ipſius inſiſtemꝰ. Quintò, tangetur de articulis. Sexto, de erroribus & cauſis errorū. Septimò, ad diuerſitates fidei deſcendemus. ¶ Circa primū notandū q̄ cū homo ſit ab aliquo, & ſub aliquo, & ad aliquid, & ſupra aliqua, neceſſe hēt cognoſcere illū à quo eſt, ne ſit de tāto beneficio ingratus, & ꝑ cōſequens cęteris benefiijs indignꝰ. Ber. Ingratitudo eſt ventus vrens, ſiccās ſibi fontē pietatis, rorē miſericordiæ, fluenta gratię. Itē, neceſſe habet cognoſcere eum ſub quo eſt, ne ſit inutilis ſeruus, & per conſequens irę Domini pęna dignus. Prouer. 14. Acceptus eſt regi miniſter intelligens: iracundiā eius inutilis ſuſtinebit. Mat. 25. Seruū inutilē proijcite in tenebras exteriores. ¶ Circa illū verò ſub quo ē, neceſſe hēt cognoſcere & eius maieſtatē, vt ſciat eū glorificare. Maieſtas eſt, qđ ſignificat̄ ꝑ

hoc aduerbium, Summè: quum dicitur, ſummè potens, ſummè ſapiens, ſummè bonus. Et quę ſit eius voluntas, vt ſciat ei ad eius beneplacitũ ſeruire. Et iuſtitiã, & miſericordiã eius in ſeruos ſuos, & exhibitam & exhibẽdam iuſtitiam in offendentes, miſericordiam in debito modo ſeruientes. ¶ Item neceſſe habet cognoſcere illud ad quod eſt. Sine hac cognitione erit in mari huius mundi quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo. Prouerb. 23. Et neſciet ſe dirigere: neſcit ſe regere qui ignorat quò debeat tendere. In exilio etiã huius mundi quaſi in patria appetit manere. Greg. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere neſcit. Item in itinere præſentis vitæ & fatigabitur, & quiete finis fruſtrabitur. Auguſ. in libro Confeſſ. Domine feciſti nos, ad te, inquietũ eſt cor noſtrũ, donec requieſcat in te. ¶ Neceſſe etiam habet cognoſcere à quo teneat ea ſupra quæ poſitus eſt, ne ſit infidelis ſeruus in his in quibus ſolum miniſterium habet, ſibi vſurpãs dominiũ, vel alij quàm debeat ſeruitium reddens, & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro infidelitate ſit puniendus. Matth. 25. Euge ſerue bone & fidelis quia ſuper pauca &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis? Alienũ eſt bonum tranſitorium, noſtrum eſt bonum æternum. Bernard. in quodam ſermone de aduentu: Terrenæ diuitiæ nec veſtræ nec noſtræ ſunt. Et paulò poſt: Deniq; ſi veſtra ſunt hæc, tollite ea vobiſcum. Pſal. Homo cùm interierit, non ſumet omnia, nec deſcendet cum eo gloria eius. ¶ Conuenientiſſimus verò modus cognoſcendi prædicta per fidem eſt: nec mirandum eſt ſi oportet habere cognitionem per fidem de patre inuiſibili à quo ſumus, quum etiam de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi nõ poſſit: vt oſtendit Gregor. 4. lib. dialog. his verbis: Audenter dico, quia ſine fide neque infidelis viuit. Si eundẽ infidelem percontari voluero, quem patrem vel quam matrem habuerit, protinus reſpondet illum atq; illam: quem ſi ſtatim requiram, vtrum nouerit quando conceptus ſit, vel viderit quando natus fuerit, nil vel vidiſſe, vel nouiſſe minimè fatebitur: & tamen quod non vidit, credit. Item ſi de ipſo ſuo viſibili corpore credunt quod minimè viderunt, cur inuiſibilia non credunt, quæ corporaliter videri non poſſunt? ¶ Iſte modus cognoſcendi & Deo eſt glorioſus, & homini meritorius, & laude dignus, & hunc requirit natura eorum quæ cognoſcenda ſunt, & etiam natura eorum qui cognituri ſunt. ¶ Quòd Deo ſit glorioſus, ex hoc patet, ꝙ glorioſum eſt principi, ſi ſimplici verbo eius credatur abſque cautione pignoris, vel iuramẽti, vel fideiuſſoris.

foris. Ignominioſum verò eſt ei, ſi ſimplici verbo eius non credatur. Etiam cuilibet viro notæ bonitatis, & ſufficientis facultatis moleſtum eſt, ſi ſimplici verbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ, qui nec falli, nec fallere poteſt, diſplicet, ſi non credatur verbis eius ſine cautione rationum quam quęrunt gentiles, vel cautione ſignorum quam quærunt Iudæi? 1. Corinth. 1. Iudæi ſigna petunt, Græci ſapientiam quærunt. ¶ Quãtum Deus offendatur ꝑ hoc, oſtẽdit Matth. 12. & 16. Generatio mala & adultera ſignum quærit. Eiuſdem 17. O generatio incredula & peruerſa vſquequo patiar vos? Hippocrates & Pythagoras indixerũt hanc legem diſcipulis ſuis, vt non eſſent auſi in ſententijs ſuis interrogare, propter quid: ſed eſſet eis pro ratione dicentis authoritas: quanto magis authoritas diuina pro ratione habenda eſt? Meritorius etiam eſt homini hic modus cognoſcendi. Cum enim homo aſſentit Deo in his quæ non ſunt ſenſui manifeſta, nec per ſe nota intellectui, nec violentia neceſſariæ probationis oſtenſa, libera eſt aſſenſio illa, & ideo meritoria: aſſenſio verò qua homo aſſentit, vel manifeſtis ſenſui, vel per ſe notis intellectui, vel neceſſario probatis, meritũ non habet, qua quaſi coacta eſt. Vnde glo. ſuper illud Hebręorum 10. Habentes fiduciam in introitum ſanctorum, in ſanguine Chriſti, &c. Fides nõ habet meritum vbi humana ratio, id eſt, humanus ſenſus præbet experimentum. Quæ gratia eſt creditori, ſi ſub bona cautione credat verba alicuius? ¶ Item hic modus cognoſcẽdi laude dignus eſt. Non eſt virtuoſum videre lucidum, ſic nec credere quod manifeſtè probabile eſt. Sed virtuoſum & laude dignum eſt credere Deo in his quæ ſenſus vel ratio videtur diſſuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Romano. 4. ꝙ contra ſpem in ſpem credidit. Gloſſa: Prior ſpes ſecundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuencula ſecundum naturam ſperauit ſobolem, nec tamẽ habuit: modò cõtrarium illi ſpei ſperauit, ſcilicet vt vetulus ex vetula ſterili generaret. De eodem habes Geneſis decimoquinto. dicit Dominus Abraham: Qui egredietur de vtero tuo, habebis eum hæredem. Et ibidem: Suſcipe cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Impoſſibilia poterant hæc videri, quum Dominus concluſiſſet Saram. Gene. 16. Et quum ipſa conſenuiſſet, & Abraham vetulus eſſet. Eiuſdem 18. Et tamen credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Eiuſdem 15. Similiter beata Virgo beatificatur Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa ſublimi promiſſione: Beata, inquit, quæ credidiſti &c. Ecõtrario vero Moyſes & Aaron puniũtur de increduli-

tate. Numeri 20. Quia non credidiſtis mihi vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael, non introducetis hos populos in terram quam daturus ſum eis. Et Zacharias ſimiliter punitur. Lucæ 1. Ecce, inquit angelus, eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidiſti verbis meis. Eccleſia. 16. In gente incredibili exardeſcit ira. Et Apocaly. 21. Timidis & incredulis pars illorum erit in ſtagno igne ardenti, & ſulphure, quod eſt ſecunda mors. Natura eorum quæ cognoſcenda ſunt, requirit hunc modum cognitionis, cùm quædam eorum ſunt præterita, quædam futura. Et cum quædam ſint in cælo, quędam in inferno. Quomodo enim de his omnibus cognitio haberi poterit, niſi per fidē? Præterea Deus, de quo hæc cognitio principaliter eſt, lucem habitat inacceſſibilem, quam nullus hominum vidit, nec videre poteſt. 1. Timoth. 6. Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Eſaiæ 45. Verè tu es Deus abſconditus. Io. 1. Deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Et Matthæi vndecimo: Nemo nouit filium, niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui filius voluerit reuelare. ¶ Credendum eſt ergo de Deo filio enarranti, & his quibus filius enarrauit, quum à nobis in præſenti videri non poſſit. Et ſecundum verbum Hilarij, ſoli Deo de ſe credendum eſt, qui ſe ſolus nouit. Bene credit Deo, qui credit ſanctis, in quibus Deus loquitur. Nec mirandum eſt ſi neceſſe habemus credere Deo de ſe, quum homini de interioribus ſuis neceſſe habeamus credere. 1. Corint. 2. Quis ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Et ſubditur: Nos autem non ſpiritum mundi huius accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt. Gloſ. Amb. Manifeſtum eſt cogitationes à nullo ſciri, niſi ab animo noſtro. Non timeas viris ſanctis credere aſſenſum tuum, cùm Dominus eis crediderit ſenſum ſuum. 1. ad Corinthios 2. Nos autem ſenſum Chriſti habemus. Gregorius etiam in quarto libro dialogorum dicit: Quiſquis incredulitate inuiſibilium ſolidus non eſt, debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eiſque per Spiritum ſanctum inuiſibilium experimentum habentibus credere. Nam ſtultus eſt puer, ſi matrem ideò exiſtimat de luce mentiri, quia ipſe nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quæ grauida de eo poſita fuit in carcere, de luce ſolis, quā ipſa quandoque nouit, loquitur. ¶ Natura etiam eorum qui cognituri

gnituri ſunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio.n. iſta pertinet ad communitatem hominum, immo ad vniuerſitatem. Eſt enim cognitio neceſſitatis, ſine qua nō eſt ſalus. Hebr. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Multi verò ſunt qui capaces nō ſunt rationum, quibus eis perſuadere poſſint ea quę neceſſe eſt cognoſci accedentibus ad Deum: vnde oportet eos credere his, qui talium ſunt capaces. Bruta animalia non ſunt Dei perceptibilia: ſic nec homines animales capaces ſunt eorum quæ Dei ſunt, niſi credendo viris ſpiritualibus. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt. vbi oſtendit gloſſ. Auguſt. quòd animalis eſt quis, vel in vita, vel in ſenſu. Vita animalis eſt quam intra naturalis ordinis metas ſpiritus rector non continet, eò ꝙ ipſe Deo regendum ſe non ſubijcit. Animi verò ſenſu quis animalis eſt: quia de Deo iuxta corporum fantaſiam, vel legis literam, vel rationem phyſicam iudicat. Iſte modus cognoſcendi ſupplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit viſus, neceſſe habet credere alij de via & de alijs quę ad viſum pertinent. Si eſt intellectus parui & rudis, neceſſe habet credere his qui habēt magnum intellectum & exercitatum. Diſcentem enim oportet credere. Ergo quum prædicta ſenſui non ſubiaceant, & intellectus humanus, ſecundum verbum Philoſophi, ſe habeat ad diuinam eſſentiam, ſicut viſus noctuæ ad ſolem, neceſſe eſt per fidem talia cognoſci. Prætereà cùm Deus altiſſimus ſit, non eſt poſſibile reperire ſcalam ſufficientis rationis, qua quilibet ad eum attingat. Non attingit nanus quocunque attingit gigas: nec attingit qui eſt parui intellectus, ad comprehendendum per rationes omnia, ad quæ attingit qui eſt magni intellectus. ¶Item qui nō appropinquat rei ſubtili, non poteſt eam videre: licet ille qui propinquus eſt, eam videat. Sic homines qui in ſenſibilibus cōmorantur non appropinquantes ſtudio vel exercitatione ad ea quæ ſunt inuiſibilia, non poſſunt ea agnoſcere quæ agnoſcūt qui ſtudio & exercitatione appropinquant. Philoſ. Imperiti velut longè diſtantes ſpeculantur. ¶Item intellectus groſſus ſubtilia videre non poteſt. Qui habet turbidum oculum, non videt pilum, quem videt qui habet clarum: non videt viſus humanus, quicquid videt aquilinus. Non poteſt ergo communitas hominum cognoſcere quæ neceſſe eſt cognoſci accedentibus ad Deum, niſi per fidem. Fides eſt, qua intellectus humanus Deo ſubditus eſt, qui indubitanter ſubiectionē ei debet, ſicut & affectus cum ab eo ſimiliter ſit. Nulla.n.ratio eſt quare potius intellectus ab hac ſubiectione ſit exemptus, quàm affectus. Et cū

duæ

duæ ſint partes legis Dei.ſ.teſtimonia & mandata: intellectus credit teſtimonia, ſicut affectus implet mandata. Item quum intellectus induendus eſt gloria ſicut & affectus, & gloria ipſius intellectus principalis videatur eſſe ſecundum id quod dicit glo. ſuper illud Pſal. Oſtendam illi ſalutare meum: id eſt, Chriſtum in maieſtate. hæc viſio eſt tota merces. Intellectus hic gratia fidei induendus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo glorioſus, niſi in præſenti Deo eſſet gratus, vel gratioſus?

De deſcriptionibus Fidei. Cap. II.

OStenſa neceſſitate fidei ponēdę ſunt deſcriptiones eius. Prius tamen notandæ ſunt diuerſæ acceptiones huius nominis fides, vt appareat quomodo hic fidem accipiamus. Fides quandoque dicitur ſponſio. 1.Tim.5. Quia primam fidem irritam fecerunt. Quandoque fidelitas. Prouerbiorum vigeſimo: Virum fidelē quis inueniet? Quandoque conſcientia. Roman.14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quandoque creditum, vel collectio creditorum. Vnde Athanaſius: Hæc eſt fides catholica. Quandoq; ſacramentum fidei. Auguſtinus ad Bonifacium: Quid eſt paruulos habere fidem, niſi fidei ſacramētum? Quandoq; fides informis. 1.Corint.13. Et ſi habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferā &c. Quandoque fides viua ſic ſumitur hic, & ſecundum hoc ſic deſcribitur Heb.11. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentiū. ¶ Fides ſubſtantia eſt. Subſtātia ſtat ſub accidentibus ea ſupportans & ſuſtinens, & non eget alio ſubiecto. Sic fides in ædificio ſpirituali ſubſtat totum ædificiū ſupportans & ſuſtinens, non egens virtute aliqua quæ eam præcedat. Ipſa eſt firma petra ſupra quam ſapiens ædificat domum ſuam. Matth.7. & eiuſdem 16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petram vocat firmitatem fidei in Petro. Hoc fundamentū non timet nec pluuiam, nec flumina, nec ventos. Nec mirum. Innixum enim eſt primæ veritati. Fides.n.innititur primæ veritati. Matth.7. Deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit. fundata enim erat ſupra firmam petram. Pluuia quæ deſurſum venit, eſt impugnatio aëreæ poteſtatis. Flumina quæ de montibus deſcendunt, ſunt perſecutiones potentum. Venti dicuntur omnium tentationum genera. De hoc fundamento legitur 1.Corin.3. Vt ſapiēs architectus fundamentum poſui. Glo. id eſt, fidem Chriſti. Et paulò poſt: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, Ieſus Chriſtus, id eſt, fides Chriſti. Apocalypſ, 21. Fun-

21. Fundamentũ primum iaſpis. Iaſpis viridis eſt coloris, & fugat phantaſmata, & fidẽ ſignificat, q̃ viriditate æternorum oculos cordis delectat, & vanitatem huius mũdi, quæ quaſi phantaſma eſt, fugat, dum fugiendam eſſe indicat. Auguſtinus. O munde immunde, quid ſtrepis? quid aduertere conaris? tenere vis fugiens, quid faceres, ſi maneres? Abſque fundamento fidei vanum eſt ędificium ſpirituale: id eſt, vadens in nihilũ. Sapien. 13. Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſub eſt ſcientia Dei. Scientia Dei ſeu cognitio fides eſt. Sine hoc fundamento eſt ædificium ſpirituale quaſi ſupra arenam, qđ neceſſe habet corruere ad deſcenſum pluuiæ, vel impetũ fluminis, vel venti. Matth. 7. Deſcendit pluuia, venerũt flumina, & flauerũt venti, & irruerunt in domum illã, & cecidit. ¶ In deſcriptione fidei res ſperandæ ponuntur: q̃a digniores ſunt inter ea quæ ſunt fidei, & quia ſunt finis. Sicut enim fides bonũ inchoat, ſic adeptio rerum ſperandarum conſummat. Actus verò ſperandi potius nominatur ibi quàm diligendi, q̃a immediatus eſt ad actum fidei: & quia ſic notatur abſentia eorum, de quib⁹ eſt fides, diligi pñt & præſentia & abſentia, ſed non ſperantur, niſi abſentia vel futura. Fides autem dicitur ſubſtãtia rerum ſperandarum: quia cauſa eſt vt res quæ ſperantur in futuro in nobis ſubſiſtant. In præſenti etiam quodãmodo facit eas in nobis ſubſiſtere. Per fidem. n. futura bona menti noſtræ quodãmodo ſunt præſentia. Per eam etiam quæ inuiſibilia ſunt quodammodo videntur. Propter primum, dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum: propter 2m dicitur argumentum non apparentium. Gloſſ. Fides propriè eſt de his quæ non videntur. De viſis enim non eſt fides, ſed agnitio. Et ſubditur: Hæc eſt laus fidei, ſi quod creditur, nõ videtur. Fides dicitur argumentũ non apparentium, quia eſt inuiſibilium certitudo: vt dicit gloſ. ſuper Galat. 5. Ipſa eſt probans non probatũ: de dignatur enim eſſe concluſio. Tria ſunt quæ ſequuntur ex hoc argumento, ſcilicet articulorum certitudo, vitæ rectitudo, præmij æterni celſitudo. De primo iam habitum eſt. De ſecũdo habetur Ro. 1. Iuſtus autem ex fide viuit, id eſt, vitam ſuam regit & diſponit. De tertio, Ioan. 3. Qui credit in filio, habet vitam æternam. Fides nobis primò proponitur. Secundò vitæ rectitudo aſſumitur, ex quibus vita æterna concluditur. Ex certitudine fidei infertur vita ęterna, tanquam ex imperfecta argumẽtatione. Ioan. 6. Qui credit in me, habet vitam æternam. Ex fide verò cum vitę rectitudine, quaſi ex pfecta argumentatione vita æterna infertur. Ex fide cum vitæ prauitate concluditur mors æterna. De qua concluſione Ezech. 7. Fili hominis

ſac concluſione: quoniam terra plena eſt iudicio ſanguinũ & ciuitas plena iniquitate. Iacob.2. Quid proderit fratres mei ſi fidem ſe dicat quis habere? opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Secundum Chryſo. Fides maiorum eſt argumẽtum fidei minorum. Confirmatur enim fides in minoribus per hoc quòd tot & tam ſancti homines eam tenuerunt. ¶ Et notandum, ꝙ ad viuam fidẽ duo pertinent, ſcilicet primã veritatẽ cognoſcere, & in ea tanquam ſummũ bonum vel beatitudinem tẽdere. Quantum ad primum, dicitur fides argumentum non apparentium. Quantũ ad ſecundũ, dicitur ſubſtantia rerum ſperãdarum. Item fides ſic deſcribitur ab Auguſt. in libr. de prædeſtin. ſanc. Fides eſt cogitare cũ aſſenſione ea quæ ad Chriſtianam pertinent religionem. Et Iſidorus: Fides eſt qua veraciter credimus. Chyſoſt. dicit ꝙ fides eſt ſanctiſſimę religionis fundamentum. Religio (vt ait Iſidorus) eſt appellata, quòd per eam vni Deo religamus animas noſtras ad cultum diuinum ſeruiẽdi vinculo. Magiſtraliter etiã ſic deſcribitur: Fides eſt virtus, qua ea quæ ad fundamentũ religionis pertinent, rectè firmiterque creduntur. Bernard. in lib. de Cõſideratione: Fides eſt voluntaria quędam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. ¶ Et notandum quòd quatuor videntur facerę ad hoc ꝙ fides viua, licet ſit cognitio, virtus ſit. Primum eſt, ꝙ actus ipſius multùm habet à voluntate. Sicut enim ille qui multũ amat aliquem, voluntarius eſt ad credẽdum bona de eo, mala verò de eo credere non vult: Sic ille in quo eſt amor Dei intenſus, voluntarius eſt ad credẽdum de Deo omnia, quorum credulitatem credit eſſe placitã Deo: vnde ſine ratione ſufficienti aſſentit talibus. 1. Corint. 13. dicitur, quòd charitas omnia credit. ¶ Secundum eſt, quia conſentit his, in quæ difficile eſt conſentire. Vnde ſicut diligere inimicum, virtutis eſt, cùm ad dilectionem illam meritum eius qui diligitur non iuuet, ſed potius repugnet: ſic cõſentire Deo in his quæ contra rationem videntur eſſe, virtutis eſt. ¶ Tertium eſt, quòd fides viua radius viuus eſt procedens à fonte vitæ, à ſole ſcilicet intelligentiæ. De quo Sap. 5. Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Fides mortua eſt ſicut lumen ſolis, quod eſt in locis obũbratis, non habens calorem. Fides verò viua non ſolum lucet, ſed etiam calefacit: nec ſolum lumen eſt oſtẽdendum, ſed etiam vita mouens: ſcilicet ad faciendum bonum, & declinandum à malo. Cui videtur concordare quod dicit Ariſtotel. de Diuina ſcientia, quòd plus eſt virtus, quàm ars. ¶ Quartum eſt, quòd mira operatur, vt infrà patebit. Marci vltimo: Signa autem eos qui

qui crediderint, hæc ſequentur. Sicut impetuoſitas fluminis tũc primo apparet quum huius inuenit obſtaculum: ſic fidei virtuoſitas, cùm aliquid impugnãs habuerit. ¶Item fides ſic poteſt deſcribi: Fides eſt digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo eſt credere ei propter ſe, & ſuper omnia. Vnde ſuper illud 2. Corinthiorum 3. Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis. dicit gloſ. quod cogitare eſt initium fidei: aſſentire autem ſummæ veritati ꝓpter ſe & ſuper omnia, eſt eius complementũ. Et notandum, ꝙ licet fides viua non aſſentiat primæ veritati principaliter ꝓpter rationes, tamen rationes poſſunt eſſe introductiuæ ad eam. Sed poſtquam ipſa introducta fuerit, dicit ſicut dixerunt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam nõ propter tuam loquelam credimus. Ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt ſaluator mundi. Ioan. 4. Auguſtinus in libr. de Correctione & gratia: Aliud eſt adiutorium ſine quo aliquid nõ ſit, & quo aliquid ſit: nam ſine alimentis non poſſumus viuere, nõ tamen afferunt alicui alimenta: quòd viuat qui mori voluerit, quaſi cauſa ſine qua non ſit, vel ratio non ſit. Fides viua in anima eſt, vel ſpeculum creaturarum, vel miracula, vel rationes, vel doctrina: ſed lux infuſa deſuper principalis cauſa eſt, quòd intellectus conſentiat firmè in ea quæ ſunt fidei. Vnde Auguſtinus dicit, quòd fides eſt illuminatio mentis ad ſummam veritatẽ. Et ſuper illud Marc. 9. Credo Domine, adiuua meam incredulitatem. dicit gloſſ. Credulitas noſtra infirma eſt, niſi ſit innixa adiutorio Dei.

Quòd vna ſit vera fides. Et quòd illa ſit Chriſtiana, multis argumentis oſtenditur. Cap. II.

SEquitur de vnitate fidei, de qua legitur Epheſeos quarto: Vnus dominus, vna fides. Quinque verò videntur facere ad vnitatem fidei. Primò hoc, quòd illud de quo principaliter eſt fides, vnum eſt. Vnde ſuper illud, Vna fides, dicit gloſſ. Vnum & idem eſt quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id eſt, vniuerſalis. Deus de quo fides eſt principaliter vnus eſt, & non mutatur. Exod. decimo: Audi Iſrael, Deus tuus vnus eſt. Pſalm. Non erit in te Deus recens. Iac. 2. Apud quem non eſt tranſmutatio. Hieronymus: Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab illo. Secundò hoc, quòd fides eſt lumen infuſum deſuper, & non eſt à probabilitate rerum quæ creduntur: ideò non diuerſificatur ſecundum diuerſitatem rerum creditarũ. Ipſa eſt lucerna quam Dei ſapientia accendit ad recuperãdam drachmam perditam. Luc. 15. gl. Drachma eſt nũmus

certæ quantitatis habens imaginem regis. Drachma perdita, eſt homo q ad imaginem Dei creatus, in peccatũ lapſus eſt. Ad eandem lucernam poſſunt diuerſa videri, & vna fide diuerſa credi. ¶ Tertiò hoc, quòd vna eſt ratio credendi in omnibus articulis, ſcilicet prima veritas, cui fides vna ſem ꝑ principaliter innititur. Credulitas quæ per rationes eſt, ſecũdum diuerſitates rationũm debet diuerſificari: ſed non ſic eſt in fide. ¶ Quartò hoc, quòd natura hominum vna & eadem eſt apud omnes: ergo & naturalia hominum eadem debent eſſe apud omnes? ſed intellectus debet Deo de iure naturali obſequium fidei: ergo fides vna & eadem debet eſſe apud omnes: vnica ergo eſt vera fides. ¶ Quintò hoc, quòd affectiones quas affectus hominis debet Deo, eædem ſunt apud omnes: ergo & eadem ratione quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Præterea affectionum cauſæ ſunt apprehenſiones præambulæ: vt timoris cauſa eſt apprehenſio diuinæ potentiæ vel iuſtitiæ: ſpei cauſa eſt apprehenſio diuinæ liberalitatis, vel miſericordiæ: amoris cauſa eſt apprehenſio diuinæ bonitatis: ergo quum affectiones iſtæ eædem ſint apud omnes, & apprehenſiones quæ ſunt cauſa illarum, eædem erunt apud omnes. Apprehenſiones verò de Deo in præſenti oportet eſſe fidei; propter paruitatem intellectus hominum, ſicut prius oſtenſum eſt: ergo vera fides vna & eadem eſt apud omnes. Præterea aut aliquod obſequium debet Deo intellectus humanus, quod ſine eius iniuria non poſſit non ſoluere, aut nullum. Si dicatur quòd nullum, oſtenditur hoc eſſe falſum, per hoc quòd ſimili ratione nec affectus aliquod obſequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus non eſſet Dominus verus. quum nullum ſeruitium deberetur ei. Præterea conqueritur Dominus de ſubtractione ſeruitij affectus. Malac. 1. Si pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? Præterea certum eſt cuilibet habenti rationem bene diſpoſitam, quòd ſine Dei iniuria non poteſt dici Deum non eſſe adorandum, vel venerandum, vel timendum, vel amandum. Præterea omnis ſecta igne & ferro perſequitur ſentientes contraria fidei ſuę, etiam potius, quàm fures vel raptores. Philoſophus etiam dicit, eos qui dicunt deos non eſſe adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo, quòd aliquod certum ſeruitium intellectus debetur Deo, quod ſpecialiter conſiſtit in credendo illi. Aliud enim obſequium ſecundum intellectum, non videtur ei poſſe ſoluere vniuerſitas hominum. Cogitare ſolũ ſiue bonum, ſiue malum, non videtur meritorium

eſſe vel demeritorium : alioqui Deus qui omnia mala videt, peſſimus eſſet:ergo aſſenſus vel diſſenſus cogitationi aduenıens,meritum vel demeritū facit. Aſſenſus poſſibilis vniuerſitati hominum circa illa quæ de Deo ſunt fidei eſt:ea autem quæ homo tenetur credere de Deo , non ſunt infinita : ſunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus,niſi ſit mēte alienatus , tenetur credere de Deo. Vnde Hebræorum 11. Credere oportet accedentem ad Deū quia eſt , & inquirentibus ſe remunerator ſit. Vbi dicit glo. Sine hac fide nemo vnquam ſaluari potuit. Si quis tamen obijciat, ꝙ non eſt neceſſe eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatem intellectus quorundam , vel propter defectum doctrinæ, vel gratiæ,ſed ſufficit quędam de Deo credi ab vno,& alia ab alio. Ad hoc dicendum eſt , ꝙ nullus eſt adultus,niſi ſit mente alienatus : cuius intellectus capax eſſe non poſſit eius quod eſt Deum eſſe timendum , honorandum, amandum , & in eo eſſe ſperandum : & nunquam fuit mundus quin habuerit doctrinam ſufficientem ad huiuſmodi credēda. Vnde Gregorius loquens de parabola illa quæ eſt de operarijs in vineam miſſis. Matt.20.dicit, Paterfamiliàs cōditor noſter eſt, qui habet vineam vniuerſalem eccleſiam,quæ ab Abel vſque ad vltimum electum qui in fine naſciturus eſt , quot ſanctos protulit,tot palmites miſit. Hic pater exijt ad excolēdam vineam mane hora tertia,ſexta,nona,vndecima, operarios conduxit:quia à mundi huius initio vſq; ad finē ad erudiendam fidelium plebē, prædicatores mittere non deſiſtit. Gratia etiam nō deeſt alicui adulto ſanæ mentis ad prædicta, niſi culpa eius impediat. Si quis tamen eſſet in loco vbi doctrinā circa talia non poſſet habere, veriſimile eſt niſi culpa ſua hoc impediret, occultam inſpirationem ei vicem doctrinæ ſupplere, vel per creaturarum pulchritudinē de conditore & rectore vniuerſitatis admoneri. Eſt igitur vna fides vera omnium verè fidelium, licèt inter eos aliqui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent eſſe credere Deo in omnibus,quæ vel per ſe, vel per viros fide dignos eos docere vellet. Debent etiam omnes credere omnia illa eſſe uera, quæ prophetę & alij homines ſpiritu Dei docti crediderunt & docuerunt. Omnes autem ſectæ quantum ad ea in quibus non conueniunt cum illa vera & vnica fide, errores ſunt.

Argumenta quibus fides Chriſtiana vnica & vera oſtenditur.

ILla verò vera & vnica fides, fides Chriſtiana eſt: ſicut multipliciter poteſt oſtendi. Et primo

mo miraculorum confirmatione. Nulla enim alia ſecta habet miracula ad ſui cõfirmationem. Miracula huius fidei ab Abel filio Adam facta legũtur. De quo legitur Geneſ.4. Reſpexit Deus ad Abel & ad munera ei⁹. Quomodo reſpexit, alia trãſlatio determinat, quæ ſic habet, Inflammauit Deus ſuper Abel & ſuper munera eius. Ignis enim de cælo oblationem eius incendit: vt legitur factum Eliæ in Carmelo. 3. Regum 17. & in Leuiti.9. ſub Moyſe. Deinde ſubſecuta ſunt miracula ſub Noe, & ſub Abraham, & ſub alijs vſque ad legem Moyſi: & in gente Hebræorum multiplicata ſunt, & ab exitu Aegypti vſque ad ingreſſum terræ promiſſionis conſolata ſunt gentem illam, & donec gens illa deſeruit hanc fidem, non deſeruerunt eam miracula. Tandem cum hac fide in Apoſtolis miracula tranſlata ſunt ad Eccleſiam ex Iudęis & gentibus collectam. Miracula verò quibus hæc fides confirmata eſt, talia fuerunt, quòd ſolus Deus ea facere poterat: ſicut fuit ſtatio Solis & Lunæ ad ſpatium xij. horarum ad præceptum Ioſue miniſtri Dei obediente Domino voci hominis. Ioſue 10. Et regreſſus ſolis tempore Ezechiæ. Eſaiæ 38. Et obſcuratio Solis & Lunæ in paſſione Domini facta, propter quã philoſophi qui Athenis erant, non valentes inuenire naturalem cauſam illius obſcurationis, inducti ſunt ad hoc, vt dicerent, quòd Deus naturæ patiebatur: & conſtituerunt aram illi Deo ignoto, de qua Actu. 17. Quis dubitat de hoc, quòd ille ſolus curſum ſolis mutare poteſt, qui inſtituit? Item notitia linguarum data Apoſtolis, & illuminatio ſubiecta, quia hi qui erant idiotæ docti facti ſunt ſecundum promiſſionem eis factam à Chriſto. Ioã. 14. Paracletus autem Spiritusſanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia &c. Luc. 21. Ego dabo vobis os & ſapientiã, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. ¶Item roboratio Apoſtolorum, qui cùm adeò debiles eſſent, quòd Petrus qui maior videbatur eſſe ad vocem vnius ancillæ, dum mori timuit, vitam negauit, virtute Spiritusſancti induti ex alto, adeo fortes facti ſunt, vt nullum timerent. Luc. vlti. Sedete in ciuitate quouſque induamini virtute ex alto. Non timebãt eos qui iam dominum eorum occiderant. Actu. 4. Non poſſumus, inquiunt Petrus & Ioannes, quæ vidimus & audiuimus non loqui. Item ſubiugatio mũdi per paucos ſimplices. Bernard. Licet magna & diuina planè fuerint miracula quæ dominus geſſit in terris: hoc tamen ſuper omnia alia enituit, quòd in paucis ſimplicibus totũ mundum & omnem eius altitudinẽ ſibi ſubiugauit. Item coniun-

ctio

ctio fidei cum ratione quaſi per totum mūdum, quod eſt vnum trium operum mirabilium Dei, quæ enumerat Bernard. dicens: Tria opera, inquit, fecit omnipotens illa maieſtas in aſſumptione noſtræ carnis, ita ſingulariter mirabilia, & mirabiliter ſingularia, vt talia nec facta ſint, nec facienda ſint amplius ſuper terram. Coniuncta ſunt quippe adinuicem Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui reſuſcitati ſunt & à Chriſto & à fidelibus in nomine Chriſti. Quis autem dubitat quòd Deus ſolus qui homini vitam dedit, poteſt ei eam reddere, poſtquam eam amiſit? Ioan. 10. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam. Quomodo purus homo hoc poſſet? Poſita enim anima iam non eſſet homo qui eam poſſet ſumere. Cùm enim anima ponitur, homo deſinit eſſe. Qui verò non eſt, ſe reficere non poteſt. In nomine etiam Chriſti cæci ſunt illuminati, leproſi mundati, paralytici & alij infirmi inſanabiles ſecundum naturam ſanati. Quæ omnia quum Deus qui ſolus ea facere potuit, ad confirmationem dictæ fidei fecerit, & certiſſimum ſit Deum nolle teſtificari mendacium aliquod, nec velle miraculis homines inducere in errorem, nec eos ſubtrahere à cultura ſua, & ſic diminuere gloriam ſuam: manifeſtum eſt veram fidem eſſe fidem Chriſtianam, quam Deus ſic confirmare voluit. Nullus enim intellectus bene diſpoſitus hoc reciperet, quòd primà veritas poſſet eſſe mendax, vel vellet eſſe cauſa erroris ſibi contumelioſi. De hac teſtificatione dicitur 1. Ioann. 5. Qui non credit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Item Ioan. 5. Ego habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipſa opera quæ ego facio teſtimonium perhibent de me: quia Pater miſit me. Item eiuſdem 15. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et eiuſdem 14. Pater in me manens ipſe facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Alioquin propter ipſa opera credite. Si quis tamen dicat miracula illa non eſſe facta ad fidei teſtificationem: patet hoc falſum eſſe per modum quo miracula facta ſunt. Ex exempli cauſa pauca miracula ponamus. Matth. 9. dicit Chriſtus: Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & ſurrexit &c. Patet ex ipſa litera miraculum illud factum eſſe in teſtimonium fidei. Et Actuum 3. dixit

Petrus claudo ex vtero matris ſuæ: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et ſequitur. Et protinus conſolidatæ ſunt baſes eius, & plantæ, & exiliens ſtetit & ambulabat. Et de Dionyſio Areopagita legitur, quòd cùm diſceptaret cum Paulo, fortè pertranſijt cæcus per viam coram eis, & ſtatim ait Dionyſius Paulo: Si dixeritis huic cæco: In nomine Dei tui vide, & viderit; ego credam ſtatim. Sed ne vtaris verbis magicis: quia fortè noſti verba quæ habent huiuſmodi efficaciam, ego præſcribam tibi formam verborum. Hanc, inquit, formam verborum dices ei; In nomine Ieſu Chriſti nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui reſurrexit, & aſcendit in cælum, vide. Et vt omnis tolleretur ſuſpicio, præcepit Paulus Dionyſio, vt ipſe eadem verba proferret. Et in ea verborum forma dixit Dionyſius cæco vt videret; & ſtatim vidit, & confeſſus eſt Dionyſius ſe credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Actuum 2. Ieſum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigijs & ſignis quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut vos ſcitis: hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis. Et Bernardus in ſermone de Aſcenſione, oſtendit Chriſtum perfeciſſe probationem dominij ſui, cùm in cælum aſcendit, his verbis: Cùm Ieſus ſe dominum vniuerſorum quæ ſunt in terra, & in mari, & in inferno probaſſet: non reſtabat niſi vt aeris & cælorum ſe Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad vocem virtutis eius, cùm clamaret voce magna, Lazare veni foras: mortuum reddidit. Cognouit mare, quia ſolidum ſe præbuit ſub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipſe portas æreas & vectes ferreos confregit, & Satanam ligauit. Sic inquam qui in ore piſcis cum ipſo piſce ſtaterem inuenire prædixit, proculdubio & maris, & omnium quæ in mari ſunt, Dominus fuit. Qui mortuos ſuſcitauit, leproſos mundauit, cæcos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu, qua fecerat quæ defecerant, reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei noſtræ integritatem reſtat, vt videntibus diſcipulis per medium aeris Dominus aſcendat, & tunc probabitur, quia dominus vniuerſorum es, etiam tibi profectò debebitur, vt in nomine tuo omni genu flectatur. ¶Circa miracula verò notabile eſt, quòd miniſtri Chriſti poſt paſſionem eius in nomine ipſius maiora miracula fecerunt quàm Chriſtus feciſſet, ſicut ipſe promiſerat. Ioan. 14. Qui credit in me,

opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Maius fuit, quòd ad vmbram Petri ſanabantur infirmi, Actu.5. quàm quòd ad tactum veſtimẽti eius mulier fluxum ſanguinis patiens ſanata eſt. Matth.6. Item longè fuit maius, quòd duo latrones qui veneno ſumpto mortui erant, ſuſcitati ſunt tunica beati Ioannis Euang. poſita ſuper eos. Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos ſuſcitaſſe: ſed de beato Andrea legitur, quòd quadraginta ſubmerſos ſuſcitauerit. Item ſancti non ſolùm viui, ſed & mortui fidem iſtam miraculis confirmauerunt. Et vno verbo dicam, quaſi vniuerſitas rerum fidem iſtam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg. in Homilia Epiphaniæ: Omnia, inquit, elementa authorem ſuum veniſſe teſtata ſunt: vt enim de his quidem vſu humano loquar, Deum hunc cæli eſſe cognouerunt, quia protinus ſtellam miſerunt. Mare cognouit, quia ſub plantis eius ſe calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt. Infernus cognouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit, & tamen hunc quem Dominum omnia inſenſibilia elementa ſenſerunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum eſſe minimè cognoſcunt, & duriora ſaxis ſcindi ad pœnitentiam nolunt: eumq́ue confiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) aut ſignis aut ſciſſionibus Deum clamant.

¶ Secundò poteſt oſtendi veritas fidei Chriſtianæ teſtium multitudine, omni exceptione maiore, & primò producamus in medium Ioãnem Baptiſtam, qui à prophetis prædictus fuit. In Pſalm. Paraui lucernam Chriſto meo. Eſa.40. Vox clamantis in deſerto &c. Et Malach.3. Ecce ego mittam Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè naſci fecit in mundo iſto ex ſanctis parentibus. Cùm Elizabeth eſſet ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Lucæ 1. vt ferret teſtimoninm Chriſto. Ioannis 1. Hic venit in teſtimonium &c. Quis dubitat de hoc quòd Deus non ideo fecit eum naſci miraculosè in mundo iſto, vt teſtimonium perhiberet mendacio. Ioannis 5. Vos miſiſtis ad Ioannem, & ipſe teſtimonium perhibuit veritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata ſunt ab Angelo. Lucæ 1. Hic in vtero materno teſtimonium dedit Chriſto. In eodem: Ecce vt facta eſt vox ſalutationis tuę in auribus meis, ait Elizabeth, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Sine omni dolo fuit teſtimonium illud. Ipſe tantæ ſanctitatis fuit, quòd

Iudæi miſerunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, vt ſcirent ab eo vtrum ipſe eſſet Chriſtus. Io. 1. Et credidiſſent ei, ſi dixiſſet ſe eſſe Chriſtum. Io. 5. Vos voluiſtis exultare ad horam in luce eius, vt crederetis ipſum eſſe Chriſtum dicit Gloſſ. interli. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti teſtimonium alij? efficacius enim eſt teſtimoniũ quod aliquis perhibet alij, quam quod perhibet ſibi. Ioannis 5. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Sanctitas Ioannis non ſolùm Chriſtianis, ſed etiam gentilibus & Iudæis nota eſt. Teſtimonium eius multum efficax eſt ad confundendum Iudæos. Ideo poſt Illud Pſalm. Paraui lucernam Chriſto meo, ſubditur, Inimicos eius induam confuſione &c. Qualiter Chriſtus teſtimonio Ioannis confuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptiſmus, inquit, Ioannis vnde erat? de cælo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra ſe, dicentes: Si dixerimus de cælo dicet nobis, quare ergo non crediditis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam. De teſtimonio Ioannis de Chriſto habes Ioannis 1. Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt. Ante, ſcilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et pòſt: Cuius non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calciamenti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manentem ſuper eum, & ego neſciebam eum: ſed qui miſit me Baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Aliud teſtimonium eſt Ioannis Euangeliſtę: Vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Vidimus, id eſt, cognouimus, per miracula, per vocem elapſam de cælo, per Transfigurationem, Reſurrectionem, Aſcenſionem, Spiritusſancti miſſionem, gloriam eius talem & tantam, vt decet vnigenitum Dei patris. Et 1. Ioannis 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus & manus noſtræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus & teſtamur, & annuntiamus vobis. ¶ Fidei noſtræ teſtimonium dant Deus, & homo, & angelus. De primo habemus 1. Ioannis 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritusſanctus. Et ſubditur: Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt, ſe-

cundum gloſſam, Pater perhibuit teſtimonium Chriſto, dicendo: Hic eſt filius meus dilectus. Filius in Transfiguratione, oſtendendo potentiam deitatis, & ſpeciem beatitudinis. Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum in ſpecie columbæ deſcendendo, & in nomine Chriſti corda diſcipulorum implendo. ¶ Teſtimonium verò hominum talium fuit qui notæ fuerunt ſanctitatis, mundi contemptores, nullum hominem timentes, qui veritatem fidei morte propria auſi ſunt confirmare, cùm manifeſtum ſit, quòd nullus ſani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte veritatem confitentur. Etiam ipſe Chriſtus veritatem fidei morte propria confirmauit. Hoc ſignum ſpeciale tanquam certiſſimum promittebat ipſe Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit, mala & adultera ſignum quærit, & non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. cùm omnino duæ res peccatum faciant, ſcilicet timor & cupiditas, vt dicit gloſſa ſuper illud Pſalm. Incenſa igni & ſuffoſſa, quæ cauſa poſſet eſſe mendacij in illis qui tranſitoria bona contemnebant, & mala lætanter ſuſtinebant? Philiphen. 3. Omnia arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritusſanctus per omnes ciuitates, proteſtatur mihi dicens: Quoniam vincula & tribulationes Hieroſolymis me manent, ſed nihil horum vereor. Si quis verò dicat ſanctos noluiſſe decipere, ſed deceptos fuiſſe: Quomodo potuit Chriſtus decipi circa ſuum eſſe, cùm natura rationalis maximè habeat cognoſcere ſe eſſe? Auguſtinus in libro de Anima & ſpiritu: Nihil tam nouit mens vel anima, quàm id quod ſibi præſto eſt: nec menti vel animæ quicquam magis præſto eſt, quàm ipſa ſibi: nihil ergo tantum nouit, quantum ſe eſſe. Quomodo ergo Chriſtus decipi poterat, cùm dicebat Ioannis 8. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Item 10. Ego & Pater vnum ſumus. Item cùm naturæ rationalis per ſe notæ ſint operationes ſuæ: Anima enim per ſe cognoſcet ſe credere vel intelligere, vel diligere: quomodo poterat decipi? circa illud Io. 8. Ego principium, qui & loquor vobis. ipſe ſciebat ſe ſimpliciter omnium quæ creata erant principium fuiſſe. Lucæ 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exiſſe. Item quomodo Paulus circa cæleſtia bona decipi potuit, qui raptus eſt vſque ad tertium cælum, vbi audiuit arcana verba quæ non

licet homini loqui.2. Corin.12. ¶ De teſtimonio hominum de Chriſto legitur Actuum 10.Nos teſtes ſumus,ait Petrus, omniũ quæ fecit Ieſus in regione Iudæorum & Hieruſalem, quem occiderunt ſuſpendentes in ligno. Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo, nobis qui mãducauimus & bibimus cum illo poſtquàm reſurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo,& teſtificari quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent,remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Teſtimonium vero iſtud tam citò Deus confirmauit. Vnde ſubditur. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritusſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Teſtimoniũ Petri de Chriſto habes ſimiliter Matthæi 16. Tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Ioannis 6. Ait Petrus:Nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei viui.¶ Fidei noſtræ teſtimonium dedit Angelus in Chriſti Conceptione.Lucæ 2. Item in eius Natiuitate.Lucæ 2.Ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos &c. Et pòſt: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum. Item, & facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis exercitus. Item in Reſurrectione. Matthæi, Marcĩ, & Lucæ vltim.Ioan.penulti. Item in Aſcenſione. Actuum 1. ¶ Fides iſta teſtimonium habet, & à domeſticis, & ab extraneis. Exod. 8. Magi Pharaonis deficientes, in tertio ſigno compulſi ſunt confiteri, digitus Dei eſt hic.Deuteronom.32. Non enim eſt Deus noſter vt dij eorum, & inimici noſtri ſunt iudices. Et Matthæi 9.Videntes turbæ Chriſtum mirabilia operantem,dixerunt: Nunquam ſic apparuit in Iſrael.Et Ioannis 9. Illuminatus cæcus à natiuitate, dixit:A ſeculo non eſt auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioannis 11.Ipſi pontifices & Phariſæi dixerunt:quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit: ſi dimittimus eum ſic,omnes credent in eum. Et Ioſephus, qui ſemper fuit Iudæus ſapientiſſimus in veteri lege, qui captus fuit in vltima captiuitate Hieruſalem facta per Titum & Veſpaſianum, tale teſtimonium dedit Chriſto: Fuit eiſdem temporibus Ieſus, ſapiens vir, ſi tamen eum virum dicere fas ſit. Erat enim mirabilium operum,effector, & doctor eorũ qui libenter quæ ventura ſunt audiunt,& multos ex gentibus ſibi adiunxit:Chriſtus hic erat.Item poſt crucem his qui ab initio eum dilexerãt apparuit eis iterum viſus ſecundum quod prophetæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerant.Sed vſque in hodíernum diem Chriſtiano-

rum

rum qui ab eo dicti ſunt, & no-
men perſeuerat,& genus.¶ Ho-
die etiam fidei noſtræ aliæ ſe-
ctæ teſtimonium perhibent eam
poſt ſuam alijs præferendo. Vn-
de cum teſtimonium quod pro
ſe perhibet, nullum reputemus,
teſtimonium eorum quod ali-
cuius valoris eſt,pro fide noſtra
eſt. Item nobiles Philoſophi in
his quæ de Deo noſcibilia ſunt,
fidei noſtræ teſtimonium per-
hibent : vt circa hoc, ꝙ vana ſit
prima cauſa,& ꝙ ęterna ſit ſum
mæ potentiæ,ſummæ ſapientię,
ſummæ bonitatis. Vnde quan-
tum ad iſta fides noſtra ex inti-
mis Philoſophiæ ſumpta eſt di-
ſciplinis,iuxta verbum Boetij in
proœmio libri de Trinitate.¶ Fi
dei etiam noſtræ teſtimonium
perhibet vniuerſitas creaturarū,
quantum ad ea quæ de Deo co-
gnoſcibilia ſunt. Hoc enim ꝙ v-
nus eſt mundus, atteſtatur ꝙ v-
nus ſit Deus. Accedat quæcun-
que vis creatura, & faciat alium
mundum tantum,& talem qua
lis eſt iſte mundus,& dicā,Quia
Deus eſt. Perpetuitas creatura-
rum atteſtatur æternitati creato
ris,cum omnis cauſa potentior
ſit ſuo effectu. Magnitudo verò
eius potentiæ,pulchritudo, ſapiē
tiæ vtilitas creaturarum bonita-
ti. ¶ Tertiò poteſt oſtendi veri-
tas fidei noſtræ per hoc ꝙ reue-
lationes & prophetias habet. Re
uelationes habuit ante legem: vt
ſub Noe, Abraham, & Iacob, vt
patet ex lib. Geneſis, quæ multi-
plicatæ ſunt lege ſuſcepta Nu-
mer. 12. Si quis fuerit inter vos
propheta Domini, in viſione ap
parebo, ei vel per ſomnium lo-
quar ad eum at non talis ſeruus
meus Moyſes, qui in omni do-
mo mea fideliſſimus eſt : ore e-
nim ad os loquor ei. Deuteron.
4. Non eſt alia natio tam gran-
dis quæ habeat Deos appropin-
quantes ſibi, ſicut Deus noſter
adeſt cūctis obſecrationibus no-
ſtris. Pſal. Non fecit taliter omni
nationi &c. Et Baruch 4. Beati
ſumus Iſrael : quia quæ placent
Deo, nobis manifeſta ſunt.
¶ Prophetiæ quas habet fides
noſtra multum confirmant eā.
Vnde cum Ioannes Baptiſta mi
ſiſſet diſcipulos ad Chriſtum ad
certificandum eos de Chriſto,
Matth. 11. Dominus certificauit
eos oſtendēdo prophetiam eſſe
impletam quam prædixerat E-
ſaias de aduentu eius. Eſaias 35.
Deus ipſe veniet,& ſaluabit nos.
Tunc aperientur oculi cæco-
rum, & aures ſurdorum pate-
bunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus
claudus, & aperta erit lingua
mutorum. Vnde ait Dominus
diſcipulis Ioannis: Euntes renun
tiate Ioanni quæ audiſtis & vidi
ſtis, cæci vident, claudi ambu-
lant &c. Item Eſaiæ 41. Dicit
Dominus ad Deos non veros,
Annuntiate quæ ventura ſunt
in futurum, & ſciemus quia dij
eſtis vos. Reuelationes & ꝓphe-
tiæ cum hac fide tranſlatæ ſunt
in eccleſiam collectam ex genti-

bus : vt patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2.Corint.12. quæ Paulo facta eſt vſque ad tertium cælum rapto. Et in Ioanne, cui reuelata ſunt tot myſteria, quæ in Apocal.continentur. Iudæi verò modo non habent reuelationes vel prophetias, quia hanc fidem deſeruerunt. ¶ Quartò per hoc, quod fides noſtra digniſſima de Deo ſentit. Augu. Prudentum eſt æſtimare & fidelium, quæ ſit fides purior & maieſtate Dei dignior. Aliæ ſectæ malè ſentiunt de Dei omnipotentia : ſicut qui negant Deum poſſe corpora noſtra ſuſcitare, vel naturam noſtram potuiſſe ſumere. Alij de eius bonitate, vt qui negant lapſos in peccatum per pœnitentiam poſſe redire ad Deũ. Alij de eius iuſtitia : vt qui negant Deum vindicaturũ peccata : aut qui dicunt eum ſaltem non vindicaturum æternaliter. Fides verò noſtra omnipotentiam Dei prædicat, & ſummam eius ſapientiam & bonitatem. ¶ Quintò per hoc q᷑ fides noſtra de homine probabiliora ſentit, & quę magis deceant creaturam rationalẽ. Dicit enim eũ ad imaginem Dei creatum. Geneſi 1. Creauit Deus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã. Ad ſimilitudinem etiam Dei monet viuere. Epheſi.5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi. & ad gloriam ſimilem diuinæ gloriæ promittit peruenire. 1.Io.3. Chariſſimi nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit nobis q᷑d erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus. Gens Iudæorum & gens Mahometi ſentiunt indigna de Dei magnificentia, dum gens Iudæorum ſperat ſolam affluentiam temporalium à Deo, & gens Mahometi ſolas delicias corporales quantum ex promiſſione legis eorũ. Vtraq; autem ſpes dicta videtur eſſe hominum, q̱ in vanum acceperunt animas ſuas, & ferè eſt brutalis. Cùm anima inuiſibilis ſit, bonis inuiſibilibus remuneranda eſt : nec natura rationalis bonis ſe inferioribus beata fieri põt. Aug. Beata vita inuenitur. cùm id q᷑ eſt hominis optimũ, & amatur, & habetur, q᷑ deterius eſſe quàm ipſe homo non poteſt. quiſquis q᷑ ſeipſo deterius eſt, ſequitur, fiet ipſe deterior. ¶ Fides etiã Chriſtiana hominem ad maiorẽ perfectionem perducit, quantum ad Deum, & quantum ad ꝓximum: quãtum ad Deum, q̱a de Deo prædicat quæ maximè timorem Dei nobis incutiũt, & ad ſpem maximè erigũt, & Dei amorem in nobis maximè accendunt. Oſtendit enim diſtrictiſſimam iuſtitiam Dei in rebelles ipſius, & vindictã æternam mirę acerbitatis, quod efficaciſſimum eſt ad timorem incutiendũ. ¶ Item oſtẽdit liberalitatem Dei qua filio proprio propter nos non pepercit, propter quod nullus locus deſperationis in nobis relinquitur. Roman.8.

Roman.8. Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item beneficium redemptionis, quod eſt maior ignis ad accendendum cor noſtrū, quàm eſſet totus mundus ad accendendum corpus noſtrum, ſi totus arderet, cordibus noſtris immittit amorem: quid magis idoneum ad incendendnm & inflammandum diuinum amorem in nobis? Non accenditur melius ignis quàm igne: nec eſt maior ignis ſpiritualis amore quo filius Dei amauit nos. Ioan.15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: quantum ad proximum: quia dilectionem iubet ad inimicos extendere, & noſtra proximo communicare: & ſi neceſſe eſt, etiā animam pro eo ponere. Matth.5. Diligite inimicos veſtros: benefacite his qui oderunt vos &c. 1. Ioan.3. Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? In eodem: In hoc cognouimus charitatem Dei: quoniam ille animam ſuā pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶Sexto per ſucceſſum quem habuit populus qui hanc fidem ſuſcepit, dum ſecundum eam vixit, & deiectionem ipſius: vel dum fidem iſtam deſeruit, vel dum ſecundum eam non vixit. Vt enim omittamꝰ de alijs, quis ſufficeret narrare nobiles triumphos quos habuit populus iſte in paucis vincens infinitos? iuxta promiſſionem Domini. Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis: perſequentur enim de veſtris quinque centum alienos, & centum ex vobis decem millia. Quando autem male ſe habebant in fide, vincebantur. Leuit. 26. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mādata &c. corruetis coram hoſtibus veſtris & ſubijciemini his, quo oderunt vos. Fugietis nemine perſequente. Et paulò poſt: Terrebit vos ſonitus folij volantis &c. Et Ioſue 7. Non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te qui contaminatus eſt hoc ſcelere. Deuteron. penult. Beatus es tu Iſrael. quis ſimilis tui popule, qui ſalutaris in Domino? ſcutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ Deus tuus. Item Iudi. 5. Deus eorum pugnauit pro eis, & vicit, & non fuit qui inſultaret populo iſti, niſi quando receſſit à cultura Domini Dei ſui. Quotieſcunque autem præter ipſum Deum ſuum alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in opprobrium, & in gladium. Quotieſcunque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cœli virtutem reſiſtendi. Quum igi-

tur fides Chriſtiana tot habeat veritatis ſuæ argumenta, inexcuſabiles ſunt tot argumentis nolentes acquieſcere, & meritò punientur. Valde incredulus eſt, cui tot teſtimonia facere fidem non poſſunt. Valde ponderoſus eſt vel valde debilis, quem tot appodiationes ſuſtentare non ſufficiunt. Nec mirum ſi offenditur prima veritas, quando tot pignoribus ſignorum vel aliarum probationum ei non creditur, cùm paucioribus teſtibus crederetur vni Iudæo vel Saraceno. De punitione infidelium, legitur Deut. 18. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui &c. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtã. Quod verbum aſſumit Petrus Actu. 3. dicens: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum exterminabitur de plebe. Eiuſdem 4. Nõ eſt in alio aliquo ſalus, nec nomen eſt aliud ſub cęlo datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et Ioã. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autẽ eſt iudicium, id eſt, cauſa damnationis. dicit Augu. quia lux venit in mundum, & dilexerũt homines tenebras magis quàm lucem. Et eiuſdem 8. Si nõ credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Et eiuſ. 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habẽt de peccato ſuo. Eſa. 60. Gens, & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Matth. vlt. Qui non crediderit, condemnabitur. Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. 1. Corinth. 14. Ignorans ignorabitur.

De commendatione Fidei. Cap. IIII.

Sequitur de commendatione Fidei. Notandum ergo ꝙ fides Deo multum placet, diabolo diſplicet, homini multũ prodeſt. De primo Eccle. 1. Beneplacitum eſt Deo fides & manſuetudo. Hæ duæ virtutes multum placent Deo in homine: quia fides Deo ſubijcit intellectũ, manſuetudo affectum: vnde Dominus hominem manſuetum & fidelem diligit quaſi ſuum, Fides adeò placet Deo ꝙ ſine ipſa nihil placet ei. Hebræo. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Omnes infideles filij iræ ſunt. Vnde Ioã. 3. Qui incredulus eſt filio, non videbit vitã æternam, ſed ira Dei manet ſuper ipſum. Oculi diuinæ miſericordiæ non reſpiciunt niſi vbi eſt fides. Vnde propitiatorium non excedit arcam. Exo. 25. Arca ſignificat populum fidelem quem propitiatio diuina non excedit. Remiſſio enim peccatorum non eſt extra fidem Eccleſiæ. Hier. 5. Domine oculi tui proſpiciunt fidem. Vbi amor,

amor,ibi oculus.Ioan.6.Hoc eſt opus Dei,vt credatis in eũ quem miſit ille. Credere in Deum eſt ſpeciale opus Dei:& quia Dei donum,& quia Deo valde acceptũ: nec mirum ſi multũ placeat Deo fides, quum ipſa primum obſequium faciat Deo. Signum huiꝰ placẽtię eſt hoc,ꝙ Deus tantum facit pro fide.Matth.8.Vade, dixit Ieſus Centurioni,& ſicut credidiſti, fiat tibi.Hierony.Cuique ſicut credit,ita fit.Fides Deo placet etiã ſine ſacramentis: vt patet in Abraham,qui ante ſacramentum Circunciſionis per fidem Deo placuit. Gen.15. Credidit Abraham Deo,& reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Sacramenta verò ſine fide Deus quaſi non reputat.Gal.5.In Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides quæ per caritatem operatur. Fides porta eſt per quam princeps vniuerſorum intrat ad cor hominis. Ezec.46. Sine ea nõ videtur Dominus dominium habere in corde, quum non habeat ibi ingreſſum. Ipſa eſt porta aurea per quam intrauit in mentem Virginis lux & decus vniuerſæ fabricæ mundi, Prius enim intrauit filius Dei in mentem Virginis,q̃ in ventrem. Luc.1.Beata quæ credidiſti:quia perficientur in te quæ dicta ſunt tibi à Domino.Auguſt.in lib.de Virginitate: Beatior fuit Maria percipiẽdo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti.Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet,niſi felicius Chriſtum corde quàm carne geſtaſſet.Porta fidei morti & authori mortis clauſa eſt: nec infernalis exercitus pręualebit aduerſus eam.Vnde ſuper illud Matth.16. Et portæ inferi: dicit gloſſ.Qui intimo cordis amore fidem Chriſti percipit, quicquid ingerit extrà, facilè vincit.Hæc porta ſanguinem agni debet habere & in ſuperliminari & in vtroque poſte,ne exterminator menti noceat. Exod.c.12. Superliminare tinctum debet eſſe ſanguine Chriſti, vt intuitu humilitatis Chriſti & paſſionis eius mens ſuperbiam caueat.In vtroq; etiam poſte debet eſſe ſanguis agni, vt exemplo Chriſti, nec aduerſa mẽs timeat, nec proſpera concupiſcat. ¶ Fides porta eſt tabernaculi, ſcilicet militantis Eccleſiæ, vbi hoſtia offerenda eſt.Leuit.17. Homo quilibet de domo Iſrael, qui occiderit bouem,aut ouẽ,ſiue capram in caſtris,ſiue extra caſtra, & non obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem Domino,ſanguinis reus erit.Nec mirum ſi fides valde eſt Deo grata: quia ſine fide Deus non colitur, quum de eo non cognoſcatur quare timendus ſit,vel amandus, vel obſequio honorandus.¶Fides theſaurum abſconditum regni cæleſtis quem daturus eſt Dominus ſeruientibus ſibi hominibus oſtẽdit. ¶ Fides primum Dei hoſtẽ, ſcilicet ſenſum humanum occidit. Hoſtis iſte in ſapiẽtibus hu-

ius

ius mundi eſt fortiſſimus hoſtis Dei, qui ſignificatus eſt per cinifes, quorum plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de puluere terræ educti, argumenta ſunt philoſophorum de ſubtili terreno ſenſu prodeũtia, qui oculum fidei lædunt. Vnde gloſſ. Orige. Hoc animal corpus cui inſederit acerbiſſimo terebrat ſtimulo, vt quem volentem videre quis non valet, ſentiat ſtimulantem. Hoc ergo animal arti dialecticæ comparatur, quæ minutis & ſubtilibus verborum ſtimulis animas terret, & tanta calliditate circunuenit, vt deceptus nõ videat, nec intelligat vnde decipiatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philoſophorum remanſerunt, quum idola gentium deſtructa fuerunt, vt ait quidam. ¶ Fides intellectum captiuat in ſeruitium Chriſti. 2. Corinth. 10. In captiuitatẽ redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Fides in arce mentis, ſcilicet in intellectu inſigne regium ponit, ſcilicet filium in cruce pendentem de morte, & de mortis authore triumphantem. ¶ Item fides matrimonium inter animam & Deum initiat. Oſee 2. Sponſabo te mihi in fide, quod charitas conſummat. 1. Corin. 6. Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt cum illo. ¶ Fides eſt velut anulus argenteus poſitus in digito ſponſæ. Ornamentum enim eſt à Chriſto datum rationi, quæ per digitum intelligi poteſt: quia diſcretiua eſt. Anulus nec excedere debet, nec excedi: ſic fides nec excedere debet, nec excedi. Non enim debet Chriſto attribuere alter quid, quod eius non ſit: nec de eo negare quod ipſius ſit. In argento verò intellige quòd fides candore puritatis & luce ſalutaris veritatis debet reſplendere, & ſuauitate ſynceræ confeſſionis debet reſonare. Argentum enim candidum eſt & reſonat. ¶ Item fides virginitas eſt, mentis intellectum à corruptione erroris ſeruans, & vndique protegens: ſicut anulus digitum cingit ex omni parte. ¶ Fides quantum proprio ſenſui detrahit, tantum intellectum diuini ſenſus capacem facit: ſicut Sapiens dicit de propria voluntate, quòd tantum virtuti adijcies, quantum propriæ voluntati detraxeris. Qui vult venire poſt Chriſtum, debet abnegare ſemetipſum: iuxta verbum Domini Matth. 16. & quantum ad propriũ ſenſum, & quantum ad propriam voluntatem. ¶ Fides primogenita eſt inter virtutes: ideo merito à Deo benedicta. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ioann. 20. & Lucæ 16. Beati oculi qui vident quæ non videtis: quod de viſu fidei intelligendum eſt. Galat. 3. Qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham: propter prædicta non eſt mirũ, ſi fides Deo placet. ¶ Diabolo verò multum diſplicet: nec mirum, quum ipſa ei

cultum

cultum & honorē,qui ei in mundo exhibebatur, abſtulerit: ipſa diabolū expulit ab hominibus, & quantum ad animas, & quantum ad corpora.Act.15.Fide purificans corda eorum.Marc.vlti. Signa autem eos qui crediderint hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eijcient. hæc eſt quæ diabolo reſiſtit.1.Petr.vltim.Cui reſiſtite fortes in fide. Ipſa eſt ſcutum, ignea tela inimici extinguens. Epheſ.6. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela inimici ignea extinguere. Ipſa eſt lorica totū hominem interiorē à diabolo protegens.1.Theſſalo.quarto: Sobrij ſimus, induti loricam fidei. Ipſa caput ſerpentis infernalis, quod eſt error vel infidelitas, cōterit. Geneſis 3.Ipſa conteret caput tuum. Eccleſiaſti.25. Non eſt caput nequius ſuper caput colubri. Sicut caput noui hominis fides, ſcilicet diligentiſſimè cuſtodiēdum eſt, ſecundum illud Matth.cap.decimo. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. ſic ad deſtruendum caput ſerpentis infernalis, ſcilicet errorem, maximè eſt conandum. Et in primo peccato angeli, & in primo peccato hominis error videtur fuiſſe.Eſaiæ 14. Ero ſimilis Altiſſimo.Gene.3.Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolum de arce mentis expellit,ponēs ibi vexillum Chriſtum in cruce pendentem,quod multum diabolo diſplicet. Quū enim ſuperbiſſimus ſit, multum diſplicet ſibi,quum ab arce mentis expellitur, & cum vexillum illud exoſum ei ſit, eò quòd in cruce deuictus fuerit, hoc vexillum timet hoſtis,.ſciens adeſſe regis præſentiam.Non enim dat regale vexillū exercitui, niſi rex prȩſens fuerit.Videns ergo illud, de victoria deſperat,ſciens ſe contra regem dimicare. Item quia diabolus in cruce deuictus fuit, multum timet crucem.Bernard. Nullus dæmon propè ſtare poterit,videns gladium in quo deiectus eſt:crucem ſcilicet.¶Fides lux eſt, valde exoſa latroni infernali.Ioan.3. Qui male agit,odit lucem. Iob 34. de latronibus: Quum ſubito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipſe eſt vt falſus mercator volens homines decipere: ideò tenebras quærit. Et eſt velut deformis adulter, qui non vult ſe ad lucem oſtendere.Iob 24.Oculus adulteri obſeruat caliginem. ¶Fides oculus eſt quem coruus infernalis multum quærit eruere: ſicut coruus viſibilis primò currit ad oculum cadaueris. Nec mirum, quum fides diabolum & eius inſidias detegat. Sine fide hoſtis inuiſibilis non videtur:& ideò non cauetur. Oculum fidei diabolus ſeruientibus ſibi velat, ne videant quò ducantur, ſicut ſolent oculi velari his qui ducuntur ad patibulum. Quidam ſenex dicit in Vitis Patrum: quando operiuntur

oculi

oculi animalis, tūc circuit ad molendinum, alioquin non ambulat in circuitu molæ: ſic diabolus ſi operuerit oculos mentis, in omne peccatum humiliat hominē. Iudic. 16. Sampſon erutis oculis ad molam circuit. Fides eſt oculus dexter animæ, quo amiſſo homo ad pugnam inutilis eſt: ideò hoſtis inuiſibilis fidem multum conatur deſtruere. 1. Reg. 11. In hoc feriam vobiſcum fœdus, vt eruam omnium veſtrum oculos dextros. Cuius intentio erat, quòd dextris oculis erutis, quum operirentur ſiniſtri ſcuto, ipſi inutiles fierent ad pugnam. ¶ Fides diabolo non ceſſat contumeliam facere, ipſa oſtendit eum nullius creaturę dominum eſſe, & authorem totius mali, & propter culpam ſuam iam iudicatum. Ioan. 16. Princeps mundi huius iam iudicatus eſt: ideò nō eſt mirum, ſi fides multū exoſa eſt diabolo. ¶ Fides eſt valde vtilis homini: ipſa eſt lux tenebras infidelitatis expellens: vbi fides non eſt, tenebræ ſunt. Exod. 10. Factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra Aegypti. Et ſubditur: Vbicunque habitabant filij Iſraël lux erat. ¶ Fides inter opera recreationis prima eſt, in minori mundo, homine ſcilicet, ſicut lux in maiori mundo prima fuit. Geneſ. 1. Poſt creationem cœli & terræ, ſubditur: Fiat lux &c. ¶ Fides columna nubis eſt de Aegypto tenebrarum errorum intellectum potenter educens. Exod. 13. Fides columna eſt fulciens cor hominis. Vetus enim homo qui per ea ſignificatus eſt, habet caput tremulum & oculos caligantes: ſed fides viua, & oculum intellectus illuminat, & cordi vacillanti fulcimentum præſtat. Eſt enim fides fida & ſalutaris credulitas. Bernard. in 5. libro de conſideratione. In his quæ fidei ſunt omnino cauenda eſt confeſſio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque eſt fidei opinio reuocet in quæſtionem. Opinio enim ſi habet aſſertionem, temeraria eſt: fides ſi habet hęſitationem, infirma eſt. ¶ Et notandum quòd columna illa ex parte filiorum Iſraël lucida erat: ex parte verò Aegyptiorum, tenebroſa: ſic fides fidelibus lux eſt, quam infideles tenebras reputant: maximè quantum ad ea quæ pertinent ad incarnationem filij Dei: & liberationem generis humani. Ipſi ſunt quaſi noctuæ lucem reputantes tenebras. Eſaiæ 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Fides videtur eis ſtultitia, quum tamē ſit verè ſapientia. 1. Corinth. 1. Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Fides eſt lucerna, ad quam in nocte vitæ præſentis ambulatur. 2. Corinthior. 5. Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem. Auguſtinus in libro de Fide, ad Petrum: Si quis

quis nō ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem. ¶ Fides cæteris virtutibus lumē miniſtrat. Ipſa eſt ſtella matutina, ſolem iuſtitiæ & intelligentiæ præueniens. Per eam oritur dies gratiæ, quem ſequetur dies gloriæ. Ipſa eſt ſtella cardinalis nauigantibus per mare huius mundi, portam oſtendēs & patriam. Ipſa eſt ſtella reges ſpirituales ad Saluatorem adducens. Matth.2. Ipſa eſt prima gemma in corona intellectus, quæ ex quinq; luminibus fabricatur. Corona intellectus eſt lumen ſalubris cognitionis. Iob 31. Librum ſcribat ipſe qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circundā illum quaſi coronam mihi. ¶ A ſole intelligentiæ quaſi quinque radij luminis viui fluunt ſuper intellectum noſtrum: ſcilicet lumen fidei, conſilij, prudentiæ, intellectus, & ſcientiæ. Diuerſitas verò horum luminum videtur ſic poſſe oſtendi. Anima ad tria habet comparationem: ſcilicet ad principium à quo eſt, ſcilicet ad Deum: & ad opera, quorum ipſa eſt principium: & ad ea quæ dant ei occaſionem, vt ſit principium eorum, inſtruendo ſcilicet eius intellectum, vel mouendo affectum ſiue voluntatem. Signa naturalia vel poſitiua intellectum inſtruunt: bona & mala inquantum talium, talia mouēt affectum. Fides eſt lumen illuminans intellectum circa principium, à quo eſt anima, oſtendēs ei Dei maieſtatem, & iuſtitiam, & miſericordiam Dei in creaturas rationales. Donum vero conſilij & virtus prudētiæ illuminat animum circa opera quorū ipſa eſt principium. Ad conſilium pertinet deliberare an aliquid ſit faciendum. Ad prudentiam verò pertinet prouidere, vt opus fiat eo fine quo debet, & veſtire illud alijs debitis circunſtantijs: prudentia verò prouidere debet vt opus agenti ſit fructuoſum, Deo gratū, proximo lucens per bonum exemplum. Et ſicut alterius ſcientiæ eſt cognoſcere an expediat aliquem ſanari, alterius verò cognoſcere qualiter aliquis ſit ſanandus, quia primum pertinet ad theologiam, ſecundum ad medicinam: ſic aliud lumen eſt donum conſilij quàm prudentia. Donum verò ſcientiæ propriè pertinet ad bonū & malum, inquantum mouent affectum noſtrum. Vnde à tali materia denominatur. Gen.2. Cùm dicitur lignum ſcientiæ boni & mali. Et eiuſdem 3. Eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Ad hoc donum pertinet cognoſcere deceptiones, quas bona præſentia, & mala quæ non ſunt vera bona, vel vera mala faciūt hominibus. ¶ Tripliciter fallunt homines bona temporalia. Primò, quia faciunt eos credere ꝙ ipſa habeant ſuauitatem veram & magnam, cùm aliter ſit. Sic falluntur voluptuoſi. Eccleſi.7. Inueni amariorem morte mu-

lierem.hæc mulier voluptas carnalis eſt,& temporalis. Secundò faciunt credere quòd in eis ſit copia, cùm in veritate exinaniāt poſſeſſores ſuos. Luc.1. Diuites dimiſit inanes. Tertiò faciunt credere,quòd ſit honor,quod eſt ignominia. Lucæ 16. Quod hominibus altum eſt,abominatio eſt ante Deum. Propter has deceptiones cupiūt homines nō vera bona pro verbis bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præſentis,quæ non ſunt vera mala, pro veris malis, quæ ſunt mala culpæ & mala futura. Ad donum verò intellectus pertinet cognoſcere ſigna naturalia & poſitiua, ſcilicet creaturas quæ ſunt quaſi libri naturales, & ſacramenta, quæ ſunt quaſi ſigna poſitiua,& ſitus,& formas, & ornatus eccleſiarum, & miniſtrorum, & habitus religioſorum,& ſimilia,inquantum pertinent ad ſalutem animarum. Quæ ſignificatio præcipuè eſt ratione ſimilitudinis. Verbi gratia:Homo per terram ſignificatur ratione ſimilitudinis, vt intelligat homo ſe ad modum terræ eſſe ſterilem, niſi excolatur, & quòd ſuper nihil temporale debet eſſe fundatus: ſed Deo inniti, & quòd deſuper irrigari debet rore gratiæ & pluuia doctrinæ. Item fides eſt initium vitæ ſpiritualis. Per fidem enim habitat Chriſtus in cordibus noſtris. Epheſ.3. Qui vita eſt, vt ipſe ait. Ioan.14. Et ſicut vnumquodq; vitium mors ſpiritualis eſt: ſic vnaqueq; virtus vita eſt. Vnde dicitur Roma. 7. de prudentia ſpiritus ꝙ vita eſt. ¶ Fides vita eſt intellectus. Eſt enim viuus radius à vero ſole procedens, ſufficiens ad producendum fructum boni operis, ſicut arbor viua fructus ex ſe producit. Ipſa etiam eſt cauſa reſidui vitæ ſpiritualis. Ipſa cauſa amoris eſt,qui dicitur vita animæ. Vnde ſuper illud Gala.5. Fides quæ per dilectionem operatur: dicit gloſſ. Opus fidei dilectio eſt. Bernard.ad fratres de Monte Dei: Vita animæ amor Dei. Hunc fides concipit, ſpes parturit, Spirituſſanctus format & viuificat,lactat lectio,meditatio paſcit, oratio confortat, & illuminat. Amor Dei dici poteſt vita: quia opera bona ideò ſunt Deo accepta & remuneratione digna, quia ex amore Dei proceſſerunt, & in hoc attendi poteſt vita eorum.Fides ergo cauſa eſt dilectionis, & per dilectionem cauſa eſt operū. Vnde ipſa eſt prima pars vitæ gratiæ, & cauſa totius reſidui vitæ. Ideò bene dicitur Roma.1.& Hebræ, 10.quòd iuſtus ex fide viuit. Et Gala.2.In fide viuo filij Dei.Vita etiā gloriæ ex fide erit.1.Io.5. Vitam habebitis æternam, qui creditis in nomine filij Dei.Extra fidē nihil viuit:in mari mortuo nihil viuere poteſt, ſed ante faciē fidei ibit mors. Habacuc 3. Ipſa eſt lux quæ oritur his qui ſunt in vmbra mortis,&c. Eſa.9.

Habi-

Habitantibus in regione vmbræ mortis, &c. ¶ Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors culpæ. Prouerb. 5. Per miſericordiam & fidem purgantur pecca ta. Gala. 2. Ex operibus legis non iuſtificatur homo, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Roman. 1. Iuſtifica ti igitur ex fide, &c. Actuum 10. Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. In hoc omnis qui credit iuſtificatur. Secūda eſt mors tempora lis, quæ in portam vitæ æternæ per fidem conuertitur. Auguſt. 13. libro de ciuitate Dei: Tātam Deus fidei gratiam præſtitit, vt mors quam conſtat vitæ eſſe contrariam, inſtrumentum fieret per quod tranſiretur ad vitā. Ioan. 11. Qui credit in me etiam ſi mortuus fuerit, viuet. Intell. Credens etiam mortuus viuit, ſicut non credens etiam viuus mortuus eſt. Tertia mors ęterna. Vnde Ioan. 11. Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. ¶ Item fides eſt initium ſalutis humanæ, vt dicit Auguſt. Et cauſa totius ſalutis eſt aſpectus ille Chriſti in cruce exaltati, qui ſanat à morſu ſerpentum infernalium. Ioan. 3. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed ha beat vitam æternam. Hoc ſignificatum eſt. Numeri 21. Rom. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum Chriſtum, & in cor de tuo credideris, quia Deus ſuſcitauit eum à mortuis, ſaluus eris. ¶ Fides eſt fundamentum omnium bonorum: vt dicit Au guſt. Vnde videtur ruinam quęrere, qui ſine ea vult ædificare. Romano. 11. Tu autē fide ſtas. 1. Corinth. 16. Vigilate & ſtate in fide. Eccleſ. 2. Qui timetis Do minum, credite illi, & non euacuabitur merces veſtra. Eſaiæ 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide ſtabile eſt ædificium: cum fides in aliquo deſtruitur, funditus bonum in eo deſtruitur. Seneca: Nihil retinet qui fidem perdidit. Qui ſine fide eſt, omni vero bono vacuus eſt. Vnde de quodam Iudæo, ꝙ propter defectum hoſpitij in tēplo Apollinis iacebat, dæmones qui ibi conuenerant requiſiti à magiſtro ſuo, quis ibi iaceret: Reſponderunt, Vah vah. vas vacuum, ſed ſignatū, vt refert Gregorius in dialogo. Ille non habebat fidem Chriſtianam: ſed ſibi in nocte impreſſerat ſignum cru cis, quia viderat Chriſtianos ſic facientes: vnde cùm non haberet veram fidem, vacuus erat omni bono. ¶ Item fides eſt radix om nium bonorum. Cæteræ virtutes ſunt radices ſuorum operum: ſed ipſa eſt radix cæterarum virtutum. Si hæc radix auellatur, cæteræ virtutes areſcunt. Auguſt. ſuper Ioann. Sicut in radice arboris nulla prorſus appa-

ret ſpecies pulchritudinis & deco ris: & tamen quicquid eſt in arbore pulchritudinis & decoris, ex illa procedit: Sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid vel beatitudinis anima ſuſceptura eſt, procedit. Item Gregorius: Sicut rami ſine radice virtutis areſcunt: ita quælibet opera, licet bona videantur, nulla ſunt ſi à fidei ſoliditate diſiunguntur. Fides hominem filium Dei efficit. Galat. 13. Omnes filij Dei eſtis per fidem. Ioann. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. 1. Ioann. 5. Omnis qui credit quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Auguſtinus de fide ad Petrum: Sine fide nemo poteſt ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶ Fides eſt quæ viam oſtendit regni. Vnde Auguſtinus ſuper illud Romanorum 3. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem. Bona ante fidem inania ſunt: ita enim mihi videntur eſſe vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet verè bona opera ſua ante fidem: vbi fides non erat, verè bonum opus non erat: bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum: Sine fide omnis labor hominis vacuus eſt. Tale quippe eſt, vt ſine vera fide quiſque velit Deo placere: quale ſi quiſque tendens ad patriam in qua ſcit ſe bene victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus ſectetur errorem quo non ad beatam vitam perueniat, ſed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, ſed cadenti interitus inferatur. Idem: Si bona videbantur antequam crederes, currebas quidem: ſed præter viam currendo, errabas potius quam perueniebas. ¶ Itē fides videtur eſſe mater cæterarum virtutum genitura, vt tangit gl. interli. ſuper illud Matth. 1. Abraham genuit Iſac, &c. ¶ Item fides habet primum congreſſum in bello ſpirituali: ſecundum illud Prudētij: Prima petit campum dubia ſub ſorte duelli, Pugnatura fides. ¶ Fidei in ſcriptura ſacra ſpecialiter victoria adſcribitur. Vnde de ſanctis dicitur Hebr. 11. quòd per fidem vicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni, & regnum cæli, & regnum mundi. Regnum inferni vicit, quum fidelibus Chriſtus contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit: & quotidie infernum vincit, dum oratio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignem infernalem quantum ad eos qui verè fideles efficiuntur, extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio, quòd cum quodam tempore ante palatia Traiani, qui Imperator fuerat, tranſiret, recordatus clementiæ eius, amariſſimè flere cœpit, & pro eo tandiu ante altare ſancti Petri flens orauit, donec obdormiuit, & ad eum dormien-

tem

tem vox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: ſed de cætero caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare præſumeret. Regnum cæli etiã vicit: quia quaſi quadam violentia illud acquirit. Per fidem enim ſancti adepti ſunt repromiſſiones. Hebr. 11. Pet. 1. Reportantes finem fidei ſalutem animarum veſtrarum. Item vincit mundum. 1. Ioann. 5. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Fides vincit mũdum in quibuſdã mundum ſubijciendo, in alijs eum abijciendo. Subijciendo vincunt mundum, qui remanentes in mundo terrena ſibi ſubijciunt, & dominantes eis faciunt quodammodo ſe altiores, & ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemoſynas. Qui modus impugnandi diabolum valde efficax eſt. Vnde ſuper illud Pſalm. Miſericordia mea, & refugium meum, dicit Auguſtinus: De nulla re ſic vincitur inimicus diabolus, ſicut de miſericordia. Et Eccleſi. 29. dicitur de eleemoſyna: Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam aduerſus inimicum tuum pugnabit. Econtrario cupidi & auari non ſibi terrena ſubijciunt, ſed potius ſe terrenis, ſuper humeros ſuos ponentes ea quæ malè acquirunt, & quaſi ſe vino ſepelientes, ſimiles talpæ ſuper humeros ſuos ponenti terram quam fodit. Secundò modo vincunt mundum, qui rebus mundi pro amore Chriſti renuntiant, qui ad modum luctantium ſe terrenis ſpoliant, ne diabolus habens quo eos teneat, deijciat eos & deuincat. Luc. 14. Omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Fides vincit mundum, id eſt, ea quæ ſunt in mundo: ſcilicet diuitias, delitias, & honores. Diuitias vincit, dum oſtẽdit corpus noſtrum latronem eſſe morti condemnatum: de quo patet quòd non decent ei deliciæ. Senec. Omnes capitali ſupplicio condemnati ſumus. Eccleſi. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Eſa. 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias vincit, dum oſtendit eas eſſe in muſcipulam diaboli. Aug. Præda quam vis rapere, in muſcipula eſt: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias vincit, dum æternas longè meliores eis oſtendit. Hebr. 10. Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. 1. Timot. vlt. ſuper illud, Sectare iuſtitiam, pietatem, fidem. dicit gloſſ. Qui veram fidem de Deo habet, non cupit in miſerijs ſeculi diues fieri: nec pluris eſt ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vileſcunt temporalia, dum conſiderantur æterna: honores vincit, dum plenos confuſione eos eſſe oſtendit. Phil. 3. Gloria in confu-

ſione eorum qui terrena ſapiūt. Bernard. Omnis purpura illuſio nis eſt,poſtquā Domino in purpura illuſum eſt. Hæc tria Moyſes fide vicit. Vnde ad Heb.11. Fide Moyſes factus grādis, negauit ſe filiū eſſe filię Pharaonis: ecce contemptus honoris:magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem : ecce contemptus deliciarum: maiores diuitias ęſtimās theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti: ecce contemptus diuitiarum:aſpiciebat enim in remunerationem. De hac victoria mundi dicitur 1. Io. 5. Quis eſt qui vincit mundum,niſi qui credit quoniam Chriſtus eſt filius Dei viui? quod intelligēdum eſt de illo qui hoc credit fide viua. De fide enim mortua dicit Bernar. Nec mirum videri pōt ſi nequaquam vincit fides, quę nec viuit.¶Et notandum ꝙ mundus quaſi duabus manibus nobiſcum pugnat, ſcilicet dextera proſperitatis, & ſiniſtra aduerſitatis proſperis ſcilicet alliciens, & aduerſis terrens:quem ille vincit ꝗ credit ꝙ Chriſtus eſt filius Dei. Qui enim hoc credit, cum filius Dei fuerit ſumme bonus, nouit quoniam in ipſo non fuit defectus veri boni,nec præſentia veri mali. Vnde cùm in eo tēporalis proſperitas defuerit, & aduerſitas affuerit, cognoſcere poteſt, quòd temporalis proſperitas non eſt verum bonum, nec temporalis aduerſitas verū malum : vnde nec illa eſt appetenda, nec iſta timenda. Auguſtin. Omnia bona terrena contempſit homo Chriſtus, vt cōtemnenda monſtraret,& omnia mala terrena ſuſtinuit quæ ſuſtinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in iſtis timeretur infelicitas.¶ Idem:Fides regna vincit faciendo ne peccatū in nobis regnet.Rom.6.Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis cōcupiſcentijs eius. Fides eſt ſcutum triangulare quo circūdat nos veritas Dei. Vnus angulus eſt fides de pœnis æternis. Alius de bonis ęternis. Tertius fides Chriſti mediatoris.Fides oſtendit ijs ꝗ ſunt in pugna ſpirituali ex vna parte regnum eis paratum,ſi vicerint, ex alia parte patibulum infernale eis paratum, ſi victi fuerint:& ſic cauſa eſt ſtrenuè pugnandi & vincendi. Bernard. Quid eſt quod non optamus etiam per medios,enſes,ſi oporteat declinare tantam miſeriam, ad tantam accelerare gloriam, niſi quòd mortua eſt fides noſtra? ¶Fides oſtendit Chriſtum pugnātibus. Et hoc tripliciter. Primo vt ſtrenuum ducē ſtrenuè agendi exēplum dantem. Secundò, vt fortiſſimum adiutorem. Tertiò, vt liberaliſſimum remuneratorē. Primo modo oſtēdit ipſe ſe Apoſtolis,cum eſſent clauſi in domo propter metum Iudæorū oſtendens eis manus, & latus. Lucæ vlti. Et Ioan.penulti.& 16.Confidite,

fidite, ego vici mundum. Thre. 3. Dabis eis ſcutum cordis laborem tuum. Auguſti. Magna conſolatio membris ex capite. Gregor. Si paſſio Domini ad memoriam reuocetur, nihil eſt adeò durum quod non æquo animo toleretur. Hebr. 12. Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris deficientes. Secundo modo oſtendit ſe Chriſtus Stephano pro eo lapidando, qui vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris eius, tanquam paratum ad adiuuãdum. Act. 7. 1. Corint. 10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Ioſue. 1. Confortare, & eſto robuſtus, noli metuere, & noli timere, quia tecum eſt Dominus. Iob. 17. Pone me Domine iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Fides ponit Deum iuxta hominem, imò infra hominem. Per fidem enim habitat Deus in cordib⁹ noſtris. Vnde ipſe pugnans in homine triumphat. 2. Paral. 20. Non eſt pugna veſtra, ſed Domini. Et pòſt: Non eritis vos qui dimicabitis: ſed tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos. Bernar. Quoties tentationibus reſiſtis, quoties vincis malignum, noli proprijs tribuere viribus: noli in te, ſed magis in Domino gloriari: quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati? Tertio modo oſtendit ſe Deus Abraham. Geneſ. 15. Noli, inquit, timere, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Auguſtin. Labor te terret, vide mercedem. Bernar. Vtrunque mihi es Domine Ieſu, & ſpeculum patiendi, & præmium patienti: fides determinat nobis & locum pugnę ſpũalis, & tempus. De loco dicit Bernar. In mundo iſto quaſi in ſtadio certaminis poſiti ſumus, vbi Chriſtus mortuus eſt. Quiſquis ergo hic liuorem vel plagã non ſuſceperit, in futuro iudicio miles inglorius apparebit. Tẽpus vero militare eſt tẽpus pręſentis vitę. Iob. 7. Militia eſt vita hominis ſuper terrã. Fides oſtendit hoſtes cum quibus pugnare habemus, & modũ pugnandi quem habent. Fides etiam oſtendit & Deũ, & angelos bonos, & malos aſpicientes certamen noſtrũ. Boni aſpiciũt, vt ſi vicerimus gaudeãt: mali, vt ſi victi fuerimus, irrideant. 1. Corint. 4. Spectaculum facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus. Homo ſine fide eſt quaſi homo cæcus, qui pugnat cũ vidente. ¶ Fides radix ſapientiæ. Eccleſiaſt. 1. Gregorius vocat eam ſapientiam in primo Moralium: Fides eſt ſapientia illa quam nõ vincit malitia. Sapient. 7. Attingit enim à fine vſque ad finem fortiter. A fine inquam cogitationis vſque ad finẽ operis. Fides

enim oſtendit cogitationem malam eſſe velut caput ſerpentis infernalis, cui fortiter reſiſtendum eſt. Hierony. Lubricus eſt antiquus ſapiens, & niſi capite teneatur, ſtatim totus illabitur. Item, fides attingit à fine: id eſt, à creatione mundi, vſque ad finem: id eſt, vſque ad extremum iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei ſeruitium, & per diſtrictionem iudicij exterrens à Dei offenſa. Item fides attingit à fine vſque ad finem, à cœlo ſcilicet vſque ad infernum, à delectationibus tranſitorijs ſeparans homines amaritudine ſuppliciorum infernalium, & amaritudines quæ occurrunt in ſeruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorum. Gregor. Si dulcia quærimus, neceſſe eſſe vt amara toleremus. Eccleſiaſt. 1. Vſque in tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditatis. Sic ſapientia diſponit omnia ſuauiter guttas amaritudinum præſentium immenſa dulcedine futurorum bonorum condiens. Fides, dicit illud Eſaiæ 38. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. nunc habitat in cælo, nunc in inferno. Ipſa deſcendit in infernum viuens, ne deſcendat moriens. Fides triumphat de vitijs, alia aqua lacrymarum ſubmergendo, alia igne infernali exurendo, alia fame ieiuniorum & alijs afflictionibus effugando, & ſacerdoti ea exponendo, vt prę erubeſcētia & confuſione ab homine recedant. Fides à Deo fortitudinem recipit. 2. Paralipom. 16. Præbet fortitudinem his qui perfecto corde credunt in eum. Fide Deus ab hoſtibus protegit. Eiuſdem 20. Credite in Dominum Deum veſtrum, & ſecuri eritis. Item à periculis eripit. 1. Machabæorum. 2. Ananias, Azarias, Michael credentes liberati ſunt de flāma. Fides miracula facit. Marci 16. Signa eos qui crediderint, hæc ſequentur. In nomine meo &c. Matthæi 17. Si habueritis fidē ſicut granum ſinapis, diceretis mōti huic, trāſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Et March. 12. Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Ioann. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipſe faciet, & maiora horum faciet. Hebræorū 11. Fide tranſierūt mare rubrū tanquam per aridam terram. & poſt: Fide muri Iericho corruerunt. Matthęi 9. Fides tua te ſaluam fecit: dictum eſt mulieri patienti fluxum ſanguinis. Et Marci 10. dictum eſt cęco, Vade, fides tua te ſaluum fecit. Etiam fidei informi fiunt miracula. Vnde cùm Alexander veniſſet ad montes Caſpios, & petijſſent filij captiuitatis x. tribuū licentiam egrediendi ab eo, ipſe cognita cauſa incluſionis eorū, quòd ſcilicet receſſiſſent apertè à Deo Iſrael vitulis aureis immolādo, & per prophetas Dei prædictum eos à captiuitate non redituros:

reſpondit quòd arctius includeret eos. Cumque anguſtas vias eorum obſtruere vellet molibus bituminatis: videns laborem humanum non ſufficere, orauit Deum Iſrael vt opus illud compleret: & acceſſerunt ad ſe inuicem prærupta montium, & factus eſt locus immobilis. Et vt ait Ioſephus, Deus q̃d facturus eſt pro fidelibus ſuis, ſi tantum fecit pro infideli? Etiam fides informis triumphare facit. Sicut videtur accidiſſe Alexandro, cui per ſomnium Deus apparuit in habitu ſummi ſacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniæ eſſet conſtitutus: dumque cogitaret vtrum Aſiam poſſet obtinere, iuſsit eũ confidere: nam ipſe exercitum eius perduceret, & principatum Perſarum ei traderet. Qui promiſſioni eius credidit, & ſecundum fidem ſuam factum eſt ei. Vnde cùm ipſe Alexander iratus Iudæis veniret Hieroſolymam, & põtifex Iudæorum præcepto domini pontificalibus indutus, & reliqui ſacerdotes cum eo legitimis ſtolis induti obuiã exirent ei extra ciuitatem, Alexander intuens antiſtitem pontificali ſtola inſignem, & ſuper cidarim laminam, in qua ſcriptũ erat nomen Domini, deſcendit de equo, & adijt eum ſolus, & nomen Domini adorauit, & pontificem veneratus eſt. Et obſtupuerunt principes exercitus putantes mentem regis ludificatam. Solus Parmenio quæſiuit ab eo, cur ſacerdotem gentis Iudææ adoraſſet: reſpondit, Non hunc adoraui, ſed Deum, cuius principatum ſacerdos gerit: nam per ſomnium in tali habitu Deũ conſpexi. ¶Item fides vſque ad Deum attingit. Vnde Auguſti. Fides eſt res audax & improba, perueniens quò non pertingit intelligentia: ipſa aſcendit ſuper Cherubin, & volat ſuper Seraphin ſenas alas habẽtia. Eſaiæ 6. Bernar. Quid non inueniat fides? Attingit inacceſſa, deprehendit ignota, comprehendit immẽſa, apprehẽdit nouiſſima, ipſam denique æternitatem ſuo illo vaſtiſſimo ſinu quodammodo circũcludit. ¶Fides eſt virtus probata quæ corripit inſipientes. Sapi. 1. Ipſa eſt cõmunis via ſalutis, & ſapientibus, & inſipientibus: ipſa in fornace præſentis tribulationis non læditur, ſed melioratur. 1. Pet. 1. Vt probatio fidei veſtræ multo pretioſior ſit auro q̃d per ignem probatur. Ipſa ordinat & regit totã vitam præſentẽ. Vnde Apoſtolus Heb. 11. Opera antiquorũ patrũ quibus vel Deo placuerunt, vel hominibus mirabiles extiterunt: fidei attribuit, exempla ponens de diuerſis libris Veteris teſtamenti. Apocalyp. 13. Hæc eſt patientia & fides ſanctorum. Et hæc de commendatione fidei ſufficiant: licet multa ad eius laudem pertinẽtia deficiãt, Apoſtolus ad Heb. 11. laudes fidei nõ compleuit. Deficiet

inquit tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde non eſt mirum ſi nos eas non expleamus.

De Articulis fidei. Cap. V.

SEquitur de Articulis fidei. Sūt autem articuli modicæ partes fidei, prout fides nominat ea quę creduntur: ſicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos: & ipſi crediti arctant nos ad timorem Dei, vel amorem, vel aliam affectionem in Deum. ¶Et notandum quòd non omnia credenda dici poſſunt articuli fidei. Sunt enim quędam quæ fidem antecedunt, vt quæ ſunt iuris naturalis, ſicut eſt hoc, quòd proximo non eſt nocendum. Quædam verò conſequuntur fidem: vt antichriſtum eſſe futurum. Et licet tam hæc, quàm illa ſint credenda, tamen non ſunt articuli fidei, vt videtur quibuſdam, quòd non ſint articuli niſi ſint de Deo. ¶Item notandum ꝙ inter credenda quædam ſunt de Deo, quædam de alijs. Inter ea verò quæ ſunt de Deo, quædam ſunt de Deo ſine reſpectu creaturarum, quædam de Deo per reſpectum ad creaturas. Quę ſunt ſine reſpectu creaturarum, ſunt vnitas eſſentiæ, ſingularitas in nobilitate, & ſupereminentia: contra quæ blaſphemauit Manichæus ponens duo principia, bonorū ſcilicet & malorum, & duos principes lucis & tenebrarum, & duo regna, æternitas, ſimplicitas, immutabilitas perſonarum Trinitas, & earūdem æqualitas. hæc ſunt quaſi ſeptem ſtellæ in dextera Chriſti. Apocalyp. 1. Fides enim illuminās circa iſta ſeptem, donū Chriſti eſt. Inter ea verò quæ dicūtur reſpectu creaturarum, principalia ſunt Dei potentia, ſapientia, bonitas vel benignitas. Conſequētia verò ad hæc ſunt, creatio, recreatio, & ſimilia. Ex apprehenſione verò potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis, oriuntur quaſi omnes partes diuini cultus. Ex apprehenſione diuinæ potentiæ, adoratio & veneratio. Ad adorationem pertinent humiliatio noſtra exterior vel interior, qua recognoſcimus nos ſubeſſe Deo ad ſaluandum vel perdendum iure pleniſſimo. Exterius fit hæc recognitio in curuatione, genu flexione, proſtratione, & cum exprimimus verbo noſtrā ſubiectionem ad dominatiſſimam potentiam Dei. Interius verò fit hęc recognitio, dum cogitamus prauitatem noſtram diuinę maieſtati ſubiectam. Ad venerationem verò pertinet, ꝙ ad Deum non niſi loti præſumimus accedere, vel ſacra loca intrare, vel ſacra contrectare. Item ad eandem pertinet ſacrorum locorum decor, vaſorum & ornamentorum & illuminarium apparatus, & celebritas diuini officij. ¶ Ex ſapientia verò Dei cuncta lucidè intuente oriuntur timor & pudor, & ſolicitudo declinandi ea quæ Deo diſplicent,

ſplicent, & quærēdi ea quæ Deo placent.¶ De bonitate verò primò oritur amor: & ſi referatur bonitas ad operationes, quatuor ſortitur nomina. Primò vocatur gratuita beneficentia, inquantū gratis tribuit bona ſua. Secundò miſericordia, inquantum tollit vel lenit mala noſtra. Tertiò iuſtitia, inquātum vlciſcitur mala. Quartò, largitas remunerans obſequia.¶ Ex bonitate Dei primo modo nominata oriuntur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedentes, quæ dici poteſt gratitudo vel deuotio. Prima pars eſt gratiarum actio. Secunda benedictio, ſeu bonorū imprecatio. Tertia laudatio. Quarta glorificatio, quæ eſt beneficiorum Dei prædicatio ad alios. ¶ Et miſericordia verò oriuntur multæ partes diuini cultus procedentes ex radice vnius virtutis, quæ eſt ſpes veniæ vel gratię. Prima pars eſt deprecatio pro malis tollendis vel leniendis. Secunda oratio pro bonis obtinendis. Tertia afflictio, vt ieiuniū. Quarta, eleemoſyna. ¶ Ex iuſtitia per domū timoris oriuntur, pœnitentia de præteritis, & cautela à malis futuris inquantum referuntur ad fugiendam diuinā vltionē. ¶ Ex largitate obſequia remunerante oritur ſpes remunerationis, ex qua eſt omnis diuinus cultus, inquantum via eſt ad mercedem æternam. ¶ Inter credenda verò quæ ſunt de aliis rebus à Deo, Primū eſt, quòd nihil numinis eſt in aliis rebus à Deo. Secundum, mundi inchoatio cum vniuerſis quæ de eo ſunt. Tertium, creatio animarum in corporibus. Quartum, earum immortalitas. Quintū, ſingularitas corporum cōtra pluritatem Pythagoricam. Sextū, reſurrectio corporum. Septimū, loca tormentorum futurorum, ſcilicet infernus & purgatorium. Octauum, ſacramenta. Nonum, gratia. Decimum, liberum arbitrium. Circa iſta inueniuntur errores. ¶ Item notandum quòd articuli fidei collecti ſunt in tribus locis, ſcilicet in Symbolo Apoſtolorum, quod dicitur ſubmiſsè, & in illo Symbolo quod cantatur in Miſſa, quod à ſanctis compoſitum eſt: & in Symbolo Athanaſij, quod cantatur ad primam, ſcilicet, Quicunque vult. Primū factum fuit ad inſtructionem Eccleſiæ, quando nouella erat. Aliud pòſt, hæreſibus ortis, ad explanationē primi, & expugnationem quarundam hæreſum ortarum, & maximè cōtra illam quę dicebat adorationem Spirituſancto non eſſe tribuendam. vnde contrarium multum exprimitur in illo Symbolo. Tertium verò factū fuit contra alias hæreſes, & maximè contra illas quę erant contra incarnationem Filij, & reſurrectionem mortuorum. Primum ideò dicitur ſubmiſsè: quia quando factum fuit, non ita publicè fiebat fidei proteſtatio. Alia verò duo alta voce: quia

quia facta fuerunt contra hæreticorum proclamationem, & quia tunc publica erat fidei proteſtatio. Primum Symbolum dicitur ad primã, & ad cõpletorium, duplici ratione. Primò, quia altera harũ horarum principiũ diei eſt, altera noctis. In principio ergo diei, & in principio noctis dicitur, Credo in Deũ: quia fides eſt principiũ omnis boni. Secundò, quia fidei profeſſio valet ad effugandos dæmones qui diurnis & nocturnis actibus inſidiantur, & eiſdem horis, eiſdem rationibus à laicis fidelibus dicendum eſſet. A religioſis tamen dicitur quando frater morti appropinquat ad dæmones effugãdos, qui fini hominis inſidiantur, ſecundum illud Geneſ.3. Tu inſidiaberis calcaneo illius. ¶ Poſſumus aũt diſtinguere Symbolum Apoſtolorum in duodecim articulos, ſicut duodecim fuerunt Apoſtoli, qui cõpoſuerunt. Fides verò horum duodecim articulorum eſt velut corona duodecim ſtellarũ in capite ſponſæ: in intellectu ſcilicet. Apoc.12. ¶ Primus articulus pertinet ad Patrem, ſex ſequẽtes ad filium. Primus illorum eſt ſm deitatẽ, quinq; alij ſecũdum humanitatem. & quinq; vltimi pertinent ad Spiritumſanctum. Primus articulus eſt. Credo in Deũ Patrem omnipotentẽ creatorem cœli & terræ. Et notandum quòd non eſt idem credere Deo, & credere in Deum. Deo credit, qui credit eſſe vera, quæ ab eo dicuntur: & hoc modo poſſumus dicere quòd aliquis credit Petro & Paulo. Credere in Deum, eſt credendo diligere, & credendo in eum ire. Vnde gloſſ. Augu. ſuper illud Rom.4. Credẽti in eum qui iuſtificat impium &c. Quid eſt credere in Deũ? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & mẽbris eius incorporari. Fides oſtendit homini Deũ eſſe ſummũ bonum: ideo greſſu amoris & boni operis habens fidem tendit in Deũ. Ex iam dictis patet, ꝙ ille qui in peccato mortali eſt, mentitur, cum dicit, Credo in Deum, ſi intendit illud dicere in propria perſona. Aliud eſt ſi intendat hoc dicere in perſona Eccleſiæ fidem eius profitẽdo. Ad declarationẽ verò huius verbi, Credo in Deum, additur in Symbolo ſanctorũ, vnum, cũ dicitur, Credo in vnum Deum. Sequitur, Patrem omnipotentẽ. Omnipotentia in tribus attenditur, ſcilicet in amplitudine potentiæ: poteſt enim quæcunque vult facere. Secũdò in hoc quòd ad agendum nullo indiget. Tertiò in hoc quòd à nullo prohiberi poteſt. Et attende hanc coniũctionem, Patrem omnipotẽtem, valde dulcem eſſe verè fideli. Patri enim non deeſt bona voluntas ad filios, præcipuè patri miſericordiarum, qui minus obliuiſcitur filiorum ſuorum, quàm mater. Eſaiæ 49. Omnipotenti verò non deeſt poteſtas implendi illam bonam voluntatem. Patris omnipo-

omnipotentiam nõ videntur credere, qui relicto Deo adhærent diabolo, credentes ſe fame morituros, ſi Deo ſeruierint: quaſi diabolus vel melioris voluntatis vel maioris poteſtatis ſit ad prouidendum his qui ſibi ſeruiunt, quàm Deus. Sequitur, Creatorẽ cæli & terræ. Creare eſt de nihilo aliquid facere. Ad declarationem huius verbi, dicitur in Symbolo ſanctorũ, Factorẽ cęli & terræ, viſibiliũ, & inuiſibilium. Quę expreſſio facta eſt contra illam hæreſim, quæ dicit viſibilia eſſe à principe tenebrarum, inuiſibilia verò à Deo. ¶ Secũdus articulus eſt, Et in Ieſum Chriſtum filiũ eius vnicum, Dominum noſtrũ. Et eſt ſenſus: Credo &c. id eſt, fide tendo in Ieſum Chriſtũ, fidẽ habeo de ipſo, quòd ipſe ſit Ieſus, id eſt, ſaluator eorum qui ei adhærent, ideo ei adhæreo. Et iterum quia fidem habeo ꝙ ipſe ſit Chriſtus: id eſt, vnicus, & benignus. Bernardus: Omnino propter manſuetudinẽ quæ prædicatur in te, currimus poſt te Domine Ieſu, auditis quòd pauperes non ſperans, peccatores non horreas. Item credo ꝙ ſis filius Dei, cui ſeruire, honor eſt. In hoc ꝙ dicitur filius Dei, inſinuatur ꝙ ipſe ſit Deus: Sicut enim filius hominis homo eſt non alterius ſpeciei: ſic filius Dei Deus eſt. Sequitur, Vnicũ Dominũ noſtrũ. Chriſtus Dominus noſter eſt duplici iure, ſcilicet iure creationis & iure redemptionis. Creatura neceſſariò eſt creatoris, cùm eã gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de cauſis aliquis habet ius in re, quæ fit vel quia eam facit, vel quia pretio eius fit, vel quia materia ex qua fit ipſius eſt: ſed nulla harum cauſarum aliquod habet dominiũ in creatura, niſi Creator. Cõtra vniuerſale dominium Chriſti peccare videntur, hi ꝗ volunt dominari, & qui contra voluntatem Dei terrenis dominis nolunt obſequi. Qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen eſt illi. Ille ſolus pro domino habẽdus eſt, qui ſuſcitare poteſt hominem, ſi in eius ſeruitio mortuus fuerit. Non libenter ſequitur miles dominum illum ꝗ non poteſt ei reſtituere equum ſuũ, ſi in ſeruitio eius eum amiſerit. ¶ Primus inter articulos pertinẽtes ad filij humanitatem eſt hic: Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto natus ex Maria virgine. Chriſtus conceptus eſt de Spirituſancto: id eſt, Spirituſſancti operatione: quia Spirituſſanctus ſeparauit à beata Virgine quod puriſſimum erat in ea, & formauit inde corpus Chriſti, & in inſtanti animã infudit, vt tam citò eſſet verus homo & verus Deus. Non fuit anima infuſa circa 40. diem à conceptione, ſicut dicitur fieri in alijs. Imò fuit vir ab ipſa conceptione. Hierem. 31. Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum &c. Chriſtus in conceptione culpam cauit, in natiuitate verò ma

tri ſuæ damnum virginitatis nõ intulit, nec ei doloris cauſa fuit. Manſit enim mater eius virgo poſt partum,& ſine dolore eum peperit:in quo dedit exẽpla alijs vt benignè ſeſe habeãt erga matres ſuas, nec ſint eis cauſa doloris vel depauperationis.¶ Secundus articulus pertinens ad humanitatem eſt, Paſſus ſub Pontio Pilato,crucifixus,mortuus & ſepultus. Attendere debet fidelis quãta pro eo ſit paſſus,& à perſona quæ indigna erat ẽt vita,cùm eſſet infidelis. Cruci etiam affixus eſt,quod erat viliſſimum genus tormentorum,in qua perſeuerauit vſque ad mortem, vt fideles à cruce pœnitentiæ ad ſuggeſtionem diaboli non deſcendant. Sepultus eſt, licet corpus eius non eſſet dandum corruptioni,ſecundum illud, Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Volens in iſta abſconſione alijs aſſimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, eſt, Deſcendit ad inferna: & hoc ſecundum animam:vt extraheret ſuos qui in limbo erant. Et attende peruerſitatem hominis qui non vult Chriſtum ſequi in cælum,qui hominem ſecutus eſt in infernum. ¶ Quartus eſt. Tertia die reſurrexit à mortuis. Si Chriſtus mortuus ſua virtute reſurrexit: veriſimile eſt ꝙ ipſe iam viuens mortuos ſuſcitare poſſit. ¶ Quintus eſt, Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis:inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.Si Chriſtus aſcendit in cælum,aſcendent poſt eum qui ei adhærent.In eodem enim hoſpitio membra recipientur, in quo caput receptum eſt: Chriſtus ſecundm ꝙ homo,ſedet à dextris Patris, quia eſt in potioribus bonis eius:ſecundum verò ꝙ Deus eſt,conregnat ęqualis ei, vt tangit Glo. ſuper illud Pſal. Sede à dextris meis.Chriſtus ſibi & ſuis ad dexteram Patris locum elegit:quia in dextera ſunt delectationes eius vſque in finem. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos:id eſt,bonos & malos, vel illos qui in aduentu ſuo viui reperientur, qui in momẽto morietur,& poſtea reſurgẽt,& illos ꝗ prius erant mortui. Magna fiducia erit fidelibus, ꝙ frater eorum iudicabit.Ioan.5.Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.¶ Primus articulus pertinens ad Spiritumſanctum, eſt Credo in Spiritumſanctũ, ſanctũ Eccleſiam catholicã. Credo:id eſt, fide tendo in Spiritũſanctũ.Qui fidem hẽt ꝙ Spiritusſanctus magnæ bonitatis & ſuauitatis ſit his in ꝗbus habitat, ꝑparat ſe ad hoc ꝙ ſit eius habitaculum,hic per gratiam,in futuro per gloriam. Sap.12. O ꝙ̃ bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus in nobis. Eccl.24.Spiritus meus ſuper mel dulcis.¶ Ad Spiritumſanctũ tria pertinent in præſenti,& duo in futuro. Cùm enim ipſe ſit bonitas, ad eũ pertinet

net deſtructio malitiæ : bonitas enim contraria eſt malitię. Vnde ad eũ pertinet ſanctificatio. ideò dicitur, Sanctam Eccleſiã catholicam. Et pertinent ad eundem articulum hæc duo. Spiritumſanctum, ſanctam Eccleſiam catholicam. Credere.n.debemus, quòd Spiritus ipſe ſanctus ſit, & quòd Eccleſia ſancta ſit ab eo. Item ad Spiritumſanctum pertinet ſanctorum cõmunicatio: vnio membrorum in corpore Eccleſiæ & ad caput & ad inuicem ſicut ſpiritus humanus in corpore humano membra vnit, cuius vnionis ſignum eſt ſacramẽtum Dominici corporis. Item ad Spiritumſanctum pertinet cõmunio quam habẽt ſancti ad inuicem, in hoc quòd ſunt ſocij in lucro. quod tangit Dauid, dicens, Particeps ego ſum omnium timentium te, &c. In communione ergo ſanctorum tria intelligamus ad quæ pertinet ſecundus articulus. Sacramẽtum communionis myſtici corporis, quod eſt Eccleſia. Communionem ſanctę ſocietatis, ex qua accidit quòd quilibet qui eſt de Eccleſia, verè partẽ habet in omnibus bonis quæ fiunt in Eccleſia, per quam viã aliquis de facili ditatur. Ad quã etiam communionem ſequi debet communicatio tam bonorum quàm malorum temporalium, vt mala proximorum nobis aſſumamus per compaſſionem, & bona noſtra eis communicemus per eleemoſynarũ largitionem. Item ad Spiritumſanctum pertinet remiſſio offenſionum, cum ipſe ſit benignitas, ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remiſſionem. Credere enim debemus, quòd peccata remittuntur in Eccleſia per baptiſmum & pœnitentiam & alia ſacramenta : nec ſolùm ſemel remittit Spirituſſanctus peccata homini : ſed quotieſcunque verè quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiam Spirituſſancti pertinet remuneratio tam in corpore, quã in anima. Ad remunerationẽ corporis pertinet quartus articulus, Carnis reſurrectionẽ. Ad remunerationẽ animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis reſurrectionem fideliter credit, non timet miſerum corpus expendere in ſeruitio Chriſti, ex quo ſperat ſe recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impaſſibilitatis, ſubtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de vita æterna, ſolicitus debet eſſe quomodo illi ꝓuideat. Si cum tanta ſolicitudine prouidetur huic miſeræ vitæ, de qua nemo certus eſt per diem: quãta ſolicitudo debet eſſe prouidendi illi vitæ de qua certum eſt quòd erit æterna? Ibi nec locus erit mendicandi, vt manifeſtũ eſt in diuite epulone. Luc. 16. Et in fatuis virginibus. Matth. 25. Nec locus laborandi, nec aliquid mutuo accipiendi. In vita enim præſenti vix eſt aliqs, cuius paupertati non cõſulatur aliquo iſtorũ

trium

trium modorũ. Ibi verò qui ſibi non prouiderit, egeſtatem æternam patietur, vt nec guttã aquæ modicam habere poſſit. Et notandum ꝙ Augu. in lib. de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda, quæ cauſa breuitatis hic non poſuimus.

De erroribus qui catholicæ fidei aduerſantur. Et primò de errore illorum, qui negant Deum eſſe. Cap. VI.

Sequitur de erroribus qui fidei catholicæ aduerſantur. Et primò dicetur de errore illo quem tangit Dauid, dicens: Dixit inſipiens in corde ſuo. Nõ eſt Deus. ¶Et notandum ꝙ hi qui ſunt in errore iſto, omni bono ſunt indigni, quia largitori omnis boni ingrati: vnde indigni ſunt diſputatione qua laboratur ad deſtructionem erroris eorum. ipſi meritò ſunt à Deo deſpecti, quum ipſi Deum non reputent: & ideo à correctione ſunt valde remoti. Eccleſ. 7. Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit. Tum quia Dei miſericordia immenſa eſt, & quia ſcriptum eſt, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur. Prouerb. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicemus. ¶Error iſte nõ ſolum eſt inſipiẽtia, imò inſania. Quæ maior inſania, q̃ dicere, illud non eſſe quod cauſa eſt omnibus vt ſint? Cum inſano verò nemo ſolet philoſophari ad deſtructionem errorum ipſius. Philoſophus: Stultum eſt de quolibet contraria opinionibus proferente eſſe ſolicitum. Item Philo. Nõ oportet omne problema nec omnem poſitionem deſiderare: ſed quam dubitabit aliquis indigentium rationis & non pœnæ vel ſenſus. Nam qui dubitat vtrũ oporteat Deum venerari, & parentes honorare, vel non, pœna indiget: qui autẽ vtrum nix alba, vel non, ſenſu. Verè qui Deũ non agnoſcunt, pęna indigẽt, vt qui in bonis poſiti non agnoſcũt bonorum omnium largitorem, in malis poſiti agnoſcãt malorũ liberatorem. Greg. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Eſa. 28. Sola vexatio tantũmodo dabit intellectum auditui. Hier. 16. ſecundũ aliam trãſlationem: Per oẽ flagellum & dolorẽ erudieris Hieruſalem. Et Tob. 11. Recuperauit viſum Tobias, cũ filiꝰ eius linuiſſet oculos eius felle. Et 2. Mac. 19. Antiochus Deum recognouit in tormentis à Deo poſitus, dicens: Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem nõ paria Deo ſentire. Pœna timorem incutit: timor verò initium ſapientię eſt. Prou. 1. Qui in errore iſto ſunt, ruſticiſſimi & ignobiliſſimi ſunt: vnde verbis erudiri nõ poſſunt. Prou. 29. Seruus verbis erudiri non poteſt: quia quod dicis audit, & reſpondere contemnit. Verè contẽptus ſiue voluntas in cauſa eſt, vel potius in culpa eſt, ꝙ tales non credunt Deum eſſe.

Animo

Animo enim inuito nihil facile ſuadetur. Ignobilis animi eſt & ingrati nolle agnoſcere benefactorē ſuum: nobilis verò animi eſt multū deſiderare agnoſcere cū a quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo, de quo legitur in vita diui Nicolai: cui cum S. Nicolaus multiplici iniectione auri in domum eius paupertati ipſius conſuluiſſet, propoſuit deinceps vigilare, donec ſciret quis eſſet qui aurū in domū illius tā cautè proieciſſet. Patet ergo valde ingratos eſſe, qui negant Deū eſſe à quo inceſſanter beneficia recipiunt, nec infinitis teſtibus hoc credere volunt. Tale eſt hoc acſi aliquis nollet credere ignem eſſe, a quo tamen inceſſanter vehementer calefieret. Pſal. Nō eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Bernar. in lib. de diligēdo Deum: Inexcuſabilis eſt infidelis, ſi non diligit Deū toto corde, tota anima, tota virtute. Clamat intus ei innata iuſtitia: quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui totū ſe debere non ignorat. Idē: Infidelē vrget iuſtitia naturalis ſe totum tradere illi a quo ſe totū habet, & ex ſe toto diligere. Nullus eſt qui compos ſit mentis ſuæ, qui non poſſit agnoſcere ꝙ ipſe non ſemper fuit, & quum nō fuit, nihil boni habuit: ergo eſſe ſuū & quicquid boni habet, ab alio habet: ergo vel à ſolis parētibus carnalibus, aut nō: ſi à ſolis parentibus carnalibus, illi non ſemper fuerūt: vnde ab alijs habuerūt: & illi ſimiliter ab alijs, donec perueniatur ad aliquē, qui ſemper fuit: à quo primus pater carnalis initium habuit, à quo etiam habuit vt poſſet aliū generare. Conſtat enim ꝙ parentes carnales non habent à ſe ꝙ generent filium, cùm quandoq; generent, quādo nollēt generare, & quandoq; nō generent cùm vellēt, & cùm vellent generare filiū, quandoq; generant filiam. Neſcit etiā mater quomodo filius in ea generetur: ſicut quædam laudabilis mater quæ dixit filijs ſuis. 2. Mac. 7. Neſcio, inquit, qualiter ī vtero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritū & animā donaui vobis, & vitā, & ſingulorū membra nō ego ipſa compegi. Si verò non à ſolis parentibus carnalibus eſſe ſuum habuit, ſed à parentibus carnalibus corpus, & à patre ſpirituum ſpiritum: ſecūdum illud Ariſt. in lib. de animalib. Intellectus diuinitus ab extrinſeco aduenit, quū primus pater carnalis, qui non ſemper fuit, ab aliquo qui ſemper fuit, totū eſſe ſuū acceperit, & ꝙ aliquid boni poſſet habere, & ꝙ aliquid boni poſſet conferre: patri illi qui ſemper fuit, omne bonum debetur, ꝙ a nobis habetur, qui verè Deus eſt. Magna eſt ergo ingratitudo illum non agnoſcere, cuius beneficia non ceſſamus recipere: nec ſolum per parentes carnales beneficia ipſius recipimus, ſed etiam per alias creaturas. Collatio vero beneficiorum ipſius quædam exhorta-

tio eſt ad amorẽ ipſius. Aug.lib. 10. Confeſ.Cælum,& terra,& omnia quæ in eis ſunt, ecce vndique mihi dicunt,vt te amem,nec ceſſant dicere omnibus vt ſint inexcuſabiles. ¶ Error iſte ē quē odire debet quicquid odire poteſt,quũ interimat patrē omniũ. Vnde debemus eum odire, ſicut aliquis odit eum qui patrē eius interimit. Qui i hoc errore ſunt, dæmonibus quantũ ad hoc deteriores etiam vidētur, qui ſaltem Deum credunt eſſe.Iacobi 2.Tu credis quoniam vnus eſt Deus, bene facis, & dæmones credunt, & contremiſcunt.Qui in hoc errore ſunt,in vanum videntur accepiſſe animam ſuã,quũ Deum non agnoſcant. Ad quem cognoſcendum ratio eis data eſt. Propter quod enim rationem habēt potius quàm bruta animalia, ſi tantum illa quæ ſenſibus corporis ſubiacent agnoſcunt ſicut & illa. Vnde dominus iuſtiſſimè poſſet tales punire, ſicut puniuit Nabuchodonoſor. Dan.4. Ab hominibus eijciēt te, & cum beſtijs & feris erit habitatio tua. Fœnũ quaſi bos comedes,& ſeptē tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias ꝙ dominetur excelſus in regno hominum, & cuicunq; voluerit,det illud.Bernard.ſuper Cantic. An non tibi videtur ipſis beſtijs quodammodo beſtialior eſſe homo ratione vigens & ratione non vtens? Magna fatuitas dubitare de fonte, ex quo apparet fluuius continuè perſeuerans. Fõti indeficienti atteſtatur fluuij cõtinuitas, & certiſſimum iudicium creatoris eſt continuus fluxus creaturarum. Et notandum ꝙ ad cognoſcēdum Deum eſſe, natura incitat.Hoc idē omnis ſcriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo. Ioã. Damaſc. Cognitio exiſtēdi Deũ nobis naturaliter inſerta eſt. Intantum verò præualuit malitia hominum naturæ, vt quoſdam in irrationabiliſsimum & omnium malorum peſſimum perditionis barathrum deduceret,vt dicant nõ eſſe Deum. Deum eſſe,vox omnium eſt. Apud enim omnes nationes inſtinctus naturæ habetur. Vox autē omnium, vox naturæ eſt: iuxta verbum Sapiētis. Secundum manifeſtum eſt: quia & ſcriptura gentilium, & Iudęorum, & Chriſtianorum affirmat Deum eſſe. Doctrina etiam nobiliſſimorum Philoſophorum hoc indicat,vt Platonis, Ariſt.Tullij,Sen.& ſimiliũ. Scriptura Iudæorum in principio aſſerit omnia à Deo eſſe creata. Scriptura Chriſtianorum in principio euangelij Io.per Deum verbum aſſerit omnia eſſe facta. Omnis ēt creatura clamat Deum eſſe, vt oſtēdit Aug.11.lib.de Ciuitate Dei: exceptis propheticis vocibus. Mundus ipſe ordinatiſſimi ſua mutabilitate & mobilitate viſibilium omniũ pulcherrima ſpecie quodammodo tacitus & factum ſe eſſe.& nõ niſi à Deo ineffabiliter atque inuiſibiliter

fieri

fieri ſe non potuiſſe proclamat. Idem 10.lib.Confeſ.Interrogaui de Deo meo, cælũ, ſolem, lunã, ſtellas:neq; nos ſumus Deus quẽ quæris, inquiunt: & dixi omnibus qui circũſtant carnẽ meam, Dicite mihi de Deo aliquid: exclamauerunt voce magna, Ipſe fecit nos. Interrogatio mea intentio mea, & reſponſio eorum, ſpecies eorum, flores, & alia quæ terra producit quæ eſt infimum elementorum, & pedibus omniũ calcatur, ſpeciẽ nobis talẽ oſtendunt qualẽ nullus homo qui digniſſima creatura eſt, & qui rationem habet, cuius eſt diſcernere, poſſet facere: vnde oſtenſione illius ſpeciei apparet maiorem hominẽ eſſe qui talia facit. Terra enim per ſe talia facere non poteſt. Sicut mater nõ parit niſi aliunde receperit: ſic terra aliunde recipit quòd talia producat. Aug. in lib. de Trinitate: Sicut matres grauidæ ſunt fœtibus, ſic ipſe mundus grauidus eſt cauſis naſcentiũ. Oſtẽſione ergo ſpeciei ſuæ exclamat flos ſe à Deo factũ eſſe; cùm nulla creatura nec etiã rationalis eum poſſit facere. Matth.6. Conſiderate lilia agri &c. Dico autẽ vobis ꝙ nec Salomõ in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnũ ex iſtis. Quod de flore dictum eſt, intelligatur de alijs creaturis. Augu. in lib. de Vtilitate credendi: Non fruſtra intueri oportet, & inaniter pulchritudinẽ cæli, ordinẽ ſyderum, viciſſitudines temporũ, in quorum conſideratione non curioſitas eſt exercenda, ſed gradus ad æterna faciendus. Sap.13. A magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri. Iob.12. Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cęli, & indicabunt tibi: loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris. Quis ignorat quòd omnia hęc manus Domini fecerit? Roma.1. vbi loquitur Apoſtolus de philoſophis, Deus, inquit, reuelauit eis. gl. Ambroſ. Vt Deus qui natura inuiſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri, opus fecit quod opificẽ viſibilitate ſua manifeſtauit vt per certũ incertum poſſet ſciri, & ille eſſe omnium Deus crederetur qui hoc fecit quod ab alijs impoſſibile eſt fieri. Et ſubditur ibi in tex. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur: ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Dũ ſumus in hoc mundo inferiori, quaſi per quandam ſcalã creaturarũ ad cognitionem creatoris oportet nos aſcendere. Bern. Sanè hac ſcala cæli ciues non egẽt, ſed nos exules: ꝗa creatura cæli in verbo conſpicit facta per verbũ, nec opus habet ex his quæ facta ſunt factoris notitiam mẽdicare. Eſa.40. Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hęc qui eduxit in numero militiã eorũ. Et gloſ. Aug. ſuper cap. ad Rom.1. Philoſophe totũ conſideraſti rerũ ordinẽ, &

non vis attẽdere ꝙ mũdus opus Dei ſit, idolũ opus fabri. Si faber idolo ſicut dedit figurã, daret & cor, ab ipſo idolo faber adoraretur. Ex quo ſequitur, inexcuſabilem eſſe qui creatorẽ ſuum non adorat, qui eũ præ creaturis viſibilibus honorauit dando ei rationẽ. Cùm homines agnoſcãt animã eſſe per effectus ipſius in corpore, vt eſt vita ſenſus, motus, licet ipſa inuiſibilis ſit, & omnino inſenſibilis: quare ſimiliter non agnoſcunt ipſi creatorem eſſe in mũdo per eius opera? Amb. ſuꝑ ca. 1. ad Ro. Sicut ex motibus & adminiſtratione corporis animã quã non vides intelligis: ſic ex adminiſtratione totius mũdi & regimine omnium creatorẽ philoſophi intellexerunt. Sen. in lib. de natu. quęſt. Quid eſt Deus me⁹, inqt, vniuerſi? Sic ſe habet Deus regendo vniuerſum, ſicut mens regendo corpus proprium. Noli ergo de Deo dubitare, etſi eum non videas, ſicut non dubitas de anima, etſi eã non videas: certiſſimũ habeas multa eſſe quæ tamẽ inuiſibilia ſunt. Inuiſibilia ſunt cauſa viſibilibus vt cognoſcãtur. Vnde Grego. 4. lib. dialog. Nulla viſibilia niſi per inuiſibilia videntur. Ipſe corporeus oculus nihil corporeum videret, niſi hunc res incorporea ad vidẽdum acueret. Nam tolle mentẽ quæ non videtur, & incaſſum patet oculus qui videbat. Si oculi per ſe videbant, cur deſcendẽte anima nõ vidẽt? Item in hoc mundo viſibili nihil niſi per creaturã inuiſibilem diſponi poteſt. Bernar. Nobilẽ hoſpitẽ habes ò caro, & nobilẽ valde tota ſalus tua pendet ex eius ſalute: da honorem hoſpiti tãto: diligenter attende, quid hoſpitis huius præſentia largiatur. Ipſe eſt qui retribuit oculis viſum, auditũ auribus præſtat. Deniq; diſceſſus probat q̃d præſentia conferat. Itẽ cùm ad fidẽ faciendã de parentibus carnalibus ſola fama publica ſufficiat, nec teſtes ſuper hoc requirantur, nec aliæ probationes, maximè cùm parẽtes carnales nobiles ſunt, nec cedũt ad dedecus filio, & cùm ſperat ſe ſucceſſurum eis in magna hæreditate, quæ cauſa eſt, ꝙ cùm tanta difficultate ſit fides aliquibus de patre cæleſti, qui nobiliſſimus eſt, & à quo tanta ſperatur hæreditas? ¶ Præterea ſecundum conſiderationem Sapientis, cui conſequens eſt maius bonum, hoc magis eſt eligendum: ſi aũt conſequentia ſunt mala, cui conſequens eſt minus malũ, hoc magis eligendũ eſt: Sed ex eo, quòd aliquis credit Deum eſſe, conſequẽs eſt magis bonum quàm ex eo quòd aliquis credit Deũ non eſſe, ſi bonum ex hoc ſequitur: & ſi malum inde ſequeretur, minus malum ſequeretur: ergo magis eligendũ eſt ꝙ homo credat Deũ eſſe, quàm ꝙ credat Deum non eſſe. Media ꝓpoſitio ſic poteſt manifeſtari: Si aliquis credat Deũ eſſe & eſt, ſequitur inde vitæ æternæ remuneratio. 1. Io. 5.

Habe-

Habebitis vitam æternam qui creditis in nomine filij Dei. Poſito autem per impoſſibile,quòd Deus nō ſit, nullū ſequetur malum poſt pręſentem vitam ex eo ꝙ aliquis credit Deum eſſe,quia non erit qui eum puniat.ille verò qui credit Deum non eſſe, ſi ipſe eſt,magnū malum habebit, quia mortem æternam. Poſito autem per impoſſibile, ꝙ Deus non ſit, nullum lucrum in futuro habebit aliquis, ex eo ꝙ credidit Deum nō eſſe: ergo maius bonum conſequens eſt ad hoc ꝙ aliquis credit Deum eſſe, quàm ex hoc ꝙ aliquis credit Deum non eſſe, & ſi malum ſequeretur ex his credulitatibus,minus malum ſequeretur ex eo ꝙ aliquis credit Deum eſſe, quàm ex alia credulitate. ¶ Item inter ea quæ incœperunt eſſe, nihil eſt cuius ortum cauſa non præceſſerit:ſed cauſa quæ præceſſit omne quod incœpit eſſe, non eſt de numero eorum quæ incœperunt eſſe.Sic enim præceſſiſſet ſeipſam, quod eſt impoſſibile:ergo aliqua cauſa eſt,quæ nunquā incœpit eſſe. Sed quod non incœpit eſſe, non deſinit eſſe. Eſſe enim qđ habet ex ſe, amittere non poteſt.Sene. Periturum eſt,nempe qđ aduentitium fuit:ergo aliqua cauſa eſt ſine principio, & ſine fine,& hoc indubitāter eſt Deus. ¶ Item Io. Damaſce. Creabilia ſiue creata omnino ab aliquo condita ſunt: oportet aūt conditorem increabilem eſſe. Si enim & ipſe creatus eſt, omnino ab aliquo creatus eſt, quouſq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autem hęc Io.Damaſc.ſupponit,ꝙ Philoſophus probatum eſt, ꝙ in cauſis nō eſt proceſſus in infinitum. Vnde demonſtrato aliquo cauſato ſic pōt procedi: Aut cauſa huiuſmodi habet cauſam, aut non.Si non, eſt ergo cauſa,ita ꝙ non cauſatū: ergo eſt prima cauſa.Si autē habet aliā cauſam, & illa cauſa aliā,cùm in cauſis non ſit proceſſus in infinitum, ad vltimum inuenietur aliqua cauſa, quę ita eſt cauſa,ꝙ non cauſatū: vnde & prima cauſa eſt Deus. Præterea potentia agēdi quæ eſt in igne, & ſole, & alijs creaturis viſibilibus, non eſt potentia libera: ideò quum aliquis grauatur ab igne,vt cū domus eius cōburitur, vel ab æſtu ſolis: ſi diſcretus eſt, non rogat ignē vel ſolem vt ceſſent. Potentia enim eorum eſt vt potentia miniſtrorum,qui neceſſe habent implere imperiū dominorū quibus ſubiecti ſunt. Conſtat ergo aliā potentiam ſuperiorem eſſe quæ libera eſt, cui hæc potentia ſubiecta eſt:& hæc eſt potentia Dei,cuius voluntatē neceſſe habent implere dictæ creaturæ, nec poſſunt ceſſare ab operatione indicta eis à Deo,niſi Dei voluntas aliter ordinaret: ſicut accidit quādo ſol & luna ſteterūt per ſpatiū 12.horarū.Ioſue 10. Et in regreſſu ſolis tempore Ezechiæ. Eſa.38. Et in fornace Baby. quādo pueros in igne po-

ſitos ignis non lęſit. Dan.3.Item potentia agendi quæ eſt in elementis & alijs creaturis viſibilibus abſq; ſapientia & diſcretione,eſt quæ ſit illarum creaturarum, & tamen opera earum diſcretiſsimè fiunt:ergo neceſſe eſt ſapientiam aliquam eſſe à qua operationes earũ ordinatæ ſint. ¶ Ad hoc autem non ſufficit aliqua ſapiẽtia creata, cùm nec ad cognitionem earũ videatur ſufficere. Eſt ergo aliqua ſapientia increata infinita, à qua eſt ordinatio vniuerſorũ. Io. Damaſce. Sit omnia generari caſus cuius erit ordinare:& hoc ſi videtur,demus cuius erit obſeruare & cuſtodire. Item ipſa creationis permanentia,& conſeruatio, & gubernatio docet nos,quoniam eſt Deus qui hanc vniuerſitatem cõſiſtere facit & cõtinet, & conſeruat,& ſemper ei prouidet:qualiter vtiq; contrariæ naturæ, ignis dico & aquæ, aeris ac terræ in vnius mundi cõſummationẽ adinuicem cõueniſſent, & indiſſolubiles permanſiſſent,niſi aliqua omnipotens virtus ea cõcordaſſet,& ſemper indiſſolubilia conſeruaret. ¶ Itẽ cùm viſibilia ſint cauſæ aliquorũ, aut ſunt cauſæ primæ,aut nõ.Cauſæ primę eſſe nõ poſſunt.Sunt enim oĩa compoſita. vnde neceſſariò præceſſit ea aliquid quod ea compoſuit. Præterea partes ſunt quædam cauſa totius, & pars eſt naturaliter prior ſuo toto: ergo neceſſe eſt aliquid incõpoſitum & ſimplex quod omnia cõpoſita præceſſit,à quo omnia ſunt compoſita. ¶ Itẽ in eis quæ creata ſunt quædam ſunt corruptibilia,quæ principium habuerunt & finem ſunt habitura: quędam verò habent perpetuitatẽ, quæ principiũ habuerunt, ſed finẽ non ſunt habitura:ergo cũ cauſa abũdare debeat ab eis quorum eſt cauſa, & cauſa eorũ habebit æternitatem, vt ſit ſine principio & ſine fine. ¶ Item oĩs potentia creata determinata eſt circa eſſe & operatur circa materiã exiſtentẽ,& nullatenus trãſcendit eſſe vt de nihilo aliquid poſſit facere: ergo oportet aliquã potentiã increatã eſſe quæ infinita ſit,& trãſcẽdat eſſe, & de nihilo fecerit illud ex quo creaturæ operãtur. ¶ Item cùm in rebus ſit inuenire quædã bona & quædam meliora, aut non erit perfectio in vniuerſitate rerum, aut neceſſe eſt aliquid eſſe optimũ.Itẽ cùm appetitus ſummi boni naturaliter in anima ſit, nullus autẽ motus naturalis fruſtrà ſit.Fruſtrà autẽ eſſet appetitus ille,niſi aliq̃d eſſet ſummum bonũ: ergo aliquid eſt ſummũ bonũ. Hoc aũt nõ eſt niſi Deus. ¶ Item ſecũdum Ariſtot.Magis eligendũ eſt ꝙ natura eſt, eò ꝙ non eſt natura, vt iuſtitia iuſto: hæc enim natura, illud autem acq̃ſitum eſt. Eſt igitur aliquid quod eſt ſua bonitas,& ſua iuſtitia,omnibus illis quæ bona ſunt per participationem præferendum.Item nihil quod mutabile

ſit,

ſit, optimum eſt. In mutatione enim aliquid boni amittitur, & aliquid acquiritur q̃d optimo accidere nõ poteſt. Item dicit Aug. ꝙ in omni re quæ mutari põt, nonnulla mors eſt ipſa mutatio: mors autem optimo accidere non poteſt: omnis autem creatura mutabilis eſt: ergo nulla creatura optimum eſt: aliquid tamẽ optimum eſt, aliter non eſſet perfectio in vniuerſitate rerum: ergo aliquid increatum eſt. Aug. ſuper 1. ad Ro. Viderunt ſummi Philoſophi quos cæteris non immeritò fama atque gloria prælatos cernimus, quicquid mutabile eſt non eſſe ſummum Deum: & ideo omnem animam mutabilem eſſe, quia ſpeciem trãſcenderunt: deinde viderunt omnem ſpeciem in re quacunq; mutabili quæ naturaliter eſt, omneq́ue vniuerſi mũdi corpus non poſſe eſſe niſi ab illo qui incõmutabilis & ſimplex eſt: q̃a nõ ad aliud eſt illi eſſe, aliud viuere, aliud intelligere, aliud beatum eſſe: ſed quod eſt illi viuere, intelligere, beatũ eſſe, hoc eſt illi eſſe Propter hãc incõmutabilitatẽ & ſimplicitatẽ intellexerunt eũ & omnia bona feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe. Itẽ cum modico corpori hominis regendo ratio ſit accõmodata, qua ipſum regatur, qua impedita vel omnino amiſſa, corpus periclitatur, vel in puluerem redigitur, veriſimile eſt rationem aliquam eſſe qua vniuerſitas fabricæ mundi regatur.

¶ Item cum ratio quæ in homine eſt agnoſcat ſe eſſe & nõ ſemper fuiſſe, & cauſam aliquam habuiſſe quæ eam præceſſerit, cauſa autem rationis irrationabilis eſſe non potuerit, neceſſariò rationem humanã & quancunq; aliam rationem quæ eſſe incœpit, præcedit aliqua ratio quæ eſſe nõ incœpit: & hæc ratio Deus eſt, qui vniuerſitatẽ regu regit. Vnde Sen. in lib. de naturalibus quæſtionibꝰ: Noſtri melior pars eſt animus: ideo extra animum nulla eſt pars, totus eſt ratio.

De errore idololatriæ. Et primò de deſcriptione idololatriæ. ſecundò de cauſis eius. tertiò de ſpeciebus. & quartò de deſtructione erroris idolatriæ. Cap. VII.

Dictum eſt ſuprà de errore eorum qui Deum eſſe negãt. Nunc dicendum eſt de errore eorum qui creaturas deificant, qui error idololatria dicitur. Primò oſtendemus quid ſit idololatria. Secundò tangemus de cauſis. Tertiò de ſpeciebus. Quartò de deſtructione eius intẽdimus. ¶ Notandum ergo, ꝙ latria eſt ſummæ venerationis cultus ſoli Deo exhibẽdus. Vel latria eſt voluntaria poſſeſſio diuinæ maieſtatis. Idololatria verò eſt cultus Deo debitus creaturæ exhibitus, Et dicitur quaſi idolo latria: non q̃a iſte cultus ſemper idolo exhibeatur, ſed quia frequenter, vel quia idolo primo eſt exhibitus. Et notandum quòd idolum quan-

quandoque dicitur lignum, vel alia res ſic figurata:quandoq; verò dicitur coniunctum ex imagine & dæmone præſidente. Et ſic ſumitur.1. Cor.7.vbi dicit Apoſtolus,ꝙ nihil eſt idolum in mũdo. Illud enim qđ putabant eſſe idolũ, ꝑſonam ſcilicet ſubſiſtentem ex ſimulacro & ſpiritu præſidente, nihil erat.¶Itẽ notandũ ꝙ inter idola gentilium quædã imagines erant tantũ ad memoriã & repreſentationẽ aliquorũ in quibus nihil numinis eſſe credebatur:aliæ verò erant ꝗ credebantur eſſe habitacula deorum, id eſt,dæmoniorũ.Omnes enim dij gẽtium dæmonia. In quibus dæmones decipiebant homines, dantes eis reſponſa, acſi in ipſis habitarẽt, inducti ad hoc ſacrificijs & honoribus quæ eis exhibebantur. In quibuſdam ẽt imaginibus credebant gentiles aliquã virtutem eſſe infuſam,eò ꝙ ſub certis horis funderentur, vel ſculperentur,vel fabricarentur: ſicut Mathematici mentiuntur homines trahere mores ex hoc ꝙ tali hora, vel tali naſcuntur. Similis error inuenitur in quibuſdã vetulis nomine Chriſtianis, quæ dicũt imagines lx.annos à factione ſua virtutẽ ſortiri,& de cętero habere eã. Imagines prædictas quas nõ credebãt ſolũ eſſe imagines, vocauit Mercurius Deos f..ctitios, ſcribens librum de Deo Deorum. Proaui,inquit, noſtri inuenerunt artem quæ Deos efficeret: & quoniã animas facere nõ poterant, inuocantes animas Deorũ, eas indiderunt imaginibus factis. ¶ Poſſumus aũt octo rationes ſeu cauſas oſtẽdere quibus idololatria vel inducta eſt vel argumentata. ¶ Vna cauſa fuit, dolor nimius de amiſſione alicuius amici.Pater enim amiſſo filio nimiũ dolens imaginem filij fieri fecit,vt ei eſſet qualecũque ſolatiũ.Vnde Sapien.14. Acerbo luctu dolens pater,cito ſibi rapti filij fecit imaginem.Ac illũ ꝗ tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanꝗ̃ Deũ colere cępit, & cõſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia. Deinde interueniente tempore cõualeſcente iniqua conſuetudine,hic error tanquam lex cuſtoditus eſt.Hãc primã cauſam idololatriæ oſtendit Gregor. ſuper illud Lucæ 11.In Beelzebub principe dæmoniorũ &c. dicens:Ninus rex Niniuę Belo patre ſuo mortuo ſtatuam fecit,quã ſumma reuerentia honorauit, ita vt ẽt reis ad eam fugientibus parceret: vnde progreſſu temporis homines cæperunt eam venerari vt Deum, & multiplicare: & quidam vocauerunt Bel,alij Baal,alij Baalim, alij Beelzebub,ſecundũ varietatem linguarum. ¶ Alia cauſa fuit veſana ſuperbia principum,qui non attẽdentes infirmitatem ſuã voluerunt ſe vt Deos honorari, vt Nabuchodonoſor, qui præcepit Holoferni principi militiæ ſuæ, vt omnes Deos terræ exterminaret, vt ipſe ſolus Deus diceretur

tur ab his nationibus quæ potuiſſent Holofernis potentia ſubiugari. Iudith 2. Principes ſuperbi imagines ſuas faciebant adorari ab his qui erāt ſubiugati ab eis. Vnde Sap. 14. Tyrannorum imperio colebantur figmēta: & hos quos palàm homines honorare nō poterāt, propter hoc, ꝙ lōgè eſſent, è longinquo figurā illorū allatū euidētem imaginē regis, quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat tanquam præſentem colerent. Alio qui etiā vt diuina ſtirpe nati viderentur, diuinos honores parentibus detulerunt, deferique iuſſerunt: vt dicit Glo. ſuper 14. Sap. ¶ Tertia cauſa fuit adulatio ſeu deſiderium, quod habebant minores acquirendi gratiā maiorū. Sapi. 14. Affectui aut regibus deſeruientes homines incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt. Per hoc quod dicitur Affectui, tangitur prima cauſa iam habita: per hoc quod dicitur Regibus, tertia cauſa, de qua etiam dicit gl. Per populos & regiones paria ſacra ſuſcepta ſunt, dum homines grati eſſe in ſuos principes cupiunt. Aug. in libro 10. de Ciuitate Dei: Multa vſurpata ſunt de cultu diuino, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera. ¶ Quarta cauſa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Gl. ibidem: Alio loco dicit Cicero, ꝙ in pleriſque ciuitatibus acquirendæ virtutis gratia, vt libentius gratia Reipublicæ periculū adirēt, optimos quoſq; viros fortium honore Deorum immortalium eſſe conſecratos: hinc Romani Cæſares ſuos conſecrauernnt, & Mauri ſuos Reges. ¶ Quinta, decor vel operis humani, vel alterius creaturę. De primo Sapientię 14. Multitudo hominum adducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum exiſtimauerunt. De ſecundo Sap. 13. quando locutus eſt de ſtellis, ſole, & luna, ſubditur: Quorum ſi ſpecie delectati Deos putauerūt, ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt. ¶ Sexta potentia quam crediderunt ſupereminere in his quos deos putauerunt, vt dęmones crediderunt poteſtatem habere in homines, & res humanas, & etiam in elementa. Cuius erroris occaſio fuit, quòd credebant dęmones ſanare lęſiones corporum, dum ab eis ceſſabant. Credebant etiam eos ſedare mūdi turbationes, quia dum eas facerent, ceſſabant. Credebāt etiam eos pręnoſcere futura: quia prędicebant eis mala, quę Dei promiſſione ipſi erant illaturi hominibus: & malorum ceſſationes, quòd non erat mirum. ¶ Item alia cauſa huius erroris fuit, quòd facere videbantur quędam opera quę verè naturalia erant: ſed imperitis videbantur eſſe ſupra naturam. Tale opus eſt ſubita generatio ranarum, & pedi-

pediculorum, & vermium in quibus natura operatur. Dæmonibus tamen procurantibus ꝙ hęc citius fiant, coniungendo vel commiſcendo ipſas naturas rerum, & addendo aliqua ſemina, quæ ſemina naturam adeò adiuuant, quòd opus tardum acceleratur: ita quòd creditur non eſſe opus naturæ quæ tardius operari conſueuit: ſicut factum eſt in ſignis quæ facta ſunt à magis Pharaonis. ¶ Septima, cœca cupiditas hominum, qui tantum ſunt curioſi ſciendi vel cupidi aliqua acquirēdi, vt ſeipſos vendant dæmonibus, vt cupiditatē ſuam poſſint adimplere. ¶ Octaua, voluptas & laſciuia, quæ erāt in feſtis idolorū: vacabant enim idololatræ delicijs & ludis, quæ multum alliciebant homines ad idololatriam. 1. Corint. 10. Sedit populos manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas eſſe ſpecies idololatriæ. Quædam eſt cultus dæmonum, alia luminum, vt ſolis & lunæ vel ſtellarum: tertia, elementorum: quarta, hominum: quinta, animalium irrationalium: ſexta, imaginum vel alterius operis humani: ſeptima temporis vel partium eius. Eſt etiam idololatria aliarum rerum. ¶ Et notādum, quòd idololatria ideo peccatum magnū eſt: quia Deo honorem ſuum aufert, & creaturæ cuius non eſt, confert, & æquat creaturam creatori. Si pro modico furto vel rapina quam aliquis facit homini, meretur exilium, vel mortem, vel aliam magnam pœnam, quanta pœna dignus eſt, qui diuinum honorem Deo ſurripit? ¶ Duplex autem rapina eſt in peccato idololatriæ. Vna eius qui honorem Dei Deo aufert, & alij offert. Alia eius qui honorem diuinum ſibi oblatum ſuſcipit. ¶ Idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium & finis. Sapi. 13. Glo. Cum enim mens à creatore ſe auertit, omnibus implicatur ſceleribus. Aggrauatur autem peccatum idololatriæ ex vilitate rei in quam transfertur honor diuinus. Maius enim peccatum eſt cùm honor iſte transfertur in quadrupedes aut reptilia, quàm quando in homines: & quando in imagines hominum, aut animalium, quàm quando in homines vel animalia. Roma. 1. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. Gl. Ambr. Quanta eſt ſtultitia eorum, apud quos plus poteſt imago quàm veritas, & potiores ſunt mortui quàm viui? Pſal. Mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. Tanto magis contumelioſum eſt Deo, quanto vilior eſt creatura quæ ei æquatur, & magis contra rationem eſt. ¶ Contumelia etiam fit humanę naturę, quādo creaturę inferiori ſe ſubdit

dit. Refert Augu.in lib. de vera religione, quòd Socrates occiſus fuit,q̃a noluit adorare idola, q̃a erant tantum opus hominis: & dixit ſe prius adorare canem qui erat opus naturæ, cùm cauſa no bilior ſit ſuo effectu. Multum eſt contra rationem, ꝙ homo adoret opera manuum ſuarum. Illa ſpecies idololatriæ qua homo adorat creaturam, ſe manifeſtè inferiorem hominem reddit infelicem & maledictum & deriſione dignũ. De primo Sap.13. Poſtquam præmiſſum eſt de ſole,& luna,& ſtellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & Deos putauerunt, ſubditur, Sed in his adhuc minor eſt querela. Et paulò pòſt: Infelices autem ſunt, & inter mortuos ſpes illorum eſt, qui appellauerunt deos opera manuum hominum. De ſecundo Deut.27. Maledictus homo qui facit ſculptile & conflatile abominationem Domini, opus manuum artificium, ponitque illud in abſcondito. Sap.14. Per manus autem quod fit idolum, maledictum eſt, & ipſum & qui fecit illud. De tertio. Hiere.10. Nõ eſt ſpiritus in eis, vana ſunt, & opus riſu dignum. Irriſione digni oſtenduntur qui ſunt in hoc genere idololatriæ. Sap. 13. vbi ſic legitur, Non erubeſcit loqui cum illo qui ſine anima eſt, & pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita mortuũ rogat, & in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non poteſt. Et Eſa.44. Medietatem eius cõbuſſi igne, & de reliquo eius idolum faciam: ante truncum ligni procidam, pars eius cinis eſt. Quibus verbis vilitas materiæ oſtenditur ex qua fit idolum, & vilitas materiæ in quam redigitur. De materia eadem habes Baruch.6. Subtrahunt ab eis ſacerdotes aurum & argentum: dant autem & ex ipſo proſtitutis, & meretrices ornant. Item: Quum receperint illud à meretricibus: ornant deos ſuos. Et ſubditur ibi multum de vilitate & impotentia idolorum: Hi, inquit, non liberabuntur ab ærugine & tinea. Item: Habet in manu gladium & ſecurim, ſe autem de bello & latronibus non liberat. Item, Oculi eorum pleni ſunt puluere à pedibus introeuntium. Et Paulò pòſt: Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre poſſunt. Item: Nigræ ſunt facies eorum à fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum & ſupra caput eorum volant noctuæ & hirundines. Item: Sine pedibus in humeris portantur oſtẽtantes ignobilitatem ſuam hominibus. Mirum erit ſi idola iuuare poſſunt, quũ nec preces auxilio indigentium poſſint audire, nec defectũ eorum intelligere. Vnde ſubditur in Baruch: Quum audierint mutum non poſſe loq̃, offerunt illud ad Bel, poſtulantes ab eo loqui, quaſi poſſint ſentire qui nõ

habent

habent motum. Pſal. Os habent & non loquentur &c. Et Baruch. eodem cap. Quum ſuper venerit illis prælium & mala, cogitant ſacerdotes vbi ſe abſcondant cum illis. Quomodo ergo ſentiri debeat, quoniam dij ſunt qui nec de bello ſe liberant, neque de malis ſe eripiunt? Item: Sicut in cucumerario formido nihil cuſtodit: ita ſunt dij illorũ lignei, argentei, & inaurati. ¶Poſt idololatriam illam, quæ eſt cultus illarum creaturarum, quæ manifeſtè ſunt homine inferiores: deſtruenda eſt illa idololatria, quæ eſt cultus dæmonum, quæ valde deteſtabilis eſt. Primò quia dæmones hoſtes Dei ſunt: & magis diſplicet Deo, quum honor eius transfertur in eos, quàm quando ad alias creaturas. Et etiam magis periculoſo homini. Quum enim dæmones hoſtes ſint humani generis, & cultoribus ſuis fiant familiares: ipſi ſunt eis familiares inimici. Nulla autem peſtis efficacior eſt ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ideo dicit Auguſtinus in libro 83. quæſtionum: Nihil tam contrarium Chriſtiano, quàm ſi curam artibus magicis adhibeat. Tunc enim eos recipit familiares, qui damnationem animarum quærunt. Item Aug. 19. lib. de ciuitate Dei: Magna Dei miſericordia neceſſaria eſt, ne quiſquam quum bonos angelos ſe amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos, euſque tanto nocentiores, quanto aſtrutiores aut fallaciores patiatur inimicos. Perículoſum eſt, valde ei credere qui mendaciſſimus eſt. Ioann. 8. Ipſe eſt mendax, & pater eius. Præterea dæmones licet ſublimes ſint conditione naturæ: inferiores tamẽ ſunt etiam brutis animalibus deiectione culpæ: quum miſeri ſint non ſolum miſeria pœnæ, ſed etiam culpæ, imò inferiores videntur eſſe ſimpliciter cæteris rebus quæ ſunt. Vnde diabolus non eſſe dicitur. Iob. 18. Habitent, inquit, in tabernaculo illius ſocij eius qui non eſt. ¶ Multipliciter autem poteſt oſtendi quòd ſpiritus illi non ſint colendi. Primò quia aut ipſi ſunt boni, aut ſunt mali. Si boni ſunt, offenduntur, cùm honor qui ſoli Altiſſimo exhibendus eſt, eis exhibetur. Non enim poteſt eis placere tanta contumelio & iniuria Domini eorum. Præterea ſi boni ſunt, non placabuntur malitia offerentium eis honorem alienum. Quis bonus & diſcretus honorem reputet, & non magis deriſionem, ſi quis mentiatur eum eſſe regem, vel epiſcopum, quum non ſit? Sic ſi ſunt boni ſpiritus & diſcreti, erubeſcent honorem Altiſſimi ſibi exhiberi. Iuxta enim verbum Sapientis, Qui falſo prædicatur, neceſſe eſt, vt ſuis laudibus erubeſcat. Item quanto quis maiorem honorem indebitum

ſibi

ſibi vult impendi: tanto ipſe ſuperbior & vanior eſt: vt clericus ſi honorem ſacerdotalem vult ſibi impendi, ſuperbus eſt: ſi epiſcopalem, ſuperbior: ergo ſi ipſi volunt ſibi impendi ſummum honorem, ſuperbiſſimi & vaniſſimi ſunt. Si vero ipſi ſunt mali, indigni ſunt & honore iſto & alio. Item aut ipſi præſtant beneficia cultoribus ſuis de ſuo, aut non. De ſuo non poſſunt. Vnica enim potentia eſt increata, vt in ſequentibus oſtenditur. A qua & ſub qua ſunt omnia: & quum eos creauit Deus, non à ſe eos alienauit, nec à poteſtate ſua eos exemit. Ipſi ergo à Deo ſunt & Dei ſunt, & beneficia ſi qua præſtant cultoribus ſuis, dona Dei ſunt, ad hoc data vt dentur. Igitur ipſi ſunt vt nuntij & deferentes dona illa. Nuntij verò & deferentes beneficia non ſunt habendi vt domini, nec deificandi: ſed gratia reddenda eſt ipſi Deo eorum. Bernardus loquens de bonis ſpiritibus: Honoremus, inquit, eos quantum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor noſter, àquo tam ipſis quàm nobis eſt totum: vnde honorare poſſumus, vel amare, vnde honorari amarive mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquam ab ipſo, ſicut & loca fonti proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum vnicus ſit fons omnium bonorum Deus: ita habent bona ſua ab eo creaturæ: quæ remotæ ſunt ab eo diſſimilitudine, ſicut & illæ quæ ſunt propinquæ ei diſſimilitudine: vt ſunt ſpirituales creaturæ. Deo ergo ſoli debetur totus honor & gloria. ¶Itẽ aut potentiæ quibus poſſunt ſpiritus iſti dare beneficia cultoribus ſuis, ſunt potentiæ irrationales ſiue naturales: ſicut potentia calefaciendi, quæ eſt in igne, quæ ex neceſſitate ſic operatur: aut ſunt potentiæ liberè agentes ſeu rationales. Si primo modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea ſunt, colendi. Tales enim potentiæ operantur per modum ſeruientis, vt ait Sapiens: Si vero liberè agunt, aut conſulunt voluntatem diuinam cultoribus ſuis dando beneficia, aut non. Si ſic, ergo ſe habent vt diſpenſatores ſecundum voluntatẽ domini ſui diſpenſando bona ab eo accepta: non ergo habendi ſunt vt domini, & multo minus vt dij. Si autem non conſulunt voluntatem Dei, non curantes vtrum Deus hoc velit vel non, indiſcretè diſpenſant: nec videntur curare de rectitudine operum ſuorum, quum non reſpiciant ad voluntatem Dei, quę regula eſt bonorum operum, & ideo ſunt mali. Si quis verò dicat quòd iſti ſpiritus placandi ſunt ab hominibus, quia ab eis ſunt offenſi. Si boni ſunt, non debent ab hominibus offendi, niſi propter peccata. Si autem pro-

pter peccata ab eis ſunt offenſi, per receſſum à peccatis maximè deberent placari. Contrariorum enim contrariæ ſunt cauſæ. Si verò iuſtificatio eorum non placat eos, ſed manet adhuc ira eorum donec offerãtur eis carnes & ſanguis animalium, ira talis non eſt ira diuina, ſed potius ira leonũ, aut aliarum beſtiarum quæ non quieſcunt donec aliq̇d prædę ceperint: vnde ſi propter hanc iram colendi ſunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias beſtias. ¶ Item aut placato altiſſimo & amico exiſtẽte mortalium, põt ira huiuſmodi deorũ eis aliq̇d nocere: aut non põt. Si ſic, non videtur Altiſſimus eſſe omnipotens, quum coercere nõ poſſit illos deos ne noceant amicis ſuis. Si verò nõ poteſt eis nocere, nõ eſt timenda ira eorũ amicis Dei, nec ira eorum ſacrificijs placanda. Præterea nulla potẽtia aliquid poteſt contra beneplacitũ Dei. Nulla enim eſt quæ non redigeretur in nihilũ, niſi à Dei potẽtia, à qua accepit eſſe, in ea retineretur: ergo in tuto eſt oĩs homo qui Dei fauorẽ habet, vel gratiã. Non eſt ergo neceſſe gratiã iſtorum deorũ ſacrificijs quęrere gratia Altiſſimi obtẽta. ¶ Itẽ ſpiritus iſti q̇ falſo dij vocantur, ſi mali ſunt, aut Altiſſimus compeſcit maliciã ipſorũ, aut non. Si cõpeſcit maliciã eorũ, nõ eſt malitia eorũ timenda. Si verò ꝑmittit eos exercere maliciã ſuã, aut hoc facit ignorãtia, aut quia non curat: aut iudicio, quia videt expedire. Ignorantia non eſt quum enim ipſe ſit ſapiẽtiſſimus, ignorãtia in eũ nõ cadit. Iterũ nõ accidit hoc quòd ipſe non curet de malis quæ fiunt in mundo: cùm enim ipſe ſit rex iuſtiſſimus, nõ poteſt non curare de malis quæ fiunt in regno ſuo. Ergo qñ permittit hos ſpiritus in mortales ſæuire, ipſe facit hoc iudicio, q̇a videt hoc mortalibus expedire: ergo nõ eſt timẽda malitia eorũ mortalibus. ¶ Itẽ cùm ſpiritus iã dicti poteſtatẽ habeant ab Altiſſimo, aut illã poteſtatẽ comitãtur ſapiẽtia & iuſtitia moderãtes eã, aut nõ. Si ſic, cùm ipſi ſint ſapientes & iuſti, ipſi nõ iraſcuntur mortalibus bonis, nec nocẽt eis: peccatoribus verò nunquam ſunt placati, niſi à peccatis recedant. Inutile ergo eſt eis ſacrificia offerre tã bonis quàm malis, quãtum ad eorũ placationẽ: ſed mali ſi volunt eos placare, recedãt à peccatis ſuis. Si verò Sapientia & iuſtitia nõ comitãtur eorũ poteſtatẽ: ergo poteſtas eorum eſt vt gladius in manu furioſi: vnde ſi ꝓpter hanc poteſtatẽ aliq̇s eos deos reputat, reputet ergo Deum, ſi quem viderit furioſum in manu tenentẽ gladiũ. Mira fatuitas eũ Deũ, reputare, quẽ homo cognoſcit eſſe ſine ſapientia & bonitate. Belluinũ eſt potius q̃ diuinũ, poteſtate vti abſq; ſapientia & iuſtitia. ¶ Itẽ poteſtas eorũ aut ligata eſt, aut nõ eſt ligata. Si nõ eſt ligata, mirum eſt quo-

quomodo non occidunt omnes contemptores ſacrificiorũ eorũ. Præterea longè videtur eſſe à ſapientia & bonitate Dei ponere gladiũ in manu furibundi, dãdo potentiã cui homo non poſſit reſiſtere maligno, niſi ipſe eam velit compeſcere. Si verò ligata eſt, ille q̃ tenet eam ligatã, obſequijs eſt placandus, nõ ipſi. Cùm aliq̃s tenet aliquam beſtiã ligatã, ille orãdus eſt, vt beſtiã cõpeſcat ab his qui ſæuitiam beſtiæ timẽt, & nõ ipſa beſtia. ¶Itẽ cùm cultura illorum deorũ exterminata ſit à terra ꝓmiſſionis iuſſu Dei Hebræorum, & iterũ de regno Chriſtianorum, etiã de Aegypto vbi oẽs colebantur, & de vrbe Roma, maximè de templo qđ Pantheõ vocabatur, quod erat vnũ templũ oĩum deorũ: cõſtat hoc factum fuiſſe à maiori potentia quàm eſſet potentia eorũ. Lucæ 11. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuũ, in pace ſunt omnia quæ poſſidet: ſi autem fortior eo ſuperueniens vicerit illũ, vniuerſa eius arma auferet &c. illa ergo potentia aut fuit diuina, aut humana. De diuina ergo ipſi erant aduerſarij Dei & mali. Si verò humana, ergo magis timenda eſt humana ptãs eis quàm poteſtas eorũm hominibus. ¶ Et notandum ꝙ aliqui peruenerũt ad tantam fatuitatẽ, vt crederent deos huiuſmodi partitos fuiſſe totum orbẽ. Sed puerile eſt dicere Altiſſimũ ſortẽ miſiſſe ꝓ diuiſione illa, cùm ſors non habeat locum niſi vbi eſt ignorantia, quæ in Altiſſimum, qui ſapiẽtiſſimus eſt, non cadit. Si verò ipſi Altiſſimo inconſulto ſortem miſerunt, nihil iuris per hoc habuerunt in orbem terrarum. Si verò de beneplacito Altiſſimi, quod ridiculum eſt, quomodo de partibus illis exterminati ſunt? ¶Itẽ aut amicitia eſt inter deos huiuſmodi, aut non. Si eſt, ergo vnus eorum amat cultores alterius: nec ꝓpter cultores ſuos proprios inimicus erit cultoribus aliorum, nec contra illos iuuabit cultores ſuos. Si verò non eſt amicitia, ſed odium: ergo ipſi mali ſunt. Quia aut eſt iuſtum odium inter eos, aut non iuſtũ. Si iuſtũ, ergo ipſi ſunt iuſtè odiẽdi, & ita ſunt mali. Si iniuſtũ, illud non poſſunt ipſi habere, niſi ſint mali. Malitiã etiam eorum oſtendit, quòd cultores ſuos iuuant in eis quæ mala ſunt, vt patet ex ſcriptis Magicis, vbi docetur quomodo conſilio talium ſpirituum viri vel mulieres nimio amore intendãtur, vel quomodo alia ſcelera poſſint perpetrari. ¶Si q̃s verò dicat tales ſpiritus non eſſe honorandos honore diuino, ſed honore qui eis cõpetit, quia apud Deum poſſunt impetrare vel procurare aliquod beneficiũ eis qui eos honorant. Hoc planè concedendum eſt, & hæc eſt aſſertio fidei catholicæ. Quid ſi ſpiritus boni honorandi ſunt tanquam amici Dei, non tã quã dñi vel dij, ſed tanquã ſerui Altiſ-

Altiſſimi,quorũ miniſterio mul
ta beneficia poſſunt nobis pro-
uenire, & ſpes ſuffragij in eis po
teſt poni? Sed non debemus eos
reputare authores ſalutis, ſed po
tius impetratores: nec ſacrificiũ
faciendum eſt in eis.Eo enim ꝙ
aliquis alicui ſacrificat, eum cui
offert authorem ſanctitatis con-
fitetur,& eum inuocat ad ſancti-
ficandum illum,pro quo illud ſa
crificium offertur. Itẽ facto profi
tetur ſe eſſe in manibus illius cui
ſacrificat ad perdendum, vel ad
ſaluãdum: ſicut animal illud eſt
in manibus ſuis ad occidendum
vel perdendum.Iſta verò ſoli Al
tiſſimo attribuẽda ſunt.Mali ve-
rò ſpiritus non ſunt honorandi,
qui apud Deũ nullum bonum
nobis impetrare poſſunt. Non
ſunt etiam timendi amicis Dei,
cũ non poſsint eis nocere. ¶Con
ſequẽter tangendum eſt aliquid
de illa ſpecie idololatriæ,quæ eſt
cultus luminum. Et notandum
ꝙ hi qui ſunt huius erroris,dicũt
mortales ſubiectos eſſe ſoli,& lu
næ, & ſtellis,etiam quantum ad
ſapientiam vel ignorantiam, &
quantum ad mores bonos, ſiue
malos.Et dicunt cęleſtia lumina
ſecundum ſitus ſuos ſeu conſtel-
lationes cauſam eſſe morum bo
norũ vel malorũ in hominibus.
Quod multis modis patet eſſe
falſum. Primo,quia non propter
ſtellas homo, ſed ſtellæ propter
hominẽ factæ ſunt,vt dicit Greg.
Item haberi poteſt ex principio
Gen.vbi ſic legitur: Fiãt lumina-
ria in firmamento cæli, &c. Et
ſubditur:Vt illuminent terrã. Il-
luminatio terræ cauſa fuit quare
fierent.vnde ſubditur ibidem:Et
poſuit eas in firmamẽto cæli, vt
lucerent ſuper terram.Propterea
Ioſue iubẽti ſol & luna obediũt.
Ioſue 10.Ergo cultoribus Dei ſol
& luna ſubiecta ſunt, & non ipſi
cultores ſoli & lunæ. Itẽ & ſol &
luna naturaliter operantur in ho
minibus ea quę ipſi eis imponũt,
aut ſciẽter & voluntariè. Si natu
raliter, operatio illa ſeruilis eſt,
propter quod dicit Philoſophus,
ꝙ natura operatur per modum
ſeruientis.Vnde virtus ſic operãs
ignobilis eſt reſpectu virtutis li-
berè operantis, quæ poteſt ſuper
vtrunque oppoſitorũ, ſcilicet ſu-
per ſuum operari & ſuum non
operari:quod aũt ignobilius eſt,
non eſt cauſa rei nobilioris: ergo
virtus naturalis luminum cę-
leſtium non efficiet ſapientiam,
vel virtutes,vel bonos mores,vel
quaſcunque artes in hominibus,
cùm hæc ſint nobiliora virtute
naturaliter operãte, quã ponunt
in dictis luminibus. Si verò ſcien
ter & volũtariè operãtur prauos
mores vel errores in hominibus:
ergo ipſa mala ſunt, & Deo ini-
mica. Præterea malitia iſta aut
eſt eis innata,aut eſt acquiſita.Si
innata,ergo ſunt mala naturali-
ter:hoc aũt impoſsibile eſt ꝙ ali-
qd ſit naturaliter malũ.Præterea
cũ nihil ſit in eis naturaliter qđ
Deus nõ creauerit in eis, Deus il
lã malitiã creaſſet, qđ lõgè eſt à

Dei bonitate. Si verò acquiſita: ergo corrupti ſunt & mutati à ſuo ſtatu naturali quantũ ad ſpiritũ, quę in iſtũ errorẽ neceſſe eſt ponere in eis: hęc autẽ corruptio nõ põt eſſe in eis ſm ſpiritũ, cũ corpora eorũ ſint incorruptibilia. In ſubſtãtijs.n. ex ſpiritu & corpore cõpoſitis, quales filij qui ſunt huius erroris credũt eſſe cæleſtia lumina, neceſſe eſt nobiliorem eſſe ſtatũ ſpirituum q̃ corporũ. Præterea creaturæ rationales cũ aliquid volũtariè operantur, primo intelligunt & deſiderãt: ex quo ſequeretur lumina illa cæleſtia mala eſſe quæ deſiderarent malos mores eſſe in hominibus. Item hic eſt modus operandi ſubſtantiarũ quæ compoſitæ ſunt ex ſpiritu & corpore, vt primo operentur in ſeipſis operationes merè ſpirituales, vt eſt intelligere & deſiderare: ſecundo in corporibus ſibi coniunctis operationes corporales, vt eſt motus, & per illas iterum alias in corpora aliena, & iſte ordo operationũ ſemper ꝓcedit quaſi ingroſſando & quaſi per elongationẽ à ſpirituali ſubtilitate & nobilitate. Vnde ſi iſte eſt modus cæleſtiũ lũminũ operandi in homines, per hãc viam non poterant imprimi niſi corporales diſpoſitiones ignobiles in hominibus, & nõ ſciẽtiæ & virtutes. Præterea diuerſitas hominũ qui eadẽ hora naſcũtur & mores habet diuerſos, oſtẽdit falſa eſſe quæ dicũtur ab his q̃ ſunt in hoc errore de cæleſtibus luminibus. Dicunt.n. eũ qui ſub tali cõſtellatione naſcitur, talẽ hominẽ futurũ, & qui tale opus ſub tali hora incipiet, proſperaturũ. Manifeſtè autẽ videtur ꝙ nati vna & eadẽ hora, vel aggreſſi opus aliquod diuerſos habẽt euentus. Falſum eſt ergo quod prædicti idololatræ de effectibus cæleſtium luminum dicunt. ¶ Itẽ cõſtellationes ſeu poſitiones ſtellarũ aut ſunt tantùm ſigna euẽtuũ inferiorũ, aut ſunt ſigna & cauſæ. Si tantũ ſigna, aut comitantur res de neceſſitate, aut nõ. Si ſic, cùm ſigna euerti non poſſunt, vel mutari, erunt ipſi euentus ineuitabiles, & omnia de neceſſitate euenient mortalibus. Si nõ erũt ſigna iſta poſſibilia ſeparari ab his quorũ ſunt ſigna: ergo poterũt fallere: ergo nõ eſt ſcientia de ſignificationibus eorũ. Scientia.n. & ars non ſunt de fallibilibus. Si verò ſigna ſunt & cauſæ iſtorũ euentuũ, erũt euentus rerũ neceſſarij, cùm cauſæ iſtæ ſint neceſſariæ: motus.n. cælorum cum ſuis diſpoſitionibus neceſſarius eſt immutabilis. Figura enim cæli & poſitio ſtellarum futura cras hac hora, nullo modo auerti poſſunt, quin ſint futura cras, & ſimiliter ſe habet de omni diſpoſitione cæli & cæleſtium: ergo oẽs euentus, quorũ cauſa eſt conſtellatio, ſunt ineuitabiles. ¶ Præterea qui luminibus cęleſtibus ſeruiebant, aut intendebant ſeruire

ſpiritibus q̃ præſidebãt huiuſmodi corporibus, aut compoſitis ex corporibus & ſpiritibus, aut corporibus inanimatis. Si ſolis ſpiritibus, eiſdẽ rationib' põt deſtrui hæc ſpecies idololatriæ, quibus cultus dæmonũ prius deſtructus eſt. Si verò corporibus inanimatis, vanè & ignominioſè ei ſeruiebãt, cùm nec ſeruitiũ eorum nec ſeruitores agnoſcerent, nec in remunerationẽ eorũ intendere poſſent. Si verò cõpoſitis, cõpoſita erant animalia, vt ipſi credebãt: ergo vel rationalia & intelligẽtia, aut non. Si non, ergo ignobiliora erant homine: animal.n. rationale nobilius eſt irrationali: peruertebatur ergo naturalis ordo, cum homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cũ tãta diſtãtia eſſet huiuſmodi animaliũ ab hominibus, vt nullus clamor hominũ ad ea poſſet attingere: idẽ erat acſi ſurdis tales preces fierẽt. Præterea impoſſibile eſt, ꝙ deitas ſit in eo quod non intelligit. Intelligere.n. eſt illud in quo maximè ſpiritus creatus Deo aſſimilatur. Si verò rationabilia & intelligibilia, impoſſibile eſt eos deos eſſe, cùm ſ̃m aſtronomos ipſimet fiant infortunati & nõ liberi à malis, & impediantur caſu aut oppoſitione fortiorum ſignorũ. Diuinitas.n. ſemper eſt libera & inuicta & impedimẽtũ ſignũ eſt impotẽtiæ. ¶ Vltimo tangendũ eſt de illa ſpecie idololatriæ, quæ eſt cultus militiæ cęli: de qua frequẽter loquitur ſcriptura ſacra. Adorans militiã cæli, ſiue ſit uir, ſiue mulier iubetur lapidibus obrui. Deut. 17. De militia cęli habes 4. Reg. 21. & 23. & Eſa. 14. & Sophon. 1. Act. 7. Et notandũ ꝙ militiã cæli vocauerunt q̃ huius erroris fuerunt, multitudinẽ ſpirituũ, quorũ quoſdam dicebãt præeſſe cælo ſtellato, alios autẽ Saturno & circulo eius: alios alijs planetis & circulis eorũ: alios verò præeſſe igni, alios mari, alios terræ, & vtebantur inuocationibus huiuſmodi ſpirituum prout credebant congruere maleficijs ſuis. Impietas autem huius erroris manifeſta poteſt eſſe ex hoc, ꝙ inuocationes huiuſmodi ſpirituũ æquè fiebant ad bona facienda & ad mala. Vnde ſi ſpiritus illi exaudiebant illos & in bonis & in malis, ipſi erant mali. Si verò in bonis tantum, mendaces erant libri eorum, & ſcriptores eorum, & ipſi ſpiritus ſecundum ipſos, quorum reuelatione ſe talia ſcripſiſſe ſcripſerunt.

De errore principali Manichæorum. Et primò authoritates & rationes quibus ipſi innituntur, eis ſubtrahuntur. deinde ponũtur authoritates & rationes quibus error ille deſtruitur. Cap. VIII.

SEquitur de errore Manichæorum, qui vt ait Aug. in lib. de natura boni, ſenſum perdiderũt ſtudio contradicendi. Hi ponunt duo principia: vnum principium boni,

boni, alterũ mali. Vnus ſecundũ eos princeps lucis eſt, cuius habitatio eſt regio lucis ſuper iſta viſibilia. Alter eſt princeps tenebrarũ ex aduerſo, cuius habitatio eſt regio tenebrarũ, & vterque princeps habet ſecundũ eos popolũ ſuũ. Manichæi ad principem tenebrarum ponũt eſſe corruptibilia & mutabilia. ¶ Iſte error valde contumelioſus eſt & creatori & creaturis. Creatori, quia magnã partem regni ſui & gloriæ ſuæ ei aufert, dum aufert ei dñium creaturarũ viſibiliũm, quæ plures videntur eſſe quàm inuiſibiles. Creaturis etiã contumelioſus eſt, quas ſubtrahit dominio tam honorabili: & ſubdit eas tam vili ſeruituti, vt eſt ſeruitus diaboli. Vnde error iſte valde odibilis eſt & creatori & creaturis. Huic errori primo ſubtrahemus authoritates & rationes quibus innititur, oſtendendo authoritates impertinentes eſſe ad eius confirmationem, & rationes infirmas, vt ſic facilius corruat. Authoritates verò quibus innituntur, hę ſunt. Legitur Gene. 1. Poſt creationem cæli & terræ, ꝙ tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Ex quo ipſi inferunt non fuiſſe Deum benignum, qui opus ſuum incœpit à tenebris, nõ intelligẽtes tenebras non eſſe alicuius rei exiſtentiam, ſed lucis abſentiam. Vnde non oportet ponere aliquem authorem tenebrarum, cùm tenebræ nihil ſint niſi lucis abſentia. Nec minus laudabilis eſt mũdi creator, ſi à nihilo incœpit. imò hoc commendat eius potentiam, ꝙ ex nihilo lucẽ & alia creauit. Per hoc enim oſtenditur per ſe potẽs operari ſine materia præiacente vel inſtrõ, quod proprium eſt oĩpotentis. Itẽ Matth. 4. legitur de diabolo, ꝙ oſtendit Chriſto oĩa regna mũdi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mũdi diaboli erãt, cùm omnia Chriſto promiſerit. Quæ probatiò ridiculoſa eſt, cùm diabolus ſit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cùm Ouid. primo de Arte amandi dicat: Pollicitis diues quilibet eſſe poteſt. ¶ Item Matt. 6. Dicit Chriſtus: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: vocans diabolum dñm, eò ꝙ ſit dñs mundi, vt ipſi aiunt, ergo ipſe eſt Deus vel creator ipſius. Quæ argumẽtatio nulla eſt, cùm reges gentium dominentur eorum. Luc. 22. qui tñ non ſunt dij vel creatores. Pręterea diabolus dñs eſt vſurpatione iniuſtè detinens alienum, ſecundum illud Luc. 11. Hanc autem filiam Abrahæ, quã alligauit Sathanas, ecce, decem & octo annis, non oportuit ſolui à vinculo iſto die Sabbati? ¶ Item legitur Matthæi 7. Non poteſt arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non poſſunt eſſe ab eodem prin-

cipio à quo ſunt bona: ergo ſunt duo principia, vnum bonorũ, & aliud malorũ. Sed ſermo veritatis quo vtuntur ad confirmationẽ falſitatis, materiã miniſtrat cõfuſionis eorũ. Licet.n. arbor bona non faciat fructũ malũ: tñ nihil prohibet fructũ quem arbor bona bonũ produxit, pòſt putreſieri & corrũpi: & nemo adeò ſatuus eſt, cũ videt diuerſa poma in arca vel in menſa, quorũ alia putrida ſunt, alia ſana, ꝙ ꝑꝑ hoc credat ea nõ poſſe eſſe ex eadem arbore. Præterea multę mulieres ſunt hodie corruptæ, quæ tñ virgines natæ ſunt, nec aliquis credit duas mulieres nõ habere poſſe vnã matrem, eò ꝙ vna virgo, alia corrupta ſit. Sic nihil prohibet diabolũ eſſe bonũ creatione & factum à Deo: malũ verò ſua peruerſa voluntate. ¶ Item Io. 8. Vos ex patre diabolo eſtis. Ex quo inferunt: ergo diabolus eſt creator eorum. Sed nõ ſequitur. Pater enim dicitur aliquis alterius, vel quia ab eo habet ſubſtãtiam, vel quia ab eo habet mores, ſuſcipiendo eius doctrinam, vel imitando vitam: hoc tertio modo, ſcilicet per imitationem, diabolus erat pater eorũ, imitabantur enim eũ. Sic Pau. 1. Cor. 4. oſtendit ſe patrem Corinthiorũ qui eius ſuſceperant doctrinã, dicens: Vos vt filios meos chariſſimos moneo. Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres: nã in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui. Hunc ſenſum Dominus inſinuat in hoc, ꝙ eos qui ſunt ex Deo diſtinguit ab his qui non ſunt ex Deo per auditũ diuini verbi, dicens: Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Obedientia diuini verbi oſtendit, qui per gratiam ſint filij Dei: inobedientia verò qui filij diaboli. ¶ Item Io. 14. Venit princeps mundi huius, & in me nõ habet quicquã: diabolus princeps huius mundi dicitur: ergo mundus eſt ab eo. Sed nõ ſequitur. Non enim omnes principes ſunt dij vel creatores. Præterea ipſe princeps erat vſurpatiuè, vnde iudicio à mundo erat eijciendus. Ioã. 12. Nunc iudiciũ eſt mundi, nunc princeps mũdi huius eijcietur foras. Eiuſdem 16. Princeps mundi huius jam iudicatus eſt. ¶ Item Io. 18. Dicit Chriſtus Regnum meum nõ eſt de hoc mundo: ergo Chriſtus nõ eſt rex huius mundi: ergo mundus regnum diaboli eſt. Sed dicẽdum ꝙ regnum Chriſti fideles vocantur, qui nõ ſunt de hoc mundo, quia nõ ſunt dediti mũdanis: ſunt tamen in mũdo, ſed quaſi exulantes & æternum regnũ Chriſti deſiderãtes. Io. 15. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret, quia vero de mũdo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Fuerunt ergo quan

quandoq; Apoſtoli de mundo,ſ. da amatoribus mundi, ſed iã nõ erant.Item Ioan.17. De mundo nõ ſunt,ſicut & ego non ſum de mundo. Regnum etiam Chriſti in quo ipſe ꝑfectè regnat, regnũ cæleſte eſt:vbi nihil fit niſi beneplacitũ ſuũ,de quo poteſt intelligi vberũ prædictũ. ❡ Item legitẽ 2.Cor.4.in quibus Deus huius ſeculi excecauit mentes infideliũ: diabolus ergo Deus huius ſeculi eſt.Sed ad hoc ſatis rñdet Paul.1. Cor.8. dicens: Scimus ꝙ nullus eſt Deus,niſi vnus:nam etſi ſunt qui dicantur dij,ſiue in cælo,ſiue in terra,ſiquidem ſunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nuncupatiuè ſolùm Deus vel dominus eſt,& nõ ſecundum veritatem. Venter etiam aliquorũ Deus vocatur,ad Phi.3.ubi dicitẽ, Quorum Deus venter eſt: non tñ uenter creator eorum eſt.Item 1.Ioan.vl.Mundus totus in maligno poſitus eſt: ego malignus fecit mundũ. Sed non ſequitur: non enim dicitur ꝙ mundus à maligno conditus ſit, ſed in maligno poſitus: id eſt, in poteſtate maligni: amatores enim mundi qui mũdus dicũtur, ſuppoſuerunt ſe ſeruituti maligni.❡ Itẽ legitur Eph.2.Eramus natura filij iræ: ergo eramus natura mali,ergo natura eſt mala,ergo à principio malo. Ad quod dicendum, ꝙ ſicuti contingit patrem carnalẽ adeò iraſci filio propter magnitudinem culpæ eius, vt ira illa extendatur etiã ad filiũ filij quantũ ad priuationem hæreditatis vel alterius beneficij quod eſſet ei daturus, niſi fuiſſet culpa patris: ſic Deus adeò iratus fuit primis parentibus propter magnitudinẽ peccati eorũ,vt ira illa extenderetur vſq; ad filios eorũ, quantũ ad priuationẽ viſionis diuinæ. Nullus.n. homo dignus fuit videre faciem Dei vſq; ad Chriſtũ,in quo Deus pater ſibi bene complacuit, per quẽ credẽtes in eũ perfectè ſunt reconciliati Deo. In verbo ergo Apoſtoli, natura dicitur nõ prout eſt primò inſtituta,ſed pro natiuitate qua nati ſumus à parentibus qui peccauerũt, à qbus habebamus quòd filij iræ eſſemus. ❡ Cauſam quare valde magnũ fuit peccatũ primorũ parentũ, tãgit Augu. 14. libr.de Ciui.Dei, dicens: In paradiſo tanto maior inobedientia fuit, quãto id quod pręceptũ eſt, nullius difficultatis fuit:vbi.n. magna eſt inobedientiæ pœna propoſita,& res à creatore facilis imperata,quiſnã ſatis explicet quantum malum ſit nõ obedire in re facili, & tantæ poteſtatis imperio, & tanto terrẽte ſupplicio? ❡ Rationes quibus innitũtur Manichæi, hæ ſunt. Dicũt enim: ſi Deus bonus creauit iſta corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut non. Si nõ potuit,impotẽs fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed

mira eſt cõſequentia iſta ꝙ De⁹ inuidus fuerit, ſi facere vel dare noluit qđ potuit.ſimile.n.eſt,acſi diceretur:fuit inuidus,nõ ꝓdigus,vel indiſcretus,Sapientiæ eſt moderari ptãtem & volũtatẽ. Inſipiẽs eſt q oĩa vult q̃ põt.Sũmæ bonitatis fuit, ꝙ viſibilia iſta fecit.Sapiẽtię rarò fuit,ꝙ voluit ea finẽ hẽre, vt manifeſtũ fieret ea habuiſſe principiũ & eſſe, qđ poterant amittere,aliũde habuiſſe, & ſic eſſent via veniẽdi ad cognitionẽ Dei:voluit enim Deus bona tranſitoria eſſe,ne qs adhæreret eis bonis permanentibus neglectis.Aug. O mũde immunde quid ſtrepis? quid auertere conaris,tenere vis fugiens, qd faceres ſi maneres? Itẽ peccare eſt ſpreto incõmutabili bono cõmutabilibus adhærere. ¶Alia ratio eorũ eſt, ꝙ vident multa noxia inter creaturas quæ nullã vidẽtur habere vtilitatẽ : vt ſunt ſerpentes, muſcæ,araneæ, quæ nõ vidẽtur eis eſſe à Deo. Sed certè nulla creatura eſt quæ nõ habeat vtilitatẽ, licet aliqñ lateat.Aug.in li. 11.de ciui.Dei:Venena ipſa quę per inconuenientiam pernicioſa ſunt, probè adhibita, in ſalubria medicamẽta verſũtur:nequaquã à cõtrario ẽt hęc qbus delectanť, ſicut cibus & pot⁹,& iſta lux,immoderato & importuno vſu noxia ſentiunť:Vnde nos monet diuina ꝓuidentia, nõ res inſipiẽter vituperare, ſed vtilitatẽ rerũ diligẽter inqrere:& vbi noſtrũ ingenium,vel infirmitas deficit,ita credere occulta: ſic erãt quædã quæ vix potuimus inuenire,quia ipſa vtilitatis occultatio,aut humilitatis exercitatio eſt, aut elationis attritio.Idem libr.11.Quid igne flãmante,vigente atq; lucẽte pulchrius? quid calefaciente, curante,coquente vtilius, quãuis nihil ſit eo vrente moleſtius? Creaturæ vtiles ſunt diſcretè vtentibus, noxiæ indiſcretè vtentibus. ¶Inter creaturas quædã ſunt creatæ in nutrimentũ, vt herbæ & fructus arborũ.Quædã in adiumẽtum, vt iumenta.Quædã ad humiliandũ hominẽ : vt muſcæ & pulices, à quibus homo non poteſt ſe defendere.Auguſt.Homo dicit tibi conuitium, & tumes,& iratus es pulicibus reſiſte vt dormias. Quędã ad eruditionem,vt formica. Prouer.6. Vade ò piger ad formicã, & cõſidera vias eius, & diſce ſapientiã. Quędã ad puniendũ peccatores, vt gehenna. Quædã ad exercitium patiẽtiæ noſtræ, vt ſerpentes.Quædã ad conſolationẽ vel delectationem, vt flores.Ber. Quãta largitus eſt nobis Deus ad ſuſtẽtationẽ, quãta ad eruditionẽ,quãta ad conſolatianẽ, quãta ad correctionem, quãta ad delectationẽ?¶Alia ratio eorum eſt,ꝙ vident multa in hoc mundo inordinatè fieri propter qđ eis videtur ꝙ Deus non ſit huius mũdi rector,nec dominus,neq; creator. ¶Ad quod dicendũ ꝙ vniuerſitas creaturarũ

in

n mundo iſto ordinata eſt:& vt ait Philoſophus, Nulla res eſt cuius ortum legitima cauſa & ratio nō præcedat. Iob.5. Nihil fit: in terra ſine cauſa. Etiam aues viles nō moriuntur in mundo iſto ſine Dei prouidentia. Matth.10. Nōne duo paſſeres aſſe venerūt? & vnus ex illis nō cadet ſup ter ram ſine patre veſtro. As aſſis, eſt nomen ponderis, qđ non ſolent pōderatores diuidere pp ſui paruitatem. Eccl.5. Ne dicas corā angelo, Non eſt puidentia: q angelus tibi deputatus eſt à Deo ad cuſtodiā: ne fortè iratus Dñs ſup ſermones tuos diſſipet cuncta opera manuū tuarū. Et in eodem: Si videris calūnias egenorum, violenta iudicia, & ſubuerti iuſtitiam in prouincia, nō mireris ſup hoc negotio: quia excelſo excelſior alius eſt: & ſuper hoc quoq; eminentiores ſunt alij, & inſuper vniuerſæ terræ rex imperat ſeruienti. Augu. Omne qđ in terra fit ab intelligibili aula ſummi Imperatoris, procedit iuſta pmiſſione, ſalubri ordinatione, vel efficaci volūtate. Bona Deus volendo ea efficit: mala vero iuſtè permittit fieri, & ſalubriter ordinat. ¶ Tripliciter autem mala ſunt ordinata ēt mala culpæ. Primo modo, quia habent ſecū mala pœnæ, vt non ſit dedecus culpæ abſq; dedecore pœnæ vel vindictæ. Iudas ita ſedet in inferno, ſicut lapis pretioſus in auro. Aug. in libro de libero arbi. Nullo interuallo tpis iſta diuidūtur, vt quaſi alio tpe nō faciat qđ debet, & alio patiatur, ne vel tpis puncto vniuerſalis naturæ pulchritudo turpetur vt ſit in ea peccati dedecus ſine dedecore vindictæ. Secundo quia bona comparata malis pulchriora apparent. Augu.11.li. de Ciuitate Dei: Mala voluntas quæ ordinem naturæ ſeruare noluit, non ideò iuſti Dei leges omnia bene ordinantis effugit: quia ſicut pictura cū colore nigro, loco ſuo poſito, ita vniuerſitas rerum, ſi quis poſſit intueri, etiam cum peccatoribus pulchra eſt, quamuis eos per ſeipſos conſideratos ſua deformitas deturpet. Tertio, quia proſunt bonis. Ro.8. Scimus quoniā Diligentibus Deum omnia cooperātur in bonū. Aug.11.lib. de Ciuitate Dei Deus ſicut naturarum bonarum optimus creator eſt, ita malarum voluntatum iuſtiſſimus ordinator, vt cum illæ malè vtantur naturis bonis, ipſe etiam bene vtatur voluntatibus malis. Itaq; fecit vt diabolus inſtitutione illius bonus, volūtate ſua malus in inferioribus ordinatus illuderetur ab angelis eius: id eſt, vt pſint tentationes eius ſanctis quibus obeſſe deſiderat: & quoniā Deus eū conderet, futuræ malignitatis eius non erat ignarus, & præuidebat quæ bona de malo eius eſſet facturus. Prætereà Pſal. ait: Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei: vt in

eo ipſo, ꝙ fecit eum, licet per bonitatem ſuã bonũ, iam ꝑ ſuã prę ſentiã præparaſſe intelligat quo illo vteretur & malo: neq; enim Deus vllũ nõ dico angelorũ, ſed vel hominũ crearet quẽ malum futurũ eſſe pręſciſſet, niſi pariter noſſet, quibus eos bonorum vſibus cõmodaret. Ber. Iucũdũ Dei iudiciũ, ꝙ ille ſuperbus malleator humiliũ neſciẽs eis coronas fabricat ꝑpetuas, omnes impugnãdo & omnibus ſuccũbendo. ¶ Alia ratio eorũ eſt, ꝙ ſi cauſa eſt immutabilis, erit immutabilis effectus. Sed hoc nõ eſt verũ vniuerſaliter. Non enim neceſſe eſt, ꝙ effectus aſſimiletur cauſæ efficienti volũtariè operãti: imò fœdus pictor interdũ pingit imaginem pulchram, & pictor pulcher interdum pingit imaginem turpem. ¶ Alia ratio eſt, ꝙ ꝯriorum contrariæ ſunt cauſæ, vnde cum ſm eos bonũ & malũ ſint contraria, erunt à contrarijs principijs, ſ. in principio bono & principio malo. Ad qđ dicendum, ꝙ illud verbum, ꝯriorum ꝯrię ſunt cauſæ: nõ eſt verũ vniuerſaliter. Cauſa.n. efficiẽs voluntariè operans põt eſſe cauſa contrariorũ. Idem.n. pictor põt facere imaginem albam & imaginem nigrã, & pulchrã & turpem. Ro. 9. An nõ habet ptãtem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in cõtumeliam? Sed cauſa naturaliter operans quæ operatur ſm ſimilitudinem, dans ſpeciem ſuam patienti, non põt eſſe cauſa contrariorum: cũ non habeat in ſe ꝯrias ſpecies ſeu formas. Prę terea malum non eſt contrariũ bono, ſed boni priuatio: vnde non eſt neceſſe aliquid exiſtens ponere eius principiũ. Io. 1. Sine ipſo factum eſt nihil. Aug. in lib. Soliloquiorũ: Deus q paucis ad id qđ verè eſt refugientibus, oſtẽdit malum nihil eſſe. Idem 12. li. de Ciui. Dei: Malæ voluntatis cauſa efficiens nihil eſt. Et iterũ: Nemo quærat cauſam efficientẽ malæ voluntatis. Non.n. eſt efficiens, ſed deficiens: quia nec illa eſt effectio, ſed defectio: deficere enim, quod ab eo ſummè eſt ad id qđ minus eſt, hoc eſt incipere habere volũtatem malã. Quod idẽ Augu. exclamat in lib. de lib. arb. dicens: Peccare eſt ſpreto incõmutabili bono, bonis commutabilibus adhærere. Idem in li. de natura boni: Deus nõ plantauerat arborẽ malã in paradiſo, ſed ipſe erat melior qui eã tangi prohibeat. Nõ eſt ergo peccatũ malæ naturæ appetitio, ſed melioris deſertio. ¶ Item cum duplex dicatur eſſe malũ, malũ. ſ. pœnę, & malum culpę. De malo pœnę cõſtat, ꝙ bonũ eſt, cũ ſit punitiuum & deſtructiuum mali culpæ, & à Deo põt eſſe, cũ ad iuſtitiã eius ꝑtineat punire offenſas ſuas, & hoc cedat Deo ad gloriã. Aug. 12. li. de Ciui. Dei: Cùm in pęnis eſt natura vitioſa excepto

eo ꝙ natura eſt, ẽt hoc ibi bonũ eſt, ꝙ impunita non eſt: hoc.n. eſt iuſtum, & oẽ iuſtũ ꝓculdubio bonũ. Item in lib.de natura boni: Peccantes ordinãtur in ſupplicijs: quæ ordinatio quia naturę eorum non cõpetit, pœna eſt: ſed ꝗa culpæ cõpetit, iuſtitia eſt. Item cum alicui pęna debita reddit nulla, eſt iniꝗtas apud Deũ: ꝗa melius ordinatur natura vt iuſtè doleat, ꝙ̃ in peccato impune gaudeat. Malum ẽt culpæ eſt in natura bona: & ideo malum eſt, ꝗa naturæ bonę nocet. Aug. 12.li.de Ciu.Dei: Etiã vitio valde magna valdeq; laudabilis oſtenditur ipſa natura. Cuius.n. rectè vituperatur vitiũ, ꝓculdubio natura laudatur, nã recta vitij vituperatio eſt, ꝙ eo honeſtaĩ natura laudabilis. Itẽ ſi naturæ bonæ nõ eſſent, eis vitia nocere nõ poſſent. Nunqd eis nocendo faciunt, niſi; ꝙ adimũt integritatẽ, pulchritudinẽ, ſalutẽ, virtutẽ, & quicqd bonæ naturæ per vitium detrahi ſiue minui conſueuit: Quòd ſi oĩno deſit, nihil boni adimendo, nõ nocet, ac ꝑ hoc nec vitiũ eſt. Nã eſſe vitium & non nocere, eſſe nõ põt. Idem in li.de natura boni: Non põt eſſe dolor in naturis bonis: hoc.n. ipſum qđ reſiſtit vt doleat: quodãmodo recuſat non eſſe qđ erat, quia bonum aliqđ erat. Item in animo dolorem facit voluntas reſiſtens ptãti maiori: in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. Diony. Non eſt natura mala, ſed hoc eſt naturæ malũ, non poſſe, quæ ſunt naturæ ꝑficere. Damaſ. Malitia non ſubſtãtia aliqua eſt, neque ſubſtantiæ idioma, id eſt ꝓprietas, ſed accidens, ſ. ex eò ꝙ ſm naturam voluntariè eſt euerſio. Idioma vel ꝓprietas dr̃ qđ ineſt ſubſtantiæ ſm primam inſtitutionem naturæ, qđ nõ eſt peccatum. Damaſ. Oĩa quæcunq; fecit Deus ita manẽtia quẽadmodum creata ſunt, bona ſunt valde: voluntariæ autem ſecedentia ab eo qđ ſm naturam ad id qđ præter naturam eſt venientia, in eo qđ malum eſt. Fiunt igitur ſm naturã oĩa ſeruientia naturæ, & obedientia ſunt conditori. Qñ igitur voluntariè aliqua creaturarum effrenata & inobediens facienti eam fit, in ſeipſa conſtituit malitiã. ¶ Malum culpæ eſt actus deficiens vel imperfectus, & eſt velut fructus degener. Ab eadem vitè põt eſſe vua & labruſca. Eſa.5. dr̃ de vinea ſynagogę: Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Et Hiere.2. Ego plãtaui te vineã electã omne ſemen verum: quõ ergo cõuerſa es in prauum vinea aliena? Eundẽ patrem poſſunt habere filius degenerans, & filius ſm generoſitatem patris viuens. Sic ab eodẽ põt eſſe bonus actus, ſ. ex libero arbitrio. Sed malus actus qui eſt actus imꝑfectus, eſt ab eo non defectu, ſicut eadẽ potentia gradiendi põt eſſe princi-

piū rectę ambulationis & claudicationis:ſed claudicationis ē prīcipiū ipſa deficiēs. Diony. Bonū in qbuſcunq; pfectè ineſt, pfecta facit & integra & pura & optima:minus verò ipſum participātia & imperfecta ſūt bona & miſta per defectū boni. Itē defectus formæ eſt priuatio ordinis: hoc nō oīno malū, ſed minus bonū. Item malū eſt infirmitas & defect⁹ boni. & ſicut ex ſtipite arboris inflexibili eſt virga flexibilis, eò ꝙ virga eſt tenuis & infirma:ſic ex Deo inflexibilis ad malū eſt liberū arbitriū flexibile ad bonū & malū. Ad bonum, qa ex Deo bono:ad malū, qa ex nihilo. Auguſt. in lib. de fide, ad Pet. Quia Deus ſummè bonus eſt : dedit oībus naturis quas fecit vt bonæ ſint. Ideò naturæ factæ ex Deo proficere poſſunt, quia eſſe cœperunt. Ideò deficere, qa ex nihilo factæ ſunt. Idē in lib. de lib. arbi. Ideò poſſibilitas ad defectū eſt in creatura: qa à non eſſe in eſſe pcedit. Secundū Damaſc. Quæcūq; creata ſunt alterabilia ſunt, vel ſm corruptionē, vel ſm electionē, vel voluntatē. Secundum corruptionē, corruptibilia iſta: ſm electionē vel voluntatē, ſpirituales ſubſtantiæ. ¶Et notandū, ꝙ actus q eſt peccatū, malus eſt, cùm ſit miſerię adductiuus. Diony. Nō eſt malū puniri, ſed malū eſt dignū pęna fieri. Eſt ēt malus q Deū bonū oſtendit cōmutabile ei præeligendo. Peccamus enim præeligētes, vt dicit Augu. & hæc præelectio coutumelioſa eſt. Itē malus eſt: quia potētiā & à qua eſt corrūpit, diminuendo habilitatem eius ad bonū. Iuſto enim iudicio Dei fit, cū potentiā Domini à quo eſt offendit, vt ipſa corrumpatur ab actu qui ab ea eſt. Et ſicut virga flexibilis ad dexterā & ſiniſtrā, ſi frequenter flectatur ad ſiniſtrā, remanet magis inclinata ad partē iſtā: ſic libe rum arbitrium ſi frequēter inclinetur ad malū, pronum fit ad illud, & magis elongatur à bono. Item eſt malus: quia legi diuinæ eſt contrarius, & ita voluntati diuinæ nō ſubiectus. ſm illud Augu. Peccatū eſt factū, vel dictū, vel cōcupitum contra legē Dei. Itē eſt malus, qa imperfectus reſpectu actus q deberet exire à tali potētia, ſ. libero arbitrio : eſt. n. quaſi brutalis actus qui in cane vel in leone non eſſet malus actus, qui in libero arbitrio malus eſt. Et ponit exemplū Dionyſ. de ferocitate leonis & ira canis. Ira enim in cane bona eſt, cū ſit animal cuſtoditiuū, & ipſum pertineat extraneū abigere. Ferocitas ēt nō eſt mala in leone, cū naturā eius nō corrūpat, qđ. n. nō corrūmpit naturā, nō eſt malum, vt ait Diony. Item malus eſt actus, qa eſt in habēte rationem à quo ordinari debuit, & nō ordinatur: vnde in puero nondum habente vſum rationis malus non eſſet, nec in inſano q rationē haberet

omnino impeditã.Diony. Malũ dæmoni eſt contra deiformẽ intellectũ eſſe,animę cõtra rationẽ corpori contra naturam. Et licet actus malus deficiẽs ſit prædictis modis: tñ adhuc nõ eſt omnino priuatus bonitate,cùm principiũ eius & finis ſit bonũ.Itẽ Dionyſ. Principiũ. n. eius eſt liberũ arbitriũ, quod bonum eſt: finis eius eſt bonum aliquod trãſitoriũ: nemo.n. malũ reſpiciẽs facit quę facit, vt ait idẽ Dion. Et ꝑꝑ bonũ ſunt oĩa, & quæcũque ſunt bona, & quæcũque ſunt contraria: vt ipſe ait. Et ponamus exẽplum in cõmeſtione cibi vetiti,quæ bona eſt in præſenti,quia delectabilis,licet ĩ futurũ occaſio ſit maioris triſtitiæ, & põt eſſe expediens etiã ipſi agẽti in caſu. Vnde Aug. Audeo dicere ſuꝑbis eſſe vtile cadere in aliquod aꝑrtum manifeſtùmque peccatum,vnde ſibi diſpliceãt ꝗ iam ſibi placendo ceciderant. Salubrius enim ſibi Petrus diſplicuit qñ fleuit, quã placuit quãdo præſumpſit. Vnde verũ eſt quod dicit Diony. ꝙ nihil exiſtẽtiũ priuatur vniuerſaliter bono. Et iterũ:qđ ꝑ omnẽ modũ bono priuatũ eſt nũquã nuſquã,neq; erat, neque eſt, neque erit,neq; eſſe põt. Eſt etiã malus actus ordinatus, vt prius oſtenſum eſt.Dion. Factis malis optimè & pulchrè diuina ꝓuidentia vſa eſt ad noſtrã aut aliorũ formationem aut vtilitatẽ. ¶ Subtractis erroris Manichæorũ authoritatibus & rationibus ꝗbus innitũtur,ponẽdæ ſunt authoritates & rationes ꝗbus ipſe directè deſtruitur, & quibus oſtẽdit vnicũ eſſe principiũ à quo ſunt omnia viſibilia & inuiſibilia. Et primò ponẽtur authoritates: ꝗa, vt ait Aug.in lib.de morib. Eccl. naturæ ordo ita ſe habet, vt cùm aliqd dicimus, rationẽ præcedat authoritas: nam infirma videri ratio põt, quę cũ reddita fuerit, authoritatẽ poſtea per quã infirmetur aſſumit.Legitur.Matth.6. Reſpicite uolatilia cęli &c.Et ſubdit: Et pater veſter cęleſtis paſcit ea. ergo cibus corruptibilis quo aues paſcũtur à patre cæleſti eſt: non ergo ſola incorruptibilia ab eo ſunt.Itẽ Matth.5. Si fęnũ agri quod hodie eſt, & cras in clibanũ mittitur,Deus ſic veſtit:quanto magis vos modicæ fidei? ergo decor quo herba prati veſtitur,à Deo eſt.Eiuſdẽ 5.dicitur de patre cæleſti, quòd pluit ſuꝑ iuſtos & iniuſtos: ergo pluuia eſt ab eo. Itẽ Chriſto venti & mare obediũt tãquã domino. Matth. 8. Ergo ipſe erat Dominus maris:ſimili ratione aliarum rerum viſibilium. Item eiuſdem 14. & 15. Ipſe panes multiplicat, quibus paſcitur populus: ſed eiuſdem potentię eſt panes ſic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipſo poterãt eſſe. Itẽ Marci 5. Vitam mortalem amiſſam reddidit filiæ archiſynagogi, Et unico filio

uiduæ.

viduæ.Lucæ 7.Et Lazaro.Io.11. ergo non ſolum incorruptibilia: ſed & corruptibilia ab ipſo ſunt. Et Marci 10.legit:Ab initio creaturæ maſculum & fœminam fecit eos Deus. Itē Lucæ 11. dicit Phariſæis.Qđ intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti,nonne qui fecit qđ deforis eſt,etiam id qđ deintus eſt, fecit? Ergo ab eodem principio eſt anima & corpus.Lucæ 3.vbi texitur genealogia Chriſti, dř: Qui fuit Adam, qui fuit Dei. Adam ergo fuit filius Dei:fuit ergo à Deo,& non à diabolo.Itē Ioan.1. dicitur de Deo : Omnia per ipſum facta ſunt. Ergo viſibilia & inuiſibilia.Et poſt: Mūdus per ipſum factus eſt. Et iterū : In propria venit, & ſui &c. Non erant ſui per gratiam,cū eſſent mali, ergo ſui erant creatione. Item mutauit aquam in uinum corruptibile. Io.2. ergo etiā corruptibilia ſunt ab ipſo.Romano. 11. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei &c. Et paulò pòſt ſubditur : Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.Præterea 1.Cor. 10. Domini eſt terra & plenitudo eius. Epheſ. 2.Ipſius factura ſumus &c. Eiuſdem 3. In Deo qui omnia creauit. Coloſ. 1. In ipſo condita ſunt omnia,quæ ſunt in cælo & in terra viſibilia & inuiſibilia.& 1. Timot.4. In nouiſſimis temporib⁹ diſcedent quidam à fide &c. Et ſubditur, prohibentium nubere, & abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione fidelibus. Hebr. 1. Initio tu dn̄e terrā fundaſti &c. Et in eodem : Quem cōſtituit hæredē vniuerſorum. Act.4.Domine, tu feciſti cælū & terrā.Et 17.eiuſdē : Deus qui fecit mundū & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cum ſit dominus. Et canonica Iudæ : Solum dominatorem & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negantes.Et Apoc. 10. Iurauit ꝑ viuentē in ſecula ſeculorum, qui creauit cælum & omnia, quæ in eo ſunt,& terrā,& omnia,quę in ea ſunt; mare & omnia, quæ in eo ſunt.Et Petrus in li.cle.Totius mundi machinā cū una eſſet domus, in duas regiones diuiſit Deus, vt ſuperior regiò angelis, inferior verò hominibus præberet habitaculū. In ſymbolo etiā Apoſtolorū dicitur, Creatorem cæli & terræ. In hoc etiā conueniūt nobiſcū nobiles philoſophi. Plato loquens de Deo,Genitorē, inquit, uniuerſitatis tam inuenire difficile eſt,quàm inuentū dignè pròfari.Boet.li. Cōſolat.O q perpetua mundū ratione guber nas,Terrarū cœliq; ſator. Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo ſuſtinebit. Sciet enim hoc accidiſſe lege diuina, ex qua uniuerſa ꝓcedunt.¶Nūc ponendę ſunt rationes ad deſtructionē dicti erroris. Dicunt Manichæi lucem & tenebras nō poſſe eſſe ab eodem principio. Sed

eadem

eadem rõne vox & ſilentiũ ei ũt à contrarijs principijs. Sic.n.ſe habet ſilentiũ ad vocẽ, vt tenebræ, ad lucem. Vnde Augu. irridendo Manichæos, ait, Si ẽſt gens tenebrarum pugnans contra Dei lucem: quare non eſt gens ſilẽtiorũ pugnans cõtra vocẽ? Item ſi lux eſt à bono Deo, viſus qui melior eſt luce, cũ lux pp viſum ſit, & ſine viſu inutilis ſit, erit à Deo: qs dubitat eũ cui ſeruit lumen cãdelæ præualere lumini illi? Et ſi viſus & lux quæ maximè eſt viſibilis, ſunt à Deo: eadem rõne auditus & audibile, olfactus & odorabile, guſtus & guſtabile, tactus & tangibile: ergo oĩa cõrruptibilia corpora ſunt à Deo. Itẽ cùm viuere ſit melius q̃ fulgere, ſi nihil põt fulgere ſine Deo, multominus nec viuere, vt ait Auguſt. Ergo omnia vitam habẽtia ſunt à Deo. Item Aug. in lib. de duabus animabus: Sẽſibus omnibus intelligentia præſtat & excellit: ergo intelligibilibus ſenſibilia inferiora ſunt. Dementia igitur eſt cùm omnis vita & omnis anima ſolo intellectu percipi queat, ſol autẽ & luna & omnis lux mortalibus oculis cernitur, quãlibet animam Deo authore priuare, & ꝙ lux bono Deo tributa dicatur. Item aut iſta corruptibilia ſunt purè mala, aut miſta ex bono & malo: ergo ſunt quantum ad bonũ à bono principio: quantum ad malum, à malo, ergo aliquod corruptibile à bono principio eſt. Præterea ergo ſecundum hoc eſt aliqua ſocietas lucis ad tenebras, & aliqua conuentio Chriſti ad Belial: cuius contrarium oſtenditur 2.Cor.6. Sic verò ſunt purè mala. Contrà cum bonum tripliciter dicatur. honeſtũ, delectabile, expediens: hæ tres ſpecies boni inueniuntur in his corruptibilibus. Honeſtũ, vt paſcere eſurientem, dare potũ ſitienti, & cætera opera miſericordiæ, quæ commendat Dñs. Matth.25. Delectabile, vt cũ coniungitur conueniens cum conuenienti. Expediens, vt cum infirmi bibunt potiones amaras, ſalubres tamen, vel cauſa ſanitatis vrũtur, vel ſecãtur: ergo oẽm ſpẽ boni poſſumus inuenire in his corruptibilibus: ergo non purè mala ſunt. Itẽ quilibet ſenſus dicit aliquod bonũ in eis, vt guſtus dicit aliquod bonum vinũ, Io.2. Tu aũt bonũ vinũ ſeruaſti vſque adhuc. Dicit auditus vocẽ aliquã bonã. Dicit viſus formam aliquã bonã. Dicit tactus veſtem aliquam bonam & ſuauem. Dicit odoratus aliquem odorem bonũ. Ergo ſicut ille qui negat niuem eſſe albam, ſenſu indiget: ſic Manichæi omni ſenſu videntur indigere. Ipſi videntur eſſe & cæci & ſurdi, & alijs ſenſibus indigẽtes: nec digni ſunt vt contra errorem eorum diſputetur. Ariſt. Nõ oportet omne problema nec oĩum poſitionẽ cõſiderare, ſed quã dubitabit aliquis ra-

tionis

tionis indigentiū & non pœnæ vel ſenſus. Videtur qđ ipſi velint hoībus oculos eruere, & non ſolū oculos, ſed oēm ſenſum eis auferre, vnde multum ſunt odiendi quantū ad hanc malitiā. Videtur ēt beſtij beſtialiores eſſe : cū beſtiæ inter hæc corruptibilia, quędā bona ſibi à quibuſdā malis diſtinguant, hæc fugiendo, illa appetendo. ¶ Item cognitio boni bona eſt: ergo cùm lux bona ſit, cognitio lucis bona eſt: ergo in illis corruptibilibus quę poſſunt lucem cognoſcere, aliquid boni eſt: ergo non ſunt purè mala. Item legitur Matth.5. Benefacite his qui oderunt nos &c. vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuū facit oriri ſuper bonos & malos : ergo pater cæleſtis facit bonū malis, faciendo ſolem ſuum oriri ſuper eos: ergo mali ſunt receptibiles boni ipſius. Sed potentia recipiendi bonum bona eſt: ergo ipſi habēt aliquid boni: ergo non ſunt purè mali. ¶ Itē corruptibilia iſta aut ideò mala ſunt, quia poſſunt corrumpi, aut alia de cauſa. Si quia poſſunt corrūpi: ergo creata ſunt mala. Oīa.n. à Deo poſſunt diſſolui quæ ab eo ſunt cōpoſita. Facilius.n. eſt deſtruere q̃ conſtruere: vt ait Philoſophus. Io. Damaſce. Omne qđ incipit eſſe, finitur ſm naturam. Gregor. Eſſe oīum quæ de nihilo ſunt in nihilum tēderet, niſi ea omniū author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec per ſe ſubſiſtere. nec mouere præualēt. Quod dicit Gregor. ſic pōt probari. Quod ſemel requiritur ex neceſſitate ad eſſentiam alicuius rei, ſemper ad eā requiritur: ſed prima cauſa requirebatur ad hoc, quòd hęc aīa eſſet qñ primo fuit : per aliā enim cauſam non potuit à non eſſe in eſſe adduci : ergo ſemper prima cauſa ad hoc ꝙ illa anima ſit, requiritur. Itē ſi non potuit illa anima eſſe in a, niſi per primā cauſam : ergo eadē ratione nec in b, nec in c, & ſic de vnoquoque inſtanti, in quo ipſa fuit : ergo prima cauſa requiritur ad eſſe huius animæ: eadem ratione ad eſſe vniuſcuiuſque creaturæ. Itē ſicut inchoatio diei eſt à ſole viſibili : ſic eius continuatio, & ſi deſinat eſſe ſol, vel lumen eius iuxta ipſum intercidatur, deſinit totum lumen eſſe in aere. Sic poſito ꝙ prima cauſa deſinat eſſe, vel ceſſet à conſeruatione rerum quas creauit, oēs deſinunt eſſe. Sicut vita corporis inchoationem habet ab alia: ſic & continuationem. Vnde recedente anima à corpore, deſinit corpus viuere : ſic ſi prima cauſa deſineret eſſe, cuncta deſinerēt eſſe. Itē ſicut aſcenſus lapidis in aere non poteſt fieri propria virtute: ſic nec permanentia ipſius ibidem. Nō minoris virtutis eſt in bono inchoato perſeuerare, quàm ilud inchoare. Ouidius in Epiſtolis: Non minor eſt

virtus,

virtus, quàm quærere, parta tueri. Sic nõ minoris eſt virtutis creata in eſſe conſeruare, quàm creare. Aug. Deus ex nihilo oïa fecit, & ſi ſe ſubtraheret, in nihilũ redigerẽtur. Et Plato introducit Deũ loquentẽ ad nobiliora opera ſua, dicentem ea natura diſſolubilia, voluntate verò ſua indiſſolubilia. Si verò ſunt mala alia de cauſa: aut ſunt mala quia variabilia, aut ꝑp aliud. Si q̃a variabilia: ergo aïæ quæ ſunt à principio bono erũt malæ: cũ ſint variabiles ab ignorantia ad ſciẽtiam, à gaudio ad triſtitiã, ab iniuſtitia ad iuſtitiam. Lucæ 15. Gaudium erit angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Ex hoc verbo cõſtat ꝙ aliquis põt peccare, & malus fieri: & qui iam peccator eſt, per pœnitentiam fieri bonus. Sed cuius erit hæc variatio? Aut purè boni, aut purè mali. Purè malũ nullatenus põt fieri bonũ, quũ ſit eſſentialiter malũ: vnde ſi deſinit eſſe malũ, deſinit eſſe. Neq; purè bonũ ẜm eos põt fieri malũ: ergo perit pœnitẽtia. Aug. Nũquàm negauerũt Manichæi dari veniã peccatorũ, cùm fuerit ad Deũ quiſq; conuerſus: quæro ex illis, duobus generibus animarum, cuius ſit pœnitere peccati? & ſcio hoc nec illius animę poſſe quæ malefacere, nec illius quæ benefacere poteſt. Dic etenim anima quam de ſubſtantia Dei aſſerunt, quomodo nihil ex me mali ſi ego perperam feci? Aut quomodo rectè pœnitet, ſi ego nõ feci? Audi partẽ alterã. Quomodo ex me nihil boni eſt cui bona volũtas ineſt? Aut quomodo me rectè pœnitet ſi non ineſt? Mihi autẽ ſatis eſt ſic ſcire ꝙ Manichęi errant, aut ſcio pœnitendũ eſſe peccati. Si verò mala ſunt q̃a corporalia & viſibilia: ergo ſol & luna & ſtellæ mala eſſent, cùm ſint corpora viſibilia. Si verò mala ſunt ꝑp contrarietatem quam habent: ergo cùm ſummè bonũ habeat contrarietatem cum ſummè malo, ſummum bonum erit malum. Si verò ꝑp contrarietatẽ quã habẽt adinuicem, mala dicũtur: ſicut aliqua dicuntur mala, quia cõtrarietatẽ & bellum habẽt cũ aliquibus: ſic & bona dicẽda ſunt ꝑp conuenientiã & pacẽ quã habet cũ alijs, vel bona ſimpliciter, vel bona quantũ ad hoc: ergo non erunt purè mala. Et ſi odium inter aliqua corruptibilia malitiæ atteſtatur: amor qui inter aliqua inuenitur, bonitati atteſtabitur. Præterea cũ bonum ſit qđ deſyderatur ab omnibus: vt ait Diony. & ẜm Ariſt. omnia bonum exoptent, & omnia appetant eſſe ſui conſeruationẽ: eſſe vniuerſaliter eſt bonum. Dolor qui inuenitur etiã in animalibus irrationabilibus quum occiduntur vel læduntur, atteſtatur amor quẽ habent ad ſuum eſſe. ¶ Præterea quum ſit ſcriptum in corde hominis, ꝙ ſicut bona ſunt facienda, ita mala ſunt deſtruen-

ſtruēda: ſi corruptibilia iſta ſunt mala, deſtructio illorū eſt bona: ergo cōtrarietas vel poteſtas deſtruendi ſe inuicē bona eſt. Itē ſi corruptibilia iſta mala ſunt, quia deſtructiua ſui inuicē, neceſſariò eſſe eorū bonū eſt: ergo cū Manichæi ponunt ꝙ mala ſunt quæ ſunt deſtructiua ſui inuicē: ꝑ cōſequēs ponunt ꝙ ipſa ſunt mala & bona. Itē ſi principiū malū, per ſe pōt eſſe cauſa malorū: ergo ſemper pōt eſſe cauſa eorū: ergo pōt ꝑpetuare ea: ergo ꝑpetua & non ſolū corruptibilia poſſunt eſſe à principio malo. Itē cùm aliqua mors iuſta ſit, ſm illam ſententiā dñi, Matth.26. Oēs qui gladiū acceperint, gladio peribunt. ergo mors pōt eē à Deo, & corruptio: ergo corruptibilia poſſunt eſſe à bono principio. Item corruptio iſtorū corruptibiliū, aut eſt bona, aut eſt mala. Si bona: ergo eſt à Deo bono: ergo corruptibilia poſſunt eſſe ab eo. Si mala, ſed cuius corruptio mala eſt, ipſum quoque bonū, iuxta verbū Sapientis: ergo ipſa ſunt bona: ergo poſſunt eſſe à Deo bono. Item principium malum, aut eſt mutabile, aut non. Si non eſt mutabile, ergo non erunt potiùs mutabilia ab eo, quàm à principio bono. Præterea immutabilitas nō ſolū ꝑtinet ad bonum, imò ad optimū. Diony. Propriū eſt optimi eſſe ſemper idipſum. Senec. Neceſſe eſt eadem placere, cui niſi optima placere nō poſſunt: Deo ſcilicet. Diony. Malum quidē inſtabile eſt. Itē nō ſunt immobilia & ſemper ſic habentia mala: ait idem Diony. Non eſt ergo principiū mali immutabile. Itē cū ſapiētia bonum ſit, non erit in ſummo malo. Stultus autē vt luna mutatur. Eccl.27. Sene. Stultitiæ nihil conſtat, nihil diu placet, Si verò principium mali mutabile eſt: ergo habet aliquam cōpoſitionē ad minus quæ eſt proprietatis ad ſubiectum. Vbi enim eſt mutatio & receſſus alicuius proprietatis & acceſſus alterius: neceſſe eſt etiam ibi eſſe aliquā eſſentialē compoſitionē. Nihil.n. eſt agēs & patiēs ſm idem. Ergo oportet aliquid eſſe in eo quo agit dādo eſſe eis quorū eſt principium, & aliquid quo recipit proprietatē quæ ei aduenit cū mutatur. Si aūt cōpoſitū eſt: ergo cōpoſitum ab aliquo qđ eſt eius principium: aliud autē principiū habere non pōt, niſi principium bonum: ergo eſt à bono principio: ſed ab eo nō pōt eſſe niſi bonū fuit: ergo ab eo factum bonū, ſed poſtea factū eſt malum. Et hoc eſt qđ veritas dicit Ioā.8. Ille homicida erat ab initio: ergo habuit initium. Et ſubditur: Et in veritate nō ſtetit. In bona.n. voluntate non perſeuerauit. Item Luc.10. Videbā ſathanam ſicut fulgur de cælo cadentē. Fuit ergo aliquando bonus & in cælo: ſed peccauit, & de cælo cecidit. Item radix omnium malorū eſt cupi-

cupiditas. 1. Timo. vlt. Ergo ante cupiditatē nō eſt malū, ſed ante eſt naturaliter potētia, à quo exit actus cupiditatis: ergo potentia illa non eſt mala: ergo natura ipſius diaboli bona eſt. Præterea ſi principiū mali non habet principiū, ergo habet eſſe, & nō ab alio: ſed hoc non ſolūmodo boni eſt, ſed etiā melioris: melius. n. eſt qđ natura eſt, quàm acquiſitiuū: ergo principiū mali nō ſolū bonū eſt, ſed etiam melius his quę eſſe incœperunt. Item proprium eſt Altiſſimi, à nullo aliquid tenere, nulli aliquid debere, nulli ſubeſſe: abſit ergo vt talia malo conueniant. Præterea, impoſſibile eſt duo eſſe principia abſolutè. Si. n. aliquid eſt principium abſolutè, eſt primū. Si autē eſt primū, non habet prius vel coęuū. Vñ Dion. Omnis dias ſiue dualitas nō eſt principium: monas autē ſiue vnitas erit totius diadis, id eſt, dualitatis principiū. Item, oppoſitorū oppoſitæ ſunt cauſæ: ergo ſi principiū boni eſt ens, principiū mali eſt non ens. Aug. 12. lib. de Ciui. Dei: Et naturæ quæ ſummè eſt, qua faciēte ſunt quæcunq; ſunt contraria naturæ, nō eſt niſi quę non eſt. Itē aut principium boni & mali in aliquo cōueniunt, aut in nullo. Si in nullo, ergo nec in eſſe, nec in potētia: ergo ſi principium boni eſt, principium mali non eſt. Et ſi principium boni eſt, omnipotēs: principium mali eſt, nihil potens: ergo nullius rei principium. Si verò conueniunt in aliquo, vt in eo quod eſt eſſe, & viuere, & intelligere, & poſſe: non eſt ergo purè malum quod in tot conuenit cum ſummè bono. Diony. Si omnino bonum conſumpſeris, neq; eſſentia eſt, neque vita, neque concupiſcentia, neque motus, neque aliquid aliud. Præterea aut in aliquo differunt, aut non. Si non, ergo ſunt idem principiū, & non duo principia. Si verò in aliquo differūt, hæc differentia videtur eſſe in malitia voluntatis. Poſito. n. ꝙ voluntas eius ſit bona, iam habet pacem & amicitiā cum ſummo bono, & non contrarietatem. Sicut enim pax eſt hominibus bonæ voluntatis, Luc. 2. ſic & angelis bonæ voluntatis. Iam imago Dei relucet in eo, quum in eo ſit & potentia, & ſapientia, bonitas ſiue bona volūtas: vnde relinquitur ꝙ à Deo ſit. Similitudo enim inter aliqua oſtendit ea eandem vel ſimilem cauſam habere, vel vnum eſſe cauſam alterius. Præterea ſi principiū mali in aliquo differt à principio boni, & in aliquo conuenit: ergo ipſum habet aliquid & aliquid: ergo eſt compoſitum, ergo non eſt principium primum. Illud enim eſt prius à quo compoſitum eſt. Item conſtat ꝙ principium bonum eſt perfectū, & ſine aliquo defectu. Matt. 5. Pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Damaſ. Deus perfectus eſt, & indeficiens, & ſecundum

cundum bonitatem, & ſm ſapiẽtiam, & ſm virtutem, ſine principio, infinitus, æternus, incircumſcriptibilis, & ſimpliciter per omnia perfectus: ergo potẽtia ipſius non habet defectum, nec admiſtionem impotentiæ: ergo nihil eſt, q᷑ non ſubſit illi potentiæ: ergo dominiũ eius vniuerſale eſt: & nihil eſt exceptum ab eius iuriſditione: ergo ſi principium malum habet poteſtatẽ aliquã, poteſtas illa eſt à Dei potentia, & ſub ea. Matth. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, ait Chriſtus. Et Rom. 13. Nõ eſt poteſtas, niſi à Deo. Et vt vno verbo dicamus, Dei potentia omnipotẽtia eſt. Apocal. 4. Sanctus, ſanctus, ſanctus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui vẽturus eſt. Eiuſdem 5. Magna. n. & mirabilia ſunt opera tua domine Deus omnipotens. Et 16. Domine Deus omnipotens vera & iuſta iudicia tua. Et 21. Dominus Deus omnipotens, templũ illius eſt. Et Matt. 19. dicitur, ꝙ apud Deũ omnia poſſibilia ſunt. Et Luc. 1. Nõ erit impoſſibile apud Deum omne verbum, imò quod plus eſt, omnia poſſibilia ſunt credenti in eum. Matth. 9. & Matth. 17. Nihil impoſſibile erit vobis. Manifeſtum eſt ergo ex prædictis, diabolum non eſſe exẽptũ à poteſtate Dei. Vnde Lucæ 10. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper omnem poteſtatẽ inimici. Non eſt ergo diabolus principiũ malũ æternũ quod ſit à ſe: ſed natura eius à bono principio eſt, & ab inſtitutione prima bona: ſed à corruptione volũtatis eſt in eo malitia. ¶ Præterea cùm Deus ſit incircunſcriptus, non ſic capitur vno loco, q᷑ non poſſit eſſe in alio: nec põt eſſe locus ſine eo, quod non eſſet ſi duo eſſent principia. Dama. Quomodo dijs multis exiſtentibus incircunſcriptibile ſeruabitur, quod in Deo dicimus? Vbicũque enim fuerit vnus, nequaquã erit alter. Item cũ caſtra deſtruãtur ꝑꝑ diuerſitatem dominorũ: quomodo nõ eſſet iam mundus diſſolutus, ſi eſſent diuerſi domini? Damaſ. Qualiter à multis gubernabitur mundus, & non diſſoluetur, & corrumpetur pugna in gubernantibus conſiderata? Et ſubdit: Si autem dixerit quis, quoniam vnuſquiſque parti principatur, quid eſt quod ordinat & permanentiam eius facit? Illud vtiq; erit Deus magis. Item ſi multos diceremus deos, neceſſe eſſet differentiam in multis conſiderari. Si enim nulla eſt differentia in eis, vnus magis eſt, & non multi. Si autem differẽtia eſt in eis, vbi eſt perfectio? Siue ei ſecundum bonitatem, ſiue ſecundum virtutem, ſiue ſecundum ſapientiam, ſiue ſecũdum tempus, ſiue ſecundum locum defecerit à perfectione, nequaquam erit Deus. Item non minus pertinet ad Deum bonitas, quàm potentia,

tia, vel ſapientia: ergo ſicut ridiculum eſſet ponere aliquē Deū, ſine potētia vel ſapientia: ſic ridiculū eſt ponere Deum, ſine bonitate. Dionyſius: Neq; diuinū malum eſt, neq; malum diuinum. Præterea, impoſſibile eſt perfectam eſſe ſapientiā & potentiam abſque bonitate. Impotentia.n. eſt, ſi nō poteſt uelle bonum cognitum. Si autem pōt velle bonū non eſt ſine aliqua bonitate. Poſſe enim velle bonū, bonum eſt. ¶Itē duo ſunt principia: aut principiū malum eſt inuiſibile ſicut bonū, aut eſt viſibile. Si eſt viſibile eſt corpus, & ita compoſitum: ergo habuit initium. Si verò inuiſibile, ergo per ea quæ facta ſunt conſpicitur, ſicut & principiū bonum. Cùm ergo eſſe principij ꝑ ſe eorum, quæ facta ſunt, agnoſcatur: per quid cognoſcetur multitudo principiorum, niſi multitudine eorū quæ facta ſunt, ergo tot ſunt ponēda principia, quot ſunt res factæ. Si verò contrarietate rerū quæ factæ ſunt cognoſcatur diuerſitas principiorum: ergo omnia contraria erunt à cōtrarijs principijs: ergo album & nigrum non erunt ab eodem principio, neque calidum & frigidū, & ſic de alijs cōtrarijs: unde oportebit multo plura principia, quàm duo poni. Item potentia Dei & ſapiētia, de quibus conſtat, ſufficiūt ad creationem omniū, & ipſa mors etiam pōt eſſe ad ei⁹ bonitatē. Multoties.n. valde vtilis eſt homini, vt viris ſanctis, quibus eſt finis miſeriæ & porta gloriæ: vnde multū deſideratur ab eis, vt in Paulo patet Philip. 1. Deſideriū habeo diſſolui, &c. Etiam mors malorū eſt à iuſtitia Dei. Luc. 12. Timete eū qui poſtquā occiderit habet poteſtatē mittere in gehēnam. De potentia verò alia non poteſt conſtare per aliquē proprium effectū eius. Quāta ergo fatuitas eſt, Deo omnipotēti propter illam potentiā ſomniatam auferre dimidium regni ſui, & gloriæ ſuæ? Quis eſt qui neſciat quòd duo poſſunt habere eundem patrem, unus tamē eorum eſt ſanus, & alter æger, & filio exiſtēte infirmo pater pōt eſſe ſanus, & ab eadē radice pōt eſſe & ſpina, & roſa? Præterea quotidie videmus hoc in corporibus, corpus quod ſanum eſt fieri ægrū, & ecōtrario. Idem etiam neceſſe habem⁹ cōcedere de animabus: anima.n. peccādo poteſt fieri mala, & pœnitentiā agendo poteſt fieri bona. Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendū pœnitentiam. Matt. 3. Agite dignum fructum pœnitentiæ. Et eiuſdem 4. Pœnitentiam agite: ergo poteſt accidere in ſpiritibus corpori nō unitis, vt qui boni ſunt natura, fiant mali malo conſentiendo. Vnde 2. Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in

h 2 iudicium

iudicium reſeruari, &c.Et canonica Iudæ, Angelos qui non ſeruauerũt principatum ſuum, ſed dereliquerũt ſuum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. ¶Et ad uertendũ eſt, qm̃ ſapiẽtia Dei noluit, quòd aliqua diuerſitas crea turarũ contrarietatẽ principiorũ poſſet oſtendere: Prima diuerſitas in rebus eſt ſubſtantię & accidentis: ſed vnum iſtorum ineſt alteri, ſ.accidens ſubſtantię. Subſtantia uerò cauſa eſt accidẽtis, nec poſſunt eſſe à contrarijs principijs, cùm tanta ſit eorum conuenientia & adhærentia, & maximè cùm nulla ſit ſocietas lucis ad tenebras, nec cõuentio Chriſti ad Belial. 2. Corinth. 6. Alia eſt diuerſitas materiæ & formæ,quarum conuenientia manifeſtè indicat ea non eſſe à diuerſis principijs. Alia eſt diuerſitas ſubſtantiæ corporeæ & incorporeæ.Sed cùm ſubſtantia incorporea perfectior ſit corporea,& conueniat cum ea ad perficiendum vnum,vt in arboribus eſt vegetabile, in brutis animalibus ſenſibile, & in hominibus anima rationalis:manifeſtũ eſt quòd non ſunt à contrarijs principijs, Alia diuerſitas eſt corruptibiliũ. Sed nec iſta diuerſitas oſtendit contraria eſſe principia, cùm corruptibilitatem inueniamus non ſolum in corporibus, ſed etiam in ſubſtantijs incorporeis, vt in vegetabili,& ſenſibili; imò q̃dã corruptibilitas vr̃ eſſe in omni creatura à prima cõditiõe ipſi⁹. Quia ſicut ait Augu.in libr.de ciuitate Dei: omnis creatura mutabilis, quia de nihilo facta.Præterea corruptibile & incorruptibile conueniunt ad vnũ perficiendũ:vt corpus & anima ad perficiendũ hominẽ: & ẽ naturalis amor vnius ad alterũ, quod indicat ſeparatio vnius ab altero, quæ cum dolore fit,ex quo manifeſtum eſt ea nõ eſſe ex contrarijs principijs. ¶Itẽ ſi duo ſunt principia,vnum boni & alterum mali: aut creare pertinet ad principiũ boni, ſicut ad principiũ mali, aut non. Si non, aut principium mali ex materia, quæ ſit à principio bono, operabitur, aut nihil omninò operabitur.Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia creata à bono principio, quod tamẽ fiet,non erit purè malũ, cũ materia ſit bona.¶ Præterea forma quæ erit à principio malo, mala erit, nec conuniet materiæ bonæ,ut faciat vnum cum ea. Si verò creare eſt utriuſque principij,aut bonum principiũ habebit hoc à malo,aut malũ à bono,aut ambo ab altero,Dion. Si malum æternũ eſt, & creat,& poteſt, & eſt, & agit: vnde ei hoc, aut ex bono,aut ex malo,aut ambobus ex alia cauſa? Si bonũ principiũ hoc habet a malo,malũ tantummodo erit principiũ & nõ bonũ. Si malũ à bono tantũ,bonũ erit principiũ & nõ malũ.Si ambo ex

alia

alia cauſa, illa magis erit principiũ. Itẽ cùm operatio ſit ſm virtutẽ, & virtus ſm eſſentiã: ſi operatio creãdi cõis eſt duobus principijs, vna virtus cõis erit illis à qua erit iſta operatio, & vna eſſentia ſiue vnũ eſſentiale ad qđ ptinebit virtus iſta. Et ſi illud erit principiũ malum, purè malũ, cùm habeat bonũ ſibi eſſentiale. Si verò illud eſt malũ, non erit principiũ bonũ ſummè bonum, cùm habeat malũ ſibi eſſentiale. Præterea ſi duo principia in aliquo eſſentiali cõueniũt, & in aliquo alio differunt, vtrunq; cõpoſitũ eſt: ergo neutrũ ẽ principiũ ſimpliciter, cùm aliquid ſit prius à quo compoſitũ eſt. ¶ Præterea malum videtur eſſe contra naturam principij. Ad principium.n. pertinet facere, non deſtruere: malũ verò deſtructiuũ eſt. Diony. Malo natura eſt corrumpere & perdere. Item malum ſm qđ malum nullius eſt generatiuum vel nutritiuum, aut oĩno factiuum, aut ſaluatiuum: ergo malum non eſt primũ principium. Item bonũ inquantũ bonũ eſt ex ſe diffuſiuũ, vt ait Dionyſ. q̃a multiplicatiuũ eſt: ergo cùm malum bono ſit contrarium ſm qđ malum: nõ erit multiplicatiuũ: ſed potius retentiuũ vel contractiuum: ergo non egit principiũ. Itẽ corruptio naturaliter eſt poſterior generatione: ergo potentia corrumpendi erit potentia generandi. Quæ enim eſt proportio actus ad actum, & eadem eſt potentiæ ad potentiam: ergo deſtructiuum boni naturaliter eſt poſterius principio boni: ergo malum & bonum nõ ſunt principia coęua. Item priuatio naturaliter poſterior eſt habitu: ergo deſtructiuum boni naturaliter eſt poſterius bono. Itẽ aut ſunt aliqui ſpiritus mali à principio malo, aut non. Si non, ſed cõſtat ꝙ ſunt aliqui ſpiritus mali ex Euangelio in multis locis. Matth. 12. Cùm immũdus ſpiritus exierit, &c. Et paulò pòſt: Et aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe. Et Lucæ 8. de quodam dicitur, Ruptis vinculis agebatur à dæmonijs in deſerto. Et interrogauit illum Ieſus, qđ tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio: quia intrauerãt multa dæmonia in eum. Aut igitur ſunt æterni ſpiritus illi, aut nõ. Si ſic, non ſunt ergo tm̃ duo principia, à quibus ſint oĩa alia. Præterea cùm boni ſpiritus creati ſint, veriſimile eſt ꝙ & mali ſpiritus ſint creati. Abſit.n. ꝙ hęc nobilis cõditio nõ eſſe ab alio ſit in malis ſpiritibus, & non in bonis. Si verò creati ſunt: ergo aut ex principio bono, vel ex malo. Si à bono, ergo tũc erãt boni: ſed poſt facti ſunt mali, ſicut aſſerit veritas fidei catholicæ. Si verò à principio malo: ergo ab eo nõ ſolummodo ſunt corpora, ſed etiã ſpiritus: nec ſolùm corruptibilia, ſed ẽt incorruptibilia. Item dicit Sene. in lib. de Naturalibus quæſtio.

ſtio. Deus eſt quo maius excogitari non poteſt. Et ſicut ait Augu.in libro de fide ad Pet. Deus eſt immenſus virtute,non mole. Virtus ergo Dei eſt, quá maior excogitari non poteſt:ſed maior eſt virtus quæ ſummè malum poteſt deſtruere,quàm quæ non poteſt: ergo virtus diuina poteſt ſummè malum deſtruere: ergo ſummè malum habuit principium, & poteſt finem habere:ergo non eſt primum principium. ¶ Præterea ad bonitatẽ pertinet non ſolum velle bonum facere, ſed etiam velle malũ deſtruere, & magis malum magis velle deſtruere:ergo maximè malũ maximè velle deſtruere: ergo cùm ſummè bonum habeat poteſtatem illud deſtruendi; iam illud deſtruxit tanq̃ radicem oĩs mali.Securis.n.ad radicem arboris à ſapiente ponitur,non ad ramos: hac radice extirpata omne malũ ceſſat.Item Deus excedit intellectum noſtrum: potentior.n.eſt agendo, q̃ nos intelligendo: ſed intellectus noſter attingere põt tam regionẽ tenebrarũ,q̃ regionem lucis:ergo Deus non eſt excluſus à regione tenebrarum: nec incluſus in regionè lucis, vt dicunt Manichæi. Quod manifeſte oſtenditur 1.Corint. 6.Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritusſancti qui in vobis eſt? Et eiuſdem 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Et ſubditur: Qui violauerit templum hoc,diſperdet illum Deus. Græci verò ſic habent: Qui corruperit templum hoc, corrumpet illum Deus:Deus ergo non eſt excluſus à regione tenebrarũ. Nec membra illa mala ſunt in quibus Deus habitat, & quorum violationem vindicat. Nec omnis corruptio mala eſt, ex qua Deus corrumpentes bonos corrũpit. Item cũ magis conueniat aliquid cũ quolibet, quàm aliquid cum nihilo, quod poteſt per ſe ex nihilo aliquid facere, poteſt quodlibet ex aliquo facere: ergo quicunq; poteſt creare, eſt omnipotẽs. Veriſimile eſt ꝙ potentia quæ extendit ſe ad ea quæ nõ ſunt, extendat ſe ad omnia quæ ſunt: ergo cum mancipium malũ non ſit omnipotẽs, non poteſt creare.Itẽ ſi duo ſunt principia,aut vtrunq; erit imperfectum, aut alterum erit ſuperfluum.¶ Itẽ dicit Damaſ. Contraria ſunt inuicem bonũ & perniciosũm, & ſui inuicem corruptiua, & in ſe inuicem & cum ſe inuicem non ſubſiſtentia.Et ſubdit:Neceſſe eſt duorum eſſe alterum: vel tangere & corrumpere ſe inuicem, vel eſſe quid medium in quo nec bonum nec malũ erit: velut quædã maceries ſeparans ab inuicẽ vtraq;, & non duo, ſed tria erũt principia: Itẽ neceſſe eſt horũ alterũ vel pacificare, q̃d illud q̃d malũ eſt, non poteſt: vel præliari, q̃d id quod perfectè

perfectè bonum eſt,non põt, vel qđ malum eſt quidẽ præliari, & qđ bonũ non ex aduerſario præliari, ſed corrũpi vel ſemper contriſtari,vel malũ pati. Itẽ beatus eſt cui oĩa optata ſuccedunt: ſed ſi ſummũ bonũ habet aliquid ſibi contrariũ, non oĩa optata ſibi ſuccedũt:ergo nõ eſt beatum.Itẽ Deus bonus aut poteſt cohibere mala quæ fiũt à principio malo ſuis,& vult,& ſic cohibet:aut poteſt,& non vult:ſi nõ eſt ſummè bonus,aut vult,& non põt,& tũc eſt impotens.Itẽ cùm bonum ſit qđ deſideratur ab oĩbus, vt dicit Dyoniſ.ergo malum eſt qđ oditur ab oĩbus. Sicut ergo Deũ diligit quicquid diligere põt, vt ait Aug. & ipſe diligit oẽs quos creauit,niſi ipſi fiãt mali, & inter eos eſt mutuus amor: ſic mutuũ odiũ erit inter eos qui ſunt à malo principio, & ipſi odient malum principiũ, & ipſum eos.Ergo mirũ eſt ſi iam nõ deſtruxit eos.Nõ põt ergo ſtare regnum tale nullo amore cõpactum. Itẽ cum ipſum ſummè malũ ſit, ergo vult malũ & ſibi & ſuis, & nõ modicum malum,cùm non ſit modicum malus: qũo permittit ergo ſuos viuere?Itẽ aut princeps iſte vel gens eius aliquid amat, vel nihil.Si nihil, ergo nec ſeipſum, quod non eſt veriſimile.Si enim eſſet ſuperbus, eſſet & amator gloriæ ſuæ. Præterea ſi nõ poteſt amare: ergo nec odire. amare. enim & odire cõtraria ſunt & nata fieri circa idẽ.Præterea principiũ bonũ & quæ ab eo ſunt,dicũtur odire mala & amare bona: ergo principiũ malũ odit bona & amat mala. Si verò amat aliquid, ergo vult ei quod optatur eſſe bonũ: ſed aliquem velle qđ ipſe opinatur eſſe bonũ, quoddã bonum eſt: ergo principiũ mali habet aliquod bonũ: ergo nõ eſt ſummè vel purè malũ.Item ridiculum eſt dicere aliquid nõ eſſe bonum,quia non eſt vbiq;:ergo ridiculum eſt dicere quòd nõ ſit bonũ: quia non ſemper,vel quia eſt corruptibile. Præterea ſi non facit aliquod malũ, hoc quod habet principium, ergo neque hoc quod ipſum habet finẽ,vel quod eſt corruptibile.Item cum nõ ſit malũ niſi reſpectu boni, & ſummum malum,& ea quæ ſunt ab eo ſint purè mala,nihil eſt malũ reſpectu alicuius eorum: ergo ſi ipſa ſunt mala, ipſa erunt mala: vel quia nociua ſummè bono, vel bonis quæ ſunt ab eo: ſed nõ quia ſint nociua ſummè bono. Et enim nihil poteſt nocere, q̃a vt dicit Augu. Non eſt Deus inuiolabilis,ſi aliquid poteſt ei nocere. Itẽ non poſſunt nocere bonis quæ ſunt à principio bono, cum illa ſint purè bona nullius mali ſuſceptibilia, & cum princeps eorum tãquàm ſummè potens eos ſeruare poſſit, & tanquàm ſummè bonis velit: ergo nõ ſunt mala, q̃a bonis nociua: ergo ſimpliciter loquendo non

ſunt mala.Pręterea natura bona non põt cogi à mala vt cõſentiat malo: cum bonũ potentius ſit,q̃ malum.Si aũt voluntariè põt cõſentire malo,ergo bonũ natura, volunnate põt fieri malum:ergo non eſt neceſſe ponere aliquam naturã eſſentialiter malã, à qua ſint alię naturæ malæ:ſed oĩs natura à principio bono eſt, & ab inſtitutione bona: ſed volun‥ate poſtea facta eſt mala, ſicut fides catholica dicit.Item ſummũ malum cum fecit viſibilia iſta, aut fecit ea ex bonitate vel ex malitia.Si ex bonitate,ergo aliqua bonitas erat in eo:ergo nõ erat purè malũ.Si ex malitia feciſſet,nõ eſſet tanta pulchritudo, nec tãta vtilitas, nec tãta ordinatio in eis. Item princeps tenebrarũ eſt aut bonus ſibi, aut malus.Si bonus, ergo nõ eſt ſummè malus, cum alicui ſit bonus.Si malus ſibi,ergo eſt malus malo: ergo ipſe eſt cõtrarius malo: ſed eſſe contrarium malo eſt bonũ, ergo aliq̃d habet boni,& nõ eſt ſummè malus.¶Itẽ ſummũ malum aut eſt malum malitia culpæ,aut malitia pœnæ.Si pœnæ, ſed ſummũ malum pœnæ videtur eſſe gehẽna: ergo vel ipſum non eſt maximum malum, vel eſt ipſa gehenna. Si fortè dicatur ꝙ ſummum malum eſt miſeria ſuorũ, ſicut bonum ſummum eſt beatitudo ſuorum:Contrà delectatio eſt cõiunctio conuenientis cum cõuenięti: ergo ea quę ſunt à ſummo bono,& ſunt eius capacia, vt ſunt creaturæ rõnales,delectationem habent cũ coniungũtur ei, eò ꝙ ſint cõuenientia illi. Similiter ea quæ ſunt à ſummo malo,ſi ſunt eius capacia & coniunguntur ei, cùm ſint conuenientia cum eo, habebunt in eo delectationẽ. Itẽ cum ipſa ſint purè mala,& amẽt omne malũ: amor vero amanti ſuaue faciat quod amatur, gehenna etiam ſuauis eſſe his qui in ea erunt,ſi amarent eã, & placeret eis: ergo ſummum malum delectabile erit malis qui ab eo ſunt.Si verò ipſum eſt malũ malitia culpæ, culpa non poteſt eſſe niſi vbi eſt lex. Vbi enim nõ eſt lex, nec præuaricatio.Rom.4.Ergo ſummum malum legi alicui ſubiectum eſt,cuius tranſgreſſione malum eſt factum: ergo non eſt primum principium. Prętereà operatio qua ipſum operatur malum,aut naturalis eſt, aut voluntaria.Si naturalis,ergo nõ eſt culpabilis.Augu.Peccatũ ſine voluntate eſſe non poſſe, oĩs mens apud ſe conſcriptũ legit. Si verò voluntaria eſt,& habet potentiã liberam faciendi malum,vel declinandi à malo,cũ potentia declinandi à malo ſit bona, aliquid boni eſt in eo:ergo non eſt ſummè malum. Item cũ aliquid horum corruptibilium deſtruitur, non intẽdit agens deſtructionẽ, ſed generationẽ. Et eſt certamen quod eſt inter creaturas:certamẽ eſt quaſi liberalitatis. Verbi gratia:

tia: Cũ agit ignis in ligna, & facit inde carbones, intendit ignis dare ſpeciem ſuã materiæ in quam agit, & ſemper in corruptione remanet aliquid vtile. Etiam poſt deſtructionem quam facit ignis qui vehementiſſimè videtur deſtruere, remanet ciuis, qui habet vim mũdificatiuam: ergo corruptibilia iſta non ſunt purè mala. Præterea licet corruptibilia iſta non poſſint ſeruare ſpeciem ſuã in ſeipſis: tamen in recompenſationem huius habent potentiam dandi ſpeciem ſuam alteri materiæ & multiplicandi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol non efficit aliũ ſolem, nec Angelus Angelum, ſed ignis cauſa eſt ignis. Bona ergo ſunt ẽt corruptibilia. Multi ſunt qui non minus amarent vaccã vnam, licet mori poſſet, quæ valde fœtoſa eſſet, de qua mille alias habituri eſſent, q̃ vnã ſterilẽ quæ mori non poſſet.

De alijs erroribus Manichæorũ, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui eſt in diſtinctione ciborum. Cap. IX.

POſt deſtructionẽ erroris Manichæorum quantum ad radicẽ ipſius, licet rami non ſoleãt proficere radice deſtructa, ſẽm illud Oſee 9. Radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquã faciãt. tñ aliqua breuiter dicemus cõtra aliquos errores qui velut rami ã radice venenata, de qua iã tactũ eſt, proceſſerũt. ¶ Vnus error eſt, diſtinctio ciborum. Dicunt.n. aliquos cibos nõ eſſe comedendos, vt carnẽ & caſeum. Alius eſt, ꝙ lex vetus data eſt à principe tenebrarum, & ꝙ mala fuit. Tertius eſt, ꝙ patres Veteris teſtamenti mali fuerunt, & damnati ſunt. Quartus, ꝙ non creantur animæ de nouo quæ corporibus infundantur. Alius error eſt, ꝙ Chriſtus veram naturam humanam non aſſumpſerit. Vltimus, de quo ad præſens dicere intendimus, ꝙ Ioannes Baptiſta malus fuerit. Sunt multi alij errores eorum, ſed adeò irrationabiles, ꝙ indigni ſunt vt ad eorum deſtructionem ratiocinatio fiat. ¶ Primo errori occaſionem dare potuit, ꝙ dñs terræ maledixit, Gen. 3. Ideò carnes animaliũ quę de fructu terrę paſcuntur, dicũt non eſſe comedendas. Piſces bene comedunt qui in aqua nutriantur, cùm non legant Dominũ aquis maledixiſſe. Sed hæc ratio nulla eſt. Si enim carnes animaliũ comedendę nõ ſunt, quia de fructu terræ viuunt: multo fortius ipſi fructus terræ comedendi non eſſent: propter quod enim vnumquodq; eſt tale, illud magis eſt tale. fructus autẽ terræ omnis ſecta comedit. Romanor. 13. Qui infirmus eſt, olus manducet. Gl. Infirmus eſt qui cibos diſcernit: hic olus manducet, in cuius eſu omnis ſecta conſentit. Præterea maledictio terræ quã Dominus fecit, fuit ꝙ fertilitatem eius abſtulit. Et ibidem poſt illã maledi-

ctionē ſubditur:In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Vnde noluit Dominus ꝙ propter illam maledictionem dimitteret homo comedere, vel quæ ex terra naſcerētur, vel quæ ex ea nutrirentur. Item dedit occaſionem huic errori, quod caro per peccatum de carne naſcitur, vt ipſi dicunt. Sed fatuum eſt dicere carnē animalium brutorū per peccatum naſci:cum vbi non eſt lex, non ſit præuaricatio. Ro. 4. Item illud Ro. 14. Bonum eſt non manducare carnem, nec bibere vinum. Sed ſi propter verbum illud, carnem comedere dimittunt:eadē ratione deberēt dimittere bibere vinum. Item ꝙ viri ſancti leguntur à carnibus abſtinuiſſe, ſed ipſi non ideò abſtinuerunt, quia iudicarent ꝙ non poſſent ſine peccato comedi: ſed quia quandoq; ſunt occaſio concupiſcētiæ vt excedant, ſicut, & vinū quādoq;. Tamē nō ſequitur ex hoc ꝙ vino non ſit vtendum. 1. Tim. 5. Noli adhuc aquā bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachū tuum & frequentes tuas infirmitates. Et Eccl. 31. Si bibas vinū moderatè, eris ſobri⁹. Et paulòpoſt: Exultatio animæ & corporis vinū moderatè potatū. Sicut aliquibus infirmis ſecūdum corpus abſtinendū eſt à carnibus & vino: non tñ ſequitur propter hoc, ꝙ caro & vinū infirma ſint vniuerſaliter corpori:ſic eadem infirma ſunt quandoq; etiā ſpiritui:aliquibus enim ſunt occaſio peccandi. Sunt multę cauſæ quare à delicatis abſtinēdum eſt, quæ in tractatu de vitio Gulæ aſſignatæ ſunt, & aliquę tāgentur in tractatu de virtute Sobrietatis. Sicut diuitiæ malæ non ſunt, etſi à viris ſancti contēnantur:ſic caro mala nō eſt, ſi à viris ſanctis quādoq; comedatur. Glo. ſuper illud Rom. 14. Olus mādu cet. Craſſitudo carnium, & delicioſæ epulæ prouocāt corpus ad libidinē. Quandoq; aliquis abſtinet à talibus:quia ſibi videt expedire, vel ne proximū ſcandalizet. 1. Cor. 10. Omnia mihi licēt, ſed nō omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed nō omnia ædificāt. Sed qui abſtinet, non debet damnabiles iudicare eos qui talibus vtūtur. Rom. 15. Qui nō manducat, manducantem non iudicet. ¶ Item occaſionē dedit huic errori, ꝙ nō legunt Chriſtū carnes comediſſe. Sed licet hoc non legeretur, tamen non ſequeretur propter hoc ꝙ non comediſſet: multa enim facta ſunt, quæ non ſcripta ſunt. Ioan. vlt. Sunt & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribātur per ſingula, nec ipſum arbitror mundū capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. Et ꝙ comederit agnū paſchalem, poteſt haberi ex Euangelio Matth. 14. Vbi eſt, inquit, refectio mea, vbi paſcha cum diſcipulis meis manducē? Paſcha vocatur agnus paſchalis Lucę 22. Vbi eſt diuerſorium

ſorium vbi paſcha cum diſcipulis meis manducē? Et paulòpòſt: Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum. Quòd autem licitum ſit comedere carnes & alios cibos ſine diſtinctione, ꝓbari pōt his teſtimonijs Noui Teſtamenti. Legitur Luc. 10. In eadē domo manete edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Et Mat. 15. Nō qđ intrat in os coinquinat hominē. Et ad Rom. 14. Scio & cōfido in Dño Ieſu, quia nihil cōe ſiue immundum per ipſum, niſi ei qui exiſtimat cōe eſſe illi cōe eſt. In eodem: Oīa quidem mūda ſunt. Et 1. Corin. 10. Omne quod in macello venit, id eſt, venditur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra & plenitudo eius. Et iterum: Si quis infideliū vocat vos ad cęnam, & vultis ire, omne quod apponitur vobis manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Et 1. Tim. 4. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum qđ cū gratiarum actione percipitur. Et ad Tit. 1. Omnia munda mūdis. Itē probatū eſt ſuperius, omnia creata fuiſſe à Deo: nihil verò immūdum à Deo creatū eſt: caro ergo animaliū immūda nō eſt: ergo nō eſt abſtinendū à carne propter carnis immūditiam. Præterea ſi nō eſt vtendum carnibus talium animalium in cibū: ergo nec lana, nec pellibus eorum eſt vtendum in veſtitum.

De errore ponente legem veterem datam à principe tenebrarum, & malam. Cap. X.

SEquitur de ſecundo errore ꝙ ponit legem veterem eſſe datam à principe tenebrarum, & malā eſſe. Cui errori occaſionē dedit legis grauitas. Viſum eſt enim aliquibus nō fuiſſe Deū benignū, qui tam graue onus populo impoſuit. Ad quod dicendū, ꝙ corda Iudæorū erecta erāt per præſumptionē. Vnde dicebant, Non deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. Exod. 19. Rñdit vniuerſus populus ſimul, Cūcta quę locutus eſt Dñs, faciemus. Eiuſdē 24. habetur idē. Vnde humiliandi fuerūt graui onere legis, vt videntes inſufficientiam ſuā humiliati ad auxilium gratiæ currerēt. Dñs enim humilibus dat gratiam. 1. Pet. vlt. dedit etiā occaſionem huic errori iuſtitia quæ fiebat in veteri lege: quam aliqui mētiuntur crudelitatem. Vnde dicunt nō fuiſſe Deum benignum, qui legem tam crudele dedit. Ad quod dicendum eſt, quod cum principium ſapientiæ ſit timor Domini, Prou. 1. perfectio verò ſapientiæ ſit amor Dei, ſecundum illud Eccl. 1. Dilectio Dei honorabilis ſapiētia: Prima lex debuit ſapientiā inchoare, timorē Dei per iuſtitiā incutiēdo. Secūda lex debuit ſapientiā perficere, ad amorē multis admonitionibus & promiſſionibus & beneficiorū exhibitionib' incitādo.

Vnde

Vnde iuſtitia ī veteri lege debuit abundare: iuſtitia verò non eſt crudelitas, ſed bonitas: vt in tractatū Iuſtitiæ oſtenditur. In illa verò iuſtitia latebat miſericordia. Qui.n.corrigebantur pœna tpali, euadebant æternam. Incorrigibiles verò amittebant potentiam Deum offendendi & pœnā ſuā in futuro augendi: vnde miſericorditer cum eis agebatur. Si.n. diutius viuerēt, diutius peccarēt, & in futuro grauius punirentur. In hoc ēt ꝙ tranſgreſſores legis Moyſi ita grauiter puniebantur, nobis miſericorditer oſtendebatur, q̄ grauiter punientur tranſgreſſores legis datæ ꝑ filiū Dei. Heb.10. Irritam quis faciēs legē Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium Dei conculcauerit? ¶ Item dedit occaſionē huic errori illud Apoſtoli Ro.5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Et illud eiuſdē 7. Nunc ſoluti ſumus à lege mortis. Et vocatur ab Apoſtolo lex vetus, lex mortis. Vnde viſum eſt ab aliquibus ꝙ lex mala fuerit. Et dicendum eſt ad ſm, ꝙ lex illa mortis fuit ſuis tranſgreſſoribus: ſed lex vitæ fuit ſuis obſeruatoribus. Lex vitæ fuit intentione dantis: ſed lex mortis fuit vitio tranſgredientis. Vnde ſubdit ibi Apoſtolus: Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Et paulò pòſt ſubdit: Inuentum eſt mihi mandatū quod erat ad vitam. Intellige ex intētione dantis, hoc eſſe ad mortē. Apoſtoli alijs erāt odor mortis in mortē, alijs odor vitæ in vitam. 2. Corin. 2. non tñ erant mali. Occaſio fuit ꝓhibitio legis multitudinis peccatorum. Sicut.n. dicit Gl. ſuꝑ illud ad Ro. 7. Occaſione accepta peccatū per mādatū operatū eſt in me oēm concupiſcentiā. Talis eſt noſtra carnalitas, vt ardentius deſideret prohibita: qbus non memoratis, iaceret quaſi ſopita. Itē Glo. Frenatus eſt concupiſcentiæ fluuius oppoſitis obicibus legis, ſed non ſiccatus: imò quia de ſe, non de gratia homo præſumpſit. Aucta eſt cōcupiſcētia oppoſita lege: & quæ prius eū ducebat obice nullo, obruit eum obice obrupto. ¶ Triplici rōne peccata abūdauerunt lege data, in his in quibus nō erat gratia. Primò, quia ſicut dicit Ambro. diabolus vidēs legē in auxilium hoībus datā, magis exarſit iracūdia aduerſus hominē & magis inſtituit legē vetere in ꝑniciem, cū primo quaſi ſecurè poſsidēs minus tentare. Gregorius: Illos pulſare negligit, quos quietè ſe poſſidere ſentit. Secūdò qa homo naturaliter appetit libertatē, & fugit ſeruitutem. Et iuxta verbū Senecæ, Natura contumax eſt, animus humanus, & in contrariū atq; arduū nitens. Natura ſemper aduerſatur ſibi aduerſanti. Nitimur in vetitū ſemper, cupimusq; negata. Proue. 9.

A quæ furtiuę dulciores ſunt. Hiero. Quicquid nō licet, magis deſideratur: & qđ raritate dulce eſt, aſſiduitate in amaritudinē vertitur. Et ſuper illud Ro. 7. Peccatū occaſione accepta per mandatū ſeduxit me. dicit gloſ. Ex prohibitione vbi charitas deficit, deſideriū mali creſcit, quo aucto dulcius fit quod prohibetur. Tertiò, quia prohibitio erat occaſio frequētis recordationis rei prohibitæ. Recordatio verò irritatiua eſt cōcupiſcentiæ. Illud aūt verbum, Lex ſubintrauit, vt abundaret delictū: intelligēdum eſt conſecutiuè. Hoc. n. conſecutū eſt ex lege data quantū ad illos ꝗ gratiā nō habebant, & viribus ſuis cōfidebant, quòd amplius peccauerūt: & hoc ipſum eis expediebat. Vnde gl. Aug. Non crudeliter hoc fecit Deus, ſed conſilio medicinæ. Aliquando enim homo videtur ſibi ſanus, & ægrotat: & quia nō ſentit morbū, medicum nō quærit. Augetur morbus, creſcit moleſtia, quæritur medicus, cuius & totum ſanatur corpus. Magnū ergo Dei conſiliū fuit vt per legem abundaret delictum, vt in auſteritate ſuam intelligentes infirmitatem, infirmi ad medicū cōfugerent, vt auxiliū gratiæ quærerēt. Sicut Deus creans diabolum malignitatis eius futuræ non ignarus, præuidebat quæ bona de malo eius eſſet facturus: vt dicit Augu. Sic dans legem veterē ad meritū cuſtodiētium eam nō ignarus transgreſſionū quæ abūdaturæ erant, præuidit quæ bona de malo trāſgrediētiū eſſet facturus. Item lex ſubintrauit vt abundaret delictum, quantum ad cognitionem. Si enim lex non fuiſſet, peccatū lateret. Vñ Rom. 7. Peccatū non cognoui niſi ꝑ legē. Et ſicut radius ſolis non eſt malus, licet oſtendat pulchritudinē nociuā quam aliquis appetit: & ſicut ſcientia medicinæ non eſt mala, quæ oſtendit venenum eſſe mortiferū, quamuis eo aliquis abutatur ad mortē ſuam vel alterius: ſic lex non eſt mala, licet ſit occaſio mali. Item occcaſionem dedit huic errori veteris legis ceſſatio. viſum eſt. n. aliquibus, ꝙ ſi bona fuiſſet, nō ceſſaſſet. Præterea modo peccaret qui ſeruaret eam: ergo tunc peccabant qui eam ſeruabāt. Ad quod dicendum eſt, ꝙ vetus lex ceſſare debuit quantū ad illa quę erant figuratiua futurorū, ſicut umbra lumine veritatis aduenięte, & ſicut promiſſiones ſolutione facta. Nec ceſſauit lex tanquā mala, ſed ceſſit meliori quantum ad prædicta moralia: tamen quæ erant de iure naturali māſerunt. Itē occaſionem dare potuit prædicto errori quòd Deus dator illius legis apparuit in flamma rubi. Exo. 3. Et rapuit Heliā in curru igneo. 4. Reg. 4. Vnde viſum eſt aliquibus, quòd non fuerit benignus Deus, qui ſic apparuit, & miniſtrum ſuū ſic rapuit. Ad quod dicendum, ſpeciem

ciem ignis idoneã eſſe, vt Deus in illa appareat, vel in illa ſignificetur. Vnde Spirituſſanctus ſuper diſcipulos in ſpecie ignis apparuit. Act. 2. Et de ipſo dr̄ ad Hebr. 12. Deus noſter ignis cõſumens eſt. Peccata.n.conſumit & purgat. Et Luc. 12. Ignē veni mittere in terram, &c. Et Ioan. 1. Ipſe baptizabit vos in Spirituſancto & igne. Non eſt ergo mirandum, ſi in flamma rubi apparuit. ¶ Nunc multis authoritatibus Noui Teſtamenti oſtendemus legem veterem eſſe bonã & datam à Deo. Legitur Matt. 5. Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas: non veni ſoluere legē ſed adimplere. Si data fuiſſet à principe tenebrarum, nõ impleuiſſet eam. Et ibidem: Amen dico vobis, donec tranſeat cælũ & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit de lege donec omnia fiant. Et eiuſdē 7. Omnia quę cunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & prophetæ. Ergo lex & prophetæ bona ſunt, ſicut illud mandatũ bonum eſt. Eiuſdem 22. dicitur de mãdato dilectionis Dei: In his duobus mandatis tota lex pēdet & prophetæ, ergo lex & prophetæ bona ſunt, quum ſint ad dilectionem Dei & proximi. Et Lucæ 10. In lege quid ſcriptũ eſt? At ille reſpondens, dixit: Diliges dominũ Deũ tuum, &c, & proximũ tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Rectè reſpondiſti, hoc fac & uiues. Ergo præcepta legis obſeruata vitam conferebant. Itē Matt. 19. Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata. dixit illi: Quæ? Ieſus aũt dixit: Non homicidium facies. Non adulterabis. Nõ facies furtũ. Non falſum teſtimoniũ dices. Honora patrē tuum & matrē tuã. Quæ cõſtat mãdata eſſe veteris legis. Exod. 20. Ergo mandata veteris legis vitam cõferebant æternã. Itē Matt. 7. Bene irritum feciſtis mandatũ Dei vt traditionem veſtram ſeruetis. Moyſes enim dixit: Honora patrē tuum & matrē tuã. Ibi mandatũ Moyſi, Dei mãdatum dicitur. Item Luc. 2. Vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini. Lex Domini vocatur lex vetus. Et eiuſdē 16. Habēt Moyſen & prophetas, audiãt illos. Item Luc. vlt. O ſtulti & tardi corde ad credendũ in omnibus quę locuti ſunt prophetæ. Et paulò pòſt: Incipiens à Moyſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis q̃ de ipſo erãt. Et iterũ: Neceſſe eſt impleri omnia quæ dicta ſunt in lege Moyſi, & prophetis, & pſalmis de me. Et Ioã. 5. Scrutamini ſcripturas: quia vos putatis in illis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimoniũ perhibent de me. Et eiuſdem octauo: Eſt pater meus qui glorificat me, quē vos dicitis, quia Deus veſter eſt. Et Romano. 1. quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis

pturis ſanctis de filio ſuo. Et eiuſdem 7. Lex quidē ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Et in eodem: Scimus quia lex ſpiritualis eſt. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. 1. Theſ. 5. Prophetias nolite ſpernere. Et 1. Timoth. 1. Scimus quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur. Et ad Hebr. cap. 1. Multifariam multisq; modis olim loquēs Deus in prophetis: nouiſſimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio. Act. ca. 1. Oportet impleri ſcripturam quam prędixit Spirituſſanctus per os Dauid. Eiuſdē cap. 2. dicitur de eo: Quum eſſet propheta, &c. prouidens loquutus eſt de Reſurrectione Chriſti. Et eiuſdem cap. 3. Deus Abrahā, Deus Iſaac, De⁹ Iacob, Deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum. Ergo Ieſus fuit filius Dei veteris legis: ergo lex vetus non fuit à principe tenebrarū. Itē Actuū capit. 3. Vos eſtis filij prophetarum & teſtamenti quod diſpoſuit Deus ad patres noſtros: ergo teſtamentū veteris legis erat à Deo ordinatum. Item eiuſdem ca. 10. Verbum miſit Deus filijs Iſrael annuntians pacem per Ieſum Chriſtum: hic eſt omnium Dominus. Et paulò poſt ſubditur: Huic omnes prophetæ teſtimoniū perhibent. Et 2. Petr. 1. Habetis firmiorem propheticū ſermonem, cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ ardenti in caliginoſo loco. Ergo quū propheticus ſermo lucerna ſit, non eſt à principe tenebrarum. Item in eodem: Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spirituſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines.

De errore illo qui dānat patres Veteris Teſtamenti. Cap. XI.

Error ille qui ponit quòd patres Veteris Teſtamenti mali fueruut & ſunt damnati, ſequitur. Cui errori occaſionem dedit quòd leguntur aliquando peccaſſe. Sed ſi ideò dānati credūtur, eadem ratione credendum erit quòd Petrus & Paulus dānati ſint, qui quandoq; peccauerūt. Item occaſionē dedit huic errori, quòd leguntur in infernū deſcendiſſe. Gen. 37. Deſcēdam ad filiū meum lugens in infernum. ait Iacob. Et Eſa. 38. dixit Ezechias: In dimidio dierū meorum vadā ad portas inferi. Ad quod dicendū, quòd ob peccatum primorum parentum ianua regni clauſa fuit toti generi humano. Quod figuratum eſt in hoc, ꝙ flāmeus gladius poſitus eſt ante paradiſum. Gene. 3. quaſi prohibens ingreſſum. Deſcendebant ergo antiqui patres in oram inferni, vbi manebāt felici ſpe conſolati, ſed non deſcendebant in inferni profundum, vbi nulla eſt redemptio. Nec habebant pœnā materialem, ſed ſolum carebant viſione Dei. Ad quē locum Chriſtus deſcendit, & inde ſuos liberauit.

rauit, vt legit Act. 2. Quē De⁹ ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni: iuxta qđ erat impoſſibile teneri illum ab eo. Et in eodē: Qm̄ non derelinques aīam meā in inferno, &c. ¶ Pōt autē probari teſtimonijs Noui Teſtamenti antiquos patres bonos fuiſſe & ſaluatos. Matt. 8. Multi ab oriēte & occidente venient, & recūbēt cū Abrahā, Iſaac, & Iacob in regno cęlorū. Ergo Abrahā, Iſaac, & Iacob ingreſſi erant vel ingreſſuri regnū cælorū. Itē dn̄o trāsfigurato apparuerūt Moyſes & Helias loquētes cū eo. Mat. 17. ſi dānati fuiſſent, cōſtat ꝙ in trāsfiguratione dn̄i non apparuiſſent, ad quā tres tantū apoſtolos ſibi familiariſſimos admiſit. Itē eiuſdem 23. Ecce ego mitto ad vos prophetas. Et eiuſdē 22. dicitur de Chriſto, qūo Dauid in ſpiritu vocat eū dn̄m, dicens: Dixit dn̄s &c. Et Luc. 16. Lazarus mortuus, ab angelis deportatus eſt in ſinum Abrahæ: ergo Abrahā nō erat dānatus. Et paulò pòſt: Vidit à longe Abrahā & Lazarū in ſinu ei⁹. Itē cōmendantur patres veteris teſtamēti ad Heb. 11. & de Moyſe dicitur ſpecialr̄ Heb. 3. Moyſes quidē fidelis erat in totā domo eius. Moyſen fuiſſe nūtiū Dei, & legē datā eſſe Deo inſpirāte, oſtēderūt miracula facta ꝑ Moyſen. ¶ Et notandū ꝙ lex illa valde ſapienter tradita fuit. Primò oſtenduntur oīa creata à Deo eſſe. Secūdò oſtēditur iuſtitia Dei in pęna pro peccato primorū parentū inflicta, & in diluuio, & in ſubuerſione Sodomorū, & flagellatione Aegyptiorū. Tertiò interſerit obediētia patrū, & beneficia Dei eis exhibita. Per primū apparet creaturas nihil numinis habere: & ſic nullus locus idololatriæ relinquitur. Per ſm terretur populus à legis tranſgreſſione. Per tertium allicitur ad eius impletionem. Conſequenter verò datur lex in terrore. Sine timore enim magno non poterat populus ſeparari ab erroribus inueteratis. ¶ Inter hæc verò quæ in lege præcepta ſunt, quædā manifeſtè pertinent ad honorē Dei & vtilitatem proximi: quædā verò ſigna ſunt futurorū: quędā vero quæ videntur eſſe ſine ratione. Præcepta ſunt propter idololatriā, cui abolēdæ magna pars legis intendit. Multa enim præcepit Deus ſibi offerri, ne idolis offerrentur. De Abraham dicitur Io. 8. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meū: vidit & gauiſus eſt. Iac. vlt. cōmendantur prophetæ. Exemplum, inquit, accipite laboris & patientiæ, prophetas ꝗ locuti ſunt in nomine Domini. Et Iacobi 2. commendatur multum Abraham: Credidit Abrahā Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Et in eodem: Abraham pater veſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt? Commēdatur etiā Galat. 3. Et 1. Petri 3. commendatur

datur Sara: Sic, inquit, ſanctę mulieres ſperãtes in Deo, non in ornatu veſtiū ornabant ſe ſubiectę ꝓprijs viris ſicut Sara obediebat Abrahę. Et Loth cõmendatur 2. Pet. 2. Et iuſtū Loth oppreſſum à nefandorū iniuria eripuit, &c. habitans apud eos qui de diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabãt. Patet ergo, quòd boni fuerunt antiqui patres & ſaluati.

De quarto errore qui ponit animas non de nouo creari: qui diuerſificatur in quatuor oppoſitos errores. *Cap. XII.*

Sequitur de quarto errore, qui ponit animas de nouo non creari quę corporibus infunduntur. Qui error diuerſificatur in quatuor oppoſitos errores. Primus ponit in corporibus non eſſe animas, niſi angelos apoſtatas, ſeu dæmones, qui in eis includuntur, vt agant pœnitẽtiam, & ſucceſſiuè poſſunt eſſe in diuerſis corporibus: vt ſi pœnitentiā non agunt in vno corpore, agant illam in alio. Secundus ponit duas animas eſſe in corporibus. De quo errore loquitur Aug. in lib. de duabus animabus. Tertius ponit animas creatas ſimul fuiſſe. Quartus ponit animas ſicut corpora ſeminari. Licet autem hi quatuor errores diuerſi ſint: tamen in hoc conueniunt, quòd veritati fidei catholicæ contradicunt, quę aſſerit animas creari, & creando corporibus infundi, & infundendo creari. Quam veritatem confirmat illud Pſal. Qui finxit ſigillatim corda eorum. glo. id eſt, creauit animas ſingulas per ſe ex nihilo. Aug. in eccleſiaſticis dogmatibus: Credẽdum eſt, & firmiter tenendum, q̄ aīæ nō ſunt ab initio creatę, vt Origenes fingit: nec cum corporibus ſeminãtur, vt Luciferiani. & Cyrillus, & quidā Latinorū affirmãt, ſed dicimus aīam infundi & creari ſimul in corpore compacto & formato, vt viuat in vtero homo.

De errore primo q̄ ponit animas eſſe angelos apoſtatas. *Cap. XIII.*

Illi qui ſunt primi erroris, aliqua verba Sacræ ſcripturæ ad ducunt ad confirmationē ipſius impertinentia, tamen ad propoſitum, ſi verè intelligantur. Legitur Matt. 10. Ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Oues illas intelligunt angelos apoſtatas ad quos ſolos ſaluandos, miſſus eſt filius Dei, vt aiunt, ſecundū illud Mat. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues, q̄ perierunt domus Iſrael. Sed ſi inſpiciãtur quæ precedunt, apparet ridiculoſam eſſe hanc expoſitionē. Chriſtus enim miſſurus Apoſtolos ante paſſionē ſuam, prohibuit eis ne irent ad gẽtes vel Samaritanos, ne Iudæi haberent occaſionem repellendi eum: ideo dixit eis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues, &c. Vnde patet oues iſtas de quibus loquitur eſſe Iudæos. Si enim intelligerentur

gerentur ſm expoſitionem eorum, oues quę perierunt.i.dęmones, vel ſpiritus qui de cælo ceciderunt, eſſent in gentibus, & Samaritanis, ſicut & in Iudæis: vnde non fuiſſent ꝓhibendi Apoſtoli à prędicatione eorum. Item legitur Lucæ 16. de villico iniquitatis, q̧ amotus eſt à villicatione ſua: qđ ipſi exponunt de diabolo, quem dicunt fuiſſe præpoſitū alijs angelis, & prudenter gratiā illorum acquiſiuiſſe de ſeruitio Deo debito relaxando eis: ſed ꝓpter peccatum ſuum fuiſſe amotū, & Michaelē pro eo fuiſſe ſubſtitutū, & eum cum complicibus ſuis de cælo fuiſſe eiectum, & corpora fabricaſſe, quæ, ſm eos, inhabitāt ſpiritus qui de cælo ceciderunt. Sed quod ſequitur in fine illius parabolæ, non concordat expoſitioni eorū: ſcilicet ꝙ Dominicus laudauit villicum iniquitatis: abſit enim ꝙ Deus Diabolū laudauerit. Itē legitur Ioan.4. Nemo aſcendit in cælū, niſi qui deſcēdit de cælo. Ex quo ipſi inferunt ſolos ſpiritus, qui de cælo deſcenderunt, ſaluādos. Sed patet quòd nulla eſt expoſitio eorum, per id quod ſequitur verbū prædictū. Filius hominis, qui eſt in cælo. Conſtat enim quòd Chriſtus ſe vocat filiū hominis. Matt.8. Filius hominis nō habet vbi caput ſuum reclinet. Et 24. eiuſdem: Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus eſt. Vnde impertinens eſt illud verbū ad angelos Apoſtatas: ſed tēpe quo Chriſtus dicebat verbū illud, quū nondum eſſet ianua regni aperta per paſſionē ipſius, nullus adhuc purus homo aſcenderat in cęlum, vel aſcēdere poterat, niſi ſolus filius hominis, qui de cælo deſcenderat, in carne aſſumpta viſibilis hoībus apparendo, qui erat in cælo patri æqualis inquantū Deus, aſcendere poterat, in cælū in humanitate: & iam aſcēderat, id eſt, à Deo alius erat ſm diuinitatē, vt pater. Solus ēt Chriſtus erat aſcēſurus in cælū, ſcilicet caput cum membris. Rationes quibus innititur error ipſe, nō ponimus: quia vel non ſunt, vel nullius probabilitatis ſunt. ¶ Error verò iſte tria ponit, quorum falſitas de facili poteſt oſtendi. Ponit enim dæmones eſſe ſaluādos, ponit animas non eſſe, & ponit dæmones eſſe incarceratos in corporibus humanis. Primū verò multis authoritatibus poteſt deſtrui. legitur Mat.3. Paleas comburet igni inextinguibili: ergo pœna malorum erit æterna: ſed dæmones maximè ſunt puniēdi: ergo pœna eorū erit æterna. Ad idē poſſunt adduci teſtimonia ſacrę ſcripturæ, quæ ſequuntur. Matt.25. Diſcedite à me maledicti in ignē æternū, qui paratus eſt diabolo, & angelis eiꝰ. Et in eodē: Hi ibūt in ſupplicium æternū: iuſti autē in vitam æternā. Et 2.Theſſ.1. dicitur de nō obedientibus Euangelio

gelio

gelio Chriſti. Qui pœnas dabūt in interitu æternas.Et in canonica Iudæ.Quibus ꝓcella tenebrarū cōſeruata eſt in æternū. Et in eadē.Angelos q̄ nō ſeruauerunt ſuū principatū, ſed dereliquerūt ſuū domiciliū, in iudiciū magni Dei, vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Ergo vincula dæmonū æterna ſunt, & ipſi reſeruantur in iudicio magni Dei puniendi.Vincula æterna iſta ſunt, obſtinatio eorū, & ſnīæ diuinæ inflexibilitas. Item 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccātibus non pepercit,ſed rudētibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudiciū cruciandos reſeruari.ſecūdū gl.rudenres ſunt funes q̄bus nautę vela ſuſpendunt.hic verò dicūtur rudentes immundorū ſpirituū conamina, q̄ mox vt flante ſuꝑbia impulſi,ſe aduerſus creatorem erexerunt, ipſis elationis conatibus in abyſſi profundum ſunt rapti.¶ Ad oſtēdendū verò falſitatē illius erroris,q̄ ponit animas nō eſſe, ſufficiunt verba Euāgelij, & aliarū ſcripturarū Noui Teſtamēti,quæ in tot locis cōtrariū exprimunt, quorū aliqua ponemus. Legitur Mat.6. Nonne anima veſtra plus eſt q̄ eſca, & corpus plus q̄ veſtimentū? Et eiuſdē 10.Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autē nō poſſunt occidere,&c.Et eiuſdē 11. Inuenietis requiē animabus veſtris: Item 16.Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur:aīæ verò ſuæ detrimetum patiatur? Itē 22.Dilges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota aīa tua. Et 26. Triſtis eſt aīa mea vſque ad mortē.Itē Ioan.10. Poteſtatē habeo ponēdi animā meā,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eā.Et Iac.5. Qui conuerti fecerit peccatorē ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animā eius à morte. Et 1. Pet.1. Animas veſtras caſtificantes in obediētia charitatis. Eiuſdē 4. Fideli creatori cōmendent animas ſuas. Et Apocal.6. Vidi ſubtus altare animas interfectorum ꝓp verbum Dei.Error verò tertius valde odibilis eſt Deo, & hominibus, quantum ad hoc ꝙ ponit dæmones eſſe in hominibus:Deo ideò,q̄a cōtumeliā magnam ei facit,cum vituperat hominē nobiliſſimā eius creaturā, quam creauit ad imaginē & ſimilitudinē ſuā. Gen.1.Et eiuſdē 9.Ecc.17.Et 1.Corin.11.dicitur: Vir imago, & gloria Domini eſt.Homini:quia magnā contumeliā facit ei, quum dicit eum dæmonium habere. Hoc reputauit ſibi Chriſtus cōtumelioſum, Io. 8. quū diceretur ei à Iudęis: Samaritanus es tu, & dæmoniū habes. Vnde ſubdit:Ego dæmonium nō habeo: ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me.Imo quod plus eſt,qui ſunt huiuſmodi erroris, homines reputant dæmones incarceratos,quū ipſi diaboli poti⁹ repu

tandi ſint imitando eos in obſtinatione. Ioan. 6. Ego duodecim vos elegi: & vnus ex vobis diabolus eſt. Secundum errorē iſtũ, vt videtur, Dominus potius debuit dicere: & oēs dęmones eſtis, q̃ vnus ex vobis diabolus eſt. Quod autem falſum ſit qđ ipſi ponunt, patet ex hoc qđ legitur Rom. 9. de Eſau, & Iacob, quum nondũ nati eſſent, aut aliqd egiſſent boni, aut mali: oſtendit ibi Apoſtolus, vt patet ex his quæ præcedunt & ſequuntur, ꝙ Eſau & Iacob, ante natiuitatem ſuam nihil boni, vel mali egerint, ꝑꝑ qđ vnus eorum à Deo diligeretur, & alter odiretur. Non erant ergo angeli apoſtatæ in eis qui incluſi eſſent ad pœnitentiam agendam ibi de peccatis quæ feciſſent anteq̃ includerentur. Item ſi angelus malus eſt in malo homine: ergo bonus angelus eſt in bono: ergo in Chriſto fuit angelus bonus: ergo non eſt verum, quod legitur ad Hebr. 2. de filio Dei, ꝙ nuſquam angelos apprehendit, ſed ſemē Abrahæ apprehendit: non aſſumpſit ergo angelicam naturam. Si verò dicatur, ꝙ in Chriſto non fuit niſi ſpiritus diuinus, hoc non poteſt dici, cum ſcriptum ſit Ioan. 12. Nunc anima mea turbata eſt. Et Math. 26. Triſtis es anima mea vſq; ad mortem. Turbatio enim vel triſtitia, non cadit in Deum. Itē verbum illud Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & præſit piſcibus, &c. non videtur eſſe verbum volentis punire vel incarcerare eum qui crimen cōmiſiſſet, ſed potius volētis facere qđ nondum erat, & volētis eum honorare, cùm iam factus eſſet. Itē ſi ſpiritus hominis fuiſſet anteq̃ infunderetur corpori, & creatorē ſuum offendiſſet, hoc feciſſet ſciens & volens. Peccatum enim non poſſet eſſe ſine voluntate. Omnis mens apud ſe conſcriptũ legit, vt ait Auguſtin. Et ſi hoc fuiſſet, nullus alius melius ſciret q̃ ipſe ſpiritus. 1. Corint. 2. Quis ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Et in lib. de anima & ſpiritu: Nihil tam nouit mens, vel anima, quantum id qđ ſibi præſto eſt: nec mēti vel animæ quicquam magis præſto eſt, q̃ ipſa ſibi: ergo nihil tam nouit q̃ ſe. Si verò dicatur ꝙ ſpiritus obliuiſcitur, cùm corpori infunditur, quę prius ſciebat, ridiculum eſt quòd Deus ſpiritum includat corpori ad agendam pœnitentiam ibi, cùm ſciat ipſum obliuiſci, quàm citò erit ibi, malum quòd fecit.

¶ Quomodo enim poteſt agere pœnitentiam de malo, quod ignorat? Initium ſalutis cognitio eſt peccati, vt ait Sene. Ergo qui peccatum ignorat, viam ſalutis etiam inchoare non poteſt. Item dixit Plato animas introeũtes in hanc vitam potari ab eo ſpiritu qui eſt ſuper introitũ poculo

culo obliuionis, anteq̃ intrẽt corpora, nullã huius rei oſtẽtationẽ faciens: vt ait beatus Irenæus in lib. contra hæreſes. Et quærit a Platone, vnde hoc ſciret. Si enim anima eius potata erat poculo obliuionis, non reminiſcebatur, nec ſpiritus, nec poculi, nec quòd aliquid ſciuiſſet, nec oblitus fuiſſet: & ſi iſta reminiſcebatur, eadem ratione & alia. Item Irænæus: Si hoc quod in breuiſſimo tempore uiſum eſt, uel in fantaſmate conceptum eſt, & ab anima ſola per ſomniũ poſtea q̃ cõ miſta ſit corpori, & inde uniuerſa mẽbra diſperſa commemoraret: multo magis ipſorum reminiſceretur in quibus tẽporib⁹ tãtis, & uniuerſo p̃teritæ uitæ ſeculo immorata eſt. Item dixerunt quidã ipſum corpus eſſe obliuionis causã. Sed quærit Irenæus: Si hoc eſt, quomodo anima quod per ſemetipſam videt, reminiſcitur, & renuntiat ꝓximo? Itẽ nec ea quæ olim agnita ſunt, aut per oculos, aut per auditum meminiſſet anima in corpore exiſtens, ſi eſſet corpus obliuionis cauſa. Anima enim in obliuione exiſtens, nihil aliud cognoſcere poſſet, niſi quod in præſenti uideret. ¶ Item quomodo diuina diſceret & meminiſſet ipſorum exiſtens in corpore? ¶ Item quum non ſit corpus fortius quàm anima, non amitteret anima ſcientiam ſuam propter corpus. Præterea non eſt ueriſimle, quum corpus organũ ſit animæ, quòd ſcientiam ſuam ei auferat. Non ſolet enim inſtrumentum ſcientiã ſuã aufere artifici. Iã enim potius eſſet impedimentum q̃ inſtrumẽtum. Præterea raptus eſt Paulus uſq; ad tertium cęlũ. 2. Cor. 12. & tamen rediens ad ſe, memor fuit uiſionis ſuæ: quod non fuiſſet, ſi corpora neceſſariò obliuionẽ inducerẽt. Itẽ ſi corpus obliuionẽ inducit, potius inducere debet obliuionẽ eorũ, quæ cognoſcũtur uiribus illis ſecundum quas anima unitur corpori, q̃ eorum quæ intellectu agnoſcũtur, ſm quæ non unitur anima corpori. Pręterea aut ſpiritus apoſtata poteſtatẽ habet uiuificãdi corpus, aut non. Et uidetur quòd non, ſm ea quæ ponit error iſte: ponit enim quòd quum diabolus duo homini corpora fabricaſſet, non potuit per xxx. annos uitalem ſpiritum illis corporibus infundere: ſed accedens ad miſericordiam Altiſimi duos angelos ab ipſo quæſiuit. Præterea ſi ſpiritus malus poteſt corpus uiuificare, aut poteſtas illa eſt uoluntaria, aut naturalis. Non uidetur eſſe uoluntaria, ut ſcilicet uolũtate ſua corpora uiuificet: hoc.n. ſolius Dei eſt. Ioann. 5. Sicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat: ſic & filius quos uult, uiuificat. Si uero naturalis, nõ uidetur hic aliter facere q̃ forma & ꝑfectio ipſius corporis. Et hoc etiã dicit Philoſophus, quod anima

eſt actus primus ſiue perfectio prima phyſici ſeu naturalis corporis organici, in potētia vitam habētis. Si uero eſt ſpiritus qui eſt in corpore, corporis eſt perfectio: incōueniēs eſt dicere, ꝙ ſpiritus ille tempore ſit prior, q̃ ipſum corpus: perfectio enim rei non poteſt eſſe prior tēpore, q̃ eius inchoatio: nec forma prior eſt tēpore, q̃ eius materia, quum forma ſit actus, materia ſit potētia; actus.n. non poteſt præcedere potentiā ſuā. Imago quę ceræ imprimitur, nō poteſt prior eſſe tēpore, quàm poſſibilitas ipſius ceræ ad receptionem ipſius imaginis. Præterea ubi ſcriptura ſacra dicit diabolum intraſſe in hominem, cōſtat ꝙ ipſe erat prius homo uiuens, ſentiens, intelligēs: ut patet in Iuda. Io. 13. Vbi legitur ꝙ poſt buccellam introiuit in eum ſathanas. Et Mat. 12. Intrantes habitāt ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. loquitur de dęmonibus. Vnde conſtat ꝙ ante ingreſſum erat homo. Itē quū expellebātur dæmonia ab hominibus: conſtat: quòd remanebāt homines viuentes, ſentientes, intelligētes. Lucæ 11. Erat Ieſus eijciens dæmonium, & illud erat mutum, & quū eieciſſet dæmoniū, locutus eſt mutus. Ergo aliquid erat in eo præter dæmoniū, quo viuebat, ſentiebat, diſcernebat. Hoc aūt animā uocamus, quod ſcilicet eſt in homine principiū uiuendi, ſentiendi, & diſcernendi. Item ubi Euangelium loquitur de dæmonibus qui erāt in hominibus; nō dicit eos in hominbius puniri, ſed potius eos homines punire: nec eos vexari, ſed potius vexare. Matthæi 15. Filia mea male a dæmonio vexatur. Et Luc. 6. Qui uexabantur à ſpiritibus immūdis, curabātur. Dæmones uero expulſionē ab hominibus, cruciatum reputabant, & nō inhabitationē hominū. Vnde et dicunt Chriſto expellēti eos, Matth. 8. Fili Dei cur veniſti ante tēpus torquere nos? Vnde ergo habent, quòd angeli apoſtatæ incluſi ſint in corporibus humanis vt agāt ibi pęnitētiā? Itē error iſte deſtruit reſurrectionem corporum. Si enim corpora ſolummodo carceres ſunt ſpirituum ſaluādorum: non eſt uerisimile, ꝙ ſpiritus illi corpora ſua debeant reſumere, cùm beati efficientur, incarceratio .n. & glorificatio non videtur ſimul debere eſſe. Item natura non appetit, quod ſibi contrarium eſt: ergo ſi corpus à prima inſtitutione pœna eſt ſpiritus inhabitantis, non habebit ſpiritus ille naturalem appetitū ad corpus: ergo ſeparatio eorum non faciet naturaliter dolorē in morte. Item omne quod contra naturam per violentiam detinetur, naturaliter appetit liberari: ergo ſi ſpiritus illi uiolēter detinentur in corporibus, naturaliter appetent liberari: ergo homines

in qui-

in quibus ſunt, naturaliter appetunt mori: ergo appetitus mortis naturalis eſt hominis: qđ cōſtat eſſe falſum. Itē natura nō agit cōtra ſe: ergo ſi corpus à prima cōditione ſui, pœna eſt ſpiritus in habitātis: ſpiritus nō erit eius naturalis ꝑfectio. Itē cōſtat, ꝙ Deus nō dedit ſpiritibus potentias quę eſſent otioſæ, ſi ipſi debito modo ſe haberēt: ſed potentiæ viuificādi & ſentiendi otioſæ eſſent in eis, ſi ipſi debito modo ſe haberēt, quia nō includerētur corporibus: extra corpus verò otioſæ ſunt: ergo illæ potentiæ nō ſunt datæ ſpiritibus, qui peccauerūt à creatione. Si verò poſt datæ ſunt, quū hæ virtutes ſpecies differant ab intellectu, qui eſt in ſpiritibus, qui ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ: ſpiritus quorum ſunt hæ virtutes, ſpecie differūt ab aliis ſpiritibus. Item aut boni angeli habent illas potentias, aut non habent. Si habent eas, otioſæ habēt, quum ſecundū eas non vniantur corporibus, ſine quibus exercere non poſſunt operationes taliū potentiarū. Si verò non habēt eas: ergo ſpecie differunt ab illis ſpiritibus qui vniuntur corporibus, quum non habeant potentias illas, quas ipſi habent, quæ ſunt ſpecie differētes à potētiis eorū: & quum angeli boni ſint ſubſtātiæ perfectę, non natæ fieri partes eſſentiales alicuius totius: ſpiritus verò, qui vniuntur corporibus, nati ſunt eſſe partes eſſentiales ipſius hominis. Si verò dicatur oēs angelos cecidiſſe de cęlo & malos eſſe in corporibus incluſos, vt qđā hæretici dixerunt, hoc nō eſt veriſimile. Quum.n. Deus ſpiritus ſit, oportet aliquos miniſtros eius eſſe ſpirituales. Greg. Dubitare non debes inuiſibilem Deum inuiſibilia obſequia habere: debent quippe ea quæ miniſtrant, ad ſimilitudinem eius tendere, cui miniſtrant. Scriptura etiam Euangelij manifeſtè obuiat huic errori, quæ diſtinguit inter angelos Domini, & angelos diaboli. De Angelo Domini habes Matt. 1. Angelus Domini apparuit Ioſeph. Simile habes Matth. 2. Et eiuſdem 4. habes, ꝙ acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei. Et 18. Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, qui in cęlis eſt, quod de malis angelis intelligi non poteſt. Et eiuſdem 22. Sunt ſicut angeli Dei in cęlo. Et 28. eiuſdē: Angelus Domini deſcendit de cælo. & Luc. 1. Dicit Gabriel: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum. Conſtat ergo ꝙ ſunt aliqui angeli Dei, & patet ꝙ ſunt diuerſi ab angelis diaboli, de quibus Matth. 25. Qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Matth. 6. Maximè Deo & diabolo, qui contrarij ſunt. Præterea legitur Apocal. 12. ꝙ draco traxit tertiam partem ſtellarum. ſtellæ vocantur angeli, quorum tertiam partē traxit diabo-

lus:quia aliqui peccato eius conſenſerunt,& nō oēs. Item aut ſpiritus, qui ſunt in corporibus humanis,vnū faciūt cū corporibus, aut nō. Si nō,ergo non faciūt aliquid vnū. Vnum enim & aliqd ſunt cōuertibilia: ergo homo nō eſt aliqua ſpecies creaturæ.Si vero vnū faciunt: ergo aliquo genere Vnionis:ergo vel vnū cōtinuatione,ſicut partes carnis vnū faciunt:aut contiguatione,ſicut os & caro,vnū faciunt: aut vnū per cōmiſtionē, ſicut ex diuerſis elemētis fit vnū elementatū:aut vnū ꝑ impreſsionē, ſicut figura & cera vnū faciūt:aut vnū ſecundū exigentiā naturalē, ſicuti materia & forma vnū faciunt cōpoſitū.Exigit enim materia formā vt ſuā ꝑfectionē,& forma materiā,vt ſuū ꝑfectibile: aut vnū quātū ad operationem, ſicuti artifex & inſtrumentum vnā habēt operationē. Primo modo non:vnū enim continuatione non ſunt, niſi ea quæ habent dimenſionē longitudinis, & latitudinis,& ſpiſsitudinis. Vnde cùm ſpiritus ſimplex ſit,ex eo & corpore non fiet vnū ꝑ continuationē. Eodē modo neq; vnū ꝑ contiguationem. Contiguatio enim ſimiliter non eſt niſi eorū quæ habent dimenſionē.Itē neq; per cōmiſtionē: quia quæ vniuntur ſic deſinūt eſſe actu,licet maneant virtute:vt elementa in elemento.Spiritus vero & corpus in homine manent actu.Itē nec per impreſsionē:quia forma impreſſa non ſubſiſtit ſine eo cui imprimitur: anima verò deſtructo corpore ſubſiſtit. Itē ſi ſecūdum exigentiā naturalē, vt ſpiritus ſit vt forma, corpus verò vt materia, forma & materia immediata q̄ vocatur neceſsitas ſimul ſunt tēpore,& neutrū tēpore ꝑceſsit reliquum. Vnde ſecundum hoc ſpiritus tēpore nō præceſſerunt corpora in quibus ſunt incluſi:materia uerò q̄ nō eſt immediata,præcedere pōt formā.Cùm enim nō ſit ꝑfectè aptata,aptari oportet eā antequàm adueniat forma eius ꝑfectiua: ſed forma quæ eſt ꝑfectiua quàm cito eſt,ꝑfecta eſt.Et cùm ſit melior & nobilior q̄ materia, non decet eā eſſe otioſam propter defectum materiæ: vt ſcilicet primo exiſtens materiā vel inſtrumētum expectet otioſa. Si enim ſapientia humana nō vult artificē otioſum eſſe ꝑꝑ defectū materiæ vel inſtrumenti,quanto magis ſapientia diuina hoc nō ꝑmittet? Si quis tamē obiiciat,ànimas erutas à corpore otioſas eſſe quantum ad viuificationē & ſenſum ꝑꝑ inſtrumenti defectum: Dicēdum eſt ꝙ culpa earum occaſio fuit huius defectus,ſed non fuit hoc ſecundum primā ordinationem creatoris:imò ſi nūquam peccaſſent,nunquā defectum organi paterentur. Item neq; vnū quantum ad operationē. Ex his enim q̄ ſic vniuntur nunquā fit vnum aliqd ſecundum ſubſtantiā, vt ex nauta & naui nō fit aliquod

quod tertium, ex anima verò & corpore fit vnum ſm ſubſtātiā.ſ. homo.¶Item bonitas Dei cūcta fecit ꝑꝑ creaturæ vtilitatem, non ꝑꝑ ſuā, cum bonorum noſtrorū non egeat:ſed ea quæ purè corporalia ſunt, non videtur feciſſe ꝑꝑ eorum vtilitatem, cùm nulli⁹ boni ꝑceptiua ſint: ergo fecit ea ꝑꝑ creaturæ ſpiritualis vtilitatē. Sed non videtur ꝙ ꝑꝑ vtilitatem illius creaturæ ſpiritualis quæ purè eſt ſpiritualis. Illa.n.non videtur egere creatura corporali: ergo ꝑꝑ vtilitatem creaturæ, quæ eſt partim corporalis, & partim ſpiritualis.Si ergo corporalia creata ſunt ſm primā ordinationem creatoris : ergo creatura partim ſpiritualis & partim corporalis eſt ſm primā ordinationem creatoris.Homo ergo factus fuiſſet,licet nullus Angel⁹ corruiſſet.Item ſicut omnia ſunt à Deo vt primo principio : ita oīa ſunt ad Deum tāquā ad finem ſupremum.Quæ autem propinquiora ſunt Deo ſimilitudine, immediate ad eum ordinātur:vt creaturę ſpirituales. Quæ autem magis diſtāt ab eo ſimilitudine,mediatè ad Deum ordinātur, vt corporales creaturæ. Creaturæ vero purè corporales non videntur poſſe ordinari ad Deum ꝑ purè ſpirituales cum quibus habent diſcōuenientiā. ¶Eſt igitur creatura partim ſpiritualis, & partim corporalis, Homo.ſ. ꝑ quem creaturæ corporales ad Deum ordinantur.Et hoc tripliciter. Vno modo,qa in homine eſt inuenire quaſi naturā omnis creaturæ: quia corporeum,vegetabile,ſenſibile,rationabile, vnde in eius beatificatione quaſi natura omnis creaturæ beatificatur. Secundo,qa hō poſitus eſt quaſi medius inter creatorē, & creaturas corporales , ſm dignitatem Deo inferior, creaturis illis ſuperior, & vt Deo miniſtret , & ſibi ab illis miniſtretur. Tertio, quia cùm homo ratiōe corporis, quo ſimilitudinem habet cum omnibus corporalibus creaturis,capax ſit bonitatis eorum,manifeſtè apparet ꝙ ratione animæ,qua Deo ſimilis eſt, capax eſſe pōt beatitudinis diuinæ. Vnde in lib.de Anima & ſpiritu : Fecit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, dās ei ſenſum & intellectum , vt ꝑ ſenſum lutum ſibi ſociatum viuificaret, & per intellectum regeret, vt ꝑ intellectum intus ingrederetur & cōtemplaretur Dei ſapientiā ; & ꝑ ſenſum foris egrederetur & contemplaretur opera ſapientiæ , intellectu intus illuſtrauit, ſenſu foris decorauit , vt in vtroq; refectionem inueniret.Intus ad felicitatem,foris ad iucunditatem.Itē in eodem:Si tā diſparē naturā carnis & animæ ad vnā fœderationē atq; amicitiā Deus coniungere potuit , nequaquam erit impoſsibile ei rationabilem ſpiritum,qui vſq; ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt

cum eodē corpore glorificato, vt ſit ei gloriæ qđ fuit ei ſarcinæ, ad conſortiū beatorū ſpirituū, q in ſua puritate perſtiterūt, exaltate. ¶Itē in eodē: Plenū fuit miraculo, ꝙ tā diuerſa & tā diuerſa abinuicē, adinuicē potuerunt coniungi: nec minus mirabile fuit, ꝙ limo noſtro Deus ſeipſum coniūxit, vt ſibi inuicē vnirētur Deus & limus, tanta ſublimitas, & tanta vilitas: nihil enim Deo ſublimius, & nihil limo vilius. Mirabilis fuit coniunctio prima, mirabilis & ſecūda, nec minus mirabilis erit & tertia, cū homo, & Angelus, & Deus vnus erit ſpiritus.

De errore qui ponit duas animas eſſe in corporibus. Cap. XIIII.

ERror ille qui ponit duas animas eſſe in corporibus humanis, ſequitur: quarū vnā dicit partē Dei eſſe, alterā de gente tenebrarū, quā Deus nō cōdidit, quę mala eſt, & propria carnis, & omnia bona hominis tribuit illi bonæ animæ, omnia verò mala illi malæ animæ. Bonā animā dicunt eſſe arborem bonā, quæ nō poteſt facere fructū malū: animā verò malā, malam arborē, quæ nō poteſt facere fructū bonū. Bonas verò miſſas eſſe ad reprimēdā malitiam genus tenebrarum. Hunc errorē deſtruit Aug. in lib. de duabus animabus: & in lib. cōtra Fortunatū quēdā Manichęorū presbyterū. Et hæc ſunt verba Aug. in lib. de Duabus animab. Quæro ergo ab eis, vtrum peccaſſe videretur, de cuius manu dormiētis, ſcripſiſſet alius aliquid flagitioſum? quod qs dubitet eos eſſe negaturos? Quæro etiā ſi aliqs valentior alterius vigilātis, & ſcientis, ſed omnino nolētis manu aliquid mali feciſſet, vtrùm vigilās, & ſciēs, ſed nolens vllo peccati nomine teneretur: Reſpondebūt, nihil iſtū omnino peccaſſe. Quid ſi dormiēs ille iā ſciret qd alius de manu facturus eſſet, & de induſtria plus, ne expergiſceretur à ſomno, ſedaret: nunqd ei quicquā ſomnus ad innocentiā ſuffragaretur? Reſpōdebunt ꝙ nō. Quid ſi alius vigilās & ſciens, volens ſuperatus eſt, vt aliquē prætenta defenſione deciperet: qd ei vt peccato careat profuit impotentia, quanuis reſiſtere non valeret? Quibus cōceſſis, colligo nuſquā niſi in voluntate eſſe peccatū. Et ſubdit, Peccatū ſine volūtate eſſe nō poſſe. omnis mēs apud ſe cōſcriptū legit. Volūtas verò, vt ipſe dicit ibidē, eſt animi motus, cogēte nullo ad aliqd vel nō admittendū, vel adipiſcēdū. Peccatū verò eſt, voluntas retinēdi vel cōſequēdi qđ iuſtitia vetat. Et ſubdit, has duas diffinitiones voluntatis & peccati recipiēs, Manichæorū hæreſim cōdēnat. Nā illud malū genus animarū ſi antequā bonū miſceretur, nō habebat aliquā volūtatē, ſine peccato erat atq; innocēs. Quòd ſi volūtas inerat, ergo volebat aliquid adipiſci, vel nō admittere. Illud

Illud aũt aut bonũ erat, aut bo-
num putabatur: ſed nihil tale in
ſuo genere erat: ergo illud bonũ
qđ extrà erat,appetebat:ergo bo
nã uolũtatẽ habebat. ¶Præterea
opinionẽ boni habebat: ergo nõ
erat ſummè malũ.Et paulòpòſt:
Nũc illud genus uideamus, qđ
ita ipſi laudant,ut ipſam Dei ſub
ſtantiam dicant eſſe.Et cum ma
nifeſtũ ſit nõ peccare animas in
eo,ꝙ non ſunt tales, quales eſſe
nõ poſſunt:unde iam cõſtat ani
mas alias nõ peccare:relinquitur
vt nõ tribuãtur peccata niſi bono
generi animarum, & ſubſtantiæ
Dei.Præterea nunquam negaue
runt,dari ueniã peccatorũ cũ fue
rit quiſquã ad Deũ cõuerſus. Ne
gant etiam malũ genus anima-
rũ bonũ poſſe fieri,& regnũ Dei
poſſidere.Reſtat igitur ut nõ ſo-
lũ ipſas quas de ſubſtãtia Dei per
hibẽt:ſed ipſas ſolas peccare fateã
tur.Sed dicũt ꝙ mali cõmiſtione
cogũtur:ſed ſi ita cogũtur vt reſi
ſtere nõ poſſint, non peccant. Si
poſſunt,& propria uolũtate con-
ſentiunt,cur hoc malum in ſum
mo bono cogimur per eorũ do-
ctrina inuenire? Summũ bonũ
vocat animã,quã dicũt eſſe de di
uina ſubſtãtia.¦Cõtra Fortunatũ
ſic deſtruit hũc errorẽ Auguſ. In
primis,inquit,ſummũ errorẽ pu
to,Deũ ex aliqua parte eſſe uio-
labilem,aut coinquinabilem,aut
corruptibilem credere:& hoc ve-
ſtrã hæreſim affirmare ſcio, ſed
nõ his uerbis. Dicitis enim Deũ
omnipotentẽ,cùm videret quan
ta labes & uaſtitas immineret re
gnis ſuis,niſi aliquid aduerſæ gẽ
ti opponeret,& ei reſiſteret,miſiſ
ſe hanc virtutẽ,de cuius commi-
ſtione cũ malo, & gẽte tenebra-
rũ,mũdus ſit fabricat⁹. Hinc eſſe
ꝙ hic animæ bonæ laborãt, er-
rãt,corrũpuntur,ut neceſſarium
haberẽt liberatorẽ, q̧ eas ab erro
re purgaret, & à cõmiſtione ſol-
ueret,& à ſeruitute liberaret.Sed
nephas puto credere,Deũ omni-
potentẽ aliquã aduerſam gẽtẽ ti
muiſſe,aut neceſſitatẽ eſſe paſſũ
vt nos in ærũnas præcipitaret.Itẽ
in eodem: Si.n. põt aliquid noce
re Deo,nõ eſt inuiolabilis. Si nõ
poteſt aliquid ei nocere: quid ei
erat factura gens tenebrarũ,con
tra quam dicitis bellũ geſtũ eſſe
a Deo ante mundi cõſtitutionẽ?
Reſpõde ad illud breuiſſimum:
Si poterat ei nocere, non eſt in-
uiolabilis:ſi nõ poterat, crudeli-
ter huc nos miſit, vt nos iſta pa-
tiamur.¶ Itẽ in eodẽ. Quæro à
te quomodo habeamus peccata,
ſi natura contraria nos cogit fa-
cere quod facimus? Qui enim
cogitur aliquid neceſſitate face-
re,nõ peccat.Itẽ quæro de indul-
gentia peccatorũ, cui detur: no-
bis,aut genti tenebrarũ? Si genti
tenebrarũ, regnabit & ipſa cum
Deo.Si autem nobis, manifeſtũ
eſt quòd voluntate peccauimus.
Nihil enim mali fecit, qui nihil
ſua uoluntate fecit. Idem in eo-
dem: Prudẽtum eſt æſtimare &
fidelium,

fidelium,quæ ſit fides purior, &
maieſtate Dei dignior. Quæ er-
go erit illa ubi aſſeritur uel uir-
tus Dei,uel pars aliqua Dei, uel
ſermo Dei poſſe cõmutari, uio-
lari,corrũpi,ligari? An ea ubi di-
citur,& omnipotẽtẽ Deũ & om-
nẽ ipſius naturam & ſubſtantiã,
nulla parte poſſe unquã corrũpi?
Itẽ qui inuoluntariè peccat, non
peccat. Si quis enim cæteris mẽ-
bris ligaretur ab aliquo, & ma-
nu eius falsũ ſcriberetur ſine eius
propria uoluntate:quæro ſi hunc
hominẽ poſſet iudex falſitatis cri
mine condemnare.? Quid ergo
anima,quæ Dei pars eſt,cũ libe-
rum arbitriũ nõ habeat, mali fe-
cit, vt à Deò puniatur,aut pœni-
tentiã agat, aut veniã mereatur?
Item ſi neq; malũ, neq; peccatũ
niſi à natura cõtraria eſſe poteſt,
pœnã ipſa ſola poteſt mereri;nõ
anima in qua nõ eſt peccatũ,nec
anima quæ nõ peccauit iuſſa eſt
pœnitere.Nonne ſtultũ & plenũ
demẽtię eſt,ut gẽs tenebrarũ pec
cauerit,ut me pœniteat de pecca
tis, qui poſſum dicere ſecundum
fidem noſtram, quid feci ? quid
cõmiſi?qui cum tuis regnis uaſti
tas immineret,neceſſitate oppreſ
ſus ſum cui reſiſtere nõ potui.Itẽ
iniquè fuit volũtas mittendi ani
mã ad tãtas miſerias, cum Deo
noceri nõ poſſit. An Deus ſum-
me miſericors vt modum impo-
neret naturæ cõtrariæ , ideo nos
immoderatos efficere uoluit?Ad
uerba iſta neſciuit Fortunatus
quid dicturus eſſet. Vnde dixit
Aug. ei: Ego noui non te habe-
re quid dicas,& me cùm vos au-
dirẽ in hac quæſtione nunquã in
ueniſſe quod dicerẽ, & tamẽ fuiſ
ſe admonitũ diuinitꝰ(illũ ut erro
rẽ relinquerẽ.¶Error iſte, quan-
tũ ad hoc(quòd ponit animas bo
nas eſſe de ſubſtantia Dei, facile
poteſt deſtrui.Cum enim ſubſtã
tia diuina ſimpliciſſima ſit , vt
prius oſtẽſum eſt, nõ habet par-
tes : vnde ſi dat alicui ſubſtantiã
ſuã,dat totũ: ergo eſt Deus perfe
ctus. Itẽ ex ſimpliciſſimo ſecũdũ
ſubſtantiã nõ poſſunt eſſe ani-
mę,cum differãt ſecundũ ſubſtã-
tiã. Hũc errorẽ deſtruit gl. Aug.
ſuper illud Gen. 2. Inſpirauit in
faciẽ eius ſpiraculũ uitæ.Nõ sũt,
inquit, audiẽdi qui putãt animã
partẽ eſſe Dei.Si enim hoc eſſet,
nec a ſe,nec ab ullo decipi poſſet,
nec ad malum faciendũ uel patiẽ
dum cõpelli,nec in melius nec in
deterius mutari. Idem in lib. 83.
Quæſtionum: Aliud eſt ueritas,
aliud anima.Veritas enim falſi-
tatẽ nõ habet, anima autẽ falſita
tẽ habet:ergo nõ eſt veritas, nec
de ueritate,licet ſit a ueritate. Itẽ
in lib.de Anima & ſpiritu : Ani-
ma non eſt pars Dei. Probat hoc
mutabilitas quam incurrit.Deus
enim immutabilis eſt: hæc ſæpe
mutata eſt,pro culpa quãdoq; dã
nata: pro pęna quoq; fit miſeri-
cordia,cũ ĩ Deo ſit omnipotẽtia,
& omniũ ſciẽtia,& ſumma boni
tas:in eo nõ habet locũ uiolentia
propter

propter oĩpotentiã,neq; ignorantia pp oĩum ſcientiam,neq; malitia pp bonitatem ſummam: ergo ſi anima eſt de diuina ſubſtãtia,nec violentia,nec ignorantia, nec malitia in ea locum habebit. Præterea ſi eſſet de diuina ſubſtãtia,non eſſet creatura.Nam creatura eſt de nihilo: eſſe verò de nihilo, & eſſe de Deo oppoſita ſunt maxima diſparatione.Itẽ ſi animæ ſunt de diuina ſubſtãtia, quomodo differunt à filio Dei, ꝗ ſimiliter eſt de diuina ſubſtantia?Itẽ cùm omne totum maius ſit ſua parte,ſi aĩæ partes ſunt diuinæ ſubſtãtiæ,cum aĩæ mittuntur ad corpora, diminuitur diuina ſubſtantia: ergo & diuina potentia.Potentia enim ſeq̃tur ſubſtantiam,aut eſt ipſa ſubſtantia: ergo Deus nõ remanet oĩpotẽs. ¶Itẽ ſi diuina ſubſtantia hẽt partes, aut oĩpotentia,ita eſt totius, vt ẽt partiũ,aut ita totius,ꝙ non partiũ. Si primo modo:ergo animæ quæ ſunt partes ipſius habẽt oĩpotentiã.Si ſecundo modo,ergo non remanet oĩpotentia in Deo tot partibꝰ ei detractis quot ſunt animæ: non enim remanet totũ vbi tot partes detrahuntur. Item ſi diuina ſubſtantia habet partes,aut oẽs partes ſunt eiuſdẽ naturæ, aut nõ: ſi ſunt eiuſdẽ naturæ,& oĩpotentia eſt vnius partis, erit etiam & oĩum aliarũ. Si verò diuerſarum,ꝗ illas diuerſas naturas cõiũxit,ille potius Deus erit. Irem ſi aĩæ ſunt partes diuinæ ſubſtantiæ,non habuerũt initiũ:ergo non ſunt factæ,cuius cõtrariũ dicitur Luc.11. Quod intus eſt veſtrum,plenum eſt rapina & iniq̃tate.& ſubditur:Stulti, nonne ꝗ fecit qđ deforis eſt,etiã id qđ deintus eſt fecit? Id quod deintus eſt plenũ iniquitate,non poteſt intelligi niſi de anima.

De Errore qui ponit omnes animas ſimul fuiſſe creatas. Cap. XV.

ERror ille qui dixit omnes animas ſimul fuiſſe creatas, ſequitur. Cõtra quem errorem ſic põt obijci.Cõſtat ꝙ habebant animæ potentiam cognoſcendi & volendi anteq̃ corporibus infunderentur. Si omnes à principio creatæ ſunt: ergo cum non haberent eas otioſe merebantur vel demerebantur.Si merebãtur,debuerũt in bonitate confirmari, ſicut & Angeli. Si demerebãtur, obſtinatæ ſunt factæ,ſicut Angeli qui peccauerunt: & peccatum earum fuit irremiſſibile, ſicut & Angelorum malorũ.Item ſi habuerũt potentiã cognoſcendi & volendi cùm cognoſcerent carnem corruptã cui vniebãtur: aut voluntariè vniebãtur, & tũc erit in eis peccatũ actuale: aut inuoluntariè,& tunc iniuſtè cũ eis agebatur, cùm corpori maculanti ea vniebantur.Ad hunc errorem deſtruendũ pro magna parte aptari poſſunt authoritates & rationes quæ poſitæ ſunt ad deſtruendum errorem illũ qui ponit Angelos apoſtatas eſſe in corpori-

bus

bus humanis.

De Errore qui ponit animas de ſemine traduci vt corpora. Cap. XVI.

SEquitur de errore illo, qui po nit animas ſeminari vt corpo ra, id eſt, cū ſemine traduci deci ſione facta ab anima ſicut & à corpore. Contra quem primo eſt quod legitur Geneſ.2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de car ne mea, ait Adam per Spiritumſanctum. Si eſſet anima de anima ſicut os de oſſe, & caro de car ne, debuit hoc Spirituſſanctus dicere. Vnde gl. Aug. ſuper prædictum verbū: Si aliud, inquit, fiebat in fęmina q̄ in viro, vt à carne animata anima eius duceretur nō ſicut viri, aliunde corpus, aliunde anima, quod aliter fiebat, ſcriptura facere non debuit, nec ita factum putaremus ſicut iam didiceramus: quia ergo non dixit, ex anima viri factam animam mulieris, innuit nihil aliud putandum q̄ qđ de viro fuerat dictū, ſ. inſpirauit faciem eius ſpi raculum vitę. Gene.2. ſecundum gloſ. Aug. Inſpirare eſt flare, vel ſufflare. Flare verò hic dicitur fla tū facere, id eſt animam facere. Itē legitur Eccl.12. Anteq̄ reuer tatur puluis in terrā ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad illum qui dedit illū. Et Eſa.57. Flatus ego faciā. Et Ariſt. in lib. de Animalibus, dicit ꝙ ſolus intellectus diuinitus ab extrinſeco ꝓuenit. Præterea cùm anima rationalis immortalis ſit, non eſt corruptibilis per corporis corruptionem: ergo non eſt generabilis per eius generationem, Sicut enim ſe ha bet generatio ad generationem: ſic corruptio ad corruptionem. Item cùm anima ſimplex ſit, nō pōt anima ab alia eſſe per deciſionē: ſicut corpus per deciſionē eſt à corpore. Itē ſi anima ſeminatur cum corpore, cùm irrita fluunt ſine conceptibus ſemina, quomodo perit anima immorta lis? vt ait Aug. ad Optatum. Itē corruptibilibus ſubſtantijs, quæ non poſſunt conſeruare ſpeciem ſuā in ſe, ſpecialiter datū eſt mul tiplicare ſpeciē ſuā, vt ſic cōſerue tur in alio. Ergo cùm anima rationalis non ſit corruptibilis, non eſt hoc datū ei: ergo non eſt anima rationalis ab anima. Itē propinquiſſimum ęterno eſt perpetuum: ergo cū anima rationalis perpetua ſit, immediate ipſa eſt à Deo, qui æternus eſt. Non vide mus aliquā ſubſtantiā perpetuā, cui pura creatura conferat eſſe: ergo nec animæ rationali conferet. Item potentia creandi ſolius Dei eſt, vt prius oſtenſum eſt: anima verò rationalis ꝑ creationē eſt, ergo à ſolo Deo ē. Quòd anima rationalis per creationē ſit, oſtendi poteſt ſic: Aut anima rationalis ex nihilo eſt, aut ex ali qua materia præexiſtente. Si ex nihilo, ergo per creationē. Creare enim eſt aliquid facere ex nihilo: Si verò eſt ex materia præ-

exiſtente, materia illa neceſſariò erat ſub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis non ſit ſine aliqua forma, nec ſpiritualis erit ſine aliqua forma: ergo vel erat corporea, vel non erat corporea. Si corporea erat, non poterat ergo ex illa fieri anima, quæ eſt incorporea ſubſtantia: ſimplex enim non fit ex compoſito, nec compoſitum ex ſimplici. Si verò erat incorporea, aut viuebat, aut non viuebat. Si non viuebat, erat ergo ſubſtantia incorporea non viuens, quod falſum eſt: nulla enim inuenitur ſubſtantia incorporea non viuens, Si verò viuebat: ergo erat vel Deus, vel angelus, vel anima, vel animal, vel plāta, quod eſt incōueniens. ¶ Item materia illa rationalis erat antequam ex ea anima fieret, aut non. Si non, ſed facta eſt rationalis, quum ex ea anima facta eſt: ergo habens vitam irrationabilem, materia animæ erat. quid ergo à pecoris ſpiritu diſtabat? vt ait Auguſt. Si verò erat rationalis, ergo iam vel angelus, vel anima erat. Præterea ſi eſſet ſpiritualis materia, ſicut corporalis, oporteret quod ipſa eſſet continua exiſtens, vbicunque eſt aliqua ſpiritualis ſubſtantia: vel quòd tot eſſent materiæ, quot ſunt ſpirituales ſubſtātiæ, quum ipſæ ſint ſeparatæ abinuicē. Prætereà quū illa virtus animæ, quę dicitur intellectus, operetur per abſtractionē à materia, ipſa virtus immaterialis eſt: ergo & ipſa anima immaterialis eſt. Operatio enim ſequitur naturam virtutis, & virtus naturam ſubſtantiæ. Non eſt igitur anima ex materia præexiſtente, ſed ex nihilo: ergo & per creationem, & ita à ſolo Deo. ¶ Itē potentia rei effectæ ſubiecta eſt ſuæ cauſæ efficienti: potentia verò animæ rōnalis, ſcilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ ſubiecta eſt, quū à nulla poſſit cogi: ergo nulla creatura pura cauſa efficiens eius ē. Solus ergo Deꝰ creator eſt aīarum, vt fides catholica aſſerit.

De quinto errore qui ponit Chriſtum non habuiſſe veram humanam naturam.

Cap. XVII.

SEquitur de quinto errore, qui ex errore Manichæorum proceſſit: qui ponit Chriſtum non habuiſſe veram humanam naturam. Cui errori occaſionem dedit illud Philippen. 3. Et habitu inuentus vt homo. Ex hoc enim inferūt Chriſtum fuiſſe vt hominem, & non verè hominē. Sed ſimili ratione poſſunt dicere, eum fuiſſe quaſi vnigenitum Patris, & non verè vnigenitum, quum ſcriptum ſit Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Ideo potius dicendum eſt, quòd hæc dictio, vt, vel quaſi, non ſemper eſt nota improprietatis vel ſimilitudinis: imò aliquādo expreſſiua eſt veritatis, vt in verbis prædictis.

Dede-

Dederũt ẽt occaſionẽ dicto erro ri quædã opera miraculoſa quæ Chriſtus legitur feciſſe: vt ꝙ de vtero materno clauſo exiuit, & ꝙ ſuper mare ſiccis pedibus am bulauit.Matt.14. Sed opera quæ Chriſtus miraculosè fecit diuinę naturæ oſtẽdunt veritatẽ,& non humanæ naturæ ꝓbant falſitatẽ:& ſicut opera ſupra naturã at teſtantur eius deitati,ſic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra ſcriptura leguntur,atteſtãtur veræ eius humanitati.Sicut eſuries de qua legitur Matth.4. Quum ieiunaſſet 40. diebus & 40.nocti bus, poſtea eſurijt.Et eiuſdẽ.21. Mane reuertẽs in ciuitatẽ eſurijt. Et 26.Cœpit cõtriſtari & mœſtꝰ eſſe.Et pòſt: Triſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortẽ. Habuit ergo verã animã, eadẽ rõne & verã carnẽ. Et Ioan.4. Ieſus ex itinere fatiga tus ſedebat ſuper fontẽ.Et eiuſdẽ 11.Lacrymatus eſt Ieſus. Et 12. Nunc aĩa mea turbata eſt. Præterea ſi verã humanã naturam non habuit,nõ fuit verus homo. Vnde non verè mortuus eſt,nec verè reſurrexit.Cuius cõtrarium habetur Lucæ vlt. Surrexit Dñs verè,& apparuit Simoni. Eiuſdẽ 18.Poſtquam flagellauerint,occident eum,& tertia die reſurget. Authoritates verò quibus mani feſtũ eſt eum verum hoĩem fuiſſe,hæ ſunt quæ ſequuntur.Matt. 1.Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, &c.Et eodem:De qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.Et iterum: Inuenta eſt in vtero habẽs de Spirituſancto. Et pòſt:Peperit filium ſuum primogenitum. Et Lucæ 7.Venit filius hominis manducans & bibens. Erat ergo verò homo qui manducabat & bibebat. Et eiuſdem vltim.Palpate & videte, qm̃ ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et iterum: Et quum mãducaſſet co ram illis ſumens reliquias, dedit eis. Et Io.1. Verbum caro factũ eſt. Eiuſdem 10.Poteſtatem habeo ponendi animã meam:ergo habebat veram animam,eadem ratione & veram carnem. Item Rom.1. Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſm̃ carnem. Et eiuſdem 9.Ex quibus Chriſtus ſecũdum carnẽ. Ad Hebr.7.Ex Iuda ortus eſt Dominus noſter. Act. 1.Cõueſcens præcepit eis, &c.Et eiuſdẽ 10. Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo 1.Io. 1.Quod perſpeximus,& manus noſtræ cõtrectauerunt de verbo vitæ. Eiuſdem 4.Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtũ ve niſſe in carne, ex Deo eſt. Et 2. Ioan. Multi ſeductores exierunt in mundum iſtum qui non con fitẽtur Ieſum Chriſtum veniſſe in carne,&c.Et pòſt:Qui nõ con fitetur Ieſum Chriſtum veniſſe in carne, hic eſt ſeductor & antichriſtus: quum Chriſtus veritas ſit:ſecundum illud Ioan.14.Ego ſum via, veritas, & vita.Non eſt veriſimile eum falſitate huma-

næ

næ naturæ homines decepiſſe. ¶Itē quum verè ſit mūdi redemptor,ſecundū illud ad Tit.2.Qui dedit ſemetipſum,ꝓ nobis,vt nos redimeret ab omni iniquitate,verum pretiū ſoluit.Pretiū verò pęna erat,cuius debitor erat genus humanū. Ergo verè pœnā ſuſtinuit: ergo verum corpus habuit. Nō eſt ergo veriſimile ꝙ redimēdo genus humanū,falſam monetā ſoluerit.Prȩterea ſi corp⁹ Chriſti verū corpus non fuit,ſed vmbra corporis, qūo verum eſt illud Philip. 2. Chriſtus factus eſt pro nobis obediēs vſque ad mortem , &c. Et illud 1.Pet.2.Chriſtus paſſus eſt pro nobis.Et illud Apoc. 1. Lauit nos à peccatis in ſanguine ſuo.Et ꝙ legitur Ioan. 13.de ablutione pedum apoſtolorū,Ablutio enim cōtactū requirit . Si verò dicatur, corpus illud cæleſte fuiſſe , ergo impaſſibile fuit : quod ex diuerſis locis Euangelij conſtat eſſe falſum . Præterea ſecundùm hoc,non eſt verum quod legitur ad Heb.2, ꝙ ſemen Abrahæ apprehenderit . Secundum hoc etiam núnquam comedit vel bibit, cuius contrarium priùs oſtenſum eſt.

De errore illo qui condemnat Ioannem Baptiſtā. Et de commendatione ipſius Ioannis. Cap. XVIII.

SEquitur de errore ſexto , qui ex errore Manichæorum proceſſit, qui condemnat Ioannem Baptiſtā . Cui errori occaſionem dedit qđ legitur Matt.11. Cū audiſſet Ioannes in vinculis opera Chriſti,mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi : Tu es qui venturus es,an alium expectamus? Ex quo inferunt Ioannē dubitaſſe de Chriſto , quum interrogauerit,& ꝓp dubitationem condemnatū eſſe.Sed non ſequitur,ſi interrogauit,ꝙ dubitauerit. Interrogauit.n. Chriſtus , cuius eſſet imago denarij & ſuperſcriptio, Matth.22.nō tamen de hoc dubitauit.Item non ſequitur,ſi dubitauit,ꝙ propter hoc dānatus fuerit: non.n.omnis dubitatio dānabilis eſt . Potuit dubitare utrùm Chriſtus in propria perſona deſcenſurus eſſet ad inferos,& inde extracturus amicos ſuos , an per alium hoc eſſet facturus . ¶ Quòd propter illam dubitationem damnatus non ſit , patet per hoc , ꝙ Chriſtus poſtquàm nuntij Ioannis redierant,tantum teſtimonium dedit Ioañi , vocans eum angelum & pluſquam prophetam, & dicens ꝙ inter natos mulierum maior illo nō ſurrexit . Et veriſimile eſt,ꝙ Ioannes ſibi illud non interrogauerit,ſed diſcipulis ſuis,qui de Chriſto dubitabant, volens eos per Chriſtum certificari : quos Chriſtus certificauit, oſtendens ſignū impletum , quod dederat Eſaias de aduētu Chriſti.Eſa.35.Deus, inquit,ipſe veniet & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebūt, &c.

Vnde Dominus ait: Cæci vidẽt, claudi ambulant, &c. Potuit etiã dare occaſione huic errori, ꝙ Ioãnes Baptiſta nõ ſecutus fuit Chriſtũ. dicunt enim, ꝙ ſi bonus fuiſſet, eum ſecutus fuiſſet. Sed hoc non ſequitur. Multi.n.boni fuerunt, qui tñ Chriſtum corporaliter ſecuti non ſunt. Noluit Chriſtus ꝙ Ioannes eum corporaliter ſequeretur, ne teſtimoniũ eius ſuſpectũ haberetur: & plus profuit ad confirmationem fidei teſtimoniũ, quod Ioannes in abſentia Chriſti tulit, quàm ſi illud in eius præſentia tuliſſet. Simile habes Matth.5. de illo qui à dæmonio liberatus erat, qui rogauit Chriſtũ, ut eſſet cũ eo. Ieſus autem non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domũ tuã ad tuos, & nuntia illis quãta tibi Deus fecerit. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ſibi feciſſet Ieſus, & oẽs mirabantur. Plus ꝓ fuit prædicatio eius in abſentia Chriſti, quàm profuiſſet in eius præſentia. Vt autem manifeſta fiat falſitas iſtius erroris, ponamꝰ commendationes Ioannis, quæ à ſcripturis ſacris poſſunt haberi, quæ 16. ſunt. ¶ Prima eſt, ꝙ à Prophetis eſt prænuntiatus. vt Eſaiæ 40. Vox clamãtis in deſerto. De eodem habes Matth. 3. Et Marc. 1. Item prænuntiatus eſt, Malac. 3. Ecce ego mitto angelũ meũ. De eodem habes Matt. 11. Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meũ. Item prænuntiatus eſt in Pſal. Paraui lucernam Chriſto meo. De eodẽ habes Ioã. 5. Ipſe erat lucerna ardens & lucens. ¶ Secunda eſt, ꝙ angeli nuntiatione præuenta eſt eius conceptio & natiuitas: & non cuiuſcunque angeli, ſed eius qui Chriſti conceptionem prænuntiauit. Lucæ 1. Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum. ¶ Tertia eſt, quòd de parentibus ſanctis miraculosè natus eſt. Luc. 1. Erant iuſti ambo, &c. Et pòſt: Non erat illis filius, eò ꝙ eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. ¶ Quarta eſt, quòd antè fuit ſanctus, quàm natus. Lucæ 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. ¶ Quinta eſt, ꝙ fuit propheta, ita ꝙ in vtero prophetare incœpit, dum exultando in vtero, teſtimoniũ Chriſto dedit. Lucæ 1. Vt facta eſt vox ſalutationis tuæ auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Abſque dolo fuit teſtimonium illud. Nec ſolum fuit propheta, ſed etiam pluſquam propheta. Matt. 11. Quia Chriſtum digito demonſtrauit. Ioannis 1. ¶ Sexta eſt, quòd fuit angelus nomine & virtute, licet non natura. Matt. 11. Chriſo. Puto, ſi nõ eſt audacia dicere, quòd glorioſior eſt Ioannes, quia homo fuit, & propter meritum virtutis, angelus eſt vocatus, quàm ſi nomine & natura angelus fuiſſet. ¶ Septima eſt, quòd Chriſtũ baptizare

ptizare meruit . Matth. & Lucæ 3.¶ Octaua eſt, ꝙ uocē patris audire dignus fuit,dicentis : Hic eſt Filius meus dilect⁹. Matt.3.¶ Nona eſt , ꝙ Spiritum ſanctū ſuper Chriſtū in ſpecie columbæ deſcēdentē vidit,& dictum eſt ei à Patre: Super quem videris ſpiritum deſcendentē & manentem ſuper eū,hic eſt,qui baptizat in Spiritu ſancto.¶ Decima eſt, ꝙ tria merita quibus debetur aureola, habuit : virgo enim , & martyr , & prædicator fuit:¶ Vndecima eſt, ꝙ ſanctitas eius & Iudæis,& gētibus, & Chriſtianis manifeſta fuit.¶ Duodecima eſt, quòd carnis ſuæ fuit perfectiſſimus dominator . Lucæ 1. Vinū & ſiceram non bibet.Matt.3. Eſca eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre. Et 11. Venit Ioannes non manducans, neque bibens . Supra 3. Ioannes habebat ueſtimentū de pilis camelorum.Matt.11.Quid exiſtis in deſertum uidere ? hominem mollibus , &c. ¶ Tertia decima eſt , quòd ipſe fuit mundi maximus contemptor . Vnde erat in deſerto uſque ad tempus oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.Luc.2. ¶ Decimaquarta eſt , quòd regni cæleſtis prædicator: ante ipſum qui prædicabant , terram promittebant.Lucæ 16. Lex & prophetę, vſque ad Ioannem, ſupple prædicauerunt.Lex autē terrena promittebat : ex eo verò regnū Dei euangelizatur.Matt.3.Pœnitentiam agite, appropinquabit regnū cælorū,&c.¶ Decimaquinta eſt, quòd ipſe vitiorum fuit zelātiſſimus perſecutor : zelus iſte fuit ei mortis occaſio . Marc. 6. ¶ Decimaſexta eſt,ꝙ poſt Chriſtum & beatam Virginem dies natiuitatis eius ſolennis eſt.

De erroribus negantibus pluralitatem uel æqualitatem diuinarum perſonarum. Cap. XIX.

DEſtructis erroribus pertinentibus ad diuinam eſſentiam vel eius vnitate, deſtruendi ſunt errores pertinentes ad perſonarū trinitatem vel æqualitatē . ¶ Ad deſtructionē verò hoiū errorum ſufficit ponere teſtimonia ſacræ ſcripturæ, quæ oſtendunt perſonarū trinitatem vel æqualitatē. Nullum.n. genus oſtenſionis cōueniētius eſt in his quæ ſunt ſupra rationē, q̃ per ſacram ſcripturam.In talibus enim ſoli Deo de ſe credendum eſt,qui ſe ſolus nouit,iuxta uerbum Hilarij . Aug. in lib.de Trinitate:Omnes catholici tractatores , qui de Trinitate ſcripſerūt,quæ Deus eſt , hoc intendunt ſecundùm ſcripturas docere,quòd Pater,Filius , & Spiritus ſanctus unius ſint ſubſtantiæ, & inſeparabili æqualitate unus ſit Deus.Ioan.Damaſcen.Dominus per legem & per prophetas prius , deinde vero per vnigenitum filium ſuum , ſecūdū quod poſſibile eſt, nobis ſuipſius manifeſtauit cognitionem . Diuina igitur quę tradita ſunt nobis per legem , & per prophetas , & per

apoſtolos,& euangeliſtas,ſuſcepimus & reueremur, nihil ultra inquirentes.Prouerb. 30. Ne addas quicquã uerbis illius.Quod ſpecialiter ſeruandũ eſt in his quæ ſunt ſupra rationẽ. Augu. Quũ res naturaliter obſcura modulũ noſtrum uincit, & aperta diuina ſcriptura nõ ſubuenit,temere diffinire humana coniectura præſumit.Eccleſi. 5. Nec temere quid loquaris, nec cor tuum ſit uelox ad proferendum ſermones coram Deo: Deus.n.in cęlo, & tu ſuper terram, idcirco ſint pauci ſermones tui. Intelligendum de Deo, de quo & uera dicere periculoſum eſt. Pluralitas perſonarum inſinuatur Geneſ. 1. ubi loquitur Pater ad Filium & Spiritumſanctum, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Non poteſt n.dici quòd loquatur ad angelos, quum angeli non ſint creatores. Item eiuſdem 18.Vbi Abraham tres uidit,& unum adorauit. Itẽ inſinuatur in uerbo illo Pſalm. Verbo Domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.Item ibi: Benedicat nos Deus Deus noſter: benedicat nos Deus. Trina nominatio Dei trinitatem perſonarum inſinuat. Item Eſaiæ 6.Vbi Eſaias audiuit Seraphin clamãtia, Sanctus,ſanctus,ſanctus Dominus Deus. In hoc quod dicitur ter Sanctus, inſinuatur perſonarum trinitas.In hoc uero ꝙ dicitur Deus eſſentiæ unitas. Simile habetur Apocalyp. 4.de animalibus quæ plena erant oculis,ꝙ requiẽ non habebant die ac nocte dicentia,Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotẽs. Expreſsè uero perſonarum trinitas oſtenditur Matth.vlt.ubi dicit Chriſtus: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti.Et Ioan.10. habetur de duabus,Ego & Pater unũ ſumus.Et eiuſdẽ 14.de tribus,Paracletus Spiritusſanctus, quẽ mittet Pater in nomine meo,&c.Itẽ eiuſdẽ 15. Quum venerit Paracletus, quẽ ego mittam vobis a patre,ſpiritum ueritatis,qui à patre procedit,&c.1.Ioan.vlti.Tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cælo,Pater,Verbũ,& Spiriſſanctus, & hi tres vnum ſunt. Item Roman. 8. Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſũ habitat in vobis. Et Gala.4. Miſit ſpiritum filij ſui in corda veſtra. De generatione vero Filij à Patre dicitur in Pſal. Ego hodie genui te.Itẽ,Ante Luciferũ genui te. Et Prouer. 8. dicitur de ſapientia increata: Ab æterno ordinata ſum, antequã terra fieret:necdum erant abyſsi, & ego iam cõcepta eram. Et Eccleſ. 24. Ego ex ore Altiſsimi prodij, primogenita ante omnem creaturã.Et Michææ 5. dicitur ad Bethleem: Ex te egredietur qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis eius. ¶ De deitate uero filij habe-

habetur Eſa.7. Vocabitur nomē
eius Emanuel. Et Matth. 1. Idē
verbū ſumitur. Et ſeqtur: Quod
eſt interpretatū, nobiſcū Deus.
Et Eſa.9.dicitur, Paruulo nobis
nato, vocabitur nomen eius ad-
mirabilis conſiliarius, Deus for-
tis,&c.Eiuſdem 25.Deus ipſe ve
niet,& ſaluabit nos:tunc aperien
tur oculi cæcorū, &c.Et Baruch
3.Hic eſt Deus noſter,non æſti-
mabitur alius aduerſus eū, &c.
Et pòſt: In terris viſus eſt, & cū
hominibus conuerſatus eſt. Et
Matth.vlti.Data eſt mihi oīs po
teſtas.Omnipotentia non pōt eſ
ſe niſi in Deo.Et Ioan.1.dicitur:
Et Deus erat Verbum. Et pòſt:
Omnia per ipſum facta ſunt. Et
iterum:Et Verbum caro factum
eſt. Ex quibus verbis manifeſtè
apparet, Chriſtum verum eſſe
Deum.Et eiuſdē 5.dicit Ioannes
de Chriſto: Patrem ſuū dicebat
Deū,ęqualem ſe faciens Deo.Et
ad Roma.9.Fx patribus eſt Chri
ſtus ſecūdùm carnem,qui eſt ſu
per omnia Deus benedictus in
ſecula.Amen. Item ad Hebr. 1.
dicitur de Filio : Per quem fecit
& ſecula.Et iterum : Qui quum
ſit ſplendor gloriæ, & figura ſub
ſtantiæ eius. Et Philip.2.Non ra
pinā arbitratus eſt eſſe ſe æqua
lem Deo. Item quum in cogni-
tione eius, conſiſtat vita æterna,
ſecūdùm illud Ioannis decimo-
ſeptimo:Hæc eſt vita æterna, vt
cognoſcant te ſolum Deum ve-
rum, & quē miſiſti Ieſum Chri-
ſtū:patet ipſum eſſe Deum.Vita
enim æterna,eſt beatitudo.Beati
tudo verò eſt in ſummo bono.
Ad idem facit ꝙ credentibus in
ſe dat vitam æternam. Ioannis
decimoſeptimo. Dare enim vitā
ęternam,ſolius Dei eſt.Et 1.Ioā
nis vltimo: Scimus quoniam fi-
lius Dei venit, & dedit nobis ſen
ſum,vt cognoſcamus verū Deū,
& ſimus in filio eius vero:hic eſt
verus Deus,& vita ęterna.Et A-
ctuū 10.Annuntians pacē per Ie
ſum Chriſtum, hic eſt omnium
Deus.¶Quòd in Chriſto nō ſo-
lùm eſſet natura humana,ſed ēt
diuina,patet ex eis quæ leguntur
in Ioanne in diuerſis locis. Pri-
mo ex hoc quod legitur eiuſ-
dem 3. Nemo aſcendit in cæ-
lum, niſi qui deſcendit de cælo:
filius hominis, qui eſt in cælo.
Erat ergo in cælo Chriſtus, quū
verba illa loqueretur in terris,
quod non erat ſecundùm huma
nam naturam,ſed ſecundùm di-
uinā.Ad idem facit illud Ioan.8.
Antequam Abraham fieret, e-
go ſum, non enim ante Abrahā
fuerat, ſecundùm humanam na
turam. Et Lucæ 10.Videbam ſa
thanam, quaſi fulgur cadentem
de cælo. Hoc non erat ſecūdùm
humanam naturam: cùm ſatha
nas de cælo cecidit. Ioan.8. Ego
principium,qui & loquor vobis.
¶De Spirituſancto legitur Gen.
1.Spiritus Domini ferebatur ſu-
per aquas. Et Iob.26. Spiritus
eius ornauit cælos. Ex quo ver-

bo patet,ſpiritũ illum eſſe Deũ. Ornatus enim cælorum à Deo fuit. De eodem ſpiritu habetur in Pſal.Spiritu principali confirma me.Et iterum: Spiritum ſanctum tuũ ne auferas à me:Item Sapien.1.Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Ex quo ſimiliter patet,eum Deũ eſſe.Nulla enim creatura orbem terrarũ replet. Item Eſaiæ 44. Effundã Spiritum meũ ſuper ſemen tuũ. Et eiuſdem 11. Requieſcet ſup eum Spiritus dñi.Et 61.Spiritus Domini ſuper me. Et Matthæi 1.dicitur de beata Virgine. Inuẽta eſt in vtero habẽs de Spiritusancto. Cùm fides catholica pro certo habeat, beatã Virginẽ non cõcepiſſe de creatura aliqua, patet Spiritumſanctũ,cuius operatione concepit, creaturam nõ eſſe.Ad idem Matthæi 3.Ipſe vos baptizabit in Spiritusancto.Quũ interior baptiſmus ſeu mũdatio peccatorũ, ſolius Dei ſit,Spiritusſanctus q interius mũdat, Deus eſt. ¶ Ite in eodẽ:Vidi Spiritum Dei deſcendentẽ ſicut columbã, & venientẽ ſup ſe.Non fuit Spiritus ille creatus: quum ſpiritus creatus qui in Chriſto erat, ſanctior eſſet omni alio ſpiritu creato.Item eiuſdem 10. Non enim vos eſtis qui loquimini: ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Aut dicitur Spiritus patris ſpiritus à patre creatus.Et ſic omnis ſpiritus eſſet ſpiritus patris. Aut dicitur Spiritus patris, qui eſt de ſubſtãtia patris vt pars eius, quod nõ poteſt eſſe,quum ſubſtantia diuina ſimpliciſſima ſit:aut qui eſt ipſa ſubſtantia patris, & ſic eſt Deus.Ad idem facit,quod legitur eiuſdem vlti.Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti.Niſi Spirituſſanctus eſſet Deus, vt Pater & Filius, non præciperet Deus baptizari in nomine Spirituſſancti, vt in nomine Patris & Filij. Item Ioan.6. Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus nõ veniet ad vos. Non expediret ꝙ propter aduentum Spirituſſancti,Chriſtus recederet à diſcipulis, niſi Spirituſſanctus eſſet Deus, vt Chriſtus. Ad idem Ioann.penult.Accipite Spiritũſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. niſi Spirituſſanctus eſſet Deus, non fieret per eum remiſſio peccatorum.Ad idem Rom.5.Charitas Dei diffuſa eſt per Spiritumſanctum. quum charitas donum Dei excellentiſſimum ſit, non datur, niſi à Deo. Item 1. Corint.2. Spiritus omnia ſcrutatur,etiam profunda Dei.Et pòſt: Quæ Dei ſunt, nemo cognoſcit niſi Spiritus Dei. Ille Spiritus neceſſariò Deus eſt. Scrutari enim omnia profunda Dei, nõ eſt alicuius creaturæ. Item eiuſdem 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis vos,& Spiritus Dei habitat in vobis? Et pòſt: Templum Dei ſanctum eſt,quod eſtis vos:Et eiuſdem

dem 6. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spirituſſancti qui in vobis eſt? Vnde quum fideles templum ſint ſolius Dei, & ſint templum Spirituſſancti, Spirituſſanctus eſt Deus. Item eiuſdem 12. Diuiſiones gratiarum ſunt: idem autem ſpiritus, non poſſet eſſe idem ſpiritus creatus in omnibus ſanctis. Et paulò pòſt: Idē Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et oſtendit Apoſtolus Spiritumſanctum eſſe Deum, ſubdens: Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, &c. hæc autem omnia operatur vnus atque idē Spiritus, diuidens ſingulis prout vult. Item 2. Corint. 1. Qui dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Et Epheſ. 1. Qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Non pōt eſſe pignus hæreditatis æternæ, ſpiritus creatus, quum eam præſtare non valeat. Item 1. Ioan. vlt. dicũtur Pater, & Verbum, & Spirituſſanctus vnum eſſe: ergo ſi Pater & Verbum ſunt Deus, Spirituſſanctus eſt Deus. Ad idē facit ꝙ viuificare ei attribuitur. Ioan. 6. Spirituſſanctus eſt qui viuificat. Viuificare enim vita ſpirituali, ſolius Dei eſt. Et eiuſdē 3. dicitur de eo: Spiritus vbi vult ſpirat. Spirare vbi vult non eſt ſpiritus creati. ¶ Procedit autem Spirituſſanctus à Patre & Filio. De proceſſione Spirituſſancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Græci verò negāt Spiritumſanctum procedere à Filio, eo quòd iſtud non inueniatur expreſſe in canone Sacræ ſcripturæ: Nos verò hoc cōcedimus, quia Spirituſſanctus vocatur Spiritus Chriſti. Romanor. 8. Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et Galat. 4. Miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra. Secundùm Græcos, licèt Spirituſſanctus ſit Spiritus Chriſti: tamen non procedit ab eo, ſed eſt ad eum: vnde quaſi in medio eſt, & Filius quaſi in termino. ſed pro fide noſtra facit quod dominus Matthęi vltim. Spiritum ſanctum vltimò nominat, dicens, Baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Et Ioann. ſimiliter 1. Canon. vltim. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spirituſſanctus. Ad idē videtur facere quod dicit Chriſtus: Ille de meo accipiet. Ioann. 16. Ad idem facit hoc, ꝙ filius dicitur imago Patris potiùs quā Spirituſſanctus. Coloſſen. 1. Qui eſt imago Dei inuiſibilis: quia non ſolũ habet eſſentiam cōem cum Patre: ſed etiam aſſimilatur Patri in hoc, quòd produxit ex ſe perſonam ſicut & Pater. Præterea in anima, quæ imago Dei eſt, vt patet ex diuerſis locis Scripturæ ſacræ, lux cognitionis quę filio appropriatur, quædam cauſa eſt amoris, qui Spirituſſancto appropriatur. Item quum in ſole veſtigium Trinitatis inuenia-

ueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iuſtitię. Malach. 4. Et ſol intelligẽtiæ. Sapientię 5. Calor eſt à radio ſolis, nõ radius à calore: ſic & Spiritusſanctus à Filio procedit. Et hoc conceſſerunt etiam quidam doctores Græcorum, vt Athanaſius in ſymbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritusſancto. Et Cyrillus eps̃, & Ioan. Chryſoſt. Quorum teſtimonia ponit Magiſter in primo Sententiarum. ¶ Aequalitas verò perſonarum oſtendi pt̃ per hoc, ꝙ idem eſt in Deo eſſe, & eſſe magnum: ergo quũ eſſentia diuina in tribus perſonis indifferens ſit, & magnitudo indifferens eſt: ergo æqualitas eſt in perſonis. Item vnica eſt diuina eſſentia, & ſimpliciſſima: ergo non poteſt ibi locum habere inæqualitas. Aequalitas Patris, & Filij ſpęcialiter oſtenditur ab Aug. per illud quod dicit Filius. Ioan. 16. Omnia quæ habet Pater, mea ſunt. Ad idem facit illud, quod legitur eiuſdem 3. Pater diligit Filium, & oĩa dedit in manu eius. Et Matthęi 11. Et Lucę 10. Oĩa mihi tradita ſunt à Patre meo. Et Ioã. 17. Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Probat idem Auguſt. hoc modo: Homo pater, ſi potuiſſet, æqualem filiũ genuiſſet. Quis ergo audet dicere, ꝙ hoc Omnipotens non potuit? Addo etiam, ꝙ ſi poſſet homo, maiorem melioremq; ſeipſo gigneret filium: ſed Deo maius vel melius quicquam eſſe nõ pŏt. Deus ergo cur non æqualem annis filium genuit: cui nec anni neceſſarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas: neque omnipotentia defuit, aut fortè noluit? ergo, ꝙ abſit, inuidit: ſed non inuidit, æqualem ergo ſibi genuit. Aequalitas verò Spiritusſancti cum Patre & Filio ſic pŏt oſtendi: Optimus optimum luci diſſima cognitione notum, non amare non poteſt: ergo Pater neceſſariò amat filium, & non minus q̃ amandus ſit: ergo quum ſummè ſit amandus, ſummè amat eum: ergo amor Patris ad Filium ſummus eſt: ergo Spiritusſanctus, qui eſt amor, ille eſt æqualis Patri & Filio. Item quũ inter Patrem & Filium debeat eſſe amor, maximus erit amor primi Patris à quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Item cum non ſit minor Patris benignitas q̃ fœcunditas, nõ erit minus donum amoris procedẽs ab eius benignitate, quàm eius partus pertinens ad eius fœcunditatem: ergo non erit minor Spiritusſanctus Filio. Item ſi nõ eſt minor Filius Patre, qui à ſolo Patre ꝓcedit: non erit minor Spiritusſanctus Patre vel Filio, qui ab vtroq; procedit. Aug. Magna miſericordia Dei, donum dat æquale ſibi: nam Spiritusſanctus donum eſt. ¶ Et notandum ꝙ aliqua ſimilitudo Trinitatis inuenitur in creaturis: ſed non eſt

creatura

creatura quæ in oĩbus Trinitati aſſimiletur: ſed quædam creaturæ aſſimilantur ei in quibuſdã, quædam in alijs. Vnde gloſ. Augu. ſuper illud Hebr. 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, non poſſunt comparari temporalia æternis integra collatione: ſed tamen poſſunt aliqua tenui & parua ſimilitudine, coæua coæternis cõparari. Nec mirum, quum non ſit vmbra ſimilis omnino corpori, cui⁹ eſt vmbra, nec veſtigium ſimile eſt omnino pedi. Et oſtendemus ſimilitudinem Trinitatis in diuerſis creaturis. Vna & eadem vox eſt, diuerſæ dictiones: vt hæc vox, Amor, eſt nomen ꝓprium cuiuſdam ſancti, & eſt nomen cõe, & eſt verbum: non mireris ergo, ſi tres perſonæ ſint vna eſſentia. In rebus ſenſibilibus inuenis ſubiectum & varietatem accidentium, quæ circunueſtit illud, & naturalem amorem ſubiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectum ſimilitudinem habet cum Patre, cùm ſit cauſa accidentium, ſicut Pater ex ſe producit filium. Varietas verò accidentium ſubiectum manifeſtãs, eſt quaſi verbũ. Amor verò ſubiecti ad naturalia accidentia aſſimilatur Spirituiſancto: quem amorem oſtendit hoc, ꝙ ſubiectum tendit ad locum ſibi competentem, fugiens locum naturæ ſuæ cõtrarium: & natura quęrit quæ pertinent ad exteriorem decorem, vt eſt cortex, & frondes in arboribus, pili in animalibus, ordinatio, figura, color. ¶ Itẽ ſimilitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & complexu horũ. Itẽ in igne in quo inuenis ignis ſpeciem, lucem & calorem, & ſunt ignis, & lux, coæua, licet ſit lux ab igne: ſicut Pater & Fili⁹ ſunt æterni, licet Filius ſit à Patre. Auguſti. Quid poſſumus in creatura inuenire coęternũ, cùm non inueniamus in ea ęternum? ſufficit vt ad ſimilitudinem inueniamus coæuum. ſplendor eſt de igne, & tñ coæua ſunt. Similiter imago in aqua, & virgultum natum ſuper aquã coæua ſunt. Da mihi ignem ſine ſplendore, & credo Patrem fuiſſe ſine Filio. Item inuenitur ſimilitudo Trinitatis in ſole, vbi habes ſubſtantiam, & radium, & calorem. Subſtantia ſolis à nulla creatura eſt, radius de ſole naſcitur, calor ab vtroq; progreditur. Item habes ſimilitudinẽ Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & vtilitate creaturarum. In magnitudine apparet potẽtia, quæ Patri appropriatur: in pulchritudine ſapientia, quę appropriatur Filio: in vtilitate bonitas, quæ appropriatur Spiriruiſancto. Item in corpore humano eſt ſimilitudo quędam Trinitatis. Eſt enim in eo vita, ſenſus, affectus. In anima verò rationali expreſſior inuenitur ſimilitudo Trinitatis quàm in pędictis, cùm ipſa dicatur Dei imago. Et ſecundũ Aug. ipſa eſt Tri

nitatis imago ſm intellectum, voluntatem, & memoriam. Vnde Aug. in ſermone de imagine: Non ſolũ ſufficit intellectus, niſi ſit voluntas in amore Dei; nec duo ſufficiunt, niſi memoria addatur, qua ſemper in mẽte intelligentis, & diligẽtis maneat Deus. Vel poſſum⁹ aliter ſimilitudinẽ Trinitatis in anima aſſignare: vt ſcilicet intellectus qui dicitur materialis vel poſſibilis, Patri aſſimiletur. Intellectus verò qui dicitur intellectus in actu, vel formatus, aſſimiletur Filio. Et ſicut Filius à Patre procedit, & eſt eius verbum, vel imago, vel ſpeculum: ſic intellectus formatus eſt quaſi verbum, & ſpeculum, & imago: & ordine intelligentiæ eſt poſt intellectum materialem. Prius enim eſt, intellectum eſſe, q̃ intelligere ſe vel aliud. Affectus verò Spirituiſãcto aſſimilatur. Poſſumus etiã aliter ſimilitudinem Trinitatis in anima aſſignare: vt ſcilicet intellectus agens Patri aſſimiletur, qui ſm philoſophos: ſe habet ad ſpecies intelligibiles manifeſtandas, ſicut lux ad colores. Et ſicut operatione lucis corporalis, ſpecies coloris abſtrahitur quodammodo, & pupillæ cõiungitur. ſic operatione intellectus agentis, lumen intelligentiæ diffundentis, & abſtrahentis ſpecies intelligibiliũ à formis ſenſibilibus, cõiunguntur ſpecies illæ intellectui poſſibili, & fit intellectus formatus, qui Filio aſſimilatur. Affectus verò aſſimilatur Spirituiſãncto. ¶Et notãdum ꝙ ſm quoſdam, anima non eſt ſuę potentiæ: & ſm hoc minùs eſt expreſſa ſimilitudo Trinitatis in aĩa, quum tres perſonæ ſint diuina eſſentia. Anima verò licet habeat tres potentias, tñ illæ tres potentiæ non ſunt idem, ꝙ eſſentia animæ. Secundum alios verò anima ſuæ potẽtię eſt, & ſm hoc expreſſior eſt ſimilitudo Trinitatis in anima. Et pro hac opinione facit quod legitur in lib. de Spiritu & anima. Senſus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligẽtia: hęc oĩa in anima non aliud ſunt quàm ipſa. Itẽ ſuper Eccleſia. 17. dicit gl. Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spirituſſanctus, non tres dij, ſed vnus Deus tres hñs perſonas: ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tres animæ, ſed vna anima. Itẽ Augu. in libr. de Trinitate: Admonemur, ſi vtrúq; videre poſſimus, hæc in anima exiſtere ſubſtantialiter, non tanquam in ſubiecto. Itẽ Damaſ. Anima nõ habet præter ſeipſam, intellectũ. Item cùm prima materia ſit ipſa potentia ad ſuſceptionem formarum naturalium: eodem modo anima erit ipſa potentia ad ſuſceptionem ſpecierum, quum videatur eſſe ſimplicior, & Dei imago ſit. Præterea hæ tres potentiæ animæ, intellectus, voluntas & memoria, aut ſunt accidentalia animæ, aut eſſentialia. Si acciden-

accidentalia:ergo non differt anima rationalis niſi accidentaliter ab eo, à quo corpus bruti animalis viuificatur, & ſenſificatur. Si verò ſunt eſſentialia, aut ſunt tres partes eſſentiæ animæ, aut vnumquodque illorum eſt tota eſſentia, animæ. Si ſunt partes, aut anima erit velut aceruus congregatus ex his potentijs nō coniunctis adinuicem, quod non poteſt eſſe:aut illæ potentiæ erunt coniunctæ, & cōpactæ adinuicē, qđ ſimiliter non pōt eſſe, quum operationes illarum potentiarū ſint diuiſæ abinuicem. Si verò vnaquæque illarum potentiarū eſt tota eſſentia animæ, habetur propoſitum, ſcilicet ꝙ tres potentiæ animæ ſint ipſa anima. ¶Itē cùm eiuſdem ſit actus, cuius eſt potentia:eiuſdem erit intelligere in potentia, cuius eſt intelligere in effectu:ergo idem erit intellectus poſſibilis, & intellectus formatus.Item quum nemo poſſit amare incognitum,eiuſdem erit cognoſcere & amare: ergo idem ſecundùm ſubſtantiam erit intellectus & affectus. Itē aſſignatur ſimilitudo Trinitatis in creaturis,ſecundùm hæc tria,modū, ſpeciem,ordinem. Augu.11.lib. de Ciuit.Dei: A Deo eſt omnis modus,omnis ſpecies, omnis ordo,ſine quibus nihil rerum inueniri, vel cogitari poteſt. Idem in eodem: Nobis Trinitas in ſuis operibus intimatur.Nam ſi quæratur, vnde ſit ciuitas quæ ſurſum eſt, Deus eam condidit: ſi, vnde ſit ſapiens, à Deo illuminatur:ſi,vnde ſit felix,Deo fruitur, ſubſiſtens modificatur,contemplans illuſtratur,inhęrens iucundatur,cùm videt,amat: in Trinitate Dei viget, in veritate lucet, in bonitate Dei gaudet. Idem in eodē:In his rebus quæ infra nos ſunt, qm̄ & ipſæ nec aliquo modo eſſent, nec aliqua ſpecie continerentur, nec aliquem ordinem vel appeterent, vel tenerent, niſi ab illo factæ eſſent, qui ſummè ſapiēs eſt,qui ſummè bonus eſt, tanq̃ per omnia quæ fecit, mirabili ſtabilitate currentes: quaſi quædam eis alibi magis,alibi minus impreſſa veſtigia colligamus. In nobis autem ipſius eius imaginem contuentes, tanq̃ ille minor Euangelicus filius, qui rediens ad ſe,ait: Quanti mercenarij,&c.ad noſmetipſos reuerſi ſurgamus,& ad illum eamus,à quo peccando receſſeramus: ibi eſſe noſtrum non habebit mortem, noſſe noſtrum non habebit errorem,ibi amare noſtrum non habebit offenſionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei miſericordiam, & iuſtitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationem negant. Capitulum XX.

VLtimo inter errores qui catholicæ fidei aduerſantur,dicendum eſt de erroribus pertinentibus ad Dei miſericordiā,& iuſtitiam.Inter quos cauſa breui

tatis tantùm de ſex tangemus,licet ſint multo plures. Primus eſt error eorum qui negant filij Dei incarnationē. Secundus, eorum qui dicūt animā perire cū corpore. Tertius eorum qui negant reſurrectionem corporū. Quartus, eorum q dicunt vnumquenq; in fide vel lege ſua ſaluari, ex quo credit eam bonam & Deo placentem. Quintus, eorum qui dicunt animas, quæ in mortali decedunt non puniendas eſſentialiter. Sextus, eorum q dicunt animas, quæ in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria puniendas. ¶ Primi Dei miſericordiam ac iuſtitiā metiri volunt ſecundū miſericordiam & iuſtitiā hominū. Ideo miſericordiā Dei reputant ſtultitiam. 1. Corint. 1. Verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt. Et iuſtitiam reputant furorē: Prouerb. 6. Zelus & furor viri nō parcet in die vindictę. Ipſi non attendunt illud verbum Domini Eſa. 55. Sicut exaltantur cœli à terra: ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris. Vniuerſæ viæ Domini ſunt miſericordia & veritas. Iſti detrahunt Dei potentiæ, dum dicunt Deum non potuiſſe hominem fieri: qđ ſi verū eſſet, Deus oīpotens non eſſet. Lucæ 1. Nō erit impoſſibile apud Deū omne verbū. Et Matt. 19. Apud Deū oīa poſſibilia ſunt. Quum ſnīa ſit oīum rectè philoſophantiū hominē eſſe deificandū participatione deitatis: quid mirum ſi Deus factus eſt homo participatione humanitatis? iſti cōtradicunt diuinæ bonitati, non in radice, ſed in ramo ipſius, dum negāt tātùm Dominum de ipſa potuiſſe procedere, blaſphemantes contra eius immēſitatem, quam volūt limitare in effectu ipſius. Fōs iuxta poſſibilitatem ſuam riuū emittit, & ſol ſecundùm virtutē ſuam lumen & calorem vbique diffundit. Magna ergo fatuitas eſt, aſſerere de immenſo fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis non potuiſſe procedere. Ad Titū 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei, nō ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos: ſed ſecundùm ſuā miſericordiam ſaluos nos fecit. Secundùm fontem fluit riuus, cùm ſtilla miſericordiæ in multis ſanctis hoc potuerit, vt pro redemptione captiuorū ſe venderent: quid potuit in fonte miſericordiæ eius immenſitas? ¶ Iterū cum ſcintilla charitatis, matrem faciat exponi pro filijs, quid potuit fornax immenſæ charitatis in Saluatore? Si quis verò dicat, ꝙ non decuit Dei maieſtatē tantum deſcendere, & tot, & tāta pati: Reſpondendum eſt, ꝙ nihil magis decet Dei bonitatem, quàm miſereri & amare. Miſereri glorioſiſſimum eſt. Vnde qui ſunt dicti erroris, dum Deum volunt honorare, honori eius detrahunt: magnitudo enim eleemoſynæ honor eſt miſerantis, & magni-

magnitudo doni, honor dantis. Sapiens. Deum maxime imitabitur, quinihil iudicauerit, q̃ miſereri, pretioſius. Preterea glorioſiſſimi ſunt triumphi patientię. Prouerbiorum 16. Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium. Senec. Magnanimi eſt iniurias in ſumma patientia pati. Item cum Deus præcipiat ſe ab homine ex toto corde diligi, Deuter. 6. conueniens fuit, vt & ipſe hominem diligeret, vt igne dilectionis ſuæ, ignem amoris in homine accēderet. Dauid: Exurge Domine in præcepto, quod mandaſti. Sene. Ego tibi monſtrabo amatorium ſine medicamento, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Præterea cum diuinitas omnino impaſſibilitas ſit, quando inconueniens eſt, ſi natura humana diuinæ aſſociata, in eadem perſona paſſa eſt, cùm pati uirtuoſiſſimum ſit: & pœua quā natura humana in Chriſto paſſa eſt, nihil ſit reſpectu gloriæ quam habet, quæ non eſt finem habitura: & venerationes quas Chriſto exhibet populus Chriſtianus, multo maiores ſunt quàm contumeliæ & illuſiones, quas ei intulit, populus Iudaicus. Ad deſtructionem dicti erroris ſufficere poſſunt quæ prius habita ſunt, ubi oſtenſa eſt veritas fidei Chriſtianæ, & ubi oſtenſa eſt ueritas humanæ naturæ in Chriſto, & ueritas diuinæ naturę. Et ideo ad deſtructionem aliorum errorum tranſeamus.

De Errore dicentium animam perire cum corpore.

Cap. XXI.

ET primo deſtruemus errorē illum, qui ponit animam perire cum corpore, oſtendēdo animarum immortalitatem. Qui error tangitur Sapientiæ 2. Dixerūt impij cogitantes apud ſe nō rectè. Exiguum & cum tædio eſt tēpus uitæ noſtræ, & nō eſt refrigeriū in fine hominis, & nō eſt q̄ agnitus ſit reuerſus ab inferis: quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquā non fuerimus. Huic errori occaſionē dare potuit illud Eccleſiaſ. 2. Vnus eſt interitus hominis & iumētorum, & æqua utriuſque conditio. Sed ut dicit Greg. Salomon in illo li. diuerſas ꝑſonas in ſe ſuſcipit, & quādoq; dicit quod mēs imperita ſentit, ut in uerbo propoſito: quandoq; uero quod ratio bene diſpoſita decreuit. ut eiuſdem 6. Quid habet, inquit, amplius ſtulto ſapiens, & quid pauper, niſi ut pergat illuc ubi eſt uita? Et eiuſdē 9. Corda filiorū hominū implētur malitia & cōtēptu in vita ſua, & poſt hęc ad inferos deducētur. Non perit ergo anima maloruū cum corpore. Et in eodē: Nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Item eiuſdem ultim. Ante quā reuertatur puluis in terram ſuam

ſuā unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Spiritus ergo bonorum cum corpore nō perit,ſed ad Deū redit. ¶ Itē occaſionem dare potuit huic errori quod dicitur de Deo 1. ad Timoth.6. Qui ſolus habet immortalitatem. Vnde ſm hoc, videtur ꝙ anima non ſit immortalis. Sed ibi dicitur immortalitas, immutabilitas,quam non habet creaturā per natura,cùm ex nihilo facta ſit, & ſecundū accidētia nata ſit mutari:ſed tamen creatura poteſt habere perpetuitatem & eſſe immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis.Item dicto errori potuit dare occaſionem, quòd ſpiritus irrationalis in brutis perit cum corpore: vnde poterit alicui videri, quod ſpiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim ſpiritus irrationalis,forma & perfectio eſt in corpore bruti: ſic ſpiritus rationalis forma & perfectio eſt in corpore humano. ¶ Ad ſolutionem huius notandum eſt, quòd eſt quædam forma quæ totaliter innititur & incumbit ſuæ materiæ, & non regit eam,neq; ſuſtinet, ſed ſuſtinetur ab ea, & talis eſt forma corporalis in rebus inanimatis. Quædā uerò forma eſt quæ regit materiā ſuā & quodāmodo ſuſtinet eā. Et hæc ſubdiuiditur: quia quædam eſt cuius operatio non eſt extra materiam illam,vt eſt vegetabile in plantis, & ſenſibile in animalibus brutis:& hęc perit cū corpore, otioſū. n. eſſet, eā manere poſt corpus,cū nō haberet operationem ſine corpore. Quædam vero forma eſt, cuius principalis operatio nō eſt in materia,nec per materiā, vt anima rationalis ſm operationē intellectiuam ? & ideo ſeparabilis eſt à corpore. Et eſt ſimile in luce ignea & luce ſolis.Eſſe enim lucis radij ſolaris exiſtentis in aere, non dependet ab aere.Vnde ſole ſubtrahente radium, remanet ſolus aer. Sic Deo ſubtrahente à corpore ſpiritum, remanet ſolum corpus. Vnde deſtructo aere, adhuc remanet radius: quod poſſumus videre per interpoſitionem alicuius tranſparentis, vt eſt cryſtallus in loco aeris ſcilicet poſita. Verbi gratia: Sit aliquis locus vndique concluſus, excepta illa parte per quam ingreditur ſolaris radius, qui ibidem ingreſſus, totum aerem ab illo loco contentum reddit luminoſum. Deſtruatur iſte aer per immiſſionē alicuiꝰ corporis tranſparentis,vtputa maſſæ cryſtallinæ: licet aer inde deficiat radius tamen ibi manet, quod apparet in cryſtallino ibi exiſtente.Manet enim radius illuminās cryſtallum.Si eſt in unione animæ rationalis ad corpus. Eſſe enim eius non dependet à corpore, & ideo non perit cum corpore. Lux vero ignea ē duobus modis, ſcilicet in carbone & in flamma

flamma. In carbone eſt lux materiæ groſſæ & terreſtris: & inde eſt ꝙ non eſt radioſa, id eſt, de ſe non immittit radium immutantē aërem vicinum: lux verò in flāma vnitur materiæ ſubtiliori, q̄ eſt vapor reſolutus à corpore, ſcilicet à carbone inflāmato, & eſt lux in flamma radioſa: vtraq; tn̄ lux tā in carbone quàm in flamma innititur materiæ, ita ꝙ deficiente materia lux deficit. Sic eſt de vegetabili & ſenſibili: vegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio eſt, ſimiliter & ſenſibile. ¶ Ad oſtendendū quòd anima non perit cum corpore, non multum vtemur authoritatibus Sacræ ſcripturæ, cùm error ille locum non habeat in eis, qui ſcripturas Sacras nouerūt, & eas receperunt: quia quaſi infinitæ ſunt authoritates in Sacra ſcriptura, quibus error iſte deſtrui poteſt: ſed teſtimoniis nobilium Philoſophorum, & rationibus potiùs vtemur. Falſitatem huius erroris oſtendit Tullius, dicens: Non eſt lugēda mors, quam immortalitas conſequetur. Idem loquens de eo, qui rectè vixit: Ex hac vita, inquit, diſcedit tanquā ex hoſpitio, non tanquam ex domo. Commorādi enim tantùm diuerſorium nobis, non habitandi, dedit. Idem in Quæſtionibus Tuſculani. Quid niſi illud vitale, qđ intra nos eſt, dùmq; mole corporis prēmitur, in cæleſtis regionis contemplatione ſe tranſire illuc ad inhabitandū poſt depoſitionem ipſius auolet? Itē in Rhetorica: Probabile videtur ſapientibus, pœnas eſſe paratas apud inferos. Item Sene. in lib. de Naturalibus quæſtionibus: Si volumus tranquillè degere, anima in expedito habenda eſt, ſiue illā inſidiæ, ſiue morbi petant. Quid aliud debeo, quàm exeuntē hortari, & cum omnibus bonis emittere? vade fortiter, vade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Nō de re, ſed de tēpore quæſtio eſt. Facis quod quandoq; faciendū eſt. Rerū natura quæ te genuit, expectat, & locus melior ac tutior. Itē Mercuri⁹: Animę, inquit, poſt diſſolutionē cogentur credere pœnis, quæ in vita noluerūt credere verbis. Plato etiam in Timæo dicit animam poſt diſſolutionem variis affligi pœnis. His teſtimoniis Philoſophorum patet, quòd anima rationalis non perit cum corpore. Rationibus verò multipliciter poteſt idem oſtendi. Et primò per iuſtitiam Dei, quæ ſi eſt, reddet tam bonis quàm malis ſecundum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Eccleſiaſt. vltim. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium. Sed retributio iſta non fit in præſenti, cùm mali hic floreant, & boni opprimantur. Iob 21. Quare impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatique diuitiis? Et Hieremiæ 12. Quare via impiorū proſperatur, bene eſt omnibus qui præua-

preuaricantur,& iniquè agũt? Et in Pſal. Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur? Ergo iſta retributio erit poſt hanc vitã. Manent ergo animæ poſt mortẽ. ¶ Idem põt oſtendit ꝑ Dei bonitatẽ: qa cum Deus ſingulariter ſit bonus, maximè tñ bonus eſt amicis ſuis, & maximè amat amantes ſe. Prouer. cap. 8. Ego diligentes me, diligo. Hoc aũt verũ nõ eſſet, ſi anima periret cũ corpore, nec eſſet alia vita poſt iſtã. Amici.n. Dei in hac vita ſunt egentes, anguſtiati, afflicti. Heb. 11. Et 1. Corin. 15. Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus: miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Si non eſſet alia vita, verum eſſet, qđ dicũt ꝑuerſi Iudęi Malach. 3. Vanus eſt, inquiunt, ꝙ ſeruiunt Deo: & quod emolumentũ, qa cuſtodiuimus præcepta eius? Nõ eſſet emolumẽtũ, vt videtur, ſed detrimentũ in hac vita affligi, ſi in futuro nõ ſperarent amici Dei pro hac afflictione delectari, & vtilius eſſet eis bonis præſentibus adhærere, & in eis delicatè viuere, quàm Deo adhærere, & mandata eius obſeruare. Item poteſt oſtendi, quòd anima cum corpore non pereat per ſapientiam Dei, quæ non poteſt fallere nec falli. Falleret autem eos, qui credunt contemptum præſentis vitæ conſulendo, & præſentium bonorum, ſi non ſequeretur alia vita melior & alia bona meliora. Matthæi 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, &c. Et Ioan. 12. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eã. Item ꝙ anima non pereat cum corpore, oſtenderunt, qui hoc per experientiam nouerant, qui à morte ſuſcitati fuerunt, vt Chriſtus & Lazarus, & illi de quibus legitur ad Hebr. 11. Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. ¶ Item etiam oſtẽdunt virtutes, quas mortui operãtur. Vnde Greg. in 4. lib. Dialog. Penſa qualiter animæ viuunt illic vbi viuunt, quorum hic & mortua corpora in tot miraculis viuunt. Si igitur vitam animæ manentis in corpore deprehendis ex motu membrorũ, cur non perpendis vitam animæ poſt corpus, etiam per oſſa mortua in virtute miraculorum? Idem oſtenditur per ordinem quem habet homo inter creaturas. Eſt enim creatura media inter iumentum & Angelum? Vnde communicat cum iumento in corporis mortalitate, & cum Angelo in animæ immortalitate, Greg. lib. 4. Dialog. Homo ſicut in medio creatus eſt vt eſſet inferior Angelo, ſuperior iumento: ita aliquid habet commune cum ſummo, & aliquid commune cum infimo, immortalitatem ſcilicet ſpiritus cũ Angelo, mortalitatem verò corporis cum iumento. Idem oſtenditur per ſimilitudinem quam

habet

habet anima cum prima materia. Sicut.n.prima materia ſe habet ad omnes formas ſenſibile & corporales:ita ſe habet ſubſtātia intellectiua ad formas intelligibiles & ſpirituales. Ergo ſicut prima materia nō eſt corruptibilis ab aliqua forma ſenſibili vel corporali:ita ſubſtātia intellectus non erit corruptibilis ab aliqua forma intelligibili & ſpirituali, & multo minus à forma corporali, cū propter ſublimitatē ſuæ eſſentiæ, talis corruptio nō poſſit ad eam attingere. Relinquitur ergo, quòd ipſa ſit incorruptibilis & immortalis. ¶ Itē omne quod deſtruitur, aut deſtruitur ſeparatione formæ a materia, aut à diuiſione partiū integraliū, aut deſtructione ſubiecti ſeu deferentis, aut abſentia cauſæ. Separatione formæ res deſtruitur dupliciter: aut diuiſione formæ, quæ nō manet ſeparata, vt cum diuiditur anima rationalis à corpore, cùm diuiſio dicitur mors, vel diuiſione formæ quæ non manet ſeparata vt in extinctione ignis, & hæc diuiſio uocatur proprie corruptio. Diuiſione partium integralium fit deſtructio, ut cùm ligna & lapides deſtruuntur, deſtruitur domus. Deſtructione vero ſubiecti, vt deſtructo pariete, deſtruitur pictura quæ erat in eo, & quantitas. Deſtructione deferentis deſtruitur quod deferebatur: vt fracto vaſe, effunditur liquor qui in eo erat. Abſentia cauſæ fit deſtructio, vt ſole ſubtracto: deſtruitur dies. Primo modo nō pōt deſtrui anima rationalis: non eſt compoſita ex materia & forma, vt oſteſum eſt prius, ubi deſtruct⁹ eſt error, qui ponit animas cū corporibus ſeminari: ergo non poteſt fieri in ea diuiſio formæ à materia. Præterea ſi diceretur ꝙ eſſet ex materia & forma compoſita, adhuc pōt oſtendi, ꝙ forma illius non pōt deſtrui, quia non habet contrarium quo deſtruatur. Anima n. potens eſt intelligere omnia, ꝙ non eſſet verū, ſi aliquid eſſet ei contrarium. Anima.n.non eſſet receptibilis illius, nec ſimilitudinis eius: ergo non poſſet intelligere ipſum. Præterea viſus nullam formā viſibilē habet ſibi cōtrariam: ergo nec intellectus aliquā formā intelligibilem habet ſibi cōtrariā. ¶ Itē nō poteſt deſtrui anima rationalis deſtructione partiū integralium, cum ſimplex ſit, & careat huiuſmodi partibus. Item deſtructione ſubiecti nō poteſt deſtrui: qui ſi poneretur eius ſubiectum, non poneretur aliud quàm corpus: ipſa autē nō ſe habet ad corpus, vt accidens ad ſubiectū. Eſt enim perfecta ſubſtantia: receptibilis enim eſt ſecūdū ſe oppoſitorū, manēs intrāſmutata ſecūdum eſſentiā, quod proprium eſt perfectæ ſubſtantiæ. Si quis tamē obijciat de ſuperficie quæ quantitas eſt, nō ſubſtantia, quæ tamen recipit

cõtrarios colores: Dicendũ eſt ꝙ ipſa non recipit colorem ſecundùm ſe, ſed ſecundùm virtutem ſubſiſtentem corporeæ ſubſtãtię: ſed anima rationalis ſecundùm ſe receptibilis eſt oppoſitorũ, nõ ſecundum naturam corporis, cui vnita eſt, vt virtuti & uitijs, ſcientiæ & ignorantiæ, & multorum aliorum, quæ cùm ſint ſpiritualia, non recipiuntur in ea ſecundũ naturã corporis. Item põt deſtrui anima deſtructione deferẽtis, cũ nõ indigeat deferente, ſicut liquor vaſe indiget quo contineatur. Itẽ non poteſt deſtrui abſentia cauſæ, quia à prima cauſa immediatè fluit, cuius abſentia nihil deſtruitur, vel cuius præſentia ſemper adeſt omnibus, & nũquam eſt abſens: quantum enim in ſe eſt, ſemper influit in creaturas eſſe & permanentiam, ergo anima rationalis nullo modo poteſt deſtrui, cùm nullo prædictorum modorum deſtructibilis ſit, nec alius modus deſtructionis poſſit inueniri. Item omne eſſe mortale paulatim debilitatur & deficit, donec veniat ad vltimum defectum, qui eſt mors: virtus autem intellectiua ſua duratione inualeſcit & proficit, vt quanto eſt antiquior, tanto ſit ad intelligendum ualidior: ergo habet eſſe immortale. ¶ Item virtus quæ non habet finem in operatione, non habet finem in tempore: virtus verò intellectiua non habet finem in operatione: non enim determinata eſt ad intelligenda tot, quin adhuc plura poſſit intelligere: ergo nõ habet finem in tempore. Item virtus corruptibilis læditur à vehementi ſubiecto, vt viſus à vehementi lucido: intellectus aũt non læditur à vehementi intelligibili, imò magis confortatur: ergo non eſt corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoſcitur conditio potentiæ, & ex conditione potentiæ conditio ſubſtantiæ: cùm ergo obiectum virtutis intellectiuæ ſit vniuerſale incorruptibile, virtus intellectiua incorruptibilis eſt. ¶ Auguſtinus in libr. Soliloquiorum, ſic probat immortalitatem animæ? Omnis, inquit, ſubſtantia comprehenſiua veritatis, inquantum eſt veritas, eſt immortalis: ſed anima rationalis eſt huiuſmodi: ergo eſt immortalis. Veritatem hic intellige eſſentiam rei, quantum eſt abſtracta à materia, & omnibus materialibus conditionibus, vt apprehenditur homo, cùm prædicatur de omnibus hominibus. ¶ Item omnis ſubſtantiæ cuius operatio non dependet à corpore, ipſa non dependet ex corpore: ſed operatio ſubſtantiæ intellectiuæ non dependet ex corpore, ſcilicet intelligere: ergo nec ſubſtantia intellectiua dependet ex corpore. ergo eſt ſeparabilis à corpore, & poteſt viuere ſine eo. ¶ Itẽ virtus cuius operatio impeditur à corpore, non de-

pendet à corpore: ſed talis eſt virtus intellectiua. Quanto.n.corpori ſe plus immergit per ſolicitudinem,& amorē temporalium delectationum: tanto intelligit obtuſiùs & tardiùs. Quanto autem ſe elongauerit,tanto clarius & facilius: ergo ipſa non dependet à corpore. Præterea ſi intellectus dependeret à corpore,ſequeretur confortatio eius ad confortationē corporis, & debilitatio ad debilitationē. Aliter tñ eſt. Nā in ſenectute eſt corporis debilitatio, & intellectus cōfortatio. Sicut.n. iuniores meliores melius ſentiūt ſic ſeniores melius intelligunt. Iob 12. In antiquis eſt ſapientia. Si quis tñ obiiciat, ꝙ intellectus videtur dependere ex corpore,cū eius operatio impediatur ægritudine corporis, vt patet in phreneticis: Similiter intellectus ſenſu & imaginatione indiget,cum nō fiat ſine illis: Dicendum eſt, ꝙ aliud eſt virtutem impediri à læſione, aliud ex occupatione. Intellectus impeditur occupatione animæ circa opus alterius virtutis,ſed non læditur: vt viſus, vel auditus exterior occupans animā circa exteriora impedit,vt illa hora nō vacet intellectiuæ operationi. Sic in laborantibus phreneſi, vel ſimilibus paſſionibus, ſunt ſicut ſomnia fixa & adhærentia propter infectiones difficile ſeparabiles. Et quemadmodū ſomnia mentē tenēt circa fantaſmata occupatā: ſic illæ alienationes operationem intellectus, mētem occupando expediunt. Expurgata aūt huiuſmodi infectione,intellectus tanquam nihil paſſus læſionis ad proprias operationes reuertitur. Ad 2m dicēdum, ꝙ licet intellectus non fiat in nobis ſine ſenſu & imaginatione: tñ eſt ſine illis. Et ponit ſimile Aug. Ad portum non deuenitur niſi per nauem, eſt tamen eſſe in portu ſine naui. Vel poteſt diſtingui duplex facies virtutis intellectiuæ: inferior, & ſuperior: quantum ad inferiorem,indiget intellectus ſenſu & imaginatione: quantum verò ad ſuperiorem, ſecundùm quam eſt nobilis perfectio & potiſſima, intellectus non indiget: illuminatur enim à prima veritate. ¶Item poteſt oſtendi, ꝙ anima rationalis non pereat cum corpore, multis alijs modis. Primo ſic: Cùm nullus motus naturæ ſit fruſtrà,omne quod naturaliter mouetur, non eſt naturali impoſſibilitate prohibitum à fine, ad quem mouetur: ergo cum anima rationalis naturaliter appetat beatitudinem,non eſt impoſſibile ei aſſequi eam: ſed impoſſibile eſt ꝙ eam aſſequatur in bonis præſentis vitæ: ergo ipſa manet poſt præſentem vitam. Quòd in bonis præſentis vitæ beatitudinem non aſſequatur,ſic poteſt oſtendi: Poſſeſſores bonorum corporalium,aut amant ea, aut non amant. Si non amant, ergo

ſunt eis oneri,& nō aſſequuntur felicitatem in eis. Si verò amant ea,ergo ſunt vniti eis per amorē, & ſunt obnoxij omnibus paſſionibus quibus illa ſubiacent. Amans enim neceſſariò cōpatitur amato propter vnionem amoris, ſi paſſio rei amatæ ad ipſum per apprehenſionem penetrauerit.Ergo nec in iſto caſu felicitatē in bonis iſtis aſſequītur.¶Itē nobiliori virtuti nobilior cōpetit ꝑfectio. Ergo quum vires animæ, quibus homo antecellit bruta animalia: nobiliores ſint viribus illis quas communicat cum brutis, eis cōpetit perfectio nobilior. Ergo felicitas alia erit animæ rationalis ſecundum vires illas nobiles, quàm ſit ea quæ eſt ſecundum vires inferiores, quæ eſt in bonis præſentis vitæ. ¶ Præterea quum nobilis pars animæ habeat proprias ſuas operationes, & propria gaudia, & propriam libertatem,& ſecuritatem,habebit ipſa propriam felicitatem,non in bonis corporalibus, cum ipſa ſeparata ſit à corpore,vt iam oſtendetur: ſed in bonis ſpiritualibus. ¶ Item quicquid eſt morti obnoxium,non eſt beatum: ergo quū homo in præſenti vita ſubditus ſit neceſſitati moriendi, in ea nō eſt perfectè beatus. ¶Item omnis virtus omnino ſeparata à corpore, non eſt corruptibilis corruptione corporis; ſed vires, quæ ſunt propriæ animæ rationalis, intellectus ſcilicet & voluntas, omnino ſunt ſeparatæ à corpore: ergo non ſunt corruptibiles corruptione corporis. Maior multipliciter probatur. Primò ſic: Vis vnita corpori ſiue operans per organum, operatur ſecundum proprietatem & poſſibilitatem organi tantum: vt viſus non iudicat de ſapore, vel ſono, ſed de colore, quia color pertinet ad naturam oculi. Nullum autem organum corporale poſſibilitatem habet ad incorporalia. Nulla ergo vis operans per organum corporale,eſt cognitiua niſi corporalium tantum. ¶ Præterea operatio intellectus eſt per abſtractionem à materia & materialibus conditionibus, ſed omnis operatio eſt ſecundùm naturam virtutis à qua egreditur: ergo intellectus eſt abſtractus à materia, & non habet organum corporale. ¶ Item nulla virtus incorporata, id eſt, parti corporis determinata, ſiue operans per organum eſt cognitiua ſui: non enim poteſt referri vel reflecti ſupra ſe: vnde nec oculus ſe videt, nec imaginatio ſe imaginatur: quum ergo intellectus ſe intelligat, non eſt incorporatus alicui, ſcilicet parti corporis determinatæ vnitus.¶Item quod cognoſcitur eſt in cognoſcente ſecundum naturam cognoſcentis, & non ſecundum naturam rei cognitæ: & generaliter quod recipitur in aliquo, eſt in recipiente ſꝫm naturam

turam recipientis. Quũ ergo cor
poralia & materialia ſint in intel
lectu, ſm modum immaterialẽ,
ſcilicet denudata à materia &
materialibus cõditionibus, intel
lectus immaterialis eſt, & nõ in-
corporatus alicui parti corporis.
¶ Item quum voluntas, quæ eſt
propria animæ rationalis, libera
ſit, flexibilis, & ad ea quæ ſunt
delectabilia corpori, & ad ea quę
ſunt corpori contraria, vt ſunt
macerationes carnis, & ipſa
mors corporalis: manifeſtũ eſt,
ꝙ voluntas illa à corpore ſepara
ta eſt, vnde non eſt cum corpore
corruptibilis. ¶ Itẽ nõ eſt neceſſe
rectorẽ nauis mori, quum nauis
diſſipatur, nec militẽ occidi, quũ
equus cui inſidet occiditur, nec
artificem perire, licet aliqđ de in
ſtrumentis eius, quo ad aliq̃ ope
rationem ignobilem vtitur, defe
cerit: ſic non eſt neceſſe, ꝙ ſpiri-
tus rationalis pereat, licet corpꝰ,
quod eſt eius organũ quantum
ad aliquas ejus operationes mi-
nus nobiles pereat. ¶ Præterea ni
hil creatum eſt ꝑꝑ ignobilius &
vilius ſe: ergo anima rationalis
non eſt principaliter creata ꝑꝑ
operationes virium quas habet
cões cũ brutis, vel propter bona
iſta corporalia quia viliora ſunt:
ergo non eſt neceſſe eã perire, li-
cet non poſſit exercere operatio-
nes illas minus nobiles circa bo-
na iſta corporalia. ¶ Item quum
anima rationalis nobilior ſit qua
cunque creatura corporali, &
Deus cõicauerint eſſe perpetuũ
alicui creaturæ corporali, vt cor-
poribus cæleſtibus, ipſe commu
nicauit illud etiam animæ ratio
nali. Item Deus quum commu-
nicauerit animæ rationali intelli
gere non ſolum creaturam cor-
poralem, ſed etiam creaturam
ſpiritualem, & ipſum creatorẽ,
ipſe communicauit ei eſſe perpe
tuum, quum capacitas Dei pęr
intelligentiam longè melior ſit
perpetuitate eſſendi. ¶ Item quũ
dederit Deus creaturæ rationali
vt poſſit habere amicitiam cum
Deo, lex verò amicitiæ requirat
bonorum communionem: veri
ſimile eſt, ꝙ communicauerit ei
immortalitatẽ. ¶ Pręterea quis
fidelis amicus à morte amicum
ſuum non ſeruet, ſi poteſtatem
habeat? ergo veriſimile eſt, quòd
Deus amicos ſuos ſeruet à mor-
te qua omnino pereant. Mors
corporalis amicorum Dei non
eſt mors: ſed potius ſomnus vel
tranſitus ad meliorem vitam.
Io. 11. Lazarus amicus noſter
dormit. Et Mat. 22. Nõ eſt Deus
mortuorũ, ſed viuẽtium. ¶ Item
quæ à ſolo Deo in eſſe producun
tur, perpetua ſunt, niſi ſint acci-
dentia vel formæ dependentes à
materia: ſed anima rationalis nõ
eſt accidens, nec forma dependẽs
à materia: ſed à ſolo Deo eſt per
creationem, vt prius oſtenſum
eſt: ergo ipſa habet eſſe perpe-
tuum. Quòd ipſa non ſit acci-
dens, ſic probatur: Nullum acci-

dens nobilius eſt ſubſtantia: ſed omnẽ mouẽs & regnes ſubſtantiam, eſt nobilius & actualius & virtuoſius ſubſtãtia, quã mouet & quam regit: ergo nullum tale eſt accidens: ſed talis eſt anima rationalis: ergo ipſa nõ eſt accidens. Quòd verò non ſit forma à materia depẽdens, prius oſtenſum eſt. ¶ Poſſumus etiã vti ad deſtructionẽ dicti erroris oſtenſione, qua vſus eſt quidam religioſus contra philoſophũ quendam, qui negant animã eſſe immortalẽ. Aut anima, inquit, eſt mortalis, aut immortalis. Si anima mortalis eſt, & credis eã eſſe immortalem, nullũ tibi inde prouenit incommodum. Si autẽ immortalis eſt, & credis eam eſſe mortalẽ, aliquod poteſt tibi inde venire incõmodũ: ergo melius eſt vt anima credatur eſſe immortalis, q̃ mortalis. Quia ſm Sapientem, ſi propoſitis duobus, iſtius ſit conſecutiuũ bonum, illius verò, malum: magis eſt eligendum cuius conſecutiuũ eſt bonum, q̃ illud cuius conſecutiuum eſt malum. Et iuxta verbũ quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonem dixiſſe. Si anima mortalis eſt, q credunt eam eſſe mortalem, non erunt poſt hanc vitam, q nos cõfundant de ꝯria opinione. Si verò ſit immortalis, nos qui ſumus huius opinionis, poterimus eos confundere qui ꝯriæ opinionis ſunt. Et hæc ꝯ dictum errorem ſufficiãt.

De errore negantium reſurrectionẽ corporum. *Cap.* XXIII.

SEquitur de errore illorum qui negant corporum reſurrectionem. ¶ Ad deſtructionẽ verò huius erroris, primò ponemus teſtimonia ſacræ ſcripturæ, deinde rationibus vtemur. Legitur Exod. 3. Deus patrum noſtrorum, Deus Abrahã & Deus Iſaac, & Iacob miſit me ad vos. Quo verbo vtitur Dñs Matth. 12. ad probationem reſurrectionis ſubdens: Non eſt, inquit, Deus mortuorum, ſed viuentium. Glo. probat per hoc animas poſt mortẽ permanere. Nõ enim diceretur Deus non exiſtentiũ. & ſic introducitur etiam corporũ reſurrectio, quæ cũ animabus bona vel mala, quę geſſerunt, recipient. item Iob. 19. Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Et eiuſdẽ 15. Lignũ habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit. Et Eſa. 26. Viuẽt mortui tui. Et Exechi. 27. Ecce ego intromittam in vos ſpiritũ, & viuetis. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt. Ionæ 3. Subleuabit de corruptione vitam. 2. Machabe. 7. Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æternæ vitæ retributione ſuſcitabit. Et in eodem: E cælo iſta poſſideo, ſed propter Dei leges hæc ipſa deſpicio: quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero. Eiuſdem 12.

Iuſtè

Iuſtè & religioſè de reſurrectione cogitans. Matth. vltim. Multa corpora mortuorū qui dormierāt, reſurrexerūt. Io. 5. Procedent qui bona fecerūt, in reſurrectionē vitæ. Eiuſdē 11. Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die 1. Corin. 6. Deus & Dñm ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit ꝑ virtutē ſuā. Eiuſdē 15. Si reſurrectio mortuorū nō eſt, neq; Chriſtus reſurrexit. ibidem: Inſipiēs qđ tu ſeminas nō viuificatur, niſi prius moriatur. Itē in eodem: Omnes quidē reſurgemus. Item: Oportet corruptibile hoc induere in corruptionem. Et 2. Corin. 4. Sciētes qm̄ q ſuſcitauit Ieſum, & nos cum illo ſuſcitabit. Epheſ. 4. Donec occurramus oēs in virū perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Phili. 3. Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ &c. 1. Theſ. 3. Nolumus vos ignorare de dormientibus. Iac. 5. Aurum & argentū veſtrū æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Erit ergo caro noſtra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud vos, ſi Deus mortuos ſuſcitat? Rationibus ſic pōt corporum reſurrectio ſuaderi. Omnem iuſtitiam iudicis iuſti, in cuius terra multa fiunt digna præmio & ſupplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, neceſſe eſſe quandoque conuerti in iudicium: ſed talis iudex Deus eſt: ergo eius iuſtitia quandoque conuertetur in iudicium. Sed hoc non fit in præſenti vniuerſaliter, quū mali floreant, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuiq; prout meruerit. Ergo hominibus qui ſibi ſeruierunt, mercedē reddet, quod fieri non poteſt, niſi ipſi reſurgant. Tali argumento vſus eſt Barnabas ad probandam reſurrectionem philoſophis qui erant Romæ: vt legitur in libro Clementis: Iuſtum eſt, inquit, quemlibet ſeruientem alicui remunerari, & inde vt prius. ¶ Si quis tamen dicat homines poſſe remunerari in animabus ſine corporum reſurrectione, non valet reſponſio. Quum enim anima ſine corpore homo non ſit, nec remuneratio animæ ſine corpore eſt remuneratio hominis. Præterea cum homo ſeruierit Deo & corporalibus operibus, & ſpiritualibus, & non minus Deus ſit liberalis remunerando, quàm homo ſeruiendo, vtroque modo & in corpore & in anima debet remunerari. Item ſimilium meritorum apud eundem iudicem ſimilis debet eſſe remuneratio. Ergo cum Chriſtus ſeruiendo patri in corpore & anima, meruerit in corpore & anima remunerari: alij ſimiliter Deo ſeruientes ſimilem remunerationē merebuntur. 1. Cor. decimoquinto: Si reſurrectio mortuorum non

eſt, neq; Chriſtus reſurrexit.Itē in Pſal. Nunquid.n.vanè conſtituiſti oēs filios hoīum? Vanè ſiue fruſtrà ſunt conſtituti, ſi participes nō ſunt beatitudinis, ſi moriuntur nō reſurrecturi. Præterea ſi corpus aīæ compatitur: quare nō conregnabit & cōglorificabitur? Item quū anima naturaliter appetat eſſe in corpore quod oſtendit dolor in ſeparatione, & omnis appetitus naturalis in perfecta animæ beatitudine debeat impleri corpus tradetur ei, ſine quo appetitus eius naturalis non impleretur. Præterea quum conſtat animæ perpetuæ non ſufficere organum neceſſariò corruptibile, ex prima ordinatione corpus humanum non fuit tale: ergo quū per Chriſtum reſtauratio perfecta fiat, perpetuū corpus animæ tradetur: fiet ergo reſurrectio corporū. ¶Item quum aliquæ actiones corporales ſint meritoriæ, vt opera miſericordiæ, de quibus legitur Matt.25. caro ſicut ſocia animæ eſt in merito: ſic ſocia debet eſſe eius in præmio: & ex quo partem pretij ſoluit, partem debet habere lucri: quod non erit, niſi caro reſurgat, ergo ipſa reſurget. Item corpus humanū finis eſt cæterorum corporū: ergo quum inter cætera corpora quædam habeāt eſſe perpetuum, corpus humanū habiturum eſt eſſe perpetuū. Finis.n.melior eſt his: quæ ſunt ad finem, quod aūt eſt diuturnius, melius eſt. Item corpora quæ hābent eſſe perpetuū, hēnt illud ex Dei bonitate, & ad creaturæ vtilitatem, non ad vtilitatem Dei, quum ipſe bonorum noſtrorum non egeat, nec ad vtilitatem creaturæ purè corporalis, quum illa nullius boni ſit perceptiua. Item non principaliter ad vtilitatem creaturę purè ſpūalis, cū illa creatura corporali non egeat: ergo ad vtilitatem creaturæ partim ſpiritualis & partim corporalis, quæ non videtur eſſe niſi homo. Si verò aliquę creaturę corporales ꝓpter hominem habent eſſe perpetuum: multo fortius homo habiturus eſt eſſe perpetuum. Item aut corpus humanum ſe habet ſolùm ad animam vt organū ad tempus neceſſarium, aut non. Si primo modo, quæ cauſa eſt, ꝙ anima tantū doleat, quum illud organum graue & oneroſum ſeparetur ab ea quod non eſt amplius ei neceſſarium? quis ſapiens doleat cum à naui exit ad portū ſecurum? Si verò non ſe habet vt organum ſolùm, ſed vt materia cum qua anima perficit ſpeciem vnā rerum, & creaturā nobiliſſimam: cum creaturę minus nobiles eſſe perpetuum habeāt, homo ēt eſſe perpetuum habiturus eſt. Item quum anima rationalis habeat aliquas vires quę ſine corpore non poſſunt perfici, vt prius oſtenſum eſt: aut ipſa non perficietur oīno in futuro, aut corpus ei iterū vnietur. ¶Itē

duæ

duæ cauſę vnionis animę ad corpus aſſignantur à Gregorio Nazianzeno: vna, vt per agones certaminum, quæ ei inſunt aduerſus terrena, cœleſtis gloriæ hæreditatem acquirat, & ſicut aurum igne præſentis vitæ ærumnarum ꝓbetur examine. Alia cauſa eſt, vt hãc deteriorẽ naturam corporis ſecum trahat, ac ſurſum ſupernis ſedib⁹ collocet: vnde vna cauſa vnionis eius eſt bonũ animæ, alia bonum corporis: vtraq; aũt cauſa requirit vt corpus reſurgat. De prima patet. Iuſtum eſt.n. vt caro, quę fuit ſocia in certamine, ſocia etiam ſit in gloria. De ſecunda idem manifeſtum eſt.

De errore illo qui dicit vnumquemque poſſe ſaluari in ſua fide vel lege. *Cap.* XXIII.

SEquitur de errore illo, qui ponit vnumquemque ſaluari in ſua fide vel lege, ex quo credit eam eſſe bonam & Deo placentem. Cui errori occaſionem dedit ꝙ cogitauerunt tantam paucitatem eſſe ſaluandorum, ſi ſoli Chriſtiani boni ſaluarentur. Dixerunt enim: Quum Deus nõ ſit minus pronus ad miſerandum, quàm ad puniendum, quomodo tã pauci ſaluabuntur, ſcilicet Chriſtiani, & illi non omnes, ſed ſolũ boni, qui pauci ſunt reſpectu malorum? Multitudo etiã Iudæorum & gentilium dãnabitur: quare ergo Dei miſericordia tantam multitudinem creauit, quum præuideret eam damnandam? ¶Et dicendum eſt contra huiuſmodi errorem, ꝙ non eſt mirum, ſi pauci ſint ſaluandi comparatione eorum, qui ſunt damnandi: viliorũ enim ſemper eſt maior multitudo, quàm pretioſorũ: vt ferri & plumbi, quàm auri & argẽti: & lapidum cõmunium, quam geminarũ, & quercuum, quàm cedrorũ vel palmarum. Et maior eſt aceruus paleæ quàm grani, & maior numerus ſtultorũ, quàm ſapientiũ. Eccl. 1. Stultorũ infinitus eſt numerus. Sic multi ſunt vocati, pauci verò electi. Matt. 20. Præterea quũ in tanta multitudine hominum pauci ſunt reges tẽporales: quid mirum ſi pauci habituri ſunt regnum cęleſte? Item quum pauci ad regnum cęlorum venire curent: quid mirum ſi pauci perueniunt? Quomodo enim peruenient, ſi peruenire nolunt? Item quid mirũ ſi pauciores aſcẽdant in cęlũ, quàm deſcendãt in infernum, cum facilius ſit deſcendere quàm aſcẽdere? Et ſic pauciores intrant per anguſtã portã paradiſi, quàm per latam portã inferni. Matt. 7. Intrare per anguſtam portã: quia lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ ducit ad ꝑditionẽ, & multi ſunt qui intrant per eã. *Quòd anguſta porta & arcta via quæ ducit ad vitã, & pauci ſunt qui inueniunt eam.*

FAlſitas dicti erroris, ſic poteſt manifeſtari. Si aliquis volens corporaliter ambulare, nollet

let præuidere vitæ pericula, cum poſſet,ſed oculis clauſis aut auerſis à via vellet incedere, meritò imputaretur ſibi, ſi quid ei mali ex hoc accideret.Itē ſi quis vellet ire ad aliquē locū,viam ignorās, & peritū habens qui viam oſtēderet,& ducatū præberet,& nollet ſibi viam oſtendi, vel ducatū præberi:meritò imputaretur ei ſi qd mali ei ex hoc accideret.Hęc duo cuiuſlibet animus bene diſpoſitus audita approbat: ergo cum pericula ſpiritualia magis ſint periculoſa, & ideo magis cauenda:ſi quis circa illa negligens fuerit præuidēda vel præcauenda,meritò ei imputabitur,cū periculum ceciderit ex negligentia quærendi viā veritatis & ſalutis, vel ductu propriæ rationis, vel quærendo ab alio,quem circa eam credit eſſe adeò inſtructum,vel implorando diuinū auxiliū, cū aliud cōſilium ei deſit, negligētia eſt culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans eſt ex negligentia huiuſmodi,verū eſt illud 1.Corint. 14.Ignorās ignorabitur. Dauid: Noluit intelligere vt bene ageret.Gl.Potuit intelligere vt bene ageret, ſed noluit: itaq; veniam non habet.Ambroſius: Qui poſſent ſcire, ſi vellent ſtudiū adhibere,non neſcientes ſed contemptores iudicabuntur. Si verò aliquis ſeductor ſub prætextu catholici doctoris alicui ſimplici errorem prædicēt, piè credendum eſt,ꝙ Deus cor ſimplicis auertet ne ille errori ſibi periculoſo credat, niſi negligentia eius vel alia culpa obſiſtat: cuſtodit.n.Deus oēs diligētes ſe,vt legitur in Pſal. Et prouerb.2. Cuſtodiet rectorū ſalutem, & proteget ſimpliciter gradiētes. Idem intelligendū eſt in illo caſu in quo aliquis inuenit doctores contrarios, vnum fidelem & alium infidelē:nec ſufficit ex ꝓprio ſenſu, vel ex dictis eorum, vel ex vita diſcernere cui potius credendum ſit.Dei enim miſericordia ei non deerit,niſi in pulſando ad eam,negligens fuerit.Infideles verò negligētes valde ſunt,& inueſtigando per ſeipſos ſalubrem veritatem,& inquirendo ab alijs,& implorando diuinum auxilium, & in faciendo veritatem quam ipſi nouerunt. Qui verò negligit facere bonum quod nouit faciendum,non meretur accipere notitiā faciendi id quod nondum nouit. Qui verò in talento intellectus, quod iam accepit, fideliter negotiatur, dignus eſt vt talento eius addatur. Matt.25. ¶Si verū eſſet quod ponūt,qui ſunt prædicti erroris,nihil eſſet virtus vel vitium ſimpliciter.Credēti enim de virtute, ꝙ eſſet vitiū, vitioſum eſſet agere ſecundum virtutem. Et credenti de vitio ꝙ eſſet virtus, eſſet virtuoſum agere ſecundùm vitium.Secundum hoc, idem valeret error erranti, quod veritas eam cognoſcenti. ¶ Quædam

vtilia

vtilia ad deſtructionem dicti erroris, require ſuprà in capit. vbi oſtenſum eſt, ꝙ vnica ſit fides vera.¶In hoc vero ꝙ Deus creauit tantam multitudinem hominum, quam præuidebat eſſe dānandam, mirari debeo diuinitas bonitatis Dei, quæ tantæ multitudini tot & tanta dedit bona, quum tñ præuideret eos futuros ingratos. Mireris ēt peruerſitatem hominū, qui largitorem oīum bonorū donis eius impugnant. Nec ſolùm ad Dei miſericordiam debes habere oculum, ſed ēt ad Dei iuſtitiam, quæ non minor eſt, q̃ eius miſericordia, quæ, illos, quos miſericordia creat, paſcit & regit, & ſeruat, ingratos de acceptis beneficijs merito damnat. Quid mirum, ſi iuſtitia peccatoribus reddit, quod meruerunt? Nemo miratur de hoc, ꝙ ignis calefacit, vel ſol illuminat, vel Dei miſericordia bonis beneficia tribuit: ſic mirari nō debes, ſi iuſtitia Dei eos, qui rebelles ſunt Deo, punit. Nō miratur aliquis, ſi qđ ſeminat aliqs, hoc metat: ſic mirandū non eſt, ſi peccatores mala metant, quæ ſemināt. Eccl.7. Noli facere mala, & nō te apprehendent. Et iterum: Non ſemines mala in ſulcis iniuſtitiæ, & non metes ea in ſeptuplum. Galat.6. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Auguſtinus: Dicet aliquis: ſi Deus vellet, iſti boni eſſent: ſed melius voluit, vt ꝙ vellent eſſent: ſi boni, non infructuosè: ſi mali, non impunè. Eccl.15. Deus ab initio cōſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui. Et paulò pòſt: Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes ſapientiam & bonitatem Dei, qui pœnis malorum vtitur ad bonum electorū. Inæſtimabile enim gaudium erit electis in futuro, cùm perfectè agnoſcent pulchritudinem diuinæ iuſtitiæ: quam tanto plus amabunt, quanto amplius agnoſcent, & tanto amplius gaudebunt, quanto amplius agnoſcent & amabunt. Pſal. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictā. Item: Miſericordiā & iudicium cantabo tibi Domine. Duplex erit materia cantus ſaluatis, ſcilicet miſericordia electorum, & iudicium reproborum. Gregorius: Omnipotens Deus, quia pius eſt, miſerorum cruciatu nō paſcitur: quia autem iuſtus eſt, ab iniquorum vltione in perpetuum non ſedatur. Sed iniqui omnes æterno ſupplicio deputati, ſua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt: ſcilicet vt iuſti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis reſpiciant ſupplicia, quę euaſerūt: quatenus tāto magis in ęternū diuinę gratię debitores ſe eſſe cognoſcant, quāto in æter-

in ęternũ mala puniri cõſpiciunt quæ eius adiutorio vicerunt.

De errore illorum, qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri æternaliter. Capitulum. XXIIII.

SEquitur de errore eorũ, qui dicunt animas, quæ in peccato mortali decedunt, non puniendas æternaliter. Quĩ error valde ꝑiculoſus eſt: funditus enim deſtruit ſapientiam, & bonitatẽ in cordibus hominũ, cùm euacuet timorem Dñi, qui eſt principiũ ſapientiæ. Prouerb. 1. Et ſine quo nõ eſt iuſtificatio. Eccl. 1. Timor Dñi expellit peccatũ: nã qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Error iſte dum impunitãtem hominibus promittit, pronitatẽ ad peccandum in eis efficit. Impunitas enim eſt nutrix trãſgreſſionum: vt ait Bernar. Huic errori occaſionem dare potuit illud Matth. 7. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. & illud Apoc. 18. Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit: tñ date ei tormentum & luctũ. Non eſſet, inquiunt, menſura pœnæ ẞm menſuram culpæ, ſi peccato momentaneo pœna æterna redderetur. Sed verba prædicta ſic intelligenda ſunt, vt fiat comparatio in genere, vt qui multum peccauit, multum puniatur, & qui minus peccauit, minus, & qui amplius, amplius: non ꝙ ſit neceſſe pœnã eſſe æqualem culpæ ẞm durationem, imò pœna quantum ad durationem multo maior põt eſſe, q̃ culpa. Sicut multipliciter poteſt oſtendi. Et primo per pœnas ab humano iure poſitas, quæ multò amplius durant, q̃ peccata, pro quibus inflicta ſunt, durauerint. Aug. 21. li. de Ciuitate Dei: Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſeruitutem. Quid horum eſt, qđ in breue tp̃s pro cuiuſl.bet peccati celeritate coerceetur, vt tãta vindicetur morula, quanta deprehẽditur perpetratum, niſi fortè talio? Demũ bellum acquirit perpetuam ſeruitutem. Præterea cùm perpetratio peccati, vulneratio ſpiritualis ſit, quid mirũ ſi à vulneratione breuiſſimi tẽporis relinquatur vulnus multæ durationis, aut etiam mors, à qua non eſt regreſſus ad vitam miraculosè? Item cùm perpetratio peccati, caſus ſit in profundum: quid mirum ſi caſus iſte breuiſſimo tempore fiat, & tñ qui ſic cecidit in profundo, multo tempore maneat? Item cùm perpetratio peccati, tranſgreſſio ſit legis, non eſt mirum, ſi mutilatio, quæ perpetua eſt, naturaliter pro illa infligatur, cùm etiã perpetratio peccati, ligatio ſit peccantis, ſecundũ illud Prouerb. 5. Funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur: non eſt mirum ſi ille qui ligatus eſt breui tempore, diu ligatus maneat. Item cum peccator

cator breui voluptate ſe vendat: quid mirū ſi emptori eius acquiratur ius perpetuū? Præterea cū nō minor ſit Dei iuſtitia, q̄ miſericordia, nec minus ſit æterna: quare miratur qs ꝙ Dei iuſtitia æternaliter puniat malos, & non miratur ꝙ Dei miſericordia æternaliter remunerat bonos, cū parium cauſarū pares ſoleāt eſſe effectus? Præterea ꝑ ſe notū eſt, ꝙ qui addit ſuper peccatum ſuū cōtumaciam, ſeu impœnitentiam, auget meritò & pœnam, & quantū durat iniuria, debet durare & pœna: qa ergo exiſtēs in inferno addit ſuper peccatū ſuū cōtumaciam, vel impœnitentiam (nulla enim vera pœnitentia vel emendatio eſt apud inferos) & tandiu durat Dei iniuria, quandiu ei nō emendatur: meritò durabit ſemper ipſius pœna. Præterea peccator peccauit in ſuo æterno, vſq; ad mortem in peccato perſeuerādo, ideò meritò punietur in æterno Dei. Pet. 4. lib. Dialog. Scire velim quomodo iuſtū ſit, ut culpa quæ cum fine perpetrata eſt, ſine fine puniatur. Greg. Hoc rectè diceretur, ſi diſtrictus iudex nō corda hominū, ſed facta penſaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerūt. Nā voluiſſent vtiq;, ſi potuiſſent, ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendūt enim, qa in peccato ſemper viuere cupiunt, q nunquā deſinūt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iudicantis iuſtitiam ꝑtinet, vt illi nūquam careāt ſupplicio, qui in hac vita nunquam voluerūt carere peccato. Aug. Quia æternā habere voluit peccati perfruitionem, æternā inueniet vindictæ ſeueritatē. Item maculatio imaginis diuinæ ſemper manebit in anima damnati: vnde cùm peccatum quantum ad maculam ſemper maneat, pœna peccati meritò ſemꝑ manebit. Augu. Meritò in cæleſti ciuitate imaginē ipſorū ad nihilū rediget Deus, qui in ſua terreſtri ciuitate imaginē ipſius ad nihilū redegerunt. Item quanto minus bonum eſt Deo, quod ei præfertur, tanto maior ei contumelia infertur. Cū ergo omne quod eſt vel eſſe poteſt, in infinitum minus bonū ſit, Deo quicquid ei præferatur, infinita contumelia infertur ei: omni autem mortali peccato aliquid ei præfertur. Peccare enim eſt, ſecūdum Auguſtinum, ſpreto incōmutabili bono, bonis commutabilibus adhærere. Omni ergo mortali peccato infertur Deo infinita contumelia: meritò ergo à Deo pro quolibet mortali infertur infinita pœna. Itē ſi quis peccaret in aliquem æqualem ſibi, aliquantum peccaret in eū: & ſi ſimile peccatum committeret in maiorem, magis peccaret: vt ſi in ſacerdotem: & ſi in maiorē ſacerdote, vt in epiſcopū, & tunc magis peccaret: ergo ſi peccat in Deum, qui in infinitū maior eſt,

quolibet puro homine,in infinitũ magis peccat. Cũ ergo infinitũ ſit peccatũ,in quo qs contẽnit Deũ,merito infinita pęna ei debetur. Itẽ obligationes & tranſgreſſiones proportionales ſunt: qui.n.æqualiter tenẽtur ad aliqd faciẽdũ,æqualiter peccant nõ faciẽdo illud: ſed obligatio, qua qs tenetur Deo obedire & ſeruire, infinita eſt: ergo culpa tranſgreſſionis eſt infinita. Quòd obligatio ſit infinita,ſic probatur: Non eſt poſſibile ꝙ creatura rationalis liberet ſe à debito obediendi, vel ſeruiẽdi Deo:cũ ergo obligatio illa ſit intrãſibilis,infinita eſt.

¶ Præterea ſi quis dediſſet mille marcas gratis alicui,aliquantulũ eſſet obligatus ei: ergo cũ ſolus oculus vel lingua in infinitũ pretioſior ſit mille marcis auri,in infinitum magis obligatus eſt homo Deo, ratione ſolius oculi vel linguæ,quàm eſſet ratione mille marcarũ auri. Quid ergo erit de obligatione, quæ eſt ratione totius corporis,& quid de illa, quæ eſt ratione animæ,quæ in infinitum eſt melior corpore? Patet ergo ꝙ obligatio obediendi vel ſeruiendi Deo infinita eſt. Item ſi anima rationalis non deberet durare niſi per diem vnam, tñ eſſet obligata Deo,ratione diurnæ vitæ aliquanta obligatione: & ſi ꝑ duas dies, ratione vitæ duorum dierũ eſſet obligata duplo maiori:& ſic aſcendẽdo. Ergo ratione infinitæ vitæ obligata eſt Deo obligatione in infinitũ maiori. Quũ ergo obligatio infinita ſit, culpa trãſgreſſionis eſt infinita: & ideo meritò debetur ei infinita pęna. Item quũ opera Dei vniuerſa cõpleta ſint, opera iuſtitiæ eius diminutionem non habebunt:& ſicut retributiones eius ꝑpetuæ erunt, ita & vindictæ, & pęnæ perpetuæ erunt. Præterea quum mala merita oĩno noſtra ſint, bona verò merita ferè oĩno ſint Dei, magis debentur nobis de iuſtitia pœnæ malorum meritorum, quàm bonorũ præmia: ergo magis ſumus puniendi de iuſtitia pro malis meritis, quàm remunerandi pro bonis. Si ergo æternaliter pro bonis aliqs eſt remunerandus, æternaliter ꝓ malis erit aliquis puniendus. Item proportionalia ſunt peccata pęnis: ſi ergo non eſt comparatio peccati ad peccatum,non erit cõparatio pęnæ ad pœnam. Cùm ergo non ſit comparatio peccati eius, qui furatus eſt ouẽ, & peccati eius, qui occidit hominẽ innocentẽ,non erit comparatio pœnæ ad pœnam: ergo ſi pęna primi peccati eſt temporalis, pęna ſecundi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuò punit. Si fortè ad hoc dicatur, ꝙ licet poſſibile ſit aliquẽ mereri pęnã æternam: tamen clementia Dei non ſuſtineret eum puniri tanta pęna. Quærimus ab eo, vtrum ſuſtineret Deus eum puniri aliqua pęna,vel nulla? Si nulla,euacuatur

Dei

Dei iuſtitia. Si aliqua, ergo vel tẽporali vel æterna. Si æterna, habeo propoſitũ. Si temporali, quũ pęna temporalis comparatione æternæ minus ſit q̃ leuatio vnius feſtucæ de terra, reſpectu excoriationis vel detruncationis capitis. Sicut iudex deridendus eſſet, ſi eũ qui meruiſſet excoriationẽ, vel capitis detruncationem, puniret leuatione feſtucæ de terra: ſic ridiculoſa eſſe uideretur Dei iuſtitia, ſi debitorem pœnæ æternę puniret ſola pęna temporali: unde adhuc euacuaretur Dei iuſtitia. Itẽ legitur Eſaiæ vlt. Vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hieronymus: Ignis ille tandiu ſuccenditur, quandiu habet materiam, qua vorax flãma paſcatur. Materia iſta, mala uoluntas eſt, quæ ſemper viuet in damnatis: ideo ignis ille nunquam extinguetur. Aug. Voluntas punitur ſiue ſupplicio animi, ſiue corporis, vt quę delectatur in peccatis, ipſa plectatur in pęnis. Io. 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur. Gl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pęna. Item nõ conſumetur in morte: ſed vt ſine fine crucietur, viuere ſine fine compellitur. In Pſal. Mors depaſcet eos. Gl. Hoc dicitur à ſimili iumentorum, quæ non radicitus herbas vellũt, ſed ſummitates capiunt: vnde iterũ herbæ naſcuntur ad paſtum. Sic & illi morte repaſti reuiuiſcunt, quia non deficiunt. Greg. Morte immortali morientur impij. Bernar. in Epiſtolis: Ob hoc inflexibilis & obſtinatæ mentis punietur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia qđ breue fuit tẽpore vel opere, longum eſſe conſtat in pertinaci uoluntate. Authoritates Noui Teſtamenti, quæ pęnarum æternitatẽ oſtẽdunt, require ſuprà in ca. ubi deſtruitur error eorum, qui ponunt animas non eſſe in corporibus humanis, ſed dæmones incluſos, vt ibi agant pęnitentiam. ¶ Itẽ meritò pęna æterna punientur, qui gloria æterna à malo reuocari noluerunt. ¶ Itẽ quum Bonitas Dei ſummè odiat malum, ſicut ſummè diligit bonum: ipſa æternaliter puniet malum, ſicut æternaliter remunerabit bonũ. Item in præſenti tempus eſt operandi: in futuro verò nõ erit tempus operandi, ſed pro opere facto hic mercedem recipiendi. Eccle. 19. Quodcunque poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erunt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis quod hic nõ ſeminauit: ergo q̃ malè vixit hic, & in malitia vitam finiuit, non ſaluabitur. Matth. 7. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia vitæ quã hic aliquis habuit, non colligit ibi dulcedinem præmij. Merita etiã ibi mutari non poterunt. Eccleſ.

11. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonē, in quocūque loco ceciderit, ibi erit. Gre. 4. lib. Dialo. Qualis hinc quiſque egreditur, talis in iudicio præſentatur. Et vt breuiter dicamus, vita præſens diſponit de futura: vnde quū futura vita ſit ſine fine, eò ꝙ animæ ſint immortales: pręſens vita præparat futuræ vel miſeriam ſine fine, vel felicitatem ſine fine.

De errore ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullum peccatum eſſe ueniale. Cap. XXV.

SEquitur de errore illo ꝗ ponit animas eorum qui in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria in futuro puniendas. ¶ Qui error habet tres errores ſibi annexos. Primus eſt, ꝙ nullū peccatū eſt ueniale. Secundus eſt, ꝙ qñ dimittitur culpa, dimittitur & pęna: quòd ſi decedat, nulla pęna purgatoria punietur. Tertius, ꝙ ſuffragia eccleſiæ nō proſint mortuis. ¶ Circa primū errorē notādum eſt, ꝙ ꝗ ſunt illius erroris, non ſentiunt de Dño in bonitate, cum credant eum pro quacunque offenſa ſeruis ſuis iraſci ad mortem. Dicunt enim omne peccatū eſſe mortale. Et eſt error iſte improbabiliſſimus. Nō enim eſt veriſimile, quod pater miſericordiarum pro quacunque offenſa filios ſuos exhæredet. ¶ Item ueriſimile eſt quòd ſicut habet gladium mortis æternæ, quo vtitur in ſeruos maleuolos pro magnis offenſis: ſic habeat virgam correctionis vel purgationis tranſitoriæ, qua pro leuibus offenſis vtatur in filios ſuos. Et ſicuti non omnis infirmitas vel vulnus corporale ad mortem eſt: ſic nec omnis infirmitas ſpiritualis mortalis eſt. Itē ſicut nō omnis caſus corporalis eſt ad cōfractionē colli, ita nec omnis caſus ſpiritualis ad mortē eſt. Prouerbiorū 24. Septies in die cadet iuſtus, & reſurget. Poeta: Qui cadit in plano, tamē hoc vix euenit vnquam: Sic cadit, vt tracta ſurgere poſſit humo. Non proijciuntur vaſa pretioſa omnino pro quacunq; inquinatione, ſed purgantur. Sic nec animæ. Et ſi in morte in aliqua immunditia inueniuntur: non tamē pro quacunque damnantur. Itē ſi omne peccatū mortale eſt, cū omne dictum, vel factū, vel concupitū contra legē, ſit peccatum: omne factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei, erit peccatum mortale: ergo ieiunare, uel eleemoſynam dare propter inanem gloriam, erit mortale peccatum. Et breuiter quum aliquid fiet, de quo lex Dei dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quod ſi verum eſt, nullus erit ſine mortali peccato. Item quum opus virtutis fit, immediate opus vitij ſeu peccatum erit, quod erit in ſuperfluita-

te vel diminutione:ſi verò omne tale opus eſt mortale peccatũ,ergo quicunque in cibo excedet & potu,mortaliter peccabit. Item quum malum ſit priuatio modi, vel ſpei, vel ordinis, omne opus quod erit priuatũ modo ſeu mẽſura debita,erit mortale peccatũ, peccatũ.n.& mortale peccatũ cõuertibilia ſunt, ſm hunc errorẽ. Ergo quicunq; nimis amat filios ſuos,mortaliter peccat. Itẽ cũ dicere alicui conuitium ſubitò ante perfectã deliberationẽ rationis malũ ſit:ſic erit ſimiliter mortale peccatũ. Et idẽ erit in aliis operibus prohibitis, ꝙ ante perfectã rationis deliberationem mortalia peccata erunt. Et ſm hoc nullus eſt in præſenti vita qui vniuerſaliter caueat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sacra ſcriptura de peccato, q̃ non poſſunt intelligi de illo mortali. Et exẽpli cauſa de paucis tangemus. Legitur Prouerb.10. In multiloquio non deerit peccatũ. nõ poteſt hoc intelligi de mortali peccato:q̃a multoties eſt multiloquium ſine mortali. Item Eccleſ. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Et Matth.12. de omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ de eo ĩ die iudicij:ergo omne verbũ otioſum peccatum eſt: ſed nõ omne verbũ otioſum eſt mortale peccatum:ergo aliquod peccatum eſt veniale. Item 1. Cor.3.Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentũ hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam: uniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit: dies enim Dñi declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnum, ſtipula, venialia groſſiora uel leuiora intelliguntur: ſicut patet ex his quæ ſequuntur. Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit.Si cuius opus mãſerit,quod ſuperędificauerit,mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit,detrimentũ patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamẽ quaſi per ignem.Itẽ legitur 1.Ioã.1.Si dixerimus quoniam peccatũ nõ habemus,ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. De mortali peccato nõ uidetur hoc poſſe intelligi, cùm illud non ſit in amicis Dei.Item eiuſdẽ 5.diſtinguit Ioãnes peccatũ ad mortem, & peccatũ nõ ad mortẽ.Eſt ergo aliquod peccatum mortale,& aliquod quod nõ eſt mortale.Item in Pſal. Omnis homo mendax. quod mẽdaciũ mortale intelligi non poteſt. Et Eccl. 7. De negligentia tua purga te cum paucis.

De errore ponentium, quòd quando dimittitur culpa, dimittitur & pœna, propter quod non oportet purgari. Cap. XXVI.

Circa ſecundum errorẽ notandum, quòd error iſte val-

m de

de periculoſus eſt,quum occaſionem det peccatoribus ad Deũ tardius conuertẽdi. Facit.n.paris cõditionis(quantũ ad impunitatẽ) eos qui conuertuntur in fine vitæ ſuæ, & eos quj conuertuntur in iuuentute: nulla.n. pœna ſm eos vtriq; poſt mortẽ punientur. Error iſte valde eſt improbabilis. Si. n. ſacramentum pœnitentiæ delet uniuerſaliter culpam & pęnam,ſicut ſacramentum baptiſmi: ſicut ſacramentum baptiſmi non iteratur, ne facilitas veniæ homines faciliores faciat ad peccandum:ſic ſacramentum pœnitentiæ non debet iterari.Item ad quid monet Euangelium, ad faciendum dignum fructum pœnitentiæ,Matth.3. ſi quum aliquis pœnitet, uniuerſaliter dimittitur ei pœna ſicut & culpa? Pœnitentia,dum aliquis eſt in mortali, non eſt meritoria: poſtquã mortale dimiſſum eſt, nõ videtur eſſe neceſſaria, quantum ad ſolutionem à pœna: quum iam ille qui peccauerat, ſecundum eos, nullius pœnæ ſit debitor: quare ergo tantum ſcriptura ſacra monet ad pœnitentiam? Item quæ cauſa eſt, quòd his qui magis peccauerunt, maior pęnitentia iniungatur, ſi tota culpa cũ tota pęna dimiſſa eſt? Item conſtat quòd antiqui patres multa pęna puniti ſunt,& in exilio huius mundi,& etiam poſt mortẽ, licet culpa mortalis eſſet eis dimiſſa.Fuerunt enim in inferno, donec Chriſtus eduxit eos: ſecũdum illud Oſee 13. Morſus tuus ero inferne.Actu.2.Quẽ Dominus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni,iuxta qđ impoſſibile erat illum teneri ab eo. Et Apocaly. 1. Fui mortuus, & ecce ſum uiuens in ſecula ſeculorũ,& habeo claues mortis & inferni. Et ad Coloſſ.2.Delens quod aduerſus nos erat,chirographũ decreti,qđ erat contrariũ nobis,& ipſum tulit de medio,affigens illud cruci, expolians principatus & poteſtates traduxit confidenter. Et in Pſal. Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Si illi debitores fuerunt pęnæ poſt dimiſſionẽ culpæ: videtur ꝙ nõ ſẽper dimittatur tota pœna.¶ Præterea ſi hoc eſſet, videretur euacuari iuſtitia Dei,& eſſe dedecus culpæ ſine decore debitæ uindictæ. Item pœna proportionalis eſt culpæ: ſed cum peccator non imponit finem culpę ſuæ, debetur ei pęna infinita & acerbior ſecundũ quod culpa maior fuerit; ergo cùm peccator pœnitendo imponit finem culpæ, debetur ei pœna finita & tranſitoria, & maior vel minor ſecundum quod culpa maior vel minor fuerit. Præterea cùm Deus pater potius voluerit quòd proprius filius pęnam tranſitoriam pro genere humano ſolueret, quàm quòd ipſe eam remitteret,nõ eſt veriſimle, quòd ita de facili pęnam peccatoribus remittat:quin ſaltem

ſaltē pœna trāſitoria eos puniat. Bernardus: Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet ſeruo nequā? Si fortè dicatur, ꝙ pęnitentes de peccatis in præſenti, puniendi ſunt in futuro: non ergo Dei miſericordia magis propitia erit his, qui differunt conuerſionem ſuā vſq; in finē vitæ, quàm his, q in iuuentute conuertuntur: cū à primis pęnam non exigat, & ab aliis exigat: & ſic benignior erit Deus in contemptores benignitatis ſuæ, quàm in alios. Ro. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contēnis? ¶ Falſitas huius erroris apertè apparet ex illo verbo 1. Corin. 2. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit: ſic tñ quaſi per ignem: ergo aliqui ſaluandi in futuro punientur. Præterea nònne aliquis decedere poteſt cum nimio amore filiorum vel præſentis vitæ, inuitus moriens, quem mors non videtur purgare, cum eam volens non recipiat, qui neceſſariò poſt mortem purgabitur, & ſic purgatus ſaluabitur? In Pſal. Tranſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.

De errore ponentium, quòd ſuffragia Eccleſiæ non proſint defunctis. Cap. XXVII.

Circa tertium errorem, qui ponit ſuffragia Eccleſiæ non ꝓdeſſe mortuis, notandū ꝙ valde deteſtabilis eſt, cùm in mortuos ſæuiat. Quantum.n.in ſe eſt, ſuccurſum Eccleſiæ aufert mortuis, qui igne purgatorio cruciantur. Ipſe facit cōtra illud Eccl. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si peccaret qui prohiberet eleemoſynā dari ei, quē crederet eſſe indigentem, vel etiam de quo dubitaret vtrū eſſet indigens: multò fortiùs peccant iſti, qui impediunt ne ſubueniatur eis, qui igne cruciantur. Prouerb. 3. Noli prohibere benefacere eum qui poteſt: ſi vales, & ipſe benefac. Falſitas huius erroris in parte apparere poteſt ex prædictis, cū prius oſtēſum ſit aliquem poſſe decedere cum venialibus, & cum debito pœnæ tranſitoriæ pro mortali: quia veriſimile eſt ꝙ Eccleſia pęnam illam poſſit ſoluere pro illis, qui deceſſerunt exemplo capitis ſui, ſcilicet Chriſti, qui peccata noſtra tulit ſuper lignum. 1. Pet. 2. Galat. 6. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Item cùm ad preces ſanctorū aliquibus det Deus gratiam, & remittat pęnam æternam, veriſimile eſt quòd ad preces eorum remittat pęnam purgatoriam. Item ad lacrymas Mariæ & Marthæ ſuſcitauit Ieſus Lazarum. Ioan. 11. Et ad preces Petri ſuſcitatur Thabita à morte. Actu. 9. Ergo ad orationes ſanctorum remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idem facit quod legitur 2. Machabe. 12. Sancta & ſalubris eſt cogitatio

pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. Et 1. Corihth. 15. Si mortui nō reſurgunt, quid faciēt qui baptizantur pro mortuis? Si omnino non reſurgunt, vt quid baptizantur pro illis? Baptizari pro mortuis eſt, facere opera quę habēt purgare. Et 1. Ioan. 5. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatū nō ad mortē, petat & dabitur ei vita peccanti peccatum nō ad mortē. Eſt peccatū ad mortē, nō pro illo dico vt roget quis. Cū ꝑ peccatis maximis viuentiū rogādum ſit, vt Stephanus rogauit ꝑ lapidatoribus ſuis, & Chriſtus ꝑ crucifixoribus ſuis: non videtur intelligendum eſſe de oratione pro viuis, quod dicit Ioan. Nō ꝑ illo dico vt roget quis, ſed ꝑ mortuis. Pro defunctis in mortali nō eſt orandum vt ſaluentur: ſed ꝑ defunctis in veniali. Vnde ſuper illud: Eſt peccatum ad mortem, non pro illo &c. dicit interli. Qui in hac vita non corrigitur, poſt mortē eius fruſtra venia poſtulatur. Itē Iacob vlt. Orate ꝑ inuicē vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua: cū oratio effuſa in terra, in cælo operetur, iuxta verbum Gregorij, eodem modo & in purgatorio operabitur. ¶ Ad idem valet quod legitur, beatū Andream dixiſſe domino, cùm Deus differret exaudire eum orantem pro quodam ſene, qui in peccato carnis vſque ad ſeptuageſimum annū fuerat: Domine Deus pro mortuis obtinemus pietatem tuam: & nūc iſte qui te noſſe deſiderat, cur non ſaluabitur? Tunc venit uox de cælo ad eum, dicens. Obtines Andrea pro ſene. Si ad preces beati Andreæ Deus homini inueterato in peccato dedit gratiam, veriſimile eſt ꝙ ad preces Eccleſiæ remittat pęnam purgatoriam. Præterea quid obſtat qđ preces Eccleſiæ his qui deceſſerūt in charitate, non poſſunt valere, cùm Eccleſia ſit in ſtatu, in quo mereri poteſt? Illi autem qui in charitate deceſſerunt, cum ſint amici Dei, in ſtatu ſunt in quo ſunt digni hoc beneficio: Habēt enim Dei gratiam, & eius gloriā expectant. Adhærendo etiam corpori Eccleſiæ tanquam membra dum viuerent, dignos ſe fecerunt, & quodammodo meruerunt, vt tales preces eis valerent, ſi pro eis fierent. Cibus corporis communis eſt omnibus membris, quæ ſunt in corpore. Vnde cùm illi qui ſunt in purgatorio, mēbra ſint Eccleſiæ, & maximè indigentia, merita Eccleſiæ ſe debent extendere ad eos. Præterea eodem ſpirituſancto viuificantur membra illa, quo viuificantur membra, quæ adhuc ſunt ſuper terram: ergo remiſſio culpæ vel pœnæ, quæ donum eſt Spirituſſancti, debet ſe extendere ad ea. Quod innuitur à domino Matth. 12. Qui dixerit, ait dominus, contra ſpiritumſanctū verbum, non remittetur ei neq;

in

in hoc ſeculo, neq; in futuro. In qua ſententiā, vt ait Greg. in 4. lib. Dialog. datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam vero in futuro poſſe laxari: quod enim de vno negatur, conſequenter de quibuſdam conceditur. Sed tamen hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab iſtis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt. Præterea hoc ipſum pertinet ad gloriā Dei, ꝙ ad preces ſanctorum tales mortui à pœna liberentur. Deus enim glorioſus eſt in ſanctis ſuis. Nec eſt contrarium diuinæ iuſtitiæ, ꝙ ipſe impleat voluntatem amicorum ſuorum, qui voluntatem ipſius pro poſſe ſuo implent. Idem enim velle idemque nolle, ea demum vera amicitia eſt, vt ait Sapiens. 1. Ioan. 3. Si cor noſtrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Deum, quod quicquid petierimus, accipiemus ab eo, qm̄ mādata eius cuſtodim⁹, & ea quæ ſunt placita corā eo facim⁹.

De cauſis errorum, quæ ſunt octo ad præſens. Cap. XXVIII.

DEſtructis erroribus qui catholicæ fidei aduerſantur, tangendum eſt de cauſis errorū. De quibus octo aſſignare ſufficiat. ¶ Prima eſt, ignorantia capacitatis intellectus humani. Quidam enim non attendentes limitatum eſſe intellectum humanum, credunt eum capacem eſſe omnium: & ideo credūt illud nō eſſe, qđ ab eo non capitur: Sicut ſi aliquis crederet circulum ſolis omnia continere, ipſe crederet illa non eſſe, quæ infra circulum illum non continentur. Similis error eſt in illis, qui credunt non poſſe eſſe ſcientiam de magnitudine ſolis, & lunæ, & ſtellarum, quia ipſi non habent eam. ¶ Secunda eſt, auerſio intellectus à credendis, & ab his quæ poſſunt hominem inducere ad credendū, & conuerſio ad errores. Quidam. n. ſic amant errores ſuos, vt contraria eis nō velint cogitare, vel audire. Prouerbio. 18. Non recipit ſtultus verba prudentiæ, niſi ea dixeris, quę verſantur in corde eius. Non eſt datum homini videre poſt tergum ſuum, nec videre ſine intuitu: ſic nec intelligere ea à quibus intellectus ſe auertit. Nolunt audire qui ſunt in erroribus aliquid de miraculis, nec ſacra eloquia, nec rationes doctorum, quibus poſſent ad veram fidem induci: ideo nō eſt mirum, ſi remanent in erroribus ſuis. ¶ Tertia eſt, rerum ſubtilitas, & intellectus groſſities. Qui turbidum habet viſum, pilum qui ab alijs videtur, non videt, ſed non ideo contendere debet eum ibi nō eſſe: non videt viſus humanus, quicquid videt aquilinus. ¶ Quarta eſt, diſtantia à cre-

à credendis:quidam.n.cõmorantur in ſenſibilibus qui lõgè ſunt à credendis,quæ ſunt inuiſibilia, nõ appropinquantes ad illa, nec ſtudio, nec exercitatione: ideo nõ eſt mirum, ſi illa non vident. Ipſi ſenſum volunt habere ducẽ ad credenda,qui cæcus eſt quantum ad ea: vnde ſic diſputant de ſpiritualibus, ſicut cæci de coloribus.Ber.ſuper Cant. Quomodo lux incaſſum circunfundit oculos clauſos vel cæcos: ſic animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei.Aug. Deus lux eſt non corporum, ſed mentiũ: hanc lucem qui non videt, eſt quaſi cęcus in ſole. ¶Quinta eſt, negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides non eſt naturalis, imò eſt ex electione diuinæ bonitatis,& donũ gratuitum.Si eſſet naturalis,eadem eſſet apud omnes: nec eſſet tanta diſſentio de ipſa, quanta eſt:ideo à Deo petenda eſt.Marci 9.Credo Domine, adiuua incredulitatẽ meam. Ephe.2.Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum eſt. Et 1.Io.5. Dedit nobis ſenſum,vt cognoſcamus verũ Deũ. Sicut ſol non vr̃ niſi ex lumine ſuo: ſic ſol intelligentiæ non vr̃ niſi ex lumine ſuo,ſ.ex luce gratiæ quã infundit.Sed aliqui ſunt vt veſpertiliones, ſolem non videntes de nocte, quando volant, quia tunc ſol non lucet ſuper terram: de die verò cum non vident,quia tunc dormiunt:Sic iſti ſolem intelligentiæ ideò non vident,quia in nocte ſunt,cùm ipſe eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: non tamen propter hoc affirmare debent, eum non eſſe.¶Sexta eſt, obſtaculum peccati.Quidam enim immunditia operum ſuorum quaſi obiectu manum, lumen ſolis intelligentiæ à ſe repellunt.Io.24. Ipſi rebelles fuerunt lumini.¶Septima eſt,ſuperbia,quæ eſt velut inflatio faciei interioris. Augu.in 7. libro Confeſſ. Tumore meo ſeparabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos.Bernardus ſuper Cant. Superbo oculo veritas non videtur, ſynceró patet. Et ſuper illud Hiere. 49. Arrogantia tua & ſuperbia cordis tui decepit te.dicit gloſ. Omnis hæreticus arrogans: quia ſuperbia facit hęreticum,non ignorantia.Aug. Superbia meretur illud. Habacuc 2. Quomodo vinum potantem decipit,ſic erit ſuperbus. Vnde Greg. de ſuperbis:Tanto,inquit, à Dei luce longè ſunt, quanto apud ſe humiles non ſunt.¶ Octaua eſt, affectio inordinata intellectum trahens ad contraria fidei: vt timor inordinatus, vel amor, vel odium. Affectio inordinata eſt velut lippitudo, reſpectu oculi interioris. Auguſt. Si quis alteri digito ſolem oſtenderit, & videre non potuerit, culpet potius oculi lippitudinem, quàm digiti oſten-

oſtenſionem. Hãc lippitudinem purgari oportet. Aug. Purgãdus eſt animus, vt proſpicere illã lucem valeat. Timor multos retraxit ne crederent in Chriſtũ. Qui enim credebant in Chriſto, deſpiciebantur ab alijs, & extra ſynagogam fiebant: ideo qui gloriam amabant, & contemptum iſtum timebant, nolebant ad Chriſtum conuerti. Io. 5. Quomodo credere poteſtis, qui gloriam abinuicem recipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, nõ quæritis? Amor etiam diuitiarum, & timor amittendi locum & gentem, Iudæos impediuit ne in Chriſtum crederent. Amor diuitiarum, oculus eſt auarorum, & amor diuitiarum, eſt oculus voluptuoſorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic eſt oculus eorum in vniuerſa terra. Prouer. 21. Lucerna impiorum, peccatum. Ideo auaro videtur aliquid licitum, quod alijs nõ videtur: quia auaritia eſt lucerna ei, ſm eam .n. iudicat. Et luxurioſo videtur illa, quàm nimis amat, pulchra, cùm ſit deformis: quia amor facit eum errare in iudicio illo. Odium ẽt intellectum multorum à fide auertit. Multi Valdenſes odientes prælationem clericorum, dicunt, Deo obediendum eſſe, & non homini. Aliqui etiam ex eis dicunt, ſolis prælatis bonis eſſe obediendum. Dicunt etiam, ordinem nõ eſſe neceſſarium ad hoc, quòd aliquis liget vel ſoluat. Et quòd non ſit neceſſe vt aliquis confiteatur peccata ſua ſacerdoti. Et quod relaxationes, quas epiſcopi conſueuerunt facere, non valent. Nec ſuffragia Eccleſiæ proſint mortuis. Item timentes errores ſuos per iuramenta propalari: dicunt, in nullo caſu eſſe iurandum. Item timentes ſe occidi: dicunt, in nullo caſu eſſe hominem occidendum. Sic tranſierunt hæretici in affectum cordis.

De diuerſitatibus fidei, quæ enumerantur. Cap. XXIX.

VLtimo in tractatu de Fide deſcendendum eſt ad diuerſitates fidei, & ſpecialiter ad has diuerſitates deſcendemus, quæ ſunt fides viua, & fides mortua: fides ficta, & fides non ficta ſiue probata: fides magna, & fides modica: fides explicita, & fides implicita.

De Fide viua & Fide mortua.

FIDES viua eſt, quæ potens eſt elicere debitas operationes, quæ ſcilicet per charitatem operatur. Gala. 5. Fides verò mortua eſt, quæ impotens eſt ad debitas operationes. Iacob. 2. Si fides nõ habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Fides viua videtur differre à mortua: ſicut flãmæ lux in candela viua differt à lumine. quod remanet poſt extinctionẽ candelæ, quod præ ſui paruitate inſufficiens eſt ad regendos greſſus, & ad oſtendendum laqueos vel foueas, & ad diſcernendum quid pulchrum, quid

deforme. Itē fides viua vř ſe habere admortuā,ſicut lumen diei ad lumē noctis: vel ſicut lumē radij viui ſolaris calorem habētis, ad lumē quod eſt in vmbra tenebroſum & ſine calore. Item fides viua nō ſolùm tenebras ignorantiæ expellit: ſed ēt torporem excutit. Fides verò mortua, eſt ſicut animal mortuū: nec ſe ad aliud potens mouere motu, qui ſit per ſeſtus, vt eſt greſſus: licet in cadauere tremor vel palpitatio qñq; remaneat. Item ſicut carboni viuo muſca timet inſidere: ſic tētator fugit eū, qui eſt fidei viuę, nō habens fiduciā qď ei poſſit prævalere. 1. Pe. vlt. Cui reſiſtite fortes in fide. Et Iacob. 4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Fides mortua minus potēs videtur eſſe, quàm dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo vel potu vtrū ſit venenatus: ſola dubitatio cohibebit eum, ne cibū vel potum illū ſumat. Fides autem mortua non cohibet homines à prohibitis delectationibus, quæ ad modū veneni mortem animę inferunt. Itē fides mortua, fides dæmonis eſſe videtur, non hominis. Vnde ſuper illud ad Titū. 1. Confitentur ſe noſſe Deū, factus autem negāt. dicit gl. Aug. Nolite tanquam de fide ſecuri eſſe. Adiungite fidei rectæ vitā rectā, vt Chriſtū confiteamini verbis, vera dicēdo, & factis, bene viuendo. Nam ſi cōfitemini verbis, & non factis: fides talium propriè fides eſt dæmoniorum. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Chriſtiani, ſine dilectione fides dæmonis: imò fides Chriſtianorū, qui Deū non timēt, inferior videtur eſſe fide Dæmonum. Illi enim Deū timent. Iacob. 2. Tu credis, ꝙ vnus eſt Deus, benefacis. & dæmones credunt, & contremiſcunt. Augu. Vtinam qūo dæmones iudicem, ſic homines agnoſcerent ſaluatorem. Ecce dęmones viderunt, & tremuerunt: homines viderūt, & occiderunt. Fides mortua facit ad augmētū culpæ & pœnę. Ad augmētū culpæ: q̄a cū ſit cognitio, aggrauat culpā: ſicut ignorantia attenuat. Augmētata āt culpa, augmentať & pęna. Ber. Ad cumulū damnationis videtur nobis relicta fides futuræ promiſſionis. Fides mortua in malo Chriſtiano videtur ſe habere, ſicut obligatio religionis in apoſtata monacho, qui deterioris conditionis videtur eſſe, q̄ ſi nūquā fuiſſet monachus. Et ſicut natura bona in angelo malo. Honorabile eſt valde, eſſe angelum bonū, ignominioſiſſimum vero eſt, angelū eſſe malū. Sic valde ignominioſum eſt, eſſe malum Chriſtianū: licèt ſit valde honorabile eſſe Chriſtianum bonū. Fides mortua, ficus eſt maledicta, fructus non hēns. Matth. 21. Fides verò viua, arbor eſt florēs per firmū ꝓpoſitū ſeruiēdi Deo: & folia debita habēs, ſ. ſermonē, qui ſit ad ędificationem

nem fidei,& det gratiam audien tibus, loquendo: & fructum de bitum bonorum operum profe-rens.2.Cor.13.Si eſtis ex fide, ip ſi vos probate per opera. Fides mortua, eſt velut cadauer exani me Deo oblatū.Iac.2. Sicut cor-pus ſine ſpiritu mortuum eſt:ita & fides ſine operibus mortua eſt.Ber. ſuper Cant. Quid fides, quæ non operatur ex dilectione, niſi cadauer exanime? Bene ho-noras Deum munere fœtido be ne placas Deum tuæ fidei inter-fector.Fides mortua, ſignum eſt proditionis. In iudicio enim fi-des illa oſtēdet eum, in quo fuit, fuiſſe Chriſtianum. Et alia parte opera mala oſtendent eum fuiſ ſe Chriſti inimicū.Fides illa oſtē det, ꝙ fidelitatem Chriſto de-buit: opera verò mala, ꝙ fidē ei non exhibuit, & per conſequens proditor fuit. Chriſtianus malus habens fidem mortuam, ſecum hēt literas ſuæ damnationis.Per fidē enim ſcriptū eſt in corde ei⁹, ꝙ qui talia peccata agunt,regnū Dei non poſſidebunt.In libro ve ro cōſcientiæ ſuæ,inuenietur ſcri ptū ſcriptura facta ꝓpria manu, ꝙ ipſe talia fecerit. Quædam.n. notæ ex malis operibus relin-quuntur in corde hominis. Vn-de glo.Origen. ſuper illud Ro.2. Cogitationum accuſantium,aut defendentium.Sciēdum, inquit, ꝙ in illa die cogitationes accu-ſabunt animas, vel defendent. Non vtique cogitationes, quæ tunc erunt: ſed iſtæ, quæ nunc ſunt in nobis:quarum notæ quæ dam & ſignacula relinquentur in corde noſtro velut in cera. Quæ in occulto cordis poſita, in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

FIDES ficta,eſt fides fragi-lis: ſcilicet fides eorum, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Matth.13. De fide non ficta legitur 1.Tim. 1.Finis præcepti, eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

De Fide magna, & Fide modica.

SEQVITVR de magnitudi ne & paucitate fidei. Ad magni-tudinem verò fidei quinque vſr ꝑtinere.Primò,vt homo de Deo magna ſentiat, vt centurio,Mat. 8.qui credebat Chriſtū ſolo ver-bo poſſe ſanare ſeruum ſuum,& ſe indignū eſſe, vt Chriſtus intra ret ſub tectum ipſius:Vnde dictū eſt de eo à Dño:Non inueni tan tam fidē in Iſrael. Secūdò,vt ho mo bona tranſitoria intuitu bo-norū æternorū contēnat. Hebr. 11. Fide Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pha-raonis:magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati haberi iucūditatem: ma-iores diuitias æſtimans theſau-ro Aegyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in re-muneratione. Tertiò, vt homo in aduerſis de Deo cōfidat.Mat-th.14.Modicæ fidei,quare dubi-

m 5 taſti?

taſti? Eiuſdem 16. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei? Quarto, vt homo ad longā credētiam bona ſua Deo tradat. Magni.n. principes lōgam credentiā requirūt. Eſaiæ 25. Qui crediderit, nō feſtinet. Et Prouerb.20. Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit. Et Eccl.20. Hodie fęneratur quis & cras expetit, & odibilis eſt homo hmōi. Quinto, in hoc vt cum homo aliquid petit à Deo, & non ſtatim accipit, non propter hoc à propoſito deſiſtat. Matthæ.15. Dictum eſt mulieri orationi inſtanti: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Ad impetrandū multum, valet fidei magnitudo. Aug. ſuper Ioannem: Quantūuis vas fidei attulerit quis ad fontē, tantū implet. Et Ber. ſuper Canti. Magna ſiquidē fides magna meretur.

De Fide explicita, & Fide implicita.

CONSEQVENTER dicendum eſt de illa diuerſitate fidei, quæ eſt fides explicita & implicita. De qua breuiter notādum, ꝙ prælati debent habere fidem explicitam de oībus credendis. Ad eos.n. pertinet illud 1.Pet.3. Parati ſemper ad ſatisfactionē omni poſcēti vos rōnem de ea, quæ in vobis eſt, fide & ſpe. Simplices vero debent habere fidē explicitam de aliquibus articulis, & de omnibus implicitam: vt ſcilicet credant, verum eſſe omne, quod credit eccleſia, ita quòd in nullo ei contradicant in particulari.

De quibuſdam qui faciunt fidem cōmendabilem. Cap. XXX.

IN ſumma notandū eſt, ꝙ ſex ſunt quę faciūt ad hoc ꝙ fides ſit cōmendabilis. Primū eſt, ſimplicitas. In his enim, quæ fidei ſunt, q ambulat ſimpliciter, ambulat confidēter. Prou.10. Amb. Auferantur argumēta, vbi fides quæritur: non enim recipienda ſunt argumēta fidei cōtraria. In his quæ fidei ſunt, piſcatoribus credit, non dialecticis: iuxta verbū eiuſdē Amb. Ber. in li. de Conſideratione: Intellectus, inquit, ſi ſignata fidei tētet irrūpere: reputat effractor, ſcrutator maieſtatis. Ad fidei ſimplicitatē monemur Exo.20. Si altare lapideū feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus: ſi enim leuaueris cultrū tuū ſuꝑ eo, polluet. Acumē ingenij qđ per cultrū intelligit, ſuꝑ altare fidei leuandū nō eſt, vt ingeniū noſtrū in his q̄ fidei ſunt, authoritati Sacræ ſcripturę pręferam⁹. Secūdū ē, viuacitas. Tertiū, magnitudo: de quibus dictum eſt prius. Quartū, eſt feruor. Mat.17. Si habueritis fidē ſicut granū ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Gl. Fidem perfectā grano ſinapis comparat, quæ ſit in facie humilis, & in pectore feruens, vilis videntib⁹: nec vllarū viriū apparēs, ſed preſſuris trita, qđ int⁹ habet, oſtendit. Quintū, eſt integritas,

vt omnes Articuli credantur explicitè vel implicitè, de q̄bus habitũ eſt prius. Sextum eſt ſtabilitas, ꝙ nõ facilè relinquat fidem ſuam. Tob.2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunq̄ mutãt ab illo. Vnde valde reprehenſibiles ſunt illi, qui vidẽtes aliquem hæreticum, vel magnæ abſtinentiæ, vel libenter dantem eleemoſynas, credunt ꝑ hoc eum eſſe ſanæ fidei, & dimittunt fidẽ ſuã, in qua tãdiu vixerunt, & quam parentes eorum tenuerunt, pro fide illius, non acquieſcentes cõſilio Salomonis. Prouer.1. Audi, inquit fili mi diſciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuę. Qui iſto modo decipiuntur, non attendunt, ꝙ nihil prohibet eum, qui habet manũ ſanã & os ſanũ, habere oculũ infirmũ. Sic nihil ꝓhibet illũ q̄ abſtinẽs eſt, & qui libenter dat eleemoſynas, habere oculũ fidei corruptũ. Sicut qui iam eſt in poſſeſſione rei, nõ de facili dimittit eam ſibi auferri: ſic nõ debet homo de facili relinquere fidem in qua nutritus eſt. In tali caſu qui citò credit, leuis eſt corde. Ecc.19. Non debet homo moueri, ſi aliquos hæreticos videat vel abſtinentes, vel miſericordes: cum multo plures inueniũtur tales, q̄ ſunt fidei catholicæ: vel ſi aliqui, q̄ ſunt fidei catholicę, inueniantur mali. Multi enim magnæ malitię ſunt inter hæreticos: ſed occultant eã qualiter poſſunt: nec mirum cùm etiam ſeipſos occultent.

SECVNDAE PARTIS *principalis de tribus virtutibus Theologicis, Tractatus III. De Spe.*

De ordine dicendorum in iſto tractatu. Et de deſcriptionibus Spei. Cap. I.

POST tractatũ Fidei, agendum eſt de Spe, hoc modò. Primò, deſcriptiones Spei ponentur. Secundò, commendationi eius inſiſtetur. Tertiò, tangetur de his quibus ſpes adiuuatur. Quartò, de his, quæ ſpei aduerſantur. Quintò, de rebus ſperandis. Sextò, ad diuerſitatẽ ſpei deſcẽdemus. ¶ Spes ſic deſcribitur tertio libro Sententiarum à Magiſtro: Spes, inquit, eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. ¶ Prima pars huius deſcriptionis haberi poteſt ex gloſſa Haymonis ſuper illud Romanorum quinto, Probatio verò, ſpem. Spes, inquit, eſt certa expectatio gloriæ futuræ. ¶ Et notandum quòd ſpes quandoque ſumitur pro re, quam ſperamus: vt ad Titum 2. Expectantes beatam ſpem. Quandoque verò pro certitudine gloriæ futuræ. vt Roman. 5. Probatio verò, ſpem. Gloſſ. prima. Certitudinem gloriæ futuræ. Quandoque

que ꝑ virtute: vt 1.Cor.13.Nũc manẽt fides,ſpes,charitas.Q ñq; ꝑ motu virtutis, & ita deſcribĩt hic.Itẽ notãdũ ꝙ ſicut duo ſunt, vbi eſt expectatio corporalis.Intẽdit.n.animus ad aliqd abſens, vt fiat præſens: vnde expectans dr quaſi extra rẽ poſitus ſpectãs. Eſt etiam ibi permanentia in loco quantum ad corpus. Sic duo ſunt, vbi eſt expectatio ſpei. Eſt enim intentio animi ad futurã beatitudinem: quam intentionẽ Augu.in lib. de Ciuit. Dei vocat aſpectum,oſtendens aſpectũ talem ad ſpem pertinere.Prius eſt, inquit, ſanos oculos habere, qđ fit per fidem:deinde aſpicere,qđ fit per ſpem.Item eſt ibi ꝑmanẽtia in loco ſpirituali, qui Deus eſt. De qua permanentia legitur Ioan.15.Manete in me,& ego in vobis.Et 1. Ioan.4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.Qui à Deo per peccatum recedit,nõ habet expectationem, quæ ad ſpem requiritur. ¶Item notandũ,ꝙ eſt certitudo cognitionis quæ opponitur dubitationi:& hæc pertinet ad fidẽ. Et eſt certitudo fiduciæ, quæ opponitur titubationi, vel deſperationi:& hæc pertinet ad ſpem.Et eſt certitudo ſecuritatis,quæ opponitur timori ſeparationis: & hæc erit in patria.¶ Item notandũ,ꝙ cùm motus ſpei ſit circa illa, quæ ſupra nos ſunt:ad eliciendum motum ſpei, valet conſideratio liberalitatis Dei, qui ſeruiẽtes ſibi remunerat ſupra merita, ꝓut decet ipſum.Et hæc liberalitas Dei, gratia vocatur in deſcriptione propoſita, cũ dicitur,Veniens ex Dei gratia. Valet etiam ad eliciendum motum ſpei,conſideratio proprij meriti, quum Deus promiſerit ſe redditurum præmiũ his, qui ſibi debito modo ſeruirent. Ipſe verò verax eſt ꝓmiſſa ſoluens.Vnde ſpes quaſi duabus baſibus innititur,Dei liberalitati:quæ ſibi ſeruientes remunerat vt decet eã: & Dei iuſtitiæ, quæ ſibi ſeruientibus ſoluit quæ promiſit.Et ad hæc duo pertinent duæ particulæ vltimæ deſcriptionis propoſitæ. ¶ Item notandum, ꝙ motum ſpei qñque præcedunt merita in actu, vt in eo, qui in charitate eſt, & bona opera facit, quibus ſperat ſe habiturum beatitudinem. Quandoque verò merita præcedunt motum ſpei,non in actu, ſed in ſola intentione: vt in illo qui eſt in peccato mortali, qui interim facit boni quicquid poteſt,vt Deus illuſtret cor ſuũ ad pœnitentiã, qui ſine præſumptione ſperat habiturum beatitudinem. Cogitat enim ſe per gratiam Dei ad hoc habiturum merita, quibus beatitudo debeatur.¶ Deſcribitur etiam ſpes ab Auguſtino in libr. de Ciuita.Dei, hoc modo: Spes, inquit, eſt, qua quis ad id qđ credit, ſe peruenturum, præſumit. ¶Poteſt etiam ſic deſcribi: Spes eſt appetitus excellentis boni cũ fidu-

fiducia obtinendi.

De commendatione Spei. Cap. II.

SEquitur de his,quæ pertinent ad commendationem Spei. ¶Notandū ergo, ꝙ ad ſpei commendationem.Primò valere pōt hoc,ꝙ ſcriptura ſacra totiens monet ad ſpem. Multiplicatio enim admonitionis oſtendit vtilitatē huius virtutis: Pſalm.Sperent in te,qui nouerunt nomē tuū. Itē, Spera in Dño, & fac bonitatem. Item,Spera in eo, & ipſe faciet. Item, Sperate in eo omnis congregatio populi,Item Matth.14. Habete fiduciam.Et iterū Ioan. 17. Confidite,ego uici mūdum. Nec ſolùm ſcriptura, ſed etiam natura videtur ad ſpem monere. Naturaliter enim ꝗ debilis eſt & timet cadere, alicui rei adhæret & innititur: vt patet in puero, ꝗ quum eleuatur ad ſtandū,& exiſtimat ſe caſurū,ſtatim adhæret alicui rei. Sic naturalis ratio dictat animæ agnoſcenti debilitatem & ſufficientiam ſuā, ꝙ fortiori ſe adhærere debeat & inniti. Secundò hoc, ꝙ ſcriptura ſacra totiens beatos aſſerit ſperantes in Domino.Pſalm.Beati omnes qui confidunt in eo. Item: Beatus vir, qui ſperat in eo. Itē: Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius.Prouerb.16. Qui ſperat in Dño,beatus eſt.Eſa.30. Beati omnes, ꝗ expectant eum. Verè beati, qui ſperāt in Domino: optata enim eis ſuccedunt. Tertiò hoc, ꝙ ſpes omnipotenti innititur.Eſa.50. Quis ambulauit ī tenebris,in tenebris(inquā) aduerſitatis, & non eſt lumē ei? fulgur ſcilicet proſperitatis.ſperet in nomine Dñi,& innitatur ſuꝑ Deum ſuū.quia ſpes omnipotēti innititur: ideo firma eſt,& nō timet ruinam.Dauid:Qui confidunt in Dño, ſicut mons Sion. Spes eſt quæ dicit,Dńs firmamētū meū. Spes proiicit ſe in Deū: ipſe verò non eſt ita crudelis, vt ſe ſubtrahat, & ſperātem in ſe cadere ꝑmittat. iuxta verbū Aug. Quare Deus totiens nos ad innitendum ſibi moneret,ſi ſupportare nos nollet? Non eſt illuſor Deus, vt ſe ad ſupportādum nos offerat, & nobis innitentibus ei, in ruinam noſtram ſe ſubtrahat. Rom.5. Spes autem nō confundit Gloſſ.Aug.Confunditur,qui quod ſperabat, nō inuenit: ſicut cōtingit illi, qui ſperat in homine. Hæc autem ſpes non confundit,quæ eſt in Deo, ꝗ nec fallit, nec fallere pōt.In Pſal. In te ſperauerunt,& nō ſunt confuſi.Itē: Deus meus in te confido,nō erubeſcam.Item:In te Domine ſperaui, non confundar in æternū. Eccl. 2. Nullus ſperauit in eo, & cōfuſus eſt. Vanitatis eſt,nō præſtare fulcimentum innitenti: ſed veritatis eſt, non negare fulcimētum innitēti. Vnde quum Deus Veritas ſit, innitenti ſibi ſe non ſubtrahit. ¶ Quarto, quòd ſpes eſt velut arbor ſita in optimo loco: adhæret enim diuinæ bonitati.

nitati. Vnde abūdanter ſentit effectum eius. Thren.3. Bonus eſt Deus ſperantibus in eū. Spes eſt iuxta fontem diuinæ miſericordiæ. Ideo miſericordiæ diuinæ beneficia nō ceſſant influere ei. Dauid: Ego in miſericordia tua ſperaui. Itē: Sperātē in Dño miſericordia circundabit. Item: Fiat miſericordia tua Dñe ſuper nos, quēadmodū ſperauimus in te. Itē: Oculi Dñi ſup metuētes eū, & in eis q ſperant ſup miſericordia eius. Et iterū: Ego ſicut oliua fructifera ſperaui in miſericordia Dei in ęternū. Spes arbor bñdicta eſt, fructus vberes habēs, quū à miſericordia Dei abūdanter irrigef. Iere. 17. Bñdictus vir, q confidit in Dño. Et ſubdit: Erit quaſi lignū qđ trāſplātatur ſup aquas, qđ ad humorem mittit radicem ſuam, & nō timebit cum venerit ęſtus. Pſal. Erit tanquā lignū, qđ plantatū eſt ſecus decurſus aquarum. ¶ Quintò, commendabilis eſt ſpes à multiplici ſuo effectu: Effectus vnus ipſius eſt ſecuritas. Dauid: In Deo ſperaui, non timebo qd faciat mihi homo. Meritò ſecurus eſt ſperans in Dño. ꝓtector.n. eſt Dñs omniū ſperantiū in ſe. Dauid: Dñs ꝓtector vitæ meæ, à quo trepidabo? Deus ſperanti in ſe pro muro eſt vndique. Dauid: Deꝰ in circuitu populi ſui, Deus eſt ei turris fortiſſima. Prouerb. 18. Turris fortiſſima nomen Dñi, ad ipſum confugiet iuſtus, & exaltabitur. Nomē Dñi filius Dei dicitur. Eſa.30. Ecce nomen Dñi veniet de longinquo. Ipſe eſt ſperantibus in ſe altiſſimum refugiū. Ipſe etiam eſt eis vrbs fortitudinis. Eſa.26. Vrbs fortitudinis noſtræ Siō: ſaluator ponetur in ea murus & antemurale. Murus, eſt virtus diuinitatis: antemurale, meritū humanitatis. Vtrūque facit ad ſecuritatem noſtrā. ¶ Itē ſpes meretur intelligentiam, & Dei auxilium. De primo, Sap.3. Qui confidunt in illo, intelligent veritatē. Et Prou. 17. dicitur de expectante futura bona. Quocūque ſe vertit, prudēter intelligit: agnoſcit.n. etiam aduerſa, diligentibus Deum cooperari in bonum. De ſecundo, in Pſal. in ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum. ¶ Item ſpes liberat, vel tribulationem amouendo: vt patet in Suſanna, Dan.3. quæ flens ſuſpexit ad cælū. Erat enim cor eius fiduciam habens in Dño. Et in Pſal. legitur: In te ſperauerūt patres noſtri: ſperauerunt, & liberaſti eos. Vel liberat, patientiam dando: qui modus liberationis melior eſt. Greg. Melius liberat: quum patientiam dat: Spes patienter facit portari onus præſentis miſeriæ. Gen.49. Vidit requiem, ꝙ eſſet bona, & terram, quod eſſet optima, & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum. 2. Machab. 7. Pereuntes ſeptem filios ſub vnius diei tempore conſpiciens, bono animo ferebat, propter ſpē quàm in

Deum

Deũ habebat. Et Act. 28. Propter ſpem Iſrael, catena hac circundatus ſum. Greg. in Moralibus: Ille bene nouit in exterioribus miſerijs ſubſiſtere, q ſcit de ſpe interna ſemper gaudere. ¶ Itẽ ſpes ſaluat. In Pſal. Qui ſaluos facis ſperantes in te. Prouer. 29. Qui ſperat in Domino, ſaluabitur. Rom. 9. Spe. n. ſalui facti ſumus. ¶ Itẽ Spes columna eſt, totũ ſpirituale ædificiũ ſuſtẽtans: qua deficiente, totum ſpirituale ædificiũ corruit, & mens in barathrum deſperationis concidit. Hæc columna in Cain defecit, quum Domino ait, Gen. 4. Maior eſt iniquitas mea, q̃ vt veniã merear. Itẽ ſpes, galea ſalutis eſt, caput interioris hominis, ſcilicet intẽtionem illæſam cuſtodiens. 1. Theſ. 5. Induti galeam ſpem ſalutis. Spes etiam ancora eſt animã ſeruans, ne à procellis tentationum à Deo abrumpatur. Hebr. 6. dicit Apoſtolus, loquens de ſpe: Quam ſicut ancoram habemus animæ, tutã ac firmam. Gl. Aug. Si videris te fluctuare in mari iſto: noli abrũpi ab ancora, antequam intres in portum. Fluctuat nauis in ancoris: ſed nõ lõge à terra proijcitur: nec in æternum fluctuabit, etſi ad tempus fluctuat. Item ſpes hominem fortẽ efficit. Eſa. 30. In ſilentio & in ſpe erit fortitudo veſtra. Et eiuſdem 40. Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudinem (inquam) propriam, in fortitudinẽ diuinã. Felix commutatio iſta, quam facit qui ſperat in Domino. Dũ. n. de viribus ſuis diffidit, & de adiutorio Dei confidit, qua ſi propria fortitudine ſe exuit, & Dei fortitudine ſe induit. Dei. n. adiutoriũ paratum eſt ei, prout de ipſo cõfidit. Bern. ſuper Canti. Nil omnipotentiam verbi clariorem reddit, quàm ꝙ omnipotentes facit omnes, qui in ſe ſperant: deniq; omnia poſſibilia ſunt credenti. Idem in ſermonibus: Quatenus in bonis Domini fiduciæ pedẽ porrexeris, eatenus poſſidebis. ¶ Itẽ ſpes baculus eſt ualde neceſſarius peregrinantibus in uia præſentis vitæ. Qui huic baculo inititur, non corruit. In Pſal. Non delinquent omnes qui ſperãt in eo. Item non fatigatur, vel debilitatur. Eſa. 40. dicitur de ſperantibus in Domino: Aſſument pennas vt aquilę, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. In Pſalm. Sperans in Domino nõ infirmabor. ¶ Itẽ ſpes in poſſeſſionem regni cæleſtis animam ante Chriſtum quodammodo introducit. Vnde ad Hebr. 6. dicit Apoſtolus: Spem incedentem vſque ad interiora uelaminis. Et ſuper illud Pſal. Spera in Domino, dicit Gl. Spes eſt introitus fidei. Et ſubditur in Gl. Per ſpem enim initiatur ad videndum illud, quod creditur. ¶ Spei fit promiſſio illa, Eſa. 58. Suſtollã te ſuꝑ altitudinẽ terræ: & cibabo te hæreditate patris

patris tui Iacob. ¶ Conuerſatio ſpei in cælis eſt, iuxta uerbum Apoſtoli Phil. 3. Ipſa nobis exiſtētibus in hac uita mortali, immortalitatem attingit. Sap. 3. Si coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. ¶ Spes in æternitatē animā erigit: & idcirco nulla mala quæ tolerat exterius, ſētit. Iuxta uerbū Gre. in Moralibus: Spes in præſenti tempore qđ eſt quædam vigilia ſolennitatis æternæ, nōn ieiunat, ſed quaſi iuge conuiuiū celebrat, cùm ſecuritatem habeat, vt prius oſtenſum eſt. Secura enim mēs, quaſi iuge conuiuiū. Prou. 15. ¶ Spes de illis tribus quæ vidit Ezechiel ſcripta in lib. 2. carmen ibi aſſumit, lamentationes relinquens dono ſcientiæ & pietatis, & de dono timoris. Ipſa eſt cui Deus dedit in nocte carmina. Iob. 35. nocte, inquā præſentis aduerſitatis. ¶ In Pſal. In die mandauit Dominus miſericordiam ſuā, & nocte canticū eius. Spes in hyeme præſentis exilij, habet quaſi vernum tēpus: Ipſa, n. nos in aduerſis ridere facit: iuxta verbum Auguſt. Ipſa facit nos gaudere inter dolores: animus autem gaudens, ætatem floridam facit. Prou. 17. De gaudio eius legitur Roman. 12. Spe gaudentes. Et Matthæi quinto: Gaudete & exultate: qa nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. Prouerbiorum decimo: Expectatio iuſtorum, lætitia. Gaudium verò ipſius, communiter dicitur gaudium ſpei, & nondum rei: & eſt ex certa expectatione gloriæ repromiſſæ. ¶ Aliud eſt gaudiū ꝙ eſt de præſentia bonorū, de quibus dignū eſt gaudere. Gaudiū ſpei, eſt ſicut arra æterni præmij, & præodoratio futuræ ſuauitatis. ¶ Spei conceſſum eſt intrare in hortū voluptatis, & inde affer re odores ad condiendam amaritudinē pſentis aduerſitatis. Spes inter opprobria gloriatur. Ro. 5. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorū Dei. Ipſa in deſerto mundi, delicijs affluit. Cātic. vltimò: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs afflues? Eccleſiaſtici 2. Qui timetis Dominū, ſperate in illū, & in oblectationē veniet vobis miſericordia. Ipſa damna tēporalium rerum nō reputat. Ad Hebræos 10. Rapinam bonorū veſtrorum cū gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Ipſa eſt, quæ dicit illud Pſalm. Quid mihi eſt in cælo: & à te quid volui ſuper terrā? Ipſa eſt in labore, requies: in æſtu tribulationum, tēperies: in fletu, ſolatium. De eius ſolatio legitur ad Hebr. 6. Vt fortiſſimum ſolatiū habeamus, qui cōfugimus ad tenendam propoſitam ſpem. Dauid: Hæc me cōſolata eſt in humilitate mea. ¶ Et notandum, ꝙ nō eſt omnino idē, gaudiū & ſolatiū. Qui enim cōſolatur, nō ex toto à triſtitia eſt immunis: ſed quaſi

quaſi miſturā in ſe patitur, dum mala nunc cor eius pūgunt, nūc bona vngunt. Prouc. 27. Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici cōſilijs dulcoratur. Conſolatio ſpei, eſt doloris, aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repreſſio, vel mitigatio, ſpe diuini conſilij vel auxilij, vel alterius beneficij. Spei eſt illud verbum Hiere. 31. Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia eſt merces operi tuo. Si merces modica laborē mercenarij tolerabilē reddit: quid facere debet ſeruis Dei merces æterna? Iac. 5. Agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens. Interl. Si ille pro fructu terræ, quē ſperat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro cæleſti? Spes eſt gemma gratiſſima. Prouerb. 17. Gemma gratiſſima, expectatio præſtolantis. Præſtolans, id eſt, de longe expectans, eſt, qui bona æterna expectat. Expectatio verò eius, quæ eſt ſpes, gemma grauiſſima eſt: & ꝑꝑ pretioſitatem, & quia ſpes ad modū gemma perlucida eſt, & peruia viſui interiori, vt ꝑ eam videantur cæleſtia bona. Spes eliſos & proſtratos erigit. Dauid: Dn̄s erigit eliſos. Prou. 25. Qui ſperat in dn̄o, ſubleuabitur. Ipſa vires reparat. Sicut enim aliquis timore ſuccumbēdi hoſtibus, viribus cordis deſtruitur, & dat ſe hoſtibus, nihil rebellionis opponens. Et mulier videns ſanguinē ſuum vel alienum, ſtatim ſtupefacta dicit, totum perditū eſt, & totū mortuum eſt: ſic ex ſpe victoriæ, vires homo reſumit. Prouerbio. 24. Si deſperaueris in die anguſtię lapſus: imminuetur fortitudo tua, Daniel 10. In viſione tua diſſolutæ ſunt compages, meæ, & nihil remanſit in me virium: Ad Hebræos 2. Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate. Et Ioſue 1. capitu. dictū eſt, Confortare, & eſto robuſtus. Eccleſi. 7. Sapientia confortabit ſapientē, &c. Item mola eſt, ſine qua non fit vera cordis contritio. Ipſa eſt mola inferior, quę cor eleuat & ſuſtinet. Timor verò mola eſt ſuperior, quæ cor conterit, vt ipſum contritum & humiliatum Deus nō deſpiciat. Spes ab inferioribus nos fulcit, ne ſub pondere tribulationū deficiamus. Timor verò, à ſuperiori nos comprimit, ne exufflemur, aut rapiamur vento tentationis. Has duas molas cōtingit Dauid dicēs: Ab altitudine diei timebo: ego vero in te ſperabo. Altera harum non valet ſine reliqua. Glo. Grego. ſuper illud Deuteron. 24. Non accipias loco pignoris inferiorem & ſuperiorem molam. Superior & inferior mola, ſpes & timor. Spes ad alta ſubuehit: timor autem cor inferius premit. Vna mola ſine altera inutiliter habetur. In peccatoris ergo pectore ſemper dn̄i ſpes & formido cōiungitur: quia incaſſum

miſericordiam ſperat, ſi iuſtitiã non timeat:& incaſſum metuit, qui non confidit. Loco ergo pignoris, mola ſuperior aut inferior non tollitur: quia qui prædicat peccatori,tanta diſpenſatione diſponere prædicationem debet,vt non relicta ſpei, timorem ſubtrahat:nec ſubtracta ſpe:timorē relinquat. ¶ Item ſpes hoſtes noſtros cõfundit. Iob.6.Confuſi ſunt,quia ſperaui.¶ Sexto commendabilis eſt ſpes à periculo ſui contrarij,ſ.deſperationis.2. Reg. 2.An ignoras,ꝙ periculoſa ſit deſperatio? ¶ Deſperatio periculum eſt,à quo non quæritur exitus.Prouer.18. Impius quum in profundũ vitiorum venerit,contemnit,id eſt,ex toto ſe negligit. Sicut ſpes facit, vt naufragus in medijs brachia iaciat aquis: ſic deſperatio facit,vt homo in nullo ſe iuuet. Deſperans dicit malum verbum,& pugnæ totaliter cedit. Vt pugil victus deſperans infelix eſt,ſic ille qui ſperat in domino, beatus eſt. Eccleſiaſt.14. Felix qui non habuit animi ſui triſtitiam,& nõ excidit à ſpe ſua. Deſperans eſt velut arbor radicitus euulſa.Iob 19.Quaſi auulſæ arbori, abſtulit ſpem meam. Deſperatio, abyſſus eſt, à qua vix,vel nunꝗ̃ eſt reditus.In Pſal. Deſcendunt vſque ad abyſſos. Nulla plaga vr̃ eſſe magis deſperabilis, plaga deſperationis. Ierem.15. Factus eſt dolor meus perpetuus, & plaga mea deſperabilis.Cum cætera peccata ſint inflexiones cordis ad malum, peccatũ deſperationis, fractura cordis eſt.Ierem.30. Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua.

De quatuor ſpeciebus conſiderationum quibus ſpes adiuuari poteſt: quarum prima eſt in Deum: ſecunda circa quæ pro Deo agimus: tertia,circa beneficia Dei: quarta circa ſuffragia Sanctorum. Capitulum. III.

SEquitur de his, quibus ſpes adiuuatur: & aſſimilabimus quatuor ſpecies meditationum quibus ſpes poteſt adiuuari.Prima ſpecies eſt directè in Deum. Secũda eſt,circa ea quæ pro Deo agimus vel ſuſtinemus. Tertia, circa beneficia Dei generalia vel ſpecialia,corporalia,vel ſpiritualia. Quarta eſt, circa ſuffragia Sanctorum.

¶*Quod ex ſeptem cõſiderationibus in Deũ ſpes adiuuatur.Species I.*

PRIMAM poſſumus ſubdiuidere in ſeptẽ ſpecies. Quarum prima eſt in Deũ inquantũ creator eſt. Naturaliter amat artifex opus ſuum,adeò vt vix poſſit audire quòd ei detrahitur,Vnde veriſimile eſt quòd creator amet opera ſua,& ſpecialiter hominẽ, quem ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuã creauit. Gen.1.Sap.11. Diligis omnia quæ ſunt,& nihil odiſti eorũ quę feciſti: nec enim odiens aliquid cõſtituiſti,aut feciſti. Sperare ergo debet homo de eo qui dedit ei, vt ſit, quòd para-

paratus ſit dare ei, vt bene ſit. ¶Secunda eſt in Deum, inquantum dominus eſt. Naturaliter amant homines ea quæ ſua ſunt, & conſeruant ea: & ſi ea perdiderint, gaudent cum ea recuperāt. Vnde veriſimile eſt quòd Deus velit conſeruare illos, qui boni ſunt: & peccatores quos perdidit, velit recuperare. Ad quod pertinent parabolæ de recuperatione ouis perditæ, & drachmæ perditæ. Lucæ 15. vbi dicitur: Ita dico vobis, gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agēte, q̄ ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, qm̄ tua ſunt. Et Ezech. 18. Ecce oēs aīæ meæ ſunt. Et quibuſdā interpoſitis ſubditur: Nunquid voluntatis meæ eſt, dicit dn̄s, mors impij, & nō vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Inter homines eandem fidem, quam debet ſeruus dn̄o, debet & dn̄s ſeruo. Sicut infidelis eſt ſeruus, ſi ſubueniat dn̄o, cū ſubuenire debet: ſic infidelis eſt dn̄s, ſi non ſubueniat ſeruo, cum inimici dn̄i impugnant eū, & non ſufficit eis reſiſtere. Ideo certiſſimè ſperare debet, qui ab hoſte inuiſibili impugnatur, ſi tentatio ſupra vires ei eſt, ꝙ Deus ei in ſuccurſum veniat, niſi per culpā eius hoc ſteterit: vel quia ipſe negligens, mittē do ei nuntiū orationis fuerit, vel infideliter vltrò ſe reddiderit. 1. Corinth. 10. Fidelis eſt Deus qui non patietur vos tētari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet ēt cum tentatione prouētū, vt poſſitis ſuſtinere. Legitur de beato Martino, ꝙ quum inter Alpes incidiſſet in latrones, & vnus latronum eum ferire vellet: alius ictum ferientis continuit. Et cum poſtea latrones quærerent ab eo: an timuiſſet, dixit ſe nunquam magis ſecurū fuiſſe: quia ſciebat miſericordē Deum maximè in tentationibus affuturum. Ber. Cùm ſentio te iratū, tunc ſpero te propitiū: quia cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. ¶ Tertia conſideratio eſt conſideratio bonitatis diuinæ: cui cum ſumma ſit, ſummè placet bonitas, ſummè diſplicet malitia. Vnde veriſimile eſt ꝙ parata ſit iuuare eōs, qui volunt malitiam deſerere, & bonitati adhærere. Sapien. 14. Odio ſunt Deo impius, & impietas eius. Et Eccleſ. 12. Altiſſimus odio habet peccatores. Et Prouerbio. 12. Qui bonus eſt, hauriet ſibi gratiam à Domino. ¶ Quarta eſt conſideratio miſericordię diuinæ. Deus enim cùm ſit ſummè miſericors, nō minus vult miſeros à miſeria liberare, quàm ipſi liberari. Aug. loquens de illo verbo, Petite & accipietis. Non tantum, inquit, hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet. Erubeſcit humana pigritia, plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille miſereri, quàm nos à miſeria liberari. Mi-

ſericordia Dei q̄ſiq; peccatori offert ēt, quod peccator petere non audet: vt oſtēdit, Aug. in latrone, qui dño ait: Memento mei, quū veneris in regnū tuum. Luc. 23. Conſiderabat, inquit, facinora ſua: & pro magno habebat, ſi vel ei in fine parceretur: Deus autē continuò inquit: Hodie mecū eris in paradiſo. miſericordia obtulit, quod miſeria diſtulit. Aug. in lib. Conf. Dñe, vna eſt ſpes, vna fiducia, vna firma promiſſio, miſericordia tua Dauid: Domine, in miſericordia tua ſperaui. Item, Melior eſt miſericordia tua ſuper vitas. Bernar. ſuper Cantica: Meum meritū, miſeratio domini: non planè ſum meriti inops, quandiu ille miſerator affuerit. ¶ Tres alias ſpecies conſiderationis in Deum, innuit Berna. in ſermone illo: Mieriſcordias domini in æternum cantabo. Tria, inquit, conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit. Charitatem adoptionis, veritatem promiſſionis, poteſtatē redditionis. Idem: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potens in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem nobis à patria noſtra in hunc carcerem demiſſum firmiter (obſecro) teneamus, vt ipſe nos ſubleuet, ipſe trahat & pertrahat vſq; ad conſpectum gloriæ magni Dei. De charitate adoptionis legitur 1. Ioan. 3. Videte qualē charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus. Multū debet mouere hoīes ad hoc ꝙ de Deo ſperent, hoc, ꝙ Deus, pater eorū eſt. Bern. loquēs de Dñica oratiōe: Mihi, inquit, dictatur oratio, cui⁹ principiū dulce noīne paterno, ſequentiū petitionū obtinendarum præſtat fiduciā. Et gl. Mat. 6. ſuper hoc nomē, Pater: In hoc, inquit, datur fiducia. quid negabit filijs, qui iam dedit ꝙđ pater eſt? Et Luc. 11. Si vos cū ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris, &c. quāto magis pater veſter cæleſtis dabit ſpiritum bonū petētibus ſe? Ad hanc conſiderationem pertinet parobola de filio prodigo. Luc. 15. vbi fili⁹ ad patrem rediēs, cum oſculo & amplexu recipitur, ſolenne conuiuium celebratur, ſymphonia cū choro auditur: & ſubdit pater miſericordiarū: Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Ad eandem conſiderationem pertinet illud Matt. 6. Nolite ſoliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus, aut q̄d bibem⁹, aut quo operiemur. ſcit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quum natura doceat animalia bruta, vt prouideāt fœtibus ſuis, & naturalis ratio dictet hominibus, vt prouideant filijs ſuis: veriſimile eſt, ꝙ pater cæleſtis non deſit filijs ſuis conſilio eius & auxilio indigentibus.

tibus. Promiſſiones etiam Dei, q̄ mentiri nō pōt, quæ in ſcriptura cōtinētur, multū poſſunt iuuare ſpē. Dauid: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpē dediſti. Rom. 15. Vt per patientiā & conſolationem ſcripturarum: ſpē habeamus. Itē ptās Dei cōſiderata multū pōt ſpē iuuare: cui æquè facile eſt liberare à magnis periculis, vt à paruis, & ſaluare in paucis ſicut in multis, & ſolo verbo pōt implere ꝓmiſſiones ſuas. Eccl. 8. Sermo illius poteſtate plenus eſt.

¶ *Quod ex conſideratione bonorum quæ pro Deo facimus, & malorum quæ pro Deo ſuſtinemus, ſpei adiuuatur. Species II.*

SEQVITVR de illa ſpecie conſiderationis, quæ eſt circa ea quæ pro Deo agimus vel ſuſtinemus. Bona opera quæ fecimus, conſiderata ſpē iuuāt. Vnde in Pſal. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino. Sic pōt homo ſperare in dño, ſi ſacrificiū iuſtitiæ prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobriè, & iuſtè, & piè uiuamus in hoc ſeculo, expectātes beatā ſpē. Greg. in Moralibus: Cū opus creſcit, præmij fiducia proficit. Securus eſt de re, qui bonū pignus apud ſe habet. Sic ſecuri ſunt de regno futuro, qui habent pignus: ſpem ſcilicet. 2. Corin. 1. Qui dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ad Eph. 1. Qui ē pignus hæreditatis noſtræ. Item, ſecurus eſt qui habet bona opera, quaſi quædā pignora. Greg. in Moral. Sancti viri quot labores nūc veritati cōmēdates exhibēt, tot iam remunerationis ſuæ pignora intra ſpei cubiculū clauſa tenēt. Securus pōt eſſe de regno futuro, cui iam in præſenti datū eſt, ſuꝑ ſeipſum regnare. Bern. Non eſt via ad regnū ſine primitijs regni: nec ſperare pōt cęleſte regnū, cui nō ſuper propria mēbra regnare adhuc donatur. ¶ Mala etiā, quæ ꝑ Deo ſuſtinemus, conſiderata ſpē adiuuāt. Ro. 5. Tribulatio patientiā operatur: patiētia probationē: probatio autē ſpem. Greg. in Moralib. Bonorum mens quò duriora pro veritate tolerat, eò æternitatis præmia ſperat. Idem: Tanto ſpes in Deū ſolidior ſurgit: quanto pro illo quiſque grauiora pertulerit. Sene. Vires animi nunquā certā ſui fiduciā dare poſſunt, niſi cùm multæ difficultates hinc, & illinc apparuerint, & aliquādo propriùs acceſſerint, ille qui fudit ſanguinē ſuū, cuius dentes crepuerunt ſub pugno, cū magna ſpe deſcendit ad pugnā: multum adijcit ſibi virtus laceſſita. Certus eſt de requie, uenalis eſt qui pretiū habet apud ſe. Sic certus eſt de regno futuro, qui multas tribulationes pro Chriſto ſuſtinuit, quibus regnū cælorū emitur. Actu. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cęlorum. Matth. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam

ipſorum eſt regnum cælorum. ¶ Et notandum, quòd quum bona, quæ pro Deo agimus, vel mala quæ ſuſtinemus, cõſideramus, ea Dei gratiæ attribuere debemus, exẽplo Pauli dicẽtis. 1. Corinth. 15. Abundatius illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum.

¶ *Quòd ex conſideratione beneficiorũ Dei ſpes adiuuatur. Species III.*

SEQVITVR de illa ſpecie conſiderationis, quæ eſt circa beneficia. Quam poſſimus ſubdiſtinguere in quatuor ſpecies. Prima eſt circa Dei beneficia gñalia, & ſpiritualia: vt eſt redẽptio mundi, & alia beneficia quæ ad ſalutem humani generis pertinent. Ad hanc conſiderationem pertinent illud Rom. 8. Qui proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus donauit illũ: quomodo non cũ illo omnia nobis donauit? Et ad Tit. 2. Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Bernar. Domine quid eſt homo q̃a innotuiſti ei, aut filius hominis quia reputas eũ? Deniq; mittis unigenitum tuum, immittis Spiritũ tuũ, promittis etiam uultum tuum. Et ne quid uacet in cęleſtibus, ab opere ſolicitudinis noſtræ, etiam illos beatos Spiritus propter nos mittis in miniſteriũ. Item Bernardus ſuper illud Canticor. 2. Columba mea in foraminibus petræ. Clauus penetrans, clauus reſerans factus eſt mihi, vt videam voluntatẽ Domini: quod. n. videã per foramẽ, clamat clauus, clamat vulnus. Idẽ: Patet arcanũ cordis ꝑ foramina corporis. Idem: Patet illud magnũ pietatis ſacramẽtũ: patẽt viſcera miſericordiæ, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Idẽ: In quo clariùs quàm vulneribus tuis eluxiſſet: ꝙ tu Domine ſuauis & mitis & miſericors? maiorẽ. n. miſerationẽ nemo habet, q̃ vt animã ſuã ponat quis pro addictis, & dãnatis. ¶ Secunda conſideratio eſt circa beneficia ſpiritualia particularia: ad qđ pertinet illud Bernardi ſuper Cãt. Omnino, inquit, propter manſuetudinẽ quæ in te prædicat, currimus pòſt te Domine Ieſu, audientes ꝙ nõ ſpernas pauperem, peccatorẽ nõ horreas: non horruiſti confitẽtẽ latronẽ, nõ lacrymantem peccatricem, non Chananęã ſupplicantem, non deprehenſam in adulterio, non ſedentẽ in teloneo, non ſupplicantẽ publicanũ, non negantem diſcipulum, non perſecutorem diſcipulorũ, nõ ipſos crucifixores tuos: in odore horum unguentorũ currimus. Tertia conſideratio eſt circa beneficia corporalia generalia: vt eſt creatio mundi, gubernatio, ſuſtẽtatio. Ad hãc cõſiderationẽ ꝑtinet illud Matt. 6. Reſpicite volatilia cęli, quę non ferũt, neq; metunt, neq; cõgregant in horea, & pater veſter cæleſtis paſcit ea: nonne vos magis pluris eſtis illis?

lis? Et pòſt: De veſtimento quid ſoliciti eſtis? cōſiderate lilia agri, &c. Quarta conſideratio eſt circa beneficia corporalia, & ſpiritualia, de quibus in ſcriptura legitur: vt eſt conſeruatio trium puerorum in fornace. Daniel.3. Et liberatio Suſannæ.eiuſdē 13.

¶ *Quòd ex conſideratione meritorum, & ſuffragiorum Sanctorum ſpes adiuuatur. Species IIII. Quæ ſubdiuiditur in alias quatuor ſpecies conſiderationum.*

SEQVITVR de illa ſpecie conſiderationis, quæ eſt circa merita Sāctorum vel ſuffragia, quā in quatuor ſpecies ſubdiuidere poſſumus. Prima eſt, circa mediatorē Dei & hominū Ieſum Chriſtū. Secūda, circa mediatricē, ſcilicet beatā virginē. Tertia, circa angelos. Quarta, circa ſanctos.

¶ *Quòd ex conſideratione meritorum, & ſuffragiorum Chriſti ſpes adiuuatur. Species I.*

PRIMA multū ſpē roborat, ad quam pertinent authoritates Sacræ ſcripturę. Bernardus ſuper Cant. Puto iam ſpernere me non poterit Chriſtus os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Aug. in lib. de Ciui. Dei: Gratia, inquit, Dei nō potuit gratiùs cōmendari, quàm vt ipſe vnicus Dei filius in ſe incommutabiliter manēs, indueritt hominē, & ſpē dilectionis ſuæ daret hominibus homine medio: qua ad illum ab hominibus veniretur, qui tā longè erat iuſtus ab impijs, beatus à miſeris. Greg. Præbet apud Deū homini fiduciā Deus hō, eſt nobis ſpes magna pœnitētibus, q̄a aduocatus noſter fact⁹ eſt iudex noſter. 1. Ioan. 2. Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtū iuſtū: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Rom. 8. Qui eſt ad dexterā Dei: q̄ etiā interpellat pro nobis. Ipſe ſ̄m ꝙ homo, poſtulat: ſ̄m quòd Deus, dat. Dauid: Accepiſti dona in hominibus. Chriſtus dicitur accipere dona in hominibus: quia merito eius dantur eccleſiæ dona chariſmatū. Vnde eccleſia in fine orationū petit orationem ſuam exaudiri per Dominum ſuū Ieſum Chriſtum. Et ad Heb. 7. dicitur de ipſo, ꝙ in perpetuū ſaluare poteſt, accedens per ſemetipſum ad Deum ſemper viuens ad interpellandum ꝓ nobis. Eiuſdem 9. Ieſus introiuit in ipſum cęlum, vt appareret vultui Dei pro nobis. In Pſal. Reſpice in faciem Chriſti tui. Reſpiciēs Deus pater, quàm charè eccleſia conſtitit filio, ſuæ parcit eccleſiæ. Item in Pſal. Scitote quoniā mirificauit Dominus ſanctū ſuum: Dominus exaudiet me, cū clamauero ad eum. Et ſuper illud Pſal. Saluum fac populum tuum Domine, dicit glo. Ecce quanta ſpes credētiū, cum pro eis orat paſſus ꝓ eis, & iudex eſt, & aduocatus.

¶ *Quòd ex conſideratione meritorū & ſuffragiorum beatæ Virginis, ſpes adiuuatur. Species II.*

Consideratio etiam mediatricis noſtræ, multam fiduciā poteſt nobis dare: ipſa.n.eſt dulcedo, & ſpes noſtra, vt cātat eccleſia. Ipſa eſt mater ſanctæ ſpei. In ipſa eſt gratia omnis viæ & veritatis, & omnis ſpes vitæ, & virtutis. Eccl. 24. Ad hanc cōſiderationē, & ad præcedentē pertinet illud Bern. Securū habes acceſſum ô homo ad Deū, vbi habes filiū ante patrē, & ante filiū matrē. Filius oſtendit Patri cicatrices, & vulnera: mater oſtēdit filio pectus, & vbera, nec vlla pōt eſſe repulſa, vbi tot charitatis occurrūt inſignia. Beata virgo, gratiæ thronus eſt, in qua ſcilicet fons gratiæ quieuit. Heb. 4. Adeamus cū fiducia ad thronū gratię eius, vt miſericordiam conſequamur. Iere. 14. Solium gloriæ tuæ recordare, & ne irritū facias fœdus tuū nobiſcū. Solium gloriæ eſt, beata Virgo. Ipſa.n. thronus eburneus eſt. De quo 4. Reg. 10. & 2. Paralip. 9. Ipſa eſt ſtella maris. Luc. 1. Et nomen virginis Maria, quod interpretatur, ſtella maris. Ipſa naufragātes in mari huius mundi, cū aliud conſiliū, aut auxilium deficit, ad portū ſalutis dirigit. Sicut eſt quædā ſtella, q̄ nos naufragantes in mari viſibili, cum tempus obſcurum eſt, ad portum dirigit. Bern. ſuper illud Euangelium, Miſſus eſt angelus Gabriel. Si conſurgunt, inquit, venti tentationum, ſi incurris ſcopulos tribulationum, reſpice ſtellam, voca Mariā. Et paulò pòſt: In periculis, in anguſtiis, in reb⁹ dubiis, Mariā cogita, Mariā inuoca, non recedat à corde, nō recedat ab ore: & vt impetres eius auxilium, non deſeras conuerſationis exemplū. Ipſam ſequens nō deuias, ipſam rogans, non deſperas, ipſam cogitans, nō erras: ipſa tenente, non corruis, ipſa protegente, non metuis, ipſa duce, non fatigaris, ipſa propitia, peruenis: & ſic in temetipſo experiris q̄ meritò dictū ſit, Et nomen virginis Maria. Ipſa data eſt mundo quaſi aquæductus, per quē gratiæ à Deo deſcendant. Eccl. 24. Sicut aquęductus exiui à paradiſo. Bernar. loquens de ipſa, Vehemētia, inquit, deſiderij, feruore deuotionis, puritate orationis fontem attingit pietatis, vt hauriat ſuper angelos quod refunderet hominibus, aquam viuā. Idem: Prætere a tanto tēpore fluēta gratię defuerūt: q̄a nōdū interceſſerat aquæductus. Ipſa eſt collū, caput eccleſiæ.ſ. Chriſtū, corpori eius coniungens. Qui ipſi per amorē non adhęret, non adhærebit capiti: ſicut nec corpus adhæret capiti, collo amoto. Cant. 6. Collum tuum ſicut turris eburnea. Collū eſt beata virgo, quantum ad meditationem. Turris verò eſt, quātum ad defenſionem. Ipſa enim eſt virga directionis, errantes in via præſentis vitæ ſalubriter dirigens. Item eſt virga in ſignum clemētiæ, à vero Aſſuero mūdo

extenta

extenta. Eſther 4. Aſſuerus interpretatur beatitudo. Ipſa eſt etiã virga Moyſi à Pharaone infernali,& eius exercitu Iſraelitas liberans. Exo.4. Et cordibus aridis,& duris aquam deuotionis prouidens. Num.20. Ipſa eſt virga de radice Ieſſe egreſſa,id eſt,de incẽdio diuini amoris. Eſa.11. Ieſſe enim interpretatur incendiũ. Ex magnitudine diuini amoris fuit, ꝙ Deus mundo dedit beatã virginẽ, quæ occaſione peccatorũ, habet gratiam, quã habet apud Deum. Nunquam.n. fuiſſet mater Dei, niſi peccatores fuiſſent: quia non fuiſſet neceſſe: ideo parata eſt eã expendere in peccatores. Vnde ſecurè poſſunt accedere peccatores ad eam tãquã ad ſuam quodammodo, quia ſibi datam. Aug. in oratione ad beatam Mariam: O maria, inquit, multum audeo, multũ gaudeo, multumq́ue gaudium multam mihi facit audaciam: mira loquar, ſed ſic eſt. Nos.n. tibi teq́ue nobis mira viciſſitudo confœderat: vt ſcilicet pro nobis habeas illud eſſe, quod es: nos verò per te id eſſe, quod ſumus. Si.n. nulla præceſſiſſet noſtra tranſgreſſio, non eſſet ſecuta noſtra redemptio. Et ſi neceſſarium non eſſet redimi, non eſſet neceſſarium te parere redemptorem. Vt quid.n. neſcium peccati pro peccatoribus pareres, ſi deeſſet qui peccaſſet? vt quid mater fieres Saluatoris, ſi nulla eſſet indigentia ſalutis?

¶Ipſa eſt virga, quæ florem nouum protulit, & fructum ſufficientem ad mũdi redemptionẽ, & ad electorũ æternam refectionem. Ipſa eſt quæ mœſtis conſolationis vinum prouidet. Ioan.2. Vinum,ait ipſa filio ſuo,non habent. Ipſa eſt Dei cellaria,de qua familia Dei meritò gaudet. Cantic. 1. Introduxit me rex in cellaria ſua. Et ſubditur in perſona fidelium: Exultabimus & lætabimur in te. ¶Ipſa eſt aurora furibus infernalibus tremebunda. Cantic. 6. Quæ eſt iſta quæ progreditur ſicut aurora conſurgens? Iob 24. Si ſubitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipſa eſt pulchra vt luna. Cantic.6. Luminare enim noctis eſt, lucens eis, qui ſunt in nocte peccati. Ipſa eſt mediatrix luminis. Luna recipit lumen à ſole, & dat mundo, cùm mundus propter aliquod interpoſitũ ſibi, & ſoli, non poteſt illud recipere à ſole. ſic beata Virgo lumen gratiæ recipit, cùm mũdus nõ eſſet dignus illud recipere. Bernard. Cùm tu dignus non eras, cui filius Dei daretur, datus eſt Mariæ: vt per ea acciperes quicquid haberes. Ipſa propinqua valde eſt peccatoribus, ſicut luna inter planetas propinquior eſt terræ. ¶Pulchritudo eius eſt,vt pulchritudo lunæ: quia his q̃ ſunt in nocte peccati pulchra apparet propter magnitudinẽ miſericordiæ ſuæ,ad quam tales maximè ha-

bent oculos. Eccl.24. Sicut oliua ſpecioſa in campis. Cantic.4. Pulchriora ſunt vbera tua vino. Bernardus in ſermonibus: Nos quidem, inquit, in cæteris virtutibus congaudemus tibi: ſed in miſericordia tua potiùs nobis ipſis. Laudamus virginitatē, humilitatem miramur: ſed miſericordia miſeris ſapit dulciùs. Hanc amplectimur chariùs, recordamur ſæpiùs, crebriùs inuocamus. Hæc eſt.n. quæ totius mundi reparationem obtinuit, ſalutem omnium impetrauit. Conſtat enim pro vniuerſo genere humano fuiſſe ſolicitam: cui dictum eſt, Ne timeas Maria: inueniſti enim gratiam, quam quærebas. Quis ergo miſericordiæ tuæ, ò benedicta, longitudinē, & latitudinem, ſublimitatem, & profundūm queat inueſtigare? Nā longitudo eius vſque in diem nouiſſimum inuocantibus eam vniuerſis ſubuenit. Latitudo replet orbem terrarum, vt tua miſericordia quoque ſit plena omnis terra. Sic & ſublimitas eius ciuitatis ſupernæ inuenit reſtaurationem. Et profundū eius ſedentibus in tenebris, & vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cęlum impletū eſt, infernus euacuatus eſt, inſtauratæ ruinæ cęleſtis Hieruſalem, expectantibus miſeris vita perdita data. Sic potentiſſima, & pijſſima charitas, & affectu compatiendi, & ſubueniendi abundat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc ergo fontem ſitibunda properet anima noſtra, ad hunc miſericordiæ cumulū tota ſolicitudine miſeria noſtra recurrat. Idē: Sileat miſericordiam tuā virgo beata, ſi quis eſt, qui eam inuocatā in neceſſitatibus ſibi meminerit defuiſſe. Miſericordia eius nō defuit etiam Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadam urbium Siciliæ, tam prudenter, & vtiliter res eccleſiaſticas diſpenſans, ꝙ eū, mortuo epiſcopo, dignum epiſcopatu omnis populus acclamauit. At ille contentus vice dominatu, alium maluit ordinari epiſcopum: à quo ab honore ſuo iniuſtè depoſitus, ad tantam impatientiam deuenit, vt conducto quodam Mago Hebræo ad recuperandum honorem ſuum, opē quæreret à principe dęmoniorū. A quo iuſſus eſt negare filium Dei, & matrem eius cum omni propoſito Chriſtiani: & ipſam abnegationem ſcribere, & ſigillatam tradere, & ſic eius ſeruitio ſe addixit. Qui in craſtinum recuperato honore ſuo, non multum pòſt ad ſe reuerſus, in eccleſia beatæ Mariæ omni pœnitentia ſe affligendo, primò ſibi piam Dei matrem reconciliauit, eaque ſibi apparente, abrenuntians diabolo, Chriſtumque verum filium Dei, & ex Maria virgine natum, & omne Chriſtiani propoſitum profitens, per eam etiā Chriſti filij eius gratiam recuperauit. Et ad indicium indultæ

ſibi veniæ, rurſum ei dormienti
apparens Chriſti mater, etiam
ſcriptum abrenunciationis,quod
ſignatum diabolo dederat, ſuper
pectus eius repoſuit. Quo Theo
philus recepto, in craſtinum die
Dominica corã epiſcopo & om-
ni eccleſia pandens ordinem rei,
omnes ad ſtuporem, & laudem
Dei & genitricis Chriſti Mariæ
commouit, & in eodẽ loco quo
ſibi pia virgo apparuit, perſtans,
ibidem pòſt triduum mortuus
eſt,& ſepultus.¶ Item beata Vir
go eſt electa vt ſol.Cantico.6.Si-
cut enim ſol eſt luminare,par ſi-
bi non habẽs, toti mundo ſuffi-
ciens:ſic beata virgo nec primã ſi
milẽ uiſa eſt,nec habere ſequen-
tem.Ipſa lucet fulgore miraculo
rum ubiq; terrarum : non ſic alij
ſancti qui aliquot annis pòſt trã
ſitum ſuũ fulſerunt miraculis:&
hoc in ſpecialibus locis.Suffragia
verò beatæ virginis vſque in diẽ
iudicij non ceſſabunt. Eccleſiaſti
ci.24. Vſque ad futurum ſeculũ
non deſinam. ¶ Ipſa eſt terribi-
lis hoſtibus infernalibus, vt ca-
ſtrorum acies ordinata.Cantico.
6. Ideo fideles in tentationibus
ſuis frequenter debent eam in-
uocare. Non ſic timent hoſtes vi
ſibiles quamlibet multitudinem
copioſam,ſicut aereæ poteſtates
Mariæ vocabulum patrocinium
& exemplum.Fluunt & pereunt
ſicut cera à facie ignis, ubicun-
que inuenerint huius nominis
crebram recordationẽ, deuotam
inuocationem, ſolicitam imita-
tionem.Ipſa eſt mulier cõterens
caput ſerpẽtis infernalis,Gene.3.
Sed ſunt qui videntur velle, ꝙ ip
ſa cõterat caudã, qui non in prin
cipio tentationis eam inuocant.
Ipſa eſt arca teſtamẽti. Exo. 25.
In hac arca poſuit Deus theſau-
rum,quem mundo contulit.Ad
hanc arcam recurrit eccleſia in
neceſſitatibus ſuis. Ipſa eſt arca
non ſolùm plena, ſed etiam ſu-
per plena. Ber. ſuper illud, Spi-
ritus ſanctus ſuperueniet in te.
Cur in eam, inquit, iam plenam
ſuperuenturum aſſerit Spiritum
ſanctum, niſi vt adueniente Spi-
ritu,plena ſibi, ipſo quoque ſu-
perueniente, nobis ſuper plena,
& ſuperfluẽs fieret? Ipſa p̄ter coro
nã, quã ſibi meruit, meruit etiã
peccatoribus ad eã recurrẽtibus
ꝓpitiationẽ. Vnde ſuper coronã
arcæ fuit propitiatoriũ. Ipſa eſt
mulier gratioſa inueniens gloriã
his, pro quibus eã quęrere volue
rit.Prouerb.11.Ipſa etiã eſt mu-
lier bona: de qua Prouerb. 18.
Qui inuenit mulierẽ bonã, inue
nit bonũ: & hauriet iucunditatẽ
à Domino. Antequã ipſa eſſet,
magna fuit penuria bonorũ ſpi-
ritualiũ in mundo.Eccl. 36. Vbi
non eſt mulier,ingemiſcit æger.
Ipſa eſt mater non ſolùm filij
Dei naturalis, ſed etiam omniũ
filiorum Dei per gratiam.Vnde
quod Dominus dixit diſcipulo
quẽ diligebat, de ipſa, Ecce ma-
ter tua,Io.19.intelligendũ eſt de
quolibet

quolibet,quē Chriſtus diligit. Et Canti.8.mater vocatur: Quis mihi det te fratrem meum,ſugentē hubera matris meæ, ſcilicet Mariæ. Ideo frequenter dicendū eſt ei illud qđ cantat eccleſia: Monſtra te eſſe matrē. Indigebat mūdus matre pp prauitatem puſillanimitatis & defectuū multiplicitatem. Ipſa adiutrix eſt puſillanimū. Vnde dicit ei eccl'ia, Iuua puſillanimes. Nolite timere puſillus grex: quia cōplacuit matri veſtrę dare vobis regnum. Ipſa eſt mater miſericordiæ. Ber. Quādo miſereri nō poterit mater omnipotentiæ? quando miſereri nollet mater miſericordiæ? Idem: Reuolue totā ſeriem euangelij: & ſi quid aſperum, ſi quid durum inueneris in Maria, deinceps eam ſuſpectam habeas, & ad eam accedere verearis. Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis. Eccleſiaſt. 24. non amans filios ſuos fatuo amore, vt aliquæ matres faciunt. Omnes filios Dei, q ſunt in mūdo iſto, quaſi geſtat in viſceribus pietatis, exhibens eis vbera conſolationis. Canticor. 3. Pulchræ sūt māmæ tuæ. In eodē, Pulchriora ſunt ubera tua vino. Sicut Chriſtus eſt oſtium regni cœlorum, Io. 10. ita ipſa eſt feneſtra ipſius. Vnde cantat eccleſia, Intrent vt aſtra flebiles, cęli feneſtra factaes, Ipſa figurata eſt per feneſtrā arcæ, quam Hebræi dicunt fuiſſe cryſtallinam, per quam habuit tranſitum columba quæ ceſſationem diluuij indicauit, & ſpem ſalutis attulit. Item ipſa eſt fons terram eccleſiæ irrigans, & fœcundam reddens. Cantic. 4. Fons hortorum, &c. Fons in uallibus inuenitur: & beata Virgo humilibus eſt familiaris. Loca fonti vicina, florida ſolent eſſe & viridia: ſic familiares beatæ virgini florent virtutibus, & virent bonis operibus. Eccleſ. 40. Super omnē aquam viriditas.

¶ *Quòd ex conſideratione meritorum & ſuffragiorum angelorum ſpes adiuuatur. Species III.*

SEQVITVR de illa ſpeciei conſiderationis, quæ eſt circa angelos, ad quā pertinent illa verba Sacræ ſcripturæ, quæ nobis indicant beneuolentiam vel beneficentiam angelorum, vt eſt illud Luc. 15. Gaudium erit corā angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Et illud Pſal. Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiāt te in omnibus uijs tuis. Bernardus loquens de hoc verbo, Quantam, inquit, debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præſentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro cuſtodia. Idem: Quid ſub tantis cuſtodibus timeamus nec ſuperari nec ſeduci? Minus autem ſeducere poſſunt. Fideles ſunt, prudentes ſunt. Quid trepidamus? tantum ſequamur eos adhæreamus eis, & in protectione

ne Dei cæli commorabitur. Hierony. Magna eſt dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiā ſui angelum delegatum. Bernar. loquens de illo verbo Eſa. 62. Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes. Benignus es, inquit, Domine, qui non es contentus noſtrorum fragilitate murorum: ſed ipſis hominum cuſtodibus angelicam cuſtodiam ſupponis. Ad eandem cōſiderationem pertinet illud Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex puſillis iſtis: angeli enim eorū ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt. Item illud Heb. 1. Nonne omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis? Et Exodi 24. Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat ad locum quē paraui. Et Tob. 5. Angelus Domini comitetur vobiſcum. Eiuſdem 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus Tobiæ, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Lucæ 16. Factū eſt vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Et Apocalip. 12. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Bernard. ſuper Cantic. Bene tecum agitur, ò mater eccleſia: bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cælo & de terra venit auxilium tibi.

¶ *Quòd ex conſideratione meritorū & ſuffragiorum aliorum ſanctorum & ſanctarum ſpes adiuuatur. Species IIII.*

SEQVITVR de illa ſpecie cōſiderationis quæ eſt circa ſanctos, ad quam pertinet illud Iob 4. Ad aliquem ſanctórum conuertere. Et illud Pſalm. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Montes ſpirituales, ſancti ſunt. Et illud Bernard. Tria ſunt quæ in feſtiuitatibus ſanctorum vigilanter conſiderare debemus. Auxilium ſancti, exemplum eius, cōfuſionem noſtram. Auxilium: quia potens in terra, potentior eſt in cælis ante faciem dñi Dei ſui. Si hic dū adhuc viueret, miſertus eſt peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quanto verius cognoſcit miſerias noſtras, orat ꝓ nobis patrē: quia beata illa patria charitatē eius nō immutauit, ſed augmentauit: & nunc induit potiùs ſibi viſcera miſericordiæ, quum ante fontem miſericordiæ aſſiſtat. Bernard. ſuper Cantic. Non ambigo ego, quin apoſtoli & apoſtolici viri, tantò in morte potentius ſponſam protegant & cuſtodiant, quantò in ipſo ampliùs confortatus eſt principatus eorū. Cum charitas ſanctorum in via modica ſit, reſpectu charitatis eorum in patria: ſecundum illud Eſaiæ 31. Dixit dominus, cuius ignis eſt in Siō, & caminus eius in Hieruſalē. vt riſimi-

riſimile eſt ꝙ ſancti, qui in hoc mundo tm̃ amauerunt peccatores, ꝙ pro ſalute eorum ſe morti expoſuerunt, multi ſunt parati iuuare eos modò in his quæ ad ſalutẽ eorũ pertinent, niſi per culpã eorũ ſteterit. Vnde multã deberemus habere fiduciam in eis, & ſpecialiter in illis, quorum pietatis plura argumẽta habemus: ſicut in illis qui in hac vita mortali legũtur fuiſſe eminẽtis pietatis: vt de beato Nicolao legitur, ꝙ erat valde compatiẽs, & ſuper afflictos pia geſtãs viſcera. Et beatus Martinus diuiſit palliũ pauperi, & in illis qui morte imminẽte, petierunt Deum propitiũ fieri in his, qui memoriam eorum agerent: vt beata Catharina, quæ Chriſto ait: Fac miſericordiam, meã agentibus memoriã. Et in his de quorum tumba manat oleum ad indicium pietatis eorum: vt de tumba beati Nicolai, & de tumba beatæ Catharinæ.

De his quæ aduerſantur fidei, ſcilicet deſperatione & confidentia in creaturam: & de cauſa deſperationis. Cap. IIII.

Spei verò videntur aduerſari, diffidentia de Deo ſiue deſperatio, & confidentia in creatura. ¶ Deſperatio hominem reddit maledictum, & protectione Dei indignum. Eccleſ. 2. Væ diſſolutis corde, qui non credunt Deo, & ideo non protegentur ab eo. Deſperans eſt ſimilis Cain: caput cordis habet tremulum, vagus & profugus eſt, à procella tentationis, à terra viuentiũ proiectus: eò ꝙ non habet ancoram ſpei, qua retineatur. ¶ Deſperatio eſt peccatũ in Spiritumſanctum. Vnde ſuper illud Gen. 4. Maior eſt iniquitas mea &c. dicit gl. Deſperatio eſt blaſphemia in Spiritumſanctum, quæ nõ remittitur neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro: quia aut putat Deũ nolle dimittere, aut non poſſe: tanquam aut oĩa non poſſit, aut inuideat ſaluti. De deſperatiõe require ſuprà in cap. de Commendatione ſpei, in fine. Et in tractatu de Acedia, ſecunda parte. cap. 15. ¶ Confidentia vero in creatura triplex eſt. Prima, eſt præſumptio ſiue confidentia de ſe. Secunda, confidentia in homine. Tertia, confidentia in re inferiori homine: vt in diuitijs. De prima dicitur Prouerb. 28. Qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt. Verè ſtultus eſt homo de ſe præſumens, cum homo ex ſe non ſufficiat, neque ad ſubſiſtendum, neque ad bene viuendum. Tripliciter eſt homo inſufficiens ad ſubſiſtendum. Primò, quia ſecũdum verbum Gregor. eſſe omnium, quæ de nihilo ſunt, in nihilum tenderet, niſi ea omnium author manu regiminis retineret. Secundò, quia non eſt ſufficiens defendere ſe ab hoſtibus ſuis, imò à dæmonibus citò perimeretur, niſi à Domino protegeretur. Thre. 3. Miſericordia Domini, quia nõ ſumus cõſumpti.

ſumpti. Bern. Si boni ſpiritus ſe à nobis elongauerint, impetū malignorū ſpiritum ſuſtinere quis poterit? Tertio, quia cibo indiget, ſine quo vita eius deficeret: quæ ſufficientia non eſt in angelo, imò nec in lapide. Dauid: Eſurientes & ſitientes anima eorum in ipſis defecit. Item ad bene viuendum tripliciter inſufficiens eſt. ¶ Primò, quia non ſufficit ex ſe bonam vitam inchoare. 1. Cor. 15. Non quod ſufficientes ſimus aliquid cogitare ex nobis quaſi à nobis. Cogitatio primum opus eſſe videtur. Poteſt homo per peccatū ſe occidere, ſed non poteſt ſe occiſum ſuſcitare. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animam ſuam. Oſee 13. Perditio tua Iſrael, tantummodo ex me auxilium tuum. ¶ Secūdò, inſufficiens eſt in bono inchoato perſeuerare. Greg. Citò bonū amittitur, niſi à largiente cuſtodiatur. ¶ Tertiò, inſufficiens eſt in bono inchoato proficere. Bern. ſuper illud Cant. 1. Trahe me poſt te. dicit in perſona eccleſiæ: Domine, ſcio me nequaquam poſſe peruenire ad te, niſi gradiendo poſt te: ſed ne hoc quidem, niſi adiuuer à te: ideo precor vt trahas me poſt te. Beatus ſiquidem eſt, cuius eſt auxilium abs te. Homo præſumens de ſe, maledictus eſt. Eſaiæ 5. Vę qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. De præſumptione iſta, require in tract. Superbia 3. parte. cap. 5. Confidentia verò in homine fallax eſt, & hominē cōfundens. Eſa. 20. Confundentur ab Aethiopia ſpe ſua. Et eiuſdem 36. Ecce, confidis ſuper baculum arundinē confractū iſtum, ſuper Aegyptum: cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eā. Sic Pharao rex Aegypti omnibus qui cōfidunt in eo. Hierem. 9. Vnuſquiſque à ꝓximo ſe cuſtodiat: & in oī fratre ſuo nō habeat fiduciā. Confidētibus in homine Sacra ſcriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Et Eſaiæ 31. Væ qui deſcendunt in Aegyptū ad auxiliū, &c. & nō ſunt confiſi ſuper ſanctū Iſrael, & Dñm non exquiſierūt. ¶ Cōfidentia etiam in rebus inferioribus, valde periculoſa eſt. Grego. ſuper Iob: De creatore deſperaſſet, ſi ſpē in creatura poſuiſſet. Idem: Quaſi in aquis defluentibus fundamentū ponere, eſt, in rebus labentibus ſpei fiduciā velle ſolidare. Sapi. 5. Spes impij quaſi lanugo, quæ à vento tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procella diſpergitur. Iob 8. Spes hypocritæ peribit. Et paulò pòſt: Sicut tela aranearū, fiducia eius. Gloſ. Gregor. Tela aranearum ſtudioſe texitur, flatu venti diſſipatur: ſic quicquid hypocrita exudat, fauoris aura tollit. Item Iob 31. Si potaui aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea: ſupple male mihi accidat. Gloſſ. Obrizum

zum, eſt rudis auri moles. Prouerb. 11. Qui confidit in diuitijs ſuis corruet. Eccle. 31. Beatus diues, qui non ſperauit in pecuniæ theſauris. Et 1. Timoth. 6. Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo. Quum aurum & argentum vix ſecurè poſſint eſſe etiam in arcis ſeratis: fatuus eſt qui ex his ſecuritatem vult ſibi facere. Quō enim poſſunt dare ſecuritatem, quam non habent? & quum bona tranſitoria mentiantur, non ſoluendo quod promittūt: fatuum eſt in eis fiduciam habere. Eſaię 28. Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendatio protecti ſumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit Dauid 1. Reg. 17. Tu, inqt, venis ad mecum haſta, gladio, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini. Haſta, clypeus & glaudius promittebant ei victoriā, quam tamen non habuit.

¶*De quatuor cauſis Deſperationis.*

ET notādum quod quatuor ſunt quæ poſſunt eſſe cauſa deſperationis. ¶Primum eſt peccati magnitudo, vel multitudo. Geneſ. 4. Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Sed fatuum eſt propter multitudinem vel magnitudinem peccati, deſperare: quum vbi ſuperabundauit delictū, ſuperabundet & gratia. Ro. 5. Et maior miſeria ampliùs ſoleat mouere miſericordiam. Abyſſus enim miſeriæ abyſſum inuocat miſericordiæ. Bernard. Peccaui peccatum grande: turbabitur conſcientia, ſed non perturbabitur. vulnerum enim Domini recordabor. Idem: Quid tā ad mortē, quod non Chriſti morte ſoluatur? Auguſt. 10. lib. Confeſſio. loquēs ad Deum patrem: Meritò, inquit, mihi ſpes valida in Chriſto eſt, ꝙ ſanabis omnes languores meus per eum qui ſedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin deſperaui: multi enim & magni ſunt languores mei. Multi enim & magni ſunt: ſed amplior eſt medicina tua. Idem in eodem: Ille tuus vnicus redemit me ſanguine ſuo: non calumnientur mihi ſuperbi: qm̄ cogito pretium meum. Maiorē malitiā in homine diuina bonitas: quæ ſumma eſt, magis odit, parata eā deſtruere, & eum qui vult eam deſerere, adiuuare. ¶Secundū, eſt multitudo tentationū. Quidam putant ſe eſſe deſertos à Deo, quia non dat eis quietem à tentationibus: quū potiùs tentatio ſignū diuini amoris ſit. Eſt. n. eruditio filiorū Dei. Iudic. 3. Hæ ſunt gentes, quas reliquit Deus, vt in his erudiret Iſraelem. Prouer. 13. Qui diligit filium ſuū, inſtanter erudit eum. Multiplicatio tentationū ſignū eſt, qđ aliqs de manibus dæmonū euaſerit. Dū aliqs eſt in carcere, vnicū habet cuſtodem vel duos: ſi verò euaſerit, omnes eū inſequuntur. Sic dum aliquis

aliquis captus eſt à diabolo:non tm̃ eum dæmones perſequũtur, quantum quum euaſerit. Dauid Domine, quid multiplicati ſunt, qui tribulãt me? Greg. Illos pulſare negligit, quos iure quieto poſſidere ſe ſentit. Pręterea quod vr̃ eſſe impugnatio, potius eſt defenſio: vt patet in Paulo, in quo impugnatio caſtitatis erat defenſio humilitatis. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. ¶ Tertium eſt, frequens caſus, vel recidiuatio. Sed fatuũ eſt credere infirmitatem humanam plus poſſe cadendo, quàm Dei virtutẽ reuelando. Frequẽs caſus quum ad humilitatem valeat, quodammodo facit, vt homo ad fortitudinem accedat. Humilitas enim triũphare facit, ſicut ſuperbia facit corruere. Vnde Bern. ſuper Cant. Superbia ſiue iam exiſtẽs, ſiue nondũ, ſemper erit cauſa ſubtractæ gratiæ. Nunquid qui humilibus dat gratiã humili aufert datã? Humilitas Deo dat gloriã: & ideo per cõſequens ſuper eum ponit pugnã. Eiuſdẽ enim eſt gloria victoriæ, & põdus pugnæ. Superbus præſumit, ideo cadit: humilis in Deo confidit, ideo vincit Petrus præ cæteris cecidit, qui præ cæteris præſumpſit. ¶ Quartũ eſt, nimia triſtitia. Prou. 15. in mœrore animi deijcietur ſpiritus. Deijcietur, inquã, in profundum deſperationis. Ecc. 14. Felix, qui non habuit animi triſtitiã, & nõ excidit à ſpe ſua. Ideo nõ eſt cõtinuè habẽda memoria peccatorum: nec continuè cogitanda Dei iuſtitia: imò quandoque reſpirandum eſt in Dei miſericordia. Greg. Conſiderantes ꝙ Deus pius ſit, peccata veſtra nolite negligere. Conſiderantes ꝙ iuſtus ſit, nolite deſperare. Idem: Oportet etiam de Dei ſemper nos miſeratione confidere. & de noſtra infirmitate formidare. Iſidorus: Benignus eſt De9, & ſeuerus, ſi tm̃ benignus eſſet, eius benignitatem contemneremus: ſi tm̃ ſeuerus, deſperamus. Et notandum, ꝙ ea quæ dant occaſionem deſperationi, aduerſantur ſpei: quæ verò ſpem adiuuãt, de quibus dictum eſt prius, remedia ſunt contra deſperationẽ.

De rebus ſperandis, & deſcriptione beatitudinis. De 12. quibus cognoſci poteſt magnitudo futuræ gloriæ. De 12. fructibus ligni vitæ, de multiplici materia, gaudij futuri, de differentia futuri gaudij ad præſens, & de 12. cognitionibus intellectus per 12. ſtellas quæ ſunt in corona ſpõſæ. Cap. V.

NVnc dicendum de rebus ſperandis, quæ ſunt gloria aĩæ, & gloria corporis. De qbus Eſa. 61. In terra ſua duplicia poſſidebunt. Et Prouer. vlt. Oẽs domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. Hę ſunt duæ ſtolæ: quarũ vnã iã habent ſancti, & alteram expectãt. Apoc. 6. Datæ ſunt illis ſingulæ albæ ſtolę, & dictũ eſt illis, vt re-

quieſcerent adhuc tp̃s modicum, donec cõpleantur conſerui eorũ. In his duabus ſtolis beatitudo at tenditur. Beatitudo verò eſt, vt ait Boet. ſtatus omnium bonorũ congregatione perfectus. Idem: Perfecta felicitas eſt, quicquid ve lis adeſſe, & omne quod nolis abeſſe. Aug. in lib. de moribus ec cleſiæ: Beata vita eſt, quum id quod eſt hominibus optimũ, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridion: Ille beatus eſt, qui omnia quæ vult habet: nec aliquid vult, quod non decet.

¶*De XII. quæ valere poſſunt ad cognoſcendum magnitudinem futuræ gloriæ.*

DVODECIM ſunt, quibus cognoſcitur, quàm magna erit gloria fidelium, licèt hic humiles ſint & abiecti. ¶ Primum eſt hoc, quòd Deus ita charè vendit gloriam iſtam etiam amiciſſimis ſuis. Petrus emit eam martyrio crucis, Paulus amputatione capitis. Et veriſimile eſt, ꝙ ipſe non deceperit eos, cum ſit amicus fideliſſimus: imò quod plus eſt, ipſemet emit gloriam iſtam chariſſimè amicis ſuis, ſcilicet crucis ignominia. Vnde veriſimile eſt ineffabiliter magnam eſſe gloriam illam, quam Chriſtus tanta ignominia emit. ¶ Secundum eſt, gloria pulchritudinis, quam videmus in inferioribus creaturis, quũ domino placet decorare eas. Lilium in hyeme vile apparet, & quaſi nullius pulchritudinis: in æſtate verò cùm dño placet decorare illud, mirabilis eſt pulchritudinis. Idẽ videmus in pratis. Matt. 6. Conſiderate lilia agri quõ creſcũt. Et ſubditur: Dico aũt vobis, qm̃ nec Salomõ in oĩ gloria ſua, coopertus eſt ſicut vnũ ex iſtis. Et pòſt: Si fœnũ agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quanto magis vos modicæ fidei? ¶ Tertium eſt, gloria pulchritudinis, quã videmus in his, quæ ſapientia artificũ fiũt. Videmus. n. ꝙ ex lignis, & lapidibus, & metallis, quæ qñ de terra ſumũtur, paruam habẽt pulchritudinẽ, fiunt opera miræ pulchritudinis: vt patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba oẽm ſapientiã Salomonis, & domũ quã ædificauerat, &c. non habebat vltrà ſpiritũ. Quã ergo gloriam habebunt amici Dei: cum Deo placuerit eos decorare, ſecundum magnitudinem ſapientiæ ſuæ? ¶ Quarto, poteſt apparere magnitudo iſtius gloriæ ex verbis ſanctorũ, quibus Deus reuelauit eam, vt eſt illud Eſa. 64. Oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Et 1. Corin. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum. Et Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſionis huius temporis ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Et 1. Corin. 4. Id quod in præſenti eſt mo-

momentaneum, & leue tribulationis, ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Geneſ. 15. Ego ſum merces tua magna nimis. Exo. 33. ait Moyſes ad dñm: Oſtẽde mihi gloriã tuam. Qui reſpõdit ei, Oſtendã tibi omne bonũ. Prouer. 11. Deſiderium iuſtorũ, omne bonum. Dauid: Nimis honorati sũt amici tui De⁹. ¶ Quinto, põt apparere magnitudo gloriæ, per hoc legitur Matth. 17. in transfiguratione dñi factum, ꝙ reſplenduit facies eius ſicut ſol. & veſtimẽta eius facta ſunt alba ſicut nix. Voluit enim ibi dominus oſtẽdere gloriã quam habitura ſunt corpora noſtra in reſurrectione. ¶ Sexto, honor quẽ contulit Chriſtus cruci, quæ ei ſeruiuit. Aug. ſuper Pſal. Crux de pœnis latronũ tranſiuit ad frontes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus ſuis, qui tñ honorẽ contulit tormentis ſuis? Amb. ſuper Beati immaculati: Si opprobriũ tuum gloria eſt, dñe Ieſu, quanta eſt gloria tua? Tuæ igitur participatione glorię quid erimus, cuius ſumus opprobrio glorioſi? ¶ Septimo honor, quo Chrs honorat sãctos ſuos modò in terris. Maior. n. reuerẽtia exhibetur pulueribus vel oſſibus ſanctorum, vel ẽt panniculis, quibus induti fuerũt, quàm exhibeatur maximis principibus huius mũdi. Vnde veriſimile eſt ꝙ multum ſit eos honoraturus in cęlis, qui facit eos tãtum honorari in terris. ¶ Octauo, per hoc quòd gloria eorum erit ſimilis gloriæ Dei. Iuxta illud 1. Ioann. 4. Filij Dei ſumus, ſed nondum apparet quid erimus: ſed quum apparuerit, ſcimus quoniã ſimiles ei erimus: Veriſimile eſt quòd creatura illa, quę in naturalibus ſimilis Deo extitit, & operando dominũ imitata eſt, multũ debeat decorari, quum Deo in gloria aſſimilabitur. Romano. 8. Quos prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. ¶ Nono, locus in quo Chriſti benignitas vult eos eſſe. Ioan. 12. Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Et eiuſdem 17. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecũ, vt videant claritatẽ meam. Lucę 22. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã. ¶ Decimo, quòd regnũ habebunt. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Apoc. 22. Et regnabunt in ſecula ſeculorum. ¶ Vndecimò, coronæ pretioſitas. In Pſal. Poſuiſti in capite ei⁹ coronam de lapide pretioſo. Lapis iſte pretioſus, Deus eſt. Hæc eſt illa pretioſa margarita, quam qui inuenit, vendit omnia quæ habet, & emit eam. Mat. 13. circa coronã iſtam non ſolùm attẽde lapidis valorẽ, ſed & ſplendorẽ. Eſt enim ſplẽdor gloriæ. Heb. 1. Qui quum ſit ſplendor gloriæ.

Apoc.21. Ciuitas non eget ſole, nec luna,vt luceant in ea:nā claritas Dei illuminabit eam. Attēde ēt coronæ decorem, q̃ decenter.ſ.corona conueniat capiti:caput enim cordis ad eam, & ꝑꝑ eam factum eſt. Aug. in lib. Con feſſ. Dñe,feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. ¶ Duodecimo, hoc ꝙ Deus eos miniſterio proprio honorabit. Lucæ 12. Præcin get ſe, & faciet illos diſcumbere: & tranſiens miniſtrabit illis. Hęc miniſtratio erit diuinæ faciei, in qua fit ſummæ lætitiæ oſtenſio. Dauid: Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Iob. 35. Videbit faciem eius in iubilo. Nunc facies illa nobis abſcōdita eſt. Da uid: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quam abſcō diſti timentibus te? Iob.26. Qui tenet multum ſolij ſui, & expan dit ſuper illud nebulā ſuam. Magnitudinē ēt gloriæ ſaluandorū oſtēdit hoc,ꝙ Deus vocat eccleſiam ſpōſam ſuam. ¶ Erit.n. gloria ſponſæ, vt decebit regem cæleſtem ſponſum ipſius. Quæ gloria deſcribit̄ in Pſal. Aſtitit regina à Dextris tuis in veſtitu deaurato. Canti.4. Veni de libano ſpō ſa mea, veni de Libano:veni,coronaberis. Item ꝙ fideles dicuntur filij Dei,& filij chariſſimi. Epheſ.5. Eſtote imitatores Dei,ſicut filij chariſſimi. Vnde erit glo ria eorum,vt decebit tm̄ patrem. De qua gloria Ro.5. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Item ꝙ fides dicuntur dij,in Pſalm. Ego dixi, dij eſtis. Sicut de aliquo dicitur,ꝙ ipſe eſt rex vel archiepiſcopus, eo ꝙ regem, vel archiepiſcopum habeat in ſua voluntate: ſic amici Dei in futuro dij erunt propter vnionem voluntatem cum Deo. 1. Corin.5. Qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Amicitia eſt vnio Amantiū. Aug. Talis eſt quiſq;,qualis eius dilectio. Si terram diligis, terra eris: Deum diligis: quid dicam? Deus eris. Non audeo hoc dicere ex me: ſed ſcripturas audiamus. Ego dixi, dij eſtis.

¶ *De duodecim quæ electi habebunt,qui intelliguntur 12. fructus ligni vitæ.*

ET notandum, quòd duodecim erunt in electis poſt generalem reſurrectionem,quę poſſunt intelligi per duodecim fructus ligni vitæ: de quibus Apocal. vlti. legitur: ¶ Primū eſt,ſanitas abſq; infirmitate. Pſal. Qui ſanat omnes infirmitates tuas. Eſa.60. Occupabit ſalus muros tuos. ¶ Secundum eſt, iuuentus ſine ſenectute. Pſal. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Quaſi in ætate xxx. annorū ſemper manebunt. Epheſ.4. Donec occurramus omnes in virum perfectū, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. 1. Theſ.4. Rapiemur obuiā Chriſto in aera: & ſic ſemper cum domino erimus. ¶ Tertiū eſt, ſatietas ſine faſtidio. Hic nō ſatiatur oculus

oculus viſu, nec auris auditu. Eccleſ. 1. Sed tunc in bonis implebitur deſideriũ tuum. In Pſal. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Eſa. 49. Nõ eſurient, neq; ſitient amplius. Greg. Satiati deſiderabimus, ne ſatietas generet faſtidiũ: & deſiderantes ſatiabimur, ne cum anxietate ſit deſiderium. ¶ Quartũ eſt, libertas, ad quã faciunt corporis agilitas & ſubtilitas. ¶ Corpus enim nõ detinebit vel propria grauitate, vel alterius corporis oppoſitione. Aug. in lib. de ciuit. Dei. xxij. Vbi volet ſpiritus, ibi erit protinus & corpus, ¶ Quintũ eſt, pulchritudo abſq; deformitate. Pulchritudo corporis conſtit in claritate, & ſitu debito, & figura mẽbrorum. Sap. 3. Fulgebunt iuſti. Matt. 13. Tunc iuſti fulgebunt, ſicut ſol in regno Patris mei. Philip. 3. Saluatorem expectamus dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuę. ¶ Sextũ eſt, impaſſibilitas, ad quã immortalitas ꝑtinet. Eſa. 49. Nõ cadet ſuper eos ſol, neq; vllus æſtus. Eſa. 25. Præcipitabit mortẽ in ſempiternum. ¶ Septimũ, abũdantia ſine indigẽtia. Deut. 8. Rerũ omnium abundantia perfrueris. Iudic. 18. Tradet vobis Deus locũ, in quo nullius rei eſt penuria. Greg. Nihil exterius, quod appetatur: nihil interius, quod faſtidiatur. ¶ Octauũ eſt, pax abſque perturbatione. ¶ Nonum, ſecuritas ſine timore. Eſa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Pſal. Qui poſuit fines tuos pacẽ. ¶ Decimũ eſt, cognitio abſq; ignorãtia. 1. Cor. 13. Videmus nũc ꝑ ſpeculũ in ænigmate: tũc aũt facie ad faciẽ. Nũc cognoſco ex parte, tũc aũt cognoſcã ſicut & cognitus ſum. ¶ Vndecimũ, gloria abſq; ignominia. Coloſſ. 3. Quũ Chriſtus apparuerit vita veſtra, tũc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. ¶ Duodecimũ eſt, gaudiũ ſine triſtitia. Apoc. 7. Abſterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum. Itẽ Eſa. 25. Auferet dñs Deus omnẽ lachrymã ab omni facie, & opprobriũ populi ſui. Itẽ Eſa. 65. Obliuioni enim traditæ ſunt anguſtiæ priores. Et eiuſdem lib. Lætitia ſempiterna ſuꝑ capita eorũ: gaudiũ & lætitiã obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Matt. 25. Intra in gaudiũ dñi tui. In verbo intrandi, innuitur magnitudo gaudij, quod hominem vndiq; cinget. Io. 16. Iterũ videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

¶ *Quòd gaudium electorum proueniet quaſi à ſex partibus.*

Et notandum ꝙ gaudium electorum proueniet quaſi à ſex partibus. Primò à beata Trinitate. Secũdò à loci amœnitate. Tertiò, à iucũda ſocietate. Quartò, à corporis glorificatione. Quintò, ab inferno. Sextò, à mũdo. De

primo legitur Eſa.33. Regem in decore ſuo videbunt. Eccleſi.11. Dulce lumen, & delectabile eſt oculis, videre ſolē. In viſione regis triplex gaudiū erit eis. Primū erit in videdo faciē diuinā, quod erit ſummū gaudiū. Aug. Si mali poſſent, mallent Deum in inferno videre, & in pœnis, quàm extra pœnas Deum non videre. Chryſo. Ego multo grauiores, quàm gehenna eſt, dico cruciatus remoueri, & abijci ab illa gloria: nec puto ita acerba eſſe gehēnæ incendia, vt ſunt illa, quibus torquetur is, qui arcetur à cōſpectibus Dei. Bernard. Reuera illud eſt verū, & ſolū gaudiū, quod nō de creatura, ſed de creatore concipitur, & quod quū poſſederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror eſt, omnis ſuauitas dolor eſt, omne dulce amarū, omne decorū fœdū: omne poſtremò quod cunq; aliud delectare poſſit, moleſtū, quum Dei bonitas in infinitū excedat omnē bonitatē creatā. Delectatio quæ erit in perceptione immediata illius bonitatis, in infinitū melior erit omni perceptione creatæ bonitatis. In Pſal. Faciē tuā Dñi requirā. Ioā. 17. Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verū Deū, & quē miſiſti Ieſum Chriſtū. Et ī Pſal. illo: Qui regis Iſrael, triplicatur illud, Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Et ſuper illud Pſal. Oſtendam illi ſalutare meum, dicit Glo. Hæc viſio eſt tota merces: viſio, qua Deus videtur facie ad faciem, tertium cęlum eſt. Et iſte paradiſus (ſi dici poteſt) paradiſorū: vt dicit glo. Aug. ſuper 2. Corin.12. Ibi beata vita in fonte viuo bibitur, inde aliquid aſpergitur huic humanæ vitæ. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deū fontem viuum. Omnes deliciæ, quæ ſunt in mundo iſto, minimæ guttæ ſunt, quę à fonte illo fluxerūt. Væ inimicis Dei qui guttas illas in terra lingunt, fonte ſuauitatis contempto. Iere. Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ. Minus ſunt oēs deliciæ, quæ fuerunt in mundo, & erunt vſque in diem iudicij: reſpectu illius ſuauitatis, quàm ſit vna gutta aquæ, reſpectu totius maris: cùm tanta inueniatur delectatio in portiuncula creaturę, quanta inuenietur in ipſo creatore? Frater Guido Carthuſ. Si diuinæ bonitatis veſtigiorum veſtigia tantum habent ſuauitatis, quid habet ipſe fons ſuauitatis Deus? Auguſt.4. lib. confeſ. Plus delectant, quàm ſingula, ſi ſentiri poſſent omnia: ſed longè his melior, qui fecit omnia. Secūdū gaudium erit, in uidendo humanitatem Chriſti. Bern. Plenum prorſus omni ſuauitatis dulcedine, videre hominē hominis conditorem. Tertium gaudium erit, in conſideratione vnionis humanæ naturæ ad diuinam. Mirabile enim gaudium erit electis, quū agnoſcent, quòd

frater

frater eorum ſecūdū carnē, verè Deus eſt. Magnitudo huius gaudij poteſt perpēdi ex gaudio, qđ ſolent habere parentes cùm filij eorū fiunt epiſcopi vel archiepiſcopi. Tanta erit vnitas capitis, & membrorum, ꝙ membra honorem ſui capitis, ſuum reputabūt: ſicut caput hominis bona vel mala mēbris ſuis illata, ſua reputat.

¶ Quòd electis proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci.

ITEM à loci amœnitate triplex gaudium electis proueniet. Primò à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad vidēdā claritatē Ieruſalē. Apocal. 22. Nox vltra nō erit. Et ſecundùm Philoſophum, ante corpus, in quo eſt diuerſitas luminis, eſt aliud ſuprà, in quo eſt vniformitas luminis per totū. Illud corpus eſt cęlū empyreū, in quo eſt lumen continuū. Secundò à loci puritate. Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatū, aut abominationem faciens. Tertiò à loci latitudine. Baruch 3. O Iſrael, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius? Seneca: Ab vltimis litorib⁹ Hiſpanię vſq; ad Indos, pauciſſimorū dierū ſpatiū iacet, ſi nauē ferat uentus: at cæleſtis illa regio per xxx. annos velociſſimo ſyderi viam præſtat.

¶ Quòd electis proueniet triplex gaudium ex ſocietate aliorum ſaluatorum.

ITEM ex ſocietate proueniet triplex gaudium. Primò ex multitudine, Apocal. 7. Vidi turbam magnā, quam dinumerare nemo poterat. Secundo, ex nobilitate illius ſocietatis, in qua erit beata Virgo, & angeli, & ſancti, & ſanctæ, qui omnes reges, & reginæ erunt. Vnde filius Dei dicitur veniſſe de regalibus ſedibus Sapien. 18. Plus deberent homines laborare ſolū vt poſſent eſſe vna die cum beata Virgine, quàm multi laborent pro æterna gloria. Hiero. ad Euſtochiū: Egredere quæſo pauliſper de carcere, & papilione corporis, vt in oſtio ſtans videas gloriam Dei pertrāſire: pręſentis laboris ante oculos tuos pinge mercedem, quā nec oculus vidit, &c. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurret comitata virgineis, cum pòſt rubrum mare, ſubmerſo cum ſuo exercitu Pharaone, tympanū tenens præcinet reſponſuris, Cantemus Domino: glorioſè enim honorificatus eſt, &c. Tertiò, de amicabilitate ſocietatis illius. Tāta enim charitas inter eos, ꝙ gaudia aliorum ſua reputabūt. Eſa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ieruſalem. Propter magnam charitatem hæreditas illa omnibus vna eſt, ſingulis tota, iuxta verbum Greg.

¶ Quòd electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.

ITEM à corpore glorificato qua-

to quadruplex ꝓueniet gaudiũ. Primum, à corporis pulchritudine. Secundum, ab eius ſubtilitate, Tertium, ab eius agilitate. Quartũ, ab eius impaſſibilitate: Primum erit in corpore reſpectu eius, quod erit iuxta ſe: vt ſcilicet alia corpora glorificata in aſpectu eius delectentur. Secundũ, reſpectu eius quod erit infra ſe: vt ſcilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, reſpectu eius quod erit ſupra ſe, vt ad ſpiritum ſuum perfectam poſſit habere obedientiam. Quartum, ad id quod erit contra ſe, ne ab aliquo poſſit lædi.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab inferno.*

ITEM ab inferno triplex gaudiũ electis proueniet. Primo, ex hoc ꝙ infernum euaſerũt. Secũdo, ex hoc ꝙ hoſtes eorũ cruciabuntur ibi. Pſal. Lætabitur iuſtus cũ viderit vindictã. Tertio, ex hoc ꝙ peccatum, qđ maxime nocuit hominibus, clauſum erit in inferno. Pòſt diē iudicij erit in inferno peccatũ quaſi in proprio loco: nõ n. poterit remanere neque in cęlo, neq; in terra, quin ad vltimũ deſcendat in infernum.

¶ *Quòd à mundo proueniet electis triplex gaudium.*

ITEM à mundo proueniet electis triplex gaudium, Primò, ex hoc ꝙ à pœnali miſeria huius exilij liberati erunt. Bernard. Tranſire de morte ad vitam, vitæ gaudium duplicat. Veriſimile eſt ꝙ multum gaudeat de hac liberatione qui dicebat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Secundò, de hoc ꝙ à naufragio liberati erũt. Si naufragi, q de mari exierũt, tñ gaudēt: veriſimile eſt, ꝙ multum gaudeant q tot naufragia paſſi, à mari huius mundi periculoſiſſimo euaſerunt. Bernar. Periculũ probat trãſeuntium raritas, & pereuntium multitudo. In mari Maſſiliæ de quatuor nauibus vix vna perit: in mari huius mũdi de quatuor nauibus vix vna ad portum ſalutis ꝓuenit. Tertiò, ex hoc, ꝙ quũ ipſi tantæ infirmitatis eſſent, tamen de tãto hoſte triũphauerũt. Iob. 41. Non eſt poteſtas ſuper terrã, quę cõparetur ei, qui factus eſt vt nullũ timeret. Nos ſumus vt locuſtæ, hoſtes noſtri vt gigãtes. Aug. in lib. Conf. Quanto, inquit, maius periculũ fuit in prælio, tãto eſt gadiũ maius in triũpho. Sic eſt in nauigantibus. Nã poſt pericula & miſerias naufragij exultant nimis: quoniam timuerunt nimis. ¶ De gloria futura dicit Augu. in lib. de Ciuit. Dei, Quãta erit felicitas, vbi nullũ erit malũ. nullũ latebit bonũ: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nã qd aliud agatur, vbi nec vlla deſidia ceſſabitur, nec vlla indigentia laborabit? Neſcio. Itē in eodē. Vera ibi gloria erit, vbi nec laudantis errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor qui nulli ac-

li negabitur digno, nulli deferẽt indigno: ſed nec ad eum ambiet vllus indignus. Vera pax, vbi nihil aduerſi nec à ſeipſo, nec ab aliquo patietur. Præmium virtutis erit ipſe, qui virtutem dedit: eiq; ſeipſum, qui melius, & maius nihil eſſe poſſet, promiſit. Ipſe finis erit deſideriorum noſtrorũ, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Idem in eodẽ: In illa ciuitate magnũ bonũ in ſe videbit, ꝙ nulli ſuperiori nullus inferior inuidebit: ſicut nunc nõ inuident archangelis angeli cæteri, tanquã nollet vnuſquiſque eſſe, quod nõ accepit, quum nec in corpore vult oculus eſſe, qui eſt digitus: Idem: Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine ſine fine. Nã ꝗs alius noſter eſt finis, niſi peruenire ad regnum cuius nullus eſt finis? Itẽ Aug. loquens de ſummo bono: Qui hoc bono fruetur, ꝗd erit illi, & quid nõ erit? Erit quicquid volet: quicꝗd nolet, nõ erit. Item Ber. loquens de cæleſti ciuitate: O ciuitas cęleſtis, mãſio ſecura, patria cõtinẽs totũ quod delectat, populus ſine murmure, incolæ quieti, homines nullã habentes indigentiã. O quàm glorioſa dicta ſunt de te Ciuitas Dei.

¶ *Quòd gaudium futurum differt à præſenti in multis.*

ET notandum ꝙ gaudiũ futurum à præſenti differt in hoc, ꝙ ipſum eſt plenũ gaudium & perfectũ. Io. 16. Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. 1. Cor. 13. Cũ venerit quod perfectum eſt, euacuabitur qđ ex parte eſt. Itẽ gaudiũ futurũ eſt ſecurum. Aug. in li. de moribus eccłię. Summũ bonũ tale eſſe debet, qđ non amittat homo inuitus: quippe nemo põt confidere de tali bono, quod ſibi eripi poſſe ſentit, etiã ſi retinere illud amplectique voluerit: quiſquis. n. de bono, quo fruetur, non cõfidit, in tãto timore amittẽdi, beatus eſſe quis põt? Itẽ gaudiũ futurũ eſt purũ gaudiũ, cũ hic dolore riſus miſceatur. Prou. 14. Eſa. 25. Auferret Dominus omnem lacrymã &c. Hæc tria inſinuantur Eſa. 25. Vbi ſic legitur: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in mõte hoc conuiuiũ pinguiũ, conuiuiũ uindemiæ pinguiũ medullatorũ, vindemiæ defecatæ. In pinguedine, intellige plenitudinẽ: in medulla, ſecuritatẽ quę intra oſſa abſcõditur: in defecatione, puritatẽ. Conuiuiũ illud eſt cœna magna, de qua legitur Lucę 14. quã Deus pater ab æterno pręparauit: Filius verò fercula addidit: gaudiũ ſcilicet, quod erit in aſpectu humanæ naturæ, quã aſſumpſit: Spiritus ſanctus pigmenta ſuauitatis miniſtrat: Ipſe eſt fluuius nectareus lætificãs ciuitatem Dei. Pſal. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sola inuitatio huius cœnæ beatum reddit.

Apocal.19.Beati qu[illegible]cœnā nuptiarum Agni vocati[illegible].In hac cœna eſt unū ferculū quod ſolū ſufficeret.Io.14.Domine oſtende nobis patrē, & ſufficit nobis. Solus odor huius cœ[illegible] qui datur ſanctis præſentiri, [illegible]s ualet, quàm totum gaudium mundi.

¶ *De triplici materia gaudij electorum, & xij. cognitionibus intellectis per xij. ſtellas coronæ mulieris in Apocalypſi.*

ITEM notandum, ꝙ triplex materia illius gaudij intimatur nobis.Nume.13.in fructibus illis quos attulerunt exploratores de terra promiſſionis, qui fuerūt ficus,uua,& malogranata. In ficu dulcedinē deitatis intellige. Prouerb. 17. Qui ſeruat ficū,comedet fructus eius: & qui cuſtos eſt Dñi ſui,glorificabit.In uua,Chriſti humanitatē in torculari crucis expreſſā.In malogranatis,ſanctorū ordinatā ſocietatē. Ordinatè.n.ſe habent grana in malogranato.Itē Apo.12.inſinuantur nobis gaudia xij.in corona xij.ſtellarum, quæ erat in capite mulieris. Duodecim ſtellę ſunt xij. cognitiōes quę electos lætificabūt: tres pertinētes ad Patrē,& Filiū, & Spiritū ſanctum,& nouem ad nouē ordines beatorū ſpirituū. Vel has xij. ſtellas intellige tres dotes animæ,ſ.Dei viſionē, eiuſdē dilectionem,& boni excellentiſſimis vel arduiſſimi cōprehenſionē, quę cōprehēſioglorioſiſſima eſt: & quatuor dotes corporis,ſcilicet claritatē,vel potius pulchritudinē, ſubtilitatē, agilitatē, impaſſibilitatē, & ſatietatē quinque ſenſuū.Secundū quoſdā, tertia dos animæ eſt,delectatio,quę eſt effectus viſionis,& amoris.

¶ *De diuerſitatibus ſpei, quæ deteſtabilis eſt ex quatuor, & commendabilis ex tribus. Cap. VI.*

NOtādū eſt ergo quòd eſt ſpes deteſtabilis,& eſt ſpes commēdabilis.Spes deteſtabilis quadruplex eſt. Prima, eſt maledicta.Secūda,ꝑſumptuoſa. Tertia, eſt uana. Quarta,mēdax vel falſa. ¶ Prima eſt,quæ Deum ideò offendit, quia de magnitudine miſericordię eius confidit. Vnde Bernardus in ſermonibus: Eſt infidelis fiducia ſolius utiq; maledictionis capax, quū videlicet in ſpe peccamus. Hæc peccat in bonitatem Dei.Rom.2.An diuitias bonitatis eius,& patiētiæ & lōganimitatis contemnis? ¶ Secundā eſt,quum aliquis ſperat ſe facturum quum uoluerit, quod vires eius excedit:ut quū aliquis præſumit ſe conuerſurum à malis ſuis, quum voluerit. Eccleſi.29. Repromiſſio nequiſſima multos perdidit. Spes vana eſt, cum fiducia ponenda in creatore, in creatura ponitur. De quo require ꝗ̄. 5.capit. in eodem tractatu. Eſaię 55.Cōfidunt in nihil. Spes falſa eſt,quū quis ſperat quod futurū non eſt: vt quum quis promittit ſibi longā vitam, qui citò moriturus ē,vt ille cui dictū eſt,

Stulte

Stulte hac nocte repetent animã tuã. Luc. 12. Eſa. 29. Poſuimꝰ mē daciũ ſpē noſtram. ¶ Ad hoc ꝙ ſpes cõmēdabilis ſit, tria operantur. Primũ eſt, ſi in ſolo Deo ponatur. Heſter 14. Exaudi vocē illorũ, qui nullã aliã ſpem habent. Secũdũ, ſi adſit meritũ, vnde qđ ſperatur, præſumatur. Ber. ſuper Cantica: Integra eccleſiæ conſolatio, quũ non ſolũ quid ſibi ſit expectandũ, ſed vnde ſit præſumendũ, nouerit. Tertiũ, ſi in tribulatione ſpes non deficit, ſed vires ſuas oſtēdit. Iob 13. Etiã ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. In Pſal. Si exurgat aduerſum me pręliũ, in hoc ego ſperabo. Itē notandũ, ꝙ eſt ſpes primæ authoritatis, q̃ in ſolo Deo ponenda eſt. Et eſt ſpes ſuffragij, q̃ ponenda eſt in ſanctis, inquãtũ ſunt amici Dei. Spes, quæ in ſolo Deo ponitur, ſubdiuidi poteſt in ſpē venię, gratiæ, & gloriæ. Spes verò gloriæ ſubdiuidi põt in expectationem gloriæ animę, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum eſt.

SECVNDAE PARTIS principalis de tribus uirtutibus Theologicis, Tractatus IIII. De Charitate. Cap. I.

CHARITATIS deſcriptiones primò ponēdæ ſunt. Secũdò, commendationi eius inſiſtetur. Tertiò, agetur de dilectione Dei. Quartò, de dilectione proximi. Quintò, de ordine charitatis. Sextò, de his quæ aduerſantur charitati. Septimò, de gradibus diuerſis ipſius. ¶ Notãdũ ergo ꝙ charitas eſt finis præcepti de corde puro, & cõſcientia bona, & fide nõ ficta. 1. Tim. 1. Vbi dicit glo. Hic diffinit Apoſtolus charitatē. Charitas eſt finis, inquã, cõſummationis, non conſumptionis. Plenitudo .n. legis eſt, dilectio. Rom. 13. Augu. Legis, & omniũ diuinarum ſcripturarum plenitudo eſt, dilectio rei qua fruendũ eſt, & rei quę nobiſcũ ea re frui põt, id eſt Dei & proximi. Idē: Ille ſanctè & iuſtè viuit, q̄ ordinatã habet dilectionē: ne aut diligat qđ nõ eſt diligendũ, aut nõ diligat qđ eſt diligendũ, aut æquè diligat, qđ minùs vel ampliùs diligendum eſt, aut minùs vel ampliùs qđ æquè diligendum eſt. Idem: Si non voles oēs paginas perſcrutari, omnia inuolucra ſermonum euoluere, omnia ſecreta ſcripturarũ penetrare, tene charitatem vbi pendent omnia. Idem in lib. de diſciplina Chriſtiana: Vt nemo excuſationem habeat in die iudicij, voluit Deus, ſicut ſcriptũ eſt, conſummare & abbreuiare verbum ſuper terrã. Hoc ipſum verbum cõſummatũ & abbreuiatũ, non obſcurum Deus eſſe voluit. Ideo breue, ne non tæderet legere. Ideo apertũ, ne quis dicat, Nõ mihi licuit intelligere. Theſaurus eſt magnus diuinarũ ſcripturarum:

rarum: hic theſaurus abſcōditus eſt in agro.ſi piger eras ad ꝑſcrutandum theſaurū, non ſis piger vnā margaritā ſub lingua ferre, & quò vis,ſecurus ambula. Hæc eſt margarita iſta: Diliges, &c. Matth.22.Vel finis præcepti, eſt charitas: quia gratia charitatis habendæ,eſt præceptū: ſicut ſanitas,eſt finis medicinæ. Aug. Timor,eſt medicamentū: charitas: ſanitas.Sicut initiū eſt ſapientiæ, timor Dñi,Prouerb.1.ſic dilectio finis eſt ſapientiæ.Eccleſ.1.Dilectio Dei: honorabilis ſapientia. Chryſoſt. Finis annuntiationis, eſt amor.Vnde Chriſtus ꝗ venit legē implere, ſpecialiter fuit prædicator amoris. Luc.12.Ignē veni mittere ī terrā:& ꝗd volo,niſi vt accēdatur? Et in fine vitæ ſuæ mortalis inculcauit diſcipulis ꝓceptum de dilectione, vt habetur Ioā.15.Hoc eſt,inquit,præceptū meum, vt diligatis inuicem, &c. Item: Hæc mando vobis,vt diligatis inuicem.Item: Mandatum nouum do vobis, &c. Eiuſdem 13. Sequitur, ex corde puro, &c. Tria hic tangūtur quæ ad charitatē diſponunt. Fides non ficta, ſcilicet fides vera & catholica,nō illa fides,quam ſibi hæretici fingunt.Et ſpes,quæ per conſcientiā bonam intelligitur: quia vt dicit glo.Aug. Ille ſperat,qui bonā cō ſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit à ſpe. Et puritas cordis.Oportet.n. cor deputari ab amore mūdi, vt impleatur amore Dei.Vnde ſuꝑ illud Pſalm. Diligite Dñm omnes ſancti eius,dicit glo.Diſce nō diligere mundū,vt diſcas diligere Deū.Auerte,vt conuertaris:funde,vt implearis. Aug.Bono implendus es: funde malum. Putas quia melle te vult implere Deꝰ: ſi aceto plenus es, vbi mel pones? Si quis verò obiiciat, quòd omnes virtutes ſimul infunduntur, vnde non videtur vna virtus eſſe cauſa alterius, vel prior altera: Poteſt dici, quòd hoc referendum eſt ad opera virtutum, quorum vnum eſt prius altero & cauſa ipſius. Ideo enim quia credimus Deū liberaliſſimum, ſperemus in eo: & quia de liberalitate ipſius ſperamus,eum diligimus.Vel poteſt dici,quòd licet virtutes ſimul ſint tēpore,tamen vna prior eſt altera cauſalitate: ſicut ſplendor ab igne eſt, & tamen ignis & ſplendor ſimul ſunt tempore. Hoc exemplū ponit Auguſt.ſuper principium ad Heb.Sed iterum obijcitur: Quomodo charitas ſit ex fide & ſpe, cum charitas dicatur eſſe radix omniū bonorū?in gloſſa Auguſtini ſuper verbū priùs poſitum, Finis præcepti eſt charitas, & ſuper illud Galat. 5. Fructus ſpiritus,eſt charitas,&c.Dicit gl.Auguſt.Caput virtutū præmiſit: id eſt,charitatem.Quæ.n.alia inter fructus ſpiritus debuit tenere primatum, niſi charitas, ſine qua virtutes cæteræ non reputabūtur

eſſe

eſſe virtutes, & ex qua naſcũtur vniuerſa bona? Ad ſolutionẽ huius videtur eſſe diſtinguẽdus triplex ordo virtutum, ſ.ordo plantationis, ordo meritoriæ operationis, & ordo reparationis. In ordine plãtationis, prima eſt fides. Primò.n.docenda ſunt quæ ſunt fidei, deinde quæ ſunt timoris & ſpei. Hebr.11. Credere oportet accedentem ad Deũ, qua eſt: & inquirentibus ſe remunerator ſit. In ordine operationis meritoriç charitas, quaſi illã impetrans. In omni enim ordinata operatione, primum eſt amor ſiue deſiderium finis, & ex illo oẽs mediæ operationes, vt apparet in ædificatione domus, cuius cauſa eſt, amor inhabitationis ipſius: ex quo amore non ſolũ eſt ædificatio, ſed etiã ea quæ ad ædificationẽ iuuant, vt inquiſitio operariorum. In operãdo igitur meritoriè, prior & principalis eſt charitas, & primò mouens: fides.n. ei deſeruit, tanquam lucernã præferens, oſtẽdens quid & qualiter operari debeat. Illuminatio.n. adiutorium eſt in opere, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine verò reparandi in virtutibus affectiuis, prior videtur eſſe humilitas. Si enim oĩs peccati eſt initiũ: ſuperbia, vt habetur Eccl.10. Oĩs correctionis principium erit humilitas. Huic conſonat ꝙ reparator humani generis poſuit primam virtutem, humilitatem. Matt.5. dicens: Beati pauperes ſpiritu. Pauperes ſpiritu dicuntur humiles, ſ̃m glo. ¶Charitas inter tres virtutes, quæ ordinãt ad Deum, propinquior eſt fini.ſ.Deo: vnde Deum habet pro fine & pro materia: diligit enim Deum propter ſe, & cùm fides finẽ videat, ſpes illuc tendat (eſt enim ſpes, inſecutio, ſicut timor eſt fuga) charitas eſt vnio cum fine. Vnde cùm finis optimũ ſit, & à fine habeãt ꝙ ſint bona ea, quæ ſunt ad bonam finem: charitas primò habet bonitatem inter virtutes, & per eam habent bonitatem cæteræ. Et ſ̃m hoc intelligendum eſt quod dicit gl. ſuper. 1. Timo. 1. ꝙ charitas eſt radix oĩum bonorum: inquantum.ſ.ſunt bona. Et illud ſimiliter ſuper Gal.5. Et charitate naſcuntur oĩa bona: inquantum.ſ.ſunt bona. Et ſicut radix humorem mittit ad ramos, ſic charitas bonitatem ad opera cæterarum virtutum. Augu. in ſermone de Charitate: Sicut radix omnium malorũ eſt cupiditas: ita radix omnium bonorum eſt charitas. Humilitas ẽt poteſt dici radix virtutum, ſ̃m illam proprietatem qua radix eſt pars arboris infima, terræ adhærens. Sic humilitas cõſiderans infirmitatẽ ſuam, ſub Deo collocat ſe in loco infimo. Fides etiam poteſt dici radix: quia radix eſt in arbore, quaſi os in animali. Per radicem ingreditur ad arborẽ nutrimentum arboris: ſic per fidem bonũ ingre-

ingreditur ad animam. Item charitas ſic deſcribitur à Magiſtro lib.4. Sententiarum: Charitas eſt dilectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus ꝓpter Deū, vel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iuſti ſunt, qui manent in Deo per gratiam. Propter Deum dicitur, quantū ad illos qui nondū ſunt iuſti, qui adhuc amādi ſunt, vt iuſti fiāt, & in Deo per gratiā maneant. Augu. Qui amat homines, aut quia iuſti ſunt, aut vt iuſti ſint, amare debet. Item Auguſti. ſic deſcribit charitatem: Charitas, eſt virtus, qua videre Deum, perfruiq; eo deſideramus. Et eſt hæc deſcriptio ſm digniorem actum charitatis. Poteſt etiā ſic charitas deſcribi: Charitas, eſt virus, qua vnaquæq; res tāti habetur, quanti habēda eſt. Vnde charitas, pondus æquum eſt: ſicut ſtatera doloſa, eſt cupiditas. Prou. 11. Statera doloſa, abominatio eſt apud Deum, & pondus æquū, volūtas eius. Tēporalia, quæ in veritate parū pretioſa ſunt, quæ Apoſtolus reputauit vt ſtercora, multū ponderant in ſtatera cupiditatis: ideo verè doloſa eſt. Oſee 12. Chanaan, in manu eius ſtatera doloſa. Hæc ſtatera etiā meritò abominatio eſt Deo: cùm diuitiæ & honores quæ abominabilia ſunt Deo, ibi præponderāt veris bonis. Lucæ 16. Quod aūt eſt apud homines, abominatio eſt apud Deum. In lib. de Spiritu & anima dicitur, ꝙ charitas eſt concordia mentium, & ſocietas electorum, vita beata animarum & angelorum: quia nec animæ, nec angeli niſi per charitatem viuūt.

De commendatione Charitatis.

Cap. II.

AD commendationem Charitatis, primò valere poteſt hoc, quòd Spiritusſanctus in Scriptura ſacra totiens monet ad ea quæ charitatis ſunt. 1. Corin. 14. Sectamini charitatē. Et eiuſdem 16. Omnia opera veſtra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate radicati & fundati. Eiuſdem 4. In charitate creſcamus. Item 5. Ambulate in dilectione. Philipp. 1. Oro vt charitas veſtra magis ac magis abundet. Coloſſ. 3. Super omnia charitatē habētes. 1. Pet. 4. Ante omnia mutuā in vobiſmetipſis continuam charitatē habentes. Secundò commendabilis eſt cōparatione cæterarū virtutū ad quod pertinet illud 1. Corinth. 13. Maior autem horum, eſt charitas. Aug. Reſpice ad munera eccleſiæ, & vniuerſis excellentius charitatis munus cognoſces. Ideo oleo charitas comparatur, quod ſupereminet alijs liquoribus. ſic charitas ſuperexcellit alijs virtutibus. Propter eandem cauſam charitas aurū dicitur, quod inter metalla pretioſius eſt. Apoc. 3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitū & probatum, vt locuples fias. Huic auro comparando intenderè debent in

in nundinis huius mundi hi,quibus dictum eſt, Luc.19.Negotiamini dum venio. Nec ſolũ aurũ eſt charitas:ſed etiam aurea reddit ea : quæ contingit. Et hæc eſt vna virtus charitatis,quòd plumbea efficit aurea.Opera enim de genere bonorum ſine charitate facta , quaſi plumbea ſunt:parui ſcilicet , vel nullius valoris: facta verò ex charitate , quaſi aurea ſunt, quia pretioſa valde.3.Reg. 6.Nihil erat in templo, quod nõ auro tegeretur.Opera ex charitate facta,ſunt quaſi veſtis deaurata,qua eccleſia ornatur. In Pſalmo: Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato.Propter eandem excellentiã dicitur etiã charitas,ignis.Lucæ 12.Ignem veni mittere in terram. Ideo Spiritus ſanctus ſuper apoſtolos in linguis igneis deſcendit,vt in cordibus hominum ignem iſtum ſuccenderẽt.vnde Bern. Venit ſuper diſcipulos Spiritus ſanctus in linguis igneis , vt linguis omnium gentium verba ignea loquerentur,& legem igneã linguæ igneę prædicarent.Thren.1. De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elecmenta virtuoſior eſt:ſic charitas virtuoſior eſt cæteris virtutibus. Hieron.Qui perfectè amatur,totam ſibi vndique amantis vendicat voluntatẽ, nihilq́ue eſt imperioſius charitate.2. Corin.5.Charitas Chriſti vrget nos. ¶ Ignis ferrum quaſi ignem efficit : ſic charitas eos,in q̃bus eſt , vt ignẽ efficit Eccl.48.Surrexit Elias propheta ſicut ignis, & verbum eius quaſi facula ardebat.Neſcit ignis eſſe otioſus:ſic ſm verbũ Grego. amor Dei nunquam eſt otioſus. Operatur.n.magna, ſi eſt:ſi autẽ operari renuit, amor non eſt.Ignis charitatis eſt illuminans & ſplendens , & ad ſplendorẽ æternum perducens,Greg.in Moral. Nõ caleſcit aĩa in fulgoræ ęternæ pulchritudinis: niſi(vt ita dixerim)hic priùs arſerit in officina charitatis. Hic eſt ignis ille, quo ſpiritus angelici ardẽt.Ignis iſte in cinerem humilitatis redigit.In hunc cinerem redegerat illũ,qui dicebat Gene.18. Loquar ad dñm meũ, cùm ſim puluis & cinis. Carbo ignitus cũ mortuis carbonibus poſitus,aut extinguitur,aut eos viuificat. Sic viri ſancti igne charitatis ſuccenſi,morti ſe expoſuerunt,vt mortuos in peccatis viuificarent. Ignis tendit ſurſum:ſic illi qui vehementer accenſi ſunt igne charitatis, cupiũt diſſolui & eſſe cum Chriſto.Philippenſ.1.& mortem habent in deſiderio,& vitam in patiẽtia.Charitas eſt ignis,quo apoſtoli ſuauiter arſerunt,vt ait Gregor. Ipſa eſt ſpeciale donũ Dei, qui & ignis dicitur. Deuterono. 4.Hebræ.13.Deus noſter, ignis cõſumens eſt.Gregorius in Homil.Deus, ignis conſumens dicitur,quia flammis ſui amoris incendit mentes , quas impleuerit,

& à

& à vitiorum ſordibus mundas reddit, & peccatorum rubiginē conſumit. Bernard.ſuper Cant. Ignis,qui Deus eſt,cōſumit quidē, ſed non affligit: ardet ſuauiter,deſoluatur feliciter.Eſt enim verè carbo deſolatorius: ſed qui ſic in vitia exerceat vim ignis, vt in aīa exhibeat vicem vnctionis. Gregorius in Homil.loquens de illo verbo Lucæ 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa,qm̄ dilexit multū.Quid eſſe dilectionem credimus,niſi ignē?& quid culpā, niſi rubiginē? Tanto ampliùs rubrigo peccati conſumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. ¶ Charitas etiam eſt mater omnium virtutū,vt ait gloſſa Ambroſij ſuper illud Rom.14. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet. Mater, inquam, educatione, imò ipſa ad omnes ſe habet,vt mater.Bernardus.Bona mater,charitas, quæ ſiue foueat infirmos, ſiue exerceat prouectos,ſiue arguat inquietos, diuerſis diuerſa exhibens, ſicut filios,diligit vniuerſos.Cùm te arguit, mitis eſt: cùm blanditur, ſimplex eſt.Piè ſolet ſæuire, ſine dolo mulcere, patienter nouit iraſci, humiliter indignari. Ipſa eſt quæ hominum mater & angelorum,non ſolùm quæ in terris, ſed etiam quæ in cælis ſunt pacificauit. Ipſa eſt quæ Deum homini placans, hominem Deo reconciliauit.Charitas patiēs eſt, benigna eſt,licèt læſa, licèt offenſa:ſi cōuerſus fueris ad illam,obuiabit tibi quaſi mater honorificata. Item charitas enumeratur prima inter fructus Spiritusſancti.Gal.5.Fructus, inqt, ſpiritus, charitas,&c.Ibi dicit gl.Aug.Caput virtutum præmij, vocās charitatem caput virtutum. Ibi etiā dicit gl.Hieron. Quæ alia inter fructus ſpiritus debuit tenere primatum,niſi charitas,ſine qua cæteræ virtutes non reputabuntur eſſe virtutes? Verè primus fructus, charitas. Anteq̄ enim ipſa adſit, nullus fructus eſt Deo gratus. Oſee 9. Radix exiccata eſt, fructū nequaq̄ faciēt.Radix exiccata eſt,cupiditas,quam Apoſtolus dicit,radicē malorū oīum.1. Timothei.6. Vbi verò charitas eſt,ibi multus fruct⁹.Io.15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū.Qui manet in charitate,in Deo manet,1.Ioan. 4.Item charitas eſt primum bonum animæ. Primū enim bonū animæ eſt,Deo adhærere: Deo autem adhærere non valemus, niſi dilectione,vt ait Auguſti.in libro de moribus eccleſiæ, & in lib.Confe.Mihi autem adhærere Deo bonum eſt:quia ſi non manebo in illo, nec in me potero. Vbi charitas non eſt, poteſt eſſe ſpecies boni: ſed non verum bonum.Auguſt.Dantur & alia per Spiritūſanctum munera:ſed ſine charitate nihil proſunt. Seneca: Apud ſapientes ſunt honeſta, apud vulgus ſimulacra rerum hone-

honeſtarũ. Vbi charitas adeſt,nihil eſt malũ. Eccl.8. Qui cuſtodit mandatũ,nõ experietur quicquã mali. Quod de mandato dilectionis ſpecialiter verũ eſt. Aug. Vbi charitas eſt, quid eſt quod poſſit obeſſe? Vbi autẽ nõ eſt,quid eſt quod poſſit prodeſſe? Itẽ charitas eſt gratia gratiarum. Aliç virtutes ſine ea gratæ non ſunt: q̃a gratis non operantur. Iuſtitia.n. reddit debitum:amor redimit incommodũ, quod imminet: ſpes emit commodũ, quod obtinere intendit. Et quia non ſufficiunt animam Deo reddere gratam, vel etiã ſua propria opera abſq; charitate Deo grata facere non poſſunt. Charitas verò gratis operatur, Bernar. ſuper Canti. Purus amor mercenarius nõ eſt, purus amor de ſpe vires non ſumit, & tñ differentiç, damna non ſentit. ¶ Charitas etiã animã Deo reddit gratam,& ſua propria, & cæteras virtutes, & opera etiam earum, ſi à charitate fuerint imperata. Ipſa.n. imperatrix eſt inter virtutes, & quæ imperantur ab ipſa, Deo grata ſunt, & à ſe reputat imperata. Item charitas, locus luminis eſt. 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem ſuũ, in lumine manet, Amor mũdi excæcat, ſed amor Dei illuminat. Extra charitatem tenebræ ſunt. Vnde ibidẽ dicitur, Qui odit fratrẽ ſuũ,in tenebris eſt: vbi aũt tenebræ ſunt, ibi nõ eſt verũ gaudium. Tob. 5. Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris ſedeo? ¶ Item charitas eſt locus ſecuritatis & gaudij. Ber. Deus charitas eſt:quid pretioſius? Et qui manet in charitate,in Deo manet: quid ſecurius? Et Deus in eo: quid iucundius? Auguſt. Deus charitas eſt:breuis laus,& magna laus. Breuis in ſermone,& magna intellectu. Si numeras,vnum eſt: ſi appẽdas,quãtum eſt. Deus dilectio eſt. Item dulcius dilectione nihil eſt. Aug. Dilectio,dulce verbum,ſed dulcius factũ. Cũ amor ſit cauſa omnis iucunditatis: ſine amore.n. nihil iucundum: charitas, quæ eſt amor ſummi boni,magnam habet iucũditatẽ. Vnde inter fructus ſpiritus,ſtatim poſt charitatẽ enumeratur gaudium. Quomodo ſine gaudio poteſt eſſe ꝙ Deus ametur debito modo, cũ ipſe præſens ſit, vbi ſic amatur. Præſentia enim boni amati iucunda eſt. Aug. in epiſt. ad Macędonium. Tãto nobis melius eſt, quãto magis in illum imus, quo nihil melius. Imus autem non ambulando,ſed amando: quem tanto habemus præſentiorem, quanto eundẽ amorẽ, quo in eũ tendimus, poterimus habere puriorẽ. Idem ſuper epiſt. Io. Hom. 10. Quid tibi iubet Deus? dilige me: amaturus es honorẽ, & fortè nõ peruẽturus. Quis me amauit, & nõ ad me peruenit? quiſquis me quęrit,cũ ipſo ſum:non ad me ambitur per aliquam viã. Ipſe amor tibi præſentẽ me facit.

cit.Greg.in Moralib.Qui mente integra Deũ deſiderat, profectò iam habet quẽ amat: neq; enim quiſquam poſſet Deũ diligere, ſi hunc quem diligit,non haberet. ¶Charitas locus eſt verę quietis. Aug. Non põt anima niſi in eo, quod diligit,requieſcere.Aeterna autẽ requies nõ datur ei, niſi in dilectione Dei,qui ſolus æternus eſt:& ipſa eſt perfecta ſanctificatio,& ſabbatũ ſabbatorũ. Charitas etiã vita eſt.1.Ioan.3.Nos ſcimus,qm̃ tranſlati ſumus de morte ad vitam, qm̃ diligimus fratres. Sine charitate nihil viuit vita gratiæ: ſed omnia ſunt mortua,omnia arida.1.Ioan.3. Qui non diligit, manet in morte. Et ſuper 1.ad Cor.13.dicit gloſſ.Sicut corpus ſine anima mortuum eſt: ſic anima ſine charitate mortua deputabitur. Charitas eſt calor vitalis,quo extincto,nihil ſpiritalis vitæ relinquitur. Proſper de vita contemplatiua dicit, ꝙ charitas eſt vita virtutum.¶Ipſa etiam eſt mors vitiorũ. Sicut.n. fluit cera à facie ignis: ſic pereũt vitia à facie charitatis.Cantic.vlt. Fortis eſt,vt mors, dilectio. Qui videtur eſſe magni valoris in ſeculo,& charitatẽ nõ habet,quaſi leo mortuus, aut nullius valoris eſt.Eccl.9. Melior eſt canis viuꝰ, leone mortuo.1.Corin.13. Si habuero prophetiã,&c.charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil ſum. Nihil (inquã) valore. Charitas etiã eſt vita operũ.Greg.Nihil habet viriditatis ramus boni operis, niſi maneat in radice charitatis.Item charitatem habẽs ditiſſimus eſt. Aug. Attende quanta eſt charitas:quæ ſi deſit,fruſtrà habentur cætera: ſi autem aſſit, habentur omnia vel in ſe,vel in alijs.Idem in quodã ſermone de charitate: Charitas eſt dulce & ſalubre vinculũ mentiũ,ſine qua diues pauper eſt,& cũ qua pauꝑ diues eſt. ¶Quatuor de cauſis diues eſt, q̃ habet charitatẽ.Primo, quia ipſa charitas theſaurus eſt chariſſimus: vt non ſolùm chara, ſed ipſa charitas expreſſiuè poſſit dici.Sicut de filio Dei dicitur Heb. 1. ꝙ ſit ſplendor gloriæ. Et Sapien. 7. Candor lucis æternæ. Hic eſt theſaurus abſconditus in agro cordis, pro quo emendo vniuerſa eſſent vendenda. Matt. 13.Hunc theſaurum non poteſt auferre ianitor mundi: mors ſcilicet, quum alios auferat. Sine hoc theſauro non proſunt alij theſauri. De comparatione huius theſauri nullus pœnitebit, quum valorem eius perfectè agnoſcet. Cantic. vlt. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuę pro dilectione: quaſi nihil deſpiciet eam. Quanto quis chariùs emit theſaurum iſtũ,tanto ampliùs lucratur. Hoc theſauro,theſaurus Dei acquiritur. Secundo, quia qui habet charitatem,habet Deum:ideo diues eſt. Ioan. 4. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet.Auguſtin.

Aurum habens in arca diues eſt: Deũ habens in conſcientia diues eſt: coniunge aurum & Deum, arcã & conſcientiã. Tertiò,quia opera ex charitate facta,ſunt quaſi aurea: cùm ſint ualde pretioſa, regni ſcilicet æterni meritoria. Ideo bene monet Apoſto.vt omnia opera noſtra in charitate fiãt 1.Corint.16.Quartò,quia charitas aliena bona ſua fecit. Aug. Vis mercedem habere de alieno? gaude inde, & mercedẽ tibi inde comparaſti: Aug.Penſent inuidi, quantum bonum eſt charitas, quæ ſine labore noſtro aliena bona noſtra facit. Anima habens charitatem,eſt ſicut nobilis auis, quæ pede amoris prædam capit. Pes animæ,amor eſt,vt Aug.ait, qui ſi rectus eſt, dicitur charitas: ſi curuus,dicitur cupiditas. Qui ſine charitate ſperat ſe ad regnũ cælorũ ꝑuenire: ſimilis eſt illi, q abſq; pede vult incedere. Hic eſt pes ille, de quo Ioſue 1. Omnem locum,quem calcauerit veſtigiũ pedis veſtri, tradam vobis. Charitas particeps eſt omnium timentium Deum,cuſtodientium mandata eius.Charitas eſt communicatio Spiritusſancti: de qua 2.Corinth. vltim.qua illi qui habent Spiritumſanctum, omnia habent communia. Ipſa eſt ſocietas illa,de qua loquitur Ioan. 1.Canonic.1. Quod vidimus, & audiuimus,annuntiamus vobis: vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum. Qui charitatem non habet,quantum ad Deũ excommunicatus eſt. 1.Cor.vlti. Si quis nõ amat dñm noſtrũ Ieſũ Chriſtum ſit anathema.Glo.id eſt, ſeparatus à Deo,vel condemnatus. Vita sãctorũ,negotiatio eſt. Matth.13. Simile eſt regnũ cælorum homini negotiatori &c.Quicũq; charitatẽ habet, particeps eſt in omni lucro, quod fit in eccleſia. Vnde charitati põt dici illud Prouer.vlt. Multæ filiæ congregauerũt diuitias:tu ſupergreſſa es uniuerſas. Antiquum prouerbiũ Socratis fuit,Amicorum omnia eſſe communia. Vnde cum quidã pauper diceretur coram eo amicus cuiuſdã diuitis, ait: Cur ergo iſte pauper,ille diues eſt? Amicus enim non eſt,qui particeps fortunæ non eſt. Cor in quo charitas eſt, eſt quaſi hortus, in quo omnes iuſti & boni, quaſi arbores cæleſtes per amorem infixæ ſunt,vnde ei fructificant. Quid ergo mirum, ſi multum habeat fructum? Charitas, bonum proprium eſt bonorum, quum cæteræ virtutes communes ſint bonis & malis. Augu. Charitas eſt fons proprius & ſingularis bonorum. Item hæc ſola eſt, quæ diuidit inter filios regni, & filios perditionis. In libro Proſperi: Charitas Dei & proximi, propria & ſpecialis virtus eſt piorum atque ſanctorum, quũ cæteræ virtutes bonis & malis poſſint eſſe communes. Item charitas nunquam excidit: quũ fides

& ſpes euacuentur. 1. Corint. 13. Quod tripliciter pōt intelligi. Primò, quod in morte non amittitur. Qui.n. amat Deū in præſenti, quum eum non videt: multo plus amabit eū in futuro, quum eum videbit. Ipſius in præſenti eſt meritum: ipſa ergo in futuro erit in præmium. Ioan. 12. Scio q̄a mandatum eius, vita æterna. Quod ſpecialiter eſt verū de mādato dilectionis. Secundo de opere charitatis, qđ non excidit charitate manente. Charitas eſt arbor à quo nō excidit nec flos, nec foliū, nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matt. 22. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & Prophetæ. Loquitur de duobus mandatis de dilectione. Flos vnus arboris, ſcilicet vnum propoſitum charitatis, eſt ſuper millia auri & argenti. Charitati bene conuenit illud Eccleſi. 24. Flores mei, fructus honoris. Fructu huius arboris paſcitur Deus ab homine, & ex eo viuitur in paradiſo. Tertio, de habente charitatem, qui in morte non excidit, id eſt, nō ex toto cadit: quia licet moriatur mūdo, viuit tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei, dormitio vocatur, Ioan. 11. Lazarus amicus noſter dormit. Item charitas maior eſt omnibus ſacrificijs. Mar. 12. Diligere proximum tanquam ſe, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. Charitas præ cæteris virtutibus Deo placet, & diabolo diſplicet, & homini ꝓdeſt. ¶ Charitas meritò multū Deo placet, quū Deus ei ſuper omnia placeat. Gloſ. ſuper illud Pſal. Exultate iuſti in dn̄o. Placet Deo, cui placet Deus. Ideo Deus aliquos ſpernit, quia ipſum ſpernūt. Eſa. 32. Væ qui ſpernis, nōne & ipſe ſperneris? Deus amat amantes ſe. Prouerb. 8. Ego diligentes me, diligo. Ioā. 14. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo: & ego diligā eum, & manifeſtabo ei meipsū. Sola charitas Deum habet charū: & ideo meritò inter virtutes præcipuè chara eſt Deo: & opera eius ſpecialiter meritoria ſunt, & ſecundū eam præmium menſuratur: vt qui maiorē habet charitatem, maius habeat præmium: & qui minorem, minus. Non habet Deum charum, qui pro minori pretio dat vel dimittit eum, quàm valeat. Non habet auarus Deum charum, qui lutum diuitiarū ei præponit. Habac. 2. Veh qui congregat nō ſua, uſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum? Nō habet etiam Deū charum voluptuoſus, qui delectationem momentaneam præponit ei. Greg. Momentaneū eſt, quod delectat, æternum: quod cruciat. Non habet charum Deum pompaticus, qui pro uēto vanæ gloriæ Deum deſerit. Et vt breuiter dicamus: non habet Deum charum, qui non diligit eum ſuper omnia, quū ipſe omnibus præualeat.

valeat. ¶ Charitas ſpecialiter dia
bolo diſplicet. Vnde Greg.ſuper
Ezechi. Antiquus inimicus caſti
tatem in nobis ſi ſine charitate vi
derit, non timet:quia ipſe carne
nō premitur, vt luxuria diſſolua
tur. Abſtinentiā non timet, quia
ipſe cibo non vtitur, qui neceſſi-
tate corporis non vrgetur diſtri-
butionem terrenarū rerum non
timet, ſi eidem operi charitas de-
ſit, quia diuitiarum ſubſidijs nec
ipſe eget. Valde autem in no-
bis charitatem veram, id eſt, a-
morem humilem, quem nobis
viciſſim impendimus, timet, &
nimis concordiæ noſtræ inui-
det: quia hanc nos tenemus in
terra, quam ipſe tenere nolens,
amiſit in cœlo. Item Greg. Non
curat antiquus hoſtis, vt terrena
nobis tollat:ſed vt charitatem au
ferat. Charitas etiam habenti ip-
ſam:multum prodeſt, ſine ea ni-
hil vtile eſt. 1. Corin. 13. Si diſtri-
buero in cibos pauperū omnes
facultates meas &c. charitatem
autem non habuero, nihil mihi
prodeſt. Qui charitatem nō ha-
bet, eſt ſicut æs ſonans, quod alijs
prodeſt, ſed ſibi nō prodeſt, imò
ſe conſumit. Sic in eo, qui chari-
tatem non habet, diminuuntur
bona naturalia, & minus ido-
neus fit ad bene operandū, vitā
ſuam inutiliter expendit. Vbi ve
rò charitas eſt, omnia proſunt.
Rom. 8. Scimus, quoniā diligen-
tibus Deum, omnia cooperātur
in bonum. ¶ Vtilitatem charita-
tis oſtendit Apoſto. 1. Corint. 13.
dicens: Charitas patiens eſt, beni
gna eſt. Charitas non æmulatur,
non agit perperam &c. Vbi enu-
merantur ſeptem bona quæ cha
ritatem comitantur, & octo ma
la à quibus hominē ſeruat. Duo
prima bona ſunt patientia & be-
nignitas, de quibus Grego. pa-
tientiam & benignitatem præ-
miſit: quātum altera, illata à pro
ximis mala ęquanimiter portat:
altera, ſua bona proximis deſide
rabiliter impendit. Pęna quippe
interrogat, ſi quietus quis veraci
ter amat, vt ait idem Gregor.
Benigna etiam debet eſſe chari-
tas: id eſt, egenis larga. Greg. Mēs
ſanctorum in tentationis prælio
inunita patientiæ clypeo & gla-
dio amoris accincta, ad mala fe-
renda ſumit fortitudinem, & ad
rependenda bona erigit vnitatē.
Tertium bonū eſt, congaudere
veritati: id eſt, bonis proximi.
Quartū eſt, mala eius ſufferre,
compatiendo & ſupportando.
Quintū, eſt in oībus Deo crede-
re. Sextū, oīa ſperare. Septimum
eſt, diu expectando dñm ſuſtine
re. Duobus primis facit charitas
vt bene nos habeam⁹ in his quæ
noſtra ſunt, mala propria patien
ter portādo, & bona propria libe
raliter largiēdo. Duoqus ſequen
tibus facit vt nos bene habeam⁹
ad ea, quæ ſunt proximi, bonis
congaudendo, & mala compor-
tando. Tribus vltimis, vt nos be-
ne habeamus ad Deum, cui de-

bemus fidem, eò ꝙ ſit prima veritas: & ſpem, eo ꝙ ſit ſumma bonitas: & ſuſtinentiam longã, eò ꝙ ſit oĩpotens: & magnitudinẽ præmij recompenſare poteſt, quod tardus ſoluit. Augu. Charitas ideo tolerat in præſenti vita, quia credit omnia de futura vita. Et ſuffert omnia quæ hic inueniuntur: quia ſperat omnia quæ ibi promittuntur. ¶Primũ malũ,à quo charitas ſeruat, eſt æmulatio,ſiue inuidia, quæ putredo oſſium dicitur.Prouer.14. Eſt enim vehemens corruptio animæ, ex qua prouenit vt ipſa in malis proximi delectetur, & bonis contriſtetur, quæ naturaliter in bonis deberet delectari,& in malis contriſtari. Secundum eſt,peruerſa actio. Qui charitatem habet, habet Spiritum ſanctum,qui benignè agit: qui verò ſine charitate eſt,habet ſpiritum malignum, qui perperam agit, reddendo mala pro bonis, miſeros opprimendo,bonis detrahendo,quum potiùs bonis addendũ eſſet. Bona.n.oportet creſcere, mala autem minui:& miſeri eleuandi ſunt, non ampliùs opprimendi.Tertiũ eſt,inflatio:id eſt, dilatatio propria vſque ad proximi compreſſionem,quę ſolet habere ſciſſurã: vt ait beatus Bern. Prouer.28. Qui ſe iactat & dilatat, iurgia concitat: Iactantia eſt dilatatio exterior: præſumptio, cordis dilatatio interior. Quartum eſt, ambitio, quum aliquis quærit ſui exaltationẽ per proximi deiectionem. Similis eſt illi, qui faceret de hominibus ſcabellum pedum ſuorum,vt ſic altior cæteris appareret.Quintum eſt, intimus amor proprij boni, ex quo ſolet ſequi,ꝙ homo non curat de bono proximi. Philipp.2. Non quæ ſua ſunt, ſinguli conſiderantes,ſed quæ aliorum.1.Corint.10. Nemo quod ſuum eſt, quærat. Et in hoc eſt multũ corruptum genus humanum,quaſi enim in naturam verſum eſt hominibus, quærere propria commoda,& negligere aliena.Sextũ eſt, irritatio ſiue prouocatio ad iram.Aliqui qñ vident domum ꝓximi igne cõburi, exẽplo illius ſuam comburunt, quum potiùs deberent conari ad eius defenſionem: qui valde fatui ſunt. Eccleſia.7. Ira in ſinu ſtulti requieſcit. Sapiens non permittit ibi eã quieſcere, ſed ſtatim ab ea ſe expedit: ſicut carbonẽ de ſinu ſuo tam citò excuteret, ſi in eum inſilijſſet.Septimum eſt, maligna cogitatio,vt quæ eſt de vindicandis iniurijs. Qui iniuriam ſibi factam cogitat, quaſi ferrũ in vulnere tenet. Eſa.1. Auferte malũ cogitationem veſtrarum &c. Octauum eſt,gaudere ſuper iniquitate, quod eſt diabolicum, & ſignum magnæ corruptionis & elongationis à Dei ſimilitudine: cui iniquitas ſummè diſplicet. Prouerbio.24. Quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. Et eiuſ-

eiuſdē 17. Qui in ruina lætatur alterius,nō erit impunitus. ¶Itē charitas, eſt via excellentior.1. Cor.12.Adhuc vobis viam excellentiorem demonſtro. Ipſa eſt gratia domini noſtri Ieſu Chriſti.2.Cor.vlti. Magiſterium eius Chriſtus profeſſus eſt Ioan.15. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicē. Charitate diſcipulos ſuos voluit agnoſci.Augu. In charitate dignoſcentur diſcipuli Chriſti,non in prophetia,fide,& alijs.Io.13. In hoc cognoſcent oēs, ꝙ diſcipuli mei eſtis,ſi dilectionem adinuicem habueritis.Hanc ipſe Saluator maximā in ſe habuit.Io.15.Maiorē hac dilectionem nemo habet:ꝗ vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.Epheſi.2. Propter nimiā charitatem qua dilexit nos &c. ¶ Charitas vinculum, quo ſolo Deus ligari potuit. Magiſter Hugo de S.Victore:O charitas, quā magnū eſt vinculū tuum,quo ēt Deus ligari potuit. Si ergo cōtra Dn̄m fortis fuiſti: multo magis contra hoīes prævalebis.Hoc vinculo Deus tractus ad terram, deſcendit ēt vſque ad inferos. Nullum vinculum eum ad colūnam tenere potuiſſet,ſi charitatis vinculum defuiſſet.Nullum ferrum in croce eum detinuiſſet,niſi charitas affuiſſet. Sicut lapis poſitus ad oſtium monumenti, non potuit eum ad monumentum detinere: amor ſalutis noſtræ & ad columnam & in cruce eum detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat,quum dicebat Geneſ. 18. Num celare potero Abrahā, quæ geſturus ſum? Et eiuſdē 16. Dictum eſt Loth:Feſtina,& ſalua te ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.Eſa.58.Nō eſt qui conſurgat & teneat te.Charitatis vinculum ſolui non poteſt, neq; igne, neq; aqua, neque gladio.Ro.8.Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?tribulatio?an anguſtia?&c.Et in eodem:Certus ſum, quia neque mors,neque vita &c.poterit nos ſeparare à charitate Dei. Hoc eſt vinculum, quo ea coniunguntur, quæ interuallis locorum diſiunguntur.Charitas vinculum eſt perfectionis, de quo Coloſſ.5. Super omnia autem hæc,charitatem habentes, quod eſt vinculum perfectionis.Gloſſ. Ambr. Magis ſtudendum eſt ei virtuti, quæ maior omnibus eſt. Ibi etiam dicit glo. quòd charitas omnia ligat, ne abeant.Charitas eſt vinculum perfectionis. Ligat enim membra eccleſiæ ad inuicem Deo. Hiere.13.Agglutinaui mihi omnem domum Iſrael, & omnem domum Iuda. Deutero.10. Patribus tuis conglutinatus eſt Deus, & amauit eos. In hac ligatione eſt perfectio eccleſiæ.Item charitas eum, in quo eſt,filium Dei efficit.Roman.8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritū adoptionis fi-

liorum,in quo clamamus: Abba pater. 1. Ioann. 4. Qui diligit fratrem ſuum, ex Deo natus eſt. Et eiuſdem 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus. ¶Itē charitas vnctio eſt, qua filij Dei inungūtur in ſignum regni futuri. Qui hac vnctione inuncti ſunt, edocentur à Deo, ſicut Salomon edoctus eſt à dño, poſtquā in regem vnctus eſt. 3. Regum 4. de qua vnctione legitur 4. Ioan. 2. Vos vnctionem habetis à Sancto, & noſtis omnia. Intellige, neceſſaria ad ſalutem. Et in eodem: Vnctio eius docet vos de omnibus. Prouer. 17. Diuinatio, id eſt, diuinus ſermo in labijs regis, in iudicio nō errabit os eius. Ioann. 15. dicitur de Spiritu ſancto, quem habet, qui charitatem habet: ille vos docebit oīa. Et eiuſdem 6. Erunt oēs docibiles Dei. Et Matth. 23. Vnus eſt magiſter veſter, qui in cælis eſt. ¶Quòd ille qui charitatem habet, non erret errore periculoſo, pōt eſſe verū duabus de cauſis: vel quia legem abbreuiatam habet in corde ſuo. ſ. charitatem. De qua Auguſti. Lex, inquit, charitatis ſuper omnes libros eſt. Et Hieronymus Seleuciæ: Hæc ſententia ad breuiariū totius iuſtitiæ dominico ore profertur. Vel quia charitas hominem Dei amicum facit: Lex verò amicitiæ requirit, vt amici ſibi inuicem non negent conſilium, ſicut nec auxilium. Vnde Deus habentem charitatem, non permittit errare errore periculoſo: ſi ille quod in ſe fuerit, fecerit, vt veritatem agnoſcat. Charitas vnctio eſt, oēm lethalem infirmitatē ſanans. Aug. Timor eſt medicamentum: charitas ſanitas. Huic ſanationi atteſtatur bona diſpoſitio guſtus interioris: habenti. n. charitatem, ſapiunt res vt ſapere debent. Item charitas veſtis nuptialis eſt: de qua Mat. 22. Amice, qūo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Quaſi admiratur dñs inueniēs aliquem in eccleſia abſque veſte charitatis. Cuius admirationis quinque poſſunt aſſignari cauſæ. Prima eſt, ꝙ dominus tantum expendit, vt ſponſa ſua eccleſia hanc veſtem haberet, quum aliæ veſtes fiāt vel de pilis animalium, vel corticibus herbarum, vel interioribus vermium, vt veſtes ſericæ. Huic veſti voluit dñs materiam miniſtrare quaſi de viſceribus ſuis, quum lateris ſui apertione amorem ſuū nobis oſtendit, vt amore eius ad eum reamandum accenderemur. Bern. Clauus penetrans, clauus reſerans factus eſt mihi, vt videam voluntatem domini: quod niſi videam per foramen, clamat clauus, clamat vulnus. Idem: Patet arcanū cordis per foramen corporis. Secunda eſt, ꝙ eccleſia ſcit hanc veſtem ſummè placere ſponſo ſuo. Vnde veſtem inconſutilem,

quæ figura erat huius veſtis, no
luit diuidi. Ioan.19. licet corpus
ſuum permiſerit perforari. Au-
guſtinus: Tunicā hominis iam
iudicati, in cruce pendentis car-
nifices Pilati non ſunt auſi con-
ſcindere eam:& tu niteris chari-
tatem Dei:imò charitatem quæ
Deus eſt, ſeparare. Tertia, quòd
iſtam veſtem eſt oſtēſura eccle
ſia in illla magna curia, & neſcit
qua hora ſit vocanda. Matth.25.
Media nocte clamor factus eſt:
Ecce ſpōſus venit. Ideo ſemper
deberet eſſe parata. Matth.24.Et
vos eſtote parati &c. Sed ſunt
qui tunc primò volunt ordiri
hanc veſtem, quando deberet
ſuccidi. Eſa.38. Dum adhuc or-
direr, ſuccidit me. Qui diſcre-
tus eſt, quærit lanam & linum
q̃ citò pōt,vt hanc veſtem poſſit
ſibi texere Prouer.vlti.Quæſiuit
lanam & linum &c.Lana & li[illegible]
ſunt beneficia nobis à Chri[illegible]
exhibita ſm̃ humanitatē & dei-
tatem.Quarta cauſa eſt, ꝙ eccle
ſia ſcit, quòd ſi hæc veſtis ei de-
fuerit, turpitudo eius toti mun-
do manifeſtabitur. Prouerb.10.
Vniuerſa delicta operit chari-
tas.Apocal.16.Beatus qui cuſto
dit veſtimēta ſua,ne nudus am-
bulet, & videant homines turpi-
tudinem eius.Quinta eſt, ꝙ ec-
cleſia ſcit, ꝙ non licet alicui in
trare in regnum cæli abſque hac
veſte.Eſther 4.legitur,quòd non
licebat intrare aulam Aſſueri
indutum ſacco. Saccus eſt timor
ſeruilis, cum quo nemo intrat re
gnum cælorum.Et notādum, ꝙ
quum veſtis eſſe ſoleat laudabi-
lis à pretioſitate materiæ, & à
ſtudio artificis, & à colore, & à
ſuauitate, & à fragrantia, veſtis
iſta ſimul ex omnibus his cauſis
eſt laudabilis.Hęc veſtis pro ma
teria habet Dei beneficia: imò
quodāmodo ex viſceribus Chri-
ſti materia eius miniſtrata eſt,vt
prædictum eſt. De ſtudio artifi-
cis habetur in Pſal. Annuntiate
inter gentes ſtudia eius.Si Deus
mille annis ſtuduiſſet, nūquam
modum conuenientiorem ad ac
cendendum amorem ſuum in
nobis inuenire potuiſſet. Color
verò huius veſtis purpureus eſt.
Prouerb.vlti. Byſſus & purpura
indumentum eius. Suauitas ve-
rò huius veſtis tanta eſt, vt voce
tur vnctio.1.Io.2. De odore eius
habes Canti.1. Dum eſſet rex in
accubitu ſuo, nardus mea dedit
odorem ſuum. Nardus herba ca
lida charitatem ſignificat, cuius
odor cęlos penetrauit, & filium
Dei incarnari fecit. Odor huius
veſtis, benedictionem Patris cæ-
leſtis impetrat. Geneſ.27. Sta-
timq́ue vt ſenſit veſtimentorum
eius fragrantiam,benedicens ait:
Ecce odor filij mei ſicut odor
&c. De odore veſtium, habes
Canti.4. Odor veſtimentorum
tuorum,ſicut odor thuris.¶Cha
ritas veſtis nuptialis dici poteſt:
quia matrimonium, quo filius
Dei vnitus eſt humanæ naturæ

ſorori noſtræ, multum requirit vt veſtem charitatis habeamus. Si enim matrimonia, quæ fiunt quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excellens matrimoniū homines ad amorem Dei non accenderet? Solent fieri veſtes nuptiales propter nuptias: ſed nuptiæ filij Dei & humanæ naturæ factæ ſunt propter hanc veſtem: ſcilicet propter charitatem in homine augendam. Veſtis charitatis omnem turpitudinem operit. 1. Petri 4. Charitas operit multitudinem peccatorū. Hæc veſtis contra aduerſa munit: quia fortis eſt, vt mors, dilectio. Cantic. vlti. Ipſa etiam ornat. Eſt enim veſtis purpurea, optimè ſedens ſuper byſſum caſtitatis. Prouerbi. vlti. Byſſus & purpura indumentum eius. Charitas eſt fortitudo & decor. Fortitudo, inquantum munit: decor, inquantum ordinat. Prouerbiorum vlti. Fortitudo & decor indumentum eius. Ipſa eſt veſtis polymita, varietate bonorum operum diſtincta: ſecundum illud Pſal. Aſtitit regina à dexteris tuis, in veſtitu deaurato, circūdata varietate. Item charitas currus igneus eſt, ſubleuans interiorem hominem in paradiſum ſpirituale̅: vt de Elia legitur 4. Regum, 2. capitu. Ipſa etiam eſt iugum ſuaue: de quo legitur Matthæi 11. Tollite iugum meum ſuper vos &c. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. ¶ Propter ſex cauſas iugum charitatis ſuaue eſt. ¶ Primo ex ſui natura. Auguſtinus: Omnia ſæua & immania, prorſus facilia & propè nulla efficit amor. Si ſuper hoc iugum poſſet poni pondus inferni, vt ſcilicet cum amore ipſius portaretur, ſuaue eſſet propter hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Auguſtinus charitatem bigæ, dicens, Quod iumentum per ſe non veheret, vehit in biga duplicatum. Geneſis 29. Videbantur Iacob dies pauci præ amoris magnitudine. Bernardus: Auis quæ implumis & ſine alijs ſeipſum ferre non poteſt, onere plumarum & alaram addito, ſine labore aduolat: ſic panis durus, qui per ſe tranſire non poteſt, adiutorio lactis vel alterius liquoris, colabile fit in gutture. Charitas quaſi volare facit homines in via paradiſi. Bernard. Qui amat ardentius, currit velocius, & peruenit citius. In libro de Spiritu & aīa, dicitur, ꝙ amor eſt per deſiderium currens, atq; per gaudium requieſcens: per deſiderium in appetēdo, & per gaudium in perfruendo. Charitas ēt eſt bonorum laborum condime̅tum. ¶ Secundo quia Deus ſubijt iſtud iugum, & ſuper illud tulit onus crucis. Zelus enim domini exercituū faciebat hoc. Ideo glorioſum & ſuaue eſt eſſe ſub hoc iugo. Magna enim glo-

gloria eſt ſeq. Dñm. Eccl.23. Bernardus: O iugum ſancti amoris, q̃ glorioſe laqueas, q̃ ſuauiter premis. ¶ Tertiò, q̃a adhuc Deus vult nobiſcum eſſe, ſub iugo iſto maiorem partem portans. Non eſt iugum vnius tm̃, ſed multorũ. Dicit tibi Deus, Tolle iugum meum ex vna parte, & ego tollam ex altera: paratus eſt enim Deus iuuare illos, qui amore ipſius, difficilia aggrediũt. ¶ Quarto, quia ea quæ trahũtur ad hoc iugum, quaſi aurea ſunt, imò auro pretioſiora: quia regni cæleſtis meritoria, vt patet ex præmiſſis. ¶ Quinto, q̃a iſtud iugũ à graui iugo liberat: ſ. à iugo carnis vel mũdi. Eſa.10. Cõputreſcet iugũ à facie olei: id eſt, charitas, quæ ad modũ olei, ſuauis eſt. 2. Corint. 6. Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Bernar. loquens de illo verbo Luc. 14. Iuga boũ emi quinq;. Iumentis, inquit, cõuincitur homo beſtialior, qui iuga neceſſitatis quinq; ſenſuum propria ſubeat voluntate. Bernard. Quid cauſamur ſubijſſe: arguamus magis emiſſe? nam vt mercedem pro opere ſuo quis tribuat, inauditum eſt: quis iuga boum emit, cui iugũ ſuaue gratis offertur? quid eſt potius, quin que eligere, quàm vnũ? quis poteſt ſeruire quinq; prædonibus? Oculus, inquit, meus deprædatus eſt aĩam meam. ¶ Sexto, q̃a qui charitatem habet, voluntatẽ ſuam voluntati diuinæ conformat. Vnde ſicut voluntas Dei impletur: ſic & voluntas ipſius. Et ſicut Deo cũcta ſubiecta ſunt: ſic & habenti charitatem quodammodo cuncta ſunt ſubiecta. Auguſtin. in libro de Vtilitate credendi: Iugo Chriſti qui ſubiectus eſt, ſubiecta habet cætera: & non laborat, quia non reſiſtit quod ſubiectum eſt. Seneca: Vir bonus æquo animo ſuſtinebit quicquid ei acciderit. Sicut enim hoc accidiſſe, lege diuina, ex qua vniuerſa procedunt. Mali non habent pacem, quia Deo reſiſtunt. Iob 9. Quis reſiſtit ei, & pacem habuit? Si pluit, diſplicet malis. Si aliquanto tempore ſiccitas ſit, iterum diſplicet eis. Item charitas bitumen eſt, quo arca eccleſiæ bituminata eſt. Geneſ. 6. Abſque hoc bitumine in periculo eſſet. Aquæ etiam tribulationum penetrarent eam. Charitas etiã cæmẽtum eſt, quo lapides viui in ædificio eccleſiæ adinuicem connectuntur. Sine hoc cæmento eccleſia eſſet quaſi aceruus lapidum: non eſſet idonea Deo ad habitandum, nec contra hoſtes eccleſiæ haberet debitam reſiſtentiam. Hierem. 26. Hieruſalem in aceruum lapidum erit. ¶ Charitas eſt chara vnitas. Quàm chara ſit vnitas ipſius, patet ex hoc, quòd diuiſio ei oppoſita, Deo deteſtabilis eſt. Prouerb. 6. Sex ſunt quæ odit dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius. Et illud ſeptimũ

eſt: qui ſeminat inter fratres diſcordias. Diony. in libro de diuinis nominibus: Amor eſt quædam vnitiua & cōtinuatiua virtus, ſuperiora mouens ad inferiorum prouidentiā: æquiformia, id eſt, æqualia in ſocialem viciſſitudinem: & nouiſſima & ſubiecta ad meliorem & ſuprà poſitorum conuerſionem, id eſt, conformationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo aſſimilatur. Ber. ſuper Cant. Solus eſt amor ex omnibus animæ motibus & ſenſibus, in quo pōt creatura, etſi non ex æquo, ſuo reſpondere authori, vel de ſimili mutuam rependere vicem: etſi minus diligit creatura, qm̄ minor eſt: tñ ſi ex toto ſe diligit, nihil deeſt, vbi totū eſt. Eadē verba habētur in libro de ſpiritu & aīa, vbi ſubdit: Renuntians ergo cunctis affectionibus alijs, tota ſoli incumbat amori, effundēs ſe totam in amorē ipſius, cui reſpondere habet in redendo amorem. ¶Charitas virtus eſt, cuius altitudo vſque ad altiſſimum attingit. Spiritum enim hominis Deo vnit. Latitudo eius quaſi per totū mundum ſe extendit: quia mēbris Chriſti quę diſperſa ſunt per mundū, hominē cōiungit. Aug. Extende charitatē per totū orbē, ſi vis Chriſtum amare: quia mēbra Chriſti per orbē iacent. Longitudo eius, opera cęterarū virtutum vſq; ad finem vltimum extendit. Profunditas eius infimis membris Chriſti ſeruitium impendendo, cōdeſcendit ſecundū doctrinā Io. 13. Si ego laui pedes veſtros, dominus & magiſter veſter: & vos debitis alter alterius lauare pedes. ¶Et notandum, ꝙ ſacri Doctores videntur dicere ꝙ ſola charitas ſit virtus. Hiero. Vt breuiter, inquit, cōplectar virtutis notionem, Virtus eſt charitas, qua diligitur quod diligendum eſt. Et in libto de ſpiritu & anima, ſic legitur: Quū prudenter, moleſtè, & fortiter & iuſtè amor & odiū inſtituunt in virtutes exurgunt, prudētiam ſcilicet & temperantiā, fortitudinē atq; iuſtitiam. Aug. in li. de moribus eccleſiæ. Si virtus ad beatā vitam nos ducit, nihil eſſe virtutē omnino affirmauerim, niſi ſummū amorē Dei. Nāque illud, ꝙ quadripartita dicitur virtus, ex ipſius amoris vario quodam affectu (quantū intelligo) dicitur. Itaq; illas quatuor virtutes, quarū vtinam res ita haberēt homines in mētibus ſuis, vt nomina ſunt in ore omnium. Sic etiam diffinire non dubitē, & vt Tēperantia ſit amor integer ſe prębens ei, quod amatur. Fortitudo, facile tolerās omnia propter qđ amatur. Iuſtitia, ſoli amato ſeruiens propter rectè dominans. Prudētia, amor ea quibus adiuuamur, ab ijs quibus impedimur, ſagaciter ſeiungens. Sed hunc amorē non cuiuſlibet, ſed Dei eſſe diximus: quare etiam diffinire licet, vt Temperantiam

rantiam dicamus amorem Deo ſeſe integrum incorruptumque ſeruantem. Fortitudinem, amorẽ omnia pp Deũ facile perferẽtem. Iuſtitiam, amorem tm̃ ſeruientẽ, & ob hoc bene imperantem cęteris, quæ homini ſubiecta ſunt. Prudentiam, amorẽ bene diſcernentem ea, quibus adiuuetur, ab his q̃bus impediri põt. Idẽ in eodẽ: Nihil aliud eſt bene viuere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deũ diligere: à quo exiſtit, vt incorruptus in eo amor atq; integer cuſtodiatur, quod eſt temperantiæ: vt nullis frãgatur incommodis, quod eſt fortitudinis: nulli alij ſeruiat, qđ eſt iuſtitiæ: vigilet diſcernendis rebus, ne fallacia paulatim dolus ſurrepat, quod eſt prudentiæ. ¶ Poſſumus autem quatuor rationes aſſignare, quare nomen Virtutis charitati potuit appropriari, vt ipſa diceretur ſingulariter virtus. ¶ Vna cauſa potuit eſſe, quia charitas inter virtutes excellentior eſt: ideo antonomaticè virtus dici potuit: ſicut Roma antonomaticè Vrbs dicitur: Alia cauſa potuit eſſe: q̃a antequã charitas adſit, nulla vera virtus eſt. Si verò charitas abſit, nulla virtus deeſt. Quòd nulla vera uirtus adſit, ſi charitas deſit, patet: quia virtus eſt qua bene viuitur. Bene viuere verò eſt (vt ait Auguſt.) bene viuendo ad beatitudinem tendere: quod non eſt ſine amore beatitudinis, qui amor charitatis eſt. Quòd nulla virtus deſit vbi charitas adeſt, patet: quia amor dignior eſt affectione animæ, quæ ſi ordinata fuerit, aliæ affectiones vt timor, dolor, & ſpes inordinatę non remanebunt, maximè quũ apud amorẽ ſit ſumma poteſtas & imperium in regno animę, & eius ſit, regnũ illud ordinare: apprehẽſiones verò nõ ſe habẽt modo indebito, quũ affectiones ſe habeãt debito modo. Sunt enim apprehẽſiones cauſæ affectionum, vnde amore ordinato, ſimpliciter mens ordinata eſt.

¶ Tertia cauſa potuit eſſe: quia amor ſummi boni quodamodo ad omnẽ virtutẽ pertinet, inquãtũ virtus comparatur ad finem ſuum: licet amor iſte ſit proprius motus charitatis. Sine amore.n. ſummi boni, nõ eſt vera virtus. Verbi gratia: Si quis abſtineat. vt burſam impleat, vel vt ſanitatẽ acquirat, vel cauſa inanis gloriæ: non eſt hoc abſtinentiæ virtutis, ſed tunc ſolùm, quando fit amore ſummi boni. Ideo dicitur Matt. 6. Tu autem cùm ieiunas, unge caput tuum oleo. Secundùm gl. Caput ſuum, ſcilicet Chriſtum, ieiunans ungit oleo charitatis, qui pro amore eius ſe macerat, & quod ſibi ſubtrahit, alteri largitur. ¶ Quarta cauſa potuit eſſe: quia ſicut aliq̃s dicitur odire non ſolùm affectu, ſed etiam effectu, ſecundùm quem modũ dicitur, Qui diligit iniquita-

quitatem, odit animã ſuã. Odit in quam effectu : ſicut aliquis dicit diligere nõ ſolùm affectu, ſed etiã effectu, ſecũdùm quẽ modum dicitur. 1. Ioã. vlt. Hæc eſt chariras Dei, vt mandata eius cuſtodiamus. Et 2. Ioan. Hæc eſt charitas, vt ambulemus ſm mãdata eius. Sic dilectio Dei ad vniuerſitatẽ virtutũ pertinet, ſicut & obſeruatio mãdatorũ Dei. Sic nihil aliud eſt virtus, quàm id quo Deo diligitur. Et hæc de laudibus charitatis ſufficiãt. Si cui verò hæc nõ ſufficiũt, diligenter ſtudeat in 1. canonica Ioã. De quo dicit Greg. quòd omne quod loqtur, igne, charitatis uaporatur. Et in Euãgelio eiuſdem. Et 1. ad Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius virtutis inueniet.

De ordine dicendorum de amore Dei, Et primò de his quæ incitant ad amandum Deum. Cap. III.

POſt commendationem Charitatis, agendum eſt ſpecialiter de amore Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo, dicetur de incitamentis diuini amoris. ¶ Secũdo, de modo amãdi Deũ. ¶ Tertio, de diuerſis ſpeciebus diuini amoris. ¶ Quarto, de ſignis ipſius. ¶ Circa primum notandum eſt, quòd ad amandum Deum incitat Sacra ſcriptura, incitat & natura, incitat gratia nobis à Deo exhibita, & gloria nobis à Deo promiſſa, incitat & vniuerſa creatura. ¶ Scriptura ſacra incitat in multis locis. Deute. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Eiuſdem 11. Ama Dominum Deũ tuum &c. Eccleſiaſtic. 13. Omni vita tua dilige Deum. Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuũ &c. Simile habes Lucæ 10. & 1. Ioan. 4. Diligamus Deum, quoniã ipſe prior dilexit nos. ¶ Natura ad idem incitat. Bernardus in libro de diligendo Deo: Inexcuſabilis, inquit, eſt omnis infidelis, ſi non diligit Dominum Deũ ſuum toto corde, tota anima, tota virtute ſua. Clamat nempe intus ei innata & non ignota ratio ni iuſtitia, qa ex toto ſe illum diligere debeat, cui & totum ſe debere non ignorat. Si naturaliter amat filius patrem, à quo habet partẽ corporis ſui: quanto magis amare debet Deum, qui corpus eius, & animã ex nihilo fecit? Augu. Amandus eſt generator: ſed prępponẽdus eſt creator. Eccleſ. 7. In tota anima tua dilige eũ, q te fecit. Bernard. in ſermonibus: Parùmne, inqt, tibi videtur? hoc cogita, qualẽ te fecit. Nẽpe ſecundũ corpus, egregiã creaturã : ſecundum animã, magis imagine creatoris inſignem, rationis participem, beatitudinis æternę capacẽ. Porro ambo cohærere ſibi fecit artificio incomprehenſibili, ſapientia inueſtigabili: nec ante promeruit, qui ante non fuit : nec ſpes retributionis fuit, quoniam bonorum noſtrorum non eget. ¶ Et notandum, quòd multum poteſt

poteſt incitare hominē ad amādum Deum,quòd Deus eum fecit,ſi q̄s diligenter attēdat quantum beneficiū fuerit, ꝙ corpus ei dedit:quot.n. ſunt mēbra in corpore, tot beneficia inueniet magna. Et pro minimo mēbro plus deberet homo Deū amare,quàm multi ament eum pro cunctis beneficijs,quæ ab eo receperūt. Si quis amiſiſſet oculum, quātum amaret eum,qui ſibi illum reſtituere? Et ſi quis meruiſſet amittere eum,quantū amaret eū,qui ſibi oculū cōſeruaret? Nec minus amandus eſt, qui eum ab initio dedit,& qui datum conſeruauit, cùm multoties vtendo eo cōtra Deum,eū amittere meruerit.Nō minus eſt amādus qui dat cappam nouā, quàm qui inueteratā perditā reſtituit.Qđ dixi de oculo,de alijs mēbris cogita. Si verò tantum amandus eſt qui dedit corpus: quantum amandus eſt qui dedit animam,quę in infinitum eſt melior corpore?Si amiſiſſes vſum rationis, quantum amares eum,qui tibi illum reſtitueret? Quanto ergo amandus eſt,q̄ tibi rationem ab initio dedit? Itē ſi meruiſſes mortem,ſiue ſeparationem animę à corpore, quantum amares eum,qui tibi eam remitteret? Quantum ergo amandus eſt ille qui mirabiliter corpus & animam coniunxit,& hāc coniunctionem tibi ſeruauit, cū peccando, mortē multoties meruiſſes? Bernard. Valde omnino mihi amandus eſt, per quē ſum, viuo, & ſapio. Dignus planè eſt morte,qui tibi Domine Ieſu recuſat viuere.Idem in libro de diligēdo Deo:Vt quid,inquit, non amaret opus artificem, cùm haberet vnde id poſſet? Et cur non quantum omnino poſſet,quum nihil omnino niſi eius munere poſſet? Ad hoc etiam quòd homo amet amplius factorē ſuum, cogitare debet, quòd Deus ad imaginem & ſimilitudinem ſuā fecit illum. Gene. 1. Filius qui ſimilior eſt patri, ſolet amplius amare patrē, & ab eo plus amari.Figura etiam, quam naturaliter habet corpus humanum,incitat ad amandum Deum. Aug. in libro de diſciplina Chriſtiana: Belluas Deus proſtratas in faciē fecit, paſtum quęrentes de terra: te in duos pedes erexit, tuam faciem ſurſum attendere voluit. Non diſcordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem ſurſum, & cor deorſum. Fac ſurſum cor, ne mentiaris in domo diſciplinę. Quid eſt ſurſum habere cor, niſi quod prius eſt dictum,Dilige Dominum Deum tuum &c.Diſciplinę domus,eſt eccleſia Chriſti: vt dicit Auguſtinus in eodem libro.¶ Gratia etiam nobis à Deo exhibita incitat ad Dei amorem, & maximè gratia redemptionis: De qua 2.ª Corinthiorum 8. Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: quoniā propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues,

vt illius inopia vos diuites eſſetis. Galat. 2. Dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me: nō ſum ingratus gratiæ Dei. Sic habet litera vna. Eccl. 29. Gratiā fideiuſſoris ne obliuiſcaris. Dedit enim pro te animā ſuā. Licet multum poſſit hominē incitare ad amandum Deum, ꝙ ipſe eū fecit: tñ multo amplius debet eū incitare, ꝙ ipſe eum refecit. Vnde Bernardus in lib. de diligendo Deo: Infidelis ſe totum ei debere non ignorat, quē ſui totius non ignorat authorem. Quid ergo ego qui Deum meū teneo vitæ meę nō ſolum gratuitum largitorē, largiſſimum adminiſtratorē, piū conſolatorem, ſolicitum gubernatorem, ſed inſuper etiam copioſiſſimum redemptorem, æternum conſeruatorem, ditatorem, glorificatorem? Idem in eodem, Infidelem ratio vrget, & iuſtitia naturalis totum ſe tradere illi à quo ſe totum habet, & ex ſe toto debere diligere, quem profectò fides tāto plus iudicat amandum, quantum & eū pluris meipſo æſtimandū intelligo: quippe qui illud non ſolùm mei, ſed ſui quoque ipſius teneo largitorem. Idem in eodem: Si totū me debeo pro me facto: q̃d addam ꝓ me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tā facile refectus, quàm factus. Siquidem non ſolū de me, ſed de omni quoque q̃d factum eſt, ſcriptū eſt, Ipſe dixit, & facta ſunt. At verò qui me tantùm etiam ſemel dicendo fecit, in reficiēdo profectò & dixit multa, & geſſit mira, & pertulit dura: nec tantū dura, ſed etiā indigna. Quid ergo retribuam dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit: in ſecundo, ſe: & vbi ſe dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo & debebo: quid Deo retribuā pro ſe? Nam etiam ſi me millies rependere poſſem, quid ſum ego ad Dñm? Idem ſuper Cantic. Super omnia reddit te amabilem mihi, bone Ieſu, calix quē bibiſti, opus redemptionis noſtræ. Hoc omninò amorem noſtrum facilè vendicat totum ſibi. Hoc inquam eſt, quod noſtram deuotionem & blandius allicit, & iuſtius exigit, & arctius ſtringit, & afficit vehementius. Multū quippe laborauit in eo Saluator: nec in omni mūdi fabrica tantū fatigationis author aſſumpſit. In dictis ſuis ſuſtinuit contradictores, in factis obſeruatores, in tormentis illuſores, & in morte exprobratores. Idem loquens de opere redemptionis: Quid adhuc, inquit, dormitat tua affectio? imò non dormitat, ſed mortua eſt, ſi huic non reſpōdet beneficio. Anſelmus in lib. Meditationū: Ecce Domine, quia me feciſti, debeo meipſum amori tuo totum: quia me redemiſti, debeo meipſum amori tuo totum: quia tanta promittis, debeo meipſum amori

amori tuo totum, imò tm̄ debeo pluſquàm meipſum, quanto tu maior me es, pro quo dediſti teipſum. Cum ignis non accendatur melius q̄ igne: ignis diuini amoris, quem nobis Deus oſtēdit in redēptione humani generis, maximè deberet incitare nos ad amandum Deum. Chryſoſt. Nō eſt, inquit, aliquis oīno, nō pater, non mater, non amicus, nō alius quiſpiam, qui ita nos aliquando dilexerit, quemadmodū ipſe, qui fecit. Ber. in ſermonibus: O duri & indurati & obdurati filij Adā, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus ſarcinulis tā pretioſas merces expendit. ¶Ad amandum Deum incitat gloria amantibus Deum ſpecialiter ꝓmiſſa & pręparata. 1. Cor. 2. Oculus non vidit &c. quę præparauit Deus his, qui diligunt illum. Iac. 1. Accipiet coronam vitæ, quā repromiſit Deus diligentibus ſe. Mirū eſt, qūo amor noſter Deo euadere pōt: quia ſi venalis eſt, nullus Deo carius emet: dabit ei pro illo regnum æternū. Si eſt dādū, nullus dignior eo eſt q̄ Deus, cū ipſe ſit ſummè bonus. Vnde nulli potiùs, q̄ ei, debet dari. Si verò violentiam requirit, nullus maiorē violētiam pro eo faciet, quàm ipſe. Petit enim eū quaſi gladio euaginato. Aut enim eū amabis, aut æterna morte interficieris. Dauid: Niſi conuerſi fueritis ab amore ſcilicet immūdo, ad amorē Dei, gladium ſuum vibrauit. Aug. in lib. Confeſ. Domine, quid tibi ſum ipſe, vt amari te iubeas à me, & niſi hoc faciā, iraſcaris mihi, & mineris ingentes miſerias? Ad amandū Deum incitant oēs creaturæ. Augu. 10. lib. Cōf. Cælū, & terra, & omnia quæ in eis ſunt, ecce vndiq; mihi dicūt, vt te amem, nec ceſſant dicere omnibus, vt ſint inexcuſabiles. Dupliciter dicunt creaturæ nobis, vt Deum amemus. Vno modo, oſtendendo eum digniſſimū amore noſtro. Bonitas enim vniuerſitatis creaturarum oſtendit creatorē eſſe optimum, & ideo amore digniſſimum. Secundo, quia creaturæ, ſunt dona Dei & beneficia Dei. ¶Ad incitādum verò aliquem ad amandum aliū, efficacior eſt donatio, quàm locutio. Etiam terrena & cæleſtia fecit Deus propter hominem, vt patet ex principio Geneſ. Vbi poſtquam de creatione hominis locutus eſt Deus, ſubditur: Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs terræ, vniuerſæq; creaturæ. Et poſtquā locutus eſt de luminaribus cæli, ſubditur. Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos, & luceant in firmamento cæli, & illuminēt terram. Cùm ſecundū ligna exardeſcat ignis, Eccleſiaſt. 28. magnus deberet eſſe ignis diuini amoris, qui pro lignis Dei, tot habet Dei beneficia, quot ſunt

creaturę. De his lignis legitur Leui.6. Ignis in altari ſemper ardebit quē nutriet ſacerdos, ſubijciēs ligna mane per ſingulos dies. Illos, qui non incitãtur ad Deum amandũ tot & tantis beneficijs, accuſare poterũt ẽt feræ, quæ beneficia ſentiunt, vt ait Sene. Ecce etiam canes amant benefactores ſuos. Refertur ẽt de quodam leone quem quidam miles à ſerpente liberauit, quòd à milite recedere noluit: quid ergo excuſationis habebunt, qui deſerentes redemptorem ſuũ, ſerpenti infernali adhærent? Si lapides cauantur à guttis aquæ aſſiduè cadentis, quam excuſationē habebunt corda dura, quæ non emolliunt aſſidua Dei beneficia? Quaſi infinitæ ſunt creaturæ, quarum vnaquæque ſufficeret ad monendum hominem ad amorē alterius hominis, ſi eam ſibi dediſſet. Quomodo ergo non ſufficiunt vniuerſæ creaturæ ad accendendũ hominem ad amorē Dei? ¶Ad amandum Deũ incitare poſſunt & bona & mala. De bonis iam oſtenſum eſt, quę vniuerſa ſunt Dei dona. De malis verò facile eſt idem oſtẽdere, cùm ſint flagella patris miſericordiarũ erudiẽtis filios ſuos, ex amore paterno procedẽtia. Apocalyp.3. Ego quos amo, arguo & caſtigo. Hebr.12. Quē diligit Deus caſtigat. Et non ſolũ mala pœnæ poſſunt incitare ad Dei amorem: ſed ẽt mala culpæ, quæ Dei miſericordia diſſimulat in his, qui nondum pœnitent, vt ſaltem qñq; pœniteant, vel remittit his, qui pœnitent, vel à quibus cuſtodit eos, qui ſibi adhærent. Aug. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, vt ardentiſſimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquam oĩno dimiſſum, quicquid à vobis non eſt, illo regente, cõmiſſum. Multo fortius debes diligere illũ, qui quæcunq; flagitioſis ad ſe conuerſis dimiſit: in ea cadere nõ permiſit: Quid habes quod non accepiſti? aut qua peruerſitate minus diligis, à quo plus accepiſti? Cogita omnia peccata ſic habenda tanquã dimittantur, à quibus Deus cuſtodit ne committantur. Noli modicum diligere, quaſi à quo tibi modicum dimiſſum eſt: ſed potius multum dilige, à quo tibi multum tributum eſt. Si enim diligit cui donatum eſt ne redderet: quanto magis diligere debet cui donatum eſt vt haberet? ¶Et notandum eſt ꝙ cùm quatuor de cauſis aliquid ſoleat diligi, ſcilicet de cauſa attinentiæ, vel quia in eo deliciæ inueniuntur, vel quia beneficijs iam datis amari meruit, vel quia beneficia ab eo ſperãtur, his quatuor de cauſis amandus eſt Deus. ¶ Cauſa attinentiæ, cùm ipſe ſit pater. Matth.25. Patrem nolite vocare vobis ſuper terram. Vnus eſt enim pater veſter, qui in cælis

lis eſt. Et qui erat pater, factus eſt frater. Matth.vlti. Nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam. Et qui erat dñs,factus eſt ſeruus. Bern.loquēs de filio Dei incarnato:Non hoc loco,inquit, prædicatur magnus dñs & laudabilis nimis: ſed paru⁹ dñs & amabilis nimis. Paruulus vtiq; qui natus eſt nobis, ipſe voluit naſci in mūdo iſto,& quaſi fieri de terra noſtra,vt amabilior eſſet nobis:non.n.ſolent homines amare dominos de terra aliena. Ipſe voluit in ſimilitudinē hominum fieri, vt hominibus eſſet amabilior.Similitudo.n.ad amorem facit.Eccl.13.Omne animal diligit ſimile ſibi. Ipſe humanā naturā diuinæ voluit aſſociari in vna ꝑſona,nunꝗ ab ea ſeparādam in ſignum amoris, vt ſic ſaltem amaremus, à quo agnoſceremus nos amari.¶ Deus etiam amādus eſt à nobis, quia in eo ſunt ſummæ deliciæ.Pſal. Delectationes eius in dextera tua vſq; in finē. ¶ Itē amandus eſt,quia beneficijs ſuis hoc meruit. Bern.in lib.de diligēdo Deo: Multū meruit Deus de nobis, qui etiā immeritis ſeipſum dedit nobis. Quid enim melius ſeipſo poterat dare vel ipſe? Ergo, ſi Dei meritum quæritur, illud eſt præcipuum: quia ipſe prior dilexit nos.1.Ioann.4. Dignus planè q reametur: præſertim ſi aduertatur quis, quos, quantūq; amauerit. Quis enim? nonne is cui omnes ſpiritus conſitentur? Deus meus es tu:quoniam bonorum meorū nō eges. Vera huius charitas maieſtatis: quippe non quærentis quæ ſua ſunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cùm adhuc, inquit,inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo.Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantum? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes,vt filium ſuum vnigenitum daret.Sic meruit iuſtus impijs,ſummus infimis, omnipotens infirmis. Idem in eodem:Vt paucis quod dictum eſt repetā, prior ipſe dilexit nos tantus,& tantum,& gratis, tantillos & tales. Item amandus eſt à nobis propter beneficia, quæ ab eo ſperamus. De quibus require in tractatu Spei. cap.5. ¶ Item notandum eſt, ꝙ ad amorem Dei, nos incitare poteſt amicitiæ eius vtilitas, & inimicitiarū eius damnoſitas, & amici huius fidelitas.¶ Vtilitas,quia nihil fructuoſius eſſe poteſt, quàm à Deo diligi, iuxta verbum Bernard. Ipſe diligentibus ſe, peccata remittit. Luc.7. Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multū. Ipſe eos erudit,Eccleſia.2.Diligite Deū & illuminabuntur corda veſtra.Greg. Interdum compunctionis ardore tantæ ſubtilitatis eſt vis amoris, vt hanc nec ipſe animus poſſit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipſe eos cuſtodit. Pſalm.cuſtodit dominus omnes

diligentes ſe. Ipſe ad ſuáuitatem ſuæ contemplationis etiam in præſenti admittit. Grego. in Moral. Si quis ad contemplationis ſtudium properat: ſemetipſum prius ſubtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis, eſt vis amoris, qui hanc dum à mũdo extrahit, in alto ſuſtollit. ¶ Vtilitas huius amici ſicut & aliorũ amicorũ in neceſſitate apparet, vt in infirmitate, à qua ipſe poteſt liberare, cùm alij amici nõ poſſunt: & in morte, quando alij amici defunctum deſerunt, & amicus iſte eum ſuſcipit. Pſal. In voluntate tua deduxiſti me: & cum gloria ſuſcepiſti me. Et in iudicio, vbi non habebit amicum cui Deus erit inimicus. Eccleſi. 20. Fatuo non erit amicus. Oĩa ſunt amica ei, cui Deus eſt amicus: qm̃ diligentibus Deum, oĩa cooperantur in bonũ. Rom. 8. ¶ Inimicitiarũ ẽt Dei dãnoſitas incitare põt ad amãdũ Deũ. Omnia. n. ſunt inimica inimicis Dei: ẽt ipſimet ſunt ſibi inimici. In Pſal. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. In futuro verò magis apparebunt hæ inimicitiæ, quando pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos. Sapi. 5. Greg. Offenſo creatore, omnis creatura damnatum habet odio. Ipſimet ſi eſſe poſſent, vellent ſe non eſſe. Ipſi etiã ſancti, qui tantum amauerunt peccatores in præſenti, lætabuntur cùm viderint vindictam. ¶ Fidelitas etiam huius amici ad idem poteſt incitare. Eccl. 6. Amico fideli non eſt comparatio: & non eſt digna ponderatio argẽti & auri. ¶ Alij amici quadrupliciter inueniuntur infideles. ¶ Primò, quia aliquando non amant, licet amentur: ſed nõ ſic eſt de amico iſto. Prouer. 8. Ego diligentes me diligo. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum. ¶ Secundò, quia tempore aduerſitatis deſinunt amare. Eccl. 6. Eſt amicus ſm tp̃s ſuũ, & nõ permanebit in tp̃e tribulationis. Sed non eſt ſic in amico iſto. Prouer. 17. Oĩ tp̃e diligit qui amicus eſt (Chriſtus ſcilicet) & frater in anguſtijs comprobatur. ¶ Tertiò, quia qui amant viuos, inimici fiũt mortuorum, ſpoliantes eos bonis ſuis. Eccle. 6. Eſt amicus, qui conuertitur ad inimicitias: amicus verò iſte in morte ſpecialiter oſtendit ſe eſſe amicũ: ſpiritũ enim, qui de habitaculo corporis exit, in cæleſte habitaculũ recipit. ¶ Quartò, quia amici patris, inimici fiunt filiorum: ſed amicus iſte propter patrem filios amat, quandoque vſque in decimam generationem. Exo. 20. Ego ſum dominus Deus tuus &c. faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me. Et vt breuiter dicam, Beatus eſt qui dominum debito modo amat: & væ illi qui eum debito modo non amat. Auguſt. 4. lib. Confeſ. Beatus qui amat te, & amicum

in te,& inimicum ꝑpter te.Solus.n. nullũ charũ amittit,cui oẽs in illo chari ſunt,q̲ nõ amittitũ:te nemo amittit niſi qui dimittit.Idẽ, Hæc oĩa bona ſunt:ſed væ tibi ſi amaueris condita, & deſerueris conditorem.Idem 8.libro de Trinit. Cum aliqua non amentur, niſi quia bona ſunt, pudeat eis inhærendo, non amare ipſum bonum vnde bona ſunt.

De his quæ valent ad hoc vt aliquis ametur à Deo. Cap. I I I I.

DIcto de his quæ poſſunt hominem incitare vt Deum amet, dicendum eſt de his quæ faciunt ad hoc, vt aliquis ametur à Deo. ¶ Septem verò ſunt, quæ ad hoc valere poſſunt.¶Primum eſt ſapientia.Sapi.7.Sapiẽtia infinitus theſaurus eſt hominibus,quo qui vſi ſunt,participes facti ſunt amicitiæ Dei.Et in Eodem:Neminem diligit Deus,niſi eũ,qui cũ ſapiẽtia inhabitat. Nouit dñs,ꝙ de amicitia ſtultorum prouenit damnum & dedecus, ideo nõ vult habere amicitiã cũ ſtultis. Prouer.14. Acceptus eſt regi miniſter intelligẽs. ¶Secundũ eſt,mũditia, quæ effectus eſt ſapientiæ. Iac.3.Quæ deſurſum eſt ſapientia, primũ quidẽ pudica eſt,id eſt,pudicũ faciens. Propter munditiã vocatus eſt Ioannes diſcipulus,quem diligebat Ieſus.Io.vlti.Prouerb.22.Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum ſuorum, amicum habebit regem. Can.6.Dilectus meus mihi & ego illi, qui paſcitur inter lilia.Puritate enim delectatur. Sapien. 6. Incorruptio facit proximum eſſe Deo. ¶Tertium eſt,manſuetudo,quę multum aſſimilatur Deo, cuius bonitatem alicuius malitia non perturbat: & ideo Deo amabilem facit. Propter manſuetudinem Moyſes, qui erat manſuetiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur ſuper terram, Numeri 12. ſpecialiter amicus Dei fuit. Eccle.45. Dilectus Deo & hominibus Moyſes. ¶ Quartum eſt,liberalitas,quæ multum aſſimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales, vt eis daret: alias creaturas, vt eas daret. Sen. Qui dat beneficia, Deũ imitatur. Maximè verò deum imitabitur, qui pauperibus nihil iudicauerit, q̃ miſereri, pretioſius. Liberalitas ratione ſimilitudinis, hominem reddit Deo amabilem.3. Corinthiorum 9.Hilarem datorem diligit Deus.¶ Quintum eſt, humilitas propter quã Dauid fuit vir ſecũdum cor Dei.1. Reg.15. Mat.9.In ſignum amoris,quem habet Deus àd humiles, Deus amplexatus eſt paruulũ. Et Beniamin frater minimus,Gen.43. vocatur amantiſſimus domini. & Deutero.33.¶Sextũ eſt, dilectio.Diligit enim dominus eos, qui ſe diligũt:alioquin eſſet infidelis. Bernar.in epiſtolis: Nemo ſe amari diffidat, qui iam amat.

Libenter Dei amor noſtrũ, quẽ præuenit, ſubſequitur. Nam quo reamare pigebit, quos amauit necdũ amantes? ¶ Septimũ eſt, tẽporaliũ contemptos. Matt. 19. Si vis perfectus eſſe &c. Gl. interli. In dilectionẽ Dei. Senec. Nemo dignus Deo, qui opes non contempſerit. Temporalia amata inquinant. Iuxta verbũ Ber. Ideo anima tẽporalia amans, quaſi inquinata, indigna eſt Dei amore. Aug. in li. Soliloquiorũ: Si alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure ſe tibi non daret, ſi aliud à te quicquã præter ſe amari cõperiſſet. Sic qui in bonis contemptibilibus amorẽ ſuum ponit, Dei amore eſt indignus.

De modo amandi Deum. Cap. V.

SEquitur de modo amãdi Deũ. Modus autem diligendi Deũ, eſt ſine modo diligere: vt ait Bern. in libr. de diligendo Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In Dilectione Dei non alia ratio, nõ alia diſcretio eſt: niſi vt ſicut ille cũ dilexiſſet nos, in finem dilexit nos: ſic ſi fieri poteſt, nos in infinitum diligamus eum. Sicut beatus vir, qui in mandatis eius cupit nimis. Sed cùm nullum finem vel terminum habere debeat deuotio amantis: tamẽ terminos ſuos & fines & regulas habere debet actio operantis. Idem etiam oſtendit modum amandi Deum eſſe, vt amemus eum quantũ poſſumus, dicẽs ita: Deus meus, adiutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidẽ iuſto, ſed planè non minus poſſe meo: qui etſi quantũ debeo non poſſum, non poſſum tamen vltra quàm poſſum. Potero verò plus, cùm plus donare dignaueris: nunquam tamen prout dignus haberis. ¶ Modus etiã amandi Deum oſtenditur Deute. 6. his verbis: Diliges dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Itẽ Mat. 22. Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & in tota mente tua. Verba Deut. videntur pertinere ad illas tres vires animæ, quæ ſunt vis rationalis, uis concupiſcibilis & iraſcibilis. Fortitudo enim quæ tertio loco ponitur, ad iraſcibilẽ pertinet. Verba verò Matthæi videntur pertinere ad illas tres vires animæ: quæ ſunt intellectus, voluntas, & memoria. Vnde mens cuius eſt memorari, tertio loco ponitur. Lucas uerò 10. vtrũq; videtur tangere, dicẽs: Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Et accipias idẽ per hoc, qđ dicitur, ex omnibus viribus tuis: & per hoc qđ dicitur in Deut. ex tota fortitudine tua. ¶ Et notãdũ, ꝙ ſecundum Greg. iſta verba, Ex toto corde tuo &c. & ad inculcationẽ ponũtur. Secundùm Aug. totalitas iſta aliter accipienda eſt, prout cõpetit

ſtatui

ſtatui patriæ: aliter prout competit ſtatui vitæ. Secundum, ꝙ competit ſtatui patriæ, attēditur in hoc totalitas iſta, ꝙ omnes motus animæ ad Deum referantur:& ſic nō impletur in vita præceptū illud: niſi forſitan ad tempus breue à viris perfectiſſimis. Tn̄ ſm̄ Aug.ideo præcipitur: q̄a nō recte curritur, ſi quò currēdū eſt,neſciatur. Quomodo aūt ſciretur,ſi nullis præceptis oſtēderetur? Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi,ꝙ non pōt in vita impleri:q̄a præcepto affirmatiuo nō obligatur quis,vt illud impleat ſemper: ſed vt impleat illud loco & tēpore. Nullum verò præceptū negatiuum potuit eſſe ſimile huic.Illud enim obligat vt ſemper impleatur: & ideo neceſſariò homine faceret tranſgreſſorem.Bern.Mandata impoſſibilia non fecerūt tranſgreſſores homines,ſed humiles. Secundum verò,ꝙ cōpetit ſtatui vitæ,totalitas iſta in hoc attenditur, ꝙ nullus motus ſit in anima amori Dei contrarius, nec aliquid præter Deum propter ſe ametur. Ad primū pertinet illa expoſitio Aug. Toto corde, ideſt, intellectu, ſine errore: tota anima,id eſt, voluntate,ſine contradictione: tota mēte,id eſt, memoria, ſine obliuione. Ad ſm̄ pertinet quod dicit Aug.in lib.3.de doctrina Chriſtiana,cum ait, Toto corde,tota anima,tota mente, nullam vitæ noſtræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quaſi locū dare, & alia re velit frui: ſed quicquid aliud diligendū venerit in animū, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Frui,eſt amore inhęrere alicui rei ꝑꝑ ſeipſam: vt ait Aug. Idē Aug. in lib.Soliloquiorū: Ego non puto vllarū rerū vocandam cupiditatē, quæ propter aliud requirūtur. Idē in eodē: Iam certè oſtendiſti nihil aliud me amare, quàm ſapiētiā. Siquidē qđ non proptet ſe amatur,nō amatur. Ego autē ſolam per ſe amo ſapientiā, cætera verò adeſſe mihi uolo, vel deeſſe timeo propter ipſam.Loquitur de ſapientia increata.Contra totalitatem ſiue perfectionem amoris diuini, ſolus ille amor eſt, quo amatur aliquid præter Deū,non propter Deū.Augu.10.lib. Confeſſionū:dn̄e,minus te amat,qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Modus ergo amandi Deum eſt, vt ipſe ametur ſuper omnia, & propter ſe. Secundùm Bern. verò ſic exponitur verbum priùs poſitū,Diliges &c. toto corde, id eſt, ſapienter: tota anima,id eſt, dulciter: tota virtute,id eſt, fortiter vel perſeueranter. Idem. Diſce Chriſtiane à Chriſto,quemadmodū diligas Chriſtum.Diſce amare dulciter, prudenter, fortiter: dulciter,ne illecti: prudenter ne decepti:fortiter,ne oppreſſis, ab amore domini auertamur. Idē, Non abduci blanditijs, nec ſeduci

fallacijs, nec iniurijs frangi: toto corde, tota aīa, tota virtute diligere eſt. Idem exponens quid ſit amare dulciter, ſapienter, & fortiter: Dulciter, inquit, amat, q̃ Chriſto paſſo cōpatitur, compūgitur & mouetur. Sapienter amat, qui ab eccleſiaſtici ſēſus puritate nulla deuiat veriſimilitudine, & qui diſcretionis metā nulla ſuperſtitione, vel leuitate, vel ſpiritus feruentioris vehementia deſerit. Amor fortis eſt, quū nec vlla vi laborum, vel tormentorum, vel ēt metu mortis, iuſtitia deſeritur. Item toto corde Deū diligit, qui gloriam in ſolo Deo quærit. In corde.n. magnanimitas pertinēs ad vim iraſcibilem, intelligitur. Anima verò pōt referri ad concupiſcibilē, cuius eſt velle. Mens verò, cuius eſt meditari, ad rōnalē. Totis ergo his tribus viribus aliquis Deum amat, quū vis rōnalis à ſolo Deo deſiderat, & ab eo ſolo ſe poſſe ſapientē fieri credit: & quū vis concupiſcibilis reputat Deum gaudiū ſuum, & in illo ſolo gaudere quærit, & quū vis iraſcibilis in illo ſolo gloriari deſiderat, aliam gloriam contemnens. Item notandū, ꝙ toto corde ſiue intellectu Deū amat, qui intellectum ſuum in obſequium Chriſti captiuat, & qui ſtudiū ſuum Chriſto dat, & ad viſionem Dei toto deſiderio anhelat. De primo legiẽ 2. ad Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Et notandum, ꝙ quadruplex debet eſſe captiuatio intellectus noſtri. ¶ Prima, vt in his quæ ſunt fidei, Deo obediamus. Hilarius: Soli Deo de ſe credendū eſt, qui ſe ſolus nouit. Secunda, vt male de nobis, & bene de proximo ſentiamus. Senec. Quod homines libenter faciunt de alijs, de te apud te male exiſtima. Tertia, vt ſenſum ſuperioris noſtri, ſenſui noſtro prę feramus: quod maximè faciendum eſt in religione. Ber. Lignū in paradiſo ſcientiæ boni & mali, cenſura diſcretionis eſt in conuerſatione religionis penès patrem ſpiritualem, qui dijudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur, ipſius eſt diſcernere, aliorū obedire. Quarta, vt circa noſmetipſos intendentes, ab alijs oculos auertamus. Ber. Temetipſum ſolicitè cuſtodi: & vt temetipſum cuſtodias, ab omnibus oculos auerte. Chriſto ſtudiū ſuū dat, qui ea, q̃bus adiuuamur in Deū, ab eis quibus impedimur, ſagaciter ſecernit, ꝙ eſt prudentiæ: vt dicit Aug. Itē qui doctrinam Chriſtū neſcientē, faſtidit. Ber. Si diſputes, aut conferas, non ſapit mihi, niſi ſonuerit ibi Ieſus. Itē qui in creaturis Deum intelligit. Aug. Væ illis, qui diligunt nutus tuos pro te. Nutꝰ tui ſunt: omne creaturarū decus. Tota anima, ſiue tota volūtate amat, qui perfectè obedit, quē nec timor mali tranſitorij exterret, nec amor

boni

boni tranſitorij ab obedientia retrahit. Tota mente, ſeu memoria Deum diligit, qui ea quæ Deo diſplicent, & ab amóre eius impediunt, obliuioni tradit: vt ſunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dum recogitantur, ſunt quaſi ferrum in vulnere, quod vulneris ſanationem impedit. Itē qui ea, quæ ad honorē Dei pertinēt, & ſalutem animarum memoriæ infigit, & quē magnus amor Dei de alio, q̄ de Deo, diu cogitare non finit: ſicut ſolet accidere fatuè amantibus, qui non poſſunt obliuiſci id quod amant. Ber. ſuper Cant. O amor impetuoſe, qui pręter te cogitare aliud non finis. Deus vult habere amorem cordis noſtri integrum. Prou. 24. Præbe filij mi cor tuū mihi. Leuit. 3. Oĩs adeps dñi erit iure perpetuo. Augu. in ſermone: Totum exigit te, qui fecit te. Sed noli triſtis eſſe, quaſi nihil vnde gaudeas, remaneat in te. Ex hoc enim diligit te, ꝙ diligis Deum ex toto corde. Nec mirum, ſi Deus velit habere cor integrum, quum ſufficiat illud implere. ¶ Et notandum, quòd amor Dei debet eſſe rectus, ſtrenuus, & lætus, deſiderijs plenus. Rectus, vt Deus propter ſe ametur, non propter tēporalia. Aug. 15. lib. de Ciui. Dei: Boni ad hoc vtuntur mūdo, vt fruantur Deo. Mali autem contra, vt fruantur mundo, vti volūt Deo. Aug. Vti eſt id, quod in vſum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruēdum eſt: aliàs abuti eſt, non vti. ¶ Amor, quo aliquis amat Deum ꝓꝓ temporalia, contumelioſus eſt Deo. ¶ Temporalia.n. pręfert ei. Propter quod.n. vnūquodque amatur, illud magis amatur. Item quaſi amor meretricius. Meretrix.n. amatorem ſuum de pauperatū abijcit. Hierem. 3. Quomodo ſi contemnat mulier amatorem ſuum, ſic contempſit me domus Iſrael. Hoc accidet tempore antichriſti, quando Chriſtus erit quaſi pauper: ſpoliabuntur enim, qui ei adhærebunt. Amor talis etiam eſt caninus. Canis enim os nudatum carne deſerit ſtrenuus debet eſſe. Poeta: Amor odit inertes. Item: Militiæ ſpecies, amor eſt diſcedite ſegnes. Non ſunt hæc timidis ſigna ferenda viris. Item: Audacem faciebat amor. Item: Nil certe eſt quod non effræno captus amore Auſit. Lætus etiam debet eſſe, dum tolerat dura pro eo, quem amat. Act. 5. Ibant Apoſtoli gaudētes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cōtumeliā pati, deſiderijs plenus, quum enim maior ignis ſit, ſcintillæ deſideriorum ex ipſo emicant Daniel. 9. Vir deſideriorum es. Eſa. 26. Anima mea deſiderauit te in nocte. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Bernar. ſuper Can. Anima amans fertur votis, trahitur deſiderijs. Item amor facundus eſt.

Poeta: Facūdum faciebat amor. Philoſophus: Verborū abundantiā tranſmittit affectio. Amās ſui ipſius obliuiſcitur. Aug. de verbis dñi: Oblita eſt aīa ſeipſam, ſed amando mundū. Nunc obliuiſcatur ſe, ſed amando artificē mūdi. Item amans, dolores corporis non ſentit. Bernar. Nō mirum, ſi exul à corpore dolores non ſentiat corporis: neque hoc facit ſtupor. ſed amor. Submittitur enim ſenſus, non amittitur: nec deeſt dolor, ſed contemnitur. Item amor dignitatis eſt neſcius. Bern. in lib. de conſideratione: Amor dñm neſcit. Agnoſcit mater filiū & in inſulis. Idem ſuper Cantic. Anima amans maieſtati oculos claudit, aperit voluptati. Idem loquens de anima ardenter amante: Proprio inebriatur amore, vt maieſtatē non cogitet. Qui enim reſpicit terrā, & facit eā tremere, & iſta ſe ab eo poſtulat oſculari, ebriane eſt? Ebria prorſus. Amor etiam omnia vincit. Bern. ſuper Cant. Præceps amor nec iudicium præſtolatur, nec conſilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi ſubijcitur. Item: Quid violentius triūphat de Deo? Amor. Quid tamen tam non violentum quàm amor? Quæ iſta vis, quæſo, tam violenta in victoriam? tam victa extra violentiam? Bernard. ſuper Cantic. Magna eſt & violenta vis charitatis, ipſum effectum Dei attingens & penetrans, & velut ſagitta iecur eius tranſfigens Cantic. 4. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.

De diuerſis ſpeciebus diuini amoris.
Cap. VI.

NOtandum, quòd quadruplex eſt amor Dei. Primus eſt, naturalis, quo amore omnes amāt Deum & boni & mali. Auguſt. in lib. Soliloquiorū: Deus, quem amat omne quod amare poteſt, ſiue ſciens, ſiue neſciens. Secundus, eſt amor quo aliquis amat Deum, eò quòd cognoſcit eum ſibi neceſſariū. In Pſal. Diligam te domine fortitudo mea: dñs firmamentum meū, & refugium meum, &c. Tertius, eſt amor quo aliquis Deū amat propter delicias quæ in eo ſunt. Sapien. 8. Et amator factus ſum formę illius. Quartus, eſt amor amicitiæ quo aliquis amat Deum, eò quòd digniſſimus ſit amore: qui amor eſt purè gratuitus. Bernar. ſuper Cantic. Amat caſtè, qui ipſum, quē amat, quærit, non aliud quicquam ipſius. Item ſuper Cantic. Amor per ſe ſufficit: is per ſe placet & propter ſe, ipſe meritum, ipſe præmium eſt ſibi. Tres vltimas ſpecies amoris videtur tangere Bernar. in libr. de diligendo Deo, his verbis: Natura ita condita fuit, vt habeat iugiter neceſſarium protectorem, quem habuit & conditorem, vt quæ niſi per ipſum non valuit eſſe, ſine ipſo nec valeat ſubſiſtere: quod ſanè

ne de ſe creatura ignoret,& ſibi, quod abſit,arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor tribulationibus exerceri, vt cum defecerit homo, & ſubuenerit Deus,ab homine vt dignū eſt,honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Fit itaque hoc modo, vt homo qui præter ſe neminem diligere nouerat, etiā Deum vel propter ſe diligere incipiat, qui in ipſo nimirum, vt ſæpe expertus eſt, omnia poſſit, quæ poſſe profit, & ſine ipſo poſſit nihil. Amat ergo Deum, ſed propter ſe, non propter ipſum. At ſi frequens ingruerit neceſſitas, ob quam & frequens ad Deum fiat conuerſio, & à Deo frequens liberatio conferatur: nonne & ſi fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum,per totiens liberari, emolliri neceſſe eſt ad gratiam liberātis, quatenus homo Deū diligat, non propter ſe tantùm, ſed propter ipſum? Ex occaſione quippe frequentium neceſſitatum, crebris neceſſe eſt interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando guſtari, guſtando probari: quoniam ſuauis eſt dominus. Ita fit vt ad diligendum purè Deum, plus iam ipſius alliciat guſtata ſuauitas, quàm vrgeat noſtra neceſſitas.Suauitatem potes intelligere, vel eius delectabilitatē, vel benignitatem.

De ſigni diuini amoris. Cap. VII.

Decem ſunt ſigna quibus perpendi poteſt vtrùm aliquis amet Deum. ¶ Primum eſt, quum aliquis libenter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus.Vnde ſuper illud Io. 20. Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti eum, dicit gl. Non dicit quem: quia hoc in animo agere ſolet vis amoris, vt quem ſemper cogitat, nullum alium ignorare credat. Sapiē. 6. Cogitare de illa, ſenſus eſt conſūmatus. loquitur de ſapientia increata. ¶ Secundum eſt, quum aliquis eſt libenter in domo Dei. Lucæ 2. dicitur de Anna quòd non diſcedebat de templo, quæ meruit intereſſe præſentationi domini in templo. Et Chriſtus quum eſſet duodecim annorum, inuentus eſt in templo. Lucæ 2. qui matri ſuæ & Ioſeph ait: Neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ſuper illud Matt. 21. Intrauit Ieſus templum. dicit gl. Ingreſſus vrbem, primò templū adijt: dans formam religionis, vt quocunq; imus,primùm domū orationis,ſi ibi eſt, adeamus. Chryſoſto.Propriū erat boni filij,vt veniens, primo ad domum curreret patris. Tu autem imitator Chriſti factus, quum in aliquam ingreſſus fueris ciuitatē, primò ante omnē actū ad eccleſiā curras. ¶ Tertiū eſt,cum aliquis de Deo vel cum Deo libenter loquitur.

De

De hoc habemus exemplum in Magdalena, quæ Chriſtũ dilexit multum: cuius verba, quę haben tur in euangelio, vel de Deo vel cũ Deo fuerunt. Vnde habes Io. 11. Dñe, inquit, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. Alia tria habes Ioan. penul. Tulerũt, inquit, Dñm meũ, & neſcio vbi poſuerunt eũ. Et paulò pòſt: Dñe ſi ſuſtuliſti eũ, dicito mihi, & ego eũ tollã. Et iterũ: Venit Maria Magdalena annuntiãs diſcipulis, quia vidi Dñm, & hæc dixit mihi. 1. Petr. 4. Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei. Et ſuper illud Roma. 8. Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Dicit Chryſoſtomus: Hic amantium mos eſt, vt amorẽ ſuũ ſilentio tegere nequeant: ſed neceſſarijs & charis ſuis efferunt & prodũt, & flãmas intra pectus ſuum cohibere nõ poſſunt. Enarrãt frequẽtius, vt ipſa aſſiduitate narrandi ſolatium amoris ſui capiant, & refrigeria immenſi ardoris aſſumant. Sic ergo facit hic beatiſſimus amator Chriſti. ¶ Quartũ eſt, quum quis libenter Deũ audit, & audita ab eo retinet memoriter. Lucæ 2. Maria conſeruabat oĩa verba hæc, conferens in corde ſuo. Eiuſdem: Magdalena ſedens ſecus pedes Dñi, audiebat verbũ illius. Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. ¶ Quintũ eſt, cum quis libenter dat pro Deo. Cantic. vlti. Si dederit homo omnẽ ſubſtantiã pro dilectione, quaſi nihil, deſpiciet eã. Et lucæ 7. dicit Dñs de Magdalena poſt beneficia eius enumerata, Dimittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtantiam mũdi huius, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Sextum eſt, quũ aliquis pro Deo libenter patitur Eccleſi. 2. In igne probatur aurũ & argentũ: homines aũt receptibiles in camino humiliationis. Ioan. 18. Calicem, quem dedit mihi Pater, nõn vis vt bibam illum? Gregori. in prima parte Moralium: Pœna quippe interrogat, ſi quietus quis veraciter amet. ¶ Septimum eſt, quũ mandatis Dei aliquis obedit. 1. Ioan. 5. Hæc eſt charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus. Itẽ 2. Io. Hæc eſt charitas, vt ambulemus ſecundom mandata eius. Io. 14. Si ꝗs diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit. Specialiter ſignum diuini amoris eſt, ſi quis ſeruat illud mandatum, quod Saluator ſpecialiter dicit ſuum. Ioann. 15. Hoc eſt præceptũ meum, vt diligatis inuicem. 1. Ioã. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrẽ ſuũ. Maximè amor pauperum, ſignũ eſt diuini amoris. Illi enim non amantur propter ſe, ſed propter Deum. Prouer. 19. A paupere & amici quo habuit ſeparantur. In eodem:

codē: Fratres hominis pauperis oderūt eum, & amici procul receſſerunt ab eo. ¶ Octauum eſt, quum quis amat, quæ Deo placent & odit quæ Deo diſplicent. Ad primum monemur exēplo Chriſti, Matth. 12. Quicūque fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis eſt, ille meus frater, & ſoror, & mater eſt. Ad ſecundum, exemplo Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nonne qui oderūt te Domine oderā, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? &c. Item: Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Item: Vidi præuaricantes, & tabeſcebam. Ambroſius ſuper Beati immaculati. Si is qui non relinquit parentes propter nomē Dei, non eſt Deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos, acceptus Deo eſſe non poterit? Hieronymus in epiſtolis: Nationes aduerſariorum immortali odio perſequimur: blaſphemantibus Deum, clemētem porrigimus manū. Ambroſius in Hexamerō: Quid nos dignū noſtro referimus creatori, cuius cibo veſcimur, & diſſimulamus iniurias? ¶ Nonū eſt, quum quis frigeſcit à ſolicitudine & amore mundi. Gregorius: Tāto frigeſcit quis à curis ſeculi, quanto ſurgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob q̄ angelū tenuit, vno mox pede claudicauit: q̄a qui vero amore ſublimia reſpicit, iam in hunc mundū duplicibus deſiderijs incedere neſcit. ¶ Decimum eſt, quū aliq̀s magnū honorē exhibet miniſtris Dei: ſicut qui eos ſpernit, Deū ſpernit. Matt. 10. Sic qui eos honorat, Deū honorat. Ecc. 7. In omni virtute tua dilige Deum, qui te fecit, & miniſtros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes.

De his quæ incitant ad amandum proximum. *Cap. VIII.*

Notandum quòd licet debeamus amare Deum, & nos, & proximum: tamen non habeamus ſpeciale præceptum de amore noſtri, nec ſpecialis tractatus erit hic de amore illo, eo q̀ amare Deum, ſit amare ſeipſum. Vnde Aug. Ille ſolus ſe nouit diligere, qui Deum diligit. Siquidem ille ſe ſatis diligit, qui ſedulò agit, vt ſummo & vero fruatur bono: quod ſi nihil aliud eſt, quàm Deus, quis cunctari poteſt, quin ſeſe amet, qui amator eſt Dei? Itē Augu. Quū illa dilectione, quam Deus imperat, debeat homo diligere Deum, & ſeipſum, & proximum: non tamē ex hoc tria præcepta data ſunt: vt intelligatur nullam eſſe aliā dilectionem, qua quiſque diligit ſeipſum, niſi quòd diligit Deū. Qui enim aliter diligit, ſe potius ſe odiſſe dicendus eſt. ¶ De amore verò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primò dicetur de illis quæ poſſunt incitare ad hoc, vt amemus proximum. ¶ Secundò de his, quæ poſſunt valere ad hoc

hoc vt amemur à ꝓximo.¶Tertiò,de modo amādi eū.¶ Quartò, de diuerſis ſpeciebus huius amoris.¶Circa primum,notandum , quòd ad amādum proximum , Primò poteſt nos incitare ſacra ſcriptura,quæ totiens ad hoc monet.Leuiti.19. Diliges amicum tuum ſicut teipſum . Et in eodē : Diligetis aduenā quaſi voſmetipſos. Et Deute.10.Amate peregrinos. Matth.22. & Lucæ 10.Diliges proximum tuum ſicut teipſum.Ioann.13.Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem.Idem 15. Et 1.Ioan. 4.Chariſſimi, diligamus nos inuicem. Et ſpecialiter illa ſcriptura deberet nos incitare ad hoc, quæ oſtendit præceptum de dilectione proximi, ſpecialiter eſſe præceptum Saluatoris. Ioann. 15. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur in vita beati Ioannis Euangeliſtæ, ꝙ quum ipſe deueniſſet ad vltimam ſenectutem, & vix inter diſcipulorum manus ad eccleſiam deferretur, nec poſſet plura docere verba , ad quamlibet pauſam hoc dicebat:Filioli, diligite alterutrum. Tandem diſcipuli & fratres, qui aderant, audientes ꝙ eadem verba ſemper diceret,dixerunt:Magiſter, quare ſemper hæc loqueris? qui reſpondit : Quia præceptum Domini eſt,& ſi ſolum fiat, ſufficit. ¶ Hoc præceptum lucidum eſt & breue, vtile & leue. Talę ſiquidem debuit eſſe præceptum optimi præceptoris. Dionyſ.Optimi eſt optima adducere. Lucidum debuit eſſe,ne quis dicat:non mihi licuit intelligere.Breue, ne ꝗs dicat: tædet me legere. Lucidum decuit eſſe præceptum eius, qui erat lux vera.Io.1.& Pſal. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.Decuit verbum ęternum in incarnatione abbreuiatum abbreuiare legem.¶Decuit ēt vtile eſſe præceptum illius,qui ad hoc venerat, vt ſe totum in vtilitatem noſtram expenderet. Hieronymus:O nimiam Dei clementiam,ò ineffabilem Dei benignitatem: præmiū nobis pollicetur,ſi nos mutuò diligamus,& ſi nobis ea præſtemus inuicem, quibus inuicem indigemus. Et nos ſuperbo ſimul & ingrato animo ei renitimur, cuius imperiū beneficium eſt.Decuit etiam eſſe leue præceptum benigniſſimi domini.Matthæi 11. Iugū enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue. Verè leue eſt hoc præceptum, quū à quolibet poſſit impleri,& à paupere & à diuite , ab infirmo & ſano.Non eſt neceſſe emere oues & boues, vel ire vltra mare,vt hoc præceptum impleatur.Deut.30.Mandatū hoc, qđ ego præcipio tibi hodie , non ſupra te eſt,neq; ꝓcul poſitū &c. ſed iuxta te ē ſermo valde in ore tuo & in corde tuo,vt facias illū. Dicebat præceptū eius, qui venerat legem implere,eſſe legis plenitu-

nitudinem: plenitudo aũt legis, eſt dilectio. Ro. 13. ¶Secũdo põt incitare ad amorẽ ꝓximi, amor, quem videmus inter animalia irrationabilia eiuſdem ſpeciei. Eccleſiaſt. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi. Et pòſt: Omnis caro ad ſimilem ſui coniungetur. Si lupus, & leo, & ſerpens nõ exercent, illam ferocitatem in animalia quæ ſunt ſuæ ſpeciei, quam exercent in alia, quid dicendum eſt de homine, qui deſæuit in alium hominem, niſi ꝙ ferocior eſt lupo, leone, & ſerpente? Etiam ipſa aqua, quæ naturaliter habet pugnã cum igne, pacem habet cum alia aqua, quę eſt eiuſdẽ ſpeciei cum ea. ¶Tertiò, fraternitas naturalis, quæ eſt inter omnes homines: Augu. in libr. de diſciplina Chriſtiana: Si putamus non eſſe proximos, niſi qui de eiſdem parentib. naſcuntur: Adam & Euam intẽdamus, & omnes fratres ſumus. Idẽ 12. lib. de Ciui. Dei: Nihil tam diſcordioſum vitio: tã ſociale naturæ, q̃ genus humanũ. Propterea Deus voluit creare parentem vnum, de quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione ẽt in multis concors vnitas ſeruaretur. Quòd verò illa fœmina ex eius latere facta eſt, etiam hinc ſatis ſignificatum eſt, q̃ chara mariti & vxoris debeat eſſe coniũctio. Malac. 2. Nunquid non pater vnus eſt omnium noſtrum? quare ergo deſpicit vnuſquiſque veſtrum fratrem ſuum? Voluit Deus vni cum hominem primo formare, ex quo omnes procederent, vt tanquam fratres, omnes homines ſe amarent. Non ſic legimus factum in angelis, vel animalibus brutis. Dilectio, eſt debitum naturale, quo vnus homo obligatus eſt alteri, à quo debito nullus abſoluitur, quantuncunque ab eo ſoluatur. Vnde ſuper illud Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicem diligatis. dicit gloſ. Auguſt. Sola charitas eſt, quæ etiam reddita ſemper detinet debitorem. Seneca: Hæc ſocietas diligenter & ſanctè eſt obſeruanda, quæ nos omnes omnibus miſcet, & iudicat, aliquod eſſe commune ius generis humani. Plurimũ quoque ad interiorem ſocietatem amicitiæ colendam proficit. Oĩa enim cum amico cõmunia habebit, qui multa cum homine. Ius commune generis humani videtur contineri in illis duobus mandatis, Quod ab alio tibi oderis fieri, vide tu, ne aliquando alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadẽ facite illis. Item Seneca: Mihi ab iſtis ſubtilius præcipi malo, quid amico præſtare debeam, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa ſignificet. Idem Sapiẽtiæ homo, pro amico eſt: ſtultitiæ amicus, non eſt pro homine,

¶Quarto,

¶ Quarto, fraternitas ſpiritualis, de qua Augu. in lib. de diſciplina Chriſtiana: Oẽs quidem fratres, ſm ꝙ hoĩes ſumus; quanto magis ſm ꝙ Chriſtiani ſumus? Ad id ꝙ homo es, vn⁹ pater fuit Adam, vna mater fuit Eua: ad id quòd Chriſtianus, vnus pater eſt Deus, vna mater eccleſia. Hęc fraternitas tanto eſt melior fraterni tate naturali, quanto meliorem habet patrem Deum. Matthæi 23. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim pater veſter, qui in cęlis eſt. Item quanto melior eſt mater eccleſia matre carnali: tanto eſt melior hæreditas cæleſtis quàm temporalis. Heb. 10. Rapinam bonorũ veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiã. Si amandi ſunt fratres, qui diuidendo hæreditatem, portionem vniuſcuiuſque minorem faciũt: quantum amandi ſunt fratres illi, qui portionem vniuſcuiuſq; augent? Quanto.n. plures erunt electi, tanto amplius gaudebunt. Plus.n. gaudebit vnus electorum de gloria aĩæ alterius, q̃ de gloria proprij corporis. ¶ Quinto debet incitare ad amorem proximi, exemplum Chriſti. Nõ enim eſt deſpiciendus, quem Chriſtus ita charũ habuit, quòd prò eius redemptione mori voluit. Appẽde proximum tuum hoc pretio, ne tibi vileſcat. Apocalip. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Ad Titum 2. Qui dedit ſemet ipſum pro nobis. Exemplo ſuo voluit Chriſtus nos ad hoc incitare, quum dicit Ioan. 15. Sicut dilexi vos. ¶ Sextò exemplũ angeli, qui adeò amat hominẽ, vt cuſtodiat eum in omnibus vijs ſuis. Non eſt deſpiciendus homo ab homine, qui adeò charus eſt angelo. Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex his pu ſillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum ſemper vidẽt faciem patris mei, qui in cælis eſt. ¶ Septimo, quòd fraterna dilectio tãtum placet Deo. Eccleſiaſtic. 25. In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorũ, & vir & mulier bene ſibi conſentientes. ¶ Octauo, ſimilitudo quam habet proximus ad Deũ. Licet aliquis amet omnes filios amici ſui: tamen ſpecialem habet amorem ad eũ, qui amplius amicò ſuo eſt ſimilis. Sic licèt ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamẽ ſpecialiter ad hominem, quem cõſtat eſſe factum ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Gene. 1. ¶ Nono, quia membrum eſt corporis, cuius Chriſtus eſt caput. 1. Cor. 12. Vos eſtis corpus Chriſti. Nõ amat caput, qui nõ amat mẽbra. ¶ Decimo, quòd membrum eſt eiuſdem corporis, cuius & ipſe: naturaliter verò amor eſt inter

membra

mēbra vnius corporis. Rom. 12. Multi vnū corpus ſumus in Chriſto; ſinguli aūt alter alterius mēbra. ¶ Vndecimo, emolumentū multiplex, quod ſequitur ex hac dilectione. Eccl e. 4. Melius eſt duos eſſe ſimul, q̄ vnū. Habent. n. emolumētū ſocietatis ſuæ. ¶ Quinq; ſunt emolumenta huius ſanctæ ſocietatis. Primū eſt victoria. Vnde ſubditur Ecc. 4, Si quis præualuerit contra vnum: duo reſiſtūt ei. Prouer. 18. Frater, qui iuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Goliath inuitat ad ſingulare certamen. 1. Reg. 17. Ecōtrario Moyſes ait, Exod. 32. Si quis eſt domini, iungatur mihi. Ambr. Omnis pugna vnanimiter aggreſſa victoriam parit. Secūdum eſt, bonorum abūdantia. Quod enim homini deeſt in ſe, habet in amico ſuo: & ad quod impotens erat per ſe, potens efficitur, eo ſibi coniuncto. Tullius de amicitia: Virtutū amicitia adiutrix à natura data eſt, non vitiorum comes: vt quæ ſolitaria nō poſſet virtus ad ea, quæ ſumma ſunt perueni re, coniuncta & conſociata cum altera perueniret. Tertiū eſt, impetratio eius, quod in oratione petitur. Matt. 18. Si duo ex vobis cōſenſerint ſuper terrā, de omni re quamcunque petierint: fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt. Quartū eſt, mutua exhortatio. Eccl. 4. Vnus enim quō calefiet? Quintū, conſolatio. Prouerb. 27. Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici cōſilijs aīa dulcoratur. Tullius de Amicitia: Solem de mundo tollere videtur, qui amicitiam de vita tollunt: quia nihil à Deo melius habemus, nihil iucūdius. Item Tullius: Quoniam res humanæ fragiles ſunt & caducæ, ſemper acquirendi ſunt, quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate. n. beneuolentiaq; ſublata, omnis eſt de vita ablata iucunditas. ¶ Duodecimo, damnum quod facit fraternum odium vel diſcordia. Hoc enim facit in corpore eccleſiæ, quod facit diuiſio in humano corpore, ex qua ſequit̄ dolor magnus, & quandoque mors. Ideo Saluator multum rogat pro vnitate eccleſiæ. Ioann. 17. Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnum ſicut & nos. Item in eodem: Non pro eis rogo tantum: ſed pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt oēs vnum ſint.

De his quæ valere poſſunt ad hoc, vt quis ametur à proximo. Cap. IX.

EST notandū ꝙ licèt vtrunque ſit appetendū, & amare proximum, & amari ab ipſo: tamē magis appetēdum eſt amare, quàm amari. Beatius eſt magis dare, quàm accipere. Act. 20. Qui ſolùm amari volūt, ignem eſſe volūt in domo proximi ſui, & ipſi in domo propriæ cōſcientiæ frigore pereunt. Ipſi etiā pretioſitatē proximis ſuis & bonis

eorū deſiderāt, de pretioſitate vero ſua bonorū ꝓpriorum nō curāt. Charitas.n.vt prius oſtēſum eſt pretioſitas eſt hois, & operū ipſius.¶Et notandum, ꝙ multa ſunt, q̄ valere poſſunt ad hoc, vt aliquis ametur à ꝓximo. ¶ Primū eſt, modeſtia in ſermone. Eccle.20. Sapiens in verbis amabilē ſe facit: gratiæ aūt fatuorū effundentur. ¶Secundum eſt, ſimilitudo, quæ multum facit ad amorem, ſicut diſſimilitudo ad odiū. Eccl.27. Volatilia ad ſibi ſimilia conueniunt. Ambr. ſuper Pſalm. Beati immaculati. Eſt inſitū bonis, vt vnuſquiſque virtutes ſuas in alijs amet. Econtrario, Oderunt hilarē triſtes, teſtemq; iocoſi. Virtus etiam hominem amabilem reddit. Tullius de Amicitia: Nihil eſt virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendum. Quippe quum propter virtutem & probitatē etiam eos quos nunquam vidimus, quodā modo diligamus. Item in eode: Tanta eſt vis probitatis, vt eam vel in eis quos nunquā vidimus, vel quod maius eſt, in hoſte diligamus. Valet etiā ad hoc, quòd aliquis ametur ſpecialiter, virtus manſuetudinis. Eccl.3. Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam hoīum diligeris. Manſuetudo ad modū adamantis, habet virtutem attractiuam. Ezech.3. Vt adamātem & ſilicem dedi faciem tuam. Valet ēt ad hoc, ꝙ aliquis ametur, fidelitas. Eccl.33. Si eſt ſeruus fidelis tibi: ſit tibi quaſi aīa tua, quaſi fratrem ſic tracta eū. Eccl.27. Dilige proximū, & coniungere fide cū illo. Et eiuſdē 6. Amico fideli nulla eſt cōparatio. Et iterū: Amicus fidelis medicamentū vitæ & immortalitatis. Valēt ēt ad idem obſequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tpe obſequium amicos, veritas odiū parit. Ignis amoris, lignis beneficiorum debet nutriri, alioquin deficit. Obſequia etiam feras ad amorē incitant, & inimicos amicos efficiunt. ad Rom.12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Hoc enim faciēs carbones ignis congeres ſuper caput eius: id eſt, cor eius accendes ad te amandū. ¶ Notandum tamen, ꝙ beneficia non parant amicitiam, niſi quū diſcretè dantur. Eccle.20. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius, qui eum edunt panē illius, falſæ linguæ ſunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neq; enim quod habēdū erat ab alio, ſcilicet directo ſenſu, diſtribuit: ſimiliter, & quod nō erat habendum, ipſe indiſcretè dat danda, & ſimiliter nō danda: propterea ſapientia dicitur eſſe mater pulchræ dilectionis. Eccl.24. Diſcretio enim requiritur ad acquirendum amicū. Sene. Nullū habet maius malū occupatus homo, & bonis ſuis obſeſſus, quàm quòd amicos ſibi putat, quibus nō ipſe eſt:

eſt: quòd beneficia ſua efficacia iudicat ad cōciliandum amicos, cum quidā quo plus debent, magis oderint. Quid ergo? Beneficia non parāt amicitias? Parāt, ſi accepturos licuit eligere: ſi collocata, non ſparſa ſunt. Itaque dū incipio eſſe mentis tuæ, interim hoc cōſilio ſapientū vtere, vt magis exiſtimes pertinere ad rem, quis, quàm quid, acceperit. Tullius in Rethorica: Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocatū eſt. Inter omnia maximè valet ad hoc ꝙ aliquis ametur, ſi ipſe primò amauerit. Augu. Nulla eſt maior ad amorē inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus eſt amicus, qui dilectionem ſi nolebat impendere, nolit rependere. Seneca in epiſtolis: Quæris quomodo amicum facturus ſis citò? Ego tibi monſtrabo amatorium, ſine medicamēto, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Item vt ameris, amabilis eſto.

De modo amandi proximum. Cap. X.

Notandum ꝙ ſcriptura ſacra triplex exemplar nobis miniſtrat ad oſtendendum quomodo proximum amare debeamus. ¶ Primum eſt, amor quo Chriſtus amauit nos. Ioann. 15. Hoc eſt præceptū meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. ¶ Secundum eſt, amor quo amamus noſmetipſos. Mat. 22. & Lucæ 19. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. ¶ Tertiū eſt, amor quem habent membra eiuſdem corporis adinuicem. ad Ro. 12. Sicut in vno corpore multa mēbra habemus, omnia autē mem bra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto. De eodem hr̄ 1. Corint. 12. ¶ Et notandū circa primum, ꝙ Chriſtus amauit nos amore gratuito, ſ. amore gratis dato, nō præcedētibus meritis noſtris reddito. 1. Ioā. 4. In hoc eſt charitas, nō quaſi nos dilexerimus Deū: ſed qm̄ ipſe prior dilexit nos. Sic amare debemus proximū. Non ſic faciūt, qui nolunt amare niſi eos, quibus ſe primò agnoſcuntur amari. Mat. 5. Si diligatis eos, qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Item amauit nos Chriſtus amore recto: quia non propter vtilitatem ſuam, ſed propter noſtrā: non vt à nobis acciperet, ſed vt nobis daret. Seneca in epiſtolis: Amicus, qui vtilitatis cauſa aſſumptus eſt, tandiu placebit, quandiu vtilis erit? Et iterū: Neceſſe eſt, vt initia inter ſe, & exitus congruant. Qui amicus eſſe cœpit, quia expedit, placebit aliquod pretiū illi contra amicitiam, ſi vllum in ea placet præter ipſam. In quid igitur ego amicū paro? Vt habeā pro quo mori poſſim, vt habeam quē in exiliū ſequar, cuius me morti & opponā, & impendā. Iſta, quam tu deſcribis, negotiatio eſt, non

amicitia,quæ ad commodum accedit, quæ quid conſecutura ſit, ſpectat. Idē: Sapiens habere amicū vult,ſed ob nihil aliud,quàm vt exerceat amicitiā, ne tam magna virtus iaceat: non ad hoc,vt habeat, qui ſibi ægro aſſideat, ſuccurrat in vincula coniecto vel inopi: ſed vt habeat aliquem cui ipſe ægro aſſideat,quem ipſe circunuentum hoſtili cuſtodia liberet. Qui ſe ſpectat, & per hoc ad amicitiam venit, malè cogitat: quemadmodū cœpit,ſic deſinet. Parauit amicū, aduerſum vincula laturū opem: quum primū crepuerit catena, diſcedet. Aug. ad Macedoniū: Vera amicitia non pēſanda eſt temporalibus commodis: ſed gratuito amore portanda. Amb. Amicitia virtus, nō quæſtus eſt. Hier. in epiſtolis: In amicis non res quæritur: ſed voluntas. Idē ſuper 12. prophetas: Delicata amicitia eſt, quæ amicorū facilitatē & diuitias ſequitur. Iſtiuſmodi homines nō mihi vidētur amicos,ſed ſeipſos diligere. Tullius de Amicitia: Amicitiā non ſpe mercedis, ſed quòd omnis fructus in ipſo amore eſt, expectandā putamus. Si vtilitas conglutinaret amicitias, eadem cōmutata diſſolueret. Boetius in lib. de conſolat. Quem felicitas amicū fecit,infortunium fecit inimicū. Item amauit nos Chriſtus amore diſcreto. Amor diſcretus eſt, qui perſonas amat, & vitia perſequitur: nec ſic perſonis condeſcēdit, ꝙ vitijs implicetur. Berna. Chriſtus in carnis aſſumptione cōdeſcendit mihi, in culpæ vitatione conſuluit ſibi. Sic amare debemus proximū. Ad Ro. 13. Dilectio ꝓximi,malū nō operatur. Tullius in lib. de Amicitia. Nulla eſt excuſatio, ſi amicitiæ cauſa peccaueris: Nā cùm conciliatrix amicitiæ, virtutis opinio fuerit, difficile eſt amicitiā manere,ſi virtute defeceris. Hæc ſanciatur lex amicitiæ,vt nec rogemus res turpes, nec faciamus rogati. Charitas,iugū eſt à parte anteriori homines ligās. Facit.n.eos concordes in bono. Amicitia verò mūdi, à poſteriori colligat homines,vt vulpeculas Sampſonis. Iudi. 15. Facit.n.cōcordes in malo. Itē Chriſtus amauit nos amore vehementi. Ioan. 15. Maiorē hac dilectionē nemo habet, q̃ vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Sic debem⁹ amare ꝓximū. 1. Io. 3. In hoc cognouimus charitatē Dei: qm̄ ille aīam ſuā pro nobis poſuit, & nos debemus ꝓ fratribus animas ponere. Adeo debemus amare proximū, vt ēt amemus quæ ipſius ſunt. Deut. 22. Nō videbis bouē & ouem fratris errantē,& præteribis: ſed reduces fratri tuo. Itē amauit nos Chriſtus amore fructuoſo, non vocali ſolū. Sic debem⁹ amare ꝓximū. 1. Io. 5. Filioli,nō diligam⁹ verbo,neq; lingua: ſed ope & veritate. In qbuſdā charitas hēt linguā magnā,& manū nullā, Gre.

in Moralib. Dilectio noſtra ſemper exhibenda eſt, & veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis. Idē: Probatio dilectionis, eſt exhibitio operis. ¶ Item amauit nos Chriſtus amore perſeuerāti. Ioā. 13. Cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mūdo, in finem dilexit eos. Sic amare debemus proximū. Sed ſunt, q̲ eum felicē amāt: felicitate verò recedente ab eo, recedunt: hi ſ͡m veritatē nunquam eum amauerūt. Greg. Cùm quis poſitus in proſperitate diligitur, incertū valde eſt vtrū proſperitas, an ꝑſona diligatur. Amiſſio felicitatis, vim interrogat amoris. Qui in aduerſitate proximū deſpicit, apertè cōuincitur, quod hunc in proſperis non amauit. Sene. de remedijs fortuitorū: Multi illū comitantur, mel muſcæ ſequuntur, cadauera lupi, frumēta formicę: prędam ſequitur illa turba, non hominē. Sene. in epiſtolis: Quod tu beneficio tuo ſcire non potes, paupertatis beneficio ſcies. ¶ Illa veros certoſque amicos retinebit. Diſcedet, quiſquis non te, ſed aliud ſequebatur. Boet. in lib. Conſolat. Hæc aſpera fortuna tibi certos ſodalium vultus ambiguoſque ſecernit, diſcedens ſuos abſtulit, tuos reliquit, & nunc amiſſas opes queri deſine, quod pretioſiſſimū diuitiarū genus eſt, amicos inueniſti. Eccl. 12. Non agnoſcetur in bonis amicus, nec abſcondetur in malis inimicus. Eccl. 6. Eſt amicus in tempus ſuum, & non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem: Eſt amicus ſocius menſæ, & nō permanebit in die neceſſitatis. Eccl. 37. Eſt amicus ſolo nomine amicus. Sūt aliqui etiam qui parua occaſione de amicis efficiuntur inimici. Eccleſ. 6. Eſt amicus qui conuertit̄ ad inimicitiā. Tullius. Nihil turpius eſt, quàm cum eo bellū gerere, cum quo familiariter vixeris. Amb. Conſtās debet eſſe amicitia, & ꝑſeuerare in affectu: nec puerili modo amicos mutare vaga quadā ſententia. Tullius: Sodales vetuſtos, nunquā ſequētiū nouitate faſtidias. Procul autem ſit videre, amícis vti quaſi floribus, tandiu gratis, quandiu recentibus. Eccleſ. 9. Non derelinquas amicum tuum antiquū: nouus enim non erit ſimilis illi. Vinum nouū, amicus nouus: veteraſcet, & cū ſuauitate bibes illud. Amicitia, eſt neceſſarium vitæ humanæ præſidiū: ſicut temerè aſſumi nō debet, ſic ſemel rectè appreheuſnm ſperni non conuenit. ¶ Circa ſecundum exemplar notandum, quòd illud mandatum, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic, id eſt, ad quod teipſum: ſcilicet ad gratiam in præſenti, & gloriā in futuro. Vel in ipſo teipſum, id eſt, in Deo. Auguſt. de doctrina Chriſtiana: Quiſquis rectè diligit proximū, hoc cum eo debet agere, vt etiā

ipſe toto corde, tota anima, tota mẽte diligat Deũ. Vel ſic põt intelligi, vt ſit ſenſus: Hoc facias ꝓximo qđ tibi vis fieri: qđ aũt nõ vis tibi fieri, ei non facias, vt hæc duo pręcepta iuris naturalis, quorũ unũ habes Matt. 7. aliud Tob. 4. ſint expoſitiua huius mandati. Iſido. in lib. differentiarum: Duo ſunt erga proximi dilectione ſeruanda, vt beneficij impenſione foueatur, & nulla malitia lædatur. Nõ dicitur, Diliges proximũ tuũ pluſquam teipſum. Videtur pluſquam ſeipſum proximũ vel ſe diligere, qui curationi propriæ non ſufficiens, curam proximi ſui cupit aſſumere. Bernar. ſuper Cantic. Tu, frater, cui firma ſatis propria ſalus nõdum eſt, cui charitas adhuc aut nulla eſt, aut adeò tenera atque arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credat ſpiritui, omni doctrinæ circunferatur vento, imo cui tanta eſt charitas, vt vltra mandatũ quidem diligas proximũ tuũ pluſquam teipſum: & rurſum tantilla, vt cõtra mandatum fauore liqueſcat, pauore deficiat, perturbetur triſtitia, auaritia cõtrahaĩ, ambitione protrahatur, ſuſpitionibus inquietetur, cõuitijs exagitetur, curis euiſceretur, honorib⁹ tumeat, liuore tabeſcat. Tu, inquam, ita in proprijs teipſum ſentiens, qua nunc demẽtia, quæſo, aliena curare. aut ambis, aut acquieſcis? Audi quid conſulat cauta uigilq; charitas: Non qđ alijs, inquit, ſit remiſſio, nobis aũt tribulatio: ſed ex æqualitate. Noli nimiũ eſſe iuſtus: ſufficit vt diligas proximũ ſicut teipſum. Gregor. in Moral. Magna cura neceſſaria eſt prædicatori, vt timoris laceratione ſe mordeat: ne proximũ iuuando, ſe deſerat, ne alios erigens, cadat. Et notandum, ꝙ cùm præceptum ſit, vt proximũ ſicut nos diligamus: qui ſe non diligit, proximum diligere neſcit. Auguſt. in lib. de verbis domini: Vide ſi iam noſti diligere teipſum, & committo tibi proximum, quem diligas ſicut teipſum. Si autem non noſti diligere te, timeo ne decipias proximum ſicut te. Idem in lib. de diſciplina Chriſtiana: Si te interrogem, vtrùm diligas te: Reſpondes, quia diligas: quis enim ſe odit? ergo non diligis iniquitatem: nam ſi diligit iniquitatem, odis te. Non ego dico. Pſalmiſtã audi: Qui diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam. Idem in eodem: Qui diligis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, vt diligeres eum tãquam te, homo qui perdis te? Si enim tuipſe ſic te diligis, vt perdas: te ſic profectò perditurus es eum, quem diligis, ſicut te. Nolo ergo quenq̃ diligas: vel ſolus peri, aut corrige dilectionem, aut reſpue ſocietatem. ¶ In ſumma notandum eſt, quod modus amandi proximum eſt, ut amemus eum ſuper res trãſitorias & citra Deũ,

&

& propter Deum. Vnde qui proximũ diligit debito modo, Deũ plus diligit, propter quẽ proximũ diligit. Et ideo manifeſtum poteſt eſſe, quomodo illud verum eſt. ad Roma. 12. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in vno ſermone completur, Diliges proximum ſicut teipſum. Implens. n. mandatum de dilectione proximi, implet mandatũ de dilectione Dei. Aug. ad Macedonium: Nemo eſſe poteſt veraciter amicus hominis, niſi fuerit ipſius primitus veritatis. Item Aug. Inter quos amicos nõ eſt rerũ diuinarum conſenſio, nec humanarum plena eſſe põt: neceſſe eſt vt aliter, q̃ oportet, humana exiſtimet qui diuina cõtemnit: nec hominẽ rectè diligere nouit, quiſquis eum nõ diligit, qui hominem fecit. Greg. in moral. Per amorem Dei, amor proximi gignitur, & per amorem proximi, Dei amor nutritur. Fõs qui in alto oritur, de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor ſi primò Deo integrè detur, deinde ad proximũ rectè dirigatur, ut ſcilicet proximus ꝓpter Deũ ametur. Tunica Chriſti inconſutilis, quæ unitatẽ eccleſiæ deſignabat, deſuꝑ erat cõtexta. Io. 19. Amore. n. Dei firmata debet eſſe dilectio proximi. Aug. 4. li. Conf. Dñe, beatus qui amat te, & amicũ in te, & inimicũ propter. ¶ Circa tertium exemplar notandum, quòd decem ſunt, in quibus amor, qui eſt reſpectu ꝓximi, imitari debet amorem mẽbrorum eiuſdem corporis. ¶ Primo in hoc, quòd vnum membrũ nõ inuidet alij membro, licèt nõ habeat officium quod illud habet. Si. n. omnia membra nnicũ haberent officium, eſſent quaſi vnum membrũ. 1. Corint. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? & ſi totum auditus, vbi odoratus? Et pòſt: Si eſſent omnia vnũ mẽbrum, vbi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia mẽbra nõ eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere ꝓximo ſuo habenti gratiã, quã ipſe non habet. Aug. in lib. de Virginitate, Duobus malis, hoc eſt Superbia, & Inuidia, diabolus eſt. Itẽ ĩ lib. de diſciplina Chriſtiana: Auertat Deus peſtem inuidiæ ab animis omniũ hominũ. Inuidia diaboli cũ vitiũ eſt: habet matrẽ ſuam. ſ. ſuperbiam: ſuffoca matrem, & non erit filia. ¶ Secundò in hoc, quòd membrum vnum officiũ ſuum ſibi nõ appropriat, ſed gratis alijs communicat. Oculus eſt oculus omnibus mẽbris. Idẽ intellige de cæteris membris. Sic debet aliquis cõmunicare gratiam, quam habet, proximo ſuo. Ad Rom. 12. Multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli aũt, alter alterius mẽbra. Et in eodẽ: Neceſſitatibus ſanctorũ cõmunicãtes. Sed hodie loco huius gratuitæ cõmunicatiõis, abũdat venalitas in eccleſia Dei. Michææ 3. Prin-

cipes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetę eius in pecunia diuinabãt. ¶ Tertio, vnũ mẽbrũ læſum ab alio, ſe nõ vindicat. Sic debet eſſe inter membra eccleſię. Ad Romanos 12. Nulli malũ ꝓ malo redentes. ¶ Quartò, membra infirmiora amplius honoranť. 1. ad Corinth. 12. Quę videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, his honorem abundantiorem circundamus: ſic non debemus deſpicere eos, qui infirmi videntur. ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes. Ambr. Nõ eſt fraternus amor, niſi mutuis ſe præueniat obſequjis. ¶ Quinto, vnum membrum alij compatitur, & congaudet. 1. ad Corint. 12. Si quid patitur vnum membrũ, cõpatiũtur omnia mẽbra: ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent cætera membra. Sic fideles debẽt gaudere cũ gaudẽtibus, & flere cũ flentibus. ¶ Sexto, vnũ membrũ ſibi reputat fieri, quod fit alijs, ſiue ſit bonũ, ſiue ſit malũ. Si lædatur pes, os conqueritur: ſi lauẽtur pedes, os regratiatur, Luc. 7. Intraui in domum tuam, & aquã pedibus meis nõ dediſti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Sic vnus fidelium reputare debet ſibi fieri, quod fit alijs. Vnde caput eccleſiæ dicit, Matthæi 25. Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Sic nec. in epiſtolis loquens cuidam amico ſuo: Mihi id expedit, qđ tibi, aut nõ ſum amicus, niſi quicquid agitur ad te pertinẽs, meũ eſt. Conſortiũ omnium rerũ inter nos facit amicitia, nec ſecundi quicqnã ſingulis eſt, ne aduerſi. In cõmmune viuitur. ¶ Septimo, vnũ membrũ pro alio læſioni ſe exponit: vt manus pro oculo. Sic debent facere fideles, exemplo capitis, qui ſcapulis ſuis obumbrauit nobis in cruce, ictũ recipiens quẽ humanũ genus debebat recipere. ¶ Octauo, cibũ quẽ unũ mẽbrũ recipit, omnibus mẽbris communicatur. Si verò aliquod membrũ amplius debito de illo ſibi retinuerit, ad malũ ſuũ illud retinet. Eſt enim ei materia apoſtematis, vel alterius infirmitatis. Sic etiã eſt inter fideles. Eccleſ. 5. Eſt alia infirmitas peſſima, quã vidi ſub ſole: diuitię cõſeruatæ in malũ dñi ſui. ¶ Nono, vnũ mẽbrum multũ timet ab alio ſeparari. Nec mirũ, cùm ſeparatũ ab alio, ſit inutile. Nõ enim iã viuificatur à ſpiritu, à quo viuificãtur cætera mẽbra. Sic fideles timere debẽt ſeparari à corpore eccleſiæ. Auguſtinus. Nihil ſic debet formidare Chriſtianus, quàm ſeparari à corpore Chriſti. ¶ Decimò, totũ corpus tremorem, & horrorem patitur, ad ſeparationem unius mẽbri a ſe, ſic corpus eccleſiæ timere debet, cùm videt aliquem fidelem ſeparari à ſe, vel

per

per mortē, vel per excommunicationē. Pſal. Dediſti metuentibus te ſignificationē, vt fugiāt à facie arcus. Pœna pſens ſignificatio eſt futurę. Cū aliquis prę ſenti pœna punitur, cogitare debemus qualiter Deus pcutiet vbi nō parcet, ex quo ita percutit, vbi parcit.

De diuerſis ſpeciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum. Cap. XI.

PRimò de amore parentū dicturi ſumus. ¶ Secundò, de amore inter virum, & vxorem. ¶ Tertiò, de amore bonorum. ¶ Quartò, de amore inimicorū. ¶ Quintò, tangemus, aliquid de vera Amicitia. ¶ Circa primū, notandū, q amor parentū multum Deo placet, qui tm̄ parentū nomē diligit, q ſeipſum patrem iuſſerit dici, vt ait Hieronymus. Homini etiam multum prodeſt. Tēpus.n. viuendi extendit: iuxta verbum eiuſdem. Baſilius: Parentes noſtros, vt propria viſcera diligamus. Ad hunc amorē non eſt neceſſe multum homines incitare, cùm natura ad hoc incitet. Superuacuum eſt in id nos impelli, in quod nos imus. Amor tamen iſte nō debet eſſe amori Dei contrarius, ſed ſubiectus. Matthæi 10. Qui amat patrem & matrē pluſquā me, non eſt me dignus. Gregor. in homil. Ametur in hoc mūdo quilibet aduerſarius: ſed in vita Dei contrarius non ametur, etiā propinquus. Hiero. in epiſt. Honora patrem tuum, ſed ſi te à vero patre non ſeparat. Tandiu ſcito carnis copulam, quandiu ille ſuum nouerit creatorē. Amor Dei dominari debet in homine, non amor carnalis. 1. Reg. 1. Reprehendit dn̄s Heli de hoc q filios ſuos ei prætuliſſet: Quare calce abieciſti uictimam meam, & munera mea, quæ pcepi, vt offerrentur in tēplo: & honoraſti magis filios tuos, quàm me? Et 2. Mach. 7. legitur de quadā bona matre, q filios ſeptem pereuntes ſub unius diei tempore conſpiciens, bono animo ferebat. In ea verè vincebat amor Dei, amorē filiorum. Et Abraham paratus fuit filium propriū occidere pp Deum, Geneſ. 22. Et Leuitæ propinquos ſuos occidere ad præceptum Moyſi ſerui Dei. Exod. 32. & Luc. 14. legitur: Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuū, & matrē, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores: adhuc autem & animam ſuam (id eſt temporalem vitā) non pōt meus eſſe diſcipulus. Non ſunt agnoſcendi propinqui, ſecundū carnē, ſi ſalutem impediant. Hiero. in epiſtolis, Ecce, inquit, aduerſarius Chriſtum in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pēdeat nepos, licet ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, vbera quibus te nutrierat, mater oſtendat, licet in limine iaceat, percalcatum perge patrem, ſiccis oculis ac vexillum crucis euola. Solū pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelē. Idem:

Gladiū tenet hoſtis, vt perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo? Matt. 5. Si oculus tuus dexter ſcādalizat te, erue eū, & proijce abs te. Maximè in his, qui viā perfectionis aggreſſi ſunt, nō debet dominari amor carnalis. Vnde dominus, cùm diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærētes te. Reſpondit: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Matt. 12. Bern. in ſermonibus: Quādiu de mundo ſumus, debitores cōſtat nos eſſe parētibus. At poſtquā reliquimus noſmetipſos, multo magis ab eorum ſolicitudine liberi ſumus.

¶ *De amore inter virum et vxorem.*
Cap. XII.

DIcendum de amore qui eſt inter virū & vxorē. Coloſ. 3. Viri diligite vxores veſtras, & nolite eſſe amari ad illas. Et notandū, ꝙ 16. ſunt per quæ poſſunt viri induci ad amandum vxores ſuas. ¶ Primū eſt, exēplū Chriſti. Ephe. 5. Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea. Et pōt hæc ſimilitudo in duobus attendi. Primo, in hoc ꝙ deſideret ſalutem vxoris. Chriſtus. n. pro ſalute eccleſiæ mortuus eſt. Secundo in hoc, ꝙ ſi adulteret, & poſt pœniteat, eam miſericorditer recipiat. Oſee 3. Dilige mulierem dilectam amico, & adulteram: ſicut diligit Dominus filios Iſrael, & ipſi reſpiciunt ad Deo alienos. Et Ierem. 3. Tu fornicata es cū amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus, & ego ſuſcipiam te, Aug. Quid tibi durū videtur, vt poſt adulterium reconcilietur, coniux? ſi fides adſit, non erit durū. Cur. n. adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia eſſe ſanatos? Item non erit turpis nec difficilis etiam perpetrata, & purgata adultera, recōciliatio cōiugum: vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum: non vt poſt Chriſti diuortiū adultera reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortiū & adultera non uocetur. ¶ Secundum eſt hoc, quòd corpus mulieris eſt ipſius viri: vnde debet amare illud tanquam ſuum. Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. 1. Corinth. 7. Ad Epheſ. 5. Viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. ¶ Tertiū eſt, quòd vir, & vxor ſunt uelut vna arbor. Sicut planta, & ramus qui plantæ inſeritur, vnam arborem efficiunt, & vnum fructum ferunt, & neuter illorum ſufficiens eſt ad ferendum fructum illum: ſic nec vir, nec vxor ſufficiens eſt ad generādam prolem: vnde deberent amorem inuicem habere, ſicut ramus inſitus adhæret plātæ. Matth. 19. Iam nō ſunt duo, ſed una caro. ¶ Quartū eſt, ꝙ mulier de coſta viri formata eſt. Noluit Deus formare mulierem de limo terræ, ſicut virum: imo de carne, & oſſe viri, vt vir amaret

amaret eam tanquã ſeipſum, eò ꝙ de ipſo facta eſſet. Gen.2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Eph.5. Qui ſuam vxorẽ diligit, ſeipſum diligit. Et poſt in eodẽ: Vnuſquiſque vxorẽ ſuã ſicut ſeipſum diligat, vxor au tẽ timeat virum ſuum. ¶ Quintũ, qđ amorẽ ei promiſit, cũ anulum in manu eius poſuit, & cũ ad miſſam in præſentia Domini ci corporis oſculũ ei dedit, ad minus ſm conſuetudinem aliquarum eccleſiaru. Oſculum enim, ſignũ eſt amoris, & pacis. In anulo verò, qui nec digitum excedit, nec exceditur, ſed ei adæquatur, intelligitur ꝙ amore carnali illi ſoli debet adhærere. Et ſicut anulus alium digitum cum digito illo, in quo poſitus eſt, capere non põt: ſic amor viri ad aliam mulierẽ diuidi non debet. Ideò autẽ ponitur anulus in digito illo, in quo eſt vena, quæ vſq; ad cor ꝓtenditur: quia coniuges ex corde debent amare ſe, & non ſolùm ſignis exterioribus. ¶ Sextum eſt, ꝙ conſanguinei coniugum propter coniugium eorum mutuò ſe amant. Vnde mirum eſt, cùm tot propter eos ament ſe, ſi ipſi ſe non ament. Quandoque patria vna vno matrimonio ad concordiam reducitur: vnde mirum eſt quomodo inter perſonas illas quæ matrimonio cõiũctæ ſunt, diſcordia durare poteſt. ¶ Septimũ eſt, ꝙ vxor patrẽ & matrẽ & alios propinquos ſuos propter virum dimittit, & ei adhæret. Vnde infideliter agit, ſi hanc non amet. Hier.2. dicit Dñs ad ſpõſam ſuã: Recordatus ſum tui, miſerãs adoleſcentiã tuã, & charitate deſponſationis tuæ, quandọ ſecuta es me in deſerto. ¶ Octauũ eſt, ꝙ niſi ament ſe, in magna miſeria erũt. Prou.27. Tecta perſtillantia in die frigoris, & litigioſa mulier comparãtur. Sicut nõ quieſcit hõ ſub tecto perſtillanti, præcipuè ſi tempus frigidũ ſit: ſic nõ quieſcit vir cũ uxore, ſi litigium inter eos fuerit. Philoſophus: Vxor eſt, aut perpetuale refugium, aut perẽne tormẽtum. ¶ Nonũ eſt, ꝙ multũ placet Deo & hominibus amor coniugũ. Eccl.25. In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata corã Deo & hominibus. Cõcordia fratrũ, amor ꝓximorũ, & vir & mulier ſibi bene cõſentientes. ¶ Decimũ eſt, ꝙ vxor eſt ſolatiũ homini à Deo datũ. Gen.2. Nõ eſt bonũ, hominẽ eſſe ſolum. Eccl.4. Melius eſt duos eſſe ſimul, quàm vnũ, &c. Itẽ in eodẽ. Væ ſoli. Non reputatur ſolus, qui nobilius contraxit matrimoniũ, cuius anima per caſtitatem, vel virginitatẽ Deo grata, ei matrimonio eſt coniuncta. Sed fornicator vel cõcubinarius reputatur ſolus, quia à Deo eſt maledictus: qui cũ videt mulierẽ fornicariã, deſolationẽ ſuam potiùs videt, quàm ſolatium. Videt enim gladiũ, quo diabolus interficit eum. ¶ Vndecimum eſt, ꝙ

vxor eſt velut quoddam ornamentũ hoſpitij. Eccl. 26. Sicut ſol oriẽs in mũdo in altiſsimis Dei: ſic mulieris bonæ ſpecies in ornamentũ domus eius. Prou. 12. Mulier diligens, corona eſt viro ſuo. Et Eccl. 26. Gratia ſuꝑ gratiam, mulier sãcta & pudorata. ¶Duodecimũ eſt, ꝙ vxor eſt adiutoriũ à Deo homini datum. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ ſimile ſibi. Ipſa vxor iuuat virũ in prolis ꝓcreatione & educatione, & hoſpitij gubernatione, in bonorũ temporaliũ multiplicatione, & cõſeruatione, & ſaluatione animæ ipſi⁹ viri. Eccl. 36. Qui poſſidet mulierẽ bonã, bonã inchoat poſſeſſionẽ. Hic innuitur, ꝙ quaſi nihil habeat, qui tenet hoſpitium, niſi habeat mulierẽ bonã, quæ ſua ei cuſtodiat. Concubinariæ. n. ſolẽt furari hominibus, qui tenent eas, ea quæ ipſi habent. Et ſubditur: Adiutorium ſm̃ illum eſt, & columna vt requies. Vbi innuitur, ꝙ bona vxor ſuſtentamentũ ſit hoſpitij. Sicut colũna corruente, corruit domus: ſic vxore bona moriente, deſtruitur hoſpitium. Et in eodem: Vbi non eſt ſepes, diripietur poſſeſſio: & vbi nõ eſt mulier, ingemiſcit egens, vel maritus, qui pauper efficitur amiſſa bona vxore, vel pauper, qui declinat illuc cauſa eleemoſynæ, non inueniens, qui ſibi det eleemoſynam. Mulieres enim magis ſolent eſſe miſericordes, quàm viri. Homo fornicator vxorem nõ habẽs, eſt velut auis abſq; nido, neſciens cui ſua cõmittat. Eccle. 36. ſm̃ literã vnã: Cui credit, qui nõ habet nidũ? ¶Tertiũdecimũ, eſt fructus pretioſitas. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoſcit. Vnus fructus huius arboris ꝓualet omnibus mũdi diuitijs. Multũ ergo amãda eſt arbor talis, q̃ fert fructũ tã ꝓtioſum. ¶Quartumdecimũ eſt, ſacramẽti matrimonij dignitas, quod inſtitutũ eſt à Deo in paradiſo, & in ſtatu innocentiæ, quod dñs prohibet ſeparari, quia author fuit ipſius. Matt. 19. Quod Deus cõiunxit, homo nõ ſeparet. Cui credere videtur vinculũ carnalis propinquitatis. Gene. 2. Propter hoc relinquet hõ patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ. Præterea ſacramẽtũ magnũ eſt. ego aũt dico & in Chriſto & ĩ eccleſia. Eph. 5. ¶Quintũdecimũ eſt, ꝙ hominẽ ea parte, quæ infirmior eſt, cuſtodit. ſ. ex parte carnis. Mat. 26. Spiritus ꝗdẽ prõptus eſt, caro aũt infirma. ¶Sextodecimo, diabolũ ea parte, qua fortior eſt, vincit. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De amore bonorum. Cap. XIII.

Sciendum ꝙ bonos debemus amare, quaſi attinerent nobis omni genere parentelæ, exẽplo dñi dicentis Matth. 12. Quicunq; fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Ipſi ſunt amandi, vt Dei filij, & fratres noſtri. Rom. 8. Quicunq; Spiritu Dei

Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Et in eodē: Si aūt filij Dei, & hæredes, hæredes q̄dē Dei, cohęredes autē Chriſti. Debent etiā boni ſe ampliùs amare: quia ſunt in aliena patria. Solent enim ſe amare, qui ſunt eiuſdem patriæ, q̄ñ ſunt extra patriam ſuā, acſi eſſent fratres. Ad idē etiam facit, ꝙ mali habēt eos exoſos: vnde ſi ipſi nō amēt ſe adinuicem, abſq; amicis erunt. Io. 17. Ego dedi eis ſermonem meū, & mūdus eos odio habuit, quia de mundo nō ſunt. Et Io. 15. Si de mūdo fuiſſetis, mundus, quod ſuū erat, diligeret: q̄a verò de mūdo non eſtis, ſed ego elegi vos de mūdo, iō odit vos mūdus.

De dilectione inimicorum. Et de octo quæ ad hunc amorem hominem inducant. Cap. XIIII.

INimicorum dilectio, quā Dominus præcepit Matt. 5. Diligite, inquit, inimicos veſtros: pertinet ad dilectionē cordis. Deinde ſubdit de dilectione operis & ſermonis. Bene facite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniātibus vos. Grego. Ille preces ſuas multū valere facit, qui eas pro inimicis effundit. Et notandum, ꝙ in mandatis Dei nihil eſt mirabilius, q̃. ꝙ præcipitur diligere inimicos, vt ait Aug. Ideo licèt multa ſint dicta pertinētia ad dilectionē inimicorū, in tractatu de ira: tamen hic aliqua tangemus pertinētia ad idē. Inſipientibus enim impoſſibile vr̄, ꝙ ipſi ament inimicos ſuos: ſi tñ haberent aliquantulū ſapientiæ, poſſibile eis appareret. Sapientiam .n. non vincit malitia. Sap. 7. ¶ Et notādum, ꝙ octo ſunt, quæ ſi attendatur, ſatis patebit non eſſe ita difficile, diligere inimicū vt multi credunt. Apparebit ēt, ꝙ hoc non ſit potius dedecus, ſed honor potiùs. ¶ Primum eſt, ſtatus inimici, qui tibi iniuriatus eſt, & non vult ſatisfacere. Eſt .n. ſpiritualiter mortuus. Ipſe .n. quaſi inſanus manus in ſe iniecit, q̄ñ tibi iniuriam intulit. Sapi. 16. Homo per malitiā occidit animā ſuam. Noli inſanire in fratrē tuum mortuū, ſed potiùs ei cōpatere. Crudeliores videntur fuiſſe, qui Chriſto mortuo non perceperunt, q̃. qui viuum vulnerauerunt. Vnde lancea dr̄ dira, quum claui dicātur dulces. Quis adeò cæcus eſt, qui non intelligat dedecus non eſſe, ſi quis de mortuo non vult ſe vindicare? ¶ Secundū eſt, vtilitas iniuriæ illatæ. Perſecutores enim noſtri, iuxta verbum Pſalm. circundant nos ſicut apes. Ad modum enim apum nos pungūt tribulationibus: ſed in futuro fauum nobis æternæ beatitudinis præparant: iuxta illud Pſalm. Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero: ego autē in miſericordia tua ſperaui. Ecc. 1. Vſq; in tēpus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditas. ¶ Tertium eſt, ꝙ dilectio inimicorū nobis eſt vtilior, quàm amicorum. Ipſa valet ad ſpiri-

ſpiritualiũ vulnerum ſanationẽ. Aug. Ego ad inimicorũ dilectio nem vos commoneo: quia ad ſa nanda peccatorũ vulnera nullũ medicamentũ vtilius eſſe cogno ſco. Ipſa etiam multum facit ad perfectionẽ & cumulum bonitatis. Vnde Matt. 5. poſt illud, Diligite inimicos veſtros, ſubditur: Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Aug. in Enchirid. Magnificentiſſimæ bo nitatis eſt, vt tuum quoq; inimi cum diligas, & ei, qui tibi malũ vult, & ſi poteſt, facit: tu ſemper bonũ velis atq; facias, quum poſ ſis. Ipſa etiam magnam mercedẽ meretur. Lucæ 6. Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis gratia? Veruntamẽ diligite inimicos veſtros, &c. & erit merces veſtra magna. ¶ Quartum eſt, ꝙ Deo gratior eſt. Augu. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amicus: nec ſolùm amicus, ſed & filius. ſumptũ eſt de Matt. 5. & Luc. 6. poſt illud: Diligite inimicos veſtros. ſequitur: Et eritis filij Altiſſimi. Item Augu. Quanta gratia, per nos ſerui digni nõ ſumus, & inimicorũ dilectione, Dei filij efficimur. Chryſoſt. ſuꝑ Matt. Nihil eſt qđ ſic Dei ſimilẽ faciat, vt malignis atq; lędentibus eſſe placabile. ¶ Quintum eſt, ꝙ diabolo hæc dilectio eſt moleſtior. Magis. n. elongat ab eius ſimilitudine, qui odio obſtinato hominẽ perſequitur. Greg. Stultũ eſt ſeruire diabolo offenſo, qui nullo placatur obſequio. ¶ Sextũ eſt, ꝙ dilectio id ꝙ obediendum eſt ini co, magis deſtruit, q̃ aliqđ aliud. Ipſa enim eſt ignis inimicitiã ini mico adnihilãs. Ro. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ, &c. ſic enim carbones congeres ſuꝑ caput eius. Ipſa etiã gladius eſt, inimicũ interficiens, dum de inimi co amicũ facit. Chryſoſt. Suſtine ad tp̃s inimicũ tuum, & bene faciet. Poſtmodũ autem victu beneuolẽtia tua amabis eum quaſi amicum tuum. Idem: Omnis ini micitia beneficiorũ aſſiduitate cõpeſcitur. Grego. Miles Dei aduerſitatis bello deprehenſus, & ſcutũ patientiæ debet anteferre ne pereat, & ad pręliandũ promptus amoris inferre iacula, vt vin cat. Cuius armaturæ ſummam Paulus breuiter inſinuat, dicens: Charitas patiẽs eſt, benigna eſt. Cum verò vnũ ex vtroq; defuerit, charitas non eſt: ſi videlicet malos abſque benignitate tolerans, non amat: aut rurſus ſe ſine patientia exhibens, neglegit, tolerat quos amat. ¶ Septimũ eſt, ꝙ nõ potes ex propoſito nocere ꝓximo tuo, quin tibi noceas. Aug. Quòd malitia tua alteri non noceat, fieri põt: ꝙ aũt tibi non noceat, fieri non põt. Non eſt dedecus alicui, ſi non vult inquinare manus ſuas, ſe vindicando, vel ſi nõ vult inquinare os ſuum, conuitiũ pro conuitio reddẽdo, imò honor eſt & ſignũ nobilitatis ani mi. Prouerb. 20. Honor eſt homini

mini qui ſeparat ſe à contentionibus.¶Octauum eſt, quòd ille, qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quàm tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, quam tuipſe. Si ergo Deus differt vindicare iniuriam, & nō eſt ei dedecus, non erit tibi dedecus, imò honor, ſi exēplo Domini vis nō vindicare te in præſenti. Eccle.23. Gloria magna eſt ſequi Dominū: longitudo enim dierum aſſumetur ab eo.

De vera amicitia, & quæ ſunt attēdenda in eligēdo aliquem in amicum, & de pertinentibus ad verā amicitiam. Cap. XV.

SEquitur de vera amicitia. Amicitiam ſic deſcribit Tullius in Rhetor. Amicitia eſt erga aliquem voluntas bonarum rerum illiuſipſius cauſa, quem diligit, cum pari eius volūtate. Idem in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud eſt, niſi omnium diuinarū humanarumq́; rerū cum beneuolentia & charitate conſenſio. Hæc amicitia multum appetenda eſt. Eccleſ.25. Beatus qui inuenit amicum verum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponenda eſt amicitia. Nihil enim tam naturę aptū, tamq́ue conueniens ad res ſecundas vel aduerſas. Item in eodem: In hoc præſtat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolētia tolli poteſt: ex amicitia non poteſt. Sublata enim beneuolentia, nomē amicitię tollitur, propinquitatis manet. Prouer.18. Vir amicabilis ad ſocietatem, magis amicus erit, quàm frater. Item Tullius: Quid dulcius erit, quàm quòd habeas, cum quo audeas loqui vt tecū? Quis enim eſſet tantus fructus in proſperis rebus, niſi haberes qui illis æquè, vt tuipſe, gauderet? Aduerſa verè difficile eſſet ferre ſine eo, qui etiam illas grauiùs, quàm tu, ferret. Ab illis inter quos eſt vera amicitia, perfectè impletur illud mandatū, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Verus enim amicus habet amicū ſuum tanquā alterum ſe. Tullius: Verum amicum qui intuetur, tāquam exēplar aliquod intuetur ſui: quocirca & abſentes adſunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficilius eſt, mortui viuunt. Amicitia in periculis ſubuenit. Prou.25. Gratia & amicitia liberant.¶Et notandum, quòd in eligendo aliquē in amicū, quatuor ſunt attēdenda. Primū eſt, diſcretio eius. Amicitiæ enim ſtultorū ſolēt eſſe nociuæ. Prou.14. Amicus ſtultorum ſimilis efficietur. Secundum eſt, bonitas. Tullius in libro de Amicitia: Hoc primùm ſentio, niſi in bonis, amicitiam eſſe non poſſe. Tertiū, vt ille non ſit iracundus. Prouer.22. Noli eſſe amicus homini iracundo. Homo iracundus eſt velut lignum ignitū, quod exurit tāgentem ſe: & eſt velut lignū ſpinoſum,

ſum, quod pungit amplectẽtem ſe. Ideo licèt ſit amandus, tñ familiaritas eius timenda eſt. Præterea amicitia eius nõ durat. Vinculum.n.amoris igne iræ in eo exuritur. Quartum eſt, ne ſit ſuperbus. Superbus.n.neſcit eſſe ſocius:ſed vult dñari. Prou.11. Vbi fuerit ſuperbia, ibi erit contumelia. ¶ Item notandum, ꝙ multa ſunt quæ ad veram amicitiã pertinent:de quibus, cauſa breuitatis, tm̃ 12. tangemus. ¶ Primum eſt, voluntatum identitas. Tullius. Idem velle, idẽ nolle, ea demum vera eſt amicitia. ¶ Secundum eſt, cõicatio conſiliorum. Proue.25. Cauſam tuã tracta cõ amico tuo. Ambr. Nihil occultat amicus, ſi verus eſt, effundit animũ in amicũ ſuũ. Tull. in lib. de Amicitia: His amicitiæ funibus ...endũ arbitror:vt quum emendati fuerint mores amicorum, ſit inter eos oĩum rerum, cõſiliorũ, voluntatum ſine vlla exceptione cõitas. ¶ Tertium, cõicatio rerũ. Vnde Philoſophus, quum diceretur ei de quodã, ille amicus illius eſt. Cur, inquit, illo diuite, pauper eſt? Amicus nõ eſt, qui fortunæ particeps non eſt. Tamen amicus, dando amico ſuo, attẽdere debet & propriã facultatem, & vires amici ſui. Non.n.debet onerare amicum honore vel onere, quod ſupra vires eius ſit. Tullius in lib. de Amicitia: Tantũ cuiq; tribuendum eſt primum, quantum ipſe efficere poſſis, deinde quantum ille, quem diligis & adiuuas, poſſit ſuſtinere. Item notandum, ꝙ ſicut dicit Tullius. Nimis exile eſt & exiguũ, ad calculos vocare amicos, vt par ſit ratio datorum & acceptorum. Neq;.n. verẽdum eſt, ne quid excidat, ne quid in terrã defluat, aut nẽ plus æquo in amicitiam conferatur. ¶ Quartum eſt, ſecreta admonitio. Eccle.19. Corripe amicũ tuũ. Sępe.n.fit commiſſio. Cauẽdum tñ eſt, ne correptio ſit contumelioſa. Eccleſiaſt.19. Eſt correptio mendax in ira contumelioſi. Verè mendax eſt. Mentitur enim ſe correptionem facere, quum potiùs ſit conuitiatio. Tullius: Monere & moneri, eſt officium veræ amicitiæ:ita tamen quòd adulatione careat admonitio, & contumelia obiurgatio. ¶ Quintum eſt manifeſta laudatio: non tñ in facie amici, vel coram domeſticis ipſius. Hoc enim eſt adulatoris. Vnde Matth.11. dominus laudauit Ioannem, poſtquã diſcipuli Ioannis ab eo receſſerant. Chryſoſto. Blanditores in facie laudant, vel coram domeſticis: vir autẽ ſapiens quando laudatur in facie, flagellatur in corde. ¶ Sextum eſt, nec turpia rogare, nec ad preces amici, turpia facere. iuxta verbũ Tullij prius poſitum, non debet ad preces amici, iniuriã facere proximo. Eccleſ.6. Noli fieri pro amico inimicus proximo. Tamen aliquid poteſt honeſtè fieri pro amico quod homo

homo nõ faceret honeſtè pro ſe. Tullius in lib. de Amicitia: Multa quæ noſtri cauſa nunq̃ faceremus, cauſa amicorũ facimus: q̃ in noſtris rebus nõ ſatis honeſtè, in amicorũ fiunt honeſtiſſimè. ¶ Septimũ eſt, paritatẽ ſeruare. Tullius in lib. de Amicitia: Maximũ eſt in amicitia ſuperiorẽ parẽ eſſe inferiori. Hiero. ſuper 12. ꝓphetas: Amicitia pares aut accipit, aut facit: vbi inæqualitas eſt, & alterius eminẽtia, alterius ſubiectio: ibi nõ tã amicitia eſt, q̃ adulatio. Prou. 15. Quid deſpicit amicũ ſuum, peccat. ¶ Octauum eſt, amicũ in aduerſis nõ deſerere. Prouerbio. 17. Omni tp̃e diligit, q amicus eſt. Eiuſdẽ 12. Qui negligit damnum ꝑp amicum, iuſtus eſt. Ecc. 22. Fidem poſſide cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius læteris. ¶ Nonum eſt, arcanũ non detegere. Eccleſi. 27. Qui denudat arcana, amici fidem prodit, & non inueniet amicũ ad animũ ſuũ. ¶ Decimũ eſt, peccatum celare. Prouerb. 17. Qui celat delictum, quærit amicitias. ¶ Vndecimum eſt, petitioni amici ſine dilatione acquieſcere. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, quũ ſtatim poſſis dare. ¶ Duodecimum eſt, vtilia ei magis quàm placentia dicere. Prouer. 11. Simulator ore decipit amicũ ſuum. Et eiuſdem 16. Vir iniqu⁹ lactat amicũ ſuũ: Item eiuſdẽ 29. Homo qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expãdit greſſibus eius. Senec. in libr. de beneficijs: Dic illis non quod volunt audire, ſed quod velint ſemper audiſſe. Idem in epiſtolis: Amici vitia frangenda ſunt: non amo illum, niſi offendero: an profecturus ſim, neſcio: malo ſucceſſum mihi, q̃ fidem deeſſe. Item notãdum, ꝙ quinq; ſunt quæ amicitiã ſolẽt diſſoluere. Conuitiũ, improperiũ, ſuperbia, myſterij reuelatio, plaga doloſa. Ecc. 22. Mittẽs lapidẽ in volatilia, deijciet illa, id eſt, diſperget: & qui conuitiatur amico ſuo, diſſoluit amicitiam. Ad amicum etſi produxeris gladiũ, nõ deſperes: eſt. n. regreſſus, id eſt, reconciliatio ad amicum. Si aperuerit os triſte, durè tecum loquendo, non timeas, eſt enim concordatio priſtinæ ſuæ amicitiæ: excepto conuitio, & improperio, & ſuperbia, & myſterij reuelatione, & plaga doloſa. In his omnibus effugiet amicus. Conuitium dicitur, aliquod verecundum, quod tamen non eſt peccatũ: vt cum obijcitur amico, quòd ſit leproſus, vel ſeruus, vel aliquid ſimile. Improperiũ eſt, cum crimen obijcitur: vt quum dicitur alicui, quòd ſit latro. Superbia vocatur, ſuperflua dominatio. Prou. 15. Quę viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne poſtea emendare non poſſis, quum dehoneſtaueris amicum tuum. Eiuſdẽm 26. Sicut noxius

eſt, qui mittit lanceas & ſagittas in mortem:ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo : & quũ deprehenſus fuerit,dicit, Ludens feci.Pythagoras, Amicum lædere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis. Cap. XVI.

QVadruplex eſt ordo charitatis.¶Primus eſt,ſm prioritatem & poſterioritatẽ, qui attenditur inter amorẽ Dei, & amorẽ ꝓximi. Amor.n.Dei prior eſt, q̃ amor ꝓximi. Vnde Exo.20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorẽ Dei,deinde quę pertinent ad amorẽ proximi. Amor Dei cauſa eſt amoris proximi. Proximus.n.amatur, quia Deus hoc præcipit. Præterea Deus finis eſt dilectionis proximi. Finis verò mouet cauſam efficientem. ¶Secũdus ordo attẽditur in hoc quòd amentur quæ amãda ſunt, & nõ amentur, quæ amanda nõ ſunt. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana: Ille ſanctè & iuſtè viuit, q ordinatã habet dilectionem, ne aut diligat quod non eſt diligendũ, aut non diligat quod eſt diligendum. Oĩs peccator (inquantũ eſt peccator) non eſt diligendus: oĩs homo inquãtum eſt homo, eſt diligendus.¶Tertius ordo iuxta verbũ Augu. in eodem lib. in hoc attẽditur, ꝙ non æquè diligatur quod minus, vel amplius diligendum eſt: aut minùs vel amplius, ꝙ æquè diligẽdum eſt.¶Et notandum, ꝙ aliquis dicitur magis diligi tripliciter. Primo modo, quia ad maius diligitur, ſcilicet ad maiorem gloriã. Sic vniuerſaliter magis diligendus eſt, qui magis bonus eſt. Secundò, qui diligitur maiori affectu. Tertiò, qui minori affectu. Ordo dilectionis ſecundùm magis & minus attenditur inter illa quatuor, quæ enumerat Aug. in libro de doctrina Chriſtiana, dicens : Quatuor diligenda ſunt. Vnum, quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus. Alterum, quod nos ſumus. Tertiũ eſt, quod iuxta nos eſt ſcilicet proximus. Quartum quod infra nos eſt, ſcilicet corpus. Quum nos & proximũ enumerat Aug. inter diligenda : nos & proximum videtur intelligere excellentiorem partem noſtri, & proximi animã, ſcilicet propter hoc, quòd corpus ponit poſtea, quarto loco. Grego. 1. parte Moraliũ. Cum rectè diligimus, nihil in rebus conditis anima noſtra charius amamus. Idem in Moralibus: Magnæ mercedis eſt, à morte eripere carnem quandoque moriturã. Quanti ergo meriti eſt, animam à morte liberare in cæleſti patria ſemper victurã? Item iſte ordo attenditur inter ea quæ enumerat Ambro. ſuper illud Cantię.2. Ordinauit in me charitatem: Multorũ, inquit, charitas inordinata eſt: quod in primo eſt, ponunt tertiũ, vel quartum. Primò Deus diligendus eſt, ſecundò parentes, inde filij, poſt domeſtici: qui ſi boni ſunt, malis

filijs

filijs præponendi ſunt.¶Ordo diligendi ſm affectū variatur, ſm bonitatem vel propinquitatē eorū,qui diliguntur, vel ēt ſm vtilitatem eccleſiæ. Magis enim bonus(alijs paribus)magis diligendus eſt,quantum ad affectū. Itē propinquior(alijs paribus) affectu maiori diligendus eſt. Item vtilior eccleſiæ(alijs paribus)maiori affectu diligēdus eſt. Et idē intelligendum eſt etiā quantum ad effectum. Melior enim, vel propinquior, vel eccleſiæ vtilior (alijs paribus) magis eſt eligendus.¶Sed dubitari poteſt, vtrū bonitas propinquitati circa diligenda præualeat, vel econuerſo. Et videtur ꝙ bonitas præualeat propinquitati,ſm illud Ambroſij:Domeſtici, ſi boni ſunt,malis filijs præponendi ſunt.Item dicit Beda ſuper illud Lucæ octauo, Mater mea & fratres mei hi ſunt, &c. non iniurioſe negligit matrem, nec mater negatur etiā quæ de cruce cognoſcitur, ſed religioſiores copulæ mentium mōſtrantur,q̄ corporū.Greg.Magis debemus diligere quos ex ſacro fonte ſuſcepimus, q̄ quos de carne noſtra genuimus. Et dicendum,quòd bonus extraneus præponendus eſt filio malo, quantum ad ſpiritualia beneficia, vel etiam quantum ad temporalia: tanta poteſt eſſe bonitas extranei,vel vtilitas eccceleſiæ.Item dubitari pōt de hoc, ꝙ Ambroſius parentes filijs præponit in ordine diligendorum. Quum enim natura magis incitet ad amorē filiorum,quàm ad amorē parentum: magis videntur filij diligendi, quàm parentes: gratia enim nō eſt oppoſita naturæ.Ad idem videtur facere illud 2.Corint.12. Non debent filij parentibus theſaurizare,ſed parētes filijs. Item quod radix humorem mittit ad ramos & non econuerſo. Et eſt dicendum,quòd parentes magis diligēdi ſunt quàm filij, alijs paribus, & quantum ad affectum & quantū ad effectū. Et ad hoc incitat natura inſtituta & reſtituta,licèt nō deſtituta. Tñ hunc ordinē variare poteſt filij bonitas.Poſſet enim eſſe adeò bonus quòd eſſet præponendus patri. Itē eccleſiæ vtilitas, vel filij neceſſitas, vel propinquitas. Poſſet enim filius eſſe adeò vtilis eccleſiæ,quòd potiùs ſubuenire deberet aliquis ei, quàm patri ſuo. Itē ſi eſſet filiusfamilias, poſſet eſſe quòd potiùs deberet ei aliquis prouidere quàm patri. Poſſet etiā eſſe adeò indigens quòd citius eſſet ei ſubueniēdū, quàm patri.Aug.ad Marcellinum.Charitas,quæ tanquam nutrix fouet filios ſuos, non ordine amandi, ſed ordine ſubueniēdi,infirmiores fortioribus anteponit, quos tales vult eſſe, quales in illis ſunt,quos non cōtemnendo, ſed de his confidendo,interim præterit.¶Et notandum eſt, quòd parentes diligendi ſunt affectu du-

pliciter:ſcilicet quantum ad exhibitionem honoris, & quantū ad exhibitionē neceſſariorū. Quantum ad primum, parentes videntur eſſe ſemper præponendi filijs, niſi forſitan filius carnalis fieret pater ſpiritualis. Quātum verò ad ſm, ordo poteſt variari ex aliqua prædictarū cauſarū. Item notandum, ꝙ affectu debemus oēm hominem diligere. Effectus verò pōt ſuſpendi ex cauſa. Aug. Charitas non intermittatur: officia pro tpe exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur ſm has differētias ꝑꝑ ſe, & ꝑꝑ aliud. Creator ꝑꝑ ſe amandus eſt: creatura verò ꝑꝑ Deū. De hoc ordine dicit Auguſt. 15. lib. de ciuitate Dei: Cùm omnis creatura bona ſit, amari poteſt & bene, & male. Bene, ſcilicet ordine cuſtodito: male, ordine perturbato. Quod in laude quadam cerei breuiter verſibus dixi: Hæc tua ſunt, bona ſunt, quia tu bonus iſta creaſti: Nil noſtrum eſt in eis, niſi quòd peccamus amantes. Ordine neglecto, pro te quod conditur à te. Item 9. lib. de Trinitate: Amāda eſt creatura, ſed cùm ad creatorē amor refertur: non tam cupiditas, ſed charitas erit. Tunc enim eſt cupiditas, cùm propter ſe creatura amatur, tunc non vtentem adiuuat, ſed corrumpit fruentē. Inferiori creatura vtendum ad Deum, pari tibi fruēdum: ſed in Deo ſic teipſo, non in teipſo frui debes: ſed in eo qui te fecit.

De his quæ Charitati aduerſantur. Cap. XVII.

CHaritati videntur aduerſari ſuperfluus amor noſtri, vanus amor mundi, odium proximi, & generaliter damnabilis offenſa Dei. ¶ Circa primum notandum, quòd ſignum eſt, quòd aliquis habeat ſuperfluum amorem ſui, cùm ea quæ pertinēt ad Deum, & ad proximū ſuum, negligit: propria verò, diligenter defendit: & ſpecialiter, cùm defendit ſua mala. 1. Corin. 10. Nemo quod ſuum eſt quærat. Phil. 2. Non quæ ſua ſunt, ſinguli conſiderantes, ſed quæ aliorum. Gregor. in Moralibus: Plus Deo ſe amare cōuincitur, qui neglectis his, quę eius ſunt, propria tuetur: Idem in Paſtoralibus: Qui vult praua agere, & tamē ad hæc cæteros tacere, ipſe ſibimet teſtis eſt, quia plus ſe veritate appetit diligi, quàm contra ſe non vult defendi. ¶ Superfluus amor ſui efficit hominem ciuem Babylonicæ ciuitatis. Auguſti. 14. lib. de ciuitate Dei: Fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam ſcilicet amor ſui vſque ad contemptum Dei, cæleſtem verò amor Dei vſque ad contemptum ſui. Illa in gloria ſua exaltat caput ſuum: hæc dicit domino Deo ſuo: Gloria mea & exaltans caput meum. ¶ Amor ſui radix eſt multorum malorū. Vnde ſuper illud 2. Timot. 3. Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi,

perbi,&c.dicit glo. Aug. Ex eo ꝙ ſeipſos non Deum amant: quaſi à radice,hæc quæ ſequuntur, ma la oriuntur.Chryſoſt. Oīum ma lorum cauſa eſt amor ſui, & radis & fons . Itē amor ſui hoīem excæcat adeò, vt non videat ſeipſum.Bern.Amor vel odiū, veritatis neſcit iudicium.Greg.ſuper Ezech.Vehementer claudit oculos amor priuatus. Ex quo fit,vt hoc quod nos agimus , & graue eſſe nō æſtimans,plerumq; agatur à proximo,& nobis nimis deteſtabile eſſe videat̄. Amor iſte, amor videtur eſſe, cùm verè ſit odium. Vnde Augu. ſuper illud Ioā.12. Qui amat animam ſuā, perdet eam. Magna & mira ſententia,quemadmodum ſit hominis in animā ſuam amor,vt pereat,odium, ne pereat.Si male amaueris : odiſti: ſi bene oderis, tunc amaſti. Item Aug. in quodam ſermone : Si perit homo amando ſe, profectò inuenitur negando ſe.Diſce amare te, non amādo te , ſecundùm Chryſoſt. Animā amare, eſt deſideria animæ inconuenientia facere.Eccl. 18.Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius , faciet te in gaudium inimicis tuis . Qui nimis amat ſe,perdit ſe:,Vult enim eſſe in otio,vbi corrūpitur:ſicut veſtis in arca repoſita , à tineis comeditur.Pſal.Omnes ſicut veſtimentum veteraſcent . Item delicijs implet ſe nimis, qui ſe nimis amat , & ſic perdit ſe. Ex hoc enim celeriùs moritur.Eccle.37. Propter crapulā multi obierunt. Qui nimis amat ſe , nimis ſolicitè ſeruando ſe,perdit ſe.Sicut qui nimis ſeruat frumentum ſuum, amittit,quia corrūpitur.Vnde ſuper illud Matt.18. Qui voluerit animā ſuam ſaluā facere, perdet eam: dicit gl.interlin. Ac ſi agricolæ dicatur: frumentum ſi ſeruas , perdis: ſi ſeminas, renouas.

¶Circa vanū amorem mūdi notandū,ꝙ amare mundū eſt, quaſi amare adulteriū. Vnde Iac.4. Adulteri, neſcitis q̄a amicitia huius mundi inimca eſt Deo? Quicūq; ergo voluerit eſſe amicus ſeculi huius,inimicus Dei conſtituitur. Et 1.Ioan.2. Nolite diligere mūdum,neq; ea quæ in mundo ſunt.Si quis diligit mundum,nō eſt charitas Patris in eo.vbi dicit gl.Vnū cor duos aduerſarios ſibi amores non rapit.Eſa.28.Coanguſtatū eſt ſtratum , ita vt alter decidat,& pallium breue,vtrūq; operire non poteſt.Charitas, pallium eſt poſteriora tegens . Peccata enim præterita abſcondit, ne Deus ea ad puniendum videat.Prou.10. Vniuerſa delicta operit charitas . Ipſa ſuperemin et cęteris virtutibus, vt pallium ſuperponitur cæteris veſtibus. Ad Coloſ.3.Super omnia charitatē hebētes. Amor mūdi,adulterat animā : amor fabricatoris mūdi,caſtificat animam: vt dicit Auguſt. in lib.de verbis domini. Idem in lib.Confe.Amicitia huius

ius mundi fornicatio ē abs te.Idē ſuper epiſtolā Ioannis:Si mundi amor iu te habitet,nō eſt quo amor Dei intret. Quum exhauſeris cor tuū amore terreno, hauriet amorē diuinum.Amor mūdi,principium eſt oīum malorū. Vnde ſuper 1.Io.2. dicit gl.Sicut dilectio Dei, eſt fons oīum virtutum:ita dilectio mundi,oīum vitiorum.Amare mundū,eſt amare proditorē.Mundus.n.dicit dæmonibus, Quēmcūq; oſculatus fuero,ipſe eſt, tenete eum.Matt. 16.Prou.27. Meliora ſunt vulnera diligētis, q̄ fradulenta odiētes oſcula.Itē amare mundū,eſt amplecti immundū.Aug. ſuper Io. Si delectat te mūdus, ſemper vis eſſe immundus.Si aūt iam te nō delectat hic mundus,iā tu es mūdus,Si aūt fueris mundus, nō remanebis in mundo. Chryoſſt.ſuper Mat.Sicut difficile eſt arborē iuxta viam poſitam,fructus ſuos vſq; ad maturitatem ſeruare:Sic difficile eſt, virum fidelem iuxta iſtum mundū viuentem,in actibus ſuis vſq; ad finem iuſtitiam tenere.Nam in via à tranſeuntibus fructus rapitur.Recede à via, & plantare in loco ſecreto:vt nec mundus tecum habeat commune, nec tu cum mundo.Eccleſia. 13.Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.Item amare mundū, eſt amare periculum.Aug.Ama ſeculū, abſorbebit te Amatores ſuos vorare nouit, non portare. Eccl.3. Qui amat periculum, in illo peribit.Auguſt.ad amatores mūdi. Cuius rei cauſa militatis? maior'ne eſſe poterit ſpes veſtra mundo,quàm vt amici mundi ſitis?ibi quid non fragile, quid nō plenum periculi? Itē per hæc pericula peruenitur ad maius periculū.Item in epiſtola ad Anaſtaſium : Mundus iſte periculoſior eſt blādus,quā moleſtus:& magis cauendus, cùm ſe allicit diligi,quàm cùm admonet, cogitq; contēni.Amare ſeculū, eſt amare locum tormentorum. Aug.in lib.dæ verbis Dn̄i:Abijce à te diuitiarū onera,abijce vincula voluntaria,abijce anxietates,& tædia,quæ te plurimis annis inquietant.Bern.in ſermonibus : Diuitiarū amor inſatiabilis, lōge amplius deſiderio torquet animam, quàm reſtigeret vſo ſuo : vtpote quarū acquiſitio, quidē laboris, poſſeſſio,timoris, amiſſio, plena doloris inuenitur.Itē amare mūdum, eſt amare diaboli dn̄ium. Aug.in lib.de agone Chriſtiano: Mittitur diabolus foràs, quando ex toto renuntiatur huic mūdo. Sic enim renūtiatur diabolo, qui princeps eſt mūdi. Itē mundum amare,eſt in domo igne ſuccēſa velle manere.Totus enim mundus in maligno poſitus eſt 1.Io. 5.Mūdus eſt fornax Babylonica igne ſuccenſa. Dan.3. Bern.Domus ardet, & ignis inſtat à tergo,& tu mones nō egredi, vel iā egreſſum regredi. ¶ De tertio quod aduerſatur charitati, ſcilicet

cet odio proximi,require in tractatu,de Ira.Chryſo.Si inimicitię ſemel occupauerint animos, omnia quę dicuntur,quæ audiũtur, quæ fiunt,ita accipiũtur, & intelliguntur,vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias.Si quid enim boni de inimico dicitur, non creditur:ſi quid mali,hoc ſolũ creditur,& cõfirmatur. ¶Circa quartum, notandum eſt, ꝙ omnis offenſa Dei mortalis, inquantum à Deo diuidit, aduerſatur charitati, quæ à Deo venit. Eſa.59. Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrũ.

De diuerſis gradibus Charitatis. Cap. XVIII.

NOtandũ ergo,ꝙ diuerſis sũt gradus charitatis.Eſt.n.charitas incipiẽs, proficiẽs & ꝑfecta. Aug.ſuꝑ epiſtolã Ioan. Perfecta charitas hæc eſt: vt ꝗs paratus ſit etiã mori pro fratribus.Sed nunquid mox vt naſcitur,iam prorſus perfecta eſt?imò vt ꝑficiatur, naſcitur:cũ fuerit nata, nutritur: cũ fuerit nutrita,roboratſ: cũ fuerit roborata,ꝑficitur: cũ ad perfectionem venerit,dicet,Cupio diſſolui,& eſſe,&c. Phi. 1. Charitas operibus pietatis nutritur, tribulationibus,& conſolationibus roboratur, conſilijs perficitur. ¶Et notandum, ꝙ ſex ſunt quæ valent,vt charitas proficiat,& proficiendo,ad perfectionem perueniat. ¶ Primũ eſt ꝙ homo magnũ deſiderium proficiendi habeat. Magna.n.pars ꝑfectus eſt, velle proficere, vt ait Bern. Aug. Noſtrũ nõ progredi:iam reuerti eſt.Ceſſet omnis ignauia,ſi volumus nõ redire,currendũ eſt. Leo papa:Incidunt periculũ,ꝗ proficiendi perdiderũt appetitũ.Bern. in epiſtolis:Indefeſſum proficiendi ſtudiũ,& iugis conatus ad perfectionẽ,perfectio reputaſ.Quòd ſi ſtudere perfectioni, eſt eſſe perfectũ,profectò nolle proficere,deficere eſt. ¶Secũdũ eſt,ꝙ à creaturis inferioribus ad creatorem amorem ſuum recolligat.Solent abſcindi rami arboris nouæ inferius,vt totũ crementũ ſuum ponat ſuperiùs. Greg. Non ſufficit proficere homo ad vtraque diuiſus.Geneſ.49.dicitur ad Rubem: Effuſus es ſicut aqua,nõ creſcas. Aug.ĩ 2.lib.Cõfeſſionũ: Ab vno te auerſus,in multa euanui.Exarſi enim aliquãdo ſatiari inferiùs in adoleſcentia: & ſylueſcere auſus ſum varijs, & vmbroſis amoribus.¶Tertiũ eſt,vt doctrinę intẽdat.Sicut paruulus abſq; ſumptione cibi creſcẽdo nõ proficit: ſic anima ſine doctrina deficere potiùs,quàm proficere ſolet. Eccle. 22. Filia fatua in deminoratione fiet.In Pſal.Eſuriẽtes,& ſitiẽtes,anima eorũ in ipſis deficit. Quartũ eſt, meditatio, & præcipuè illa, quæ verſatur circa beneficia à Deo vel à proximo recepta,vel circa alia incitãtia ad amorẽ Dei vel proximi.De quibus dictũ eſt pri⁹. In Pſal.In meditatione mea exardeſcit ignis. ¶ Quin

tum eſt, oratio. Bern. Amorē Dei in homine à gratia genitū, lactat lectio, meditatio paſcit, oratio cōfortat & illuminat. ¶ Sextum eſt, tētatio. Greg. in Moral. Electorū deſideria in proſperitate deprimūtur, aduerſitate proficiūt: ſicut ignis flatu p̄mitur, ut creſcat, & vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur, cū per tentationē humilitas proficit. Proſpera eſt ipſa aduerſitas, quę mentē ab elatione cuſtodit. ¶ Et notandū eſt, ꝙ nullus ad tantā ꝑfectionē ꝑuenit in vita iſta, ad quātam vellet ꝑuenire. Ambro. ſuper Luc. Nemo eſt, qui tantū virtutis apprehendat, quantū deſiderat: ꝗa omnipotēs Deꝰ interiora diſcernēs, ipſis ſpiritualibus ꝓfectibus modum ponit, & ex hoc homo qđ apprehendere conatur, & non valet, in illis ſe non eleuat, quæ ualet. Item notandum, ꝙ ſicut dicit Auguſtin. perfecta charitas nec cupiditatem habet ſeculi, nec timorē ſeculi, per quas duas ianuas intrat, & regnat inimicꝰ, qui primò timore, deinde charitate pellendus eſt. 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorē. Glo. Timorem illum, ſcilicet quo timet quiſq;, ſciens opera iuſtitiæ: ne veniat diſtrictus iudex, & ſe minùs caſtigatum damnet. ¶ Item notandū, ꝙ ſex ſunt ſpecies perfectionis. ¶ Prima eſt, perfectio ſufficiētiæ: de qua Matthæi 5. Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt. ¶ Secunda eſt comparationis, quam debent habere clerici reſpectu laicorum. Geneſ. 6. Noè erat perfectus in generationibus ſuis: id eſt, comparatione eorum qui erant de generatione ſua. ¶ Tertia eſt ordinis, ad quā tenētur in ſacris ordinibus conſtituti, ad quam pertinet continentia. Eſa. 52. Mūdamini, qui fertis uaſa dñi. ¶ Quarta eſt profeſſionis, quæ pertinet ad religioſos. Matt. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Quinta eſt prælationis. Io. 10. Bonus paſtor animam ſuā dat pro ouibus ſuis. Greg. in homil. Cùm incomparabiliter longe melior ſit anima, qua viuimus, terrena ſubſtantia, quā poſſidemus: qui non dat ꝓ ouibus ſuis ſubſtantiā ſuam, quomodo pro his daturus eſt animā ſuam? ¶ Sexta eſt ſecuritatis: qui hanc habent, cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ad Philip. 1.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus Tract. I. De ipſis Virtutibus cardinalibus in communi.

Quare iſtæ quatuor uirtutes dicantur cardinales. Cap. I.

DICTO de tribus virtutibus Theologicis, dicendum eſt de quatuor cardinalibus. De quibus habetur Sapient. 8. Sobrietatem,

tem,inquit, & prudentiam docet iuſtitiã,& virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus. Sobrietatẽ vocat, quam vſitato nomine uocamus tẽperãtiã. Virtutẽ vocat, quam communiter vocamus fortitudinẽ. Alias duas vocat nominibus nobis vſitatis. De his hoc modo agetur. ¶ Primò dicetur quare dicantur cardinales: licet nõ meminerim me legiſſe, eas ſic vocari in canone Sacræ ſcripturæ, vel à prophetis, vel ſacris expoſitoribus. Secũdò, numerus earũ oſtẽdetur. Tertiò, de ſingulis agetur. Quartò diuiſio earũ, quã Macrobius ponit, ſubnectetur. ¶ Circa primũ, notandũ, ꝙ quatuor de cauſis poſſumus intelligere, eas dici cardinales. Primò, propter ſtabilitatem. Cardo ſtabilis manet, licet oſtiũ in eo vertatur. Prouer. 26. Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo: ſic piger in lectulo ſuo. Sic hę quatuor virtutes ſtabiles ſunt, licet ea, circa quæ verſantur, ſcilicet ea quibus vtendum eſt, ſint mutabilia. Hæ quatuor virtutes animã quaſi quadratam reddũt, & ideo ſtabilem vndiq;. Figura enim quadrata undique ſtabilis eſt. Heb. 13. Optimum eſt gratia ſtabilire cor. Prudentia animam tenet in veritate utili: ne per ignorantiam, vel errorem, vel curioſitatem ab ea recedat. Temperantia tenet eam in neceſſitate, ne per ſuperfluitatem vel diminutionem ab ea recedat. Fortitudo tenet animum in quadam æqualitate, ne aduerſitas eũ deijciat. Iuſtitia, in proximi vtilitate, vt ei nõ noceat: ſed potius vtilitati eius intendat. ¶ Secũdò, quia ſicut oſtiũ cardini innititur: ſic tota cõuerſatio bona his quatuor virtutibus innitiĩ: quę cõuerſatio cõſiſtit in faciendo bonũ, & patiẽdo malũ. Bern. Bonã uitã ego puto, & mala pati, & bona facere, & ſic perſeuerare vſq; ad mortẽ. Conuerſatio bona quãtũ ad duo prędicta quaſi oſtium eſt, quo intratur ad vitã beatam. Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cælorũ. ¶ Tertiò, propter ꝑeminentiã quam habent reſpectu cæterarũ virtutum. Cardines. n. dicuntur primæ partes cæli, vel terræ, vel maris. Deuteron. 30. Si ad cardines cęli fueris diſſipatus, inde retrahet te Deus. 1. Regum 2. Domini enim ſunt cardines terrę. Iob 36. Cardines quoq; maris operiet. Sic virtutes iſtæ primæ ſunt reſpectu aliarum virtutum. Et ſicut cardinales præſunt clero, & ſummus põtifex per eos ardua operatur: Sic hæ virtutes excellentiam habẽt reſpectu aliarum virtutum, & anima per eas agit ardua opera, in quibus ſalus conſiſtit. Et ſunt hæ virtute cardinales, ornatus conuenientiſſimus cardinalibus: vnde ſpecialem amorẽ debent habere ad eas. ¶ Quartò, propter principa-

litatē. Cęterę.n. virtutes ad has aliquo modo reducunť. Pręterea iſtæ virtutes, principales motus viriū aīæ dirigūt. Prudētia actū rationalis, q eſt diſcernere inter bonū & malū, vel īter duo bona, qđ melius, vel īter duo mala, qđ magis malum. Tēperātia dirigit actū cōcupiſcibilis, q eſt, velle bonū delectabile. Fortitudo actum iraſcibilis, q eſt aggredi arduū, & ſuſtinere qđ eſt difficile ad ſuſtinēdū. Iſtæ ergo tres virtutes, tres actus principales triū viriū animæ dirigūt quantū ad ſe: ſed iuſtitia actus illos dirigit reſpectu ꝓximi. Ipſa enim circuit omnes vires, vt dicit gl. Iſid. ſuꝑ Gen. 2.

De numero prædictarum virtutum. *Cap. II.*

DIcendum de numero prædictarū virtutū, q officijs earū ſatis pōt declarari. Vnde notandū ꝙ Prudētia cæteris lumē præfert. Temperantia aīam perficit, reſpectu eius, qđ infra nos eſt. Fortitudo reſpectu eius qđ cōtra nos eſt. Iuſtitia reſpectu eius, ꝙ eſt iuxta nos, vel ſupra nos, reſpectu proximi vel Dei. Aug. Prudētia eſt, eligere quod eligendū eſt. Fortitudo, nullis auelli moleſtiis. Tēperantia, nullis illecebris. Iuſtitia, nulla ſuperbia. In lib. de ſpiritu & anima: Prudentia eſt in eligendis, tēperātia in vtēdis, fortitudo in tolerandis, iuſtitia in diſtribuendis. Tullius in libr. de offic. Honeſtas à quatuor partibus manat. Vna cognitionis. Altera, cōmunitatis. Tertia, magnanimitatis. Quarta, moderationis. Cognitio pertinet ad prudentiā. Cōmunitas ad iuſtitiā. Magnanimitas ad fortitudinē. Moderatio ad temperantiā. Hæ quatuor virtutes, vidētur eſſe contra quatuor effect⁹ originales, quos Beda diſtinguit. ſ. ignorantiā, infirmitatem, concupiſcentiā, malitiā vel malignitatē. Prudētia cōtra ignorantiam. Fortitudo contra infirmitatem. Temperantia contra concupiſcentiam. Iuſtitia contra malitiam, vel malignitatem. ¶ His quatuor virtutibus quaſi quatuor lapidibus pretioſis conſtat corona ſponſæ Chriſti. Prudentiam habet à parte anteriori, vt caueat à futuris. Iuſtitiā à poſteriori, vt ſatisfaciat de præteritis. Temperantiam à dextris, ne eleuetur ī proſperis. Fortitudinem à ſiniſtris, ne ſuccumbat in aduerſis. ¶ Cùm virtus ſit circa bonum, ſm verbum Sapientis: Quadrupliciter verò peccat anima circa bonum: ſcilicet vel eligēdo quod apparet bonū, cùm non ſit, vel illud quod verè bonum eſt, ac ſi non eſſet bonū, fugiendo, eò ꝙ moleſtum ſit: vel appetendo quod ſimpliciter eſt bonum, cùm ſibi non ſit bonū, eò quòd non ſit commenſuratum: vel appetendo quod proximo eſt malum, eò quòd bonum ſibi. Prudentia eſt contra primū, quæ prodit, & manifeſtat nō eſſe bonum quod apparet eſſe bonum.

num. Fortitudo eſt contra ſecundum, quæ amplectitur quod moleſtum eſt tanquam bonum expediens: vt eſt medicina amara, vel inciſio in corpore ꝓpter ſalutē corporis facta. Temperantia contra tertium, quę cauet ſuperfluum. Iuſtitia eſt contra quartū, quæ cauet proximi nocumētum. Prudentia cauet errorem, q̃ eſt principium errorum malorum. Fortitudo excludit timorē ſeculi. Sapiēs: Fortitudinis eſt, nō niſi turpia timere. Temperantia excludit cupiditatem ſeculi. Hæc duo: principia ſunt omnis peccati. Vnde gl. ſuper illud Pſal. Incenſa igni, & ſuffoſſa. Omne peccatū duæ res faciunt, ſcilicet cupiditas & timor. Iuſtitia ſeruat amorem proximi. Eſt enim uinculum ſocietatis humanæ: ut ait Senec. in libro de quatuor virtutibus. Prudētia diſcutit, quæ fallunt. Temperantia compeſcit ab his, qui irritant, & alliciunt. Fortitudo ſuſtinet, quæ exterrēt. Sen. in epiſtolis: Linienda ſunt, quæ me exterrent, cōpeſcēda, quę me irritant, diſcutienda, quæ fallūt. Iuſtitia timet, q̃d eſt timendum, & amat, quod eſt amandum. Tull. in lib. de Offic. Nemo poteſt eſſe iuſtus qui mortē, qui dolorem, qui exiliū, q̃ egeſtatē timet. Prudētia facit vt homo bene ſe habeat ad vera, vel falſa. In proſpicientia enim veri ſolertiaq; verſatur, iuxta verbū Tull. in lib. de Offic. Tēperantia & fortitudo, vt bene ſe habeat ad ꝓſpera, & aduerſa. Iuſtitia, vt bene ſe habeat ad Deū & proximum. Prudentia, temperātia, fortitudo, & iuſtitia ſm aliquam acceptionem ſui (accipiuntur enim diuerſimodè, vt patebit cū de ſingulis agetur) videntur operari circa vnum & idem opus meritorium. Prudentia eligit, q̃d agendum eſt. Temperantia cauet, ne quid nimis. Fortitudo, ne quid parū. Iuſtitia opus ordinat ad debitum finē. Prudētia prouidet ſpeciem. Temperātia & fortitudo modū. Iuſtitia ordinē. ¶ Numerus harū quatuor virtutum deſignatur in multis locis in Scriptura ſacra. ¶ Primò, in quatuor fluminibus paradiſi, de quib. legitur Gen. 2. vbi dicit glo. Greg. Quatuor flumina paradiſum irrigāt: quia de his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni deſideriorum carnalium æſtu temperatur. ¶ Secūdò, in quatuor coloribus quibus decoratæ ſunt cortinæ tabernaculi Exod. 26. quæ ſignāt has quatuor virtutes, ī q̃bus decor eccleſiæ conſiſtit. Hiacynthus aerei vel cęleſtis coloris, pertinet ad prudētiā, qua Deū & angelos ſpecialiter imitamur. Byſſus habēs candorē, pertinet ad tēperantiam, quæ cādidam, & mūdam reddit animā. Purpura ſanguinei coloris pertinet ad fortitudinē, quę parata eſt ſanguinē pro Chriſto fundere. Coccus ignei coloris pertinet ad iuſtitiā, propter zelū ipſius. ¶ Tertiò, in quatuor ſpecie-

ſpeciebus quibus conficiebatur vnguentũ,quo tabernaculum,& vaſa ipſius,& miniſtri vngebantur. De quibus habetur Exo.30. Myrrha prima pertinet ad tẽperãtiam,quæ eſt in iuuentute.Tunc enim laudabilior eſt. Cinamomũ,qđ eſt cinerei coloris, qđ cũ frangitur,in modũ nebulæ,ſpiramentũ viſibile emittit,vt dicit gl. ſuper Exod.30.pertinet ad humilitatẽ, q̃ eſt omnis iuſtitia. Matt. 3.Sic decet nos implere omnẽ iuſtitiã:id eſt,perfectam humilitatẽ.Caſia quæ creſcit in aquis, pertinet ad prudentiã, quæ in aquis doctrinæ nutritur. Calamus arbor aromatica pertinet ad fortitudinẽ,quæ aduerſa tolerãdo dat odorẽ ſuauitatis, vt ſpecies aromaticæ cũ conteruntur redolent. His quatuor, addito oleo diuini amoris,conficitur vnguentũ bonæ famæ ſuauiſſimẽ redolens. Eccleſ.6.Melius eſt nomẽ bonũ, quàm pretioſa vnguẽta. ¶ Quartò, quatuor virtutes ſunt quaſi quatuor rotę in curru igneo quo ſubleuantur amici Dei.4.Reg.2. Currus iſte igneus eſt conuerſatio ardenter amantium Deum. ¶ Quintò, commendatur numerus harum virtutum figuris quatuor animalium,aquila, vitulo, leone,homine. De quibus Apoc. 4.& Ezech.1.In aquila figuratur prudẽtia,cuius eſt vigilare in rebus diſcernendis, vt ait Auguſt. Aquila enim viſum habet acutũ.In vitulo, tẽperantia. Vitulus enim immolabatur in lege.Temperantia verò exhibet corpora noſtra Deo hoſtiã viuentem. ad Rom.13.In leone fortitudo. Prouer.30. Leo fortiſſimus beſtiarũ ad nullius pauebit occurſum. In homine iuſtitia,quæ vinculũ eſt humanæ ſocietatis:vt dictum eſt prius. Voluit Dominus quatuor eſſe Euãgeliſtas,& quatuor Euãgelia,ad deſignandum, ꝙ illi qui doctrinam Euangelicam docẽt, & qui eam tenent., his quatuor Virtutibus pollere debeant.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor Virtutibus Cardinalibus Tractatus II. De prudentiá.

De ordine dicendorum in iſto tractatu,& de diuerſis modis quibus ſumitur nomẽ, Prudentia. Cap.I.

INTER has virtutes primò agẽ de Prudentia,quę animas diligit, de qua hoc modo agetur.Primò,diſtinguẽtur diuerſi modi quibus hoc nomẽ Prudẽtia ſumiť. Secundò, deſcriptiones eius ponetur ; & quõ ipſa ſit virtus,oſtẽdetur.Tertiò,tangetur de diuerſis eius actibus. Quartò,cõmendationi eius inſiſtetur. Quintò,tangẽt de ſpeciebus eius. Sextò, de his quæ ad uerſantur. ¶ Circa primũ notandum ꝙ hoc nomen Prudentia quãdoque ſumitur pro eo, quod apparet eſſe prudentia, cùm non

ſit ſic ſumitur ad Rom. 8. vbi dicitur: Prudentia carnis, mors eſt. Gloſ. Prudētiā carnis habet quis, cùm ſtudioſiùs implet quæ carnis ſunt, appetēdo bona tp̄alia & fugiendo mala, & cùm naturas rerum tm̄ ſequitur. Prudentia verò ideo dicitur cùm res ſtulta ſit: quia ita videtur ſecularibus hominibus. Similiter quandoq; ſumitur pro ſapientia apparēti. vnde ſubditur in eodē cap. Sapientia carnis inimica eſt Deo. Et 1. ad Corin. 3. Sapientia huius mūdi, ſtultitia eſt apud Deū. Q̄nq; autem ſapientia dr̄ diuinarū & humanarum rerū cognitio, ſm̄ verbum Sen. in epiſt. Et Tull. in lib. de Offi. Et iſta cognitio ſubdiuiditur in tres partes, mortalem ſcilicet, & naturalē, & rationalē, vt tāgit Sen. Prudētia verò dicitur ſciētia operandorū. Vnde Damaſcenus diuidit animā rationalem in duo. In id, quod eſt in ea contemplatiuū, & id quod eſt in ea actiuū. Contemplatiuum eſt, quod excogitat res, prout habēt eſſe. Actiuū verò, quod conſiliatiuum eſt, quod agēda dirigit. Et vocat contemplatiuum, intellectum: actiuū verò, rationē. Et dicit ſapientiam pertinere ad contemplatiuū: prudētiam verò ad actiuū. Q̄nq; authores pro eodē videntur ſumere prudentiā & ſapientiam. vnde Prou. 16. Qui ſapiens eſt corde, appellabitur prudens. Q̄nq; verò ſapientia ſumitur pro cognitione diuinorum, & prudentia ſumitur pro cognitione humanorū. Vnde ſuper illud Pſal. Os meū loquetur ſapiētiā, & meditatio cordis mei prudentiā. dicit gl. Sapientia ad diuinas res pertinet. Et pòſt ſubdit: Prudētia. ſ. de moribus. Et nota, q̄ mos eſt habitus: ex quo ſine præmeditatione eſt frequētia operū. Vel ab eo qđ eſt mox: quia mora eſt ex ea operatio. Vel dr̄ à mora, id eſt, à diuturnitate aſſuefactionis. Augu verò diſtinguit inter ſapientiā & ſcientiā, in libro de Trin. Hæc eſt, inquit, ſapiētiæ & ſcientiæ recta diſtinctio, vt ad ſapientiā ꝑtineat æternarum rerū cognitio intellectualis: ad ſciētiam vero tp̄alium rerum cognitio rationalis. Sapientia etiam ſumitur pro ſapida ſcientia, aut ꝓ ſcientia ſapore virtutū condita. Ecc. 6. Sapientia doctrinæ ſm̄ nomen eſt eius. Sapida. n. eſt: ſicut nomen eius à ſapore dictū vr̄: Sapiens. Signū oportet facere habituum fluentē delectationē & lætitiā. In hoc differt literatus malus à ſapiēte: quia literatus malus gaudet de hoc, q̄ ſcit opponere & reſpondere de his, quæ pertinēt ad mores. Sapiens verò de hoc, q̄ illa ſunt. Bernardus in ſermonibus: Inueniſti planè ſapientiam, ſi prioris vitæ peccata defleas, ſi huius ſeculi deſiderabilia paruipendas, ſi æternam beatitudinem toto deſiderio cōcupiſcas. Inueniſti ſapientiā, ſi tibi horum ſingula ſapiunt prout ſunt.

Quandoq; verò ſapientia dr̃ cognitio de Deo, quaſi per ſaporẽ eius habita, vt cùm aliquis guſtauit & vidit, q̃ ſuauis eſt Dn̄s. Et hęc cognitio differens eſt ab illa, qua aliquis credit Deū eſſe ſuauē: quia ſcriptura hoc dicit, ſicut differt cognitio, quam habet aliquis de dulcedine vini per guſtū ab illa, quæ eſt per auditum. Prudentia etiam quādoque ſumitur pro virtute. Et hoc multipliciter: vel pro virtute, ſcilicet gratuita. vel pro virtute ex multis operationibus acquiſita. Item quandoq; ſumitur largè, vt comprehēdat oēs virtutes cognitiuas. Et ſic videtur eam ſumere Tullius, dicens: Prudentia eſt rerum diuinarum & humanarū cum ratione bene viuendi iuncta cognitio. Rationē bene viuendi, intellige diſcretionē bonæ vitæ. Prudentia enim eſt cognitio directiua bonæ vitæ. Quandoq; verò ſtrictius ſumitur, vt non comprehendat fidem, vel donum conſilij, vel intellectus, vel ſcientiæ.

De deſcriptione Prudentiæ. Et quomodo Prudentia ſit virtus, cùm videatur eſſe ſcientia. Cap. II.

Prudentia ſic deſcribitur ab Auguſt. in libro de moribus eccleſiæ: Prudentia eſt amor, ea quibus adiuuatur in Deum, ab his quibus impeditur, ſagaciter eligens. In libro verò de Spiritu & aīa dicitur, ꝙ prudentia eſt ſcire quid aīa debeat facere. Super illud Matth. 15. Erāt qui manducauerunt, quatuor millia. dicit glo. Greg. Prima. ſ. prudentia eſt cognitio rerū vitandarū & appetendarū. Et pōt eſſe ſumptū de verbis Tullij in libro de Offic. dicentis: Prudētia eſt appetendarū fugiendarumq; rerum ſcientia. Deſcribitur etiam ſic prudentia in libro de requie mentis. Prudentia eſt rerum bonarū & malarum cum alterarum dilectione, & reliquarum deteſtatione, ſcientia. Tullius eam ſic deſcribit in Rethoricis: Prudentia eſt rerū bonarum & malarū & vtrarūq; ſcientia. Hæc virtus diſcernit bona à malis, & bona abinuicem, oſtendendo quod ſit melius: & mala ab inuicē, oſtēdendo qood ſit maius malum. Sed quæritur quomodo Prudentia virtus ſit, cùm videatur eſſe ſcientia, ſecundum multas deſcriptiones eius priùs poſitas? Ad quod videtur poſſe reſponderi, quòd Prudentia gratuita virtus eſt, quia eſt radius viuus à vero ſole procedēs. Cognitio, quam habent mali circa ea, quæ pertinent ad mores, cognitio eſt quaſi mortua, inualida ad mouēdum voluntatem, vt bono cognito cōſentiat, vel diſſentiat à malo cognito. Sed prudentia virtus, non ſolū eſt lumē illuminans intellectū: ſed etiam calefacit affectū: nō ſolùm enim oſtendit quid, quando, & qualiter ſit agendum, ſed etiam mouet volūtatem vt appetat bonū poſt iudicium, vel fugiat malū.

Re.

Ro.8.Prudētia ſpiritus, vita.Prudentia verò, virtus conſuetudinalis ex frequentia operum relicta, non eſt idem cū ſcientia,quæ eſt cōiter de his,quæ ſunt circa operationes volūtarias.Operationes verò ex quibus ipſa (vt eſt virtus) relinquitur, ſunt ſingulares diſcretiones de ſingularibus fugiēdis vel appetendis:non ſm ꝙ ſunt in imaginatione tm̄, vel opinione,ſed ſm quòd ſunt ſubiecta ſenſui.Accidit.n.de multis,ꝙ minus mouent ad hoc ꝙ fugiantur vel appetanť,dū ſunt in imaginatione,q̄ dum ſunt in ſenſu:habitus verò relictus ex his ſingularibus diſcretionibus potentior eſt ad mouendum voluntatem vt conſentiat bono, vel diſſentiat à malo,q̄ ſcientia moralis,quæ eſt cōiter de his quæ pertinent ad mores. Et videtur differre alter horum habitum à reliquo : ſicut ſcientia muſicæ,quam habet aliquis magiſter artiū,qui legit muſicā in ſcholis, qui tñ neſcit cantare reſponſorium vnum, differt à cognitione quā habet ille, qui habet magiſteriū organizādi, in quo non ſolū eſt relictus habitus ad cantandum quātum ad vim apprehenſiuā, ſed ēt quātum ad vim motiuā & imperantē,motū & exequentē. Similis differentia eſt inter habitū,quem habet magiſter in medicina, qui ſcit legere libros medicinæ & pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoricā, qui non habet conſuetudinē operandi. ¶Et notandum, quòd non eſt aliquis prudens prudentia virtute, eò quòd ſit prudens prudentia ſolū intellectu. Imò oportet quòd ipſe ſit prudens intellectu, & affectu, & opere. Vnde vſus ſcripturæ, & vſus cōmuniter loquentium habent,vt imprudētes dicantur qui imprudēter operantur:licet prudenter intelligant quid, & quando, & quomodo ſit agendum. Vnde prudētia virtus conſuetudinalis nō relinquitur in aliquo, niſi qui prudenter ſe habuit diu, prudenter intelligendo, prudenter volendo, prudenter agendo. Iob 12. In multo tēpore prudentia. Qui habet prudētiā virtutē, habitū habet ad prudēter diſcernendum, prudenter volendum, prudēter agendū. Ad hoc etiam quòd prudentia ſit virtus, videtur facere hoc, quòd ipſa eſt cognitio boni vel mali, & talis boni vel mali, quod difficile eſt diſcernere:vt vitij, quod prætendit ſpeciē virtutis. Ad hoc etiam ꝙ ipſa ſit virtus, videtur facere actus liberæ voluntatis, præcedens eius cognitionē,quam Augu. vocat amorē diſcernendi ea, quib⁹ adiuuamur in Deū, ab his quibus impedimur.Cognitio ꝑtinens ad prudentiam, non eſt cognitio effecta per violētiam probationem : ſed eſt cognitio credulitatis,cuius conſenſus eſt ſine neceſſaria coactione.Poterit etiā videri alicui ꝙ ſic temperantia

ordinat vim concupiſcibilem ad delectationes ſenſuum: ita prudentia vt eſt generalis ad virtutes cognitiuas, ordinet voluntatem liberi arbitrij ad operationes, quæ pertinent ad vim rationalẽ. Voluntas.n.liberi arbitrij, penes quam eſt ſumma poteſtas in anima, ita poteſt ſe inordinate habere circa operationes intellectus vel rationis, ſicuti reſpectu ſenſuum. Vnde ſicut neceſſariæ ſunt aliquæ virtutes, quæ ordinent eam reſpectu ſenſuum: ſic neceſſaria eſt aliqua virtus, quæ ordinet eam reſpectu intellectus. Et ſicuti voluntas reſpectu eorũ, quæ ſunt delectabilia ſecundùm ſenſum, poteſt eſſe & virtuoſa & vitioſa: ſic volũtas quæ eſt reſpectu cognitionum, videtur poſſe eſſe & virtuoſa & vitioſa, vel poterit forſitan videri alicui quòd hoc ſit quod Senec. intelligit in epiſtolis nomine Philoſophię, dicens: Sapientia bonum perfectũ eſt mẽtis humanę: Philoſophia, ſapientię amor eſt & affectio. Itẽ illud quaſi conſiſtit inter philoſophiam & ſapiẽtiam intereſſe. Neque enim fieri poteſt, vt idem ſit, quod affectatur, & quod affectat: quo multum intereſt inter auaritiã & pecuniã, cum illa cupiat, hæc concupiſcatur, ſic inter Philoſophiam & ſapiẽtiam. Idẽ: Alij Philoſophiam, ſtudium virtutis eſſe dixerunt, alij ſtudium corrigendæ mentis. A quibuſdã dicta eſt appetitio rectę rationis.

De diuerſis actibus ſiue officijs Prudẽtiæ. Et de duodecim ſtultitijs, quibus imprudentes in bello ſpirituali ſuccumbunt. Cap. IIII.

SEquitur de diuerſis actibus ſeu officijs prudentiæ. Notandum ergo, quod ad prudentiam pertinet, actus aliarum virtutum dirigere. Prouerb. 15. Vir prudẽs dirigit greſſus ſuos. Ipſius eſt oſtendere quid quando, & quomodo ſit agendũ. Ipſius eſt prouidere, vt opera noſtra ſint Deo grata, nobis vtilia, proximo non iniurioſa. Ad eam videtur pertinere diſcretio illa, de qua dicit Bernardus ſuper Cantic. Eſt diſcretio nõ tam virtus, quàm quę dam moderatrix virtutum, & auriga, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit. Et intelligas ibi eam virtutem vocari, inquantum dirigit proprios actus ſeparatos ab actibus aliarũ. Aurigam verò virtutum, inquãtum alias virtutes dirigit in actibus ſuis. Eius eſt moderari feruorem præcipitantem. Bern. ſuper Cantic. Virtus diſcretionis abſq; charitatis feruore iacet, & feruor vehemens abſq; diſcretionis temperamento, præcipitat. Ideoque laudabilis eſt, cui neutrũ deeſt, quatenus feruor diſcretionem erigat, & diſcretio feruorem regat, Prudentiæ eſt prouidere, vt operibus noſtris Deus glorificetur, & nobis præmium acquiratur, & exemplũ bonũ proximo præ-

præbeatur. Ad prudentem pertinet nolle fallere, & falli non poſſe. Mat. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpētes, & ſimplices, ſicut columbæ. Prudentes, vt falli nō poſſitis: ſimplices, vt fallere nō velitis. Sene. in li. quatuor principalium virtutum: Prudēs fallere nō vult, falli non poterit. Item prudentiæ eſt, res ſm veritatem exiſtimare, non ſecūdum multorum opinionē. Sen. in eod. lib. Quiſquis prudētiam ſequi deſideras, tunc per rationem rectè viues, ſi omnia prius exiſtimes & perpenſes, & dignitatē rebus non ex opinione multorum, ſed ex earum natura conſtituas. Item quæcunq; ex rebus tranſitorijs poſſides, non mireris: nec magnū exiſtimes quod caducum eſt. Ipſius eſt nō quàm multis, ſed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, ſed quid dicatur attendere. Sene. in lib. de quatuor virtutibus, cap. de prudentia: Non te moueat dicentis authoritas: nec quis, ſed quid dicat intendito: nec quàm multis, ſed qualibus placeas, cogitato. Item prudentiæ eſt, quæ nobis cōmiſſa ſunt, ad Dei gloriam & vtilitatem eccleſiæ diſpenſare. Matth. 24. Quis, putas, eſt fidelis ſeruus & prudens &c. Et Luc. 12. Quis, putas, eſt fidelis diſpenſator & prudens? Sene. Non apud te quæ habes, tanquā aliena ſeruabis: ſed pro te, tanquam tua, & diſpenſes & vtaris. Item prudentiæ eſt, cauere ne aliquid leuiter inchoentur, vel inchoatum antè perfectionē de facili relinquatur. Sen. eod. lib. Scito in quibuſdam te debere perſeuerare, quia cœpiſti: quædam verò nec incipere, in quibus perſeuerare ſit noxiū. Idē in epiſtolis: Melius eſt, vt propoſita cuſtodias, q̄ vt honeſta poſtponas. Ipſius eſt mutabilitatem cauere. Sene. in li. de quatuor virtutibus, ca. de prudentia: Si prudētiam amplecteris, vbique idem eris, & prout rerum aut temporis uarietas exigit, ita te accōmodes tempori, nec te in aliquibus mutes, ſed potiùs aptes, ſicut manus quæ eadem eſt, & quum in palmam extenditur, & quum in pugnum conſtringitur. Eccleſi. 27. Homo ſanctus in ſapientia manet, ſicut ſol: nam ſtultus, ſicut luna, mutatur. Item prudentiæ eſt, turpia in occulto, ſicut in publico cauere. Senec. in eod. Id opta quod optari coram bonis poteſt. Item ipſius eſt, humilem ſtatum diligere. Sen. in eodem: Ne altiori te rei imponas, in qua ſtanti tibi tremendum, aſcendenti cadendum ſit. Ipſius etiam eſt in proſperis potiùs, quàm in aduerſis conſultè agere. Sen. in eodem: Tunc conſilia ſalutaria aduoca: quum tibi alludit vitæ proſperitas, tūc te velut in lubrico retinebis ac ſiſtes. Potius indiget lumine, qui incedit per loca lubrica, quàm qui incedit per arida. Itē prudentiæ eſt, nō ſolùm interiora, ſed etiam exteriora ordi-

nare.Prouer.17.In facie prudentis relucet ſapientia: oculi ſtultorum in finibus terræ. Eccleſi. 19. Ex viſu cognoſcitur vir,& ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Amictus corporis & riſus dentiũ & ingreſſus hominis enuntiant de illo.Item prudentiæ eſt, actus rationis ordinare. Primus actus rationis eſt,cogitare,quẽ dũ prudentia ordinat, non ſolũ cogitationes noxias,ſed etiã otioſas cauet.Hier.4. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Senec.Cogitationes uagas & inutiles & velut ſomno ſimiles nõ recipies:quibus ſi animum tuũ nõ oblectaueris, quũ omnia diſpoſueris, triſtis remanebis. Ratio etiã dr̃ habere quatuor partes ꝓut ad ſenſibilem comparatur: ſ. inuentiuam, ſiue inueſtigatiuã, iudicatiuam,memoratiuã, & interpretatiuam. Rationem inueſtigantem prudentia ordinat,dũ eam cohibet ab inquiſitione inutilium vel nimis difficilium. Prou. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non potes. Ibidẽ: Prudentiæ tuæ pone modum.Seneca: Illud quære, quod potes inuenire: id diſce, quod potes ſcire. Eccl. 3. Altiora te ne quæſieris. Et paulò pòſt: In ſupuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter: & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Ro. 12.Non plus ſapere,quàm oportet ſapere.Eſa.19.Confundentur qui operabantur linum, plectentes & texentes fila ſubtilia.Item prudentia rationem inquirentẽ dirigit,dum cauſam factorum re quirere facit.Sen.in trac.de quatuor virtut.ca.de Prudentia: Cuiuſcunq; facti cauſã require:quũ initia inueneris,exitus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem, dum eum ex alijs alia conijcere facit, vt ex præſentibus futura. Senec. Conſilium peritorum ex apertis obſcura exiſtimat, & ex paruulis magna, ex proximis remota,ex partibus tota.Idẽ: Si prudens eſſe cupis,in futurũ proſpectum intende. Dirigit etiam rationẽ inquirentem quantũ ad ordinem ſciendi,& ſtudium, & fidem.Bernard.ſuper Cantic. Scire ea priùs ampliùſque curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti.Idẽ: Scias modũ ſciendi, vt ſcias quo ordine, vt id prius, quod maturius ad ſalutem:quo ſtudio,vt id ardẽtius, quo vehementius ad amorem: quo fine, vt tantùm ad ædificationem tui vel proximi.Idẽ:Sunt qui ſcire volũt eo fine tantùm, vt ſciant:& turpis curioſitas eſt. Alij vt ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt.Alij vt ſcientiã ſuã vẽdant, aut pro pecunia, vel pro honoribus,& turpis quæſtus eſt.Alij vt ædificent, & prudentia eſt. ¶ Rationem iudicãtẽ prudentia multipliciter dirigit: Primò dũ eã cohibet à quibuſdam iudicijs quæ ei non ſunt licita: vt eſt iudicium de incertis, quod prohibetur Matthæ. 7. Et Luc.6.

Luc. 6. Nolite, inquit, iudicare. Glo. Duo ſunt in quibus iudiciũ temerarium cauendũ eſt. Sunt enim quædam media & incerta quo animo fiãt, quæ bene & male poſſunt fieri. Neſcimus.n. qualis futurus ſit, qui nunc apparet malus, de cuius correctione deſperare, eumque quaſi abiectum reprehendere, temerariũ iudicium eſt. 1. Cor. 4. Nolite ante tẽpus iudicare. Itẽ cohibet rationẽ à iudicio vſurpatiuo, quod eſt quãdo aliquis iudicat perſonã, quæ ſibi ſubiecta nõ eſt. gl. ſuper Matth. 7. Temerarium iudiciũ eſt, quãdo quibus nõ eſt cõmiſſum iudiciũ, iudicant. Ro. 14. Tu qs es, q iudicas alienũ ſeruũ? Item prudentia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam à lęuitate, vel nimia tarditate credendi cuſtodit. Et omnibus.n. & nulli credere, vitium eſt, vt ait Sene. Qui leuiter credit, vitioſe agit. Eccle. 30. Qui citò credit, leuis eſt corde. Senec. Prudentis propriũ eſt, examinare conſilia, & nõ citò facili credulitate ad falſa prolabi. Prudens non niſi iudicio credit, & non niſi examinatam ſententiã in conſenſum credulitatis admittit. Senec. Opiniones tuæ iudicia ſint. Sicut in diſputationibus nõ admittimus niſi manifeſtè vera, vel quæ vis probationis extorſerit: ſic in conſenſum credulitatis non debemus admittere niſi vel manifeſta, vel ea, de quibus ſit nobis plena fides: quod præcipuè ſeruandum eſt his, quæ nõ expedit nobis credere: vt ſunt mala, q nobis dicuntur de proximo, quæ amorẽ noſtrũ ad proximũ lædere ſolent, & dare occaſionem deſpiciendi proximum. Item prudẽtia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam cohibet, ne vel dubia temerè diffinita, vel veriſimilia affirmet. Senec. De dubijs, non diffinitã, ſed ſuſpenſam tenẽ ſententiam. Nihil inexpertũ affirmes: quia non omne quod eſt veriſimiles, ſtatim verũ eſt, ſicut & ſæpius, quod primum incredibile videtur, non continuò falſum eſt. Crebrò faciem mendacij veritas tenet: crebrò mendacium facie veritatis occultatur. Nam ſicut aliquando frontem triſtem amicus, & blandam adulator oſtendit: ſic veriſimile coloratur, vt fallat conatur. ¶ Rationem etiam memorãtem prudentia dirigit, dum ſalubria facit reminiſci, & noxia obliuiſci. Salubria ad reminiſcendũ ſunt vt beneficia Dei vel proximi: noxia, vt iniuriæ proximi. Item inter bona præſentia, mala facit reminiſci contra elationem ſuperbiæ, & inter mala præſentia, bona contra deiectionẽ nimiam. Eccl. 11. In die bonorũ ne immemor ſis malorum, & in die malorũ ne immemor ſis bonorũ. Rationem etiam, prout eius eſt, ſermonem interpretari quod excogitauit, prudentia dirigit, dum ſermonem moderatur. Prou. 10.

Qui moderatur labia ſua, prudẽtiſſim⁹ eſt.Eccl.21. Labia imprudẽtum ſtulta narrabũt:verba autẽ prudentiũ ſtatera ponderabũtur.Sene. Sermo tuus nõ ſit inanis:ſed aut ſuadeat,aut moneat, aut cõſoletur,aut præcipiat. Lauda parcè, vituperato parciùs. Similiter.n.reprehẽſibilis eſt nimia laudatio, vt immoderata vituperatio.Illa ſiquidẽ adulatione,iſta malignitate ſuſpecta eſt. Teſtimoniũ veritati,nõ amicitiæ,reddas.Cũ conſideratione promitte: plenius quàm promiſeris,pręſta. Prudẽtis eſt taciturnitatẽ amare. Prouer. 11. Vir prudens tacebit. Eccl.19.Eſt tacens,& ipſe eſt prudẽs.¶Prudentia etiam rationem dirigit circa ipſam prudẽtiam,vt nõ prudentiæ ſuæ innitatur,nec facilè ſe credat prudentiam habere.Prouer.3.Ne innitaris prudentiæ tuæ.Rom.12.Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Item Eſa. 5. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Item ad prudentiam pertinet prouidere, ne totum tempus detur actioni.Sene. Non ſemper in actu ſis: ſed interdum animo tuo dato requiem, & requies ipſa plena ſit ſapientię ſtudijs & cogitationibus bonis. Bern.in lib.de cõſideratione: Nõ te totum nec ſemper des actioni: ſed conſiderationi aliquid tui & cordis & corporis ſequeſtra.Conſideratio ipſius actionis partes benigna præſumptione ſuas facit, præagendo quodãmodo & præordinando,quæ agenda ſunt neceſſario. Sanè ne fortè,quæ præuiſa & præmeditata poterãt eſſe proficuo,præcipitata, magis pericula fiant.Item prudentia inſidias præcauet.Auguſ. Prudentia eſt,in præcauendis inſidijs. Ipſa etiam in bello ſpirituali triumphat. Exemplum habemus de hoc in Chriſto. Cuius prudentia percuſſit ſuperbum.Iob 26. Ipſe tribus verbis ſcripturæ ſacræ in deſerto diabolum proſtrauit. Matthæi 4. Prouerb. 24. Vir ſapiens, fortis eſt: & vir doctus, robuſtus & validus: quia cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus, vbi multa conſilia.Eccleſiaſt.9. Ciuitas parua, &c. Et ſubditur: Inuentus eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam. Et ſubiungit Salomon: Dicebam ego ſapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica. Et Sapientiæ 5. Melior eſt ſapientia, quàm vires: & vir prudens magis, quàm fortis. Eiuſdem ſeptimò: Sapientiam non vincit malitia. Et viceſimoquarto. Econtrario ſtultitia vel imprudentia in bello ſpirituali ſuccumbit. Baruch 3. Quoniam non habuerunt ſapientiam, perierunt propter ſuam inſipientiam. Tullius in Rhetoricis: Parua foris ſunt arma: niſi ſit conſilium domi.

De

De ſtultitijs quibus prudentes in bello ſpirituali ſuccumbunt.

DE ſtultitijs verò quaſi innumeris,quibus imprudẽtes in bello ſpũali ſuccumbũt, cauſa breuitatis:paucas enumeremus.¶Prima eſt eorum,qui ante pugnam ſe amare nolunt: ſed tunc primò arma accipiũt,cùm dolorẽ vulnerum ſentiunt.Tunc primò patiẽtię vel humilitatis clypeum ſummunt,quum gladio maligno linguæ venenatæ ſunt vulnerati.Eccle.2.Præpara animam tuam ad tentationẽ.Pręparatio iſta eſt ex cogitatio de modo reſiſtendi tentationi,quod faciendum eſt ante tentationem, Semper.n.deberẽt incedere armati, qui ſunt inter hoſtes ſuos.Modum conuenientiſſimum reſiſtendi tentationi, quæ eſt per linguas venenatas, Chriſtus oſtendit, in ſumma taciturnitate blaſphemias perſecutorum audiens. Eſaiæ 53. Quaſi agnus coram tondente ſe,obmuteſcet,& non aperiet os ſuum.In Pſal, Ego tanquam ſurdus non audiebam &c. ¶Secunda eſt eorum,qui ſumũt arma nimis onęroſa, præcipuè quum non habeant eorum cõſuetudinem, qui quandoq; eorum ponderoſitate deijciuntur, vt qui nimis ieiunãt vel orant. Dauid arma Saul depoſuit, quia ponderoſa erant, & nõ habebat eorum conſuetudinem, & leuibus armis vicit.1. Reg.17. ¶Tertia eſt eorũ,qui in ipſo cõflictu arma ſua proijciũt, qñ ea fortiter tenere deberent, ſ. patientiã & humilitatẽ.Vnde dictũ eſt à Boetio: Talia tibi contuleram arma, quæ niſi prior abieciſſes, inuicta te firmitate tuerentur.¶Quarta eſt eorum, qui ex ea parte qua debiliores ſunt, & qua magis à diabolo impugnantur,minus ſe muniunt,quũ contrario eſſet faciendũ. Qui videt ſe ad auaritiã pronum eſſe,multũ deberet conari ad largitionẽ eleemoſynarũ: vt faciunt qui lignorum tortuoſa dirigũt, iuxta verbum Philoſophi: multum.n. inflectunt ea in contrarium, vt ſic ad rectitudinem reducant. ¶Quinta eſt eorum,qui nolunt reſiſtere hoſtibus in loco vbi facilius poſſent. Ad portas caſtri hoſtibus reſiſtendum eſt, aut in aliquo loco alto & arcto, vbi paucitas multis reſiſtat. Et non tunc primò reſiſtendũ eſt, quando totum caſtrũ vel totã terram occupauerunt. Sic ad portas ſenſuum, hoſtibus ſpiritualibus eſt reſiſtendum. In alto etiam eminẽtis vitæ ponere nos debemus: quod altum multis occupationibus faciendum eſt anguſtum, vt hoſti via nõ pateat, & ibi hoſti reſiſtendum eſt. Si Eliachim præcepit obtineri aſcenſus montium, per quos via poterat eſſe in Hieruſalẽ,vt legitur Iudith 4. ¶Sexta eſt eorum,qui nolũt hoſtem interficere, dum paruulus eſt,non attendentes illud Pſalm. Beatus, qui timebit, & allidet

paruulos ſuos ad petrã. Tales no lũt hoſti reſiſtere, donec fuerint ab eo interfecti. Poeta: Principijs obſta, ſerò medicina paraſ. Hiero. Lubricus eſt antiquus ſerpẽs: & niſi capite teneatur, ſtatim totus illabitur. Gen. 3. dictũ eſt ſerpenti de muliere: Ipſa cõteret caput tuum. ¶ Septima eſt illorũ, qui contra ſuos pugnant, & hoſtes ſuos amicos reputant. Cum peiores inimici, quos habemus, ſint ꝓprius ſenſus & propria volũtas: cõtradictiones, quę ꝓpriũ ſenſum impugnãt, & perſecutiones, quæ impugnant ꝓpriam voluntatem, ſunt adiutoria nobis à Deo miſſa contra peſſimos hoſtes noſtros. Vnde cõtra ſuos pugnant: qui talibus repugnãt. Ecõ trario fauores hoĩum & applauſus, hoſtes noſtri ſunt, qui nos decipiunt, licet hoc multi non intelligant. Prouer. 7. Vade contra virũ ſtultũ, & neſciet. ¶ Octaua eſt eorũ qui de prope volunt pugnare cũ hoſte, qui ex propinquitate vires aſſumit, & ex elongatione vires amittit: vt eſt fornicatio, & cætera vitia ad voluptatem pertinẽtia. Ideo dicitur Cor. 6. Fugite fornicationẽ. ¶ Nona eſt eorum, qui fugiendo, hoſtem vitare volunt, qui fugientes magis inſequitur. Vt faciũt illi, qui aduerſa huius mundi nimis timent. Senec. Quemadmodũ pernicioſior eſt hoſtis fugientibus: ſic omne fortuitum incõmodum magis inſtat cedenti & auerſo. Multũ miratus fuit Ioſue videns populum domini fugientem. Ioſue 6. Domine Deus, inquit, quid dicam, videns Iſraelẽ hoſtibus ſuis terga vertentem? ¶ Decima eſt illorum, qui quũ pugnãdum eſſet cõtrarijs, pugnant ſimilibus, vt odio contra odium, garrulitate contra garrulitatẽ, ſtultitia contra ſtultitiam. Potius amore contra odium pugnandum eſt, ſicut aqua pugnatur contra ignẽ. Prouer. 25. Si eſurierit inimicus tu⁹, ciba illum. Taciturnitate contra garrulitatẽ. Sapiens: Garrulo nõ reſpondere, conuitiũ eſt. Eccle. 8. Ne litiges cum homine linguato: neq; ſtruas in ignem ipſius ligna. Sapientia contra ſtultitiam. Prouer. 26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiã ſuam, ne ei ſimilis efficiaris. ¶ Vndecima eſt illorũ, qui laborant in impugnatione hoſtium ſuorũ, quos glorioſius ſine ictu poſſent vincere patiendo. Prouerb. 17. Melior eſt vir patiens viro forti &c. Et eiuſdem 20. Ne dicas, Reddã malum pro malo: expecta dñm, & liberabit te. Liberabit, inquam, à labore & periculo vindicandi te. Præterea ad plenum vindicabit te, hoſtem tuum patibulo infernali tradendo. ¶ Duodecima eſt illorũ, qui iuuant hoſtẽ ſuum, ad ſui interfectionem. Greg. Non eſt timendus hoſtis, qui nõ poteſt vincere niſi volentem. Sicut diabolus non poteſt vincere niſi volentem: ita nec occidere niſi iuuantem.

tem.Diabolus cordi gladium applicat, qñ malam cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quando conſentis, & ſic diabolum iuuas. Itẽ diabolum iuuat,qui ſciens volẽs vadit ad foueam, in quam diabolus vult eum præcipitare. Prouerb.23.Fouea profunda,meretrix.Deberet proponere qui tentatur de peccato carnis, ꝙ non ibit ad locum, vbi illud committat, niſi diabolus illuc eum portet.Itẽ diabolum iuuat, qui gladium ei conducit, quo ab eo interficiatur:vt qui dat aliquid mulieri,vt in peccato ſuo cõſentiat.

De commendatione Prudentiæ, Cap. IIII.

DIcto de officio Prudẽtię, inſiſtendum eſt cõmendationi ipſius.Et notandum,ꝙ multa quæ dicta ſunt de officio prudentiæ,valere poſſunt ad eius commendationem. Præter illa verò, Primò facit ad eius cõmendationem multiplex admonitio, quã ſcriptura ſacra facit ad eam.Mat. 10. Eſtote prudentes &c. 1. Pe. 3.Eſtote prudentes &c. Prou.4. In oĩ poſſeſſione tua acqre prudentiã.Prou.4.Attendite vt ſciatis prudentiam. Eiuſdem 16.Acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento.¶Secundò,ꝙ filius Dei ore ꝓprio eam docere voluit.Prou.2.dñs dat ſapientiã, & ex ore eius prudentia. Nec ſolo ore eam docuit, ſed opere,pſecutores prudenter declinando. Io.8.Ieſus autem abſcondit ſe,& exiuit de templo.¶ Tertiò, quia ipſa eſt nobilis ſpecies cognitionis.Prouerb.9. Scientia ſanctorũ prudentia. Vnde ad commendationem eius faciunt,quę ꝑtinent ad commendationem ſapientię, de qua hr̃ multum in libris Salomonis, quaſi ferè per totum, & ſpecialiter Prou.3. Vbi dicit̃.Beatus homo qui inuenit ſapientiã, & qui affluit prudentia. Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri & argenti. Et in eod.Lignũ vitæ eſt his, qui apprehenderint eam.Et eiuſdem 8. Melior eſt ſapientia cunctis opibus pretioſis, & omne deſiderabile ei non poteſt comparari. Et eiuſdem 16. Poſſide ſapientiam, quæ melior eſt auro.Et 19.Vbi non eſt ſcientia,aĩæ non eſt bonum. Et Sapi. 8. Omne aurum comparatione ſapiẽtiæ,arena eſt exigua,& quaſi lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Eiuſdem 10. Vani ſunt homines in quibus non ſubeſt ſcientia Dei: Eiuſdẽ 9. Si quis erit conſumatus inter filios hominum, ſi ab illo fugerit ſapientia tua,in nihilum computabitur. Eſa.30. Diuitiæ ſalutis, ſapientia & ſcientia. Oſee 6. Scientiam Dei volui pluſquam holocauſtum. Sapientia Deũ lætificat.Prou.10.Filius ſapiens lætificat patrẽ ſuum. Et eiuſdẽ 14. Acceptus eſt regi miniſter intelligens.Ecc.20.Homo prudẽs placebit magnatis. Hominem etiã à pericu-

a periculo liberat.Prou.11. Iuſti liberabuntur ſciẽtia. Similẽ habetur Eccl.9. Liberauit vrbẽ per ſapientiam ſuã.Ipſa etiam hominem in bono conſeruat. Prou.2. Prudentia ſeruabit te. Item domum eccleſiæ roborat.Prou.24. Domus prudẽtia roborabit. Sapientiam aſtutia diaboli nõ ſuperat.Eſaiæ 9.Non nocebunt, & non occident in vniuerſo monte ſancto meo:quia repleta eſt terra ſcientia dñi, Loquit de ſerpentibus,ꝑ quos intelligere potes ſerpẽtes infernales. Serpẽs ex virga Moyſi factus, ſerpentes Magorũ deuorat. Exod.cap.7,Sapiẽtia.n. ſanctorũ aſtutiã diaboli ſuperat. Aſtutię diaboli multę ſunt,quas ponit Greg.in Moralibus:Intuetur,inquit, inimicus generis humani vniuſcuiuſque mores cui vitio ſint propinqui,& illa apponit ante faciem, ad quæ cognoſcit faciliùs inclinari mentem, vt blandis ac lætis moribus ſæpę luxuriã,nonnunquam vanam gloriã: aſperis verò mentibus iram, ſuperbiam vel credulitatem proponit,Ibi ergo decipulam ponit, vbi eſſe ſemitã mentis conſpicit. Pſal. In via hac qua ambulabã, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.Idem in eodem: Sæpe anti quus hoſtis poſtquam menti noſtræ tentationum certamen infli xerit, ab ipſo ſuo certamine ad tempus recedit: non vt ſuæ malitiæ finem præbeat, ſed vt corda quæ per quietem ſecura reddide rint,repentè rediens, faciliùs inopinatus irrumpat.Idẽ: Antiquus aduerſari⁹ cùm quę accuſet,mala nõ inuenit,ipſa ad malũ bona inflectere quærit.Cùnq; de operibus vincit, ad accuſandũ, verba ꝑſcrutatur.Cùm nec in verbis ac cuſationẽ reperit, intentionẽ cordis fuſcare cõtẽdit.Idẽ; Quia diabolus fructus arboris in hyeme & in ęſtate virides cõſpicit;quaſi verme ponere ad radicẽ quærit. ſm Greg. Antiquus hoſtis bona noſtra inſequitur tribus modis. Aliqñ in bono opere intentionẽ polluit,vt omne quod in actione ſequitur,impurum ſit. Aliquando verò intentionem vitiare non præualens, in ipſa actione homini quaſi ſe inſignem ꝓponit, vt ſecurior factus de victo vitio, quaſi inſidijs perimatur. Aliquã do verò nec intentionem vitiat, nec in itinere ſupplantat : ſed opus bonum in fine actionis illaqueat.Idem in Moralibus: Sæpe de ipſa victoria bellũ agitur, vt cũ immũda cogitatio vincit, victoris animus elatione pulſetur.¶ Quartò,facit ad cõmendationem prudentiæ, ꝙ ipſa videtur eſſe perfectio nobilioris potentiæ,quàm temperãtia vel fortitudo. Vis enim rationalis quã ipſa perficit, videtur eſſe nobilior concupiſcibili & iraſcibili, quæ temperãntia & fortitudine perficiuntur;qđ autem nobilius eſt,melius eſt & magis eligẽdũ. ¶Quintò prioritas quam habet

reſpectu

reſpectu cæterarum virtutū. Virtus.n.cognitiua videtur præcedere affectiuā. Aug. Vt maius eſt, voluntatē dñi facere, q̄ noſſe:ita prius eſt noſſe, q̄ facere.Idē:Initiū obediētiæ eſt, q̄d præcipiatur velle cognoſcere, & pars eſt obſequij,didiciſſe quod facias. ¶ Sextò, magiſteriū quod habet reſpectu cęterarū virtutū.Ad eam enim pertinet illa diſcretio. De qua dixit Antonius:Diſcretio cōſeruat oēs virtutes, & fit genetrix & cuſtos moderatrix virtutū,& perducit fixo gradu intrepidū monachū ad dñm: q̄a nulla virtus pōt perfici & ſtare ſine diſcretione, ſine hac poſſe videtur potiùs nocere homini,q̄ ꝓdeſſe. Gregor. Virtus quo plus ſe poſſe cōſpicit,eò ſine moderamine rationis deteriùs in præceps ruit.Sine prudētia,quaſi de homine tenebras incurrimus.Gre. Qui importunè radios ſolis aſpicit, tenebreſcit,& inde nihil videre compellitur, vnde ampliùs videre conatur; vnde noſmetipſos dum plus iuſto diſcutimus ex ipſo diſcretionis ſtudio indiſcretiùs erramus. Sine hac ſi virtus teneatur,intermittitur; cùm verò per hanc intermittitur, melius tenetur.Greg.in Moral. Plerunq; virtus cū indiſcrete tenetur, amittitur: cùm diſcretè intermittitur, plus tenetur. Ex ſtudio nanq; arcus diſtenditur,vt in ſuo tempore cum vtilitate tendatur. Idem. Non eadem res eſt ſemper virtus, quia per momēta temporū ſæpè merita mutātur actionum. Vnde fit,vt cum quid bene agimus,plerunq; melius ab eius actione ceſſemus: & laudabiliùs ad tp̄s deſerat, q̄d in ſuo tēpore mens laudabiliter tenebat.Bern. in ſermonibus: Nō in facto laus eſt:ſed in eo quemadmodū fiat. Et huius. Inſani ſapiens nomen ferat,æquus iniqui.Vltrà, quàm ſatis eſt, virtutē ſi petat ipſam. ¶Septimò: ꝙ ipſa bona domini nobis cōmiſſa multiplicat: ſine ipſa inutiliter,imò damnabiliter abſconduntur vel diſſipātur. Ad abſconſionem pertinet parabola de talentis,Matth.15. Et parabola de ſeruis, quibus tradidit paterfamilias decem talenta.Lucæ 15.De diſſipatione verò habetur Lucæ 16.de villico qui diffamatus eſt apud dominū ſuū, quaſi diſſipaſſet bona illius.Et Prouer. 21. Theſaurus deſiderabilis & oleū in habitaculo iuſti, & imprudens homo diſſipabit illud. ¶ Octauò, ꝙ prudētia ſe habet ad ſpiritū rationalē iudicantem: ſicut aſſeſſor diſcretus & fidelis, quo aſſiſtente laudabiliter iudicatur.Si verò defuerit, peruertitur iudiciū.Proue.28. Dux indigens prudētia,multos opprimet per calūniā. ¶ Nonò, ꝙ ipſa eſt lucerna in viā paradiſi dirigens. Qui non habet prudentiā, licèt ſit magnæ & altæ ſcientiæ,ſimilis eſt homini in altū reſpicienti, & vbi pedem ſuum ponat nō viden-

videnti, qui de facili pōt corruere. Aug.ſuper illud 1.Cor.8.Sciētia inflat. Præponenda eſt ſcientia ſcientiæ. Melius.n.eſt ſcire infirmitatem noſtram, q̃ naturas rerum. Laudabilior eſt animus, cui nota eſt infirmitas ſua, q̃ qui ea non reſpecta, ſyderū vias ſcrutatur & terrarū fundamenta & faſtigia. Idem ſuper Geneſ.2. De forma & figura cæli multi diſputant: quas res maiori prudentia noſtri omiſerunt authores; diſcētibus ad beatam vitam non ꝓfuturas, occupantes quod prius eſt malum, pretioſa & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia. Si affuerit prudētia, verè pōt homo ſapiens reputari. Si verò defuerit, verè pōt homo ſtultus reputari. Prudentiam verò intellige, cognitionem operādorum. Prouer.14. Callidi eſt intelligere viam ſuam: quid.ſ.agendum ſit: & imprudentia ſtultorum errās. Ignorat.n.quid agendum ſit. Et in eodē: Fatuitas ſtultorum imprudentia: id eſt, ignorantia agēdorum. ¶Decimo, ꝙ animalia irrationalia ēt minima docēt nos eam: vt ſerpentes, & formicæ, & ſimilia. Sene. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prou.30. Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſapientiora ſunt ſapientibus. Formicę populus infirmus, quæ præparant in meſſe cibum ſibi: Lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: Regē locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas: Stellio manibus nititur, & moratur in domibus regum. In formica comendatur nobis prouidentia. In lepuſculo qui eſt animal timidum, velociter fugiens, & in petra collocans cubile ſuū, diffidentia de proprijs viribus, & confidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timoratis. In locuſta verò, quæ ſaltat, & poſt ſaltum decidit, ardens deſideriū æternorum cum conſideratione propriæ infirmitatis. In ſtellione qui eſt lacertulus quaſi depictus & ſtellatos, qui alas non habet, ſed manibus nititur, diligentia in operatione, quæ defectū ſupplet naturæ. Vt.n.dicit glo. ingenioſi per negligentiam in imis remanent: ſed ſimplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda regni ęterni męnia, virtus operationis leuat. Et qui natura tardi ſunt ingenio, ſolertia induſtriæ ſuæ ad diuinarū notitiā ſcripturarū, vel ad virtutū gratiam, q̄bus cęlū mereantur, attingunt. ¶Prudētia defectus ſupplet: ſicut ꝓuidentia ſupplet infirmitatem formicæ. Prudens.n. tp̄s neceſſitatis pͦccupat, ꝓuidendo ſibi tp̄e opportuno. Itē prudens in Deo cōfidens, fortitudinē ſuā in Dei fortitudinē mutat. Eſa.40. Qui ſperant in dn̄o, mutabūt fortitudinē. Itē qđ ꝑ ſe nō pōt, multitudine efficit: ſicut multitudo locuſtarum concors egreditur ad depaſcendum viridia. Supplet etiā pru-

prudens diligentia, quod minus habet à natura. Serpẽs docet nos etiam prudentiam aſtutia ſua. Matt.10. Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes. ¶ Et ſunt ſex aſtutiæ ſerpentis, quibus prudentia ſanctorum debet aſſimilari. ¶ Prima eſt, quòd caput ſuũ ſummè cuſtodit, pro eo cætera membra exponendo. Nec immeritò: cum capite illæſo viuat, quantũcunq; cętera mẽbra lędantur. Sic ſancti pro Chriſto qui eſt caput eorũ, ſe & ſua exponere non timent. Prou.12. Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt. Phil. 3. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtũ detrimẽta. Nec mirum, ſi ſancti omnia pro Chriſto exponunt: quia eo ſaluo, omnia ſunt eis ſalua, etiã capilli. Matth.10. Capilli capitis veſtri numerati ſunt 2. Macha.7. E cælo iſta poſſideo: ſed propter Dei leges nunc iſta deſpicio, quia ea me ab ipſo recepturum ſpero. ¶ Secunda eſt, quòd ſerpens ſe in arcto foramine ponit, vbi pellem veterẽ deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ ſe ponunt, vbi pellẽ veteris hominis deponunt. Eph. 3. Deponite vos ſecundum priſtinam cõuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur, ſm deſideria carnis. Et nota ꝙ duo exiguntur ad hoc, ꝙ ſerpens in foramine pellem deponat, ſcilicet foraminis anguſtia. Si enim eſſet latum, ſine difficultate tranſiret, & veterem pellem retineret. Et ſtabilitas foraminis: niſi enim eſſet ſtabile potius foramen ſecum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris conſuetudinis non deponunt in clauſtro, qui in eadem libertate volunt eſſe in clauſtro, in qua fuerint in ſeculo. Item qui manentes in ſeculo, nullam habent propoſiti firmitatem, in pœnitentijs quas agunt, de facili ſecum diſpenſant. ¶ Tertia eſt, quòd ſerpens vnam aurem terra obſtruit, & aliam cauda, ne vocem incantatoris audiat, ſecundũ illud Pſal. Sicut aſpidis ſurdę, & obturantis aures ſuas. Sic ſancti viri aurem vnam obſtruunt memoria mortis, & aliam conſideratione propriæ fragilitatis, ne ſuggeſtioni diaboli acquieſcãt, attendẽtes ex quot & qualibus cauſis perire poſſunt. Eccleſi. 7. Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Qui caſtrũ corporis ſui luteum intelligit, non præſumat facere guerram cũ omnipotente. ¶ Quarta eſt, quòd ſerpens calcaneo mulieris inſidiatur. Geneſ.3. Sic ſancti, fini qui cõſequitur opera carnis, inſidiãtur, ex eo oſtẽdentes, deſideria carnis fatua eſſe. Iob 3. Quaſi vna ex ſtultis mulieribus locuta es. Auguſtin. Deliciæ carnis hic non ſatiant, & in futuro damnant. Vbicunque caro quærit refectionem, inuenit defectionem. Gregor. Qui præſenti ſua-

uitate

nitate capitur, quaſi per amœna
prata ad interitũ ducit. ¶ Quin-
ta eſt, ꝙ ꝓꝑ inimicitias, quas ha
bet cũ homine, habitat in deſer-
to, vel latet ſub ſpinis, vel herbis.
Sic viri ſancti agnoſcentes inimi
citias, quas habet mundus cum
eis, fugiunt eum 1. Ioann. 3. No-
lite mirari, ſi odit vos mundus.

De ſpeciebus Prudentiæ, & triplici eius diuiſione: de memoria & oblimione; de prouidentia, de diuiſione prudentiæ ſecundum Senec. de diuiſione eius in prouidẽtiam, circunſpectionem, cautionem, docilitatem. De xii. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat: & de tribus quæ doctor debeat attẽdere in ſua doctrina, & de ſeptem quæ valent ad hoc vt quis bene addiſcat. Cap. V.

SEquitur de ſpeciebus Pruden
tię. Notandũ ergo, ꝙ prudẽtia
prout cõprehendit oẽm ſalubrẽ
cognitionem ſiue virtutẽ cogniti
tiuã. Primo modo videtur poſſe
diſtingui in virtutem cognitiuã
diuinorum & humanorum. Vir
tus verò cognitiua diuinorũ, tri-
plex videtur eſſe. Prima acquie-
ſcit authoritati, ſcilicet fides. Se-
cunda rationi, ſcilicet donum in-
tellectus. Tertia eſt, animum di-
uinã ſuauitatẽ guſtãdo experiri,
ſcilicet donum ſapiẽtiæ. De dua-
bus primis dicit Auguſt. in libro
de Vtilitate credendi: Quod cre-
dimus, debemus authoritati, qđ
intelligimus, rationi. De tertia
dicitur in Pſal. Guſtate & videte
&c. Prima cognitio de Deo, ſta-
tui incipientium ſufficit. Secun-
da competit ſtatui proficiẽtium.
Tertia ſtatui perfectorum. Bern.
ad fratres de mõte Dei: Sunt ani
males, qui nec rõne per ſe agun-
tur, nec affectu trahuntur: & ta-
men authoritate ꝓmoti, vel do-
ctrina commoniti, vel exemplo
prouocati approbãt bonum vbi
inueniunt, & quaſi cæci, ſed ad
manũ tracti ſequuntur. Sunt ra-
tionales, qui per rõnis iudicium
& naturalis ſcientiæ diſcretio-
nem, habent cognitionem bo-
ni & appetitum: ſed nondum ha
bent affectum. Sunt perfecti qui
ſpiritu agũtur, qui à Spirituſan-
cto plenius illuminãtur: & quia
ſapit eis bonum cuius trahuntur
affectu, ſapiẽtes vocantur. ¶ Vir-
tus verò cognitiua humanorũ,
vel eſt cognitiua rerũ, quæ pro-
pter hominem à Deo factæ ſunt,
quæ ſpecialiter attendit bonum
& malum in eis, quæ videtur eſ-
ſe donum ſcientiæ: vel attendi-
tur circa ea, quæ ab homine pro-
pter Deum agenda ſunt. Quæ
duplex eſt: ſcilicet prudẽtia ſum
pto nomine ſtrictè: & hæc atten-
ditur circa agenda cõiter. Et do-
num conſilij, quod attenditur cir
ca ardua, quæ propter arduita-
tem ſuam non ſunt in præcepto,
circa quæ maximè præcipita-
tio cauenda eſt. ¶ Videtur etiam
prudentia poſſe diſtingui, ſicut
Seneca ſcientiam moralem di-
uidit. Cuius pars vna rebus pre-
tia

tia imponit,rectè exiſtimãs vnãquãque.Secũda affectus ordinat, impetus animi refrenans.Tertia, quid,quãdo, vbi & queadmodũ agi debeat determinat.Secũdùm Tulliũ verò in Rhetoricis, diſtinguitur prudẽtia in memoriã, intelligentiã,prudentiã . Memoria eſt, ꝑ quã animus repetit illa q̃ fuerunt . Intelligẽtia eſt, per quã ea proſpicit quæ ſunt. Prouidentia eſt , per quam futuri aliquid videtur antequam factum ſit.

De Memoria & Obliuione.

AD memoriã monemur.Eccl. 1. Memẽto quæ ante te fuerunt. Memoriæ mortui viuunt . Memoriæ illa pars vitæ noſtræ,quę pręterit,manet: ſine hac quaſi ꝑdita eſt.Senec. Qui nil de præterito cogitat,vitã perdidit.Memoria theſaurus eſt cognoſcibiliũ. Ipſa eſt velut quoddam ſeruatorium,in quo veritas vtilis,quam ratio inueſtigãdo cepit, fideliter ſeruatur . Animus obliuioſus eſt , velut locus vbi quicquid repoſitum fuerit, moritur. Obliuio enim eſt quaſi quædã mors. Greg. 1. parte Moralium : Sicut mors quod interficit, cogit, vt non ſit in vita : ita obliuio hoc quod intercipit,agit,vt non ſit in memoria. Animus obliuioſus eſt quaſi ſtomachus cibum receptum reijciẽs.Greg.in homil.Cibus mẽtis ſermo Dei eſt, & quaſi acceptus cibus lãguẽte ſtomacho reijcitur, quando auditus ſermo in ventre memoriæ non tenetur.Quiſquis alimẽta nõ retinet, huius profectò vita deſperatur.¶Et notandũ,ꝙ multa ſunt. quorum memoria ſpecialiter eſt laudabilis,de q̃bus cauſa breuitatis decẽ ponamus. ¶Primò,laudabilis eſt memoria bñficiorũ, & maximè memoria creatoris & redẽptoris noſtri Eccl.vlt.Memento creatoris tui. Et Luc.22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Exo.13.Mementote diei huius, in qua egreſſi eſtis de Aegypto. Eccl. 29. Gratiã fideiuſſoris ne obliuiſcaris. Poſuit.n.animã ſuã pro te.Bern.ad fratres de mõte Dei: Scit,quicunque habet ſenſum Chriſti, quantũ Chriſtianæ pietati expediat,quantum ſeruũ Dei, ſeruum redẽptionis Chriſti deceat, & vtile ei ſit, vnã ſaltem aliqua diei hora, paſſionis ipſius ac redemptionis attẽtiùs recolligere beneficia,ad fruẽdum ſuauiter in conſcientia,& recolendũ fideliter in memoria. Memoriam etiã beneficiorum acceptorũ videntur habere animalia irrationabilia. ¶ Secũdo,memoria mãdatorũ Dei.In Pſal.Et memores ſunt mandatorũ ipſius ad faciendum ea.Deut.6.Erũt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie , in corde tuo , & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua , & ambulans in itinere, dormiẽs atque conſurgens . Numeri 15.Dices ad filios Iſrael, vt faciant ſibi fimbrias per quatuor angulos palliorũ , ponẽtes in eis

vitas

uitas hyacinthinas, quas cū vide rint,recordenť omniū mādatorū Dei.Ioſue 1.Nō recedat volumē legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl.3.Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris:ſed quæ præcipit tibi Deus,hæc cogita ſemper.¶Tertiò memoria iuſtitiæ quā Deus exercuit in tranſgreſſores mandatorū ſuorū. In Pſal.Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.Eccl. 38.Memor eſto iudicij mei,ſic.n.erit & tuum. ¶ Quartò, memoria belli ſpiritualis, in quo tot & tanti ceciderunt, quæ valet ad hoc vt cautiores ſimus. Iob 40.Memēto belli,& non addas amplius quicquā loqui Hieron.Ne in præterita caſtitate cōfidas:nec Dauid ſanctior,nec Sāpſone fortior,nec Salomone potes eſſe ſapiētior. Memēto ſemp ꝙ paradiſi colonū mulier de poſſeſſione ſua eiecerit. Quintò,memoria diuinæ miſericordiæ, vtilis in tribulatione poſitis, ne deſperēt. Eccl.51. Memoratus ſum miſericordiæ tuæ dñe.1.Mach.4. Mementote qũo ſalui facti ſunt patres noſtri in mari rubro.¶Sextò,memoria laudabilis vitæ ſanctorum,quam imitari debemus. Greg.Facta præcedentium patrū cōſideremus,& nō erunt grauia, quæ toleramus.Io.15.Memētote ſermonis mei quem ego dixi vobis:non eſt ſeruus maior Domino: ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.¶Septimò,memoria aduerſitatis in proſperitate.Eccl.18.Memento paupertatis in die abundantiæ.¶Octauò,memoria ſtatus honorabilis à quo quis degenerauit: vt eſt nobilitas parētum, vel carnalium,vel ſpiritualium:vel propria nobilitas ſpiritualis, à qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantū memineris,vt cū claritate generis,morum ſanctitate cōtendas, & cum nobilitate corporis,animi nobilitate proficias. Eſa.51. Attendite ad petram,de qua exciſi eſtis,&c. Attendite ad Abrahā patrem veſtrum.Apoc.2. Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiā, ¶Nonò, memoria in eo qui ad proſperitatem deuenit, eorum qui in aduerſitate eius ſocij fuerunt.Gen.40.Memēto mei,cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimò,memoria propriorum peccatorum ad dolendum pro eis.Eſa.38.Recogitabo tibi oēs ánnos meos,in amaritudine animæ meæ. ¶Itē notandum,ꝙ quatuor ſunt,quorum obliuio videtur eſſe laudabilis. Primò, obliuio iniuriarū. Leuit.19. Non memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Animus obliuioſus beneficiorum, & tenax iniuriarum, eſt velut colatoriū fæces retinens, & quod purum eſt,exire permittens.Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim eſt lex bñficij inter duos, vt ait Sapiens,quòd alter ſtatim debet obliuiſci dati; alter memor accepti eſſe. Tertiò, obli-

uio delectationũ quas aliqs habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita, delectãdo in ipſis: mẽte reuertitur in Aegyptũ, vt filij Iſrael. Num. 11. Recordamur piſciũ, quos comedere ſolebamus in Aegypto gratis: in mẽtẽ nobis veniũt cucumeres. Hoc eſt etiã reſpicere retrò, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ verſa eſt in ſtatuam ſalis. Lucę 17. Memores eſtote vxoris Loth. Hoc etiã eſt habere idola apud ſe, vt Rachel Geneſ. 31. Quartò, obliuio rerũ temporaliũ, quæ ad cõtẽplatiuos perfectos ꝑtinet. Phil. 3. Quæ qdẽ retrò sũt obliuiſcẽs: ad ea verò, quæ ſunt priora, extẽdẽs meipſum. Macrob. loquẽs de tẽperãtia ꝑfectorũ: Tẽperãtia, inqt, ẽ terrenas cupiditates nõ reprimere, ſed potius obliuiſci. ¶Item notãdũ ꝙ quinque ſunt, quæ vidẽt facere ad bonitatẽ memorię. Primũ eſt ſicca cõplexio. Siccitas n. eſt diſpoſitio cõueniens ad tenacitatẽ impreſſionũ, ſicut humiditas ẽ diſpoſitio cõueniẽs ad receptionẽ earũ. Secũdũ eſt, exercitiũ circa vnũ vel pauca, non circa multa. Vnde pueri quamuis ſint humidi, firmiter in memoria retinẽt: qa animæ eorum nõ occupãtur circa multa, ſicut animę maiorũ. Eccl. 38. Qui minorat̃ actu, ꝑcipiet ſapiẽtiã. Tertiũ eſt, placẽtia rei cognitæ. Hãc cauſã innuit Plato eſſe in tenera ętate, quare ea quæ addiſcũtur, firmiter in memoria retinẽtur. Tenacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitionis delectatio, cognita mentibus altiùs infigit. Quartum eſt, nouitas. Horatius: Quo ſemel eſt imbuta recẽs, ſeruabit odorẽ Teſta diu. Ideo vtilia citò addiſcenda eſſent. Memoria n. impleta ſuꝑuacuis, vtilia difficiliùs retinet. Senec. in epiſtolis: Liberaliũ artiũ cõſecratio verboſos ſibi placentes facit. & ideo nõ diſcẽtes neceſſaria, qa ſuperuacua didicerũt. Quintũ eſt, infixio memoriæ longa ruminatione facta. Senec. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, ſi velis aliqd trahere qđ in animo fideliter ſedeat. Itẽ cùm multa percurreris, vnũ excipe, quod illo die decoquas. ¶Et notãdũ, quod q nõ habet bonã memoriam, ſcriptura deberet ſupplere eius defectum. Eccl. 38. Sapiẽtiã ſcribe in tꝑe vacuitatis. Scripſit Dñs decalogũ bis populo Iudæorum in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sũt q nihil ponunt in memoria, ſed oĩa in ſcripto. Sũt alij q cõfidẽtes in memoria ſua, nihil cõmendant ſcripturæ: & vtrũq; vitiũ eſt. Pythagoras: Caue ne armariũ doctius, q̃ pectꝰ habeas. Sen. Diſtrahit librorũ multitudo. Itaq; cùm legere non poſſis quantũ habueris, ſatis eſt habere quãtũ legas. Ber. ad fratres de mõte Dei: Nõ tm̃modo agẽdũ eſt, vt cũ aliqua delectatione, vel ſine grãdi nauſea dies trãſigatur: ſed etiã vt de peracta dieta ad profectũ mẽtis

ſemper

ſemp̱ aliq̄d in cōſciētia reſideat, aliq̄d quotidie in theſaurū cordis cōgeratur. Bern. De quotidiana lectione aliq̄d in uētrē memoriȩ dimittēdū eſt, qd' fideliùs digeratur, & ſurſum reuocatū crebriùs ruminetur, qd' propoſito cōueniat, quod intētioni proficiat, qd' detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuum eſt propter cōfidentiā memoriæ, nihil ſcripto cōmendare: quia in memoriam primò ſenectus incurrit, vt ait Senec.

De Prouidentia.

SEQVITVR de Prouidētiā ad quā monemur exemplo formicæ. Prou. 6. Vade, inq̄t, ad formicam, ò piger, & cōſidera uias eius, & diſce ſapientiā: quæ cùm nō habeat ducē nec præceptorē, nec principē, parat æſtate cibum ſibi. Et Geneſi. 41. exemplo Ioſeph. q̄ ſeptē annis fertilitatis cōgregari fecit, quæ erāt neceſſaria ſeptem annis ſterilitatis futuræ. Prou. 16. Qui cōgregat in meſſe, filius ſapiēs eſt. Deut. 32. Vtinā ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. Prouidentia ualde vtilis eſt. Tob. 9. dixit Tobias Azariæ: Si meipſum tradam tibi ſeruum, non ero condignus ꝓuidētiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidētia, vel mala futura vitat, vel tēperat, vel animo præparat vt ea leuius ferat. Greg. Eo periculum uitari non pōt, quo non potuiȩ præuideri. Sene. Propone animo tuo & mala futura & bona, vt illa ſuſtinere poſſis, iſta moderari. Greg. in homil. Minus iacula feriūt, quæ prȩuidentur, & nos tolerabiliùs mundi mala ſuſcipimus, ſi cōtra hæc per præſciētiæ clypeū munimur. Itē in Moral. Tāto q̄ſque minùs aduerſitate uincitur, quāto cōtra illā præſciēdo parat' inuenit. Itē in Paſtoralibus: Hoſtis callidus tanto liberiùs pectus ꝑcutit, quāto nudū à ꝓuidētiȩ lorica deprehēdit. Itē dū cōtra ictū q̄ſq; paratior redditur, hoſtis qui ſe inopinatū credidit, eo ipſo q̄ præuiſus eſt, eneruatur.

De diuiſione Prudētiæ ſecundū Sen.

SENECA in libro de quatuor virtutibus principalibus, tāgit diuiſionē Prudētiæ ſimilē diuiſioni Tullij iā poſitæ, dicens: Si prudēs fueris, animus tuus trib' tēporibus diſpēſetur; præſentia ordina, futura ꝓuide, præteritæ recordare. Sūt aliqui q̄ futura ordināt, quæ nō ſunt in ſua ptāte: præſentia verò confuſa & inordinata relinquūt. Act. 1. Non eſt veſtrū, noſſe tēpora, vel momēta, quæ pater poſuit in ſua ptāte. Bern. Quid de futuro miſer tam temerariè præſumis, tāqua pater tp̄a & momēta in tua, & non in ſua magis poſuerit ptāte? Tales vitam, quam habent, uolūt perdere, & quam non habent, propoſūt utiliter diſpenſare. Illa partē vitæ, quā Deus iā dat, in cōtumeliā Dei volunt expendere: illā verò

verò quã Deus nondũ eis dedit, volunt Deo dare,& de illa gratiã Dei acquirere.¶Et notãdũ, ꝙ ordo ſm Aug.19.de ciu.Dei,eſt pariũ diſpariũq; rerũ ſua cuiq; loca tribuẽs,diſpoſitio.Et facit multũ ordinatio ad quietẽ mẽtis.Augu.in libr.Cõfeſ.Minùs ordinata quieta ſunt, ordinata quieſcunt. Idẽ:Iuſſit Deus, & ſic eſt,vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare ſe & ſuos & ſua.Quãtũ ad ſe,ordinabi̅r ille viuit (iuxta verbũ Bern.) ꝙ in cõuerſatione ſua ſolicitè cõſeruat vias ſuas, & in conſpectu dñi,& in cõſpectu ꝓximi cauens ſibi à peccato,& ꝓximo à ſcãdalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet eſſe in hoĩe. Prima eſt conſiderationis. Bernar.in lib.de cõſideratione: Conſideratio tua à te inchoet, ne fruſtrà extendaris in alia, te neglecto. Secunda eſt, affectionis præcipuè illius, ꝗ alijs ſupereminet:ſcilicet dilectionis.Cant.2.Ordinauit in me charitatem.Tertia eſt, negotiorum ſm diuerſitates temporum. Ber. ad fratres de monte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi iudicio canonem:veſpere pręteritæ diei rationem exige,& ſuperuenientis noctis fac indictionem.Sic diſtrictio non vacabit laſciuire aliquando: ſingulis horis ſm cõis inſtituti canonem, ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia,ſpiritualia:cui corporalia, corporalia:in quibus ſic exoluat omne debitum ſpiritus Deo,corpus ſpiritui, vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectum, ſi quid imperfectum ſuo loco, ſuo modo,ſuo tempore non habeat impunitum vel irrecompenſatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianum ſacrificium orationum vel lectionis ſtudium,conſcientiæ quotidianæ diſcuſſioni, emendationi, compoſitioni pars ſua Dei neganda non eſt. Quarta eſt ordinatio pertinens ad pugnã ſpiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent eſſe ad certamina ſibi competentia.Temperantia, cùm ad menſam acceditur. Prudentia, cùm quid agendũ ſit,tractandũ eſt,& ſic de cæteris virtutibus. Gregor. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mẽtem certamini ante certamẽ parat. Anima virtutes habens, dæmonibus terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata.Cant.5.Prouer.24. Cum diſpoſitione initur bellũ. Suos debet homo ordinare, oſtendendo quid vnicuiq; ſit agendũ,& quid vnicuiq; ſit habẽdũ.Propter primam ordinationẽ, regina Saba admirata eſt miniſtros Salomonis.3.Reg.10.Videns regina Saba oẽm ſapientiã Salomonis &c. & ordinem miniſtrantiũ &c.nõ habebat vltra ſpiritum.De ſecũda ordinatione habes Eſaiæ 38. Diſpone domui tuæ,quia morieris tu,& non viues.Debet etiam

hō ſua ordinare, vt vtiľr expēdāť, vel vtiliter retineanť. Ecc.7. Peccora tibi ſunt, attēde illis: & ſi ſunt tibi vtilia, perſeuerent apud te.

De alia diuiſione Prudentiæ.

PRVDENTIA à quibuſdā diuiditur in quatuor ſpecies, ſcilicet prouidentiam, circūſpectionē, cautionē, docilitatē. Quarum ſpecierum numerus ſic videtur poſſe manifeſtari. Cognitio ſalubris quæ ad prudentiam pertinet, conſiderari poteſt abſolutè prout eſt in cognoſcēte, vel ꝓut diſtribuitur alteri. Eſt enim theſaurus nobilis qui diſtributus ſuſcipit incrementum. Et ſicut dicit Aug. in lib. de doct. Chriſtia. Omnis res, quæ dando deficit, nondū habetur & nō datur. ſi nondū habetur, quomodo habēda eſt? Secūdum ergo, quod prudentia dirigit circa diſtributionē ſcientiæ ſeu cognitionis ſalubris, eſt hæc ſpecies eius, docilitas. Secundū verò, ꝙ abſolutè conſideratur vt eſt in cognoſcente, tres habet ſpecies. Cùm enim ſit lumen rationē perficiens ad videndū quæ agenda ſunt: ratio autē perfectè nō videt, niſi videat remota vt propinqua, & niſi videat res interius, & non ſolum ſuperficialiter: & niſi res videat vndique & nō ſolùm ex parte vna: prudentia ſpeciem vnā habet, qua videntur remota, ſcilicet prouidentiā, quæ ſic dicta eſt, eò ꝙ procul videat. Et pōt extendi nomen prouidētiæ ad memoriā & prouidētiā, quas ponit Tull. Ratio. n. procul videt, ſiue ꝓuideat futura, ſiue præterita. Simili modo nomē memoriæ qn̄q; extēditur ad futura, vt Eccl.7. In oībus operibus tuis memorare nouiſſima tua. Aliā ſpeciē habet prudentia, qua ea, q̄ videntur ſuperficialiter bona, agnoſcūtur eſſe mala, ſcilicet cautionē. Aliam etiā habet, qua vndiq; videt, ſcilicet circumſpectionē. Prouidentia proprio ſumpto nomine, eſt præſens notio futurum pertractans euētum. Huius officium eſt, ex præteritis & præſentibus futura perpendere. Boet. in lib. Cōſolationum: Non quod ante oculos ſitum eſt, ſufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Imprudens viam reſpicit qua iturus eſt: prudens verò finem viæ attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecū, ducā te honorificè & per viam pulcherrimā, paratus eſt ire, nō requirens amplius: prudens verò requirit quò ducēdus ſit. Et ſi dictū ei fuerit, ad ſuſpendiū: nō vult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per viā amœnā, nec aſperā. Si verò dictū ei fuerit, ꝙ ad locum, vbi regnabit; paratus eſt illuc ire pedes etiam per vias aſperas. Qui ſine prouidentia eſt, eſt ſicuti homo debilē habēs viſum, qui ea quæ ſunt iuxta oculū videt, remota verò aliquātulū non videt. ¶ Circūſpectio eſt cōtrariorū vitiorū cautela. Officium huius virtutis eſt, per diligētem conſiderationē inter

inter cōtraria vitia mediū tenere. Ad hanc virtutem pertinet ſic libertatē ſeruare, vt fugiēdo auaritiā, prodigalitatē non incurramus: & ſic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatem non cadamus. Ad illud quod eſt circūſpectionis, monet nos Salomō Prou. 4. dicens: Omni cuſtodia ſerua cor tuū. Dicturus cuſtodia, præmiſit oī: ne hinc hoſtibus fores claudas, & aliunde auditum pandas. Circūſpectio cōmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur, ꝙ totū corpus plenū erat oculis. Et Apoc. 4. vbi legitur ꝙ animalia plena erat oculis antè & retrò. Ouid. In vitiū ducit fuga culpæ, ſi caret arte: Dū ſtulti vitant vitia, in contraria currūt. Ad circūſpectionē ēt vř ꝑtinere, cùm aliqs eſt vndique cinctus malis, minus malū eligere. Gre. in Moral. Qui muro rū ambitu vndiq; ,ne fugiat, clauditur: ibi ſe in fugā ꝑcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio eſt diſcernere à virtutibus vitia, virtutū ſpeciē præferētia. Iſid. Quædam vitia virtutū ſpeciem ꝓferunt: vnde ſemꝑ pernicioſius ſuos ſectatores decipiunt, quia ſe ſub velamine virtutis tegūt. Nā ſub prætextu iuſtitiæ, crudelitas agitur, & remiſſa ſegnities manſuetudo creditur. Cicero: Nullæ ſunt occultiores inſidię, q̄ hę quę latēt in ſimilitudine officij. Greg. in Moral. Plerunque vitia colore virtutū tincta, tāto neqora ſunt, quanto & eſſe vitia minimè cognoſcūtur. Hoſtis noſtri malitia cautè ſe arte palliat: vt plerunq; ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quaſi expe[ct]et prȩmia, vnde ȩternâ dignus e[st] inuenire tormēta. Cautio appar[en]s, bonum interiùs inſpicit, & malitiā ibi perpendit. Sene. Qui decipiunt, nihil habēt ſolidi, tenue eſt mendaciū, perlucet, ſi diligēter inſpexeris. Qui ſine cautione ſunt, frequenter incurrunt illam maledictionem. Eſa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. ¶ Docilitas, eſt prudentia erudiēdi imperitos, quæ cōmendatur nobis exemplo Salomo. 1. Reg. 3. Cui cùm dn̄s dixiſſet, Poſtula quod vis vt dem tibi: ipſe docilitatem videtur prætuliſſe omnibus, dicens: Dabis ſeruo tuò cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in ſua doctrina.

NOTANDVM, quòd XII. ſunt quæ vidētur facere ad hoc, vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinā ſalubrem. Primū eſt, ſi ipſe laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana. Non obedienter auditur, qui ſeipſum non audit. Greg. in Mora. Cū imperio docetur qđ prius agitur, q̄ dicitur: Nam doctrinæ ſubtrahit quis fiduciam qn̄ conſcientia præpedit lingua. Vita debet iuuare doctrinam, non impedire. Et primò debet, qui docet,

informare ſe in doctrina, poſtea alios. Prou. 5. Bibe aquã de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Et pòſt ſubditur. Deriuentur fontes tui foras. De hoc require in tracta. de Superbia. ca. De appetitu magiſterij. Secũdũ eſt, vt authoritatẽ magiſterij Deo, nõ ſibi attribuat. Augu. in lib. de doctrina Chriſtia. quoniã Chriſtus ſeminat, ego qui ſum vix cophinus ſeminantis, in me ipſe ponere dignatur, quod velit ſpargere. Nolite ergo attendere ad vtilitatem cophini: ſed ad charitatem ſeminis & poteſtatẽ ſeminatoris. Idẽ in eodẽ: Chriſtus eſt qui docet, cathedram in cælo habet, ſchola eius in terra eſt. Schola ipſius, corpus eius eſt: caput docet membra ſua: lingua loquitur pedibus ſuis. Idẽ ſuper Can. Io. Magiſteria forinſecus, adiutoria ſunt & admonitiones: cathedrã habet in cælo, qui corda docet. ¶Tertium eſt, vt doctrinæ orationem præmittat. Auguſti. in lib. de doctr. Chriſt. Si regina Eſther pro ſuæ gentis temporali ſalute locutura apud regem, orauit, vt in os eius cõgruũ ſermonẽ dñs daret: quãto magis orare debet, vt tale munus accipiat qui pro æterna hominũ ſalute in verbo & doctrina laborat? Idẽ in eodem: Agat eloquẽs quantum poteſt, cũ bona & iuſta & ſancta dicit, vt intelligẽter & libenter, at obedienter audiatur: & hoc ſe poſſe ſi potuerit, & quantum potuerit pietate orationum magis, q̃ oratorum facultate nõ dubitet, vt orãdo ꝓ ſe & pro illis quos allocuturus eſt, ſit orator antequam doctor. ¶Quartum eſt, vt ſniam plus amet q̃ verba. Aug. Bonorũ ingeniorũ inſignis eſt indoles, in verbis verũ amare, nõ verba. Idem in eodẽ: Vtrùm ignoſcere producta ſyllaba tertia aut correpta dicatur, nõ multũ curat, qui ꝓ peccatis Deum petit vt ignoſcat: ſed tñ eo magis inde offendũtur homines, quo ĩfirmiores ſunt & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idẽ in eodẽ: Quid prodeſt clauis aurea, ſi aperire quod volumus, nõ poteſt? & q̃d obeſt lignea, ſi põt, qñ nihil quærimus, niſi patere q̃d clauſum eſt? Idẽ: Cauendũ eſt, ne diuinis grauibusq; ſentẽtijs, dũ numerus additur, põdus detrahatur. Ad numerũ, ꝓut hic ſumitur, intelligas ꝑtinere proportionẽ ſyllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Itẽ Aug. in eodẽ: In authoribus noſtris hoc mihi plus placet, ꝙ ibi ratiſſimè eos inueni numeros: ſatis eſt enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia, non oris eligatur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorẽ. Senec. Oratio quæ veritati dat operam, incompoſita eſſe debet & ſimplex. Idẽ: Oratio quæ ſanandis mentibus adhibetur, deſcendere in nos debet. Idẽ: Non delectent verba veſtra, ſed proſint: ſi tamen contingere eloquentia non ſolicito poteſt:

poteſt: ſi aũt parata eſt, aut pro vero cõſtat, aſſit, & res pulcherrimas proſequatur, ſit talis, vt potiùs res, quàm ſe oſtẽdat. Aliç artes ad ingeniũ pertinent, hic animi negotiũ agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, nõ quærit quare gratuletur ſibi, ꝙ inciderit in medicum diſertum, ſed ſi ita competit, vt ille idem ꝗ ſanare poteſt, comptè de his, quæ faciẽda ſunt, diſſerat, hoc tale eſt, quale, ſi peritus gubernator etiã formoſus eſt. Quid aures meas ſcabis? quid oblectas? curare debes morbũ veterem, grauem, publicum: tantum negotij habes, quantum in peſtilentia medicus circa verba occupatus es, vide ſi ſufficis rebus. Aug. in libr. Confeſſ. Didiceram, perinde eſſe ſapientiam & ſtultitiam, ſicut ſunt cibi utiles & inutiles: verbis autẽ ornatis & inordinatis, ſicut uaſis vrbanis & ruſticanis vtroſq; cibos poſſe miniſtrari. ¶ Quintũ eſt, vt in ſcripturis ſenſus authoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana, loquens de illo, qui aliud in ſcripturis ſentit, quàm ille, qui ſcripſit: ea tamen ſentẽtia deceptus, quæ ædificat charitatẽ, dicit ꝙ illa fallitur ac ſi quiſquam deſerens uiã, eò tamen per agrũ pergat, quò via illa perducit: corrigendus eſt tamen, & quàm ſit vtile viã non deſerere, demonſtrandũ eſt, ne in conſuetudine deuiãdi, etiam in trãſuerſum aut peruerſum ire cogatur. Deinde innuit cauſam, quare cauẽdũ ſit hoc in ſcripturis, dicẽs: Titubabit fides, ſi diuinarũ ſcripturarũ uacillet authoritas. ¶ Sextũ eſt, vt in ſcriptura ſacra nõ vbiq; myſteriũ requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit. Dei: Nõ ſanè omnia, quæ geſta narrant, ſignificare aliquid putanda ſunt: ſed propter illa, quæ aliquid ſignificãt & ea, quæ nihil ſignificant, attexuntur. Solo vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in citharis & cæteris uaſis muſicis aptãtur ad cantum: ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera, quæ nõ percutiuntur à canẽtibus, ſed ea, quæ, percuſſa reſonant, his cõnectũtur. Ita in prophetica hiſtoria dicũtur & aliqua, quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant ea, quæ ſignificant, & quodamodo religãtur. ¶ Septimũ eſt, vt diuidendo, mediocritas ſeruetur. Senec. in epiſtolis: Philoſophiã in partes, non in fruſtra, diuidã. Diuidi enim eam, nõ concidi, vtile eſt: nã cõprehendere quẽadmodũ maxima, ita minima, difficile eſt. Item, partes eius, quod diuiſum eſt, innumerabiles eſſe & paruulas nõ oportet. Idem vitij habet nimia, q́ nulla, diuiſio: ſimile cõfuſio eſt, quicquid uſq; in puluerẽ ſectũ eſt. ¶ Octauum eſt, inter tarditatẽ & præcipitationem medium in proferendo ſeruare. Senec. in epiſt. Philoſo-

phi pronuntiatio,ſicut vita,debet eſſe compoſita: nihil ordinatum eſt,q̃ precipitatur & properat. Idẽ: Aequè ſtillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures,nec obruat. Idẽ: Inopia verborum & exilitas minùs intentum auditorẽ habet,tædio interruptæ tarditatis: faciliùs tamen inſidet quod expectatur,quàm quod preteruolat. Deniq; tradere homines diſcipulis præcepta dicũtur. Non traditur,q̃ fugit. Quomodo omnino rege põt,qui regi nõ poteſt? Idem: Remedia non proſunt,niſi immorẽtur. Idem: Dicẽdi celeritas non ſatis decora eſt philoſophiæ, quæ ponere debet verba,nõ proijcere. Idem: Quemadmodum ſapiẽti viro inceſſus modeſtior conuenit: ita oratio preſſa,nõ audax. ¶Nonũ eſt, vt dicendo, veritatem non deſerat. Aug. in libro de doctrina Chriſtiana: Minùs intelligantur, minùs placeant, minùs moueant quæ dicũtur, vera tamen dicantur & iuſta. ¶Decimũ eſt,ut doctrina facilè ſit aperta. Auguſt. in libr. de doct. Chri. Quid prodeſt locutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla ſit cauſa,ſi quid loquimur, non intelligant,propter quos, vt intelligant, loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentũ facilis. Eccle. 4. Ne abſcondas ſapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si incertam uocem det tuba, quis præparabit ſe ad prælium? Idem in eodẽ: Volo in eccleſia quinque verba ſenſu meo loqui, vt & alios inſtruam,quàm decẽ millia verborũ lingua. Ambro. Melius eſt, vt nos intelligant populi, quàm vt cõmendẽt grammatici. Aug. 4. libro de doct. Chri. Quę vix intelligũtur, vel rarò, ſi aliquid vrget, vel nũquã, omnino in populi audientiam mittendã ſunt. ¶Vndecimũ eſt, vt doctrina ſit breuis. Ecc. 21. Verba ſapientum, ſtatera ponderabũtur. Aug. in li. de doc. Chri. Sicut ingratus eſt,qui cognita obnubilat: ſic oneroſus eſt,qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid præcipies,breuis eſto: quo citò dicta. Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum eſt, vt doctrina ſit vtilis. Seneca in epiſtolis: Etiã ſi multũ eſſet ætatis,parcè diſpenſandum erat, vt ſufficeret neceſſarijs: nunc quæ demẽtia eſt, ſuperuacua diſcere in tẽporis egeſtate? Doctrina moralis debet eſſe contra peſtẽ aliquam, & finaliter ad ædificandam dilectionem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epiſtolis: Aliquid quotidie aduerſus paupurtatem aliquid aduerſus mortem,auxilij compara: nec minus aduerſus cæteras peſtes. Aug. in li. de doctrina Chri. Legis & omnium diuinarũ ſcripturarũ plenitudo, & finis, eſt dilectio rei, qua fruendum eſt, & rei, quæ nobiſcum

ea re frui pôt. Et paulò pòſt: Quiſquis igitur ſcripturas diuinas, vel quamlibet earũ partẽ intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu nõ edificet geminã charitate Dei & proximi, nondum intellexit. ¶Itẽ notandum, ꝙ doctor in doctrina ſua tria debet attendere. ſ. vt inſtruat, placeat, & ad agendũ moneat. Augu. in 4. lib. de doctri. Chriſt. Dixit quidam eloquẽs, & verum dixit, ita debere dicere eloquentem vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere, neceſſitatis eſt, delectare, ſuauitatis, flectere, victoriȩ. Docendi neceſſitas in rebus eſt conſtituta, quas dicimus: reliqua dúo modo, quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult, quamdiu nõ intelligitur, nondũ ſe exiſtimet dixiſſe qđ vult, ei, quẽ vult docere. Si verò intelligitur, quocũque modo dixerit, dixit. Quòd ſi delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, intereſt quomodo dicat: ſic aũt vt teneatur ad audiendũ, delectandus eſt auditor, ita flectendus, vt moueatur ad agendũ, & ſicut delectatur, ſi ſuauiter loqueris, ita flectitur, ſi amet qđ polliceris, timeat, qđ miraris, oderit, qđ arguis. Itẽ Aug. in eod. Quis audeat dicere, aduerſum mendaciũ in defenſoribus inermẽ debere conſiſtere veritatem? vt. ſ. qui res falſas perſuadere conãtur, nouerint auditorem vel beneuolũ, vel attentum, vel docilem facere: iſti autem non nouerint, & illi falſa apertè dixerint: ſimiliter iſti uera ſic narrent vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat. Illi fallacibus argumẽtis veritatem oppugnẽt, aſſerant falſitatem: iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare. ¶Item notandum, ꝙ doctor ſacræ ſcripturæ non debet eſſe timidus vel remiſſus. Augu. in lib. de diſciplina Chriſtia. Qui timuerit ne ſemen cadat in terram malam, non perueniet ab bonã. Iactamus ſemina, ſpargimus ſemina: ſunt qui contemnunt, ſunt qui reprehendunt, ſunt qui irrident. Iſta ſi nos timuerimus, nihil habemus ſeminare, & in meſſe habemus eſurire. 2. ad Timo. 4. Prædica verbum: inſta opportunè. Matth. 9. Circuibat Ieſus omnes ciuitates & caſtella, docens in ſynagogis eorum. Marc. 7. Circuibat Ieſus caſtella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docens in templo. ¶Itẽ notandum, quòd ſecundum quoſdam docilitas, eſt virtus dirigens hominem tam in addiſcendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis bene addiſcat.

ET ſecundum hoc ſciendum eſt, ꝙ ſeptem ſunt, quæ videntur valere ad hoc, vt aliquis bene addiſcat maximè ſcripturam ſacrã. ¶Primum eſt, vt homo bene viuat. Augu. Errat quiſquis veritatem ſe cognoſcere poſſe putet, ſi adhuc nequiter viuat. Eccle. 1.

videnti, qui de facili pōt corruere. Aug. ſuper illud 1. Cor. 8. Sciētia inflat. Præponenda eſt ſcientia ſcientiæ. Melius.n.eſt ſcire infirmitatem noſtram, q̃ naturas rerum. Laudabilior eſt animus, cui nota eſt infirmitas ſua, q̃ qui ea non reſpecta, ſyderū vias ſcrutatur & terrarū fundamenta & faſtigia. Idem ſuper Geneſ. 2. De forma & figura cæli multi diſputant: quas res maiori prudentia noſtri omiſerunt authores: diſcētibus ad beatam vitam non ꝓfuturas, occupantes quod prius eſt malum, pretioſa & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia. Si affuerit prudētia, verè pōt homo ſapiens reputari. Si verò defuerit, verè pōt homo ſtultus reputari. Prudentiam verò intellige, cognitionem operādorum. Prouer. 14. Callidi eſt intelligere viam ſuam: quid.ſ. agendum ſit: & imprudentia ſtultorum errās. Ignorat.n. quid agendum ſit. Et in eodē: Fatuitas ſtultorum imprudentia: id eſt, ignorantia agēdorum. ¶ Decimo, ꝙ animalia irrationalia ēt minima docēt nos eam: vt ſerpentes, & formicæ, & ſimilia. Sene. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prou. 30. Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſapientiora ſunt ſapientibus. Formicę populus infirmus, quæ præparant in meſſe cibum ſibi: Lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: Regē locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas: Stellio manibus nititur, & moratur in domibus regum. In formica comendatur nobis prouidentia. In lepuſculo qui eſt animal timidum, velociter fugiens, & in petra collocans cubile ſuū, diffidentia de proprijs viribus, & confidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timoratis. In locuſta verò, quæ ſaltat, & poſt ſaltum decidit, ardens deſideriū æternorum cum conſideratione propriæ infirmitatis. In ſtellione qui eſt lacertulus quaſi depictus & ſtellatos, qui alas non habet, ſed manibus nititur, diligentia in operatione, quæ defectū ſupplet naturæ. Vt.n. dicit glo. ingenioſi per negligentiam in imis remanent: ſed ſimplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda regni ęterni męnia, virtus operationis leuat. Et qui natura tardi ſunt ingenio, ſolertia induſtriæ ſuæ ad diuinarū notitiā ſcrutarū, vel ad virtutū gratiam, q̄bus cęlū mereantur, attingunt. ¶ Prudētia defectus ſupplet: ſicut ꝓuidentia ſupplet infirmitatem formicæ. Prudens.n. tp̄s neceſſitatis p̄occupat, ꝓuidendo ſibi tp̄e opportuno. Itē prudens in Deo cōfidens, fortitudinē ſuā in Dei fortitudinē mutat. Eſa. 40. Qui ſperant in dn̄o, mutabūt fortitudinē. Itē qđ ꝑ ſe nō pōt, multitudine efficit: ſicut multitudo locuſtarum concors egreditur ad depaſcendum viridia. Supplet etiā pru-

prudens diligentia, quod minus habet à natura. Serpēs docet nos etiam prudentiam aſtutia ſua. Matt. 10. Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes. ¶ Et ſunt ſex aſtutiæ ſerpentis, quibus prudentia ſanctorum debet aſſimilari. ¶ Prima eſt, quòd caput ſuũ ſummè cuſtodit, pro eo cætera membra exponendo. Nec immeritò: cum capite illæſo viuat, quantũcunq; cętera mēbra lędantur. Sic ſancti pro Chriſto qui eſt caput eorũ, ſe & ſua exponere non timent. Prou. 12. Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt. Phil. 3. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtũ detrimēta. Nec mirum, ſi ſancti omnia pro Chriſto exponunt: quia eo ſaluo, omnia ſunt eis ſalua, etiã capilli. Matth. 10. Capilli capitis veſtri numerati ſunt 2. Macha. 7. E cælo iſta poſſideo: ſed propter Dei leges nunc iſta deſpicio, quia ea me ab ipſo recepturum ſpero. ¶ Secunda eſt, quòd ſerpens ſe in arcto foramine ponit, vbi pellem veterē deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ ſe ponunt, vbi pellē veteris hominis deponunt. Eph. 3. Deponite vos ſecundum priſtinam cõuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur, ſm deſideria carnis. Et nota ꝙ duo exiguntur ad hoc, ꝙ ſerpens in foramine pellem deponat, ſcilicet foraminis anguſtia. Si enim eſſet latum, ſine difficultate tranſiret, & veterem pellem retineret. Et ſtabilitas foraminis: niſi enim eſſet ſtabile potius foramen ſecum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris conſuetudinis non deponũt in clauſtro, qui in eadem libertate volunt eſſe in clauſtro, in qua fuerint in ſeculo. Item qui manentes in ſeculo, nullam habent propoſiti firmitatem, in pœnitentijs quas agunt, de facili ſecum diſpenſant. ¶ Tertia eſt, quòd ſerpens vnam aurem terra obſtruit, & aliam cauda, ne vocem incantatoris audiat, ſecundũ illud Pſal. Sicut aſpidis ſurdę, & obturantis aures ſuas. Sic ſancti viri aurem vnam obſtruunt memoria mortis, & aliam conſideratione propriæ fragilitatis, ne ſuggeſtioni diaboli acquieſcãt, attendētes ex quot & qualibus cauſis perire poſſunt. Eccleſi. 7. Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Qui caſtrũ corporis ſui luteum intelligit, non præſumat facere guerram cũ omnipotente. ¶ Quarta eſt, quòd ſerpens calcaneo mulieris inſidiatur. Geneſ. 3. Sic ſancti, fini qui cõſequitur opera carnis, inſidiãtur, ex eo oſtēdentes, deſideria carnis fatua eſſe. Iob 3. Quaſi vna ex ſtultis mulieribus locuta es. Auguſtin. Deliciæ carnis hic non ſatiant, & in futuro damnant. Vbicunque caro quærit refectionem, inuenit defectionem. Gregor. Qui præſenti ſua-

uitate

nitate capitur, quaſi per amœna prata ad interitũ ducit. ¶ Quinta eſt, ꝙ ꝑꝑ inimicitias, quas habet cũ homine, habitat in deſerto, vel latet ſub ſpinis, vel herbis. Sic viri ſancti agnoſcentes inimicitias, quas habet mundus cum eis, fugiunt eum 1. Ioann. 3. Nolite mirari, ſi odit vos mundus.

De ſpeciebus Prudentiæ, & triplici eius diuiſione: de memoria & obliuione; de prouidentia, de diuiſione prudentiæ ſecundum Senec. de diuiſione eius in prouidẽtiam, circunſpectionem, cautionem, docilitatem. De xii. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat: & de tribus quæ doctor debeat attẽdere in ſua doctrina, & de ſeptem quæ valent ad hoc vt quis benè addiſcat. Cap. V.

SEquitur de ſpeciebus Prudentię. Notandũ ergo, ꝙ prudẽtia prout cõprehendit oẽm ſalubrẽ cognitionem ſiue virtutẽ cognitiuã. Primo modo videtur poſſe diſtingui in virtutem cognitiuã diuinorum & humanorum. Virtus verò cognitiua diuinorũ, triplex videtur eſſe. Prima acquieſcit authoritati, ſcilicet fides. Secunda rationi, ſcilicet donum intellectus. Tertia eſt, animum diuinã ſuauitatẽ guſtãdo experiri, ſcilicet donum ſapiẽtiæ. De duabus primis dicit Auguſt. in libro de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati, qđ intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Pſal. Guſtate & videte &c. Prima cognitio de Deo, ſtatui incipientium ſufficit. Secunda competit ſtatui proficiẽtium. Tertia ſtatui perfectorum. Bern. ad fratres de mõte Dei: Sunt animales, qui nec rõne per ſe aguntur, nec affectu trahuntur: & tamen authoritate ꝓmoti, vel doctrina commonitii, vel exemplo prouocati approbãt bonum vbi inueniunt, & quaſi cæci, ſed ad manũ tracti ſequuntur. Sunt rationales, qui per rõnis iudicium & naturalis ſcientiæ diſcretionem, habent cognitionem boni & appetitum: ſed nondum habent affectum. Sunt perfecti qui ſpiritu agũtur, qui à Spirituſancto plenius illuminãtur: & quia ſapit eis bonum cuius trahuntur affectu, ſapiẽtes vocantur. ¶ Virtus verò cognitiua humanorũ, vel eſt cognitiua rerũ, quæ propter hominem à Deo factæ ſunt, quæ ſpecialiter attendit bonum & malum in eis, quæ videtur eſſe donum ſcientiæ: vel attenditur circa ea, quæ ab homine propter Deum agenda ſunt. Quæ duplex eſt: ſcilicet prudẽtia ſumpto nomine ſtrictè: & hæc attenditur circa agenda cõiter. Et donum conſilij, quod attenditur circa ardua, quæ propter arduitatem ſuam non ſunt in præcepto, circa quæ maximè præcipitatio cauenda eſt. ¶ Videtur etiam prudentia poſſe diſtingui, ſicut Seneca ſcientiam moralem diuidit. Cuius pars vna rebus pretia

tia imponit, rectè exiſtimās vnāquāque. Secūda affectus ordinat, impetus animi refrenans. Tertia, quid, quādo, vbi & queādmodū agi debeat determinat. Secūdùm Tulliū verò in Rhetoricis, diſtinguitur prudētia in memoriā, intelligentiā, prudentiā. Memoria eſt, ꝑ quā animus repetit illa q̄ fuerunt. Intelligētia eſt, per quā ea proſpicit quæ ſunt. Prouidentia eſt, per quam futuri aliquid videtur antequam factum ſit.

De Memoria & Obliuione.

AD memoriā monemur. Eccl. 1. Memēto quæ ante te fuerunt. Memoriæ mortui viuunt. Memoriæ illa pars vitæ noſtræ, quę pręterit, manet: ſine hac quaſi ꝑdita eſt. Senec. Qui nil de præterito cogitat, vitā perdidit. Memoria theſaurus eſt cognóſcibiliū. Ipſa eſt velut quoddam ſeruatorium, in quo veritas vtilis, quam ratio inueſtigādo cepit, fideliter ſeruatur. Animus obliuioſus eſt, velut locus vbi quicquid repoſitum fuerit, moritur. Obliuio enim eſt quaſi quædā mors. Greg. 1. parte Moralium: Sicut mors quod interficit, cogit, vt non ſit in vita: ita obliuio hoc quod intercipit, agit, vt non ſit in memoria. Animus obliuioſus eſt quaſi ſtomachus cibum receptum reijciēs. Greg. in homil. Cibus mētis ſermo Dei eſt, & qua ſi acceptus cibus lāguēte ſtomacho reijcitur, quando auditus ſermo in ventre memoriæ non tenetur. Quiſquis alimēta nō retinet, huius profectò vita deſperatur. ¶ Et notandū, ꝙ multa ſunt. quorum memoria ſpecialiter eſt laudabilis, de q̄bus cauſa breuitatis decē ponamus. ¶ Primò, laudabilis eſt memoria bñficiorū, & maximè memoria creatoris & redēptoris noſtri Eccl. vlt. Memento creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meā cōmemoratione. Exo. 13. Mementote diei huius, in qua egreſſi eſtis de Aegypto. Eccl. 29. Gratiā fideiuſſoris ne obliuiſcaris. Poſuit. n. animā ſuā pro te. Bern. ad fratres de mōte Dei: Scit, quicunque habet ſenſum Chriſti, quantū Chriſtianæ pietati expediat, quantum ſeruū Dei, ſeruum redēptionis Chriſti deceat, & vtile ei ſit, vnā ſaltem aliqua diei hora, paſſionis ipſius ac redemptionis attētiùs recolligere beneficia, ad fruēdum ſuauiter in conſcientia, & recolendū fideliter in memoria. Memoriam etiā beneficiorum acceptorū videntur habere animalia irrationabilia. ¶ Secūdo, memoria mādatorū Dei. In Pſal. Et memores ſunt mandatorū ipſius ad faciendum ea. Deut. 6. Erūt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiēs atque conſurgens. Numeri 15. Dices ad filios Iſrael, vt faciant ſibi fimbrias per quatuor angulos palliorū, ponētes in eis

vitas

uitas hyacinthinas, quas cũ viderint,recordenť omniũ mãdatorũ Dei.Ioſue 1.Nõ recedat volumẽ legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl.3. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris:ſed quæ præcipit tibi Deus,hæc cogita ſemper.¶Tertiò memoria iuſtitiæ quã Deus exercuit in tranſgreſſores mandatorũ ſuorũ. In Pſal.Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.Eccl. 38. Memor eſto iudicij mei,ſic.n.erit & tuum. ¶ Quartò, memoria belli ſpiritualis, in quo tot & tanti ceciderunt, quæ valet ad hoc vt cautiores ſimus. Iob 40.Memẽto belli,& non addas amplius quicquã loqui Hieron.Ne in præterita caſtitate cõfidas:nec Dauid ſanctior,nec Sãpſone fortior,nec Salomone potes eſſe ſapiẽtior. Memẽto ſemꝑ ꝙ paradiſi colonũ mulier de poſſeſſione ſua eiecerit. Quintò,memoria diuinæ miſericordiæ, vtilis in tribulatione poſitis, ne deſperẽt. Eccl.51. Memoratus ſum miſericordiæ tuæ dñe.1.Mach.4. Mementote qũo ſalui facti ſunt patres noſtri in mari rubro.¶Sextò,memoria laudabilis vitæ ſanctorum,quam imitari debemus. Greg.Facta præcedentium patrũ cõſideremus,& nõ erunt grauia, quæ toleramus.Io.15. Memẽtote ſermonis mei quem ego dixi vobis:non eſt ſeruus maior Domino: ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.¶Septimò,memoria aduerſitatis in proſperitate.Eccl.18.Memento paupertatis in die abundantiæ.¶Octauò,memoria ſtatus honorabilis à quo quis degenerauit: vt eſt nobilitas parẽtum, vel carnalium,vel ſpiritualium:vel propria nobilitas ſpiritualis, à qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantũ memineris,vt cũ claritate generis,morum ſanctitate cõtendas, & cum nobilitate corporis,animi nobilitate proficias. Eſa. 51. Attendite ad petram,de qua exciſi eſtis,&c. Attendite ad Abrahã patrem veſtrum.Apoc.2. Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiã, ¶Nonò, memoria in eo qui ad proſperitatem deuenit, eorum qui in aduerſitate eius ſocij fuerunt.Gen.40.Memẽto mei,cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimò,memoria propriorum peccatorum ad dolendum pro eis.Eſa.38.Recogitabo tibi oẽs annos meos,in amaritudine animæ meæ. ¶Itẽ notandum,ꝙ quatuor ſunt,quorum obliuio videtur eſſe laudabilis. Primò, obliuio iniuriarũ. Leuit.19. Non memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Animus obliuioſus beneficiorum, & tenax iniuriarum, eſt velut colatoriũ fæces retinens, & quod purum eſt,exire permittens.Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim eſt lex bñficij inter duos, vt ait Sapiens,quòd alter ſtatim debet obliuiſci dati, alter memor accepti eſſe. Tertiò, obliuio

uio delectationũ quas aliq̃s habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita, delectãdo in ipſis: mẽte reuertitur in Aegyptũ, vt filij Iſrael. Num. 11. Recordamur piſciũ, quos comedere ſolebamus in Aegypto gratis: in mẽtẽ nobis veniũt cucumeres. Hoc eſt etiã reſpicere retrò, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ verſa eſt in ſtatuam ſalis. Lucę 17. Memores eſtote vxoris Loth. Hoc etiã eſt habere idola apud ſe, vt Rachel Geneſ. 31. Quartò, obliuio rerũ temporaliũ, quæ ad cõtẽplatiuos perfectos ꝑtinet. Phil. 3. Quæ q̃dẽ retrò sũt obliuiſcẽs: ad ea verò, quæ ſunt priora, extẽdẽs meipſum. Macrob. loquẽs de tẽperãtia ꝑfectorũ: Tẽperãtia, inq̃t, ẽ terrenas cupiditates nõ reprimere, ſed potius obliuiſci. ¶Item notãdũ ꝙ quinque ſũnt, quæ videñt facere ad bonitatẽ memorię. Primũ eſt ſicca cõplexio. Siccitas n. eſt diſpoſitio cõueniens ad tenacitatẽ impreſſionũ, ſicut humiditas ẽ diſpoſitio cõueniẽs ad receptionẽ earũ. Secũdũ eſt, exercitiũ circa vnũ vel pauca, non circa multa. Vnde pueri quamuis ſint humidi, firmiter in memoria retinẽt: q̃a animæ eorum nõ occupãtur circa multa, ſicut animę maiorũ. Eccl. 38. Qui minorañ actu, ꝑcipiet ſapiẽtiã. Tertiũ eſt, placẽtia rei cognitæ. Hãc cauſã innuit Plato eſſe in tenera ętate, quare ea quæ addiſcũtur, firmiter in memoria retinẽtur. Tenacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitionis delectatio, cognita mentibus altiùs infigit. Quartum eſt, nouitas. Horatius: Quo ſemel eſt imbuta recẽs, ſeruabit odorẽ Teſta diu. Ideo vtilia citò addiſcenda eſſent. Memoria n. impleta ſuꝑuacuis, vtilia difficiliùs retinet. Senec. in epiſtolis: Liberaliũ artiũ cõſecratio verboſos ſibi placentes facit. & ideo nõ diſcẽtes neceſſaria, q̃a ſuperuacua didicerũt. Quintũ eſt, infixio memoriæ longa ruminatione facta. Senec. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, ſi velis aliq̃d trahere qđ in animo fideliter ſedeat. Itẽ cùm multa percurreris, vnũ excipe, quod illo die decoquas. ¶Et notãdũ, quod q̃ nõ habet bonã memoriam, ſcriptura deberet ſupplere eius defectum. Eccl. 38. Sapiẽtiã ſcribe in tp̃e vacuitatis. Scripſit Dñs decalogũ bis populo Iudæorum in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sũt q̃ nihil ponunt in memoria, ſed oĩa in ſcripto. Sũt alij q̃ cõfidẽtes in memoria ſua, nihil cõmendant ſcripturæ: & vtrũq; vitiũ eſt. Pythagoras: Caue ne armariũ doctius, q̃ pect⁹ habeas. Sen. Diſtrahit librorũ multitudo. Itaq; cùm legere non poſſis quantũ habueris, ſatis eſt habere quãtũ legas. Ber. ad fratres de mõte Dei: Nõ tm̃modo agẽdũ eſt, vt cũ aliqua delectatione, vel ſine grãdi nauſea dies trãſigatur: ſed etiã vt de peracta dieta ad profectũ mẽtis

ſemper

ſemp aliqd in cōſciētia reſideat, aliqd quotidie in theſaurū cordis cōgeratur. Bern. De quotidiana lectione aliqd in uētrē memoriꝫ dimittēdū eſt,qđ fideliùs digeratur, & ſurſum reuocatū crebriùs ruminetur, qđ propoſito conueniat,quod intētioni proficiat,qđ detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuum eſt propter cōfidentiā memoriæ, nihil ſcripto cōmendare: quia in memoriam primò ſenectus incurrit,vt ait Senec.

De Prouidentia.

SEQVITVR de Prouidētiā ad quā monemur exemplo formicæ.Prou.6.Vade,inqt,ad formicam,ò piger, & cōſidera uias eius,& diſce ſapientiā: quæ cùm nō habeat ducē nec præceptorē, nec principē, parat æſtate cibum ſibi.Et Geneſi.41. exemplo Ioſeph. q ſeptē annis fertilitatis cōgregari fecit, quæ erāt neceſſaria ſeptem annis ſterilitatis futuræ. Prou.16.Qui cōgregat in meſſe, filius ſapiēs eſt. Deut.32. Vtinā ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. Prouidentia ualde vtilis eſt. Tob.9. dixit Tobias Azariæ:Si meipſum tradam tibi ſeruum,non ero condignus ꝓuidētiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidētia,vel mala futura vitat, vel tēperat, vel animo præparat vt ea leuius ferat.Greg. Eo periculum vitari non pōt, quo non potuit præuideri.Sene. Propone animo tuo & mala futura & bona,vt illa ſuſtinere poſſis,iſta moderari. Greg.in homil. Minus iacula feriūt,quæ prꝫuidentur,& nos tolerabiliùs mundi mala ſuſcipimus,ſi cōtra hæc per præſciētiæ clypeū munimur.Itē in Moral.Tāto qſque minùs aduerſitate uincitur, quāto cōtra illā præſciēdo parat' inuenit.Itē in Paſtoralibus: Hoſtis callidus tanto liberiùs pectus ꝑcutit,quāto nudū à ꝓuidētiꝫ lorica deprehēdit. Itē dū cōtra ictū qſq; paratior redditur,hoſtis qui ſe inopinatū credidit, eo ipſo q̄ præuiſus eſt,eneruatur.

De diuiſione Prudētiæ ſecundū Sen.

SENECA in libro de quatuor virtutibus principalibus,tāgit diuiſionē Prudētiæ ſimilē diuiſioni Tullij iā poſitæ,dicens:Si prudēs fueris, animus tuus trib' tēporibus diſpēſetur; præſentia ordina, futura ꝓuide, præteritæ recordare. Sūt aliqui q futura ordināt, quæ nō ſunt in ſua ptāte:præſentia verò confuſa & inordinata relinquūt.Act.1. Non eſt veſtrū,noſſe tēpora, vel momēta, quæ pater poſuit in ſua ptāte. Bern. Quid de futuro miſer tam temerariè præſumis, tāquā pater tpa & momēta in tua, & non in ſua magis poſuerit ptāte? Tales vitam,quam habent, uolūt perdere,& quam non habent, proponūt utiliter diſpenſare.Illa parte vitæ,quā Deus iā dat,in cōtumeliā Dei volunt expendere:illā verò

verò quā Deus nondū eis dedit, volunt Deo dare, & de illa gratiā Dei acquirere. ¶ Et notādū, ꝙ ordo ſm Aug. 19. de ciu. Dei, eſt pariū diſpariūq; rerū ſua cuiq; loca tribuēs, diſpoſitio. Et facit multū ordinatio ad quietē mētis. Augu. in libr. Cōfeſ. Minùs ordinata quieta ſunt, ordinata quieſcunt. Idē: Iuſſit Deus, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare ſe & ſuos & ſua. Quātū ad ſe, ordinabr̃ ille viuit (iuxta verbū Bern.) ꝗ in cōuerſatione ſua ſolicitè cōſeruat vias ſuas, & in conſpectu dñi, & in cōſpectu ꝓximi cauens ſibi à peccato, & ꝓximo à ſcādalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet eſſe in hoīe. Prima eſt conſiderationis. Bernar. in lib. de cōſideratione: Conſideratio tua à te inchoet, ne fruſtrà extendaris in alia, te neglecto. Secunda eſt, affectionis præcipuè illius, ꝗ alijs ſupereminet: ſcilicet dilectionis. Cant. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia eſt, negotiorum ſm diuerſitates temporum. Ber. ad fratres de monte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi iudicio canonem: veſpere prę teritæ diei rationem exige, & ſuperuenientis noctis fac indictionem. Sic diſtrictio non vacabit laſciuire aliquando: ſingulis horis ſm cōis inſtituti canonem, ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia, ſpiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus ſic exoluat omne debitum ſpiritus Deo, corpus ſpiritui, vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectum, ſi quid imperfectum ſuo loco, ſuo modo, ſuo tempore non habeat impunitum vel irrecompenſatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianum ſacrificium orationum vel lectionis ſtudium, conſcientiæ quotidianæ diſcuſſioni, emendationi, compoſitioni pars ſua Dei neganda non eſt. Quarta eſt ordinatio pertinens ad pugnā ſpiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent eſſe ad certamina ſibi competentia. Temperantia, cùm ad menſam acceditur. Prudentia, cùm quid agendū ſit, tractandū eſt, & ſic de cæteris virtutibus. Gregor. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mētem certamini ante certamē parat. Anima virtutes habens, dæmonibus terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata. Cant. 5. Prouer. 24. Cum diſpoſitione initur bellū. Suos debet homo ordinare, oſtendendo quid vnicuiq; ſit agendū, & quid vnicuiq; ſit habēdū. Propter primam ordinationē, regina Saba admirata eſt miniſtros Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba oēm ſapientiā Salomonis &c. & ordinem miniſtrantiū &c. nō habebat vltra ſpiritum. De ſecunda ordinatione habes Eſaiæ 38. Diſpone domui tuæ, quia moriēris tu, & non viues. Debet etiam

hõ ſua ordinare,vt vtilr expẽdãt, vel vtiliter retineant. Ecc.7. Peco ra tibi ſunt, attẽde illis:& ſi ſunt tibi vtilia, perſeuerent apud te.

De alia diuiſione Prudentiæ.

PRVDENTIA à quibuſdã diuiditur in quatuor ſpecies, ſcilicet prouidentiam, circũſpectionẽ, cautionẽ, docilitatẽ. Quarum ſpecierum numerus ſic videtur poſſe manifeſtari. Cognitio ſalubris quæ ad prudentiam pertinet, conſiderari poteſt abſolutè prout eſt in cognoſcẽte, vel ꝓut diſtribuitur alteri. Eſt enim theſaurus nobilis qui diſtributus ſuſcipit incrementum. Et ſicut dicit Aug. in lib. de doct. Chriſtia. Omnis res, quæ dando deficit, nondũ habetur & nõ datur. ſi nondũ habetur, quomodo habẽda eſt? Secũdum ergo, quod prudentia dirigit circa diſtributionẽ ſcientiæ ſeu cognitionis ſalubris, eſt hæc ſpecies eius, docilitas. Secundũ verò, ꝙ abſolutè conſideratur vt eſt in cognoſcente, tres habet ſpecies. Cùm enim ſit lumen rationẽ perficiens ad videndũ quæ agenda ſunt: ratio autẽ perfectè nõ videt, niſi videat remota vt propinqua, & niſi videat res interius, & non ſolum ſuperficialiter: & niſi res videat vndique & nõ ſolùm ex parte vna: prudentia ſpeciem vnã habet, qua videntur remota, ſcilicet prouidentiã, quæ ſic dicta eſt, eò ꝙ procul videat. Et põt extendi nomen prouidẽtiæ ad memoriã & prouidẽtiã, quas ponit Tull. Ratio.n. procul videt, ſiue ꝓuideat futura, ſiue præterita. Simili modo nomẽ memoriæ qñq; extẽditur ad futura, vt Eccl.7. In oĩbus operibus tuis memorare nouiſſima tua. Aliã ſpeciẽ habet prudentia, qua ea, q̃ videntur ſuperficialiter bona, agnoſcũtur eſſe mala, ſcilicet cautionẽ. Aliam etiã habet, qua vndiq; videt, ſcilicet circumſpectionẽ. Prouidentia proprio ſuum pro nomine, eſt præſens notio futurum pertractans euẽtum. Huius officium eſt, ex præteritis & præſentibus futura perpendere. Boet. in lib. Cõſolationum: Non quod ante oculos ſitum eſt, ſuffi cit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Imprudens viam reſpicit qua iturus eſt: prudens verò finem viæ attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecũ, ducã te honorificè & per viam pulcherrimã, paratus eſt ire, nõ requirens amplius: prudens verò requirit quò ducẽdus ſit. Et ſi dictũ ei fuerit, ad ſuſpendiũ: nõ vult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per viã amœnã, nec aſperã. Si verò dictũ ei fuerit, ꝙ ad locum, vbi regnabit; paratus eſt illuc ire pedes etiam per vias aſperas. Qui ſine prouidentia eſt, eſt ſicuti homo debilẽ habẽs viſum, qui ea quæ ſunt iuxta oculũ videt, remota verò aliquãtulũ non videt. ¶ Circũſpectio eſt cõtrariorũ vitiorũ cautela. Officium huius virtutis eſt, per diligẽtem conſiderationẽ inter

inter cõtraria vitia mediũ tenere. Ad hanc virtutem pertinet ſic libertatẽ ſeruare, vt fugiẽdo auaritiã, prodigalitatẽ non incurramus: & ſic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatem non cadamus. Ad illud quod eſt circũſpectionis, monet nos Salomõ Prou. 4. dicens: Omni cuſtodia ſerua cor tuũ. Dicturus cuſtodia, præmiſit oĩ: ne hinc hoſtibus fores claudas, & aliunde auditum pandas. Circũſpectio cõmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur, ꝙ totũ corpus plenũ erat oculis. Et Apoc. 4. vbi legitur ꝙ animalia plena erat oculis antè & retrò. Ouid. In vitiũ ducit fuga culpæ, ſi caret arte: Dũ ſtulti vitant vitia, in contraria currũt. Ad circũſpectionẽ ẽt vr̃ ꝑtinere, cùm aliqs eſt vndique cinctus malis, minus malũ eligere. Gre. in Moral. Qui muro rũ ambitu vndiq; ne fugiat, clauditur: ibi ſe in fugã ꝑcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio eſt diſcernere à virtutibus vitia, virtutũ ſpeciẽ præferẽtia. Iſid. Quædam vitia virtutũ ſpeciem ꝓferunt: vnde ſemꝑ pernicioſius ſuos ſectatores decipiunt, quia ſe ſub velamine virtutis tegũt. Nã ſub prætextu iuſtitiæ, crudelitas agitur, & remiſſa ſegnities manſuetudo creditur. Cicero: Nullæ ſunt occultiores inſidię, q̃ hę quę latẽt in ſimilitudine officij. Greg. in Moral. Plerunque vitia colore virtutũ tincta, tãto neqora ſunt, quanto & eſſe vitia minimè cognoſcũtur. Hoſtis noſtri malitia cautè ſe arte palliat: vt plerunq; ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quaſi expe[illegible] et pręmia, vnde ęterna dignus e[illegible] inuenire tormẽta. Cautio appar[illegible], bonum interiùs inſpicit, & malitiã ibi perpendit. Sene. Qui decipiunt, nihil habẽt ſolidi, tenue eſt mendaciũ, perlucet, ſi diligẽter inſpexeris. Qui ſine cautione ſunt, frequenter incurrunt illam maledictionem. Eſa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. ¶ Docilitas, eſt prudentia erudiẽdi imperitos, quæ cõmendatur nobis exemplo Salomo. 1. Reg. 3. Cui cùm dñs dixiſſet, Poſtula quod vis vt dem tibi: ipſe docilitatem videtur prætuliſſe omnibus, dicens: Dabis ſeruo tuò cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in ſua doctrina.

NOTANDVM, quòd XII. ſunt quæ vidẽtur facere ad hoc, vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinã ſalubrem. Primũ eſt, ſi ipſe laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana. Non obedienter auditur, qui ſeipſum non audit. Greg. in Mora. Cũ imperio docetur qđ prius agitur, q̃ dicitur: Nam doctrinæ ſubtrahit quis fiduciam qñ conſcientia præpedit lingua. Vita debet iuuare doctrinam, non impedire. Et primò debet, qui docet,

informare ſe in doctrina, poſtea alios. Prou. 5. Bibe aquã de ciſter na tua, & fluenta putei tui. Et pòſt ſubditur. Deriuentur fontes tui foras. De hoc require in tracta. de Superbia. ca. De appetitu magiſterij. Secũdũ eſt, vt authoritatẽ magiſterij Deo, nõ ſibi attribuat. Augu. in lib. de doctrina Chriſtia. quoniã Chriſtus ſeminat, ego qui ſum vix cophinus ſeminantis, in me ipſe ponere dignatur, quod velit ſpargere. Nolite ergo attendere ad vtilitatem cophini: ſed ad charitatem ſeminis & poteſtatẽ ſeminatoris. Idẽ in eodẽ: Chriſtus eſt qui docet, cathedram in cælo habet, ſchola eius in terra eſt. Schola ipſius, corpus eius eſt: caput docet membra ſua: lingua loquitur pedibus ſuis. Idẽ ſuper Can. Io. Magiſteria forinſecus, adiutoria ſunt & admonitiones: cathedrã habet in cælo, qui corda docet. ¶ Tertium eſt, vt doctrinæ orationem præmittat. Auguſti. in lib. de doctr. Chriſt. Si regina Eſther pro ſuæ gentis temporali ſalute locutura apud regem, orauit, vt in os eius cõgruũ ſermonẽ dñs daret: quãto magis orare debet, vt tale munus accipiat qui pro æterna hominũ ſalute in verbo & doctrina laborat? Idẽ in eodem: Agat eloquẽs quantum poteſt, cũ bona & iuſta & ſancta dicit, vt intelligẽter & libenter, at obedienter audiatur: & hoc ſe poſſe ſi potuerit, & quantum potuerit pietate orationum magis, q̃ oratorum facultate nõ dubitet, vt orãdo ꝓ ſe & pro illis quos allocuturus eſt, ſit orator antequam doctor. ¶ Quartum eſt, vt ſnĩam plus amet q̃ verba. Aug. Bonorũ ingeniorũ inſignis eſt indoles, in verbis verũ amare, nõ verba. Idem in eodẽ: Vtrùm ignoſcere producta ſyllaba tertia aut correpta dicatur, nõ multũ curat, qui ꝓ peccatis Deum petit vt ignoſcat: ſed tñ eo magis inde offendũtur homines, quo ĩfirmiores ſunt & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idẽ in eodẽ: Quid prodeſt clauis aurea, ſi aperire quod volumus, nõ poteſt? & q̃d obeſt lignea, ſi põt, qñ nihil quęrimus, niſi patere q̃d clauſum eſt? Idẽ: Cauendũ eſt, ne diuinis grauibusq́; ſentẽtijs, dũ numerus additur, põdus detrahatur. Ad numerũ, ꝓut hic ſumitur, intelligas ꝑtinere proportionẽ ſyllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Itẽ Aug. in eodẽ: In authoribus noſtris hoc mihi plus placet, ꝙ ibi ratiſſimè ęos inueni numeros: ſatis eſt enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia, non oris eligatur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorẽ. Senec. Oratio quæ veritati dat operam, incompoſita eſſe debet & ſimplex. Idẽ: Oratio quæ ſanandis mentibus adhibetur, deſcendere in nos debet. Idẽ: Non delectent verba veſtra, ſed proſint: ſi tamen contingere eloquentia non ſolicito poteſt:

poteſt: ſi aũt parata eſt, aut prò vero cõſtat, aſſit, & res pulcherrimas proſequatur, ſit talis, vt potiùs res, quàm ſe oſtẽdat. Aliȩ artes ad ingeniũ pertinent, hic animi negotiũ agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, nõ quærit quare gratuletur ſibi, ꝙ inciderit in medicum diſertum, ſed ſi ita competit, vt ille idem q ſanare poteſt, comptè de his, quæ faciẽda ſunt, diſſerat, hoc tale eſt, quale, ſi peritus gubernator etiã formoſus eſt. Quid aures meas ſcabis? quid oblectas? curare debes morbũ veterem, grauem, publicum: tantum negotij habes, quantum in peſtilentia medicus circa verba occupatus es, vide ſi ſufficis rebus. Aug. in libr. Confeſ. Didiceram, perinde eſſe ſapientiam & ſtultitiam, ſicut ſunt cibi utiles & inutiles: verbis autẽ ornatis & inordinatis, ſicut uaſis vrbaniś & ruſticanis vtroſq; cibos poſſe miniſtrari. ¶ Quintũ eſt, vt in ſcripturis ſenſus authoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana, loquens de illo, qui aliud in ſcripturis ſentit, quàm ille, qui ſcripſit: ea tamen ſentẽtia deceptus, quæ ædificat charitatẽ, dicit ꝙ illa fallitur ac ſi quiſquam deſerens uiã, eò tamen per agrũ pergat, quò via illa perducit: corrigendus eſt tamen, & quàm ſit vtile viã non deſerere, demonſtrandũ eſt, ne in conſuetudine deuiãdi, etiam in trãſuerſum aut peruerſum ire cogatur. Deinde innuit cauſam, quare cauẽdũ ſit hoc in ſcripturis, dicẽs: Titubabit fides, ſi diuinarũ ſcripturarũ uacillet authoritas. ¶ Sextũ eſt, vt in ſcriptura ſacra nõ vbiq; myſteriũ requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit. Dei: Nõ ſanè omnia, quæ geſta narrant, ſignificare aliquid putanda ſunt: ſed propter illa, quæ aliquid ſignificãt & ea, quæ nihil ſignificant, attexuntur. Solo vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in citharis & cæteris uaſis muſicis aptãtur ad cantum: ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera, quæ nõ percutiuntur à canẽtibus, ſed ea, quæ, percuſſa reſonant, his cõnectũtur. Ita in prophetica hiſtoria dicũtur & aliqua, quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant ea, quæ ſignificant, & quodamodo religãtur. ¶ Septimũ eſt, vt diuidendo, mediocritas ſeruetur. Senec. in epiſtolis: Philoſophiã in partes, non in fruſtra, diuidã. Diuidi enim eam, nõ concidit, vtile eſt: nã cõprehendere queadmodũ maxima, ita minima, difficile eſt. Item, partes eius, quod diuiſum eſt, innumerabiles eſſe & paruulas nõ oportet. Idem vitij habet nimia, qđ nulla, diuiſio: ſimile cõfuſo eſt, quicquid uſq; in puluerẽ ſectũ eſt. ¶ Octauum eſt, inter tarditatẽ & præcipitationem medium in proferendo ſeruare. Senec. in epiſt. Philoſo-

phi pronuntiatio,ſicut vita,debet eſſe compoſita: nihil ordinatum eſt,q̃ præcipitatur & properat. Idē: Aequè ſtillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures,nec obruat. Idē:Inopia verborùm & exilitas minùs intentum auditorē habet,tædio interruptæ tarditatis: faciliùs tamen inſidet quod expectatur,quàm quod prę teruolat. Deniq; tradere homines diſcipulis præcepta dicũtur. Non traditur,q̃ fugit. Quomodo omnino rege pōt,qui regi nō poteſt? Idem: Remedia non proſunt,niſi immorētur. Idem: Dicē di celeritas non ſatis decora eſt philoſophiæ, quæ ponere debet verba,nō proijcere. Idem: Quemadmodum ſapiēti viro inceſſus modeſtior conuenit: ita oratio preſſa,nō audax. ¶Nonũ eſt, vt dicendo, veritatem non deſerat. Aug. in libro de doctrina Chriſtiana: Minùs intelligantur,minùs placeant, minùs moueant quæ dicũtur, vera tamen dicantur & iuſta. ¶Decimũ eſt,ut doctrina facilè ſit aperta. Auguſt.in libr. de doct.Chri. Quid prodeſt locutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla ſit cauſa,ſi quid loquimur, non intelligant,propter quos, vt intelligant, loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentũ facilis. Eccle.4. Ne abſcondas ſapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si incertam uocem det tuba, quis præparabit ſe ad prælium? Idem in eodē: Volo in eccleſia quinque verba ſenſu meo loqui, vt & alios inſtruam,quàm decē millia verborũ lingua. Ambro. Melius eſt, vt nos intelligant populi, quàm vt cōmendēt grammatici. Aug. 4.libro de doct.Chri. Quę vix intelligũtur,vel raró, ſi aliquid vrget, vel nũquã, omnino in populi audientiam mittendã ſunt. ¶Vndecimũ eſt, vt doctrina ſit breuis. Ecc.21. Verba ſapientum, ſtatera ponderabũtur. Aug. in li.de doc. Chri. Sicut ingratus eſt,qui cognita obnubilat: ſic oneroſus eſt,qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid præcipies,breuis eſto: quo citò dicta. Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum eſt, vt doctrina ſit vtilis. Seneca in epiſtolis: Etiã ſi multũ eſſet ætatis,parcè diſpenſandum erat, vt ſufficeret neceſſarijs: nunc quæ demētia eſt, ſuperuacua diſcere in tēporis egeſtate? Doctrina moralis debet eſſe contra peſtē aliquam, & finaliter ad ædificandam dilectionem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epiſtolis: Aliquid quotidie aduerſus paupurtatem aliquid aduerſus mortem,auxilij compara: nec minus aduerſus cæteras peſtes. Aug. in li. de doctrina Chri. Legis & omnium diuinarũ ſcripturarũ plenitudo, & finis, eſt dilectio rei, qua fruendum eſt, & rei, quæ nobiſcum

ea re frui pōt. Et paulò pòſt: Quiſquis igitur ſcripturas diuinas, vel quamlibet earū partē intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu nō edificet geminā charitate Dei & proximi, nondum intellexit. ¶Itē notandum, ꝙ doctor in doctrina ſua tria debet attendere. ſ. vt inſtruat, placeat, & ad agendū moneat. Augu. in 4. lib. de doctri. Chriſt. Dixit quidam eloquēs, & verum dixit, ita debere dicere eloquentem vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere, neceſſitatis eſt, delectare, ſuauitatis, flectere, victoriç. Docendi neceſſitas in rebus eſt conſtituta, quas dicimus: reliqua dúo modo, quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult, quamdiu nō intelligitur, nondū ſe exiſtimet dixiſſe qđ vult, ei, quē vult docere. Si verò intelligitur, quocūque modo dixerit, dixit. Quòd ſi delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, intereſt quomodo dicat: ſic aūt vt teneatur ad audiendū, delectandus eſt auditor, ita flectendus, vt moueatur ad agendū, & ſicut delectatur, ſi ſuauiter loqueris, ita flectitur, ſi amet qđ polliceris, timeat, qđ miraris, oderit, qđ arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere, aduerſum mendaciū in defenſoribus inermē debere conſiſtere veritatem? vt. ſ. qui res falſas perſuadere conātur, nouerint auditorem vel beneuolū, vel attentum, vel docilem facere: iſti autem non nouerint, & illi falſa apertè dixerint: ſimiliter iſti uera ſic narrent vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat. Illi fallacibus argumētis veritatem oppugnēt, aſſerant falſitatem: iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare. ¶ Item notandum, ꝙ doctor ſacræ ſcripturæ non debet eſſe timidus vel remiſſus. Augu. in lib. de diſciplina Chriſtia. Qui timuerit ne ſemen cadat in terram malam, non perueniet ab bonā. Iactamus ſemina, ſpargimus ſemina: ſunt qui contemnunt, ſunt qui reprehendunt, ſunt qui irrident. Iſta ſi nos timuerimus, nihil habemus ſeminare, & in meſſe habemus eſurire. 2. ad Timo. 4. Prædica verbum: inſta opportunè. Matth. 9. Circuibat Ieſus omnes ciuitates & caſtella, docens in ſynagogis eorum. Marc. 7. Circuibat Ieſus caſtella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docens in templo. ¶Itē notandum, quòd ſecundum quoſdam docilitas, eſt virtus dirigens hominem tam in addiſcendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis bene addiſcat.

ET ſecundum hoc ſciendum eſt, ꝙ ſeptem ſunt, quæ videntur valere ad hoc, vt aliquis bene addiſcat maximè ſcripturam ſacrā. ¶Primum eſt, vt homo bene viuat. Augu. Errat quiſquis veritatem ſe cognoſcere poſſe putet, ſi adhuc nequiter viuat. Eccle. 1.

Concupiſcens ſapientiã, ſerua iuſtitiã, & dñs præbebit eã tibi. Eiuſdem 27. Volatilia ad ſibi ſimilia conueniunt, & veritas ad eos, qui operãtur illã, reuertetur. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos vt videas. Glo. Collyrio oculi (vt uideamus) inunguntur, quũ ad cognoſcenda veri luminis claritatẽ, intellectus noſtri aciẽ medicamine bonę operationis adiuuamus. qui male viuunt, quaſi ſpurcitia manuũ ſuarũ, lume diuinæ ſapiẽtiæ à ſe prohibẽt. ¶ Secundũ eſt oratio. Quũ ſapientia donũ Dei ſit, non debet aliquis tentare rapere eã violẽtia ſtudij, Deo irrequiſito. Iac. 1. Si quis indiget ſapientia, poſtulet eã à Deo. Augu. Oratione meliùs ſoluũtur dubia quàm inquiſitione alia. ¶ Tertiũ eſt, humilitas, & hoc quãtum ad quatuor. Primò, quantũ ad hoc vt nullã doctrinã contẽnat. Sen. Primũ documentũ eſt, vt nullã doctrinã contẽnas. Secundò, vt à nullo addiſcere erubeſcas. Sen. de quatuor virtutibus: Eſto ſapientiæ cupidus ac docilis: quæ noſti, ſine arrogantia impartire poſtulanti: quæ nõ noſti, ſine occultatione ignorantiæ tibi poſtula impartiri. Etiã à malis debet hõ addiſcere. Aug. in lib. de doct. Chri. Audiũtur vtiliter, qui vtiliter nõ agunt: ſua. n. quærere ſtudẽt, ſed ſua docere non audent: & ita cathedra Moyſi cogit eos bona diſcere, etiã nõ bona faciẽtes. Theophilus: Lector Originis ita botrũ carpat, ne ſpinam attingat. Qui ſolũ à bonis volũt addiſcere, ſimiles ſunt illis qui ſolũ in ſcyphis argẽteis vel aureis volũt bibere, & tantũ in ſaccis purpureis vel aliter pretioſis frumentũ datum recipere, quorũ ſitis vel fames miſeranda nõ eſt. Tertiò, quantũ ad hoc, vt homo nõ erubeſcat cõfiteri ſe neſcire, qđ neſcit. Auguſt. Non erubeſcendũ eſt homini ſe neſcire qđ neſcit, ne dum ſcire ſe mentitur, nunquam ſcire mereatur. Quartò, quantum ad hoc, vt humilem modum loquẽdi, quẽ habet ſacra ſcriptura, non cõtemnat. Aug. ad Voluſianum: Modꝰ dicendi, qui ſacra ſcriptura contexitur, omnibus eſt acceſſibilis, quamuis pauciſſimis penetrabilis. Idẽ: Inuitat oẽs humili ſermone, quos non ſolũ manifeſta paſcit, ſed etiam ſecreta exercet veritate. Idẽ tertio lib. cõfeſ. Inſtitui animam intendere in ſcripturis ſanctis: ſed mihi viſa eſt ſancta ſcriptura indigna, quam Tulliani dignitati compararem: tumor enim meus fugiebat modũ eius, illa autem erat, quæ creſceret cũ paruulis. Sed ego dedignabar eſſe paruulus, & turgidus faſtu, grandis mihi videbar. Item in eodem lib. Mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos ſuperficies blandiens paruulis: ſed mira profunditas Deus meus, mira profunditas, horror eſt intendenti in eam. ¶ Quartum eſt, librorum emendationi

dationi intendat. Augu.2.lib. de doct.Chriſti. Codicibus emendãdis primitus debet inuigilare ſolertia eorũ,qui ſcripturas diuinas noſſe deſiderant. ¶ Quintũ eſt, vt homo ſit diligens,ſcripturas ſacras indagãdo. Ad qđ primò neceſſarius eſt timor Dei. Prou. 1. Timor dñi principium ſapientię. Ipſe inquirentem à malo ſeruat. Prou. 14. Sapiens timet & declinat à malo. Et ibidẽ:Timor dñi, fons vitę,vt declinet à ruina mortis.Itẽ nihil negligit. Eccl.7.Qui timet Deũ,nihil negligit. Secundò,manſuetudo,vt homo credat authoritati diuinæ ſcripturæ. Auguſt.2.lib.de doc.Chri. Ante oĩa opus eſt Dei timore, ad cognoſcendã eius voluntatẽ,deinde miteſcere opus eſt pietate,neq; contradicere diuinæ ſcripturæ, ſiue intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit,ſiue nõ intellectæ, quaſi nos meliùs ſapere,meliusq; percipere poſſumus: ſed cogitare potius & credere, id eſſe melius & verius,qđ ibi ſcriptũ eſt, etiam ſi lateat,quàm illud, quos nos per noſipſos ſapere poſſumus.Bern. ad fratres de monte Dei:In omnibus ſcripturis legenti,initiũ debet eſſe timor dñi. Aug.2.lib.de doctrina Chriſtiana : In omnibus canonicis ſcripturis , timentes Deum, & pietate manſueti quærunt voluntatem Dei. Quo ordine verò procedendum ſit, indagando ſcripturas ſacras,Aug.eodem lib.determinat,dicens: Erit diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus indagator,qui primò totas legerit,notasq; habuerit etſi nõdum ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas, quæ vocantur canonicæ,non cæteras,ſecuriùs leget fide veritati inſtructus. Et infrà: In ſcripturis quærentium voluntatem Dei,prima obſeruatio eſt , noſſe canonicas ſcripturas : etſi nondum ad intellectum, legendo tamen mandare memoriæ, vel omnino incognitas non habere. Deinde ea quæ in eis apertè poſita ſunt,vel præcepta viuendi , vel regulæ credendi,ſolertiùs diligentiusque inueſtiganda ſunt,quæ tanto in eis quiſque plura inuenit, quãto eſt intelligentia capacior . In his enim,quæ apertè in ſcripturis poſita ſunt, inueniuntur omnia illa,quę cõtingent fidem,moresq; viuendi , ſpem ſcilicet & charitatem . Tunc verò facta quadam familiaritate cum ipſa lingua diuinarum ſcripturarum,in ea,quę obſcura ſunt,aperienda & diſcutienda pergendum eſt,vt ad obſcuriores locutiones illuſtrãdas, de manifeſtioribus ſumãtur exẽpla , & quædam cæterarum ſententiarum teſtimonia dubitationem in cæteris auferant . In qua re memoria valet plurimùm . ¶ Inquiſitio verò dupliciter fit. Quandoque ab alio quærendo, ad quod pertinet illud Auguſtini , ſecundo libro de doctrina Chriſtiana , dicentis : Nulla res

magis memoriæ mandanda eſt, quam illa verborum locutionumque genera, quæ ignoramus, vt quum peritior occurrerit, quæri poſſint. Quandoque aliquis per ſe inquirit in ſcriptura, & tunc cauenda eſt ei temeritas, ne ſcilicet ignota pro notis habeat, hisque temerè aſſentiat.

¶ Hæc enim præſumptio eſt, quam effugere qui volet, adhibebit ad res conſiderandas tempus & meditationem. Auguſtinus in libro de Vtilitate credendi: Duæ ſunt perſonæ laudabiles in religione. Vna eorum, qui iam veritatem inuenerũt, quos etiam beatiſſimos iudicare neceſſe eſt. Alia eorum, qui ſtudioſiſſimè & rectiſſimè inquirunt. Primi ſunt in ipſa poſſeſſione: alij in via, qua tamen certiſſimè perueniatur. ¶ Tria verò enumerantur alia genera hominum profectò improbanda ac deteſtanda. Vnum eſt opinantium; id eſt eorum, qui ſe arbitrantur ſcire quæ neſciunt. Alterum ſiquidem qui ſciunt, ſe neſcire, ſed non ita quærunt, vt poſſint inuenire. Tertiũ verò eorum, qui neſcire ſe exiſtimant, nec quærere volunt. Item cauenda eſt in inquirendo curioſitas, quæ eſt, non magnæ vtilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa quæſtione, quàm vtilius eſt contempſiſſe, quam ſoluere? Cauenda eſt etiam ibi inſtabilitas. Seneca in epiſtolis: Vide ne lectio authorum multorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & inſtabile. Cauenda eſt etiam rixandi libido, quæ peritos in arte logica multum ſolet vexare. Auguſtin. 2. libro de doctrina Chriſtiana: Diſputationis diſciplina ad omnia genera obſcurá, quæ in literis ſanctis ſunt, penetranda, plurimùm valet, tantùm ibi cauenda eſt rixandi libido, & pueriles quædam oſtentatio aduerſarium decipiendi. 2. ad Tim. 2. Noli verbis contendere. Auguſtin. 4. libro de doctrina Chriſtiana: Verbis contendere eſt, non curare quomodo error veritate vincatur, ſed quomodo tua dictio dictioni alterius præferatur. Item cauenda eſt ibi nimia velocitas in tranſcurrendo: non enim videt animus tranſcurrendo latentem ſententiam. Nihil magnum rerum ipſa natura citò effici voluit, præpoſuitq; pulcherrimo cuique operi difficultatem naſcẽdi quoque hanc legem fecit, vt maiora animalia viſceribus parentum diutius contineretur. Ariſtot. dicit in lib. de natura animalium: Elephas fœmina prægnans eſt duobus annis, quæ eſt animal magnum. Item Sapiens: Omnia noſtra dum naſcuntur, placent. Sed redeamus ad iudicium. Citò ſcribendo, nõ fit vt bene ſcribatur. Benè ſcribẽdo fit, vt citò, ſed tunc maximè, quum facilitas illa contigit, reſiſtamus & prouideamus, vt efferantes

rantes equos frænis quibuſdam coerceamus. ¶ Et notandum quòd ſecundùm Augu. ſecundo libro de doctrina Chriſtiana, dua bus cauſis non intelliguntur, quę ſcripta ſunt: ſi aut ignotis, aut ambiguis ſignis obtegũtur: ſunt autem ſigna propria vel trãſlata. Propria dicuntur cum his tribus ſignãdis adhibẽtur propter quas ſunt inſtituta; vt quum dicimus bouem, intelligentes illud animal. Tranſlata ſunt, quum ipſæ res ad aliquid aliud ſignandum vſurpantur: vt quum dicimus bouem, intelligentes Euangeliſtã. Contra ignota ſigna propria, magnum remedium eſt linguarum cognitio, & varietas interpretationum. Contra ignota ſigna trãſlata, remediũ eſt cognitio rerũ, ad quas ſignandas transferuntur. Auguſt. tertio libro de doctrina Chriſtiana, contra ambiguitatem ſignorum dat remediũ: Homo, inquit, timens Deũ, voluntatẽ eius in ſcripturis ſanctis diligẽter inquirit. Et ne amet certamina pietate manſuetus, p̃munitus etiam ſcientia linguarum ne in verbis locutionibusq; ignotis inhæreat, præmunitus etiam cognitione quarunda rerum neceſſariarum ne úim, naturamve earum quæ propter ſimilitudinem adhibentur, ignoret, adiuuante etiam cędicũ uarietate, quam ſolers emendationis diligentia procurauit, veniat ita inſtructus ad ambigua ſcripturarum diſcũtienda atque ſoluenda. Et paulò pòſt: Quum verba propria faciunt ambiguã ſcripturam, primò videndum eſt ne male diſtinxerimus, aut pronuntiauerimus. Cum ergo adhibita intẽtio incertum eſſe prouiderit, quomodo diſtinguendum, aut quomodo pronuntiandum ſit, conſulat regulam fidei, quando ſcripturarum planioribus locis & eccleſiæ authoritate percepit. Quòd. ſi ambæ vel etiam omnes, ſi plures fuerint partes ambiguitatis, & ſecũdum fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis à præcendentibus & ſequentibus partibus reſtat conſulendus, vt videamus, cui ſententiæ de pluribus quæ ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, eàmque ſibi contexi patiatur. ¶ Et notandum, quòd q legit ſcripturas, laborare debet, vt eas memoriter teneat & intelligat. Si tamen alterum nõ poſſit fieri, præeligenda videtur eſſe intelligẽtia memoriæ. Aug. quarto libr. de doct. Chriſt. Sunt qui ſcripturas legunt, & negligũt. Legunt, vt teneant: negligunt, vt intelligant: quibus ſine dubio, præferendi ſunt qui verba eorum minùs tenent, & ſui cordis oculis vident ſenſum earum. Sed vtriuſque ille melior, qui & cum vult dicit, & ſicut oportet intelligit. ¶ Sextũ eſt, vt homo ſit aſſiduus in ſtudendo. Hier. Diuinæ ſcripturæ ſemper in manibus & iugiter in mente voluantur: neç ſufficere

ſufficere putes mandata memoriæ tenere, & operibus obliuiſci. Idē: Diuinas ſcripturas ſępiùs lege, imò nunquam ſacra lectio de manu tua deponatur. ¶Septimū eſt, vt de ſapiētia à Deo accepta nō ſit ingrat⁹, ſed datorē ſuū glorificet. Eccleſia. vlti. Danti mihi ſapientiam, dabo gloriam.

De his quæ aduerſantur Prudentiæ. Et de 12. ſtultitijs eorum qui peccant. Cap. VI.

VIdetur aduerſari Prudentiæ, primò ſtultitia, quæ eſt rerum appetendarum & vitandarum non quælibet, ſed vitioſa ignorantia, vt ait Augu. in libro de libero arbitrio. Eſt autem ignorantia vitioſa, ſi aſſit affectatio neſciendi quæ agenda ſunt vel vitanda, vel negligentia ſciendi. Bernardus in libro de 12. gradibus humilitatis: Fruſtrà, inquit, ſibi de infirmitate vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberiùs peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Aug. ſuper illud Pſalm. Noluit intelligere, potuit intelligere, vt bene ageret, ſed noluit, & ita veniam non habet. Gregor. in Moral. Neſcire, ignorantia eſt: ſcire noluiſſe, ſuperbia. Ber. in epiſtolis: Multa neſciuntur, aut ſciendi incuria, aut diſcendi deſidia, aut verecundia inquirendi. Et quidem huiuſmodi ignorantia non habet excuſationem. Secundò, videtur aduerſari prudētiæ virtuti vitioſa prudentia vel ſapientia, quę videtur poſſe diſtingui in tres ſpecies. ¶Prima eſt, prudētia ſiue ſapientia carnis: de qua Ro. 8. Sapiētia carnis inimica eſt Deo. Et in eodem: Prudētia carnis mors eſt, id eſt, cauſa mortis æternæ. Vbi dicit glo. Prudentia carnis eſt, cū quis ſtudioſiùs implet, quæ carnis ſunt. Aug. in li. de quantitate animæ: Eſt noxium genus artium, quo animi valetudo ſanciatur. Idē: Odore & ſapore mirè diuidere pulmenta, & quo lacu piſcis captus ſit, noſſe dicere, quædā eſt miſerāda peritia. Sen. in epiſtolis: In mēbris alius pretioſas aues ſcindit & per pectus, & circunferens eruditā manū in fruſta excutit. Infelix, qui huic vni rei viuit, vt altilia decēter ſecet: niſi ꝙ miſerior eſt, qui hoc, voluptatis cauſa, docet, quā qui cauſa neceſſitatis diſcit. Addiſce ab his, quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt, qui ſciunt cuius rei ſapor illū excitet, cuius delectet aſpectus. Et hæc prima ſpecies ſapientiæ vitioſæ ad delicias pertinet. Vnde ſuper illud 2. Corinth. 1. Non in ſapientia carnali. dicit gl. Quæ eſt voluptates diligere, labores vitare. ¶Secunda ſpecies eſt ſapientia terrena, quæ pertinet ad diuitias. Bar. 3. Filij Agar, qui exquiſierunt prudentiam, quæ de terra eſt. ¶ Tertia ſpecies eſt, ſapiētia diabolica pertinens ad honorem uel malitiam. Diabolus enim primò honorem diuinum ap-

appetijt, pòſt, homini malignè inuidit. Ierem.4.Sapientes ſunt vt faciant mala. Gloſſ. malitioſi. De his tribus ſpeciebus ſapientiæ tangitur Iaco.3.Non eſt, inquit,ſapientia iſta deſurſum: ſed terrena,animalis,diabolica.Animalem vocat ſapientiã carnis.Sapientiæ terrenæ aduerſatur ſapiẽtia filij Dei pauperis facti,in principio doctrinæ ſuæ,paupertatem cõmendantis.Matt.5.Beati pauperes ſpiritu. Et eandẽ conſulentis. Matt.19.Si vis eſſe perfectus, vade & vende oĩa quæ habes, & da pauperibus. Sapientiæ carnis videtur opponi ſapientia ſanctorum, quæ ſecundum Augu.eſt hic temporaliter cruciari, & in ęternum delectari. Sapientiæ verò diabolicę ſapientia humiliati: de qua Eccle.11.Sapientia humiliati exaltabit caput illius.Sed cõtra illud quod dictum eſt, forſitan obijciet aliquis: Quomodo aliqua ſapientia poſſit eſſe vitioſa,quum omnis ſapientia à Dño Deo ſit?Eccl.1.& Baruch 3. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ.¶Etiã ſcientia mali bona eſt. Si ſcientia mali mala eſſet, & eũ in quo eſt,malũ efficeret, Deus qui omnia mala ſcit, magis malus eſſet,quàm cæteri.Ad hoc dicendum eſt, ꝙ ſapientia vitioſa pro magna parte ſui, ſapientia non eſt,ſed error: ſicut dicit Augu.ꝙ diſciplina mali non eſt diſciplina. Et ſuper illud Roma.8. Prudentia carnis mors eſt. dicit glo.Prudentia dicitur, quum res ſtulta ſit: quia ita videtur ſecularibus hominibus.1.Corinthio.3. Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.Mors manifeſtè oſtendit, ſapientiam huius mundi ſtultitiam eſſe.Sapientia terrena ſtultitia eſſe oſtẽditur: cùm ille, qui tantum in congregatione diuitiarum laborauit, nudus in terra ponitur.Iob.1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ,nudus reuertar illùc. Sapiẽtia carnis, ſtultitia eſſe oſtenditur, cùm caro delicijs enutrita, vermibus eſca datur. Sapientia diabolica, ſtultitia eſſe oſtenditur, cùm ille, qui voluit eſſe ſuper alios,ſub terra poſitus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur,Eccleſi.11.Si annis multis vixerit homo, & in omnibus his lætus fuerit,meminiſſe debet tenebroſi temporis: id eſt, mortis,& dierum multorum, ſcilicet vitæ futuræ,quæ non habebit finem,qui cùm venerint,vanitatis arguentur præterita.¶Et notandum,quod ſecundum Grego. in 1.parte Moralium,huius mundi ſapientia eſt, cor machinationibus tegere,ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt, vera oſtendere, quæ vera ſunt, falſa demonſtrare.Scientia etiam aliqua, licèt ſit vera ſcientia, vitioſa poteſt dici ratione ſtudioſitatis, quæ eam præcedit. Vnde ſuper illud Ro.8.Prudentia carnis mors eſt, dicit glo.quæ eſt quum ea ſtudio-

ſiùs

ſius implet quæ carnis ſunt. Vel poteſt dici vitioſa propter vſum vitioſum eius. Eccle. 19. Eſt prudẽtiæ nequitia, & in ipſa exe cratio: vſus. n. nequaquã eius exe crabilis eſt. ¶ Et notandũ, ꝙ diſciplina mali dupliciter põt intel ligi. Vno modo vt ille genitiuus notet materiã, de qua eſt diſcipli na: & ſic diſciplina mali bona eſt, & à Deo eſt. Vel ſic vt notet finem, ad quem eſt diſciplina: & ſic eſt diſciplina mali, id eſt, ad malum: mala eſt, inquãtum eſt ad malum, & eſt ab homine vel diabolo. Et idem intellige de illo verbo Eccl. 11. Non eſt ſapientia nequitiæ diſciplina: diſciplina. n. nequitiæ, ſi ſit ad vitandum nequitiam, bona eſt: ſi ad faciendũ, inquantum talis, mala. Item videtur quodammodo prudentiæ aduerſari animi præſumptio in elatis. Augu. loquens de illo verbo Apoſtoli, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. ad Ro. 1. Si dicendo, inquit, te eſſe ſapientem, ſtultus factus es: dic te eſſe ſtultum, & ſapiens eris. Matt. 11. Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. 1. Corint. 3. Si quis inter vos vr̃ ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Prouer. 26. Vidiſti hominem ſibi ſapientem videri, magis ſpem illo habebit inſipiens. Greg. 3. parte Moraliũ: Valde difficile eſt, vt is qui ſe ſapientem æſtimat, mẽtem ad humilitatẽ reducat, & rectæ prædicantibus credat. Greg. in Moral. Quia prima ſtultitia angeli, elatio cordis fuit: vera ſapientia efficitur hominis, humilitas ſuæ æſtimationis. Itẽ prudentiæ quodãmodo aduerſarij vr̃ cõcupiſcentia inordinata. Augu. primo lib. Confeſſ. Spargis pœnales cæcitates ſupra illicitas cupiditates. Pſalmi. Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem. Item prudẽtiæ videtur quodammodo aduerſari ſocietas inſipientium. Prou. 13. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus autẽ ſtultorum, ſimilis eis efficietur. Senec. in epiſtolis: Rem facillimam ratio exigit, ſecundum naturam ſuam viuere: ſed hanc difficilem facit cõis inſania. Vocatur inſania, inſipientia eorum, qui ſe reputant ſapiẽtes. Simplicem ſtultitiam habent, qui neſciunt quæ ſcienda eſſent, & ignorantiã ſuã agnoſcunt: ſed qui ignorantiam ſuam non agnoſcunt: quaſi inſani ſunt. Inſanus enim credit ſe eſſe ſapiẽtem, quum ſit valde ſtultus. Miſerabilis eſt cæcitas eorũ, qui cæcitatem ſuam etiam non agnoſcunt: quibus accidit ſicut cuidam fatuæ, de qua loquitur. Senec. in epiſtolis ſuis: Ad paſtum, inquit, vxoris meæ, fatuã ſcis hæreditarium onus in domo mea remanſiſſe. Hæc fatua ſubitò deſijt videre. Incredibilem rem narro tibi, ſed veram: neſcit ſe eſſe cæcam. Inde pædagogum ſuum rogat, vt migret, ait domum tenebroſam eſſe.

ſe.Hoc q̄d in illa ridemus,oĩbus nobis accidere liqueat tibi. Nemo ſe auarũ eſſe intelligit,nemo cupidũ,cæci ducere quærũt. Nos ſine duce erramus, & dicimus: non ego ambitioſus ſum, ſed nemo aliter in vrbe viuere põt:non ego ſumptuoſus ſum, ſed vrbs magnas expenſas exigit. Quid nos decipimus? non extrinſecus malũ noſtrum, intra nos eſt,in viſceribus ſedet: ideo difficulter ad ſanitatem peruenimus, quia nos ægrotare neſcimus.¶Et notandum,ꝙ ſm cõem modum loquendi,& ſm modum ẽt loquẽdi,quẽ habet ſacra ſcriptura, inſipientia vel imprudẽtia, vel ſtultitia non ſolùm pertinent ad intellectum, ſed ẽt ad voluntatem & operationem. Vnde ſtultus eſt oĩs peccator:& maxima ſtultitia eſt peccare, & maxima ſapientia rectè viuere.Chryſoſtomus: Sapientia eſt, non eloquia Dei ſcire,ſed ſecundum eloquia Dei viuere, & eloquia Dei timere.Iob 28. Dicit homini diuinitus eſſe oſtenſum,quòd timor Domini: ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia. Eccleſiaſtæ vltimo: Finem loquendi omnes pariter audiamus:Time Deũ, & mandata eius obſerua. Loquela eſt ad ſapientiã edocendam: ſermo enim, proprius nuntius eſt rationis doctæ. Homini indocto magis conuenit tacere,quàm loqui.Finis ergo loquendi, id eſt, illud ad quod finaliter eſt loquela, eſt ſapientia conſummata, quæ cõſiſtit in timore Dei & obſeruatione mandatorum eius.Sine timore Dei,nihil ſapientiæ videtur haberi, quum timor Domini, principium ſit ſapientiæ. Prouerbior.1. Sicut non reputaretur ſapiens,qui non timeret furari vel rapere in terra illius domini, qui diſtrictiſſimè faceret iuſtitiam:ſic non eſt ſapiens,qui non timet offendere Dominum illũ, qui nobiliſſimam creaturã damnauit irrecuperabiliter pro vno peccato ſuperbiæ. Lucæ 10. Videbam ſathanã, quaſi fulgur, cadentem de cælo.Et pro peccatò primorùm parentum, totum genus humanum dãnauit exilio & temporali morte. Etpro peccato luxuriæ totum mundũ,exceptis octo perſonis, aquis diluuij ſubmerſit. ¶Et notandum, quòd licèt valde neceſſarium ſit ſapienter intelligere, quia occaſio eſt vt homo ſapienter velit,& ſapienter operetur: & inſipienter intelligere, valde ſit periculoſum, eò quòd ſit occaſio inſipienter volendi & inſipienter agendi: tamen ſapere, vt eſt in ſolo intellectu,non eſt Deo gratũ, nec homini meritorium, niſi attingat voluntatem vel operationem. Nec inſipientia in ſolo intellectu damnabilis eſt,donec attingat voluntatem vel operationem: vt ſcilicet inſipienter velit, vel inſipienter agat. Qui ſapiens eſt ſolo intellectu, inſipiens verò

rò voluntate & operatione, inſipientius videtur ſe habere q̃ ſi nõ haberet ſapientiã in intellectu. Si cuti duobus incedentibus per viã publicam, ſi deuient in viã, quæ mittat eos in manus latronum, qui eos iugulent, vnus ſcienter, alius neſciens, ſtultior in hoc reputabitur, qui ſciens deuiauerit, q̃ qui neſciens. Et inſipienter vadit, qui de die corruit vel offendit, quàm qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrent tenebras, & quaſi nocte, ſic palpabũt in meridie.

De xii. ſtultitijs, quibus peccantes mortaliter adhærent.

ET notandum, ꝙ qui mortaliter peccat, multum ſtultè agit. Et tangemus xii. ſtultitias, quæ in eo qui peccat, poſſunt aſſignari. Prima eſt, quòd ipſemet ſe ex cæcat. Sapient. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Secunda eſt, quod ſeipſum diabolo illaqueat. Iob 18. Immiſit in rete pedem ſuum. Gregor. Qui pedes in rete mittit: nõn quum voluerit, eijcit: ſic qui in peccatis ſe deiecit, non mox quum voluerit, ſurgit. Prouerb. 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorũ ſuorum quiſque conſtringitur. Qui peccat volens, vincitur ab hoſte crudeli, qui non miſerebitur. Gregor. Debilis eſt hoſtis, qui non vincit niſi volentem: ipſe etiam volens ſe præcipitat. Matth. 4. Si filius Dei es, mitte te deorſum. Gloſſ. In quo infirmus oſtenditur, quòd nulli nocere poſſit, niſi prius ille ſe deorſum miſerit. ¶ Tertia eſt, quòd quaſi inſanus in ſeipſum manus inijcit, infligendo ſibi vulnus inſanabile. Eccleſiaſtic. 22. dicitur de peccato: Plagæ illius non eſt ſanitas: imò quod plus eſt, ſeipſum occidit. Sapienti. 16. Homo per malitiam occidit animam ſuã. Eccleſiaſtic. 22. dicitur de peccato: Dentes leonis, dentes ipſius, interficiẽtis animas hominum. Peccatum dicitur mors animæ: quia à Deo ſeparat, qui eſt vita. Auguſtin. Vera mors eſt, quam homines non timent: ſeparatio animæ à Deo, quæ eſt beata vita animarum, vel quia aufert vtilitatem vitæ præteritæ & præſentis. Bernard. ſuper Cantic. Quàm mitius me priuares ò amara mors vitæ vſu, quàm fructu. Nã vita ſine fructu, grauior mors. Denique duo mala parantur arbori infructuoſæ, ſecuris & ignis. ¶ Quarta eſt, quòd bona ſua proijcit. Oſee 7. Proiecit Iſrael bonum. Quia cadit per mortale peccatum, omnia bona quæ vnquam fecit, amittit. Bona etiã, quæ agit in ſtatu illo, vera bona non ſunt: quia non ſunt ſibi meritoria: qui mortale peccatũ committit, quaſi ignem in propria domo ponit, qui omnia deſtruat. Lucæ 10. tangitur de duabus ſtultitijs modò dictis, vbi legitur de illo qui incidit in latrones

trones, qui deſpoliauerunt eum, & plagis impoſitis abierunt ſemi uiuo relicto. ¶Quinta eſt, ꝙ ſe chariſſimè emptũ a Deo, diabolo viliſſimè vendit. 1. Petr. 1. Non corruptibilibus auro & argento redẽpti eſtis, &c. ſed pretioſo ſanguine Agni, &c. Prouerb. 10. Cor impiorũ pro nihilo. Eſa. 52. Gratis venundati eſtis. ¶Sexta eſt, ꝙ ab authore omnium bonorũ recedit: ideo non eſt mirũ, ſi male ſit ei. Aug. Tale bonũ eſt Deus, vt nemini eũ deſerenti bene ſit. Oſee 7. Væ eis, qm̃ receſſerunt à me. Augu. in lib. Soliloquiorum: Deum relinquere, idẽ eſt, quod perire. ¶Septima, ꝙ cum omnipotente guerram facere præſumit: quæ guerra citò finita eſſet, ſi miſericordia Dei permitteret, ꝙ diabolus eũ iugularet. Thren. 3. Miſericordiæ dñi, quia non ſumus cõſumpti. ¶Octaua eſt, ꝙ ei ſeruit, cuius gratiam acquirere nequit. Greg. Stultum eſt ſeruire diabolo offenſo, qui nullo placatur obſequio. Quanto aliquis ei amplius ſeruierit, tanto amplius ipſe eum torquebit. ¶ Nona eſt, ꝙ ipſe ſibi locum tormenti efficit. Affligitur. n. peccator in corde ſuo. Hiere. 2. Scito & vide, q̃a malum & amarum eſt, reliquiſſe te dñm Deũ tuũ. Qui peccat, quaſi ſarcinã ſuper ſe ponit, qua in prę ſenti grauetur, & in futuro in infernũ p̃cipitetur. Augu. Quid eſt mors: depoſitio ſarcinæ grauis: ſed ſi alia ſarcina non portetur, qua homo in gehẽnam præcipitetur. ¶Decima eſt, quod ipſe in inferno portã facit. Mat. 16. Portæ inferi nõ præualebunt aduerſus eã. Portæ inferi dicuntur peccata mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna deſcẽdunt. Iob 21. Sicut qui ad portam eſt, propinquus eſt domui. ¶ Vndecima eſt, ꝙ portam paradiſi ſibi obſtruit, & regnum cælorũ modico pretio vendit, ſimilis Eſau, qui pro lenticula vendidit ius primogenituræ ſuæ. Gen. 25. Bernard. Væ væ, vapor eſt ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit. ¶Duodecima eſt, ꝙ ad ſuſpendium ſciens & volens vadit, quis non reputet inſanũ eum, qui requiſitus quò vadat, & reſpondet, ſuſpendere me vado? Sic nullus ſapiens reputandus eſt, qui in mortali peccato eſt, cum ſingulis diebus vnam diætam magnã faciat ad infernale ſuſpendium. Ecc. 6. Quid habet amplius ſtulto ſapiens, & quid pauper, niſi vt pergat illuc vbi eſt vita? Hic diſcernit verè inter ſapientes & ſtultos, quòd ſapientes vadunt ad vitam ęternam, ſtulti verò ad mortem æternam. De ſtultitijs ſingulorum peccatorum, require in tractatu de Vitijs.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus Tractatus III. De Temperantia.

De ordine virtutum cardinalium adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu. Cap. I.

DICTO de prudẽtia, quæ eſt inter cardinales virtutes, quum ordinet cæteras, & ſit in vi rationali, quę videtur eſſe nobilior concupiſcibili, & iraſcibili, quia ea diſcernitur homo ab aĩalibus brutis, dicendũ eſt de alijs tribus. Et prius de Temperãtia & Fortitudine, q̃ de Iuſtitia: quia temperantia, & fortitudo ad iuſtitiam diſponunt & præparant, ſicut cupiditas, quam tẽperantia refrænat, & timor cui fortitudo reſiſtit, iuſtitiam à ſuo officio impediunt. Et prius dicetur de Temperãtia, q̃ de Fortitudine: quia temperantia animum ordinat ad id, qđ eſt infra ſe, ſ. ad bona quæ corpori ſeruiunt: fortitudo ad id, qđ eſt contra. ſ. aduerſa. Item temperantia regit homo ſeipſum, fortitudine & iuſtitia alios. Prius verò, & homini vtilius eſt regere ſe, q̃ regere alios. Sene. Si vis oĩa tibi ſubijcere, ſubijce te rõni: multos. n. reges, ſi ratio te rexerit. Item temperãtia refrænat concupiſcentiam animę circa bona modica & inferiora, fortitudo verò roborat eam circa bona ardua. Illa ſpiritualẽ deſcenſum animæ cohibet: iſta ſpiritualem aſcenſum promouet. Cohibitio verò à ſpirituali deſcẽſu eſt prior aſcẽſu ſpirituali. Item temperantia eſt in concupiſcibili: fortitudo verò in iraſcibili. Operatio verò concupiſcibilis naturaliter videtur eſſe prior, quàm operatio iraſcibilis. Vis enim concupiſcibilis, eſt appetitiua boni delectabilis. Iraſcibilis, eſt appetitiua boni ardui expedientis: vt eſt medicina vel ſciſſura, quæ fit propter ſalutẽ corporis. Bonum verò expediens, bonum eſt ſecũdum quid: bonũ verò delectabile, bonum ſimpliciter, & propter illud eſt bonum expediẽs. Vnde appetitus boni delectabilis naturaliter eſt prior appetitu boni expediẽtis, & eſt naturalis. Ariſt. in li. de naturis animaliũ: Omnia naturaliter appetunt delectationẽ. Item vis concupiſcibilis motiua eſt, ſm apprehenſionem boni: vis iraſcibilis ſecundum apprehenſionem mali. Sicut enim per apprehenſionem boni expectati in concupiſcibili fit motus cupiditatis, & per eius adeptionẽ ſeu coniunctionem, fit quies, vel gaudium in anima: ſic per apprehenſionem mali, quod aliquis opinatur ſibi affuturũ, eſt timor in iraſcibili: & per illationem mali, quod prius timebat, ſiue per ablationem boni, quod concupiſcebat, fit perturbatio vel ira in iraſcibili, & ſequitur appetitus vindictæ. Vnde dicit Auicenna, quòd vis concupiſcibilis eſt imperans moueri, vt appropinquetur ad ea, quæ ſunt neceſſaria, aut vtilia appetitu delectamen-

mẽti. Iraſcibilis verò, eſt vis imperans moueri ad repellendum id,quod putatur nociuũ, aut corrumpens,appetitu vincendi. Vnde cùm bonum prius naturaliter ſit, q̃ malũ:malũ.n.dr̃ aliq̃d, ſm Augu.q̃a adimit bonũ,vel nocet bono, operatio concupiſcibilis, quæ eſt ſm apprehenſionẽ boni, prior eſt naturaliter, q̃ operatio iraſcibilis,quæ eſt ſm apprehẽſionẽ mali. Præterea primus inſultus à diabolo factus primis parẽtibus vr̃ fuiſſe contra temperantiã.Et in pugna Chriſti,prima tẽtatio fuit contra virtutẽ temperãtiæ. Prima ẽt pars vitæ noſtræ aſſueſcit voluptatibus,quarũ refrę natio ad temperantiam pertinet. Propter iſtas cauſas meritò temperantia fortitudini præponetur: & ſecundum hunc ordinem modò oſtenſum, numerantur quatuor virtutes,ſuper illud Matth.15.Erant qui manducauerãt, quatuor millia hominum. Gloſ. quatuor, proprer quatuor virtutes,quibus rectè viuitur:prudentiam,temperantiam,fortitudinẽ & iuſtitiã. Eodem etiam ordine enumerantur Gen. 2.in gl.ſuper illud, Qui diuiditur in quatuor capita,De temperantia verò hoc modo dicetur. Primò diuerſæ acceptiones huius nominis Temperantia aſſignabuntur. Secũdò deſcriptiones eius ponentur. Tertiò ea quę pertinent ad eius commendationem. Quartò agetur de partibus Temperantiæ.

De diuerſis acceptionibus huius nominis Temperantia. Cap. II.

NOtandum, ꝙ nomen temperantiæ tripliciter accipitur. Primò pro temperantia in generali, ad quam ꝑtinet cauere circa omne opus virtutis, ne quid parũ vel nimis fiat. Ad eã pertinet moderari opus virtutis illo modo,de quo loq̃tur Horatius: Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines.Quos vltra citraq́; nequit conſiſtere rectum. Sic ſumere videtur nomẽ tẽperãtiæ Bern. in lib.de cõſideratione: Tẽperantiæ eſt,inquit,nõ ſolùm iuſtitiæ, ſed & fortitudini, & prudentiæ, modum imponere.Secundò modo dicitur temperãtia, virtus animi, impetus nõ rectos cohibens. Sic ſumit a Tullio in prima Rhetorica. Tertiò dicitur tẽperantia virtus animam regens circa delectationes corporales,ſiue circa delectationes quinque ſenſuum. Gl.ſuper Matt.15. Temperantia eſt refrænatio cupiditatis ab his quę tẽporaliter delectãt.Et Aug. dicit temperantiam eſſe in coercendis delectationibus prauis.

De deſcriptione Temperantiæ. Cap. III.

TEmperantia ſic deſcribitur à Tullio in prima Rhethorica: Temperantia,eſt rationis in libidinem atque alios non rectos animi impetus, firma & moderata dominatio. Libidinem hic intellige cupiditatem carnalis delectationis.Alios impetus animi

non rectos intellige, vt cupiditatem habendi, vel ꝓximo nocendi. His cupiditatibus ratio animi dñatur: non ꝙ motus in eis non ſurgant, ſed quia cùm emergũt, non fit proceſſus ad conſenſum. ¶ Et notandũ, ꝙ ſm Tullium in lib. de Offic. duplex eſt vis aĩæ, vna eſt ratio, altera eſt appetit⁹, quæ animũ rapit. Rationis eſt, dominari, appetitus obtemperare. Tullius in lib. de Offic. ſic deſcribit temperantiam: Temperãtia, eſt dñium rõnis in libidinẽ, & in motus alios importunos. Secundum Aug. verò in lib. de moribus eccleſiæ, Temperantia, eſt amor ſeſe integrum Deo incorrumptumque ſeruans. Secundũ Macrobiũ, Temperãtia eſt, nihil appetere pęnitendũ, in nullo moderationis legẽ excedere, ſub iugo rationis cupiditatẽ domare. Itẽ Aug. dicit in lib. de Libero arbitrio, ꝙ tẽperantia, eſt affectio coercens & cohibens appetitũ ab his, quæ turpiter appetũtur. ¶ Et notandũ, ꝙ modus à quo moderatio dicitur, quadruplex eſt. Primus eſt, reſtrictio inordinati appetitus in vi concupiſcibili, quæ prona eſt ad concupiſcendũ delectabile temporale: vel in vi iraſcibili, quæ impetuoſa eſt ad repellendum nociuum vel corrũpens. Secundus conſiſtit in priuatione eius, quod eſt nimis & parum. Tertius in hoc, ꝙ opus debitis circunſtantijs induatur: & huius tertij modi ſecundus modus pars eſt. Quartus modus eſt, à quo virtus modeſtiæ dicitur, quam Tullius ponit tertiam partẽ temperantiæ. De quo infrà dicetur.

De commendatione Temperantiæ. Cap. IIII.

AD commendationem temperantiæ, primò facit quòd ipſa homini honorem ſuum cuſtodit. Honor hominis, eſt libertas voluntatis, quæ apprehenſo delectabili, poteſt illud velle vel non velle. Gen. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. In brutis eſt ſeruitus appetitus, huic liberati oppoſita: apprehenſo enim delectabili, accenditur cõcupiſcentia eorum, nec habent in poteſtate ſua eam extinguere vel temperare. Qui virtutem temperantiæ habet, viuit vt homo, qui eam non habet, vt brutum. Hieron. Qui poſt carnẽ ambulant, in ventrẽ & libidinẽ proni, quaſi irrationabilia iumẽta reputant. In Pſal. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis. ¶ Secundò, ꝙ ipſa hominem ſpiritualiter circuncidit, & inter eos, qui ſunt de populo Dei, & qui non ſunt, verè diſcernit. Seneca lib. de quatuor virtutibus: Continentiam ſi diligis, circuncide ſuperflua, & in arctũ deſideria conſtringe. Continentiam ibi vocat temperantiam. Ierem. 4. Circuncidimini dño, & auferte præputium cordium veſtrorum. Deut. 30. Circuncidet dominus Deus

tuus cor tuũ, & cor ſeminis tui, vt diligas dñm Deum tuum in toto corde tuo. Temperantia opprobriũ Aegypti.ſ.mundi ſuperfluũ,aufert à populo Dei. Ioſue 5.Hodie abſtuli opprobriũ Aegypti à vobis. Ambr. Ipſa cauet ne quid nimis.Sapiẽs:Id arbitror primo eſſe vtile in vita, Ne quid nimis. ¶ Tertiò, ꝙ familiarẽ Deo reddit.Sap.6.Incorruptio facit ꝓximũ Deo. Temperantiæ eſt,vt amor Deo incorruptus atque integer cuſtodiatur.Secundũ Aug. in lib. de moribus eccleſiæ, Ipſa Deo ſeruat integrum cor, quod ipſe ſpecialiter requirit. Prou.23. Præbe fili mi,cor tuũ mihi.Aug. 10.lib. Cõfeſſ. Dñe,per continentiam colligimur in vnum, à quo in multa defluximus. Minus.n. te amat, qui tecũ aliquid amat, quod non propter te amat. Ipſa aſſimilat hominem Deo,q̃ ſpiritus eſt, eum ſpiritualem faciendo.Sene.in lib.de quatuor virtutibus cardin.de Continentia:Deſideria tua paruo redime: quia hoc tantũ curare debes, vt deſinant, atque ita quaſi ad exẽplar diuinũ compoſitus, à corpore ad ſpiritum quantum potes adducere. Ipſa filios Dei quaſi ablactat, ſeparando eos à ſolatio temporalium deliciarũ:qđ Deo valde gratum eſt.Gen.21.Abraham in ablactatione Iſaac fecit conuiuium magnum. Ipſa ad contemplationem Dei præparat.Aug.Temperantia eſt amor, ab amore inferiori pulchritudinis nos remouẽs & eleuans ad ſuperiorem. Itẽ in lib.Soliloquiorũ: Vnũ eſt quod tibi poſſum præcipere: nihil nobis plus penitus eſſe fugiendum, quàm iſta ſenſibilia: cauẽdumq; magnopere,dum hoc corpus agimus,ne quo eorum uiſco pennæ noſtræ impediantur,quibus integris atque perfectis opus eſt, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus, quæ ſe nec oſtendere quidẽ dignatur in hac cauea incluſis,niſi tales fuerint,vt iſta vel effracta, vel diſſoluta poſſint in auras ſuas euadere. Temperantia,Deo thronum eburneũ præparat,ſignificatum per thronum eburneum, quem fecit rex Salomon.de quo 3. Regum 10. & 2. Paralipom. 9. Ipſa etiam in domo eburnea eũ delectat. In Pſal. A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.Ipſa Dei tabernaculum ſanctificat. Pſal. Sanctificauit tabernaculũ ſuũ Altiſſimus. Et vt vno verbo dicamus, adeò placet, ꝙ ſine ipſa nullus Deo placere poteſt. ad Roma.8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Quartò,quòd ipſa frænum eſt, quo corpus humanum à ſpiritu regitur. Sine quo ſpiritus corpori periculosè præſidet: ſicut aliquis periculosè inſidet equo ſine fræno,ſi equus ſit indomitus, & aqua vel aliud periculum ſit propinquum.De hoc fræno Seneca dicit: Impone concu-

piſcentiæ tuæ frænũ. ¶Quinto, ꝙ ipſa diabolũ offendit multũ,ſicut oppoſitũ eũ gaudere facit.Eccle.18.Poſt concupiſcentias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere. Si.n.præſtes aīæ tuæ cõcupiſcentias eius, faciet gaudiũ inimicis tuis. Temperantia diabolũ in arido ponit,vbi nõ habet requiẽ. Matt.12. Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine,ambulat ꝑ loca arida quærens requiẽ, & non inuenit. Intẽperantia verò diabolo locum quietis parat.ſ.humidum.Vnde Iob.40.dicitur,Dormit in locis humentibus.Temperantia liberat ab hoſte,ꝗ diu hominem poſſedit, ſcilicet à voluptate,cui à cunabulis aſſueuit.Sapiens: Vſus ægrè dediſcitur. Idẽ: Difficile eſt repellere paſſionem vite contemporaneam. Temperantia hoſtem cauet,cuius ingreſſus pacificus videtur: ſcilicet voluptatem blandientem. Seneca: Voluptates inter res viliſſimas præcipuè extirpa, quæ more latronum ad hoc nos amplectuntur vt iugulent. Ipſa in proſperis cuſtodit,vbi maius periculũ eſt. Gregor. Cùm omnis fortuna timẽda ſit, magis proſpera timenda eſt,quàm aduerſa. Hæc enim ſæuiendo erudit, illa blandiendo ſeducit. Ipſa, vitia carnalia,quæ maioris ſunt infamiæ, extiguit. ¶Sexto, quòd ipſa eſt ſtola prima.Luc.16.Proferte citò ſtolam primam. Ipſa eſt veſtis de byſſo. Prouer.vlt. Byſſus & purpura indumentum eius. Ipſa candor eſt quaſi materialis reſpectu aliarũ gratiarum.Ipſa eſt principiũ ſpiritualis pulchritudinis,quæ conſiſtit in candore & rubore. Cant.5.Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corinth.15. Qualis cæleſtis,taleſ & cæleſtes. ¶Septimò,ꝙ vas corporis ſyncerum cuſtodit. Sapiens: Syncerum eſt niſi vas,quodcunq; infundis aceſcit.1.Theſſal.4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, &c. vt ſciat vnuſquiſque veſtrũ vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore. Ipſa honeſtatem prouidet illi parti hominis, quæ magis ea indiget, ſcilicet carni. ¶ Octauo, quòd hominẽ munit ea parte,qua infirmior eſt, ſcilicet ex parte carnis. Matthæi 25. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Ipſa etiã à deceptione hoſtis familiaris cuſtodit.Boet.Nulla verò peſtis efficacior ad nocendum,quàm familiaris inimicus.Et vt vno verbo comprehendamus, nõ eſt digna ponderatio continentis animæ, id eſt, temperatæ. Eccle.26. Quod vocamus cõmuniter temperantiã,vocat Sen. continentiã. Temperantia turpitudinẽ fugit, & ſic munditiã ſeruat.Sen.Si continentiam diligis,turpis fugito antequam veniant, nec quenquam aliũ vereberis plus quàm te, omnia tolerabilia, præter turpitudinem,crede. Ipſa decorem prouidet motibus noſtris.Sen. Si continens

tinens es, & animi tui & corporis motus obſerua, ne indecori ſint. Nec ideo illos contemnas q̄ latent: nam nihil differt, ſi nemo videat, dum tu illos videas.

De partibus Temperantiæ ſecundum Tulliũ. Et de prima eius parte, ſcilicet continentia: & de duodecim quæ nobis diſſuadent inordinatũ amorem voluptatũ. Cap. V.

NOtandum, quòd ſecundum Tullium in prima Rhetorica Temperãtia tres habet partes. Prima vocatur ab eo Continentia, ſecunda Clementia, tertia Modeſtia. Prima videtur regere animum, quantum ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitum alieni mali. Tertia, quãtum ad exteriora horum indicia. Continentia, vt ait Tull. eſt, per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur. Continentia verò ſic ſumpta, uidetur poſſe diuidi, ſicut cupiditas, quam ipſa refrænat, diuiditur: & quæ habet duas ſpecies, ſcilicet inordinatum appetitum delectandi, & inordinatum appetitũ habendi. Sic continẽtia uidetur habere duas partes: vnam, quæ refrænat appetitũ voluptatũ, & aliam, quę refrænat appetitum diuitiarum. Ad quod videtur pertinere quod dicit glo. ſuper illud Lucæ 6. Beati pauperes. Ecce temperantia, temperantiam vocat paupertatem ſpiritus, qua refrænat appetitum diuitiarum. Has duas partes continentiæ tangit Seneca, dicens: Hac mediocritatis linea cõtinẽtiã obſeruabis, vt nec uoluptati deditus, ꝓdigus & luxurioſus appareas, nec auara tenacitate ſordidus, aut obſcurus exiſtas. Circa illã partem continẽtiæ, quę appetitum uoluptatum refrę nat, notandũ, ꝙ duodecim ſunt, quæ nobis diſſuadẽt in ordinatũ amorem voluptatũ. ¶ Primum eſt, locus in quo ſumus. Auguſtinus: In ualle miſerię ſumus, vbi eò magis flẽdũ, quo minùs flemus. Idem: Neſcimus quo fine claudimur in hoc exilio: nõ eiecit Deus hominẽ, vt hic faceret alium paradiſum. ¶ Secundũ eſt, tẽpus in quo ſumus. Bern. Vniuerſum tẽpus pœnitentiæ, vigilia quædam eſt ſolenitatis magnæ, & æterni ſabbati, quòd præſtolamur. Vigilia nõ eſt tempus deliciarum, ſed feſtũ. ¶ Tertiũ eſt exemplũ Chriſti & ſanctorum. Bern. Chriſtus qui non fallitur, elegit qđ carni moleſtius eſt: id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & qſ quis aliud docet, vel ſuadet ab eo tanquam à ſeductore cauẽdũ eſt. 2. ad Cori. 11. In fame, & ſiti, in ieiunijs multis. ¶ Quartũ eſt, exẽplũ eorũ, quibus amor uoluptatũ nocuit: vt exemplum matris Euæ, de qua Geneſ. 3. Vidit mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendũ, &c. & tulit, & comedit. Exemplũ Salomonis, de quo Eccleſiaſti. 20. Nõ prohibui cor meũ, quin omni voluptate frueretur: propter quod infatuatus

eſt.3.Reg.3.¶Quintum eſt,periculum in acquirendo ſumptus deliciarum: multoties.n.acquirũtur,vel per mortẽ propriã,vel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam,quam ſibi attulerant tres fortes: ſed libauit eam Domino,dicens:Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hoc: nũ ſanguinẽ hominum iſtorum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam? Melius eſſet ſine periculo tm̃ panẽ & aquam ſumere, quàm cum periculo delicias habere. 2. Machab. 5. Iudas ſeceſſerat in deſertũ locum, ibique inter feras cũ ſuis vitam in mõtibus agebat, & fœni cibo veſcentes demorabãtur, ne participes fierẽt coinquinationis. ¶Sextum eſt,labor qui eſt in præparãdo.Epicurus voluptatis aſſertor, omnes libros ſuos impleuit oleribus,& pomis & cibis vilibus, dicens his eſſe viuendum: quia carnes & exquiſitæ epulæ ingenti cura ac miſeria præparentur: maioremque pœnã habent in inquirendo, quàm voluptatem in abutendo. ¶Septimum eſt, voluptatum breuitas.Sene. Voluptas eſt breuis, faſtidit obiecta: quo auidiùs hauſta, citius in contrarium recidẽs. ¶Octauum eſt,earum indignitas. Senec. In voluptate nihil eſt magnificum, aut qđ naturã ꝓximã Deo deceat. Nõ eſt animi virilis, ſed puerilis, voluptates carnales amare. Ideo lacte ſignificatᷣ in Scriptura ſacra carnalis voluptas,quod eſt cibus puerorum: non decet in ætate virili vel ſenili à mãmillis lac ſugere.Geneſ.18. Poſtquam conſenui,voluptati operã dabo?¶Nonum eſt,penuria fratrum noſtrorũ & filiorũ Dei.Non decet Chriſtianũ delicias quęrere, cùm ſciat Chriſtum in tot mẽbris ſuis neceſſaria non habere, ad Hebræos 11.Fide Moyſes grãdis factus,negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cũ populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem.Iniqua eſt partitio,quòd inter filios Dei alij ſuperflua habeant, alij neceſſarijs indigeant.Berna. Clamant nudi,clamãt famelici,& conqueruntur:Nobis,inquiunt, fame & frigore miſerabiliter laborãtib', quid conferunt tot mutatoria, vel extenſa in perticis, vel plicata in mãticis? noſtrum eſt, quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inutiliter expenditis. Idem:Inueniunt otioſi,quo delectẽtur,& non inueniunt miſeri,quo ſuſtententur.¶Decimũ eſt,voluptatũ impuritas, habent enim multam amaritudinẽ annexam.Rectè Deus congregationes aquarum appellauit, maria. Geneſ.1.Multitudini enim delectationũ eſt annexa multitudo amaritudinum. Boet. Dulcedo felicitatis humanæ multis amaritudinibus reſperſa eſt.Iob. 30. Eſſe ſub ſentibus delicias reputabam.Eccleſia.7.Inueni amariorem

rem morte mulierem ..Hæc eſt, voluptas carnis, animam ſeparãs à Deo: & ideo amarior eſt morte corporis, quæ corpus ab anima ſeparat. Cùm enim Deus melior ſit anima, ſeparatio eius erit deterior. ¶ Vndecimũ eſt, voluptatũ vanitas. Eccl. 11. Adoleſcẽtia & voluptas vana. Vanum eſt, qđ non confert plenitudinem cõtinenti. Hieron. Voluptas habita famẽ, non ſatietatem, parit. Eccl. 1. Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. Ioã. 3. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterũ. Auguſt. Anima humana delectationis auida, ex quo receſſit ab vnitate, cùm rerum qualitate nõ poſſit, rerum varietate ſatiari deſiderat. Eccleſ. 20. Dixi in corde meo: Vadam, & affluam delicijs, & fruar bonis, & vidi, quòd hoc quoq; eſſet vanitas. ¶ Duodecimum eſt, eorũ noxietas. Nocent autem homini mulpliciter. ¶ Primò, ꝙ multoties ſunt corpori occaſio mortis vel infirmitatis. Seneca: Voluptatibus maior pars corporum perit. Idẽ: Corpus ſuggerit vanas voluptates, breues, pœnitendas, ac niſi magna moderatione temperentur, in cõtrarium habituras. Idẽ: Ipſæ voluptates in tormenta vertuntur. ¶ Secundò, quia hominẽ in ſeruitutem ponunt. Senec. Voluptatibus ſe immergũt, quibus in conſuetudinem adductis carere nõ poſſunt: & ob hoc miſerrimi ſunt, quòd eò peruenerũt, ꝙ illis quæ ſunt ſuperuacua, facta ſunt, neceſſaria. Voluptas amantibus ſe quinq; iuga ſupraponit, ſcilicet conſuetudines delectationũ, quæ ſunt ſecundũ quinque ſenſus. Luc. 14. Iuga boum emi quinque. ¶ Tertiò, in hoc, ꝙ corpꝰ ſpiritui cõtumax, reddit. Prou. 29. Qui delicatè à pueritia nutrit ſeruum ſuum, poſtea ſentiet eũ contumacem. Voluptas carni cõcupiſcenti aduerſus ſpiritum in adiutorium fit: vnde multoties ſpiritus ſuccumbit. Bernar. Si concupiſcentia cęperit habere irritamẽta, fiunt duo contra vnum, & periclitatur conſcientia. ¶ Quartò, quia licet videatur eſſe medicamentum: tamen facit ad infirmitatis augmẽtũ. Gregor. in Moral. Ipſum medicamentũ in vulnus vertitur: quia exquiſito remedio, paulo diutiùs inhæretur, ex eo grauiùs deficimus, quòd prouide ad refectionem paramus. ¶ Quintò, quia multum à ſalute impedit. Ipſa eſt quaſi forte glutinum. Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire: hæc eſt voluptas carnis. ¶ Sextò, obliuionem inducit. Eccleſ. 5. Nõ ſatis recordabitur dierũ vitæ ſuæ, eò ꝙ Deus occupet delicijs cor eius. ¶ Septimò, hominem à ſapientia impedit. Iob. 38. Sapientia nõ inuenitur in terra ſuauiter viuentium. ¶ Octauò, ſterilitatem bonorum operum inducit. Eſa. 47. Et nunc audi hæc, delicata. Et paulò pòſt: Venient tibi hæc duo

ſubito in die vna, ſterilitas,& viduitas.Ipſa hominē quaſi paralyticum efficit. Iere.31. Vſquequo diſſolueris delicijs filia uaga? Deutero.28. Tenera mulier, & delicata, quæ ſuper terrā ingredi nō valebat. Ipſa virilitatē aufert. Eſa.19. Erit Aegyptus quaſi mulieres. Ipſa fluuius eſt, in quo Pharao infernalis maſculos vult proijci.Exod.1. Ipſa eſt aqua Aegyptijs in ſanguinē verſa.Exo.7. ¶Nonò, hominē loquacē facit. Ipſa eſt fluuius ranas ebulliens. Exod.8. ¶Decimò,reddit hominē incōpatiētem:vt patet in epulōne Euāgelico.Luc.16.Amos 6. Bibentes vinum in phialis,& optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.¶Vndecimò, melioribus diuitijs priuat,ſcilicet ſpiritualibus. Bern.Delicata eſt diuina conſolatio,& nō datur admittētibus alienā.Columba aquā refugit, aquā ſcilicet carnalis voluptatis.Gene. 8.Bern. loquens de illo verbo, Niſi ego abiero, paracletus non veniet.Ioan.17.Quis,inquit,audeat de cætero carnis illecebris fantaſticis deditus paracletū expectare? ¶Duodecimò,in pœnā æternā cōmutatur.Apo.18.Quātùm glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentū & luctū. Aquæ inferiores in mare mortuum deſcendunt. Ioſue 3. Voluptates enim temporales ad amaritudinem æternam ducunt.Multa, quæ valent ad refrænandum amorē diuitiarum,inuenies in tract.de Auaritia.De paupertate etiā ſpiritus, quæ amorē diuitiarū refrænat, dicitur in tractatu de Beatitudinibus: ideo hic ea, quæ pertinent ad refrænationē huius amoris prætermittim⁹.

De deſcriptione Clementiæ. Et quòd principi ſit maximè neceſſaria: quot ſint etiam quæ poſſint incitare principem ad clementiam. Cap. VI.

Clementia eſt virtus, per quā animus in odium alicuius temerè concitatus, benignitate retinetur. De his quæ valent ad refrenandum odium,multa inuenies in tractatu de Ira.ſm Senec. Clementia, eſt tēperantia animi in ptāte vlciſcendi, vel lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem in pœnis conſtituendis. Et notādū, ꝙ licet clementia neceſſaria ſit omnibus,maximè tamē principibus.Vnde Dominus primū principē populi ſui Moyſen cōſtituit, qui erat vir mitiſſimus ſuper omnes homines,qui morabantur in terra.Num.12.& 3.Reg.20.legitur:Audiuimus, quòd reges domus Iſrael clementes ſunt. Heſter 13. Volui potētes nequāquā abuti magnitudine,ſed clemētia, & lenitate gubernare ſubiectos. Et Eſaiæ 16. Emitte agnum Domine dominatorē terræ. Et de Chriſto legitur Matth. 21. Ecce rex tuus venit tibi manſuetus. Et lex eius, vocabitur lex clemētiæ. Prou. vlt. In ſignū etiā clemētiæ inun-

inunguntur reges Chriſtiani & eccleſiæ prælati. Sene. Nullum ex omnibus clementia magis, q̃ regē aut principē, decet. Idē: Clemētia efficit, vt inter regem tyrannumq; diſcrimen ſit, id eſt differentia. ¶Itē notandū, ꝙ clementiæ virtus mediocritatē ſeruat in parcendo & in vlciſcendo. Senec. Tam omnibus ignoſcere crudelitas eſt, quàm nulli. Modum tenere debemus: ſed quia difficile tēperamētum eſt, quicquid plus æquo futurū eſt, in partē humaniorem præpōderet. In arca erat virga Aarō cū manna. Ad Heb. 9. Ille.n. qui præeſt, quandoq; debet parcere, quādoq; vltionē ſumere. ¶Virga Aſſueri extenſa, ſignū erat clementiæ. Heſter 8. Ad clementia pertinet maximè temperantia in vltione propriarū iniuriarū. Sen. Quemadmodū magni animi non eſt, qui de alieno liberalis eſt, ſed ille q̃ quod alteri donat, ſibi detrahit: ita clementē voco non de alieno dolore facilē, ſed eum, qui cùm ſuis ſtimulis exagitetur, non proſilit, qui intelligit, magni animi eſſe, iniurias in ſumma patientia pati, nec q̃cquam eſſe glorioſius principe impunè læſo. Vltimò, duas res præſtare ſolet: aut ſalarium affert ei, qui accepit iniuriam, aut in reliquum ſecuritatē. Principis maior eſt fortuna, quàm ſolatio egeat, manifeſtiorq; vis, quàm vt alieno malo ſibi virium opinionem quærat. Hoc dico, cū ab inferiobus petitus violatusq́ue eſt: clemētia principem ſeruat, ne impatientia vel aliqua alia inordinata affectione vltionem præcipitet. Tullius in lib. de Off. Optandum eſt, vt qui præſunt reipublicæ, legū ſimiles ſint, quæ ad puniendū nō iracūdia, ſed æquitate ducuntur. Ad principē verò clemētem pertinet illud verbū Sene. In hac tanta facultate rerū, nō ira me ad iniqua ſupplicia cōpulit, nō iuuenilis impetus, nō temeritas hominū & cōtumacia, quæ ſæpe tranquilliſſimis quoq; pectoribus patientiā extorſit. Clemētiæ eſt, cauſas parcēdi quærere. Sene. Alteriꝰ ætate prima motus ſum, alterius vltima: quoties nullā inueni miſericordiæ cauſam, mihi peperci. ¶Itē notandū, ꝙ 12. ſunt q̃ poſſunt valere ad incitandū principes ad clementiā. ¶Primum eſt, exēplū excelſi principis. ſ. Dei: de quo Ioel. 2. legitur, ꝙ ipſe benignus & miſericors eſt, & præſtabilis ſuꝑ malitia. Et Sap. 12. Parcis omnibus, q̃m tua ſunt. Sen. Si Deus placabilis eſt, & delicta potentium non ſtatim fulminibus perſequitur: quanto æquius eſt, hominem hominibus prępoſitum, miti animo exercere imperiū? ¶Secundū eſt, exemplū creaturarū inferiorum, vt exemplū quod ponit Sene. de rege apum: Iracundiſſimæ, inquit, ac pro captu corporis, pugnaciſſimæ ſunt apes, & aculeū in vuulnere relinquunt. Rex ipſe ſine aculeū eſt.

Noluit

Noluit ipſum natura nec ſęuum eſſe,nec vltionē magno conſtatu rā petere,telumq; detraxit, & irā eius inermē reliquit.Exēplar hoc hominibus regib⁹ ingēs. Pudeat ab exiguis animalibus nō trahere mores,quū tanto moderatior hominū animus eſſe debeat,quā to vehemētiùs nocet. ¶Tertium eſt,naturalis nobilitas animorū. qui regēdi ſunt.Sene. Remiſſiùs imperanti meliùs paretur: cōtumax eſt animus humanus,& cō trariū atq; arduū nitēs,faciliusq; ſequitur quàm ducitur. ¶Quartū eſt,ꝙ clemētia naturæ humanæ congruit:crudelitas verò videtur eſſe cōtra naturā humanā & quaſi beſtialis. Sen. Quid iſtud, delectari ſono catenarū,quocūq; ventū eſt,multū ſanguinis fundere,aſpectu ſuo terrere & fugare?quæ alia vita eſſet,ſi leones vrſiq; regnarēt,ſi ſerpētibus in nos, ac noxioſiſſimo animali cuique daretur poteſtas? ipſa rationis inexperta natura abſtinet ſuis, & tuta etiam inter feràs ſimilitudo morū eſt. Ariſto.in lib.de natura animal.dicit, ꝙ nō eſt auiū vni⁹ ſpeciei,vt ſe comedāt.Sen.Ferina rabies eſt, ſanguine gaudere ac vulneribus, ac abiecto homine, ī ſylueſtre animal trāſire.¶Quintū eſt,humani ſanguinis pretioſitas quo parciſſimè vtendum eſt. Sen.in epiſt. Clemētia ſanguine alieno,tanquā ſuo, parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodigè vtendū.Item vtens verbis,quę cōpetunt clemēti principi.Cōditū, inquit, imò ſtrictū apud me ferrū eſt: ſumma parſimonia etiā viliſſimi ſanguini.Vtinā gladius ſpiritualis eccleſiæ ſtrictus eſſet,& vſus eius parcus. Et ſubdit Sen.Seueritatē abditā ad clemētiā in procinctu habeo. Greg. Nazianzenus ad Imperatorē: A Chriſto tibi in homines vita & venia, poteſtas mortis indulta eſt,& gladius tibi datus eſt, non tā vt opereris, quàm cōmineris, ꝙ etiā depoſitū quoddam incruētum & impollutum reſtituas cō mendanti. ¶Sextum eſt, finis ꝓpter quem principes ſunt conſtituti: vt ſcilicet medeantur generi humano. ideo dicebat Sene. ꝙ non minùs turpia ſunt principi multa ſupplicia, quàm medico multa funera.2.ad Cor.10.Poteſtatem dedit nobis Deus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtrā. Sen. Sapiens multa remittet,multos parū ſani,ſed ſanabilis ingenij ſeruabit. Agricolas bonos imitabitur, qui non tātū rectas proceraſq; arbores colunt,ſed illis quoque,quas aliqua deprauauit cauſa, adminicula quibus regantur, applicant: alia circuncidunt,quaſdā infirmas vitio loci,nutriunt:videbit quod ingenium, qua ratione tractādum ſit. Idē: Princeps alios ex ciuibus ſuis, quia vtiles boniq́ue ſunt,libens videat: alios in numerū relinquat, quoſdam eſſe gaudeat, quoſdā eſſe patiatur. ¶ Septimū eſt,

eſt, ꝙ oppoſitum clementiæ, ſ. crudelitas, hoſtes multiplicat. Sene. in lib. de clemẽtia: Voluntas, oportet, antè ſęuiendi, q̃ cauſa, deficiat. Alioquin queãdmodũ præciſæ arbores plurimis ramis repullulãt, & multa ſatorũ gña, vt dẽſiora ſurgant, reciduntur: ita regia crudelitas auget inimicorũ numerum, tollendo: parentes. n. liberiq́; eorũ, q interfecti ſunt, & ꝓpinqui & amici in locũ ſingulorũ ſuccedunt. ¶ Octauũ eſt, ꝙ crudelitas audaciã malefaciendi dat. Sen. Temperatus timor cohibet animos: aſſiduus verò & acer & extrema admonens, in audaciam iacentes excitat, & omnia experiri ſuadet. Acerrima virtus eſt quam vltima neceſſitas oſtendit. Idem: Videbis ſæpe cõmitti, quia ſępe vindicatur. Idẽ: Summa prudentia, ſummi viri & rerũ naturæ ꝑitiſſimi maluerunt, velut incredibile ſcelus & vltra audaciam poſitũ, pręterire, quàm dum vindicant, oſtendere fieri poſſe. ¶ Nonum eſt, quòd clementia principi ſecuritatem dat, Sene. Errat, ſi quis exiſtimat ibi tutum eſſe regem, vbi à rege nihil tutum eſt. Securitas ſecuritate mutua paſcẽda eſt. Non eſt opus latera montium abſcindere, multiplicibus ſe muris turribusq́; ſepire, ſaluum regem clemẽtia in aperto præſtabit, vnum eſt inexpugnabile munimentũ, amor ciuium. Prouerb. 11. Clementia præparabit vitam, & ſectatio malorum, mortem. ¶ Decimum eſt, quòd clementia regnum roborat. Prou. 20. Miſericordia & veritas cuſtodiũt regẽ, & roboratur clementia thronus eius. ¶ Vndecimũ eſt, ꝙ bonitatẽ & principis & populi cõſummat. Proue. 16. Clementia regis, quaſi imber ſerotinus. Sicut imber tẽporaneus eſt ad germinationẽ: ſic ſerotinus eſt ad maturationẽ. Tẽporaneus inchoat, quod ſerotinus conſummat. Sic clementia regis beneficia eſt his, qui malè ſe habent, quod eſt conſummatæ bonitatis, & facit vt populus vitam ſuam bene conſummet. Multi enim bene finiunt vitam ſuam, qui malè finiuiſſent, niſi clemẽter cum eis actum fuiſſet. ¶ Duodecimum eſt, ꝙ clementia facit, vt princeps temporalis in futuro iudicem vniuerſalem clementem inueniat, ſecundum illud Lucæ 6. In qua menſura menſi fueritis, remitietur vobis. Ad illud poteſt referri illud Prouerb. 11. prius poſitum: Clementia præparabit vitam.

De Modeſtia. Cap. VII.

TVllius in prima Rhetoric. Modeſtiã ſic depingit: Modeſtia eſt, per quã pudor honeſtatis purã & ſtabilẽ cõparat authoritatẽ. Et innuitur in hac deſcriptione cauſa & effectus modeſtiæ. Pudor enim, qui eſt timor turpitudinis, vel fuga rei indecentis, declinando indecentiam in exterioribus, efficit ordinationẽ

exte-

exteriorē, quæ modeſtiæ eſt:& ſic cōparatur authoritas ſeu grauitas pura nō habens admiſtionē ſui cōtrarij,ſ.vtilitatis & ſtabilitatis: non.n.eſt momentanea, ſed ꝑmanens.Et notandū,ꝙ ordinatio interior,quæ eſt,cū ratio præ eſt , & appetitus obtēperat, cauſa eſt exterioris ordinationis: inordinatio verò interior, quæ eſt , cùm appetitus non ſubeſt rationi, cauſa eſt exterioris inordinationis.Vnde quum animus eſt iratus, aut metu commotus, aut nimis voluptatē appetēs,exteriora mutantur, cor accenſum ſtimulis iræ palpitat,corpus tremit,lingua ꝑpeditur,facies igneſcit. Vnde verū eſt illud Poetæ: Deprehendas animi tormenta latētis in ægro Corpore. deprehendas ſi gaudia, ſumit vtrūq; Inde habitū facies. Ordinatio vel inordinatio exterior ſignum eſt interioris.Ecc.19. Amictus corporis, & riſus dētiū, & ingreſſus hominis enūtiāt de eo.Greg.in Paſtoralib.Intus eſt cuſtodia,quæ cōpoſita ſeruat exteriùs membra. Qui ergo ſtatū mētis ꝑdidit,ſforis in incōſtantia motionis fluit, atq; exteriori mobilitate indicat, ꝙ nulla interius radice ſubſiſtat. Notandū,ꝙ modus, à quo modeſtia dr̄,eſt, tenere decorem.Et eſt decor iſte reſpectu aſpectus hominū . Ad cognoſcendū verò aliq̄d decorū vel nō, attendendū eſt, an ſit naturæ cōſentaneū, & an ſit ꝑſona dignū,quę hoc agit, vel cū qua agitur . Attendendū eſt ēt ad congruentiā tp̄is vel loci.Decorū eſt in homine, qđ eſt conſentaneū naturæ excellēti hominis,& eſt indecens in homine aliq̄d, qđ nō eſſet indecēs in bruto.Itē aliq̄d eſt indecēs in ꝑſona prælati,qđ nō eſſet indecēs in ꝑſona priuata. Aliquid ēt indecēs eſt, quia deeſt congruentia temporis,ſm̄ illud Eccl.20. Ex ore fatui reprobabitur parabola : non enim dicit eam in tp̄e ſuo. Et ponit exemplū Tullius de duobus collegis ſeu coniudicialibus,ſ.Paride & Sophocle, coram quibus ſedentibus pro tribunali quum tranſiret quidā iuuenis pulcher, dixit Sophocles ſocio ſuo,O puerum pulchrū.Cui Parides:Prætorem decet habere non ſolū manus,ſed & oculos continentes. Si Sophocles verbū prædictum in Atellarū probatione dixiſſet, iuſta reprehenſione caruiſſet.Tullius:Vitioſum eſt, deriſoriè delicatum inferre ſermonē. Ratione etiā loci, aliquid indecens eſt: vt in ſacro loco fit aliquid indecenter , quod alibi fieret decenter. ¶Item notandū,ꝙ modeſtia indecentiā cauet in verbo , in riſu, in motu corporis, in membrorū ſitu,in habitu vel cultu, in occupatione vel actu. De indecentia in verbo,riſu,& motu,tangit Senec. in libr. de quatuor Virtutibus,dicens: A uerbis turpibus abſtineto:quia licentia eorum imprudentiā nutrit. Sermones vtiles

les magis, q̃ facetos & affabiles, ama, rectos potius, q̃ obſecundãtes: miſcebis interdũ ſerijs iocos, ſed tẽperatos & ſine detrimento dignationis & verecundiæ. Nã reprehenſibilis riſus eſt, ſi immoderatus, ſi pueriliter effuſus, ſi muliebri fractus. Odibilẽ hoĩem facit riſus, aut ſuperbus & elatus, aut malignus & furtiuus: aut alienis malis euocatus. Si ergo tẽpus iocos exigit, hos cũ dignitate ſapientiæ gerere: non erit tibi ſterilis, ſed grata vrbanitas. Vrbanitas tua ſine dente ſit, ioci tui ſine vilitate, riſus ſine cachinno, vox ſine clamore, inceſſus ſine tumultu, quies tibi non deſidia erit. Idem in eodẽ: Non ſis aliorũ curioſus ſcrutator, neq; acerbus reprehenſor, ſed ſine exprobratione corrector, ita vt admonitionem hilaritate pręuenias, & errori facilè veniam dato, nec extollas quemquam, nec deijcias: requirenti facilè reſponde, contendenti facilè cede, nec in iurgia execrationesq́ue diſcedas. Idem in eodem: Rari ſermonis ſis ipſe, ſed loquentium patiens: ſeuerus ac ſerius, ſed hilaris, non aſperans. Circa motum corporis cauenda eſt nimia tarditas & nimia celeritas. Senec. Si continens es, & animi tui & corporis motus obſerua, ne indecori ſint. De indecentia in motu corporis, vel ſitu membrorum, tangitur Eſaiæ. 3. Pro eo, inquit, quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus ſuis compoſito gradu incedebãt, decaluabit Deus verticem filiarum Sion. Ezechi. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apoſtata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodem dicitur: Sex ſunt qui odit Deus, & ſeptimũ deteſtatur anima eius, Oculos ſublimes. Iob 15. Currit aduerſus Deũ erecto collo. In habitu vel cultu iſte modus habendus eſt, vt vitetur agreſtis & inhumana negligẽtia, & habeatur munditia, non tñ nimis exquiſita. Hier. Ornatus & ſordes, pari modo fugienda: quia alterum delicias: alterum gloriam redolet. Senec. Non ſplendeat toga, nec ſordeat. 1. ad Timot. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cum verecũdią & ſobrietate ornantes ſe. In occupatione verò attendendum eſt ad naturam: ad quid. ſ. aliquis à natura ſit diſpoſitus. Qui. n. debilis eſt corpore, & ingenioſus, & viuacis memoriæ, non malitiam, ſed ſtudiũ literarum ſectari debet. Fatuum. n. eſt, naturæ repugnare, & illud ſequi quod non poſſit aſſequi. ¶ Attendendum eſt ẽt ad ætatẽ. Aetas. n: adoleſcentiæ, labore animi vel corporis eſt exercenda, & authoritati ſenum ſubijcienda. Debent enim adoleſcentes ſenes vereri, conſilio eorum regi, & exem-

exemplo informari. Senibus verò labores corporis videntur eſſe minuẽdi. Animus verò his exercendus eſt: conſilio debent alios iuuare, & exempla imitatione digna eis miniſtrare. Priuatæ perſonæ eſt, pari iure cum ciuibus viuere: prælati verò eſt, æſtimare ſe gerere perſonam ciuitatis, retinere decus, ſeruare leges.

De partibus Temperantiæ, prout ipſa eſt virtus regens aĩam circa delectationes ſenſuũ, & de ordine dicendorũ de eis. Cap. VIII.

DIcto de partibus tẽperantiæ ſm Tullium, dicendum eſt de partibus temperantiæ, prout temperãtia virtus eſt, regens animam circa delectationes ſenſuũ. Notandum ergo: quòd illæ partes temperantiæ, quæ regunt animã circa delectationes, quæ ſunt ſecundùm guſtum & tactũ, ſatis ſunt notę & nominatæ, quę ſunt ſobrietas & continentia. Illæ autem partes, quæ pertinent ad delectationes quæ ſunt ſecundũ viſum & auditum & olfactum, nõ ſunt ita notæ, nec habẽt ſpecialia nomina. Et poteſt eſſe in cauſa vtilitas dictarũ virtutũ: quia duo ſenſus, ſcilicet guſtus & tactus pertinent ad eſſe: tres alij pertinent ad bene eſſe. Mediante guſtu aſſumitur, quod per vim nutritiuã corpori vnitur: & ſic conſeruatur eſſe indiuidui. Vnde guſtus eſt ad conſeruandũ eſſe indiuidui. Mediante verò tactu, per vim generatiuam transfunditur quod erat in vno corpore, in aliud corpus: & ſic fit multiplicatio indiuiduorum, & ſaluatur eſſe ſpeciei in multis indiuiduis, quod nõ poſſet ſaluari in vnico, quum indiuiduum ſit corruptibile. Itẽ tactus & guſtus ſunt principales ſenſus, alij verò tres ſunt ordinati ad illos. Viſu.n. & auditu & olfactu nutrimentum à lõge agnoſcitur, quod guſtu de prope agnoſcitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, ꝙ auis rapax eſt acuti viſus, quoniam indiget vt cibum ſuum videat à remotis. Viſis etiam, auditu, & olfactu agnoſcitur de longe deſtructiuum corporis, vel delectabile ſm tactum, quod de prope tactu decernitur. Prius vidit mulier ꝙ bonum eſſet lignum ad veſcẽdum, q̃ de illo guſtaret Geneſ.4. & prius vidit Dauid mulierem lauantem ſe ex aduerſo, q̃ adulterium cum ea committeret 2. Reg.11. Item ſicut dicitur in lib. de natura animalium, Senſus tactus in homine ſubtilis eſt plus quàm alij ſenſus, & poſt ipſum guſtus. Cęteri ſenſus in homine ſunt hebetiores, quàm in alijs animalibus. Item dicitur in eodem libro, ꝙ ſenſus viſus in omnibus animalibus eſt ſupra auditum, & ſub his olfactus. Tactus & guſtus operantur ſecundum propinquitatem obiecti, alij ſecundum diſtantiam. Vnde delectationes quæ ſunt ſm tactum & guſtum, maiores ſunt, quàm

quæ

quæ ſunt ſm alios tres ſenſus. Et ꝓnitas ad operationes & delecta tiones, ſm illos duos ſenſus, maior eſt q̃. ſm alios tres. Et vitia quæ ſunt circa operationes & delectationes illorũ duorũ ſenſuũ, magis ſunt periculoſa: ideo virtutes, quæ ſunt contra illa vitia, magis ſunt neceſſariæ & magis notæ, & habẽt ſpecialia nomina. Inter virtutes verò pertinentes ad delectationes, quinq; ſenſuũ, Primò proſequemur de ſobrietate. Secundò de continentia. Tertio tangemus de illa temperantia quæ eſt circa delectationes aliorum trium ſenſuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuerſis acceptionibus huius nominis Sobrietas. De eius cõmendatione ac officijs. Cap. IX.

CIrca Sobrietatem verò primò diſtinguemus diuerſas acceptiones huius nominis, ſobrietas. Secũdò ponemus ea quę pertinent ad eius commendationem. Tertiò, tangemus de officijs ipſius. Circa primũ notãdũ, ꝙ nomen ſobrietatis quadrupliciter ſumit̃ in ſacris literis. Quandoque.n. ſumitur large pro temperantia, quæ eſt vna quatuor cardinaliũ virtutũ, vt Sap. 8. Sobrietatẽ, ait, & prudentiã docet, &c. ad Titũ 2. Sobriè, & iuſtè, & piè, &c. ¶ Secundò, ſumitur pro temperãtia, quæ eſt generalis: vt ad Titum 2. Iuuenes hortare, vt ſobrij ſint. Gl. in omnibus. ¶ Tertiò, ſumitur pro temperãtia, quę eſt circa potũ & cibũ, vt ad Tit. 2. Adoleſcentulas, vt viros ſuos amẽt, filios ſuos diligãt: prudentes, caſtas, ſobrias. Glo. in cibo & potu. ¶ Quartò ſumitur ſobrietas ꝓ tẽperantia circa potũ tm̃, & ſic ebrietas eſt ei oppoſita. Sic ſumitur Eccl. 31. Aequa vita hominibus, vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Tertiò modo ſobrietas hic ſumitur, ſ. pro temperantia circa cibum & potum, & circa delectationes quæ ſunt ſecundũ guſtũ.

¶ *De commendatione Sobrietatis.*

AD commẽdationem verò huius virtutis, notãdũ, ꝙ ſobrietatem ſuadet nobis natura, ſcriptura, vniuerſa creatura. ¶ Natura modicitate oris humani ſuadet nobis mediocritatem in ſumptione cibi & potus. Homo enim in cõparatione ſui corporis parui oris eſt: vt dicit Ariſt. in lib. de natura animaliũ. Oris verò modicitate ſuadet nobis natura caritatẽ in ſomendo cibum & potũ: vnicũ enim os habemus, cum duos oculos, & duas aures habeamus. Breuitate verò delectationis, quæ nõ habetur, niſi in tranſitu cibi, diſſuadet nobis ſumptuoſitatem ciborum delectabilium. Bernar. in ſermone: Huius tam modicæ partis, ſcilicet gutturis, tã exigua delectatio quãta paratur ſolicitudine, quãtã deinde moleſtiã parit? hinc & morbi varij generantur: Idẽ: Etiã diſſuadet nobis corruptio cibi & pot⁹,

quæ fit poſtquã in ſtomacũ deſcenderunt.Ioel 1.Vlulate oẽs,ꝗ bibitis vinũ in dulcedine : perijt enim ex ore veſtro . Non ſic eſt in alijs ſenſibus: nõ.n.cotrũpitur res pulchra quæ vr̃,quum ſemel viſa fuerit:nec res odorifera,quũ ſemel odorẽ eius aliqs ꝑceperit. Naturales appetitus aĩæ nõ ſunt deliciarũ.Eccl.29.Initiũ vitæ hominis, aqua & panis.Eandẽ eſcã aſſignauit Deus homini & brutis.Gene.1.Ecce,inquit, dedi vobis oẽm herbã afferentẽ ſemen ſuꝑ terrã, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementẽ ſui generis,vt ſint vobis in eſcam,& cunctis animantibus terræ.Sene. Conſiderate quãtum natura poſcat,& quantum cupiditas expetat.¶Scriptura verò ſacra dupliciter ſuadet nobis ſobrietatẽ, ſ.admonitionibus multis, & ſanctorũ exẽplis. De admonitionibus verò paucas ponere ſufficiat. 1. ad Theſſal.5.Vigilemus, inquit, & ſobrij ſumus. Et in eodẽ:Nos qui diei ſumus,ſobrij ſimus.2.ad Timoth.4.Miniſterium tuũ imple, ſobrius eſto.1.Pet.4. Eſtote itaq; prudentes,ſobrij,&c.Eiuſdẽ 5. Sobrij eſtote,& vigilate , &c. De exẽplis hæc pauca ponere ſufficiat. Dan.1.dicunt pueri bonæ indolis, Dentur nobis legumina ad veſcendum,& aqua ad bibendum, cibo regio cõtempto.Dan. 10.Trium hebdomadarum diebus panẽ deſiderabilẽ non comedi,caro,& vinum nõ introierunt in os meum.Matth.3.& Marc.1. dicitur de Ioanne Baptiſta,quòd eſca eius erat locuſtæ,& mel ſylueſtræ.Et Luc.1. Vinũ ſiceram non bibet. Bernard.ſuper Cant. Abſtinebo à carnibus,ne dum nimium nutriũt carnem, ſimul & carnis nutriãt vitia . Panẽ ipſum cum menſura ſtudebo ſumere, ne onerato ventre, ſtare ad orandum tędeat.Et de beato Nicolao legitur,quòd cùm lacte aleretur, quarta & ſexta feria ſemel tantũ in die mammillarum lac ſurgebat. Omnis etiã creatura ſobrietatem ſuadet, quia in omni creatura eſt modus, & menſura , ſm illud Sap.11. Omnia in mẽſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.¶ Itẽ ad commẽdationem ſobrietatis valere poteſt,ſi oſtendatur quot & quanti ſunt eius effectus, & quàm periculoſus eſt homini eius defectus.¶Notandum ergo,ꝙ ſobrietas valet ad ſanitatem,ſm illud Eccleſi.31.Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Senec.in epiſtolis: Simplex erit ex cauſa ſimplici valetudo: multos morbos,multa fercula fecerũt. Chryſ. ſuper epiſtolam ad Hebr.Nihil ſic ſalutem, nihil ſic ſenſuum acumen operantur,nihil ſic ægritudinẽ fugat,ſicut moderata refectio . Itẽ ſobrietas valet ad vitæ diuturnitatẽ.Eccl.37. Qui abſtinẽs eſt, adijciet vitam. Item ſobrietas valet ad iucunditatem & corporalem , & ſpiritualem.Eccleſi.30.Exultatio ani

mæ

mæ & corporis, vinum moderatè potatum. Greg. in Moralib. Si à carne hoc quod libet, abſcindimus, mox in ſpiritu hoc qđ delectat, inuenimus. Homo ſobrius delectabiliter viuit, & dormiendo, & vigilãdo. Eccl. 31. Sõnus ſanitatis in hoĩe parco: dormiet vſque mane, & aĩa ipſius cum ipſo delectabitur. Homo ſobrius differt comedere donec eſuriat, & tunc ẽt panis & aqua delectabiliter ei ſapiunt. Aug. in lib. de verbis Dñi: Vix faſtidioſus ſatiaris, neſcis qũo ſapit, qđ fames accendit. Sene. in epiſtolis: Solus panis bonus fiet: & tibi eum tenerũ, & ſimilagineũ fames reddet. Ideo non eſt antè edendum, q̃ illa imponat. Expectabo ergo, nec antè edam q̃ aut bonum panẽ habere potero, aut malum faſtidire deſiero. Bern. in epiſtolis: Prudẽter ſobrieq; conuerſanti, ſatis eſt ad omne cõdimentum, ſal cum fame. Sapiens: Deſiderij cõdimẽtum, ſal cum fame. Sap. Deſiderijs omnia cõdiuntur. Darius in fuga, cùm aquã turbidam ex cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit vnquã ſe bibiſſe iucundius. Bernar. ad fratres de monte Dei: Panis furfureus & ſimplex aqua, olera vel legumina ſimplicia, nequaquam res delectabiles ſunt: ſed in amore Christi, & deſiderio æternæ delectationis, ventri bene morigerato gratanter ex his ſatisfacere poſſe, valde delectabile eſt. Quot millia pauperũ ex his vel aliquo horũ delectabiliter ſatisfaciunt naturæ? Facillimum quippe & delectabile eſſet adiũcto amoris Dei condimento, ſecũdum naturam viuere, ſi inſania noſtra nos permitteret, qua ſanata, ſtatim naturalibus natura arridet. Chryſoſt. Conferamus, inquit, mẽſam diuitis & mediocris: diſcutiamus vtroſque conuiuas: qui magis, quæſo, ſunt, qui puram veramq; menſę capiũt voluptatem? illine qui cęnas prandijs iungunt quique ventris diſtenſione rumpuntur, atque oppreſſione ciborum ſuorũ premuntur, in quorũ corpore vino inundante, velut naufragij cuiuſdã fluctu obruta anima necatur, vbi nec oculus, nec lingua, nec pes proprijs deſeruit officijs, ſed omnia membra corporis vini vinculis iacent vincta grauiùs, quàm catenis, vbi nec ſopor eis ad quietem datur, nec ad ſalubritatẽ cedit. Idem Chryſ. Hi qui in delicijs & luxurijs vitã ducunt, reſoluta quidem corpora, & omni cera molliora circunferunt, atque infirmitatibus repleta, quibus ad cumulum malorũ, podagræ tremor & immatura ſenectus accidit, & eſt eis vita ſemper in medicis & in medicamentis. Sẽſus autem tardi, graues, & obtuſi, & quodammodo iam ſepulti. Idem: Quis hæc iucunda dicat & grata, qui tamen nouerit, quid ſit iucunditas & voluptas? Voluptas à prudentibus

ita diffinitur: Voluptas eſt, quū quis ſuis deſiderijs fruitur. Vbi verò deſiderijs frui non pōt, dum vel ægritudo non ſinit, vel ſatietas ipſa deſiderij facit ea, quę onc roſa ſunt ingrata, ſine dubio etiā voluptas in eis pariter & iucunditas perit. Idē: Conſidera ægros: qui faſtidio perurgētur, qūo quā uis ſuaues, & lauti cibi apponantur, oneri eis magis ſunt, q̄ voluptati: ſicut quum per abundantiam cupiditas fuerit extincta, pariter & voluptas, & iucunditas perimitur: quia non tam ciborū gratia, quàm deſiderij gignit ſatisfactio voluptatē. Vnde anima ſatiata calcabit fauum. Prou.27. Item de petra melle ſaturauit eos: quādoquidem poſt multam itineris fatigationem, & laborem ſitis, aquis frigidis ex ſaxo fluentibus fruebantur, easq; cum multo deſiderio hauriebāt. Hoc ipſo ergo, quòd dulciſſimæ, & deſiderabiliter potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellauit. Igitur dubitari non poteſt, q̄ ſimplicior victus & menſa mediocris plurimū iucunditatis habeat & voluptatis. Et econtrario, diuitum mēſę execrabiles & horridæ, & morborum, & contaminatione plenæ, in quibus moleſta ſunt hæc, quæ delectabilia videntur. Item ſobrietas gratiā hominū cōparat, ſicut eius oppoſitum hoibus exoſum reddit. Eccl. 31. Vtere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, & nō cum mādu cas multū, odio habearis. Item Deū glorificat. 1. ad Corin. 10. Siue comeditis, ſiue bibitis, ſiue aliud facitis, oia in gloriā Dei facite. Gloſ. Si quid manducas & bibis, ſumis ad refectionem corporis, reparationemque membrorum, gratias, tribuens ei qui tibi tribuit mortali & fragili iſta ſupplementorum ſolatia: Cibus tuus & potus laudat Deum. Sobrietas etiā in conuiuijs noſtris, Deum paſcit, prouidendo ibi puritatem, in qua ipſe delectatur. Cantic. 20. Qui paſcitur inter lilia. Item ſobrietas munditiā prouidet, vbi maximè immunditia diſplicet: ſcilicet in ore, & ad menſam. Inter membra in ore maximè diſplicet immūditia. In menſa etiā multum placet munditia. 2. Paralip. 14. Proponuntur panes in menſa mundiſſima. Et Leuitic. 24. iubentur duodecim panes propoſitionis ſtatui ſuper mēſam puriſſimā. Sobrietas ornamentum menſæ eſt. Bern. ad fratres de monte Dei: Si manducas, menſam tuam per ſe ſatis ſobriam ſobrietas tua perornet. Item ſobrietas offenſam Dei cauet, vbi maximè cauenda eſt, ſcilicet cùm bonis Dei vtimur. Magna iniquitas eſt cum Deo hoſtiliter agere, quū in menſa eius ſumus. Cauent latrones, ne noceāt aliquot diebus his, cum quibus comederunt. Item ſobrietas ſeruat rationis libertatem, quam eius oppoſitum impedit. Ecc. 31.

Ne

Ne cōprimaris in conuiuio vini. Hiero.in epiſtolis: Qui inebriat, & mortuus eſt,& ſepultus. Aug. Non eſt aliud ebrietas, q̃ manifeſtiſſimus dæmo. Hiuſcemodi:n. vir cum ſe bibere putat vinū, bibitur à vino. Sobrietas peſſimā ſeruitutē excutit.ſ.ſeruitutē corporis,qđ ad ſeruiēdū datū eſt ſpiritui, & nobilitatem aīæ ſeruat. Ecc.10.Beata terra, cuius rex nobilis eſt,& cuius principes veſcūtur in tpe ſuo ad reficiendum,& non ad luxuriam.Item ſobrietas membrū valde nobile regit,os.ſ. ſenſum ēt pertinentem ad eſſe.ſ. guſtum dirigit, circa quem vitiū valde periculoſum eſt.Deſtructiuū.n.eſſe pōt ipſius,& eſſe occaſio magnæ infirmitatis, vel mortis. Itē ſobrietas opus neceſſitatis regit, in quo ſine ipſa frequenter erratur & à iuuenibus, & à ſenibus.Item ad intelligentiam præparat.Vnde Dan.1.Pueri qui cibos regios contempſerunt,groſſis cibis contenti, intelligentiores cæteris inuenti ſunt. Item vigilātiam ſeruat, ad quā Deus monet, Matth.14.& 25.& 26.Et Lucæ 21. Et Marc.13. Vnde notabiliter ſobrietas, & vigilia ſociantur.1. ad Theſſ.4.Vigilemus,inquit,& ſobrij ſimus.Et 1.Petr.5. Sobrij eſtote,& vigilate.Item miniſterio Dei idoneum efficit. Vnde 1.ad Timot.3.vbi oſtēditur, qualis debet eſſe miniſter Dei, dicitur: Sobrium, ornatum, &c. Et ad Titum 1.Prudētē, ſobriū, iuſtum, &c. Item ab igne infernali,ſcilicet luxuria,ſeruat. Vnde pueri qui abſtinentes fuerunt, à fornace Babylonica illæſi exierunt.Dan.3. Sobrietas filios Dei fugientes Aegyptios infernales, per ſiccum ad terram promiſſionis perduxit.Exod.14.Filij Iſrael ambulauerūt per ſiccū, &c.Qui ſobrietatem non habet, in aquis voloptatum ſubmerguntur. Sobrietas primū congreſſum habet in bello ſpirituali. Sine ipſa cæteræ virtutes fruſtrà pugnāt.Gl. ſuper Matt.4. Niſi gula prius refrænetur, fruſtrà contra alia vitia laboratur. Qui poplite flexo aquam biberunt: non permiſſi ſunt ire ad bellum cum Gedeone.Iudic.7. Poplite flexo aquam bibit, qui voluptuoſe comedit. Itē ſobrietas diabolo aufert ingreſſum in homine: & ſic videtur ei auferre dominium. Non videtur dominus eſſe caſtri, qui nō habet ibi ingreſſum. Sobrietas diabolum in arido ponit, vbi ipſe non quieſcit. Matt.12.Ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.Piſcis infernalis in arido poſitus palpitat: vt de piſce Tobiæ legitur Tobiæ.6.Eſaiæ 50. Computreſcent piſces ſine aqua. Fames lupum de nemore exire facit, ſic ſobrietas diabolum de homine. Ipſa carni concupiſcenti aduerſus ſpiritum, victualia aufert, & igni concupiſcentiarū ligna ſubtrahit, vnde diminuitur vel deficit.

ficit. Ipſa carnē in poteſtate ſua habet. Ge.16. Ecce ancilla in manu tua eſt, vtere ea, vt libet. Ipſa enim ad modum lapidis pretioſi hoīem cuſtodit, ne cibus vel potus ei noceat. Si ſobrietas deſit, dū corpus repletur, aīa euacuatur, homo depauperatur. Prouer.21. Qui diligit epulas, in egeſtate erit. Deus blaſphematur. Gl. ſuper illud 1. ad Cor.10. Siue comeditis, ſiue bibitis, &c. Si modū naturæ debitū immoderatione voracitatis excedis, & vinolētia te ingurgites, quātaſcunq; laudes lingua ſonet, vita blaſphemat. Item vēter deficiat. ad Phili.3. Quorū Deus, venter eſt. Porta oris aperta, exercitus vitiorū ingreditur. Iob 30. Quaſi rupto muro, & aperta ianua, irruerunt ſuper me. Sine ſobrietate mēſa homini eſt in laqueū. Eccl.9. Sicut piſces capiuntur hamo, & aues cōprehenduntur laqueo: ita capiuntur homines tēpore malo. Tēpus malū & periculoſum eſt homini non habēti virtutem ſobrietatis tempore prandij. Sap.14. Creaturæ Dei in odiū factæ ſunt, & in tentationem hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.

¶*De officijs Sobrietatis.*

SOBRIETATIS officia duo ſic diſtingui poſſunt. Vnum eſt, cauere exceſsū in cibo. Aliud eſt, cauere exceſſum in potu. Seneca: Ede citrà ſaturitatem, bibe citrà ebrietatē. Luc.21. Attēdite, ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate. Crapula qn̄que ſumitur pro exceſſu cibi ſolū, vt in prædicto verbo. Qn̄que verò cōiter pro exceſſu in cibo, vel potu: vt Eccl.37. Propter crapulam multi obierunt, qui aūt abſtinēs eſt, adijciet vitam. Et in Pſal. Tanquam potens crapulatus à vino. Similiter nomē ebrietatis quandoq; ſumitur pro exceſſu in potu ſolùm: vt ad Roman.13. Non in comeſſationibus & ebrietatibus. Gloſſ. Briam genere maſculino dicimus calicem aptū potationi, à quo dicitur ebrietas, quæ eſt nimia potatio vini. Quandoque verò nomen ebrietatis ſumitur communiter pro exceſſu in cibo vel potu. ¶Et notandum, ꝙ ſobrietas nō ponit modum, ſiue menſuram ſolū circa quantitatē cibi, vel potus, ſed ponit modum quantum ad omnes circunſtantias. Qui enim ſobrius eſt, ſumit cibum & potū, quantum debet, & quando, & quomodo debet. ¶ Vnde poſſumus diſtinguere quinque officia ſobrietatis. Primum eſt, cauere ne ſtatutū prandendi terminum præueniamus. Qui tempus præuenit, nō expectat donec ſalſa præparata ſit, ſcilicet fames, vnde cibum inſipidum comedit. Eccl.10. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes comedunt in tempore ſuo. ¶Secundū eſt, cauere ne cibos lautiores quæramus. Senec. Victus ſit tibi ex facili re: nec ad voluptatē, ſed ad cibum accede.

Pala-

Palatū tuū fames excitet, non ſapores. Deſideria tua paruo redime, q̄a hoc tantū curare debes, vt deſināt. ¶ Tertiū eſt, deuitare ſtudioſitatē præparādi cibos. Studio ſe cibos præparare, eſt hoſtis noſtri gladiū acuere. Cibus.n. delicatus, eſt gladius, quo caro vtiť contra ſpiritū. 1. Pet. 2. Obſecro vos tanquā aduenas, & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſiderijs, quæ militāt aduerſus animā. ¶ Quartū eſt, nimiū appetitū cibi vel potus refrænare. Aug. Fieri pōt vt ſine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis, pretioſiſſimo cibo ſapiens vtatur. Inſipiens aūt fœtidiſſimæ gulæ flamma, in viliſſimū cibū ardeſcat: & ſatius q̄ſ quę more Dñi, maluerit piſcibus veſci, q̄ lenticula, more Eſau. Nō propterea continentiores nobis ſunt pleræq; beſtiæ, quia vilioribus eſcis alūtur. ¶ Quintum eſt, mēſuram refectionis non excedere. Ezec. 4. Cibus tuus, quo veſceris, erit in pondere. De hac materia require in tractatu, de vitio Gulæ. Solet autem quæri, vtrùm quælibet ebrietas, ſeu quilibet exceſſus in cibo vel potu virtutem ſobrietatis deſtruat, q̄d ſi verum eſſet, omnis exceſſus in cibo, vel potu mortale peccatū eſſet: virtutem enim eius non deſtruit: niſi mortale peccatū eſſet. Ad hoc dicendum, q̄ duplex eſt modus ſiue menſura ad ſobrietatem pertinens. Vnus attenditur in commēſuratione naturę. Vnde mēſuratè ſumit cibū, vel potum, qui ſumit quod neceſſariū eſt, & ſufficit naturæ. Immoderatè verò, qui ſumit plus, quàm neceſſariū eſt. Et iſte exceſſus pōt eſſe & venialis & mortalis. Vnde nō omnis talis exceſſus deſtruit virtutem ſobrietatis. Alius modus attenditur in cōparatione boni tēporalis ad æternum. Vnde ſecūdum hoc modum ſeruat quis in ſumendo cibum & potū, quando tēporale bonum nō præfert vel æquat æterno bono. Immoderatè verò ſe habet ſumēdo cibū & potū, quum tamporale bonū prę fert vel æquat æterno. ¶ Et talis exceſſus mortale eſt peccatum, & deſtruit virtutem ſobrietatis.

De diuiſione Temperantiæ quæ eſt circa delectationes, quæ ſunt ſecūdum tactum. Et de iſta parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata, quæ poteſt continentia appellari, ac eius deſcriptione, commendatione, & diuiſione. Cap. X.

Dicto de ſobrietate, quæ eſt temperantia circa delectationes ſecundum guſtum, dicendum eſt de temperantia illa, quę attenditur circa delectationes ſecundum tactum. Multiplex verò eſt delectatio ſecundum tactum. Quædā eſt, in ſuauitate veſtiū, quædā in ſuauitate lectorū, quædam in ſuauitate vnguētorum, quædam in ſuauitate balneorū. Quædam verò in carnali contactu,

ctu, quæ duplex eſt: quædam pertinens ad mẽbra generationi deputata, quædam pertinens ad cętera mẽbra. Tẽperantia verò circa delectationes prædictas, vocari põt continentia. Maximè verò vſitato ſermone, continentia vocatur tẽperantia illa, quæ cauet illicitas delectationes ſm tactum quo ad mẽbra quæ generationi deſeruiunt, quæ ſic deſcribitur: Continentia, eſt abſtinentia ab omni coitu illicito. Et eſt hæc virtus multũ neceſſaria: regit. n. mẽbra illa in quibus maximè ſæuit concupiſcentia: mouentur. n. quãdoq; homine inuito, vel dormiente. Et dicitur in lib. de natura animaliũ, ꝙ accidit hominibus, & quadrupedibus coitum deſiderantibus, ſubito ſpermatizare, quibuſdam ad tactum mutuum, alijs ad ſolum aſpectum. Horum mẽbrorũ effrænatio multùm periculoſa eſt, vt oſtenſum eſt in tractatu de vitio Luxuriæ. Cùm generatio, ſit ingreſſus in eſſe, ipſa eſt velut quædam porta diligenter cuſtodienda. Cuius Deus vult dñs eſſe: ideo in membro generationi deputato, ſpecialiter voluit ſignum ſuum ponere, ſcilicet circuncìſionem. Circuncìſio, ſpecialis figura videtur fuiſſe cõtinentiæ. Continentia in Scriptura ſacra multùm nobis ſuadetur. Exod. 1 o. Renes veſtros accingetis. 4. Reg. 4. Accinge lumbos tuos. Iob 38. Accinge ſicut vir lũbos tuos. Luc. 12. Sint lumbi veſtri præcincti. ad Eph. 5. State ſuccincti lumbos veſtros. Continentia, zona aurea eſt ſponſæ regis cæleſtis ad decorẽ data Dan. 10. Ecce vir vnus veſtitus lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes ſimilẽ filio hominis præcinctũ ad mammillas zona aurea. Eiuſdem 15. Exierunt ſeptem angeli præcincti zonis aureis circa pectora. Zona aurea circa mammillas vel pectora, eſt continentia cordis. Aurũ obrizum circa renes, eſt cõtinentia carnis. Aurum in igne ſeruatur: continentia igne luxuriæ non læditur. Ad cõmendationem continentiæ faciunt ea, quæ valent ad deteſtationem luxuriæ. De quibus require in tractatu de Luxuria. ¶ Et notandũ, ꝙ tres ſunt partes continentiæ. Inter continentes enim qui à coitu illicito abſtinent, quidam ſunt, qui ita abſtinent à coitu illicito, ꝙ vtuntur licito, quorum continentia dicitur coniugalis. Quidam verò nõ ſolum abſtinent ab illicito, ſed etiam à licito. Quod cõtingit in duplici ſtatu. Vel in eis, qui habent integritatem carnis, quorum continentia dicitur virginalis: vel in eis, qui habent carnem corruptam, quorum continentia dicitur vidualis, quantum ad perſonas illas, quæ fuerunt in matrimonio. Quantum verò ad perſonas, quæ nõ fuerunt in matrimonio, non habet ſpeciale nomen quo vocetur.

De

De continentia virginali, & primo de diſtinctione nominis virginitatis, ac eius deſcriptione, de eius cõmendatione, de his quæ virgines timere debeant, de triplici aureola, & quinque cauſis propter quas multum competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorum. Cap. XI.

INter has verò tres ſpecies cõtinẽtiæ, primò dicetur de virginali, q̃ cæteris prior eſt & tẽpore, & dignitate. De qua hoc ordine dicet. Primò oſtẽdetur quot modis nomẽ virginitatis ſumitur. Secundò, deſcriptio virginitatis ponetur & exponetur. Tertiò, commẽdationi eius inſiſtetur. Quartò, de his quæ ſpecialr̃ virginibus ſunt timẽda. Quintò, tãgetur de triplici aureola virginitati debita.

¶ *De diſtinctione nominis Virginitatis.*

CIRCA primum, notãdum ꝙ nomen virginitatis quadrupliciter ſumitur. Quandoque pro incorruptione fidei. 2. ad Corin. 11. Deſpondi vos vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto. Gl. Aug. Virginitas cordis, fides eſt incorrupta. Quandoq; carnis integritas. Vnde gl. Aug. ſuper verbum prędictũ: Virginitas carnis, corpus eſt intactum. Idem cõtra Iulianũ: Pudicitia, eſt res mẽtis, virginitas, corporis. Quandoque autem pro pudicitia mentis cum integritate carnis, quantum ad propoſitũ ſeruandi eam. Sic virginitas manſiſſet in Lucia, ſi inuita fuiſſet corrupta. Quandoque verò pro pudicitia mentis cùm integritate carnis, non ſolùm in propoſito ſeruandi eam, ſed etiã in re. Et virginitas ſic ſumpta excellenter accipitur: & habentibus virginitatem talem, conuenit deferre anulum aureum in eccleſia militante, in ſignum, ꝙ ſunt ſpõſæ Chriſti. In triumphante verò eccleſia meritò huius virginitatis aureola reddetur.

¶ *De diſcriptione Virginitatis.*

CIRCA ſecundum, notandũ, ꝙ Virginitas ſic deſcribitur: Virginitas eſt in carne corruptibili perpetua incorruptionis meditatio, id eſt, propoſitũ ſeruãdi perpetuã incorruptionem. Carnem uerò corruptibilem, intellige carnem poſſibilem corrumpi: ſiue neceſſariò corrumpatur, vt in ſtatu peccati: ſiue poſſibilẽ corrumpi, & non corrũpi, vt fuit caro Adam in ſtatu innocentiæ. ¶ Et notandum, quòd corruptio carnis, quæ accidit ei, quæ habet propoſitum cauendi carnis corruptionem, omnino cõtra ſuam voluntatem, non priuat eam aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitam me uiolaueris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronã. Aufert tamẽ inſignia, quæ dantur ſpecialibus ſponſis Chriſti in eccleſia militante, vt eſt anulus aureus. Auguſt. Virgines, quæ corruptæ ſunt ſemel, non audeant ſe ſacris virginibus adæquare. Leo papa: Famulæ Dei, quæ oppreſſione barba-

barbarica integritatẽ perdiderũt pudoris, laudabiliores erũt, ſi ſe incontaminatis nõ audeãt cõparare virginibus. Rõ huius eſt, qa in militante eccleſia operamur ſm iudiciũ humanũ, qd' eſt ſm illud, qd' apparet. In triumphãte verò, ſm diuinũ. Deus aũt intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cũ non appareat, ꝙ inuita ſit corrupta, nõ defert inſignia virginalia. Corruptio verò carnis ex voluntate mẽtis ꝓueniens, ſiue cũ culpa, vt extra matrimoniũ, ſiue ſine culpa, vt in matrimonio priuat anulo aureo in pſenti, aureola in futuro. Corruptio verò mẽtis ſi ꝑ pœnitentiã reparata fuerit, & finale propoſitũ ſeruandi carnis integritatẽ affuerit, nõ priuat anulo aureo in pſenti, nec aureola in futuro. Integritas verò carnis in ea, quæ carnis opus appetit, non eſt digna aureola. Hier. Nihil prodeſt carnẽ habere virginalem, ſi mẽte quis nupſerit. Aug. de virginitate: Felicior mihi videtur nupta mulier, quàm nuptura virgo: habet. n. iam illa, quod iſta cupit, præſertim ſi nondũ ſpõſa cuiuſquam fuit. Illa vni ſtudet placere, cui data eſt: hæc multis, incerta cui placere, cui danda eſt. Hæc vni pudicitiam cogitationis defendit, à turba, ꝙ non adulterũ, ſed maritum quærit in turba.

¶*De commendatione Virginitatis.*

¶NOTANDVM, ꝙ virginitas eſt, pretioſus theſaurus abſcõditus in agro corporis. Matthæi 13. Pretioſitas huius theſauri tanta eſt, vt ipſe non ſolùm ſit pretium gloriæ æternæ, quæ omnibus electis eſt communis, ſed etiam ſpecialis gloriæ. Debetur enim ei non ſolum aurea, ſed etiam aureola. Exo. 25. Præceptũ eſt, vt fieret menſa, & ſuper menſam corona, & ſuper coronã coronula, qua figurata eſt aureola. Iſtũ theſaurũ qui inuenit, abſcõdit: quia qui eius pretioſitatẽ intelligit, ſeculo renũtiãs, monaſteriũ ſibi eligit, vbi in abſcondito faciei Dei viuit. Bern. Neceſſe habemus abſcõdere ſiquid habemus boni: qm̃ theſaurum regni cælorum qui inuenit homo, abſcondit: propter quod in clauſtro, & ſyluis abſcondimur. Nec hoc infructuoſe. Credo enim hic eſſe, ſi quartã partẽ eorũ, quæ facit, in ſeculo actitaret, qui non vt ſanctus adoraretur, reputaretur vt angelus. Nunc aũt quotidie tanquam negligens increpatur. Theſaurus iſte regno cęlorũ ſimilis eſt. Vita enim virginum cæleſti vitæ multùm aſſimilatur. Matt. 25. Simile eſt regnum cælorum decem virginibus. Virginitas ponit in ſtatu cæleſti, quantũ ad incorruptionẽ carnis. Matt. 21. In reſurrectione neq; nubent neq; nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei. Bern. loquens de caſtitate, cuius dignior ſpecies eſt virginitas: Hæc ſola in hoc mortalitatis loco, & tempore, quẽdam ſtatum immortalis gloriæ repreſentat. Hæc inſtar odo-

odoriferi balſami, quo cōdita cadauera, incorrupta ſeruātur, ſenſus, & artus continet & ſtringit. Virgines deſignatæ ſunt perpelles hyacinthinas, quæ in tabernaculo ſuperiores fuerūt. Exod. 26. Et ibi dicit glo. Bedę: Hyacinthus eſt cæleſtis coloris. Et ſubditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimi virtus illorum, qui mortificatis illecebris carnis, cæleſtē in terris vitā gerūt, & inter homines poſiti angelicā puritatem imitātur: quia neq; nubent neq; nubentur. Et ſubditur: Meritò ergo pelles hyacinthinæ ſupremū locū tenēt, & color cæleſtis cælo ꝓximū. Cyprianus: Imaginē eius, qui de cælo eſt, portat virginitas. Amb. ſuper illud ad Cor. 7. Bonū eſt homini ſic eſſe. Supergrediẽ virginitas conditionē humanæ naturæ, per quā homines angelis aſſimilantur. Maior tamen victoria eſt virginū, quàm angelorū. Angeli enim ſine carne viuunt: homines uerò virgines in carne triumphāt. Hieron. In carne præter carnem viuere, nō terrena uita eſt, ſed cæleſtis. Bernardus in epiſtolis: Angelus habet virginitatē, ſed non carnē. Sanè felicior, quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis ualde ornatus ille, qui & angelis poſſit eſſe inuidioſus. Renuit angelus adorari à Ioanne virgine. Apocal. vlti. Vide, inquit, ne feceris: cōſeruus tuus enim ſū. Virgines etiā ſimiles regno cælorum ſunt diuina in habitatione. Deus enim habitat in cælis. Regnū celorū abſcōditum eſt. Mira res, cū terra in cęlo recludi debeat, in virginibus cælū terræ includitur. Eſa. 50. Induam cælos tenebris, & ponā ſaccum operimentum eorū. Lucæ 12. Regnū Dei intra vos eſt. ¶Vita virginum, vita regia eſt, cùm ipſe ſint ſponſæ regis cæleſtis, & ideo reginæ. Ipſæ etiam regnant in regno ſui corporis. Virgines. n. figurā tenēt eccleſiæ triumphantis, ideò non cōſecratur niſi virgo licet epiſcopus cōſecretur, qui virgo nō eſt. Sanctitas. n. virginis, ſanctitatem ſignat eccleſię triūphātis, cùm ſanctitas epiſcopi ſignificet ſanctitatē eccleſię militātis. Virginibus cōpetit illud 2. ad Corint. 4. Habemus theſaurum in vaſis fictilibus. Virginitas theſaurus eſt niueus. Iob 38. Nūqd ingreſſus es theſauros niuis? Theſaurus eſt ꝑꝑ pretioſitatē. Eccleſia. 26. Non eſt digna pōderatio continentis animę. Niueus ꝓpter puritatē. Virgines propter puritatem lilio comparātur. Cantic. 2. Sicut lilium inter ſpinas, &c. Itē, Qui paſcitur inter lilia. ¶Et notandum, quòd virginitas flos eſt, qui ſi debito modo ſeruetur, non decidit: quem ventus vanę proſperitatis non deijcit, nec hyems aduerſitatis lędit. Hunc Ioannes euangeliſta ferè cētum annis ſeruauit. Hic eſt flos, qui omnem fructum terrenum excedit, cum etiam fructui coniugali compo-

componatur, hac occaſione beatus Matthæus occiſus eſt, quia noluit conſentire, vt Iphigenia, quæ virginitatem vouerat, cuidã regi nuberet. Flori vriginitatis Deus profructu accedit. Sapiẽtiæ 3. Felix ſterilis & incoinquinata, quæ neſciuit torũ in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum. Super hunc florem Spiritusſanctus quieſcit. Eſaiæ 11. Flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. Virgo non eſt arbor ſterilis & maledicta: ſed terreno fructui præponit cæleſtem, & carnali ſpiritualem. Eſaiæ 56. Non dicat eunuchus: ego lignũ aridum. Ibidẽ promittit Dominus nomẽ eunuchis melius à filijs & filiabus. Nõ eſt angelus arbor ſterilis vel maledicta, etſi fructum carnalẽ non habeat. Hierony. Nuptiæ terram replent, virginitas paradiſum. ¶ Et notandũ, quòd lilium ſex habet folia cãdida, & aliqua grana quaſi aurea. Velut ſex folia, in uirgine ſunt ſex, quæ valent ad conſeruationẽ incorruptionis. ¶ Primum eſt, ſobrietas, quod foliũ lacerat exceſſus in cibo & potu, quaſi quædã ſpina, quæ via eſt ad luxuriam. Loth inebriatus perpetrauit inceſtum. Gene. 19. Prouerbiorũ 20. Loxurioſa res eſt vinum. ¶ Secũdũ eſt, labor. Quaſi ſpina lacerans, eſt quies ignauiæ, vel otioſitas, quæ eſt via ad luxuriã. Ezec. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otiũ. ¶ Tertium eſt, habitus aſper & humilis. Bern. in epiſt. Vt ætatem teneram ordinis aſperitas teneat: memẽto quòd aſperior carduus pãnum facit leniorem, & conuerſatio conſcientiã. Velut ſpina lacerãs, eſt ſuperbus habitus vel mollis, quæ via eſt ad luxuriam. Numer. 25. Filij Iſrael fornicati ſunt cũ mulieribus Moabitarũ quæ ſe ornauerãt. 1. ad Timot. 2. Nõ intortis crinib⁹, aut auro, vel margaritis, vel veſte pretioſa: ſed qđ decet mulieres ꝓmittẽtes pietatẽ. ¶ Quartum eſt, cuſtodia ſenſuum, præcipuè illorũ, qui nobis remota oſtẽdunt, vt eſt viſus vel auditus. Velut ſpina lacerans, eſt curioſitas vidẽdi vana, vel audiẽdi noua, quæ via eſt ad luxuriã, vt patet in Dina filia Iacob, quæ egreſſa vt uideret mulieres regionis illius, corrupta eſt à Sichem filio Emor. Geneſ. 34. ¶ Quintũ eſt, modeſtia ſermonis. Velut ſpina lacerans, eſt loquacitas, vel turpitudo ſermonis. Seneca: A verbis turpibus abſtineto, quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Prouerb. 7. Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas garrulas. 1. ad Corinth. 5. Nolite ſeduci. Corrumpunt enim bonos mores cõfabulationes peſſimæ, vel colloquia mala. Hierony. Sit ſermo virginis prudens, modeſtus, & rarus: nec tam eloquẽtia

pretioſus, q̄ pudore. ¶Sextū eſt, fuga occaſionum peccādi. Velut ſpina lacerans, eſt nimia domeſticitas: virgo debet eſſe aliquantulum ſylueſtris. Sylueſtria animalia ſolēt habere pulchriorem pellem, q̄ domeſtica. Opportunitas peccādi, via eſt ad luxuriam: vt patet in Thamar corrupta ab Amon fratre ſuo, quia ſola cū ſolo fuit in thalamo. 2. Reg. 13. Gene. 18. Ne ſtes in omni loco circa regionē. Ber. Solent virgines, quę verè virgines ſunt, ſemper eſſe pauidæ, & nunquā eſſe ſecurę: & vt caueant timenda, ēt tuta pertimeſcere. Quaſi grana aurea, ſunt tres modi diligendi Deum, quos diſtinguit Bern. dicens: Diſce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppreſſi, ab amore Dñi auertamur. Vel grana aurea poſſunt intelligi motus diuini amoris ex diuerſis cauſis procedentes. Amandus. n. eſt Deus, quia creator, quia recreator, quia remunerator. ¶ Item virginitas, principiū eſt ſpūalis pulchritudinis. Pulchritudo ſponſæ, ſicut & pulchritudo ſponſi conſiſtit in cādore & rubore. Canti. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corint. 15. Qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Dignior verò ſpecies cādoris ſpiritualis, eſt virginitas. Bern. Candor lucis æternæ, eſt ſapientia, & candidam oportet eſſe animam, in qua ipſa ſedere elegerit. Virginitas thronus eburneus veri Salomonis eſt. 3. Regum 10. Fecit Salomon thronū de ebore grandem. Virginitas animā Dei ſpōſam efficit. Vnde Leuit. 21. Dicitur de ſummo ſacerdote. Virginem ducet vxorē. 3. Regum. 1. Quæramus domino noſtro regi adoleſcētula virginem. Eſther. 2. Quærantur regi puellæ virgines. Pſalm. Adducentur regi virgines. Virginitas omnibus modis Deo coniungit. vnde Cantic. 5. dicitur virgini à Chriſto. Aperi mihi ſoror mea, amica mea, colūba mea, immaculata mea. Euſdem 4. Veni de libano ſponſa mea, &c. Libanus interpretatur, candidatio. Virginitas Deo & hominibus grata eſt. Eccleſiaſti. 40. Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen, & ſuper hāc mulier immaculata computabitur. Hierony. Multum diſtat inter puritatē virginalis animæ, nulla contagione pollutæ, & ſordes eius, quæ multorum libidini ſubiacuit. Iſid. Quidam in iuuentute luxurioſe viuentes, in ſenectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt caſtitati ſeruire, quando libido ſeruos habere contēpſit. Virginitas, velut campus eſt totius picturæ ſpiritualis: ſuper eam, picturā aliarum gratiarum ponit Deus. Eccleſiaſ. 25. Gratia ſuper gratiam, mulier ſancta & pudorata. Virginitas Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes virgo ſpe-

ſpecialiter vocatur diſcipul⁹, quē diligebat Ieſus. Ipſe tanquā familiaris Chriſto, ſupra pectus dñi recubuit. Ioan. 13. Deut. pen. Amãtiſſimus Dñi habitabit confidenter. Sapi. 6. Incorruptio facit eſſe proximũ Deo. Beda ſuper Lucã: Sicut Chriſtus in ſumma pace natus eſt, vt ſe pacẽ diligere oſtẽderet. Ita de virgine natus, eſt vt ſe virginem decus diligere monſtraret. Ad literã: Chriſtus toto tempore vitæ ſuæ fuit virgo, & virginem matrem habere voluit, & virginem patrem, Ioſeph creditur virgo fuiſſe, & Ioannes familiaris eius virgo fuit. Pſalm. Ambulãs in via immaculata hic mihi miniſtrabat. Virgines dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioannes virgo poſitus eſt ad patres ſuos, tam extraneus à dolore mortis, quàm à corruptione carnis noſcitur alienus, vt dicitur in prologo ſuper Ioãnem. Non enim tranſijt de mundo per dolorem martyrij, vt alij ſancti & apoſtoli. Virgines meritò in Deo delicias inueniunt, quia amore eius, delicias carnis relinquunt. Bernard. in epiſtolis. Quomodo ignis & aqua ſimul eſſe non poſſunt: ſic ſpirituales, & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur: vbi curioſa ciborum diuerſitas, vbi diuitijs ſupellectilis diſcolor varietas, oculos pariter paſcit, & cæleſtis panis ieiunãm deſerit mentem. Numeri 31. dicit Moyſes: Mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & oẽs fẽminas virgines reſeruate: mitiùs agens cũ virginibus, q̃ cum corruptis. Virginitas agnum ſequitur quocunq; ierit. Apoc. 14. Ipſa ẽt cantat canticũ nouum, qđ alijs cantandum non cõceditur. Ad literã: Solent virgines dulcius cantare, q̃ corruptæ. Apoc. 14. Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem, &c. & ſubditur: Et nemo poterat dicere canticum illud, niſi centum, &c. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt. Gregor. in Paſtoral. Singulariter canticum Agno cantare, eſt cum eo in perpetuum præ cæteris fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Virgines enim ſunt ſuperior pars eccleſiæ. Cyprianus: Virginitas eſt portio illuſtrior gregis Chriſti. Auguſtinus: Nunc vobis, virgines, ſermo eſt, quarum quo gloria ſublimior, maior & cura. Apocal. 14. Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno. Hieron. Si virgines, primitiæ ſunt: ergo viduæ, & quæ in matrimonio ſunt, erunt poſt primitias. Idem: Eccleſia matrimoniũ non dãnat, ſed virginitati ſubijcit. Idẽ: Virgo maioris pretij apud Deũ eſt, dum id contemnit, quod ſi fecerit, nõ delinquit. Idẽ: Plus amat virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuit imperatum. Item Hierony. loquens de

de illo verbo Apoſtoli 1.ad Cor. 7. De virginibus præceptũ Dñi non habeo. Quare, inquit præceptum Dñi non habet de virgine? Et reſpondet, quia maioris meriti eſt, qđ nõ cogitur, & offertur. Virginitas difficile ſeruatur, & ideo maioris meriti eſt. Idem: Libido honeſtas mentes libentiùs perſequitur. Et iterum: Libido virginibus maiorem parit famẽ. Dulcius.n.æſtimatur, qđ neſcitur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad ſeruiendũ Deo. 1.ad Corinth.7. Qui ſine vxore eſt, ſolicit⁹ eſt, quæ Dñi ſunt, &c. Et ſubditur: Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta in corpore & ſpiritu. Hiero. Si nil aliud eſſet, & nulla merces virginem amplior ſequeretur: ſufficeret ei hæc ſola prælatio, cogitare quę Domini ſunt. Oſee 10. Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibũt. Virgines habet Deus tanquã proprios ſeruiẽtes. Vnde ad virginitatẽ pertinet illud Canti.2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in veſte immaculata Deo miniſtrat. Apoc.14. Sine macula ſunt ante thronum Dei. Et competit illud Eccleſ.24. In habitatione ſancta corã ipſo miniſtraui. Luxuria veſtem corporis maculat. In canonica Iudæ: Odientes eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicã. Eſa.9. Veſtimentum miſtũ ſanguine, erit in combuſtionem & cibus ignis. Virgo caſtrum debiliſſimũ tenet toto tempore vitæ ſuæ contra illum, de quo ſcriptũ eſt Iob 41. Nõ eſt poteſtas in terra, quæ cõparetur ei. Et ideo meritò ſuper alios coronatur. Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. 2.ad Timo.2. Virginitati debetur fructus centeſimus, cum continẽtiæ viduali debeatur fructus ſexageſimus, & coniugali triceſimus. Matth.13.

¶ *De his quæ ſpecialiter virgines timere debent.*

NOTANDVM, ꝙ ſex ſunt virginibus multũ timenda. ¶ Primum eſt ſuperbia. Aug. in lib. de virginitate: Non ſolùm prędicanda eſt virginitas, vt ametur, verumetiam monẽda, ne infletur. Idem in eodẽ. Superbia amplius amplioribus inſidiatur. Non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus ſuperbia ipſa cõfunditur: quo magis ineſt alicui vnde ſibi placeat, eò magis vereor, ne ſibi placendo, illi diſpliceat, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiã. Idẽ in eodẽ: Metuo tibi vehementer, ne quũ te agnũ quocunq; ierit, ſecuturã eſſe gloriaris, eũ ꝑ tumorẽ ſuperbię ſeq ꝑ anguſta ne poſſis. Et iterũ: Bonũ virginitatis quanto magnũ video, tanto ei ne pereat, futurã ſuperbiã pertimeſco. Berna. ſuper miſſus eſt: Pulchra permiſtio virginitatis & humilitatis: nõ mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas cõmendat virginitatẽ, & virginitas exor-

exornat humilitatē. Poteſt place re humilitas quæ virginitatē deplorat amiſſam: ſine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ pla uiſſet. Maria virginitatē oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligēdo humilitatē blan diris tibi de virginitate. Augu. in lib. de virginitate: Faciliùs ſequū tur agnum, & ſi non quocunq; ierit, certe quocunque potuerint, coniugati humiles, quàm ſuperbientes virgines. ¶ Secundum eſt, fatuitas. Hanc fatuitatem, ſpecialiter intelligo defectū charitatis. Si dilectio Dei, eſt honorabilis ſapientia, Eccl. 1. defectus diui næ dilectionis, eſt deteſtabilis fatuitas. Magna fatuitas, non caue re defectum illius rei, ſine qua cætera nō proſunt. Fatuæ virgines non ſumpſerunt oleum ſecū cū lampadibus. Matt. 25. Bern. in epiſt. Caſtitas ſine charitate, lampas eſt ſine oleo: ſubtrahe oleū, lampas non lucet: tolle charitatem, caſtitas non placet. Exēpla, quòd magis tenētur virgines, & caſtæ perſonę diligere Deum & proximum, q̄ aliæ. Primū exemplum eſt iſtud. Magis tenetur diligere medicum ille, qui ſemper cōſeruatus eſt ab eo in ſanitate, quàm ille, qui incidit in pluribus infirmitatibus, & poſtea ſanatus eſt ab eo. Sic qui cōſeruatus eſt à Deo in virginitatę, vel in caſtitatę, magis tenetur diligere. Itē magis tenetur diligerę illę aliquem dñm, qui dedit ei equū bonū, qui bene & ſanè duxit & reduxit eū, q̄ ille, qui habuit ab eo equū licèt bonū, tñ cecidit & læſit eum. Itē magis tenetur diligere ille, q̄ multa bona recepit ab aliquo dño, q̄ ille, qui recepit ab eo debita dimiſſa. ¶ Tertium eſt, tepiditas, quæ ſolet accidere in virginibus ex hoc, ꝙ cōſiderant ſe parū peccaſſe. Cōtra quod dicit Aug. in lib. de virginitate: Qm̄ veritas dixit, ꝙ ille cui modicum dimittitur, modicum diligit: vos vt ardentiſſimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquā omnino dimiſſum, quicquid à vobis non eſt (illo regente) commiſſum. Multo ardentius debes diligere illū qui flagitioſis ad ſe cōuerſis, quæcunq; dimiſit, in ea te cadere nō permiſit. Quid habes quod non accepiſti? aut qua peruerſitate minus diligis à quo plus accepiſti? Cogita, omnia peccata ſic habenda, tāquam dimittantur, à quibus Deus cuſtodit, ne cōmittantur. Noli modicùm diligere, quaſi à quo tibi modicū dimiſſum eſt: ſed potiùs multū dilige, à quo tibi multū tributū eſt. Cōtra hāc tepiditatē valet virginibus, ſi habeant, frequenter vinum ſacræ ſcripturę, qđ eſt vinū germinās virgines. Zac. 9. id eſt, affectiones virginales. Ad idē valet meditatio Dominicæ paſſionis. Thren. 1. Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. Iſtud torcular, fuit p̄ſſura crucis,

In hoc torculari fuit præſſa vua illa, de qua Gen.49. Lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ palliũ ſuũ.1.Mach.6.Oſtenderunt elephantis ſanguinẽ vuæ & mori, ad acuẽdos eos in prælium. Hoc vinũ, Dei amore inebriat. Pſal. Calix meus inebrians q̃ præclarus eſt. Quartũ eſt, macula peccati, quæ in virgine eſt macula in gloria. Macula turpior eſt in veſte alba: virginitas eſt veſtis alba. Vnde byſſo cõparatur. Prou.vlt. Byſſus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati valde indecens eſt in virgine. Hie. Præclara eſt virginitas, & pudicitiæ virtus, ſi nõ alijs macularum lapſibus infirmetur. Qui virginitatem carnis habent cum corruptione mentis, ſimiles ſunt ſepulchris, quæ exteriùs apparẽt hominibus ſpecioſa, intùs verò plena ſunt oſſibus mortuorũ. Matth.23. Hier. Nihil prodeſt virginitas corporis, vbi operatur corruptio mentis. Idem: Illa virginitas hoſtia Chriſti ẽſt, cuius nec mentẽ cogitatio, nec carnẽ libido cõmaculat. Ad cauendam macula peccati, neceſſariũ eſſet ſpõſæ Chriſti frequenter inſpicere in ſpeculo. Speculũ eſt ſcriptura ſacra. Greg. Specula ſunt Dei præcepta, quibus aĩæ ſanctæ ſemper aſpiciũt: & ſi quæ in eis ſunt fœditates deprehendunt. Cant.6. Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarũ, quæ lactæ ſunt lotæ, & reſident ſuper fluẽta pleniſſima. Columba lacte lota, eſt ſpõſa Chriſti cũ puritate virginali, quæ ſu℘ fluẽta ſacræ ſcripturę ſedet, vt vmbrã accipitris infernalis videat. Hier. in epiſtolis; Tãto maiori ſtudio placendi opus eſt, quãto maior eſt ille, cui placendũ eſt. Impoſſibile eſt quenquã Deo placere, ſi quicquid ei placeat, ignorat. Fieri poteſt vt & ob ſequẽdi voto offendat, ſi qño obſequi debeat, ante non didicit. Aliud ſpeculum eſt, vita ſponſi. Bernard. ſuper Cant. Vtrunq; es mihi domine Ieſu, & ſpeculum patiendi, & præmium patienti. Cum ſpeculo etiã neceſſaria eſt ablutio, quæ per confeſſionem fit: vnde cũ lauatorio erant ſpecula. Exo.38. Bernar. in epiſtolis: Audi cui places, ama vnde places: ama confeſſionem, ob quam amaris, ama confeſſionẽ, ſi affectas decorem. Confeſſioni iungitur decor. Pſal. Cõfeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius. Lota facie, humilitate cõfeſſionis grata eſt Deo cõfeſſio laudis. Canti. 2. Oſtende mihi faciem tuã. Ibidem: Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum eſt, diuiſio cordis. Augu. loquens de virginibus: Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus eſt in cruce: totum teneat in animo veſtro, quicquid noluiſtis occupari cõnubio. Væ duplici corde. Eccl.2. Duplici corde eſt virgo, quæ ſcilicet vult placere & Deo,

& mundo.Greg.nemo poteſt in vna eademq́; re oīpotenti dño, atq; eius hoſtibus gratus exiſtere.Nā Deo amicū ſe denegat, q̄ eius placet inimico.Ber.in epiſtolis: Volens placere hominibus, Deo nō places.Si non places, nō placas. Signū ꝙ virgo cor diuiſum habeat,& velit mundo placere, eſt exterior ornat⁹. In Pſal. Omnis gloria filiæ regis abintus. Ambr.de virginitate:Deiecta decoris cura plus placet, & hoc ipſum, ꝙ vos nō ornatis, ornatus eſt.Hier.in epiſt.Satis pulchram Deo credē faciē: ſed hominib.apparere pulchra nō ſtudeas.Bern. in epiſt.Filię Babylonis,quarum verè gloria confuſio eſt,induuntur purpura & byſſo, & ſubinde conſcientia pannoſa iacet: fulgent monilibus, & ſordēt moribus.Ecōtrà, Tu foris pānoſa:intus ſpecioſa reſplēdes: ſed diuinis aſpectibus,nō humanis.Idē:Decor q̄ cū veſte induitur, & cū veſte deponitur, veſtis ꝓculdubio eſt,nō veſtiti. Tu ergo noli ęmulari in vanitatibus, & mendicantibus pulchritudinē alienam,vbi perdiderunt ſuam. Indignū tibi iudica, formā à pellibus muriū, & operibus vermium mutuari: tua tibi ſufficiat.Ille eſt verus ꝓpriusq́; cuiuſq; rei decor,qui nulla interiacēte materia, per ſe ineſt.Idem:Vides nempe auro,argēto,lapidibus pretioſis,& omni deniq; cultu regionū tam ornatas,q̄ oneratas. Vides poſt ſe longas trahentes fimbrias, & dēſas pulueris nubes excitātes in aera. Hæc non te moueant:illæ illa in morte deponent, te tua ſanctitas non relinquet.Nō ſunt ſua, quæ portāt,& quum interierint,nō ſu ment oīa.Mūds cuius ſunt, illis exeuntibus,retinebit.¶ Sextò timendū eſt,ne deſit ꝑſeuerantia. Aug.in lib.de virginitate:Sequimini agnū tenēdo perſeuerāter: qđ nouiſtis, ardenter facite quū poteſtis,ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil poteſtis,vt redeat.Virginitatis amiſſa non recuperatur ſicut lampas cōfracta nō reintegratur. Amos 5. Virgo Iſrael proiecta eſt in terram ſuā:nō eſt qui ſuſcitet eam. Cū aliqua amiſit virginitatem,ſi totū mundū daret pro ea, & totus eſſet aurum, nō recuperaret eam.Bernar.in epiſtolis:Studeto perſeuerantiæ, quę ſola coronatur.Idem: Scias diabolū ſoli ſem per perſeuerantiæ inſidiari, quā ſolam virtutum nouit coronari.

De triplici aureola, ſcilicet prædicatorum, virginum, & martyrum.

SEQVITVR de aureola, quæ eſt additio ad gloriam electis debitam.Et notandū,ꝙ multis modis poteſt fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmētum charitatis, ſecundū quā mēſuratur præmiū: vnde charitate augmentata,maior gloria debetur.¶ Secundo, in reſurrectione per gloriā corporis. Vnde ſuper illud

illud Exod.25.Et ſuper illam,alteram coronam aureolam. dicit gloſ.Corona aurea labio menſæ apponitur,quum in ſcriptura dicitur, egredientes de corpore animas in celis æterna recipere præmia. Hæc aureola ſuperponitur, quum in ſcriptura dicitur, ꝗ ei ſublimior gloria in receptione corporũ ſeruetur. ¶Tertio, per opera ſupererogationis, ſiue per impletionem conſiliorum. Vnde dicit quædam gloſſ. ſuper ppædictum verbum Exo. Corona aurea additur, quũ per euangeliũ his qui mandata cuſtodiunt, vita æterna promittitur.Matt.19. Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata.Huic corona aureola ſupponitur, quum dicitur: Si vis eſſe perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶Triplex aũt eſt additio gloriæ, quæ cõmuniter aureola dicitur.Prima eſt, quæ debetur his, qui excellenter officium prædicationis exercent. Vnde ſuper prædictum verbum Exo.dicit interlin.In hoc figuratur remuneratio eorũ, qui in doctoribus excellũt:excellẽtia verò iſta ſm quoſdã in hoc attẽditur, ꝗ cũ prædicatione ſit illud opus ſupererogationis,qđ eſt abrenũtiatio propriorum, quæ ſupererogatio fuit in primis eccleſiæ prædicatoribus, ſ.apoſtolis. ¶Et notandũ eſt, ꝗ quinq; de cauſis multùm cõpetit officio prædicationis,abrenũtiatio propriorum.

¶Prima,ne hi,qui contemptum tpalium prædicant,hoc facere videantur,vt ea ſoli habeant.¶Secũda eſt, quia qui habent officiũ prædicationis,oculi ſunt eccleſię. Oculos autem expedit lõge eſſe à terra: modicũ enim terræ oculo iniectum, multum impedit viſum. Sic amor terrenorũ multũ impedit ſpiritualem viſum. Eccleſiaſti.20.Xenia & dona excæcãt oculos iudicum. ¶Tertia eſt, quia ſecundum Dei ordinationem, officio prædicationis debita eſt miniſtratio neceſſariorum à ſubditis:vt probat Paul.1. ad Corin.9. Quis,inquit,militat ſuis ſtipẽdijs vnquam? Et paulò pòſt: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?Et iterum:Deus ordinauit his qui euãgelium anuntiant, de euangelio viuere.Item Gala.6.Cõmunicet is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis.Matth.10. Nolite poſſidere aurũ &c.Et ſubditur: Dignus eſt operarius cibo ſuo.Hic.Conſiderandum eſt, ꝗ vni operi noſtro duplex merces debetur: vna in via, alia in patria. Vna, quæ nos in labore ſuſtinet:altera,quę nos in reſurrectione remuneret. Beda: Hic merces inchoatur, & in cælo perficitur.Idem: Qui ſaccum & peram prohibuit, ſumptus ex prædicatione concedit. Deute.12.Non alligabis os boui trituranti. Luc.9. Nihil tuleritis

in via.In ſignũ ꝙ prędicator non debet ferre ſecum neceſſaria, ſed alius debet ei miniſtrare, fert ali⁹ puluinar diacono lecturo Euãgelium.Canti.2. Læua eius ſub capite meo.¶Quarta eſt,quia exercentes prædicationem ſpecialiter reputãtur operarij in vinea Dei: vnde prouiſio eorum ſpecialiter pertinet ad dñm vineę.De operarijs habetur Matt.9.Meſſis quidẽ multa,operarij aũt pauci.Et eiuſdẽ 20.Miſit operarios in vineam ſuã.Non reputat Deus operarios illos,qui tm̃ ꝓꝑ corpus laborant: ſicut non reputat dñs vineæ vindemiatorem,qui non diligit,niſi quod comedit. Chry. Opera noſtra ſunt opera iuſtitiæ, non vt agros colamus, non vt diuitias acquiramus.Idẽ:Sicut nemo cõducit operariũ, vt hoc ſolum faciat,quod manducat:ſic nos non ideo vocati ſumus, vt hæc ſola operemur, quæ ad noſtrũ pertinent vſum, ſed ad gloriam Dei. ſicut mercenarius totã diem impẽdit circa opus, modicã horam circa cibum: ſic nos omne tempus debemus impendere circa gloriam Dei, modicam partem circa terrenos vſus.Beda: Tanta prædicatori debet eſſe fiducia in Deo, vt præſentis vitæ ſumptus non ferat.¶Quinta eſt, vt liberiùs operi prædicationis poſſint intendere maximè vtili. Qui enim habent diuitias, vel in toto vel in parte ſunt diuitiarum, nec proprij ſeruientes poſſunt eſſe Dei.Vnde Mat.6. Non poteſtis Deo ſeruire,& mãmonæ.Mãmona,Syra lingua, diuitiæ.Chryſo. Diuitiæ à ſeruitute Dei nos expellunt in ſuã captiuitatẽ. Vnde diuites, dicũtur viri diuitiarũ in Pſal.Sene. Noſtri eſſemus,ſi noſtra nõ eſſent.¶Secunda additio gloriæ, quæ aureola dicitur, eſt illa quæ debetur virginitati.De qua gloſ.ſuper Exod.21. Ad hãc coronam pertinet canticũ nouũ, q̃d virgines tantum coram agno concinũt,& quæ ſequũtur, quocunq; ierit. Et ſuper illud Apoc. 14.Cantabant quaſi canticũ nouum ante ſedem. dicit interlin. id eſt, de integritate animæ & corporis exultabant. ¶ Tertia additio ad gloriam, quæ aureola dicitur, eſt illa, quæ debetur martyrio. Prima videtur pertinere ad vim rationalẽ, & ad virtutem prudẽtiæ, ſecũdum illam ſpeciem prudentiæ, quæ dicitur docilitas,quę videtur dignior ſpecies prudentiæ. Excellentiſſimũ verò opus pertinẽs ad virtutem docilitatis, videtur eſſe euangelizare. Hoc opus eſt valde difficile.Vnde ſuper illud 1.ad Co.1. Nõ miſit me Deus baptizare,ſed euangelizare,dicit gl.Augu.Perfectè baptizare etiã minus docti poſſunt: perfectè autẽ euangelizare, multò difficilioris & rarioris eſt operis.Ad hoc, quòd aliquis perfectè euangelizet, oportet ꝙ totus à Spiritu ſancto occupetur: vt ſcilicet ſcientia ſit in intel-

intellectu,charitas in affectu,dulcedo in ſermone,lux boni exempli in opere. Opus iſtud angelicũ eſt. Luc. 2. Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, dixit angelus. Imo quodãmodo diuinũ eſt opꝰ. Ad illud.n. Deus in mundum venit. Eſa. 61. Euangelizare mãſuetis miſit me. Marc. 1. Eamus in ciuitates & vicos proximos,vt ibi ꝑdicẽ:ad hoc.n. veni. Vñ quũ iſtud opus excellẽtiſſimum ſit,& quaſi ſupra hominẽ, nõ ẽ mirũ ſi exercentes opus iſtud, ſupra cæteros homines remunerẽtur, maximè ſi excellenter illud exerceant, ſcilicet totaliter illi officio dediti ſyncere & liberè. Synceritas in hoc attenditur, vt exerceatur ſine cupiditate tẽporalis lucri. Libertas in hoc, ꝙ ſine timore tẽporalis damni. Exercẽtes hoc officium hic præhonorãdi ſunt, & ſimiliter in futuro præhonorabũtur. 1. ad Ti. 4. Qui bene pręſunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant verbo & doctrina. Et ſuper illud ad Epheſ. 1. Vt ſciatis quę ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos. dicit Gl. Quoddã incremẽtũ habebunt ſummi doctores, vltra illud qđ omnes communiter habebunt Dan. 12. Qui docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiã erudiũt plurimos, quaſi ſtellę in perpetuas ęternitates. Sicut claritas ſtellarum excedit claritatem firmamenti: ſic claritas doctorum claritatem cæterorum. Ipſi habebunt coronã non ſolùm pro ſe, ſed etiã ꝓ alijs, qui per eos ſaluati fuerint. Vnde ſuper illud Phil. 4. Fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudiũ meũ & corona mea. Dicit gl. Amb. Per quos in præſenti lætificor, & in futuro coronabor. Diſcipulis.n. in agone victoribus, dignus, erit corona magiſter aureola. ¶ Secunda videtur pertinere ad uim cõcupiſcibilẽ,& ad virtutem temperãtię, ſm illãm partẽ eius, quæ dicitur cõtinentia virginalis. Virginitas triũphat de cõcupiſcentia illa, quæ ſæuior eſt. In mẽbris enim generationi deputatis maximè ſæuit concupiſcẽtia. Ipſa refrænat maiorem delectationẽ, quæ ſit: illã ſcilicet,quæ eſt ſecundũ tactũ, & excellenti modo: integritate ſcilicet carnis, vel incorruptione ſeruata. Ipſa etiã gloriã filiorũ more Dei contẽnit: vnde non eſt mirũ, ſi gloria eius in futuro cumuletᷣ. ¶ Tertia aureola videtᷣ pertinere ad vim iraſcibilẽ, & ad virtutem fortitudinis. Martyrio enim ſuperatᷣ mors,quæ eſt maximum terribiliũ. Vnde non eſt mirũ,ſi martyres præ cæteris remunerantᷣ. Et vt vno verbo dicatur, in carne præter carnẽ viuere,euãgelizare, mortẽ nõ timere, ſupra hominem eſſe videntur, vnde meritò horũ operum fiet remuneratio ſuper cæteros. Aureola videtur pertinere ad

 vir-

virtutē iuſtitiæ: qui hoc triplex meritum habent, ſpeciales imitatores Christi ſunt in præſenti vita, & ſpeciales imitatores eius erūt in gloria. Chriſtus fuit virgo, prædicator, & martyr: & Io. Baptiſta, à quo incœpit euangelizatio regni cæleſtis. Decebat vas integrum eſſe & ſyncerū per virginitatē, in quo repoſitū erat balſamū cæleſtis ſapientiæ, diſpē ſandum per prædicationē, & candori munditiæ ſociari decuit candorem ſapientiæ: & vt nullus locus remaneret dubitationi, veritatē doctrinæ neceſſe fuit cōfirmari morte. Nullus enim ſani capitis auderet mendacium morte propria cōfirmare.

De Cōtinentia uiduali. Cap. XII.

DIcendum eſt de alijs duabus partibus cōtinentiæ. Et primò de illa, quæ eſt abſtinētia ab omni coitu poſt experiētiam carnalis operis. Hæc enim cōtinētia dignior videtur eſſe continentia coniugali, cū ei debeatur fructus ſexageſimꝰ. Mat. 13. Similior etiā videtur eſſe virginali cōtinentiæ, quum abſtineat ab omni coitu ſicut & ipſa. Hæc ſpecies verò continentię, quū nō habeat nomen propriū quo nominetur, quādoq; vocatur caſtitas: quod nomē generalius ſolet accipi pro cōtinentia quacunq;: quandoq; verò nominatur cōtinētia vidualis, quæ eſt ſpecies ipſius. Abſtinētia. n. ab omni coitu in carne corrupta: quædam eſt vidualis: vt illorū, qui fuerūt in matrimonio: quædā verò nō eſt vidualis, vt illorū, qui nō fuerunt in matrimonio, vt ſunt miniſtri eccleſiæ. Ad cōmendationē caſtitatis facit illud Bern. in epiſtolis: Quid caſtitate decorius, quæ mundū de immūdo cōceptū ſemine, de hoſte domeſticū, angelū deniq; de homine facit? Differūt quidē inter ſe homo pudicus & angelus, licet felicitate, non virtute. Sed & ſi illius caſtitas felicior, huius tñ eſſe fortior cognoſcitur. Multa etiam de his, quæ poſita ſunt ad cōmētationē continentiæ in genere, vel virginitatis, referri poſſunt ad cōmēdatione caſtitatis. Caſtitas verò vidualis cōmēdatur exēplo turturis, quæ vni marito aſſociatur in tota vita ſua: vt legitur in li. de natura animaliū. Hācetiā commendat Apoſt. 1. ad Cor. 7. dicens: Dico autē innuptis & viduis: bonū eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego: ꝙ ſi nō ſe cōtinent, nubāt: melius eſt nubere, quàm vri. De hoc cōmendatur Iudith 15. eiuſdem: Confortatū eſt cor tuū, eò ꝙ caſtitatē amaueris, & poſt virū tuum, alium neſcieris, ideo eris benedicta in æternū. ¶ Ad caſtitatē vidualem incitare poteſt perſonā relictā vnitas, quæ fuit & carnalis & mētalis, inter eam & cōparem ſuū dū viueret. Fuerunt. n. duo in carne una. Gen. 2. & Matth. 19. Et ſubditur: Itaq; iam nō ſunt duo, ſed vna caro: ergo ꝑſona relicta qua ſi ſemi-

ſi ſemimortua eſt. Vnde ſatis rationabile eſt, vt nō multū adhæreat huic ſeculo: ſed magis cogitet de alio, in quo iā eſt quaſi dimidia, & in breui tota futura. Vñ Aug. 4. lib. Cōfeſſ. loquēs de quodā amico ſuo defuncto: Bene dixit quidā de amico ſuo, Dimidiū aīæ ſuæ · nā ego ſenſi aīam meā & aīam illius vnā fuiſſe in duobus corporibus: & ideo horrori erat mihi vita, quia nolebā dimidius viuere. Bern. ſuper Cant. loquens de fratre ſuo Gerardo defuncto: Quū eſſemus cor vnū & aīa vna, hanc meā pariter & ipſius aīam pertranſiuit gladius, & ſcindēs mediā partem locauit in cęlo, partem verò in cœno deſeruit. Ego illa portio miſera in luto iacens, trūcata parte ſui & parte potiori. Ad viduale̅ etiā caſtitatem incitare poteſt oppreſſio filiorum, quā facere ſolēt ſecundi mariti filijs, qui fuerūt de primo marito. Et tribulatio experta, quā habēt qui ſunt in cōiugio. 1. ad Cor. 7. Tribulatione̅ carnis habebunt huiuſmodi. Gloſſ. Pro neceſſarijs rebus prouidendis ſibi & filijs. Ad idem incitare poteſt impedimentū Deo ſeruiendi. 1. ad Cor. 7. Hoc ad vtilitatem veſtram dico: nō vt laqueū vobis inijciā, ſed ad id qđ honeſtū eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento dn̄o obſecrandi. Si quis autem, &c. ¶ Et notandum, ꝙ caſtitas vidualis ſpecialiter commendabilis eſt in iuuene, quæ modicū fuit cum viro, quum poſtea toto tempore vitæ ſuæ cōtinet. De hoc commendatur Anna Luc. 2. Hęc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis VII. à virginitate ſua. Et hæc vidua vſq; ad annos LXXXIIII. Hier. Perfectæ virtutis indiciū eſt, renuntiare ſubitò expertæ voluptati, fugere notas carnis illecebras, & calētis adhuc ætatis flammas (fidei ardore) extinguere. ¶ Et notādū, ꝙ mulier, quæ vidualem caſtitatē vult ſeruare, debet occaſiones peccandi declinare. Vnde legitur de turture in lib. de natura animaliū, ꝙ in æſtate ſe mutat ad loca frigida: in hyeme verò non apparet: ſed manet in nido. Hier. Parū caſtitati credo ſine ſuis appenditijs. ¶ Tria videtur eſſe appenditia caſtitati viduali. ¶ Primū eſt, non euagari, ſed vel in propria domo manere, vel in templo orare. De quo cōmendatur Anna Luc. 2. Quæ non diſcedebat de templo ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. Euagatio in uiduis reprehenditur 1. ad Ti. 5. Simul otioſæ diſcūt circuire domos: non ſolùm autē otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet. ¶ Secundū eſt, ciborum aſperitas. 1. ad Timo. 5. Viduas quæ in delicijs eſt, viuēs mortua eſt. Gl. Viuēs (inquā) vita corporis, mortua eſt in anima. ¶ Tertium eſt, veſtium humilitas. Vnde Geneſi. 38. legitur de

Thamar, ꝙ depoſita veſte uiduitatis, aſſumpſit aliū habitū, quando voluit carnali operi intendere. Ornatus, qui tolerabilis eſt in ea, quæ neceſſe habet placere viro ſuo, nō eſt tolerabilis in vidua, quæ ad hoc ſolum ſtudere debet vt placeat Deo.

De caſtitate miniſtrorum eccleſiæ. Et de octo cauſis quare caſtitas multum eis competat. Cap. XIII.

NOtandum ergo, ꝙ caſtitas multum decet eos, vnde etiā apud Gentiles, ſacerdotes caſtitatē amplectebantur. Plato in Timæo: Sacerdotijs præditi apud Athenas, ſeparati à cætero populo manebāt, ne cōtagione aliqua eorū caſtitas pollueretur. Caſtitas figuraliter ſuadetur miniſtris eccleſiæ. Exo. 12. vbi comeſturis agnū paſchalē dicitur, Renes veſtros accingetis. Item eiuſdē 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges baltheo Aarō & filios eius. Itē Leuit. 16. Feminalibus lineis verenda celabit, accingeť zona linea. Miniſter eccleſiæ caſtus, eſt vnus illorum triū, qui bene incedunt. Prou. pen. Tria ſunt q̃ bene gradiunť, & quartū, qđ incedit feliciter, enumeratur ſecundo loco gallus ſuccinctus lumbos. Sap. 4. O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate, dignitatis. ſ. eccleſiaſticæ. Thren. 4. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte. Candor niueus vel lacteus, eſt vera caſtitas. Luc. 12. Sint lumbi veſtri præcincti. ad Eph. 6. State ſuccincti lumbos veſtros in veritate. Et 1. ad Tim. 3. vbi deſcribitur, quales debeant eſſe miniſtri eccleſiæ, dicitur ꝙ oportet epiſcopum eſſe pudicum. Et pauló pòſt dicitur, ꝙ diaconos ſimiliter oportet pudicos eſſe. Et eiuſdem 5. Teipſum caſtum cuſtodi. Et 1. Pet. 1. Propter quod ſuccincti lumbos mentis veſtræ, ſobrij perfecti ſperare in eā, quæ offertur vobis, gratiā. Et ad Titum 1. dicitur de epiſcopo, ꝙ oportet epiſcopū eſſe continentem. ¶ Et notandum, ꝙ octo cauſæ aſſignari poſſunt, quare caſtitas multū competit miniſtris eccleſiæ. ¶ Prima eſt, quia ipſi debent Deum placare. Eccl. 44. In tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Placare verò nō poſſunt niſi placeant. Placere verò non poſſunt, ſi carnaliter viuant. ad Rom. 8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Bern. Væ filij iræ, qui nondum reconciliati, reconciliationis alienæ negotium, quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, apprehendunt.

¶ Secunda eſt, quia ipſi ſunt loco Dei, ideo viuere debent vt Deus: ſpiritualiter ſcilicet, non carnaliter. Deus enim ſpiritus eſt. Io. 4. Apoca. 1. Vidit Ioannes ſimilem filio hominis, præcinctum ad māmillas zona aurea. Similis filio hominis eſt vicariꝰ Chriſti, qui zonā auream continentiæ debet habere. ¶ Tertia eſt, quia ipſi angelicum officium ha-

habent, eidem domino ſeruientes, cui & angeli: ideo & puritatem angelicã habere debent. Vñ Malac.2.dr̃ de ſacerdote, Angelus dñi exercituum eſt. Exod.19. Sacerdotes, qui accedũt ad dñm. ſanctificentur, ne percutiat eos. ¶ Quarta eſt, quia ipſi intendũt ſpirituali generationi, quæ munda & ſancta eſt: ideo nõ decet eos intẽdere generationi carnali, quę immũda eſt. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dũ ſolicitudo & amor eorum diuidũtur ad eos, minuantur ad filios ſpirituales. Ioannes euãgeliſta virgo maiorem ſolicitudinem & dilectionẽ habebat ad filios ſpirituales, quam ad carnales. 3. Io. Maiorẽ horum nõ habeo gratiã, quàm vt audiã filios meos in veritate ambulare. ¶ Quinta eſt, q̃a ipſi contrectãt Sancta: ideo oportet eos ſanctos eſſe, maximè quãtũ ad carnis mũditiã. 1. Reg. 21. Nõ habeo panes laicos ad manum, ſed tantũ panẽ ſanctũ: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulierib⁹, manducẽt. Leui. 21. Incẽſum domini, & panes Dei ſui offerunt: & ideo ſancti erunt. Itẽ in eodẽ: Homo, qui habuerit maculã, nõ offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſteriũ eius. Macula valde turpis, luxuria eſt: hãc maculã dedit Salomõ in ſua gloria. Eccl.47. Itẽ Leui.22. Homo, qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea, quæ ſanctificata ſunt, in quo eſt immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Eleazarum, vt cuſtodiret arcam Domini. 1. Paralipo. 15. Sanctificati ſunt ſacerdotes & leuitæ, vt portarent arcã dñi. Eſa. 52. Mundamini, q̃ fertis uaſa Dñi. ¶ Sexta eſt, quia eos oportet mũdare alios, ideo oportet eos eſſe valde mũdos. Eccle. 34. Ab immũdo quid mũdabitur? 2. Paralipo. 29. dictum eſt Leuitis: Sanctificamini, mundate domũ Dñi. Neemiæ 12. Mundati ſunt ſacerdotes & Leuitæ, & mũdauerunt populũ. 1. Mach. 4. Elegit Iudas ſacerdotes ſine macula, voluntatẽ habentes in lege Dei, & mũdauerũt ſancta. ¶ Septima eſt: quia ipſi habẽt ſponſam nobiliſſimã, ſcilicet ſapientiã: ideo facilius ſponſa vel cõcubina carnali carere poſſunt, Sapi. 8. Hãc amaui, & exquiſiui illam à iuuentute mea, & quæſiui ſpõſam eã mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Prou. 7. Prudentiã voca amicam tuam, vt cuſtodiat te à muliere extranea: Homines quaſi immerſi in balſamo ſapiẽtiæ, immunes ſunt à corruptione. Eccl. 24. Quaſi balſamũ nõ miſtum, odor meus. In Pſal. Eloquia Domini, eloquia caſta. Ab effectu. Iac. 3: Quæ deſurſum eſt ſapientia, primũ quidem pudica eſt, id eſt, pudicũ faciens. Hiero. Ama ſacras literas, & carnis vitia non amabis. ¶ Octaua eſt, ꝙ ipſi miniſtri ſunt Altiſſimi, ideo decet vt ipſi ſint proprij ipſius. Decet

enim dñm tãtũ habere proprios ſeruientes, ꝙ non habet ſimil'r poteſtatem in corpore eorũ. 1. ad Cor. 7. Vir ſui corporis poteſtatem non habet ſed mulier.

De continentia coniugali. Et primo de deſtructione erroris illorum, qui damnant matrimonium.

Cap. XIIII.

SEquitur de continentia coniugali. Circa quã primò deſtruetur error ille, qui matrimonium damnat. Secũdò, matrimonium commendabitur. Tertiò, oſtendetur qualiter ſint matrimonia contrahenda. Quarto, quia continentia coniugalis abſtinet à carnali opere illicito, & vtitur licito, & oſtenditur quod opus carnale ſit licitum, & quod illicitũ. ¶ Circa primũ verò primò ponemus teſtimonia Noui teſtamenti, q̃bus dictus error innititur. Secundò authoritates & rationes, quibus falſitas dicti erroris conuinci tur. Qui ſunt huius erroris, vocã tur Cathari: vel à catho cuius po ſteriora oſculantur, in cuius ſpecie Luciferum dicũt ſibi apparere. Vel à catha, quod eſt fluxus: defluunt.n.per diuerſa vitia: ponunt.n.naturam corporis malã eſſe, & eſſe à principio malo, debere eam omnibus modis purgari, vt citius à natura mala liberemur: vnde nolunt fluxum illum matrimonio reſtringi. Ipſi dicũt opus carnale, ꝙ tamen ab vxore exercetur, fornicationem eſſe vtẽtes ad hoc probandum illo verbo 1. ad Cor. 7. Propter fornicationem vnuſquiſq; vxorẽ ſuam habeat: ergo eſt fornicatio cum vxore. Sed verbũ dictum ſic eſt intelligendum, Propter fornicationẽ, &c. nõ propter fornicationem faciendã, ſed euitandam. Simile ad Ro. 4. Chriſtns traditus eſt propter delicta noſtra, non facienda, ſed deſtruẽda. Et eſt vulgaris modus loquendi: vnde dicitur aliquis ferre pelliciũ propter frigus: non propter frigus faciendum, ſed repellendum. Item in eodem: Hoc autẽ dico ſecundũ indulgentiam, non ſecundũ imperium: ergo peccatũ eſt matrimoniũ, cũ indulgeatur. Præterea pòſt dicit ibidẽ Apoſtolus: Volo omnes eſſe ſicut meipſum: id eſt, continentes. Et dicendum eſt, ꝙ indulgentia ibi nõ accipitur pro uenia, ſed pro cõceſſione minoris boni. Minus enim bonum eſt, matrimonium, quàm virginitas vel caſtitas. Vtrũque bonum eſt, & donum Dei. Vnde ſubdit Apoſtolus: Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Propter hoc ergo dicit, ꝙ vult omnes homines eſſe ſicut ſe: quia vellet eos non ſolum bonos eſſe, ſed etiam meliores. Item in eodem dicitur: bonum eſt homini, mulierẽ non tangere: ergo malum eſt eam tangere. Non ſequitur: ſicut non ſequitur, bonum eſt, non bibere vinum, ergo malum eſt, bibere vinum. Item in eodem: Qui habent

bent vxores, ſint tanquam non
habentes: ergo malum eſt,cum
eis cõmiſceri. Sed hoc nõ ſequi-
tur:ſicut nõ ſequitur: Qui emũt,
ſint tanquam non poſſidẽtes,qđ
ibidem legitur: ergo nõ debẽt co
medere de fructibus agri empti.
Qui habet vxorẽ, eſt tanquã nõ
habẽs, ſi debitum reddit,& non
exigit.Itẽ dominus monet ad re
linquendũ vxorẽ.Lu. 18. Nemo
eſt,qui relinquit domũ, aut parẽ
tes,aut fratres,aut vxorem,aut fi
lios propter regnum Dei, & nõ
recipiat multo plura in hoc tem
pore &c. Et eiuſdem 14. Si quis
venit ad me,& nõ odit patrẽ ſuũ
& matrẽ ſuã & vxorẽ ſuã &c. nõ
põt meꝰ eſſe diſcipulꝰ: ergo vxor
eſt relinquẽda,& odio habenda.
Ad qđ dicendum, ꝙ vxor eſt re-
linquenda & odienda eo modo,
quo & pater & mater, vt ſcilicet
ſi vult trahere aliquẽ ad idolola-
triam,vel hæreſim,vel aliud pec-
catum,nõ conſentiatur ei: tamẽ
ſi bene ſe habeat,amãda eſt ſicut
pater & mater.1.ad Cor.7.Siquis
frater vxorem habet infidelem,
& hæc cõſentit habitare cũ illo,
non dimittat illã. ¶Licet autem
dictus error iam in ſua radice de
ſtructus ſit, vbi fuit deſtructus er
ror Manichæorũ, qui ponit prin-
cipia prima, vnũ bonũ, & aliud
malum, à quo dicit eſſe ea, quæ
ſunt corruptibilia, à quo errore
hic error ortum habuit: tamen
manifeſtè falſitas eius conuinci
poteſt teſtimonijs ſcripturæ, quę
ſequuntur.Mat.19. Phariſæis in-
terrogantibus Chriſtum, an lice
ret dimittere vxorem ſuam qua
cunq; ex cauſa.Ipſe præmiſſo te-
ſtimonio Geneſ.intulit.Quod er
go Deus cõiunxit, homo non ſe-
paret. Oſtẽdens manifeſtè matri
moniũ eſſe à Deo, & nõ eſſe ab
homine ſeparandũ. Patet ergo,
ꝙ matrimoniũ eſt bonum. Itẽ
Luc. 1.dicitur de Zacharia & Eli
zabeth vxore eius, ꝙ ambo erãt
iuſti ante Deũ,incedentes in om
nibus mandatis & iuſtificationi-
bus dñi,ſine querela,& quòd an-
gelus Gabriel Zachariæ nuntia-
uit: hæc Elizabeth vxor tua pa-
riet tibi filium.Et paulò pòſt: Et
Spirituſancto replebitur adhuc
ex vtero matris ſuæ. Non eſt er-
go matrimoniũ malum, in quo
ſancti homines fuerunt, & ex
quo fructus tam bonus proceſſit.
Et Io.2.Maria interfuit nuptijs,
& Ieſus & diſcipuli eius ad eas
vocati ſunt, & fecit ibi Ieſus ini-
tium ſignorum ſuorum.Nõ ho-
noraſſet Chriſtus tot modis nu-
ptias,ſi malæ eſſent.Item ad Ro
ma.7.Mulier, viuente viro, vo-
cabitur adultera, ſi fuerit cum al
tero viro. Si aũt fuerit mortuus
vir eius, liberata eſt à lege viri,
vt non ſit adultera, ſi fuerit cum
altero viro.Item 1.ad Co.7.Vxo
ri vir debitũ reddat: ſimiliter &
vxor viro. Et in eodem: Nolite
fraudari adinuicem, niſi fortè ad
tempus, vt vacetis orationi, &
iterum reuertimini in idipſum.

Et iterum. His,qui in matrimonio iūcti ſunt,præcipio, non ego ſed Dominus, vxorē à viro non diſcedere. Et paulò pòſt: Et vir vxorem non dimittat. Itē in eodē: Alligatus es vxori,noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore,noli quærere vxorem. Si autē acceperis vxorem, nō peccaſti:& ſi nupſerit virgo,nō peccauit.Item in eodem:Qui matrimonio iūgit virginē ſuā, bene facit,& qui nō iūgit, melius facit. Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt à lege viri:cui vult,nubat, tantùm in Dn̄o, ergo etiam ſecūdæ nuptiæ ſunt licitæ. Item ad Ephſ.5. Viri diligite vxores veſtras &c. In eodem:Vnuſquiſque vxorem ſuā ſicut ſeipſum diligat. Et 1.ad Timot.2.Mulier ſeducta in prævaricatione fuit.Saluabitur autē per filiorum generationem. Itē 4. Spiritus manifeſtè dicit: quia in nouiſſimis tēporibus diſcedent quidam à fide attēdētes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentiū mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, & prohibentiū nubere &c. Et eiuſdem 5.Volo iuniores nubere,filios procreare, matresfamiliàs eſſe.Item ad Hebræ. vlt. Honorabile coniugium in omnibus. (ſupple ſit)& thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. id eſt, dānabit. Bern. Omni immunditiæ habenas laxat, q̄ nuptias dānat. Idem.Rara eſt in terris cōtinentia, neque pro tātillo quæſtu exinaniuit ſe Filius Dei, formā ſerui accipiens.In hac approbatione matrimonij conueniūt nobiſcū tā Iudæi quàm gētiles.Gētiles.n. in veneratione habuerunt coniugium, & filios, qui non erant nati de cōiugio, illegitimos iudicabāt.In hoc autē conueniūt nobiſcū ſapientiſſimi, vt Salomō Prouer.19.Domus & diuitiæ dantur à parētibus: à Domino vero propriè vxor prudens. Seneca etiam vxorem habuit, vt apertè habetur in eius epiſtolis. Et notandū quòd illi, qui ſunt huius erroris, dicunt mulierem dānari ſi prægnans decedat vel in partu. Quòd manifeſtè patet eſſe falſum in Elizabeth, Lucæ 1. quæ prægnās erāt quum ſalutauit eā beata Virgo: & tamē repleta eſt Spiritusancto, & infans exultauit in vtero eius, quæ ſi deceſſiſſet in partu,ſaluata eſſet. Partus enim pœnā habet,nō culpā.

De commendatione Matrimonij. *Cap. XV.*

SEquitur de commendatione matrimonij. ¶ Et notandum quòd duodecim ſunt, quibus matrimonium poteſt commendari fidelibus, qui vtrunque teſtamentum recipiunt.¶Primum eſt, authoritas inſtituentis illud. Cùm alios ordines inſtituerit aliquis ſanctus, vt Auguſtin. vel Bene-

Benedictus, ordinem matrimonij inſtituit ipſe Deus, qui errare nō poteſt. Vnde ſi culpabilis eſt, qui ordinem beati Benedicti tranſgreditur: cōſtat ꝙ valde culpabilis eſt, qui tranſgreditur ordinem matrimonij à Deo inſtitutū. ¶Secundū eſt, locus in quo inſtitutū eſt.ſ.paradiſus. Inſtitutum.n.eſt immiſſo ſopore in Adā. Gen.2. Et raptus eſt Adam in ſpiritu, & interfuit curiæ cæleſti, & ibi agnouit virtutē matrimonij, & cuius rei eſſet ſacramentū. Et erat Adā tunc corpore in paradiſo terreſtri, mente verò in paradiſo cæleſti. Vnde ſuper Geneſ. dicit gloſ. Auguſt. Extaſis recte intelligitur ad hoc immiſſa, vt mēs Adæ particeps Angelicæ curiæ, & intrans in ſanctuariū Dei, nouiſſima intelligeret: vnde euigilans prophetico ſpiritu eructauit, Hoc nunc os ex oſſibus meis &c. Hæc verba cum Adę ſcriptura fuiſſe dicat, Chriſtus in Euangelio Deum dixiſſe declarat. Matth.19. vt intelligamus per illā extaſim Adam diuinitus hæc dixiſſe. ¶Tertium eſt, antiquitas. Non enim de nouo inſtitutus eſt ordo iſte, imò antiquitate excedit omnem ordinem in terris inſtitutū. ¶Quartum eſt, ſtatus. Inſtitutum enim eſt in ſtatu innocentiæ in illo felici tempore in quo homo nondum peccauerat. ¶Quintū eſt, quòd hunc ſolum ordinem ſaluauit Deus tempore diluuij. In arca enim tātū ſaluati ſunt Noe & vxor eius, & tres filij eius & vxores eorum. Si qui erant concubinarij, ſi quæ meretrices, oēs diluuio ſunt ſubmerſi. ¶Sextum eſt, quòd beata Virgo hunc ordinem intrare voluit: licèt propoſuiſſet ſeruare virginitatem: quod non parum facit ad honorē matrimonij: noluit filius carnem ex ea aſſumere, donec fuit in matrimonio. Matrimonium pallium eſt, quo beata virgo vſa eſt, quo occultauit cæleſtem conceptū. Sub quo pallio latere voluit filius Dei: ſub hoc pallio celatum eſt diabolo myſteriū redemptionis noſtræ. Infelices & maledictæ ſunt illæ, quæ potius eligunt eſſe in confuſione diaboli, quàm in ordine beatæ Virginis. Confuſio diaboli eſt ſtatus meretricum, quæ qn̄que peccant cū patre, qn̄que cum filio, qn̄que cum duobus fratribus vel cognatis, qn̄que cum ſolutis, qn̄que cū coniugatis, qn̄que cum ſacerdotibus, qn̄q; cum religioſis, qn̄que cū leproſis. Infelices ēt ſunt adulteræ, quæ matrimonio non deferunt, q̄ non timent pallium beatę Virginis inquinare. ¶Septimū eſt, quòd Deus voluit honorare nuptias ſua præſentia, & matris ſuæ, & diſcipulorū ſuorū. Ioā.2. Vbi inueniunt concubinarij ꝙ Chriſtus vel beata Virgo in domibus eorum comederit? Diabolus potius in domibus eorum inhabitat, cui de corporibus ſuis ſacri-

ſacrificia faciunt.Sicut.n.qui con tinẽter viuunt, corpora ſua Deo ſacrificãt. Iuxta illud ad Ro.12. Obſecro vos ꝑ miſericordiã Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuentẽ.Sic qui luxurioſè viuũt,corpora ſua ſacrificãt diabolo.Quõ habitaret Deus,vbi exercetur opus illud, quod plus Deo fœtet & angelis eius, quàm aliquod cadauer hominibus fęteat? ¶Octauum eſt, quòd Dominus nuptias voluit honorare. Primò aperto miraculo, quod fecit coram diſcipulis ſuis. Ipſum verò miraculũ, quo aqua mutata eſt in vinum, oſtendit cuius virtutis ſit matrimoniũ. Aqua enim vilis eſt, vinũ pretioſum.Sic opus carnale abſque matrimonio vile quid eſt: opus verò matrimoniale, pretioſum.Vnde infelices ſunt concubinarij, qui aquam fętentẽ vino pretioſo præeligunt, potiùs volentes exercere opus illud extra matrimonium cum peccato, quàm in matrimonio ſine peccato. Infelices etiam ſunt illi, qui vinũ bonum & purũ habent, & relinquunt illud pro vino prauo quaſi felle miſto. Hi ſunt illi, qui proprias vxores habent,& alienis adhærent. ¶ Nonũ eſt,excellẽs benedictio quam eccleſia facit coniugibus iuxta altare ad miſſam in præſentia Dominici corporis. Qui potius vult eſſe cõcubinarius, quàm legitimus maritus,ipſe potius vult habere maledictionem quàm benedictionem. Quandiu enim eſt in peccato, maledictus eſt quicquid agat. In Pſal.Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Cõcubinarij videntur velle maledictionẽ,& meritò illam habebunt. Dicetur.n. eis illud Matth. 25. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.His autem, qui bene ſe habent in matrimonio, dicetur illud Matth. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimũ eſt,pretioſus fructus, qui ex matrimonio ſequitur. Generantur enim inde filij huius ſeculi, qui pòſt per adoptionem fiunt filij Dei.Si quis haberet vineam, quæ annuatim ferret mille modios vini, valde amaret eam. Quantũ ergo amãdum eſt matrimoniũ vnde pueri procreantur,cùm puer vnus præualeat toti vino quod in mundo eſt? Ex matrimonio generantur virgines. Vnde ſi virginitas multum amãda eſt,& matrimoniũ multũ amãdum eſt. Hieron. Laudo cõiugium, quia virgines generat: lego de ſpinis roſam, de concha margaritam.Valde infelices ſunt meretrices, quæ operi carnali intendunt:& tamen quia exponendo ſe omnibus, ſe ita inquinant, non ſunt dignæ, vt Deus det eis fructũ prolis. Mira fatuitas, non ceſſant ſeminare, licèt videant, ſe nullum fructum inde colligere. Meretrices habent officium in mundo iſto iugulandi homines pro denario

nario & denario. Vix inter latro
nes inuenitur aliquis,qui tale of
ficium velit habere. Ipſæ adiutri
ces ſunt damnationis humanæ
ſicut & dæmones. Quid dicent
in die iudicij, ſi quæratur ab eis
vbi ſunt filij earũ? Ipſę damnabũ
tur,quaſi eos occiderint. Expo-
nendo enim ſe omnibus, quaſi
ſuffocauerunt eos. ¶ Vndecimũ
eſt, ꝙ matrimonium eſt vnũ de
ſeptẽ ſacramentis eccleſiæ. Si qs
in aqua baptiſmi lutũ proijceret,
vel alio modo ſacramento ba-
ptiſmi contumeliã faceret,non eſ
ſet parũ culpabilis. Sic nec parũ
culpabilis eſt q adulterando, ſa-
cramẽto matrimonij cõtumeliã
facit.¶Duodecimum eſt, virtus
magna matrimonij, quæ multis
poteſt oſtendi. Primò per hoc ꝙ
opus carnale, quod ſine eo eſſet
mortale, cum eo eſt veniale, vel
omnino ſine peccato.Secundo ꝑ
hoc,ꝙ remediũ eſt contra mala,
quæ ex meretricio ſequuntur cõ
cubitu, quæ ſunt ſterilitas,prolis
interfectio, inceſtus. Tertiò per
hoc, ꝙ adeò efficax eſt ad con-
cordiã faciendã, quę adeò placet
Deo,ſicut diſcordia multũ ei di-
ſplicet.Tota patria vna vno ma-
trimonio qn̄q; ad cõcordiã redu
citur.Prou.6.Sex ſunt, quæ odit
Deus,ſeptimũ deteſtatur aĩa ei⁹.
Septimũ,qđ deteſtaĩ,eſt ille,qui
ſeminat inter fratres diſcordias.
Quartò ꝑ hoc, ꝙ defendit homi
nem ex ea parte, qua diabolus
eũ fortiùs impugnat.Iob 40.For
titudo eius in lumbis eius.

De modo contrahendi Matrimonium, Cap. XVI.

NOtandum ergo, ꝙ ille, qui
vult contrahere matrimo-
nium,Primò debet habere inten
tionem ad Deum: vt ſ. contrahat
deſiderio generãdi filios ſ̃m car-
nẽ,q pòſt fiãt filij Dei ꝑ adoptio
nẽ. In illis.n.qui Deũ excludunt
ab intentione ſua,poteſtatem ha
bet dæmoniũ.Tob.6. dixit ange
lus Tobiæ minori.In eos,q cõiu
gium ita ſuſcipiunt, vt Deum à
ſe & à ſua mente excludant, &
ſuæ libidini ita vacent,ſicut equ⁹
& mulus,in qbus nõ eſt intelle-
ctus,habet ſuꝑ eos dæmoniũ po
teſtatem.Et in eodem: Accipies
virginem cũ timore Dñi,& amo
re filiorum magis q̃ libidinis du
ctus.Item eiuſdẽ 8. dixit Tobias
minor:Nũc Dñe tu ſcis qm̃ non
luxuriæ cauſa accipio vxorem
meã,ſed ſola poſteritatis dilectio
ne, in qua benedicatur nomẽ
tuũ in ſecula ſeculorũ.¶ Secũdò
debet eligere vxorem ſimilem
ſibi, nobilem ſi nobilis eſt,igno-
bilẽ ſi eſt ignobilis.Gen.2. Facia
mus ei adiutoriũ ſimile ſibi. De
coſta viri formauit Dñs mulie-
rẽ, ne poſſet vnus contra alterũ
gloriari ſe eſſe de nobiliori gene
re.Nõ formauit Deus mulierem
de capite,ne crederet formata ad
dñationẽ. Neq; de pede,ne crede
retur ſubijcienda in ſeruitutẽ:ſed
de coſta,vt habeaĩ tanquã ſocia.
Poeta:Si qua voles aptè nubere,
nube

nube pari. Paritas iſta nō ſolū attendēda eſt quātū ad nobilitatē, ſed ēt quantū ad iuuetutē & pulchritudinē. Qñ.n.iuuenis & pulchra nubit ſeni & deformi, habet eū exoſum & adultera efficiat. Paritas iſta bene in anulo oſtendit: q ſi ſtrictior ſit, digito nō cōgruit: ſi latior, decidit. Sic ſe habet inter cōiuges, ſi ſint diſpares: qa vel ſimul manentes non ſunt cōcordes, vel vnus ab altero diſcedit. ¶ Tertio, vt cū tali contrahat, quæ ſit de ꝓgenie bona. Nō debet ducere filiam vſurarij vel raptoris. Hæc.n. fuit vna de cauſis diluuij. Vidētes.n. filij Dei filias hominū, ꝙ eſſent pulchræ, acceperunt vxores ſibi ex omnibus, quas elegerant. Gene.6. Filij Dei vocātur, qui erant de ſtirpe Seth: filij hominū, qui erant de ſtirpe Caī. ¶ Quartò ꝙ ꝑſona cū qua contrahit, ſit bona & prudēs, qđ eſt vnum de magnis donis Dei, Prou.19. Domus & diuitiæ dantur à parētibus: à Domino verò ꝓpriè vxor prudēs. Eccl.26. Mulieris bonæ beatus vir. Et in eodem: Pars bona, mulier bona, in parte bona timentiū Deū, dabit viro pro factis bonis. Et in eodē: Gratia ſuper gratiā, mulier ſancta & pudorata. 1. Corinthio.6. Sanctificatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem.

Quod opus carnale ſit illicitum, & quod licitum. Et quot & quæ requirantur ad hoc, quòd opus carnale fiat ſine culpa & meritoriè. Et quot ſint, quæ requirant inſeparabilitatem matrimonij. Capitulum. XVII.

SEquitur videre de opere carnali, qđ ſit illicitum & qđ licitū. Poterit tñ videri alicui, ꝙ opus illud nunquā fiat ſine culpa. ¶ Primò, ꝑ hoc ꝙ dicit Augu. in libr. de fide ad Pet. Sine libidine nō eſt parētū cōcubitus. ¶ Secundò ꝑ hoc qđ dicit gl. Hieron. ſuꝑ illud 1. Pet.3. Vt non impediantur orationes veſtrę. Impediri orationes officio coniugali commemorat: qa quotieſcūq; vxori debitū reddo, orare non poſſum. Vult enim ſm gl. illā, redditio debiti ſemꝑ habere culpā, cùm ſemper orationē impediat. ¶ Tertiò, per hoc qđ dicit gl. ſuper illud 1. Cor.6. Qui fornicatur, in corpus ſuū peccat. Hic propriè ſeruit aīa corpori, ſed vbi aīa, quæ debet dñari corpori, ſeruit ei, videtur eſſe peccatum, cùm ſit ibi priuatio debiti ordinis. ¶ Quartò, per hoc qđ dicit gl. ibidē: Sic totus homo abſorbetur à carne, vt iā dici nō poſſit ipſe animus ſuus eſſe, ſed ſimul totus homo dici poſſit caro. ¶ Quinto per hoc ꝙ ſemper in illo opere videt̄ eſſe immoderata delectatio. Et dicendum eſt, ꝙ opus illud exerceri poteſt ſine omni culpa, & etiam meritoriè, in tribus caſibus. ¶ Primus eſt, cū ſit cā ꝓlis ſuſcipiēdæ, & ad cultū Dei educandæ, cū aiijs debitis circūſtantijs. Aug. Cōcubitus neceſſarius eſt cā generandi, inculpabi-

pabilis eſt ſolus nuptialis. Iſte cō
cubitus ſolus dicitur eſſe nuptia-
lis, quia principaliter inſtitutum
eſt matrimonium ad ſuſcipien-
dum prolem. Et hęc prima inſti-
tutio & principalis dicitur fuiſſe
facta in officium. Secūda eius in-
ſtitutio fuit in remediū, ſ. ad for-
nicationem euitandam. ¶ Secun
dus caſus eſt, cùm petenti reddi-
tur debitū. Aug. Reddere debitū
cōiugale, nullius eſt criminis. In
hoc caſu iuſtitia mouet. ¶ Ter-
tius caſus eſt, cùm aliquis exigat
opus illud, vt caueat cōpari ſuo
ne in peccatum cadat: vt cùm ali
quis ſciens vxorē ſuam verecun
dam, & nunquā petiturā debitū,
& timet de caſu eius, debitū exi-
git. Et in hoc caſu pietas mouet.
Si verò aliquis exerceat opus il-
lud, vt impleat concupiſcentiam
ſuam, culpa eſt ibi qñque venia
lis, qñq; mortalis. Venialis, qñ cō
cupiſcentia ita ſubiecta eſt ratio-
ni, ꝙ nō cognoſceret eam, niſi eſ
ſet cōiunx ſua. Mortalis verò, qñ
adeò immoderata eſt cōcupiſcē
tia, ꝙ cognoſceret eam, licet non
eſſet ſua. Et in hoc caſu intelligi-
tur illud verbum, quod dicit gl.
ſuper 1. ad Cor. 7. Omnis vehe-
mens amator propriæ vxoris, a-
dulter eſt. Et ibidem dicit gloſſ.
Aug. Coniugalis cōcubitus gene
randi gratia non habet culpam:
cōcupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed
tamē cum coniuge, habet culpā
ꝓꝑ thori fidē, venialē. In verbo
verò Aug. in libr. de fide, ad Pet.

libido dicitur concupiſcentia in-
ordinata, quæ pœna eſt, & nō ſu
mitur pro culpa vel veniali vel
mortali. ¶ Ad aliud, dicendū, ꝙ
oratio ſumitur qñq; pro quoli-
bet bono opere. Vnde gl. ſuper 1.
Theſ. vlt. Non deſinit orare, qui
non deſinit bene agere. Qñq; ꝓ
oratione vocali: qñque vero pro
actu interiori, cū anima in Deū
afficitur. Et iſte actus excellens
animæ, impeditur opere carna-
li. Si enim animę vires ordinen-
tur, generatiua videtur eſſe infi-
ma: vis verò, ſecundum quam a-
nima afficitur in Deum, ſumma
videtur eſſe: vnde nō eſt mirū, ſi
operationes illarum virium ſibi
nō conſociantur. Idem intelligē-
dum eſt de illuminatione pro-
phetica, quæ tunc nō habet fieri.
Hier. ſuper Matth. Connubia le-
gitima carent peccato, non tamē
tempore illo, quo coniugales a-
ctus geruntur: præſentia ſancti
Spiritus dabit, etſi propheta eſſe
videatur, qui officio generatio-
nis obſequitur. Gloſſæ verò quæ
ſunt ſuper illud 1. Corin. 6. Qui
fornicatur &c. intelligendæ ſunt
non de coniugali facto cum debi
tis circunſtantijs, ſed opere libidi
noſo, vbi ratio vincitur. Ad illud
autem quod immoderatione de
lectationis obijcitur, dicendum
eſt ꝙ ex quo Adam peccauit,
non fuit coniugale opus ſine ali-
qua immoderatione: ſed quæ-
dam immoderatio eſt, quæ pœ-
na eſt ſolum, & prouenit ex in-

ordinatione ſequientis cōcupiſcentiæ.Sed ex quo aliqua prædictarum trium cauſarum, prius inchoatur opus illud, & non propter delectationem, & delectatio manet intra fines ſuos,ſcilicet in vi brutali, nec trahitur ratio, vt delectationi conſentiat,nō eſt delectatio illa peccatū. Aquæ enim inferiores à ſuperioribus ſunt diuiſæ firmamento virtutis.

Quot & quæ requiruntur ad hoc quòd opus carnale ſine culpa ſit, & meritorium.

Et notandum, ꝙ multa requiruntur ad hoc, ꝙ opus carnale ſine culpa ſit & meritorium. ¶Primū eſt,vt fiat in eadem ſpecie.Natura.n.eſt vis rebus inſita, ex ſimilibus procreās ſimilia.Vnde ſi fiat opꝰ illud in alia ſpecie, eſt peccatum cōtra naturam:qđ tangitur Exo.22. Qui coierit cū iumento,morte moriat̄.Et Deute.27.Maledictus, qui dormierit cum aliquo iumento. ¶Secundum, vt fiat in organo diſſimili. Si verò fiat in organo ſimili, eſt peccatū contra naturam: ꝙ tangitur Rom.1.Nam fœminæ eorum mutauerunt naturalem vſum in eum vſum qui eſt contra naturā. Similiter & maſculi(relicto naturali vſu fœminæ) exarſerunt in deſiderijs ſuis, in inuicē maſculi in maſculos turpitudinē operātes.¶Tertium eſt,vt fiat in organo ad hunc vſum deputato: contra qđ eſt pollutio extraordinaria,quam tangit gl.ſuper prædictū locū Ro.1. Qui cum ipſa coniuge alio modo,q̄ licet, dormierit, operatur cōtra naturam. ¶Quartum eſt,vt nō fiat modo beſtiali,ſed modo, quē decet rationalē naturā: modo ſ.idoneo infuſioni ſeminis, quantū ad virum,& receptioni ſeminis, quantū ad fœminā. Contra hoc verò eſt illud peccatū contra naturā, qđ enumerat Methodius inter cauſas diluuij, dicēs:Mulieres in veſaniā verſæ ſupergreſſæ viris abutebātur.¶Quintū eſt,vt perſonæ,inter quas hoc opus exercetur,nō ſic ſe habeāt, ꝙ vna ſit radix,à qua alia proceſſerit,vel pro ceſſerint ab vna radice è ꝓximo. Hoc.n.multū valet ad ſocietatē, quæ multū eſt conſeruatiua humani generis. Per hoc.n.ꝙ matrimoniū cōtrahitur cū perſona nō attinente,initur ſocietas inter conſanguineos vtriuſq; perſonæ cōiugū,qui ſibi nō attinebant.Si hoc opus exerceretur cū attinentibus, haberēt homines ſuſpectā cohabitationē vxorū ſuarū cum ſuis propinquiſſimis,& cum propinquiſſimis, ipſarum:ſic in magna parte periret ſocietas humana cōſeruatiua humani generis. Contra hoc eſt peccatū inceſtus, peccatū valde deteſtabile, ꝙ etiā exēplo brutorū aīaliū nobis diſſuadet̄. Vñ legit̄ in lib.de natura aīalium, ꝙ camelus cooperto capite matris eiꝰ,ſuꝑ eā ſaltauit, & operimēto ſublato,matrē cognoſcēs, turpitudinis oꝑe qđ inceperat

rat, intercepto, deſcendit, & ingeniatorem interfecit. Similiter cũ fieret equo & matri eius cognoſcens matrem ſibi ſuppoſitã, ſub itò fugit. ¶ Sextum eſt, quòd perſonæ, inter quas hoc opus exercetur, vnitæ ſint inſeparabiliter: non enim ſufficit vt conſentiant vno conſenſu, ſicut fornicatores.

¶ *De inſeparabilitate matrimonij.*

HANC inſeparabilitatẽ primò videtur requirere, quia matrimoniũ ſacramentũ eſt figura tiuũ matrimonij ſpiritualis, qđ eſt inter Chriſtum & eccleſiam. Ephe. 5. Sacramentũ magnũ eſt: ego aũt dico in Chriſto & eccleſia. Vnde cũ illud matrimoniũ ſit inſeparabile, & matrimoniũ carnale inſeparabile dẽt eſſe. ¶ Secundò fructus, ad quẽ eſt matrimonium, eſt indiuiſibilitas. Deſtruitur.n. proles, ſi diuidatur. 3. Reg. 3. Dixit mulier, cuius filius erat viuus, ad regẽ, qui eũ iuſſerat diuidi: Obſecro dñe mi, date illi infantem viuũ, & nolite interficere eum. Si quis tñ obijciat, ꝙ qñ ſunt plures filij, poteſt fructus diuidi: Dicendum eſt, ꝙ nec tunc diuidi põt, quin oẽs ſint filij patris ſicut & matris, & oẽs teneantur tam patri quàm matri, & tam pater q̃ mater omnibus. ¶ Tertiò, fidei integritas, ſine qua nõ eſt ſecura ſocietas. Si ſeparari deberent, non confideret vnus cõiugũ de altero: nec vnus fidelis eſſet alteri, quantũ ad bonorum cõicationem. Prouer. vlt. legitur de forti muliere: Confidit in ea cor viri ſui. ¶ Quartò, magnitudo amoris, qui eſt inter ipſos: maximus enim videtur eſſe inter amores, qui ſunt ratione carnis, cùm etiã amori patris vel matris videatur præualere, ſecundũ illud Matth. 19. Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhęrebit vxori ſuę. Cum aliqua vnio corporũ inſeparabilis ſit, vt miſtio aliqua mẽtalis vnio videtur debere eſſe inſeparabilis, & maximè videtur de illa, q̃ eſt maritalis amoris, quæ maxima & familiariſſima videtur eſſe. Præterea ſi omni tempore diligit, qui amicus eſt, nulla aduerſitas ſeparare debet amicitiã coniugũ. ¶ Quintò, ſocietas conſanguineorũ coniugum ipſis mediantibus contracta, quæ ſeparabitur, ſi matrimoniũ eorũ diſſoluatur, ſicut mediãtibus illis ſociati fuerint: quæ ſocietas cùm adeò ſit Deo valde grata, ab homine ſeparanda nõ eſt. Cõtra vnitatem inſeparabilem, eſt peccatum fornicationis. ¶ Sextum eſt, vt illud opus exerceatur inter perſonas, quæ ſint vnitæ ſingulariter. Vnica enim vnici debet eſſe. Ad quod facit magnitudo amoris. Si enim maximus amor carnalis & familiariſſimus eſt inter eos, cum vnica debet eſſe amor ille. Quod enim per ſuperabundantiã dicitur, vni ſoli conuenit: hæc ſingularitas vnitatis in anulo oſtẽditur, q̃ vni

cū digitū capit. Si quis tñ obijciat, quia vnus debeat multas habere, vt ſic multiplicentur cultores Dei, cū vnus homo ſufficiat multas fœcūdare. Rñdendum eſt, ꝙ Deus nō attendit tm̄ multiplicationē generis humani, quātū ad numerū, quātū attēdit eius multiplicationem, quantum ad meritum, & vt frequentiùs, qui generātur, nō ſunt veri cultores Dei. Ecc. 15. Nō cōcupiſcit Deus multitudinem filiorū infidelium & inutilium. Luc. 23. Venient dies, in quibus dicēt: Beatæ ſteriles, & uentres, qui non genuerunt. Licèt pauciſſimi eſſent cultores Dei tēpore primorū parentum: tamē noluit dominus ordinare, vt Adā haberet duas vxores ſimul, vt ſic citius multiplicaretur genus humanū. Præterea prim⁹, quē genuit Adā, malus fuit, ſcilicet Cain. Vnde patet ꝙ citius genuit imitatorem diaboli, quàm cultorē Dei. Præterea animalia magna, vt dicitur in lib. de natura animaliū, rarò generant. Elephas enim fœmina ceſſat triennio poſt partū à coitu: & camela per annū. Paucos etiam generant, quia vnicū fœtum: cùm animalia parui corporis generent multos, vt ibidē legitur. Sic homo maximus dignitare inter animalia, nō eſt mirum, ſi rarò & paucos filios generet. Præterea qñq; qui ſufficit multas fœcundare, vix ſufficit vni, & proli eius ſine periculo aīæ ſuæ neceſſaria ꝓuidere. Legitur in lib. de na. animaliū, de aquila, ꝙ valde grauaī in nido, ita ꝙ venari non poſſit: & ideo nō ſufficit paſcere plus ꝗ̃ duos pullos: vnde tertiū ouum proijcit, vel tertiū pullū. Si quis verò obijciat, ꝙ ſaltem in principibus, qui ſufficiunt prouidere, tolerabile erit, ꝙ vnus habeat plures: Dicendum eſt, ꝙ frequentius iſti minus ſufficiunt prouidere vxori & filijs ſuis ſine periculo animarum ſuarum, ꝗ̃ alij. Præterea multiplicatio dñorum, deſtructio eſt terrarum. Multiplicatis hæredibus, ſequitur diuiſio regnorum, quam cōſequitur deſolatio eorum. Matth. 12. Omne regnum in ſe diuiſum, deſolabitur. Multiplicatis principibus, multiplicantur mala ſuper terram. 1. Macha. 1. legitur de Alexādro, qui diuiſit regnum ſuum pueris nobilibus, qui ſecum erāt nutriti à iuuentute. Et ſubditur: Obtinuerunt pueri eius regnum vnuſquiſq; in loco ſuo, & impoſuerūt ſibi diademata poſt mortem eius, & filij eorū poſt eos annis multis, & multiplicata ſunt mala ſuper terram. Quando aliquis princeps habet multas vxores ſucceſſiuè, vix eſt pax inter filios, qui ſunt ex illis vxoribus. Prętere a nollet princeps vxorem ſuam ab alio fœcundari, etiam ſi ipſe non poſſet eam fœcundare. Vnde nec ipſe velle debet, etiam quū vxor ſua ſterilis eſt, ex alia fructum habere: hoc enim eſt de

iure

iure naturali, vt nō faciat alij, qđ ſibi nō vult fieri. Præterea vix ꝑfecta pax ſeruari poſſet, ſi vnus plures haberet. Cōqueſta eſt Sara Geneſi. 16. ꝙ ancilla ſua Agar contēneret eam, cui ipſa virum ſuū cōmunicauerat. Et Lia dixit Racheli: Parūne tibi videtur, ꝙ præripueris maritum meū mihi? Gen. 30. Cōtra hāc ſingularitatē eſt peccatū adulterij. ¶ Octauum eſt, vt nō moneat ad opus carnale delectatio, ſed vel bonū prolis, vel iuſtitia, vel pietas, de quibus prius tactum eſt. ¶ Nonū eſt, vt opere inchoato, ratio non trahatᷣ ad conſentiendum delectationi. Vnuſquiſq; .n. tentatur à concupiſcentia ſua attractus & illect⁹. Iac. 1. ¶ Decimū eſt, vt eligatur tēpus, in quo licet opus illud exercere: abſtinendum .n. eſt ab illo opere tēpore mēſtruorum. Leuit. 16. Si coierit vir cū muliere tēpore ſanguinis menſtrualis, immundus erit. Eiuſdē 28. Ad mulierē, quæ patitur menſtrua, non accedes. & dicit Aug. ꝙ tūc abſtinendū eſt ab illo opere ꝑꝑ prolis corruptionē. Hier. dicit, ꝙ tūc cōcipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leproſi. Item tēpore ſacro Augu. Propter dies proceſſionis & ieiuniorum, aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt facilius impetrari poſſit, quod poſtulatur. Item tēpore, quo vxor grauida eſt. Vnde elephas prægnantem fœminam non tangit: vt legitur in lib. de natura animalium. ¶ Vndecimum eſt, ut locus ſacer caueatur: nō .n. eſt exercendū illud opus in loco ſacro.

De Temperantia delectationum ſecundum viſum, auditum, & olfactum. Cap. XVIII.

Dicto de Temperantia delectationum, quæ ſunt ſm guſtū & tactum, dicendum eſt de Temperantia, quæ eſt ſm viſum, auditum, & olfactum. Et notandū, ꝙ quum viſus in omnibus animalibus ſit ſupra auditum, & ſub viſu olfactus, vt legitur in lib. de natura animalium, periculoſior viſus eſſe videtur, niſi refrænetur, q̃ auditus, & auditus, quàm olfactus. Vnde ſcriptura multum ſuadet nobis refrænationem viſus. Eccle. 9. Ne reſpicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem ne conſpicias. Item: Noli circunſpicere in vicis ciuitate. Et iterū: Ne circunſpicias ſpeciem alienā. Eiuſdem 25. Ne reſpicias mulieris ſpeciē. Et 41. Ne reſpicias mulierem alieni viri. Cauſas, quare viſus ſit periculoſus, require in tracta. de Luxuria ca. de aſpectu mulierum. De refrænatione viſus & auditus, habetur Eſa. 33. Qui obturat aures ſuas, ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos, ne videat malum, iſte in excelſis habitabit. Viſus & auditus videntur habere curioſitatē quaſi inſatiabilem. Eccleſ. 1. Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. Greg. Graue curioſitatis

rioſitatis eſt vitiū, quæ dum cuiuſlibet mentem ad inueſtigādā vitā proximi exterius ducit, ſem per ei ſua intima abſcondit, vt aliena ſciens, ſe neſciat. Idem: Curioſi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fit ignarus ſui. ¶ Et notandum, ꝙ auditus à multis eſt temperādus. ¶ Primò à muſicis inſtrumētis. Iob 21. Tenent tympanum & citharam, & gaudet ad ſonitum organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in pūcto ad inferna deſcēdunt. Eſa. 5. Cithara, & lyra, & typanum, & tibia, & vinum in conuiuijs veſtris, & opus dn̄i non reſpicitis. Antigonus Alexandri pædagogus citharam eius fregit, adiecitque dicens: Tuæ ætati iam regnare cōuenit, pudeatque in cor pore regis voluptatem luxuriæ dominari. ¶ Secundò, à laſciuo cantu vel colloquio mulierum. Vnde Eccle. 9. dicitur de ſaltatrice: Ne audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius. Et in eodē dicitur de muliere aliena: Colloquium illius, quaſi ignis exardeſcit. ¶ Tertiò, à malis proximi. Eccl. 28. Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire linguam detrahentem. ¶ Quartò, à bonis proprijs, quæ adulatores ſolent hominibus ad memoriam reducere. Seneca: Si continens es, adulationes euita: ſitq; tibi tam triſte laudari à turpibus, quàm laudari ob turpia. Idem: Difficillimum opus continentiæ eſt, aſſenſiones adulatorum repellere, quorum ſermones animam quadam voluptate reſoluunt. ¶ Quintò à ſuauitate proprij cantus. Grego. Dum blanda vox quæritur, ſobria vita deſeritur. ¶ Olfactus etiam temperandum eſt à ſuauitate odorum: quum ſcriptum ſit Eſa. 3. Erit pro ſuaui odore fœtor. Vna pœna infernalis erit, fœtor ſulphuris. In Pſal. Ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum &c. Eſa. 30. Flatus domini, quaſi torrens ſulphuris, ſuccendens eam.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, Tract. IIII. De Fortitudine.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuerſis acceptionibus huius nominis Fortitudo. Pars I.

DICTO de Prudētia & Temperantia, dicendum eſt de Fortitudine. De qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur diuerſæ acceptiones huius nominis Fortitudo. Secundò, diuerſæ deſcriptiones Fortitudinis. Tertio, ea, quæ pertinent ad eius commendationem. Quartò, dicetur de his, quæ iuuant fortitudinem. Quintò, de partibus ipſius. ¶ Circa primum, notādum eſt, ꝙ nomen fortitudinis ſumitur quandoque pro fortitudine

cor-

corporali, qualis fuit fortitudo Sampſonis. Hæc fortitudo videtur eſſe potentia facile agendi,& difficile à cõtrario patiẽdi. Q̃nq; verò pro fortitudine animi:& ſic ſumit quadrupliciter. Vno modo generaliter, & ſm hoc fortitudo reperiri poteſt in omni vi, & omnis virtus fortitudinem habet reſpectu vitij ſibi contrarij: vt continẽtia cõtra luxuriã. Prouer. vlti. Accinxit fortitudine lũbos ſuos. Ad fortitudinẽ iſtam pertinet in omni opere meritorio facere, ne quid minus, ſicut ad temperantiam generalẽ pertinet facere, ne quid nimis. Alio modo nomen fortitudinis ſumitur largè: non tamen ita generaliter ſicut priùs. Et fortitudo hoc modo attenditur circa difficilia in paſſionibus, ſiue ſint exteriores paſſiones, ſiue interiores. Exteriores paſſiones ſunt, contumeliæ, damna rerũ, & moleſtiæ corporis ab alio illatæ. Paſſiones interiores illę dicũtur, contrà quas certamen habet temperantia: vt ſapores guſtui, & ea quæ appetitui ſenſibili paſſiones inferunt. De his paſſionibus dicit Philoſophus, ꝙ difficiles ſunt, & contemporaneæ vitæ. Sic accipitur fortitudo ſuper illud Prouer. vlt. Mulierem fortẽ quis inueniet? Gloſſ. Mulier fortis, eccleſia, quæ pro amore ſponſi proſpera, & aduerſa contemnit. Contemnere proſpera, temperantiæ eſt. Et Tullius in libr. de Officijs dicit; quòd fortis animus & magnus duabus rebus maximè diſcernitur: quarum vna in rerum exterarum deſpicientia ponitur: altera res eſt, vt ſit ita affectus animo, vt res gerat magnas & maximè vtiles: ſed vehementer arduas & plenas laborũ & periculorum. & Augu. in libro de libero arbitrio dicit, quòd fortitudo eſt affectio animæ, qua omnia incõmoda & damna rerum nõ in poteſtate noſtra cõſtitutarũ contemnimus. Res non in poteſtate noſtra conſtitutæ ſunt, quę nobis inuitis auferri poſſunt. Tertio modo ſtrictiùs ſumitur pro fortitudine, ſcilicet quæ attenditur circa ea, quæ ſunt difficilia in paſſionibus exterioribus, ita ꝙ non cõprehendit temperantiam. Et ſic ſumitur ab Auguſtino in libro de moribus eccleſiæ: Amor, inquit, ille de quo loquimur, quem tota ſanctitate inflãmatũ eſſe oportet in Deũ, non appetendis iſtis temperans, in amittendis fortis inuenitur. Quartò ſtrictiſſimè ſumitur, ſm ꝙ non attenditur circa quodcunque difficile in paſſionibus exterioribus, ſed tm̃ circa exteriores paſſiones, q̃ corpori infliguntur, & non extendit ſe ad damna rerum. Et ſic videtur Ariſto. ſumere Fortitudinem in Ethicis.

De deſcriptionibus Fortitudinis. Pars II.

Circo ſecundum, notandum eſt, ꝙ fortitudo ſic deſcribitur

 bitur

bitur ab Aug. in libro de moribus eccleſię:Fortitudo, eſt amor oīa facile tolerãs ꝑꝑ illud, quod amatur. Sed videtur hæc deſcriptio nõ ſolùm conuenire fortitudini,ſed etiam fidei,ſpei,charitati,& timori. De fide.n.legitur 1. Pet.vlti. Cui reſiſtite fortes in fide.Glo. quæ eſt tanquam mur⁹. De ſpe, ad Hebræ. 6. Fortiſſimũ ſolatiũ habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem &c. Gl. quod nos faciat in omni aduerſitate fortes,volentes ad horam pati, vt in æternum regnemus. De chatitate 1. ad Cor.13.dicitur ꝙ omnia ſuffert. Et Can.vlt.Fortis eſt,vt mors,dilectio.De timore,Iob. 4. Vbi eſt timor tuus? vbi formido tua? Gl. Has virtutes congruo ordine ponit,ſicut in via ſeculi,audacia fortitudinem,timor debilitatem parit:ita in via Dei, timor fortitudinem. Ad hoc dicendum eſt, ꝙ fides,ſpes, & charitas & timor faciunt aliquem fortem ad aggrediendum terribilia, vel ſuſtinendum difficilia, & aliter fortitudo, quia actus illi propriè ſunt à fortitudine originaliter. Et fortitudo facit fortẽ formaliter ad aggrediendum terribilia & ſuſtinendum difficilia. Prædicta verò fortem faciunt eo modo quo accidit in certamine mundano, quòd brauium, quod proponitur in medium certantibus, dum videtur ab eis & ſperatur haberi,& deſideratur, motiuum eſt,vt viriliùs certent:Sic præmiũ æternum dum per fidẽ aſpicitur. & per ſpem ſperatur,& per charitatem deſideratur,hominem excitat vt fortiùs certet. Timor etiã filialis ſiue caſtus,cuius cauſa eſt amor, dũ timet ſeparari à Deo, quẽ amat, ex hoc ipſo plus Deo cõiungitur,& fortiùs ei adhæret.

¶ Fortitudo ſic deſcribitur, ſuper illud Matth. 15. Erant quatuor millia hominum,qui manducauerant.Glo.Fortitudo,eſt firmitas animi cõtra moleſtias ſeculi. Tullius verò in 1. Rhetori. ſic eã deſcribit:Fortitudo, eſt cõſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio. Idem in 2.Rhetori. Fortitudo, eſt magnarũ rerum appetitio,& humilium contemptio, & cum ratione vtilitatis,laborum perpeſſio. Item fortitudo, eſt rationabilis aggreſſio terribilium cũ conſtanti eorum perpeſſione. Macrobius: Fortitudinis eſt,animũ ſupra periculi metum agere, nihilq; niſi turpia metuere, vel proſpera vel aduerſa tolerare. Ariſto. Fortitudo, eſt virtus difficillimorum in paſſionibus operatiua, gratia boni. Et loquitur Ariſtoteles dè paſſionibus ſiue moleſtijs exterioribus.

De commendatione Fortitudinis Pars III.

Notandum ergo, ꝙ ad commendationem Fortitudinis poteſt valere, Primò frequens admonitio, quam ſacra ſcriptu-

ra facit de ipſâ.Ioſ. 1. Confortare,& eſto robuſtus:Simile habetur Deuteron.31.& 3.Reg.2.& Dan.10.Itẽ Tob.4. Forti animo eſto.Simile eiuſdẽ 7. ¶Secundò, ꝙ virtus fortitudinis plus videt̃ habere virtuoſitatis cæteris virtutibus. Vnde nomẽ virtutis antiq̃tùs,fuit ſolius fortitudinis, vt ait Tullius. ¶ Tertio,ꝙ hæc virtus multũ competit ſtatui,in quo ſumus.Mũdus enim iſte, locus eſt laboris & certaminis:ideo in vita valde neceſſaria eſt nobis fortitudo.Ad Gala.6.Dũ tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Eccle. 9. Quodcunq; poteſt facere manus tua,inſtãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia,nec ſapiẽtia erũt apud inferos,quò tu ꝓperas.Ber.In mũdo iſto, quaſi in ſtadio certaminis poſiti ſumus.Ecc.3. Tempus belli, & tempus pacis. Tempus belli eſt in præſenti.Militia eſt vita hominis ſuper terram. Iob. 7. Vnde illa pars eccleſię,quæ in terris eſt, militans eccleſia vocatur. Quę fortitudine debet eſſe induta in præſenti.Prou.vlti.Fortitudo & decor, indumentum eius. Eſa.52. Induere fortitudine tua Sion.Si ſine fortitudine ſit,neceſſe habet fugere hoſtes ſuos, tanquam inermis.Thren.1.Abierũt abſq; fortitudine ante facie ſubſequẽtis. ¶Virtus fortitudinis etiã inſeparabilis eſt. Totus.n.mundus non poſſet vincere vnũ hominem, in quo eſſet vera fortitudo animi.Seneca: Facilius eſt gentem vnã,quàm virum vnum vincere. Sine fortitudine animi, quaſi, nihil eſt fortitudo corporis.Eccl.9.Verti me ad aliud, vidi que ſub ſole, nec velociũ eſſe curſum,nec fortiũ bellũ.Eſa. 1. Erit fortitudo veſtra vt fauilla ſtupę. & eiuſdem 20. Erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionẽ. Virtus fortitudinis Deum lætificat. Neemiæ 8. Gaudium enim Dñi eſt,fortitudo veſtra.De hoſtibus triumphat.2.Reg.22. Accinxiſti me fortitudine ad præliũ,incurua ſti reſiſtentes mihi ſubtus me. Homini bona ſua ſeruat. Lucæ 11. Quũ fortis armatus cuſtodit atriũ ſuum, in pace ſunt cuncta quæ poſſidet. Itẽ hominẽ ditat. Prou. 10. Egeſtatem operata eſt manus remiſſa,manus autẽ fortium, diuitias parat. Eiuſdẽ 11. Robuſti habebũt diuitias.Et 21. Cogitationes robuſti ſemper in abundatia: omnis autem piger ſemper in egeſtate erit. ¶Item hominẽ glorificat, ſicut ignauia hominem vilificat, Prouer. 12. Manus fortium dominabitur: quę autẽ remiſſa eſt, tributis ſeruiet. Ipſa etiam regnum cælorũ violẽter occupat.Matthæi 11.Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

De his quæ iuuant Fortitudinem, Pars IIII.

Qvæ iuuant Fortitudinem, videntur duodecim eſſe. ¶Primò iuuat eam maiorum

exhortatio, Deutero. 20. Appropinquante iam prælio, ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populũ, Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis, ne pertimeſcat cor veſtrum &c. Et 2. Machab. cap. viii. legitur de Machabæo, quòd armauit ſocios ſuos non clypei & haſtæ munitione: ſed ſermonibus optimis & exhortationibus. Et in eodẽ: Exhortati itaq; Iudæ ſermonibus bonis valde, ſtatuerunt dimicare & confligere fortiter. ¶ Secundò, exempla robuſtorũ. Vñ 2. Machabæorum 6. Hoc modo vita deceſſit Eleazarus, memoriã mortis ſuæ exemplum virtutis & fortitudinis derelinquẽs. ¶ Tertiò, exercitatio. Ber. ad fratres de mõte Dei: Ruſticus duros habet neruos, fortes lacertos. Exercitatio hoc fecit, ſine ea corpore molleſcit. Voluntas facit vſum, vſus exercitium, exercitium vires in omni labore ſuo miniſtrat. ¶ Quartò, fides, mercedem fortium operum oſtendendo. 2. Parali. 15. Confortamini, & nõ diſſoluẽtur manus veſtræ. Erit enim merces operi veſtro. ¶ Quinto timor. Pro. 14. In timore Domini, fiducia fortitudinis. Timor illud expellit, propter quod vel ſolum vel maximè timendum eſt, ſcilicet peccatum. Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum: ideo meritò hominem reddit ſecurum. Item timor hominem facit purè operari, quod valet ad fortitudinem. Iob. 16. Mundis manibus addet fortitudinem. Præterea timor facit hominem in ſe deficere, ideo in Deo roborat. Bernardus in ſermonibus: Vtilis prorſus infirmitas, quæ medici manum requirit & ſalubriter in ſe deficit, quã perficit Deus. Idem ſuper Canti. Optanda infirmitas, quæ Chriſti virtute compẽſatur. Quis dabit mihi non ſolùm infirmari, ſed etiã penitus deſtitui & deficere à me metipſo, vt domini virtutum virtute ſtabiliar? ¶ Sextò, ſpes. Eſaiæ 30. In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra: ſpes fortem efficit, omnipotenti inniti faciendo. Ad Philip. 4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. ¶ Septimò, charitas. Et hoc dupliciter. Vno modo, adiutorium proximi habendo. Prou. 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Eccleſia. 4. Melius eſt, duos eſſe ſimul, quàm vnũ. Habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Et in eodem: Si quis præualuerit contra vnum, duo reſiſtunt ei: Secundo modo, veritati adhærendo. Gregorius in Moralibus: Qui veritati inhæret, uanitati nullo modo ſuccumbit: quia dum forti pede cogitationis intus intẽtionem fixerit, omne qđ foras mutabiliter agitur, ad arcẽ mẽtis minime pertingit. ¶ Octauo, ſapiẽtia. Prou. 24. Vir ſapiens fortis eſt, & vir doctus robu-

robuſtus,&c.Greg.in Moral.Valde fortitudo deſtituitur, niſi per cõſilium fulciatur. ¶Nonò,tẽperãtia,quę in proſperis ſeruat.Gregor. in Moral. Nulla aduerſitas deijcit,quẽ proſperitas nulla corrumpit.Idẽ:In hac vita, qui nulla proſpera appetit,nulla aduerſa pertimeſcit. Primum pertinet ad temperãtiam: ſecundum ad fortitudinẽ.¶Decimò,diſciplina corporis, quæ hoſtẽ domeſticũ debilitat.Bernar. Quid mirũ,ſi hoſte debilitato, tu fortior efficeris? ¶ Vndecimò, eleemoſyna. Prouerb.22. Victoriam & honorem acquiret,qui dat munera. Eccle. 29. dicitur de eleemoſyna: Sup̱ ſcutũ potentis,& ſuper lanceam, aduerſus inimicũ tuũ pugnabit. ¶ Duodecimò,oratio,quæ multum valet ad fortitudinem.de cęlo enim fortitudo eſt.1.Mach.3. Exod. 17. Cùm leuaret manus Moyſes vincebat Iſrael.

De partibus Fortitudinis. Et primò de ſecuritate: de duodecim ſolatijs contra timorem mortis, de timore inordinato,& ſecuritate commendabili & reprehenſibili. Pars V.

NOtãdum ergo quod Tullius in 1. Rhetori. quatuor partes eius aſſignat,ſcilicet magnificentiam, fiduciam, patientiam, perſeuerantiam. Macrobius verò ſeptẽ partes eius tangit, Magnanimitatem,fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam,conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Quidam uerò ſex tantummodo partes aſſignant: ſcilicet magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, patientiam, conſtantiam, magnificentiam. Et ſatis rationabiliter videntur poſſe poni hæ ſex partes fortitudinis. Fortitudo enim debilitatem animi expellit, & magnitudinem animi efficit. ¶ Quòd debilitatem expellat, patet ex hoc,quòd fortitudo debilitati opponitur. Quòd magnitudinem animi efficiat, patet ex hoc, quòd fortitudo dicitur magnanimitas. Seneca in libro de quatuor virtutibus principalibus. Triplex verò eſt debilitas animi. Prima eſt, nimia puſillanimitas à malo futuro, quæ timiditas vocari poteſt. Quæ diſſuadetur, Eccleſiaſtici ſeptimo: Noli eſſe puſillanimis in animo tuo. Et reprehenditur, Matth. 8. Quid timidi eſtis modicæ fidei? Secunda, eſt nimia paſſibilitas à malo præſenti, quæ eſt quaſi quædam teneritudo vel mollities, cuius ſignum eſt facilitas dolẽdi, quæ infirmitas eſt in quibuſdam, qui conqueruntur ſecum durè agi, vel ſibi dura verba dici. Tertia eſt, inſtabilitas, quæ ſimilis eſt debilitati virgæ ſubtilis, quæ de facili in omnem partẽ flectitur. Cõtra has tres infirmitates, tres ſunt partes fortitudinis. Securitas contra timiditatem. Patientia contra teneritudinem. Conſtãtia cõtra inſtabilitatem.¶Fortitudo inquãtum animi magnitudi-

tudinē efficit, tres habet partes. Ipſa.n. quãtũ ad act⁹ ſuos habet principiũ, mediũ, & finē. Quãtũ ad principiũ, ꝑtinet ad eã magnanimitas, quę eſt rationalis aggreſſio terribiliũ: quãtum ad mediũ, fiducia, quæ eſt certa ſpes perducendi ad finem rem, quæ inchoata eſt: quantum ad finem, magnificentia, quæ eſt rerum, quæ geruntur, felix conſummatio.

¶ *De Securitate*.

INTER has ſex partes fortitudinis, primò de ſecuritate ꝓſequemur, quæ eſt intimiditas mali. Iuxta illud Ariſt. in Ethic. Fortis eſt intimidus mali. Et deſcribitur ſic: Securitas eſt habitus ſm quē imminentes incõmoditates & rei inchoatæ affines non formidantur. Et coarctat hæc deſcriptio ſecuritatem ad intimiditatē, quæ eſt poſt rei inchationē. Securitas commēdatur nobis in leone. Prou. 28. Iuſtus, vt leo, confidens abſque terrore erit. Eiuſdē 30. Leo fortiſſimus beſtiarũ ad nullius pauebit occurſum. ¶ Et notandum, ꝙ ſm Philoſophum, quæ congregata ſunt in homine ſm rationē, diſperſa ſunt in brutis ſm naturam: vt caſtitas in elephante, liberalitas in leone. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, ꝙ vulpes ſequũtur leonē, quia eſt animal cõmunicatiuũ prædæ. Manſuetudo verò, in agno. Eſa. 53. Quaſi agnus coram tondente ſe, obmuteſcet. Modeſtia iraſcendi, in columba. Iere. 25. Facta eſt terra in deſolationem à facie columbæ, & à facie iræ furoris Domini. Gl. Gregor. Quia in Deo nulla furoris inæqualitas reperitur, furorem Domini, iram columbę nominauit. Vt enim vim diuinæ diſtrictionis imperturbabilē demonſtraret, & irã dixit & columbæ. ¶ Securitas cõflictum habet cum timore. Securitatis officiũ eſt, contra aſpera fortunæ ſolatium dare. De quibus ſolatijs ait Sen. lib. de remedijs fortuitorum. De cuius verbis pauca ponamus: Morieris, inquit. Et reſpondet, Hac cõditione intraui, vt exirem. Morieris. Gentium lex eſt, quod acceperis, reddere. Morieris. Peregrinatio eſt vita: cùm multum ambulaueris diu, redeundum eſt. Item morieris. Stultum eſt timere, qđ vitare non poſſit. Iſtud non effugit, etiam qui diſtulit. Morieris. Nec primus, nec vltimus: Omnes te anteceſſerũt, omnes te ſequentur. Itē peregrè morieris. Ego quod debeo, ſoluere paratus ſum: videat fœnerator, quò me appellet. Item, iuuenis morieris. Optimum eſt, antequã optes, mori. Optimum eſt mori, quum iuuat viuere. Iuuenis moriar. Fortaſſis alicui malo te ſubdet fortuna: & ſi nulli alij, certe ſaltem ſenectuti. Inſepultus iacebis. Quid aliud reſpondeã, quàm Virgilianum illud, Facilis iactura ſepulchri? Si nihil ſentio, non pertinet ad me iactura corporis

ris

ris ſepulti:ſi ſentio,oīs ſepultura, tormentum eſt. Quid intereſt, ignis,an fera me cōſumat, an tēpus? oīum vltima ſepultura,non defunctorū cura, ſed viuorū, inuēta eſt ſepultura, vt corpora & viſu fœda & odore amouerētur. Idem in lib.de nat.quęſtionibus. Nihil refert, q̄ minax mors veniat:qđ à nobis petit, minimum eſt.Et hoc ſenectus à nobis ablatura eſt: hoc auriculæ dolor,hoc humoris corrupti abundātia.Puſilla res eſt, hoīs vita, ſed ingens res eſt, contēptus vitæ.Hanc qui cōtēpſerit, ſecurus videbit maria perturbari. Illa inferorum regna retegātur,ſtabit ſuper illā voraginē intrepidus,& fortaſſe quò debebit cadere,proſiliet. Quid ad me,q̄ magna ſint,quibus pereo; ipſum perire,nō magnum eſt: ſi volumus tranquillè degere, aīa in expedito eſt habenda, ſiue illā inſidiæ, ſiue morbi petant.Idē in eodem: Nihil intereſt, vtrùm me lapis vnus elidat,an toto mōte præmar. Item egregiè Vagellius: Si cadendum, inquit, mihi eſt, cælo me cecidiſſe velim.

¶ *De duodecim ſolatijs contra timorem mortis.*

CONTRA timorē mortis poſſūt valere duodecim ſolatia, quæ ex ſcripturis diuerſis colligūtur.¶Primum eſt, ꝙ ipſa mors hoſtē noſtrū familiarē occidit.ſ. corpus.ad Gala.5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnē.Sapiēs:Nulla peſtis efficacior eſt ad nocēdum, q̄ familiaris inimicus. ¶ Secūdum eſt,ꝙ oſtium nobis efficit in carcere immundo, in quo capti detinemur, in corpore ſcilicet. In Pſal.ſm aliam literam: Educ de carcere animā meam. Sed ſunt quidam adeò aſſueti miſeriæ huius carceris,vt nihil timeant tantum in hoc carcere, quàm oſtiū vel exitum. Seræ & repagula ab incarceratis odio ſolēt haberi, & non liber exitus. ¶Tertium eſt, quod nos expedit ab onere cophini immunditia pleni.Sapien. 9.Corpus, quod corrūpitur, aggrauat animam.¶Quartū eſt,ꝙ nos expedit,vel finē imponit peregrinationi laborioſæ & amaritudinibus plenæ.Greg. Quid eſt vita mortalis, niſi via? & quale ſit,fratres mei, perpendite, in via laſſari & viam nolle finiri. Idē: Vita pręſens laboribus plena eſt, cū luctu agitur,& tñ cū lacrymis dimittitur. Ecleſi.20. Melior eſt mors,q̄ vita amara. ¶Quintum eſt,ꝙ lentum equū omni genere vitiorū vitioſum, nobis occidendo, dextrariū optimū nobis reſtituit facit. Equus vitioſus,corpus eſt. Ab hoc equo expediri deſiderabat Paulus, ad Rom.7.Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tribus de cauſis timet miles equum ſuum amittere: vel quia non eſt ſecurus de emenda, vel quia capi timet, equo amiſſo, vel propter equi bonitatē. Nulla verò harū

triium

triũ cauſarũ eſt in caſu ꝓpoſito. Securus.n.eſt de emenda ſeruus Dei. Ambro. Mori nõ timeo, qa bonũ dñm habeo. Et 2. Mach. 7. dixit vnus de ſeptẽ fratribus: De cælo, inquit, iſta poſſideo: ſed ꝓpter legẽ Dei iſta deſpicio, quia me ea recepturum ſpero. Non timet etiam ſeruus Dei capi, equo amiſſo: tunc enim de manibus hoſtiũ liberatus eſt. In Pſal. Laqueus cõtritus eſt, & nos liberati ſumus. Equus iſte etiã adeo vitioſus eſt, vt optandum ſit ſeruo Chriſti, ab eo expediri. ¶Sextum eſt, præſentis vitæ periculum. Mors portus eſt periculoſæ nauigationis in mari huius mũdi, iuxta verbũ Bern. Periculũ probat trãſeuntiũ raritas, & pereuntiũ multitudo. In mari Maſſiliæ de quatuor nauibus non perit vna: in mari huius mundi, de quatuor nauibus vix euadit vna. ¶Septimum eſt, mortis neceſſitas. Senec. Nullus eſt pernicioſior hoſtis, q̃ quem audacem anguſtiæ faciũt. Paria conantur magnus animus, ac perditus. Cogitemus: nõ quãtũ propè mortẽ perducti ſumus, omnes reſeruamur ad mortẽ: nec de re, ſed die quæritur. Nonne contẽneres eũ, qui inter morituros conſtitutus, beneficij loco peteret, vltimus ceruicẽ amputari? Idẽ facimus, magni æſtimamus, tardius mori. Idẽ in lib. de naturalibus quęſtionibus. Nullum maius ſolatium mortis, q̃ ipſa mortalitas.

¶Octauũ eſt, moriẽdi continuitas. Sen. Quid times, quod quotidie experiris? Idem: Quotidie morimur, tota die aliqua pars vitæ demitur, & tunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. ¶Nonum eſt, mortis propinquitas. Chryſo. Signati, poſt modicum morituri ſumus. Quare ante modicũ, in cauſa Dei, cũ gloria nõ morimur, vt fiat voluptariũ. quod futurũ eſt neceſſariũ? Sen. Nemo tã immitis eſt, qui malit ſemper pẽdere, quàm ſemel cadere. Idẽ: Erras, ſi in nauigatione ſola putas minimum eſſe, qua morte vita diuiditur. In omni loco æquè tenue interuallũ eſt. Nam vbique ſe mors tam propè oſtendit, vbique tam propè eſt. ¶ Decimũ eſt, mors Chriſti. ad Hæbreos 12. Curramus ad propoſitum certamẽ, aſpicientes in authorẽ fidei & conſummatorẽ Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucẽ. Aug. Magna cõſolatio eſt membris ex capite, quòd Chriſtus qui eſt ſapientia Dei patris, gaudiũ mundi fugit, & ad mortem voluntariè venit: certiſſimum argumẽtum eſt, ꝙ mors ſeruis Dei timẽda non ſit. ¶Vndecimũ eſt, amantiſſimi & ſapiẽtiſſimi patris poteſtas. Hoc ſolatium exhibuit Dominus diſcipulis ſuis, dicẽs eis poſt ſuam reſurrectionem: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Matth. vlti. Magna conſolatio eſt filijs Dei, quòd perſecutionis virga

virga eſt in manu patris eorum. Patris(inquã) miſericordiarũ cuius ſapiẽtiã nihil latere põt,cuius potẽtiã nihil põt ſuperare. Vnde veriſimile ẽ,ꝙ ꝑſecutor nõ affliget filios eius, niſi quanrũ pater videbit eis expedire. Eſa.10. Virga furoris mei, Aſſur. Matth.10. Nõne duo paſſeres aſſe væneũt, & vnus ex illis nõ cadet ſuꝑ terrã ſine patre veſtro?¶ Duodecimum eſt, ſequẽs immortalitas. Tullius:Non eſt lugenda mors, quã immortalitas cõſequit̃. Eccleſi.7. Melior eſt dies mortis,dic natiuitatis. Duabus de cauſis melior eſt ſeruus Dei dies mortis, die natiuitatis. Vna eſt,q̃a mors eſt egreſſus à miſeria,natiuitatis verò ingreſſus eſt ad miſeriam: melior eſt egreſſus à miſeria, ꝗ̃ ingreſſus ad miſeriam. Sapiens: Mors bona ſi non eſt,finis tñ illa malorũ eſt. Sen.Mors, malorũ oĩum remediũ eſt. Secunda eſt, q̃a mors eſt porta gloriæ ſeruis Dei. Ipſa eſt inchoatio beatæ vitæ:vnde eſt nobilior mors, ꝗ̃ ſit natiuitas ſ̃m corpus. Vnde tranſitus ſanctorũ,natale eorũ vocatur ab eccleſia. In Pſal. Pretioſa in cõſpectu Dñi, mors ſanctorũ eius. Verè pretioſa, q̃a eſt regni æterni prætiũ.¶ Sequitur de quibuſdã alijs ſolatijs,quæ tangit Seneca in libro de remedijs fortuitorũ. Exulabis. Et reſpondet. Patria eſt vbicũq; bene es. Illud autẽ ꝑ qđ bene es,in homine, non in loco eſt. Si ſapiẽs eſt, peregrinatur:ſi ſtultus, exulat. Dol imminet. Si exiguus ẽ feram leuis eſt patientia. Si grauis e feramus: nõ leuis eſt gloria. Dura res eſt dolor, imò tu molli Nõ ſum potens:gaude:iniuriar facere nõ poteris. Pecuniã perdidi: fortaſſe illa te perdidiſſet. te felicẽ, ſi cũ illa auaritiã perdidiſti. Sed ſi manet illa apud te, e tñ vtcunque felicior,ꝙ tanto malo materia ſubducta eſt. Pecuniam perdidiſti:& illa ꝗ̃ multos. Eris nunc in via expeditior, domi tutior. Exonerauit te fortuna,ſi intelligis, & tutiore poſuit loco. Damnum putas, remediũ eſt. Pecuniã perdidiſti:nẽpe quã, vt tu haberes, alius antè perdiderat. Oculos perdidi: quàm multis cupiditatibus via inciſa eſt. Oculi incitamẽta ſunt vitiorum, duces ſcelerum. Amiſi liberos: Stultus es, qui fles mortem mortalium. Periere perituri. Habebãt illi,cuius eſſent magis,ꝗ̃ tui. Educandos tibi fortuna mandauerat:recepit illos, nõ abſtulit. Naufragium feci. Cogita non quid perdideris,ſed quòd euaſeris. Nudus exij: ſed exiſti. Omnia perdidi:ſed cum omnibus perire potuiſti. In latrones incidi: noli conqueri quòd incideris, gaude quòd effugeris. Amicũ perdidi: aliũ quære, & ibi eũ quæras,vbi inuenias. Quære inter liberales artes, inter honeſta & recta officia,quære in laboribus. Ad menſam res iſta non quæritur. Perdi

di

mendabili dicitur Prou.15.Secu
ra mēs,quaſi iuge conuiuiū.Gre
go.in Moral. Quaſi continuatio
refectionis eſt, tranquillitas ſecu
ritatis.Idem: Iuſtis initium retri
butionis eſt, ipſa plerunq; in obi
tu ſecuritas mentis.Idem:Quiſ-
quis ad vitæ præcepta ſe dirigit,
priuſquā vitæ æternæ pręmia ꝑ-
cipiat, hic iam initia ſecuturæ in
perpetuū ſecuritatis deguſtat. Se
curitas iſta videtur eſſe ſequela
virtutū.Greg.in Moral.Dū virtu
tes menti lætitiam pariunt,quan
dā ēt ſecuritatem gignunt.¶ Ad
ſecuritatem primò valet puritas
conſcientiæ. Conſciētia pura me
ritò ſecura eſt,quū à peccato pur
gata ſit, ꝑꝑ quod ſolùm vel ma-
ximè timendum eſt. Bern. O vi-
ta ſecura,vbi pura conſcientia,in
quam,via ſecura, vbi abſque for
midine mors expectatur, imò
exoptatur cū dulcedine, & exci-
pitur cum deuotione. Secundò,
diuturnitas pœnitentiæ. Grego-
rius.In pœnitente cum lōga mę
roris anxietate fuerit formido
conſumpta,quædam iam de prę
ſumptione veniæ,ſecuritas naſci
tur.Tertiò, contemptus boni trā
ſitorij.Greg.in moral. Mira ſecu-
ritas cordis, aliena non quærere.
Aug.in lib.de lib.arbit.Nemo ſe-
curus eſt in his bonis, quæ pōt
inuitus amittere: virtutem autē
& ſapientiā nemo amittit inui-
tus. Qui bona trāſitoria cōtēnit,
mala pœnæ tranſitoriæ non me
tuit.Sene.Deſines timere, ſi ſpe-
rare deſideris. Quartò,integer a-
mor interni & ęterni boni.Vnde
ſuper illud.Prou.28.Iuſtus autē,
quaſi leo confidens,abſque terro
re erit.dicit Gloſſ. Iuſti ſecuritas
leoni comparatur: quia quum
quaſlibet aduerſitates inſurgere
conſpicit, ad mentis ſuæ confi-
dentiam redit, & ſcit quòd vin-
cit,quia illum diligit, quem ne-
mo inuitus amittit. ¶ Securitas
reprehenſibilis, eſt ſecuritas te-
meraria: vt eſt ſecuritas eorum,
qui ita ſunt ſecuri in mari huius
mundi, quaſi iam eſſent in por-
tu, & ita ſunt ſecuri dum adhuc
bellum durat, quaſi iam trium-
phaſſent.3. Regum 10. Ne glo-
rietur accinctus æquè, vt diſcin-
ctus. Bernardus in ſermonibus:
Nuſquam eſt ſecuritas, fratres,
neque in cælo, neque in paradi-
ſo, multominus in mundo. In
cælo cecidit angelus ſub præſen-
tia deitatis. Adam in paradiſo
de loco voluptatis:Iudas in mun
do de ſchola Saluatoris.Auguſt.
in libr. Confeſſ. Nemo ſecurus
debet eſſe in vita iſta, quæ tota
tentatio nominatur. Hierony-
mus in epiſtolis: Nulla ſecuritas
eſt vicino ſerpente dormire.Qui
habent hanc ſecuritatem,facile à
diabolo vincuntur.Hieron.in e-
piſtolis:Timor, virtutum cuſtos
eſt, ſecuritas, ad lapſum faci-
lis. Iudic. 18. Nullus erit labor,
intrabimus ad ſecuros. Hieron.
Noli nimis eſſe ſecurus: nimia
ſecuritas, mentis tempeſtas eſt.

Greg.in Moral.Sæpe quem certamē ſuę tētationis ſuperare nō valuit ſua ſecuritas deteriùs ſtrauit: & vnde ſe pertimeſcit quandoque cadere, inde accipit fortiter ſtare.Idem: Sancti viri ſic de ſpe ſunt certi, vt tamen ſemper ſint de tentatione ſuſpecti. Quæ ſecuritas vbi etiā excellentia ſunt dona Dei, vt eſt diuina reuelatio, poſſunt eſſe homini occaſio ruinę.2.ad Corint.12.Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus eſt mihi,&c.Gl.Aug.Quō ſecurus agnꝰ egreditur, vbi aries ſic periclitari metuit? Greg.In paradiſum duceris,& ab angelo ſathanæ tentaris. Item ſecuritas reprehēſibilis, eſt ſecuritas cum negligentia. Greg.in homil.Pleriq; pigri remanent ad exercenda bona præcipua:quia valde ſibi ſecuri ſunt, quòd nulla commiſerint mala grauiora. Idem in Moral. Dum mēs ſecura redditur,in torporem laxatur.Idem:Mater negligentiæ ſolet eſſe ſecuritas. Itē reprehenſibilis eſt ſecuritas incauta.Greg.in Moral.Multis ſæpè graue periculū, incauta ſecuritas fuit.econtrario.Prou.11.Qui cauet laqueos,ſecurus erit.Greg. in Moral. Sæpè mens dum in ſe virtutis ſuę ſecuritate reſoluitur, inſidiante aduerſario,inopinatæ culpæ telo perforatur, & inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus ſine cautelæ cuſtodia propinquauit.Item ſecuritas reprehenſibilis, eſt eorū, qui pericula futura non præuident. De ſecuritate taliū, Iob 21.Domus eorū ſecuræ ſunt,& pacatæ, &c. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. De improuiſione talium,Proue. 28. Viri mali non cogitant iudiciū.De ſecuritate malorū, Ecc.8. Quia non profertur citò contra malos ſnīa, filij hominū abſq; timore vllo perpetrāt mala.In eodē:Sūt impij, qui ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorū facta habeant. Securitatē cū improuidentia habebat,cui dictum eſt,Stulte,hac nocte animā tuā repetent à te.Luc. 12.Itē illi, de quibus, eiuſdē 17. Edebāt,& bibebant, vxores ducebāt,& dabātur ad nuptias vſq; in diē, qua intrauit Noe in arcam: & venit diluuiū, & perdidit oēs. Et in eodē, ſimiliter factum eſt in diebus Loth,edebant, &c. Et pluit ignem, & ſulphur de cælo, & omnes perdidit. Talis etiam ſecuritas fuit Ieroſolymitis, quibus Dominus ait Luc.19.Et quidem in hac die, quæ ad pacē tibi: nūc autē abſcōdita ſunt ab oculis tuis,&c.Et 1.ad Theſ.5. Cùm dixerint, pax & ſecuritas:tūc repetinus eis ſuperueniet interitus.

De Patientia. PARS VI, *ſex habet capitula.*

De ordine dicendorum de Patientia, de deſcriptionibus Patientiæ & merito, ac diſtinctione nominis eius. Cap. I.

SEquitur de Patientia, de qua hoc modo dicetur:Primò ponentur

nētur deſcriptiones eius. Secundò, ea quæ pertinent ad eius cōmendationem. Tertiò, agetur de his, quæ iuuant patientiā. Quartò, ponētur eius diuiſiones. ¶Circa primū, notandum, ꝙ patiētia eſt æquanimis malorum illatorum tolerantia. Et pōt ſumi hæc deſcriptio à verbis Gregorij ſuꝑ illud Luc. 21. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Gre. Vera patientia eſt, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui irrogat mala, nullo animi dolore moueri. Et ſuper illud Iob 4. Vbi fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? dicit Gloſſ. In fortitudine proficit, qui mala aliena immotus tolerat. ¶Deſcribitur etiā ſic: Patientia, eſt virtus contumeliarum & omnis aduerſitatis impetus æquanimiter portans. Vel ſic: Patientia eſt omniū paſſionum moleſtarum aliunde illatarum victorioſa perpeſſio. ¶ Item ſic deſcribitur à Tullio in 1. Rhetoric. Patientia eſt, honeſtatis aut vtilitatis cauſa, rerū arduarum & terribilium voluntaria ac diuturna perpeſſio. Honeſtatis cauſa eſt perpeſſio, vt cum quis pro fide Chriſti potiùs eligit mori, quàm negādo eam, ſaluare vitā ſuam. Vtilitas vero cauſa: vt cùm quis pro ſalute regis mori eligit. Voluntaria verò ideo dicitur: quia qui omnino inuitus patitur, non habet laudē vel meritum. Ideo dicitur 1. Pet. 4. Nemo veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maledic⁹, aut alienorū appetitor. Si aūt vt Chriſtianus, nō erubeſcat, diutur na dicitur: quia ad verū patientē pertinet, vt patiendo perſeueret. ¶Si quis obijciat, ꝙ paſſio exterius illata non videtur voluntaria eſſe, & ideo meritoria: Dicendum eſt, ꝙ quędā ſunt paſſiones intrinſecus natæ: tñ per apprehenſionem extrinſeci boni, vel mali mouētis: vt gaudium, ſpes, timor, dolor. Et hæ paſſiones poſſunt eſſe à voluntate eius qui patitur, tanquam à cauſa efficiente, vel non reſiſtente, quæ indubitanter poſſunt eſſe meritoriæ. Auguſti. 14. libro de ciuitate Dei: Cupiditas, lætitia, metus, triſtitia, voluntates ſunt. Recta voluntas, bonus eſt amor, & peruerſa, malus eſt amor. ¶Amor fugiens quod ei aduerſatur, timor eſt: idque ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt: animi dolor, qui triſtitia nominaī, diſſenſio eſt. Quędā verò paſſiones ſunt extrinſecus illatæ: vt moleſtia corporis, vel contumelia verbi. Et paſſiones non ſunt voluntariæ à voluntate eius, qui patitur tanquam à cauſa efficiente. Tamen poſſunt quodammodo dici voluntariæ voluntate conſentiente, & non cōtradicente. Voluntas verò ſuſtinendi ſeu recipiendi eas, ſecundùm quoſdam, meritoria eſt etiam aureæ & aureolæ, ſi tamē ſit coniuncta paſ-

ſioni:aliter verò non eſt meritoria aureolę. Secundum alios paſſio quæ quodammodo eſt volũtaria, eſt meritoria, prout meritorium dicitur, quod de debito fit magis debitum. Dicitur.n. mereri, ſecundum alios multipliciter. Vno modo eſt, impetrare aliquid de congruo:ſic boni merētur alijs gratiam. Alio modo, de indebito facere debitum: & mereri hoc modo pertinet ad gratiam, mediãte actu liberi arbitrij. Tertio modo, mereri eſt de debito facere magis debitum: ſic meretur quis actu exteriori, vel paſſione meretur aureolam, inquantum ex charitate eam ſuſcipit, & non ipſa voluntate ſuſcipiendi. Plus enim dicit ſuſceptio voluntaria, quàm voluntas ſuſcipiendi. Ponit enim actualem paſſionem, & voluntatem circa ipſa ſuſceptionem: tamen forſitan non exigitur, quòd tunc ſit actu volũtas, ſed ſufficit quòd voluntas illa fuerit, ex qua hæc ſuſceptio eſt voluntaria, dummodo patiens maneat in charitate. ¶Et notandum, quòd patientia quandoque largè ſumitur, quandoque ſtrictè. Patientia largè eſt, circa omne difficile, & circa oēm tētationem. Iac.1. Beatus vir, qui ſuffert tentationem. Strictè verò eſt, circa paſſiones extrinſecus illatas: actus verò patientiæ eſt, recipere paſſionem, ita ꝙ animus nec ſuccumbat, neque vindictam inferenti appetat.

De cõmendatione Patiētiæ. Cap. II.

AD commendationem Patientię. Primò facit frequens admonitio, quã facit Sacra ſcriptura ad patientiam. Epheſ.4. Obſecro vos in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate & patientia. 1. Theſſal.4. Patiētes eſtote ad omnes. 1. Tim.6. Homo Dei ſectare patientiam. Heb.12. Per patientiã curramus ad propoſitum nobis certamen. Iacob.5. Patientes eſtote fratres vſque in aduentum domini. ¶Secundò, quia patientia valde glorioſe triumphat. Ad gloriã triũphi eius facit, quòd ipſa ſine ictu, vel repercuſſione vincit. Non leuaret vnam feſtucam ad hoſtes feriendos: ſed tela eorum retundit, & in corde hoſtiũ mittit. In Pſal. Gladius eorum intret in cor da ipſorum. Perſecutoris gladius in cor eius intrat, quia animam eius occidit. Patientia vincit homo perſecutores, & dæmones, & ſeipſum. De perſecutoribus patet in beato Vincentio, qui vicit Datianum. Vnde dixit ei: Videbis me plus poſſe dum torqueor, quàm poſſis ipſe qui torques. De dæmonibus verò, idem patere poteſt, quos patiētia martyrum eiecit de dominio huius mundi. Legitur de quodam ſene monacho eremita, quòd cùm quidam homo malo ſpiritu arreptus, eum fortiter in maxilla percuſſiſſet, & ſenex mox altera

ram

ram præbuiſſet, diabolus ſtatim receſſit. Similiter legitur de filia cuiuſdam primarij dæmoniũ habente, quòd cùm quidã diſcipulus ſecũ veniſſet ad domũ in quã ipſa erat puella à dæmonio vexata, dedit alapam ei: ille aũt prębuit ei mox & aliã. Dæmon aũt coactus clamauit, quòd violenta mandata Dei expellerent eũ inde, & ſtatim curata eſt puella. ¶Patiẽtia vincit ſeipſum, qđ genus vincendi eſt rariſſimum. Eſt etiam nobiliſſimum. Senec. in li. de Naturalibus quæſtionib. Innumerabiles ſunt qui populos, qui vrbes habuerunt in poteſtate: pauciſſimi, qui ſe ad gloriã huius triumphi. Primò facit ꝙ hoſtis familiariſſimus eo vincitur. Nulla verò peſtis efficacior ad nocendũ, q̃ familiaris inimicus. Secundò, ꝙ patiens hoſtẽ ſuperat, qui iam eſt ſecũ in arce. Difficiliꝰ vero eſt, hoſti reſiſtere cùm intrauit caſtrum vel arcẽ, quàm ſi ſit extra. Vnde ſuper illud Prou. 16. Melior eſt vir patiens viro forti, &c. dicit Glo. Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extrà ſunt quæ vincuntur. Tertiò, quia qui fortior eſt in fortiori, fortior eſt in minus forti: & cũ aliquis multas vrbes expugnauit, ſi poſteà ſeipſum: ſuperauerit, nobilior erit triũphus vltimus præcedentibꝰ, quo victor vrbium ſeipſum deuincit. Ad gloriam huius triumphi etiam facit, quòd cùm in alijs triumphis pugnet homo totus contra hoſtem, hic non pugnat, niſi quaſi dimidius. Patientia ſancti vicerunt regna. Patientia hominẽ reddit inuincibilem. Vñ ſuper illud Iob. 4. Vbi eſt fortitudo tua, &c. Qui ſe uincit, contra omnia fortis eſt. Vnus homo verè patiens à toto mundo vinci non poſſet. Senec. Facilius eſt gẽtem vnam, q̃ vnũ hominẽ vincere. Idem loquens de quodam qui vicit ignẽ, & duos reges patiẽtia ſua: Egò nõ dubito, quin magis laudem trunca illa manus mãci meruerit, quàm cuiuſlibet fortiſſimi, quam ſaluã fecit hoſtiũ flãmarumque contemptor, & manum ſuam in hoſtili foculo diſtillantẽ ſpectauit, donec iuſſum eſt, vt inuito ignis eriperetur: hoc tãto magis puto, quãto rarius eſt hoſtẽ amiſſa manu viciſſe, quàm armata. Fecit bellum inermis & mãcus, & illa manus trũca duos reges vicit. Poeta: Maxima virtutum patientia pugnat inermis, Armatosq; ſolet vincere ſæpe viros. ¶Legitur ꝙ Socrates poſitus in carcere, cùm eſſent qui permitterent eum fugere, noluit exire: ſed remanſit, vt duarũ rerũ grauiſſimarũ hominibus metũ auferret, mortis ſcilicet, & carceris. Sancti maximè videntur gloriari in his, quæ ſunt patientiæ. Gal. vltim. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini. 2. Corin. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Romano. 5. Gloriamur in tribulationibus. ¶Tribus

de cauſis electi gloriantur in tribulationibus. Primò, quia viros ſtrenuos magis decet tribulatio, q̃ proſperitas. Sicut militi glorioſius eſt eſſe in exercitu, q̃ in balneo. Boetius: Vir ſapiens moleſtè ferre non debet quoties in certamen forte adducitur. Sic virum fortem nõ decet indignari, quoties bellicus increpuit tumultus. Sen. in epiſt. Quid.n. malit, quiſquis vir eſt, ſomnum ſuum claſſico quàm ſymphonia rumpi? Secundò, quia in hoc aſſimilantur Chriſto, cui aſſimilari, magnæ gloriæ eſt. Eccl. 18. Magna gloria eſt ſequi Dominum. Bern. ſuper Cant. Quanta gloria eſt ſponſæ aſſimilari ſpõſo? nihil glorioſius reputat, quàm Chriſti portare opprobriũ. Idẽ: Grata ignominia crucis, ſed ei qui crucifixo ingratus non eſt. Glorioſum eſt militi deferre arma regis: ſic glorioſum eſt Chriſtiano, deferre ſtigmata Chriſti. Gala. 6. Nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Ieſu Chriſti in corpore meo porto. Aug. Stigmata appellauit, quaſi notas pœnarum de perſecutionibus quas patiebatur. Stigma.n. dicitur punctum, vel nota aliquo ferro facta. Tertiò, quia tribulatio oſtẽdit eos eſſe amicos Dei. Apocalyp. 3. Ego quos amo, corrigo, & caſtigo. ¶ Tertiò magnũ dominium patientiæ. Patiẽti ſeruiunt perſecutores. Prouerb. 12. Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Nullus adeò ſeruiuit beato Vincentio vtiliter, vt Datianus, fabricando ei coronam regni æterni. Et in Pſalm. Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam æternam. Patientiæ ſeruiunt æſtus & hyems, & omnia aduerſa mũdi. Sterilitas agrorũ implet eius horrea, ſterilitas vinearum, cellaria. Fures & raptores & alia hominibus noxia ſeruiunt ei. Ignis domos aliorum exurens, ædificat patientiæ domum in cælis. Ad eã pertinet illud Pſalm. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, nõ timebit cor meum. Ipſa confringit potentias, arcũ, ſcutũ gladium & bellum. Omnia.n. iſta in obſequium eius conuertuntur. Ipſa mors ſeruit ei, tenebroſum carcerẽ corporis cõfringẽdo. Mors, clauis regia eſt, quam Deus exhibet ad liberandum amicos ſuos à carcere corporis. Ipſa porta eſt, per quã amici Dei effugiunt è manibus perſecutorum ad Dei miſericordiã. Prouerbior. 14. Sperat iuſtus in morte ſua. Patientia dominatur homo ſibijpſi. Lucæ 21. In patiẽtia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Hoc dominium attenditur in hoc, quòd ipſa cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ. Cohibet ſimiliter exteriorẽ. Linguam.n. cohibet à cõtumeliã, manum, à violẽtia. Vnde ſicut dicit de garrulo, quòd non poteſt tenere linguam ſuã, de homine verò modeſto in verbis, contrarium dicitur:

citur: Sic patiens potens eſt ſeipſum cohibere & interiùs & exteriùs ab his, quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc, dicitur patiens animā ſuam poſſidere. In homine impatiente dominatur ira vel furor, & eū poſſidet. ¶ Quartò, ꝙ hominē ditat. Patiens ſapienter agit ad hoc, vt debita ſua ſoluat. Ipſe ſapienter acquirit, ſapienter cuſtodit, & multiplicat: ſapienter debita ſoluit, nihil de ſuo in ſolutione expendēdo, ſed faciendo vt hoſtes ſui ea ſoluant, dū iniurias ab eis illatas patienter ſuſtinet, quæ ſunt velut aurum & argentum & lapides pretioſi, quibus à debitis ſuis abſoluitur. Iob 37. Ab aquilone aurum veniet. Ipſe de his quæ nullius valoris videntur eſſe, debita ſua ſoluit: vt ſunt mala pœnæ, mors. ſ. infirmitas, & ſimilia. Mors. n. ei pretioſa eſt. In Pſal. Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorū eius. Aug. in libr. de Ciuit. Dei. Quid pretioſius q̄ mors, per quàm fit vt omnia delicta dimittantur, & merita cumulatiùs augeantur? Patiens de hoc quod neceſſe habebat expēdere, à debitis ſuis ſe abſoluit, & inſuper regnum cælorum emit: vt patet in martyribus, quorum mors per quam neceſſariò tranſituri erant, ab omni pœna eos abſoluit, & regnum cælorum eis acquirit. Patiens ſapienter acquirit: quia ſine ſuo labore, labore ſcilicet perſecutoris, q materiam coronæ perpetuæ ei miniſtrat. Et in hoc eſt melior vir patiens viro forti. Prou. 16. Fortis enim multo labore diuitias ſpirituales acquirit vigilando, ieiunando, peregrinando. Patiens etiam conſeruando ſapienter agit. Si enim perſecutor in aliquo temporali damnificat hominem patientē, ipſe quæ ſibi remanent, maximè ſpiritualia, diligenter cuſtodit. Nō minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. Econtrario impatiēs ſi ei auferatur aliquid terrenum, ipſe proijcit ſpiritualia bona. Prouerb. 19. Qui patiens eſt, non ſuſtinebit damnum. Eccleſ. 2. Væ his, qui perdiderunt ſuſtinentiam. Patiens etiam multiplicando ſapienter agit. Ipſe enim mala in bona conuertit. Ipſe de malis commodum ſuum facit. Ipſe non experitur quicquā mali. Eccleſ. 8. Qui cuſtodit præceptum, non experietur quicquam mali. Eſa. 3. Dicite iuſto quoniam bene &c. Patienti in omnibus aduerſis bene accidit, quia iuxta verbum Greg. nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Patientia ariditate paupertatis vberiùs fructificat. Ipſa ad modum vrſi, verberibus impinguatur, & vt Salamandra, de igne tribulationis viuit. Et ad modum aſini, pungitiuis paſcitur, & vt ſtruthio ferrum & alia dura comedit. Quia gaudet patiētia duris. Ipſa ad modum piſcis marini, aquis

tribulationū nutritur. Et lapides in panes cōuertuntur: quibus.n. impatientes lapidantur, patientes paſcuntur & ædificantur. Patientiæ donū à Deo datum eſt, vt alat ſuos in fame. Fames.n. eſt eorum refectio. Patientia eſt deſertum, & hortus voluptatis. Patientia eſt velut aurū, qđ igne tribulationis depuratur. Homo impatiens, eſt vt palea quæ ibi exuritur. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Sicut aurū ſub vno igne rutilat, palea fumat, & vbi paleæ cōminuūtur, frumenta purgantur: Ita vna eademq; vis irruens, bonos probat, purificat, malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum deteſtantur & blaſphemant, boni Deum precando laudant. ¶ Quintò, ꝙ irā Dei & proximi mitigat. Prouerb. 25. Patientia lenitur princeps. Bernard. Vapulem ſanè vt male operans, ſi mihi flagella in merita computētur: forſitan miſeretur flagellato, qui in me non inuenit meritum, quod remuneret. Prou. 15. Vir iracūdus prouocat rixas, qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas. ¶ Sexto, ꝙ Chriſto vicem reddit. 1. Pet. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. In Pſal. Quid retribuā Dño pro omnibus quæ retribuit mihi. Vult Chriſtus vt aliqua patiamur ꝓ eo, ſicut ipſe paſſus eſt pro nobis. Vnde cùm comediſſet de piſce aſſo, dedit reliquias diſcipulis ſuis. Lucæ vlt. Piſcis aſſus, eſt Chriſtus paſſus. Voluit Chriſtus cōmunicare diſcipulos paſſioni ſuæ. ad Coloſſ. 1. Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea. ¶ Septimò, ꝙ hominem quaſi martyrem facit. Gregor. Sine ferro vel flammis martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam in animo veraciter conſeruamus. Octauò, ꝙ mira facit. Greg. Ego virtutem patientiæ ſignis & miraculis maiorem puto. Si patientiam habens, aliquid mortiferum biberit, non ei nocebit. Sermo venenatus quem audit, in medicinam ei vertitur. Patienti nox aduerſitatis vt dies illuminabitur: ita enim clarè videt in nocte aduerſitatis, ſicut in die proſperitatis, vel etiam clariùs. Et implet Dominus illam promiſſionē Eſa. 43. Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non cōbureris. homo patiens, eſt vt rubus ardēs abſq; læſione. Exo. 3. Homo patiens, eſt vt pueri, quos Deus in igne Babylonicæ fornacis illæſos ſeruauit. Dan. 3. Ita accidit homini patienti, ſicut accidit beato Tiburtio, qui cùm nudis plantis incederet ſuper carbones ardentes, videbatur ei quòd ſuper roſeos flores incederet. Prouerb. 6. Nunquid poteſt homo ambulare ſuper prunas, vt non comburantur plantæ eius? homo patiens hoc poteſt. ¶ Nono, quòd patien-

patientia multum ad ſapientiam facit. Prou. 14. Qui patiens eſt, multa gubernatur ſapientia. Homo impatiens non ſolū eſt ſtultus, ſed quaſi inſanus, q̄a ira furor breuis eſt. Prou. 19. Doctrina viri per patientiam noſcitur. Gregor. Tāto quis oſtenditur minus doctus, quanto minùs patiens cō uincitur: quum Dn̄s qui ſapientiſſimus eſt, ſit patientiſſimus, in fine mundi iniurias ſuas vindicaturus eſt. Qui magis patiens eſt, magis ſapiens eſt, & magis Deo aſſimilatur. Prou. 14. Impatiens operabitur ſtultitiam. In eodem: Qui impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam. ¶ Decimò, ꝙ patientia ſtatui huius exilij multū congruit. Apocal. 13. Hæc eſt patientia & fides ſanctorū. ad Heb. 10. Patiētia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem. Miniſtri Dei qui ſunt de eccleſia militanti multū indigent patientia, ſicut illi qui ſunt in bello, multū indigēt ſcuto vel alijs armis. 2. ad Corinth. 6. In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia. Et inter ea q̄ charitatis ſunt, primo ponit Apoſtolus patientiam. 1. ad Corinth. 13. Charitas, inquit, patiens eſt, benigna eſt. Qui in hac vita eſt abſque patientia, eſt quaſi homo ſine cappa in tempore pluuiali, & ſicut homo inermis in medio hoſtium ſuorum. ¶ Vndecimò, ꝙ patientia veſtis purpurea eſt, valde decens in electis Dei. Coloſſ. 3. Induite vos ſicut electi Dei, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatē, modeſtiā, patientiam. Patientia vltima ponitur, quaſi ordinans & protegēs cæteras virtutes. Prou. vlt. legitur de hac purpura, Byſſus & purpura indumentū eius. ¶ Duodecimò, ꝙ ipſa aīam perficit. Vnde ſuper illud Iob. 4. Perfectio viarum tuarū. dicit Glo. De patientia perfectio naſcitur. Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. Habent cæteræ virtutes opus perfectū, quantum ad ſufficientiā: ſed patientia, quantum ad excellentiam. Patientia vitam feliciter cō ſummat. Ipſa enim efficit, ne vir iuſtus in tormētis deficiat. ¶ Tertiodecimò, quòd ipſa eſt radix cæterarum virtutum. Vnde dicit Gloſſ. ſuper illud Lucæ 21. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Patientia eſt radix & cuſtos omnium virtutum, q̄a ſicut radix portat plantam cū ramis ſuis & fructu, ita patiētia portat omnia onera quæ ſibi imponuntur. ¶ Decimoquartò, ꝙ ipſa roſa eſt quantum ad redolentiam & ruborem martyrij. Patiētes. n. dicere poſſunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoq; durat quadraginta annis, quum martyrium beati Laurentij paruo tempore finitum ſit. De redolentia dicit Greg. in Moral. Sicut aromata odorem ſuum, quum

incenduntur, expēdunt: ita viri ſancti omne qđ de virtutibus redolet, in tribulationibus innoteſcunt. Auguſ. in lib. de ciuit. Dei: Nō qualia, ſed qualis quiſque patiatur, intereſt. Nam pari motu exagitatum vel exhalatū, horribiliter, tenuiter, & ſuauiter fragrat vnguentū. ¶ Decimoquintò, q valde efficax eſt ad acquirēdum cælum. Hier. Non niſi per patientiā impletur qđ dicitur, Regnū cælorū vim patiatur: & violenti rapiunt illud. Matth. 11. Vnde quum in alijs beatitudinibus fiat promiſſio de futuro, patientibus dicitur regnū cælorū eſſe de præſenti. Matt. 5. Beati, q perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, qm̄ ipſorum eſt regnum cęlorum. ¶ Decimoſexto, quod animi magnitudinem oſtendit. Senec. Magni animi eſt, iniurias in ſumma patientia pati.

De his quæ iuuant Patientiam, de Tribulatione, & multiplici eius vtilitate. *Cap. III.*

TRia verò videntur multùm iuuare patientiam, ſcilicet ſcriptura ſacra, oratio, ſancta meditatio. Scriptura ſacra. Vnde in Pſal. Paraſti in conſpectu meo: menſam aduerſus eos, qui tribulant me. Menſam (inquam) ſcripturæ. Prouer. 30. Omnis ſermo Dei, clypeus ignitus eſt ſperantibus in ſe. Oratio multùm iuuat eam, cū patientia vel eius profectus, donū Dei ſit. Vnde in Pſal. Ab ipſo patientia mea. Et iterū: Tu es patientia mea. Item oratio gratiam impetrat, qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18. Nonne ardorem refrigerabit ros? Hieron. 17. Dicitur de ligno plantato iuxta aquas, quòd non timebit cum venerit æſtus. Ideo Dñs Matth. 26. appropinquante tribulatione paſſionis, diſcipulos monet ad orandū: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationē. Et Luc. 21. prædicta tribulatione ante iudicium ventura, monuit eos ad orandum: Vigilate, inquit, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere quæ vētura ſunt. Eſaiæ 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis ſaluatorem. In Pſalm. In tribulatione inuocaſti me; & liberaui te. Iac. vlt. Triſtatur aliquis veſtrum, oret. Meditatio etiam iuuat patientiam. Præuenit enim tribulationem, & ad eam præparat maximè meditatio de his, quæ fidei ſunt. Vnde fides & patientia ſociantur: ad Hebr. 6. Imitatores eorū qui fide & patientia hæreditabūt promiſſiones. Et Apocal. 13. Hic eſt patientia & fides ſanctorū. De præparatione iſta, tangitur Eccleſ. 2. Præpara animam tuā ad tentationem. Pſal. Ego autē in flagella paratus ſum. ¶ Meditatio verò præparans ad tribulationē, diuidi poteſt in quinque ſpecies. Quarum prima verſatur circa exēpla. Secunda, circa ea quæ fecimus. Tertia, circa ea quæ meruimus.

ruimus. Quarta, circa perſecuto-
res. Quinta, circa tribulationes.
¶ Prima ſubdiuiditur in tres ſpe
cies. Quarũ prima eſt circa ma-
los, qui tot & tanta patiuntur, vt
peccata ſua perficiant, qui quoti
dianis cruciatibus cruciatum me
rentur æternum. Eccleſ. 21. Via
peccantium complantata lapidi-
bus, & in fine illius inferi, & tene
bræ, & pœnæ. Sapient. 5. Laſſati
ſumus in via iniquitatis & perdi
tionis. Ambulauimus vias diffi-
ciles, dicunt mali. Libenter ſuſti-
nere debent boni pro vita bea-
ta, quæ ſuſtinẽt mali pro morte
æterna. ¶ Secunda eſt circa alios
qui pro minimis bonis, ſcilicet
tranſitorijs tot & tanta ſuſtinẽt.
Iac. 5. Ecce agricola expectat pre
tioſum fructum terræ, patienter
ferens, donec accipiat tempora-
neum & ſerotinum: patientes e-
ſtote & vos &c. ¶ Tertia, circa bo
nos. Tob. 2. Hanc tentationem
permiſit Deus euenire illi, vt po-
ſteris daretur exemplum patien
tiæ eius, ſicut & ſancti Iob. Et
pòſt: Non eſt contriſtatus cõtra
Deum, quia plaga cæcitatis eue-
nerit ei. Iac. 5. Exẽplum accipite,
fratres, exitus mali & longanimi
tatis, laboris & patientię, Prophe
tas: qui locuti ſunt in noĩe Dñi.
Ecce beatificamus eos, qui ſuſti
nuerunt. Sufferentiam Iob audi
ſtis, & finẽ Dñi vidiſtis. Hieron.
Quis ſanctorũ ſine patientia co-
ronatus eſt? à cunabulis eccleſiæ
non defuit iniquitas premens, &
iuſtitia patiens. Greg. Facta præ-
cedentium patrũ conſideremus,
& non erũt grauia q̃ toleramus.
¶ Inter exempla verò ſanctorũ
pręcipuum eſt exemplum Chri
ſti. ad Heb. 12. Recogitate eum
qui talem ſuſtinuit à peccatori-
bus aduerſus ſemetipſum con-
tradictionem, vt non fatigemini
animis veſtris deficientes. Exem
plũ Chriſti eſt quaſi ſcutũ quod-
dam cordium noſtrorum. Thre.
3. Dabis eis ſcutum cordis, labo-
rem tuũ. 1. Pet. 4. Chriſto in car-
ne paſſo, & vos eadem cogita-
tione armamini. Bernard. ſuper
Cantic. Vtrunq; es mihi Domi-
ne Ieſu, & ſpeculum patiendi, &
præmiũ patientis: vtrũq; fortiter
prouocat ac vehementer accen-
dit. Idẽ ſuper illud Cant. 1. Faſci-
culus myrrhæ, &c. Habete illum
ſemper: non retrò in humeris,
ſed antè præ oculis, ne portantes
& non odorantes, & omnes pre-
mat, & odor non erigat. Viden-
tes anguſtias Dñi, leuiùs veſtras
portabitis. Greg. Si ipſe hinc ſine
flagello non exijt, q̃ ſine peccato
venit, qũo flagellis digni non e-
rũt, qui huc cũ peccato venerũt?
Paſſio Chriſti lignum eſt, aquas
tribulationũ dulcorãs, ſignata li-
gno illo qđ à Dño oſtenſum eſt
Moyſi, vñ aquę dulcoratæ ſunt.
Exo. 15. Grego. Si paſſio Dñi ad
memoriã reuocet, nihil adeò du-
rũ, quod nõ æquo animo tolere-
tur. Elephantis oſtendebatur ſan
guis vuæ, & mori, ad acuendum

eos in prœliũ.1.Macha.6. Et Dominus oſtẽdit manus & latus diſcipulis in tribulatione poſitis. Luc.vlt.Et aſpectus ſerpẽtis æneiſanabat à morſibus ignitorũ ſerpẽtiũ.Num.21.Aſpectus.n.Chriſti in cruce irã & impatientiã ſanat.¶Ad ſecundã ſpeciem meditationis, quæ verſat circa ea quæ fecimus, pertinent verba Sacræ ſcripturæ quæ ſequuntur,Geneſ. 42.Merito hæc patimur,quia peccauimus in fratrem noſtrũ. Michææ 5.Irã Dñi portabo,qm̃ peccaui ei.Poeta: Leuiter ex merito quicquid patiare,ferẽdũ eſt.Gre. in Moralibus:Tunc illata cõuitia bene toleramus, quũ in ſecreto mẽtis ad mala perpetrata recurrimus.Idẽ: Tanto quis patientiùs ferrũ medici tolerat,quãto putridum eſſe conſpicit quod ſecat. Idem: Per hoc quod culpæ pondus cognoſcitur,afflictionis pęna alleuiatur.Idem: Patiẽter iniuriã illatam tolerat,qui piè meminit, quòd fortaſſe adhuc habeat in quo debeat ipſe tolerari. Idem: Conſiderata infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena. Idẽ in Paſtoralibus:Si quis ſua incõmoda quæ portantur,conſiderat, ea quæ ab altero ſuſtinet,leuiùs portat.¶Ad tertiam,quæ eſt circa ea quæ meruimus, pertinet illud Greg.Leue quidẽ videtur, quòd iniuria percutimur,dum in actione noſtra conſpicimus, ꝙ peius eſt quod meremur. Habac.3.Ingrediatur putredo oſſibus meis, & ſubter me ſcateat,vt requieſcã in die tribulationis. ¶In quarta meditatione attendendus eſt ſtatus perſecutoris, qui eſt quaſi inſanus vel freneticus in ſeipſum manum inijciens, in cor ſuũ primò gladium mittens. Fratri vel filio inſano vel frenetico debetur cõpaſſio,nõ odiũ vel indignatio. Hanc meditationem inuenit Gl. Bedæ ſuper illud Lucæ 6.Benedicite maledicẽtibus vobis,&c. Medicus animarũ quos ad curandos proximos inſtruit,omnia quę ad ſalutẽ ꝓximorũ valere poſſũt, tolerare præcepit, vt tanquam à filijs ægrotantibus vel freneticis, ſi ſalus illorum id exigat, multa patiatur, donec infirmitas tranſeat.¶Item attendendum eſt, ꝙ perſecutor virga eſt patris miſericordiarum, illis, qui patientes ſunt,eſt aurea: impatientes verò habebũt ferream, quæ tanquam uas figuli confringet eos. Virga iſta in ſignum clementiæ extenditur filijs Dei:vnde non eſt odiẽda, ſed potiùs amplectenda.Eſther 5. Oſculata eſt Eſther virgã auream,quam oſtendit ei Aſſuerus. Qui virgam patienter ſuſtinent, tormentum malitiæ euadent.Sapient.3.Et non tanget illos tormẽtum malitiæ ſiue mortis. ¶Item attendendũ eſt in hac meditatione, quòd licet perſecutor in præſenti filios Dei pungat tamẽ in futuro eis mellificat. In Pſalm. Circundederunt me ſicut apes,&c. Apes etſi inferant compun-

punctionis dolorem, amãtur tñ, q̃a miniſtrant mellis dulcedinẽ. Similiter amãdi ſunt perſecutores, & toleranda eſt punctura ad tempus pp iucunditatem quæ ex ea ſequitur. Eccl. 1. Vſq; ad tẽpus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditatis. Gregor. Si illic dulcia appetimus, neceſſe eſt, vt priùs hic amara toleremus.

¶ *De tribulationibus.*

SEQVITVR de quinta meditatione quæ circa tribulationes verſatur. In qua primò attendendum eſt, à quo ſit tribulatio. A Deo enim eſt. Eccl. 11. Bona & mala, vita & mors, pauper tas & honeſtas à Deo ſunt. Et ita cũ ipſa ſit à ſummo bono, indubitanter ipſa bona eſt & amãda. Ipſa eſt munus datũ à Deo qui amãtiſſimus eſt: Vnde chara habenda eſt. Solent homines chara habere, quæ dãtur eis ab amiciſſimis ſuis, licèt ſint parui valoris. Ioan. 18. dicit Dominus Petro: Calicem quẽ dedit mihi Pater, non vis vt bibã illum? Tribulatio potio eſt data à ſapientiſſimo & fideliſſimo medico. Vnde non eſt timendũ infirmo de exceſſu. Q̃uo. n. excederet qui ſapientiſſimus eſt & fideliſſimus? 1. ad Corint. 10. Fidelis. n. Deus, qui nõ patietur vos tentari ſupra id q̃d poteſtis. In Pſal. Congregans ſicut in vtre aquas maris. Menſurat. n. amaritudines tribulatiõis. Exo. 15. Stetit vnda fluẽs. Iob cap. 38. Circundedi mare terminis meis, & poſui vectem & oſtia, dixi, Huc uſque venies, & non procedes ampliùs. ¶ Secundò attendendum eſt, quòd non ſolũ tribulatio eſt à ſummè bono, ſed etiam in ſummè bono fuit: ex quo manifeſtũ eſt, ipſam bonum eſſe. In eo enim nihil potuit eſſe niſi bonũ. Auguſtinus: Omnia terrena bona contempſit homo Chriſtus, vt contẽnenda monſtraret: & omnia terrena mala ſuſtinuit, quę ſuſtinẽda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in iſtis timeretur infelicitas. Idem: Vnicus ille de Patris ſubſtãtia natus, æqualis Patri, in forma Dei, Verbum, quo facta ſunt omnia, non habebat vbi flagellaretur: ad hoc autem carne indutus eſt, vt ſine flagello non eſſet. Qui flagellat vnicum ſine peccato, relinquet adoptatum, qui eſt cum peccato? ¶ Tertiò attendendum eſt, ꝙ tribulatio ad ſummum bonum ducit, & ideo indubitanter eſt bona. Gregor. Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum. ¶ Et notandum quòd quum tribulatio bona ſit, licèt amara ipſa non eſt proijcienda, vt faciunt quidam ſimiles illi, qui aſcẽdens in arborem nucis, inueniens amaritudinem in cortice fructus, eum proijcit, & ideo non guſtat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulatio-

lationem proijciunt, quum eius amaritudinem ſentiunt. Sapien. 3. Sapientiam & diſciplinam qui abijcit, infelix eſt. Prouerb. 3. Tene diſciplinã, & ne dimittas eam. ¶ Potiùs condienda eſt tribulatio quaſi quadruplici ſalſa. ¶ Prima eſt, conſideratio æternorum ſuppliciorum, quæ ſalſa eſt pungitiua: generat.n. timorẽ. Dedit Dñs metuentibus ſe, ſignificatiõnẽ, vt fugiãt à facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicij. Hæc ſignificatio eſt tribulatio: quia hoĩes futura mala nõ timent, ideo dñs adhibet præſentia mala, ꝑꝑ quę velint nolint, dolent, vt dolor prę ſentium introducat timorem futurorum. In Pſalm. Apprehendi te diſciplinam. Gloſſ. etiam ſi fugiat. Diſciplina præſentis tribulationis, tabula eſt, apprehendentes eam, à naufragio liberans: ſed in futuro tribulatio apprehẽdet & ſubmerget illos, qui eam nunc fugiũt. Iob 27. Apprehendet eum quaſi aqua, inopia. Virga Moyſi proiecta, verſa eſt in colubrum. Exod. 4. Sic tribulatio proiecta in mortem, &c. 15. Qui increpationes odit, morietur. Virga non occidit. Prouerb. 23. Si percuſſeris eum virga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideò rectè in virga intelligitur pœna trãſitoria: in colubro mors æterna. ¶ Secunda ſalſa eſt conſideratio æterni præmij. Hæc eſt quaſi aromatica. Gregor. Conſideratio præmij minuit vim flagelli. ¶ Tertia eſt, conſideratio paſſionis Chriſti. Auguſ. Magna conſolatio membris ex capite. 2. ad Tim. 2. Si compatimur, & cõregnabimus. Bern. Nũquid Chriſtus ſocium tribulationis à communione ſua patietur arceri? Sic confidens in cruce latro, eadem die cum eo fuit in paradiſo.

¶ *De multiplici Tribulationis vtilitate.*

QVARTA eſt multiplex vtilitas tribulationis. Et primò ponamus ſeptem vtiles effectus tribulationis, ſecundũ ſeptem proprietates ignis. Tribulatio enim per ignem in ſcriptura ſacra conſueuit ſignificari. Pſal. Igne me examinaſti. ¶ Notandum ergo, quòd tribulatio ad modũ ignis illuminat. Threnor. 3. Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis eius. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Daniel. 4. Septẽ tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur Altiſſimus in regno hominũ. Et ſubditur: Poſt finem dierũ ego Nabuchodonoſor oculos ad cælum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi. Hæc illuminatio figurata eſt in illuminatione Tobiæ, qui felle poſito ſuper oculos eius, viſum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis, intellige amaritudinem tribulationis. Tribulatio fugat ſtultitiam ab homine, & veram ſapientiam introducit. Prouerb. 22. Stultitia colligata eſt in

corde pueri, ſed virga diſciplinæ
fugabit eam. Iob.27. Sapientia
non inuenietur in terra ſuauiter
viuentium. Interlin. Nam ſi ve-
rè ſaperēt, in hoc exilio potiùs lu
gerēt. Gloſ. Qui vſq; adhuc vitæ
voluptatibus paſcitur, ab æternę
ſapiētiæ intellectu ſeparatur. Au
rū verò terræ. Heuilath optimū
eſt: quod interpretatur, dolens.
Gen.2. Eccl.24. Qui emittit diſci
plinam ſicut lucē. Eſa.28. Tantū
ſola vexatio dabit intellectum
auditui. Thren.1. De excelſo mi-
ſit ignē in oſſibus meis, & erudi-
uit me. Ier.6. ſm tranſlationem
LXX. Per omnem dolorem &
flagellū erudieris, Hieruſalem.
Prou. 29. Virga atque correptio
tribuit ſapientiā. Eccl.22. Flagel-
la & doctrina omni tempore, ſa-
pientia, id eſt, cauſa ſapiētiæ. Effi
cacior verò ad erudiendum vide
tur eſſe aliquando diſciplina ver-
berum, quàm diſciplina verbo-
rum. Vbi enim non poteſt diſci-
plina verborum, additur diſcipli-
na verberū. Item Eccl.22. Pūgēs
oculū deducit lacrymas, & qui
pungit cor, profert ſenſum. ¶ Se-
cūdo, emollit vt ignis ceram, vel
omnino liquefacit, vt ignis me-
talla dura. Iob 22. Deus molli-
uit cor meū. Pſal. Liquefacta eſt
terra ſicut cera. Cera igne modi-
co emollitur, & veterē imaginē
deponit, & nouam recipit: ſic cor
da non indurata modica tribula-
tione emolliūtur, & vetuſtatē vi-
tiorū deponunt, & nouitatē vir-
tutum aſſumunt: corda verò du
ra non liquefiunt ad ignem tri-
bulationis, niſi ſit tribulatio ma-
gna mortē inferens vel commi-
nans. Tunc vetuſtas vitiorū de-
ponit, & corda parata ſunt flue-
re in omnem modulū & formā
recte viuēdi, omnino parata ſta-
re ſacerdotis mandato. Tunc fit
ibi felix cōmutatio dexteræ ex-
celſi: vas.n. ignominiæ commuta
tur in vas gloriæ, & ſerui diaboli
efficiūtur filij Dei. Prou. 12. Ver
te impios, & nō erūt. Iob 28. Au
ro locus eſt in quo cōflatur. Hic
locꝰ, eſt ignis tribulationis. ¶ Ter
tiò, tribulatio hominē roborat:
ſicut ignis roborat laterem, quē
tñ videtur cōburere. Ad Roma-
nos 5. Tribulatio patientiā ope-
ratur: tribulatio roborat induran
do ſanctos, vt dentes leonis infer
nalis, q̃ ſunt hæretici, malorum
ſuggeſtores, detractores & perſe
cutores nihil poſſint in eos dēti-
bus diaboli. dicitur Eſa.3. Quare
atteritis populum meum, & fa-
cies pauperū cōmolitis? Patiētia
martyrum multos dentes extra-
xit de ore diaboli, quia viſa patiē
tia ſanctorū multi ad Chriſtū cō-
uerſi ſunt. ¶ Quartò tribulatio
deſtruit, & quaſi adnihilat vincu
la amoris, quibus aliquis liga-
tus eſt mundo. Vnde Danielis
tertio: Tres pueri qui ligati miſ-
ſi ſunt in fornacem, inuenti ſunt
ſoluti. Vnde accidit in homine q̃
tribulationē patitur, ſicut accidit,
quū Chriſtianꝰ populꝰ obſideret

quoddam caſtrum quod tenebāt Saraceni. Oppoſuerūt enim Saraceni quendam Chriſtianū nobilem captum, machinæ, ſperantes quòd in eam partem iacere nollēt lapides. Illo autem clamante, vt propter eum non deſiſterent ab impugnatione: cœperunt Chriſtiani lapides iacere, & primo lapidis ictu ruptus eſt funis quo ille ligatus pendebat. Vnde ille cadens in foſſatum abſtractus eſt à Chriſtianis, & ſic liberatus eſt: qui verè potuit Domino dicere, Dirupiſti Domine vincula mea. Catena illa quæ nos ligatos tenet, eſt amor viuendi: iuxta verbum Senecæ. Aliquando verò vno ictu tribulationis tædet aliquem viuere, & mortem deſiderat, cadens in profundum humilitatis. Eccleſi. 41. O mors bonum eſt iudicium tuum homini indigenti. Sicut adhæret cibus vaſi in quo decoquitur, niſi moueatur, & amittit ſaporem debitum & colorem: ſic cor hominis adhæret huic mundo per amorem, niſi tribulationem patiatur, ſecūdum illud Pſal. Conglutinatus eſt in terra vēter noſter. Nec eſt modica vtilitas, ſeparatio ab amore mundi, quum totum & ſolum malum hominis ſit amor mundi. Iuxta verbū Aug. Greg. Ipſe mundus dum tot amaritudinibus cruciat, dum calamitates ingeminat, quid aliud niſi vt nō ametur, clamat? Niſi tribulationes eſſent, homines Deum obliuiſcerentur, bonis temporalibus contenti. Greg. Electis ſuis Deus iter aſperū facit, ne dum delectātur in via, obliuiſcātur eorū quæ ſunt in patria. Baruch 4. Delicati mei ambulauerūt vias aſperias. Tribulatio eſt velut abſynthiū, quo hi qui ſunt paruuli ſpiritualiter, à temporali conſolatione ſeparantur, ſicut pueri aliqua amaritudine à lacte ſeparari ſolent. ¶ Quintò tribulatio hominem probat. Eccl. 27. Vaſa figuli probat fornax, & homine iuſtos tentatio tribulationis. Eiuſdem 2. In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis. Iob. 23. Probauit me quaſi aurum quod ꝑ ignē tranſijt. Tobiæ 12. Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret. In Pſal. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, &c. Grego. Nemo vires ſuas in pace cognoſcit. Si bella deſunt, virtutum experimēta non prodeunt. Idē: Improuidus miles eſt, qui ſe fortem in pace gloriatur: nemo quippe quantū profecit, niſi inter aduerſa, cognoſcit. ad Rom. 5. Patiētia ꝓbationē operatur. Gene. 27. Accede fili mi vt tangā te, & probē, vtrū ſis filius meus, an nō. ¶ Sextò purgat. Io. 16. Oēm palmitē q fert fructū, purgabit eū vt fructū plus afferat. Malach. 3. Sedebit cōflās & emūdās argentū, & purgabit filios Leui. Gre. Quod flagellū grano, qđ lima ferro, qđ for-

fornax auro, hoc tribulatio viro iuſto. Sed de quibuſdam poteſt dici illud Ierem.6.Fruſtra cõflauit conflator.Malitiæ enim eorũ non ſunt conſumptæ: argentum reprobũ vocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictũ ferrum, quod ex lima contrahit rubiginem.Non aurum, ſed paleam ſe oſtendit, qui in igne tribulationis non purgatur, ſed per impatientiam crematur.Matth.3. Paleas comburet igni inextinguibili.¶Septimò, tribulatio ad modum ignis deſiccat ab aquis deliciarum, & ſic conſeruat.Greg.in Paſtoral.Cor Salomonis idcirco funditus ſapientiã deſeruit, quoniam ipſum nulla diſciplina exteriùs cuſtodiuit. Tribulatio eſt, vt myrrha à putrefactione cuſtodiens. Hæc Paulum cuſtodiuit ne ſuperbiret.2.ad Corin. 12.Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet.Tribulatio viris Iſraelitis murus eſt à dextris & à ſiniſtris.Exodi 14.Erat aqua filijs Iſrael,quaſi murus ad dextram,& ad læuam.Tribulatio ſepit viã inferni, ne electi per eam incedant. Oſee.2. Sepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria. Tribulatio hominem ſeruat à furibus infernalibus. In hominibus voluptati deditis vitia abundant.Eſa.26.Iuſtitiam non fecimus in terra noſtra:ideo non ceciderunt habitatores terræ: id eſt, peccata.ad Romanos 7.Scio ꝙ habitat in carne mea peccatũ. Adam in delicijs quaſi in aqua dulci cõputruit. In tribulatione verò quaſi in aqua ſalſa ſeruatur homo à putrefactione. Greg.Liber homo per cibum ſibi mortẽ intulit, & reductus ad veniã ſub diſciplina melius viuit.Idẽ:Quo nos Deus duriùs ex diſpenſatione ꝑcutit, eo amplius ex pietate cuſtodit.Idem: Electũ ſuum diuina gratia tunc magis erudiendo cuſtodit, quũ quaſi ꝑcutiẽdo deſerit.Sic facit Deus eccleſiæ, ſicut Alexandrũ feciſſe legitur, ꝗ cinxit quoddam nemus igne ꝑꝑ ſerpentes.Sic Chriſtus igne tribulationis eccleſiam cingit, propter ſerpentes infernales.¶Præter effectus prædictos habet tribulatio multos alios effectus. ¶ Primus eſt,quod ſanat. Ipſa eſt medicina ſanans eos qui ſponte eam recipiunt:eos verò ꝗ eã recipere nolunt, inquinat: effunditur enim ſuper eos.Dauid:Calicẽ ſalutaris accipiã.Idẽ:Effunde irã tuã ſuper eos, ꝗ te non nouerunt.Eccl.28. Altiſſimus de terra creauit medicinã, & vir ſapiens non abhorrebit eam.Inuoluenda eſt hæc medicina quaſi ſub quadam nebula præſentis vtilitatis, ne homo abhorreat eam: vel admiſcenda eſt ei ſaccharo æternæ dulcedinis.ad Hebręos 12. Omnis diſciplina in præſenti non videtur eſſe gaudij, ſed mœroris : poſtea autem fructum pacatiſſimum exercita-

tis per eam reddet iuſtitiæ. Tribulatio eſt velut cauterium factum in membro minùs nobili ad ſanandum membrum magis nobile: moleſtia corporis infirmitatem ſanat mentis. Eccle. 10. Curatio ceſſare faciet peccata maxima. Prou. 13. Legatus fidelis, ſanitas. Fideliter agit tribulatio cũ eo, cui dñs mittit eam: operatur. n. ad eius vtilitatem, nõ ad volũtatẽ Eccl. 31. Infirmitas grauis ſobriã reddit aĩam, Prou. 27. Meliora ſunt vulnera diligentis, q̃ fraudolẽta odiẽtis oſcula. Cauteria videntur eſſe vulnera, quũ tñ potius ſint remedia. Sic tribulatio videtur eſſe aduerſitas quũ potiùs ſit remediũ à Deo datũ. Eccl. 7. Melior eſt ira riſu. Ira, inquam, aduerſitatis, riſu proſperitatis. Dicit Greg. de beato Benedicto, qui propter tentationem carnis proiecit ſe in ſpinis, quòd vulnere corporis ſanauit vulnus mentis. Idem. Quis neſciat quòd multo melius eſt ardere flãmis febrium, quàm igne vitiorũ? & tñ cùm febre corripimur, quia vitiorum æſtu, qui occupare nos poterat, conſiderare negligimus, de percuſſione murmuramus. Idem: Durum non æſtimes eſſe quod pateris, dum æternis cruciatibus ab interna paſſione liberaris. Idem: Diuina diſpenſatione agitur, vt prolixiora vitia prolixior ægritudo exurat: item tribulatio hominem incitat, vt Deum requirat. Eſaiæ 26. Domine, in anguſtia requiſierunt te. In Pſal. imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Idem: Quum occideret eos, quærebant eum, Oſee 6. In tribulatione ſua mane conſurgent ad me. In Pſal. Conuerſus ſum in ærũna mea, dum configitur ſpina. Exodi 22. Vrgebãt Aegyptij Iſraelitas exire de Aegypto. Et filius prodigus fame vrgente redijt ad patrem ſuum. Lucæ 15. Item accelerare facit. In Pſalm. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. ad Hebr. 4. Feſtinemus ingredi in illam requiem. Saltem deberet qui à Deo flagellatur, intelligere, quòd iumentum percuſſum videtur agnoſcere, ſcilicet quòd percutiatur, quia erat extra viam: vnde redit ad viam, vel quia nimis lentè incedebat, vt greſſum acceleret. Sic quòd flagellatur à Deo, ſi extra viam erat per mortale peccatum, debet redire ad viam, deſerendo peccatum: ſi in via erat, ſed lentè incedebat, pauca bona agendo, accelerare debet greſſum, plura bona agendo. Item tribulatio conſolationem meretur. Eſa. 61. Vt ponerent conſolationem lugentibus Sion. In Pſal. Secundum multitudinem dolorum meorum, &c. Idem: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Deutero. 8. Afflixi te penuria, & dedi tibi manna. Itẽ tribulatio virtutes iuuat. Hiero.

Adiutrix virtutũ eſt tribulatio. Ipſa valeat ad timorem, dum pęnas futuras facit intelligi. Greg. Si Deus tam aſperè percutit, vbi parcit, quàm aſperè percutiet, vbi non parcet? Idem: Diſtrictus iudex quanta illic diſtrictione feriet quos reprobat, ſi hic cruciat quos amat? Lucæ 23. Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? Ierem. 25. Quum noluerint accipere calicẽ de manu tua, vt bibant, dices ad eos: Bibẽtes bibetis, &c. quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum eſt nomẽ meum, ego incipio affligere, & vos quaſi innocẽtes, & immunes eritis? non eritis immunes. 1. Petr. 4. Tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si aũt primùm à nobis, quis finis eorũ, qui non credunt Euãgelio? Item valet ad ſpem, ad Roma. 15. Vt per patientiam & conſolationem ſcripturarũ, ſpem habeamus. Meritò ſpẽ habet de regno æterno, qui monetã habet, qua ipſum emitur. Moneta iſta ab electis non reprobanda, eſt tribulatio. Iob 5. Increpationẽ dñi ne reprobes. Item valet ad charitatem, dum facit intelligi quid pro nobis filius Dei fecerit, quũ pro nobis morti ſe expoſuit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c. Item valet ad humilitatem. Iob 6. Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum. Item valet ad pietatem. Homo enim in delicijs nutritus, neſcit alijs compati. Ierem. 44. Fertilis fuit Moab ab adoloſcentia ſua. Et ſubditur: Non eſt transfuſus de vaſe in vas. De vaſe (inquã), iuſtitiæ, in vas miſericordiæ. Filius Dei compaſſionem didicit patiendo. Hebræ. 4. Non habemus pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia. Item tribulatio ſignum eſt diuini amoris. Apocal. 3. Quos amo, arguo & caſtigo. Aemulare ergo, & age pœnitentiam. Prouerb. 13. Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit, inſtanter erudit. Eccleſ. 30. Qui diligit filium ſuum, aſſiduat ei flagella, vt lætetur in nouiſſimo ſuo. ad Heb. 12. Quem diligit Deus caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In eodem: Quis filius quem non corripiat pater? Et iterum: Si extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri, & non filij eſtis. Auguſtin. Si exceptus es à paſſione flagellorum, exceptus es à numero filiorũ. Idem: Noli eſſe iniquo ſenſu & puerili, vt dicas, plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere quicquid vult, quàm me: quia ſi me mouero contra eius iuſſionẽ, flagella inuenio: potius gaude ſub flagellis, quia tibi ſeruatur hæreditas. Illis ad tẽpus parcit, quos in æternum damnabit. Idem: Quid mirum, ſi flagellat cuſtodiens paruulos Dominus,

quos grandes quærit hæredes? Idem: Non timeas flagellari, ſed exhæredari. Grego. Niſi correctis Deus hęreditatem dare diſponeret, erudiri eos per moleſtias nō curaret. Idē: Ne quæraris de verbere, dum neſcis quæ te maneāt præmia in retributione. Tribulatio in præſenti ex pietate datur. Greg. Ideo Deus hic quibuſdam parcit, vt eos in perpetuū feriat: ideo aūt hic ferit, non parcendo. vt in æternum parcat. In Pſalm. Deus tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in adinuentiones eorum. Amos 3. Tantummodo vos cognoui ex oībus cōgregationibus terræ: idcirco viſitabo ſuper vos iniquitates veſtras. 2. Machab. 6. Non ſinere peccatoribus ex ſnīa agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij indicium eſt. Greg. Electi quique timent, ne vltio quæ ſuſpenditur, in fine grauior ſeruetur. Feriri paterna correctione deſiderant, & dolorē vulneris, ſalutis medicinam putant. Gaudere debet infirmus, quum videt cæleſtem medicum intromittere ſe de eius infirmitate, & ex hoc ſperare ſalutem. Illi qui in omnibus in mundo iſto proſperātur, ſunt quaſi infirmus deſperatus, cui nihil quod petat negatur. Grego. Deſperatis ægris medici, quicquid popoſcerit, dari præcipiunt: & eis qui reduci poſſunt ad ſalutem, quæ appetunt, dari contradicunt. Idem: Continuus ſucceſſus temporalium, eſt certum futuræ calamitatis indiciū. Vitulus mactādus, liber ad paſcua mittitur. Gregor. Iniuſtus ad debitam mortē currēs, effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli qui mactandi, ſunt in liberis paſcuis relinquuntur. Iuſtus à delectationis tranſitoriæ iucunditate reſtringitur, qui etiam nimirum vitulus ad laboris vſum deputatus, ſub iugo retinetur. ¶ Aliquando quod videtur eſſe miſericordia, verè eſt ira: & quod videtur eſſe ira, verè eſt miſericordia: Auguſt. ad Marcellinum: Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quia nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur. Sed peruerſa & aduerſa corda mortalium felices res humanas putant, quum tectorum ſplēdor attenditur, & labes non attenditur animorū: quum theatrorum moles extruuntur, & effodiūtur fundamenta virtutū: quum glorioſa eſt effuſionis inſania, & opera miſericordiæ deridentur: cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur hiſtriones, & neceſſaria vix habent pauperes. Hæc ſi Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius: ſi impunita dimittit, tunc punit infeſtiùs: quū verò euertit ſubſidiū vitiorum, & copioſas libidines inopes reddit, miſericorditer aduerſatur. Eſa. 25. Miſereamur impio.

impio. Et ſubditur: Et non diſcet facere iuſtitiam. Auguſt. in 2. lib. Confeſſ. Tu ſemper aderas miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergẽs offenſionibus omnes illicitas iucũditates meas, vt ita quærerem ſine offenſione iucundari. Idem: Percutis vt ſanes, & occidis nos, ne moriamur abs te. Idẽ 5. lib. Patiebar in cupiditatibus meis amariſſimas difficultates, te tãto magis propitio, quã to minùs ſinebas mihi dulceſcere quod non eras. Idem 7. li. Acie conturbata & tenebrata mentis meæ, acri collyrio ſalubriũ dolorũ de die in diem ſanabatur: Ezech. 16. Auferetur zel⁹ meus à te & requieſcã, nec iraſcar amplius. Oſeę 4. Non viſitabo ſuper filias veſtras, quũ fuerint fornicatę. Itẽ tribulatio Dei ſocium efficit, ſecundum illud Pſal. Cũ ipſo ſum in tribulatione. Et iterũ: Iuxtà eſt dominus his qui tribulato ſunt corde. Bernard. Quantumcũque ſæuiat tribulatio, non putes te derelictum, ſed memineris ſcriptum eſſe. Cum ipſo ſum in tribulatione. Et Dan. 3. Vidit Nabuchodonoſor in fornace cum tribus pueris quartum ſimilem filio Dei. Eſa. 43. Quum ambulaueris per aquas, tecũ ero. Gregor. Da mihi ſemper tribulationem, vt ſemper poſſis eſſe mecum. Itẽ tribulatio eſt quaſi via ſtrata & munda, quum proſperitas via ſit lutoſa. Vñ quũ Deus de proſperitate educit hominẽ, & ponit in ſtatu aduerſitatis, deberet lætari, dicens cum Dauid: Eduxit me de lacu miſeriæ, de luto fæcis, & ſtatuit ſupra petrã pedes meos, & direxit greſſ⁹ meos. Item tribulatio hominem proficere facit. In Pſal. In tribulatione dilataſti mihi. Sine tribulatione homines dormiunt ſomno pigritiæ: ſed tribulatio excitat eos, vt ignis in domo ſuccenſus, & vt aqua nauem ſubintrans. Matt. 8. Domine, ſalua nos, perimus. Auguſtinus: Ideo prẽmuntur iuſti in eccleſia, vt preſſi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificẽt Deum. Item tribulatio virtutem perficit. 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur.

¶Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis. Primò, quia purgat virtutes, vt ignis aurum. Gregor. Fornax tribulationis ligna vitiorum incinerat, & aurum purgat. Secundò, quia hoſtem debilitat: corpus ſcilicet. Tertiò: quia magnitudo tribulationis occaſionem dat, vt Deus gratiam augeat. 1. ad Corinthios 10. Fidelis eſt Deus, qui non permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione prouẽtum: id eſt, virtutis augmentum. Quartò, quia ſecundùm verbum Senecæ, multùm adijcit ſibi virtus laceſſita. Et ſecundùm Gregorium, ignis flatu premitur, vt creſcat. Item tribulatio patienti debita ſoluit. Lucæ ſexto: Dimittite, & di-

mittetur vobis. Quũ capti apud Saracenos mendicare cogantur redemptionem ſuam, fatui ſunt capti à diabolo, ſi aurum, & argẽtum vnde poſſunt ſe redimere, gratis ſibi oblata recuſant. Prou. 13. Redemptio animæ viri, propriæ diuitiæ. Tribulationes diuitiæ propriæ hominis dicuntur, quia homo occaſio earum fuit. Thren. 3. Non humiliauit ex corde ſuo, & abiecit filios hominũ. Sapient. 1. Deus non fecit mortẽ. Eccle. 2. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe. ¶ Et notãdum ꝙ magna Dei miſericordia eſt, ꝙ pro pœnis futuris recipit retributiones præſentes. Tale.n.eſt, ac ſi ille cui debentur marcæ auri, & argenti, reciperet pro eis fabas vel lapillulos, quibus facta eſt computatio: plus.n.eſt faba vna reſpectu marcæ argenti, ꝗ trãſlatio pſens reſpectu pęnæ futuræ. Ezechiel. 4. Diem pro anno dedi tibi. ¶ Tribulatio ſuccurſus eſt homini à Deo miſſus. Quod tripliciter oſtendi põt. ¶ Primò ſic: Si dom' alicuius igne eſſet ſuccenſa, quã per ſe non ſufficeret extinguere, aquã ſibi oblatam cum gaudio ſuſciperet, & obſequiũ non perſecutionẽ reputaret: quanto magis quum domus conſcientiæ ſuccenſa eſt igne concupiſcentiæ, aquam tribulationis debet reputare ſuccurſum, & non aduerſitatẽ vocare, quia non eſt aduerſus eum: ſed proſperitatem, quia ꝓ ipſo eſt. Sed ſunt aliqui qui fugiunt, quum nihil eos perſequatur. Prouerbior. 18. Fugit impius neminem perſequente. ¶ Secundò ſic: Si aliquis ab hoſtibus ſuis duceretur ſuper equum velocem ad locum vbi eſſet occidendus, gratum haberet, ſi quis equum illum vulneraret vel occideret, vt ſic ab hoſtibus liberaret, & hoc reputaret ſuccurſum, non nocumentum: quantum ergo gratus debet eſſe ei, qui corpus ſuum laſciuum in quo ad mortẽ æternam ducitur, infirmitate vel alio modo lædit, vt ſic à dæmonibus liberetur? Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortẽ. ¶ Tertiò ſic: Si duellum committeres cum aliquo, & videres hoſtem tuum tibi præualere, gratum haberes ſi quis hoſtem illum debilitaret intantum, vt ei præualere poſſes. Quaſi duellum eſt inter carnem, & ſpiritum. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Galath. 5. Vnde ille qui videt præualere carnem aduerſus ſpiritum, magnas gratias debet agere Deo, ſi infirmitate vel alia tribulatione carnem eius debilitet, vt à ſpiritu ſuperetur. Iob. 40. Memento belli, nec vltra addas loqui. Gregor. Ac ſi diceret, tanto te ad diſciplinam patris exhibe placidũ, quanto te proſpicis ad bella infirmum. Si occulti hoſtis contra te bellum conſideras, quicquid à me pateris, non accuſas. ¶ Item tribulatio ſanctis occaſio eſt

eſt pugnæ, & per conſequens victoriæ & coronæ. 2. Timoth. 2. Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Greg. Inimicus humani generis callidè inſidians, fraudem quam contra ſanctum Iob parauerat, pertulit, quia ſancto viro quot occaſiones intulit, quaſi tot cauſas victoriæ miniſtrauit. Sapien. 10. Certamen forte dedit ei vt vinceret. Non eſt timēda tribulatio electis Dei, quū Deus eam mittat illis, vt ab eis vincatur. Item tribulatio pondus eſt, ad quod præmium cæleſte tradetur nobis: ideo non eſt optanda eius diminutio. 1. Corin. 4. Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis, ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. ¶ Item tribulatio materia eſt coronæ noſtræ. Bernardus: Si pœnitentia noſtra crudeli miſeratione minuitur, paulatim gemmis corona noſtra priuatur. Iaco. 1. Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniam quū probatus fuerit, accipiet coronā vitæ. Tribulatio præſens vertetur in gaudium, ita ꝙ pro vna gutta tribulationis, erunt quaſi mille modij gaudij. Ioann. 16. Vos contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Baruch 4. Qui induxit nobis mala, ipſe rurſus adducet nobis ſempiternam iucunditatem cum fame noſtra. Eſa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſert⁹ ſum tui. Mutatio iſta tribulationis in gaudium, figurata eſt Ioan. 2. in mutatione aquę in vinum. Præeligenda eſt aqua tribulationis in vinum gaudii mutando, vinum gaudij temporalis mutando in aquam æternæ tribulationis. De hac mutatione habes Luc. 6. in diuite, & Lazaro. Bernardus: Ego ſanè diuitem de quo Saluator facit mentionem in Euangelio, in nulio audio accuſari, niſi quòd induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide: ſi crudelitatis eum arguimus, quòd ſubſtantiam mundi habens, & vidēs fratrem ſuum egere, clauſerit viſcera ſua ab eo: quid dicturi eſtis qui tot videtis Lazaros eſurientes & nudos, & plus de iumentis veſtris & eorum phaleris, quàm de illorum miſerijs cogitatis? Sed ad tremendum iudicium Abrahæ veniamus. Memēto fili quòd receperis bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Verum vtrunque eſt, negari non poteſt, fer ſententiam, quia paucis expreſſa eſt ſumma negotij. Ille bona, & iſte mala accepit: nunc autem hic conſolatur, tu autem cruciaris. Expergiſcimini ebrii & flete: terribilis in iudicijs Deus ſuper filios hominum. Hæccine eſt cruciatuū cau

ſa tota, ꝙ in ſeculo bona receperat? Ita planè: neq;.n.nos ad hoc de paradiſo voluptatis diuina animaduerſio eieciſſe videtur, vt alterũ ſibi hic paradiſum adinuẽtio humana pararet. Legitur, Ioãnem Euangeliſtam virgas, & lapides communes in aurum, & lapides pretioſos conuertiſſe: quis virgas illas, & lapides illos, ſi indubitanter crederet ea conuertẽda eſſe in aurum & pretioſos lapides, non amaret? ¶ Item tribulatio virga Moyſi eſt, in qua mirabilia fiunt. Per eam aqua de petra educitur. Aqua, inquam, lacrymarum de cordibus duris, & quaſi petrinis. Per ipſam etiã veri Iſraelitæ à Pharaone infernali & eius exercitu liberantur. Tribulatio ſeruos Dei liberat ab hoſtibus: ſicut flagellis pecora ad caſtrum vrgẽtur, ne à prædonibus rapiantur. ¶ Tribulatio locus eſt, quẽ filius Dei elegit in hoc mundo ad manendum. Bern. Chriſt⁹ qui non fallitur, elegit quod carni eſt moleſtius. Id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & hic eſt locus filiorum Dei in mũdo iſto. Oẽs.n. qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionẽ patientur propter iuſtitiã. 2. Tim. 3. Qui cor nobile haberet, potius eligeret eſſe cum filijs Dei in tribulatione, quàm cum damnatis in tẽporali proſperitate. Heb. 11. dicitur de Moyſe, ꝙ negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Dauid: Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Si aqua amara transeundo per terram, dulcis efficitur, & ſi vinum tranſiens per garyophyllos, garyophyllatum efficitur, & vinum in quo abluuntur reliquiæ, ſanctum reputatur: tribulationes quæ per Chriſtum trãſierunt, & alios ſanctos, quaſi ſanctæ habendæ ſunt. Sanctitatis verò earum ſigna eſſe videntur, mirabilia quæ ipſi operantur. Qui enim mortui fuerunt in delicijs viginti annis vel amplius, ſuperueniente eis forti tribulationes ſuſcitantur. Nullæ reliquiæ in mũdo iſto tot & tantas infirmitates ſanare videntur, vt tribulationes, per hoc quòd in Chriſto fuerunt: & crux iam videtur eſſe vncta, eò ꝙ in Chriſto qui vnctus eſt, fuit. Vnde cruces in conſecratione eccleſiarum oleo inunguntur. Bern. loquens de illo verbo, Qui fingis laborem in præcepto. An non labor fictus, iugũ ſuaue, crux inuncta? ¶ Et notãdum, ꝙ cùm tribulatio in Scriptura ſacra per aquã deſignetur: vt Cantic. vlt. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Septem ſunt effectus vtiles tribulationis, ſecundùm proprietates aquæ. Primus eſt, quòd hoſtes ſpirituales ſubmergit, vitia ſcilicet & dæmones. Exod. 15. Operuit aqua tribulantes

lantes eos:vnus ex eis non remāſit. Secundus eſt, ꝙ fideles nutrit, ſicut aqua piſces. Eſa. 50. Computruerunt piſces ſine aqua. Et notandum, ꝙ aqua amara dulces nutrit piſces & magnos. Cete grādia non inueniūtur niſi in mari. Aliæ aquæ nutriunt piſciculos: ſic homines magnæ virtutis nutriuntur in aquis tribulationū. Tertius eſt, ꝙ munit, ſicut aqua munit caſtra quæ cingit. Vnde Iob 3. dicitur de amicis Iob, Nemo ei loquebatur verbum: videbant enim dolorem eſſe vehementem. Quartus eſt, ꝙ aqua eleuat nauem, dum creſcit. Geneſ. 7. Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime à terra. Sic tribulatio electos Dei exaltat, & proficere facit. Econtrario dicitur de malis. Iob. 17. Cor eorum longè eſt à diſciplina, propterea non exaltabuntur. Quintus eſt, ꝙ ad modū aquæ mundat. Vnde ſponſæ regis cæleſtis veſtem de byſſo præparat. De qua Apoc. 19. Datum eſt ei cooperire ſe byſſo candido & ſplendenti. Apocal. 7. Hi qui ſunt amicti ſtolis albis, qui ſunt, & vnde venerunt? Et dixit illi, Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna. Sextus eſt, ꝙ vinum temporalis gaudij temperat, ne cordibus debilibus noceat. Vinum enim gaudij temporalis homines infatuat, ſi bibant illud purum, vt patet in Salomone, Eccleſ. 2. Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur. Septimus eſt, ꝙ ignem libidinis extinguit: vt patet in monacho illo q̄ de luxuria tentabatur, quem abbas ſuus iuſſit ab alijs infeſtari: qui poſtea interrogatus ſuper illa tentatione, reſpondit: Mihi viuere non licet, & fornicari libet?

¶ Item notandum, ꝙ tribulatio ad multiplicationem bonorum iuuat. Exod. 1. Quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur. Item in bono ſuſtentat. Eccl. 2. Suſtine ſuſtentationes Dei. Suſtētationes ſunt tribulationes. Greg. in Moralib. Ipſo infirmitatis noſtrę pondere deorſum quotidie ducimur, vt mira manu artificis per ſubuenientia flagella releuemur. Econtrario proſperitas in malo ſuſtentat. Greg. in Moralib. Difficiliùs malum corrigitur, quod proſperitate fulcitur. Idem: Qui à Deo auertitur & proſperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto zelō diſciplinæ inuenitur alien⁹. Item tribulatio ad Deū trahit. Bern. ſuper Cant. Trahimur cū tribulationibus, & tentationibus exercemur. Aug. Cùm moleſtiæ in huius vitæ fragilitate crebreſcunt, æternam requiem nos deſiderare cōpellūt. Mundus quippe iſte periculoſior eſt blandus, q̄ moleſtus, & magis cauendus eſt cum ſe illicit diligi, quàm eùm admonet cogitq́; contemni. Tribulatio viam electorum aſperā efficit, ne eos magis diu perge-

 re,

re, q̃ citò peruenire delectet, ſm verbũ Greg. Tribulatio porta eſt regni cælorũ. Hæc porta Dñi, iuſti intrabunt in eam. Lucæ vlti. Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam ſuã. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ cælorũ. Et vt vno verbo dicamus, adeò vtiles ſunt tribulationes, ꝙ hi qui eas ſuſtinent, beati à Dño reputantur. Lucæ 6. Beati, qui nunc fletis, qm̃ ridebitis. Matt. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, &c. Iob 5. Beatus qui corripitur à Dño. Iac. 1. Beatus vir q̃ ſuffert tentationem. Eiuſdem 5. Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt. 1. Pet. 3. Si quid patimini ꝑꝑ iuſtitiã, beati. Eiuſdem 4. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: ideo tribulatio cũ gaudio eſt ſuſcipienda. Act. 5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, &c. Iac. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis. 1. Pet. 4. Communicãtes Chriſti paſſionibus, gaudete: vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Matt. 5. Gaudete, & exultate, quoniã merces veſtra multa eſt in cælis. Simile Luc. 6.

De diuiſione Patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ perſecutionis, & dæmoniacæ impugnationis. Cap. IIII.

CONſequenter ponendæ ſunt diuiſiones pertinentes ad patientiam. Notandum ergo, ꝙ ad patientiam pertinet patienter ferre Dei correctionem, hominum perſecutionem, dæmonum impugnationem. Scriptura verò ſacra multùm beatificat patienter ſuſtinentes prædicta. ¶ Suſtinẽtes Dei correptionem beatificantur. Iob 5. Beatus vir qui corripitur à Domino. Correptio Dei ꝓcedit ex magno amore. Eſa. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, Ieſſe interpretatur incendium. Reſpuere Dei correptionem, periculoſum eſt valde. Eccleſia. 21. Qui odit correptionem, minuetur vita. Eiuſdem 21. Qui odit correptionem, veſtigium eſt peccatoris. ¶ Dei correptio eſt, ægritudo corporis, quæ cum gaudio recipienda eſt, quia vtiliſſima. Multum enim debilitat hoſtem familiarem (corpus ſcilicet) & ſubdit ſpiritui. Cùm infirmor, tunc potens ſum, 2. Cor. 12. Et in infirmitate experitur homo virtutem animi. Seneca: Nõ in mari tãtùm aut prælio vir fortis apparet: ſed exhibetur etiam & in lectulo virtus. In Vitis patrum, cùm quidam peteret à Ioãne eremita, vt ſanaret eũ à tertiana. Reſpondit: Rem tibi neceſſariã cupis abijcere: vt enim corpora nitro, ita anima languoribus & caſtigationibus purificatur. Et quidam ſenex infirmanti diſcipulo dixit: Ne contriſteris ex infirmitate vel plaga corporis. Si enim ferrum es, æruginẽ amittis. Si verò aurum es, per ignem proba-

probatus, à magnis ad maiora proueheris. Et cùm quidam miles rogaret quendã virũ ſanctũ, vt à morbo liberaret eũ cũ precibus ſuis: vir ſanctus audito ab eo quòd melior eſſet in ægritudine, & deuotior quàm in ſanitate, dixit: Oro Dñm vt ſeruet te in ſtatu, in quo melior es. Dicebat quidã, ꝙ cùm Deus dat infirmitatẽ alicui, ſi pro ea ſeruiret ei centum annis, non eſſet nimis. Prouerb. 20. Liuor vulneris abſterget mala. Eccl. 11. Malitia vnius horę obliuionem facit luxuriæ magnæ. Idem etiã dicebat, quòd diues eſt Chriſtianus, qui non habet niſi vnam ſolam febrem quatuor acceſſionum, vel etiam ſolam ephimeram, dum ſolùm ſciat & velit de illa cum Deo negotiari. Aegritudo corporis citatio eſt de pace facienda cum Deo: ſi fuerit ad mortem, peremptoria: ſi non fuerit, dilatoria. Pax verò ad quã eſt citatio, valde honorabilis eſt peccatori: omnes enim offenſæ ei à Deo remittuntur, & inſuper pax eius regno cælorũ quaſi emitur. Gaudere debet qui infirmatur de hoc ꝙ vilis domuncula eius incipit deſtrui, cùm ſpem habeat domum regiã ſe habere in cœlis. 2. ad Corint. 5. Scimus quoniã ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationẽ ex Deo habeamus, domũ non manufactã, ſed æternam in cælis. ¶ Et notãdũ, quòd ſuper illud Matthæi 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. oſtẽdit glo. Bedæ, quòd quinq; modis infirmitates contingunt. Primò, vt merita iuſtis per patientiam augeantur, vt Iob. 2. Secundò, ad cuſtodiam virtutum, vt in Paulo 2. Corint. 12. Tertiò, ad corrigenda peccata, vt lepra Mariæ. Num. 12. Quartò, ad gloriam Dei, vt cæco nato. Ioan. 9. & Lazaro, Eiuſdem 11. Quintò, ad initium pęnę, vt Herodi. Act. 12. Patientes perſecutiones beatificantur. Matthæi 5. Beati, inquit, qui perſecutionem patiũtur, &c. Perſecutor præparat tibi coronã æternam. Noli odire vel repercutere fabricatorẽ coronæ tuæ. In Pſal. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam. Suſtinentes dæmonum impugnationes, beatificãtur. Iac. 1. Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniã cùm proba tus fuerit, &c.

De tentationibus dæmonum. Et primò ꝙ dæmones tentent homines: de utilitate tentationũ, de modo tentãdi quem habet tentator, & de modo repugnandi quem debet habere qui tentatur. Cap. V.

Circa tetationes, Primò oſtendemus quòd dæmones impugnẽt homines. Cùm enim ipſi ſint inuiſibiles, & pugna eorum inuiſibilis eſt, nec agnoſcitur niſi oculis cordis: ignorantia verò eius periculoſa eſt homini: non enim repugnat qui ſe impugnari ignorat: grande periculum eſt habere

habere iuxta ſe hoſtem ſuum, ſi homo hoc neſciat. Hiero. Tunc maximè impugnaris, cùm te im pugnari neſcis. Secundò, oſtendemus vtilitates tentationũ, vt magis patienter ſufferãtur. Tertiò, tãgemus de modo impugnãdi quẽ habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur. ¶ Circa primum, notandum, quòd impugnatio quã diabolus facit homini. Primò certificari põt ex 3. Geneſ. vbi ſerpẽs mulierem decepit, & Deus ibidẽ oſtendit impugnationẽ iſtam eſſe duraturam, dicens ad ſerpentem: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius. ¶ Secundò ex libr. Iob 1. & 2. cap. vbi ſathan petijt à Domino vt permitteret eum impugnare Iob. Et eiuſdem 7. legitur: Militia ẽ vita hominis ſuper terram; & alia translatio habet, tentatio eſt vita, &c. Item Matth. 4. & Lucæ 4. vbi diabolus Dominum tentauit. Et ſecũdùm Aug. aſſumpſit diabolus formam humanam, quod permiſit Dominus, vt tentatiò nobis certior fieret. 1. ad Cor. 7. Reuertimini in idipſum, ne tentet vos ſathanas. Matth. 27. Vigilate, ne intretis in tentationem. ad Epheſ. 6. Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguine, &c. Actu. 5. Cur tentauit ſathanas cor veſtrũ? Et de beato Martino legitur, quòd multoties diabolus ei apparuerit in forma humana. Similiter de beato Antonio, cui apparuit in forma pueri nigri, & in forma etiam animalium diuerſorum generum. Simile legitur de multis alijs ſanctis. Augu. in ſermonibus: Præmonitos vos eſſe volo, nemınẽ ſuper terrã abſq; tẽtatione victurum, vt cui forte tollitur aliqua, aliã ſecurus expectet.

¶ *De vtilitate tentationum.*

Circa 2m, notandum, ꝙ tentatio ad multa vtilis eſt. Primò erudit. Eccl. 34. Qui non eſt tẽtatus quid ſcit? Iterũ: Qui non eſt tentatus, qualia ſcit? Et iterũ: Qui non eſt tentatus, pauca recognoſcit. Iudic. 3. Hæ ſunt gentes quas reliquit Dñs, vt his erudiret Iſraelem. Secũdò humiliat. Greg. Dum vitia nos tentant, proficientes in nobis virtutes humiliantur. Idẽ Iebuſæum Iſrael tolerat, vt humana mens de ſe humilia ſentiat, dũ minima non ſuperat. Tertiò, negligentiam repellit. Gloſ. ſup illud: Proba me Deus, & tẽta me. Ideo dicit tenta: quia niſi tentaret, negligẽtes eſſemus. Quartò, virtuti addit. Seneca: Multum adijcit ſibi virtus laceſſita. In Vitis patrũ dixit quidam abbas: Cruda tegula ſi mittatur in flumen, ſtatim diſſoluitur, cocta non. Ita eſt homo habẽs ſapientiam carnalem, qui non eſt tentationum igne decoctus. Quintò ſeruat. Greg. Niſi Pſalmiſta per tribulationes ſe melius ſeruari noſſet, non diceret, Proba me Domine, & tenta me.

Idem

Idem in Moralibus. Cum per tẽtationẽ humilitas proficit, proſpera eſt ipſa aduerſitas, quæ mẽtem ab elatione cuſtodit. Idem: Cum tentamur vitijs, diuina diſpenſatione nobiſcum agitur, ne virtutibus quibus proficimus extollamur. 2. ad Corinthi. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c. Gregor. in Moralibus: Tunc interius bene cuſtodimur, cum per diſpenſationẽ Dei tolerabiliter tẽtamur exterius, aliqñ vitijs, aliqñ preſſuris. Nec tentatio exterior culpas perficit, quia interior intentio ſurſum trahit. Nec ſurſum interior intentio in ſuperbiam eleuat, quia tentatio exterior humiliat. Sic magno ordine cognoſcimus in interiore profectu, quid accepimus, in exteriore defectu, quid ſumus. Sextò, virtutem hominis notificat. Deute. 13. Tentat vos Deus veſter, vt palàm fiat, vtrũ diligatis eum, an nõ. Septimò, Deum glorificat. Pſal. Eruam te, & glorificabis me. Octauò, populum ædificat. Tob. 2. hãc tentationẽ ideò permiſit euenire illi, vt poſteris daretur exẽplum patientię illius. Nonò, ei qui tẽtatur in pręſenti, honorem acquirit. Vnde legitur de beato Antonio, quòd cũ quadam nocte à dæmonibus eſſet laceratus, ſubito radius quidam lucis & dæmones, & tenebras effugauit, ſtatimq́; ſanatus Chriſtum præſentem intelligens, dixit: Vbi eras Ieſu bone, vbi eras? quare principio non affuiſti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eum ait: Antoni hic eram: ſed expectabã videre certamẽ tuum. Nunc autem quia viriliter dimicaſti, in toto orbe te faciam nominari. Decimò, in futuro coronat. 2. ad Timo. 2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Et Iac. 1. dicitur de ſufferente tẽtationem, ꝙ cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Tob. 3. Hoc autẽ pro certo habet omnis qui colit te: q̃a vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur.

¶*De modo impugnandi, quem habet tentator.*

SEQVITVR de modo impugnandi, quem habet tentator. Notandum ergo ꝙ modi impugnandi quos habet, quaſi infiniti ſunt. Vnde Paulinus eṗs Auguſtino: Hoſtis noſter cui mille nocendi artes, tam varijs expugnandus eſt telis, q̃ impugnat inſidijs. tñ nos cauſa breuitatis de paucis dicemus. Bernar. quatuor ſpecies impugnationis eius diſtinguit, loquens de illo verbo Pſal. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c. His verbis ſignificatæ ſunt quatuor tẽtationes quibus vndiq; circũdati neceſſe habem⁹ ſcuto dñi circundari antè & retro, à dextris & à ſiniſtris. Timor afflictionis nocturnus eſt & planè tenebroſus, quia abſcõdit ab oculis, ꝙ nõ ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriã quę reuela-

reuelabitur in nobis. Sed facile hunc radius veritatis exuflat. Ingerit enim oculis cordis peccata quæ fecimus, nunc æterna ſupplicia, nunc æterna præmia, nũc ea quæ pro nobis pertulit Chriſtus. Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis, nox receſſit. Sed time ſagittam quæ in die leuiter volat, ſed non leue vulnus infligit. Hæc ſagitta vana eſt gloria, quam oportet cauere feruentiores, ne deſerant ſcutum veritatis. Quid enim tam contrarium vanitati? Deinde ſubdit: Primò à ſiniſtris pulſat diabolus puſillanimitate. Deinde à dextris humanis laudibus. Si ſic non proficit, dicit: Viribus deijcere nequeo, ſed fortè decipere poſſum alicuius ingenio proditoris. Negotium perambulãs in tenebris eſt ambitio, ſubtile malum, ſecretum virus, peſtis occulta, doli artifex, mater hypocriſis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutũ ęrugo, tinea ſanctitatis. Contempſit, ait, vanam gloriam, qm̃ vana eſt: fortè ſolidus aliquid affectaret, fortè honores, fortè diuitias. Quid ſi veritas inueſtigat hunc proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Non reſtat callido inimico contra eos, quos videt omnibus modis diligere iuſtitiã & odiſſe iniquitatem, niſi vbi iniquitatem palliet virtutum imagine. Quos enim perfectos boni nouit amatores, malũ eis ſub ſpecie boni non mediocris, ſed perfecti ſuadere conatur, vt facilè qui currit incurrat. 2. ad Corinth. 11. Ipſe ſathanas transfigurat ſe in angelum lucis. Sola autem eſt veritas, quæ palliatã detegit falſitatem: iuxta verbum Bernardi. Item Greg. Quatuor, inquit, has tentationes in generali ſtatu eccleſiæ haud difficile diligens conſiderator inuenit. Timor nocturnus nouellam adhuc exercebat eccleſiam, quando omnis qui occidebat ſeruos Dei, arbitrabatur obſequium ſe præſtare Deo. Deinde perſecutione ceſſante, & die reddita, turbauit eam grauius & afflixit. ſagitta volans: quoniam exierũt aliqui de eccleſia, inflati ſpiritu carnis ſuæ, inanis & volatilis gloriæ cupidi, & volentes ſibi facere nomen, linguas ſuas magnificando, diuerſa & ꝑuerſa dogmata prędicauerunt. At quidẽ nunc pax à paganis, pax ab hæreticis: ſed non pax à filijs falſis. Omnes Chriſtiani ferè quæ ſua ſunt quęrunt, non quæ Ieſu Chriſti. Ipſa quoque eccleſiaſticæ dignitatis officia, in turpem quęſtũ & tenebrarum negotia tranſiere: nec in his animarum ſalus, ſed luxus quæritur diuitiarum. Supereſt vt iam reueletur homo peccati, filius perditionis antichriſtus, dæmonium non modò diurnum, ſed etiam meridianum, quòd nõ ſolùm transfigurat ſe in angelum lucis, ſed extollitur ſupra omne

omne quod dicitur De⁹, aut q́d colitur. Nimirū inſidiatur acriùs calcaneo matris eccleſiæ, à qua caput ſuum dolet eſſe cōtritum. Sed ab hoc quoque incurſu eccleſiam electorum veritas liberabit, pp eos breuiās dies, & dæmonium meridianum deſtruens illuſtratione aduentus ſui. ¶ Item notandum, ꝙ ſēm Grego. in Moral. quatuor modis peccatū perpetratur in corde, quatuor conſummatur in opere. In corde nāque ſuggeſtione, delectatione, cōſenſu, & defenſionis audacia perpetratur. Fit. n. ſuggeſtio per aduerſarium, delectatio per carnē, conſenſus per ſpiritū, defenſionis audacia per elationē. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hoſtis his quatuor ictibus fregit. Nam ſerpens ſuaſit, Heua delectata eſt, Adā cōſenſit, qui etiā requiſitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Quatuor etiam modis peccatùm conſummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur, poſtmodum verò antè oculos hominū ſine cōfuſione reatus aperitur, dehinc in conſuetudinem ducitur ad extremū quiſque vel falſæ ſpei ſeductionibus, vel obſtinatione miſeræ deſperationis enutritur. Notandum, ꝙ diabolus tanquam præſumptuo ſuos libenter ſuadet id quod temeritatis eſt & præſumptionis. Vnde mulierē incitauit ad hoc vt iudicaret de facto ſuperioris, & de intentione præcipientis, dicēs: Cur pręcepit vobis Dñs, &c. Geneſis 3. Quorum vtrunque temerariū eſt. Itē in impugnationibus ſuis multū mendacio vtitur. Vnde mulieri poſt eius reſponſionē mentitus eſt, dicens: Nequaquā moriemini. Et Matt. 4. Hæc oīa tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Iob. 8. Ipſe mendax eſt & pater eius. Quum ipſe vult aliquē deijcere in peccatum, ipſe promittit ei ꝙ citò reſurget. Eſa. 51. Dixerunt animæ tuę, Incuruare, vt tranſeamus. Bernard. Noli acquieſcere dicenti, Incuruare, vt tranſeamus. non eſt. n. trāſiturus, ſed te grauiter oppreſſurus. His verò qui ſunt in peccato, longam vitam repromittit, quæ repromiſſio nequiſſima multos perdidit. Eccleſiaſti. 19. ¶ Et notandum, quòd diabolus quinque modis decipit hominem qui eſt in ſtatu pœnitentiæ, ſuadendo ei vt onus illud abijciat. ¶ Primò, mentiendo exonerationem, quod non eſt exoneratio, ſed leuis oneris in grauiſſimum commutatio: vt feſtucę in trabē vel montē. Vnde qui tentatur, debet dicere ſic tentanti, Si onus depoſuero, nunquid ſine onere ero? Cui quęſtioni ſi plenè reſpondere voluerit tentator, dicet, Imò ponetur ſuper te mons: ſcilicet infernalis pœna, quæ pœna grauior eſt monte. Apocal. 6. Dicent montibus, Cadite ſuper nos, &c. Bonum eſt ergo leue

onus pœnitētiæ ferre, vt tm̄ onus poſſit vitari. Apocal. 2. Non mittā ſuper vos aliud pondus, tñ id qđ habetis, tenete. ¶Secundò decipit, ea quæ diuiſim portanda ſunt, ſimul oſtendendo, dicens, Qūo poſſes hoc portare tot annis? Cui dicendū eſt, Hodie cum adiutorio Dei portabo hoc & cras, tandem cum adiutorio Dei portabo leuiùs pp aſſuetudinē. Sic vbi fallit compoſitio, ſoluit diuiſio. Matt. 6. Sufficit diei malitia ſua. ¶Tertiò decipit, virtutē hominis à Dei virtute diuidēdo dicens, Tu debilis es, nullo modo poſſes hoc portare. Cui dicendū eſt: ſi intelligis mea virtute ſola, verum dicis, quia dicitur Io. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Si verò intelligis quòd non poſſim Dei virtute adiutus, mentiris. ad Philip. 1. Confidimus in domino Ieſu, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Eiuſdem 4. Omnia poſſum in eo qui me confortat. ¶ Quartò, decipit, ſpoliationē mentiendo exonerationē. Sicut latro quandoque ſimplicē ſcholarem exonerat à cappa ſua. Aurū vel lapides pretioſos debes reputare pœnitētiam, qnam tibi vult diabolus auferre. Vnde debes cauere eum tanquam ſpoliatorem rei pretioſiſſimæ. Apocalyp. 3. Suadeo tibi emere aurum, &c. Aurum emere, eſt fructum pœnitentiæ præparare. ¶Quinto, quærendo pondus diminuere, ad quod gaudiū cæleſte tibi tradendum eſt. 2. ad Corinthios 4. Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Itē diabolus ſupra pectus ſuum graditur ſicut ſerpēs, qui ſolebat erectus incedere, nunc ſupra pectus graditur. A Deo.n. aduerſus eſt diabolus, qui ad Deum conuerti debuit, & in eis ꝓficit qui à Deo auertuntur, qui ſ. oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. Daniel. 12. dicitur de iniquis iudicibus, ꝙ declinauerūt oculos ſuos, ne viderent cælum, neq; recordarentur iudiciorum iuſtorum. ¶Itē diabolus terram comedit: vt dicitur de ſerpente. Gene. 3. Amatores.n. terrenorum deuorat. Eſa. 65. Serpenti puluis panis eius. Iob. 18. Abſcōdita eſt in terra predica eius. Eſa. 24. Laqueus ſuper te, qui habitator es terræ. Econtrario dicitur Prouerbio. 1. Fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Idem calcaneo inſidiatur. Geneſis 3. Calcaneus eſt pars extrema & infima in corpore. Eſt etiam à poſteriori, vnde raro ab oculis videtur. Et quia retrò eſt, & quia ab oculis longè eſt diabolus, calcaneo, id eſt, extremæ parti eccleſię maximè inſidiabitur: in fine enim mundi, ſcilicet tempore antichriſti, maxima erit tribulatio ipſius. Vnde tunc implebitur illud Iob. 40. Stringet caudā ſuam quaſi cedrū quod

quod dicitur de Behemoth, cum cauda ſtringitur eleuatur. Cauda ergo Behemoth ſtringetur, cùm in fine mundi antichriſtus eleuabitur. Calcaneo etiam diabolus inſidiatur:qa in fine vniuſ cuiuſq; maximè conatur hominem vincere: ſciens quia ſi tunc hominem non vicerit, nũquam poſtea ab eo vincetur. Gregor. Sciendum, ꝙ plerunq; eis quos ceperit,tunc grauiores culpas ingerit, quum præſentis vitæ termino illos propinquare cognoſcit. Fini etiam actionis inſidiatur diabolus.Greg.Diabolus aliquando nec intentionem vitiat, nec in itinere ſupplantat: ſed opus bonum in fine actionis illaqueat.¶Item diabolus calcaneo, id eſt infimæ parti inſidiatur,carni.ſ.Iob.40.Fortitudo eius in lũbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius.Et in eodem:Fœnum quaſi bos comedet. Fœnũ vocat homines carnales. Oĩs.n. caro, fœnum.Eſa.40. Habac.1. Incraſſata eſt pars eius. Diabolus portis ſenſuum inſidiatur.1. Iudic.9.Appropinquans Abimelech oſtio,ignem ſupponere nitebatur. Item diabolus ex illa parte ex qua homo ſibi minùs cauet,impugnat:& ſic calcaneo inſidiatur.Ipſe circuit, ſi fortè inueniat quẽ deuorare poſſit. Iob 1. Circuiui terrã, & pambulaui eã. 1.Pet.5.Tanquã leo rugiens circuit &c.Diabolus otioſos & ſecuros percutit.Ezec.38.Aſcendã ad terrã ſine muro,veniã ad quieſcẽtes habitantesque ſecurè.Iob 40. dicitur de Behemoth:Circundabunt eum ſalices torrentis. Salices torrẽtis ſunt homines infructuoſi in aquis deliciarũ plãtati, qui circa diabolum ſunt, & diabolus quaſi ſpatiatur cum eis.Iudic.18.Nullus erit labor, intrabimus ad ſecuros.Item diabolus ſemina bonorum rapit ſciens illud Bernardi, Modica ſementis detractio,non modicũ eſt meſſis detrimentum. Matt. 13.Quædã ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illa.Ipſe in negligentibus zizaniam ſeminat. Matt.13. Quũ dormirẽt homines, venit inimicus,& ſuperſeminauit zizania in medio tritici. In vitis patrum dicebat quidam ſenex, ꝙ tres ſunt virtutes ſathanæ, quæ præcedũt vniuerſa peccata.Prima, obliuionis,ſecunda, negligentiæ, tertia, concupiſcentiæ. Prima generat ſecũdam,ſecunda tertiam, & ſic corruit homo. ¶ Item diabolus vnanimes diſpergit, & ſic vincit. Mat.12. Qui non colligit mecũ, diſpergit. Item tortuoſe incedit, & ideo valde difficile eſt præcognoſcere quò tendit. Prouer. 30. Tria ſunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro.Et vnum illorum trium eſt via colubri ſuper petram.Gloſſ. Viam colubri vocat vennati hoſtis aſtutiã,quę inſidiari non deſinit, quos in petra fundatos eſſe conſpicit. Item

diabolus qđ delectabile eſt, præponit, quod moleſtū, ſupponit: primo quaſi vngit, & poſtea pungit. Eccl. 9. Sicut piſces capiuntur hamo, & ſicut aues laqueo, ſic homines capiuntur tp̃e malo, ſ. tp̃e tentationis. Piſces capiuntur eſca hamo ſuperpoſita. Itē circa impugnationem diaboli, attendenda eſt impugnationem varietas, impugnandi continuitas, impugnationis vniuerſitas. Diabolus varijs impugnationibus impugnat, vt quem non ſuperat vna, ſuperet alia: vt patet Matth. 4. in tentationibus domini. Continue etiam impugnat, vt quaſi tædio victus homo ſuccumbat. Grego. Diabolus aſſidua tētatione nos tentat, vt ſaltem tædio vincat. Dan. 3. Nō ceſſabant miniſtri regis ſuccēdere fornacem. Vniuerſalis ēt eſt eius impugnatio. Impugnat. n. & diuites & pauperes, & iuuenes & ſenes. vnde dicitur vti ſagena, quę eſt rete totā aquā occupās. Habac. 1. Totum in hamo ſubleuabit, & traxit illud in ſagena ſua. Itē in eodē: Expandit ſagenā ſuā, & ſemper interficere gentes nō ceſſat. Et licèt omnes impugnet, magis tñ eos qui ad Deū conuertuntur. Augu. in ſermonibus: Quotidianis diſcimus experimentis, eos qui conuerti deliberant, tentari acriùs à concupiſcentia carnis, & vrgeri grauiùs in operibus luti & lateris, qui Aegyptum egredi, Pharaonem effugere moliuntur. Ideo accedenti ad ſeruitutem Dei dicitur Eccle. 2. Præpara animam tuam ad tentationem. Iob. 19. Obſederunt in gyro tabernaculū meū. In Pſalm. Circundederunt me ſicut apes. Eccleſiaſt. 9. Extruxit munitiones per gyrum. Gregor. de diabolo: Illos pulſare negligit, quos iure quieto poſſidere ſe ſentit. Hier. Appropinquante ſalute, appropinquat & tentatio. Gregor. in Mora. Lucem rectitudinis vmbra ſequitur tentationis. Idem in eod. Poſt lucē æſtus ſequitur, quia poſt illuminationē diuini luminis, tētationis certamē augetur. In Pſal. Domine, quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Sicut aliquis dū eſt captus, in carcere vnicum habet cuſtodē vel duos, ſi verò euaſerit, omnes eū inſequuntur: ſic dum quis captus eſt à diabolo, nō tantum eū dæmones perſequuntur, quàm quum euaſit. Vnde quidā eremita vidit vnum ſolū diabolum ſedentem in porta ciuitatis, & vidit abbatiā in qua vnicuiq; monacho aſſiſtebat diabolus. Quum verò quæreret ab angelo ductore, quare hoc eſſet. Reſpondit: quia in ciuitate illa omnes faciunt voluntatem diaboli, ſufficit ibi vnus diabolus: ſed quum in hac abbatia omnes ſint boni, neceſſe eſt, vt vnicuiq; vnus aſſiſtat. ¶ Item magis impugnat diabolus eos qui præſunt, quàm cæteros. 1. Reg. 31. Totum pondus prælij verſum eſt in Saul. Item impu-

impugnat ēt hoiem ſm complexionem,vel mores, vel ſtatū ipſius.Vnde in Pſal.Iuxta iter ſcandalū poſuerunt mihi. Diabolus eos qui ſunt in deſerto paupertatis,incitat ad iram vel impatientiā.Vnde tentatio eius talibus eſt vētus vrēs.Deut.8.dicitur de ſolitudine in qua fuerūt filij Iſrael, ꝙ in ea erat ſerpēs flatu adurēs, & ſcorpio,& dipſas, & nullæ oīno aquæ.Ier.3. Ventus vrens in vijs quę ſunt in deſerto.Exo.10. Vētus vrens leuauit locuſtas.Et ſubditur: Et nihil oīno virens relictum eſt in terra.Locuſtæ ſunt motus ſuperbiæ, qui poſtquā in homine religioſo inualuerint, nihil viride in eo remanet.Ezechie.17. No'nne quū tetigerit eā ventus vrens, ſiccabitur?Ionæ 4. Præcepit dominus vento calido & vrenti, & percuſſit ſol ſuper caput Ionæ, & æſtuabat.His verò qui ſunt in proſperitate, ſuadet diabolus pigritiā. Et talibus eſt tentatio diaboli, vt ventus aquilo.Eccleſ.43.Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua. Quandoq; vero diabolus (Deo permittente hoc ad probationem & profectum amicorum ſuorū)ſuſcitat quaſi ventū vehemētem,vt videatur omnia concutere. Iob 1.Ventus vehemens irruit à regione deſerti & concuſſit quatuor angulos domus.Et Ionæ 1.Miſit dn̄s ventum magnum in mare, & facta eſt tempeſtas magna.Et Matt.8. Motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.¶Item diabolus q̄nq; impugnat,aggerem cōportando, vt quum bonorum pauperū procurat ditationē,vt ſic mali efficiantur.Habac.1.Ipſe ſuper oēm munitionem ridebit, comportabit aggerem, & capiet eam.Ipſe de potentibus triūphat adiutus potentia eorū contra ipſos,dum ea abutuntur, contra animas ſuas ea vtentes. Habac.1. Ipſe de regibus triumphabit,& tyranni ridiculi eius erunt. Tyranni ſunt ſimiæ diaboli, dum in ſubditos ſibi deſæuiunt, ſicut & diabolus ſeruientes ſibi torquebit. ¶Item diabolus immiſericorditer impugnat,vt patet in Iob,cui abſtulit ſua & ſuos, afflixitque ipſum in propria perſona. Et ſi in aliquo videtur parcere, in eo intendit impugnare: vt patet in vxore Iob, quam ei reliquit, per quā poſtea eū impugnauit. Vnde dixit illi vxor ſua, quum ipſe amiſiſſet & ſua & ſuos, & percuſſus eſſet hulcere peſſimo, Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? benedic Deo, & morere.Iob.2.Irriſio eſt: id eſt, ſi perſeueraueris in benedictione tua, morieris.Eccleſ.7.Iuſtus perit in iuſtitia ſua.Malach.3.Vanus eſt qui ſeruit Deo.Gregor. Duobus modis diabolus impugnat homines, tribulatione vt frangat, perſuaſione vt molliat. Victus ergo de tribulatione, recurrit ad

artem qua Adam vicit. Prou.7. Multos vulneratos deiecit. Dicitur de muliere. ¶ Item diabolus illos quos videt ferventes ad bonum,incitat ad hoc ꝙ excedant, vt de alto poſſit eos præcipitare, quod valde periculoſum eſt. Bernar.ſuper Canti. Nō habet callidus hoſtis machinamentū efficacius ad tollendum de corde dilectionem, ꝙ ſi efficere poſſit,vt in ea incautè & non cū ratione ambuletur.Epheſ.5. Videte fratres quomodo cautè ambuletis.1. Petr.4. Nolite peregrinari in feruore qui ad tentationē vobis ſit.

¶*De modo repugnandi diabolo.*

SEQVITVR de modo repugnandi diabolo.¶Et notandū,ꝙ modus conuenientiſſimus repugnādi ſerpenti infernali, eſt cōtritio capitis eius.Quē modum docet dn̄s Gen.3.loquens ad ſerpentē de muliere,q̄ figuram tenet eccleſiæ.Ipſa cōteret caput tuū.Serpens caput præ cæteris membris cuſtodit.Et nō eſt caput nequius ſuper caput colubri.Ecc.25.Ideo conari debet homo ad eius contritionē. Caput verò eius poteſt intelligi ſuperbia,vel principium tentationis, vel peccatum cordis antequam extrà exierit. Contritio capitis,ſcilicet ſuperbiæ,multum valet ad repugnādum ei. Et hanc facit humilitas, quæ multum valet ad triumphandum de diabolo. Humilitas enim ad modum aſtuti luctatoris dum videtur ſe deijcere, hoſtem facit corruere. Ipſa eſt quæ euadit laqueos diaboli. Inde beatus Antonius retulit ſe vidiſſe omnes laqueos diaboli ſuper terram extētos. Et quum ſuſpirans dixiſſet, Quis hos poterit tranſire? audiuit vocē dicētem, Humilitas ſola,ò Antoni,pertranſit. Humilitas gloriam victoriȩ totam Deo attribuit, & propter hoc totum pondus prælij eidem imponit. Cuius enim eſt victoriæ gloria, eiuſdē eſt pugna.Humiles Deus iuuat, ſicut econtrario ſuperbis reſiſtit.Iac.5. & 1.Pet.5.Ideo nō eſt mirum,ſi ipſi triumphēt.Humilitas Deum quodāmodo vincit Gregor.in Moralibus.Quotidie tela tentationum eius accipimus: ſed & nos contra illum iacula mittimus, ſi confeſſi tribulationibus humilia reſpondemus.Prouerbio.15.Reſponſio mollis frangit iram. ¶ Caput etiam ſerpentis eſt conterendum, quia in principio tentationis eſt reſiſtēdum. Ouid. Principijs obſta,ſerò medicina paratur, Cum mala per longas conualuere moras.Gregor.in Moralibus:Si tentationi in corde naſcenti feſtinè non reſiſtitur, hac eadē qua nutritur,mora roboratur. In Pſal. Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram. Diabolus quaſi paruulus eſt in principio tentationis, vnde tunc faciliùs poteſt occidi. In morte primogenitorum liberati ſunt filij Iſrael de ſeruitute Pharaonis.

Exo.

Exo.12.Primogenita Pharaonis infernalis ſunt principia tentationum: quibus ſi viriliter reſiſtat̃, liberatur homo citò à diabolo. Item caput ſerpentis conterendũ eſt:quia peccatum deſtruendum eſt,quũ in corde eſt, antequam extrà per locutionẽ vel operationem proceſſerit. Si cogitatio mala cor intret,tum citò pugnandũ eſt contra eã, & ſpecialiter órando.Grego. in homi. Quanto grauiori tumultu cogitationum carnaliũ premimur:tãto orationi debemus inſiſtere ardentiùs. Non ſimus eradicatores cogitationũ, ſed luctatores cõtra éas: vt dixit quidam ſenex de antiquis patribus, vt legitur in Vitis patrũ. In eodem: Dixit quidam abbas, Si cogitationem nõ habes: ſpẽ non habes: quoniam ſi cogitationes habes,opera habes.In eodẽ: Interrogatus abbas Paſtor de immundis cogitationibus: reſpondit, Nunquid gloriabitur ſecuris ſine eo,qui incidit in ipſa? Tu ergo non eis porrigas manus, & otioſæ erunt. Idem cuidam abbati: Sicut capſa plena veſtibus ſi dimiſſa fuerit longo tempore, putreſiunt veſtes in ea: ita ſunt & cogitationes in cordibus noſtris, ſi non fecerimus eas corporaliter tempore longo, exterminantur & putreſiunt.Idem ad abbatẽ Ioſeph: Sicut ſi quis claudat ſerpentem vel ſcorpionem in vaſe & obturet illud, procedente tempore ſerpẽs moritur: ita malignæ cogitatiões quæ ſtudio dæmonum pullulant,patientia eius cui immittũt̃,paulatim deficiunt. In eodẽ: Quidã frater dixit abbati ſuo: Quare nõ recedunt à me tentationes? & dixit ei ſenex.Quia uaſa earũdem paſſionũ intra te ſunt.Hæc uaſa intelligi poſſunt ipſæ concupiſcentiæ, ſm quas cogitationes in corde oriũtur: vbi.n.amor,ibi oculus. Quidam frater interrogauit ſenẽ quendam. Quid faciã quia multæ cogitationes ſolicitãt me,& ne ſcio quomodo repugnem eis? Qui reſpondit, non repugnes contra omnes, ſed contra vnam quæ caput eſt aliarum. Contra immundas cogitationes valet cõfeſſio, quæ eas ſanctis patribus manifeſtat. Vnde quidam ſeniorũ cuidam impugnato à ſpiritu fornicationis, dixit:Fili, ne abſcondas cogitationes tuas, ita enim confuſus immundus ſpiritus diſcedit à te: Nihil enim ita confundit,& allidit virtutem dęmonũ, quomodo ſi quis ſecreta immundarum cogitationum reuelauerit ſanctis ac beatiſſimis patribus. Specialiter expedit ne cogitationes iracundiæ ad uerba procedant.Vnde quidam frater requiſiuit abbatẽ Iſaac, quare dęmones eum ita timerent: qui reſpondit, Ideo me timent dęmones, q̃a ex quo factus ſum monachus,ſtatui apud me,ne iracundia mea extra guttur meum procederet. ¶Item notandum,ꝙ

ad repugnandum diabolo multum ualet ſapientia, cũ ipſe aſtutia maximè impugnet. Vnde dominus diabolum tentãtem cum paucis verbis ſacræ ſcripturę cõfuſum repulit. Matt. & Luc. 4. Sapiẽt. 5. Melior eſt ſapientia q̃ vires. Eiuſdem 8. Sapientiam non vincit malitia. Eccleſia. 9. Melior eſt ſapientia, q̃ arma bellica. Eſa. 11. Non occident, & nõ nocebũt ĩ vniuerſo mõte ſancto meo: q̃a repleta eſt terra ſcientia domini. Error, principium eſt tentationũ difficillium: ideo multum neceſſaria eſt ſapientia militi Chriſti, vt ab errore caueat. 1. Io. 4. Nolite omni ſpiritui credere: ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint. Ad repugnandum diabolo, multum valet fides. Eph. vlti. In omnibus ſumentes ſcutum fidei. Et 1. Petr. 5. Cui reſiſtite fortes in fide. Fides oſtẽdit militibus Chriſti ſanguinem eius, vt ſic in prœlio exacuantur & uincant. 1. Machab. 6. Elephantis oſtenderunt ſanguinẽ vuę & mori, ad acuendum eos in prœlium. Apoca. 12. Ipſi vicerunt eum propter ſanguinẽ agni. Fides etiã eis oſtendit pœnam paratam, ſi victi fuerint. Greg. in Mora. Solerter in vigilandum eſt, vt cùm culpa blandiri inchoar, ad quantum interitum mens trahatur, agnoſcat. Item oſtendit eis coronam paratam, ſi uicerint. Apocal. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitę. In eodem: Vincenti dabo manna abſconditum. ¶Item ad triũphandum de diabolo, multũ valet fiducia de Deo. Exod. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Nume. 14. Dñs nobiſcũ eſt, nolite timere. 2. Paralip. 20. Non eſt veſtra pugna, ſed Dei. In eodem: Tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium domini ſuper vos. Eſa. 41. Ne timeas, quia ego tecum ſum. Et 43. ſimile Iere. 20. Dñs mecũ eſt tanquam bellator fortis: idcirco qui perſequuntur me, cadent, & infirmi erunt. Ro. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ad repugnandũ etiam diabolo multum valet oratio. Matthæ. 27. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ad idem etiam multum valet miſericordia. 2. Pet. 2. Nouit Deus pios de tẽtatione eripere: Et ſuper illud Pſal. Miſericordia mea & refugiũ meum, dicit Gl. De nulla re ita vincitur inimicus diabolus, ſicut de miſericordia. Eccl. 29. dicitur de eleemoſyna: Super ſcutum & ſuper lanceam potentis, pugnabit pro te aduerſus inimicũ tuũ. Homines etiã incõpatientes & indignantes peccatoribus, permittit Deus corruere in peccatum. ¶Item ad ſuperandum diabolum, multum valet timor domini. Eccl. 32. In tentatione Deus timentẽ ſe ſeruabit, & liberabit à malis. In Vitis patrũ abbas Amon dixit cuidã fratri interroganti ab eo aliquem ſermonẽ: Vade, & fac talem

lem cogitationem tuã, qualem faciunt iniqui, qui ſunt in carcere. Illi.n.interrogãt homines, vbi eſt iudex, & qñ veniet, & in ipſa expectatione pœnarũ ſuarũ plorant. Sic & monachus debet animam ſuã obiurgare, dicens: Væ mihi, qũo aſtare habeo ante tribunal Chriſti, & actuũ meorum reddere rationẽ? Si ſic ſemper meditatus fueris, poteris ſaluus eſſe. Timor Dei negligentiam expellit, quæ multos facit corruere. Eccl.7. Qui timet Deũ, nihil negligit. Timor Dei etiam ſolicitũ hominem reddit, & quaſi paratum ad præliũ. 1.Mach.12. Pręcepit Ionathas ſuis vigilare, & eſſe in armis paratos ad pugnã. Item timor Dei offenſam cauet: quod multũ valet ad hoc, ꝙ Deus hominẽ iuuet, & ſic de hoſte triumphet. Deut.23. Quando egreſſus fueris aduerſus hoſtes tuos ad pugnã, cuſtodies te ab omni re mala. 1.Cor.9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Item timor occaſiones peccandi cauet, vt eſt familiaritas eorũ, qui mala ſuggerunt, qui ſunt quaſi halitus diaboli. Iob 41. Halitus eius prunas ardere facit. Itẽ occaſio mali eſt, aſpectus rei delectabilis. Geneſ.3. Vidit mulier lignũ, ꝙ eſſet bonũ, & ad ueſcendum ſuaue &c. ¶ Amor etiã mũdi occaſio eſt, vt quis à diabolo ſuperetur. Non eſt mirũ, ſi à diabolo capitur qui voluntariè pedes ſuos in rete eius mittit. Retia diaboli ſunt temporalia iſta. Iob 28. Immiſit in rete pedes ſuos, & in maculis eius ambulat. Sapiẽ.14. Creaturæ Dei factę ſunt in odiũ, & in tentationẽ aïæ hominũ, & muſcipulam pedibus inſipiẽtiũ. Item ad ſuperandũ diabolũ, multum valet cõſtantia. Ephe.3. Nolite locũ dare diabolo. Iac.4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Item ad hoc valet ſpiritualis lætitia. 1.Mach.3. Præliabatur Iſrael præliũ cum lætitia. Antonius; Vnica ratio vincendi inimicum, eſt lætitia ſpiritualis. 1.Reg.4. dicunt Philiſthini figuram tenẽtes dæmonum, Væ nobis, non enim fuit tanta exultatio heri & nudiuſtertius. Et notandũ, ꝙ quandoque diabolus nos impugnat moleſtijs, quandoque delicijs. Cùm impugnat moleſtijs, non eſt fugiendum. Bonæ enim ſunt & vtiles, & fugientes magis grauant. Ioſue 7. Mi domine Deus, quid dicam videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem? Sen. Quemadmodũ pernicioſior eſt hoſtis fugientibus: ſic omne fortuitum incommodum magis inſtat cedenti & auerſo. Salluſtius: Fugientẽs ſæpiùs videas capi aut occidi: Fortiſſimũ quenq; tutiſſimum. Ber. in epiſtolis: Sola cauſa qua perdere poſſis victoriam, fuga eſt. Fugiendo poteris illam amittere, moriendo non potes: & beatus, ſi pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis. Væ autem tibi, ſi declinando pu-

pugnā,perdis & victoriam ſimul & coronam.Idem in epiſtolis:O verè tuta pro Chriſto & cū Chriſto pugna, in qua nec vulneratus,nec proſtratus,nec conculcatus,nec millies,ſi fieri poſſit, occiſus fraudaberis à victoria, tantū ne fugias.Idem: Libentius inſeqtur aduerſarius fugiētem, quàm ſuſtineat repugnantem.¶Impugnatio verò,quæ fit delicijs,vincitur fugiendo.1.Corin.6.Fugite fornicationem. Impugnatio per moleſtias,vincitur patiendo.Illa quæ fit per delitias, percutiendo virga diſciplinæ.Prou.23.Si percuſſeris eū virga,nō morietur.Senec.in epiſtolis: Vir bonus quicquid ei acciderit,æquo animo ſuſtinebit.Sciet.n.hoc accidiſſe lege diuina, ex qua vniuerſa procedunt.Idem: Voluptates inter res viliſſimas præcipuè extirpa, quæ latronum more in hoc nos amplectuntur, vt ſtrangulent. ¶ Et notandum, ꝙ quum habeamus bellum contra aſtutiores & fortiores nobis, neceſſarium eſt nobis adiutorium.Et enumerantur octo adiutoria.Primum eſt,cæleſtis doctrina. In Pſal.Benedictus dñs Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Prou.24. Vir doctus: robuſtus & validus. Sap.8.Per ſapientiam in multitudine bonus videbor, & in bello fortis. Secundum eſt, diuina confortatio, quæ multum valet ad fortitudinem,& ad hoc, ꝙ aliqs vincat: ſicut diſconfortatio multum facit ad hoc,ꝙ aliquis vincatur.Dan.10.Corroborare,& confortare. Ioſuæ 1. Cōfortare,& eſto rubuſtus. Tertiū eſt,refrænatio hoſtiū,ne tantum nos impugnent,quantū vellent: vt patet in Iob, quem ſathan non poterat ad voluntatem ſuam impugnare, donec à Deo fuit ei hoc conceſſum.1. Corint. 10. Fidelis eſt Deus qui non permittet vos tentari ſupra id qđ poteſtis. Quartum eſt, mira Dei protectio,quę promittitur Eſaiæ 53. Quū tranſieris per aquam,tecū ero, & flumina non operient te.Sic protecti ſunt tres pueri in fornace Babylonica, Dan.3. Quintum eſt, mira hoſtium impugnatio.Exo. 14. Fugiamus Iſraele: Deus enim pugnat pro eis contra nos. Sextum eſt, miræ virtutis collatio,vt Moyſi, Exo.34. & Eliæ 4. Reg.19. data eſt virtus ieiunādi 40.diebus: ſicut mira virtus corporalis data fuit Sāpſoni. Septimum eſt, armatura mirabilis, quæ habenti nihil nocere poſſit. Qualis armatura eſt patientia, quæ data fuit beato Vincentio & Laurentio. Octauum eſt, angelorum cuſtodia, quā vocat dñs ſepem.Eſa.5. Auferam ſepē eius,& erit in direptionem. Angeli ſancti dæmones compeſcūt. Tob.8. Raphael religauit dæmonium in deſerto.& 4. Reg.6. dixit Eliſeus ad miniſtrum ſuum: Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt,quàm cum illis.

De

De alijs diuiſionibus Patientiæ.
Cap. VI.

COnſequenter ponēdæ ſunt aliæ diuiſiones pertinentes ad patientiā. Et ſumitur diuiſio prima ſm ea à quib9 patimur. Quędā.n.patimur ab extraneis: quędam verò à notis, tamē inimicis. Quędam verò ab amicis, q̄ moleſtiùs ſuſtinemus. Pſal. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique. Alia ſumitur ſm ea quæ patimur, quæ ſunt cōtumeliæ verborū, moleſtiæ corporum, & damna rerum. Contumeliæ verborum patienter tolerandæ ſunt. Sunt enim velut aurum & argentum quibus ditamur. ad Heb. 11. Maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorū, improperium Chriſti. Ad contumelias debet homo ſe habere vt ſurdus. In Pſalm. Ego autē tanquam ſurdus non audiebā, & ſicut mutus, &c. Debet etiam homo immobilis ꝑmanere. 2. Reg. 14. Sicut angelus Dei, ſic eſt dñs meus rex, vt nec benedictione vel maledictione moueatur. Ille qui maledicit, reputandus eſt vt nuntius à Deo miſſus, vt.ſ. abſtergat maculas eius, cui maledicit. Greg. Idcirco dñs linguas detractorum in electos laxat, vt ſi quid in eis elationis ſurrexerit, lingua detractoris tradat. Multū vilipendit Deus malos, quando de lingua eorum facit abſterſorium ſordium bonis. Prouer. 11. Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. 2. Reg. 16. dixit Dauid quum Semei ei malediceret: Dimittite eū vt maledicat iuxta præceptū domini, ſi fortè reſpiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. Et dicit gloſſ. Greg. Qui verborum contumelijs preſſus, virtutē patientiæ ſeruare non ſufficit, factum Dauid ad memoriā reuocet: quē quum Semei conuitijs vrgeret, & armati proceres vlciſci contenderent, ait: Quid mihi & vobis filij Saruiæ, &c. dimittite eum vt maledicat, &c. Quibus verbis indicat, ꝙ pro peccato Berſabeæ inſurgentem contra ſe filium fugiēs, reduxit ad animum malū quod fecit: & contumelioſa verba, nō tam conuitia quàm adiutoria eſſe credidit, quibus ſe purgari ſibique miſereri poſſe iudicauit. Tunc enim illata conuitia bene toleramus, quum in ſecreto mētis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, ꝙ iniuria percutimur, dum conſpicimus, quòd peius meruimus: ſicque fit vt contumelijs gratia magis, quàm ira debeatur, quarum interuentu, Deo iudice, pœna grauior declinatur. Dicenti verba contumeliæ compati debemus quaſi inſano verba extranea loquenti. Sene. Dicis, male de te loquuntur: mouerer ſi hoc iudicio facerent, nunc morbo faciunt. Hieron. Apud Chriſtianos non eſt miſer, qui pati-

tur contumeliam, ſed qui facit: beatũ debet ſe reputare, cui mali maledicunt. Matth. 5. Beati eſtis, quũ maledixerint vobis homines. 1. Pet. 4. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis. Exẽplum huius patientiæ habemus in Chriſto, Eſa. 53. Sicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmuteſcet, & nõ aperiet os ſuum. Matth. 27. Quũ accuſaretur à principibus ſacerdotũ, nihil reſpondit. De patientia ad moleſtiã corporũ, habetur Matth. 5. Si quis percuſſerit te in dexteram maxillã tuã, præbe ei & alteram. De patientia ad damna rerum, habetur ibidem: Qui vult contendere tecum in iudicio, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & palliũ. De hac patientia commendat quoſdam Apoſtolus ad Heb. 10. Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manẽtem ſubſtãtiam. ¶ Alia diuiſio ſumitur ſm cauſas propter quas patimur. Quãdoque enim quis patitur ex culpa ſua. In quo caſu magis patienter ſuſtinet. Quandoq; verò ſine culpa ſua: & tunc magis moleſte ſuſtinet, dicens: Si meruiſſem, non ſuſtinerem moleſtè: nunc verò non eſt mirum, ſi moleſtè ſuſtineam, quum hoc non meruerim. Cui dicendum eſt, ꝙ ipſe ſm hoc potiùs vult eſſe ſimilis latronibus, quàm ſanctis. Latrones enim propter culpã ſuam patiuntur ea, quæ ſuſtinent: ſancti verò ſine culpa. 1. Pet. 2. Hæc eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. In eodem: Quæ eſt gratia, ſi peccãtes & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benefacientes patientes ſuffertis, hæc gratia eſt apud Deum. Eiuſdem 3. Si quid patimini propter iuſtitiã, beati: In eodem: Melius eſt benefacientes, ſi velit voluntas Dei, pati, quàm malefacientes. Eiuſdem 4. Nemo veſtrũ patiatur, quaſi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: ſi autem vt Chriſtianus, non erubeſcat. ¶ Alia diuiſio patientiæ, eſt talis. Eſt patiẽtia culpæ, & eſt patientia naturæ, & conſuetudinis longæ & gratiæ. Prima triplex eſt. Quædam eſt remiſſionis: vt quũ quis ſuſtinet non ſuſtinẽda, vt ſcilicet ſe redigi in ſeruitutem diaboli. 2. ad Cor. 11. Suſtinetis ſi quis vos in ſeruitutem redigit. Prou. 12. Manus q̃ remiſſa eſt, tributis ſeruiet. Hæc patientia eſt quaſi aſinina. Aſinus non diſcernit quid ſibi imponatur, vtrum aurum vel lutum. Alia eſt ſeruilis timoris: vt quum aliquis timore diſciplinæ, vel quia erubeſcit exire de clauſtro, ſuſtinet aſperitatem religionis, & non amore Dei. Et talis patientia ſolet eſſe cum murmure ꝑꝑ defectũ vñctionis gratiæ, ſicut rota currus murmurat, ſi vncta non fuerit. Eccl. 33. Precordia fatui, quaſi rota

ta currus. ¶ Tertia eſt patiẽtia hypocritarum, figurata in patiẽtia latronis mali, qui cũ Dño paſſus eſt. Patiẽtia verò naturæ eſt, quã habet aliquis ex ſtrenuitate naturali, vt ſunt multi milites, ꝗ licet nõ habeant charitatẽ, tamen priùs ſuſtinerẽt mortẽ, quàm fidẽ negarẽt, patiẽtia naturali. Patiẽtia laboris inuenit Alexander excercitũ ſuũ, quũ eũ probaret, ducens illum ſub torrida zona ꝑ diætam ſine potu, uſque ad fluuium quendam. De patientia cõſuetudinis longę dixit quidam: Quod male fers, aſſueſce, feres Tullius: Optima forma eligenda eſt viuẽdi, quã iucundã reddet aſſuetudo. ¶ Patientia verò gratiæ triplex eſt. Quedam eſt incipientium: quędam proficiẽtiũ, & quędam perfectorum. Incipientium eſt ſuſtinere mala, quæ eis inferũtur, patienter. Proficientiũ verò eſt ſuſtinere ea non ſolùm patiẽter, ſed etiã libenter. Perfectorũ vero nõ ſolùm libenter, ſed etiã lætanter. Hos tres gradus patientiæ poſſumus agnoſcere in Paulo. Primus habetur 2. ad Cor. 4. Tribulationẽ patimur, ſed non anguſtiamur, ſcilicet per impatientiam. Secundus eiuſdem 12. Ego libentiſſimè impendam, & ſuper impẽdar ego ipſe pro animabus veſtris. Tertius ad Gal. vlt. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et notandum, quòd qui habet perfectam patientiam, cùm mala ei inferũtur, lætatur: inferẽti compatitur, & beneficium largitur, & Deo regratiatur. De primo habes Act. 5. ibãt apoſt. gaudentes, &c. 1. Pet. 5. Communicãtes Chriſti paſſionibus gaudete. De ſecundo 2. Pet. 1. In patientia pietatẽ. Gre. in homil. Patientia vera eſt, quæ & ipſum amat quẽ portat. Nã tolerare & odiſſe, nõ eſt virtus mãſuetudinis, ſed velamen furoris. De tertio Luc. 6. Benedicite maledicẽtibus &c. 1. ad Cor. 4. Maledicimur & benedicimus, blaſphemamur & obſecramus. De quarto exẽplũ habem⁹ in Tobia, cap. 2. ꝙ immobilis in Dei timore permãſit: gratias agẽs Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Et beatus Laurentius: Gratias ago tibi Domine Ieſu, quia hoſtia tua effici merui. Qui ad ignẽ tribulationis Deo gratias agũt, ſimiles ſunt altilibus, quæ cum ad ignem aſſantur, pinguedine ſua ſe ſuperfundunt. Et ſicut pinguedo aſſata gratioris eſt ſaporis quàm elixa: ſic gratiarum actio gratior eſt Deo, qñ ꝑſonat in his, ꝗ ſunt in tribulatione, ꝙ̃ ſi ꝑſonat in his, ꝗ ſunt in ꝓſꝑitate.

De Conſtantia. Pars VII.

Conſtantia eſt ſtabilitas animi firma, & in propoſito perſeuerans. Et notandum, quòd eſt cõſtantia generalis, quę attenditur in perſeuerantia propoſiti, quæ omnem virtutem circuit: & eſt cõſtantia ſpecialis, quæ attenditur circa res terribiles, & ad ſuſti-

ſuſtinēdum difficiles, quæ lædũt naturam. Et hæc conſtantia pertinet ad fortitudinē. ¶Item notādum, quòd conſtantia eſt ſeruare medium inter mutabilitatem ſeu leuitate & pertinaciam, quorum vtrunque reprehenſibile eſt 2. ad Cor. 1. Nũquid leuitate vſus ſum? Numer. 19. legitur de filijs Iſrael, ꝙ ad imperium dñi proficiſcebantur, & ad imperium eius figebāt tabernaculum. Sic à propoſito recedendum eſt, quum creditur Deo diſplicere, & in eo perſeuerandum eſt, quum creditur ei placere. ¶Item notandum, quòd ſex videntur pertinere ad conſtantiam. ¶Primum eſt, ſtabilitas intellectus quæ variatur ſecundùm diuerſas ſpecies cognitionum. Quædam enim ſtabilitas eſt in his quæ ſunt fidei. Ad quam monemur 1. ad Cor. vlti. Vigilate, & ſtate in fide. ad Eph. 4. Non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ. Tobiæ 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuā nunquam mutant ab illo. ¶Secundum eſt, grauitas ſeu æquanimitas in vtraque fortuna. Tullius: Præclara eſt æqualitas in omni vita, idemq́; ſemper vultus, eademq́; frons, vt de Socrate accepimus. Ecōtrario cor ſtultorum diſſimile erit. Prouer. 15. ¶Tertium eſt, ſtabilitas circa ea quæ deſiderantur. Sen. in epiſt. Ante omnia hæc cura, vt conſtes tibi. Quoties experiri voles an aliqd actum ſit, obſerua an eadē velis, quę heri. Mutatio voluntatis indicat animum nutare atq; alibi apparere, prout tulit uētus. Non vagatur quod fixum atque fundatum eſt. Quidā adeò ſunt incōſtantes, vt cōſtantia eorũ hæc eſſe dicat̄, ſcilicet eſſe inſtabiles. Poeta: Quod petijt, ſpernit: repetit quod nuper omiſit. Item: Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. ¶Quartum eſt, ſtabilitas loci, quæ multum facit ad ſtabilitatem animi, Bernard. ad fratres de monte Dei: Impoſſibile eſt, hominē fideliter figere in vno animum ſuũ, qui non priùs alicui loco perſeueranter affixerit corpus ſuum. Nam qui ægritudinē animi, migrando de loco ad locũ, effugere nititur: ſic eſt ſicut qui fugit umbrā corporis ſui, ſeipſum fugit, ſeipſum circũfert, locũ mutat non animũ, eundē vbiq; ſe inuenit: niſi ꝙ deteriorem ipſa facit mobilitas, ſicut lædere ſolet ægrũ, qui circũferendo cōcutit. Sene. in epiſtolis: Animũ debes mutare, non cælum. Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodeſſe, cũ te circunferas? Premit te eadem cauſa quæ expulit. Onus animi tui deponendũ eſt. Nō antè vllus tibi placebit locus. Vadis huc atq; illuc, vt excutias inſidens pondus, quod ipſa iactatione incommodius fit, ſicut in naui omnia immota minùs vrgent, inæqualiter cōuoluta citiùs

cam

eam partem in qua incubuerũt, demergũt. Motu ipſo noces tibi. Aegrum.n.concutis. At cũ iſtud exemeris malũ, tũc oĩs mutatio loci iucũda eſt. Magis, quis vene rit, q̃ quò, intereſt. Idem: Primũ argumentũ compoſitę mẽtis exi ſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecum morari: lapis quadratus ſtabilis eſt, ſic homo bene ordinatus, eſt ſtabilis. Et econtrario male ordinatus, inſtabilis: Poeta: Romæ Tybur amo, ventoſus Tybure Romam, In culpa eſt animus, q ſe non effugit vnquam. Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt. Sen. Non conualeſcit planta quæ ſæpe transfertur. Ad loci ſtabilitatẽ multũ monet ſcriptura. Eccl. 10. Spiritus poteſtatẽ habẽtis, ſuper te aſcẽderit, locum tuum ne dimiſeris. Eccle. 11. Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facile enim eſt in oculis Dei, ſubitò honeſtare pauperẽ. Luc. 9. In quamcũq; domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Eiuſdẽ 10. Nolite tranſire de domo in domũ. 1. ad Cor. 15. Fratres, ſtabiles eſtote & immobiles. 1. ad Theſ. 4. Rogamus vos fratres, vt operã detis vt quietis ſitis. 2. ad Theſſ. 3. Scitis quẽadmodum oporteat imitari nos: quoniã non inquieti fuimus inter vos. Inſtabilitatem reprehendit Paulus in quibuſdã mulieribus. 1. ad Tim. 5. Otioſæ, inquit, diſcũt circũire domos &c. Inſtabilitas quantum ad locum, Deo diſplicet: homini verò eſt damnoſa & perículoſa. Iere. 14. Dilexi mouere pedes ſuos, & non quieuit, & Domino non placuit, Prouerbior. 27. Sicut auis transmigrans de nido ſuo: ſic vir qui relinquit locum ſuum. Sicut auis trãſmigrans de nido ſuo damnificatur in pullis ſuis, ita & homo locũ ſuũ relinquẽs, in bonis ſuis. Dina egreſſa vt videret mulieres regionis illius, corrupta fuit. Geneſ. 33. Et Semei egrediens de Ieruſalem, fuit occiſus. 3. Reg. 2. ¶ Quintum eſt, firmitas contra ventos tẽtationum. De qua cõmendatur Ioannes Matthæi 11. & Lucæ 7. Quid exiſtis in deſertum videre? Arundinem vento agitatam? In Pſalm. Non ſic impij, non ſic: ſed tanquam puluis &c. Eccleſiaſ. 5. Non ventiles te in omnem ventum. ¶ Sextum eſt, ſtabilitas in occupatione ſeu operatione. Senec. Melius eſt vt ꝓpoſita cuſtodias, quàm vt honeſta proponas. ¶ Item notandum, quòd conſtantia ſeu ſtabilitas eſt valde admirabilis in ſtatu præſentis vitæ, quæ ita inſtabilis eſt. Iob. 14. Nunquam in eo dẽ ſtatu permanet. Difficile eſt, foliũ arboris ſtabile eſſe, dũ flatu venti percutitur. Gregor. in Moralib. Humana anima quot tentationes patitur, quaſi tot flatibus mouetur. Idem in eodem: Qui arbor fuit in cõditione, foliũ à ſemetipſo factus eſt in tentatione: ſed pòſt ſtipula apparebit

bit in deiectione. Stabilitas etiã, quædã imago eſt æternitatis. Ipſa ponit hoiem quaſi in ſtatu angelico 2.Reg.14.Sic eſt Dñs me⁹ rex ſicut angelus Dei, vt nec benedictione nec maledictione moueatur.Itẽ notandũ, ꝙ ſex vidẽtur facere ad inſtabilitatẽ. ¶Primum eſt, ſtultitia.Eccl.27.Stultus vt luna mutatur.Senec.epiſt. Quid eſt ſapientia? Semper idẽ velle atq; nolle. Non poteſt cuiquam ſemper idem placere, niſi rectum. Neſciunt homines quid velint, variatur quotidie iudiciũ, ac pleriſque agitur vita per luſum. Idẽ. Quid colluctatur cũ animo noſtro, nec permittit nos quicquam velle?Nihil liberè volumus, nihil ſemꝑ.Stultitia eſt, cui nihil conſtat,nihil diu placet. ¶Secundum eſt peccatum. Geneſ.4. dictum eſt Cain poſt homicidiũ: Vagus & profugus eris ſuper terram.In eodẽ:Ecce eijcis me hodie à facie tua, & ero vagus & profugus in terra.Eſa.57. Cor impij, quaſi mare feruens, quod quieſcere non põt. Thren. 1.Peccatum peccauit Ieruſalem: ꝓpterea inſtabilis facta eſt.Iob 11.Si iniquitatẽ, quæ eſt in manu tua,abſtuleris à te,tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula,& eris ſtabilis.In Pſalm. Non dabis in æternum fluctuationem iuſto.¶Tertium eſt,impatientia. Boet. in lib. Conſolationum: Quis eſt ille tam felix, qui cùm dederit impatiẽtiæ manus, ſtatũ ſuũ mutare nõ optet? Quartum, defectus timoris.Timor animum ſtabilẽ reddit, ſicut lapides ſuperpoſiti aſſeribus, eos cuſtodiunt ne à vento moueantur, vel ſicut anchora nauẽ ſtare facit.Eccleſ.25.Timor Domini ſuper omnia ſe ſuperpoſuit.Greg.Anchora mentis,pondus timoris.Quintum eſt, defectus dilectionis boni. Amor boni animũ ſtabilẽ reddit ſicut radix profonda arborem.Eccleſiaſ. 34.Qui implantatus eſt,abundabit nequitia.Senec. Non vagatur quod fixum atq; fundatum eſt. ¶Sextum eſt, duplicitas animi. Iac.1.Vir duplex animo, inconſtãs eſt in omnibus vijs ſuis. Vir duplex eſt animo, qui vult hic gaudere cum mundo,& in futuro cum Dño.Hiero.Deceptus es chariſſime, ſi & hic vis gaudere cum ſeculo,& poſtea regnarẽ cũ Chiſto. Et notandum ꝙ homo inſtabilis, quaſi lunaticus eſt. Matt.17.Domine, miſerere filio meo,quia lunaticus eſt.Et eſt ſimilis homini erranti, qui qñque vadit huc,quandoq; illuc.Cano. 1.Iudæ: Sydera errantia, quibus caligo tenebrarum reſeruata eſt in æternum.Secundum glo.Sydera errantia,ſunt apoſtatæ.

De Perſeuerantia. Pars. VIII.

Breuiter hîc agetur de Perſeuerantia, quia aliqua de ea dicentur in tractatu de Acedia capit.de vitio Imperſeuerantiæ, & rectè poſt Conſtantiã. Eſt enim Per-

Perſeuerantia, permanentia, ſicut & conſtantia: vnde cõicat cũ conſtantia. Tñ in hoc differt: q̃a cõſtantia eſt permanentia in ꝓpoſito: perſeuerantia verò, permanentia in bono, ſiue continuatio boni. Conſtantia cauet leuẽ tranſitũ à ꝓpoſito vno in aliud: perſeuerantia verò cauet diſcontinuationẽ vel imperfectionem ſeu defectũ debiti finis. Et deſcribitur ſic perſeuerantia magiſtraliter: Perſeuerãtia eſt, permanentia in bono, diuturna vel finalis: Tull. verò in 1. Rhetoric. ſic eam deſcribit: Perſeuerantia eſt in ratione bene conſiderata, ſtabilis & perpetua permãſio. Et notandum, quòd eſt perſeuerantia generalis & ſpecialis. Generalis attenditur in continuatione boni, & circuit omnem virtutem. Specialis verò attenditur circa terribilia & difficilia, ad ſuſtinendum quæ lædunt naturam, quę pertinet ad fortitudinem, ad quam monemur. Hebręorum 12. In diſciplina verò, inquit, perſeuerate. Item notandum, quòd quædam eſt perſeuerantia finalis, quædã eſt nõ finalis. Non finalis eſt, q̃n aliquis longo tp̃e perſeuerat in bono, tñ poſtea cadit per mortale. Finalis verò perſeuerantia dupliciter dicitur. Vel finalis ꝓpoſito, vel finalis actu. Finalis verò propoſito fit finalis actu, in his quæ permanent in bono. De pſeuerantia finali actu, dicit Auguſtinus ꝙ multi eam habere poſſunt, nullus amittere: incipit. n. eſſe finalis actu in termino vitę. Et notandum, quòd perſeuerantia regulariter datur homini per bona merita. Vnde gloſſ. ſuper illud Pſal. Retribuet mihi ſm̃ iuſtitiam meam. dicit, Pro fide, & ſpe. & alijs bonis operibus reddet Deus perſeuerantiam. Ideo autem dictũ eſt regulariter: quia virtutes cõmuniter primò dantur in aliqua quantitate, ſecundò, per bona opera merentur augeri, tandẽ perfici: tamen alicui, vt Chriſto, datæ ſunt virtutes in ſtatu perfectionis, quæ neque augentur nec intenduntur. ¶ Ad cõmendationẽ perſeuerantiæ. Primò valere poteſt frequens admonitio quam ſcriptura facit ad perſeuerandum. Iudi. 18. Nolite negligere, nolite ceſſare. 1. Cor. 7. Vnuſquiſq; ſicut vocauit Deus, ita ambulet. In eodẽ: Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Eiuſdem 9. Sic currite, vt comprehendatis. Gal. 5. State, & nolite iugo iterũ ſeruitutis contineri. 1. Io. 2. Vnctionem quã accepiſtis à Deo. maneat in vobis. Apocalyp. 2. Id quod habetis, tenete, donec veniam. ¶ Secundo, promiſſio quæ fit perſeuerantibus. Apocalyp. 2. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Roma. 11. Vide in te bonitate Dei, ſi perſeueraueris in bonitate. Matthæ. 10. & 24. Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit.

Bern.

Berna.in epiſtolis: Scias diabolũ ſoli ſemper perſeuerantiæ inſidiari,quam ſolam virtutum no uit coronari.Idem in eodem:Stu dete perſeuerantiæ, quæ ſola coronatur. ¶ Tertiò, comminatio quæ fit non perſeuerantibus, ſcilicet ablatio coronæ. Apocalyp. 3.Tene quod habes, & nemo accipiat coronam tuam.¶Quartò. exempla. Primò, exempla Dei. Gene.2.Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum,quod fecerat. Deuteron.33. Dei perfecta ſunt opera.Secundò exemplum Chriſti hominis. Ioan.17.Opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam. Tertiò exempla ſanctorum. Iob 27. Iuſtificationem meam quã cepi tenere, non deſeram.2.Timoth.4.Bonum certamen certaui, curſum conſummaui.Actuum 20.Nõ facio animam meã pretioſiorem quàm me, dummodo cõſummem curſum meum.¶ Quintò commendabilis eſt perſeuerantia à ſuo effectu multiplici. Primus eſt, ꝙ à Deo impetrat quod vult.Lucæ 11.Si perſeuerauerit pulſans, etſi non dabit ei eò quòd amicus eius ſit:propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit ei quotquot habet neceſſarios.Eiuſdem 17. de iudice iniquo, qui licèt Deum non timeret, nec homines reuereretur: tamẽ fecit quod vidua voluit,propter eius improbitatem.Matth.16. Miſereor turbæ, quia iam triduo perſeuerat mecum.Grego.Quæſiuit Maria Magdalena prius,& minimè inuenit: perſeuerauit vt quæreret, vnde contigit vt inueniret. Idẽ: Sic quippe quod popoſcerat,obtinere Anna meruit, quia ſe poſt lacrymas in eodem mentis rigore ſeruauit.Tobiæ 3. Sara in oratione perſiſtens,& cum lacrymis Deũ deprecans, exaudita eſt.Et Apoſtoli perſeuerãtes in oratione,Spiritum ſanctum acceperũt. Act.1. Hi omnes erant vnanimiter in oratione perſeuerantes &c. ¶Secundus eſt,quòd perſeuerantia,bona acquiſita cuſtodit, ſicut imperſeuerantia deſtruit.Proue. 19.Qui mollis eſt & diſſolutus, frater eſt opera ſua diſſipantis. Augu. Perſeuerantia magnum donum Dei eſt, quo dona cætera conſeruantur.¶Tertius eſt,ꝙ difficilia & aſpera, facilia & ſuauia facit. Bernar.in epiſtolis:Subito procedenti de vmbra ad ſolem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit: ſed poſtquam ab his diſſueſcere, & ad illa ſe pauliſper aſſueſcere cœperit,vſus tollit difficultatem,inuenitque facile eſſe,quod impoſſibile antè putauit. ¶ Quartus, eſt, ꝙ nihil imperfectum relinquit.Sene.Non deſpero in durato:nihil eſt quod non impugnet pertinax opera & intenta ac diligens cura.Videmus debiles mulieres ſenilis ætatis,perſeuerando peregrinationes longas ꝑficere. Itẽ videmus naturam continuè ope-

operando,ex modica nuce addi-
tione imperceptibili magnam ar
borem efficere: & aquam quæ
adeò mollis eſt, lapidem adeò
durum perſeueranti percuſſio-
ne excauare. ¶ Quintus eſt, ꝙ
perſeuerantia virtutem operan-
ti miniſtrat. Sen. Perſeuerandum
eſt, & aſſiduo labore robur ad-
dendum eſt. ¶ Sextus, quòd me-
retur apprehendere præmium,
1. ad Corint. 9. Vnus accipit bra-
uium, ſcilicet perſeuerãs. Berna.
Perſeuerantia eſt ſingularis filia
ſummi regis, virtutum finis &
conſummatio. Chryſoſt. Tolle
perſeuerantiam, nec obſequium
mercedem habet, nec beneficiũ
gratias, nec laudẽ fortitudo. De
nique non qui incœperit, ſed qui
perſeuerauerit, ſaluus erit. Idem;
Incipere multorũ eſt, finire pau
corum: ſemper in principio dele-
ctatio eſt, in fine probatio. Idem:
Aſſueuerunt multi in initio fer-
uentes eſſe, in fine remitti & diſ-
ſolui: quæ vtilitas eſt ſeminum
florentiũ, & poſtea tabeſcentiũ?
Greg. in Moral. Incaſſum bonũ
agitur: ſi ante terminũ vitæ deſe-
ratur: quia etiam fruſtrà veloci-
ter currit, qui priuſquã ad metas
veniat, deficit, & ſuper illud Mat.
10. Qui perſeuerauerit &c. dicit
glo. Nõ cœpiſſe vel feciſſe, virtu-
tis eſt: ſed perficere. Vnde cauda
hoſtiæ iubetur offerri Leu. 3. Or
natus virtutum, eſt veſtis vſque
ad talos, ſi perſeuerantia fuerit,
Sine ea veſtis eſt inhoneſtè de-
curtata. Vltimus dies perſeueran
tis plus vř ei valere, q̃ quicunq;
præceſſerunt. Si. n. illa die deficiſ
ſet, præcedentia perdidiſſet.

De Magnanimitate. Pars IX.

MAgnanimitas quandoque
ſumitur pro fortitudine. Et
attenditur non ſolum in aggre-
diendo terribilia, ſed etiã in ſuſti
nendo. Et pertinet ad eam non
ſolùm aggreſſio arduorum, ſed
etiam proceſſus & conſumma-
tio eorũ. Sene. in lib. de quatuor
virtutib⁹: Magnanimitas, quę &
fortitudo dicitur, ſi inſit animo
tuo, cum magna fiducia viues.
Qñq; magnanimitas dicitur ter
ribilium ſpontanea & rationabi
lis aggreſſio: ſic accipitur à Ma-
crobio. ¶ Item notandum, ꝙ ho
mo magnanimus terribilia ſeu
difficilia aggreditur ꝑꝑ cõem vti
litatem, vel ꝑꝑ honeſtatem, non
ꝑꝑ cupiditatem, vel gloriæ vani
tatem: non. n. decet vt cupiditate
vincatur, qui metu non frangi-
tur. Tullius: Nihil tam anguſti
animi eſt, tamq́ue parui, quàm
amare diuitias. Macrobius: Vir-
tutis fructum ſapiens in conſciẽ-
tia ponit, minùs perfectus in glo
ria. Item ad magnanimum perti
net cauere nõ ſolùm timiditatẽ,
ſed etiam temeritatem. Non. n.
debet homo abſque cauſa offer-
re ſe periculis. In adeundis pericu
lis imitari debemus medicorum
conſuetudinem. Illi enim leuiter
ęgrotantes leuiter curant: grauio
ribus autem morbis ancipites

curationes adhibere cogũtur. In tranquillo tempeſtatẽ optare de mentis eſt : tempeſtati aũt cum euenerit, ſubuenire, ſapiẽtis. Poeta: Vis conſilij expers, mole ruit ſua. Senec. in lib. de quatuor Vir tutibus: Eris magnanimus, ſi pericula nõ appetas vt temerarius, nec formides vt timidus: Tulli⁹: Turpis fuga mortis, oĩ morte peior. Ad magnanimitatem pertinet, ardua opera appetere, & magnitudinem boni vel mali tranſitorij ſuperare, Primũ innuit Tullius: Te, inquit, aĩo excelſum natura creauit. Audita de magnanimitate, tibi ſtatim inſedit oratio : id eſt, intimè ſedit vel placuit: Magnitudo boni tranſitorij ſuperatur contemnendo: magnitudo verò mali tranſitorij, non timendo. Senec. in epiſtolis: Anim⁹ nunquã maior eſt, q̃ vbi aliena ſepoſuit & fecit ſibi pacem, nihil timendo, fecit ſibi diuitias, nihil concupiſcendo. Idẽ in epiſtolis: Magni animi eſt magna contẽnere, ac mediocria malle, q̃ nimia. Illa. n. vtilia vitaliaq; ſunt, hæc eo, quo ſuperfluũ, vocẽt. Sic ſegetẽ nimia ſternit vbertas, ſic rami onere frangũtur. Sic ad maturitatem non peruenit nimia fę cunditas. Idẽ animis quoq; euenit, quos immoderata felicitas rumpit qua nõ tm̃ in aliorũ iniuriam, ſed etiã in ſuam vtuntur. Idem in eodem : Magnus ille eſt qui fictilibus vtitur, quemadmodũ argento. Nec minor eſt quidẽ qui ſic argento vtitur, queadmodũ fictilibus. Idem in eodem: Scitote tam bene homines culmo, quàm auro tegi : cõtemnite omnia, quæ ſuperuacuus labor velut ornamentũ aut decus poſuit: memẽtote præter animũ nihil eſſe mirabile, cui magno nihil eſt magnũ. Idẽ in lib. de Naturalib. quæſtionibus : Magna iſta, q̃a parui ſumus, credimus multis rebus: non ex ſua natura, ſed ex humilitate noſtra magnitudo eſt. Idẽ in lib. de Clemẽtia: Magni animi eſt, iniurias in ſumma patientia pati. Ad magnanimitatẽ ꝑtinet iniurias receptas vilipendere, & inimico, cùm eſt in poteſtate hominis, parcere, & fraudes & dolos vitare. Senec. in lib. de quatuor Virt. Si magnanimus fueris, nũquã iudicabis tibi iniuriam fieri. De inimico dices, Nõ nocuit mihi, ſed animũ nocendi habuit. Cùm illum in poteſtate, tua videris, vindictã putabis, vindicare potuiſſe. Scito. n. magnum & honeſtum vindictę eſſe genus, ignoſcere. Palàm aggredere, non geres conflictũ, niſi indixeris. Nã fraudes & doli imbecillũ decẽt. Magnanimitas videtur poſſe diſtingui in tres partes: ſcilicet in cordis altitudinem, latitudinẽ, & longitudinem. Cor altũ eſt, quod in aduerſis nõ deijcitur, ſed eleuatur. Cuius exemplũ habes in gallis, quorũ criſtæ eleuantur, cũ ira eos ad pugnandum accendit. Senec. in epiſtolis:

Non

Non eſt mirum in tranquillitate non concuti:illud mirare,ibi extolli aliquē, vbi oēs deprimūtur: ibi ſtare,vbi oēs iacēt. Vel cor altū eſt, cor honores trāſitorios deſpiciēs.Cor verò latū, eſt cor deſpiciens magnitudinē diuitiarū. Sene.in epiſt.Ille ingentis animi eſt, qui diuitias circunfuſas ſibi multū diuq́; miratus ꝙ ad ſe venerint,ridet: ſuaſq́; magis audit eſſe, q̃ ſentit.Cordis lōgitudo eſt per quā vincitur tædiū longę expectationis, vel longitudo moleſtiæ & laboris. Quidam ſunt breues animo ſtatim volentes quod fieri deſiderāt, ſtatimq; volentes trāſire quod moleſtū ſuſtinent:ſimiles agricolis, qui iacto ſemine, ſtatim metere vellēt.

De Fiducia & Magnificētia, de deſcriptione vtriuſq;, & de officijs magnificentiæ tam in pace quàm in bello. Pars X.

SEquitur de Fiducia & Magnificentia. Fiducia eſt certa ſpes animi producendi ad finem rem inchoatam. De fiducia bona vel mala, require in tractatu de Spe. Magnificētia verò quandoque dicitur negotiorum difficilium & pręclarorū conſummatio. Et ſic ſumitur à Macrobio. Quandoq; verò ſic ſumitur magnificentia, ꝙ ad eam pertinet. nō ſolùm conſummatio præclarorum negotiorum, ſed etiā inchoatio eorundē. Et ſic ſumitur à Tullio in 1.Rhet. Vnde ſic deſcribit eam: Magnificentia eſt rerum magnarū & excelſarū cum animi ampla quadam & ſplendidiſſima propoſitione,cognitio atque adminiſtratio. Nec loquitur de magnanimitate, imò ſub magnificentia comprehendit eam.

¶ *De Officijs Magnificentiæ.*

DISTINGVVNTVR verò officia magnificentiæ tā in pace q̃ in bello.In pace, ſm Platonē,tria ad eā pertinent quantum ad prælatos.Primū eſt,vt ſic vtilitatē ciuiū tueantur,vt quæcunq; agunt,ad eā referant, cōmodorū ſuorū obliti.Secundū eſt,vt totū corpus ciuitatis curēt,ne dū partem aliquam tuentur, reliquam deſerant. Vt enim tutela,ſic procuratio reipublicæ ad vtilitatem eorū qui cōmiſſi ſunt,nō eorum quibus cōmiſſa eſt, gerenda eſt. Hęc duo documenta Platonis recitat Tull.in li.de Offi. Qui parti vrbis cōſulunt, partē deſerunt, pernicioſiſſimam ſeditionem in ciuitatē inducūt. Tertium eſt,vt contentionē caueant.Dicit enim Plato,ſimiliter facere eos qui inter ſe contenduut, quinam potius ciuitatem adminiſtrēt, vt ſi nautæ certarent tempore tempeſtatis, quis eorum potiſſimum gubernaret. ¶ Officia vero magnificentiæ in bello,nomen aſſignantur.Primū eſt, ea intētione ſuſcipere bella, vt ſine iniuria in pace viuatur.Aug. in libr.de Ciuitate Dei:Cōſtat pacē,belli eſſe optabilem finem. Idē ad Bonifacium;Pacem debet habere volun-

luntas, bellũ neceſſitas.Idem ad eundem: Bellum geritur, vt pax acquiratur . Eſto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatẽ (vincendo)perducas.Secundũ eſt, ante aggreſſionẽ belli, diligentem adhibere præparationem in cliẽtulis, municipijs.ſumptu & armis. Senec. Longa belli præparatio celerem affert victoriã. Omnia aũt prius experiri, quàm armis certare ſapientem decet, iuxta verbũ Philoſophi. Tullius in libr.de Officijs: Cum ſint duo genera decertandi: vnũ per diſceptationẽ, alterum per vim:illud propriũ hominis,hoc belluarum:confugiendũ eſt ad poſterius, ſi ſuperiore vti nõ licet.Tertiũ eſt, ne temerè deſperes propter ignauiam, aut propter cupiditatẽ nimis cõfidas:in periculũ enim ducit immoderatus amor habẽdi.Quartũ eſt, plus turpitudinem quàm mortẽ horrere: plus ad honeſtatẽ quàm ad ſalutẽ temporalẽ & alia cõmoda ſpectare.Quintum eſt, copias ſuas crebris laboribus exercere.Poeta: Variam ſemper dant otia mentẽ.Sextũ eſt,poſtquam ab bellandum vẽtum eſt, hortãdo bonam indolem erigere, modò laudibus animos afficere, modò admonitionibus deſidiam diſcutere.2. Machab.vlti. Exhortati inde ſermonibus bonis valde, de quibus extolli poſſet impetus, & animi iuuenum confortati ſtatuerunt dimicare & confligere fortiter. Septimum eſt, in concurſu ad primos impetus accurrere, inclinatis opem ferre,labentes fulcire. Octauum eſt habita victoria, ſeruare eos qui nõ crudeles fuerũt. Nonum eſt,fœdera & promiſſa hoſtibus ſeruare;exemplo Reguli,qui captus præſtito iuramento ꝙ rediret, miſſus eſt Romã pro captiuis cõmutandis:qui vt venit, vidẽs captiuos nõ eſſe reddendos, cùm retineretur ab amicis, ad ſupplicium redire maluit, quàm ad fidem hoſti datam fallere, vt narrat Tullius in lib. de Offic.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, Tractatus V. De Iuſtitia.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuerſis acceptionibus huius nominis Iuſtitia. Pars I.

PRIMO ponentur diuerſæ acceptiones huius nominis Iuſtitia. Secnndò,diuerſę eius deſcriptiones. Tertiò,eius commendationes.Quartò,ipſius diuiſiones.Quintò, tangetur de oppoſito ipſius. ¶Circa primum, notandum, ꝙ Iuſtitia qñque valde largè ſumitur, ſcilicet pro bonitate:ſecundum hoc dicit Auguſ. duas partes eſſe iuſtitiæ, ſcilicet declinare à malo, & facere bonum . Et ſuper illud Heb.1.Dilexiſti iuſtitiã dicit Gl. Omne bonũ.Sic ſumit. Matt.6.

Quæ-

Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius.Glo. Iuſtitia regni eſt,oĩa quę Chriſtus docuit, obſeruare. Eiuſdẽ 13.Fulgebunt iuſti, ſicut ſol in regno patris eorum.Sic ẽt ſumitur, quum dicimus impium iuſtificari.Q̃ñque ẽt ſumitur nomẽ iuſtitię minus largè.ſ.pro virtute reddente vnicuiq; quod ſuũ eſt,& ſic ſub iuſtitia pietas videtur contineri. Quãdoque autem ſumitur ſtrictius, prout attenditur in inflictione pœnarũ. Sic videtur iuſtitia eſſe oppoſita pietati vel miſericordiæ. Sic ſumit hoc nomen iuſtitia Bern.dicens:Nullum nomen Dei eſt, quod non ſonet aut iuſtitiam aut pietatẽ.Et notandũ, ꝙ iuſtitia etiam prout eſt virtus cardinalis, quodãmodo generalis eſt,ſicut & prudentia generalis eſt, quo ad directionem.Dirigit enim opera cæterarum virtutum. Iuſtitia verò generalis eſt quo ad imperiũ. Poteſt enim imperare opera cæterarum virtutum: non ſufficit tamen ad exequendum ea, vel ad eligendum ſine cæteris virtutibus.

De deſcriptionibus Iuſtitiæ Pars. II.

Circa ſm notandum, ꝙ Tullius in 1.Rethoric. ſic deſcribit Iuſtitiã: Iuſtitia eſt habitus animi cõi vtilitate ſeruata,ſuam vnicuiq; tribuens dignitatem.Iuſtitia multum attendit cõem vtilitatem.Vnde quandoque punit hoĩem pluſquam meruit,ꝓꝑ publicã vtilitatẽ.Tullius: Primũ fundamẽtum iuſtitiæ eſt, ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati ſeruiatur. Ambr.in libr. de paradiſo: Iuſtitia magis alijs quàm ſibi prodeſt, & vtilitates ſuas negligit, cõia emolumenta præponens. Iuſtitia etiam cuiq; ſuam dignitatẽ tribuit,quia vnicuiq; tribuit, qđ dignũ ei eſt tribui, ſiue quod ei debetur. Illud autem debitũ quandoq; eſt fœdere naturali, quandoque etiam ratione officij vel prælationis, vt obedientia debetur prælatis: quandoque verò ratione meriti, vt cùm pœna vel præmiũ redditur his, qui meruerunt. Macrobius dicit,quòd iuſtitiæ eſt, vnicuique ſeruare quod ſuum eſt. Augu.verò in lib. de lib.arbi.dicit; Iuſtitiã quid dicam eſſe, niſi virtutem, qua ſua cuique tribuuntur? Et ſuper illud Mat.5.Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, dicit Glo.Iuſtitia eſt, ſua cuique tribuere, ſibi & ꝓximo & Deo. Senec.in libr.de 4. Virtutib.dicit: Quid eſt iuſtitia, niſi naturæ tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta? Idẽ in eodẽ: Iuſtitia diuina lex eſt, & vinculum ſocietatis humanæ. Iſidor. ſic deſcribit eam. Iuſtitia eſt ordo & æquitas, qua homo cum vnaquaq; re bene ordinatur.ordo dicitur, conueniens rei collocatio, vel ſecundùm Anſelmum ſic deſcribitur: Iuſtitia eſt rectitudo voluntatis propter ſe

ſeruata. Voluntatis dicitur, quia lapis quum deſcendit, rectè agit faciẽdo quod debet: tamen non dicitur iuſtus eſſe, quia hoc non facit voluntariè. Rectitudo verò quæ eſt iuſtitia, nõ eſt cuiuſcunque appetitus, ſed appetit⁹ rationabilis, qui eſt cum diſcretione. Si.n. aliquis impediat ab ingreſſu domus aliquem volentem intrare, vt innocentem ibi occidat, ignorans tñ quid ille ibi acturus ſit, non reputatur ipſe in hoc iuſtus. Nõ dicitur etiam aliquis iuſtus propter rectitudinẽ intellectus, vel operis, ſi deſit rectitudo volũtatis. Item ſi aliquis coactus reddat pecuniam quã abſtulit, vel cauſa inanis gloriȩ, non eſt propter hoc iuſtus, ſed ſi amore iuſtitiæ hoc faciat. Ideo ergo benedictũ eſt, quòd iuſtitia eſt rectitudo volũtatis propter ſe ſeruata. ¶Et notandum, ꝙ quum rectũ ſit in quo medium nõ exit ab extremis, vbi eſt rectitudo iuſtitiæ, aliquid eſt vt medium, & aliqua vt extrema. In iudicio verò hoc manifeſtũ eſt, vbi iudex medius eſt inter partes, qui non debet declinare ad dexteram vel ad ſiniſtram. Generaliter verò tria conſiderari poſſunt vbi eſt iuſtitia, ſcilicet quod redditur, cui redditur, & per quod redditur. Per quod redditur eſt vt medium, alia duo ſunt vt extrema. ¶Deſcribitur etiam iuſtitia ſic: Iuſtitia eſt virtus cõſeruatrix humanæ ſocietatis, & vitæ communitatis. Societatem, id eſt cohabitationem hominum ſic ſeruat iuſtitia, dum homines cohabitãt: obtinet vnus agros vel alias poſſeſſiones quibus eget alius, ideo concitaretur inuidia & ſeditio, niſi iuſtitia adeſſet, quæ vnicuiq; ius ſuũ redderet. Vitæ autẽ communitatem cuſtodit, dũ eũdẽ modũ viuendi plures ſectantur: vt mercaturã, vel militiam, quæſtus vnius minuit alterius lucrum, quæ res liuorẽ moueret, niſi iuſtitiã adeſſet. Item iuſtitia ſic deſcribitur ab Augu. in lib. de moribus eccleſiȩ. Iuſtitia ẽ amor ſoli amato ſeruiẽs, & propter ea rectè dominans. Item 19. libr. de Ciuitate Dei: Qui fundũ aufert ei à quo emptus eſt, & tradit ei qui nihil habet in eo iuris, iniuſtus eſt: & qui ſemetipſum aufert dominãti Deo, à quo factus eſt, & ſeruit malignis ſpiritibus, iniuſtus eſt. Bernard. in libro de diligendo Deo: Infidelem ratio vrget & iuſtitia naturalis, totum ſe tradere illi, à quo totũ ſe habet. ¶Et notandũ, quòd ſecundũ Aug. 4. lib. de doct. Chriſt. Sicut ratio rotũditatis eadẽ eſt in magno diſco & in cumulo exiguo, vt à pũcto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur: ita ubi aliquis parua iuſtè gerit, nõ minuitur iuſtitiæ magnitudo.

De commendatione Iuſtitiæ. Pars. III.

NOtandum ergo quòd iuſtitiã cõmendat natura, commen

mendat & ſcriptura.¶Natura tripliciter. Primò, quia rectitudo quã dedit corpori humani, monet ad rectitudinẽ iuſtitiæ.Ecc.7. Hoc inueni, ꝙ fecerit Deus hominẽ rectũ.Bern.ſuper Can.Rectus dñs Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo. Rectus itaq; dñs hominẽ rectũ fecit.Idem: Staturã dedit Deus homini rectã,forſitan vt iſta corporea rectitudo exterioris viliorisq; figmenti, hominem illum interiorem,qui ad imaginem Dei factus eſt ſpiritualis,ſuæ ſeruandæ rectitudinis admoneret,decor limi deformitatẽ argueret animi.Quid enim indecentius,quàm curuum recto corpore gerere animum? ¶Secũdo, quia ea quæ ſunt iuſtitiæ, pro magna parte naturaliter in corde hominis ſcripta ſunt.Augu.in lib. Confeſ. Furtũ certè punit lex tua dñe,& lex ſcripta in corde hominũ,quã nec ipſa quidem delet iniquitas,quis.n.fur ęquo animo furem patitur? Tullius in 1.Rhethor. Iuſtitiæ initiũ eſt à natura profectũ, deinde quædã in cõſuetudinẽ ex vtilitatis ratione venerũt,poſtea res & à natura profectas, & à conſuetudine probatas legũ metus & religio ſanxit.Naturæ ius eſt,quod non opinio genuit, ſed quædam innata vis inſeruit:vt religionem,pietatẽ, gratiam,vindicationem, obſeruantiam,veritatem.Seneca in epiſtolis:Hæc ſocietas diligenter & ſanctè nobis obſeruanda eſt, quæ nos omnes omnibus miſcet, & iudicat aliquod eſſe commune ius generis humani. ¶ Tertiò, quia natura docet etiam bruta animalia, multa eorum quæ ad iuſtitiam pertinent, vt innocentiam,concordiã, pietatem ad animalia ſui generis. ¶ Scriptura etiam multis modis iuſtitiam nobis commẽdat. Primo,multũ ad eam monendo.In Pſal. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ.Sap.1.Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram.Eccl.3. Vſq; ad mortẽ certa pro iuſtitia. Eiuſdẽ 3. Ante obitum operare iuſtitiam.Idem 18. Ante iudicium para iuſtitiam, Ezech.45. Rapinas intermittite & iudicium, & iuſtitiã facite.1. Timo.6.Homo Dei ſectare iuſtitiam. ¶ Secundo, oſtendendo eos eſſe beatos, qui iuſtitiã eſuriunt.Matt.5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã. ¶ Tertiò,beatos oſtendendo, qui aliquid pro iuſtitia patiuntur.Matth.5. Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiã,&c.Et 1.Pet.3.Si ꝗd patimini propter iuſtitiã, beati. ¶ Item ad commendationẽ iuſtitiæ hoc facit, quod hæc virtus multum Deo eſt grata,& homini multum neceſſaria. Primũ in multis locis oſtendit ſcriptura. In Pſal. Iuſtus dominus,& iuſtitias dilexit. Itẽ acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.Prou.15.Qui ſequitur iuſtitiã, diligetur à domino. Eiuſdem 16.Initium vitæ bonæ,facere iuſtitiam: accepta au-

tem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias. Act. 10. In omni gente,qui timet Deum, & operatur iuſtitiā, acceptus eſt illi. Ecōtrario iniuſtitia multum diſplicet ei,vnde Deute. 25. poſt illud. Non habebis in ſacco diuerſa pōdera &c.ſubditur, Abominatur eū dominus qui facit hęc, auerſatur omnē iniuſtitiam.Iuſtitia expreſſe nominatur inter illa quatuor, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.Sap.8.Ipſa adeò neceſſaria eſt,vt nec etiā latrones omnino ea carere poſſint. Tullius in li.de offi.Tanta eſt vis iuſtitiæ, vt nec illi quidē qui maleficio & ſcelere paſcuntur, ſine vlla iuſtitiæ particula viuere poſſint.Iuſtitia adeò vtilis eſt, vt nihil vtile reputetur,quo ipſa amittitur.Vnde ſuper illud Pſal.Rapinas nolite cōcupiſcere, dicit Glo. O lucra damnoſa,inuenis pecuniā, perdis iuſtitiā. Iuſtitia adeò vtilis eſt,vt cū ea, vtilia ſint quæ maximè noxia vidētur,vt mors. Nume.23.Moriatur anima mea morte iuſtorum.Iuſtitia non ſolùm eſt homini neceſſaria in vita,ſed etiam in morte: nec ſolū in præſenti, ſed etiam in futuro. Iuſtitia in præſenti, vitam à malo pœnę cuſtodit.Dan.6.Cōcluſit ora leonū, & non nocuerunt mihi: quia corā eo iuſtitia inuenta eſt in me. Temporalia bona tribuit. Prou. 13. Iuſtitia eleuat agētem.Eccl.20.Qui operatur iuſtitia, ipſe exaltabitur. Econtrario dicitur in Pſal. de quibuſdam, Propter iniuſtitias.n.ſuas humiliati ſunt.Et Ecc.10.Regnū à gente transfertur in gentem ꝓpter iniuſtitias &c.Itē à malo culpæ defendit,propter qđ lorica dicitur.ad Ephe.6.State,inquit, induti loricam iuſtitiæ. Item appetitū boni trāſitorij reſtringit,ideo vocatur zona.Eccl. 45.Circūcinxit Aaron zona iuſtitiæ. Et Eſa. 11.Et erit iuſtitia cingulum lumborū eius. Item iuſtitia homini pacē dat:& ſic Deo in homine locum præparat. In pace enim factus eſt locus eius.In Pſal. Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Eſa. 32. Erit opus iuſtitiæ,pax.In Pſal.Iuſtitia ante eum ambulabit. Itē: Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iuſtitia neceſſaria eſt in morte: quia virum iniuſtum mala capient in interitu, vt dicit in Pſal. Econtrario verò ſperat iuſtus in morte ſua. Prou.14. Iuſtitia in futuro neceſſaria eſt,& maximè in illo diſtricto iudicio in quo iuſtitia Dei iudicabit, quæ iuſtitiā condemnare non poterit. Gen. 30. Reſpondebit mihi cras iuſtitia mea.Prouer.10.Nihil ꝓderunt theſauri impietatis: iuſtitia verò liberabit à morte. Difficile erit homini habēti iniuſtitiā, imò intolerabile, apparere tunc coram Dei iuſtitia. Pſal. Ego in iuſtitia, apparebo in conſpectu tuo. Idem: Non permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Item: Iniuſti punientur. Item: Iniuſti

autem

autem diſperibunt.¶ Ad commẽdationem iuſtitiæ etiam valere pōt præeminentia, quam ipſa hã bet reſpectu aliarum cardinaliũ virtutum. In ipſa, vt ait Tullius, maximus eſt ſplendor honeſtatis. Et Plato dicit de ea, quòd ſi ipſa conſpiceretur, miros ſpectantibus ſapientiæ excitaret amores. Iuſtitia finis videtur eſſe aliarũ cardinaliũ virtutum. Vnde propinquior videtur eſſe mercedi, ſaluti, & coronæ quæ ſpecialiter ei in ſcriptura ſacra attribuũtur. In Pſal. Retribuet mihi dominus ſecũdùm iuſtitiam meam. Item: Tu benedices iuſto. Prou. 10. Benedictio domini ſuper caput iuſti. Eiuſdẽ 11. Seminant iuſtitiã merces fidelis. Item 12. In ſemita iuſtitiæ, vita. Sapi. 1. Iuſtitia ꝑpetua eſt & immortalis: iniuſtitia autem mortis acquiſitio. Ecc. 30. Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ. 2. ad Timo. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.

De diuiſionibus Iuſtitiæ. Pars IIII.

Notandum, quòd ſecundùm quoſdam iuſtitia diuiditur in ſeueritatem & liberalitatem. Seueritas virtus eſt debito ſupplicio coercẽs iniuriam. Liberalitas verò eſt virtus beneficiorum erogatrix, quam ꝓ affectu benignitatem, & pro effectu beneficientiam vocant. Et conſiſtit hæc virtus tota tribuendo & retribuendo. Benignitatem verò diuidunt in ſeptem partes: ſcilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, miſericordiam. Secundùm Macrobium ad iuſtitiam pertinent innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secũdũ Tulliũ verò in 1. Rhetori. ad iuſtitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obſeruãtia, veritas. Quidam verò iuſtitiã diuidũt in quinq; partes, ſ. in obedientiam quæ eſt reſpectu ſuperioris, & diſciplinã quę eſt reſpectu inferioris, & æquitatem quæ eſt reſpectu paris, & veritatẽ & fidem quæ pertinent ad omnes. Gl. verò ſuper illud Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligunt &c. aliã innuit diuiſionẽ iuſtitiæ, dicens: Philoſophi in tres partes diuidunt iuſtitiã. Vnam in Deũ, quæ pietas dicitur. Alteram in parentes vel reliquum humanum genus. Tertiam in mortuos, vt his exequiarum iura ſoluantur. Sed dominus, legis oraculum & Philoſophię faſtigiũ ſupergreſſus, in eos quos qui lęſerint, pietatis porrexit officium. Secundum Senec. verò in lib. de quatuor virtutibus, duo pertinent ad iuſtitiam, ſcilicet velle omnibus prodeſſe, & nulli nocere. Amabis, inquit, Deum, ſic in hoc illũ imitaberis, vt velis omnibus prodeſſe, & nulli nocere: tunc te virum iuſtum appellabũt omnes. Et hęc duo videntur concordare duobus pręceptis iuris na-

turalis, quorum alterum habes Tob.4. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias. Reliquum Matth.7. Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Sed quia nulla prædictarum diuiſionum perfectè tangere videtur ea, quæ ad iuſtitiã pertinent, generalior videtur ponenda eſſe diuiſio iuſtitiæ. Et quia virtute iuſtitiæ reddimus vnicuique quod debemus, diuidetur iuſtitia ſecũdum ea quæ debemus, & quibus debemus. ¶ Notandũ ergo, ꝙ quædam debemus omnibus, vt dilectionem, veritatem, & fidem: quædam verò non omnibus, & inter ea aliquid debem⁹ ſuperiori, aliquid inferiori, aliqd pari. Item aliquid ſpeciale debemus nobis ſpecialiter coniunctis, vt parentibus, & patriæ, beneuolis, quod debitum ſoluit pietas, prout Macrobius & Tullius de ea loquũtur. Item debemus aliquid his qui beneficia conferũt: ſcilicet gratiam, de qua loquitur Tullius. Et aliquid his qui mala inferũt: ſcilicet vindicationẽ, de qua idẽ loquitur. Et aliquid etiã his qui mala ferunt vel ſuſtinẽt, ſcilicet miſericordiam.

De Latria & religione, prout Tullius religionem ſumit, & de vtriuſque deſcriptione, & latriæ commendatione, & diuiſione, de partibus eius, ac quadruplici officio religionis. *Pars V.*

INter ea verò quæ ſuperiori debentur, aliquid eſt, quod ſoli Deo debetur, & aliquid quod nõ ſoli Deo. Soli Deo debetẽ latria. Vñ gl. ſup illud Mat.4. dñm Deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies: Græcè latria dicitur, ſeruitus Latinè. Seruitus cõis Deo & homini & cuicunq; Græcè dicitur dulia, Illa verò quæ ſoli Deo debetur, latria diſtinctè: vnde idololatra, qui quod ſoli Deo debet, ido lo dat. ¶ Primò inter partes iuſtitiæ de latria proſequemur. Qđ autem latria Græcè dicitur, videtur à Tullio religio vocarí. Quã ipſe ſic deſcribit: Religio eſt, quę ſuperiororis cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, cũram ceremoniamque affert. In hoc, ꝙ dicit curam, innuit cultum interiorem. In hoc, ꝙ dicit ceremoniam, exteriorem cultum, qui ſignum eſt interioris, Iſido.8.lib. etymol. dicit, ꝙ religio appellata eſt, quia per eam vni Deo religamus animas noſtras ad cultũ diuinũ vinculo ſeruiendi. Hęc religatio fit iñ principio vniuſcuiuſq; religionis: vt in baptiſmo, vbi initiatur Chriſtiana religio: vel in ſpecialibus religionibus, cùm quis obligat ſe ad ea quæ religionis ſunt. Secundum Aug. verò 10.lib. de Ciuit. Dei: Religio dicta perhibetur à religendo Deum, quem amiſeramus negligentes. Et ſecundum hoc religio reſpicere videtur ſtatum peccati, & non ſtatum innocentiæ.

Deut.26. Dominum elegiſti hodie, vt ſit tibi Deus.Latria verò ſic deſcribitur: Latria eſt cultus Deo debitus & exhibitus. Vel ſic; Latria eſt voluntas impendēdi Deo cultum debitum. Adorationem latrię commendat nobis multiplex exhortatio quam ſcriptura ſacra facit de ea.In Pſalm. Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Item Adorate dñm in atrio ſancto eius. Item: Adorate dñm omnes angeli eiꝰ. Mat.4. Dñm Deum tuũ adorabis.Ad idem valent exempla ſanctorum, vt exemplũ Chriſti, de quo Luc.21. Poſitis genibus orabat,dicēs &c. Et Matt.vlt.dicitur de vndecim diſcipulis, ꝙ videntes Ieſum adorauerunt.Apocal. 4.legitur de viginti quatuor ſenioribus ꝙ procidebant ante ſedentem in throno: & adorabant viuentem in ſecula ſeculorum. Itē eiuſdē 15. Vigintiquatuor ſeniores ceciderũt in facies ſuas, & adorauerũt &c. Et eiuſdē 7.Oēs angeli ſtabant in circuitu throni &c. & adorauerunt Deũ, dicentes,Amen.Benedictio & claritas ¶ De adoratione ēt vigintiquatuor ſeniorum,habetur eiuſdem 11. Itē legitur de beato Bartholomæo,quòd centies flexis genibus exorabat Deum per diem, & centies per noctem. Et de Iacobo minore, quòd tantùm iacebat ſuper genua ſua orans, ꝙ genua habebat vt calcaneum, ſimilem duritiam habēs in eis duritiei camelorum. Gloria adorationis eſt quam ſibi Deus ſpecialiter retinere voluit.De hac ditur Eſaiæ.42. Gloriam meam alteri non dabo. Eccleſia.25.Bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. Gloria iſta ſignificata eſt per thymiama de quo Exod. 30. Sanctum ſanctorum vobis erit thymiama. Talem compoſitionem non facietis in vſus veſtros,quia ſanctum domino eſt. Homo quicunque fecerit ſimile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis ſuis. Obſequium iſtud multùm placet Deo.Eccle. 35. Qui adorat Deum, in oblectatione ſuſcipietur: & deprecatio illius vſque ad nubes propinquabit.Et notandũ, ꝙ licèt adoratio latriæ ſoli Deo ſit exhibenda: tamen dicitur exhiberi illi homini qui eſt filius Dei, ſed quaſi per accidens. Non enim exhibetur ei inquantum eſt homo,ſed inquãtum eſt filius Dei: ſicut dicitur de homine illo, ꝙ creauit ſtellas, quas tamen non creauit inquantum homo, ſed inquantum Deus. ¶Et notandum,ꝙ triplex eſt cultus Deo debitus.Primus eſt, cordis.Secundus eſt,oris.Tertius,operis.Cultum cordis ſpecialiter vocat Gl. cultum, ſuper illud Exod. 20. Non adorabis, neque coles. Aliud eſt, inquit, colere, aliud eſt adorare. Poteſt quis inuitus adorare, vel adulando regibus

idololatris, vel tormentis victus, quũ ſciat quia idolũ nihil eſt. Colere verò eſt, toto his affectu & ſtudio mãcipari. De cultu interiori dicit Iſido. 8. libr. Etymol. Tria ſunt q̃ in religionis cultu ad colẽdum Deũ in hominibus perquiruntur: fides, ſpes, charitas. Aug. in Enchirid. Fide, ſpe, & charitate colimus Deũ. Item Aug. loquẽs de theoſebia ſiue pietate, quæ eſt cultus Dei, dicit ꝙ conſiſtit in cognitione Dei & dilectione, quũ debita ſubiectione. Et ſuper illud 1. Corin. 12. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ. dicit glo. loquens de illo verbo Iob ſm̃ vnam literam. 28. Ecce pietas, eſt ſapientia. vbi litera noſtra habet, Timor Dñi ipſe eſt ſapientia. Pietatem, inquit, hoc loco poſuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur theoſebia: & quis cultus eſt, niſi amor & cognitio eius? Cultus interior Deo debitus in duobus videtur cõſiſtere, ſcilicet in cognitione & affectione. Cognitio verò ad cultũ Dei pertinens eſt, vt credulitas, qua creditur Deo ſicut Deo credendũ eſt, ſcilicet propter ſe & ſuper omnia: ſicut enim primę veritati credendum eſt. Item credulitas qua credimus de Deo digna Deo: vt ſummam potentiam, ſummam ſapientiam, ſummam bonitatẽ, & conſequentia ad hæc, vt quòd ipſe eſt omnium bonorum creator & conſeruator, mundi gubernator, hominis recreator, ſeruientium ſibi liberalliſſimus retributor: eorum verò qui pertinaciter rebelles ei ſunt, zelantiſſimus vltor. Inter affectiones verò pertinentes ad cultum Dei, Prima videtur eſſe timor, & non qualiſcunque timor, ſed talis timor, quali timendus eſt ille, cuius potentiæ nullus poteſt reſiſtere, cùm ſit ſumma: cuius ſapientiæ nihil poteſt abſcondi, cùm ſit ſumma: & cuius bonitas cũ ſumma ſit, ſummè odit malitiã, & ſine fine puniet eã in eis quos pertinaces in ea inuenerit: Timendus eſt ergo ſuper omnia. ¶ Secũda eſt, ſpes non qualiſcunque, ſed talis qualis ponenda eſt in eo, cuius potentię facillimum eſt liberare ab omni miſeria, cuius ſapientiæ notiſſima eſt miſeria noſtra. Abyſſus enim miſeriæ non inuocat abyſſum miſericordiæ, niſi agnoſcatur, & cuius bonitati proprium eſt miſereri ſemper & parcere, quæ etiam propter liberalitatem ſuam fecit quæcunque fecit, quia omnia fecit ad dandũ in ipſo: ergo ſuper omnia ſperandum eſt. ¶ Tertia amor, & non qualiſcũque amor, ſed talis, quali amandus eſt qui optimus eſt in ſe, & ideo amore digniſſimus, qui etiam fons eſt omniũ bonorum, à quo ſuſcepimus omnia bona quæ habemus vel habuimus, & à quo ſuſcepturos nos ſperamus quicquid boni ſuſcepturi ſumus. De timore & amore dicit Seneca in libro

de

de quatuor Virtutibus: Quiſqs iuſtitiam ſectari deſideras time Deum priùs,& ama,vt ameris à Deo. De ſpe dicitur in Pſal.Sperent in te oēs,qui nouerūt nomē tuū. Nomen Dñi agnoſcunt qui ſerui eius eſſe volūt, à quibus ſpes ſpecialiter requiritur.¶Cultus oris eſt vocalis profeſſio maieſtatis diuinæ, quam fideles faciunt frequenter Deum orando,laudādo,benedicendo, gratias ei agendo.Cultus operis eſt, vt quū aliquis opere recognoſcit ſingulare dñium Dei,quod eccleſia ore recognoſcit,Chriſto dicens:Tu ſolus Dñs. Dñiū iſtud quātum ad perſonas noſtras recognoſcimus Deo,genuflexione,& proſtratione.Eſa.45.Mihi curabitur oē genu.Mich.6. Curuabo genu Deo excelſo. Quantum ad noſtra verò oblatione alicuius partis bonorum illorum quæ ab eo accepimus.Deut.26.Profiteor hodie corā Dño &c. tradidit nobis terram lacte & melle manātem, & idcirco offero nunc tibi primitias frugum terræ,quam Dominus dedit mihi. Ad cultum operis pertinebant ſacrificia veteris legis, quæ fiebāt de animalibus, quorum immolatione ſacrificātes oſtendebant pleniſſimè Deo ſe eſſe ſubiectos, etiam ad occidendum. Morte enim animaliū oſtendebant Deum eos occidere poſſe, & eos mortē meruiſſe, & ſperabant miſericordia Dei mortem propriam quā meruerant, in mortem animalium cōmutare.Et notandum, quòd ſacrificium ſoli Deo debetur. vnde Aug.10.lib. de Ciuit.Dei:Sacrificiū certe nullus hominū eſt, q audeat dicere deberi, niſi Deo. Multa denique de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis,ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines habentur, qui dicuntur colendi & venerandi:ſi autem eis multum additur. & adorādi.Quis verò ſacrificandum cēſuit niſi ei, quem Deum aut ſciuit,aut putauit,aut finxit? Et ſubdit: Sacrificium viſibile ſacrificij inuiſibilis ſacrum ſignū eſt.¶Et tangit lex ſpecies ſacrificij ſpiritualis. Primum ſacrificiū eſt, cordis contritio.In Pſalm.Si voluiſſes ſacrificium dediſſem: vtique holocauſtis nòn delectaberis.Sacrificiū Deo,ſpiritus contribulatus, &c.Aug. Intueamur quēadmodū vbi Deū dixit nolle ſacrificiū, ibi Deū oſtēdit velle ſacrificiū.Non vult ergo ſacrificium trucidati pecoris, ſed vult ſacrificium contriti cordis. ¶Secūdum ſacrificiū eſt, cordis igne diuini amoris inflammati. De quo Aug.Deo ſuauiſſimum incēſum adolemus, quum in eius conſpectu pio ſanctoque amore flagramus. Tertium ſacrificium eſt corporis propter Deum mortificati. Roman.12.Obſecro vos per miſericordiam Dei,vt exhibeatis

beatis corpora veſtra hoſtiā viuē tē &c.¶Quartū eſt,ſacrificiū corporis pro Deo proprio ſanguine cruentati. Aug. Deo cruētas victimas cedimus,qn̄ vſq; ad ſanguinem pro eius veritate certamus. ¶Quintū eſt,ſacrificiū laudis:de quo in Pſal. Nūquid māducabo carnes taurorū, aut ſangunē hircorū potabo?Immola Deo ſacrificiū laudis.¶Sextū eſt,ſacrificiū miſericordiæ, quo miſeriæ ꝓximi volumus ſubuenire. Hebr.6. Beneficentiæ & cōionis nolite obliuiſci: talibus.n.hoſtis promeretur Deus. Item Auguſ.eodem libr.dicit, ꝙ ſacrificium res diuina eſt. Et videtur velle ꝙ verum ſacrificiū opus ſit miſericordiæ. Verū ſacrificiū eſt,opus quod fit ꝑꝑ Deum, vt homo à miſeria releuetur,& Deo adhærendo beatus efficiatur.Vnde dicit:Verum ſacrificium eſt, omne opus quo agiē, vt ſancta ſocietate inhęreamus Deo, relatū ad illum finē, quo veraciter beati eſſe poſſumus. Et ſubdit: Vera ſacrificia, opera ſunt miſericordiæ: ſiue in noſipſos, ſiue in proximos, quæ referūtur ad Deū.Opera verò miſericordiæ nō ob aliud fiunt,niſi vt à miſeria liberemur, ac ꝑ hoc vt beati ſimus: qđ non fit niſi bono illo,de quo dictū eſt.Mihi adhærere Deo,bonū eſt.Idē in eodem, Ipſa miſericordia qua homini ſubuenitur, ſi non ꝑꝑ Deū fit,non eſt ſacrificiū.Ad cultū ēt operis pertinet thurificatio, quæ oſtēdit affectū noſtrū integre in Deū eſſe dirigendū,quaſi in omne bonū, ſicut totus ſumus thuris tendit ſurſum. Exod.33. Ego oſtēdam omne bonū tibi.Et notandū, ꝙ religionis, quā Tullius ponit partem iuſtitiæ,quæ idem videtur eſſe quod latria,ſecundū quoſdā quadruplex eſt officiū. ¶Primum eſt, perpetrati ſceleris pœnitere. Hoc videtur eſſe primū ſacrificiū Deo acceptū poſt mortale peccatū. In Pſal.Sacrificium Deo ſpiritus &c. ¶Secundū eſt, tꝑalium mutabilitatem paruipendere. Poſtquam.n.anima Deo æterno ſe religauit religione fidei, ſpei, & dilectionis. ipſe æternorum deſpicit tranſitoria.Senec.Nemo dignus Deo, ꝗ opes non contempſerit. ¶Tertiū eſt, vitam noſtrā deo cōmittere. Qui.n.agnoſcit per fidem, ſe habere vitam ſuā à Deo, vult illam ei offerre, & oratione, & obſequijs impetrat eā à Deo dirigi.Tob.4. Omni tempore benedic Dn̄m & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & oīa conſilia tua in ipſo permaneant.¶Quartum eſt veritatem dicere de his, quæ ad religionem pertinent. Fidelis primò debet habere pœnitentiā de his,quæ agnoſcit ſe feciſſe cōtra Deum & contra ſe. Secundò, deſpicere ea quæ agnoſcit eſſe infra ſe. Tertio, Deo committere ſe. Quartò, his qui ſunt iuxta ſe,veritatem dicere, quam accepit de religione ſua.

De

De Dulia, Pars VI. Quæ habet tria capitula.

De ordine dicendorum de Dulia, & nominis duliæ diſtinctione ac deſcriptione. Cap. I.

Dicto de cultu Latriæ, qui ſoli Deo debetur, dicendum eſt de his quæ alijs ſuperioribus debentur. Et inter ea aliquid eſt, quod ſoli debetur creaturæ, vt eſt reuerentia ſeu honor duliæ. Aliquid verò ꝙ debetur & creatori & creaturæ, vt obedientia. Et primò dicetur de honore ſeu reuerentia duliæ. De qua hoc ordine agetur. Primò oſtendetur qđ ſit reuerentia ſeu honor duliæ. Secundò tãgetur de diuerſis ſpeciebus duliæ. Tertiò de errore illorũ, ꝗ eccleſiã dicunt idololatrare, adorãdo diuerſos ſanctos & imagines ſanctorum. ¶ Circa primũ verò eſt notãdum, qđ hoc nomẽ dulia qñque cõiter ſumitur pro ſeruitute quæ exhibetur Deo vel creaturæ. Vnde dulia Græcè, ſeruitus Latinè dicitᷣ: & dulos dicitᷣ ſeruus. Glo. ſuper illud Matth. 4. dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Seruitus cõmunis Deo & homini & cuicunque, Græcè dicitur dulia. Qñque autẽ nomen duliæ reſtringitur ad honorẽ creaturæ debitum: & ſm hoc ſic deſcribitur, Dulia eſt cultus vel honor creaturæ debitus & exhibitus. Dulia videtᷣ eſſe idem vel in toto vel in parte cũ reuerẽtia prout ſumitur in prima diuiſione iuſtitiæ prius poſita, quæ ſic deſcribitur: Reuerentia, eſt virtus ꝑſonis grauibus vel aliqua prælatione ſublimatis, debitæ honorificationis cultũ exhibẽs. ¶ Et notandũ, ꝙ reuereri tripliciter accipitur. Vno modo dicit motũ ꝗ eſt fugiẽdo ſeu reſiliẽdo ab altitudine alicuius rei in ꝓpriã paruitatẽ. Et vocatur iſte motus, timor reuerẽtiæ. Et huic motui interiori reſpondet exteriùs elõgatio vel fuga, qua humiles perſonæ elongat ſe ab his qui ſunt in dignitate poſiti, nõ audiẽtes eis appropinquare. Qñq; verò reuereri dicit honorẽ quẽ aliquis exhibet alij, gratia dignitatis, ad oſtẽdendũ ꝙ ei ſubiectus ſit & paratus voluntatẽ eius ſeq̃: vt eſt aſſurgere veniẽti, aſſiſtere ſedenti, inclinare tranſeunti incedentẽ ſeq̃, & genuflexio. Qñque cõprehendit motum timoris reuerentiæ, & honorẽ. Et ſic ſumitur ſuper illud Hebræ. 11. Patres carnis noſtræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos. Gloſ. Reuereri eſt, cũ timore honorẽ impẽdere. Tullius in ſecũda diuiſione priùs poſita, in parte honorẽ duliæ cõprehendit ſub illa parte iuſtitiæ, quæ dicitur obſeruãtia, quã ſic deſcribit: Obſeruãtia eſt, per quã homines aliqua dignitate antecedentes cultũ & honorẽ dignantur. ¶ Itẽ notandũ, ꝙ hoc nomẽ Honor, multipliciter ſumitur. Qñque pro dignitate. Hebr. 5. Nec quiſquã ſumit ſibi honorem: ſed qui vocatur à Deo tanquam

quã Aaron. Q̃nque verò honor dicitur ꝙ exhibetur alicui gratia ſuperioritatis,ad oſtenſionem ſubiectionis, vel ꝑꝑ prioritatẽ, vel naturæ dignitatẽ, vel excellentiã in aliqua gratia. Propter ſuperioritatem.vt Roman. 13. Cui honorem, honorem.1.Pet.2.Regẽ honorificate. Propter prioritatẽ temporis: vt Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. Propter dignitatem naturæ: vt Exod.20. Honora patrem tuum & matrem tuã.& Malach.1.Si ego pater,vbi honor meus? Propter excellentiam in aliqua gratia, honor exhibẽdus eſt omnibus,quia debemus credere ꝙ oẽs nos excedant in aliqua gratia.1.Pet.2. Oẽs honorate.Rom.12. Honore inuicẽ præuenientes.Glo. Aliter non eſt fraternus amor,niſi in mutuis ſe præueniant obſequijs. Ephe. 5. Subiecti inuicem in timore Chriſti.Phil.2. In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.Glo. Aug. Non hoc ita debemus arbitrari,vt nos æſtimare fingamus; ſed verè æſtimemus poſſe eſſe aliquid occultum in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiam ſi bonum noſtrum,quo illo videmur ſuperiores eſſe, non ſit occultũ.

De ſpeciebus Duliæ. *Cap. II.*

SEquitur de ſpeciebus duliæ. Notandum ergo, quòd digniſſima ſpecies duliæ eſt,honor qui debetur humanæ naturæ,quam filius Dei aſſumpſit. Specialiter verò honorãda eſt humana natura in Chriſto propter inhonorationem quam in cruce ſuſtinuit:ſecundũ illud Phil.2.Humiliauit ſemetipſum, factus obediẽs vſque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Propter quod & Deus exaltauit illũ &c.Propter hoc ex inſtitutione, eccleſię fit adoratio crucis,in qua id cui exhibetur honor ille,eſt Chriſtus paſſus:ignominia verò eſt cauſa illius honorationis.¶De adoratione humanæ naturæ à filio Dei aſſumptæ,dicit gl. Auguſti. ſuper illud Pſal. Adorate ſcabellum pedum eius, q̃m ſanctum eſt.Sciendum quia in Chriſto terra eſt, id eſt, caro quæ ſine impietate adoratur. Hęc ſpecies dulię,hyꝑdulia vocat̃,quæ ſoli humanitati Chriſti exhibetur. Vnde gl.ſuꝑ illud Pſal. Adorate ſcabellũ pedũ eius &c.Dulia adoratio eſt, quæ etiã creaturæ exhibetur. Quæ duas ſpecies habet:vnam, quæ indifferenter omnibus,alteram,quæ ſoli humanitati Chriſti exhibetur. ¶Poſt naturam humanã à filio Dei aſſumptam, exhibendus eſt honor beatæ Virgini, in qua & ex qua filius Dei carnem aſſumpſit. Damaſcen. Dei genetricis imaginis non materiam, ſed figurã adoramus.Figurã hic intellige figuratum ſiue ſignificatũ per imaginẽ. Et ſubdit Damaſ. Honor enim qui eſt ad ipſam, ad eũ qui ex ipſa incarnatus eſt, reducitur.Hoc ideo dicit,ꝗa propter

pter filiũ adoratur mater.¶ Tertio exhibendus eſt honor beatis angelis, & ſanctis qui ſunt in ſtatu gloriæ, ab his qui ſunt in ſtatu miſeriæ. Status.n.miſeriæ inferior eſt ſtatu gloriæ. Matth.11. Inter natos mulierũ non ſurrexit maior Ioãne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cœlorũ, maior eſt illo.¶ Quartò exhibẽdus eſt honor his qui præſunt in eccleſia militante: q.ſ.ſunt in gradu ſuperiori, ab his qui ſunt in gradu inferiori. Qui.n.præſunt, loco Dei ſunt: & ideo honor vel cultꝰ eis exhibendus eſt. Vnde & Dij vocantur. Exod.23. Dijs non detrahes: & principi populi tui non maledices. Præcipuè verò honor exhibẽdus eſt his qui pręſunt ad ſpiritualia. 1. Timot.5. Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè hi qui laborant in verbo & doctrina.¶ Quintò exhibendus eſt honor amicis Dei, etiam in ſtatu vitæ, qui ſunt notæ ſanctitatis. Vnde qui ſe reputant peccatores, cũ genuflexione ſuffragia ſolent petere à talibus. Status.n.eorũ ſm ſuam reputationẽ inferior eſt ſtatu aliorũ: ſicuti ſtatus ſerui à ſtatu filij vel dñi. Filius dñi à ſeruis dñs ſolet vocari. Mat.15. Non eſt bonũ ſumere panẽ filiorum, & dare canibus. Canes vocat, peccatores: filios, iuſtos. Et ſubditur: Etiã domine: nam & catelli edũt de micis, quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorũ. Intellige illos dominos, qui priùs vocati ſunt filij. De hoc honore dicitur Eſa. 49. ad eccleſiam: Vultu in terra demiſſo adorabunt te. Item notandũ, ꝙ honor quãdoque exhibetur creaturæ abſolutè: quandoque Deo abſolutè: quandoq; verò honor reſpicit relationem ſeu comparationem creaturæ ad Deum. Et de illo honore ſciendum eſt, ꝙ poteſt exhiberi Deo in creatura: vt in imagine eius, vel in miniſtro eius, vel in tẽplo materiali, vel ſpirituali, vel in altari, vel in alijs rebus quæ ad cultum Dei pertinent: & eſt honor latriæ. Et Deus eſt, id cui propriè exhibetur honor ille: creatura verò, eſt medium, vel occaſio aliqua cogitãdi de Deo, & afficiendi in eum, & ſigno exteriori iudicandi affectũ illũ. Si verò honor ille exhibeatur creaturæ comparatione Dei: honor duliæ eſt, & Deus eſt, vt cauſa illius honoris: creatura enim ſiue conſideretur abſolutè, ſiue inquãtum imago Dei, vel miniſtrãs ei, vel aſſociata ei in vna perſona, non fuit ſic ab æterno, ſed incœpit eſſe: vnde non videtur ei exhibenda reuerentia latriæ.¶ Et notandum, quòd reuerẽtia, quæ debetur rebus Deo dedicatis, vt loco ſacro, ſcilicet templo vel cœmiterio, vel his quæ pertinent ad ornatum templi, vel ſacro tẽpori, videtur eſſe quidã timor, quo timemus intrare templũ illoti, vel nõ ſanctificati, vel appropinqua-

re altari, vel alijs rebus ſacris, vel contrectare res ſacias, vel inquinare nos in loco, vel tpe ſacro, vel violētiam inferre ſacro loco, vel cōia opera ibi exercere: de hoc timore legit Gen. 28. Quàm terribilis eſt locus iſte? nō eſt hic aliud, niſi domus Dei, &c. Malach. 2. Leui à facie nominis mei pauebat. Cùm dñs ſanctus ſit, in ſanctitate vult appropinquari ad eius miniſteriū. Exod. 28. Aaron ſanctificat' miniſtret mihi. Qui verò Deū non oſtendit ſanctū, ad miniſteriū eius in ſanctitate appropinquando, ipſe oſtēdit eū non ſanctū, pro immunditia ſua à Deo pœnam recipiēdo. Leuit. 10. Arreptis Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis impoſuerunt ignē, & incenſum deſuper, offerentes corā domino ignem alienum, ꝙ eis præceptum nō erat: egreſſuſque ignis à domino, deuorauit eos. Dixitque Moyſes: Hoc eſt, quod locutus eſt dominus, Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. Non legitur Chriſtū in Euangelio in vita iſta tantā iram per zelum oſtēdiſſe, quantā oſtendit cùm vidit, quòd templo non exhibebatur debita reuerentia. Ioan. 2. & Matth. 22. Tunc impletum eſt illud, Zelus domus tuæ comedit me. Marci 10. legitur, quòd non ſinebat, vt quiſquā transferret vas per templum. 1. Corin. 3. Si quis templū Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Traditur de Pompeio, ꝙ poſtquam illi qui cum eo erant prophanauerūt templum & ſtabulauerūt equos in porticu templi, nūquam pòſt pugnauit, quin vinceretur, qui hactenus fuerat fortunatiſſimus, & Heliodorus volens templū ſpoliare, diuinitus flagellatus eſt. 2. Machab. 3.

De errore illorum qui dicunt eccleſiā idololatrare circa Sanctos, & imagines Sanctorū. Cap. III.

SEquitur de errore illorū qui dicunt eccleſiam idololatrare, quia ponit in eccleſijs imagines, & adorat diuerſos ſanctos. Qui error occaſionem potuit habere ex illo verbo Exo. 20. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, &c. Non adorabis ea, neque coles. Item in Pſal. Cōfundantur omnes qui adorant ſculptilia. Eſther. 3. legitur de Mardochæo, ꝙ ſolus non flectebat genua, nec adorabat Amā, cùm oēs ſerui regis, qui in foribus palatij morabantur, hoc facerent: ſic. n. eis præceperat imperator. & Daniel. 3. Tres pueri noluerunt adorare ſtatuā Nabuchodonoſor. Itē Apocaly. vltimo dixit angelus Ioanni cùm cecidiſſet ad pedes eius, vt eū adoraret, Vide ne feceris: conſeruus tuus ſum, & cūfratrū tuorū. ¶Sed cōtrarium manifeſtè oſtenditur ex hoc, ꝙ dominus imagines Cherubin præcepit fieri, Exodi. 25. Eſaias etiam vidit dominū ſedētem ſuper ſolium excelſum. Eſaiæ 6. Seraphin ſtabant ſuper illud.

illud.& Ezec.vidit imagines qua
tuor aīaliū.Ezech.1.& Io.Apoc.
4. Quas figuras ſicut ſancti mi-
nutis literis ſcripſerūt, quantum
ad illos ꝗ legē ſciunt:ſic picturis,
vel ſculpturis quaſi groſſis literis
ſcribi potuit, quantū ad laicos ꝗ
legē neſciunt. Sicut enim ſcriptu
ræ literæ ſunt clericorum: ita pi-
cturæ vel ſculpturæ literæ laico-
rum. Licet ergo eccleſiæ habere
imagines: nec eſt hæc reuocatio
idololatriæ, ſed potiùs reuoca-
tio ab idololatria. Et ſicut domi-
nus voluit ſibi ſacrificia fieri, vt
filios Iſrael reuocaret à ſacrifi-
cijs, quæ idolis fiebant: ita ima-
gines ſolebant fieri dijs, qui co-
lebantur, volens eccleſia homi-
nes ab hoc reuocare,voluit ima-
gines fieri in eccleſia, ad reme-
morandum facta memoria di-
gna.Damaſc. Quia non omnes
noſcunt literas, nec lectioni va-
cant, patres excogitauerunt ve-
lut quoſdam triumphos imagi-
nibus ſcribere. Prohibuit autem
Moyſes fieri ſculptile, vel ſimili-
tudinem falſorum deorum, ad
adorãdum vel colendum. Vnde
ſubdidit: Non adorabis ea, neq;
coles. Nec fuit intentio ſua pro-
hibere omnino, vt nulla ſimili-
tudo fieret, vel nullum ſculptile,
cùm ipſemet cōtrarium fecerit,
vt in Cherubin. Exodi 15.Ado-
ratio verò quam Moyſes prohi-
buit fieri creaturæ, adoratio la-
triæ fuit,non adoratio duliæ.Ad
illud verò, quod dixit Angelus
Ioanni, Vide ne feceris. Dicen-
dum eſt,quòd hoc dixit,vt daret
exemplū humilitatis, exemplū
ſcilicet refugiendi honorē huius,
cùm alicui exhibēt:vel ad oſten-
dendū ſublimitatē humanæ na-
turæ in Chriſto ſublimatæ.Gre.
Timet angelus adorari ab hu-
mana natura, quā videt in Deo
ſublimatam.Vel quia periculoſa
eſt talis adoratio propter faci-
lem declinationem in idolola-
triam.Vnde Auguſt.loquens de
angelis venientibus ad Abrahā:
Duplici, inquit, de cauſa aliquis
eſt arcendus à bono: vel propter
maius bonum aggrediēdum, vt
Deus reuocauit volentem ſepe-
lire patrē ſuum.Matt.8.Vel pro-
pter facilem declinationē in ma-
lum.Et notandum,ꝙ ſpirituales
ſubſtantiæ, licèt corporeæ non
ſint,tn̄ figurari poſsūt corporeis
imaginibus illarū rerum,in qui-
bus qnq; leguntur apparuiſſe:vt
angeli qui apparuerunt Loth &
Abraham aſſumptis corporibus
humanis in figura humana de-
pinguntur. Item notandum, ꝙ
propter hoc quia angelus ſatha-
næ transfigurat ſe in angelum
lucis,vel in ſpeciem Chriſti, ſi ap
pareat aliquis alicui in ſpecie an
geli vel Chriſti, & non conſtet
ei cui apparet, an ſit angelus vel
Chriſtus, adorare poteſt Chri-
ſtum ſimpliciter,vbicunque ipſe
ſit,recognoſcendo eum filiū Dei
æternum, omnipotentem: non
tamen debet adorare eum in eo

qui ei apparet, niſi ſub conditione, ſcilicet, ſi ipſe eſt Chriſtus. Matth.24. Si quis dixerit vobis, Ecce hic eſt Chriſtus,vel illic,no lite credere. Itē exhibere poteſt debitam reuerentiam omnibus beatis angelis Dei vbicunq; ſint: illi verò qui apparet non ſimpliciter,ſed ſub conditione,ſcilicet ſi eſt de beatis angelis Dei.

De oratione. Pars VII. quæ ha habet decem capitula.

De ordine dicendorum de oratione. Et de diuerſis acceptionibus huius nominis Oratio. Cap. I.

POſt latriā & duliam tractabitur de oratione. Ab eo enim cui cultum latriæ, vel duliæ impendimus, oratione beneficium impetramus.Et honor latriæ vel duliæ,efficacem reddit orationē: ſm illud Eccleſia.35.Qui adorat Deum in oblectatione, ſuſcipietur: & deprecatio illius vſque ad nubes appropinquabit.Præterea orationę quodāmodo Dei maieſtatē profitemur;dum pro defectibus noſtris ſupplendis, ad eū quaſi ad fontem bonitatis orando recurrimus. Item cùm ab eo poſtulamus ea,quę ſoli potentię diuinæ poſſibilia ſunt,& ſoli liberalitati diuinæ cōgruūt,vt eſt collatio regni cæleſtis. ¶ De oratione verò hoc modo tractabitur. & primò ponentur diuerſæ acceptiones huius nominis oratio.Secundò, eius deſcriptiones. Tertiò, commēdationes.Quartò, agetur de præparatione orationis.Quintò,de impedimentis eius.Sexto,oſtēdetur qñ ſit orandum.Septimò, vbi orandū.Octauò,qūo orandū.Nonò, quid orādum.Decimò, agetur de ſpeciebus orationis.¶Circa primū,notandum,ꝙ oratio qñque dicitur eſſe opus bonum. Vnde ſuper il lud 1.Theſ.vlt. Sine intermiſſione orate,dicit Gloſ.Semper orat, qui ſemper bene agit. Qñque verò dicitur iuſtitia ſeu bonitas hominis, quæ apparēs Deo in filijs eius,quaſi quædam imago Dei, habet quaſi vim orationis apud Deū: ſicut & apparitio filij Dei coram patre ſuo, eſt quaſi oratio pro nobis. Hebræ.9.Ieſus introiuit in cælū;vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Sic ſumitur.Orate,in Gloſſ.ſuper illud 1. Theſſa. vlti. Sine intermiſſione orate,&c.Iuſtus nunquam deſinit orare, niſi deſinat iuſtus eſſe. Bernardus ad fratres de monte Dei, ſpecialiter dicit de charitate Dei, à qua maximè eſt bonitas in anima, ꝙ ipſa eſt oratio nunquam deficiēs, Charitas,inquit, quæ nunquam deficit, ipſa eſt ſine intermiſſione oratio. Et ſubdit: Eſt enim quædam iugis bonitas mentis, & bene cōpoſiti animi, & ad patrem Deum in filijs Dei bonitatis quædā ſimilitudo.Quandoque oratio dicitur petitio boni, ſiue dirigatur ad Deum, ſiue ad angelos, ſiue ad Sanctos: ſic litania oratio eſt,vel orationes. Quādoque verò ſtrictiùs

ctius ſumitur, vt dicatur oratio petitio boni, quæ ad Deum dirigitur: & ſic maximè à magiſtris ſumitur, vt inferiùs patebit. Quã doq; verò ampliùs reſtringitur, ſcilicet ad petitionem quæ eſt ꝓ adipiſcendis bonis. Vnde Glo. ſu per illud Pſal. Exaudiuit Dominus deprecationem meam, dominus orationem, &c. Deprecatio eſt pro remouendis malis, oratio pro adipiſcendis bonis.

De deſcriptionibus Orationis.
Cap. I I.

CIrca ſm, notandum, ꝙ oratio ſic deſcribitur à Ioanne Damaſ. Oratio eſt aſcenſus intellectus ad Deũ. Intellectũ verò hic accipias prout cõprehendit duas vires, quæ ſunt propriè aĩæ rationalis, quarũ vna eſt apprehenſiua, altera motiua. Apprehenſiua dicitur, intellectus ſpeculatiuus: motiua, intellectus practicus. Ad Deum aſcendit, cùm hac conſideratione humanorum defectuũ, ad cõſiderationem boni ſufficientiſſimi, & potentiſſimi ſupplere defectus illos tranſit. Et innuitur in hoc modus quo debet procedere, qui vult orare. Primo.n. debet defectus ſuos conſiderare, deinde aſcẽdere ad eius liberalitatem, q hoc põt ſupplere. Vnde 3. Reg. 8. Dixit Salomõ tẽplo ædificato: Si quis cognouerit plagam cordis ſui, & extenderit manus ſuas in domo hac: tu exaudies in cælo, &c. Intellectus practicus ad Deũ aſcendit deſiderio & ſpe, à liberalitate eius ſperãdo impleri deſideriũ ſuum. Item oratio deſcribitur ſic à Ioanne Damaſ. Oratio eſt petitio decẽtium à Deo. Non decet Dei filios omnia indifferenter petere. Nec Deũ decent omnia indifferenter dare. Non ſunt petenda à Deo, niſi honeſta. Sene. in epiſtolis: Quanta, inquit, dementia eſt hominum? turpiſſima uota Deo inſuſurrãt: ita, vt ſi quis aurem admouerit, conticeſcãt, & quod ſcire hominem nolunt, Deo narrãt. Sic viue cum hominibus, tãquam Deus videat: ſic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. Non decet filios Dei petere vilia: vt ſenſibilia iſta quæ ſunt tranſitoria, & corruptibilia. Seneca in epiſtolis: Maior ſum, & ad maiora natus, quàm vt mancipium ſim ſenſuum meorum. Item non decet viros virtutis petere puerilia. 1. Corin. 13. Quando factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Item oratio ſic deſcribitur: Oratio eſt pius mẽtis affectꝰ in Deũ directus. Iſte affectus deſiderium eſt. Vnde ſuper illud 1. Theſſ. vlt. Sine intermiſſione orate, dicit Gl. Ipſum deſideriũ bonũ, oratio eſt: & ſi continuũ eſt deſideriũ, continua eſt oratio. Pietas, à qua pius eſt affectus, quæ eſt oratio, eſt theoſebia, ſiue cultus Deo debitus, qui comprehendit fidẽ, ſpem, & charitatem. Vnde Aug. de orando Deo, ad Probam: Ipſa fide, ſpe, & charitate continua-

to deſiderio ſemper oramus. Idē in eodem: Ora in ſpe, ora fideliter & amāter. Affectus qui eſt in Deū, dicitur dirigi ad modū nūtij. Eſt enim velut nuntius ab homine ad Deum miſſus. Vnde ſuper illud Pſal. Intret oratio mea in conſpectu tuo. dicit Gl. Virtus magna puræ orationis hic notatur, qui quaſi perſona quædam ad Deum intrat, & mandatū peragit, quò caro peruenire nequit. Item in lib. de Spiritu & anima, ſic deſcribitur: Oratio eſt mentis conuerſio in Deum per pium, & humilē affectum. Grego. verò in ſexta parte Moral. dicit, ꝙ veraciter orare eſt, amaros cōpunctionis gemitus, & non compoſita verba reſonare. Item oratio magiſtraliter ſic deſcribitur: Oratio eſt oſtēſio volūtatis noſtræ ei, à quo impetrare ſperamus, id ꝙ deſideramus.

De commendatione Orationis.
Cap. III.

AD commendationem Orationis, Primò valere poteſt frequens admonitio, quam ſacra ſcriptura facit ad orandum. Eccleſ. 18. Non impediaris orare ſemper. Ierem. 33. Clama ad me & exaudiā te. 1. Mach. 5. Et nunc clamemus in cælum. Luc. 11. Petite & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Auguſt. Non tamen hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet. Etubeſcat humana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille miſereri, ꝙ nos à miſeria liberari. Itē Lucæ 22. & Matt. 26. Vigilate & orate, ne intretis in tētationē. ad Rom. 12. Orationi inſtantes. Idem ad Coloſſ. 4. 1. ad Theſſal. vltim. Sine intermiſſione orate. Iac. 1. Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, &c. Eiuſdē 1. Triſtatur aliquis veſtrum, &c. 1. Per. 4. Vigilate in orationibus. ¶ Secundo, exēpla, & inter ea eſt efficaciſſimū exemplū Chriſti, qui licet oratione non indigeret, cùm per ſe omnia poſſet: tamen vt daret nobis exemplum orandi, toties orabat. De eius oratione habes Matt. 14. Dimiſſa turba, aſcendit in montē ſolus orare. Item eiuſdem 26. Sedete hic, donec vadam illuc, & orem: progreſſus puſillùm procidit in faciē ſuam, orās & dicens: Pater mi, &c. Et paulò pòſt: Iterū ſecūdò abijt, & orauit, dicēs. Pater mi, &c. Et ſubditur: Et orauit tertiò eundem ſermonem dicēs. Idē Marci 1. Diluculo valde ſurgens, egreſſus abijt in deſertum locū, ibique orabat. Item Luc. 4. Ieſu baptizato & orante, apertū eſt cęlum. Et eiuſdem 6. Factum eſt in diebus illis, exijt in montē orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Item eiuſdem 9. Facta eſt ſpecies eius altera, dum oraret. Item 11. Factū eſt, cùm eſſet in loco quodam orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum: Domine doce nos orare. Item eiuſdem 22. Et factus in agonia

agonia prolixius orabat. Eiuſdē 23. Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Ioannes 12. Pater, ſaluifica me ex hac hora. Itē eiuſdem 17. habes multum de oratione eius. ¶ Ad commendationem etiam orationis valere poſſunt exempla alia, & cauſa breuitatis, pauca de illis tangamus. Legitur Luc. 2. de Anna, ꝙ nō diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. Et Act. 2. Erant oēs perſeuerantes in oratione vnanimiter cum mulieribus, & Maria matre Ieſu & fratribus eius. Et eiuſdem 10. Aſcendit Petrus in ſuperiora domus, vt oraret. Et de beato Martino legitur, ꝙ etiam moriens inuictum ab oratione ſpiritum non relaxabat. Et de Paulo primo eremita legitur, ꝙ mortuus quaſi orabat: vnde habuit ſignum orantis, ore & manibus in cælum erectis, cùm inueniretur ſanctum cadauer eius appodiatum arbori à beato Antonio, qui de eo ait: Patet, quàm aſſiduè, quātumq; oraret Deum viuus, qui non deſinit orare mortuus. Et Iacobus Alphęi ex vtero matris ſanctificatus, & aſſiduitate orandi contraxerat in genibus ſuis duritiē camelorū. Et Bartholomæus centies in die & centies in nocte ante Deū genua flectebat. ¶ Tertiò, ꝙ filius Dei adeò diligēter nos voluit inſtruere ad orandū. Vix. n. eſt aliquod opus ad quod ita diligenter inſtruxerit. Ipſe. n. docuit quid orandum, & vbi, & qn̄, & qūo orandum, & quo fine, & qua neceſſitate, vt in ſequentibus patere poterit. Noluit nos negligenter addiſcere, quod adeò voluit diligenter docere. Verecundum eſt diſcipulis Chriſti ignorare, quod magiſter eorum diligentiſſimè docuit. Itē verecundum eſt eis rarò facere, quod magiſter eorum tantum frequentauit. ¶ Quartò, dignitas angelorum, orationes noſtras Deo offerentium. Tob. 12. dixit angelus Tobiæ: Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos: ego obtuli orationem tuam domino. Non debet homini eſſe oneroſum, xenium illud Deo mittere, qđ angelus nō dedignatur ei deferre: imò quod plus eſt, ipſe Chriſtus qui inquantum homo eſt, ſummus ſacerdos, illud offert Deo patri. Quod figuratur in hoc, ꝙ diaconus thuribulum tradit ſacerdoti, & ſacerdos thurificat Deo. Sic Chriſtus orationes eccleſiæ Deo patri præſentat, quæ præſentatio multū facit eas valere. Quomodo. n. à Deo contemneretur quod à tanto mediatore ei præſentatur? ¶ Quintò, præeminentia quam oratio habet reſpectu aliorum operum. Oratio præmium habet reſpectu lectionis. Iſidorus: Orationibus mundamur, lectionibus inſtruimur, vtrūque bonum eſt, ſi liceat: ſi non liceat, melius eſt orare, quàm legere. Item pręeminentia

nentia quam videtur habere reſpectu ieiunij & eleemoſynæ. Primo in hoc, quòd oratio eſt reſpectu eius, quod ſupra nos eſt, ſcilicet reſpectu Dei: eleemoſyna verò & ieiuniū reſpectu eius quod iuxta nos, vel infra nos. Vñ quũ oratio ad digniorem ordinet, in hoc videtur eſſe dignior. Præterea ieiunium & eleemoſyna vidētur ſeruire orationi. Sūt enim velut duæ alæ de quibus dicit Iſidorus: Qui vult orationem ſuā volare ad Deum, faciat illi duas alas, ieiunium & eleemoſynam. Tob. 12. Bona eſt oratio cū ieiunio & eleemoſyna. Oratio colūba eſt, auis ſcilicet Spirituſſancti quæ ramum oliuæ apportat, dū pacē hominibus impetrat. Ideo dicimus eſſe auem Spirituſſancti: quia deuota oratio à Spirituſancto eſt. Roman. 8. Spirituſſanctus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Bernard. Tepida eſt omnis oratio, niſi eam præcedat inſpiratio. ¶ Sexto, facilitas huius operis. Si dicatur alicui, quòd det eleemoſynam, poteſt excuſare ſe, quum non ſemper habeat homo argentum in burſa. Si dicatur ei, quòd ieiunet, poteſt excuſare ſe, quũ multi propter debilitatem capitis ieiunare non poſſint. Sed ab oratione nullus poteſt excuſare ſe. Quilibet enim poteſt habere orationem ſaltem mentalem, etiam ſi ſit mutus. Vnde Pſal. Apud me oratio. Et ſuper illud, Iuſtus autem miſeretur, &c. dicit Gloſſ. Sẽper eſt aliquid iuſto, quod det, ſaltem orationem. Chryſoſt. Solā orationem quaſi ſpirituale tributum anima offert de ſuis viſceribus. ¶ Septimo, quod opus hoc eſt honorabile. Multa ſunt officia, quæ aliquibus cederent ad dedecus: ſicut arare, vel fodere: ſed orare Deum, nulli quantumcunque nobili cedit ac dedecus: quia quum oramus, ipſi cum Domino loquimur, quod ſine dubio magnus honor eſt, Iſidor. Qui vult cū Deo eſſe, frequenter oret & legat: nam quum oramus, ipſi cum Deo loquimur: quū verò legimus, Deus nobiſcum loquitur. ¶ Octauo, quod officiū iſtud valde lucroſū eſt. Quod primo poteſt oſtēdi ex hoc, quòd nihil eſt ad quod oratio valere nō poſſit. Vnde 2. Paralip. 20. Quum ignoramus q̃d agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos, ad te dirigamus, hoc eſt officiū, quo poteſt homo lucrari omni tempore, in hyeme, & in æſtate, in ſereno & in pluuiali tempore, de die & de nocte, feſtiuis diebus & ferialibus, in infirmitate & ſanitate, in iuuentute & ſenectute, ſtando & eundo, in domo & extra domum. Quandoque vna hora plus lucrat̃ homo orando, quàm ualeat ciuitas vna: quia modica oratione deuota acquirit homo regnum cælorum. ¶ Nono, orandi neceſſitas, quam in præſenti habemus. Tria

ſolent

ſolent eſſe occaſio clamandi hominibus:ignis,aqua,hoſtes. Bernardus, Hæc tria quaſi ſingulis diebus incitare debẽt nos, vt ad Deum in oratione clamemus. Vix enim eſt dies,in quo domus conſcientiæ noſtræ non ſuccendãtur igne infernali: ſcilicet igne concupiſcentiæ prauæ. Vnde neceſſe habemus clamare ad aquã diuinæ gratiæ,& ad aquam lacrymarum recurrere. Ignis iſte aliqñ ex vna parte extinguitur, & ex alia parte accenditur. Ex ipſa enim aqua lacrymarum vnde debuit extingui, quandoque vires ſumit: vt quum aliquis vanè gloriatur de hoc, quòd peccata ſua plorat.Item vix eſt dies, in quo homo non ſentiat fluctus malarum cogitationum ſuper caput cordis ſui; vt neceſſe habeamus frequenter clamare illud Matt. 8.Domine, ſalua nos, perimus. Item vix eſt dies in quo hoſtes ſuos non videat ad portas caſtri ſui: vt quum verba mala in ore habet, vel fatuã mulierem aſpicit.Oratio multum competit loco,in quo ſumus. Sumus enim in ualle miſeriæ: ideo neceſſe habemus ad dei miſericordiam frequenter orando clamare. Pugnã habemus cum eo,de quo ſcriptũ eſt Iob 41. Non eſt poteſtas in terra,quę ei ualeat cõparari.Ideo neceſſariò habemus frequenter auxilium Dei inuocare. In futuro ceſſabit hæc pugna: ideo non erit ibi oratio neceſſaria. Auguſtinus de orãdo Deo:In vita ęterna non erit vlla tentatio, itaque nec oratio: nõ.n.erit ibi boni promiſſi expectatio, ſed redditi contemplatio. ¶Decimo, commendabilis eſt oratio à multiplici ſuo effectu. Notandum ergo, quòd oratio in firmitatem corporis ſanat.Eccleſia. 38. Fili in tua infirmitate ne deſpicias teipſum: ſed ora ad Dominum, & curabit te. Iaco. vlti. Oratio fidei ſanabit infirmum. Item vitam prolongat. Eſaiæ 38. Audiui orationẽ tuã, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adijciam ſuper dies tuos,quindecim annos. Item ab opprobrio liberat, vt Saram filiam Raguelis. Tobiæ 3. Liberat etiã à mortis periculo, vt Suſannam. Danielis 12.Item à principe iniquo. Baruch 4.Clamate ad Dominũ, & eripiet vós de manu principũ inimicorum.Actuum 12.Liberatur Petr⁹ de carcere, eccleſia ſine intermiſſione orante pro eo. Itẽ Ionas orans,de ventre ceti liberatus eſt.Ionæ 2.Item oratio ſanat morbos ſpirituales.Iacob.vltim. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ,& orent, &c.& ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.Hieronym. Ieiunio ſanantur peſtes corporis, oratione peſtes mentis.Item oratio etiam in bello corporali triumphat. Exo. 17. Quum leuaret manus Moyſes, vincebat Iſrael. Iudic. 4. Memores eſtote Moyſi ſerui Dei, qui Amalech (non ferro

pugnando, ſed precibus ſanctis) deiecit. Gloſſ. ſuper Num. Plus valet vnus ſanctus orãdo, quàm innumeri peccatores prӕliando. Oratio ſancti cӕlum penetrat: quomodo hoſtes in terris nõ vincat? Plus vetula vna acquirit de cӕlo, vna hora orãdo, quàm mille milites armati acquirunt de terra, longo tempore prӕliando. Item de hoſtibus ſpiritualibus triumphat. Iſidorus: Hoc eſt remedium eius qui vitiorum tentamentis ӕſtuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties ſe ad orationem ſubdat: quia frequens oratio vitiorum impugnationẽ extinguit. Dicebat magnus cantor Pariſienſis: Qui moleſtatur luxuria, vel huiuſmodi, certum numerum genuflectionum cum litania ſibi conſtituat. Item oratio dӕmones fugat. Matthӕi 17. & Marc. 9. Hoc genus dӕmoniorum nõ eijcitur, niſi per ieiuniũ, & orationem. Item dӕmones cruciat. Vnde clamabat quidam dӕmonio plenus, Bartholomӕe apoſtole Dei, incendunt me orationes tuӕ. Item oratio hominem illuminat. Vnde ſuper illud Actuum 10. Erat Petrus in Ioppe orans. dicit Auguſt. Oratione melius ſoluuntur dubia, quàm inquiſitione alia. Item ad amorem Dei inflammat. Vnde 4. Reg. 1. Deſcendit ignis de cӕlo ad orationem Eliӕ. Item mundat, Iſidorus: Orationibus mundamur. Item confortat. Luc. 22. Poſitis genibus orabat dicens, Pater, &c. Et ſubditur: Apparuit autem illi angelus de cӕlo, confortans eum. Bernardus ad fratres de mõte Dei: Amorem Dei oratio illuminat & confortat. Maximӕ conſolationes ab amicis Dei in orationem recipiuntur. Eccle. 15. Qui adorat Deũ in oblectatione, ſuſcipietur. Luc. 9. Aſcendit Ieſus in montem, vt oraret: & facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera, & veſtitus illius albus refulgens. Item oratio etiam ad tranquillitatem valet. 1. Timoth. 1. Obſecro primum omnium fieri obſecrationes, &c. vt quietem & tranquillam vitã agamus. Iob 8. Si diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum tuum. Nec ſolùm oratio operatur in terra, ſed etiam in cӕlo. Auguſtin. Magna virtus orationis, quӕ effuſa in terra operatur in cӕlo. Ipſa cӕlum aperit. Luc. 4. Ieſu baptizato & orante, apertum eſt cӕlum. Ipſa etiam cӕlum claudit, vt patet in oratione Eliӕ. 3. Reg. 18. Iac. vlt. Multùm valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias, homo erat ſimilis nobis, paſſibilis, & oratione orauit, &c. Oratio etiam Deũ mitigat. Vnde ſuper illud Tob. 3. vbi dicitur, quòd tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: ſed in oratione perſiſtens cum lacrymis depre-

deprecabatur Deum. dicit Gloſ. Oratio Deum lenit, lacryma cogit: hæc vngit, illa pungit. Oratio velut quodã ſcutum ab ira Dei protegit. Vnde Sapientiæ capitu. 18. Properans homo ſine querela deprecari pro populis, proferẽs ſeruitutis ſuæ ſcutum orationẽ, & per incenſum deprecationem allegans, reſtitit iræ. Oratio quodamodo tenet Deum, & habet in poteſtate ſua. Exod. 32. Dimitte me, vt iraſcatur furor meus cõtra eos, Gregorius: Quid eſt dicere ſeruo, Dimitte me: niſi deprecandi auſum præbere? quaſi diceret. Penſa quãtũ apud me valeas & cognoſce quia obtinere poteris quicquid pro populo oras. Eſaiæ 44. Non eſt qui inuocet nomen tuum, qui cõſurgat & teneat te. Ieremiæ 7. Noli orare ꝓ populo hoc, & ne aſſumas pro eis laudem & orationẽ, & nõ obſiſtas mihi. Itẽ oratio cæleſtẽ curiam quaſi quadam redolentia delectat. Apoc. 5. Habebãt phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorũ. Oratione sãcti impetrãt apud Deũ quod volunt, ſecundùm ꝓmiſſiones à Chriſto factas. Matt. 18. Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terrã, de omni re quancunque petierint, fiet illis à Patre meo. Eiuſdem 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Luc. 11. Petite, & dabitur vobis, &c. Item Io. 16. Petite, & accipietis.

De præparatione Orationis. Cap. IIII.

AD præparationem orationis monemur Eccleſi. 18. Ante orationem præparã animã tuã, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deũ. Orans tunc Deum tentare videtur, quum illud ꝓ quo orat, nec impetrare deſiderat, nec ſe accepturũ ſpetat. Præparatio multum valet ad hoc, vt oratio exaudiatur. Pſal. Præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Huius præparationis figura eſt, præparatio quam facit ſacerdos celebraturus, induendo ſe ſacris veſtibus. Item hanc præparationem nobis commẽdat tẽpli ædificatio, & ornatus ipſi⁹. Priùs ędificauit Salomon templũ, deinde ad Deũ orauit. 3. Reg. 8. ¶ Et notãdũ, ꝙ duplex eſt pręparatio ad orãdũ: quædã propinqua, quædã remota. Ad remotã pręparationem pertinet, primò ꝙ homo bene viuat. Greg. ſuper Iob: Sunt nonnulli intra eccleſiam, qui ꝓlixas ad Deũ preces habẽt, ſed vitã deprecantiũ nõ habent. Item in Dialogo: Quid mirũ ſi poſtulantes, tardè à Domino exaudimur, qui præcipiẽtem Dominũ, tardè aut etiam nullo modo audimus? Idem in Moralibus: Clamorẽ anguſtiæ tempore Dominus nõ audit, quia tranquillitatis tẽpore in ꝑceptis ſuis ipſe clamantẽ dñm nõ audiuit. Iſid. Nõ poteſt habere precum certam fiduciam, qui adhuc in præceptis

Dei pigritat,& quę peccandi recordatio delectat. Qui à pręceptis Dei auertitur, qđ in oratione poſtulat, nō meretur: nec impetrat ab illo bonū qđ poſcit, cuius legi non obedit. Idem: Si id qđ Deus præcepit facimus, id quod petimus ſine dubio obtinemus. 1. Io. 3. Si cor noſtrū non reprehēderit nos, fiduciā habemus ad Deum, quicquid petierimus accipiemus ab eo, qm̄ mandata eius cuſtodimus. Auguſ. in lib. de opere monach. Citiùs exauditur vna obedientis oratio, q̄ decem millia cōtēptoris. Pſal. Oculi dn̄i ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorū. ſm̄ Iſid. neceſſarium eſt, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Moyſes oratione pugnās contra Amalech, manus habebat ad Deum leuatas. Exod. 17. Thren. 3. Leuemus corda noſtra cū manibus ad Dn̄m. Iſidor. Cor ſuū manibus leuat, qui orationē cum opere ſubleuat. In Pſalm. Eleuatio manuum mearū, ſacrificiū veſpertinū. Quod ſacrificiū erat dignius. 1. Timo. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Item ad præparationē remotam ſpecialiter videntur pertinere ieiunium & eleemoſyna, quæ ſpecialiter iuuant orationē. Vn̄ cū thure, in quo ſignificatur orationis deuotio, offerunt Magi aurū, in quo ſignificatur eleemoſyna: & myrrham, in qua ſignificatur carnis maceratio, quæ eſt per ieiunium. Matthæi 2. Hæ ſunt duæ alæ orationis, de quibus loquitur Iſid. Tob. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Qui ieiunio corpus ſuum macerat, dum miſeriā aſſumit, Dei miſericordiam prouocat, & ſic orationem iuuat. Daniel. 9. Poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunio, ſacco & cinere. Qui verò eleemoſynam dat, dum miſericors proximo exiſtit, Deum ſibi miſericordem inuitat. Matt. 5. Beati miſericordes, quoniā ipſi miſericordiā conſequētur. Eſa. 58. Frange eſurienti panem tuum, &c. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet. Ecce adſum. quia miſericors ſum Dominus Deus tuus. Qui vult aliquid ab aliquo impetrare, præmittit munera, vt faciliùs impetret. Eccleſiaſt. 39. Cōclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc exorabit pro te. ¶ Item ad præparationem remotam videtur pertinere confeſſio homini facta. Iaco. vltim. Confitemini alterutrùm peccata veſtra, & orate, &c. Et ſacerdos celebraturus miſſam, facit generalem confeſſionem. ¶ Ad propinquam verò præparationem, Primò videtur pertinere reuocatio cordis ab exterioribus ad interiora, cū retentione eius. Matt. 6. Tu autem quum oraueris, intra in cubiculū tuū, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum, &c. Ingreſſus in cubiculum, eſt cordis

dis reuocatio. Clauſio oſtij, eſt cordis retẽtio. Fatuũ eſt Deũ inuocare vt ad ſe veniat, & gratiæ eleemoſynã cõferat, ſi homo eũ non expectat. Ber. Oẽs nobis plãgimus deeſſe gratiã: ſed iuſtiùs ipſa gratia conqueritur, nonnullos deeſſe ſibi. Idẽ: Sic pauperes, cũ multis clamoribus inuocatus fuerit diſtributor eleemoſynarũ, diuerticula captant. Iſido. Purgãdus eſt primum animus, atque à tẽpalium rerũ cogitationibus ſegregandus, vt pura acies cordis ad Deũ verè & ſimpliciter dirigatur. Idem: Pura eſt oratio, quã in ſuo tempore, ſeculi non interueniunt curæ. Longè autẽ à Deo eſt animus, qui in oratione cogitationibus ſeculi fuerit occupatus. ¶Secundò, pertinet ad propinquam præparationẽ conſideratio ſuijpſius. Bernar. ad fratres de mõte Dei: Debemus noſmetipſos corã Deo conſtituere, quaſi facie ad faciẽ, & in lumine eius proſpicere tribulationem de nobiſipſis nobis venientem. Iſidor. Quum Deo aſſiſtimus, gemere & flere debemus, reminiſcentes, quàm grauia ſunt quæ commiſimus, q̃ dura inferni ſupplicia, q̃ timemus. Dicebat quidã, ꝙ latrones & mendici docuerant eũ orare. Latro attendens quid fecit, & qđ tormentum ſibi præparatum ſit, inter hæc duo cum multis lachrymis miſericordiã petit. Mendici verò ea quæ ſunt miſerabiliora in ei, improbiſſimè oſtendũt, & quæ ſana ſunt abſcondũt, vt magnitudo miſeriæ ad miſericordiã excitet. 3. Reg. 8. Si quis cognouerit plagã cordis ſui, & extẽderit manus ſuas in domo hac, tu exaudies in cælo. Et conſideratione peccatorũ prouenit luctus, qui multum valet in oratione, vt inferiùs oſtendetur. Iſido. Peccatorũ recordatio mœrorẽ gignit, luctus verò mentem puriorẽ reddit: quod ſic valet ad hoc, vt oratio exaudiatur. Aug. Munda tantùm cubiculum cordis, intus eſt qui exaudiet. Et ſuper illud Pſal. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus. dicit gl. Puritas orationis auditur. Libanus, Hebræa lingua, candor interpretatur. Lingua verò Greca, thus. Cãdor enim puritatis, & deuotio orationis, quæ in thure deſignatur, cõgruè ſibi iunguntur. Item ex conſideratione peccatorũ, humilitas ꝓuenit, quę multũ iuuat orationẽ. Eccleſ. 35. Oratio humiliãtis ſe, nubes penetrabit. Item conſideratio ſtatus periculoſi, multùm valet ad augmentũ deſiderij. Magnitudo verò deſiderij, multùm iuuat orationẽ ad hoc, vt exaudiatur: vt inferiùs patebit. ¶Tertiò, pertinet ad præparationem propinquã, vt attendatur ad eum, cui ſacrificiũ orationis offert. In Pſalm. Vacate, & videte, qm̃ ego ſum Deus. Multũ deberet nos reddere attentos in oratione hoc, ꝙ cũ Dño maieſtatis loquimur. Gen. 8. dicit Abraham:

ham:Loquar ad dñm meũ,cùm ſim puluis & cinis.Bern.loquens de proficiente: Admonẽdus eſt, inquit quãta põt puritate cordis intẽdere in eum, cui ſacrificium orationis offert,ſeipſum intendere qui offert, intelligere quid offert. Quantum enim videt vel intelligit illum cui offert, tm̃ eſt, ei in affectu. Sicut ſecundũ ligna ſyluæ,exardeſcit ignis. Eccle.28. Sic ſecundum diuerſas meditationis de Deo, ſequuntur diuerſæ affectiones. Meditationem iuſtitiæ diuinæ ſequitur affectio timoris:meditationem miſericordiæ, affectio ſpei:meditationẽ ſapientiæ omnia videntis. affectio erubeſcentiæ:meditationem bonitatis vel beneficentiæ, affectio gratitudinis vel amoris:meditationẽ ſuauitatis diuinæ, affectio quæ poteſt dici ſancta eſuries.Secundum verò affectum mentis ſequitur effectus orationis. Aug. de orando Deo, ad Probam:Dignior, inquit, ſequetur effectus quem feruentior præcedit affectus. Affectio ſpei ſpecialiter valet ad impetrandũ.Bern.Quatenus in bonis Domini pede fiduciæ porrexeris, eatenus poſſidebis.Idem:Nihil omnipotentiam verbi clariorem reddit, quàm quod omnipotentes facit omnes qui in ſe ſperant. Deniq; omnia poſſibilia ſunt credenti. Voluit Chriſtus orantes ſpecialiter attendere, quòd Deus pater, Deus deorũ eſt, vt fiduciam haberent impetrãdi quòd peterent. Naturale enim dinoſcitur eſſe patris, filijs vtilia prouidere.Vnde cum dixiſſent diſcipuli ei: Domine, doce nos orare:Reſpondit,Cùm oratis,dicite:Pater noſter.Lu.11. Et in eodem:Si vos cum ſitis mali,noſtis bona data dare filijs veſtris:quãta magis Pater veſter cęleſtis dabit ſpiritũ bonum petentib'ſe? Et Ioh.16.Si qd petieritis Patrẽ in noĩe meo dabit vobis.

De impedimentis Orationis. *Cap. V.*

Dixit abbas Euagrius: Magnũ eſt quidem ſine impedimẽto orare,maius etiã eſt pſallere ſine impedimento.Dicebat abbas Agathon: Nullũ laborẽ tantum eſſe in religione, quantum orare Deum. Diabolus.n.nullũ opus tantũ conatur interrũpere, quãtum orationẽ deuotã. Aliud enim opus quouſq; perficiatur, habet aliquam requiem, oratio autem nullam. Et poſſunt enumerari duodecim impedimenta orationis.¶Primum eſt,peccatũ orantis.Eſa.1.Quum multiplicaueritis orationes veſtras, non exaudiã:manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.In Pſal.Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus. Eſa.59.Peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis,ne exaudiret.Ierem. 5. Peccata veſtra prohibuerunt bonũ à vobis. Thren.3. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco inexorabilis

bilis es. In eodem: Oppoſuiſti tibi nubem, ne tranſiret oratio. Io. 9. Scimus quia Deus peccatores non audit, &c. ¶ Secundum eſt, orantis dubietas. Iac. 1. Poſtulet in fide, nihil hęſitans. Et ſubditur de hæſitante: Non æſtimet homo ille, ꝙ accipiat aliqd à Dño. Bern. Indignus cæleſti benedictione eſſe conuincitur, qui Deũ dubio quærit affectu. ¶ Tertium eſt, ꝙ non petitur quod petendũ eſt: quia ſ. vile eſt quod petitur, vel nõ expediẽs petẽti. Io. 16. Vſque modò nõ petiſtis quicquam in nomine meo. Glo. quod aliqd ſit comparatione rei permanentis. Matth. 20. Neſcitis quid petatis, dictum eſt filijs Zebedæi petentibus honorem. Et Paulo petenti amotionem ſtimuli, quæ ſibi non expediebat, dictum eſt: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ideò frequenter eccleſia non exauditur petendo amotionem tribulationum. Eſaiæ 26. Miſereamur impio, & non diſcet facere iuſtitiam. Iac. 4. Petitis, & non accipitis, eo ꝙ male petatis. Iſidor. Multi orantes nõ exaudiũtur: ꝓuidet enim Deus illis meliora q̃ petũt. Sicut cõtingere ſolet paruulis, qui ne in ſcholis vapulẽt, Deũ exorãt: ſed nõ datur illis poſtulationis effectus, quia impedit talis exauditio ad profectũ. ¶ Quartũ eſt, indignitas eius, pro quo orat. Ierem. 7. & 11. Noli orare pro populo iſto, neque aſſumas pro eis laudẽ & orationẽ: quia nõ exaudiã. Eiuſdẽ 15. Si ſteterint Moyſes & Samuel corã me, nõ eſt ãnima mea ad populum iſtũ. ¶ In Vitis patrum, quidam frater patiebatur moleſtiam à ſpiritu fornicationis, & abijt ſæpè ad ſeniorem vt pro ſe oraret. Cumque frequẽs oratio ſenioris eum non iuuaret, dominus noctæ ſeniori oſtendit negligentiã fratris eſſe in cauſa, quare non exaudiretur. Vidit enim ſenior monachũ ſedentem, & ſpiritum fornicationis in diuerſis formis mulierum ludentem apud ipſum, & ipſum cum eis delectari. Vidit etiam angelum domini aſtantem & indignantẽ grauiter contra eundem fratrem, quia non ſurgebat nec poſternebat ſe in orationibus ante Deum, ſed magis delectabatur in cogitationibus ſuis: cognouit ergo ſenior culpã fratris eſſe quòd ipſe non exaudiebatur pro eo, & dixit fratri: Impoſſibile eſt diſcedere à te ſpiritũ fornicationis, alijs pro te orantibus, niſi tu ipſe laborem aſſumas in ieiunijs & orationibus, & vigilijs, rogans Dominum cum gemitu. Audiẽs frater verba ſenioris, compunctus eſt corde, & per afflictionẽ corporis meruit miſericordiam. ¶ Quintum eſt, cogitationũ malarum multitudo. Eccle. 10. Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti. Geneſ. 15. Abigebat Abraham volucres à ſacrificio. 1. Machab. 2. Templum eius

ſicut

ſicut homo ignobilis. Templum ſpirituale eſt vt homo ignobilis, cùm immundis cogitationibus occupatur. ¶ Sextum eſt, contemptus diuinæ legis. Prouerb. 28. Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legē, eius oratio erit execrabilis. Proue. 1. Inuocabunt me, & non exaudiam, &c. eò ꝙ exoſam habuerunt diſciplinā. ¶ Septimū eſt, duritics. Quę duplex eſt: quędam in pauperes, de qua Proue. 21. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, clamabit ipſe, & non exaudietur. Alia eſt ad eos, qui offenderunt, quū aliquis nō vult eis remittere. Eccl. 28. Relinque ꝓximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. In eodem: Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelā. Marc. 11. Cùm ſtatis ad orandū, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquē, & Pater veſter q̃ in cœlis eſt, dimittet vobis peccata veſtra. Quòd ſi nō dimiſeritis, nec Pater veſter cęleſtis dimittet vobis peccata veſtra. ¶ Octauū eſt, peccati additio. Eccleſ. 34. Vnus orans, & vnus maledicens: cuius vocē exaudiet Dominus? Opus malum orationi additum, eſt quaſi quędam maledictio vel mali imprecatio, quæ orationi aduerſatur. Qui peccatū addit, quaſi elongat ſe à Deo: & ideo difficiliùs à Deo exauditur. Pſal. Qui elongant ſe à te, peribunt. Item: Prolongauerunt iniquitatem ſuam. Eſa. 55. Inuocate eum dum prope eſt. Iacob 4. Appropinquitate Domino, & appropinquabit vobis. Deo appropinquat, qui à malo opere ceſſat. De hoc impedimento & præcedenti, tangit Iſidorus, dicens: Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quiſquam valeat poſtulata: hoc eſt, ſi aut quiſq; adhuc mala committit, aut ſi delinquenti ſibi, debita non dimittit. Idem: Sicut nullū proficit in vulnere medicamentū: ſi adhuc ferrum in eo ſit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. ¶ Nonū eſt, diaboli ſuggeſtio, quæ multos ab oratione retrahit. Vnde Greg. in dialogo. In quadam abbatia Pompeiani abbatis, quidā monachus non poterat ſtare in oratorio in oratione, ſed ſemper exibat, qui ſæpe correptus noluit ſe emendare. Sed cum quadam die beatus Benedictus veniſſet ad eum corripiendum, vidit quendam nigrū puerulū tenentē eum per fimbriam veſtimenti. Cùmq; oraſſent per biduū Benedictus, Pōpeianus & Maurus, illi tres viderūt puerulū illū, & beatus Benedictus monachum verbere corripuit, & dæmon receſſit, acſi ipſe eſſet verberat⁹. ¶ Decimū eſt, prauitas deſiderij. Aug. Seruat tibi De⁹ qđ nō vult tibi citò dare, vt diſcas magna magnè deſiderare. Grego. in Moralib⁹: A eternā vitā ſi ore petimus, nec tñ corde deſideram⁹, clamantes

mãtes tacemus. Pſal. Tacui dum clamarem tota die. ¶ Vndecimũ eſt, petentis impatientia. 1. Reg. 28. Conſuluit Saul dominũ, qui non reſpondit ei. Et ſequitur: Dixitque Saul: Quærite mulierem habẽtem pythonẽ. Iudith. 9. Humiliũ & mãſuetorũ ſemper tibi placuit deprecatio. ¶ Duodecimum eſt, defectus perſeuerantiæ in ornando. Luc. 11. Si perſeuerauerit pulſans, &c. Pſalm. Benedictus Deus, qui non amouit, &c. Aug. Si nõ eſt amota oratio, ſecurus eſto, ꝙ nec miſericordia.

Quando ſit orandum. Cap. VI.

TEmpus orandi Dominus determinat Luc. 18. dicens: Oportet ſemper orare, & non deficere. Et eiuſdem 21. Vigilate, inquit, omni tempore, &c. Non debet miles Chriſti ſcutum orationis amouere dum bellum durat. Bellum autem durat, dum durat vita præſens: militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Iob. 7. Sap. 18. Homo ſine querela proferens ſuæ ſeruitutis ſcutum orationem, reſtitit iræ. 1. Theſſ. 5. Sine intermiſſione orate. Pericula nunquam deſunt, ideò continuè indigemus Dei adiutorio. Nunquam deeſt miſeria, ideò continuè indigemus Dei miſericordia. Ideo ſi fieri poſſet, ſemper eſſet orandum. Sed quia alia negotia hoc non permittunt, præmittenda eſt oratio operibus noſtris, & etiam intermiſcenda. Hieronymus ad Paulam: In principio cuiuſlibet operis pręmitte dominicam orationem, & ſignum crucis in fronte. Idem: Sicut militem ſine armis ad bellum exire non conuenit: ita homini Chriſtiano procedere non licet quolibet ſine oratione. Bern. Hauriendus eſt ſæpe lectionis ſerie affectus, & formanda oratio quæ lectionem interrũpat. Hieron. Orationi lectio, lectioni ſuccedat oratio. Breue videbitur tp̃s, qđ tantis operũ varietatibus occupať. Oratio & gratiarũ actio deberẽt magnã partem vitæ noſtræ occupare. Oratio opera noſtra deberet præcedere, gratiarũ actio ſeq. Cũ videm⁹ mala vel in nobis, vel in alijs, orandũ eſſet. Cùm videm⁹ bona in nobis, vel in alijs gratiarũ actioni eſſet inſtandũ. 1. Theſſal. 5. Sine intermiſſione orate, in oĩbus gratias agite. Bern. ad fratres de mõte Dei: Charitas tot modis in oratione, vel gratiarũ actione in Deũ ſe iugiter refundit, quot in ſuis, vel neceſſitatib⁹, vel cõſolationibus, in ꝓximi ẽt, vel cõpaſſionibus, vel congratulationibus cauſales in hoc materias inuenit pius affectus. Orationi verò præcipuè intendendum eſt, vel cùm maior eſt neceſſitas, vel maior temporis opportunitas. Maior neceſſitas orandi eſt, vt cùm aliquã gratiam à Deo recepimus. Tunc enim inſtandũ eſt apud eum, qui dedit eam, vt nobis cõſeruet: quia vt ait Greg. citò bonum amittitur, niſi à lar-

giente cuſtodiatur. Poeta: Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. ¶ Quanto aliquis plus habet quod poſſit amittere, tanto diligentior & magis ſolicitus debet eſſe de conſeruatione. Ideo dñs ſacramẽto baptiſmi ſuſcepto, orationi ſe dedit. Luc. 3. Itẽ neceſſitas orandi eſt cùm aliqua ardua opera facturi ſumus. Ideo dñs electurus apoſtol⁹ oratione præſumit. Luc. 6. Item neceſſitas orandi eſt, cùm imminet tribulatio, vel ſibi, vel proximo. Vnde dñs imminente paſſione ſua, ter orauit. Matt, 26. Et oratio nẽ ſuã multùm protendit. Luc. 22. Factus in agonia prolixiùs orabat. Et Matt. 13. legitur quòd aſcendit in montẽ orare: & innuitur cauſa illius orationis, quum ſubditur. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctib⁹. De tpis verò opportunitate notandum, ꝙ Bernar. oſtendit tres horas diei multũ opportunas eſſe orationi, dicens fratribus de mõte Dei: Extra illas horas de quibus dicit propheta, Septies in die laudem dixi tibi: matutinum aut veſpertinum, aut mediæ noctis ſacrificiũ maximè obſeruandum eſt. Non enim ait Propheta fruſtrà, Mane aſtabo tibi, & videbo, ſed quia tũc à curis exterioribus adhuc ſumus ieiuni. Et dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificiũ veſpertinũ: quia tunc ab huiuſmodi impedimentis inuenimur digeſti, qui etiam in nocturnis vigilijs noſtris, quibus media nocte ſurgimus ad confitendũ nomini domini, confeſſionis eundem ordinem contexens: In die, inquit, tribulationis meæ Deum exquiſiui manibus meis: in nocte contra eum. Et alibi in Pſal. Media nocte ſurgebam ad confitẽdum tibi. ¶ Ad orandũ mane, mouemur exẽplo Chriſti, Marci 1. Diluculo valde ſurgens Ieſus. egreſſus abijt in deſertum locũ: ibique orabat. ¶ Ad orandũ veſpere, Matth. 14. vbi ſic legitur: Dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare: veſpere autem facto, ſolus erat ibi. ¶ Ad orandum nocturno tempore, Luc. 6. Vbi legitur, ꝙ erat pernoctans in oratione. Efficaciam matutinæ orationis oſtendit Iob 8. Vbi dicitur: Si diluculo cõſurrexeris ad Deum, & oĩpotentem fueris deprecatus, ſtatim euigilabit ad te. Et filij Iſrael mane colligebant manna. Exo. 16. Dulcedo.n. Spiritusſancti tali hora impetranda eſt. Sap. 16. Oportet prçuenire ſolem ad benedictionẽ tuam. Conſueuerunt diuites eleemoſynam dare pauperi, q̃ mane eis primo occurit. Itẽ tempus oportunum ad orandũ, eſt dies Paraſceues, in qua dñs adeò largus fuit, ꝙ matrem ſuam dedit Ioanni, regnum latroni, corpus & animã in redẽptionem humano generi. Ideo eccleſia illo die ꝓ omnibus orat,

orat, Iudæis, paganis, ſchiſmaticis, hæreticis. Item tp̄s oportunū eſt ad orandū, ante Aſcēſionem dñi, qñ aduocatus eccleſiæ, ſ'm repræſentationē noſtram, vadit ad curiam celeſtem: tunc.n.formandæ ſunt petitiones. Item tempus opportunum ad orandum, eſt tp̄e medio inter Aſcenſionem, & Pentecoſten. Conſueuerunt.n.filij rēgum dare larga munera, ſuſcepto regno. In Pſal. Scitote qñ mirificauit dñs ſanctū ſuū, Dñs exaudiet me, cū clamauero. Itē tempus idoneum ad orandū eſt, in magnis ſolennitatibus. Cōſueuerunt enim principes in feſtis magnis magna munera dare.

Vbi ſit orandum. *Cap. VII.*

Notandum, ꝙ vbique orandum eſt, cùm vbique ſint pericula, & vbique Dei auxilio indigeamus. 1. ad Timo. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Sap. 14. Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationē animæ hominū, & in muſcipulam pedibus inſipiētiū. Specialiter locus idoneus ad orandum, eſt locus ſecretus. Iſido. de Summo bono: Oratio priuatis locis opportunius funditur. Mat. 6. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculū tuū, & clauſo oſtio, ora Patrē tuū. Eiuſdē 14. Chriſt⁹ dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Et Marc. 1. dicitur, ꝙ abijt in deſertum locum, ibique orabat. Et Lucæ 22. Auulſus eſt à diſcipulis ſuis quā tum iactus eſt lapidis, & poſitis genibus orabat. Item locus idoneus ad orandum, eſt templum materiale Deo dedicatū. Matth. 21. Domus mea domus orationis vocabitur. 3. Reg. 9. Exaudiui orationē tuam, &c. ſanctificaui domū iſtam, &c. & erunt ibi oculi mei, & cor meum cunctis diebus. 2. Paral. 7. Oculi mei erūt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui orauerit in loco iſto. Et ſubditur: Elegi, & ſanctificaui locū iſtum: vt ſit nomē meum ibi in ſempiternum, & permaneat oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. In eodem: Quum compleſſet Salomon fundens preces: ignis deſcendit de cælo, & deuorauit holocauſta, & victimas, & maieſtas domini repleuit domum. Exod. vlti. Poſtquàm cuncta perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculū teſtimonij, & gloria domini impleuit illud. Chriſtus multū frequētabat templū materiale. Luc. 19. Erat quotidie docens in templo. Et eiuſdem 21. Erat cunctis diebus docens in templo. In templo inuētus eſt à matre ſua. Luc. 2. & ait: Neſciebatis, quia in his quæ ſunt Patris mei, oportet me eſſe? Eiuſdem 19. Intrauit Ieſus in templum. Chryſoſ. Proprium erat boni filij, vt veniēs primùm ad domū curreret patris. Tu autem imitator Chriſti factus, intrās ciuitatem, primum ante oēs actus ad eccleſiā curras, & ſuper

Matth.22. Dicit Gl.Ingreſſus vr bem primò templum adijt, dans formam religionis, vt quocunq; imus, domū orationis, ſi ibi eſt, primùm adeamus,& per orationes Deo commendati, ad agenda negotia ſecedamus. Item locus idoneus ad orandum, eſt tēplum ſpirituale, ſcilicet cor mundum & purum. Cor carnale vel malignum,ſtabulum,vel ſpelūca latronum potiùs eſſe videtur, quàm templum. 1.ad Cor.3. Tēplū Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Pſal. Domum tuā decet ſanctitudo. 3. Regū 6. Nihil erat in templo, quod non auro tegeretur. 1.ad Corinth.3. Neſcitis quia templū Dei eſtis,& Spiritus Dei habitat in vobis? Ioan.4. Spiritus eſt Deus:& eos qui adorāt eū,in ſpiritu, & veritate oportet adorare. 1. ad Corinthior. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente.

Quo modo ſit orādum. Cap. VIII.

Attentè orandum eſt. Vnde ſuper illud 1.Pet.vltim. Vigilate in orationibus. dicit Gloſſ. Nō animus cogitet aliquid præter id ſolum, quod precatur. Indiſcretè orare videtur,qui Deum precatur, vt ei intendat: ipſe verò nec ſibi, nec Deo intendit,ſed quod deterius eſt, immunda in corde verſando, fœtorem horribilem aſpectu Dei ingerit. Reuocare debet cor ſuum, qui vult orare. 2.Reg.7. ait Dauid: Inuenit ſeruus tuus cor ſuū, vt oraret te. Potiùs orandum eſt corde, q̃ ore. 1.Regū 1. Anna loquebatur in corde ſuo, & vox illius penitus nō audiebatur. Mat.6. Orantes autem,nolite multum loqui, Aug. Diu orare cū vacat, nō eſt improbum, neque inutile: neq; enim hoc eſt orare in multiloquio, ſi diutiùs oretur: aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo domino ſcriptum eſt, quòd pernoctauerit in oratione Luc.6. Abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio. Nam multū loqui in orando, eſt rem neceſſariā ſuperfluis agere verbis. Multum aūt precari eſt, ad Deū quē precamur,diuturna,& pia cordis excitatione pulſare: ꝙ plerūque plus gemitibus,q̃ ſermonibus agitur. Item orandū eſt cum magnitudine deſiderij. Deute.4. Cū quæſieris dn̄m Deum tuum,inuenies eum:ſi tn̄ toto corde quæſieris. Iere. 19. Cū quæſieritis me in toto corde veſtro, inueniar à vobis. Magnitudo deſiderij, clamor eſt, quē Deus exaudit. De quo clamore. Exo.14. Quid clamas ad me? dicit dn̄s ad Moyſen. Et Dan.13. Exclamauit voce magna Suſanna. Dilatatio deſiderij, eſt quaſi præparatio cordis,vt ſit capax eius qđ petitur. Aug. Cur petere,quærere,pulſare nos compellit, qui nouit, quid nobis ſit neceſſariū,priuſquam petamus: niſi quia voluit exerceri noſtrū deſiderium in orationibus, quo poſ-

poſſimus capere, q̄d præparat da re? Itē Aug. Si aliquando dn̄s tar dius dat, cōmendat dona, nō ne- gat. Diu deſiderata dulcius obti- nentur: citò autē data viieſcunt. Seruat tibi Deus, quod nō vult, citò dare, vt tu diſcas magna ma gnè deſiderare. Item orandū eſt cum gemitu, & lacrymis. Exo. 2. Audiuit gemitū eorū. 1. Reg. 1. Cùm eſſet Anna amaro animo, orauit ad dn̄m flens largiter. In Pſal. Auribus percipe lacrymas meas. Gl. Quæ lacrymæ violen- tæ ſunt in precibus. Eccl. 25. Non deſpiciet preces pupilli, nec viduā ſi effundat loquelam gemitus. Et eodem ſubditur de lacrymis viduæ: A maxilla vſque ad cælū aſcendūt. Eſa. 37. Audiui oratio- nem tuā, & vidi lacrymas tuas. Oſeæ 12. dicitur de Iacob luctan te cum angelo: Fleuit, & rogauit eum. Et Iudith 8. Indulgentiā il- lius fuſis lacrymis poſtulemus. Heb. 1. Preces ſupplicationesq́ue cum clamore valido, & lacrymis offerēs, exauditus eſt pro ſua re- uerentia. ¶ Item orandū eſt hu- militer. Pſal. Reſpexit in oratio- nem humiliū, & nō ſpreuit pre- ces eorū. Eccl. 35. Oratio humi- liātis ſe, nubes penetrabit. Iudith 9. Humiliū & manſuetorū ſem- per tibi placuit deprecatio. Hu- militate obtinuit Chananæa à Chriſto, quod voluit, catello ſe cōparās, cùm Chriſtus eam cani comparaſſet. Matt. 15. & Marc. 7. habetur ꝙ Chriſtus ei dixerit, Propter hūc ſermonē vade, exi- uit dæmoniū de filia tua. Mat. 8. Poſt illud verbū humile Cēturio nis, Dn̄e, nō ſum dignus, vt intres ſub tectū meū: dictū eſt ei à Chri ſto, Sicut crediſti, fiat tibi. Et Luc. 15. Poſtquā filius prodigus dixit, Non ſum dignus vocari fi- lius tuus: pater accurrēs cecidit ſu per collū eius. ¶ Itē orādū eſt cō fidenter, ſicut orabat Dauid: Mi- ſerere, inquit, mei, q̄m in te confi dit aīa mea. Item orandū eſt per ſeuerāter: vt oſtēdit dn̄s Luc. 11. exēplo amici, qui panes neceſſa- rios accōmodauit, improbitate amici deprecātis deuictus. Et exē plo iudicis iniqui Deū nō timē- tis, & homines nō reuerētis, qui improbitate viduæ victus, vindi- ctā fecit ei de aduerſario ipſius, Lucæ 8. Apoſtoli perſeuerando in oratione, Spiritum ſanctum accipere meruerunt. Act. 1.

Quid in oratione ſit petendum. *Cap.* IX.

IN oratione petēda ſunt, glo- ria & gratia: ſiue regnū & iu- ſtitia regni. Mat. 6. Primū quæri te regnum Dei, & iuſtitiā eius, & hæc oīa adijcientur vobis. Non monet dominus, vt temporalia quærātur. ¶ Primò, quia nō ſunt digna peti. Bona infima ſunt, & incuruantur, qui amant, & quæ- rūt ea. Quæ incuruatio dæmo- nibus placet. Eſa. 51. Incuruare, vt tranſeamus. Ber. Noli acquie- ſcere dicenti. Incuruare, vt tran- ſeamus: nō enim eſt tranſiturus,

ſed te grauiter oppreſſurus. In Pſal. Miſer factus ſum,& curuatus ſum vſq; in finem. ad Coloſ. 3. Quæ ſurſum ſunt quærite, nõ quæ ſuper terrã. ¶ Secundo, quia temporalia debentur his qui habet iuſtitiã regni. Iuſtitia enim, regni filios facit. Filijs verò debetur prouiſio. Vnde ſuper illud, Et hæc omnia adijcienter vobis, dicit gloſſ. Quia omnia ſunt filiorum,& ideo hæc omnia adijciuntur etiam non quærentibus, quibus ſi ſubtrahũtur, ad probationẽ eſt, ſi dantur, ad gratiarum actionẽ. ¶ Tertio, quia neſcit homo vtrùm ſibi expediat tẽporalia habere, cùm vt frequentius poſſeſſoribus ſuis noceant. Prouerbiorum 1. Vſquequo ſtulti ea quæ ſunt noxia, cupient? Et ſuper illud 2. ad Corin. 13. Virtus in infirmitate ꝑficitur. Dicit gl. Aug. Cum ea quę Deus laudat & promittit, petitis, ab illo ſecuri petite: illa enim propitio Deo cõceduntur. Quãdo autẽ petitis tẽporalia, cum modo petite, & cũ timore illi committite: vt ſi proſint, det: ſi ſcit obeſſę, non det. Quid.n. obſit uel proſit, medicus nouit, nõ ægrotus. Itẽ notandũ, ꝙ ſuper illud Matt. 26. Et orauit tertiò eundem ſermonem dicẽs. tangit glo. tria à nobis petenda. Tribus vicibus, inquit, orauit, vt & nos à ꝑteritis peccatiş veniã, à præſentibus malis tutelã, & à futuris ꝑiculis cautelã oremus. De primo Eccleſia. 38. Fili, in infirmitate tua ne deſpicias teipſum: ſed ora dominum,& ipſe curabit te. De ſecundo, Matthæi 26. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. De tertio, Lucæ 3. Vigilate in omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere quæ vẽtura ſunt. Itẽ notãdũ, ꝙ in oratione petere poſſumus vt Deus cuſtodiat nos ab occaſione peccãdi. Exẽplo Salomonis dicẽtis Prouerb. 30. Mẽdicitatem & diuitias ne dederis mihi, ſed tribue tantùm victui meo neceſſaria, ne forte illiciar ad negandum,& dicã, Quis eſt dominus? aut egeſtate cõpulſus furer, & periurem nomen dñi mei. Item poſſumus in oratione petere id, quod dat nobis occaſionem ſalutis: vt eos qui nos rectè inſtruant, ſ͞m admonitionem Chriſti. Matth. 9. Rogate dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.

De ſpeciebus Orationis. Cap. X.

Oratio poteſt diuidi in orationem fructuoſam & infructuoſam. Fructuoſa oratio multas habet ſpecies. Quædã enim fit verecundo,& humili affectu. Qualis fuit oratio publicani, qui non audebat oculos ſuos in cælum leuare. Lucæ 18. Item talis fuit oratio filij prodigi, qui ait ad patrem ſuum: Pater peccaui in cælum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus. Luc. 15. Verecũdia multũ placet Deo in pœnitẽte, ſicut impudentia diſplicet ei in peccatore. Ber.

Quan-

Quantū diſplicet Deo impudentia peccatoris, tm̄ placet ei erubeſcentia pœnitentis. Similiter humilitas orantis multū placet ei. Bern. Citiùs placas Deū, ſi menſurā tuā ſeruaueris, & altiora te ne quęſieris. Quædā oratio fit in puro affectu. ſic orauit Suſanna. Dan. 13. dicens: dn̄e Deus, tu ſcis quia hæc iſti malitioſè cōpoſuerūt aduerſum me. ¶ Alia ſpecies orationis fit lato affectu. Sic orauit Moyſes Exod. 32. dicens: Aut dimitte eis hanc noxā: aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti. Alia oratio fit grato affectu. Sic monet Apoſtolus orare ad Col. 4. Orationi inſtates, vigilantes in ea in gratiarum actione. Oratio infructuoſa ſimiliter multas habet ſpecies. Quædam enim eſt ſimiatica, quæ ſolis labijs fit. De qua Matt. 15. Populus hic me labijs honorat: cor autem eorum lōge eſt à me. Eſa 29. ſic habetur: Appropinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me: cor autem eius longè eſt à me. Aug. Sicut vox ſine modulatione, quaſi vox picarū: ſic oratio ſine deuotione, quaſi mugitus boum. Idē Augu. Quid prodeſt ſtrepitus labiorum, ſi mutū eſt cor? Qualis differentia inter paleam & granum, & inter ſimilam & furfur, & inter pellem animalis & ipſum animal: talis eſt differentia inter ſonum vocalis orationis, & deuotionem cordis. Praui paſtores pro animali ſolā pellem reddūt: quibus ſimiles ſunt qui malè orant, tm̄ exteriorē ſonum vocalis orationis habētes. ¶ Et notandū, ꝙ deuotio ſic deſcribitur: Deuotio eſt teneritudo cordis, qua quis de facili in lacrymas reſoluitur: Vel ſic, Deuotio eſt feruor bonæ voluntatis, quē mens cohibere non valens, certis manifeſtat indicijs. Deuotio, eſt medulla holocauſtorū. Sine ipſa, holocauſta ſunt arida. Pſal. Holocauſta medullata offerā tibi. ¶ Alia ſpecies infructuoſæ orationis eſt, oratio præter opera: qualis fuit oratio Eliæ, cū petijt animæ ſuæ vt moreretur. 3. Reg. 19. ¶ Tertia ſpecies eſt ſaluti contraria. Qualis fuit oratio Pauli petētis à ſe ſtimulū amoueri. 2. ad Corin. 12. ¶ Quarta ſpecies eſt, oratio præſumptuoſa. Qualis fuit oratio filiorū Zebedæi, qui volebant peruenire ad regnū, non per calicis potū: quibus dictū eſt, Neſcitis quid petatis. Mat. 20. ¶ Quinta ſpecies eſt, oratio ridiculoſa. Qualis eſt oratio hypocritarū, qui elati de multitudine operū ſuorū, Deū quaſi irrident, dū manibus plenis eleemoſynā gratiæ ab eo petunt. Talis fuit oratio ſuperbi Phariſæi, dicētis: Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omniū quæ poſſideo. Luc. 18. Vacuas oportet eſſe manus hominis per humilitatē, ad hoc vt eleemoſyna gratiæ ei à Deo detur. Itē oratio hypocritarū ridiculoſa eſt, qui manus ten-

dunt ad terram, cùm eleemoſynam petũt ab eo,qui eſt in cęlis, terrenam enim mercedem quæ runt in operibus ſuis.¶Item poteſt diuidi oratio in poſtulationem & obſecrationem, & orationem ſtrictè ſumptam. Et ſumit hæc diuiſio ex illo verbo 1. ad Timo. 2. Obſecro ergo primum oĩum fieri obſecrationes, orationes,poſtulationes,gratiarũ actiones. Membra vero iſta notificat Ber.in epiſtola ad fratres de mõte Dei,his verbis: Poſtulatio,inquit, eſt circa obtinenda tẽporalia & neceſſaria vitæ hui⁹,in qua Deus poſtulantis quidẽ approbans bonam voluntatẽ, facit tñ quod ipſe melius iudicat & dat libenter ſequi poſtulantẽ.Ad poſtulationẽ pertinet, petere tranquillitatem pacis, ſanitatem corporis, tẽperiẽ aeris. Obſecratio, eſt in exercitijs ſpiritualibus anxia ad Deum inſtantia. Oratio, eſt hominis Deo adhærentis affectio,& familiaris quędã & pia allocutio. Gratiarũ actio, eſt in intellectu & cognitione gratiæ Dei,bonæ volũtatis indeficiẽs & ĩterflexa intẽtio. In poſtulationibus,piè ac fideliter eſt orãdũ,ſed non eſt illis pertinaciter inhærẽdũ,quia nos neſcimus,ſed Pater noſter qui eſt in cælis, quid in tẽporalibus iſtis neceſſe eſt nobis. Obſecrationibus inſiſtendũ eſt, ſed in omni humilitate & patiẽtia,quia nõ afferũt fructũ niſi in patiẽtia.Nonnunquam enim cũ celeriùs gratia non ſubuenit, fit obſecrãti cælum æneum,& terra ſua ferrea.Et cùm relicta ſibi humani cordis duritia, ad votũ exaudiri nõ meretur· anxietas deſiderantis negari ſibi exiſtimat, quicquid differtur. Cùmq; ſicut Chananæa illa præteriri ſe aut deſpici gemiſcit,quaſi in immũditia carnis,præterita ſibi peccata imputari vel improperari imaginat.Nonnũquã vero ſine labore petens accipit, quærens inuenit, & pulſanti aperitur, & cõſolationes ac ſuauitates orationis inuenire tandẽ meretur labor obſecrationis.Nonnũquam etiã purę orationis affectus & bona illa affectionis ſuauitas nõ inuenit,ſed quaſi inuenit eũ nõ petentem, & quaſi neſciẽtẽ gratia pręuenit, & tãquã gen⁹ ſeruorũ ſuſcipitur in menſa filiorũ, & rudis adhuc & inſipiens animus in eum orandi aſſumit affectum,qui pro merito ſantitatis reddi ſolet meritis perfectorum. Quod cum fit,agitur, vt vel in iudiciũ ſuum negligenti non liceat ſcire quid negligat:vel vt prouocatio charitatis, amorẽ in eo,vltrò ſe proferentis, accẽdat.In quo,proh dolor,multi fallũtur:quia cũ pane paſcuntur filiorum,iam ſe filios eſſe arbitrantur : & deficientes vnde proficere debebant, ex viſitante gratia euaneſcunt à conſcientia ſua, ſe eſſe aliquid arbitrantes, cum nihil ſint. ¶Item oratio ſic poteſt diuidi. Eſt oratio,quam aliquis

aliquis pro ſe ad Deum dirigit: & eſt oratio,qua aliquis pro alio intercedit, quæ ſuffragium dr̃ & ſuffragiũ humiliter petẽdum eſt,& maximè à ſanctis,qui iam beati ſunt.Iob.5.Ad aliquem sã ctorum conuertere.Populus etiã humiliter debet.ſuffragium petere à miniſtris eccleſiæ. Leuiti. 3. Rogante pro eis ſacerdote, propitius erit eis dñs. Item habetur eiuſdem 5.& Num.16.Deprecatus eſt Aaron pro populo, & plaga ceſſauit. Miniſtri etiam eccleſiæ ſuffragiũ humiliter debent petere à populo, exẽplo Pauli ad Rom.15.Obſecro,inquit,vos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatẽ Sanctiſpiritus, vt adiuuetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum.¶Item petendum eſt ſuffragiũ ab his, qui creduntur eſſe ſpeciales Dei amici.Iob 42. Iob ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam,illi verò,qui in Chriſto decedit,dicendum eſt illud Geneſ.40. Memento mei, cum bene tibi fuerit. Libenter debet orare vnus pro alio.Iac.5. Orate pro inuicem, vt ſaluemini.Et 1.Io.5. Qui ſcit fratre ſuũ peccare peccatum non ad mortem,petat,& dabitur ei &c. Multum etiam ſperandũ eſt de ſuffragijs ſanctorum. ad Philip. 1. Scio quòd hoc mihi proueniet ad ſalutem per veſtram orationem.Idem ad Philemonem:Spero per orationes veſtras donari me vobis. De commendatione, & expoſitione Dominicæ orationis, require in ſermone illo epiſtolarum: Omnes vnanimes in oratione eſtote.Iſidor.de ſummo bono: Fidei ſymbolum & dominica oratio pro tota lege paruulis eccleſiæ ad cælorum regna ſufficit capeſſenda, omnis enim latitudo ſcripturarum, in eadem oratione Dominica & Symboli breuitate concluditur.

De laude Dei,& de neceſſarijs intendenti laudi diuinæ.

Pars. VIII.

NVnc tangendum eſt de laude Dei & gratiarum actione, quæ orationibus ſuis conſueuit eccleſia admiſcere. Et primò de laude Dei. Ad quam multũ incitat nos Sacra ſcriptura. Dauid:Immola Deo ſacrificiũ laudis.Idem: Pſallite Deo noſtro, pſallite &c. Eccleſi. 39. In omni corde & ore collaudate & benedicite nomen domini. Hebr. 13. Offeram⁹ hoſtiã laudis sẽp Deo. Apoc. 19. Laudẽ dicite Deo noſtro oẽs ſancti eius, & q timetis Deũ puſilli & magni. Ad laudãdũ Deũ maximè incitat ſcriptura Pſalmorũ in tertia qnquagena, quæ in laude terminat:Omnis ſpirit⁹ laudet dñm: & in qua ſunt tot pſalmi incipientes vel à verbo laudandi, vel cõfitẽdi,vel cãtandi.¶Item ad laudãdũ Deũ incitat omnis creatura. Gregor. Mirum eſt, q homo ſemp Deũ non laudat: quia quælibet crea-

tura ad eum laudādum ſemper inuitat. Opera laudabilia artificem laudabilem oſtēdunt. Eccle. 9. In manu artificum opera laudabuntur. Prouerb. vlti. Laudent eam in portis opera eius. Augu. 4. libr. Confeſ. Si placent opera domini, ex his lauda: & in artificem eorum retorque amorē, ne in his quæ tibi placent, tu diſpliceas. Idem intellige de alijs operibus Dei. Laudatio Dei eſt valde nobilis operatio, cùm angeli & animæ iā beatæ huic operatio ni intēdant. In Pſal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſeculo ſeculorum laudabunt te. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Laudationem ponit vltimā operationē: ideo pallio comparatur. Eſa. 61. Palliū laudis ꝓ ſpiritu mæroris. Palliū ſuperponitur alijs veſtibus. Bern. loquēs de cæleſti ciuitate, dicit ꝙ eiꝰ operatio, eſt aſſidua Dei laudatio. multū gaudere debet, qui in terris admittitur ad hanc cæleſtem operationem exercendā. Aug. in li. de doctr. Chriſt. Deus cùm de illo nihil digni dici poſſit, admiſit tn̄ humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris in laude ſua nos gaudere voluit. Ber. ſuper Cant. Nihil ita propriè in terris repræſentat quendam cæleſtis habitationis ſtatum, ſicut alacritas laudantium Deum. Qui beati ſunt, perfectè Deum laudant: ſed qui ſunt in præſenti vita, imperfectè. Vnde iubilant. Iob 38. Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarēt omnes filij Dei. Gregor. Iubilatio dicitur, cum cordis lætitia, oris efficacia non īpletur. Laudant angeli, qui iā tantæ claritatis latitudinem in ſublimibus vident. Iubilant verò homines, qui adhuc in inferioribus, oris ſui anguſtias ſuſtinent. Bern. Semiuiuus in terra relictus ſemi laudare poſſum: vbi totus vixero, ibo totus in laudem. ¶ Loquela homini data eſt ad laudandū Deum: & qui Deum nō laudat, quaſi mutus reputādus eſt. Aug. in libro Confeſ. Væ tacētibus de te, quoniam loquaces muti ſunt. Felix eſſet, qui ſemper poſſet laudi diuinæ inſiſtere. Hierony. Felix lingua, quę non nouit niſi de diuinis texere ſermonē. In Pſal. Semper laus eius in ore meo. Eccle. vlt. Laudabo nomē tuum aſſiduè. Eſa. 62. Tota die & tota nocte nō tacebunt, operatio iſta valde eſt Deo glorioſa. In Pſal. Sacrificiū laudis honorificabit me. Tob. 12. Opera Dei reuelare & cōfiteri, honorificū eſt. Itē operatio iſta homini valde eſt vtilis. Ipſa malignum ſpiritum fugat. 1. Reg. 16. Ecce ſpiritꝰ dn̄i malus exagitat te. Iubeat Dn̄s noſter rex, & ſerui tui, qui corā te ſunt, q̄rant hoīem ſciētem pſallere in cithara: vt q̄n arripuerit te ſpiritꝰ dn̄i malꝰ, pſallat manu ſua, & leuius feras. Et ſubdit in hoc capit.

Dauid

Dauid tollebat citharam , &c.&
leuiùs habebat Saul:recedebat.n.
ab eo ſpiritus malus.In Pſal.Lau
dās inuocabo dñm, & ab inimi-
cis meis ſaluus ero. Itē Spiritu-
ſancto viam præparat. Greg.ſu-
per Ezech.Cùm vox pſalmodiæ
per intentionem cordis agitur,
omnipotēti Deo iter ad cor para
tur.4.Reg.1. Cùm caneret pſal-
tes, facta eſt ſuper Eliſeum ma-
nus dñi. Item hominē lætificat.
In Pſalm.Exultabunt labia mea
cùm cantauero tibi. Iacob.5.Tri
ſtatur quis in vobis? oret æquo
aīo,& pſallat.Gl. Crebra pſalmo
diæ dulcedine nociuā triſtitiæ pe
ſtem de corde expellat. Item ad
Deū cor eleuat.Bern.Cùm à cor
de foris miſſa fuerit omnis im-
munditia, oculos cordis attollūt
meditatio admirabilis eſſentiæ
Dei & caſtæ veritatis inſpectio,
oratio mundā & valida, iubilus
laudis, & deſiderium ardens in
Deum.¶ Et notandum ꝙ homi
nes maximè debēt inſtare laudi
diuinæ,ex quo ſunt redēpti.Vn-
de nato Saluatore, facta eſt mul
titudo militię cæleſtis laudantiū
Deum. Lucæ 2.ad prouocandū
homines ad Dei laudē. Dauid:
Confiteantur tibi populi, Deus,
confiteantur tibi populi omnes.
Et ſubditur cauſa: Terra dedit
fructum ſuum.Terra dicitur bea
ta Virgo, quæ dedit fructum ſuf
ficientem & hominibus & ange-
lis ad ęternam refectionem.Eſa.
52.Gaudete, & laudate ſimul de
ſerta Ieruſalem: quia conſolatus
eſt dominus populum ſuum,re-
demit Ieruſalem.Fecit Salomon
duo Cherubin in lateribus arcæ,
habentes pedes obliquatos, &
quaſi ad iubilandum eleuatos,
vt in tripudijs habent mulieres,
ſaltando iubilantes.Arca figurat
Dominicū corpus. Duo Cheru-
bin quaſi iubilantes iuxta arcā,
ſunt clerici & religioſi, filiū Dei
aſſumēdo humanam naturam,
humiliatum laudantes & glori-
ficantes. Item legitur Lucæ vlti.
de diſcipulis, ꝙ poſt aſcenſionē
domini, reuerſi ſunt in Ieruſalē,
& erāt ſemper in templo laudan
tes & benedicentes Deum. ¶ Itē
notandum, ꝙ operatio iſta di-
ſcretè eſt exercēda.In Pſal. Quo
niam rex omnis terræ Deus,pſal
lite ſapienter.Itē Bernar. Pſallite
ei in vociferatione. Vociferatio
eſt deſiderij magnitudo.Vnde ſu
per illud Exod.14.Quid clamas
ad me?Dicit glo. Voces apud au
res Dei non faciūt verba noſtra,
ſed deſideria. ¶ Et qui vult laudi
Dei inſiſtere,Primò prouidenda
eſt mūditia.Eccl.15.Non eſt ſpe
cioſa laus in ore peccatoris. In
Pſal.Confeſſio & pulchritudo in
conſpectu eius.Confeſſio,inquā,
laudis. Cantico.2.Sonet vox tua
in auribꝰ meis: vox.n.tua dulcis,
& facies tua decora. Deniq; ſex
ſunt neceſſaria,quæ tangit Bern.
ſuper Cātic.15.ſermone,his ver-
bis:Immolātes hoſtiā laudis, &
reddētes vota nr̄a de die in diē,
cure-

curemus omni vigilantia iungere ſenſum vſui, affectum ſenſui, exultationē affectui; grauitatem exultationi, humilitatē grauitati, libertatem humilitati, quo interdū liberis purgatæ mētis paſſibus procedamus, & excedamus per inuſitatas quaſdam affectiones, ſpeciales lætitias, in iubileis amœnitatibus, in lumine Dei, in ſuauitate, in Spirituſancto. Senſus iungēdus eſt vſui: id eſt, pſalmorū intelligentia cū attentione prolationi vocis. Vnde ſup illud Pſal. Pſallite ſapienter. dicit gloſſ. Nemo ſapienter facit, qđ nō intelligit. Berna. Cibus in ore, pſalmus in corde, nō negligat anima illū terere dentibus intelligentiæ ſuæ: ne ſi fortè integrum glutiat, fruſtretur palatū ſapore dulciori ſuper mel & fauū. ¶ Itē iungēdus eſt affectus ſenſui. Bern. Nunquā intelliges Dauid, donec ipſa experientia ipſos Pſalmorū indueris affectus. Dauid intelligit in illo pſalmo, dñe ne in furore: qui affectū timoris induit, vt ad intuitū illius furoris, quē Deus exercebit ī die illa, cōtremiſcat. Hier. Quoties illam diem cogito, toto corpore contremiſco. Dauid intelligit in illo Pſal. Deus iudiciū tuū regi da: qui diſtrictionem extremi iudicij timet, & ad Chriſtum timorem habet. Duplici.n. affectu incitabatur Pſalmiſta, quum illud peteret. Item exultatio iungenda eſt affectui. Vnde Hiero. Malo pſalmū vnum cum hilaritate mentis decantare, quàm totum pſalterium cū torpore, faſtidio, & acedia. Item quia leuitas ſolet comitari exultationem, iungenda eſt grauitas exultationi. Dauid: In populo graui laudabo te. Item: Exultate ei cū tremore, & quia homines graues ſolent contemnere homines leues, vel fauorē vanæ gloriæ de grauitate ſua quærere, ideo humilitas iungenda eſt grauitati. Bernar. Magna virtus humilitas, ſine cuius obtentu virtus non ſolùm virtus non ſit, ſed etiam in ſuperbiam erumpit. Item quia humilitatem quandoque ſequitur puſillanimitas, iungenda eſt etiam humilitati libertas, quæ eſt quum cor dilatatum eſt abundantia gratiæ, vt merè voluntariè faciat, quod pro Deo facit. 2. ad Corin. 3. Vbi Spiritus dñi, ibi libertas. Tullius: Libertas, eſt poteſtas viuendi vt velis. ¶ Item notandum, ꝙ non ſolum laudandus eſt Deus ſermone, ſed etiam bene viuendo. Laus.n. bonæ vitæ magis continua eſt. Aug. Qui Deum lingua laudat, non ſemper laudare pōt: qui Deum moribus laudat, ſemper poteſt. 1. ad Cor. 10. Siue mãducatis, ſiue bibitis, vel aliud qđ facitis, omnia in gloriam Dei facite. Aug. Si quod mãducas & bibis, ad refectionem corporis ſumis reparationemq; membrorū, gratias agens ei, qui tibi præbuit mortali ac fragili iſta ſupplementorum ſolatia, cibus tuus & po-

& potus laudat Deũ. ¶Item notandum, ꝙ gratior eſt Deo laus quæ exhibetur in aduerſitate, quàm quæ in proſperitate. Greg. in Moral. Deſpecta vox confeſſionis eſt, quam format iucunditas proſperitatis. Et intelligas hoc de confeſſione laudis. Idem: Sola confeſſio habet meritũ magni põderis, quam à veritate rectitudinis non ſeparat vis doloris. In Pſal. Rectos decet collaudatio. Glo. Recti ſunt, qui dirigũt cor ſuum ſecundùm volũtatem Dei, quæ eſt regula, & proponũt voluntatem melioris ſuæ voluntati: id eſt, voluntatem omnipotentis voluntati infirmi. Curuus laudat Deũ, qñ ſibi bene eſt blaſphemat, qñ male: rectus verò ſemper, id eſt, in proſperis & in aduerſis: vt dicit gloſſ. ibidem.

De his quæ poſſunt hoĩem incitare ad gratiarum actionem. Et de beneficijs pro quibus homo regratiari debet Deo. Pars IX.

OCto ſunt quæ poſſunt hominem incitare ad gratiarum actionem. ¶Primũ eſt, admooitio ſanctarum ſcripturarũ. Bernard. Diſce in referendo gratiam non eſſe tardus aut ſegnis. Diſce ad ſingula dona gratias agere: diligenter conſidera quæ tibi apponuntur, vt nulla Dei dona debita gratiarum actione fruſtrentur. Tob. 3. Omni tempore benedic Deum. ad Col. 3. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo & patri. Eiuſdem 4. Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarũ actione. Ad Epheſ. 5. Gratias agentes ſemper. 1. ad Theſſal. 5. In omnibus gratias agite. ¶Secũdum eſt, admonitio creaturarum quæ inceſſanter nos inuitant ad gratiarum actionem. Beneficiũ enĩm datum alicui inuitat eum, vt dãti gratias agat. Ergo quum omnia quæ videmus, homini data fuerint, ſecundũ illud Gen. 1. Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram, & præſit piſcibus maris & volatilib⁹ cæli & beſtijs terræ, vniuerſæq́; creaturæ: oĩa quæ videmus, ad gratiarum actionẽ nos inuitant. ¶Tertium eſt, ipſum tp̃s in quo ſumus, ſ. tẽpus gratię: cui nulla operatio magis congruere videtur q̃ gratiarũ actio. Ideo valde bonũ videtur, gratiarum actioni inſtare. Prou. 15. Sermo opportunus optimus eſt. Aug. ad ſanctum Aurelium: Quid melius animo geramus, & ore probamus, & calamo exprimamus, q̃ Deo gratias? Hoc. n. nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grãdius, nec agi fructuoſius poteſt. ¶Quartum eſt, ꝙ gratiarum actio operatio eſt quæ exercetur in paradiſo. in Pſal. Miſericordias dñi in ęternũ cantabo. Hoc canticum, erit gratiarum actio de hoc, ꝙ fuerimus miſericorditer à periculis liberati. Eſa. 51. Gaudium & lętitia inuenie-

uenietur in ea, gratiarũ actio, & vox laudis. Vnde bonũ eſt aſſueſcere huic operationi, quã in futuro exercebimus. Bonũ eſt addiſcere officiũ, quod tãdiu facere oportebit. ¶Quintũ eſt, vtilitas multiplex, quæ ex hoc opere ſequitur. Prima eſt, ꝙ ipſa hominẽ in tribulatione cuſtodit, Deũ ei adeſſe faciẽs, quod figuratum eſt. Dan.3. in pueris qui in fornace poſiti gratias agentes Deo, ab igne læſi non fuerunt, & quartus apparuit ei ſimilis filio Dei. Secũda eſt, ꝙ diuinam largitatem ꝓuocat ad dandũ. Prou.11. Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ad locũ vnde exeũt flumina gratiarũ, reuertuntur, vt iterũ fluãt. Ecc.42. Benedicentes dñm, exaltate illum quãtum poteſtis: exaltantes autẽ replebimini virtute. ¶Sextum eſt, ꝙ hæc operatio multũ placet Deo. Gratiarũ actio adeps eſt ſpiritualis de quo Leuit.3. Oĩs adeps, dñi erit iure perpetuo. Itẽ vnguentũ eſt, quo caput eccleſiæ vngitur. Matt.26. & Marc.14. Ber. Bonũ eſt vnguẽtũ contritionis, qđ peccatorũ recordatione conficitur: melius deuotionis, qđ fit de recordatione beneficiorũ Dei. ¶Septimũ, ꝙ ingratitudo, quę gratiarũ actioni contraria ẽ, ruſticitas eſt magna. Si magna eſt ruſticitas ei, cui mittitur vaſculũ vini, gratias nõ agere: quãta ruſticitas eſt, ei gratias non agere, qui inceſſanter nobis tribuit bona ſua? Greg. Dignum eſt ſemper gratias agere, quia Deus nũquam ceſſat benefacere. ¶Vltimum eſt, multiplex malũ, quod prouenit ex ingratitudine. ¶Primũ eſt, quòd bona iam à Deo accepta, auferri facit. Vnde ſuper illud ad Ro.1. Qui quum Deũ cognouiſſent, nõ ſicut Deũ glorificauerunt: aut gratias egerunt. dicit Augu. Quod Deus dederat gratis, tulit ingratis. Secundum eſt, ꝙ impedit ab his quæ darentur homini, niſi fuiſſet ingratus. Greg. Nõ eſt dignus dandis, qui non agit grates de datis. Bernar. Ingratitudo eſt ventus vrens, ſiccans ſibi fontem pietatis, rorẽ miſericordiæ, fluenta gratiæ. Tertium eſt, ꝙ non ſolùm priuat hominẽ bonis, imò & pœnam addit. Vnde Ezechias punitꝰ eſt de ingratitudine. Cùm enim dominus dediſſet ei triumphum incredibilem, & percuſſiſſet CLXXXV. millia in caſtris Sennacherib: licet ſecundũ Ioſephũ cũ populo hoſtias Deo immolaſſet, non tamen dignè gratias egit, & canticũ non cantauit ſicut in huiuſmodi patres cõſueuerant facere, & ideo ægrotauit ad mortẽ. Eſa.38. ¶Item notandum, quòd gratias agere debemus Deo, & de beneficijs generalibus, & de ſpecialibus, & de ſingularibus. Generalia tãgit Bernar. dicens: Agamus fratres gratias factori noſtro, benefactori noſtro, redemptori noſtro, remuneratori noſtro. Primum, quòd

nobis

nobis præſtitit quòd nos ipſi ſumus. Adiecit etiã vnde ſubſiſteres,qui iam eras: Faciamus, inquit, hominem, &c. Quid verò poſtea? Et præſit piſcibus, &c. Iã tertium opus tuæ redẽptionis attende. Idẽ: Fecit te Deus tuus: fecit tam multa propter te, factus eſt ipſe tecum caro vna, te quoq; faciet ſecum ſpiritum vnum. Beneficia ſpecialia ſunt tria. Primũ eſt, beneficiũ expectationis, quo Deus peccatores patienter expectat ad pœnitentiam. Secundum eſt, iuſtificationis, quãdo diu expectatos conuertit, infundendo gratiã ſuam. Tertiũ, conſeruationis, quando conuerſos in ſtatu bono conſeruat. ¶ Et notandum, quòd circa vnumquodq; horum beneficiorũ quinq; attendenda ſunt, vt agnoſcamus magnitudinem eorum. Circa primũ debet homo cogitare, quoties meruerit, vt tp̃s pœnitentiæ ſibi auferretur. Quoties.n. mortaliter peccauit, hoc meruit. Peccator.n. indignus eſt vita, quia ingratus eſt authori vitæ. Iob 30. Qui ipſa vitã putabantur indigni. Secundo, debet cogitare quàm proximus fuerit qñq; amiſſioni miſericordiæ. Tanto.n. miſericordia gratior eſt, quãto pœna proximior eſt, à qua parcitur. Vt ſi aliquis ſuſpendendus iam laqueũ haberet in collo, vel ſi mutilãdus mẽbro, iam membrũ haberet ſupra lignũ vbi mutilari deberet, maius beneficiũ reputaret, ſi tunc liberaretur. Vnde debet homo cogitare, ſi qñque fuit in periculo mortis, dũ in ſtatu erat damnationis, & quò iuiſſet, ſi in illo ſtatu deceſſiſſet, & quid promeruerit apud Deum, vt tunc Deus ei pepercerit. Tertiò, debet cogitare q̃ pretioſam rem Deus ei contulerit, qñ tp̃s pœnitentiæ ei dedit. ¶ Pretioſitas tp̃is ex duobus perpẽditur. Primò ex hoc, ꝙ in momento tp̃is poteſt homo lucrari regnum æternum. Secundò ex hoc, ꝙ illis qui ſunt in inferno, plus valeret momentum tp̃is, in quo pœnitentiã agerent, q̃ tanta maſſa auri, quanta eſt totus mũdus. Bern. Nihil pretioſius tempore. Sed heu hodie nihil vilius reputatur. Valde ingratus eſt peccator, qui nõ vult cõuerti, quum qualibet hora tẽporis quam dat dominus ei, plus valeat, quàm centum marcæ auri. Quartò debet cogitare, quàm malè meruiſſet, vt res tam pretioſa ei conferretur, qui magnum tempus ſibi priùs datum, in contumeliã Dei expenderat. Quinto, debet cogitare, qualiter ſciebat Deus eum eſſe vſurum tanto beneficio. In hoc enim eſt cumulus diuinæ miſericordiæ, ꝙ licèt Deus ſciuerit eum vſurum tanto beneficio pro magna parte in contumeliam ſui: tamen non dimiſit propter hoc dare illi. ¶ Circa ſecũdum beneficium, debet homo cogitare primò, à quibus vinculis Deus liberauerit eũ. Tot vin-

culis eſt peccator ligatus quot peccatis irretitus: iuxta illud Prouer. 5. Iniquitates ſuæ capiũt impiũ, & funibus peccatorũ ſuorũ quiſq; cõſtringitur. Et ſunt adeò fortia vincula iſta, quòd nec etiã per mortẽ quandoq; ſoluuntur. Vnde nõ parum debet eſſe gratus Deo, quẽ Deus ab his vinculis liberauit. Secũdò, debet cogitare, quot & quãta ei Deus dimiſit: pro quolibet.n.mortali ei dimiſſo, reus erat mortis æternæ. Si quis eſſet reus mortis tẽpalis, quæ momentanea eſt, ꝓ dimiſſione illius paratus eſſet illi ſerui re tota vita ſua. Quid ergo faciendum eſt ꝓ dimiſſione mortis æternæ, quæ ẽt vni ſoli mortali debetur? Aug. Cui dictũ eſt, Nauiga, ne moriaris, & diſtulit: cui dictum eſt, Labora, ne moriaris, & piger fuit. Leuia iubet Deus, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus. Tertiò, debet cogitare, ad quantã dignitatẽ Deus eũ elegit, qñ eum iuſtificauit. Elegit enim eum ad regnũ æternum. Quartò, debet cogitare, in quali ſtatu Deus eũ elegerit. Hoſtis.n. Dei erat, & indign⁹ ẽt pane quo veſcebatur. Peccator.n.ſm Aug. indignus eſt pane quo veſcitur. Quintò, debet cogitare, quot Deus reliquit, quibus tale beneficiũ non præſtitit, imò in peccatis ſuis eos perire permiſit. ¶ Circa beneficium verò cõſeruationis, Primò attendenda eſt difficultas ſtandi, quæ apparet ſpecialiter in tribus perſonis, ſ. in Lucifero, qui cum eſſet maxima arbor paradiſi, ad modicum ventum ſiue flatũ ſuperbiæ cecidit. Et in Adam, qui cũ eſſet ſine corruptione naturaliũ: tamen propter cohabitationẽ vnius mulieris, paradiſum amiſit. Hier. Memẽto ſemper, ꝙ paradiſi colonum de poſſeſſione ſua mulier eiecerit. Si potuit mulier eijcere eũ, qui iam erat in paradiſo, nõ eſt mirũ, ſi iam eos im pediat, qui nõdum in paradiſum peruenerũt. Difficultas etiã ſtãdi patet in Iuda, qui cũ eſſet ſub tãto paſtore, & inter tales fratres, tamẽ occaſione modicæ adminiſtrationis, cecidit, & nõ adiecit vt reſurgeret. Secundò, debet attendere pugnæ continuitatẽ in qua ſumus. Diabol⁹ enim nos impugnare non ceſſat, vt ſaltẽ tædio vincat. Mirantur aliqui cùm audiuut aliquem bonum cecidiſſe: ſed nõ eſt mirũ, ſi qñq; cadat, q̃ cõtinuè eſt in pugna, imò potiùs mirũ eſt, ſi aliqñ non cadat. Legitur in Vitis patrũ, ꝙ quidã venit ad abbatẽ Theodorũ, dicens ei: Ecce quidã frater reuerſus eſt ad ſeculũ. Reſpõdit abbas Theodorus: In hoc non admireris: ſed ſi audieris, quòd præualuit quis effugere de ore inimici, hoc admirare. Tertiò, debet attendere propriam infirmitatem: tantæ enim infirmitatis eſt homo, vt ad ſibilũ vnius verbi deijciatur. Quartò, hoſtis impugnantis poteſtatem cum aſtutia & crudelitate.

De poteſtate, Iob 42. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei comparetur. De aſtutia, Gene. 3. Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. De crudelitate, Gregorius: Nihil ſe feciſſe æſtimat, quum animas non ſauciat, Inceſſanter ſitit diabolus ſanguinem noſtrum. Vnde ſanguiſuga vocatur. Prouer. 30. Sanguiſugæ duæ ſunt filię, dicentes, Affer, affer. Quinto debet attendere periculorũ varietatẽ. Tot. n. ſunt pericula, ꝙ qñ aliquis vult cauere ab vno, incidit in aliud. Vnde Eſa. 24. Et erit qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueam: & qui ſe explicauerit de fouea, tenebitũ laqueo. Formido, eſt peccatũ auaritiæ, qđ homines formidare facit. Vnde de auaro legitur Iob 15. Sonitus terroris ſemꝑ in auribus eius: & quũ ſit pax, ille ſemꝑ inſidias ſuſpicatur. Fouea, eſt peccatũ luxuriæ: fouea. n. profunda eſt meretrix, vt legitur Prou. 23. Laqueus verò, peccatum ſuperbiæ, quo volatilia huius mundi, ſcilicet nobiles capiuntur. Singularia beneficia ſunt quæ vnicuique ſingulariter ſunt exhibita. Pro quibus etiam Deo gratiæ agendæ ſunt, ſecundum illud Bernar. prius poſitum, Diſce ad ſingula dona gratias agere.

De obedientia. Pars X. quæ habet ſeptem capitula.

De ordine dicendorum de Obedientia, & de deſcriptione eiuſdem, Cap. I.

Obedientia debetur & creatori & creaturæ. De qua hoc modo dicetur. Primò ponentur deſcriptiones ipſius. Secũdò eius cõmendationes. Tertiò tangetur de his, quæ poſſunt iuuare obedientiã. Quartò de gradibus obedientiæ, Quintò, de partibus ipſius. Sexto, de his quæ obedientię aduerſantur. Septimò, tangetur de errore illorum, qui dicunt ſoli Deo obediendum eſſe, & nõ homini. ¶ Obediẽtia ſic deſcribitur: Obedientia, eſt voluntas faciẽdi præceptum vel mandatum ſuperioris. Et intelligas mandatum quòd fit mediatè per nuntium vel literas: Præceptũ verò, quod fit immediatè. Vel mandatũ intelligas, voluntatem indicandi, quæ eſt ſine coactione imperij: Pręceptũ verò, quando eſt imperij coactio. Item ſic poteſt deſcribi: Obedientia, eſt obtemperatio ſecundum regulam ſacrę ſcripturæ, maioribus quibuſcunque debita. Et intellige ſacram ſcripturam largè, etiam pro ſtatutis canonicis & legalibus, in quibus agitur de iuriſdictione ſuperiorum. Item ſic deſcribitur obedientia: Obedientia, eſt ſpontaneum & rationale propriæ voluntatis ſacrificium. Vel ſic: Obedientia, eſt pio ſtudio propriæ voluntatis abnegatio. Et notandum, quòd propria voluntas dupliciter accipitur. Vno enim modo dicitur propria voluntas quæ nõ eſt Deo ſubiecta: & ſecundũ

hoc abnegatio propriæ voluntatis fit, quũ voluntas noſtra diuinæ voluntati ſubijcitur. Alio verò modo dicitur ꝓpria volũtas, volũtas quæ nõ eſt ſubiecta homini. Et ſm hoc ꝓpria voluntas abnegatur in eo, qui voto ſe obligãs homini, voluntatẽ ſuam ſubdit voluntati humanæ. Et ſic abnegatio propriæ voluntatis ſpecialiter videtur pertinere ad religioſos. Pio ſtudio, dicitur, ad differentiã illorũ, qui voluntatem ſuam humanæ voluntati ſubdũt timore ſeruili, vel ꝓ lucro terreno. Et intellige hic pium ſtudiũ, vehementẽ animi applicationẽ ad cultum Dei, vt pium hic dicatur à pietate, quæ dicitur theoſebia. ¶ Et notãdũ, ꝙ alicui viſum eſt, ꝙ obediẽtia ꝓut eſt virtus ſpecialis, attẽderetur reſpectu eorũ quæ ſunt indifferentia. Et ad confirmandum hoc, vſus eſt illo verbo Aug. in lib. de vera religione: Peccatũ eſt, nõ ſolũ malum, ſed etiã vetitũ facere: inferens à ſimili, ꝙ opus virtutis eſt, nõ ſolùm bonũ, ſed etiam preceptũ facere. Ad quod videtur facere, ꝙ dñs obedientiam Adæ experiri voluit in eo, quod ſm ſe erat indifferens, ſ. in comeſtione fruct⁹ Ligni ſcientiæ boni & mali. Alicui etiam viſum eſt, ꝙ obedientia ſm ꝙ eſt ſpecialis virtus, attendatur non reſpectu cuiuſcunque ſuperioris, ſed ſolùm reſpectu hominis, cui aliquis ſe ſponte obligauit. Et ſubdit: Sed poteſt aliter dici, ꝙ ſicut prudentia virtus eſt quodammodo generalis, ſcilicet quo ad directionem. Dirigit.n. opera cæterarum virtutũ. Et de iuſtitia dictum eſt, ꝙ eſt generalis quantum ad imperiũ. Imperare enim poteſt opera cæterarũ virtutũ, etſi nõ ſufficiat ad exequendũ ea ſine cæteris virtutibus. Sic obediẽtia, quodammodo generalis eſt: mouere.n. poteſt ad opera omnium virtutũ. Omne enim opus virtutis iuberi poteſt à ſuperiore, vel Deo, vel homine. Vnde ſi aliquis velit exire in opus virtutis, quia iuſſum eſt à ſuperiore, voluntas illa erit obedientiæ. Vnde voluntas faciendi iuſſum ſuperioris, quia iuſſum eſt, ſpecialis actus eſt obedientiæ. Item notandum, ꝙ cùm ſubdere ſe alteri, ſit humilitatis & obedientiæ, differunt tñ hæ ſubiectiones. Subdere.n. ſe alicui, ſecundũ reputationẽ, humilitatis eſt. Hoc enim proprium electorum eſſe ſolet, vt de ſe ſentiant infrà quàm ſint, iuxta verbũ Greg. Itẽ cũ ſuperbia ſit appetitus propriæ excellentiæ, humilitas eſt cõtemptus propriȩ excellentiæ: iuxta Bernar. in epiſt. Ad humilitatem etiã pertinet amor inferioritatis vel vtilitas, ſecundum illud Ber. ſuper Cãt. Verus, inq̃t, humilis, vilis vult reputari. Et Luc. 13. Cũ inuitat⁹ fueris ad nuptias, vade & recũbe in nouiſſimo loco. Itẽ ſubiectio aliqua ad obedientiã ꝑtinet; ſed hȩc ſub

iectio

iectio eſt volũtatis,reſpectu alienæ voluntatis. Subiectio humilitatis reſpicit perſonam ſm ſe,ſubiectio verò obedientiæ : reſpicit eam perſonam,cui aliquis ſubditur, inquãtum eſt præcipiens, & perſonã,quæ ſubditur,inquantũ eſt agẽs. Exẽplũ harũ duarũ ſubiectionũ inuenire poſſumus, vt videtur in Chriſto & Ioãne,Matthæ.4.Subiectione obedientię ſubiecit ſe Ioannes Chriſto quando conſenſit vt baptizaret Chriſtũ,prout Chriſtus volebat.Vnde dicit ibi Gl. Vera eſt humilitas,quã non deſerit ibi comes obediẽtia. Chriſtus verò ſubdidit ſe Ioanni,ſubiectione humilitatis,volens à Ioanne baptizari.Superioris enim eſt, baptizare, & inferioris,baptizari.Act.20.Beatius eſt dare, quàm accipere.

De commendatione Obedientiæ. Cap. II.

AD commendationẽ obedientię primò valere poſſunt admonitiones quæ fiunt in ſcriptura ſacra ad obediendũ. Rom.13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.Eph.6.Filij obedite parentibus veſtris in domino.Col.3.Filij obedite parentibus veſtris per omnia.Heb.13. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis : ipſi enim peruigilant quaſi rationẽ pro animabus veſtris reddituri.¶Secundò, admonitio quam nobis facit etiã creatura inſenſibilis, quæ obediens eſt vniuerſaliter creatori ſuo.in Pſal. Præceptũ poſuit, & nõ præteribit. Et Baruch.3.Stellæ vocatæ ſunt,& dixerũt, Aſſumus.Itẽ in Pſal. Terminũ poſuiſti, quem nõ tranſgredientur.Et Matt.8.Quis eſt hic, quia & vẽti & mare obediunt ei? Ambr.in Hexameron : Nõ mediocris pudor eſt, imperio Dei inſenſibilia elementa parere, & homines nõ obedire, quibus ſenſus ab ipſo tributus eſt authore. ¶ Tertiò, exẽpla quæ in ſacra ſcriptura inueniuntur. Et interea ſpecialiter notabilia ſunt, exẽplũ Abrahæ, & exẽplũ Chriſti. Cũ homo per obedientiam à Deo receſſiſſet, Deus volens formare ſibi populum acceptum, ſm illud Eſa.43. Populũ iſtum formaui mihi,laudem meã narrabit.Abraham,ex quo populum ſibi formauit, voluit probare per obedientiam, & per illã placuit ei Abraham.Triplici autẽ præcepto probauit obedientiam eius. Primũ fuit de patriæ deſertione.Gen.12.Egredere de terra &c.Secundum fuit de circunciſione. Eiuſdẽ 17.Tertiũ de filij immolatione. Eiuſdẽ 27. Primo præcepto voluit ſeparare Abraham ab his,à quibus ipſe ortum duxerat. Vltimo verò ab eo,qđ duxerat originem ab ipſo. Medio vero præcepto, voluit eũ ſeparare à ſeipſo,quantũ ad carnalia deſideria: circunciſio enim facta in carne, mouebat ad reſecationem ſuperfluorum deſideriorum carnalium : ideo fiebat

in mēbro illo, quo maximè concupiſcentia ſæuiebat. ¶Circa tertiū verò præceptū, qđ fuit de immolatione filij, attendere poſſumus XIIII. pertinentia ad difficultatē illius operis, in quo Abraham voluit obedire Deo præcipienti. ¶Primū eſt ꝙ Abrahā voluit ad præceptū dñi, re ſibi chariſſima carere. ¶Secundū eſt, ꝙ ip ſe voluit amiciſſimū occidi. Poſſet eſſe, ꝙ aliquis ad præceptum Dei, vellet filio ſuo carere, ita vt nunquā eum de cætero videret, qui tñ nollet eū occidi. ¶ Tertiū eſt, ꝙ voluit eū occidi coram ſe, imò ipſemet manu propria voluit hæc facere. Multi.n. ſuſtinerent, ꝙ filij eorū occiderētur: tñ nō poſſunt hæc aſpicere, vel propria manu facere. ¶Quartū eſt, ꝙ filius ille erat vnigenitus. Nō enim habebat alium filium ex libera vxore. ¶Quintū eſt, ꝙ miraculosè habuerat eū, quia cum vxore vetula & ſterili, quū ipſe jam eſſet ſenex. ¶Sextum eſt, ꝙ magna promiſſio facta erat Abrahæ de ipſo. ¶ Septimum eſt, ꝙ ipſe erat ſolatiū matri ſuæ: qđ notatur ibi, cùm dicitur, Iſaac: quod interpretatur riſus. Dixit enim mater ſua, eo ſibi dato: Riſum fecit mihi Deus, quicunque audierit, corridebit mihi. Ge. 21. Quid dixiſſet mater Iſaac, ſi Abrahā reuertens de eius immolatione, dixiſſet ei, Immolaui filium tuum? ¶Octauū eſt, ꝙ voluit eū non ſolùm occidi, ſed ēt incēdi. Vnde dicitur ibi, Offer eū in holocauſtū: qđ interpretatur totū incenſum. Noluit ei parcere nec viuo nec mortuo. ¶Nonum eſt, ꝙ voluit eum ducere per triduū ad locū immolationis. Gloſ. Nō eſt iuſſus Abrahā ſtatim occidere filiū, ſed per triduū ducere ad immolationis locum, vt longitudine temporis tentatio augeretur, & creſcentibus curis paterna viſcera cruciarentur. ¶Decimum eſt, ꝙ non apparebat aliqua præcepti vtilitas. Quæ enim vtilitas, innocentem occidere? damnum verò manifeſtū erat. ¶Vndecimum eſt, ꝙ non excuſaſſet eū authoritas præcipiētis, cùm nullus teſtis affuiſſet, nec crederetur ei, ſi diceret dominū hoc ei præcepiſſe. ¶Duodecimum eſt, ꝙ hoc erat rationi contrarium. ¶Tertiumdecimū eſt, quia non præceſſerat in ſanctis patribus huiuſmodi obediētiæ exemplū. ¶ Quartūdecimū eſt, ꝙ oīum ad quorum notitiā hoc perueniſſet imminebat ſcandalum. Abraham verò accepto præcepto tā difficili, nō ſe excuſauit, cauſam præcepti nō interrogauit, ſicut faciunt quidā imitatores diaboli, qui ait Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt nō comederetis &c. Itē nō procraſtinauit mādatū exequi, nulli conſilium cōicauit. Si aliquid horū feciſſet, forſitan meritum amiſiſſet, quia dñs dixiſſet ei, Nolebam ꝙ taceres hoc, ſed ad probandum te,

hoc

hoc dixi.Itē attēdēdū eſt, ꝙ vtile ſit, promptū eſſe ad obedietiam Abrahā.n.filiū non immolauit, & tñ tm̄ meritū habuit obediētia eius.Gen.22. Quia nō pepercisti filio tuo vnigenito ꝑꝑ me,benedicam tibi,& multiplicabo ſemē tuū.In eodē:In ſemine tuo benedicentur oēs gētes: quia obedisti voci meæ. Homo q promptā habet voluntatē ad obediēdū Deo, in oībus placet Deo ꝑ infinitis rebus, quas vnquā facturus eſt. Gre.Nō eſt manus vacua à munere, ſi arca cordis plena fuerit bona voluntate. Itē voluit Deus probare Christū per obedientiā, in quo volebat ſibi formare populū nouū.Christus nō terrā, ſicut Abraham, ſed cælū deſeruit. Ipſe matrē ſuā dilectiſſimā reliquit, qñ gladius tranſiturus erat animā eius.Luc.2. Ipſe domum reliquit,quia nullam habere voluit.Mat.8.Vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos: filius autem hoīs non habet vbi caput reclinet. Ipſe formam ſpiritualis circuncisionis dedit, qñ voluntatem patris voluntati ſuæ præpoſuit.Matth.26. Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.Et Marc.14.Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Et Luc.22.Nō mea volūtas, ſed tua fiat.Ipſe mandato patris, in holocauſtū ſeipſum obtulit.Ioā. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. ¶ Quarto valere pōt ad commendationem obedientiæ, quod legitur de Christo.Heb.5. Et quidē cùm eſſet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam.Didicit, inquam, per experientiā.Item didicit in corpore per ea, quæ paſſus eſt in capite. Ipſe fuit & diſcipulus & doctor obedientiæ. Si filius Dei obedientiā didicit tot laboribus & anguſtijs, nō debet homini eſſe oneroſum, addiſcere eam, & maximè his qui ſunt in ſcholis ipſius, ſcilicet in clauſtro. Valde verecundū erit illis, qui diu fuerunt in ſcholis his, ſi obedientiæ ignari inuēti fuerint. Adam inuentus eſt male ſe habuiſſe in obediētia, in qua Deus eū probare voluit. Et quàm grauē diſciplinā Deus ei dederit,omnes nouimus. Filij etiam Iſrael ſimiliter in obedientia probati ſunt,& duriſſimè flagellati,cùm in ea male ſe habuerunt. Sic duriſſime flagellabuntur,qui inobedientes inuenti fuerint.Inobediētia hominem de paradiſo eiecit. Gen.3. Obedientia verò eum in paradiſum introducit. Luc. vlti. Eduxit eos foras in Bethaniā, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis.Et factum eſt,dū benediceret eis, receſſit ab illis, & ferebatur in cælū. Felix, quem dn̄s eduxit in Bethaniā,ſ.in domum obediētiæ. Sperare pōt ꝙ ſit aſcenſurus in cælum. 1.Pet.1. Sperare in eā, quæ vobis offertur, gratiam in reuelationem Ieſu Chriſti,quaſi filij obedientiæ. ¶ Obedientiā voluit Chriſtus docere & in mun-

mundum iſtum veniens, & de mundo tranſiens, & in mundo manens. Primũ oſtenditur Ioh. 6. Deſcendi, inquit, de cęlo, nõ vt faciam volũtatẽ meam, ſed volũ tatẽ eius, qui miſit me. Secundũ Matth. 26. Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Io. 14. Sicut mãdatũ dedit mihi Pater, ſic facio. Bern. Mementote (fratres) Chriſti, ne perderet obedientiam, voluit per dere vitam: in ſignum, ꝙ obediẽ do mandato Patris, mortem ſuſtinebat, inclinato capite emiſit ſpiritũ. Io. 19. Tertiũ Io. 4. Meus, inquit, cibus eſt, vt faciam volun tatem eius, qui miſit me. Eiuſdẽ 5. Non quæro voluntatem meã, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Obedientia eſt imago cæleſtis hominis, ſicut inobedientia eſt imago terreſtris hominis. 1. Cor. 15. Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portemus imaginẽ cæleſtis. Eph. 4. Induite nouum hominem, qui ſecundũ Deum creatus eſt: id eſt, opere diuino conceptus, non opere humano, more aliorũ hominũ.

¶ Quinto commẽdabilis eſt obedientia à ſuo multiplici effectu. Notandum ergo, quòd obedien tia, Dei ſeruum efficit, quod non eſt modicum quid. Si enim ſeruus regis terreni dicitur eſſe par comiti, quantum eſt eſſe ſeruũ regis æterni? Obedientia in hoc quod efficit hominem, Dei ſeruum, efficit etiam Deum homi nis dominum. Non verè reputat inobediens Deum dominum ſuum: etſi ore vocet eum domi num. Lucæ. 6. Quid vocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico? Inobedientes oſtendet dominus non fuiſſe ſeruos ſuos, cùm regni cælorum ianuã eis claudet. Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnũ cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in re gnum cælorũ. Magna ſecuritas eſt, habere dominum omnipotẽ tem. Amb. Mori non timeo, q̃a bonũ dominũ habeo. Beatus eſt qui habet hunc dominum. In Pſa. Beatus populus, cuius domi nus Deus eius. Item: Beata gens cuius eſt dominus Deus eius. Itẽ obedientia hominẽ, Chriſti fratrem efficit, imò quaſi omni genere attinentiæ attinentẽ. Eccle. 33. Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrẽ ſic tracta illũ. Matt. 12. Quicũq; fecerit voluntatẽ Patris mei qui in cęlis eſt, ipſe meus frater, & ſo ror, & mater eſt. Simile Marc. 3. Item obedientia Deo præſtat obſequium acceptiſſimum. 1. Reg. 15. Nunquid vult dominus holo cauſta & uictimas, & non potiùs vt obediatur voci domini? Melior eſt obedientia, quàm victimæ. Eccleſi. 4. Multo melior eſt obedientia, quàm ſtultorum victimæ. Licet Deus nos non exaudiat quandoque ad voluntatem, vt exaudiat nos ad vtilitatem

tem:eò ꝙ ipſe ſcit qd nobis expediat,nos vero hoc neſcimus, ipſe tamen vult vt ſeruiamus ei ad eius voluntatem,non ad ſuā vtilitatē,cū ipſe bonorū noſtrorū nō egeat,& quū voluntas eius ſemper recte ſit.Eccl.35. Salutare ſacrificiū eſt, attendere mandatis. Deut.12.Quæ præcipio tibi,hoc tātū facias: nō addas quicquam, nec minuas. ¶Item obediētia in homine habitaculum Deo quaſi excidit, expellēdo à corde hominis ſenſus propriū & propriam voluntatē.Vnde dñs in domo Simonis leproſi diſcubuit. Luc.7. ſed non in domo Simonis Cyrenei,qui crucē dñi fert in angaria, vbi vnctio deeſt Spiritusſancti, & ideo murmur eſt ibi. Eccl.33. Præcordia fatui,quaſi rota carri. Rota carri ſi vncta non fuerit, murmurat. Bethaniæ, qđ interpretatur domus obedientię,Chriſtus vngitur.Ioā.12. Ipſe illos diligit,qui ibi habitant.Io.11. Diligebat Ieſus Martham, & ſororē eius,& Lazarū.Cùm deeſt ei hoſpitiū,venit Bethaniam,vt ibi hoſpitetur. Marc.11. Circunſpectis omnibus,quum iam veſpera eſſet hora,exijt in Bethaniam cum duodecim. Glo. Vt quod in vrbe non inueniebat, in agro paruulo apud Lazarum & ſorores eius haberet hoſpitium. Tunc in hoſpitio vteris virginalis filius Dei receptus eſt, quum Maria verbo angeli obediuit. Luc.1. Fiat,inquit, mihi ſm verbum tuum.

Item obedientia hominē ſuper ſe leuat.Threa.3.Leuauit ſe ſuꝑ ſe. Niſi corpus eſſet ſociatum ſpiritui,vt ſenſu eius & imperio regeretur, nō aſcenderet ad hoc,vt remunerationē æternam mereretur.Sic vir ſimplex per obedientiam aſcendit ad ſapientiam, & mores maiorum à quibus regitur, imò quodammodo vſq; ad Deum aſcendit dum ſeipſum exuit,& Deum quodammodo induit.ad Gal.2.Viuo ego: iam nō ego, viuit verò in me Chriſtus. Sic quodammodo deificatur homo,ſm illud:Ego dixi, Dij eſtis. Et non ſolum deificatur quo ad ſenſum & voluntatē Dei,quæ aſſumitur, ſed quodammodo quo ad poteſtatem. Facit enim diuina & mira: vt patet in Petro,qui obediens Chriſto iubenti,ambulauit ſuper aquas. Matth.14. Et Greg. refert in dialo. ꝙ cum placidus puer in flumine poſt vas ſuum demerſus eſſet,cum vellet aquam haurire, beatus Benedictus in cella exiſtens & hoc intelligens,dixit Mauro,Frater Maure curre, quia puer ille in lacum cecidit, & cū iam longius trahit vnda. Maurus autem exiſtimās ſe currere ſuper terram, cucurrit ſuper aquā, & eductū per capillum,extraxit.Qui poſtea reuerſus ad ſe attribuit hoc ſanctitati Benedicti. Sed beatus Benedictus attribuit hoc bono obedientiæ. ¶ Obedientia ponit hominem in excellentiſſimo ſtatu, &

in præſenti & in futuro. Primũ oſtenditur Deut. 27. Si audieris vocem dñi Dei tui, faciet te dñs Deus tuus excelſiorem cunctis gẽtibus. Secundũ oſtenſum eſt cuidam patrũ in extaſi poſito, q̃ vidit quatuor ordines ante Deũ. Primus erat hominum infirmãtiũ & gratias Deo agentium. Secũdus, eorum qui fuerant hoſpitales. Tertius, eorum qui ſolitudinẽ ſectantur. & non vident homines. Quartus, eorum qui ꝑꝑ Deũ & obedientiam ſolicitè sũt ſubiecti patribꝰ. Erat autẽ hic ordo ſuperior illis tribus, & maiorẽ gloriam præ cæteris habebat, vtens torque aurea. Et quũ quæreret ſenex, quare hoc? Reſpõsũ eſt ei, Q̃m omnes alij habent requiem adimplẽdo proprias voluntates, quãuis in bonis operibus: hic autẽ omnes voluntates ſuas relinquens, totus pendet in voluntate patris iubentis. Meritò qui hic nullã habẽt requiem, in futuro, ſummã habebunt. ad Phil. 3. dicit̃ de Chriſto, Factus obediẽs vſq; ad mortẽ &c. Propter, quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ. ¶Itẽ obedientia Deũ glorificat. Eſa. 58. Si glorificaueris eũ, dum non facis vias tuas, & nõ inuenitur voluntas tua, vt loquaris ſermonem, tũc delectaberis ſuper domino: ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ &c. Multũ glorificat Deũ verè obediẽs, qui facit beneplacitum Dei, cùm Deus etiam hoc mandat ei per vilem perſonam, & tanto maior eſt Dei gloria, quanto perſona vilior. Ideo verè obediens meritò à Deo glorificatur. 1. Re. 2. Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum. Ecc. 10. Semen hominũ hnonorabit̃ hoc, ꝙ timet Deũ: ſemẽ aũt hoc exhonorabitur, ꝙ præterit mãdatũ dñi. ¶Itẽ obedientia, qđ vult à Deo impetrat. Greg. Si obedientes fuerimus præpoſitis noſtris, obediet Deus orationibus noſtris. Auguſt. in lib. de opere monachorum: Citiùs exaudit̃ vna oratio obedientis, quàm decem millia cõtemptoris. 1. Io. 3. Si cor noſtrum non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deum, ꝙ quicquid petierimus ab eo, accipiemus, quia mãdata eius cuſtodimus. Et poſt illud ad Heb. 5. Exauditus eſt pro ſua reuerentia, ſubditur tanquam cauſa illiꝰ exauditionis: Et quidẽ cũ eſſet filiꝰ Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiã. Obediẽtia eſt quę dicit illud Can. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Deus enim facit acſi eſſet totaliter cum obedientia: quia obediẽtia eſt totaliter cum illo. Verè obediẽtes dicunt illud ad Ro. 14. Nemo noſtrum ſibi viuit. Item obediẽtia à periculoſo mari huius mndi liberat. Obediẽs nauẽ pertranſit huius mundi. Sap. 14. Exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntes mare per ratem

tem liberati ſunt. Exiguum lignum eſt humilis obedientia. Facta eſt quaſi nauis inſtitoris Prou.vlt. Qui in naui eſt, etiam quieſcens & comedēs vel bibens procedit, quia alieno motu mouetur. Sic obediens qui in religione eſt, etiā quieſcēdo, comedendo & bibēdo meretur. ¶Itē obedientia hominē ditat. Nec mirū, cū de ſuo nihil expēdat, quia nihil ſuū reputat: & cùm in cunctis quæ agit, volūtatem alterius facere intendat, ideo pro oībus quæ agit, meritò remunerationē expectat. Multæ filiæ cōgregauerūt diuitias. Prou. vlt. Obediētia verò ſupergreſſa eſt vniuerſas. Quis eſt q̄ q̄nque nō faciet multa ſpecialiter pro ſe, de quibus nō expectat remunerationē niſi ille, qui ſub obedientia viuit? Itē obedientia quaſi equus in paradiſum vadit, alieno ſenſui & alienæ volūtati, quaſi pedib⁹ alienis innitendo. Ideo velociùs vadit, quia pedes quibus innititur, velociores ſunt proprijs. Multi in religione valde ſurgūt mane, & frequenter ieiunant, qui ſi eſſent in ſeculo minus ſecum agerent. Propter eandem cauſam obediētia non maculatur. Prou.3. Viæ eius, viæ pulchræ. Propter eandem cauſam legitur. Si quicq̄ enim culpæ vel periculi eſt in eo, quod ei iniungitur, ſuperioris eſt qui portat, cuius ſenſui & voluntati ipſe innititur, niſi manifeſtum peccatū ſit illud, quod ei iubetur. De ea videtur ſcriptū eſſe illud Pſal. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedē tuum. Itē obediētia hominem expedit & exoneratū reddit, cū obediens à ſeipſo alleuiat⁹ ſit. Alij enim incūbit ſolicitudo pro ipſo & tēporaliter & ſpiritualiter. Ideo non ſolū pōt currere, ſed etiā volare. Si tñ obediētia habeat duas alas ſibi cōiunctas, ſcilicet volūtariam paupertatē & caſtitatē. Apoc. 12. Datæ ſunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ vt volaret in deſertū. Bern. Magna penna paupertas, qua tā citò volatur in cælū. Nā in alijs virtutibus quæ ſequūtur, promiſſio futuro tēpore indicatur: paupertati verò non tā promittitur, quā datur. Caſtitas etiā magna penna eſt quæ hominē expedit ab illa delectatione, qua difficillimū ē hominē bene vti, & fortiſſima occaſione peccādi, ſcilicet à muliere, per quā diabolus Adā deiecit. Gen.3. Et quā Iob reliq̄t, vt per eam eum deijceret. Iob.2. dixit illi uxor ſua, Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? ¶Itē obedientia facit hominē triumphare. Prouer.21. Teſtis mēdax peribit: vir obediēs loquetur victoriam. Teſtis mendax eſt, qui profeſſus eſt obediētiā, & eā non ſeruat: qui in præſenti perit, cū in bello ſpirituali ſuccūbit: & in futuro peribit, q̄a æternaliter damnabitur. Exēplum habemus de hoc in populo Iudaico, qui pro-

miſit ſe ſeruaturū legē. Exo. 19. Oīa quæ locutus eſt dñs, faciemus. Itē Ioſue 1. Oīaquæ præcepiſti nobis, faciem'. Cū verò trāſgrediebatur legē, vincebatur. Ioſue 7. Anathema in medio tui, Iſrael eſt, nō poteris ſtare coram hoſtibus tuis. Adā ſimiľr factus inobediens ſuo ſuperiori, habuit repugnans ſuū inferius. Gene. 3. Qui comedit, & aperti ſunt oculi eius. Glo. Aug. Anima rationalis motus beſtiales in carne ſua erubuit. Et ſubditur: Motus iſte de tranſgreſſione veniebat. Et 3. Reg. 11. legiť de Salomone: Fecit Salomon, qđ non placuerat corā dño. Et ſubditur: Et ſuſcitauit dominus aduerſariū Salomoni. Sic accidit ei, qui in religione eſt, qui obedientiā nō ſeruat ei, cui promiſit, ꝙ dñs permittit eū impugnari & vinci: & ſic perit qui propriā voluntatē in religione vult ſequi, tāquam filius perditionis. Iob 17. Nemo periit ex eis, niſi filius perditionis. Verè filius perditionis eſt, qui volūtariè laqueū ſibi iniecit, quo periturus erat. Prouerb. 6. Illaqueatus ex verbis oris tui. Verè filius perditionis eſt, ꝗ de loco ſalutis facit ſibi locū dānationis: & quū eſſet liberatus de mari huius mūdi, & iam ingreſſus nauem religionis, ibi etiam periclitatur. Act. 28. Vtiq; homicida eſt, qui cū euaſit de mari, vltio diuina non permittit eū viuere. Vir obediēs pōt loqui victoriā, quia habet nobiliſſimum genus triūphi: ſicut antiqui patres habita victoria ſolebant cantare canticū laudis & gratiarū actionis. Nobiliſſimū genus triumphi eſt, ſeipſum vincere: qđ facit vir obediēs. Vnde ſuper illud, Melior eſt obedientia, &c. Dicit gl. Greg. Vir obediens loquitur victorias. Dum.n. alienæ voci humiliter ſubdimur, noſmetipſos in corde ſuperamus. Prou. 17. Melior eſt qui dominať animo ſuo, expugnatore vrbium. Multi vrbes & regna ſibi ſubiugauerunt, qui tñ ad hunc triumphum nobilē nō peruenerūt. Hic triumphus proprius eſt hominis. Vincit leo vel aliud animal cætera animalia, ſed ſeipſum vincere nō pōt. Sen. Qui ſeipſum vincit, contra omnia fortis eſt. Obediens Deo ſubiectus eſt: & ideo meritò cætera ei ſunt ſubiecta, & nihil ei repugnat. Deus in obediētia pugnat, ideo non eſt mirum, ſi ipſe triūphat. Leui. 26. Si in ꝑceptis meis ambulaueritis, &c. perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. ¶ Item obedientia animam ornat. Vnde inauris eſt aurea, quam cæleſtis ſponſus dat animæ. Prou. 25. Inauris aurea, & margaritum fulgens, ꝗ arguit ſapientem & aurem obedientē. Margaritū fulgēs inauri aureæ decenter iungitur, & doctrina mentem illuminans, auri obedienti vtiliter proponitur. Dat Eliezet Rebeccæ inaures aureas. Geneſi. 24. Et amici Iob dan-

dant ei inaurem & ouem. Iob vlt. Item obedientia eccleſiã læti ficat. Eccl.3. Qui obedit patri, refrigerabit matrem. Hominẽ glorificat, ad Roma. vlti. Veſtra obediẽtia in omnem locũ diuulgata eſt. Itẽ hominem caſtificat à libidine propriæ voluntatis. 1. Pet. 1. Animas veſtras caſtificantes in obediẽtia charitatis. Item obediẽtia cõſeruat animã. Prouerb. 19. Qui cuſtodit mandatũ, cuſtodit animã ſuã. Obedientẽ meritò cuſtodit Deus tanquam ſuũ. Prou. 29. Verbũ cuſtodiẽs filius, extra perditionẽ erit. Eccle. 8. Qui cuſtodit præceptum, non experietur quicquã mali. In Vitis patrũ, cuidam ſeni cùm deeſſent neceſſaria vitæ, præcepit diſcipulo ſuo, vt iret in vicũ ad miniſtrum, qui ſolebat ei neceſſaria deferre. Et ille licèt timeret ire propter ſcandalum: tamen dixit ſe iturum propter bonũ obediẽtiæ. Cui ſenex: Vade, cõfide in Domino, & proteget te ab omni tentatione. Cũ autẽ veniſſet frater ad oſtium miniſtri ſenis, aperto oſtio inuenit ibi filiã miniſtri ſolã, quæ amplexata eum, cœpit eum allicere ad cõmiſtionẽ carnis, amplexãs eũ. Et cùm vrgerẽt eum cogitationes, clamauit ad Dominũ, dicens: Domine, propter orationem eius qui me miſit, ſalua me ex hac hora: & ſtatim inuentus eſt ad flumẽ iuxta monaſteriũ ſuum, & reuerſus eſt ad patrem ſine macula. Item obedienti obediunt omnia, & creator & creaturæ, De creatore, habetur Ioſue 10. Non fuit poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. De creaturis verò multa habes exempla in Vitis patrum. Quidã de ſenioribus miſit diſcipulũ ſuum ad hauriendã aquã, & erat puteus remotus à cella. Diſcipulus verò oblitus funem venit ad puteũ, & præ longitudine viæ non audẽs reuerti pro fune, ne fortè contriſtaret ſeniorem, proſtrauit ſe in oratione, & ſurgẽs de oratione, clamauit, O putee putee, miſit me ſeruus Ieſu Chriſti abbas meus, vt hauriam aquã, & ſtatim aſcendit aqua ad os putei, & impleuit frater lagenam, glorificans potẽtiam Saluatoris. Aqua autem putei reuerſa eſt ad locum ſuũ. Item in Vitis patrũ Abbas Paulus præcepit diſcipulo ſuo Ioãni vt afferret ei fimum boũ, qui erat ei neceſſarius ad vtenſilia. At ille ait: In loco vbi fimus eſt, habitat leena. Cui abbas, Si venerit ſuper te, alliga eã, & duces eã tecum. Iuit Ioãnes & inuenit leenam irruentem ſuper eum, qui voluit eam tenere, ſed ipſa aufugit. Ioannes verò ſequabatur eã, dicẽs, Abbas meus præcepit vt alligatam ducam te ad eum: & ſtatim beſtia ſubſtitit, & tenens eã reuertebatur ad monaſteriũ. Quod cùm vidiſſet Abbas, ne fortè diſcipulus inde extolleretur, dixit ei: Sicut tu inſenſibilis es, ita inſenſibilem be-

beſtiã adduxiſti:ſolue,& dimitte eã vt pergat ad locũ ſuũ. Itẽ obedičtia homini pacẽ dat. Prouerb. 12. Qui timet præcepta, in pace verſabitur. 1. Mach. 14. Siluit terra Iuda omnibus diebus Simonis. Siluit:id eſt, quieuit, vel pacẽ habuit. Eſa. 48. Vtinã attendiſſes ad mãdata mea, fuiſſet quaſi flumẽ pax tua. Item obedientia hominẽ benedici facit. Deut. 11. Propono vobis benedictionem. ſi obedieritis mandatis dñi. Eiuſdem 28. Venient ſuper te oẽs benedictione iſtæ,& apprehendẽt te, ſi tñ præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate &c. Itẽ facit hominẽ beatũ. Matth. 16. Beatus es Simon,&c. Prou. 19. Qui cuſtodit legem, beatus eſt. Obedientia in præſenti hominẽ dignũ prælatione efficit. Vnde Simonẽ præfecit dñs cæteris apoſtolis. Matth. 16. 1. Machab. 2. Simõ frater veſter ſcio ꝙ vir conſilij eſt: ipſum audite ſemper: & ipſe erit vobis pater. In vita beati Philiberti dicitur: Præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit. Nec obedientiam à ſubiectis imploret, qui eam prælatis exhibere nõ nouit. Obedientia etiam ad regnum introducit. Matth. 18. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. In obedientia clauem paradiſi amiſit, ſed obedientia eam recuperauit. Vnde Simoni Petro dictum eſt Matth. 16. Tibi dabo claues regni cælorũ. Obedientia vitam hominis feliciter conſummat. Iob. 36. Si audierint & obſeruauerint, cõplebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria. Si autem non audierint, tranſibunt per gladium. ¶ Sexto valere poſſunt ad cõmendationẽ obedientiæ verba ſanctorũ, quæ vidẽtur oſtẽdere præeminẽtiam huius virtutis ad alias virtutes. Simonem præfecit dominus cæteris apoſtolis. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cælorum. Et obedientia ſecundum verba ſanctorum præeminere videtur cæteris virtutibus. Greg. in Moralibus. Sola obedientia virtus eſt, quæ cæteras virtutes menti inſerit, inſertasq; cuſtodit. Solent inſeri arbori agreſti duo ramunculi alicuius nobilis arboris, deinde arbor, quæ prius erat agreſtis, producit flores, fructus, & folia ſecundum naturam arboris nobilis, à qua ramunculi ſunt aſſumpti. Sic obediendia alienum ſenſum & alienam voluntatem aſſumit,& cordi eius, qui promittit obedientiã, inſeruntur, & iam cor illud ſecundum ſenſum & voluntatem ſui ſuperioris operatur. Item dicit Grego. quòd obedientia non tam eſt virtus, quàm mater virtutũ. Quod ideo poteſt intelligi eſſe dictum, quia obedientia producere poteſt motus omnium virtutum. Oẽs enim poſſunt iuberi:& ſi aliquis producat motus illos, quia iuſſus eſt, obediẽtiæ ſunt. Itẽ ſuper illud Gen. 2. Lignumq; ſcientiæ

tiæ boni & mali. dicit gl. Augu. Obedientia ſola veriſſima eſt virtus creaturę rationali ſub Dei poteſtate degenti. Quod pōt intelligi dictū eſſe, Primò, quia obedientia perficit hominē ex parte illa, qua habet comparationē ad Deū ſub quo eſt, & reſpectu actꝰ qui eſt, nobiliſſimus, tāquā finis hominis. Finis enim, optimū in vnoquoq;. Hic actus, eſt obſeruatio mandati diuini. Eccle. vlti. Deū time, & mādata eius obſerua: hoc eſt oīs homo. Hoc innuit Augu. in hoc, ꝙ poſt illud, Obedientia ſola eſt veriſſima virtus. ſubdit: rationali creaturę ſub Dei poteſtate degenti. Secūdò, poteſt hoc intelligi dictum ꝑꝑ meritū, ad quod valet multum obedientia. Vnde ſuper illud Gene. 2. Lignumque ſcientiæ, dicit Aug. Oportebat vt homo ſub dominio poſitus, ab aliquo prohiberetur, vt eſſet ei virtus merēdi, obedientia. Dū aliquis intēdit facere volūtatē propriā, nō videtur mereri apud ſemetipſum. Ab illo enim merces expectatur, cui ſeruitur, vel cuius volūtas fit. Non meretur ergo apud aliū, niſi qui vult facere eius propriā voluntatē, qđ eſt obedientiæ. Gregor. Sola eſt obedientia, quæ meritū fidei poſſidet. Tertiò, ꝑꝑ maiorem difficultatē. Virtus enim eſt circa difficile, iuxta. Sapiētē: & nomē virtutis à vi videtur eſſe dictū. Difficillimum autē videtur eſſe, agere contra ſe, quod facit obediens, quod ſonat nomen obedientiæ. Obedire eſt contra audire, ſcilicet cōtra propriū ſenſum & propriā voluntatē. Greg. ſuper 1. Regum 15. Melior eſt obedientia q̄ victimę, quia per victimas aliena caro, per obedientiā verò ꝓpria caro mactatur. Obedientia quaſi quoddā martyriū eſt. Greg. Tanto Deū quiſq; citiùs placat, quanto repreſſa arbitrij ſui ſuperbia, gladio præcepti ſe immolat. Obediens quaſi ꝓpriū caput ſibi amputat pro Chriſto, & caput ſibi Chriſtū conſtituit, vel eū q̄ loco eiꝰ eſt. Qui martyriū ꝓ Chriſto ſuſtinet, vnā volūtatē ſibi amputat. ſ. voluntatem viuēdi, ſed iſte oēm voluntatē. Obedientia maximè voluntati proprię detrahit, & ideo virtuti maximè addit. Sapiens: Hoc ſolū virtuti adijcies, quòd proprię voluntati detraxeris. Poeta: Eſt virtus, placitis abſtinuiſſe bonis. Propterea quę dicta ſunt, amanda eſt obedientia à fidelibus tāquā mater eorū. 1. Pet. 1. Sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiā, in reuelationē Ieſu Chriſti, quaſi filij obediētię.

De his quæ poſſunt iuuare Obedientiam. Cap. III.

SEquitur de his, q̄ poſſūt iuuare obedientiā. ¶ Et notandū, ꝙ quinq; ſunt quæ valere ſolēt ad hoc, ꝙ aliquid ſit magis tractabile vel flexibile, & ſimilia his poſſunt valere ad hoc, quòd cor alicuius ſit inobediens. ¶ Primum eſt exilitas. Vt patet in virga

quæ

quæ ꝑꝑ exilitatē flexibilis eſt. Etiā ferru ſi ſit exile vel tenue, flecti poteſt. Sic exilitas humilitatis valet ad obedientiam. Vnde cantor magnus Pariſienſis humilitatem poſuit matrem obedientiæ. Et Apoſtolus ad Philip.2. loquens de obedientia Chriſti, præmittit de eius humilitate. Humiliauit, inquit, ſemetipſum, factus obediens &c. Augu.14.lib. de Ciuit. Dei. Obedientia niſi humiliū eſſe non pōt. Cùm humilitas, ſit ſenſus proprij vacuitas, humilis habet vbi ſenſum alienum recipiat, quaſi vacuus à ſuo: & ꝙ ſenſum alienū recipit, niſi ſit apertè malus, recipit alienam voluntatē, & ſic fit obediēs. Suꝑbus prius exibit de ſenſu ſuo, quā recipiat ſenſum alienū, vel alienā volūtatem, & fiat verè obediens. Prou. 26. Vidiſti hoīem ſapiētē ſibi videri magis ſpē illo habebit inſipiens. Cibus in quo nimis eſt de ſale, quaſi ꝑditus eſt. Faciliùs ſal cibo additur, q̃ ſubtrahat. Sic qui ad religionē venit, ſi ſal ꝓprij ſenſus in eo nimiū abundet, non eſt apt⁹ religiōi. Faciliùs homo ſimplex religionis efficietur, q̃ ipſe. Bern. ad fratres de mōte Dei: Superbia quāuis prudens ſibi videatur, dimittēda eſt ſibi & abigēda. Si.n. admittitur ſuperbus, prima die qua incipit habitare, incipit leges dare. Nimiū verò ſtultus diſcere non pōt quas inuenit. Eccl. 19. Melior eſt ꝙ minuit ſapiētia, & indiget ſenſu in timore dñi, q̃ qui tranſgreditur legem Altiſſimi. Timor, qui ęſtimat etiam pericula quæ non ſunt, & defectus ſuos ſcrutatur, inuenit ſe ſenſu indigere: & ſic timor humilitatem introducit. Humilitas verò videns ſenſum ſuū ſibi non ſufficere, alieno ſenſui acquieſcit: nec vult habere ducē illū, qui in tot foueas eum præcipitauit, ſ. ſenſum proprium. ¶ Secundum eſt, aſſuefactio. Vnde equus aſſueſcit circunuolutionibus, vt faciliùs ad voluntatem ſeſſoris flecti poſſit. Prouer.25. Equus paratur ad diem belli, dñs autem ſalutē tribuet. Equus, eſt religioſus cui frenum obedientiæ impoſitum eſt. Zacha.10. Poſuit eos equum gloriæ in bello. Operatur Deus in viro religioſo glorioſa, & ideo equus glorię poteſt dici. Hic per aſſuefactionem parandus eſt ad obedientiam, vt nunc ad dexteram proſperitatis, nunc ad ſiniſtram aduerſitatis verſetur: aliter in die belli ſuccūbet, quando ſcilicet aliquid graue ei iniungetur. Religioſus qui in ſua voluntate nutritur, deſtruitur. In Vitis patrum. beatus Antonius præcepit Paulo ſimplici eremitæ ſuere, & diſſuere veſtimenta, texere & frangere ſportulas: ſic volebat voluntatem eius flexibilē & obedientem efficere. ¶ Tertium eſt, ignis: vt patet in cera, quæ calefacta de facili flectit: & in metallis, quæ ad ignē liquefiunt, & ſic de facili formā rei cui infunduntur

tur,accipiunt.Si valere poteſt ad hoc, ꝙ cor per obedientiam magis flexibile fiat, ignis diuini amoris: ſcilicet ſi oſtendatur,qualiter Deus dilexit nos Lucæ 12. habetur de hoc igne: Ignem veni mittere in terrā: & quid volo niſi vt accendatur? Frequenter cogitandus eſſet amor ille, ex quo Altiſſimus obedire voluit pro nobis vſque ad mortem crucis vt confunderemur male obedientes eſſe ad leuia, quæ nobis ex parte eius iniūgūtur. ¶ Quartum eſt, ſeparatio rei ab aliquo minus flexibili cui adhærebat:vt patet in corio adhærenti ligno, quod flecti non poteſt niſi à ligno ſeparetur. Sic expediret ei qui perfectè obedire vellet, ꝙ voluntatē ſuā ab omni re temporali ſepararet & eam recolligeret, vt haberet paratam qñ mandatū ſuperioris veniret.In Pſal.Paratus ſum,& non ſum turbatus. Itē: Paratū cor meū Deus,paratū cor meū. Bern. Paratū ad ſublimia, paratū ad vniuerſa quæcunque præceperis.Augu.Verus obediens mandatum non procraſtinat, ſed parat aures auditui,linguam voci, manus operi, pedes itineri,& ſe totum intra ſe colligit vt mādatum peragat imperātis. ¶ Quintum eſt,alicuius liquoris admiſtio. Vt pellis dura vngitur, vt ſit tractabilior,& terræ duræ aqua miſcetur: Similiter vnctio gratiæ neceſſaria eſt, vt cor magis obediens fiat. Ideo qui in religione eſt, frequenter in oratione Deo ſupplicare debet, vt gratiā obediendi ſibi tribuat, & prælato beneplacitū ſuū de eo inſpiret.Aug.10.lib. Conf. dñe, continentiam iubes: da qđ iubes, & iube quod vis. A ſimili debet religioſus dicere Deo: Obediētiā iubes, da qđ iubes, & iube qđ vis.Pōt ēt valere ad obedientiam modeſtia imperātis.Senec. Remiſsiùs imperanti meliùs paretur. Greg. Qui ab vnoquoque bono ſubiectos vetat, neceſſariū eſt vt multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat,ſi à bonis omnibus repulſa ieiunat.Vnde Deus Adæ vnicā arborem prohibuit,omnes alias conceſſit.Gen.2.& 3.Reg.12.Populus inobediens factus fuit propter graue imperium Roboam.

De gradibus Obediētiæ. Cap. IIII.

Bernardus ſeptem gradus obedientiæ tangit, quorum primus eſt,libenter obedire. Quem gradum, vt ipſe ait, non poteſt aſcendere, qui voluntatem præcipientis ſuam non fecerit.Libenter obediebat, qui dicebat, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius,qui miſit me.Ioan.4. Auguſti.10.lib.Conf. Optimus miniſter tuus eſt, qui non magis intuetur hoc à te audire, quod ipſe voluerit: ſed potius hoc velle, quod à te audierit. Bernardus: Quiſquis occultè ſatagit, vt quod vult ipſe, hoc ei prælatus iniungat, ipſe ſe ſeducit, ſi fortè ſibi

ſibi quaſi de obediētia blādiatur. Nec.n.in ea re ipſæ prælato, ſed magis ei prælatus obedit. Paratū ad dñi voluntatē ſe oſtendit Paulus dicēs Act.9. dñe, quid me vis facere? Bern.in ſermonibus: Nec dubiū eſt, quin ampliore gratiā mereatur, qui paratū ſe exhibet ante mandatum, q̃ qui obedire ſatagit poſt mandatum. requirit dñs oblationes volūtarias. Exod. 35. Iſte eſt ſermo quem pręcepit Deus, Oīs volūtarius prono aīo offerat primitias dño. Dauid: Voluntariè ſacrificabo tibi. Coacta ſacrificia Deo nō placēt. Sed quidā ſunt ſimiles ruſticis, q dominis ſuis nullū ſeruitiū volunt facere niſi coacti. Et notandū, ꝙ libēter obedire, præcipuè laudabile eſt, cùm grauia iniunguntur. Vñ ſuper illud 1. Reg. 15. Melior eſt obediētia &c. dicit gl. Grego. Sciendum, ꝙ obedientia aliquando ſi de ſuo aliquid habet, nulla eſt: aliquando minima eſt, ſi ſuū aliquid non habet. Cùm enim locus ſuperior imperatur, obedientiæ virtutem euacuat ſibi, qui ad hunc proprio deſiderio anhelat. Cùm verò probra & cōtumeliæ imperanť, niſi hoc ex ſemetipſo animus appetat, obedientiæ ſibi meritū minuit, qui ad hāc inuitus deſcēdit. Hinc Moyſes principatum populi humiliter recuſat. Paulus autem audacter dicit, Ego non ſolū ligari in Ieruſalē, ſed & mori paratus ſum. Et notandū ꝙ obedientia in difficilioribus gratior eſt, q̃ inobedientia grauior. Inobedientia verò in facilioribus multum Deo diſplicet. Bern. de præcepto & diſpenſatione: In obediendi ratione hæc generalis regula teneatur, vt in difficilioribus quibuſcunq; agendis obeditio gratior, quàm præuaricatio grauior iudiceť, & in facilioribus minuſque oneroſis contemptus damnabilior, q̃ act' laudabilior æſtimetur. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: In paradiſo tāto maior inobedientia fuit, quanto illud quod præceptū eſt, nullius difficultatis fuit. Vbi enim magna eſt inobediētiæ pœna propoſita, & res à creatore facilis imperata, quiſnā ſatis explicet quantū malū ſit, nō obedire in re facili, & tantæ poteſtatis imperio & tāto terrēti ſupplicio? ¶Secundus gradus eſt obtemperare ſimpliciter. Multos enim videmus ſecundum verbum Bernar. poſt præcipientis imperium multas facere quæſtiones, quare, ſæpiùs ingeminare, vnde hoc venerit, q̃s hoc inuenit conſiliū, inde murmuratio, excuſatio, ſimulatio impoſſibilitatis, aduocatio amicorum. In Pſal. In auditu auris obediuit mihi, vt oſtēderet vno eodemq; momēto proceſſiſſe & imperantis imperiū, & obſequium obſequētis. Ad ſimplicitatē obedientiæ pertinet, non iudicare, quid vel quare præcipiatur. Bernar. in lib. de conſideratione: Omnibus nobis in conuerſionis initio nulla

la magis virtus eſt neceſſaria, q̃ ſimplicitas humilis, & grauitas verecunda.Ber. ad fratres de mō te Dei. Perfecta obedientia maximè in incipiente eſt indiſcreta: hoc eſt, non diſcernere quid vel quare pręcipiatur:ſed ad hoc tantum niti,vt fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Idem loquens de nouitio : Stultus fiat,vt ſit ſapiens:& hoc omnis eius ſit diſcretio,vt in hoc nulla ei ſit diſcretio: hæc omnis eius ſapientia ſit, vt in hac parte nulla ſit ei.Idem in ſermonibus:Rara auis in terris, diſcretio:ideo diſcretionis locum(fratres) in vobis ſuppleat virtus obedientię, vt nihil plus,nihil minus, nihil aliter, quàm imperatū ſit, faciatis. Deut.12.Quæ præcipio tibi,hæc tantùm facias : nec addas quicquam, nec minuas.Cùm Iulius Cæſar in perdomandis hoſtibus quinq; annorū ſpatium ſibi permiſſum tranſiſſet, licèt glorioſè triumphaſſet, honor tamen debitus ſibi denegatus eſt : nec vrbem ingredi permiſſus eſt, eò ꝙ vltra terminū ſibi præfixū morā contraxiſſet. Deut.12.Non facietis ibi quod nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectū videtur.Bern.ſuper Cant. Qui veſtri curā ſemel nobis credidiſtis, q̄d rurſus de vobis vos intromittitis? Perfectè obediens debet ſe habere vt iumentum,Dauid:Vt iumētum factus ſum apud tę. Itē: Deduxiſti ſicut oues, populum tuum.Et iterū: Qui deducis velut ouem,Ioſeph.Simplicitatem obedientiæ multū amabant antiq; patres in diſcipulis ſuis: ideo in principio non pręcipiebant eis recta.Vnde in Vitis patrū, dixit quidam abbati Paſtori:Patres ſeniores non loquuntur ab initio fratribus recta, ſed magis diſtorta: & ſi viderint quia ea quæ torta ſunt faciunt, iam eis non loquuntur niſi q̄d expedit, cognoſcentes q̄m in oībus obedientes ſunt. Debent inferiores audire mandata ſuperiorū, quaſi à Deo dicerentur.Matt.10. Qui vos audit,me audit. Vnde ſicuti non diſcernerent, ſi aliquid à Deo eis præciperetur, ſed humiliter illud implerent: ſic non debēt diſceptare de mandatis prælati.Bern.Nō te moueat magiſter imperitus, indiſcreta poteſtas:ſed memēto, quia nō eſt poteſtas niſi à Deo; & qui poteſtati reſiſtit,ordinationi Dei reſiſtit.Ad Coloſſ.3.Serui obedite ꝑ oīa dominis &c. Et ſubditur: Quodcunq; facitis, ex aīo operamini ſicut dn̄o, & non hominibus.¶ Tertius gradus eſt hilariter obedire. Hilarē.n.datorē diligit Deus.2.Cor.9. ſm verbum Bernar. Serenitas in vultu, dulcedo in ſermonibus multum colorant obedientiam obſequentis. Nubiloſa corporis cōpoſitio, & facies tenebris triſtitiæ obfuſcata deuotionē ab aīo receſſiſſe ſignificat. Quis.n.libenter imperat homini, triſtitiam efflāti.Ad

Eph. 6. Omnia facite ſine murmurationibus. Eccl.35.In omni datô hilarem fac vultũ tuũ.Qui cũ murmure obediunt,cũ praua ſalſa Deũ paſcere volũt. In Pſal. Dederunt in eſcã meã fel. Obedientia taliũ eſt quaſi obediẽtia dæmonũ.Ad pręceptum.n.Chriſti exibant dæmonia à multis, clamantia.Qui ſic obediũt, non verè ſunt obediẽtes,etſi dicantur eſſe.Matt.27.Inuenerunt hominem Cyrenęum,nomine Simonẽ.Tales ſunt vt magni lapides, qui moueri nõ poſſunt ſine afflictione mouẽtis.Ecc.10.Qui trãſfert lapides,affligetur in eis, Tales ſunt vt rotæ carri non ſolum in hoc, ꝙ præ defectu vnctionis murmurant, ſed q̲a vnus alterũ præcedere nõ vult:nõ faciã hoc, dicit vnus,niſi ille idẽ fecerit.Eccl.33. Præcordia fatui quaſi rota carri. Tales ſunt ſicut imagines in ædificijs,quæ ſuſtinent columnas,quæ in facie triſtitiam oſtendunt. Prælatus, cuius ſubditi cũ triſtitia & murmure obediũt,ſimilis eſt illi, qui haberet omnia mẽbra infirma, quæ neceſſe haberet mouere, & nullũ mouere poſſet ſine dolore,q̲ eſſet in magna miſeria. Prælatus talis imperat iſti,& ille affligitur,& contriſtatur, & ipſe cum eo. Similiter imperat alij, & ille contriſtatur, & ipſe cũ eo,& ſic qui obſequi debuerunt, offendunt.ad Heb.13. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant quaſi rationẽ pro animabus veſtris reddituri, vt hoc faciant cũ gaudio,& non gementes:hoc enim non expedit vobis.Sene.in lib.de beneficijs.Ita à natura cõparatũ eſt:vt altiùs iniurię,q̃ merita, deſcendant:illa citò defluãt, has tenax memoria cuſtodiat. Quid expectat, qui offendit dñ obligat?Satis aduerſus eũ gratus eſt,qui beneficio eius ignoſcit.A ſimili poſſumus dicere,ꝙ ſatisfacit Deus pro obedientia aliquorũ, ſi afflictionem quam ipſi faciunt ſuperioribus ſuis,eis ignoſcit.¶Quartus gradus eſt, velociter obedire.Luc.19.dictũ eſt Zachæo, Feſtinans deſcende.Et ſubditur remuneratio:Hodie, inq̄t, ſalus huic domui facta eſt.Matt. 4.dicĩ de Petro & Andrea à dño vocatis: Et illi cõtinuò relictis retibus, ſecuti ſunt eum.Et ſimiliter ſubditur de Iacobo & Ioãne: Illi ſtatim relictis retibus & patre,ſecuti ſunt eũ.Hiero.Perfecta obediẽtia eſt, ſua imperfecta relinquere. Cantic.5. Manus eius tornatiles.In Vitis patrũ, Abbas Syluanus habebat duodecim diſcipulos, vni eorũ nomen Marcus, quem præ cæteris diligebat propter bonum obediẽtiæ,quod erat in eo.Cũmq; quidã dicerent ei,ꝙ alij diſcipuli contriſtarentur ex hoc, ipſe pulſauit ad oſtium vniuſcuiuſq; vocans eum,& nullus exire voluit. Tandẽ vocauit Marcũ ad eius oſtium,q̲ ſtatim exiuit, & Syluanus in quaterno

quem ille ſcribebat tp̄e vocationis, literā vltimā imperfectam inuenit, q̃ poſt vocationē, pp bonū obedientię, implere noluit. Tunc illi iudicauerūt eum magis eſſe diligendum, eò ꝙ Deus magis diligeret eum pp bonum obediētiæ. Item quidam Abbas ſeniori ſuo abbati debuit præparare piſcem, & appoſuit cultellū & incidebat eum, & vocatus ab abbate ſuo reliquit piſcem ſemiſciſſum pp bonum obedientiæ. Valde gratum ſolet eſſe principibus, quum præcepta eorum velociter adimplentur. Prouer. 22. Vidiſti hominem velocē in opere ſuo, coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles. ¶ Quintus gradus eſt, viriliter adimplere mandatum. Bern. Manum tuam miſiſti ad fortia, agēdum eſt inſtanter, & conſtanter obediendum. Nec inter aſperitatem verberū, tam regalis eſt ſemita relinquenda. Et loquitur de ſemita obedientiæ. Chriſtus hanc ſemitā etiam pro morte ignominioſiſſima relinquere noluit. Ad Phil. 2. Factus obediens vſque ad mortem: mortem autem crucis. Berna. Mementote fratres, Chriſtus ne perderet obedientiam, perdidit vitam. Idem: Putas obedientiæ fructū, quū ſubditus audit obedientiam quā multis expetierat votis, quum ei præcipitur, quod redoleat dignitatem? Econtrario meritum aſſigna illi obedientiæ, quæ terret animum audientis, grauis ad audiendum, grauior ad implendum, grauiſſima ad tenendum. ¶ Sextus gradus eſt, humiliter obedire. Et ſubdit Bernar. Magna virtus humilitatis, ſine cuius obtentu, virtus fortitudinis non ſolùm virtus nō ſit, ſed ēt in ſuperbiā erūpit. Luc. 17. Quū feceritis oīa quæ præcepta ſunt, dicite, ſerui inutiles ſumus: qđ facere debuimus, fecimus. ¶ Septimus gradus eſt, indeſinenter obedire. Et ſubdit Bern. Perſeuerantia ſingularis eſt filia ſummi regis. Idē: Quid currere prodeſt, & ante curſus metā deficere? Sic currite, vt comprehendatis. 1. ad Corinthi. 11. Hi ſunt ſeptem gradus ſcalæ, quam vidit Iacob. Gen. 28. Hanc viſionē vidit Iacob dormiens in itinerē, lapide ſuppoſito capiti. Gloſſ. Caput ponit in lapide, qui Chriſto inhęret mente. Et ſecundum Auguſtin. in itinere dormire, eſt in via huius ſeculi ab impedimē to ſecularium actionum quieſcere. Beatus Benedictus & Aug. & alij ſancti, qui religiones inſtituerunt, quū Chriſto corde adhæſiſſent, & à curis huius ſeculi quieſcerēt, ſpiritualiter viderunt viſionē illā. Scala iſta obedientia eſt, cuius duo latera poſſunt intelligi, paupertas voluntaria & continentia, vel abrenuntiatio proprij ſenſus & propriæ voluntatis. ¶ Attēdēda verò ſunt quatuor, quæ de hac ſcala dicuntur. ¶ Primum eſt, ꝙ erat ſtans ſuper

I e ter-

terrã. In quo notatur rectitudo intẽtionis quæ debet eſſe in his, qui viã obedientię aggrediũtur. Et excluditur per hoc macula in tentionis terrenæ eorum, qui ha bent terrenam intentionẽ in reli gione. Scala eorum non ſtat,ſed potius iacet ſuper terram: vel po tiꝰ directa eſt ad infernũ. Eccl.4. Cuſtodi pedem tuũ, ingrediens domũ dñi.Pedem, inquã,intentionis.¶Secundum eſt, ꝙ cacumen eius tangebat cælũ. In quo figuratum eſt,ꝙ conuerſatio religioſorum in cælis debet eſſe, vel quòd immediatus tranſitus eſt in morte à via perfectæ obedientiæ in cælum. Parum enim vel nihil morantur perfectè obedientes in purgatorio. Et quia magni lucri eſt obedientia, vt prius oſtenſum eſt, & ideo ſufficit hic ſoluere debita. Et quia in vero obediente Chriſtus viuit & operatur, ad Gal.2.Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Chriſtus. Nec eſt veriſimile, ꝙ Deus ſit in futuro eorum vltor, quorum hic eſt actor.¶Tertium eſt,ꝙ Iacob vidit angelos aſcendentes & deſcendentes per ſcalam illam.In quo inſinuatur, ꝙ via obedientiæ,vita angelica eſt. Siue enim deſcendant verè obedientes fratribus ſuis miniſtrando,ſiue aſcendant, Deo aſſiſtendo in oratione, lectione, meditatione, admodum angelorum voluntatem Dei peragunt. Vnde quantũ ad illos impleuit oratio dñicæ petitio, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Matt.6.¶Quartũ eſt,ꝙ dñs erat innixus ſcalę.In quo inſinuatur, ꝙ perfecta obedientia ſe habet immediatè ad Deũ.Nullũ.n.interuallum vel modicũ eſt inter mortem verè obedientis & diuinam viſionem.In Pſal. Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate mea deduxiſti me, & cũ gloria ſuſcepiſti me. Eſa.58. Si auerteris à ſabbato pedem tuum &c. ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ,& cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Multum deberent incitare eos, qui ſunt in ſcala obedientiæ ad aſcendendum viriliter,ſpes & deſiderium videndi dominum innixum ſcalæ. Sicut quum acclamatum eſt in obſidione alicuius caſtri, illum habiturum centum libras qui primò intrauerit: ſpes & deſiderium tanti lucri facit aliquos per ſcalam aſcendere, tenentes clypeos ſupra ſe, licèt lapidibus deſuper percutiantur. Sic ſpes & deſiderium, de quibus iam diximus, deberent facere, vt homines per ſcalam obedientiæ aſcenderent: omnes aduerſitates, quæ occurrunt, ſuperando. Matt.11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Item inſinuatur in hoc, quòd dominus erat innixus ſcale, quòd ipſe paratus eſt iuuare & conſeruare eos, qui viam obedientiæ aggreſſi ſunt, quaſi ſuos. Perfectè obe-

obediens è proximo ſequitur do miuum. Vnde dominus quaſi fi delis ſocius, vbi deuentum eſt ad locum difficilē ad tranſeundum, porrigit ei manum, iuuans eum. In Pſa. Adhæſit anima mea poſt te: me ſuſcepit dextera tua. Attē dendum etiam eſt quod ſequit̄: Verè dn̄s eſt in loco iſto, dicit Ia cob. Deus dn̄m ſe exhibet verè obedienti, eum iuuando, conſer- uando, & ei prouidendo: & meri tò, cū ille ſe exhibeat ſeruū Dei, voluntatem eius adimplendo.

Item attendendum eſt quod Ia cob poſtea dixit, Quàm terribi- lis eſt locus iſte? Terribilis eſt lo cus ſanctus, ſcilicet locus religio nis, propter domini præſentiam. Solicitè enim debent ſe habere qui ſunt in religione, propter hoc, quòd dominus præſens eſt. Hoc eſt vnum illorū quæ Deus requirit ab homine: ſcilicet ſolici- tè ambulare cum Deo ſuo. Mi chææ 6. Terrorem incutere debe ret his, qui peccant in locis ſan- ctis, pœna illorum, qui in lo- cis ſanctis peccauerunt: vt pœna Luciferi & Adam. Sequitur: Non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cæli. Domus Dei, dicitur religio: quia in verè obe- dientibus Deus habet dominiū. Porta verò cæli eſt, propter pro- pinquitatem quā habet perfecta obedientia ad Dei viſionem. Væ illis, qui de porta cæli faciūt por- tā inferni: & de domo Dei, ſpe- luncam latronū: vt qui ſimonia- cè intrant religionē aliquā, uel ꝓ prietarij ſunt ibi. Matt. 21. Dom⁹ mea, domus orationis vocabitur vos aūt feciſtis eā ſpeluncam la- tronum. Itē: Væ illis religioſis, q̄ de ſcala regni cæleſtis ſcalam fa- ciūt confuſionis, quorum pecca- ta tanto ampliùs fœtēt homini- b⁹, quāto ipſi ſūt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. Cap. V.

Eſt obedientia reprehenſibi- lis, & eſt obedientia com- mendabilis. ¶Obedientia repre- henſibilis eſt triplex. ¶Prima eſt, quum aliquis obedit crea- turæ inferior homine: vt pecu- niæ. Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ¶Secūda eſt, cum ex re- miſſione ſuperioris & ceruico- ſitate inferioris accidit, quòd il- le obedit, qui debet imperare, & ille imperat, qui debet obedi- re: cum ſcilicet ille eſt ſuprà, qui deberet eſſe infrà, & membrum ſuper verticem ſe extollit. Pro- ue. 30. Per tria mouetur terra, & quartū quod nō poteſt ſuſtine- re, per ſeruū cùm regnauerit &c. ¶Tertia eſt, cū aliquis ſuo ſupe- riori in malo obedit. Grego. in Moral. Nūq̄ per obediētiā debet malū fieri. Aliquādo autē debet bonū, quod agitur, per obedien- tiā intermitti. Bern. in epiſtolis: Facere malū quodlibet etiā iubē te domino, conſtat non eſſe obe dientiam, ſed potiùs inobedien- tiā. Greg. Caueāt ſubditi, ne pluſ- quā expedit, ſint ſubiecti, ne dū pluſquā expedit, ſtudent ſubijci,

ſuperiorũ cõpellantur vitia venerari. Augu. Sic modus obediẽtiæ tenẽdus eſt, vt bonis in malo nõ cõſentias, nec malis in bono nõ contradicas. ¶ Obediẽtiã verò cõmẽdabilis, quædã eſt neceſſaria, quædã abundans vel perfecta. Neceſſaria eſt, vt quum aliquis obedit in his, in quibus tenetur obedire. Abundans verò eſt, quũ obediat etiam in his in quibus nõ tenetur obedire. Bern. Subiectus huiuſmodi, obedientiã, quæ finibus cohibetur, nouerit imperfectam: nam perfecta obedientia legem neſcit, terminis nõ arctať, neq; contenta anguſtijs profeſſionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis. Item ad perfectionem obediẽtiæ pertinet nõ ſolùm facere quod iubetur, ſed etiam ſicut iubetur. Bern. Illum optimũ dixerim obedientię gradum, cum eo animo opus in iunctũ recipit quo & præcipitur Gen. 17. dicitur de Abraham. Et circuncidit carnẽ præputij eorũ ſtatim ipſa die, ſicut præcepit ei Deus. Matth. 1. Exurgens Ioſeph à ſomno, fecit ſicut pręcepit ei angelus. Io. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. ¶ Item notãdum, ꝙ eſt obedientia, quę debetur ex natura: vt illa, quæ debetur Deo. Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Et illa, quæ debetur parentibus carnalibus. Ad Ephe. 6. Filij obedite parentibus veſtris in domino, hoc enim iuſtum. Item ad Coloſ. 3. Filij, obedite parentibus veſtris, per omnia: hoc. n. beneplacitum eſt dño. Itẽ eſt obedientia, quæ nõ debetur ex natura, ſed habuit voluntatem principium ſui, vel voluntatem liberã, vel non liberam. Volũtatẽ nõ liberam, ſui principiũ habuit obedientia, quam debet ſeruus dño, ad Coloſ. 3. Serui, obedite ꝑ omnia dominis veſtris. Volũtatem verò liberam, ſui principium habuit, obedientia quam vxor debet viro, vel quã debet ſubditus prælato. ad Ephe. 5. Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis in omnibus. Gen. 3. mulieri dicitur: Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. ad Hebr. 13. Obedite ꝓpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.

De his quæ aduerſantur obedientiæ. Et de duodecim malis quæ ꝓpria volũtas homini facit. Cap. VI.

OBedientiæ primò aduerſatur proprius ſenſus, deinde propria uolũtas. Sicut equus videns non eſt idoneus circumire ad molã: ſic qui habet propriũ ſenſum, non eſt aptus volubilitati obediẽtiæ. Deut. 12. Non facietis ibi, quod nos facimus hic hodie, ſinguli, quod ſibi rectum videtur. Iudic. 17. In diebus illis non erat rex in Iſrael: ſed vnuſquiſq; quod rectũ ſibi videbatur, hoc faciebat. Exemplum relinquendi proprium ſenſum, dedit Chriſtus à matre ſua in templo inuẽtus. Luc. 2. Deſcendit cum eis, &

venit

uenit Nazareth, & erat ſubditus
illis.Ber.Quis nõ erubeſcat obſti
natus eſſe in cõſilio ſuo, quando
ſuum ſapientia ipſa deſeruit? Pro
prius ſenſus,oculus eſt veteris ho
minis,q inimic⁹ eſt Deo,& ideo
eruendus eſt.¶De propria volũ
tate notãdũ eſt, ꝙ ipſa Deo mul
tũ diſplicet, diabolo multum pla
cet,homini multũ nocet.Nec mi
rum,ſi Deo multũ diſplicet. Ipſa
enim eſt, quæ Deo primò iniu-
riatur.Ipſa ſola Deo aufert dñiũ
ſuũ,& dat illud diabolo. Sicut.n.
obedientia efficit hominẽ ſeruũ
Dei: ſic propria voluntas efficit
eum ſeruum diaboli:ideo multũ
placet diabolo.Eccl.18.Poſt con-
cupiſcentias tuas non eas, & à vo
luntate tua auertere. Si præſtes
animæ tuæ concupiſcentias eius,
faciet te in gaudiũ inimicis tuis.
¶Propria voluntas homini mul
tipliciter nocet.¶Primò aufert ei
Deũ.Bern.ſuper Cant. Nõ dabit
inobedienti copiam ſui tantus o-
bediẽtiæ amator, vt mori,quàm
non obedire,maluerit. ¶Secun-
dò beneficia Dei homini ſubtra-
hit.Greg.Dignum eſt,vt ab eius
beneficijs ſit quilibet extraneus,
qui eius nimirũ iuſſionibus non
vult eſſe ſubiectus.¶Tertiò,me-
ritũ euacuat.Eſa.58.Quare ieiu
nauimus,& nõ aſpexiſti? Et ſub-
ditur: Ecce in die ieiunij veſtri in
uenitur voluntas veſtra.Ber.ſuꝑ
Cant.Grãde malum propria vo-
luntas, qua fit, vt bona tua tibi
bona non ſit. ¶Quartò,hominẽ
excommunicat.2. ad Theſ.3. Si
quis non obedit verbo noſtro, ꝑ
epiſtolam hunc notate,& ne cõ-
miſceamini cum illo. ¶Quintò,
hominem furem efficit. Ille.n.q
in religione eſt propriæ volunta
tis,contractat rem alienam,ſcili-
cet ſeipſum dño inuito.Matt.16.
Si quis vult poſt me venire, ab-
neget ſemetipſum.Luc.14. Om-
nis ex vobis,qui non renunciaue
rit omnibus, quæ poſſidet non
põt meus eſſe diſcipulus. ¶Sex-
to, reddit hominem maledictũ.
Deut.28.Si audire nolueris vocẽ
domini Dei tui, vt cuſtodias &
facias omnia mandata eius, ve-
niet ſuper te omnes maledictio-
nes iſtæ,& apprehendent te.Ma-
ledictus eris in ciuitate, maledi-
ctus in agro, maledictum hor-
reum tuum, & maledictæ reli-
quiæ tuæ, maledictus fructus vẽ
tris tui,& fructus terræ tuæ. ¶Se
ptimò, idololatrã efficit.1. Reg.
15. Quaſi peccatum ariolandi
eſt, repugnare, & quaſi ſcelus
idololatriæ, nolle acquieſcere.
Gl.Sola eſt obedientia,quæ fidei
meritum poſſidet, ſine qua infi-
delis quiſque conuincitur. Inobe
diens negat Deum, inquantum
Deus eſt.Greg.in Moralib. Con-
tra conditorem ſuperbire eſt,prę
cepta eius peccando tranſcende-
re: quia quaſi à ſe iugũ domina-
tionis eius excutit, cui per ino-
bedientiam ſubeſſe contemnit.
¶Octauò, hominem dignitate
deijcit: vt patet in Saul, cui dicit

Samuel 1.Reg.15. Quia proieciſti ſermonē dn̄i,proiecit te dn̄s ne ſis rex ſuper Iſrael. ¶ Nonò, aduerſariū homini ſuſcitat.3. Reg. 11.Fecit Salomon,qđ nō placuerat coram dn̄o, & ſuſcitauit dn̄s aduerſarium Salomoni. ¶ Decimò,hominē confundit. Oſeę 10. Confundetur Iſrael in voluntate ſua. Eſa.45. Confundentur oēs q̄ repugnant ei.In hoc confunditur qui propriā voluntatē in religione ſequitur, q̄a contrariū accidit ei illius, quod intendit. Quærit alicubi conſolationem,& ex hoc poſtea habet maiorē deſolationē,vel in remorſione cōſcientiæ, vel in punitione pœnitentiæ,vel in infirmitate, quæ quandoque ex hoc ſequitur. Qui plus vult facere voluntatē ſuam in religione,plus cogitur facere contra eā. Quū enim talis non habeat gratiam illam apud Deum vel homines,quam habet verus obediens, multa non cōceduntur ſibi, quæ conceduntur vero obedienti. Ionas effugere voluit, vt Dei voluntatem non impleret:impleuit tamē eam inuitus.Greg.Ecce Ionam fugitiuū Dei tempeſtas inuenit,ſors ligat, mare ſuſcipit. & quia authoris voci obedire renititur, ad locū, quò miſſus fuerat, ſuo reus carcere portatur. ¶ Vndecimò, hominem affligit. Vnde Saul inobedientem malignus ſpiritus exagitat.1.Reg.16. Homo propriæ voluntatis in religione animum habet inordinatum, & ideo affligitur. Augu.in lib.confeſſionum. Iuſſiſti domine,& ſic eſt,vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus. ¶ Duodecimò,hominem morte temporali & æterna dignum efficit. Deut.17.Qui ſuperbierit,nolens obedire ſacerdotis imperio, morietur.Eiuſdē 21.Si genuerit homo filium contumacē, qui non audierit patris, aut matris imperium, & coercitus obedire contempſerit, lapidibus eum obruet populus. Ioſue 1. Qui contradixerit ori tuo,& nō obedierit cunctis ſermonibus tuis quos præceperis ei, moriatur.2.Reg.13. Vir Dei, qui inobediens fuit ori domini,percuſſus eſt à leone. Bern. Qui odit Deus, aut quid punit, præter voluntatem propriam? Ceſſet propria voluntas, & infernus non erit.

De errore illorum, qui dicunt ſoli Deo obediendum eſſe,& non homini. *Cap. VII.*

FAlſitas huius erroris facilè manifeſtari poteſt his, qui uetus teſtamentū recipiunt: quū in veteri lege præcipiantur occidi, qui imperio ſacerdotis, vel principis, vel parentum inobedientes ſunt. De primo habetur Deut.17. Qui ſuperbierit, nolens obebire ſacerdotis imperio,morietur.De ſecundo Ioſ. 1. Qui cōtradixerit ori tuo &c. De tertio Deut.21. Si genuerit homo filium contumacē,&c. Teſtimonijs etiam Noui teſtamenti, falſi-

falſitas dicti erroris manifeſtè poteſt oſtẽdi, ad Ro. 13. Omnis anima poteſtatib. ſublimioribus ſub iecta ſit. Non. n. eſt poteſtas, niſi à Deo: quæ aũt ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaq; q̃ reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui aũt reſiſtũt, ſibi ipſi damnationẽ acquirunt. ad Eph. 6. Filij obedite parentib. veſtris in dño: hoc. n. iuſtum eſt. In eodẽ: Serui obedite dñis veſtris carnalibus, cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtris, ſicut Chriſto. ad Col. 3. Filij obedite parentibus veſtris: hoc. n. beneplacitum eſt domino. In eodẽ: Serui obedite per oĩa dñis carnalibus. ad Titum 3. Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe. ad Heb. 13. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. 1. Pet. 3. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ ꝓpter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, quaſi ab eo miſſis. In eodem: Serui, ſubditi eſtote in omni timore dñis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Præterea conſtat, q᷑ Chriſtus voluit apoſtolos eſſe loco ſui, & vicem eius gerere: ſecundum illud Matt. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Et eiuſdem 16. dictum eſt Petro: Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatũ in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Item eiuſdem 18. Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis ſup terrã, erunt ligata & in cęlo, &c. Et Io. 20. Accipite Spiritũ ſanctũ: quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis: quorũ retinueritis, retenta ſunt. Obediendũ ergo fuit apoſtolis ſicut Chriſto, tã quam eius vicarijs. A ſimili ergo, ſucceſſoribus eorũ obediẽdũ eſt, tanquam Chriſti vicarijs. ¶ Si q̃s verò dicat, ꝙ obediẽdũ fuit apoſtolis tanquã Chriſto, ſed nõ eorum ſucceſſoribus. Ergo Chriſt⁹ receſſurus ab eccleſia nõ ſufficiẽter ordinauit de ea, ſi non ordinauit de ea, niſi quandiu apoſtoli viuerent. Si rex Franciæ iturus eſſet in peregrinationem, & poneret aliquem loco ſui vſque ad certum tempus, intra quod ſciret ſe non eſſe rediturum, ipſe non ſufficienter ordinaret de regno. Ergo quũ Chriſtus aſcenſurus in cælum, ſciret ſe nõ eſſe rediturum ad eccleſiam ante mortem apoſtolorum, ſi ipſe ſolum ordinauit, qui eſſent loco eius, dum apoſtoli viuerent, ipſe ſufficienter prouidit eccleſiæ ſuæ. Relinquitur ergo, ꝙ ſucceſſoribus eorum obediendum ſit, ſicut & ipſis obediendum fuit. Si quis verò dicat, hominibus eſſe obediendum, ſed tantum bonis, non malis, patet primò hoc eſſe falſum ex verbis Chriſti, Matth. 23. Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum

verò opera eorũ, nolite facere. 1. Pet. 2. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dñis, non tãtũ bonis & modeſtis, ſed etiã diſcolis. Prætcrea ſi tãtùm bonis eſſet obediendum, iuriſdictio eccleſiæ nihil haberet certitudinis: neſcitur. n. quis ſit bonus vel malus. Eccl. 9. Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorũ in manu Dei, & tñ neſcit homo, vtrũ amore an odio dignus ſit: ſed oĩa in futurũ ſeruantur incerta. Itẽ iuriſdictio eccleſiæ nihil haberet ſtabilitatis. Ille. n. qui eſt bonus, in momento, põt fieri malus, & iam nõ ei eſt obediendũ. Præterea ſicut pictor fœdus depingit ſtatuam pulchram, nec vitiũ pictoris ſtatuam deturpat: ſic & prælatus malus põt facere præceptũ bonũ: nec eſt periculũ his, qui ſubiecti ſunt, ſi obediant prælato malo in eĩs, in quibus obedirent prælato bono. Ex quo prælatus malus habet poteſtatem. Oĩs. n. poteſtas à Deo eſt: & qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit. ad Rom. 13. Si verò prælatus malus præcipiat malũ: tunc planè non eſt obediendũ ei. Auguſ. ſuper illud ad Rom. 13. Qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt. Si ille iubeat quod non debes facere, hic ſanè contemne poteſtatem, timendo poteſtatem maiorem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iuſſerit curator, nunquid tibi faciendum eſt, ſi contra proconſulem iubeat? Rurſus ſi quid proconſul iubeat, & aliud Imperator, nunquid dubitatur contempto illo, illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator & aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum eſt Deo.

De Diſciplina, PARS XI. Quæ habet ſeptem Capitula.

De ordine dicendorum de diſciplina. Et de diuerſis acceptionibus huius nominis Diſciplina. Cap. I.

DIcto de Obediẽtia, qua redditur quod debetur ſuperiori, dicendum eſt de Diſciplina, qua redditur quod debetur inferiori. de qua hoc modo dicetur. ¶ Primò ponentur diuerſæ acceptiones huius nominis Diſciplina. ¶ Secundo, tangetur de his, quæ poſſunt incitare ad faciendũ correptionem. ¶ Tertiò, de his quæ poſſunt eam impedire. ¶ Quarto, de modo corripiendi, vel corrigendi. ¶ Quintò, de his quæ incitare poſſunt ad libenter recipiendum correptionem. ¶ Sextò, de diuerſis partibus diſciplinæ. ¶ Septimò, de erroribus circa diſciplinam. ¶ Circa primum, notãdum, ꝙ diſciplina quandoque dicitur deſiderium corrigendi inferiores, & ſic videtur eſſe pars iuſtitiæ. Quandoque aũt dicitur diſciplina id, qđ adhibetur ad correptionem aliquorum. Sic ſumitur ad Heb. 12. Fili mi, noli negliere diſciplinam. In eodem: In diſciplina perſeuerate. Item;

Si

i extra diſciplinā eſtis &c. Quā-
oque aūt diſciplina dicitur,eſſe
tus diſciplinæ ſumptæ ſecundo
nodo. Et ſic videtur eā deſcribe-
e Cyprianus,dicens: Diſciplina
ſt morum ordinata correptio,
maiorū præcedentium patrū
egularum obſeruatio. Item ma
iſter Hugo de ſancto Victore:
Diſciplina,inquit, eſt cōuerſatio
ona & honeſta,cui parū eſt nō
nalum facere, ſed ſtudet in his,
uæ bene agit,per cuncta irrepre
ēſibilis apparere. Bern. in epiſto
s: Diſciplina ceruicem ſubmit-
t, ponit ſupercilia, componit
ultum,ligat oculos, cachinnos
ohibet,moderatur linguā, gulā,
enat, iram ſedat,format inceſ-
um. Itē magiſter Gugo de ſan-
to Victore, Diſciplina eſt mem
rorū omniū motus ordinatus
diſpoſitio decēs in omni habi-
u & actione. Diſciplina ſumpta
rimo modo, poterit videri ali-
ui idem eſſe,quod zelus. Ad ze
um primò videtur pertinere do
or de Dei contumelia, qui eſt
uaſi quædam ſciſſura cordis,
uam interdum indicat veſtium
ciſſura. Secūdò, tabeſcētia, quæ
ſt, quū dolor vehementior aut
iuturnior fuerit. Dauid: Super
nimicos tuos tabeſcebā. Tertiò,
a per zelum, quæ eſt appetitus
lciſcēdi Dei offenſam: quæ ira
inueterata fuerit, efficit odiū.
De quo in Pſal. Nonne qui ode-
unt te Domine,oderam? Idem:
erfecto odio oderam illos. Per-
fectum odium eſt,quo inimicos
Dei uſque ad dilectionem vel p-
fectionem perſequimur, nō ha-
bentes pacem cum eis, quandiu
ſunt Dei inimici. Vel perfectum
odium dicitur, odium virorum
perfectorū,quo peccata hominū
non homines odio habētur. Am
broſ. Qui habent zelum, omnes
inimicos ſuos putant, qui ſunt
hoſtes Dei, quamuis patrem,ſo
rorē,de omnibus dicunt: Inimici
facti ſunt mihi. Idem: Nemo gra
uior hoſtis omnium, quàm qui
omniū lædit authorē. Aug. Vnū
quēque Chriſtianum zelus do-
mus Dei comedit. Nō enim ma
gis eſt domus tua, quàm illa vbi
habes ſalutem æternam. Si ergo
in domo tua,ne quid peruerſum
fiat,ſatagis, in domo Dei vbi ſa-
lus eſt propoſita & requies ſine
fine,non debes pati,quantum in
te eſt,ſi quid peruerſum fortè vi
deris. Et notandū, quòd non vi-
detur omnino idem eſſe zelus
& ira per zelū. Bonus zelus eſt,
vt ait gl. Augu. ſuper illud Ioan.
2. Zelus domus tuæ. Feruor ani-
mi, quo mens, abiecto timore
humano, pro defenſione veri-
tatis attenditur, eo comeditur,
quo quælibet praua quæ vide-
rit,corrigere ſatagit: ſi nequit,
tolerat & gemit. Ira verò per
zelum,eſt ira iuſta. De qua gloſ-
ſa ſuper illud Matth. 5. Omnis
qui iraſcitur, &c. Iuſta ira, eſt
mater diſciplinæ. Et ſuper illud
Iob 5. Virum ſtultum interficit
iracun-

iracundia dicit Gregor. Eſt ira ꝑ zelū,qua iraſci,ſicut noſtris, pro ximorū erroribus debemus. De hac ira etiam dicit gl. ſuper illud Eccleſiaſt. 7. Melior eſt ira riſu. Hæc eſt ira, qua vitijs iraſcimur. Item notandum, quòd ſuper illud Ezech. 4. Sume tibi ſartaginem ferream. dicit gloſ. Gregor. Nullum maius ſacrificium Deo eſt, quàm zelus animarum. Zelus, Dei gloriā in hoc mundo defendit: zelus, carbo eſt, quē vnus de Seraphin accepit de altari cæleſti, & tetigit labia Eſaiæ. Eſa. 6. Nam non ſunt digna prædicare verbum Dei labia illa, quæ hic carbo nō tetigerit. In Pſal. Mors in labijs eorum. vbi litera communis habet, Gladiꝰ in labijs eorum. In labijs quorundam verbum Dei, quod deberet eſſe ſpiritus & vita, mors eſt. Propter.n. defectum zeli, verbum Dei ita frigide annuntiant aliqui, quòd auditores eorum inde potius frigeſcunt, quàm accēdantur. Propter ignem iſtum dictum eſt de Elia, Ecc. 48. Surrexit Elias propheta, quaſi ignis. Zach. 2. Ponam duces Iuda, ſicut caminum ignis in lignis.

De his quæ poſſunt incitare ad faciēdam correptionem.

Cap. II.

AD correptionem faciendam, notandum, quòd ad hoc primò incitare poteſt frequens admonitio ſacrę ſcripturę. Mat. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi. 1. ad Theſ. 4. Rogamus vos, fratres, corripite inquietos. Prou. 24. Noli ſubtrahere à puero diſciplinā. Eccl. 7. Filij tibi ſunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorū. Eiuſdem 30. Tūde latera eius dum infans eſt, ne fortè induret & non credat tibi. In eodē: Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudine illius offendas. ad Epheſ. 6. Educate filios veſtros in diſciplina & correptione domini. ¶ Secundò, exempla, & maximè exemplum Chriſti. De cuius zelo habes Mat. 21. & Ioan. 2. Et in Pſal. Zelus domus tuæ comedit me. Eſaiæ 59. Opertus eſt dominus pallio zeli. Et Can. 2. En ipſe ſtat poſt parietem: ad modum ſcilicet zelantis & auſcultantis. Exēplū zeli habes Exo. 32. in Moyſe & Leuitis vindictam ſumētibus de idololatria Iudaici populi. Itē Nume. 25. in Phinees, qui interfecit virum Iſraelitem coeūtem cum Madianitide: de quo dominus ait ad Moyſen, Phinees filius Eleazari auertit iram meā à filijs Iſrael: quia zelo meo commotus eſt contra eos. Itē 3. Reg. 10. in Iehu qui interfecit prophetas Baal. Itē 1. Mach. 2. in Matathia qui trucidauit Iudæum ſacrificantē idolis. ¶ Tertiò vtilitas ex correptione prouenient

virga

irga correptionis fructifera eſt. nde ſignificata eſt per virgam lã, quæ protulit flores & amy-dala.Nume.17.Vtilitatem cor-ptionis in multis locis inſinuat cra ſcriptura. Prouerb.17. Me-or eſt manifeſta correptio, quã nor abſconditus. Et in eodem: eliora ſunt vulnera diligentis, ıàm fraudulenta odientis oſcu .Eiuſdẽ.28. Qui corripit homi em,gratiã poſtea inueniet apud i,magis q̃ qui per linguæ blan-menta decipit. Eiuſdẽ 29. Vir- atq; correptio tribuit ſapien-im.Eccleſ.7.Melius eſt a ſapien corripi, quàm ſtultorũ adula-one decipi.Eiuſdẽ 30. Qui dili-t filium,aſſiduat illi flagella,vt tetur in nouiſſimo ſuo.Item in dem:Qui docet filium ſuum, udabitur in eo. Augu.ad Vin-ntium. Non omnis,qui parcit, nicus eſt, nec omnis, qui ver-erat,inimicus. Melius eſt cum ueritate diligere,quàm cum le-tate decipere: Vtiliùs eſurienti nis tollitur, ſi de cibo ſecurus ſtitiam negligebat, q̃ eſurienti nis frangitur,vt iniuſtitię ſedu us acquieſcat. Et qui phreneti-m ligat,& qui lethargicũ exci-t, ambobus moleſtus ambos mat. Quis nos poteſt amplius mare,quàm Deus?& tñ nos nõ lùm docere ſuauiter, verum-iã ſalubriter terrere non ceſſat. Quarto, malum proueniens defectu correptionis. Quod multis locis ſacræ ſcripturæ no bis inſinuatur. 1. Reg.3. Suſcita-bo aduerſus Heli omnia, quæ lo cutus ſum ſuper domũ eius, eo ꝙ nouerat indignè agere filios ſuos, & non corripuit eos. Et 3. Reg.1. Adonias eleuabatur, di-cens: Ego regnabo.Et infrà: Nec corripuit eum pater ſuus aliquã-do,quem occaſione regni poſtea Salomon fecit occidi.Prouerbio. 13.Qui parcit virgæ,odit filium ſuum: qui autem diligit, inſtan-ter erudit.Eiuſdem 29. Puer qui dimittitur voluntati ſuæ,confun dit matrem ſuam.Eccle.22.Con fuſio patris eſt de filio indiſcipli-nato.Eiuſdem 41. De patre im-pio queruntur filij, quoniam propter eum ſunt in opprobriũ vel tormentum. Eſa.14. Præpa-rate eius filios occiſioni in ini-quitate patrum eorum.

De impedimentis correptionis.
Cap. III.

Octo ſunt quæ ſolent impedi re, ne correptio debito mo-do fiat.Primũ eſt, indiſcreta hu-militas. Auguſt. loquens præla-tis: Cùm neceſſitas diſciplinæ in moribus coercendis, dicere vos dura verba compellit, ſi etiã ip-ſi modum vos exceſſiſſe ſentitis, non à vobis exigitur, vt à ſubdi tis veniã poſtuletis,ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos,dum nimiũ ſeruatur humilitas,regen di frangatur authoritas. Eccl.13. Noli eſſe humilis in ſapiẽtia tua. ad Tit.2. Hæc loquere & exhor-tare, & argue cũ omni imperio.

¶Secun-

¶Secundũ eſt timor ſcãdali. Veritas vitæ, doctrinę, vel iudicij ꝑ ſcandalũ dimittenda non eſt. ad Gal.2. dicit Paulus: Quũ veniſſet Petrus Antiochiã, in facie reſtiti ei: quia reprehenſibilis erat. Matt.15. quũ diceretur Chriſto, Scis quia Phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt? Ille reſpondẽs ait: Oĩs plantatio quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Sinite eos, cæci ſunt, & duces cæcorũ. ¶ Tertium eſt, timor mundanus vel humanus. Contra quod legitur de Elia Eccleſiaſ.48. Non pertimuit principem, nec ſuperauit eũ verbũ aliquod. Et 3. Regũ 18. Dixit Elias ad Achab: Non conturbo ego Iſrael, ſed tu & domus patris tui. ¶Quartũ eſt, remiſſio. De qua exẽplũ habet̃ in Heli. 1. Reg. 1. q remiſſè arguebat filios ſuos, dicens: Quare facitis res huiuſcemodi quas ego audio? ¶Quintũ & ſextũ ſunt auſteritas & indiſcretio. Contra quæ duo fuerũt in arca teſtamẽti, virga, manna, & tabulæ teſtamẽti. In virga intelligitur correptio. In tabulis, diſcretio. In manna, mãſuetudo. Contra auſteritatem dicitur ad Gal.6. Vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Contra indiſcretionem dicitur Prouerb.14. In ore ſtulti, virga ſuperbiæ. ¶Septimum, eſt ira vel odiũ. Prou.19. Spiritũ ad iraſcendũ facilem quis poterit ſuſtinere? Eccleſi.19. Eſt correptio mendax in ira cõtumelioſi. Videtur eſſe correptio, ꝗđ potius eſt corruptio vel conuitiatio. ¶Octauũ eſt amor terrenorũ. Vnde Geneſ.4. dixit Cain: Nũquid cuſtos fratris mei ſum ego? Cain interpretatur poſſeſſio. Amator poſſeſſionũ, cuſtodiam fratrum negligit, non attendens illud Eccle. 29. Perde pecuniam ꝑ fratrem.

De modo faciendi correptionem. Cap. IIII.

Correptio procedere debet ex amore. Apocalyp. 4. Ego quos amo, arguo & caſtigo. Sed ſunt aliqui, qui illos maximè volunt corrigere, quos vidẽtur nõ amare, quorum correptio ab ijs quibus adhibetur, non reputatur correptio, ſed hoſtilis perſecutio. Eſaię 11. Egredietur virga de radice Ieſſe. Ieſſe interpretatur incendium. De incendio amoris egredi debet virga correptionis. 2. ad Theſſal. vltim. Nolite quaſi inimicum exiſtimare illũ, ſed corripite vt fratrem. ¶Item correptio debet fieri cũ compaſſione. Greg. Nequaquam iacentem erigit, niſi qui ſtatus ſui rectitudinem per compaſſionem flectit. Auguſti. Duo ſunt nomina, homo, peccator: quia peccator eſt, corripe: quia homo eſt, miſerere. In Pſalm. Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, ſicut dicit gloſſ. ſuper illud Matth.5. Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiã. Iuſtitię lumẽ, eſt miſericordia. Iuſtitia ſine miſericor-

icordia, cæcus furor eſt. Zelus
bſque miſericordia, eſt vt cæcus
agittarius, qui intendēs occidere
eram, occidit hominē: ſicut La-
nech qui intendens ſagittare fe-
i, ſagittauit Cain, & occidit eū
ixta traditionem Hebræorum.
gnis zeli ardere debet in oleo
niſericordiæ. Greg. ſuper Ezech.
eli ſancti diſtrictio, de virtute
niſericordiæ neceſſe eſt vt ar-
eat. Ideo neceſſe eſt, eū, qui ha-
et alios corrigere, iugiter medi
ri propriā infirmitatem, vt in
ipſo, diſcat, qđ alij portare poſ
nt. In Pſal. Sciāt gentes, qm̄ ho-
nines ſunt. Ad Gal. 6. Cōſiderās
metipſum, ne & tu tenteris. Ec
e. 31. Intellige quæ ſunt proxi-
i, ex teipſo. Greg. Omnipotens
eus idcirco principē Apoſtolo
pmiſit cadere, vt in culpa ſua
ſceret, qualiter alijs miſereri de
ret. Et de Chriſto legitur Eſa.
. Virum dolorum, & ſcientem
firmitatē. Qui non didicit pati
ſciplinā, neſcit eā in alios exer-
re. Quidā religioſi habentes
batē tortorē crudeliſſimū, in-
pertū diſciplinæ quā in alios
luit exercere, coegerūt eū ſede
per menſem inter fratres, & a-
re ſe tanquam ſimplicem fra-
em: quē quotidie proclaman-
s, & egregiè verberantes, tan-
m reſtituerunt eum ſedi ſuæ,
centes, Ecce per menſem fui-
in ſcholis diſciplinæ: & non
lùm audiſti doctrinam diſcipli
e, ſed etiam ſenſiſti: non erat
mirū ſi neſciebas quod nō didice
ras: ſis memor eorū quæ didici-
ſti, alioquin tibi rememorationē
faciemus ipſorū. Qui didicit ex
his, quæ paſſus eſt, diſciplinam.
Sunt multi, qui alios durè volūt
corrigere, ſed tñ nolentes corrigi,
quorū morbus eſt Noli me tan-
gere, ſolo Deo curabilis, cùm om
nē tactū homanū fugiat. Itē cor
reptio fieri debet in manſuetudi
ne. In Pſal. Superuenit māſuetu-
do, & corripiemur. Sen. Vitia anì
mi, ſicut vitia corporis, leniter
ſunt tractāda. Amb. ſuper Lucā:
Plus proficit amica correptio, ꝗ̄
accuſatio turbulenta. Illa pudo-
rem incutit, hęc indignationem
mouet. ad Galat. 6. Vos qui ſpiri
tuales eſtis, huiuſmodi inſtruite
in ſpiritu lenitatis. Zelus ſedet
quaſi in fornace vel iuxta forna-
cem, ſcilicet vim iraſcibilem: vn-
de de facili emicant ſcintillæ iræ,
quibus turbatur oculus mentis.
Cato: Impedit ira animum, ne
poſſit cernere verum. Et ſuper il-
lud Iob 5. Virum ſtultum in-
terficit iracundia. dicit Gregor.
Ira per zelum turbat. Ipſe nanq;
zelus rectitudinis, dum aciem
mentis agitat, turbat. Ideò viri
ſancti iram ſentiētes, ſuperſede-
re volunt correptioni, donec ira
ceſſauerit & trāquillitas in mem
te facta ſit, imitari volētes illum
cui dicitur Sapien. 12. Tu domi-
nator virtutis cum tranquillita-
te iudicas. Iaco. 1. Ira viri, iuſti-
tiam Dei non operatur. Dioge-
nes

nes cùm eſſet iratus ſeruo ſuo, ait:Iam te,niſi iratus eſſem,verberibus enecaſſem. In hominibus iracundis non exilit ſcintilla de fornace vis iraſcibilis, ſed flāma totum vorans: & quod zelo ſancto cœperant, furore conſummant.In eis opus ſanctum,quod zelus ſanctus tenebat,ira rapit & ſibi vendicat. Scintilla verò iræ etſi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tñ opus ſancto zelo inceptū ſibi vendicat. Simile inuenitur in viro, qui ex iuſtitia vult reddere debitum vxori,cuius operi dupliciter poteſt ſe ingerere voluptas:vel ſic,vt opus iuſtitiæ non auferatur: vel ita,vt id totū ſibi rapiat: vt ſcilicet ſolo voluptatis amore conſummetur,ad Galat.3.Sic ſtulti eſtis,vt cū Spiritu cœperitis, nunc carne conſummemini? Simile ēt accidit in illo,qui ex charitate incipit dare eleemoſynam,cui vana gloria duplex pōt ſe ingerere. Simile ēt accidit in eo,qui ex deuotione inchoat iter Ieroſolymitanū, & intrat in cor eius cogitatio de negotiatione ibi exercenda ,quæ cogitatio dupliciter poteſt ſe ingerere vt priùs. Item correptio ſecretò facienda eſt, ſi culpa ſit occulta. Matth.18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eū inter te & ipſum ſolum. Si verò culpa ſit manifeſta, manifeſtè facienda eſt.1.ad Timot.5. Peccantes coram omnibus argue,vt & cæteri timorem habeant.Iſid. Manifeſta peccata,non ſunt occulta purgatione purganda: palàm enim arguendi ſunt, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione ſanantur, hi qui eos imitando deliquerunt, corrigantur.Dū vnus corripitur, plurimi emēdātur,neceſſe vt pro multorum ſaluatione vnus potiùs condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ita ergo delinquentem ſermo eſt proferendus,ſicut eius,qui corripitur, expoſtulat ſalus. Item in correptione attendendus eſt ſtatus perſonarum, quæ corriguntur, quia non ſanat oculum, quod ſanat calcaneum. Cum veterano parciùs agendū eſt:vt ait Sene.1.ad Tim.5. Seniorem ne increpaueris,ſed obſecra vt patrem. In correptione ēt ſeruanda eſt modeſtia.Tenendum eſt enim mediū inter remiſſionem & indiſcretū zelum.2.ad Tim.2.Seruum domini oportet eſſe patientem, cū modeſtia corripientem. qui non poſſunt cum benignitate corrigi,terrore ſunt corrigendi. Aug. ad Bonifacium: Quidam dixit, pudore & libertate liberos retinere, ſatius eſſe credo,quàm metu. Et ſubdit Aug. Hoc quidem verū eſt.Sed ſicut meliores ſunt, quos dirigit amor: ita plures ſunt, quos corrigit timor.Iſido. Qui blādo verbo caſtigatᷣ, & nō corrigitur,acriùs neceſſe eſt vt arguatur. Cū dolore.n.abſcindenda ſunt, quæ leuiter ſanari non poſ-

poſſunt. Qualis debeat eſſe zelus, oſtendit Bern. ſuper Cantic. Zelum,inquit,tuum inflammet charitas,informet ſciētia, firmet cōſtātia,ſit feruidus, ſit inuictus, ſit circunſpectus.Idem:Quo zelus feruidior, vehementior ſpiritus,prouiſiorque charitas,eo vigilantiori opus eſt ſcientia, quæ zelum ſupprimat,ſpiritū temperet,ordinet charitatem. Sunt qui zelū habent non ſecundū ſcientiam,ad Rom.10.qui vulgariter vocantur homines ſine capite, belluina rabie ſæuientes in peccatores, conuitijs eos dehoneſtantes, non medicos, ſed hoſtes ſe exhibentes, quātum in eis eſt, iudicium Dei euacuantes, dum omnia hic vindicare volunt. Si enim hic omnia vindicarentur, vt ait Augu.locum diuina iudicia non haberent. Ipſi officium dęmonū,quod eſt torquere,diligenter facerent,ſi poteſtatem haberent. In ore eorum perſonant hæ voces diabolicæ,crucifigatur, confundatur, deponatur, & eijciatur.Poteſtas eorum eſt,vt gladius in manu furibundi: vix ab ore eorum auditur, corrigatur. Ipſi ſolum vrere norunt,& ſecare:omni ægritudini ignem,& ferrum adhibere volunt, ignorantes quòd omnium medicamentorum ſaluberrimū, eſt ſapiētia. Sap.9. Per ſapiētiam ſanati ſunt, quicunq; placuerunt tibi ab initio. Eiuſdem 16.Nec herba, nec malagma ſanauit eos: ſed ſermo tuus Domine,qui ſanat omnia. Peccatores(vt ait Dionyſius) tāquam cæci, manducendi ſunt. Tullius:Vndique fulciendi ſunt, qui ruunt,erigendi ſunt, qui ceciderunt, & ſanandi, qui vulnerati ſunt, non nouo vulnere tranſigēdi. Qui zelum indiſcretū habet, ſimiles ſunt illis,qui reficiunt veteres patellas, qui foramen vnū volentes obſtruere,vno ictu mallei multa faciūt, vel illud augēt, vel patellam oīno confringunt. Videntur tales credere,ꝙ oīa vaſa ſint malleabilia, cùm tñ fictilia,vel vitrea malleatione potiùs cōfringantur.Correptio,eſt vaſorum ſpiritualium confractorum refectio. Eccl.21.Cor fatui quaſi vas confractum. 2.ad Tim.2. In domo magna ſunt vaſa, non ſolùm aurea & argētea, ſed etiam lignea & fictilia. Hi correptionē hominū facilè deſperāt, ad malè ſentiendum de hominibus faciles, ad bene ſentiendū difficiles, Hi peruerſum ianitorē cordibus ſuis prępfecerunt, qui mala fratrū tam facile permittit intrare, bona verò vix vel raro. Opinionē malā ſemel de aliquo conceptā vix aut raro deponunt,cōtra muſcas, vel pullices gladio magno pugnare volunt,ſimiles cuidam, qui dum muſculam, quam videbat ſuper caput alterius volitantem,ſecuri intentaret percutere, excerebrauit eum. Multoties dū tales ligna peccatorum intendūt cædere,fugit ſecuris manū eorū,

ferrumq; lapſum de manubrio, proximum occidit. Deutero. 19. Gloſſa: Spiritualiter ligna ſuccidimus, cùm delinquētium vitia pia intentione reſecamus. Securis manum fugit, cùm increpatio in aſperitatē ſeſe pertrahit: ferrū de manubrio proſilit, cùm de correptione ſermo durior exit. Tales zelatores pro medicina venenum propinant. Iob 20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aſpidū. Tales, ſimiles ſunt cuidā fatuo, qui rectiſſimè volens procedere, ſine ruina domorum, nō poterat per ciuitatē incedere. Tales ſpiritualiter multos corruere faciunt. In tempeſtate & turbine ſunt viæ eorum. Nam 1. Prou. 10. Quaſi tēpeſtas tranſiens nō erit impius. Ipſi ſimiles ſunt pugilibus, qui incedētes per mediū præſſuræ, alios impellunt, alios cōculcant, alios impediunt à greſſu, & maledictionem multitudinis poſt ſe relinquūt. Sic in quacunq; congregatione tales conuerſati fuerint, poſt receſſum vel deceſſum, querelas vel maledictiones relinquunt. Hi periculosè ambulant inter ventres prægnantium. Quis.n. aborſus enarret factorū propoſitorum, quos faciunt, & ſuffocationes tenerorum partuum? Tales in principe dæmoniorū eijciunt dæmonia, & in ſatana ſatanam expellunt: ſi tamen expellūt, & non potiùs introducunt. Interdum.n. credentes ſe expellere ſpiritū luxuriæ, non expellunt eū, ſed latere cogunt, introducentes cū eo ſpiritum mendacij, & ſimulationis, & iræ & odij. Vnde opportunitate inuenta, exeunt vitia, vt beſtię de cauernis cum multitudine nouorum vitiorū. Et eſt error nouiſſimus peior priore. Et procurantur quandoque depoſitiones habentium zelum indiſcretum, vel etiam mors eorum, multùm attendenda eſſent in correctionibus infirmitates corrigendorum & poteſtas correptoris, & an ſtragem multorum operetur correptio, vel ſaltem paucorum. Erubeſcenda eſt medicis ſpiritualibus timoratio medicorum corporalium, cui adeò ſolicitè caucnt, ne medicina eorum alicui ſit mortis occaſio. Deridenda eſt quorundam iuſtitia, qui ne amittant de iure ſuo valens denarium, parati ſunt centum marcas expendere. Timendum eſt, ne zelum aliquorum inanis gloria concitet, vt accidit cuidam, qui, vt iuſtus iudex appareret, proprium filium pro leui delicto decollauit: mercator inſaniſſimus, qui morte filij ſui vanam laudem iuſtitiæ comparauit. Zelus iſte indiſcretus procedere ſolet ex inexperientia diſciplinæ in ſeipſis, & ex ignorantia propriæ infirmitatis & alienæ, & amore inanis gloriæ. Talibus non eſt danda poteſtas: eſſet enim, vt gladius in manibus furibundi. Ipſi ad inſtar dæmonum,

num, quocunque introeunt, incendium poſt ſe dimittunt. Qui verò habent zelum diſcretũ, medicos corporum imitantur, morbos ſpirituales perſequentes, ſalutem verò ægrorum quęrentes. Non iraſcuntur medici corporum, patientibus, imò conſolantur eos, & ad tollendum horrorem medicinæ prius eam deguſtant. Item dicit Auguſtinus de Saluatore: Calicem, inquit, paſſionis bibit medicus prius, ne illum abhorreret ægrotus. Non puniunt qui habent zelũ diſcretum, hoĩes, ſm merita, hoc Deo relinquunt: ſufficit eis, vt faciant eos pœnitere: puniunt vt emendent, vt qui peccauerunt humiliter, miſericordię totaliter ſe tradant. Tales officiũ tortoris diabolo & angelis eius relinquũt: tales ſic ſecãt putrida, vt ſana illæſaq; relinquant. Sic herbas peſtiferas euellunt, vt ſalutares non lædãt. Sic zizaniam extirpant, vt tritico læſionem non inferant. Quidam habentes zelũ, non ſm ſciẽtiam, ſic hortos abbatiarũ ſuarũ nobilium purgauerunt ab arboribus infructiferis, vt ferè ibi nullã relinquerent. ¶ Et notandũ, ꝙ cùm parcere & punire, ſint contraria, & contrariorũ eadẽ ſit diſciplina, qui neſcit parcere, neſcit punire. ¶ Et notandum, quòd ſicuti zelus indiſcretus reprehenſibilis eſt, ita & remiſſio eſt reprehenſibilis. Bernard. in epiſtolis. Non iraſci vbi iraſcendum eſt, nolle emẽdare peccatum eſt. Plus verò iraſci, quàm iraſcendũ eſt, peccatum peccato addere eſt. Remiſſio ipſa eſt, vt ſomnolentia in rectore nauis. Prouerb. 23. Eris ſicut dormiens in medio maris, & quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo. Iſidorus prælatum negligentem dormienti aſſimilat, de cuius manu baculus cadit paſtoralis. Et pictores pingunt ipſum accumbentem in cathedra ſuper cubitum, ſomno grauatum, & cadentem de manu eius baculum paſtoralẽ. Item remiſſio, pigritiæ in agricola aſſimilatur. Prouerbiorum 24. Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant ſuperficiem eius ſpinæ. Remiſſio eſt, velut defectus latratus in cane gregem ſeruãte. Eſa. 56. Canes muti non valentes latrare. Item defectus gladij in cuſtode. Eſa. 62. Super muros tuos Ieruſalẽ conſtitui cuſtodes. Cantico 3. Inuenerunt me cuſtodes ciuitatis. Item eſt defectus buccinæ in ſpeculatore. Ezech. 33. Si ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina, & populus non cuſtodierit ſe, veneritque gladius, & tulerit de his animam: ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Sunt, qui remiſſionem, miſericordiam reputant, cùm tamen potius ſit cru-

delitas. Miſericorditer agitur cũ phrenetico,cũ ligatur,& à deſide rijs ſuis nociuis compeſcitur: & cũ eo qui in igne eſt,cùm per capillos inde extrahitur,ſi aliter ex trahi non põt. De ore lupi infernalis violenter extrahendi ſunt hoĩes. Amos.3 Qũo ſi eruat paſtor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: ſic eruẽtur filij Iſrael. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dentibus illius eripiebã prædam. Malæ diaboli ſunt vitia & peccata. Eadẽ, dentes etiam poſſunt dici. Eccle. 21. Dentes leonis, dentes illius. Item extrahendi ſunt homines ab aquis deliciarum, etiam inuiti, antequam ibi ſubmergantur. ¶Et notandum, quòd qui habet correptionem facere, non de ſe, ſed de Deo, debet confidere, & orationi debet inſtare, cùm ſolius Dei ſit hominem corrigere. Eccleſia.7. Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit. Conſidera, &c. id eſt, diſcerne quæ opera ſint propria Dei, & ſoli virtuti eius poſſibilia, & inter ea inuenies illud, quod nemo poſſit, &c.

De his quæ poſſunt incitare ad libenter recipiẽdum correptionem vel diſciplinam. Cap. V.

SEquitur de his, quæ incitare poſſunt ad libenter recipiendũ correptionem vel diſciplinã. ¶Ad qđ põt valere, Primò multiplex admonitio Sacræ ſcripturæ. In Pſal. Apprehendite diſciplinã, ne qñ iraſcatur dñs. Proue.3. Diſciplinam dñi, fili mi, ne abijcias. Et eiuſdẽ 4. Tene diſciplinã, & ne dimittas eam. ad Hebr.13. Noli negligere diſciplinã. Item: In diſciplina perſeuerate. ¶Secundo vtilitas ex diſciplina, vel correptione proueniens. Prouer. 29. Virga atque correptio tribuit ſapientiam. Et eiuſdem 12. Qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam: qui autem odit increpationes, inſipiens eſt. Diſciplina vel correptio placet ſapientibus, & in eis proficit: inſipientibus verò diſplicet, nec proficit in eis. Eccle. 10. Vir prudens & diſciplinatus nõ murmurabit correptus. Prouerb.9. Argue ſapientem, & diliget te. Eiuſdem 25. Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit. Et eiuſdem 9. Qui arguit impium, ſibi maculam generat. Eccleſi.1. Peruerſi difficilè corriguntur. Peruerſus eſt, qui intellectu & affectu à bonitate auerſus eſt. Eccleſi.32. Homo peccator vitabit correptionem, & ad voluntatem ſuam inueniet comparationem. Prou.17. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum. Eiuſdẽ 27. Si contuderis ſtultum in pila, quaſi ptiſanas, deſuper feriente pilo, non auferetur ſtultitia eius. ¶Tertiò malũm proueniens ex eo, quòd diſciplina vel correptio abijcitur. Virga enim correptionis in colubrum vertitur. Qui enim hic non corrigitur, in futu-

futuro à ſerpẽtibus infernalibus punietur. Exod. 4. Proiecit Moyſes virgam, & verſa eſt in colubrum. Prou. 15. Qui increpationes odit, morietur. Et eiuſdẽ 39. Viro, qui corripientẽ ſe dura ceruice contemnit, repentinus ſupueniet interitus. Eccl. 19. Qui odit correptionẽ, minuetur vita. Vita inquam triplici, ſ. naturæ, gratiæ, & gloriæ. Homo, qui eſt ſine diſciplina, terrenis adhæret, de æternis non curans. Iob 17. Cor eorũ longè feciſti à diſciplina, propterea non exaltabuntur. Gl. Qui ꝑ diſciplinã minimè cuſtodire vitam ſtudent, ſemper ꝑ deſideria in imis iacent. Qui ſine diſciplina eſt, in periculo eſt. Prouer. 15. Qui abijcit diſciplinam, deſpicit animam ſuam. Sicut carnem deſpicit, qui eam non vult ſale condire. Putreſcit enim qui contemnit diſciplinam, & per conſequens abijcit omne bonũ. Sapien. 3. Sapientiam & diſciplinam qui abijcit, infelix eſt. Fugiunt enim eum omnia bona. Talis diabolo multùm aſſimilatur, qui incorrigibilis eſt. Eccleſ. 21. Qui odit correptionem, veſtigium eſt peccatoris. Diabolus peccator dicitur antonomaticè. Cui multũ aſſimilatur, qui odit correptionem: vt veſtigium valde ſimile eſt pedi. Et notandum, ꝙ laudabilius eſt correptionem libenter accipere, q̃ audacter facere. Aug. ad Hieronymũ: Cùm ſatius ſit à tenendo itinere in nullo, quàm in aliquo declinare: multò tamen eſt mirabilius & laudabilius, libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem.

De partibus diſciplinæ. Et primò de Ieiunio, & eius commendatione: de ſpeciebus eius, & de his quæ debent ipſum comitari. Cap. VI.

Eſt diſciplina ad omnes pertinẽs, ſcilicet diſciplina proprij corporis. Et eſt diſciplina pertinẽs ad eos, qui præſunt cæteris hominibus. ¶ Prima multiplex eſt, vt ieiuniũ, aſperitas veſtium, durities lectorũ, peregrinatio, vigiliæ, diſciplina verborum. Secunda verò duplex eſt. Quædam ſpiritualis, cùm ſcilicet delinquentes feriũtur gladio ſpirituali, quæ ſpecialiter pertinet ad prælatos eccleſiæ. Quædam verò materialis, cùm ſcilicet delinquẽtes feriuntur gladio materiali, quæ maximè pertinet ad principes terrenos. Omiſſis alijs partibus diſciplinæ, proſequemur de Ieiunio. De quo ſcriptura ſacra multum loquitur, & quòd magnæ efficaciæ eſt. Ieiunium, vt ait Iſidorus in lib. Etymolo. eſt parſimonia victus, abſtinentiaq; ciborum: De illo hoc modo dicemus. Primò commendationi eius inſiſtemus. Secũdo, agemus de ſpeciebus eius. Tertiò, tangemus de his quæ debent concomitari ieiunium. ¶ Circa primum, notandum, quòd ieiunium multiplciter eſt commen-

dabile.¶Primò exemplis. Specialiter exemplo Moyſi q̲ ieiunauit XL.diebus,& XL.noctibus Exo. 34.Item exemplo Eliæ,qui ſimiliter ieiunauit XL. dieb⁹, & XL. noctibus.3.Reg.19.Itē exemplo Chriſti,de quo Matth.4.Et cùm ieiunaſſet XL.diebus,& XL.noctibus,poſtea eſurijt. ¶Secundò. ob hoc, quod dicitur eſſe fundamentum virtutum. Hieronym. Ieiunium nō eſt perfecta virtus, ſed eſt cæterarum virtutū fundamentum. ¶Tertiò, à multiplici ſuo effectu.Ieiuniū rectè factum Dei miſericordiā impetrat. Vñ Ionæ 3. Facto ieiunio miſertus eſt Dominus Niniuitis.Item gratiā Dei cōſeruat. Eſa.30.Dabit tibi Dñs panem artum,& aquam breuem:& non faciet à te auolare doctorem tuū. Item ad intelligentiam & ſapientiam iuuat. Daniel.1. Collebat Malaſar cibaria,& vinum potus eorum, dabatq; eis legumina. Pueris autē his dedit Deus ſcientiam & diſciplinā in oī libro & ſapientia, Danieli autē intelligentiam oīum ſomniorū & viſionū. Exod. 34. Moyſes XL.diebus ieiunans, legem ſuſcepit.Et Dan.10.poſt ieiunium audiuit ab angelo,Tu ergo animaduerte viſionē ſermonis,& intellige.Eſaiæ 28. Quem docebit ſcientiā, & quē intelligere faciet auditū? Ablactatos à lactè:à lacte.ſ.temporalis conſolationis.Item ieiunium conſolationem Dei & angelorū meretur. Vnde poſt ieiunium Domini,accesſerunt angeli,& miniſtrabant ei.Matth.4. Cornelio ieiunanti, & oranti apparuit angelus.Act. 10.Et 3.Reg.19.legitur de Elia, q̄ ieiunauit XL.dieb⁹ & XL.noctibus, & venit ad montem Dei Horeb, vbi Deus cū eo locutus eſt. Item meretur quandoq; materialem refectionem à Deo. Sicut.n.teſtatur Hier. Paulus primus eremita ſemper ieiunauit, quouſq; ſibi panis de cælo mitteretur, qui duplicatus eſt cùm ad eū veniſſet Antonius. Cui ille: Eia frater comedamus, duplicata eſt nobis annona. Itē ieiuniū carnē vincit,q̄ eſt hoſtis familiaris.Hier.ſup Marcū:Ieiunio paſſiones corporis, oratione ſanādæ ſunt peſtes mentis.Marc. 9. Hoc genus dæmonū in nullo pōt eijci & exire, niſi in oratione & ieiunio.Sicut ait quidā. Diabolus: plus confidit in adiutorio carnis, quàm in alio:quia plus nocet domeſticus hoſtis. Ipſe baculo noſtro nos cædit,& manus proprio cingulo ligat, vt caro, quæ data eſt nobis in adiutoriū, ſit nobis in iniuriā & in ſcādalū.Ber. Grauis lucta eſt & grāde periculū,ad uerſus domeſticū hoſtē pugnare,maximè quū nos aduenæ ſumus,& ille ciuis.Hoſtē iſtū fugere nō poſſumus,nec fugare:circūferre neceſſe eſt, quoniam alligatus eſt mihi:perimere non licet, ſuſtētare cogor hoſtem meum, aduerſus me nutrio. Et notandum

dū eſt,dignos irriſione illos eſſe, qui dicunt,ſe carnē nō poſſe vincere,quum homo poſſet ei ieiunando vincula ſubtrahere. Non eſt caſtrū adeò forte,q̄d nō poſſit expugnari, ſi poſſint ei victualia ſubtrahi. Nec eſt pugil adeò fortis, qui etiā à debili vinci non poſſit,ſi fortis neceſſe habet tenere diętam,quam debilis voluerit: nec eſt ignis adeo magnus,quod nō deficiat, ſi ligna ſubtracta fuerint.Prou. 26. Quum defecerint ligna,extinguetur ignis. Ille qui per impatientiam ſe excuſat de hoc, ꝙ à carne ſua vincitur, pōt dn̄s dicere illud, quod dixit Abraham Saræ conquerenti de ancilla ſua,Gene.16. Ecce,inquit,ancilla tua in manu tua eſt: vtere ea,vt libet. Item ieiunium diabolum ab homine expellit,ſicut fames cogit lupum exire à nemore. Ieiunium ponit diabolum in arido, vbi requiem non habet. Matt.12.Cū immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida,quęrens requiem, & non inuenit. Diabolus ad modū piſcis habitat in locis humentibus.Iob.40.Iſid.Immundi ſpiritus ibi ſe magis immittunt, vbi plus viderint eſcam & potū. Sed per ieiunium diabolus poni debet in loco ſicco,vt ibi interficiatur: ſēm conſilium Raphaelis, Tob.6. dicentis ad Tobiam minorem de piſce magno, qui ſtabat ad deuorandū eum, vt extraheret eum de aqua:quo facto,cœpit palpitare ante pedes eius,& q̄ prius ſtabat ad deuorandū, tunc de facili eſt occiſus. Sic diabolus de facili occiditur in hominibus per ieiunium. Ambroſius:Vides quanta eſt vis ieiunij, vt ieiunus homo ſputo ſuo terrenū ſerpentem interficiat:multo fortius ergo ſpiritualem ſerpentem.Iudith 13. Poſt ieiunium,amputauit caput Holofernis. Et filij Iſrael poſt ieiunium & fletum, vicerunt illos de tribu Beniamin. Iudic.12. Item ieiunium de corpore noſtro ſacrificium Deo facit in odorem ſuauitatis.Rom.12.Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiā viuentem,ſanctam, &c. Eccl.24. Quaſi myrrha electa, dedi ſuauitatem odoris. Suauis odor myrrhæ eſt ieiunij placētia. Valet etiā ieiunium ad corporis ſanitatem. Vnde dicitur in medicina, ꝙ abſtinentia, eſt ſumma medicina. Eccl.37. Qui abſtinens eſt, adijciet ad vitam. Item valet contra aduerſitates.1.Eſdræ 8. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum, & euenit nobis proſperè. Quantū ieiunium placeat Deo, figuratum eſt Geneſ.21.Vbi Abrahā fecit grande cōuiuiū in ablactatione Iſaac. Ieiunium menſa Chriſti hominem dignum efficit. Bernardus in ſermonibus: Non eſt magnum, ſi ieiunet cū Chriſto, qui ſeſſurus eſt ad menſam patris cum eo.Lucæ 6.Beati qui nunc eſuritis, quoniam ſatura-

turabimini. ¶Sequitur de ſpeciebus ieiunij. Notandũ eſt ergo, q̃ triplex eſt ieiuniũ.ſ.ieiunium à peccato, ieiuniũ à cibo, & à temporali graudio. De primo dicit Hieron. Tunc præclara eſt apud Deũ abſtinentia corporis, quum animus ieiunat à vitijs. Quid.n. prodeſt tenuari corpus abſtinentia, cuius animus intumeſcit ſuperbia? Iſidorus: Qui à cibis abſtinent & prauè agunt, dæmones imitantur, quibus eſca non eſt, & nequitia ſemꝑ eſt. Eſa. 58. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? Et ſubditur reſpõſio. Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur volũtas veſtra, &c. ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Gloſſ. Homo interior veſcitur carnibus draconis, q̃ datur eſca populis Aethiopum. Et pòſt: Nunquid tale eſt ieiuniũ qđ elegi? Nonne hoc eſt magis ieiuniũ, quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis. ¶Ieiuniũ à cibo triplex eſt. Aliud.n. eſt deteſtabile, aliud laudabile, aliud indifferens. Ieiunium indifferens eſt, quando homo ieiunat cauſa infirmitatis vel indigentię ſolùm. Deteſtabile eſt, vt hypocritis, vel auaris, qui ieiunant, vt parcant burſæ: vel guloſis, qui ieiunant, vt poſtea melius comedant. De ieiunio hypocritarum, dicitur Matth. 6. Quum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, triſtes. Chryſ. Si quis ieiunat, & triſtem ſe faciat, hypocrita eſt: quãto iniquior eſt, qui non ieiunat, ſed in facie ſua argumentis quibuſdam pingit venalẽ pallorem. Qui ieiunant propter laudẽ humanam, multum ſunt fatui. De hoc enim qđ hoſti ſubtrahunt.ſ. carni, duos hoſtes paſcunt, mundum.ſ. & diabolum. Ieiunant enim, vt paſcant oculos hominũ. Puluere etiam vanæ gloriæ paſcunt diabolum. Eſa. 65. Serpenti puluis panis eius. Auari etiam fatui ſunt, q̃ proprio ori ſubtrahunt, quod in ore diaboli ponunt. Os diaboli, eſt burſa auari, Hierony. Sit ieiuniũ, non marſupij lucrum, ſed ſatietas animarũ. ¶Tertiò, ieiunio ieiunant illi, quorum Deus venter eſt, ad Philip. 3. qui imminente ſolennitate Dei ſui, ſcilicet ventris, faciũt ieiuniũ vigiliæ. Greg. in Paſtoral. Non Deo, ſed ſibi ieiunat, ſi ea quæ ad tempus ventri ſubtrahit, non inopibus tribuit, ſed ventri poſtmodum offerenda cuſtodit. ¶Ieiunium laudabile deſcribit Hieronymus, dicens: Sint pura, caſta, ſimplicia, & nõ ſuperſtitioſa ieiunia. Pura, vt hõ ſit abſque mortali. Ad Rom. 12. Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuentẽ, ſanctã, &c. Qui in mortali ieiunat, corpus ſuum velut cadauer mortuum Deo offert. Caſta, vt bona intentione fiant. Simplicia, vt nõ quærat homo delicias. Hierony. Qui Chriſtum deſiderat, non curat quàm pretioſis cibis ſtercus efficiat. Iſido. Sperni-

tur

tur ieiunium, ꝙ in ueſpere deli-
cijs cõpenſatur. Sũt quidam qui
delicatiora volũt habere quum
ieiunãt,etiam plus comedũt vna
vice,q̃ comederẽt duabus,ſi non
ieiunarent. Qui talem gratiã vi-
dentur facere Deo, qualem facit
ille,qui dat alicui duos obolos ꝓ
denario. Tales videntur velle pa
rum grauare ſuum hoſpitem,ſ.
carnem,qui ſoluenda carni duo-
bus terminis, ſoluunt termino
vno tempore medio. Non debẽt
etiam ieiunia eſſe ſuperſtitioſa.
Hier. Quid prodeſt oleo non ve
ſci,& moleſtias quaſdã difficulta
teſq; aliorum quęrere? ¶Ieiuniũ
laudabile tres habet ſpecies, ſci-
licet ieiunium bonum,melius &
optimum. Ieiuniũ bonum eſt,
quando cum charitate eſt,ad ſa-
tisfaciendum Deo pro peccatis.
Ambroſius: Qui charitatem nõ
habet,omne bonũ amittit quod
habet. 1.ad Corint.13. Si tradide
ro corpus meum ita,vt ardeam,
charitatem autem non habuero,
nihil mihi prodeſt. Ieiunium me
lius eſt quãdo aliquis ieiunat ad
Dei honorem,& proximi vtilita
tem, vt ſcilicet Dei cõtumeliam
in ſuo corpore vindicet, vt pau-
peribus tribuat,quod ſibi ſubtra
hit. Ad tale ieiunium monet Do
minus Matt.6.dicens: Tu autem
quum ieiunas, vnge caput tuũ,
&c. Gloſ.interlinearis: Deo ieiu-
nat, qui pro eius amore ſe mace
rat, & quod ſibi ſubtrahit, alteri
largitur. Optimum ieiunium eſt
qñ homo ex vna parte abſtinet,
& ex altera parte bona agere nõ
ceſſat. Iſidorus: Hoc eſt perfectũ
& rationabile ieiuniũ, qñ noſter
homo exterior ieiunat, & inte-
rior orat. Sũt aliqui, qui nihil bo
ni poſsũt facere quũ ieiunãt, ſed
ludũt ne ſint otioſi. Bernardus:
Pro uitãdo otio otioſa ſectari,ri-
diculum eſt. Ieiunant à gaudio
temporali viri cõtemplatiui. Sic
ieiunabat,qui dicebat, Renuit cõ
ſolari anima mea. Tob.3. dicebat
Sara: Mundã ſeruaui animã meã
ab omni cõcupiſcentia: nũquam
cũ ludentibus me miſcui, neq;
cum his, qui in leuitate ambu-
lant,participẽ me præbui. ¶Seq-
tur de his, quæ cõcomitari debẽt
ieiunium,quæ ſunt tria, Oratio,
eleemoſyna,& ſpiritualis lætitia.
De primo,Tob.12. Bona eſt ora
tio cum ieiunio & eleemoſyna,
magis quàm theſauros auri recõ
dere. De eleemoſyna dicit Aug.
in quodam ſermone: Tale eſt
ieiuniũ ſine eleemoſyna, qualis
ſine oleo lucerna. Homo primũ
debet exiccari ab aquis deliciarũ
per ieiunium. Secundò, neceſſa-
rium eſt oleũ pietatis, quod per
tinet ad eleemoſynam. Tertiò,
debet applicari Deo,à quo debet
illuminari, quod fit in oratiõe.
In his tribus eſt iuſtitia hominis
vt dicit Gloſſ. ſuper illud Pſalm.
Apud me oratio Deo vitæ meę.
De lætitia dicit gloſſa ſuper il-
lud, Tu autem quum ieiunas, vn
ge,&c. Caput, inquit, vngit, qui

 ſpiri-

ſpirituali lætitia intus pingueſcit. 2.ad Corinth. 9. Hilarem datorem diligit Deus.

De erroribus circa diſciplinam. Et primò de errore illorum qui dicũt nullum eſſe excommunicandum. Et de errore illorum, qui dicunt maleficos non eſſe puniendos. Cap. VII.

PRimò tangitur de errore illorum, qui dicunt nullũ eſſe excommunicandum. Secundò, de errore illorum, qui dicunt maleficos non eſſe puniendos pœna temporali. ¶ Primus error videtur poſſe inniti his teſtimonijs ſacræ ſcripturę. Legitur Lucę 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Peccant ergo ſacerdotes, qui excommunicationis ſententiam ferendo, homines iudicant. Item ad Rom. 2. Inexcuſabilis es, o homo omnis qui iudicas. In quo.n. iudicas alium, te condemnas. Itẽ ad Rom. 12. Benedicite & nolite maledicere. Peccant ergo ſacerdotes, qui hominibus maledicunt. 1.ad Corint. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Item 2.Pet.3. Non reddentes malum pro malo. Ad qđ monemur exemplo Chriſti 1. Pet. 2. Cùm malediceretur, non maledicebat. Item Eccleſiaſt. 21. Quum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. Si diabolus maledicendus non eſt, multo fortiùs homines non ſunt maledicendi. ¶ Ad primum dicendum eſt, ꝙ eſt iudicium iuſtum, & eſt iudicium iniuſtũ. Iudicium iniuſtum prohibitum eſt, iudicium verò iuſtum nõ eſt prohibitum: imò Chriſtus monet ad illud Io. 7. Nolite, inqt Chriſtus Iudæis, ſm faciem iudicare, ſed iuſtũ iudicium iudicate. De manifeſtis conceſſum eſt nobis iudicium, de occultis non. 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. 2. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt cæteris timorem habeant. Quòd apoſtoli habuerint poteſtatem iudicandi, oſtendi poteſt ex eo quod dictum eſt Petro, Matt. 16. Quodcunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cęlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutus & in cælis. Item eiuſdem 18. Quæcunq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo. Et Io. 20. Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt 1. ad Corinth. 5. oſtendit Apoſtolus ſe iudicaſſe Corinthium fornicatorem: Ego, inquit, abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui, vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis & meo ſpiritu, cũ virtute domini Ieſu, tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini

dñi noſtri Ieſu Chriſti.Item eiuſdem 6. An neſcitis qm̃ ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iudicabitur mundus,indigni eſtis qui de minimis iudicetis? Neſcitis qm̃ angelos iudicabimus? Ad aliud dicendũ eſt, ꝙ eccleſia nõ reddit malũ pro malo, nec malum optat, quum aliquẽ excõicat. Excõicatio.n.medicinalis eſt: nec eſt mala, niſi malitia pœnæ:ſicut medicina amara dicitur mala, quum verè bona ſit, eò ꝙ ſit morbi expulſiua.Excõicatio eſt ad hoc,vt hoĩes ſalubriter confundantur & conuertant̃. Pſalmographus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum dñe. Aug. Quicquid facit vera & legitima mater eccleſia,ẽt ſi aſperum amarumq́; ſentiatur,non malum pro malo reddit, ſed expellendum malum iniquitatis,bonum diſciplinæ apponit, non odio nocendi, ſed dilectione ſanandi.Item Augu. Melius tumor capitis dolet, quum curatur, quoniam dum ei parcitur, non ſanatur. Ad illud verò Eccleſiaſti.21. Quum maledicit impius diabolum, &c.Dicẽdum eſt, ꝙ verbum illud intelligendum eſt quãtum ad illos, qui ad ſui excuſationẽ maledicunt diabolo, imputantes ei peccatum ſuum.Sicut Heua peccatũ ſuum ſerpenti imputare voluit, & per conſequens, authorem ſerpentis latenter accuſauit. ¶ Authoritatem excõmunicandi vel maledicendi, habet eccleſia ex diuerſis locis ſcripturæ ſacræ: vt ex Matt. 18.dicente domino: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et eiuſdẽ 21. Maledixit dominus ficulneæ fructum non ferenti. Et Act.8. dicit Petrus Simoni Mago: Pecunia tua tecum ſit in perditionem.Et in 2.canonica Ioan.Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite hunc recipere in domũ, nec aue ei dixeritis.1.ad Corint. 5. Si is quis frater nominatur inter vos eſt fornicator, aut adulter, aut auarus,aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus,aut rapax,cũ huiuſmodi nec cibum capere. In eodem: Neſcitis,quòd modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermẽtum. Itẽ: Auferte malũ ex vobiſipſis.Eiuſdem vltim. Si quis non amat dominum Ieſum Chriſtum,ſit anathema. Item ad Galat.1. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis,anathema ſit.Itẽ 1.ad Timothe.1. Ex quibus eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non blaſphemare. Sicut ouis morbida à grege ſeparatur, ne grex ex ea inficiatur: & ſicut membrum infirmum & corruptum abſcinditur, ne cætera membra per illud corrumpantur: & ſicut humores praui à corpore educuntur, ne infirmitatem corpori inducant: ſic homines peſtilentes

ab eccleſia per excōicationem ſeparandi ſunt, ne cæteros corrumpant. Auguſt. Mali Chriſtiani ſic ſunt in corpore Chriſti, qūo humores mali, qñ euomuntur, tūc releuatur corpus: & ſic mali quādo exeunt, tunc eccleſia releuatur, & dicit, Ex me exierunt humores iſti, ſed non erant ex me.

¶*De errore illorū, qui dicunt maleficos non eſſe puniēdos pœna tpali.*

SEQVITVR de errore illorūm, qui dicūt maleficos nō eſſe puniendos pœna temporali, maximè morte. Quid error videtur poſſe inniti his teſtimonijs ſcripturæ ſacræ. Legitur Gen. I. Quicunq; effuderit ſanguinē humanū, fundetur ſanguis illius. Nulli ergo licet effundere ſanguinem humanū. Item Exod. 20. Nō occides. quod verbum aſſumit dominus Matt. 5. Deut. 32. Mea eſt vltio, &c. Ezechi. 18. Nolo mortem peccatoris. Item Matth. 10. Ego dico vobis, nō reſiſtere malo. In eodem: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Si non licet fratri iraſci: ergo non licet eum occidere. Item in eodē: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Et eiuſdem 13. in parabola de zizanijs ſuperſeminatis dicunt ſerui: Vis imus & colligimus ea? Et ait paterfamilias: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticū. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. Item Luc. 6. Nolite condemnare, & non cōdemnabimini. ad Ro. 12. Non voſmetipſos defendentes, chariſſimi, ſed date locum irę. Scriptum eſt enim, Mihi vindictam. Et I. Ioannis 3. Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis, quoniam omnis homicida non habet vitā æternam in ſe manentem. Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Item Ioā. 8. Dimiſit dominus in pace mulierem deprehenſam in adulterio. ¶Ad primum dicendum, ꝙ illa ſententia domini Geneſ. 9. Quicunq; fuderit ſanguinē humanum, fundetur ſanguis illius. & illud Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt, potius oſtēdunt, ſi quis diligēter inſpiciat, aliquem, quàm neminem debere occidi. Quum enim ſententia domini indubitanter ſit iuſta: Quicunque ſanguinem humanum iniuſtè fundet, iuſtum eſt, vt ſanguis eius effundatur: & qui gladium iniuſtè accipit, iuſtum eſt, vt gladio pereat: ergo in aliquo caſu ſanguis humanis iuſtè effunditur, & homo iuſtè gladio perit. Et ſicut quum paterfamiliàs prohibet, ne quis accipiat de vino alicuius dolij ſui, non eſt intentio ſua, vt non accipiat cui ipſe de illo dederit, vel cui ipſe hoc iuſſerit, ſed ne hoc aliquis ſua authoritate accipiat. Sic quum dominus dixit, Non occides, non fuit intentio ſua, vt non occideret in caſibus illis, in quibus ipſe hoc

præciperet: ſed ne aliquis occideret aliquē ꝓpria authoritate. Vnde poſt illud verbū, Non occides dn̄s in eodem lib. in multis caſibus pcipit occidi. illud aūt Deut. Mea eſt vltio: verū eſt quum vltio ſumitur de aliquo in præſenti: authoritate enim Dei ſumitur, & intentio ſumentis debet eſſe, Dei contumeliam vel offenſam vindicare. Illud autem Ezechiel. 18. Nolo mortem peccatoris, &c. de morte æterna poteſt poni. De morte etiam temporali, verum eſt, quòd Deus nō vult mortem quandoque peccatoris, quē præuidet corrigendū eſſe, & miſericorditer expectat ipſum ad pœnitētiam: mors verò illius peccatoris, qui ſibi nocet, peccatum peccato addendo, & alios ſubuertendo & corrumpēdo, de cuius correctione ſpes non habetur, indubitanter videtur ſibi & eccleſiæ Dei inutilis eſſe. Ad illud verò Math. 5. Ego dico vobis, non reſiſtere malo. & illud ad Ro. cap. 12. Non voſmetipſos defendentes, chariſſimi. Dicendū eſt ꝙ loco & tp̄e pōt aliquis & debet non reſiſtere malo, & non defendere ſe, vt fiebat in primitiua eccleſia, qn̄ per miracula & paſſiones ſanctorum, eccleſia nouella plantanda erat. Loco ēt & tempore pōt homo reſiſtere malo, & ſe defendere: aliter enim, niſi eccleſia defenderet ſe ab infidelibus, poſſet ab eis occidi: & ſic periret honor & cultus diuinus. Luc. 22. ait dn̄s: Qui non habet, vendat tunicā ſuam, & emat gladiū. At illi dixerunt dn̄e, ecce duo gladij hic. quibus dn̄s, Satis eſt ſi nō habet eccleſia gladium materialē, ſed ſolum ſpiritualē, dicendum fuit, Nimis eſt: & non fuit dicendum, Satis eſt. Preterea Paulus voluit vt malo reſiſteretur, qu ū ipſe voluit milites armatos ſe perducere ad Felicem præſidē. Act. 23. Luc. verò 6. vbi dicitur, Nolite condemnare: prohibetur condēnatio inordinata: vt cū incerta eſt culpa eius, qui condēnatur. Ad illud verò 1. Ioan. 1. Omnis homicida nō habet vitā. &c. Dicendum eſt, ꝙ non reputatur homicida qui præcepto Dei hoīem occidit: ſed qui odio vel deſiderio vindicandi ſe, hoīē vult occidere: Vnde Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, &c. Tunc ergo homicidiū iudicandum eſt, qn̄ ex corde & volūtate propria procedit. Ad illud verò Mat. 13. Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. dicendum ꝙ dn̄s non dixit hoc, niſi vt parceretur tritico: ergo noluit parci zizanijs in tritici detrimentum: ergo quando non poteſt eis parci ſine tritici detrimento, noluit eis parci: vbi ergo creſcunt zizaniæ & ſuffocant triticū, noluit zizanijs parci. Et hoc etiam obſeruant ruſtici in agris proprijs. Vbi enim vident

dent zizaniã vel alias herbas noxias, quas poſſunt eradicare ſine tritici damno, creſcere in agris ſuis, & credunt, niſi fuerint eradicatæ triticum ſuffocari, diligenter faciunt eas eradicari. In agro verò domini pertinaciter contendunt eradicationẽ in conſimili caſu nullo modo debere fieri. Nec mirùm, cùm ipſi zizaniæ ſint, & ſententiam mortis timeant. Si quis verò dicat, quòd hi, qui ſunt zizania, poſſunt fieri triticum, hoc verum eſt: ſed eſt incertum, an futuri ſint triticũ: ſed certum eſt, ꝙ triticum ſuffocant, quia ſimplices ſubuertunt. Raram videmus hæreticorũ conuerſionem: ſed frequentem bonorum ſubuerſionem. Ideo bonum conuerſionis rarum & valde incertum & valde difficile, non debet proponi damno magno & frequenter accidenti: ne dum vana ſpe paucis parcitur, irreparabilis multitudo per eos perdatur. Hoc enim eſſet, acſi paucis lupis in medio gregis exiſtentibus, gregem lacerantibus, parceretur, quia fortè Deus illos, oues aut agnos faceret. Et paucos leproſos dimitteremus in medio populi, corrumpentes eũ, quia forſitan Deus illos ſanabit. Faciliùs rabies lupina ſæuit in gregem, quàm mãſuetudo ouis tranſeat in lupos, & contagium lepræ faciliùs à leproſis deriuatur ad ſanos, quàm à ſanis ſanitas ad leproſos. Quod autem ſit licitum in aliquibus caſibus hominem occidere, manifeſtè poteſt oſtendi his teſtimonijs ſacræ ſcripturæ quæ ſequuntur. Lucæ 19. Inimicos meos, qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me. Matt. 22. Miſſis exercitibus perdidit homicidas illos. Romanor. 14. de illo, qui habet poteſtatem, Dei miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum facit. Luc. 13. de ficulnea ſterili terram occupante: Succide, inquit, illam: vt quid etiam terram occupat? Matt. 18. Si manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & proijce abs te. Ergo eccleſia abſcindere debet membrum, quod corrumpit cætera mẽbra. Tullius: Sicut quædã membra amputantur ſi languere & tãquam ſpiritu carere cœperint, noceantque reliquis partibus corporis: ſic iſta in figura hominis feritas & immanitas belluę à communi humanitate ſegreganda eſt. Iac. 2. Abraham pater veſter nonne ex operibus iuſtificatꝰ eſt, offerẽs Iſaac filium ſuum ſuper altare? Ergo Abraham placuit Deo, quia ad præceptum eius voluit occidere filium ſuum, ergo qui præcepto domini hominem occidit, non peccat. Item 1. ad Timot. 2. Obſecro primũ omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti

tuti ſunt, vt quietem & traquillã vitã agamus. Volebat ergo Paulus quod oraretur pro principibus, qui gladium habẽt materialẽ, quo defendũt eccleſiam, & ſeruant pacẽ in ea. Ergo non eſt malum, ꝙ ipſi vtantur gladio materiali. ad Roma. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo. Et paulò pòſt: Dei miniſter eſt tibi in bonũ. Si enim malum feceris, time: nõ. n. ſine cauſa gladiũ portat. Lucæ 3. Interrogabant milites Ioannem Baptiſtam, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminẽ concutiatis, neq; calumniã faciatis, & cõtenti eſtote ſtipendijs veſtris. Non dixit, Militiã relinquite, ſtipẽdia eorum refutate. Ipſe docuiſſet eos decipere duces, ſi ſtipendia eorum reciperent, & cùm neceſſitas eſſet, bellum non facerent: non enim debet ſtipendia recipere, qui non vult militare. Vnde beatus Martinus imperatori rectè reſpondit: Donatiuum tuũ, inquit, militaturus accipiat. Item: Petrus occidit Ananiã & Saphiram Act. 5. ergo licitũ eſt occidere. Si quis dicat, quòd occidit verbo, & non gladio, quæ vis eſt in hoc quomodocunque eos occiderit, ex quo occidit? ¶ Rationibus etiã multipliciter põt oſtẽdi, ꝙ liceat in caſu hominem occidere. Primo ſic. Aut paruuli ſunt erudiendi & corripiendi ſaltem leuibus flagellis, aut non. Si non, ergo dimittendi ſunt omnibus vitijs, & minùs curãdum eſt de eis, q̃ de equis & aſinis. Si vero paruuli corripiendi ſunt, multò magis adulti, cum malitia eorum magis ſit noxia. Item conſtat, ꝙ bruta de puteis vel ciſternis extrahuntur, ſi in illa ceciderint ſecundum illud Luc. 14. Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbati? Multo fortiùs ergo homines etiam inuiti à periculis corporalibus extrahendi ſunt. Si ſic raró occurritur morti corporali: quanto magis occurrendum eſt morti ſpirituali? Item ſi furioſi ſunt recludendi vel ligandi, ne ſibi vel alijs corporaliter noceant: multo fortiùs mente inſani cohibẽdi ſunt, ne ſe ſpiritualiter occidãt. Si verò homines ꝓ leuib⁹ culpis leuiter ſunt puniedi, ſi culpa augeatur, augeri debet & pęna: ergo cũ culpa augeri poſſit vſq; ad homicidiũ, pęna ẽt poterit vſq; ad homicidiũ augeri: vt ſ. pro iniuſto homicidio, quod aliquis commiſit, iuſtè occidatur. Itẽ aut mors corporis eſt pœna omni culpa maior, aut non. Si ſic: ergo Deus male inflixit eam pro comeſtione pomi vetiti. Si nõ: ergo aliqua culpa punienda eſt morte corporali. Item ſi homicidium iniuſtum eſt puniendum, aut erit puniendum morte temporali, aut pœna minore. Si morte temporali, ergo licet aliquem occidere, Si pœna minore, aut in infinitũ minore, aut non. Si ſic: ergo nullius

lius comparationis erit id, quod patietur qui peccauit, ad id quod intulit. Vnde talis erit iuſtitia, vt ſi quis damnificaſſet aliũ in mille millibus librarũ, & puniretur amiſſione vnius feſtucæ. Si verò pœna minori, ſed non in infinitum, tale eſt acſi damnificaſſet proximũ in tribus marcis, & puniretur in vna. Item qui Deũ impugnat beneficio ab eo recepto, meretur illud beneficiũ amittere: ergo q̃ vita ſua à Deo accepta Deũ impugnat, meretur vitã æternã amittere. Itẽ ſi mors æterna eſt infligenda pro aliqua culpa, quãto magis temporalis? Præterea nonne contra Dei inimicos eſt pugnandũ quãdiu rebellant, vel ſaltẽ repugnandũ, quãdiu impugnãt? ergo ſi impugnẽt vſque ad mortẽ corporis, repugnandũ erit eis vſq; ad mortẽ: Vel ſi non eſt repugnandũ, fugere debet tota eccleſia, vel permittẽdũ eſt ꝙ tota occidatur, & ꝙ cultus Dei deſtruatur, vt corporibus impiorum parcatur. Patet ergo, ꝙ hæretici ſub ſpecie pietatis, honorẽ Dei & religionem volũt deſtruere. Ipſi ſunt pij in lupos, & crudeles ouibus & agnis. Matt. 7. Attẽdite à falſis prophetis, qui veniũt ad vos in veſtimẽtis ouiũ, intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. Ipſi pij ſunt in fures & alios maleficos, crudeles verò in innocentes. Item ſi verbo contradicendum eſt hæreticis, non eſt ratio aliqua quare manus potiùs debeat eſſe exempta, q̃ lingua, quin ꝓ Deo pugnet. Itẽ ſi beſtiæ, vt lupi, leones & ſerpentes exterminandæ ſunt pro ſalute corporũ: quanto fortiùs ſpirituales beſtiæ pro ſalute aĩarum? Et eſt conueniens ſimilitudo, habito reſpectu ad venenũ pſeudo prædicatorum. Tullius: Quid intereſt, vtrùm ex homine ſe cõuertat quis in belluã, an ſub hominis figura immanitatẽ gerat belluæ? Itẽ hæreticus in eccleſia, eſt vt ouis morbida in grege: vel vt membrũ canceroſum cancro incurabili in corpore: ergo quod faciendum eſt de oue pro grege, & de mẽbro canceroſo pro corpore, hoc faciendum eſt de hæretico pro eccleſia.

¶ Et notandum, quòd de illis ſpecialiter videtur facienda iuſtitia, qui negant iuſtitiam faciendam, tanquam de manifeſtis hoſtibus iuſtitiæ. Secundum eos. n. iuſtitia humana, eſt iniuſtitia. ¶ Si quis verò dicat, hæreticos eſſe occidendos à Deo, non ab eccleſia: ergo eccleſia exponenda eſt, & ſine defenſione dimittenda. Præterea dicit dominus Luc. 6. Perfectus omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Magiſter verò noſter Deus eſt. ergo ſi Deus hæreticos occidit, non eſt contra perfectionẽ bonitatis humanæ, hominem occidere. Præterea qua de cauſa volũt tantum hæretici, parci corporibus malorum à morte? Si propter ſpem correctionis: vbi non eſt ſpes correctionis, ibi debet

debet ceſſare hęc falſa pietas. Si verò propter pretioſitatem vitę corporis, propter maiorē pretioſitate animarū non erit eis parcendum. Pręterea Manichęi, qui dicunt corpora eſſe à diabolo, non habēt quid reſpōdeant. Deſtruēda enim erunt à filijs Dei, cùm ſint opera diaboli. Qui ſunt huius erroris, ſub ſpecie pietatis ipſis corporibus nocent. Reprobi enim quo ampliùs viuēt ampliꝰ in futuro punientur. Addendo enim peccata peccatis, cumulant ſupplicia ſupplicijs, ēt quantū ad corpus, & quęlibet pars ſuppliciorū infernaliū maior videtur eſſe ſupplicio mortis corporalis. Item licet concupiſcētiā rei alienę ſit prohibita: tamē qui alienā rem iniuſtè vſurpat, iuſtè re ſua priuatur. Ergo à ſimili licet homicidium ſit prohibitum, tñ qui iniuſtè occidit, iuſtè occiditur. Itē cùm nemo habens mentē bene diſpoſitā, dubitet in rebus cęteris ab homine corruptiua eſſe auferenda: quare hęretici in ſolis hominibus hoc non recipiunt? Ad quod poteſt dici, ꝙ fures & alij malefici non libenter dant ſñiam contra ſeipſos, & nullus credit eis, ſi aſſerāt maleficos nō eſſe puniendos. Ita hęretici non libenter dictant ſententiā, quam vident contra ſe eſſe: imò dicunt maleficos iniuſtè occidi. Sed non eſt fides eis in hoc adhibenda. Hieron. ſuꝑ Eſaiam: Non eſt crudelis, qui crudeles iugulat, ſed crudelis patientibus eſſe videtur. Nam latro ſuſpenſus patibulo crudelē iudicem putat. Cùm hęretici ſint intrinſecus lupi rapaces. Matthęi 7. ipſi bene vellent, quòd non eſſent canes in grege domini, qui eos à grege arcerēt. Item ſi nō eſt diſtinguendū circa hoc Pręceptum, Non occides, quia Euāgelium non diſtinguit: ergo occidere, ſemper eſt mortale peccatum: ergo mortaliter peccat, qui pulicem occidit.

De æquitate, & Pietate prout Tullius & Macrobius eam diffiniunt. Pars XII.

Dicto de obedientia quę eſt reſpectu ſuperioris, & diſciplina, quę eſt reſpectu inferioris, dicendum eſt de ęquitate, quæ eſt reſpectu paris. Et eſt æquitas amor æqualitatis in his, in quibus debet eſſe æqualitas. Aequalitas virtus eſt valde rara. Ideò poteſt dici ſemita. Prou. 4. Ducam te ꝑ ſemitas æquitatis. Hāc ſemitam tenet vera ſapiētia. Prou. 8. Meū eſt conſiliū & æquitas. Et notandū, ꝙ ęquitas multū valet ad ſpiritualis ædificij firmitatē. Sicut ædificiū corporale firmū eſt ſi habeat lapides æqualiter diſpoſitos: ſi verò ſint lapides inæqualiter diſpoſiti, minatur ruinam. Sic cōgregatio vbi ęquitas ſeruatur, ſtabilis eſt: vbi verò deeſt æquitas, ſtare non poteſt. In Pſal. Mirabile templū tuū in æqtate. Itē æquitas facit ad corporis myſtici decorē & ſanitatem. Sicut in cor

pore humano inæqualitas mem brorũ quæ debẽt eſſe æqualia, facit deformitatẽ, & cùm mittuntur humores inæqualiter ad mẽbra, ad quæ ęqualiter debent mitti, inducunt infirmitatẽ: Ita in cõgregatione inęqualitas magnã facit indecentiã, & in his qui abundant ea, quibus alij indigent, generat ſuperbiam quaſi quoddã apoſtema, vel aliã infirmitatẽ. Virtus æquitatis valde neceſſaria eſt his, qui ſunt in aliqua ſocietate. Si.n. hæc virt⁹ deſit, volũt eſſe dñi, qui debuerũt eſſe ſocij, & ſup alios ſe exaltant, volentes ſe præ cæteris honorari: vel ſe cũ grauamine aliorũ dilatant, volẽtes abundãter habere ea, quibus alij indigent. Sen. in lib. de Beneficijs. Quidã, cùm illi ob virtutẽ, & rempublicam bene geſtam, tantũ agri ſibi decerneretur, quantũ arando vna die circumire poſſet, Non eſt, inquit, opus eo ciue, cui opus ſit plus, quàm vni ciui. Et ſubdit: Quanto maioris viri putas reſpuiſſe munus, quàm meruiſſe? Multi enim fines alij abſtulerunt, ſibi nemo conſtituit. De quibuſdam congregationibus verum eſt illud Eſa. 59. Aequitas non potuit ingredi. Et inuenitur in eis quod dicitur vulgariter, ꝙ licèt omnes ſint fratres, tñ non oẽs ſcutellæ ſunt ſorores. Econtrario de filio Dei facto fratre noſtro dicitur Hebr. 3. quòd debuit per omnia aſſimilari fratribus, vt miſericors fieret. Et notabiliter dicitur, Vt miſericors fieret. Qui.n. abundãter habent, neſciunt per experientiam, quid ſit indigentia, nec cõpatiuntur ſocijs indigẽtibus. Itẽ æquitas valde neceſſaria eſt diſpenſatoribus. Si.n. deſit hæc virtus, dant abundanter propinquis & familiaribus, quod dandũ fuit indigẽtibus, & paſcunt oculos diuitũ de his, quæ ſubtrahunt neceſſitati pauperũ. Gen. 4. ſm quandã literã: Nonne ſi rectè offeras, nõ autem rectè diuidas, peccaſti? diſpẽſatores etiam qñ bonis dant, ſi pp gratiã vel conſanguinitatem nõ rectè diuidunt, peccant. Bern. Clamãt nudi, clamant famelici, & cõquerũtur. Et ponit verba cõquerentium: Nobis fame & frigore miſerabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria in perticis extenſa, vel plicata in mãticis? Noſtrũ eſt, quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, qđ inaniter expenditis. Idem loquẽs de eccleſia malignantiũ. De ſumptibus, inquit, egenorũ ſeruit oculis diuitũ: inueniunt curioſi, quo delectentur, & nõ inueniunt miſeri, quo ſuſtentẽtur. Item neceſſaria eſt valde virtus æquitatis mercatoribus, vt in põderibus & menſuris nihil iniquũ faciãt, Leuit. 18. Statera iuſta, & æqua ſint põdera, iuſtus modius, æquuſq; ſextari⁹. Prou. 11. Statera doloſa, abominatio eſt apud Deũ, & põdus ęquũ, volũtas ei⁹. Itẽ neceſſaria ẽ valde iudicibus, vt ſine acceptione

ptione perſonæ inter partes contrarias æqualitatē ſeruent. Deut. 24. Aequū iudiciū ſit inter vos, ſiue peregrinus, ſiue ciuis peccauerit: quia ego dominus veſter. Sicut Deus nō eſt acceptor perſonarū, Actu. 10. ita vult ꝙ iudices qui iudicādo vices eius agūt, nō ſint acceptores perſonarum. Iac. 2. Fratres mei, nolite in perſonarum acceptione habere fidem domini noſtri Ieſu Chriſti.

¶*De Pietate.*

SEQVITVR de Pietate prout Tullius & Macrobius de hac loquūtur. Eſt autē Pietas, vt ait Tullius, per quam ſanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus. Ad pietatem ſic ſumptā ipſa natura hominē incitat. De amore parentum, require in tractatu de Charitate. De honore verò parentibus exhibendo, require in tractatu de Superbia, capit. de peccato irreuerentiæ. Et notandum, ꝙ cùm patria principium generationis dicatur eſſe, ſecundum Philoſophū quemadmodū & pater, beneuoli patriæ amandi ſunt, & honorandi: ſic maleuoli patriæ odioſi ſunt & deteſtandi, vt legitur 2. Macha. 5. de Iaſone, qui factus eſt omnibus odioſus, vt refuga legum, & execrabilis, vt patriæ, & ciuium hoſtis.

De Gratia prout Tullius de ea loquitur: & quæ ſint cauenda danti vel accipienti beneficia, & de vindicatione. Pars XIII.

GRatiam Tullius ſic deſcribit: Gratia eſt, in qua amicitiarū & officiorū alterius memoria, & remunerādi voluntas cōtinetur. Hæc virtus valde neceſſaria eſt. Nullū.n. officiū in referenda gratia magis eſt neceſſariū. Ingratitudinē, quæ eſt gratiæ contraria, enumerat Apoſtolus 2. ad Tim. 3. inter magna mala quæ erunt nouiſſimis temporibus, dicens: Hoc ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tēpora periculoſa, & erunt hoïes ſeipſos amātes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus inobediētes, ingrati. ¶Si volueris gratus eſſe, primò caue, ne obliuiſcaris beneficij. Sene. 3. lib. de beneficijs. Ingratus eſt, qui beneficium ſe accepiſſe negat, quod accepit: ingratus eſt, qui diſſimulat, ingratus eſt, qui non reddit: ingratiſſimus omniū, qui oblitus eſt. Illi enim ſi non ſoluunt, tñ debent, & extat apud illos veſtigiū meritorū intra conſcientiam incluſorū. Et aliquādo conuerti ad referēdam gratiam, aliqua cauſa poſſunt, ſi illos pudor admouerit, ſi facilis occaſio inuitauerit. Hic nunquā fieri gratus poteſt, cui beneficium totum elapſum eſt. Apparet illum non ſæpe de reddendo cogitaſſe, cui obrepſit obliuio. Nunquā voluit eſſe gratus, qui beneficium tam longe proiecit, vt extra cōſpectū ſuū poneret. Quicquid frequēs cogitatio exercet, aut reuocat memoriæ, nūquam ſubducitur,

quæ nihil perdit,niſi ad quod nō ſæpe reſpexit. Secundò caue ne ad beneficiū impendendum per iniuriā accedas.Sene.5.lib. de beneficijs, Ingratis & repudiātibus beneficia,nō quia nolunt, ſed ne debeant, ſimiles ſunt ex diuerſo nimis grati,qui aliquid incōmodi precari ſolent his,quibus obligati ſunt, vt probent affectū beneficiorū memorē:quorum animus ſimilis eſt prauo amore flagrantibus,qui amicæ ſuæ optant exiliū, vt deſertā fugientemque comitētur:optant inopiā,vt magis deſideranti donent: optant morbū,vt aſſideant:& quicquid inimicus optaret, amātes vouēt. Ferè idē exitus eſt, odij & amoris inſani.Idē: Nequitia eſt,vt extrahas,mergere,euertere,vt ſuſcites,vt emittas,includere.Non eſt beneficium, iniuriæ finis,nec vnquā id detraxiſſe, meritū eſt, qđ ipſe, qui detraxit, intulerat.Non vulneres me,malo, q̄ ſanes.Potes inire gratiā, ſi quia vulneratus ſum, ſanas,nō, ſi vulneres,vt ſanādus ſim.¶Tertiò,caue ne nimis feſtines oſtēdere te gratum. Sen.5.lib.de Benefi.Ante oīa diſcamus beneficia debere. Nemo libenter reddit qđ inuitus debet: & qđ apud ſe eſſe nō vult, onus iudicat eſſe,non munus.Idem in eodem:Pœnitet accepti beneficij, quē nondum redditi piget. Non minoris eſt animi, debere, q̄ dare:eo ꝙ operoſius hoc,quā illud, quo maiori diligentia cuſtodiūtur,q̄ dantur,accepta.Idē:Aequè delinquit, qui ad ferēdum gratiā ſuo ceſſat tpe, q̄ qui alieno properat.Idē Sene. Reijciendi ſignū eſt protinùs aliud munus remittere,& munus munere expugnare.Qui nimis citò cupit ſoluere, inuitus debet: & qui inuitus debet, ingratus eſt.¶Quartò, caue ne clàm gratiā referas. Ingratus eſt enim,q remotis arbitris,gratias agit, vt ait Sene.2.lib.de beneficijs.Et notandū,ꝙ beneficiū benignè accipiendū eſt, licet etiā ſit modicum. Si benignè accipis, retuliſti gratiā, ſed non ſolutū reputas.Sen. Qui beneficium dat, vult excipi gratè:habet quod voluit,ſi bene acceptū eſt.Idē: Voluntati voluntate ſatisfacimus, rem rei debemus. Beneficiū verò rei duplex eſt, ſcilicet pecuniæ & operæ.Beneficium operæ ſplendidius eſt: hoc enim ex virtute depromitur, alterū verò ex arca. Cùm beneficium pecuniæ datur, materia exhaurit, vt quo in plures vſus ſis, eo minus in multos vti poſſis: beneficiū verò operæ, cōſuetudine benefaciēdi, paratiores & exercitatiores facit.Dum Macedonū fauorem pecuniæ largitione captaret Alexāder, ſcripſit ad eum pater hæc verba. Quis error in iſtā ſpem te induxit,vt eos tibi fideles putares,quos pecunia corrupiſſes? ac tu id agis,vt Macedones te nō regem, ſed miniſtrū, & donatorē putarent. Fit enim deterior qui accipit,

accipit, atq; ad idẽ ſemper expectãdũ paratior. Nõ tñ hoc genus benignitatis omninò repudiãdũ eſt: nam ſæpè idoneis hominib' indigentibus de re familiari, impartiendum eſt, ſed diligenter & moderatè. Multi.n.patrimonia effuderunt,inconſultè largiendo. Nihil autem ſtultius eſt, quàm curare,vt diutius facere non poſſis,quod libenter facias. Sequuntur etiam largitores rapinæ:cùm enim dando, egere cęperint alienis bonis manus inferre coguntur,& maiora odia eorũ aſſequũtur,quibus ademerunt,quàm fauores eorum, quibus dederunt.

¶*Quæ ſint cauenda danti beneficia.*

ET notãdũ,ꝙ in dando beneficiũ,primò, cauẽda eſt durities. Senc. Non quid detur,refert,aut quid fiat,ſed qua mente.Regum æquauit opes animos, q̃ exiguũ tribuit,ſed libenter, q̃ paupertatis ſuæ oblitus eſt, dũ in eam reſpicit,q̃ nõ iuuãdi tantũ voluntatẽ habuit,ſed cupiditatẽ, qui accipere ſe putauit,cum daret.Idem: Multò gratius venit, qđ facili, q̃ qđ plena manu datur.Idem: Nemo libẽter debet,qđ non accepit, ſed qđ expreſſit. ¶Secundò, dilatio.Sene.in lib.de benefi. Errat,ſi quis ſperat reſpõſurũ ſibi, quem dilatione laſſauit, expectatione torſit. Eodem animo beneficiũ debetur,quo datur. Idem: Qui tarde fecit,diu noluit. Cùm ita à natura cõparatũ ſit, vt altiùs iniuriæ,quàm merita deſcẽdant, & illa citò defluant, has tenax memoria cuſtodiat: quid expectat, qui offendit,dum obligat? Satis aduerſus illum gratus eſt,ſi quis beneficio eius ignoſcit. Idem 2. lib. Cùm homini probo ad rogandum os ſuffunditur rubore, qui hoc tormentum remittit,munus ſuũ multiplicat.Grauiſſimis viris nulla res cariùs conſtat, quàm quæ precibus empta eſt. Moleſtũ verbũ eſt,oneroſum,& demiſſo vultu dicendum, rogo. Nihil æquè amarũ,quàm diu in ſpe pendere.Aequiore animo q̃dam ferunt præcidi ſpem ſuam, quàm trahi.Idẽ: Verũ eſt,tãtum te gratiæ demere, quantũ moræ adijcis.Idem: Quẽadmodũ acerbiſſima crudelitas eſt, quæ trahit pęnã, & miſericordiæ genus eſt, citò occidere:ita maioris eſt muneris gratia, quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat, & propriũ eſt libenter facientis, citò facere. ¶Tertiò,ne beneficiũ quod das,ei, cui datur, vel alij obſit. Ea vtamur liberalitate,quæ proſit amicis, noceat nemini. Seneca 2.lib. de benefic. Quemadmodũ pulcherrimũ eſt opus,inuitos nolenteſq; ſeruare: ita rogantibus peſtifera largiri, blandum & affabile odium eſt. Pecuniã non dabo, quam numerandam adulteræ ſciam,ne in ſocietate turpis facti, aut cõſilij inueniar.Idẽ: Quid turpius,quàm (quod euenit frequentiſſimè) vt nihil interſit inter odium & bene-

neficium? ¶ Quartò, ne beneficiū maius ſit facultate tua. Sene. Cùm ſummæ amicitiæ ſit, amicū ſibi æquare, vtriq; ſimul cōſulendū eſt. Dabo egenti, ſed vt ipſe nō egeā. Succurrā perituro, ſed vt ipſe nō pereā. ¶ Quintò, cauēda eſt exprobratio. Seneca: Hæc beneficij inter duos lex eſt: alter ſtatim obliuiſci debet dati, alter memor eſſe accepti. ¶ Sextò, malitioſa aſtutia inficiendi. Dixit Antigonus Cynico petenti talentū, Plus eſſe, q̄ Cynicus debeat petere. Petēti verò nummū, reſpondit, Minus eſſe, q̄ regē oporteat dare. Ecce malitioſe negabat: nā poſſet dare talentū, quia ipſe rex erat: vel nummum, q̄a ille Cynicus. Econtrario Alexander nihil animo niſi grande cōcipiēs, cuidā vrbē donabat: & cū ille refugiſſet munus, dicēs illud nō couenire ſuę fortunæ: Nō quęro, inquit, quid te accipere deceat, ſed quid me dare. ¶ Septimò, cauendū, de ingrato querelā facere. Meliorem facies ingratū, ferēdo, peiorē, coquerendo. Nemo id eſſe, qđ iam videtur, timet, deprehenſo pudor emittitur. Sene. Ingratus eſt aduerſus vnū beneficium, aduerſus alterū nō erit, duorū oblitus eſt, tertiū in eorū quæ exciderāt, memoriam reducet. Quæ ratio eſt, exacerbare eū in quē magna cōtuleris, vt ex amico fiat inimicꝰ? Seneca: Si Deū imitaris, da etiā ingratis: nam & ſceleratis ſol oritur. Idem: Ego beneficio meo, cū darē, vſus ſum: nec ideo pigriùs dabo, ſed diligentiùs: quod in hoc perdidi, ab alijs recipiam, ſed huic ipſi beneficium dabo. Beneficio igitur tāquam bonus agricola, cura cultuque ſterilitatem ſoli vincens. Non eſt magni animi, beneficiū dare & perdere, ſed eſt magni animi, perdere & dare. Idem 5. libro de Beneficijs: Propoſitum eſt optimi uiri & ingentis animi, tandiu ferre ingratum, donec fecerit gratum.

¶*De vendicatione.*

SEQVITVR de Vindicatione, quā ſic deſcribit Tullius: Vindicatio eſt, per quam uis, aut iniuria & omnino omne quod obfuturū eſt, defendendo & vlciſcendo propulſatur. Hæc virtus maximè neceſſaria eſt habenti poteſtatē ſecularē. Rom. 13. Dei miniſter eſt, vindex in irā ei, qui malo facit. 1. Pet. 2. Subiecti eſto te omni humanæ creaturæ propter Deū, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tanquā ab eo miſſis ad vindictā malefactorū.

De miſericordia, PARS XIIII. *quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.*

De ordine dicendorum de Miſericordia, & de deſcriptionibus eiuſdem. Cap. I.

SEquitur de Miſericordia, de qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur eius deſcriptiones. Secundò, eius cōmendationes. Tertio, quædam meditationes, quæ miſericordiam iuuant. Quartò,

Quartò, diuiſiones pertinentes ad miſericordiã. Quintò, dicetur de quo ſit facienda eleemoſyna. Septimò, quomodo facienda. ¶Circa primum, notandũ, ꝙ miſericordia ſic deſcribitur: Miſericordia, eſt virtus per quã animus ſuper calamitate afflictorum mouetur. Damaſcenus verò dicit, ꝙ miſericordia eſt triſtitia in alienis malis. Iſid. 9. lib. Etymol. dicit ꝙ miſericors à compatiẽdo alienæ miſeriæ, vocabulum eſt ſortitus: & hinc appellata eſt miſericordia, quòd miſerum cor faciat, dolens de aliena miſeria.

De commendatione Miſericordiæ.
Cap. II.

Miſericordiam commendat nobis & natura, & Sacra ſcriptura. Natura multipliciter. ¶Primò, naturali compaſſione q̃ habent membra vnius corporis adinuicẽ. 1. Corinthiorũ 12. Si q̃d patitur vnum membrum, cõpatiuntur omnia membra. ¶Secũdò, naturali pietate quã videnẽ habere animalia eiuſdem ſpeciei adinuicẽ. Dicitur enim in lib. de natura animalium, quòd nõ eſt auium vnius ſpeciei, vt ſe comedant. Itẽ ꝙ mortua equa, pullũ eius relictũ alia ſuſcipit nutriendum. ¶Tertiò, pietas quæ vr̃ eſſe animaliũ etiã irrationabiliũ ad res alterius ſpeciei. Dicũtur enim leones ad uiam reducere aberrãtes, & parcere hominibus ꝓſtratis corã ſe, & animalibus infirmioribus, quàm ipſi ſint, niſi neceſſitas famis ad aliud eos coegerit. Item multis experimentis cõpertũ eſt, quòd lupi vel lupæ paruulos derelictos, & à matribus expoſitos ab alijs beſtijs defendunt & etiam nutriunt. ¶Scriptura commendat nobis miſericordiam multiplici admonitione. Deuter. 15. Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. In eodem: Non contrahes manum ſed aperies eã pauperi. Itẽ: Præcipio tibi, vt aperias manum tuã fratri tuo egeno & pauperi. Tob. 4. Noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Eccle. 9. Oleũ de capite tuo nõ deficiat id eſt, miſericordia de corde. Eccl. 29. Fœnerare proximo tuo in tẽpore neceſſitatis illius. In eodẽ. Propter mandatum, aſſume pauperẽ. Eiuſdem 7. Pauperi porrige manũ tuã. In eodẽ: Exorare & facere eleemoſynã ne deſpicias. Eiuſdẽ 29. Pone theſaurum tuũ in præceptis Altiſſimi, & proderit tibi magis, quàm aurum. Zachar. 7. Miſericordiam & miſerationes facite vnuſquiſq; cũ fratre ſuo. Matth. 19. Si vis perfectus eſſe &c. Lucæ 6. Eſtote miſericordes. In eodẽ: Oĩ petẽti te, tribue, Itẽ: Date, & dabit̃ vobis. Eiuſdẽ 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynã, & ecce omnia ſunt munda vobis. Item 12. Vẽdite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. In eodẽ: Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum in-

deficiētem in cælis. Eiuſdem 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis,&c.2.Corinthiorū 8.Veſtra abūdantia illorum inopiam ſuppleat.Ephe.4.Eſtote inuicem benigni, miſericordes.1. Petr.3.Eſtote compatientes,fraternitatis amatores, miſericordes.2.Petr.1.Miniſtrate in pietate fraternitatis amorē.Item miſericordiam commēdat & creator & creatura.Creator,dum exēplo ſuo ad miſericordiā nos monet, miſerationes.n.eius ſup om nia opera eius, vt dicitur in Pſal. Item miſericordia eius plena eſt terra.Ioel.2. Benignus & miſericors eſt,patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Eius proprium eſt miſereri ſemper,& parcere.Lucæ 6. Eſto te miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt.Barlaam: Maximam poteſtatem accipiens,datorē poteſtatis iuxta poſſibilitatē ſuā debet imitari,in hoc aūt Deū maximè imitabitur, ſi nihil iudicauerit, quàm miſereri, pretioſius. Creatura commēdat nobis miſericordiam, dum viri ſancti exēplo ſuo ad eam nos monent. Inter exempla verò ſanctorum maximè nos monet ad miſericordiam exemplum Chriſti hominis: miſericordia ſeu pietas crux aurea fuit,quā Chriſtus portauit, quæ videtur fuiſſe acerbioris ſupplicij,quàm crux exterior, ſi magnitudo amoris,quo nos diligebat, attendatur. Sicut enim non fuit amor, ſicut amor eius: ſic non videtur fuiſſe dolor,ſicut dolor eius.Dolor(inquam) compaſſionis.Thren.1. Videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus: miſericordia filium Dei de cælo depoſuit,& corpore induit. iuxta verbum Aug. Ipſa etiā pro redemptione pauperum, eum vendidit.Aug.Redemit venditus, viuificauit occiſus, honorauit iniuriatus, miſericordia eū vſque ad pedum noſtrorū ablutionem humiliauit.Item eū,vt clypeū, nobis oppoſuit, vt ſcilicet ictū ſuſtineret, quē Deus pater humano generi minabatur. Tūc impletū eſt illud,Scapulis ſuis obumbrabit tibi.Et illud:Scuto circūdabit te veritas eius.Item illud Sapientiæ 5.Dextera ſua teget eos. Dextera Dei patris,Filius eſt.Tunc exaudita eſt oratio illa, Cuſtodi nos dñe, vt pupillam oculi.Pupilla oculi manus oppoſitione cuſtoditur,vt manus ictū ſuſcipiat, quem pupilla ſuſceptura erat.Miſericordia eum fideiuſſorem pro hominibus poſuit morti adiudicatis.Eccleſ.29.Gratiam fideiuſſoris ne obliuiſcaris:animā enim ſuam poſuit pro te. ¶Ad commendationem etiam Miſericordiæ facit, quòd ipſa ſuper omnia Deo placet, & Diabolo diſplicet,& homini prodeſt. ¶Primū oſtenditur diuerſis teſtimonijs ſcripturæ. Auguſtinus: Non eſt quod ita faciat Deo amabiles,vt pietas.In Pſalm. Diligite miſericordiam

cordiam & iudicium . Prou. 21. Facere miſericordiam & iudiciũ magis placet Deo , q̃ victimæ. Oſeę 6.Miſericordiam volui, & nõ ſacrificium.Matth. 9. Diſcite quid eſt,Miſericordiã volo,& nõ ſacrificium.Ratio, quare miſericordia tm̃ Deo placet, hæc eſt, quia Deo maximè aſſimilatur, vt priùs oſtẽſum eſt.Eccleſia.13. Omne animal diligit ſimile ſibi. Miſericordia vnguẽtum eſt,quo vngit Chriſtus,& maximè quãtum ad membra illa,quæ maximè vnctione indigent, ſcilicet quantum ad pedes. Quod figuratum eſt in hoc, ꝙ Magdalena vnxit pedes eius.Lucæ 7.Bernardus:Bonum eſt vnguentum cõtritionis, quod de recordatione peccatorum conficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei. Porrò vtrunque vincit vnctio pietatis. Miſericordiam Chriſtus ſpecialiter conſuluit.Matthæi 19 Si vis perfectus eſſe &c. Illã vltimum remedium poſuit.Lucæ 11. Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, &c. Receſſurus etiam ab apoſtolis ſuis, miſericordiam illis commẽdare in pedum ablutione voluit. Ioan. 13. Sicut enim facto illo iuxta hiſtoriam,commendauit nobis humilitatem : ita ſecũdum myſteriũ, commendauit nobis pietatem . Aqua enim in pelui,eſt pietas in corde . Ipſe etiam in die iudicij de operibus miſericordiæ ſpecialiter diſceptabit. Matthæi 25. Miſericordia diabolo maximè diſplicet, cùm per eã maximè vincatur.Vnde ſuper illud Pſal. Miſericordia mea & refugiũ meũ. dicit gloſſ. De nullo ſic vincitur inimicus diabolus, ſicut de miſericordia.Cùm diabolus in multis reſpectu hominis excellat:in hoc tamen, ꝙ miſericordiã non habet,homo ei præcellit.Ipſe crudelis eſt,& non miſerebitur.Iere.6. Miſericordia homini maximè ꝓdeſt.1.Timot.4.Exercitatio corporis ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis eſt. Quàm vtilis ſit pietas ſeu miſericordia homini, manifeſtũ fiet, ſi multiplicem effectũ eius oſtendamus.¶Notandũ ergò, ꝙ miſericordia peccato obſtat. Eccleſia. 4.Ignem ardẽtẽ extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.In multa peccata caderet peccator,à quibus eleemoſynæ, quas facit, eum cuſtodiunt.Item ſpatiũ pœnitentiæ homini impetrat.Vnde dicitur promiſſionem habere vitæ quæ nunc eſt, & futuræ.1.ad Timot. 4. vbi dicit gloſ. Si quis miſericordiam ſequitur, ſi lubricũ carnis patiatur, vapulabit quidem,ſed non peribit. Quod non eſt intelligendum de illo, qui propter fiduciam quam habet in eleemoſynis, quas facit, peccat. Tali enim dicitur ad Rom.2.An ignoras,quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adduxit?Tu autem ſecũdùm duritiam tuam &

cor impœnitens theſaurizas tibi iram. Itē bona temporalia multiplicat. Gregor. in dialog. Terrenę ſubſtantiæ per hoc, quòd pauperibus diſtribuuntur, multiplicantur. Bonifacius duodecim aureos accepit de ciſta nepotis Conſtātini presbyteri, & dedit pauperib⁹, quos ille acceperat de equo ſuo vendito: qui cùm reuerſus audiſſet ciſtam ſuam fractam, iratus eſt in epiſcopum. Et epiſcopus ingreſſus eccleſiam, rogauit vt Dominus daret ei aliquid, quo mitigaret furorē presbyteri, & inuenit ſtatim in ſinu ſuo duodecim aureos fulgentes, quos dedit, & dixit ei: Scito, quia poſt mortem meā epiſcopus nō eris huius loci. Ille enim collegerat illos aureos pro acquirendo epiſcopatu poſt mortē eius. Idē Bonifacius cùm eſſet puer, omne triticū matris ſuæ expendit in vſus pauperum, quòd cùm mater horreum ingreſſa perpendiſſet, cępit eum increpare, & ſe ipſam pugno cædere in facie. Sed oratione facta à Bonifacio, ſtatim horreum plenū inuentū eſt. Quo viſo, mater cępit eum vrgere vt daret, quia ita celeriter poſſet, quæ petiſſet, accipere. Lucæ 6. Date, & dabitur vobis. Prouerb. 11. Alij diuidūt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Eiuſdem 28. Qui dat pauperi, non indegebit: qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam. 3. Reg. 18. Illi viduæ, quæ Eliam pauit, farina & oleū non defecerunt. Ratio huius poteſt eſſe: quia homo miſericors fideliter diſpēſat pauca bona ſibi cōmiſſa, & ideo meritò ſup̱ multa conſtituitur. Matt. 15. Itē Deū placat. Prouerbiorū 21. Munus abſconditū extinguit iras: & donū in ſinu indignationem maximam. Gen. 32. Placabo eū muneribus, quæ præcedunt. Tob. 3. dicitur de eleemoſyna, quod ipſa eſt, quæ purgat peccata. Eſa. 58. Si effuderis eſurienti animā tuā, & animā afflictā repleueris: orietur in tenebris lux tua. Lux, inquam, gratiæ. Miſericordia à ſeruitute diaboli liberat. Eſa. 10. Cōputreſcet iugū à facie olei. Oleū dicitur miſericordia: quia ſicut oleū cæteris liquoribus ſupernatat, ſic opus miſericordiæ præcellit reſpectu aliorum operum. Miſericordia à morte ſpirituali ſuſcitari facit. Sicut Dorcas plena operibus bonis & eleemoſynis, quas faciebat, meruit corporaliter ſuſcitari. Act. 9. Miſericordia meretur à Domino viſitari. Sicut legitur de Cornelio, Actuū 10. Erat Cornelius eleemoſynas multas faciens plebi, & ait angelus ei: Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Domini. Contra peccata nihil tantum videtur valere, quantū miſericordia. Vnde ſuper Mat. 12. Extende manū tuam, & extendit, & reſtituta eſt ſanitati. dicit gloſſ. Nihil plus

valet curationi, quàm eleemoſy
narũ largitas. Et ſubditur : Fru-
ſtrà pro peccatis rogaturus, ma-
nus ad Deũ expendit, qui has ad
pauperes pro poſſe nõ extendit.
Itẽ gratiã conſeruat.Eccl.29.Di-
citur de eleemoſyna: Gratiã eius
quaſi pupillã conſeruabit. Itẽ ho
ſtem impugnat. In eodẽ : Super
ſcutũ & ſuper lanceam aduerſus
inimicũ tuũ pro te pugnabit. Itẽ
quæ petit à Deo,impetrat. Eccle.
29.Conclude eleemoſynam in ſi
nu pauperis, & hæc exorabit pro
te.Eſa. 58. Frange eſurienti panẽ
tuum,&c.Et ſubditur: Tũc inuo
cabis, & dñs exaudiet: & clama-
bis,& dicet,Ecce adſum:quia mi
ſericors ſum dñs Deus tuus.Miſe
ricordia multum poteſt erga
Deum.Ipſa videtur Dei ſenten-
tias reuocare, vt in Niniue.Ionæ
3.Et Achab 3.Reg. 21. Legitur
etiam 10.Iudicum:Non addam,
inquit dñs, vt liberem uos. Et
pòſt legitur:Doluit dñs ſuper mi
ſerijs eorum. Hæc luctatur cum
dño, vt Iacob luctatus eſt cũ an-
gelo.Gene.32. Et Sap.18.legitur
de Aaron, ꝙ reſiſtit iræ.Gregor.
Iræ Dei tunc reſiſtitur, quando
ipſemet, qui iraſcitur, opitula-
tur. Miſericordia dicitur Deum
vincere quodammodo. Vnde di
cit eccleſia,Quæ te vincit clemen
tia,vt ferres noſtra crimina? Di-
citur etiam , peccata noſtra de
eius memoria delere.In Pſalm.
Omnes iniquitates meas dele.
Ezech.18. Si impius egerit pœni
tẽtiam ab omnibus peccatis ſuis,
quæ operatus eſt &c.omniũ ini-
quitatũ eius , quas operatus eſt,
non recordabor . Miſericordia
Deo fœneratur.Prouerb.19.Fœ
neratur domino , qui miſeretur
pauperis.Eiuſdem 22. Qui acci-
pit mutuum,ſeruus eſt fœneran
tis. Eſt ergo Deus quaſi in pote-
ſtate hominis perfectè miſericor
dis,ſicuti ſeruus in poteſtate do-
mini, & ille qui mutuum acce-
pit, in poteſtate fœneratoris.
Item miſericordia non ſolum po
teſt in terra,ſed in cælo.Ipſa cæ-
lũ inclinauit.Iſta inclinatio ma-
nifeſtata eſt ex hoc, ꝙ breuior
eſt nunc via in cælum, quàm eſ-
ſe ſolebat.Adam per multa mil-
lia annorũ vix peruenit illuc,mo
dò verò vna hora quandoq; per
uenitur. Item miſericordia oſtiũ
cæli:Chriſtũ ſcilicet, qui dicit Io.
10.Ego ſum oſtium:fregit in die
Paraſceues, & fecit volare quaſi
in duo fruſta: ſcilicet corpus &
animam:& ſic pauperibus cæle-
ſtem ingreſſum patefecit. Ipſa
viam paradiſi dilatat.Prouer.18.
Donum hominis dilatat viam
eius,& ante principes ſpatium ei
facit. Item miſericordia hominẽ
filium Dei efficit, Eccleſiaſt.4.
Eſto pupillis miſericors, vt pa-
ter, & pro viro matri eorum : &
eris tu velut filius Altiſſimi, filiꝰ
obediẽs, & miſerebitũ tui magis,
quàm mater . Miſericordia Deũ
ſuum efficit. Hebræo.13.Benefi-
centiæ & communionis nolite
obliui-

obliuiſci. Talibus.n.hoſtijs promeretur Deus. Ipſa ſpecialiter honorat Deũ,pp eũ pauperibus ſua tribuendo. Prou.14. Honorat dñm qui miſeretur pauperis, ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Itẽ miſericordia à pœna pro peccatis debita hominem abſoluit. Prou.13. Redẽptio animæ viri, diuitiæ ſuæ. Dan.4. Peccata tua eleemoſynis redime. 4. Reg.4. Pauper mulier oleo ſibi multiplicato ſoluit creditori ſuo. Itẽ miſericordia amicos & adiutores ſibi multiplicat. Ipſa pauperes facit ſtipendiarios ſuos. Greg. Pauperes non ſunt contemnendi, vt egeni, ſed exorandi, vt patroni Luc.16. Facite vobis amicos e mammona iniquitatis. Prou.22. Victoriã & honorẽ acquiret, qui dat munera. Itẽ miſericordia hominẽ in bono roborat. Eccle.3. de dante eleemoſynã: In tẽpore caſus ſui inueniet firmamẽtũ. Item miſericordia homini benedici facit. Vnde eleemoſyna vocatur benedictio. 2. ad Corin. 9. Homini miſericordi benedicit Deus. Deut.15. Omnino indigẽs & mendicus non erit inter vos, vt benedicat tibi Deus. Benedicit etiam ei populus. Prou. 19. Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur. Deut.33. Benedictus filius Aſer, ſit placens fratribus, & tingat in oleo pedem ſuum. Hæc tria concomitantur ſe, tingere in oleo pedem affectus, eſſe benedictum, & placentem hominibus. Ruth 2. Sit benedictus, qui miſertus eſt tui. Miſericordi etiam benedicit pauper, qui ab eo recipit eleemoſynam. Iob cap.29. Benedictio perituri ſuper me veniebat. Itẽ miſericordia morienti ſocietatem facit. Ambroſius: Non ſunt bona hominis, quæ ſecum ferre non poteſt. Sola miſericordia comes eſt defunctorum. Ipſa etiam animam in infernũ ire non permittit. Tob. 12. dicitur de eleemoſyna, quòd à morte liberat, & nõ patietur animas ire in tenebras. Ipſa etiam in iudicio liberat & regnum accipit. Tob.12. dicitur de eleemoſyna, quòd facit inuenire vitam æternam. In Pſalm. Iucundus homo, qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio. Ibi ſpecialiter fiet diſceptatio de operibus miſericordiæ. Matt.25. Venite benedicti Patris mei, percipite, &c. Eſuriui enim, & dediſti mihi manducare, &c. Miſericordia filium Dei in mũdum fecit deſcendere. Eadem homines in cælum facit aſcẽdere. Ad hoc ſignandũ, Chriſtus à monte Oliueti in cælum aſcendit. In monte enim Oliueti, eminentia miſericordiæ deſignatur. Legitur etiã 3. Reg.6. quòd in ingreſſu oraculi fecit Salomon duo oſtiola de lignis oliuarũ. Quæ duo oſtiola poſſunt intelligi duæ partes miſericordiæ. Vna eſt qua compatimur miſeriæ ſpirituali. Qui perfectè miſericors eſt, iam beatus

tus reputatur certa ſpe, tandem beatus futurus in re. Miſericordes maximè de Dei miſericordia ſperare poſſunt. In Pſa. Ego ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei. In Pſal. Beatus, qui intelligit ſuper egenũ & pauperẽ. Prou. 14. Qui miſeretur pauperi, beatus erit. Mat. 5. Beati miſericordes. Itẽ miſericordia loca in regno cælorum aſſignat. Eccl. 16. Oĩs miſericordia faciet vnicuiq; locum, ſm intellectũ peregrinationis illius, & ſm meritũ operũ illius. Miſericordia eſt negotiatrix prudentiſſima. Matt. 15. Prudẽtes virgines acceperunt oleũ in vaſis ſuis. Qui verè prudens eſt, oleũ pietatis vult habere in corde ſuo, ſine quo nõ habetur ignis charitatis. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrẽ ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Iac. 3. Sapientia, quę deſurſum eſt, plena eſt miſericordia. Negotiationẽ miſericordiæ ſpecialiter conſuluit filius Dei. Matt. 10. Vade, & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus. Voluit Paulus vt Timotheus hanc negotiationẽ præciperet his, quos habebat regere. 1. ad Timot. 6. Diuitibus huius ſeculi præcipè facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundãentum bonum in futurum. ¶ Miſericordia in negotiatione videtur Deum circumuenire, dum pro luto temporaliũ, ęternas diuitias recipit. Oſee 11. Circumuenit me in negotiatione Ephraim. Augu. Præbe tectum, & accipies cælum. ¶ Miſericordia calicem frigidæ aquæ proximo tribuit, & torrentẽ voluptatis æternæ recipit. Ipſa terram in cælum comutat, hæc eſt commutatio dextrę excelſi. ¶ Miſericordia hominem periculosè oneram vtiliter exonerat, & proximum eius iuuat. Augu. in lib. de Diſciplina Chriſtiana, loquens ad diuitem: Da, inquit, aliquid fratri tuo. Da aliquid proximo tuo. Da aliq̃d comiti tuo. Vita iſta, via eſt ſimul ambulantis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper. Sarcinã tuam cõmemoras. Pondus tuũ laudas. Et quod grauius eſt, conſtrinxiſti ad te ſarcinam tuam, iam non potes porrigere manum. Onerate, ligate, quid te iactas? quid te laudas? Solue vincula colli tui. Minue de ſarcina tua. Da comiti, & illũ adiuuas, & te releuas. ¶ Miſericordia vnde dare videtur, potius accipit. Vnde Auguſt. Reminiſcere, inquit, non ſolùm quid des, ſed quid accipias. Panis quẽ das, terra eſt, de terra in terram, vt fulciatur terra, vt reficiatur terra. Poterit itaque pauper dicere, Vide, ne plus tibi præſtẽ accipiẽdo quàm tu dando. Si enim non eſſet, qui à te acciperet, non erogares terram, & emeres cælum: contemne me, ſi nihil petis

tis ab eo, qui fecit me & te.Si.n. petiturus es, quia me exaudiſti, tibi præſtas, vt exaudiaris. Age illi gratias, qui rē tam pretioſam vili pretio te facit emere. Das qđ in tpe perit, accipis qđ manet in ęternū, vnde ſis ſocius angelorū, vnde nunquam ſitum famemq; patiaris. Et ſubdit: Nemo dicat, quia præſtet pauperi: ſibi.n.plus præſtat, quàm pauperi.¶Miſericordia, bona ſua quæ dare videtur, in ſaluo ponit, & inde theſaurum facit. Matthæi 6. Theſaurizate vobis theſauros in cælo. Et beatus Laurentius: Facultates eccleſiæ, quas requiris, manus pauperum in cæleſtes theſauros deportauerunt. Tob.4. dicitur, Da eleemoſynam. Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis. Auguſtinus: Conſiderate fratres, quàm multi ſubitò bona omnia perdiderunt, quę ſtudioſiſſimè recondebant, vel quum vno impetu hoſtili captiui ducti ſunt, vel quum eis diſcedentibus flāma ſucceſſit. O quomodo tales pœnituit: quia non audierunt domini conſilium, ſcilicet, Da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo. Audires amicum tuum cōſilium tibi dantem de theſauro tuo, & contemnis Deum conſilium dantem de corde tuo. Inuaſit hoſtis domū, nunquid inuaderet cælum? Occidit ſeruum cuſtodem, nunquid occideret dominum ſeruatorem? Qui ſunt pauperes, quibus damus, niſi delatores noſtri? Delatori tuo das, in cælum portat qđ das: an excidit tibi? Gregor. Securius diuitiæ transferuntur de patria in patriam per manus plurium, quàm per manus vnius, ſm Aug. Manus pauperum ſunt gazophylacium Chriſti. Vnde qđ in manu pauperis ponitur, in gazophylacio Chriſti mittitur, imò quòd plus eſt, in manu Dei ponitur, & ideo iam auferri non poteſt ei, qui dedit, quū non ſit, qui de manu eius poſſit eruere. Miſericordia bona terrena, quæ poſſeſſoribus ſuis ſolent eſſe noxia, vtiliter expendit. Iſidor. Hoc tm̄ habet bonum poſſeſſio præſentium rerum, ſi vitam reficiat miſerorum.¶Et notandum, quòd virtus miſericordiæ non ſolùm eſt valde vtilis, ſed etiam valde mirabilis. Ipſa de malis aliorum melioratur, de ſordibus aliorum ſanatur, de paupertate ditatur, de infirmitatibus aliorum ſanior efficitur, ipſa portat onera aliorum, implens legem Chriſti. ad Gala.6. Alter alterius onera portare, &c. Et quanto plura bona portat, tanto velociùs currit, quia ad beatitudinem feſtinantiùs tendit. Ipſa onera aliena frequenter furatur hominibus neſcientibus, dum ipſis negligentibus, peccata eorum aſſumit & portat dolendo, lugendo, orando, pro eis eleemoſynam faciendo, diſciplinis ſe affligendo. Miſericordia quanto plura

onera

onera proximi portat, tanto onerib' propriorũ peccatorũ magis ſe exonerat. Miſericordia de fœtore eorum, qui ſpiritualiter ſunt mortui, nõ morit, ſed potiùs viuificatur. Ipſa eſt, quæ colligit de ſpinis peccatorũ vuas, & de tribulis ficus. Miſericordia, mala aliena in bona conuertuntur. Duæ virtutes ſunt, quæ omnia, quæ proximi ſunt, acquirere vidẽtur, ſcilicet charitas & pietas. Charitas, bona proximi ſua facit. Gregorius: Penſent inuidi, quantum bonũ eſt charitas, quæ aliena bona ſine labore noſtro noſtra facit: pietas verò, aliena mala ſua facit. Vnde hæ duæ virtutes venientes ad iudicium de nundinis huius mundi, ditiſſimæ, quãtum ad meritum, inuenientur, & ideò abundãtiſſimè remunerabũtur. Hę duæ virtutes alæ ſunt quibus fouentur proximi bona, & portantur eius onera. Vnde ſuper illud, Sub vmbra alarum tuarum protege me. dicit Gloſſa: Miſericordia & charitas ſunt alę patris, quibus nos protegit. De his alis Matthæi 23. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodũ gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? ¶ Item miſericordia de vno obſequio duplicem habet mercedem. In pręſenti enim remuneratur & in futuro, vt prius oſtenſum eſt. Ipſa de vna ſeminatione duplicem meſſem colligit. Ipſa ſeminat in terra, & metet in cælo: ipſa conſilio domini agros aridiſſimos elegit ad ſeminandum. Lucæ. 14. Quum facis prãdium, voca pauperes, &c. Et hi vberiùs ei fructificant. ¶ Et notandum, ꝙ opus miſericordiæ ſemini comparatur. 2. ad Corinthios. 9. Qui parcè ſeminat, parcè & metet, eo quòd ſemini in multis aſſimiletur. Semen abſconditur, ſic eleemoſyna occultè danda eſt. Eccleſia. 29. Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis. Item ſemen perdi videtur, cùm ſeminando potiùs remouetur: ſic eleemoſyna quum datur, perdi videtur, ſed ſic meliùs ſeruatur. Eccleſiaſtic. 29. Perde pecuniam propter fratrem, & non abſcondas illam ſub lapide in perditionem. Iſidorus: Terrena omnia ſeruando amittimus, largiendo ſeruamus. Diu cum rebus noſtris durare non poſſumus, quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos viuentes deſerunt. Et ſuper illud Matt. 16. Qui perdit animã ſuam propter me, inueniet eam. dicit glo. Quaſi dicatur agricolæ: Si frumentum ſeruas, perdis: ſi ſeminas, renouas: ſolas, quas dederis, ſemper habebis opes. Item ſemen cum fœno reſurgit: & qui dat eleemoſynã, centuplum accipit. Vnde ſuper illud Prouer. 19. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis. dicit interlin. Centuplum accepturus. Eccleſi. 35. Retribuens Deus eſt, & ſepties reddet tibi. Semen pre-

quaſi aquæ,dilabimur in terrã,q̃ nõ reuertuntur.Lu.3.Qui habet eſcas,det nõ habẽti.Item excitamur ad ea exẽplis ſanctorum patrum. Tob.1. De facultatibꝰ ſuis eſuriẽtes alebat.Iob.31.Si comedi buccellã meã ſolus, & non comedit pupillus ex ea, &c. Humerus meus à iunctura ſua cadat,& brachiũ meum cum ſuis oſſibus conteratur.Item incitamur ad ea mercedis promiſſione.Ezech.18. Si panẽ eſurienti dederit, vita viuet.Matt.10. Qui potum dederit vni ex minimis iſtis calicẽ aquæ frigidæ tãtum in nomine diſcipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuã.Lu.14. Quum facis conuiuium,voca pauperes,debiles & claudos, & cæcos,& beatus eris,quia non habent vnde retribuant tibi. Retribuetur aũt tibi in reſurrectione iuſtorũ. Qui cibum ſine potu miniſtrãt pauperi,tale prãdium dant dño, quale conſueuit dari aſino.Itẽ qui de his,quæ habẽt ad mẽſam ſuam, nihil volunt dari pauperibus, in futuro nihil boni inuenient. Iob 20.Non remãſit de cibo eius, & propterea nihil remanebit de bonis illius.¶Sequitur de tertio opere miſericordiæ, quod eſt colligere hoſpitẽ.¶Circa quod opus,primò tangetur de his, quæ pertinent ad eius commendationem. ¶Secundò,qui hoſpites ſint maximè recipiendi. ¶ Tertio, quomodo ſint recipiendi. ¶ Circa primum,notandum, ꝙ hoſpitalitas ad ſuſceptionem gratiæ præparat. Quod figuratũ eſt in hoc, ꝙ duo diſcipuli Chriſtum cognouerunt, cùm eum ad hoſpitium inuitaſſent. Lu.vlt. quandoq; diuina cognitio infunditur alicui occaſione alicuius ſancti viri in hoſpitio recepti. Itẽ bona temporalia multiplicat: vt patet in illa vidua,quę Eliam in hoſpitio ſuo ſuſcepit: cui farina & oleum nõ defecerunt,3.Reg.17. A malo etiam temporali ſeruat: vt patet in Raab, quæ recepit nuntios filiorum Iſrael, & ideo à morte ſaluata eſt. Ioſue 6. Sola Raab meretrix viuat, &c. ad Hebræos 11. Raab meretrix non perijt cũ incredulis, excipiens exploratores cum pace. Item Deum & angelos meretur recipere,qui hoſpitalitati deſeruit. Reputatiuè ſemper Deum recipit, quum recipit aliquem nomine ipſius. Matt.1. Qui recipit vos,me recipit. Eiuſdem 10. Qui ſuſcipit vnum talẽ paruulum in nomine meo, me ſuſcipit. Item 25. Hoſpes eram, & collegiſtis me.Io.13. Qui accipit ſi quem miſero, me accipit. Perſonaliter etiam quandoq; ſuſcipit Deum. Vnde refert Greg. in homil.Euangelij quod legitur ſecundo die paſchæ, ꝙ quidam paterfamiliàs multum fuit hoſpitalis. Quadam autem die cùm peregrinos ſuſcepiſſet, & aquam daret manibus in humilitate: vnus fuit inter eos, in cuius manibus aquam fundere debuit. Et

quum reuerſus vrceum accepiſſet, eum nõ inuenit. Cumq; hoc factum apud ſe miraretur, eadẽ nocte ei dñs per viſionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, heſterno aũt die me in me metipſo ſuſcepiſti. Itẽ Gregor. in homilia illius Euangelij. Videns Ieſus ciuitatem, fleuit ſuper illã, dicẽs: Quia &c. Quidã Martyrius nomine, vitæ valde honorabilis monach⁹ fuit, q̃ ex ſuo monaſterio viſitationis gratia ad aliud monaſteriũ tendebat, cui ſpiritualis pater præerat. Pergens itaque leproſum quẽdam quem denſis vulneribus elephantinus morbus per mẽbra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad ſuũ hoſpitiũ redire & præ laſſitudine nõ valentem. In ipſo verò itinere ſe habere perhibebat hoſpitiũ, quo idem Martyrius monachus ire feſtinat. Vir autẽ Dei eiuſdẽ leproſi laſſitudinem miſertus, pallium, quo veſtiebatur, in terram protinus proiecit, & expandit, ac deſuper leproſum poſuit, eumq; ſuo pallio vndique conſtrictum ſuper humerũ leuauit, ſecumq; reuertẽs detulit. Cumque iam monaſterij foribus appropinquaret, ſpiritalis pater eiuſdem monaſterij magnis clamare vocibus cœpit, Currite, ac ianuas monaſterij citiùs aperite: quia frater Martyrius venit, Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monaſterij aditum peruenit, is qui leproſus eſſe putabatur, de collo eius exiliẽs & in ea ſpecie apparẽs qua recognoſci ab hominibus ſolet redẽptor humani generis Deus & homo Ieſus Chriſtus ad cælum, (Martyrio aſpiciente) redijt, eiq; aſcẽdẽs dixit, Martyri, tu me nõ erubuiſti ſuper terram: ergo te non erubeſcã ſuper cælos. Qui ſanctus vir mox vt eſſet monaſterium ingreſſus, ei pater monaſterij dixit, Frater Martyri, vbi eſt, quẽ portabas? Cui ille reſpondens, dixit: Ego ſi ſciuiſſem, quis eſſet, pedes eius tenuiſſem. Tunc idem Martyrius narrabat, quia cùm eum portaſſet, pondus eius minimè ſenſiſſet. Nec mirũ: quo modo pondus eius ſentire poterat, qui portantem portabat? Eccle. Species leproſi apparuit, & is qui eſt reuerẽdus ſuper omnia, videri deſpectus infra omnia dedignatus nõ eſt. Cur hoc, niſi vt nos ſenſu tardiores admoneret, quatenus quiſquis ei, qui in cælo eſt, feſtinat aſſiſtere, humiliari in terra & compati abiectis & deſpicabilibus fratribus nõ recuſet? Item Greg. in Homilia Euangelij quod legitur ſecunda die Paſchæ, Penſate fratres quanta hoſpitalitatis virtus ſit. Ad menſas veſtras Chriſtum ſuſcipite, vt vos ab eo ſuſcipi ad conuiuia ęternam valeatis. Præbete modo Chriſto peregrino hoſpitium, vt nos in iudicio nõ quaſi Peregrinos neſciat, ſed vt proprios ad regnum recipiat. Angelos etiam mere-

pro nobis? Nonne matrē propriā reliquit pro nobis? Reliquit etiā ſynagogā matrem ſuā, & inſuper animā ſuam morti expoſuit pro nobis. Ierem. 12. Reliqui domū meā, dimiſi hæreditatē meā, dedi dilectā aīam meā in manus inimicorū eius. ¶ Tertiū eſt, innocētia. Magis.n. ſolemus cōpati ei, q innocenter patitur. Quæ cauſa verè fuit in Chriſto: ipſe.n. peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. 1. Pet. 2. Propter hoc eccleſia, quæ lætatur in paſſionibus aliorū ſanctorū, in die paſſionis Chriſti contriſtatur.

¶ Quartum, qn̄ pro culpa noſtra aliquis patitur: tunc.n. homo, qui habet nobilē animū, dolorē illū, ſuū reputat per compaſſionē, ſicut ſuus eſt per occaſionē. Sicut patet in Dauid 2. Reg. vlt. q quū vidiſſet angelum populū occidētē, propter hoc ꝙ ipſe fecerat eū numerari, dixit ad dn̄m: Ego ſū, qui peccaui, ego iniquè egi: iſti q oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur (obſecro) ira tua contra me. Hæc cauſa bene fuit in Chriſto, iuxta illud Eſa. 53. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus propter ſcelera noſtra. Noſtra eſt paſſio Chriſti per occaſionem, etiam quātū ad vtilitatem: & ideo deberet eſſe noſtra quantū ad cōpaſſionem.

¶ Quintum eſt, patientis nobilitas. Quæ cauſa vera fuit in Chriſto, qui fuit nobiliſſimus tanquam Altiſſimi filius. Valde alienum erat tale opus ab eo: iuxta illud Eſa. 28. Alienū eſt opus ei⁹, vt operetur opus ſuū, peregrinū eſt opus eius ab eo. ¶ Sextū eſt, patientis benignitas. Hæc cauſa verè fuit in Chriſto. ad Tit. 3. Apparuit benignitas, &c. Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum. Quum homo benignus & mitis homini gratis cedat, quæ cauſa eſt, eū gladio perforari? Itē quæ conuenientia eſt ſtipitis rigidi & duri ad hominem benignum & dulcem? Ideo eccleſia in illo dulci planctu, qui in Dominica paſſione incipit cantari, ſpecialiter plangit hoc, ꝙ clauis & lancea mite corpus perforatur, & poſcit, vt arbor crucis ramos ſuos flectat, & naturalis rigor lenteſcat, vt ſuperni membra regis miti tēdat ſtipitē. ¶ Septimū eſt, pietas ipſius patientis. Magis.n. aliquis compatitur ei, quem nouit eſſe pium & cōpatientem, quàm ei, quem nouit eſſe ſine pietate. Ipſe etiam Deus nō miſeretur hominibus duris, & ſine miſericordia. Iac. 2. Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam. Ber. Nemo duri cordis ſalutē vnquā adeptus eſt, niſi fortè quē miſerans Deus abſtulerit ab eo cor lapideum, & dederit cor carneum. Hæc cauſa bene fuit in Chriſto, qui ex cōpaſſione paſſus eſt ea, quæ ſuſtinuit in mūdo iſto. ¶ Octauum eſt, exemplum aliorum compatientium alicui. Hoc enim ſolet hominem inci-

tare ad ſimiliter compatiendum. Quæ cauſa bene inuenitur circa Chriſtum, cui creaturæ inſenſibiles quaſi compaſſæ fuerunt. Vnde ſol radios ſuos abſcondit, quaſi nuditati eius tenebras faciēs. Petræ etiā ſciſſæ ſunt quaſi compatientes. ¶Ad iniuriarum dimiſſionem monemur, Luc.6. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Matt. 6. Si dimiſeritis hominibus peccata eorū, dimittet vobis Pater cæleſtis delicta veſtra. Eiuſdē 18. Dñe, quoties peccabit frater meus in me, & dimittā ei, vſq; ſepties? Dixit illi Ieſus: Non dico tibi vſq; ſepties, ſed vſque ſeptuageſies ſepties. Aug. in Euchiridion: Multa ſunt genera eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur, vt nobis dimittātur peccata. Sed inteterea nihil ē maius, q̄ cū ex corde dimittim⁹, quòd in nos quiſq; peccauit. Idē in li. de Rectitudine catholicę cōuerſationis: Quare nō dimittat qs fratri parū, vt ei dominus dignetur dimittere totū? Nam & hoc eleemoſynę genus eſt, vt dimittat aliquis ex toto corde ei, à quo læſus fuerit. Iſid. Non ſolū qui eſurienti & ſitienti & nudo beneficium largitatis impendit, ſed & qui inimicum diligit, & & qui lugenti affectum compaſſionis & conſolationis impartitur, aut in quibuſlibet neceſſitatibus filijs conſiliū adhibet, ſine dubio eleemoſynam facit. ¶Ad corripiendum fratrem peccantem monet nos dominus Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolū. ¶Ad inſtructionē ignorantiū monemur, ad Galat.6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Dan. 12. Qui ad iuſtitiā erudiunt multos, fulgebūt ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates. Eccleſia. 38. Vir ſapiēs plebē ſuā erudit, & fructus illius fideles ſunt. ¶Opera miſericordiæ corporalia ſunt illa ſex, quæ tangūtur Matth.25. Eſuriui &c. Septimum eſt, quod tangitur Tobię 2. ſcilicet ſepelire mortuos. Aliqua horum tanguntur. Eſa. 58. Dimitte eos, qui confracti ſunt, liberos, & omne opus dirumpe. Hoc pertinet ad viſitationem incarceratorū. Frange eſuriēti &c. Ibi tanguntur tria alia opera manifeſtè. Et carnem tuam ne deſpexeris, hoc pertinet ad viſitationem infirmorum. ¶Ad duo prima opera incitamur frequēti ſcripturæ admonitione. Neemiæ 8. Mitte partes eis, qui non præparauerunt ſibi. Tob. 4. Panem tuum cum egenis & eſuriētibus comede. Prouer. 25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Eccleſiaſt. 11. Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt multa tempora inuenies illū. ¶Aquæ trāſeūtes, ſunt populi mortales. 2. Regū 14. Omnes morimur, &c. quaſi

Chriſtũ cogita. Aug. in lib. de diſciplina Chriſtiana: Chriſtus petit, & non accipit, & offendis nomẽ pietatis crudelibus verbis, & dicis: Et q̃d ſeruo filijs meis? Chriſtũ illi oppono, filios ſuos mihi reponit. Magna iniuſtitia, vt habeas vnde luxurietur filius tu⁹, egeat Deus tuus. Cum.n. legiſti, Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, & nõ timuiſti: ecce quis eget, & filios tuos numera: poſtremò numera filios tuos, adde vnũ illum inter illos, dñm tuũ numera: vnũ habes, ſit ille ſecundus: duos habes, ſit tertius: tres habes, quartus ſit. ¶ Secundò, debet cogitare quid petit Deus, q̃m ſuum petit, nõ tuum. Vnde valde ingratus eſt qui de bonis Dei abundanter habet ad menſam ſuã, & tñ non vult dare modicũ panis Deo petenti. Aug. Dicit tibi Chriſtus, Da mihi de eo, q̃d dedi tibi. De meo quæro, & mihi nõ donas: da, & reddo: habuiſti me largitorem, facito debitorẽ. ¶ Tertiò, cogitare debet ad q̃d petat: non.n. petit ad dandũ, ſed ad mutandum & ad centuplas vſuras. Augu. Miſer homo, quid fœneraris homini? fœnerare Deo, & centuplum accipies, & vitam æternam poſſidebis. Mira ingratitudo hominũ, qui nolunt accõmodare Deo ad tales vſuras, ad quales accõmodarent alicui Iudæo vel Saraceno. ¶ Quartò debet cogitare, ꝙ ipſe habet petere à Deo regnum æternum, qui modo petit ab eo modicum panis: & ſi negat Deo hoc modicũ, negabit ei Deus regnũ ſuum. Prouer. 21. Qui obturat aurẽ ſuã ad clamorem pauperis, clamabit & ipſe, & nõ exaudietur. Sapiẽs: Ne dubites cũ magna petas, impendere parua. ¶ Septima meditatio attẽdit liberalitatem quam habent homines ad mẽbra diaboli. Si enim diuites mali declinent ad eos, importuniſſimè inuitantur, & quaſi dilaniantur, & pro illis magnæ expenſæ fiunt. Chriſtus verò in mẽbris ſuis vix inuenire poteſt vnde ſuſtẽtetur. ¶ Octaua attendit Dei pietatem, quam nobis exhibuit in ſua paupertate, quando ſeipſum pro nobis dedit, & pro noſtra redemptione vendi voluit.

De diuiſionibus pertinentibus ad miſericordiam, & de operibus miſericordiæ per ordinẽ: primo de ſpiritualibus, circa quæ tanguntur octo incitamia ad compatiẽdum Crucifixo pro nobis, deinde de corporalibus. Cap. IIII.

Notandum, quòd eſt miſericordia commendabilis, & eſt miſericordia deteſtabilis. Cõmendabilis eſt, quæ eſt reſpectu perſonæ: deteſtabilis, quæ eſt reſpectu culpæ. Greg. in homi. Ad culpas quiſque non debet compaſſionem exercere, ſed zelum. Compaſſio quippe homini, & vitijs rectitudo debetur, vt in vno eodemque homine & diligamus bonum quod factum

eſt,& perſequamur mala quę fecit.Item Grego. Sunt pleriq; qui cōpaſſionem proximo non ſpiritualiter, ſed carnaliter impendunt, vt ei non ad virtutem,ſed quaſi miſerando ad culpas faueant. Qui carnaliter hominibus miſerentur, potius ſunt crudeles, quàm miſericordes, licèt miſericordes vocentur.Prou.20. Multi miſericordes vocantur:virũ autẽ fidelẽ quis inueniet? Itẽ notandum,ꝙ quędam opera miſericordiæ ſunt ſpiritualia, quædam corporalia.Spiritualia ſunt, vt cordis cōpaſſio,iniuriarum dimiſſio,peccantiũ correctio, ignorantiũ inſtructio, de cōpaſſione dicit gl.Greg. ſuper illud Iob 30. Cōpatiebatur aīa mea pauperi. Plus eſt cōpaſſio, q̃ datũ,quia rẽ quãlibet plerunq; dat,ẽt qui non cōpatitur:nunq̃ qui verè cōpatitur, qđ neceſſariũ conſpicit,ꝓximo ſuo negat. Ibidẽ dicit interli. Plus eſt de ſeipſo dare, q̃ de ſuis. Item Greg Exteriora largiens,rẽ extra ſeipſum præbuit: qui autẽ fletũ & compaſſionem proximo tribuit, ei etiã aliquid de ſeipſo dedit. Compaſſio crux eſt interior,cuius brachium ſuperius eſt compaſſio,qua quis compatitur Chriſto pro nobis paſſo; brachiũ inferius, eſt compaſſio,qua quis compatitur, his qui ſunt in purgatorio. Siniſtrum verò brachiũ eſt cōpaſſio, qua quis cōpatitur his, qui ſunt in hoc mundo quantũ ad pœnalem miſeriam. Dextrũ brachiũ eſt cōpaſſio,qua quis cōpatitur animabus,quę pereũt in hoc mũdo. Aug. Suntne in te viſcera Chriſtianæ cōpaſſionis,qui plangis corpus à quo receſſit aīa, & nō plangis animã,à qua receſſit Deus? Eccl.22.Luct⁹ mortui,ſeptem dies:facite aũt & impij,oẽs dies vitę illorũ.¶Et notandũ,ꝙ multa ſunt, ꝑꝑ quæ aliquis ſolet alij multũ cōpati,quæ oīa circa Chriſtũ occurrũt.¶Primũ eſt,doloris magnitudo. Hæc cauſa verè fuit in Chriſto. Thre. 3. O uos oẽs, qui trãſitis per viã, attendite & videte, ſi eſt dolor,ſicut dolor meus. ¶Secũdum eſt, amoris magnitudo. Hæc cauſa fuit in beata Virgine, cum propter magnũ amorẽ,quẽ habebat ad filiũ ſuũ,gladius pertranſibat animã eius. Luc.2. De Dauid ẽt legitur.2. Reg.18.ꝙ dicebat,Fili mi Abſalon, Abſalon fili mi, qs mihi det, vt ego pro te moriar? id eſt,vice tui. Videbatur reputare mortem filij ſui grauiorem ſibi propria morte. De bono patre dicitur Eccle.30.Pro animabus filiorum colligabit vulnera ſua, & ſuper oẽm vocem turbabũtur viſcera eius. Propter hanc cauſam filij,qui tenerrimè amãt matres ſuas, moleſtiùs ſuſtinẽt, quum eas vidẽt percuti,quàm ſi ipſimet percuterentur. Sed quis dubitat Chriſtũ magis amandũ eſſe à nobis, q̃ carnales matres? Quę mater tot & tanta paſſa eſt pro filio ſuo, quanta Chriſtus

pro

eminētia ad alias virtutes.¶Notandū ergo, ꝙ reſpectu abſtinentiæ, in hoc præeminet,ꝙ abſtinētia Deo corpus immolat.Ad Roma.12. Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem. Miſericordia verò immolat cor. Reſpectu verò charitatis, in hoc præeminet miſericordia,ꝙ charitas eſt fluuiꝰ bonitatis,ripas ſuas nō exiens.Pietas verò eſt fluuius bonitatis, ripas ſuas non exiens, & latè extrà inūdās. Charitas.n. vt charitas, tm̄ ſua cōicat: pietas autē & hoc facit & aliud:mala.n. aliorū inſuper ſibi aſſumit. Parū eſt ſua largiri, quòd facit charitas:ſed cumulus charitatis eſt,ſeipſum largiri ad compatiendum, quod facit pietas. Reſpectu autē iuſtitiæ, prout iuſtitia ſtrictè ſumitur, & eſt oppoſita miſericordiæ, hanc habet præeminentiā, quòd ipſa eſt ſumma iudiciariæ poteſtatis. Miſericordia enim ſit per omnia opera eius.Iaco.2.Miſericordia ſuperexaltat iudiciū. Vnde licet appellare à curia iuſtitiæ ad curiā miſericordiæ.Vnde ſi vides tibi imminere grauamen à iuſtitia, imò quocunque modo contra te iudicet, etiam iuſtè, aliter enim facere non poteſt, confidenter appella ad Dei miſericordiam:quoniam iuſtitia neceſſe deferre habet appellationi tuæ. Forum curiæ miſericordiæ, eſt forū pœnitētiale:hoc eſt ſolū adiutorū refugium. In hoc foro feruntur ſententiæ abſolutionis, etiam confitentibus culpas ſuas.In alijs curijs ſi quis confiteretur homicidium,dicitur à iudice, ſuſpendatur: in hoc ſi confitetur, abſoluitur. Item reſpectu obedientiæ, commendabilis eſt miſericordia. Interdum.n.obedientiæ & etiam cæteris virtutibus nititur contraire. Vnde narrat Grego.in lib. Dialogorum, ꝙ Paulinus epiſcopus ſe in ſeruitutem poſuit pro quodam captiuo redimendo, licèt addictus eſſet curæ paſtorali, & Deus qui miſeretur omnibus, alijs miſerentibus, eū poſtea in plenitudinem officij & dignitas reſtituit. Et quidam conuerſus Carthuſienſis proficiſcēs ad nundinas, & quadraginta libras ſecū deferens vt eas expēderet in neceſſitatibus domus ſuæ, comitē habuit in via militem veteranū debilem & pauperē, quē quū agnouiſſet grauatū eſſe ære alieno & ire ad petendum inducias à creditore cōuerſus dixit militi, ꝙ iret ſecū: qui ingreſſi ſunt domum creditoris, & cùm peterent inducias, denegauit eis creditor addens, ꝙ filium eius vinctum in carcerem poneret, niſi ea die redderet vniuerſum debitum,& tota eius hæreditas ei appropriaretur. Pro quo quum intercederet conuerſus, creditor multa cōuitia ei intulit. Ad quē conuerſus, Hodie, inquit, liberabitur iuſtus iſte de carcere mortis,& proijciens ante pedes XL.

M libras,

tatores eius, qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſup iuſtos & iniuſtos. Mat. 5. & Luc. 6. Omni petenti te, tribue. Maximè tñ dandum eſt bonis. Ecc. 12. Si benè feceris, ſcito, cui feceris. Ibidẽ: Bene fac iuſto, & inuenies retributionẽ magnã, Et ſi nõ ab ipſo, certe à Deo. Ibidem: Da bono, & ne recipias peccatorẽ. Bñ fac humili, & ne dederis impio. Quod intelligendum eſt in duobus caſibus: Vnus eſt, ſi credas, ꝙ pp bonum tuum, negligat iuſtitiam. Alius eſt, cùm non datur intuitu pietatis: vt faciunt illi, qui dãt hiſtrioni cauſa hiſtrionatus. Eccle. 7. Bonũ eſt ſuſtentare iuſtum. Sapiẽs: Cui des, videto. Itẽ dandũ eſt diuerſis, nõ tm̃ vni. In Pſal. Diſperſit, dedit paupibus. Matt. 20. Volo & huic nouiſſimo dare, ſicut &c. Hiero. Pecuniam tuam, vt ſingulis neceſſariũ eſt, diſtribuas: non ad luxuriam, ſed ad neceſſitatem.

Quõo ſit dãda Eleemoſyna. Cap. VII.

Eleemoſyna danda eſt aĩo voluntario. Deus. n. plus reſpicit ad animum, q̃ ad datũ. Prou. 16. Spirituũ ponderator eſt Deus. Eiuſdẽ 21. Appẽdit corda Deus. 1. Re. 16. Deus intuetur cor. Et ſuper illud Matt. 10. Quicunq; dederit vni ex minimis iſtis calicẽ &c. dicit gl. Nota; Deũ ad pium affectũ dantis reſpicere magis, q̃ ad quantitatẽ rei exhibitæ. Et ſuper illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia, dicit Greg. Cor & non ſubſtantiam, Deus pẽſat, nec perpẽdit, quid in eius ſacrificio, ſed ex quãto proferatur. Hieron. Quæ offeruntur, non ſui põdere, ſed offerentium voluntate penſantur. ¶ Itẽ danda eſt eleemoſyna cum vultus hilaritate. Eccleſ. 25. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus. Auguſt. Qui dat, vt careat tędio interpellantis, nõ vt reficiat viſcera indigentis, & rẽ & meritũ perdit. ¶ Item dãda eſt cũ ſermonis dulcedine. Eccl. 4. Declina paupi ſine triſtitia aurẽ tuã, & rñde ei in pacifica mãſuetudine. Eiuſdẽ 18. Fili in bonis tuis non des querelam, & in oĩ dato nõ des triſtitiã verbi mali. Greg. Sunt nõnulli, qui mos vt ab egenis fratribus fuerint neceſſaria poſtulata, priꝰ in eos contumelioſa verba iaculantur: q̃ ſi rebus miniſteria perficiunt pietatis, in verbis contumelioſis humanitatis gratiã perdunt: ita plerunq; videntur iniuriæ illatæ ſatisfactionem exoluiſſe, cùm poſt contumelias dona largiuntur. Nec debet ſequi improperatio: Eccle. 18. Stultus acriter improperabit. Eiuſdem 20. Datus inſipientis, non erit tibi vtilis &c. Exigua dabit, & multa improperabit. ¶ Itẽ danda eſt eleemoſyna cũ feſtinatione. Prouerbi. 3. Ne dicas amico tuo, Vade, & cras reuertere, & cras dabo tibi, cùm ſtatim poſſis dare. Eccleſia. 7. Cor inopis ne afflixeris,

& ne ꝑtrahas datum anguſtiãti. Iob 31. Si oculos viduæ expectare feci &c. Super illud Pſal. Producens fœnum iumentis, dicit gloſ. Beatus, qui præoccupat vocẽ petituri. Dauid, Beatus, qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ. Prou. 12. Qui pronus eſt ad miſericordiã, benedicetur. Debet ẽt homo dare eleemoſynam, dũ ſanus & viuus eſt, Eccl. 14. Fili, ſi habes, bene fac tecũ, & Deo dignas oblationes offer: memor eſto, quoniã mors non tardabit. ¶ Item ante mortẽ benefac amico tuo, Chriſto ſcilicet. Eiuſdẽ 18. Memento paupertatis in die abũdãtiæ. Ad Gal. 6. Dum tp̃s habemus, operemur bonum ad omnes. Eleemoſyna, quam aliquis dat in vita ſua, eſt ſicut lucerna, quæ præcedit aliquem, ſeruans eum, ne cadat in lutũ vel foueam. Eleemoſyna verò, quæ fit pro eo poſt mortẽ, eſt ſicut lucerna, quæ fertur alicui poſt tergũ, quæ non cuſtodit hominẽ quin cadat in foueã inferni, à qua non eſt liberatio. ¶ Item danda eſt eleemoſyna cũ humilitate, ita vt nec vanã gloriam inde quæras, nec pauperem, cui das, deſpicias, nec pro eleemoſynis quas das, ſi in peccato mortali es, ſalutem pręſumas. ¶ Ad primum monemur, Matt. 6. Te faciẽte eleemoſynã, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. Eccl. 29. Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis. Prouer. 21. Minus abſconditum extinguit iras. Grego. Sufficit iuſtis ab eo videri, à quo expectant remunerari. Item valde bona ſua paruipendunt, qui ad eorũ remunerationẽ laudes hominũ ſufficere credunt. Et in legenda beati Nicolai dicitur, Ex quo homo eſt in huius mundi voragine ꝑꝑ delicta ſua deiectus, nullũ eius bonũ ſic Deus approbare legitur, vt eleemoſynã, ſi tñ nõ ob mundi fiat gloriam. ¶ Ad ſm monemur Eſaiæ 58. Carnem tuam ne deſpexeris. Et ſuper parabolam de diuite & Lazaro, Lucæ 21. dicit Gl. Si quæ reprehenſibilia videmus in pauperibus, non debemus deſpicere: ꝗa fortaſſe quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Iob trigeſimoprimo, Si comedi buccellam meã ſolus. Gregori⁹: Solent nonnulli multa largiri, ſed habere pauperes ſocios in domeſtica conuerſatione refugiunt, gratiã vitæ cõis non habentes. Sed iſte præiudiciũ pietati ſe facere exiſtimaret, ſi ſolus comederet, quod Dominus omniũ communiter creaſſet. ¶ Ad tertiũ monemur Eccle. 7. Ne dicas, In multitudine munerũ meorũ reſpiciet Deus, & offerente me Deo altiſſimo, munera mea recipiet. Et ſuper illud Iob 15. Non credat fruſtrà errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus ſit, dicit Gloſſ. Eleemoſyna non valet ei, qui in malo permanet. Auguſtinus in Enchiridi. Non æſtimet

Quidā ſepelientes, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in ſepulchro Eliſei, & reuixit. ¶ Præter ſeptē opera miſericordiæ, de quibus dictū eſt, vidētur ēt eſſe quædā alia opera miſericordię, vt accōmodare indigenti. Tripliciter.n.facit quis eleemoſynā, vel dando, vel accōmodando, vel remittendo. Eleemoſyna mutui in hoc commēdabilis eſt, ꝙ multoties fieri pōt, & tamen non perit ei, qui eam facit. Recuperat enim, quod accommodauit. Ad hoc opus miſericordiæ monemur. Matth.5. Volenti mutuare à te, ne auertaris. & Luc.6. Mutuum date, nihil inde ſperantes. Deuter.15. Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum: ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo indigere perſpexeris. Recuperare etiam proximū, videtur eſſe opus miſericordiæ. Eccleſi.29. Recupera proximum tuum, ſm virtutem tuam. Item opus miſericordiæ eſſe videtur, loca lutoſa, vel aquas periculoſas pōtibus vel aliter per via & meabilia facere. Et hoc opus miſericordiæ vno denario poteſt aliquis bene facere omnibus illis qui per pontem tranſituri ſunt.

De quo ſit Eleemoſyna facienda.
Cap. V.

NOtandum quòd eleemoſyna facienda eſt de ijs, quę iuſtè acquiſita ſunt. Leui.2. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, abſque fermento erit: abſque fermento, inquam, iniquæ acquiſitionis. Prou.3. Honora Dominū de tua ſubſtantia. Tob.4. Fili, de tua ſubſtātia fac eleemoſynā. & diſtinguuntur circa eleemoſynā tres gradus: eſt enī eleemoſyna bona, melior, optima. Bona eſt, quę fit de patrimonio Chriſti, in quo ſolā diſpēſationē clerici habēt. Ber. Facultates eccleſiarū, patrocinia ſunt pauperū, & ſacrilega eis crudelitate ſubripiū qcqd ſibi miniſtri & diſpēſatores, non vtique domini & poſſeſſores, vltra victum & veſtitum, accipiūt. Melior eſt, quæ fit de proprio patrimonio. Optima eſt, quæ fit de ijs, quæ acquiruntur proprio labore. Epheſ.4. Qui furabatur, iā non furetur: magis autem laboret, manibus ſuis operādo quod bonū eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Non placet Deo eleemoſyna de furto vel rapina facta ab eo, qui poteſt ſcire, cui ſit reſtituenda. Auguſt. Quale eſt illud munus, qđ alter cum gaudio accipit, alter cum lacrymis amittit? Eccl.34. Immolantis ex iniquo maculata eſt oblatio, & non ſunt beneplacitæ Deo ſubſannatiōnes impiorū. In eodem: Dona iniquorum non probat Altiſſimus. ¶ Itē qui offert ſacrificiū ex ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filiū in conſpectu patris. Item eiuſdem 35. Noli offerre munera praua:

non

non.n.ſuſcipiet illa Deus. Deut. 17.Non immolabis dño Deo bouem & ouem,in quo eſt macula,aut quippiam vitij· quia abominatio eſt domino Deo tuo. Eſa.11.Ego Deus diligens iudicium, & odio habẽs rapinam in holocauſtum.Mala.1. Intuliſtis de rapinis munus: nunquid ſuſcipiã illud de manu veſtra? 1.Paral. vlt. Quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi.Nõ ea,quæ accepimus de manu diaboli. Prou.13.Redemptio animæ viri diuitiæ ſuæ. Reſtituẽda ſunt male acquiſita de alijs, ſcilicet noſtris. Eleemoſynas debemus facere,exemplo Zachæi.Lucæ 19. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus; & ſi quem defraudaui, reddo quadruplum. Grego. Quicquid in Dei ſacrificio ex ſcelere offertur, omnipotentis Dei nõ placat iracũdiam, ſed irritat.Sicut aqua, ſi munda eſt,lauat,ſi verò immũda,inquinat: ſic eleemoſyna, ſi fit de re iniuſtè acquiſita, inquinat:ſi verò fit de re iuſtè acquiſita, lauat. Et ſicut non eſt danda eleemoſyna de re furtiua, ſic nec accipienda. Tobiæ 2. Non licet nobis edere de furto aliquid, aut contingere.Leuit.11. Nolite contaminare animas veſtras, nec tãgatis quicquam eorum, ne immundi ſitis.Et notandum, quòd eleemoſyna eſt tanto Deo gratior,quanto rès,quæ datur,danti erit charior.2. Reg.vlt. Non offeram dño, ait Dauid, holocauſta gratuita. Tamen non multũ expedit pauperibus, qui nõ ſunt aſſueti delicijs, dare delicias & ſumptuoſa cibaria, niſi qñ ſunt infirmi. Aug.in li. de verbis dñi, Vtantur diuites ſuperfluis, dent pauperibus neceſſaria: vtantur pretioſis, dent pauperibus vilia. Dicit Hiero. ſuper Mala.ꝙ indignum eſt,dare Deo,qđ dedignatur homo. Miniſtris Dei ꝑꝑ honorẽ eius,cui miniſtrant, delicata & ſumptuoſa dari poſſent. Eccleſi.14. Dignas Deo oblationes offer.Nũ.18. Quæ offertis de decimis, & in donaria domini ſeparabitis,optima & electa erunt.

Cui ſit danda Eleemoſyna.Cap.VI.

Eleemoſyna danda eſt pauperi.Lucæ 33.Cùm facis conuiuium, voca pauperes & debiles &c. Et Tob.4. Panem tuum cũ eſurientibus & egenis comede. Debemus in hoc imitari Deum, de quo Lucæ 2.Eſuriẽtes impleuit bonis. & in Pſal. Quia ſatiauit animam inanem.4. Regũ 4. Eliſeus implet vaſa vacua. Hieron.Illis tribue diuitias tuas,qui non phaſidas aues, ſed ſiliginis panem comedunt, qui famẽ expellant, nõ qui augeant luxuriã. Idem:Da pauperibus,non locupletibus,non ſuperbis:da quo neceſſitas ſuſtentetur,non quo augeantur opes. Pars ſacrilegij eſt, rès pauperum dare nõ pauperibus.Itẽ dandum eſt,non ſolũ bonis,ſed etiã malis, vt ſimus imitato-

quã ceciderant in ſtatũ miſeriæ, fecit tunicas pelliceas. Gene. 3. Itẽ exemplũ Tobiæ qui nudis veſtimenta præbebat. Tob. 1. Et exẽplum Iob: Si deſpexit, inquit, prætereuntẽ, eò ꝙ nõ haberet indumentũ, & abſq; operimento pauperem. Si benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Iob 31. Hoc opere miſericordiæ Dorcas digna fuit ſuſcitari. Act. 9. Item huic operi miſericordiæ promittitur vita ęterna. Ezech. 19. Si nudũ veſtimento operuerit, vita viuet. Hoc opus miſericordiæ videtur præcellere reſpectu præcedentiũ, in hoc ꝙ non vnã miſeriam releuat, ſed multas. Primũ opus, repellit famem, 2m ſitim: ſed hoc opus expellit erubeſcentiã de nuditate, & moleſtiã frigoris. Itẽ veſtis data pauperi, memoriale eſt ei, vt oret pro eo, qui ſibi eam dedit. Non tranſit hoc beneficiũ ita citò, ſicut beneficiũ cibi vel potus. ¶Sequitur de quinto opere miſericordiæ, quod eſt viſitare infirmos. Ad qđ monemur Ecc. 7. Non te pigeat viſitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. Hoc opus miſericordiæ valde placet Deo. Iac. 1. Religio mũda & immaculata apud Deum & patrem, hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Valde etiam eſt vtile homini. Iob 5. Viſitans ſpeciem tuam, nõ peccabis. Qui huic operi miſericordiæ inſiſtit, peccatum faciliùs vincit. Et ſicut miſeria infirmitatis famem & ſitim & frigus videtur excedere: ſic hoc opus miſericordiæ videtur præcellere reſpectu præcedentium. Vnde in vitis patrum, Frater quidã interrogauit quendam ſenem, dicens: duo fratres ſunt, quorũ vnus ieiunat ſex diebus, & multum laborans, alius verò ſeruit ægrotantibus, cuius opus magis acceptum eſt Deo. Reſpondit ſenex: Si frater ille qui ſex diebus laborans ieiunat, appẽdat ſe per nares, non poteſt eſſe æqualis illi, qui infirmantibus deſeruit. Hoc opus miſericordiæ commendauit nobis filius Dei exemplo ſuo, viſitans genus humanum in infirmitate poſitum. Lucæ 1. Viſitauit nos oriens ex alto &c. ¶Sequitur de opere miſericordiæ, quod eſt viſitare eos, qui ſunt in carcere. Ad quod monemur Hebræorũ 13. Mementote vinctorum, inquit, &c. Eiuſdẽ 10. Vinctis compaſſi eſtis. ¶Et notandum, quòd viſitandi ſunt in carcere non ſolùm vt neceſſaria eis miniſtrentur, vel aliqua conſolatio eis adhibeatur, ſed etiam vt à carcere liberentur. Eccleſiaſtic. 4. Libera eum, qui iniuriam patitur, de manu ſuperbi. In Pſal. Egenum de manu peccatoris liberate. Item: Domine, quis ſimilis tibi, eripiens inopẽ de manu fortiorũ eius? Hoc opus miſericordiæ commendatur nobis varijs exemplis

emplis ſanctorũ. Legitur de Tobiã ꝙ pergebat ꝑ oẽs, ꝗ erant in captiuitate, & monita ſalutis dabat eis. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dẽtibus illius auferebam prædã. Daniel Suſanna adiudicatã morti, liberauit. Dan. 13. Et Nicolaus tres pueros morti addictos. Prou. 24. Erue eos, ꝗ ducũtur ad mortẽ, &c. ¶ Sequit de ſeptimo opere miſericordiæ: quod eſt ſepelire mortuos. Eccl. 7. Mortuo non prohibeas gratiã. Gl. ad eleemoſynam pertinet ſepultura mortuorũ. De hoc opere miſericordiæ cõmẽdantur viri Iabes Galaad. 2. Reg. 2. Benedicti vos à dño, qui feciſtis miſericordiã cum dño veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Commendatur etiam de hoc Tobias. De quo legitur Tob. 2. ꝙ cùm nuntiatum eſſet ei, ꝙ vnus de filijs Iſrael iugulatus iaceret in platea, ſtatim exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandiũ, ieiunus peruenit ad corpus, tollensque illud portauit ad domum ſuam occultè, vt dũ ſol occubuiſſet, cautè ſepeliret eum, & Marc. 14. dicitur de Magdalena: Bonũ opus operata eſt ĩ me, præuenit vngere corpus meũ in ſepulturam. Hoc opus miſericordiæ exercuerũt Ioſeph & Nicodemus Chriſto. Ioan. 19. & Zozimas vnico leone obſequente, ſepeliuit cadauer illius pœnitentis Mariæ Aegyptiacæ. Hoc opus miſericordiæ commendatur nobis exemplo etiam brutorũ animalium. Legitur enim in libro de Natura animalium, ꝙ mortuo delphino, circunſtant alij delphini, ne comedant piſces mortuum, & deferunt eum in profundum, atque ſepeliunt. ¶ Et notandum, ꝙ multi propter peccata ſua hoc beneficio priuantur. Eſa. 14. Tu proiectus es de ſepulchro tuo, quaſi ſtirps inutilis. In eodẽ: Quaſi cadauer putridum, non habebis conſortium: neque eris cũ eis in ſepultura. 4. Reg. 9. Iezabel comedent canes in agro Iezrael, nec erit qui ſepeliat eam. Ierem. 22. Sepultura aſini ſepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ieruſalem. Eiuſdem 25. Non ſepelientur, in ſterquilinium ſuper faciem terræ iacebunt. Et 2. Machabæo. 5. Iaſon qui inſepultos multos abiecerat, ipſe & illamentatus & inſepultus abijcitur à ſepultura. E contrario corpora ſanctorum in pace ſepulta ſunt. Eccleſia. 44. ¶ Item notandum, quòd antiqui eligendo ſepulturam, reſpectum habuerunt vel ad patres ſuos, vel ad ſanctitatem eorum, cum quibus ſepeliri voluerunt. Geneſ. 48. Dicit Iacob, Facies mihi miſericordiam, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis. Eiuſdem 49. Sepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici. 3. Reg. 13. Cùm mortuus fuero, ſepelite me in ſepulchro, in quo vir Dei ſepultus eſt. 4. Reg. 13.

Qui-

ereretur ſuſcipere.Hebr.13.Ho-
ſpitalitatẽ nolite obliuiſci. Per
hanc enim quidam placuerunt,
angelis hoſpitio receptis:vt Abra
ham, Gen.13. Et Loth, eiuſdem
16.Origen.Domos hoſpitales in
greſſi ſunt angeli, domos verò
hoſpitib9 clauſas ignis & ſulphur
ſuccedit. Hiero. Abrahã & Loth
angelos ſuſceperunt, quia hoſpi-
tes dilexerunt: Idem : Abraham
crebro hoſpitalitatis officio dum
non refutat homines , ſuſcipere
meruit dñm.Mat.10.Quicunq;
nõ receperit vos, nec audierit ſer
mones veſtros. Amen dico vo-
bis , ꝙ tolerabilius erit terræ So-
domorũ & Gomorrhæorum in
die iudicij. ¶Circa ſm , notandũ
eſt,ꝙ maximè hoſpitio recipien-
di eſſent boni viri.4.Reg.4.Ani-
maduerto,ꝙ sãctus Dei eſt iſte,
qui trãſit per nos frequẽter: facia
mus ei cœnaculũ paruũ,& pona
mus in eo lectum & menſam,&
ſellam,& candelabrum.Et econ-
trario in aliquibus locis boni viri
vel non recipiuntur, vel male re
cipiuntur : Serui verò diaboli cũ
magno gaudio recipiuntur . Iu-
dic.10. Vadimus ad domũ Dei,
& nullus ſub tectũ nos vult re-
cipere. Similem querelam mul-
ti boni viri hodie poſſunt face-
re.Sapi.19.Alij ignotos non re-
cipiebant aduenas. Alij autẽ bo-
nos hoſpites in ſeruitutem redi-
gebant.Matthæi.8. Filius homi-
nis non habet vbi caput ſuum
reclinet. Lucæ 10. Non recepe-
runt eũ, quia facies eius erat eũ-
tis in Ieruſalem. Io. 5. Ego veni
in nomine Patris mei, & non ac
cepiſtis me.Si alius venerit in no
mine ſuo,illum accipietis.Itẽ pe-
regrini potius recipiẽdi ſunt,q̃ in
digenæ: quia magis indigẽt. Iob
31.Foris non manſit peregrinus
oſtiũ meũ viatori patuit. Eſaiæ
58. Egenos vagoſq; induc in do
mũ tuam.3.Ioannis 1. Chariſſi-
me, fideliter facis quicquid ope-
raris in fratres:& hoc in peregri-
nos, qui teſtimoniũ reddiderunt
charitati tuę.¶Circa tertium,no
tandũ,ꝙ hoſpites ſuſcipiendi ſũt
frequenter.ad Ro.12.Neceſſitati
bus ſanctorum communicãtes ,
hoſpitalitatem ſectantes. Sectari
frequentatiuum eſt.Item hoſpi-
tes ad hoſpitium cõgẽdi ſunt.Vn
de ſuper illud Lucæ vlti. Et coe-
gerũt eum.dicit glo. Quo exem
plo docemur , ꝙ peregrini non
ſolùm ſunt ad hoſpitium vocan
di,ſed etiam trahendi. Gen. 19.
Compulit illos oppido , vt diuer
terent ad eum . ¶Item cùm ma-
gna reuerentia ſunt ſuſcipiendi.
Vnde quidam vir religioſus di-
cebat , fratres aduenientes debe-
re adorari, cùm certum ſit,in ad
uentu eorum aduentum domi-
ni Ieſu Chriſti haberi . Sic reci-
pit Abraham tres viros.Gen.18.
Quos cùm vidiſſet Abraham,
occurrit in occurſum eorum de
oſtio tabernaculi ſui, & adora-
uit pronus in terram. Item ſic
recipit Loth angelos . Gen. 19.

et aliqs, illa nefanda crimina, talia qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt, quotidie perpetranda, & eleemoſynis quotidie redimenda. In melius quippe eſt vita mutanda, & per eleemoſynas de peccatis præteritis propitiandus eſt Deus: nō ad hoc quo quammodo emendus, vt ea liceat impunè committere. ¶Item eleemoſyna danda eſt propria manu. Prouer. vlti. Manū ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperē. Danda eſt ēt ſm facultatē dantis. Eccl. 14. ſm vires tuas exporrigēs, da pauperi. Eiuſdem 15. Da altiſſimo ſecundum donatum eius. Tob. 4. Quomodo potueris, ita eſto miſericors: ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri ſtude. Nullus poteſt excuſare ſe à collatione eleemoſynæ, etiam ſi ſit pauper, quum tantū placeat quandoq; Deo, quando pauper dat pro Deo obolum, ſicut ſi diues daret pro Deo centum marcas. Libēter emeret pauper carnes in macello, ſi tantum crederet ſe habiturum pro vno obolo, quantū diues pro centum ſolidis. Luc. 21. dixit dominus de paupere vidua, quæ miſerat duo æra minuta in gazophylacium, Vidua hæc pauper plus, quàm omnes, miſit. Si non poteſt dare pauper obolū, det calicem aquæ frigidæ, & non perdet mercedem ſuam. Matt. 10. Si hoc nō poteſt, det verbū conſolationis, vel orationis. Super illud, Iuſtus autem miſeretur, & tribuet. dicit Gloſſ. Iuſto ſemper eſt aliquid, quod det, ſaltē orationē. Item dāda eſt eleemoſyna ordinatè, vt homo primò miſereatur ſuiipſius. Eccl. Miſerere animæ tuæ, placens Deo. Aug. in Enchiri. Qui eleemoſynā ordinate vult dare, à ſe ipſo debet incipere. Item in libr. de rectitudine catholicæ conuerſationis, Deus rogat, vt tui miſerearis, & non vis: quomodo te Deus exaudiet in die neceſſitatis ſupplicantem, quum tu eum pro teipſo nō audis rogantem? Item Aug. Quid eſt miſerius miſero non miſerante ſeipſum? Eccl. 14. Qui ſibi nequam, cui bonus? Sicut non eſſet miſericors, qui matris ſuæ indigentis non miſereretur, licèt aliorum miſereretur: ita non eſt verè miſericors, qui animæ ſuæ infirmantis ad mortem non miſeretur, cùm magis eā diligere debeat, quàm matrē. Sapiēs: Semper tibi proximus eſto. Item ad ordinem miſericordiæ pertinet, vt potiùs miſereamur animæ, quàm corporis, & potiùs ei, qui eſt in maiori miſeria, quàm ei, qui eſt in minori.

De his quæ omnibus debemus, vt eſt dilectio veritas & fides, & præcipuè de veritate & eius deſcriptione, de incitantibus ad amorē veritatis, & de errore illorum, qui dicunt, veritatem non eſſe iuramento firmandam. Pars V V.

DE debito dilectionis, legitur ad Roma. 13. Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicem diligatis. De dilectione, reqre in tracta. de Charitate. De veritate hoc modo agetur. Primo oſtēdetur, quid ſit veritas, ꝓut veritas pars eſt iuſtitiæ. Secundo tangentur aliqua, q̃ ad amorē veritatis poſſunt incitare. Tertiò deſtruetur error illorum, qui dicunt veritatem in nullo caſu firmandam eſſe iuramento. ¶ Circa primum, notandum eſt, ꝙ eſt veritas increata, & eſt veritas creata. Veritas verò creata triplex eſt, ſ. veritas ſignati ſiue rei: & veritas ſigni, & veritas vtentis ſigno. Ad veritatem rei videtur pertinere illud Augu. in lib. Soliloquiorum: Verum eſt id, quod eſt. Et illud Philoſophi: Vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad veritatem. Ad veritatem verò ſigni pertinere videtur illa deſcriptio Philoſophi: Veritas, eſt adæquatio rei & intellectus, ſiue adæquatio ſigni & ſignati: Veritas verò prout pertinet ad hominem vtentem ſigno, pars videtur eſſe iuſtitiæ, quæ ſic deſcribitur à Tullio in 1. Rhetoric.: Veritas eſt, per quam immutata ea quæ ſunt, aut antè fuerunt, aut futura ſunt, dicūtur. Ad amorem veritatis monemur Prouc. 2. Veritatem eme &c. Veritas emitur, quãdo cum magno ſtudio vel labore cognitio veritatis acquiritur, vel quando cum damno magno, vel multorum odio veritas in iudicio vel doctrina dicitur. A veritate nullo modo recedendum eſt, quicunque inde debeat ſcãdalizari. Vnde ſuper illud Matt. 18. Qui ſcandalizauerit vnũ de puſillis iſtis, &c. dicit Gl. Nota, ꝙ inquantum potes ſine peccato, vitare ſcandalũ proximi, debes: ꝙ ſi de veritate eſt, pro ſcandalo veritas relinqui non debet. Et intelligitur hoc de triplici veritate, ſ. vitæ, iudicij, & doctrinæ. ¶ Item monemur ad amorem veritatis, Eccleſi. 37. Ante omnia opera verbum verax præcedat te. Et eiuſdem 4. Non contradicas verbo veritatis vllo modo. Sancti antiquitùs multũ deferebant veritati. 2. ad Cor. 13. Non poſſumus aliquid aduerſus veritatem, ſed pro veritate. Ad perhibendum teſtimonium veritati, venit filius Dei in mundũ. Io. 18. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeã veritati. Sed hodie veritas exoſa habetur. Terent. in Andria: Veritas odium parit, obſequiũ amicos. Ad Gala. 4. Ego inimicus vobis factus ſum verum dicens vobis. Berna. ſuper Cantic. Amara eſt veritas ſine condimento gratiæ. Hodie diminutæ ſunt veritates à filijs hominũ. Dauid: Non eſt in ore eorum veritas. Cor eorum vanũ eſt. Veritati hodie detrahitur. Iob 6. Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis? Veritas hodie captiua detinetur. Vix enim inueni-

uenitur, qui velit eam dicere. ad Ro.1. Veritatē in iniuſtitia detinent. Sene. Monſtrabo tibi, quid oĩa poſſidentibus deſit.ſ. qui verum dicat. Veritas hodie vndiq; impugnatur, ita vt frequēter neceſſe habeat corruere: ſm illud Eſa.59. Corruit in platea veritas. Et Dan.8. Proſternetur veritas in terra. Veritas in terra proſternitur, qn̄ aliquid terrenū veritati præponitur. Veritas hodie à multis vili pretio venditur. Prou.28. Qui cognoſcit in iudicio faciem, non bene facit, & ꝓ bucella panis deſerit veritatem. Multi hodie deſerunt veritatem vitæ, & ideò fugit ab ėis veritas doctrinæ. Sicut econtrario ſequitur veritas doctrinæ eos, qui habent veritatem vitæ. Eccl.27. Volatilia ad ſibi ſimilia conueniunt: & veritas ad eos, qui operātur illam, reuertetur. Veritas hodie adeò vilipenditur, vt à quibuſdam ei pręponatur falſitas, ab alijs præponatur ei vanitas, & ab alijs ipſa vmbra vel pictura veritatis. Veritati falſitatem præponūt homines inconſideratè loquentes, qui tota die volunt eſſe in verbis, & ideò multoties mentiuntur. Bernar. in ſermonibus: Quid ni periclitetur caſtitas in delicijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc ſeculo nequam? Vanitatem pręponunt veritati amatores temporalium iſtorū, quæ vana ſunt, eò quòd non dant plenitudinem cordi poſſidentis, nec fulcimentum innitenti, nec fructum expectatum circa ea laboranti. In Pſalm. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Vmbram & picturam præponunt veritati hypocritæ, qui apparentiam ſanctitatis ipſi ſanctitati præponunt. Veritas, quæ ſic modo contemnitur, inualeſcet, & in futuro amatores ſuos liberabit, & hoſtes cōdēnabit. Io.8. Vos cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. 2. Eſdr.4. Veritas manet & inualeſcit in æternū, & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum. Sicut ſe habet denarius falſus ad verum: ſic ſe habet homo mēdax ad hominem veracem. Vnde quū homines multū doleant, & offendantur, ſi vnus de eorū ſeruientibus recepit eis vnū falſum denariū pro bono, mirū eſt, quomodo nō multū dolent, quū falſitatem in ſeipſis deprehendunt. Viliores ſe videntur habere, quā vnum denariū. ¶Et notandū, ꝙ veritatē habere debemus quantum ad oēs. Nulli.n. mentiri debemus, vt oſtēdit Aug. in libr. de doctr. Chriſtia. dicēs: Oĩs, qui mētitur, iniquè facit. Nemo.n. mentiens in eo, ꝙ mentitur, ſeruat fidē. Nam hoc vtique vult, vt cui mentitur, fidem ſibi habeat, quā tn̄ mentiendo, ei non ſeruat: oĩs autē fidei violator, iniquus eſt.

¶ De errore illorum, qui dicunt veritatem non eſſe iuramento firmandam.

NVLLAM veritatem iuramento eſſe firmandam aſſerentes, omne iuramentũ eſſe illicitũ dicũt. Quj error occaſionẽ potuit habere ex illo verbo dñi Matt.5. Ego dico vobis, nõ iurare oĩno. Itẽ ex illo verbo Iac.5. Ante oĩa, fratres, nolite iurare. Ad idẽ facere videtũ illud verbũ Aug. in quodã ſermone, Falſa, inquit, iuratio exitioſa eſt: vera iuratio periculoſa eſt: nulla iuratio ſecura: ergo vt videtur, ab omni iuratione abſtinendũ eſt. Ecõtrario verò, manifeſtè oſtenditur, ꝙ licitum ſit, iurare. Primò ſic iurauit dñs. Geneſ.21. Per memetipſum iuraui, dicit dñs. Quòd ſi quis nõ recipiat vetus teſtamentum, probatur hoc per illud ad Hebr. 6. Abrahæ promittens Deus, qm̃ neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per ſemetipſum: ergo homini licitũ eſt iurare. Et ꝙ hoc argumẽtũ valeat, probatur per illud Luc.6. Perfectus omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Magiſter noſter, Deus eſt, ſm̃ illud Io.13. Vos vocatis me, magiſter & dñe, & bene dicitis: ſum etenim. & Matt.23. Nec vocemini magiſtri, q̃a magiſter veſter, vnus eſt Chriſtus: ergo non eſt contra ſtatum perfectionis, iurare. Item iurauit angelus: Apocal.10. quem Ioannes vidit ſtãtem ſuper mare & ſuper terrã, & leuauit manũ ad cælum, & iurauit per viuentẽ in ſecula ſeculorũ. ¶ Itẽ iurauit Apoſtolus ad Phil.1. dicens, Teſtis eſt mihi Deus. & 2. ad Cor.1. Ego teſtem Deũ inuoco &c. Si quis verò dicat, nõ eſſe iuramentũ in illis, apparet hoc eſſe falſum, per hoc q̃d dicitur Ier.4. Iurabunt, Viuit dñs in veritate, & iudicio, & iuſtitia. Non ergo ſolũ eſt iuramentũ, ſi dicatur, Per Deũ, vel ſimile: imò ẽt ſi dicaẽ, Teſtis mihi Deus, vel, Viuit dñs ex quo nomẽ Dei in teſtimoniũ vel cõfirmationẽ veritatis aſſumitur. Cũ ergo Deus, & angelus, & homo ſanctus iurẽt, mirũ eſt, qũo nõ vult iurare hæreticus, quaſi Deo & angelis & ſanctis ſanctior eſſe velit. Videtur aſſimilari diabolo potiùs, quàm angelo, vel Deo, vel homini ſancto. diabolum enim, nõ memini me legiſſe, iuraſſe ad cõfirmationem veritatis. Præterea præcepit Deus iurare Exo.22. dicens: Si quis cõmendauerit viro pecuniã aut vas in cuſtodiã &c. Et poſt in eodẽ: Si quis cõmendauerit proximo ſuo bouem &c. iuſiurandũ in medio erit, ꝙ non extenderit manũ ad rẽ proximi ſui &c. Et Deut.6. dñm Deũ tuũ timebis, & illi ſoli ſeruies: ac per illius nomẽ iurabis. Et eiuſdem 10. Iurabitque in nomine illius. Itẽ in Pſal. Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et ſubditur. Quj iurat proximo ſuo, & non decipit. Matt.5. Reddes domino iuramẽta tua. Præterea iurãt oẽs nationes, & Gentiles, & Iudei, & Chriſtiani. Sed ſecundũ philoſophum.

phum. Vox omniū,vox naturæ
eſt:ergo natura dictat, ꝙ licitum
eſt iurare. Philoſophus: Iurare,
niſi vbi neceſſe eſt,graui viro pa-
rum cōuenit.¶Itē licet aſſumere
nomē Dei ad adiurandū,aliquē.
1. ad Theſſ.vlt. Adiuro vos ꝑ do
minū,&c. ergo licet illud aſſume
re ad aliquid iurādum. Si.n.licet
nomē dñi aſſumere, ad monēdū
aliquē, vt aliquod opus bonū fa-
ciat,ſm illud ad Rom.22. Obſe-
cro vos ꝑ miſericordiā Dei, vt ex
hibeatis corpora veſtra,&c.Et e-
iuſdem 15.Obſecro vos per dñm
noſtrū Ieſum Chriſtū,& ꝑ chari
tatē ſancti Spiritus,vt adiuuetis,
me in orationibus veſtris.A ſimi
li licebit nomē Dei aſſumere ad
monendū aliquē, vt ipſe credat
veritati vtili,quum fides ſit adeò
grata Deo,ꝙ ſine ea nemo ei pla
ceat. Præterea,quum dicit dñs,
Quod abundantius ijs eſt,à ma-
lo eſt: aut intelligitur,id eſt ma-
lū eſt: aut intelligitur,ꝙ ſit à ma
lo, id eſt ab infirmitate nō credē
tis. Si primo modo,ergo malum
eſt, qñ dñs ad maiorē confirma-
tionē dicit,Amen dico vobis.Ser
mo.n.eius debuit eſſe,eſt,eſt,nō,
non,& non debuit aliquid adde-
re.Malum etiam fuit qñ Apoſto
lus ad cōfirmationē verbi ſui,ad
didit, Teſtis eſt mihi Deus. ad
Rom.1.Et 2.ad Cor.11.Deus &
pater dñi noſtri Ieſu Chriſti ſcit,
ꝙ nō mentior.Et ad Gal.1.Quę
ſcribo vobis,ecce corā Deo,ꝙ nō
mentior. Præterea cum in veteri
lege prohibitā eſſet iuratio per
creaturas, ſi dñs voluit oſtende-
re,iurationem omnem eſſe pro-
hibitam,& facere additionem ad
veterem legē, potiùs debuit hoc
ſpecificare de iuratione per crea
torem, quàm per creaturā, quū
iuratio per creaturam ſatis eſſet
prohibita in veteri lege. ¶Argu-
menta etiam,quibus vtuntur hę
retici ad cōfirmationem dicti er-
roris,valde debilia ſunt. Vt eſt il
lud Iaco. 5. Ante omnia nolite
iurare. Si.n.propter hoc,quia ibi
dicitur, Nolite iurare,peccatum
mortale eſt,iurare.Ergo quū dñs
dicat Matth.23.Et patrem nolite
vocare vobis ſuper terram, pecca
tum mortale erit, vocare aliquē
patrem ſuper terram. Item ſi
ideò in nullo caſu iurandum eſt,
quia dominus dicit Matth.5.E-
go dico vobis,non iurare omni-
no. Ergo quum aliquis dicit
alicui colligenti ſaluiam vel pe-
troſillum in horto ſuo, vt non
colligat illud omnino: ipſe prohi
bet eum vt nihil inde colligat,
quod manifeſtè falſum eſt ſe-
cundum etiam communē vſum
loquendi, & etiam quod in alia
facultate dicitur. Vnde verſus:
Omnis non nullus, non omnis
dic aliquis non. Præterea cauſa,
quam dñs ſubdit,cum dicit:Ne-
que per cęlum,quia thronus Dei
eſt,&c.non eſt competens cauſa,
quare nunquam ſit iurandum:
ſed quare non ſit paſſim iuran-
dum, ſiue omnibus modis, etiā

creaturam huiuſmodi: quia in contemptu ipſius, contemnitur ipſe, cuius eſt thronus. Præterea aut ſemper fuit illicitum, iurare, aut incępit eſſe illicitum ab illa prohibitione Chriſti. Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Primum cōſtat eſſe falſum, quū lex vetus iurare præcepit, & cū ratio naturalis nō dictet hoc, malum eſſe. Secundum etiam videtur falſum eſſe per hoc, qđ dn̄s dicit. Quod abundātius eſt, à malo eſt, tanquā ius declarans, & nō tanquam ius ſtatuens. Præterea quare prohibuit Deus iuramentū vniuerſaliter? Si id prohibuit propter periculum periurij, eadē ratione votū debuit prohibere, imò eadē ratione etiam à prohibitione debuit abſtinere. Prohibitio enim iſta facit plures tranſgreſſores, q̄ ſint illi qui incurrūt periuriū: hoc enim facit omnes iurantes trāſgreſſores, ſicut prohibitio: & conſtat quòd plures iurant, quàm peierāt. ¶ Item quæ eſt ratio iſta, ꝙ non ſit iurādum per Ieruſalem, quæ eſt ciuitas regis magni, quando illud, quod iuratur, verbū eſt eiuſdem regis, & ſcriptum ſit, Cælum & terra tranſibunt &c. Mat. 24. Pręterea ſicut magis cauendū eſt paruulo ab acceſſu ad aquam vel ad aliud periculū, quàm adulto, qui ſcit ſibi bene cauere: ſic magis cauendum fuit in hac parte populo Iudęorum rudi & paruulo, quàm populo diſcreto Chriſtianorum. Vnde ſi propter periculū prohibitū eſt, magis debuit prohiberi tunc. Item cùm ſenſus ſit, Ego dico vobis, nō iurare oīno, &c. id eſt, vt non iuretis omnino. Si mortale peccatū eſt, iurare, q̄a Chriſtus dicit nō iurari: ergo eodē modo facere contra quodq; dictū à Chriſto, erit mortale: ergo ſolū præcepta & prohibitiones erūt, & nō erunt conſilia aliqua, nec admonitiónes ad aliq̄d melius, & omnes, qui erunt circa ſtatū perfectionis, erunt in ſtatu damnationis, cū ad perfectionē moneat Chriſtus, dicens Matt. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Et mortaliter peccabit, qui fecerit contra illud, Qui aufert quæ tua ſūt ne repetas. Luc. 6. Et iterum qui facit contra illud, Omni petenti te, tribue. Et contra illud, Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & uos facite illis. Matt. 7. Et contra illud Matt. 5. Et ei qui vult tecum in iudicio contēdere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & contra illud Matth. 5. Si quis te percuſſerit in vnā maxillam, præbe ei & alteram. Contra qđ tamen fecit Chriſtus Io. 18. qui percutienti maxillam eius, nō præbuit alteram, ſed allegauit iuſtitiā ſuam, dicens: Si male locutus ſum, teſtimoniū perhibe de malo, &c. Paulus Act. 23. principi ſacerdotū, qui pręceperat os Pauli percuti; dixit: Percutiet te Deus paries deal-

dealbate. Aug. Iſta præcepta magis pertinent ad præceptionē cordis, quæ intus eſt, quàm ad opus, quod in aperto fit: vt teneatur in ſecreto animi patientia cū beneuolentia: in manifeſto autē fiat quod ei videtur prodeſſe poſſe, q̄bus bene velle debemus. Præterea, quomodo onus Chriſti erit leue, ſi quæcunque ipſe dicit, præcepta ſunt vel prohibitiones? Itē per quod iurat quilibet, illud veneratur, hoc amat, hoc timet, vt dicit Glo. Matt. 5. Vnde cū iurare per Deum in veritate, vtile ſit, Deo honorificum & proximo vtile, & ſic deſeruiat dilectioni Dei & proximi: quare erit illicitum vel prohibitum, cum plenitudo legis, ſit dilectio? ad Ro. 10. Et cum in duobus mandatis de dilectione Dei & proximi, vniuerſa lex pendeat & prophetæ, Matth. 22. Præterea, iurare, nihil aliud videtur eſſe, quàm nomen Dei aſſumere ad confirmationē eius, quod dicitur, ſicut haberi poteſt ex duobus locis ſcripturę ſacræ. Exo. 20. Non aſſumes nomē Dei tui in vanum. Aſſumere.n. nomen Dei in vanū, eſt iurare in vanum. Et ex illo verbo ad Heb. 6. Omnis controuerſiæ eorū finis, ad cōfirmationem, eſt iuramentum, qua deſcriptione recepta, facile eſt oſtendere, ꝙ liceat iurare. Cùm.n. filius Dei in hoc natus ſit, & venerit in mūdum, vt teſtimonium perhiberet veritati, vt ipſe ait Ioan. 18. veriſimile eſt, ꝙ nomen ſuum non neget ad eandem veritatem confirmādam: imò quod plus eſt, ad confirmationem veritatis mori voluit. Item quum Deus pater ſic dilexerit mundū, vt filium ſuum vnigenitum daret, Ioan. 3. veriſimile eſt, quòd nomen ſuum ei non neget. ad Rom. 8. Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item cùm principes huius mundi talis ſint bonitatis in ſubditos ſuos, vt ſigillis ſuis eis confirment veritatem vtilem, nunquid cæleſtis Deus non habebit hanc bonitatē in ſubditos ſuos, vt nomine ſuo permittat eos vti ad confirmandam veritatē? Simile argumentum facit dominus Matth. 7. dicens: Si ergo vos quum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe? Item ſi Deus ſigillum ſuum commendauit ſeruis, veriſimile eſt, quòd non neget illud filijs. ad Roma. 7. Non accepiſtis Spiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum. Ex prædictis manifeſtum eſt, ꝙ iurare non eſt vniuerſaliter malum, imò licitum eſt iurare ad confirmandam vtilem veritatem. Reſpondendum eſt ergo ad ea, quæ ipſi obijciūt. Notandum ergo, quòd potuit eſſe multi-

plex cauſa quare Dominus dice ret illud Matt. 5. Ego dico vobis, non iurare omnino &c. Prima potuit eſſe: quia iuramentū quādoque vilipendi facit ſimplicē aſſertionē: nec iam reputant multi ſimplex mendaciū, ex quo nō eſt ibi periurium. Sicut multi hodie iuramenta ſine ſolennitate facta nō reputant, propter iuramēta ſolēnia. Deus ergo volēs ſuos veritatē ſeruare in ſimplici ſermone, ſicut in ſermone iurato, voluit vt nō iurarent, quantū eſſet in eis. Aug. ſuper epiſ. ad Gal. Nō eſt cōtra Dei præceptū, iuratio: ſed ita intelligitur Deus prohibuiſſe à iuramēto, vt, quantū in ipſo eſt, quiſq; nō iuret: quod multi faciunt, in ore habētes iurationē tanquam magnū ſuaue aliquid. Idē in ſermone Domini de mōte: Iuramentum faciendū eſt in neceſſarijs, quum pigri ſūt homines, credere quod eſt eis vtile. Iuratio non eſt bona, non tamen mala, cùm eſt neceſſaria: ideo non eſt appetenda, vt bona, non tamē fugienda tanquā mala, cùm neceſſaria eſt. Gl. ſuper Matt. 5. Sermo fidelis pro iuramento debet haberi: & meritò, tanquā verbum dictum in tēplo corā altari, imò corā Deo. Templum enim in baptiſmo dedicatum, eſt ipſe fidelis. Deus autem eſt in hoc templo ſancto ſuo, fides verò, altare eſt. ¶ Secunda cauſa potuit eſſe periculum idololatriæ, & tertia periculum periurij. Ex frequēti enim iuratione frequēs ſequitur periurium. Et hæc duo pericula ſequebātur pcipuè ex iuratione creaturarum: ideo talē iurationē præcipue diſſuadet Dñs. Gl. Illi vel cælū plus aliquid ſuſpicabantur, vel per illud iurātes, nō putabant ſe iuramēto teneri: ideò iuramētū ſic tēperat, vt cælū & creatura Dei, credatur non plus aliquid, & quia thronus eius eſt, periuriū timeatur. Aug. In nouo teſtamēto dictū eſt, ne omnino iuremus: qđ mihi quidē propterea dictū eſſe videtur, non quia verum iurare, peccatum eſt, ſed quia peierare, immane peccatū eſt, à quo nos longè eſſe voluit, qui omnino ne iuraremus, admonuit. Idem in quodā ſermone: Qui iurat, iuxta præcipitium periurij eſt: qui nō iurat, longe eſt. ¶ Quarta cauſa potuit eſſe, perfectio manſuetudinis, quā voluit eſſe in diſcipulis ſuis, quibus dixit illud verbū ſicut in Euangelio Matt. patet, qui illud verbū ponit. Iuramentum verò frequēter eſt ex ira & impatientia: ideò voluit Dominus eos à iuramēto cauere. ¶ Septem verò diſſuadētur circa iuramentū. ¶ Primò, appetitus iurandi. Iac. 5. Ante omnia, fratres, nolite iurare. ¶ Secundo, aſſiduitas iurandi. Eccleſiaſti. Iurationi ne aſſueſcat os tuum. Ibidē: Vir multū iurans replebitur iniquitate. Chryſo. Nemo eſt, qui frequenter iuret, qui non aliquādo per-

periuret. ¶Tria alia innuuntur ꝑ oppoſitũ. Iere. 4. vbi dicitur Iura bũt. Viuit Dñs in veritate, & iudicio, & iuſtitia. Et ſunt illa tria, falſitas, defectus deliberationis, & iniuſtitia. ¶Sextum eſt, iurare per creaturas. ¶Septimũ eſt, iurare pro nullo. Exo. 20. Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in vanũ. Non enim habebit inſontẽ Deus, eum qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtrà. Illud verò Matt. Ego dico vobis, non iurare omnino, ſic intelligendũ eſt: Ego dico vobis, vt nõ iureris omnino (id eſt, paſſim) neq; etiam per cælũ &c. Nec ſequitur ex hoc, Ergo nunquã iuretis, ſicut opponẽdo oſtendebatur. Et hoc innuitur per cauſam, quæ ſubditur: Neque per cælũ, quia thronus Dei eſt: hoc enim, ꝙ cælũ, eſt thronus Dei, non eſt cauſa, quòd per cælũ non ſit iurandum, ſed eſt cauſa, quòd per cælum nõ eſt paſſim iurandũ, ac ſi peierando, per illud Deus non offendatur, cùm cælum thronus Dei ſit, & in cælo Deus cõtenatur. Ad idẽ videtur pertinere illud Mat. 23. Væ vobis q̃ dicitis, Quicunq; per tẽplum iurauerit, nihil eſt &c. Et ſubdit: Qui iurat in tẽplo: iurat in eo, qui habitat in tẽplo: & q̃ iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eũ. Sicut nõ valet hoc argumentũ: Iſte, qui vult ſe radi, & ſuperfluitatẽ capillorũ præſcindi, non vult vt capilli ſibi omnino abſcindantur: ergo ipſe nihil vult de capillis ſuis prę̨ſcindi. Ita nõ valet hoc argumẽtũ, Dico vobis, non iurare omnino: ergo vt nũquã iuretis. Ad illud vero Ia. 5. Ante omnia nolite iurare, quadruplex põt eſſe reſpõſio. ¶Primò, vt prohibeatur ibi iuramẽtũ, qđ aliq̃s facit quàm cito incipit aliqui: illud.n. ex libidine iurãdi: prius.n. debet eſſe ſermo veſter, eſt, eſt, nõ, nõ: qđ ſi non credatur vobis quod vtile eſt credi, põt ſequi iuramẽtũ. ¶Secundo põt intelligi eſſe dictũ illud contra illos, qui habẽt in conſuetudine ante vnũquodq; verbũ ponere iuramẽtũ, ſicut modo mos eſt Gallorum. ¶ Tertiò poteſt dici, ꝙ Iacob⁹ loquebať illis, qui erãt in tribulatione. Sicut.n. dicit gloſ. ſuꝑ principiũ canonicæ eius, occiſo Stephano, facta eſt perſecutio magna in eccleſia, quæ erat Ieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samarię̨ pr ę̨ter apoſtolos. His diſperſis, qui ꝓ iuſtitiam paſſi ſunt, mittit epiſtolã: monens ergo eos ad patientiã & quę̨dã alia, ante oĩa vult vt à iuramẽtis, quę̨ impatiẽtiã ſolent ſequi, caueãt. Sicut febricitanti prohibetur ſpecialiter bibere, licet alia multa magnis ſint nociua, q̃a ad illud magis ꝓnus: ſic qui tribulãtur, magis proni ſunt ad iuramẽta. Et illa iuramẽta frequẽter ſunt Dei blaſphemię̨: & quãdoq; tm̃ illaqueãt homines, ꝙ in magna ſeruitute eſt homo, vt impoſſibile videať ſibi

quandoq; ſeruare quodcunq; iurauit. Vnde ſequitur, vt non ſub iudicio decidatis.ſ.à libertate veſtra per obligationẽ. ¶ Quarto, põt intelligi, ꝙ affectio ſiue volũtas iurãdi prohibeatur. Vnde nõ dicit, Nõ iuretis: ſed nolite iurare: nec ſequit̃ ex hoc, ꝙ iurare ſit mortale, ſicut ex illo verbo dñi. Matt.23. Patrẽ nolite vocare vobis ſuper terram, nõ ſequitur ꝙ mortaliter peccet, qui aliquẽ patrẽ vocat ſuper terrã. Voluntariũ ergo iuramentũ prohibetur ibi. Sed duplex eſt volũtariũ. Quoddam qđ eſt purè volũtarium, & quoddam qđ habet aliquid cogens exterius, licet nõ ſufficiẽs: & primũ hic prohibet̃, ſcḋm nõ. Ad verbũ verò Aug. dicendũ eſt, ꝙ ſicuti trãſire mare, nunquã eſt ſecurum, & tñ qñq; eſt neceſſariũ, & qñq; ſine naufragio aliquis illud tranſit: ſic iuratio nunquã eſt eſt ſecura: & tñ qñq; neceſſaria, & quãdoq; ſine peccato iuratur.

De fide prout fides idem eſt quod fidelitas. *Pars XV.*

Eſt etiam Fides virtus, qua promiſſa complentur. Vnde Iſid. 10. lib. Etymol. Fidelis dicitur quis pro eo, ꝙ fit ab eo illud, quod dicit vel promittit bonum. Et ſicut veritas ſeruat hominẽ, ne aliquem fallat in verbis: ſic fides ſeruat hominẽ, ne aliquem fallat in factis. Fides tamẽ quandoq; largè ſumitur: & ſic ad eam pertinet ſeruare hominẽ, ne fallat alium verbo vel facto, & ſic ſumit Aug. fidem in lib. de doct. Chriſt. dicens: Nemo mentiẽs in eo, quod mẽtitur, ſeruat fidẽ. Homo fidelis confidẽtem de ſe non fallit. Fides prout eſt virtus theologica, eſt virtus, qua æterna bona credimus. Fides verò prout hic de ea loquimur, eſt virtus, cui bona noſtra in præſenti credimus. Ad hanc virtutẽ monemur Apoc.2. Eſto, inquit, fidelis vſque ad mortẽ, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc virtus multum cõmendabilis eſt. Prou.28. Vir fidelis multũ laudabitur. De hac cõmendatur Abraham. Ecc. 44. Abraham, inquit, in tentatione inuentus eſt fidelis. Itẽ Moyſes. Numer.12. Moyſes, inquit Deus, in omni domo mea fideliſſimus eſt. Et Dauid 1. Reg.22. Quis in omnibus ſeruis tuis, ſicut Dauid, fidelis? Fidei virtus eſt valde rara & valde chara. Proue. 22. Virũ fidelẽ quis inueniet? 1. ad Cor.4. quęrit̃ inter diſpẽſatores, vt fidelis quis inueniat̃: quæritur, inquã, & vix inuenitur. In primitiua eccleſia inter duodecim apoſtolus inuentus eſt vnus infidelis, & alij fideles fuerunt. Hodie vndecim inueniuntur infideles, qñ vnus inuenitur fidelis. Huic virtuti committit dñs bonorum ſuorum diſpenſationem. Matt.24. Quis, putas, eſt fidelis ſeruus & prudẽs, quem cõſtituit dñs ſuper familiam ſuam, vt det illis cibũ in tempore? ¶ Itẽ huic virtuti dat dominus augmentũ gra-

gratiæ. Luc. 19. Euge ſerue bone, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatē habens ſupra decem ciuitates. Item huic virtuti dat Dñs gloriā ſuā. Matth. 25. Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te cōſtituā: intra in gaudiū dñi tui. ¶ Et notandū, ꝙ fide ſpecialiter commendabilis eſt in amico. Eccl. 6. Amico fideli nulla eſt cōparatio. In eodē: Amicus fidelis, medicamentū vitæ. Item valde cōmendabilis eſt in ſeruo. Eccl. 33. Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrē ſic tracta eū. Specialiter etiam commendabilis eſt in nuntio. Prou. 13. Legatus fidelis, ſanitas. Ecōtrario legatus infidelis, peſtilētia eſt terrę, ad quam mittitur: malo enim exēplo multos corrumpit. Prou. Sicut frigus niuis in die meſſis: ita legatus fidelis ei, qui miſit eum. Frigus niuis in die meſſis refrigerat, & legatus, ſi fidelis ſit ei, à quo mittit, quaſi quoddam refrigerium eſt: à cura enim & ſolicitudine in parte eum liberat. Ecōtrario verò dicitur de infideli nuntio Prouer. 25. Deus putridus & pes laſſus, q ſperat ſuper infideli in die anguſtiæ. Deus putridus ori grauē dolorem ingerit. Vnde vulgariter dicitur, quòd nō eſt dolor, ſicut dolor dentis. Infidelis ergo nuntius eſt ei, qui in eo ſperat, vt dēs putridus, quia eſt occaſio ei magni doloris. Eſt etiam vt pes laſſus. Sicut enim multū affligitur, q deſiderat peruenire ad locum aliquem, & præ laſſitudine non poteſt: ſic affligitur ille, qui expectat nuntium infidelem qui moram nimiam facit. ¶ Et notādū, ꝙ aliquis fidē debet alij in quatuor. Primo, vt eum verbo non fallat. Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana: Omnis, qui mentitur, iniquè facit. Secundò, vt arcanum eius non denudet. Prou. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici cōmiſſum. Eccle. 27. Qui denudat arcana amici, fidē perdit. ¶ Tertio, in hoc, vt in aduerſis eum non deſerat. Eccle. 22. Fidem poſſide cū amico in paupertate illius, vt & in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis. ¶ Quarto, in hoc, vt in donorum ſibi commiſſorum adminiſtratione fideliter ſe habeat. ¶ Fidelitas verò quantum ad bona commiſſa, in quinque attenditur. ¶ Primum eſt, vt ipſe bona ſibi commiſſa non diſſipet. ¶ Secūdū, vt ea ſtudioſè multiplicet. ¶ Tertiū, vt eum qui tradidit, parte lucri, quæ ad eum pertinet, non defraudet. ¶ Quartum eſt, vt bona ſibi commiſſa, proditioſe ſua non faciat. ¶ Quintum eſt, vt inimico eius, qui ſibi ea commiſit, illa non tradat. De primo legitur Lucæ 16. Hic diffamatus eſt apud ipſum, eò ꝙ diſſipaſſet bona illius. & Eſaiæ 14. Tu terram tuam diſperdidiſti.

ſti. ¶Tripliciter aũt fit hæc diſſipatio. ¶Primò, qñ aliquis vitam ſuã, quã debuit expendere ad honorẽ Dei & vtilitatẽ aĩæ ſuæ, expendit in Dei cõtumeliã & damnationẽ animæ ſuæ, conſumẽdo eam in ſeruitio diaboli. Prou. 5. Nõ des alienis honorẽ tuum, & annos tuos crudeli. Itẽ intellige de his, qui res ſuas in ſeruitio diaboli expendũt, ſeruos diaboli inſtantiſſimè inuitãtes, in filios verò Dei duriſſimos ſe exhibentes. ¶Secundò, qñ aliquis deſiſtit ab opere incepto ante conſummationem, Prou. 18. Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo frater eſt ſua opera diſſipantis. Mollis eſt, qui cedit duris. Diſſolutus eſt, qui nullo amore ad opus bonũ ligatus eſt, & talis reputatur diſſipator operum ſuorũ. ¶Tertiò, quando aliquis quod ædificat verbo, deſtruit exemplo. Eccl. 33. Vnus ædificans & vnus deſtruens: quod prodeſt illis niſi labor? Circa ſecundum, notãdum, ꝙ circa multiplicationem triplex poteſt eſſe infidelitas. ¶Prima eſt, cum pecunia dñi abſconditur. vnde Matt. 25. reprehenditur ſeruus malus & piger, qui pecuniam Domini ſui abſcondit. ¶Secunda eſt, cum pecunia Domini in mercibus, quæ minoris lucri ſunt, ponitur. Hæc infidelitas eſt in illis, qui legem dñi per quam lucrari animas poſſent, cõtemnũt, & phyſicam vel leges, ꝑ quas temporalia lucrantur, addiſcunt. Nũquid infidelis eſſet nuntius alicuius mercatoris, qui dño ſuo emere poſſet ſcarlatam eodẽ pretio quo emit burellum, ſi eã non emeret? ¶Tertia infidelitas eſt in eis, qui merces domini vendunt vbi minus vendibiles ſunt. Sicut accidit in eis, qui Pariſiis docent, vbi doctrina eorum vix auditur, & alibi nolunt docere, vbi doctrina eorum chara haberetur. ¶Circa tertium, notandũ, quòd lucrum bonorum operum in tres partes diuiditur. ¶Prima pars, eſt gloria, quæ ad Deũ pertinet: iuxta illud apoſtoli, Soli Deo honor & gloria. ¶Secunda pars, eſt exemplum bonum, quod pertinet ad proximum. Vnde Matth. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, &c. ¶Tertia pars, eſt vtilitas mercedis, quæ pertinet ad Deum, qui opera bona facit. Deum ergo defraudat parte ſua lucri, qui gloriam quærit de bonis operibus, quæ agit. Bernardus. Fidelis re vera famulus es, ſi de multa gloria Domini tui, etſi non exeunte à te, tamen tranſeunte per te, nihil manibus tuis adhærere contingat. ¶Circa quartum verò, notandum, ꝙ illi qui bona ſibi commiſſa: proditioſe ſua faciunt, quum infideliter ſe habeant in paucis, ipſi non conſtituentur ſuper multa, vnde Luc. 6. Si in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrũ eſt, quis

dabit

dabit vobis? Alienum vocat, bonum tranſitorium, noſtrum verò, ęternum. Et ibidē: Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt. Et qui in modico iniquus eſt, in maiori iniquus eſt.

¶Circa quintum, notandum, ꝙ velut caſtrum, noſtrę bonæ fidei commiſſum eſt corpus noſtrū, vel anima noſtra. Vulgariter dicitur, quod bonum caſtrum cuſtodit, qui corpus ſuum cuſtodit. Sed melius caſtrū cuſtodit, qui animam ſuam cuſtodit. Hoc caſtrū corporis diabolus ſibi quærit reddi, qñ peccata carnalia ſuggerit. Caſtrū verò aīæ ſibi quærit reddi, qñ peccata ſpiritualia ſuggerit: qñ verò nos ſuggeſtioni eius conſentimus, caſtrū nobis à Deo commiſſum, hoſti eius tan quā proditores tradimus. Et valde infideles ſumus, præcipuè ſi non præmittamus nuntium ad dñm noſtrum pro ſuccurſu, cùm ipſe poſſit nobis ſubuenire, & etiam velit. Non enim vult exhæredari. 1. ad Corint. 10. Fidelis eſt Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis. Nuntius, qui ad Deū mittendus eſt in tentatione, eſt oratio. Vnde ſuper illud Pſal. Intret in conſpectu tuo oratio mea, dicit glo. Magna virtus orationis oſtenditur, quæ quaſi quędam perſona ad Deum intrat, & illuc mandatum peragit, quò caro peruenire nequit. Inexcuſabilis eſt, ꝗ prius caſtrum ſuū reddit, quàm pro ſuccurſu miſerit, vel qui non expectat ſuccurſum ꝓ quo miſit.

TRACTATVS VI.

tertiæ partis principalis vnū continens capitulum, eſt de diuiſione Virtutum cardinalium, ſecundum Macrobium.

VLTIMO de quatuor Virtutibꝰ cardinalibus ponenda eſt diuiſio, quā ponit Macrobius his verbis: Qui æſtimant nullis, niſi philoſophātibus, ineſſe virtutum officia ſic diſpenſant. Prudentiæ dicunt eſſe, mundū iſtum, & oīa quę in mūdo ſunt, diuinorum contemplatione deſpicere: omnemq́ue animi cogitationem in ſola diuina dirigere. Temperantiæ, omnia relinquere, inquantū natura patitur, quæ corporis vſus requirit. Fortitudinis, nō teneri animam à corpore, quodammodo ductu philoſophiæ, recedentem: nec altitudinē ꝑfectę ad ſuperna aſcenſionis horrere. Iuſtitiæ, ad vnam ſibi propoſiti huius conſentire viā vniuſcuiuſque virtutis obſequium. Atque ita fit, vt ſecundū hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum, rerum publicarū rectores beati eſſe non poſſint. ¶ Sed protinus gradus virtutū ſic dirigit: Quatuor, inquit, ſunt quaternarum genera virtutum. Ex his primò policitæ vocantur. Secundæ, purgatoriæ. Tertiæ, animi iam purgati. Quartæ, exēplares,

&

& ſunt politicæ hominis,quia ſociale animal eſt.His boni viri reipublicæ conſulunt,vrbes tuẽtur, his parẽtes venerantur, liberos amant, proximos diligunt,his ciuiũ ſalutẽ gubernant, his ſocios circunſpecta ꝓuidẽtia protegũt, iuſta libertate deuincunt,hiſque ſui memores alios fecere, merendo. Et eſt politica prudentia, ad rationis normam, quæ cogitat quęq; agit, vniuerſa dirigere,ac nihil præter rectum,velle vel facere,humaniſque actibus, tãquã diuinis arbitris, prouidere.Prudentiæ inſunt ratio, intellectus, circũſpectio, prouidentia, docilitas, cautio.Fortitudinis, animũ ſupra ꝑiculi metũ agere, nihilq; niſi turpia, timere, tolerare fortiter vel aduerſa vel proſpera. Fortitudo præſtat magnanimitatẽ,fiduciã,ſecuritatẽ, magnificẽtiã,cõſtãtiã, tolerantiã,firmitatẽ.Tẽperãtiæ,nihil appetere pœnitẽdũ, in nullo moderationis legẽ excedere, ſub iugo rationis copiditatẽ domare.Tẽperãtiam ſequũtur modeſtia, verecũdia,abſtinẽtia,caſtitas,honeſtas, moderatio,parcitas, prudẽtia.Iuſtitiæ, ſeruare vnicuiq; qđ ſuũ eſt. De iuſtitia veniunt innocẽtia, amicitia,concordia,pietas,religio,affectus,humanitas. Secundæ, quas purgatorias vocant, hominis ſunt,qui diuini in ſe capax eſt,ſolumq; eorũ,quæ animũ eius expediunt,qui decreuit ſe à corporis contagione purgare,& quędã humanorũ fuga,ſolũ ſe inſerere diuinis. Hæ ſunt otioſorũ, qui à rerũpublicarum actibus ſe ſequeſtrãt.Harũ ꝗd ſingulæ velint, ſu, periùs expreſſimus, cũ de virtutibus philoſophantiũ diceremus. Tertiæ ſunt purgati iam, defecatiq; animi,ab omni mũdi huius aſpergine deterſi. Illic prudentiæ eſt,diuina non quaſi in electionẽ præferre,ſed ſola noſſe: & hæc tãquam nihil aliud ſit,intueri,temperãtiæ,terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis, paſſiones ignorarare, nõ vincere,vt neſciat iraſci, cupiat nihil.Iuſtitiæ,ita cum ſuperna & diuina mente ſociari, vt ſeruet perpetuum cum ea fędus. imitãdo.Quartę exẽplares ſunt, q̃ in ipſa diuina mẽte conſiſtũt,à quarũ exẽplo reliquę oẽs ꝑ ordinẽ defluũt.Nã ſi rerũ aliarũ,multo magis virtutum ideas eſſe in mẽte,credẽdũ eſt. Illic prudẽtia, eſt mẽs ipſa diuina. Tẽperantia, quæ in ſe perpetua intẽtione cõuerſa eſt.Fortitudo,ꝙ ſemper eadem,nec aliqñ mutat̃.Iuſtitia,ꝙ perenni lege à ſempiterna operis ſui cõtinuatione nõ flectitur.

QVARTAE PARTIS *principalis, de Donis, Tractatus.*

De ordine dicendoram de donis: & quare vocentur dona. Pars I.

DICENDVM eſt de donis,quę Chriſtus in ſe habuit. Eſaiæ 11. Requieſcet ſuper eũ Spiritus

ritus dñi, ſpiritus ſapientiæ &c. Quę ēt fidelibus dedit, ad Epheſ. 4. Aſcendens in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. De donis verò hoc modo ageť. ¶ Primo, oſtendetur, quare dona vocetur. ¶ Secūdò; tangentur aliqua pertinētia ad cōmendationē donorū, & ad manifeſtā dū numerū eorū. ¶ Tertio, ageť ꝑ ordinē de ſingulis. ¶ Circa primū notandū, ꝙ Deus volens oſtendere hominibus ſanctitatem Chriſti mediatoris Dei & hominū, in quo ſperare debebant, iuxta illud Eccl. 24. In me oīs ſpes vitæ & virtutis, voluit oſtendere eū cōceptum eſſe ex Spiritu ſancto. Matt. 1. Inuenta eſt in vtero habēs de Spiritu ſancto. In eodē; Qđ.n. in ea natū eſt, de Spirituſancto eſt. Item voluit oſtendere Spiritū ſanctū in eo cōtinuè mā ſurum. vnde Eſaias loquēs de flore, ex quo mundus ſperare debebat fructū ſalutis, ait: Requieſcet ſuꝑ eū ſpiritus dñi. ibi dicit gl. In euangelio Nazareorum, qđ Hebraicè ſcriptum eſt, ita hr̃: Factū eſt, cùm aſcendiſſet dñs de aqua, deſcendit fons oīs ſpiritus, & requieuit ſuꝑ eū, & dixit ei. Expectabam te, fili mi, in oībus ꝓphetis, vt venires & requieſceremin te. Tu es, n. requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in ſempiternum. Et Ioan. 1. Vidi, inquit Ioannes Baptiſta, ſpiritum deſcendentem quaſi colūbam de cælo, & manētem ſuper eū, & ego neſciebam: ſed q̄ miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Suꝑ quē videris Spiritum deſcendentē & manentem ſuper eū, hic eſt, qui baptizat in Spiritusſancto. gl. Specialiter dr̃ ſpirit⁹ manere in Chriſto, à quo nūquā ꝑ peccatū receſſit. Eſaiæ 61. Spiritus dñi ſuper me. Item gl. ſuper Ioannem, Spirituſſanctus in ſanctos venit, & proter peccata receſſit. Secundū aliquē effectū, deſcēſus ſpiritus ſuꝑ Chriſtū in ſpecie columbæ, idē oſtendit, qđ oſtendit vox de cælo veniēs. Matthæi & Lucæ 3. Hic eſt filius meus dilectus &c. Spiritus.n. ſonat idem, qđ charitas, ſicut dicit gl. ſuper illud Apoc. 1. A ſeptem ſpiritibus, qui in cōſpectu throni eius ſunt. Similis vox audita eſt in transfiguratione. Matth. 17. vbi verò Eſaias oſtendit Spiritū ſanctum in Chriſto manſurum, enumerantur nobiles effectus, qui à Spiritu ſancto fuerunt in Chriſto, cum dicitur: Requieſcet ſuper eū ſpiritus ſapientiæ & intellectus &c. Illi verò effectus rectiſſimè dona vocantur: vel ſeptiformis gratia Spirituſſancti. Cùm.n. Spirituſſanctus bonitas ſit, liberaliſſimè ſe & ſua cōicans: ipſe eſt primū donum, quia ſe gratiſſimè communicat. Augu. Magna miſericordia Dei donum dat æquale ſibi. Nam Spirituſſanctus donū eſt. De hoc dono legitur Act. 2. Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſ-

remiſſionē peccatorū veſtrorū, & accipietis donū Spirituſſancti. In ipſo ēt dātur liberaliſſimè cætera dona: ideò effectus Spirituſſancti,rectiſſimè dona vocantur. Nomine.n.doni, gratitudo vel liberalitas inſinuatur.Donū.n.iuxta verbū, eſt datio irreddibilis, quæ ſ.fit ſine ſpe retributionis. Sen.libr.4.de beneficijs:Non eſt beneficiū,quod in quæſtū mittitur.Idē in eodē:Si Deū imitaris, da gratis beneficia.Itē rectiſſimè vocatur ſeptiformis gratia. Gratia.n.dicit̄ eo,ꝙ gratis detur.Præterea vbi enumerantur illi ſeptē effectus Spirituſſancti, q in Chriſto fuerūt, agitur de filio Dei veniente ad ſpōſam ſuā. Spōſus verò ad ſpōſam veniēs,dona cōſueuit afferre : ideo congruè illi ſeptem effectus dona vocantur.

De cōmendatione donorū,& numeri eorum manifeſtatione. Pars. II.

CIrca p̄m,notandum,ꝙ iſta ſeptē dona ſunt quaſi ſeptē ſtellæ in dextra Chriſti.Apoca.1. & 3.Stellæ dici poſſunt, quia noctē præſentis vitæ illumināt.Pręſens vita nox dicitur,& propter aduerſitates, quibus plena eſt, & propter tenebroſitatē culpæ & ignorantiæ, quæ in ea abundant. In dextera verò Chriſti ſunt hæ ſtellæ, quia Chriſtus donationem horum donorum ad manū ſuā retinuit.Item hæc dona, ſunt ſeptem lucernæ, de quibus Exod. 26.Facies lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum. gloſ. Lucernæ ſeptem,ſunt ſeptem dona Spirituſſancti,quæ in Chriſto cuncta ſemper manſerunt, & fidelibus ſecūdum voluntatē eius diſtributa ſunt. Hæ ſuper candelabrum ponuntur, quia requieuit ſuper Chriſtum ſpiritus ſapientiæ &c.Item hæc dona, ſunt ſeptem lampades, de quibus Apocalyp.4.& 7. Lampades ardentes erāt ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Interli. Dona Spirituſſancti, quæ accendūt & illuminant, parata omnibus, quæ ſunt ſedes Dei. Itē hæc dona ſunt ſeptem oculi.Apocalyp. 4.Et oculos ſeptē, qui ſunt ſeptē ſpiritus Dei. Zach.4. Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt, Et exponit gloſſ.de Chriſto, qui eſt lapis angularis coniungens duos parietes in vnū, ſuper quē lapidem ſunt ſeptem oculi. De quibus Eſaiæ 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini &c. Item hæc dona,ſunt ſeptem crines qui caput eccleſiæ, Chriſtum ſcilicet, ornauerunt : quibus etiā caput ſponſæ Chriſti,ſcilicet cor, debet eſſe ornatum. Hos crines dæmones conātur abradere,His crinibus ablatis, homo debilis remanet, vt Sampſon. Iudi.16. Iſta ſeptem dona, ſunt contra ſeptem mala, quæ enumerat Gregor.ſuper illud Iob.1.Ventus vehemens irruit à regione deſerti &c. His verbis, ſpiritus, qui mentem ante omnia prudentia, temperantia, fortitudine,

dine,iuſtitia format, eandē contra ſingula tentamenta, ſeptē virtutibus inſtruit.Cōtra ſtultitiam ſapientia, contra hebetudinē intellectu, contra præcipitationem cōſilio,contra timorem fortitudine, contra ignorantiam ſcientia, contra duritiam pietate, contra ſuperbiam timore.Tria iſtorum malorum ad affectum videntur pertinere.Vnū eſt reſpectu Dei, ſcilicet ſuperbia, quæ eſt inordinata excellentia animi. Aliud reſpectu proximi,ſ.durities.Tertiū reſpectu inimici,ſ.timor vel puſillanimitas: contra ſuperbiam eſt donum timoris.Greg.ſuper Ezech. Per timorē humiles ſumus, pietas eſt cōtra duritiam. Idem: per pietatē ſumus miſericordes. Fortitudo eſt contra puſillanimitatē.Quatuor mala videntur ꝑtinere ad intellectum,ſ.ſtultitia ſiue inſipientia, quæ eſt,qn̄ intellectus ſapore terrenorū,impeditur à guſtando ſaporem æternorū. ¶Secundum eſt,hebetudo, quæ eſt groſſities intellectus,qua impeditur, ne penetret interna myſteriorum,& ne agnoſcat creatorem in creaturis.¶Tertium malum eſt,ignorantia,quæ eſt defectus diſcretionis, quātum ad ea, quæ cōiter ſunt agenda.¶Quartū eſt præcipitatio, quantū ad deliberationē eorum, quę ſunt ardua, & quæ pertinēt ad perfectionem ſalutis. Cōtra hæc quatuor mala,vltima ſunt donum ſapientiæ,donū intellectus, donū ſcientiæ,& donū conſilij. Donū ſapiētiæ,lumen eſt, quo agnoſcuntur ſuperiora.Scientia,lumē eſt,quo agnoſcūtur inferiora. Intellect⁹, lumen eſt,quo agnoſcuntur interiora:vnde à legendo intus, dicitᷣ intellectus.Donū conſilij, eſt lumē à quo cognoſcuntur periculoſiora.¶Aſſignātur & aliter ſeptē mala præſentis vitæ, contra quæ ſunt hęc ſeptē dona.¶Primū malū eſt,puerilitas.Eſa.65.Puer centū annorū morietur.1.ad Corin. 14.Nolite pueri effici ſenſibus.Sapię.12.Infantiū inſenſatorū more viuētes.Sen.Plerunq; eſt cùm non pueritia, ſed quod grauius eſt,puerilitas remanet. Contra hoc malū,eſt maturitas ſapiētię. Greg.ſuper Ezech. Per ſapientiā maturi ſumus.Ad maturitatem ſapientiæ ꝑtinet, puerilia deſpicere, & digna viris intellectu capere, & affectu deſiderare.Puerilia intelligas,lac ſuauitatis temporalis,& bona temporalia,quæ ſunt vt pira, & poma, comparatione æternarū diuitiarum. Digna viris intelligas gaudia æterna.¶Secundum malum, eſt brutalitas, qua exteriora ſola in rebus ſenſibilibus capimus, illis ſolis hærentes,& quaſi foris ſtantes: intima verò eorum cognitione non attingimus.Cōtra hoc malum,eſt donum intellectus,penetrās interiora,Greg.ſuper Ezech.Intellectus tollit hebetudinem. ¶Tertiū malū,eſt periculoſitas.Cōtra quod eſt donū conſilij. Prou.24.

Erit ſalus vbi multa conſilia. ¶Quartum malum eſt,certaminum ſpiritualiū cōtinuitas. Contra quod eſt donū fortitudinis. Mūdus iſte campus eſt certaminis. Bern. In mundo iſto,quaſi in ſtadio certaminis, poſiti ſumus. Iob 7. Militia eſt vita hominis ſuper terram. ¶Quintum malum eſt error circa bona & mala, & ſm qualitatē, & ſm quantitatē, Secundum qualitatem, cùm creduntur bona,quæ ſunt mala. Eſaiæ. 5. Væ qui dicitis bonū, malū. Secundū quātitatem, qñ creduntur magna bona, quæ ſunt parua,& econuerſo. Contra hoc malum, eſt donum ſcientiæ. Scientia reſpicit bonum & malū: vnde nominatur lignū ſcientiæ boni & mali. Gen. 2. Propter hunc errorem dicitur Sap. 14. In magno viuentes inſcientiæ bello, tot & tanta mala pacē appellant. ¶Sextum malum, eſt vitæ execrabilitas: qua ſ. vita noſtra Deo non eſt honorifica, imò eſt contumelioſa. Contra quod eſt donū pietatis, prout dicitur pietas veneratio ſanctorū, primò Dei, deinde eorum, quæ ei ſanctificata ſunt. ¶Septimum malū, eſt ſtulta ſecuritas qua nihil eſt periculoſius homini tot malis obſeſſo. Prou. 28. Qui cōfidit in corde ſuo, ſtultus eſt. ¶Et notandum, ꝙ minimū horū donorū præualet omni auro,quod eſt in mundo. Minimū videtur eſſe donum timoris, de quo tñ legitur Eccl. 23. Nihil melius,ꝗ timor Dei. De pietate verò legitur 1. ad Tim. 4. Pietas ad oīa vtilis eſt, promiſſionē habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Fortitudo verò hominem reddit inſuperabilē. Prou. 30. Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum. Qui habet donū fortitudinis, dicit illud, Oīa poſſum in eo, qui me confortat. ad Philipp. 4. Sapientia in terra manens,ad menſam cæleſtem ſedet. Timor vendicat infernū, vbi vitia exurit. Sapiētia paradiſum, quæ iam æterna prægustat. Fortitudo verò & pietas vendicant ſibi præſentia. Pietas, aliena mala (compatiēdo) ſibi bona efficit. Fortitudo verò, propria mala, patienter ea tolerando, ſibi in bonum cōuertit. Item fortitudo ad bona ardua hominem potētem reddit. Intellectus ſapientiā dirigit. Conſiliū fortitudinē, ſcientia pietatē. Timor verò à fide dirigitur, qui cùm in Chriſto non fuerit, inter dona non numeratur. Non enim enumerantur inter dona omnes gratiæ Spirituſſancti, ſed gratiæ excellentes, quæ in Chriſto fuerunt. ¶ Et notādum, ꝙ tres illarum gratiarum indubitanter pertinent ad intellectum, ſcilicet donum ſcientiæ, conſilij, & intellectus. Tres indubitanter ad effectum, ſ. donum timoris, pietatis, & fortitudinis. Donum verò ſapientiæ, ſecundum quoſdam, pertinet ad intellectum, ſecundum quoſdam, ad effectum.

Secun-

Secundum veritatem verò, videtur ad vtrũq; aliquo modo pertinere. Vnde poſſumus dicere, ꝙ quatuor dona pertinēt ad intellectũ,quatuor aliquo modo pertinent ad effectũ. Quadruplex.n. cognitio ſalubris præcellentiã habēs pōt eſſe in intellectu,duæ ꝑtinēt ad id,à quo ſumus.ſ.ad Deũ. Deus tripliciter in præſenti cognoſcitur.¶Primò, fide, quæ eſt cognitio initialis ad oēs pertinēs, & innititur authoritati. ¶Secũdò, cognoſcitur intellectu,qui mittitũ rõni.Aug. in lib.de vtilitate credendi:Quod credimus,debemus authoritati:ꝙ intelligimus,rõni. ¶Tertiò,cognoſcitur Deus experientia: guſtando.ſ.eius ſuauitatem. Secunda & tertia cognitio de Deo præcellentiam habēt reſpectu primæ: & ideo gratiæ excellentes ſunt, quæ pertinent ad eas, & enumeratur inter dona. Tertia ſalubris cognitio præcellentiam habens, pertinet ad id, quod à nobis eſt,quod arduũ eſt vel periculoſum: quæ præcellentiam habet reſpectu illius cognitionis,eſt circa alia, quæ non ſunt ardua, vel periculoſa.Gratia pertinens ad hanc cognitionē, dicitur donũ conſilij.Quarta cognitio eſt circa res ipſas, quæ ꝑꝑ nos ſunt ſpecialiter quantum ab bonitatem & malitiam eorum, & habet præcellentiam reſpectu aliarum cognitionũ, quæ ſunt de rebus quantum ad alias rerum diſpoſitiones.Et gratia ad hanc cognitionē pertinens, dicitur donum ſcientiæ. ¶Item quadruplex ordinata affectio poteſt eſſe in affectu:duæ reſpectu mali, & duæ reſpectu boni. Malum fugiendum eſt, & fugãdum.Fuga mali remoti, ſcilicet mali futuri,illa virtuoſior eſt, præcellentiam habens reſpectu fugæ mali propinqui. Malum enim propinquum facile eſt fugere, ſcilicet malum pręſens.Item fuga mali, quod ducit ad futurum, ſcilicet mali culpę,præcellentiam habet, cùm malum culpæ bonum videatur, eo ꝙ ſit delectabile.Gratia ergo pertinēs ad fugam mali futuri, & eius, quod ducit ad illud,excellens gratia eſt, & vocatur donũ timoris.Itē fugare miſeriã à proximo per cõpaſſionē, mala eius ſibi aſſumēdo,& bona ſua ei cõicando, gratiæ excellentis eſt. Fugare miſeriam à ſe ipſo, non eſt multũ virtuoſum.Et gratia illa præcellens, donũ pietatis dicitur. Reſpectu verò boni ſunt duę affectiones excellentes: vna reſpectu boni ſummi, quod eſt finis: ſcilicet eſuries, ſeu ſitis ſuauitatis diuinæ. Amor illius ſuauitatis, omnium eſt: omnes enim beatitudinem appetũt, ſed eſuries illa paucorũ eſt. Reſpectu verò boni, quod eſt ad finē, quod arduũ eſt, eſt affectio fortitudinis, quæ excellit reſpectu affectionis,quæ eſt ad bona,quę nõ ſunt ardua. Vnde gratia pertinens ad illã affectionē, donum

fortitudinis dicitur. ¶Itē notandum, ꝙ inter iſtas ſeptē gratias prout in Chriſto fuerūt, tres ſunt pertinētes ad diuina, & quatuor ad humana. Ad diuina, donū intellectus, quo cognoſcitur Dei veritas, & donū ſapiētiæ, quo guſtatur eius ſuauitas, & donū timoris, quo honoratur Dei ſublimitas. Timor enim reuerentię in Chriſto fuit: reuerendiſſimè.n.ſe habuit ad Deum homo ille, non æquans ſe illi ſm humanitatem, ſed ei ſubiectiſſimus exiſtēs. Ad humana verò pertinent alia quatuor dona: humana.n. diuidūtur in ea, quæ agenda ſunt cōiter ab oībus, & ſunt in præcepto, & ea quæ pertinent ad perfectionē ſalutis, Ad ea quæ cōiter agenda ſunt ab oībus, pertinet donū pietatis, cui lumē miniſtrat donum ſcientiæ. Pietas.n. quaſi negotiatrix eſt & cōmutatrix: ideo neceſſariū eſt ei lumen ſcientiæ, quo agnoſcat ea, quibus negotiatur. Circa ea quæ pertinent ad perfectionē, eſt donū fortitudinis, cui lumē miniſtrat donū conſilij, hominē ſeruans à præcipitatione in in talibus, vbi ipſa valde periculoſa eſt. ¶Item notādū, ꝙ dono timoris ſapiētia inchoatur. Proue. 1. Timor dñi, principium ſapientiæ. Dono ſapiētię cōſummatur, donis verò medijs proficiēdo ad cōſummationē ſapientiæ appropinquat. ¶Item notandū, ꝙ duo dona pertinent ad cōtēplationē, ſcilicet donum intellectus, & donum ſapientię. Dono intellectus contemplamur Deum in creaturis, dono ſapientiæ in ſe. Alia quinque dona pertinent ad actiuam. Timore declinatur malū. Prou. 15. Per timorē Domini declinat omnis à malo. Dono pietatis & dono fortitudinis ad lumē ſcientiæ & conſilij fiūt bona.

De dono Timoris. Pars III. quæ habet quatuor capitula.

De ordine dicendorum de dono Timoris. Et de deſcriptionibus eiuſdem. Cap. I.

Conſequenter agendum eſt de ſingulis donis per ordinem. Et primò de his quæ pertinēt ad actiuā. Actiua enim prior eſt tempore, quàm contemplatiua. Oportet enim, ꝙ homo primo exerceat ſe in actiuā, quàm aſcendat ad contemplatiuā. Lia prior fuit nata, quàm Rachel. Geneſ. 28. Et priùs fuit tradenda nuptui. Vnde legitur in eodē quòd Laban dixit Iacob conquerenti de hoc, quòd Lia ei ſuppoſita eſſet pro Rachele: Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Inter dona verò pertinentia ad actiuam, prius dicetur de dono timoris, quo à nobis inchoandū eſt, ſi volumus proficere. Aug. in ſermone quodam de timore domini: Eſaias dona enumerans, à ſapientia peruenit ad timorem, tanquam de ſublimi deſcendens ad nos, vt doceret aſcendere illuc. Ergo peruenit vnde debemus

mus incipere proficiendo. ¶ De timore verò hoc modo agetur. Primò ponentur eius deſcriptiones. Secundò, commendationes. Tertiò, tãgetur de ſpeciebus timoris. Quartò, de his quæ valere poſſunt ad incutiendũ nobis timorẽ. ¶ Circa primũ, notandũ, ꝙ timor eſt ſpiritualis fuga mali, ne perdat homo quod amat. Et eſt ſumpta hæc deſcriptio de Gloſſ. Augu. ſuper Ioannem, 10. capit. vbi loquitur de mercenario. Fuga timoris, nõ eſt fuga ignauiæ, ſed eſt fuga ſapientiæ. Iob 28. Ecce timor dñi, ipſe eſt ſapiẽtia. Fuga timoris, fuga eſt cautæ declinationis. Prou. 14. Sapiens timet & declinat à malo, ſtultus tranſilit & confidit. Talis eſt fuga Parthorum, quæ nõ eſt ignauia, ſed bellandi peritia. Fugiendo vincũt Parthi: ideò fugiẽtes ab his, quibus nota eſt eorũ peritia, timentur, ſic timor, dum timet, timetur, ſecundùm illud Philoſophi: Qui timet Deum, omnia timent eum: qui verò nõ timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, caput tremulũ habuit, & ait. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Geneſ. 4. Non eſt turpis fuga, iacula cauere, vel protegendo, vel abſcondendo ſe, vel ſimulata fuga hoſtes ab vrbe lõge abſtrahere, ſicut legitur feciſſe populus dñi, Ioſue 7. Item dicit Auguſt. 14. libr. de Ciuitate, ꝙ timor, eſt amor fugiens quod ei aduerſatur. Item timor eſt affectio futuri mali, ſecundum Damaſce. timor eſt expectatio mali. dicit enim, Expectatum malũ, timorem conſtituit, præſens verò, triſtitiam.

De commendatione Timoris.
Cap. II.

AD commendationem Timoris diuini, Primò valere poſſunt admonitiones quas ſcriptura ſacra facit ad timendum Deum. Leui. 30. Time dominũ Deum tuum. Deut. 6. dominũ Deum tuũ timebis. Ioſue 10. Timete dñm, & ſeruite ei corde ꝑfecto. In Pſalm. Seruite dño in timore. Item: Timete dñm omnes ſancti eius. Eccle. 2. Fili accedens ad ſeruitutẽ Dei, ſta in iuſtitia & timore. Eiuſdem 7. In tota anima tua time Deum. Matth. 10. Timete eũ, qui poteſt & corpus, & animam mittere in gehẽnam ignis. Secundo, promiſſiones, quas ſcriptura facit timentibus Deum. Tob. 4. Multa bona habebimus ſi timuerimus Deũ, & receſſerimus à peccato, & fecerimus bene. Eccleſia. 1. Timenti Deũ, bene erit in extremis, & in diebus defunctionis ſuæ benedicetur. In eodem: Timenti dominũ bene erit, & in diebus conſolationis ſuæ benedicetur. Tertio, quòd ſcriptura ſacra adeò beatificat timentes Deum. Prou. 28. Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus: qui verò mentis eſt duræ, corruet in malum. Eccleſ. 15. Beatus, cui donatum eſt habere

timorem Dñi. Eiuſdem 34. Timentis Deum, beata eſt anima eius. In Pſalm. Beatus vir, qui timet Dñm. ¶Quartò, excellẽtia, quam in ſcriptura ſacra oſtenditur habere timor reſpectu cætera rum gratiarũ. Eccleſi. 25. Timor Dñi ſe ſuper omnia ſuperpoſuit. Eiuſdẽ 23. Nihil melius, quàm timor Dñi. Bernardus ſuper Cãt. In veritate didici, nihil æquè efficax eſſe ad gratiam promerẽdã, retinendam & recuperandam, q̃ ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere. ¶Quintò, quòd timor Dei valde placet Deo. Sicut patet his verbis Scripturę quæ ſequuntur. quæ oſtendunt, quòd beneficus ſit Deus his qui timent eum. In Pſal. Oculi Domini ſuper metuẽtes eum. Oculi, inquam, miſericordiæ. Firmamẽtum eſt Dominus timentibus eum. Dediſti hęreditatem timẽtibus nomen tuũ Domine. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe. Volũtatem timentium ſe, faciet. Eccl. 33. Timenti Deum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit eum à malo. Act. 10. In omni gente, q timet Deũ, & operatur iuſtitiã, acceptus eſt illi. ¶Sextò, cõmendabilis eſt timor Domini à multiplici eius effectu. ¶Notandum ergo, quod timor Domini, malũ culpæ, quod in homiue inuenit, expellit: ſcilicet peccatum. Eccle. 1. Timor Dñi expellit peccatum: nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Grego. in homil. Praua mens ſi nõ propter timorem quæritur, ab aſſuetis vitijs non emẽdatur. Ioſue 10. Timuimus valde, & prouidimus animabus noſtris. Eccl. 2. Qui timẽt Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas. Aug. Timor, medicamentum eſt, charitas, ſanitas. Michææ 6. Salus erit timẽtibus nomen eius. Eſa. 26. A timore tuo Dñe concepimus, & quaſi parturiuimus ſpiritũ ſalutis. Malac. 4. Orietur vobis timẽtibus nomen meũ, ſol iuſtitiæ. Itẽ timor à malo culpæ futuro cuſtodit. Hieron. in epiſtolis: Timor, virtutũ cuſtos eſt, ſecuritas, ad lapſũ facilis. Exod. 20. Vt probaret vos venit Dñs, & vt terror illius eſſet in vobis, & nõ peccaretis. Timor Dñi odit malum, Prouer. 8. ideò nõ ꝑmittit illud in domum cordis intrare. Timor in æternum quaſi expauentaculum ponit in corde hominis, & ad deterrendũ vitia & dæmones. Ipſe eſt ianitor cordis, vitia ab ingreſſu eius claua terribili deterrens. Claua illa infinitæ eſt magnitudinis, quum ſit pęna æterna. Ipſe gladium ex vtraq; parte acutum: gladium (inquam) diuinæ ſententię ad deterrendos fures ſpirituales, intentat. Ipſe latrones in tetra corporis mei habitantes crucifigit. In Pſal. Confige timore tuo carnes

nes meas. Timor vigil eſt, & tem pore pacis & tẽpore belli vigilãs, pacem & ſecuritatẽ ſuſpectã habens. Ipſe virtutes excitat, ne ad ſimilitudinẽ ferri, in quiete conſummãtur rubigine, & ne ſecuri ſubitò ab hoſtibus occidantur. Quum.n. virtutes dixerint, Pax & ſecuritas, repentinus eis ſuper ueniet interitus. 1. ad Theſſ. 5. Timor comprimit virtutes, ne euaneſcant. Eccl. 27. Si non in timore domini inſtanter tenueris te, citò ſubuertetur domus tua. ¶ Itẽ timor à bonis tranſitorijs, quę ſolent eſſe occaſio peccati, expedit, ſicut timor naufragij, nauem facit exonerari. Iob 31. Semper.n. quaſi tumẽtes ſuper me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Grego. Quum fluctus tumentes deſuper eminent, nulla tunc cura rerum temporalium nauigantibus, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur. Ea quoque ex naui proijciunt, pro quibus longa nauigia ſumpſerunt. Item ad mala præſentis pœnæ, hominem intrepidũ reddit. Eccleſ. 34. Qui timet Deũ, nil trepidabit. Item cor hominis congregat & reſtringit. Eccl. 21. Qui timet Deum, conuertetur ad cor ſuum. Item timor, bonorũ abundantiam introducit. Eccl. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Eccl. 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Cor eſt, vbi timor domini eſt, ſicut ager plenus, cui benedixit dominus. Gene. 27. Eſt etiam ſicut paradiſus propter amœnitatem & fertilitatem. Eccleſi. 40. Timor domini ſicut paradiſus benedictionis, & ſuper omnem gloriam operuerunt eum. ſupple benedictiones. In Pſalm. Non eſt inopia timentibus eum. Eccleſiaſt. 40. In timore domini non eſt minoratio. Prou. 19. Timor domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur abſque viſitatione peſſimi. Timori cuſtodit dominus bona ſua ad ſeruandum. Eſa. 33. Timor domini, ipſe eſt theſaurus eius. Timor domini plenitudinem virtutũ operatur. Timorem ſequitur ſpes. Prouer. 23. In timore domini eſto quotidie, & habebis ſpem in nouiſſimo. Timentibus dominum, factæ ſunt promiſſiones. In Pſalm. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abſcondiſti timẽtibus te. Item timor domini introducit charitatem, ſicut ſeta linum. iuxta verbum Auguſtini, Eccleſi. 15. Timor domini, initium dilectionis eius. Itẽ principium eſt ſapientiæ, Prouerb. & Eccleſ. 1. Bernard. ſuper Cant. Inſtructio doctos facit, affectio ſapientes. aliud eſt, multas diuitias ſcire, aliud, poſſidere: nec notitia diuitem facit, ſed poſſeſſio: nec cognitio ſapientem, ſed timor facit, qui & afficit. Tu ne ſapientem dixeris, quem ſua ſcientia inflat? ¶ Item Bernardus: Initium ſapientiæ, timor domini: quia tunc primò Deus animæ ſapit,

ſapit, quum eam afficit ad timendum, non quum inſtruit ad ſciendum. Times Dei iuſtitiã, times Dei potẽtiam, & ſapit tibi Deus iuſtus & potens: quia timor, eſt ſapor. Porrò ſapor facit ſapientẽ, ſicut ſcientia ſcientem. Timori ſapiunt mala, prout debent ſapere. Et hæc eſt prima ſpecies ſaporationis ſpiritualis. Eccleſiaſt. 1. Radix ſapientiæ, timere Deum. In eodẽ: Plenitudo ſapientię, timere Deum. Item in eodem: Corona ſapientiæ, timor domini. Corona facit ad ornatum capitis, & timor Dei eſt ornamentum ſapientum. Sapientibus etiam cauſa eſt coronæ æternæ. Itẽ Prou. 16. Timor Dei: diſciplina ſapientiæ. Homines literati abſq; timore Dei, indiſciplinati ſunt: ſed timor domini hominem grauem & maturum reddit. Gregor. Anchora mentis, pondus timoris. Itẽ timor Dei hominẽ temperatum reddit. Prou. 22. Finis modeſtiæ, timor dñi, id eſt, conſummatio modeſtiæ. Item timor dñi hominem fortem efficit. Prouerb. 14. In timore dñi, fiducia fortitudinis. Hæc fiducia debilitatem hominis in Dei fortitudinẽ mutat. Eſa. 40. Qui ſperant in dño, mutabunt fortitudinem. Greg. In via dñi, timor operatur fortitudinem, in via ſeculi, debilitatẽ. Signum fortitudinis eſt, quòd timor Dei vincula cupiditatum dirumpit. Item quòd cum ardoribus habitat ſempiternis. Eſaiæ 33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit de vobis cum ardorib⁹ ſempiternis? Timor facit impleri illud Eſaiæ 35. Tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus, ſecundùm illud Poetæ: Pedibus timor addidit alas. Timor tranſilire facit montes & colles altitudinum terrenarũ. Timor fortiſſimos reddit pœnitẽtes ad portanda onera pœnitentiæ. Timor carcerem inferni, mortem, & tormenta quæ hoſtis ei minatur, in gladiũ & ignẽ cõtra eum conuertit. Hæc ſunt eius refugiũ, ijs ſe tuetur contra tela inimici. In igne illo, ardorẽ cõcupiſcentiarum extinguit. De inferno, quaſi de turri fortiſſima, tela hoſtium deſpicit, timor ad infernũ confugiens, ab illo maximè fugit. ¶ Itẽ timor hominẽ obedientẽ reddit. Eccleſ. 2. Qui timent dñm, inquirent quæ beneplacita ſunt ei. In eodem: Qui timent dñm, cuſtodient mandata illius. Gene. 22. Dictũ eſt Abrahæ obedienti: Nunc cognoui, quòd timeas dominum. Gregor. in 1. parte Morali, Deum timere eſt, nulla, quæ facienda ſunt, prætererire. Quomodo timor plenitudinem virtutum operetur, oſtẽdit Bernardus ad fratres de monte Dei, loquens de ingratitudine religioſorum: Timor Dei incipit operari omnium virtutum plenitudinem, dum per iuſtitiam defert maiori, per prudentiam non credit ſe ſibi, per tempe-

temperantiam refugit diſcernere per fortitudinem totum ſe obedientiæ ſubdit non diſcernendę, ſed adimplendæ. Item timor dñi eſt fons uitæ indeficiens. Prouerbiorum 14. Timor domini, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Eiuſdem 10. Timor domini apponet dies. Prouerbiorum 19. Timor domini ad uitam, ſupple, ſeruandam. Item timor domini hominem glorificat. Humiliat enim hominem, humilem verò ſpiritu ſuſcipiet gloria. Prouerbiorum 29. Eccleſiaſt. 1. Timor domini, gloria & gloriatio. Eiuſdem 1. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum. Eiuſdem 25. Gloria ſenũ, timor domini. Iudith vlt. Qui timent te, domine, apud te magni erũt per omnia. Prouer. vltim. Mulier timens Deum, ipſa laudabitur. Eccl. 25. Quàm magnus eſt, qui inuenit ſapientiam & ſcientiam, ſed non eſt ſuper timẽtem Deũ. ¶ Item timor Dei dum vana delectatione hominem cohibet, veram delectationem Dei meretur. Eccleſ. 1. Timor domini, lætitia & corona exultationis. In eodẽ: Timor dñi delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium in lõgitudine dierum. Timor domini eſt ſicut ventus aquilo diſſipans pluuias. Prou. 15. Ipſe nubes carnalium cogitationum & affectionum fugat, & mentem ſerenat, riuos concupiſcentiarum reſtringit, reptilia vitiorum de terra corporis humani exterminat, mare mundi congelando conſolidat, vt ſuper illud ambulare quis poſſit: ſicut fecit Petrus Matt. 14. Vbi timor eſt, frigus eſt, ardores deſideriorũ carnalium & ſecularium temperãs. Timor medium fornacis Babylonicę facit quaſi ventum roris flantem. Daniel. 3. Timor Dei adeo hominẽ meliorat, vt vnus timens Deum mille alijs preferendus videatur. Eccl. 15. Melior eſt vnus timens Deũ, q̃ mille filij impij. Bona etiã tranſitoria multũ meliorare vr: modicum enim cum timore Dei præferendum eſſe vr multis diuitijs ſine timore dñi. Prouerbiorũ 15. Melius eſt parum cum timore domini, quàm theſauri magni & inſatiabiles. Et vt breuiter dicamus, finis ſalubris doctrinæ, videtur eſſe timor domini. Eccleſiaſt. vltimo: Finem loquendi pariter omnes audiamus. Time Deum &c. ¶ De timore dicitur Eſaiæ 11. quòd Chriſtum repleuerit; quum de alijs donis tantummodo dicat, quòd in Chriſto requieſcerent. Timor Dei replere debet viros ſanctos. Bernard. loquens de ſpiritu timoris: Nec mirum, iſte eſt, qui totum ſibi debeat hominem vendicare. Item: Nõ eſt quo admittas ſuperbiam, repletus timore domini. Viri ſancti timent ſemper & vbique. Eccleſiaſt. 18. Homo ſapiens in omnibus metuit. Prouerbiorum 28. Beatus homo, qui ſemper eſt

pauidus. Quòd ſemper ſit timendum, oſtendit Bern. ſuper Canti. dicens: Quum adeſt gratia, time, ne non dignè opereris ex ea. Ampliùs time, ſubtracta gratia, quia reliquit te cuſtodia tua. Si redierit gratia, multo ampliùs tunc timendum, ne fortè contingat pati recidium. Recidere.n. quàm incidere, deterius eſt, iuxta illud Ioã. 5. Ecce iam ſanus factus es: noli ampliùs peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. ¶ Aliæ tres cauſæ timoris poſsũt aſſignari. Quarum prima tangitur in Pſal. Delicta quis intelligit? Delictũ dicitur, peccatum omiſſionis, à delinquẽdo. Multi verò ſunt, qui licet non committant peccatum mortale, neſciunt tamẽ, vtrùm omittendo, mortaliter peccent. ¶ Alia cauſa timoris poteſt eſſe, quia multa videntur homini bona, quæ Deus intelligit eſſe mala. Grego. Plerunq; in cõſpectu ſordet eterni iudicis, quod intentione fulget operantis. 1. ad Corinth. 4. Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. ¶ Tertia cauſa eſt, quia neſcit homo, qualis futurus ſit finaliter, licet in præſenti ſit bonus. Eccleſiaſt. 9. Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorũ in manu Dei: & tamen neſcit homo, vtrùm amore àn odio dignus ſit. Intellige, finaliter. Poteſt enim aliquis in momento cadere, & non adijcere, vt reſurgat. ¶ Vbique timendũ eſt, quia de quolibet ſtatu aliqui damnantur. Oſeæ 13. Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis: quia ipſe inter fratres diuidet. Et loquitur de inferno, Matth. 24. Duo in lecto, vnus aſſumetur, & alius relinquetur. Lectum intelligas, quietem contemplationis. Timendũ eſt homini ex omni parte. Homo.n. eſt ſicut caſtrum vndique portas habens, per quas capi poteſt. Portæ iſtæ, ſenſus ſunt. Eſt etiam homo, ſicut caſtrum obſeſſum vndique ab hoſtibus. Sapientiæ 14. Creaturę Dei in odiũ factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulã pedibus inſipientium. Viri ſancti non ſolùm timent in malis, ſed etiam in bonis. Iob 9. Verebar omnia opera mea. Gregorius: Piarum mẽtium eſt, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt. Idẽ: Si placere Deo veraciter cupimus, poſtquam perverſa ſubegimus, ipſa in nobis bene geſta timeamus. Gregorius in ſecunda parte Moralium: Iuſti omne quod agunt, metuunt, dum cautè conſiderant, ante quem iudicem ſtabunt.

De ſpeciebus Timoris. *Cap.* III.

NOtandum, quòd ſuper illud Prouerb. 1. Timor domini, principium ſapientiæ, diſtinguit Gloſſ. Bedæ duas ſpecies timoris his verbis: Duo ſunt timores domini, ſeruilis, qui principium ſapiẽtiæ eſt: & admirabilis, qui perfectio-

fectionem ſapientiæ comitatur. Seruilis, principium eſt ſapiētiæ: quia qui poſt errata ſapere incipit: primò timore diuino corripitur, ne puniatur: ſed hūc perfecta charitas mittit. Succedit huic timor dñi permanens in ſeculū ſeculi, quē non excludit charitas, ſed auget, quo timet filius, ne vel in modico oculos amantiſſimi patris offendat. Bernard. in ſermonibus diſtinguit tres ſpecies timoris, his verbis: Primus timor eſt, ne cruciemur in gehenna. Secūdus, ne excluſi à viſione Dei, priuemur tam inæſtimabili gloria. Tertius rapiet animā omni ſolicitudine timidā, ne fortè deſeratur à gratia: Sed nec Beda, nec beatus Bern. ponūt ſpecies timoris niſi diuini. Vnde poſſunt diſtingui ſex ſpecies timoris, vt enumerentur omnes ſpecies timoris ſiue ſit timor bonus, ſiue malus, vel neq; bonus neq; malus. ¶ Prima ſpecies timoris, eſt timor naturalis, quo quilibet timet naturaliter nociuū naturæ. Hic timor nō eſt meritorius, neq; demeritorius, quia non ſubeſt libero arbitrio. Hoc timore timuit Chriſtus naturaliter mortē. Marc. 14. Cæpit Ieſus pauere. ¶ Secūda ſpecies eſt timor humanus: quum ſcilicet aliquis timet ampliùs debito, corpori ſuo. Qui timor prohibetur, Mat. 10. Nolite timere eos, q̃ occidunt corpus. Et procedit ex nimio amore preſentis vitę. Et ſicut amor præſentis vitę quādoq; eſt veniale peccatū, vt qñ eſt citra Deum. Quandoq; verò eſt mortale, vt qñ nō eſt citra Deū: Ita timor humanus, eſt veniale peccatum, qñ oritur ex amore veniali. Quandoque mortale, vt cum oritur ex amore mortali. De quo amore Ioann. 12. Qui amat animā ſuam, perdet eam. Ex timore humano negauit Petrus Chriſtū. Matthæi viceſimo ſexto, Marc. decimoquarto, Lucę 22. ¶ Tertia eſt, timor mundanus, qñ aliquis nimis timet rebus ſuis. Iſte timor fuit in Iudęis quū occiderent Chriſtum. Ioan. capit. duodecimo: Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum noſtrum & gentem. Iſte timor multum habet cruciatus Auguſtinus: Diuitiæ plus excruciant adeptæ, amiſſionis timore, quàm concupitæ, adeptionis ardore. ¶ Quarta ſpecies eſt, timor ſeruilis. Timor ſeruilis eſt, vt ait Auguſtinus, quum propter timorem gehennæ, continet ſe homo à peccato. Et iſte timor non eſt cum charitate. Vnde Auguſtinus loquens de hoc timore: Inaniter, inquit, putat victorem ſe eſſe peccati, qui timore non peccat: quia ſi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis. Idem: Ipſa voluntate reus eſt, qui vult facere quod nō licet fieri: ſed ideò nō facit, quia non poteſt impune fieri. Nam

quan-

quantũ in ipſo eſt,mallet nõ eſſe iuſtitiam prohibentem atque punientem. Et vtiq; ſi mallet nõ eſſe iuſtitiam,quis dubitabit, ꝙ ſi poſſet,eam auferret? Ac per hoc qũo iuſtus eſt, iuſtitiæ talis inimicus? vt ſi poteſtas detur,præcipientem auferat, ne comminantẽ vel iudicantem ferat. Inimicus ergo iuſtitię eſt,q præ timore nõ peccat. Amicus aũt erit, ſi eius amore nõ peccet. Item ſuper illud Pſalmographi. Confige timore tuo carnes meas.dicit glo. Timor legis ſeruilis, pædagogus in me præceſſit,qui ad caſtũ duxit, ſed non crucifixit carnem:quia viuit peccandi voluntas,& ſequeretur opus, ſi ſperaretur impunitas. Et ſm hanc gloſſam,non ſolum vocatur timor ſeruilis,qñ aliquis dimittit peccare timore pœnæ futuræ: ſed quando dimittit peccare, timore pœnę temporalis:vt faciebant multi in veteri lege,& vt fit hodie in multis religionibus. Roma.capite 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,&c. Timor ſeruilis, eſt quaſi veſtis de ſacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum. Nõ licebat indutũ ſacco ingredi aulam Aſſueri. Eſther 4. ¶Quinta ſpecies eſt,timor initialis, qui eſt cũ imperfecta charitate. De quo 1.Ioan.4. Perfecta charitas foras mittit timorem,quoniam timor pœnam habet.Gloſſ. Timorem illum, de quo dicitur, Initium ſapientiæ timor domini. Quo timet quiſque incipiens opera iuſtitiæ, ne veniat diſtrictus iudex, & ſe minùs caſtigatum damnet. Qui habet hunc timorem, timet puniri, & timet à Deo ſeparari, quem iam amat: ſed timor ſeparationis principalior eſt. ¶Sexta ſpecies eſt, timor filialis, qui eſt cum perfecta charitate, qui ſecundum aliquem vſum ſuũ,manebit in patria. De quo in Pſalm. Timor domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Qui habet timorem filialẽ, cauet offenſam patris cæleſtis, ſicut bonus filius,etiam ſi ſciret ex illa offenſa nihil mali ſibi accidere. Cùm illo timore ſecuritas eſt, quum aſſit perfecta charitas. 1. Ioan.4. In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, vt fiduciam habeam⁹ in die iudicij: quia ſicut ille eſt,& nos ſumus in hoc mundo. Gloſſ. Per hoc habemus fiduciam,quia imitamur perfectionem dilectionis eius in hoc mundo, amando ſcilicet inimicos. Vbi eſt perfecta charitas,deeſt remorſio conſcientiæ,& timor æternæ pœnæ. 1.Ioan.4. Qui timet,nõ eſt perfectus in charitate. Gloſſ. ſuper illud, Charitas foras mittit timorem. Perfecta charitas perfectam iuſtitiam facit: nec habet vnde timeat, ſed deſiderat. Dicuntur ſancti maximè timere gehennã, quia maximè cauent eã, quæ ad gehennam ducunt. Grego. ſuper Iob: Mens plus illuminata,plus timet. Hieronym. Prudenter timetur,

metur,quicquid accidere pōt.Vſus timoris filialis in patria,dicitur eſſe quædā reſilitio à Dei altitudine in propriam paruitatem. Poterit tñ videri alicui, ꝙ timor filialis in patria,ſit volūtas cauēdi Dei offenſam,vel quædam fuga ſpritualis diuinæ altitudinis, qua.ſ.electi refugiunt ſe æquare Deo, volentes eſſe ei ſubiectiſſimi.¶Et notandum, ꝙ quum timor,ſit fuga mali, malū verò diuidatur in malum pœnæ & malū culpæ,timor filialis fugit malum culpæ ſcilicet Dei offenſam: timor verò naturalis,naturaliter fugit malum pœnæ. ¶Fuga verò mali pœnæ voluntaria,pertinet ad alias quatuor ſpecies timoris: malum pœnæ diuiditur in pœnā ſenſus,& pœnā damni: & vtraque diuiditur in temporalem pęnam & æternam. Fuga pœnæ ſenſus temporalis, pertinet ad timorem humanū. Fuga verò pœnæ ſenſus æternæ, ad timorē ſeruilē. Fuga damni temporalis,ad timorem mūdanum. Fuga damni æterni,ad timorem initialem.¶Item notandum, ꝙ timor ſic deſcribi poteſt: Timor, eſt ſpiritualis fuga rei præpotētis vel excellentis. Et intelligas rem præpotentem, quæ præpotēs eſt ſm̄ ſuſpicionem vel opinionem timentis. Res verò illa vel eſt bona, vel mala.Si bona, fuga illius pertinet ad timorem reuerentię. Si verò malū eſt, aut fuga illius mali eſt bona,aut mala.Si mala eſt, pertinet ad timorem humanum,vel mundanum.Ad timorem humanum, ſi illud malum pertinet ad ipſam perſonam.Ad mundanum verò, ſi malum illius pertineat ad damna rerum. Si verò fuga illa bona eſt, & eſt ſine charitate, pertinet ad timorem ſeruilem. Si verò eſt cū charitate,ſed imperfecta,pertinet ad timorē initialem. Si verò eſt cū charitate perfecta, pertinet ad timorem filialem. Et notandum, ꝙ cum aliquod periculum homini imminet,ipſe timere debet eū qui habet omnia in ſua poteſtate.Greg. Quicquid eſt quod exterius ſæuit, per hoc ille metuendus eſt,qui hoc interius diſponit. Pſal. Timeat dñm omnis terra. Aug.Si creaturę ſęuiant, Deum time,nō illas, quia omnia ſub ipſo ſunt.Gl.Cupiditatem nocendi per te habes: poteſtatem autem nocendi, ſi illæ non dat, non habes. Ideò Deus homo ſtans ante hominem, ait: Non haberes in me poteſtatem,niſi eſſet datū tibi deſuper. Nec etiam ipſe diabolus vel vnam ouiculam potuit tollere viro ſancto Iob, niſi priùs diceret,Mitte manum tuam.Iob 2.hoc eſt,da poteſtatem.1.Mac. 2. A verbis viri peccatoris ne timueritis: quia eius gloria, ſtercus & vermis eſt: hodiè extollitur, & cras nō inuenietur.Eſa.8. Timorem eius.ſ.populi coniurātis contra me, non timeatis,neq; paucatis dñm exercituū ipſum ſan-

ſanctificate, ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. Item Eſa.51. Quis tu, vt timeas ab homine mortali,& à filio hoīs,qui quaſi fęnum arreſcet? Prouc.29. Qui timet hominem, citò corruet: qui ſperat in dño, ſubleuabitur. ¶Itē notandum, ꝙ Ioannes Damaſcenus diſtinguit ſex ſpecies timoris, vnamquanque deſcribēs his verbis: Diuiditur timor in ſex ſpecies, in ſegnitiem, erubeſcentiam,verecundiam,admirationem,ſtuporem,agoniā. Segnities, eſt timor futuræ operationis. Erubeſcētia, timor eſt in expectatione conuitij. Verecundia, timor eſt in turpi pacto. Admiratio, eſt timor ex magna imaginatione. Stupor, eſt timor ex inconſueta imaginatione. Agonia, eſt timor per caſum: ſcilicet per infortunium. De erubeſcentia, dicit Ioānes Damaſcenus, quòd eſt optima paſſio. Philoſophus de iuuene qūodam: Erubuit,ſalua res eſt. Senec. in epiſtolis: Verecundia, bonum in adoleſcente ſignum eſt. Tullius in libr. de offic. Sine verecundia nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtū. Bernard. ſuper Cantic. Neſcio, ſi quicquam gratiùs verecundia in moribus hominum deprehendi queat. Verecundia, omnium eſt ornatus ætatum: ſed in tenera ætate ampliùs pulchriusq; eniteſcit. Quid amabilius verecundo adoleſcente? quàm pulchra hæc & quàm ſplendida gemma morum in vultu adoleſcentis, quàm vera & minimè dubia, bonæ nuntia ſpei, bonæ indolis index eſt? Quid ita? turpiloquij & omnis deinceps turpitudinis fugitiuum. Soror eſt continentiæ. Nullum eſt æquè manifeſtum ſignum columbinæ ſimplicitatis. Et ideò teſtis eſt innocētiæ. Lampas eſt pudicæ mentis iugiter lucens: vt nihil in ea turpe vel indecorum reſidere attentet, quod non illico prodat. Idem: Verecundia ſpiritalis, gloria eſt conſcīētiæ,famæ cuſtos, vitæ decus, virtutis ſedes, virtutū primitiæ, naturæ laus,inſigne totius honeſti. De erubeſcentia bona vel mala, require in tractatu de ſuperbia, vbi agit de ornatu mulierū.

De his quæ poſſunt incutere Timorem. De attendendis circa extremum iudiciū. Et varietate, acerbitate, & infinitate pęnarum infernalium. Cap. IIII.

DVodecim ſunt,quæ poſſunt homini incutere timorem. ¶Primum eſt, conſideratio lacrymarū Chriſti. Veriſimile eſt, ſtatum illum valde periculoſum eſſe, pro quo Deus fleuit. De lacrymis Chriſti,habetur Luc.19. Vidēs Ieſus ciuitatē,fleuit ſuper illā. Et Io.11. Et lacrymatus eſt Ieſus. Et 5. ad Hebr. Cū clamore valido, & lacrymis preces offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Bern. Compatitur Dei filius,& plorat: homo patitur,& ridebit? ¶Secundū eſt, conſideratio

tio paſſionis Chriſti. Bern. Ex cõſideratione remedij, periculi mei æſtimo quantitatem. Filius.n.occidi iubetur, vt vulneribus meis pretioſo ſanguinis illius balſamo mediatur. Agnoſce homo, q̃ grauia ſint illa vulnera, pro quibus neceſſe eſt Chriſtum dñm vulnerari. Sic medicinæ æſtimatio, & timoris & doloris eſt exaggeratio. ¶ Tertium eſt, conſideratio culpabilitatis noſtræ. Si.n.timet aliquis, quum ſcit ſe reum eſſe vnius criminis in curia alicuius terreni principis: quantum timere poteſt, qui tot & tantorum criminum ſcit ſe reum eſſe apud diſtrictiſſimum iudicẽ? ¶ Legitur de quodã rege nobiliſſimo, qui fuit in Græcia, qui memor malorum ſuorũ & diuini iudicij, ſemper triſtis erat, etiam cùm ſolennitates cum principibus ſuis celebrabat. Qui interrogatus ſuper hoc à quodam fratre ſuo, voluit ei cauſam ſuæ triſtitiæ oſtẽdere, & miſit buccinatores ſuos ante portã eius, ꝙ ſm conſuetudinẽ illius regni, certiſſimũ erat ſignũ mortis. Et cùm fratet regis ad regem eſſet adductus, & nõ modicum timeret, & valde triſtis eſſet, requiſiuit rex quare non gauderet. Cui cùm frater reſpondiſſet, qũo in ſtatu tali gaudere poſſet? indicauit ei rex cauſam triſtitiæ ſuæ. Si.n.ille tm̃ timebat, qui ſciebat regem eſſe fratrem ſuũ, & qui in nullo ſciebat ſe eſſe culpabilem apud eum, quia aliqua ſigna offenſæ regiæ audierat: merito timere poterat, qui in tot & tantis ſciebat culpabilem ſe eſſe apud dñm maieſtatis. Hiero. in epiſtolis: Si tanta cura pertimeſcitur iudicium pulueris, qua intentione cogitandum eſt, qua formidine præuidendũ tantæ iudiciũ maieſtatis? ¶ Quartum eſt, conſideratio humanæ infirmitatis & impatientiæ. Adeò.n.ſunt homines impatientes, ꝙ muſca vna ſi eos diu infeſtauerit, facit eos iraſci qñq; vſq; ad Dei blaſphemiã. Et modica pœna tẽporalis quandoque affligit hominem vſq; ad tædium vitæ: vt patet in Elia. 3. Reg. 19. Qui petijt animæ ſuę vt moreretur. ¶ Quintũ eſt, miſericordia, quã Deus exhibet hominibus in pręſenti. Secundũ enim magnitudinem miſericordiæ in præſenti, erit magnitudo iuſtitiæ in futuro. Sicut enim Deus eſt ſummè miſericors, ita ſummè iuſtus. Et ſicut opera miſericordiæ ipſius in præſenti, reputãtur ſtultitia, comparatione facta ad hominum miſericordiã: ſic iuſtitia eius in futuro, furor hominibus apparebit. Naũ 1. Vlciſcẽs Deus, & habens furorem. Furor videbitur, quando peccatores pro quorum ſalute mori voluit, in ignẽ proijciet, nec eos de cætæro ab igne eruet. Sicuti mulier furibunda iudicaretur, ſi filiũ ſuũ in ignẽ proijceret, & inde extrahi non permitteret. ¶ Sextò valere poſſunt ad timorem incutiendum, opera

opera iuſtitiæ,quæ legitur Deus feciſſe in mundo iſto:vt eſt vindicta, quam ſumpſit de Lucifero,& angelis, qui ei adhæſerunt, quas propter peccatum ſuperbiæ irremediabiliter damnauit. Luc. 10.Videbam ſatanam quaſi fulgur, de cælo cadentem.2.Pet.2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit, &c. Gloſſ.Rudentes, ſunt funes, quibus nautæ vela ſuſpendunt, vt flante aura,portus tranquillitatem relinquant, ſeque ambiguis fluctibus credant:quibus rudentibus conuenienter immundorum ſpirituũ conamina comparantur, qui mox vt flante ſuperbia impulſi, ſe aduerſus creatorem erexerunt: ipſis elationis ſuæ conatibus in abyſſi profundũ ſunt rapti. Aliud opus iuſtitię eſt,pœna mũdo inflicta pro peccato primorum parentum. Pro peccato enim gulæ,totus mũdus adiudicatus eſt morti temporali,& alijs miſerijs huius exilij. Aliud opus iuſtitiæ, fuit diluuiũ, quo totus mundus pro peccato carnis eſt ſubmerſus, exceptis octo animabus.Geneſ.7.Iob 26. Quum vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus,quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Tonitruũ,intelligas terribilem aduentũ maieſtatis eius, vel ſententiam dandam in extremo iudicio.Stillam ſermonis,intelligas iuſtitiã præſentem. ¶Septimò, facilitas pereundi & ſpiritualiter & corporal'r, quę eſt in mundo iſto, ꝑꝑ quã in vmbra mortis dicimur eſſe.Eſaiæ 9. Habitãtibus in regione vmbrę mortis,lux orta eſt eis.Lucæ 1.Viſitauit nos oriens ex alto:illuminare his, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent.¶Octauò,Dei omnipotentia, cui nemo poteſt reſiſtere,& quã nemo poteſt effugere.In Pſal. Quis nouit poteſtatẽ iræ tuæ?Eſaiæ 47. Vltionem capiam, & nõ reſiſtet mihi homo. Luc.12.Illum timete, qui poſtquàm occiderit, habet poteſtatẽ mittere in ghennam.In Pſal. Si aſcendero in cælum, tu illic es:ſi deſcẽdero in infernum, ades &c. ¶Nonò, Dei ſapientia lucidè videns oĩa,cui nihil poteſt abſcondi.1.Reg.16. Deus intuetur cor. Boetius:Magna nobis,ſi diſſimulare nolumus, indicta eſt probitatis neceſſitas, quũ agamus coram oculis iudicis cuncta cernentis.¶Decimò,zelus diuinæ iuſtitiæ, qui ex hoc apparet, ꝙ Deus pater potiùs voluit,vt eius vnigenitus pœnam,quam debebat humanum genus, ſolueret, quàm ipſe eam remitteret.Romano.8. Qui proprio filio ſuo non pepercit. Bernard. ſuper Cantic. Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet ſeruo nequam? Lucæ 23. Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? ¶ Vndecimum, extremum iudiciũ, circą quod multa attendenda

denda ſunt, quæ valere poſſunt ad incuſſionem timoris. ¶ Primũ eſt hoc, ꝙ ſcriptura ſacra in tot locis cõminationes facit pertinentes ad hoc iudiciũ. Deute. 32. Si arripuerit iudiciũ man⁹ mea, reddã vltionẽ hoſtibus meis: & his qui oderũt me, retribuã: inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius me⁹ deuorabit carnes, id eſt, carnaliter viuẽtes. Iob 19. Fugite à facie gladij, qa vltor iniquitatis, gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. In Pſal. Quũ accepero tẽpus, ego iuſtitias iudicabo. Eſaiæ 13. Vlulate, quia propè eſt dies dñi. In eodem: Ecce dies dñi veniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furoriſq;. Ieremiæ 46. Dies ille dñi Dei exercituum dies vltionis, vt ſumat vindictã de inimicis. Ezech. 1. Propè eſt dies occiſionis. Ioel. 2. Propè eſt dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. In eodem: Magnus dies dñi, & terribilis valde, & quis ſuſtinebit eum? Amos 5. Væ deſiderantibus diem Dñi. Sophon. 1. Vox diei dñi amara, tribulabitur ibi fortis. In eodẽ: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ. Malac. 4. Ecce dies veniet ſuccenſa, quaſi caminus, & erũt omnes ſuperbi, & oẽs facientes impietatem, ſtipula. In eodẽ: Ecce ego mittã vobis Eliam prophetam, antequã veniat dies dñi magnus & horribilis. ad Hebræ. 10. Terribilis eſt expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios. In eodem: Horrendum eſt, incidere in manus Dei viuentis. ¶ Secundum eſt, ſolicitudo, quam habebant amici Dei antiquitus de hoc iudicio. Iob 31. Quid faciã, quum ſurrexerit ad iudicandum Deus? & quum quæſierit, quid reſpõdebo ei? Eiuſdem 14. Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus? Hieronym. Siue comedam, ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper inſonare videtur auribus meis illa terribilis tuba, Surgite mortui, venite ad iudicium. In Pſalm. Domine, ne in furore tuo arguas me. In vitis patrum dixit abbas Amon cuidam fratri interroganti aliquem ſermonem: Vade, & fac talem cogitationẽ tuam, qualem faciũt illi qui ſunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi eſt iudex, & quãdo veniet, & in ipſa expectatione pœnarum ſuarum plorãt. Sic & monachus debet animam ſuam obiurgare, dicens. Væ mihi ſi non cogitauero, quomodo habeo aſtare ante tribunal Chriſti, & actuum meorũ reddere rationẽ. Si ſic ſemper meditatus fueris, poteris ſaluus eſſe. ¶ Tertio, attendẽda ſunt ſigna terribilia præcedentia iudicium. Quinque ſigna tanguntur Lucæ 21. Erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gẽtium, præ confuſione ſonitus maris & flu-

ctuum. Duo prima ſpecificantur Ioel.2. vbi dicitur. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies dñi magnus & horribilis. De tribus ſimul habetur Apocal.6. Vidi, & ecce terræmotus factus eſt magnus, & Sol factus eſt niger tanquàm ſaccus cilicinus, & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ cæli ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, quum à vento magno mouetur. De eiſdem ſimiliter habetur Matt.24. Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo. De quarto ſigno, quod erit preſſura in terris, legitur ſimiliter Mat.24. Erit tunc tribulatio, qualis nunquàm fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet. ¶ Quintum ſignũ eſt, confuſio maris: quam confuſionẽ aliqui æſtimãt fore, ꝙ mare cum fragore magno peribit, ſecundum illud Apocal.21. Et mare iam non eſt. Hieron. in annalibus libris Hebræorum, inuenit quindecim ſigna quindecim dierum ante diem iudicij: ſed vtrũ continui futuri ſint dies illi, an interpolati, non expreſſit. Prima die eriget ſe mare quadraginta cubitis ſuper altitudinem montium, ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secũdo, tñ deſcendet, vt vix videri poſſit. Tertio, marinæ belluæ apparentes ſupra mare, dabunt rugitus vſque ad cælum. Quarto, ardebit mare & aqua. Quinto, hærbæ & arbores ſudabunt rorem ſanguineum. Sexto, ruent ædificia. Septimo, petræ adinuicem collidentur. Octauo, generalis fiet terremotus. Nono, æquabitur terra. Decimo, exhibũt homines de cauernis, & ibũt velut amentes, & non poterunt mutuò loqui. Vndecimo, ſurgẽt oſſa mortuorum, & ſtabũt ſupra ſepulchra. Duodecimo, cadent ſtellæ. Tertiodecimo, morientur homines viuentes tunc, vt cum mortuis reſurgant. Quarto decimo, ardebit cælum & terra, ſ. ſuperficies terræ & aeris. Quintodecimo, fiet cælum nouũ, & terra noua, & reſurgẽt omnes. ¶ Et poſſunt aſſignari ſex cauſæ, quare ſigna iudicium præcedent. Prima, vt magnum malũ futurum nuntiẽt. Greg. in homil. illius Euangelij, Erunt ſigna in Sole, &c. Quid terrores, quos cernimus, niſi ſequentis iræ præcones dixerim? Itẽ in homilia illius Euangelij, Cùm audieritis prælia. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur, & per crebra mala, quæ præueniũt, indicãtur mala ꝑpetua, quæ ſubſequentur. Et ſubdit Greg. Multa debẽt mala præcurrere, vt malum valeant ſine fine nuntiare. Secunda cauſa eſt, quã tãgit Greg. in eadẽ homil. dicens: Quia in cũctis delinq̃m⁹, in cũctis ferimur. Et ſubdit: Oĩa, q̃ ad vſũ vitæ accepim⁹, ad vſum cõuertim⁹ culpę: ſed cũcta, quæ ad vſũ prauitatis inflexi mus,

mus, ad vſum nobis cõuertũtur vltionis. Tertiam cauſam tangit Beda, dicẽs: Appropinquãte ſuo termino, elementa quaſi pauida nutant & tremũt. Quarta cauſa eſt, vt ſcilicet creaturæ oſtendantur paratæ eſſe ad vlciſcendum creatorem de hoſtibus ſuis. Imminẽte guerra, ſolet fieri armorum oſtenſio, & faciũt principes, vt ſubditi eorum armati conueniant: ſic fiet, antequã Deus vindictã ſumat de inimicis ſuis. Sap. 5. Accipiet armaturã zelus illius, & armabit creaturã ad vltionem inimicorũ. Eiuſdẽ 16. Creatura tibi factori deſeruiens exardeſcet in tormẽtum aduerſus iniuſtos. Quinta cauſa tangitur ſuper illud Eſaiæ 24. Erubeſcet Luna, & cõfundetur Sol. Gl. Cernẽs illos, qui eius lumine fruebãtur, nihil dignũ Dei bonitate feciſſe. Sexta eſt, vt ſint incitamenta doloris. Chryſo. Patrefamilias moriente, dom⁹ eius turbat̃, familia plãgit & nigris ſe veſtimẽtis induit. Sic humano genere, ꝓp quod facta ſunt oĩa, circa finem conſtituto, totus deſtruitur mũdus. Cæli miniſteria lugent, & candore depoſito, tenebris induuntur. ¶Quartò, attendenda ſunt inſignia paſſionis Chriſti. ſ. crux, claui, lãcea, quæ ante iudicem erunt, & in carne eius videbuntur cicatrices, vt videant in quem pupugerunt. Zach. 9. & Apocaly. 1. Tunc peccatoribus exprobrabitur magnũ beneficium eis exhibitum, ſcilicet beneficiũ paſſionis Chriſti, & requiret Chriſtus mortẽ ſuam ab eis tanquam pretiũ, quod pro eis dedit, cùm ſeipſos ei abſtulerint, quos ita carè emerat: & oſtendetur magna ingratitudo eorũ, qui ſemel crucifixũ pro eis iterũ crucifixerunt. Hebr. 6. Rurſum crucifigentes in ſemetipſis filium Dei. Vnde multũ cõfundentur, inſignia paſſionis Chriſti videntes. Matth. 24. Tunc apparebit ſignum filij hominis in cælo. Chryſoſto. Non erit tunc neceſſitas accuſationis, cùm viderint crucem, & ipſum Chriſtum habentem in corpore ſuo teſtimonia paſſionis. ¶Quintò, attendenda eſt curiæ illius magnitudo, coram qua reprobi confundentur. Totus. n. mundus erit cõgregatus ibi. Ioel. 2. Congregabo omnes gẽtes, & deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Matth. 25. Sedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuę, & congregabũtur ante eum oẽs gentes. ad Ro. 14. Oẽs ſtabimus ante tribunal Chriſti. Canoni. Iudæ: Ecce venit dñs in ſanctis millibus, facere iudicium, &c. ¶Sextò, iudicis ſumma poteſtas, à qua nõ licebit appellare. Non eſt, qui de manu eius poſſit eruere. Iob 10. ¶Septimò, iudicis perſpicacitas, q̃ in eis, quæ modo videtur eſſe iuſtitiæ, iniuſtitiã agnoſcet. In Pſal. Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Iſid. Ad diſtricti examen iudicis, nec iuſtitia iuſti ſecura

eſt, niſi pietate diuina, vt & ipſa iuſtitia,qua quiſq; iuſt⁹ eſt, Deo iuſtifica,nec iuſtificetur. Iudex ille non ſolùm magna, ſed etiam parua, quæ nunc vilipenduntur, in iudiciũ adducet. Eccl. 12. Cunċta,quæ fiũt,adducet Deus in iudiciũ. Et ſuper illud Iob 31. Nonne ipſe conſiderat vias meas,&c. dicit Gl. Sic Deus vniuſcuiuſque vias conſiderat: ſic greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes, eius iudicio, nec verba tenuiſſima,quæ apud nos vſu viluerũt,indiſcuſſa remaneant. De cogitationibus dicitur Sapi. 6. Itẽ cogitationes veſtras ſcrutabitur. De verbis Matt. 12. De oĩ verbo otioſo, qđ locuti fuerint hoĩes, reddẽt rõnem in die iudicij. Etiã de tẽpore,qđ hodie multũ vilipẽditur,ratio exigetur. Bern. Omne tempus tibi impenſum,requiretur qualiter fuerit à te expẽſum. Idem: Sicut capillus non perit de capite: ita nec momentũ peribit de tẽpore. Iudex ſcrutabitur Ierusalem in lucernis. Sophon. 1. Nec ſolum exiget rationem de peccatis proprijs, ſed quodammodo de alienis. Geneſ. 4. Vbi eſt Abel frater tuus? Ezec. 3. & 33. Sanguinem eius de manu tua requirã. Iudex rationem exiget etiam de bonis,quæ ipſe homini cõmiſit, ſiue ſint bona naturæ, ſiue fortunæ, ſiue gratiæ, & de malis, quæ ei dimiſit. Item exiget rationem de malis operibus, quæ homo commiſit, & de bonis operibus quæ omiſit. ¶ Octauò, iudicis inflexibilitas: quia ſi beata virgo & omnes angeli, & ſancti, & ſanctę rogarent in iudicio pro aliquo, qui tunc eſſet in mortali peccato, iudex nõ exaudiret eos. Prouerbio. 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, non acquieſcet cuiuſquã precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima. Chryſoſt. Tunc nec diuitiæ diuitibus proſunt,nec parentes parentibus intercedunt, nec angeli (ſicut ſolebant) pro hominibus faciũt verbum, quia natura iudicij non recipit miſericordiam. Prouer. 11. Non proderũt diuitiæ in die vltionis. ¶ Nonò, magnus zelus iudicis. De quo zelo in multis locis loquitur Scriptura ſacra Dan. 7. Thronus eius, flammæ ignis. Malac. 3. Quis ſtabit ad videndũ eum? Ipſe.n. quaſi ignis conflans. Sap. 5. Accipiet armaturam zelus eius. Eſa. 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandũ. Eiuſdem 66. Ecce dñs in igne veniet. Apoc. 6. Dicent montibus & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedẽtis ſuper trhonum, & ab ira agni ſ̃m Auguſtinum, mallent reprobi omne tormentũ ſuſtinere, quàm faciẽ iudicis irati videre. ¶ Decimò, cauſæ magnitudo: magnum enim eſt, de quo erit illud iudicium. Illi enim, qui obtinebit in illo iudicio, adiudicabitur regnum æternũ. Ille verò, qui cadet à cauſa illa, adiudicabitur

cabitur morti æternæ. Matth. 25. Ibunt hi in ſupplicĩu æternum, iuſti autem in vitã ęternã. ¶ Vndecimò, terribilitas ſentẽtiæ, quæ tonitruum dicitur. Iob 26. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Gregor. in Moral. Quis eius iram toleret, cuius & ipſa non potuit manſuetudo tolerari? Auguſtinus ſuper Ioan. Qui ceciderũt ad vnã vocẽ Chriſti morituri. Ioan. 18. quid faciẽt ſub voce iudicaturi? Eſaię 30. Labia eius impleta ſunt indignatione, & lingua eius, quaſi ignis deuorãs. Oſeę 11. Quaſi leo rugiet. Amos 4. Leo rugiet, quis non timebit? Zach. 9. Exibit, vt fulgur, gladius eius. Apocal. 1. & 19. De ore eius gladius ex vtraq; parte acutus exibat. Gladius acutus ex vtraque parte, eſt ſententia, qua anima cum corpore damnatur. ¶ Duodecimò, ſententiæ irreuocabilitas. Euolat enim emiſſum irreuocabile verbũ iudicis. ¶ Ter tiodecimò, multitudo miniſtrorum ad executionem ſententiæ paratiſſimorum. Matt. 13. In con ſummatione ſeculi, mittet Filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent in caminũ ignis. In eodem: Sic erit in conſummatione ſeculi: exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Quartodecimò, anguſtia reproborum. Gregor. O quàm anguſtæ erũt vndique reprobis viæ. Superiùs, erit iudex iratus, ſubtùs, horrendum chaos inferni, à dextris, peccata accuſantia, à ſiniſtris, infinita dæmonia ad ſupplicium trahẽtia, intus, cõſcientia vrens, foris, mundus ardẽs, miſer peccator ſic deprehenſus quò effugiet? Latere, erit impoſſibile, apparere, intolerabile. Si quæris, quis te accuſat? Dico, totus mũdus: nã offẽſo creatore, totus mũdus perditum habet odio. Mũdus perſequet eũ flamma & igne. In Pſal. Sicut ignis, q̃ cõburit ſyluã, & ſicut flãma com burẽs mõtes: ita perſequeris eos in tẽpeſtate tua. Item: Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Anguſtia reproborũ oſtenditur Eſa. 2. Ingredere in petrã, & abſcondere in foſſa humo, à facie timoris dñi. In eodem: Introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis domini. Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortẽ, & nõ inueniẽt: & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. ¶ Quintodecimò, impotentia reproborũ, qui non poterunt reſiſtere: ſicut nec palea reſiſtere põt igni, vel aliquis ligatus his, qui eum ligauerunt. Mat. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. Eiuſdem 13. In tempore meſſis, dicam meſſoribus: Colligite primũ zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendũ. Chryſoſt. Nec reſiſtendi vir-

tus,nec fugiendi facultas,nec pęnitentiæ locus, nec ſatisfactionis tempus.Ex anguſtia omniũ rerũ,nihil remanet,niſi luctus.Matthæi 24.Tũc plangent oẽs tribus terrę.¶Sextodecimo,defectus auxilij,quia non audebit nec angelus nec aliquis ſanctus ꝓ aliquo damnato rogare.Chriſtus,qui tãtum homines dilexit,ꝙ dedit ſemetipſũm pro eis, ridebit de dãnatione eorũ.Prou.1.Ego quoq; in interitu veſtro ridebo . Sancti etiam , qui pro ſalute hominum morti ſe expoſuerunt,lętabũtur, quia videbũt Dei contumeliam vindicari. In Pſal. Lætabitur iuſtus,cùm viderit vindictã.Nec cõpatientur ſancti miſeriæ reproborum. Vnde gl.ſuper illud Lu.16. Inter nos & vos magnum chaos firmatũ eſt,&c. Iuſtorũ animæ, etſi in naturæ ſuæ bonitate miſericordiam habent, iam tunc autoris ſui iuſtitiæ coniunctæ,tanta rectitudine conſtringuntur,vt nulla ad reprobos compaſſione moueantur. ¶ Decimoſeptimo, denudatio peccatorũ. Eccl.11.In fine hominis,denudatio operum illius.Eſa.47. Reuelabitur ignominia tua , videbitur opprobriũ tuum.Ierem. 20. Confundentur vehementer,quia non intellexerunt opprobriũ ſempiternũ, qđ nunquam delebitur . Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua,& oſtendam gentibus nuditatem tuam , & regnis ignominiã tuam. Matth.10.Nihil opertum, quod non reueletur,&c.1.Corin. 4. Veniet Deus,qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordiũ. ¶Decimooctauo, aduerſarij erunt multi,& fortes aduerſabuntur peccatoribus , & angeli , & homines. Iob 20. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra conſurget aduerſus eum. Loquitur de impio. Aduerſabuntur eis non ſolũ dæmones,ſed etiã ipſi ſancti. Sapiẽ. 5. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt , & qui abſtulerunt labores eorum. Maximi aduerſarij,erunt peccata,quæ damnandos tradent.Sapien.4.Veniẽt in cogitatione peccatorum timidi , & traducent eos ex aduerſo iniquitates eorũ. ¶ Decimonono,certitudo reatus. Ad certitudinem iſtam faciet hoc, ꝙ ipſe iudex erit teſtis.Ipſo enim vidente, peccata ſunt commiſſa. Hier.29. Ego ſum iudex & teſtis, dicit dominus.Malac.3. Accedã ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris & periuris. Item ad certitudinem faciet , ꝙ ipſi peccatores habebunt literas propria manu ſcriptas in conſcientijs ſuis,quæ teſtificabuntur contra eos. Dan.7. Iudicium ſedit,& libri aperti ſunt. Libri , inquam, conſcientiarum. Apocal. 20. Iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera eorum. ¶Vigeſimo, virtutum cæleſtium commotio.

Matt. 24. Virtutes cælorum mò uebūtur. Chryſo. Si rex terrenus proceſſurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouētur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet: quanto magis rege cæleſti exurgente iudicare viuos & mortuos, angelicę virtutes cōmouentur, terribiles miniſtri terribiliorem dñm præcedentes? Iob 26. Columnæ cæli contremiſcunt, & pauent ad nutū eius. Interl. Non timore pœnali, ſed admiratione. Hierony. Quid faciet virgula deſerti, vbi concutitur cedrus paradiſi? Ad hoc iudicium valde diſtrictū perueniendum eſt in præſenti, vt rationem reddamus corā vicarijs Chriſti. In Pſal. Beati, qui cuſtodiunt iudicium, & faciūt iuſtitiam in omni tempore. Hæc computatio frequenter facienda eſſet, & ſtrictè frequenter propter labilitatē memorię. Ber. Computatio dilata, multa facit obliuiſci. Strictè, ne minima prætereantur. Matthæi 10. Omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt. Ex hoc, quod nō cogitatur hoc iudicium multa mala proueniunt. in Pſalm. Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tēpore. Et ſubditur cauſa: Auferuntur iudicia tua à facie eius. Prou. 28. Viri iniqui non cogitant iudicium: qui aūt requirunt dñm, aīaduertunt omnia. Eccle. 18. Ante iudicium interroga teipſum. Cogitādum eſſet illud iudicium, cùm aliquid graue pro Deo toleratur. Greg. in homil. Illum diem, fratres chariſſimi, illū ante oculos ponite, & quicquid modo graue cernitur, in eius compaſſione leuigeť.

¶*De pœnis inferni.*

DVODECIMO, valere poteſt ad incutiendum timorem, conſideratio pœnarum futurarū. Circa quas multa attendenda ſunt. ¶Primū eſt, acerbitas earū. Grauiſſima enim pœna, quæ in hoc mundo toleratur, minor eſt etiā pęna purgatorij. Aug. Miro modo licèt æternus nō ſit, grauis eſt ignis ille: exuperat.n. oēm pęnā, quā aliquis in hoc mundo ꝑpeſſus eſt. Secundū eſt, pęnarū diuerſitas, & inueniūtur in Sacra ſcriptura nouem pęnæ. Prima eſt, ignis. Secūda, vermis. de quibus Eſa. vlt. Vermis eorum non morietur, & ignis eorū nō extinguetur. Iudith 16. Dabit eis ignē & vermes in carnes eorum, vt vrantur & ſentiant vſque in ſempiternū. Iob 20. Deuorauit eum ignis qui nō ſuccenditur. Nō eſt neceſſe, ꝙ ignis ille ſuccendatur, cùm nunquā extinguatur: Eccle. 7. Vindicta carnis impij, ignis, & vermis. Eiuſdem 21. Stupa collecta, ſynagoga peccātium, & conſummatio eorū, flamma ignis. Apocal. 20. Qui non eſt inuētus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnū ignis. Matt. 25. Diſcedite à me maledicti in ignē, æternū. Luc. 16. Crucior in hac flamma, ait diues epulo. ¶Tertia eſt,

fœtor quaſi ſulphuris. In Pſalm. Ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarũ, pars calicis eorũ. Eſa. 30. Flatus dñi, quaſi torrens ſulphuris, ſuccendens eam. Apoc. 21. Pars illorũ erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure. ¶ Quarta, erit frigus. Matt. 13. Ibi erit fletus & ſtridor dentiũ. Stridor dentiũ ſolet ſequi frigus. Iob. 24. Ad nimiũ calorẽ tranſient ab aquis niuiũ. ¶ Quinta, erit fames. Eſa. 65. Serui mei comedent, & vos eſurietis: erit ibi tanta inopia, ꝙ nec vnã guttam aquæ habere poterunt, vt patet in diuite epulone in inferno ſepulto. Lu. 16. & Iob 27. Apprehẽdet eũ, quaſi aqua, inopia, vbi dicit glo. Diues in inferno, cogente inopia, vſq; ad minima petenda perductus eſt, qui ſua tenacitate vſq; ad minima neganda pauperibus, reſtrictus eſt. Item Gregorius: Guttam petijt, qui micã negauit. Ibi erit tantus defectus boni, vt mors, quæ in mundo iſto præ cæteris timetur, ab hominibus deſideretur. Apocal. 9. Deſiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Ibi habebit locũ illud Eccleſ. 41. O mors, quàm bonum eſt iudicium tuum? Vtilius eſſet homini, ſi tunc ſe interficere poſſet, quàm ſi poſſet interficere diabolum: quia diabolo interfecto, non ceſſaret cruciatus eorum. Ibi erũt ſeptem anni magnæ penuriæ, obliuiſci facientes abundantiã pręſentis vitæ. Gene. 41. Maxima penuria, q̃ erit ibi, erit priuatio diuinæ viſionis. Gregor. in Moral. Fames interficit, q̃a ſuã faciem illis redemptor abſcondit. ¶ Sexta pœna, erit tortorum. De qua Matth. 18. Tradidit eũ tortoribus, donec redderet omne debitũ. ¶ Septima, erit horror, tam loci, quàm dæmonum. Iob 10. Ibi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Eiuſdem 20. Vadent, & veniẽt ſuper eũ horribiles. Si tantũ horrorem habet homo, qñ videt in præſenti vnum dæmonẽ, quantus horror erit, vbi tot horribiles apparebunt & magis horribiles, vt videtur, q̃ appareãt in p̄ſenti? Si vnus de miniſtris carceris infernalis tãtũ habet horrorem, quid habebit horroris ipſe carcer? ¶ Octaua pęna & nona, erunt tenebræ & uincula. De quibus Matth. 22. Ligatis manibus eius, proijcite eũ in tenebras exteriores. ẜm Greg. in Moral. ignis infernalis concremationem habet, ſed lumen non habet: & non ſolùm erit ibi pœnarum varietas, ſed earum contrarietas. Gregor. Horrendo modo tunc erit miſeris dolor cum formidine, flamma cum obſcuritate, & in eorum interitu ipſa à ſuis qualitatibus tormẽta diſcordant, quia à conditoris voluntate dum viuerent, diſcrepabant. Fit miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu, quia mors ſemper viuit, & finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Mors perimit & extinguit,

tinguit,dolor cruciat & pauorem nõ fugat,flamma cõburit,ſed tenebras non diſcutit: quia.n.cum diabolo contra ſuum creatorem concordarunt,creaturę contrarię conuenient ad eorũ pœnas. Itẽ Greg.Sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, in ſupplicijs dolorem ſentiunt,& in doloris anguſtia pulſati, ſemp pauore feriuntur, vt & quod timent,tolerent, & rurſum, quod tolerant,ſine ceſſatione pertimeſcant. ¶ Tertium attendendum circa pœnas,eſt earum diuturnitas. Matthæi 15. Ite maledicti in ignem æternum. Diuturnitas pœnę multùm affliget reprobos. Satis facile eſt iacere in vno lecto ſuaui & mundo: & tamen ſi alicui poſito in tali lecto diceretur, Iace,& quieſce,quia oportebit te ibi iacere XX.annis:ipſe reſponderet. Potiùs vellẽ eſſe mortuus. Quid ergo erit de illo,qui erit in igne ardenti,& ſciet ſe mãſurum ibi non tantum per XX. annos, vel centum vel mille, ſed per infinita ſecula ſeculorum? In hac meditatione dicitur fuiſſe cõuerſus Fulco, qui poſtea fuit epiſcopus Tholoſanus. Eſa.33. Quis poterit habitare cũ ardorib⁹ ſempiternis? Iob.20. Luet quæ fecit, omnia, nec tamen conſumetur. glo. Vt ſine fine crucietur, viuere ſine fine compellitur. Interl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pœna. Augu. 19.lib.de Ciuit. Dei.Ibi dolor permanet, vt affligat, & natura perdurat: vt ſentiat: quia vtrunq; nõ deficit, nec pęna deficiet. ¶ Quartum eſt, pœnæ vniuerſalitas. Vniuerſæ enim partes hominis poſt diem iudicij erunt in igne. Cùm aliquis non poſſet ſuſtinere ignẽ in minima parte digiti per vnam horam, quantus erit dolor quando totus homo erit in igne æternaliter? Auguſtin.13.lib.de Ciui. Dei: Nunquã erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ſine morte. Hierony. Tanta in inferno erit vis doloris, quòd mens ad aliud dirigi non poterit, niſi ad id, quod vis doloris impellit. Signum huius doloris eſt, quòd dominus toties in Euangelio dicit, Ibi erit fletus,& ſtridor dẽtiũ. Matth.13.& 22.& 15. Si ſingulis diebus, in quibus erunt damnati in inferno, flerent vnicam lacrymam materialem, plus exiret aquæ proceſſu temporis ab vno damnato, quàm omnia vaſa huius mundi caperent. Quod patet ex hoc, quòd omnia vaſa huius mũdi finita ſunt & numero, & magnitudine: infinitis verò diebus erunt reprobi in inferno. ¶ Quintum eſt, conſolationis defectus. Bern. Quid erit, cùm ſe viderit illa miſeranda conditio omni conſolatione nudatam in illas tenebras exteriores excuti, & ab illa beatorũ eccleſia perpetua excommunicatione excludi? ¶ Sextum eſt, pœnarum infernalium inutilitas. Præſens pęna eſt breuis,

breuis,& leuis,& fructuoſa: ſed futura eſt longa, & grauis & infructuoſa:quia ſi aliquis fleret in inferno tantum lacrymarũ quãtum eſt aquæ in toto mundo, non ſufficeret ad ablutionẽ peccati vnius mortalis. Plus virtutis haberet hic lacryma,quàm omnes illæ. Augu.de Fide,ad Petrũ: In inferno etſi erit ſtimulus pœnitudinis,nulla erit ibi correctio voluntatis,à quibus ita culpatur iniquitas ſua, vt nullatenus poſſit ab eis vel diligi vel deſiderari iuſtitia. ¶Præter prædicta notandum, ꝙ malis dolor veniet ex diuerſis cauſis. Primò,ex bonorum temporalium amiſſione. In Pſal. Quum interierit,non ſumet omnia, neq; deſcẽdet cum eo gloria eius. Secundo,ex hoc,quò tẽpus merendi tranſiit. Ierem. 8. Tranſit æſtas, finita eſt meſſis, & nos ſaluati nõ ſumus. Tertiò, ex amiſſione æternæ gloriæ. In Pſal. Pones eos vt clibanũ ignis in tempore vultus tui,id eſt, dũ ſancti vultum vel faciem tuã videbunt. Chryſoſtomus: Omnes gehẽnæ ſuperat cruciatus,carere bonis,quibus in poteſtate habueris perfrui. Quartò,ex praua ſocietate. Socios enim habebũt dæmones horribilis, & homines igne infernali exuſtos. Eſa. 13. Vnuſquiſque ad proximũ ſuum ſtupebit,facies combuſtæ vultus eorũ. Naũ 2. Facies omnes, ſicut nigredo ollæ. Ioel.2. Omnes vultus eius redigentur in ollã. Quinto,ex loci qualitate,qui erit tenebroſus & fumoſus, quod valde graue erit diuitibus, qui in præſenti domos volebant habere ſine fumo. Eſaiæ 65. Iſti fumi erunt in furore meo.

De dono pietatis. Pars IIII.

DOnum Pietatis aſcendendo eſt poſt donum Timoris. Aug. in quodam ſermone de Timore: Eſaias ſapientiæ adiunxit intellectũ,tanquam quærentibus vnde ad ſapientiam veniretur? Reſponderet, Ad intellectũ. Vñ ad intellectum? A conſilio. Vnde ad conſilium? A fortitudine. Vñ ad fortitudinẽ? A ſcientia. Vñ ad ſciẽtiam? A pietate. Vnde ad pietatẽ? A timore Greg. ſuper illud Iob. 1. Ibant filij eius,&c. videtur velle, ꝙ pietas prout eſt vnũ de ſeptem donis, pro miſericordia ſumatur. Dicit enim, Pietas opera miſericordiæ docet. Et paulò pòſt dicitur in eadem glo. Pietas ſine ſcientiæ diſcretione quomodo miſereatur, ignorat. Gl. verò ſuper 5. Matt. videtur velle,ꝙ Pietas ſumatur pro cultu Dei, ſeu pro veneratione rerum ſacrarũ. Dicit enim: Secunda, eſt pietas, quæ conuenit mitibus:qui enim piè quærit,honorat ſancta. Et idẽ vr̃ Aug. cũ Greg. ſenſiſſe:quia ſecundũ Aug. pietas hominẽ iugo Dei ſubijcit,tanquã animal manſuetum. Sicut timor iugũ diaboli abijcit, ſic pietas Deũ coli vel honorari facit. Et adaptat donũ timoris humilitati ſeu paupertati

tati ſpiritus,quæ laqueos diaboli euadit: pietas verò mãſuetudini. vnde dicit Aug.In timore cor cõtritum & humiliatũ ſacrificatur Deo. Vnde aſcẽditur ad pietatẽ, vt nõ reſiſtatur voluntati eius vt dicatur,Non qđ ego volo,ſed qđ tu. In timore Dei,Beati pauperes ſpiritu. In pietate verò, Beati mãſueti.Et ſm veritatẽ miſericordia & veneratio ſanctorũ cõcomitãtur ſe.Miſericors.n.Deũ veneratur in paupere:immiſericors verò Deum in paupere deſpicit. Prou.14. Qui calumniatur egentẽ,exprobrat factori ſuo:honorat aũt eũ, qui miſeretur pauperis. Honorantur etiã angeli in pauperibus,quum pauperes honorãtur propter angelos, eis ad cuſtodiã deputatos, & contẽnuntur angeli in contemptu pauperũ. Matth. 18. Videte ne cõtemnatis vnum ex his puſillis. Dico.n.vobis, qa angeli eorum in cælis ſemper vident faciẽ Patris mei, qui in cælis eſt. ¶Et notandũ,ꝙ aliquibus videtur pietas, prout eſt donũ,differre à miſericordia in hoc,ꝙ pietas reſpicit ſpiritualẽ neceſſitatẽ, miſericordia verò reſpicit corporalẽ neceſſitatem.Occaſiones verò ſic diſtinguendæ ſunt, ex eo quod dicit glo. ſuper illud 1. Timot. 4. Pietas ad omnia vtilis. Omnis ſumma diſciplinæ Chriſtianæ conſiſtit in pietate & miſericordia. Connumerantur.n.ibi miſericordia & pietas tanquam diuerſa.Aliquibus etiam videtur ꝙ pietas releuando miſeriam ꝓximi,procedat ex principijs fidei, miſericordia verò procedat ex principijs iuris naturalis. ¶Miſericordia dat pauperi eleemoſynam, quia frater noſter eſt naturalis eiuſdem ſpeciei nobiſcum: pietas verò dat eleemoſynã,quia filius Dei eſt,vel membrũ corporis Chriſti: vel quia Chriſtus reputat ſibi fieri, quod fit pauperibus. De miſericordia & veneratione ſacrarum rerum & creatoris & creaturarum, habitũ eſt in tractatu de Iuſtitia:ideò de dono pietatis breuiter hic pertrãſimus.

De dono Scientiæ. Pars V.

SCientia, prout donum eſt,ſic videtur poſſe deſcribi: Scientia,eſt humanarum rerum cognitio,ſaluberrimæ fidei deſeruiens. Et ſumitur hęc deſcriptio ex verbis Aug.14.lib.de Trinitate: Philoſophi,inquit, diſputãtes de ſapientia, diffinierunt eam,dicentes:Sapientia,eſt rerum humanarum diuinarumq́ue ſcientia.Ego quoque vtrarunque cognitionẽ, id eſt,diuinarum & humanarũ, & ſapientiam & ſcientiam dici poſſe non nego, verùm iuxta diſtinctionem Apoſtoli 1. ad Cor. 12.Alij datur ſermo ſapiẽtię, alij autem ſermo ſcientiæ. Illa diffinitio diuidenda eſt, vt rerum diuinarũ cognitio, propriè ſapientia nuncupetur: humanarũ verò cognitio, propriè ſcientiæ nomẽ obtineat. Nunc quicquid ſciri ab homine

homine pōt in rebus humanis, vbi plurimū ſuperuacuæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſciētiæ tribuo: ſed illud tm̄, quo fides ſaluberrima, quæ ad verā beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, roboratur, defenditur. Poteſt etiam ſic deſcribi: Sciētia, eſt lumen hominem dirigēs in actione vel vſu temporalium. Augu. ſuper 1. ad Corint. 12. Sapientia, eſt in contemplatione æternorū, ſcientia eſt in actione temporaliū. Item Augu. Diſtat ab æternorum contēplatione actio, qua bene vtimur tēporalibus rebus: & illa ſapientiæ, hæc ſcientiæ deputatur, Item Aug. in lib. de Trinitate: Hæc eſt, inquit, ſapiētię & ſciētię recta diſtinctio, vt ad ſapiētiam pertineat æternarū rerum cognitio intellectualis: ad ſcientiam verò temporalium rerum, cognitio rationalis. A liquibus tamen videtur quòd ſcientia, prout donum eſt, dicatur cognitio boni & mali. Vnde ſecundùm eos ad donum ſcientiæ pertinet diſcernere quæ ſint vera bona & vera mala, & quæ ſint umbræ verorum bonorum & malorū. Itē ad donum ſcientiæ pertinet diſcernere īter maiora bona & minora, & maiora mala & minora. Aug. in ſermone de Timore & pietate: Merebuntur ſcientiæ gradum, vt nouerint mala de quibus fleuerunt, ſcilicet, mala culpæ: & in quo malo ſint huius peregrinationis & mortalitatis, etiam quùm felicitas ſecularis arridet. Item Auguſt. in lib. de doctrina Chriſtiana, loquens de hac ſcientia, dicit, ꝙ facit hominem interiùs lamētantem, nō exteriùs ſe iactātem. Eccl. 1. Qui addit ſcientiam, addit & laborē. Et ſuper illud: Beati; qui lugent. Matt. 5. dicit gl. Pij ſciētiæ ſpiritu illuſtrantur, vt ſciant, quibus mala inuoluantur. ¶ Et notandum, qꝫ mala, in quibus ſumus in hoc exilio, quæ ad donū ſcientiæ pertinent, quędam ſunt ex parte animæ, quædam ex parte corporis, quædam ex parte proximorum, quædā ex parte dæmonū, quædā ex parte rerū corporaliū, ſubiectarū. Ex parte animæ ſumus, quātū ad vim rationabilē, in Aegypto tenebrarū, vbi multis plagis percutimur, ſicut Aegyptus multis plagis percuſſa eſt. Quātum verò ad vim concupiſcibilē, ſumus quaſi in mari rubro, vbi varij fluctus concupiſcentiarum ſibiinuicem ſuccedunt, vbi etiam fœtor & ſalſedo carnalis voluptatis eſt. Voluptas carnalis, eſt velut aqua ſalſa, ſitim prouocans, non ſedans. Ioan. 3. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterū. Quātū verò ad vim iraſcibilem, ſumus in deſerto, vbi ſerpētes igniti ſunt ſcilicet mortis iræ. In deſerto iſto aquæ dulces non inueniuntur. Et ſicut filij Iſrael Aegyptū reliquerunt, & mare rubrum, & deſertum tranſierunt antequam ad terram promiſſionis peruenirent:

nirent : ſic tenebras ignorantiæ oportet relinquere, & carnales voluptates contemnere,& feroci tatem deponere anteq̃ ad tranquillitatem conſcientiæ pertinga mus. Ex parte verò corporis in multis malis ſumus. Corpus.n. eſt velut grauis ſarcina ipſi ſpiritui.Sap.10.Corpus,qđ corrumpitur, aggrauat animam.Itē eſt velut domus ruinoſa & perſtillans.Prou.19. Tecta iugiter perſtillantia,litigioſa mulier,caro.ſ. Eiuſdem 27. Tecta perſtillantia in die frigoris,& litigioſa mulier comparantur. Item eſt vt ſeruus maleuolus.Eccleſiaſt.33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Et eſt vt equus indomitus.Eccle. 30. Equus indomitus euadet du rus.Et eſt vt falſus amicus.Eccleſiaſ.6. Eſt amicus ſecundum tēpus ſuum,& non permanebit in die tribulationis. In eodem : Eſt amicus qui conuertitur ad inimicitiam. Item : Eſt amicus ſocius menſæ, & nō permanebit in die neceſſitatis.Item corpus,eſt malus cōſiliarius.Eccl.37.A cōſiliario malo ſerua animā tuam. Et eſt hoſtis domeſtic⁹.Sapiēs: Nulla peſtis efficacior eſt ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ex parte ēt proximorum ſumus in multis malis.Ipſi enim impellunt nos ad mortē.Sene.in epiſt. Inuitum alter alterū tradimus. qūo autem reuocari ad ſalutem poſſunt, quos nemo retinet, populus impellit? Interrogatus qui dam philoſophus,quid eſſet inimiciſſimū homini.reſpondit, Alter homo.Periculoſius eſt homini, venire inter homines, quàm inter lupos. Lupus ſolo ore nocet:homo verò non ſolo ore,nec etiā minùs ore, quàm lupus nocet.Lupus nocet corpori : homo verò nocet animæ: Multi homines ſunt velut ſerpentes igniuomi, ignē infernalē ſpirantes.Iac. 3.Lingua noſtra ignis eſt,vniuerſitas iniquitatis. Et paulò poſt dicitur,quod inflammat rotam natiuitatis noſtrę,inflammata à gehenna:id eſt, inflammat vitā noſtram inſtabilem, à ſuggeſtione diaboli inflammata. Quum aliquis venit inter homines periculoſum eſt ei & audire & audiri. Bern.Detrahere, vel detrahentē audire, quod horum damnabilius,non facile dixerim. Itē periculoſum eſt & videre & videri: oculi.n.hoīum quaſi vim faſcinādi haberent, bona multorū quo ad valorem ſæpe adnihilant. Ipſi ēt ad modum baſiliſci, ſolo viſu multos interficiunt:illos.ſ.qui ſunt cupidi vanæ gloriæ & vanæ laudis. De malis in quibus ſūmus,reſpectu dæmonum,require in tractatu de Patientia.cap.de Sufferentia tentationū. Ibi.n.dictum eſt de deceptionibus & impugnationibus dæmonum.¶Ex parte rerum inferiorum in multis malis ſumus. Laquei.n.ſunt nobis res illæ. Vnde verè poſſumus dicere, ꝙ laqueos comedimus,

mus,bibimus,& veſtimus. Cibò enim & potu & veſtibus multis multi à Diabolo capiuntur.Sap. 14. Creaturæ Dei in odiũ factæ ſunt, & in tentationem aīæ hominum,& in muſcipulam pedibus inſipientium. Item ad donũ ſcientiæ pertinet cognoſcere infirmitatẽ peccati originalis. Cui infirmitati atteſtatur corruptio palati interioris,quæ facit,vt mala homini ſapiant, & bona deſipiant. Sicut.n.mala diſpoſitio palati corporis indicat infirmitatẽ corporalẽ:ſic mala diſpoſitio palati interioris, infirmitatem ſpiritualẽ.Infirmitas originalis velut lepra eſt, ꝑꝑ quam aliquis deijcitur,extra caſtra electorum,quaſi indignus eorum cõſortio. Vnde qui decedunt non baptizati,non admittuntur in ignem purgatorij.Item ad donum ſcientiæ pertinet agnoſcere varias infirmitates ſpirituales ſimiles infirmitatibus corporalibus,quæ in hominibus inueniuntur. In aliquibus febris ſpiritualis eſt,vt in illis qui ardore luxurię vexantur.Quę febris figurata eſt Io.4.in febre filij reguli,qui infirmabatͣ Capharnaum:in villa.ſ.pinguedinis. Aliqui paralyſi laborant ſpirituali, quorũ ſanatio figurata eſt in curatione paralytici.Mat.9. Aliqui melancholia laborant, qui ſemper lugubres ſunt, habentes ſeculi triſtitiam,quæ mortem operatur.2.ad Cor.7. Aliqui ſunt phrenetici,gaudentes qñ eſſet flendũ. Aliqui ſpirituali hydropiſi laborant,in quibus ſitis cupiditatis ſedari non põt: quorum figuram tenet hydropicus, quem dñs ſanauit.Luc.14. Aliqui adeò incuruati ſunt ad bona temporalia,ꝙ cor ſuum ad cæleſtia erigere nõ poſſunt.Quorum infirmitas figurata eſt in infirmitate mulieris,quæ erat inclinata,nec omnino poterat ſurſum reſpicere, quã dñs ſanauit.Lucæ 13. Aliqui ad modum inſanorum,ſe reges aut principes eſſe credunt, & mirabiliter gaudent, quia habent inſignia dignitatis vel honoris: quũ ſecundũ veritatem contemptibiles ſunt, & indigni etiã cibo quo veſcũtur. Aliqui ad modum maniacorum, trepidant, vbi trepidandum non eſſet.Iob 15.Sonitus terroris in auribus eius: & cùm ſit pax, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.Item ad donum ſcientiæ pertinet diſcernere inter vitam veram & non veram,& inter veram mortem & nõ veram. Vera mors,eſt mors gehennę:& cauſa eius, ſcilicet peccatum.Auguſt.Vera mors eſt,quam homines non timent,ſeparatio animę à Deo. Vera vita eſt, coniunctio animę cum Deo,vel per gratiam, vel per gloriam.Itẽ ad donum ſcientiæ pertinet agnoſcere breuitatem præſentis vitæ.Iaco.4. Quid eſt vita noſtra? Vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Iob.7. Memento quia ventus eſt vita

mea.

mea.Item ad ſcientiam pertinet agnoſcere amaritudinē præſentis vitæ.Iob 14. Homo natus de muliere, breui viuens tpe repletur multis miſerijs. Eccl.30.Melior eſt mors, quam vita amara. Item pericula huius vitæ. Iob 7. Militia eſt, vita hominis ſup ter rā. Alia litera habet,tentatio.Sciētiæ etiam attribuitur abſtinere à malis,& liberari à malis.Iob 17. ſm aliam literā. Abſtinere à malis,eſt ſcientia. Prouerb.11.Iuſti autem liberabuntur ſcientia. Itē ad donum ſcientiæ pertinet diſcretio maiorum bonorū & minorum. Diſcretio multis deeſt, qui habentes zelum Dei non ſecundum ſcientiam, minima bona magno amore amplectūtur, maxima negligentes. Donum ſcientiæ oſtendit ſpiritualem cōpaſſionem præferendam eſſe corporali, & priùs occurrendū moleſtijs & dānis ſpiritualibus, q̄ corporalibus:priùs paſcendas eſſe animas & veſtiendas, quàm corpora:& priùs ædificandum tēplum Dei viuum lapidibus viuis, quàm templum forinſecum de lapidibus nō viuis,& amplius ſtudendū eſſe decori tēpli ſpiritualis,quàm materialis.Minima tamē bona non eſſe negligenda. Matth. 23. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Item ad donum ſcientiæ pertinet agnoſcere deceptiones, quas bona præſentia faciunt amatoribus ſuis. Credunt enim veram ſuauitatem eſſe in eis, cum econtrario eos pungant. Vnde dominus vocat eas,ſpinas.Matt.23. Item credūt veram abundantiam ſeu ſufficientiam eſſe ex eis, cum econtrario eos potiùs examināt.Luc. 1. Diuites dimiſit inanes. Itē credunt honorem & gloriam ex eis habere,cum ecōtrario eos in ſeruitutem vilem redigāt. Vnde in Pſál. vocantur viri diuitiarum, qui nihil inuenerūt in manibus ſuis. Vnde ſequitur,Imagines eorum ad nihilum rediges. De diſtinctione ſcientiæ à fide,prudentia,conſilio,& intellectu, require in tractatu de Fide.cap. de commendatione fidei.Item in tractatu de Prudentia,vbi agitur de ſpeciebus Prudentiæ.

De dono fortitudinis. *Pars VI.*

POſt donum ſcientiæ,tangendū eſt de dono fortitudinis, vnde Augu. poſtquam locutus eſt de ſcientia, quæ facit homines lugentes, ſubdit:Inde aſſurgunt ad fortitudinem, vt mundus eis crucifigatur & ipſi mundo.Gala.6. & toleretur fames ſitisq; iuſtitiæ. Poſtquā aliquis ab iecit iugū diaboli per timorē humiliantem, & manſuetè portat ſuaue iugum Chriſti per pietatē, & agnoſcens mala huius exilij, luctum gaudio prælegit,ipſe eſt crucifixus ſiue mortuus mūdo, & mundus mortuus ei. Ipſe nec bona mundi cōcupiſcit,nec mala pertimeſcit. Iuſtitiæ viuere vult, eam eſurit & ſitit, & ad eā fortis

fortis eſt. De fortitudine dicit gl. Greg. ſuper illud Iob 1. Faciebãt cõuiuia per domos, &c. Fortitudo in die ſuo paſcit, dum confidentiã contra aduerſa trepidanti dat. Idẽ in ead. gl. Vile eſt conſilium ſine fortitudine, quia quod tractando inuenit, ſine viribus ad actum non perducit. Item ſuper illud Iob 1. Cõſurgensq; diluculo, offerebat, &c. dicit gloſ. Offert per ſingulos, dum pro vnaquaq; virtute Deo preces immolat, ne ſapientia eleuet, ne intellectus erret, ne conſilium dum ſe multiplicat, confundat, ne fortitudo per fiduciam, præcipitet, ne ſcientia inflet, ne pietas extra rectum vergat, ne timor plus iuſto trepidans deſperet. Dicunt aliqui fortitudinem, prout donum eſt, in hoc differre à fortitudine, cardinali virtute, quòd fortitudo virtus cardinalis, eſt circa arduũ naturæ ſimpliciter. Fortitudo verò donum, eſt circa arduum naturę etiam adiutæ à gratia: vt eſt, Relinquere omnia, & ſimilia, quæ propter ſui difficultatem vel arduitatem non ſunt in præcepto. De fortitudine, require in tractatu de Virtutibus cardinalibus.

De dono conſilij. Pars VII.

POſt donum fortitudinis, dicendum eſt de dono cõſilij. Vnde Aug. poſtquã locutus eſt de fortitudine, ſubdit: Veruntamẽ ſi qua delicta minutatim furtimque ſubrepunt, deeſſe conſilium nõ debet. Neq; n. tm̃ poteſt fortitudinis gradus vt qui cũ aſtutiſſimo aduerſario continua certatione cõfligit, nõ aliqñ feriatur, maximè ꝑ tẽtationes linguę. Quod eſt ergo conſiliũ, niſi Dimittite, & dimittetĩ vobis? Luc. 6. Et ideo quinta beatitudo eſt, Beati miſericordes. Idẽ in libr. de fide ad Petrũ, Firmiſſimè tene, et iuſtos & ſanctos homines, exceptis illis, qui paruuli baptizati ſunt, ſine peccato hic neminẽ viuere poſſe, ſemperq; oĩ homini eſſe neceſſariũ & peccata ſua vſque in finẽ vitæ præſentis, eleemoſynis diluere, & remiſſionẽ à Deo humiliter & veraciter poſtulare. De dono cõſilij dicit Grego. ſup. 1. Iob. Cõſiliũ in die ſuo paſcit, dum ratione animũ implet, ꝓhibens eſſe pręcipitẽ. Idẽ in eadẽ gl. Fortitudo, quæ plus põt ſine moderamine rationis, pręceps ruit: vt patet in eo, qui vouet, qđ pòſt præ difficultate non implet. Prou. 20. Ruina eſt homini, deuotare ſanctos, & pòſt vota retractare. ¶ Et notandũ, ꝙ nomẽ cõſilij qñque largè, quandoq; ſtrictè ſumitur. Prout largè ſumitĩ cõſiliũ, eſt examinata ſeu excogitata ratio alicuius faciendi vel nõ faciẽdi. Rationem hic intelligas, opus rõnis, ſ. reſponſionẽ rationabilẽ certificantẽ eũ, qui petit conſiliũ. Strictè verò ſumptũ, dicitur conſiliũ, Dei voluntas, ad quam non conſtringimur imperio propter eius arduitatem vel difficultatem, ſed eſt in poteſtate noſtra

noſtra vt impleamus illud , vel
nō impleamus. Berna.ad fratres
de monte Dei, Nō eſt veſtrū lan
guere circa cōia præcepta,nec at
tendere quid Deus præcipiat,ſed
quid velit,probantes,quæ ſit Dei
voluntas , beneplacens & perfe-
cta. De hoc conſilio intelligitur
verbū Augu.dicentis: Si conſilio
vti volueris,minus boni adipiſce
ris,non mali aliquid perpetrabis.
Conſilium ſic ſumptū, illumina
tio diuina eſt.Sene.in epiſt.Bon⁹
vir ſine Deo nemo eſt. Non po-
teſt aliquis ſupra fortunam , niſi
ab illo adiutus, exurgere.Ille dat
magnifica conſilia & recta.Talia
fuerunt , quæ attulit in mundū
iſtum ſapientia Dei patris.Eſa.9.
Vocabitur nomen eius, admira-
bilis,conſiliarius.Iſta ſunt conſi-
lia pacis , quæ attulit rex pacifi-
cus.De quibus Prou.12.Qui in-
eunt pacis conſilia , ſequitur eos
gaudiū. Vnde conſiliū pacis eſt,
abrenuntiatio diuitiarum. Sene.
Quietiſſimè viuerent homines,
ſi hæc duo verba tollerētur,meū
& tuum.Hoc conſilium habetur
Matthæ.19.Si vis perfectus eſſe,
vade, & vende omnia , quæ ha-
bes &c. Aliud cōſilium pacis eſt
de continentia . De quo conſilio
Matt.19.diſcipulis dicentibus, Si
ita eſt cauſa hominis cū vxore,
non expedit Nubere.Dicit Chri-
ſtus , Non oēs capiunt verbum
iſtud , ſed quibus datum eſt. Et
ſubdit: Qui pōt capere , capiat.
Qui intendit delicijs carnis, non
habet pacē: quū caro , ſit mulier
litigioſa.Prou.19.& 27.Aliud cō
ſilium pacis,eſt conſilium de pa-
tiētia. Sine patientia nō habetur
vera pax,patientia credendo per-
ſecutori,pacē ſibi ſeruat.Sicut di-
citur vulgariter,Nō qui percutit,
ſed qui repercutit,bellū facit.Nō
pōt eſſe bellum,ſi vnus iniuriam
ab alio ſibi illatā patiēter portat.
Aliud cōſilium pacis eſt , cōſiliū
de humilitate. Humilitas eſt vir
tus Chriſti , in qua pax fit . In
Pſal.Fiat pax in virtute tua.Hu-
militas cum his,qui oderunt pa-
cē, eſt pacifica:ſ.cū ſuperbis.Ipſa
nulli moleſta eſt , nullum com-
primit vel anguſtat. Ipſa eſt ve-
lut quoddam inane & vacuum
ſpirituale, vbi ſine contradictio-
ne ſuperbus ſe dilatat. Ipſa timo
ri alieno non obſiſtit : ſed ſicut
corpora concaua intra concauita
tem ſuam corpora tumida reci-
piunt : ſic humilitas moleſtiam
ſuperbo illatam intra ſinum pro
funditatis ſuæ recipit.¶Et notan
dum,ꝙ conſilium Chriſti à mul
tis deſpicitur. Luc. 7. Phariſæi &
legiſperiti conſilium Dei ſpreue
runt in ſemetipſis.In Pſal. Non
ſuſtinuerunt conſilium. ¶Itē no
tandum,quòd conſilium,ſicut &
prudentia,de faciendis eſt. Et eſt
conſilium de his,quæ ſunt ad fi-
nē. Damaſcenus:Ad finem eſt,
quod conſiliabile eſt.De differen
tia verò conſilij & prudentiæ,re-
quire in tracta.de Prudentia,vbi
agitur de ſpeciebus prudentiæ.

Itē notandū ꝙ conſiliū quatuor attēdit:expediens,facile,certum, tutū,& cōtraria his,ſcilicet damnoſum,difficile, incertū & periculoſum:qui conſiliū dat, alijs paribus, expediens debet præponere damnoſo, facile difficili, certum incerto, tutum periculoſo. ¶ Itē notandum, ꝙ quidam dicunt, ad donū conſilij pertinere an ſit operandum:ad prudentiam verò, qualiter ſit operandū. Item notandū, ꝙ in quibuſdā inuenitur aliquid ſimile dono conſilij per experientiā multam. Ecc.34. Vir in multis expert⁹,cogitabit multa. Itē:Qui nō eſt expertus,pauca recognoſcit. Sed illa experientia non eſt verè donum conſilij. Conſiliū.n.lumē eſt cæleſte, excellentiùs, q̄ lumen prudētiæ, cū ipſam prudentiam rectificet. Per donū.n.conſilij declinat prudentia, ne eam pœniteat. Eccleſi. 32. Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum nō pœnitebis. ¶ Itē notandū, ꝙ circa conſilium ſunt quinque commendabilia. ¶ Primum eſt, gratia conſiliū requirendi, quæ eſt in eo, qui non eſt præceps ad operandū. Prouerbi. 19. Qui feſtinus eſt, pedibus offendet. ¶ Secundum eſt, gratia conſiliarium eligendi: ¶ Tertiū, gratia dandi conſiliū. ¶ Quartū, gratia examinandi conſilium. ¶ Quintū eſt, gratia acquieſcendi conſilio. De primo legitur Tob.4. Conſiliū ſemper à ſapiente require. Prouer.11. Vbi nō eſt gubernator, corruit populus: ſalus autem, vbi multa conſilia. Simile eiuſdem 24. Erit ſalus, vbi multa conſilia ſunt. Eiuſdem 13. Aſtutus omnia agit cum conſilio:qui autem fatuus eſt, aperiet ſtultitiam. Itē 15. Diſſipantur cogitationes, vbi non eſt conſiliū: vbi verò plures conſiliarij, confirmantur. Eiuſdem 20. Cogitationes conſilijs roborantur, & gubernaculis tractanda ſunt bella. Cogitationes hic intelligas, propoſita, quæ cōcipiuntur, quæ cōſilijs perficiūtur. Tullius in Rhetoric. Parua foris ſunt arma, niſi ſit cōſiliū domi. 1. Mach.5. In illa die ceciderūt ſacerdotes in bello, dū volūt fortiter facere, dū ſine conſilio exeunt in prælium. Eccl.30. Fili, ſine conſilio nihil facias &c. Eiuſdē 37. Ante oēm actum præcedat conſiliū ſtabile. Prou.4. Palpebræ tuæ pręcedāt greſſus tuos. ¶ Ad eligendum conſiliarium monemur, Eccl.6. Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus de mille. Pro conſiliario ante omnes eligendus eſt Deus. Tob.4. Omnia conſilia tua in ipſo permaneant. Iaco.1. Si quis ſapientia indiget, poſtulet à Deo. Eccl.39. In oratione confitebitur domino, & ipſe diriget conſilium eius. Eiuſdem 37. In omnibus his deprecare Altiſſimum, vt dirigat in veritate viam tuā. Deinde recurrendum eſt pro cōſilio ad viros bonos. Eccleſia.38. Cor boni conſilij ſtatue tecum.

Et

Et ſubditur: Anima viri ſancti annuntiat aliquādo vera, quàm ſeptem circunſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum.Mat. 11.Abſcōdiſti hæc à ſapientibus & prudētibus, & reuelaſti ea par uulis.Eſa.19. Sapientes conſiliarij Pharaonis dederunt cōſilium inſipiens.Eccle.37. A conſiliario malo ſerua animā tuam. Prouc. 12.Conſilia impiorum, fraudulenta. Sed facienti conſilium nequiſſimum,ſuper eum deuoluetur.Eccl.27.Eiuſdem 8.Cum fatuis non habeas conſilium:nō.n. poterunt diligere, niſi ea quæ eis placent.Iob 31.Conſiliū impiorum longe ſit à me.Gene.49. In conſilium eorum non veniat anima mea.In Pſal.Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum. Eccleſ.8. Coram extraneo ne facias conſilium: neſcis enim quid pariet.Non eſt etiam habendum conſilium cum homine de negotio, quod eum tangit, vel de eo, quod nimis odit, vel nimis diligit, ne vel fallatur, vel fallere velit. De hac materia habetur Eccleſiaſt.37.Noli, inquit,conſiliari cum ſocero tuo, vel cum patre vxoris tuæ.Ad literam, de aliquo, quod videtur eſſe contra vxorem: vel cum amicis carnalibus, de his, quæ ſunt contra carnem.Iere.19. Vnuſquiſq; à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. Michææ 7. Noli credere amico, & noli confidere in duce. Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui.Bernard. Amicos conſulat quæ non legit, ꝙ inimici hominis domeſtici eius. Geneſ.31.Iacob ignorante Laban ſocero ſuo, cum filijs & vxoribus atque pecoribus ſuis receſſit de Meſopotamia in terram Chanaan. Legitur etiam Iudic.19.ꝙ Leuita quidam, qui credidit ſocero ſuo, vt cum eo tribus diebus maneret, in via amiſit vxorem ſuam à Gabaonitis oppreſſam, vnde poſtea ſtrages populi magna ſecuta eſt.Eccleſi.37.A zelantibus te abſcondi conſilium. Zelantes intelligas, vel inuidentes, vel nimis amantes. Item non eſt conſilium quærēdum à iuuenibus. Roboā regnum pro magna parte amiſit, conſilio iuuenū acquieſcens, conſilio ſenum relicto. Eccle.25. Quàm ſpecioſa veteranis ſapientia & glorioſus intellectus,& conſilium. Gratia etiam dandi conſilium,commendabilis eſt 1.Mac. 2.Ecce Simon frater veſter, ſcio quia vir conſilij eſt, ipſum audite ſemper. Præcipuè commendabilis eſt gratia in his, qui habēt alios regere. Eccl.25. Quam ſpecioſum canitiei iudicium, & presbyteris, cognoſcere conſiliū.Gratia etiā examinandi conſilium, commendabilis eſt.Sen. Prudentis propriū eſt,examinare conſilia multorū, & non citò facili credulitate ad falſa prolabi. Item commendabilis eſt etiā gra-

gratia acquieſcendi cõſilio. Prou. 12. Via ſtulti, recta in oculis ei⁹: qui aũt ſapiẽs eſt, audit conſiliũ. Eiuſdem 13. Qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia. Moyſes acquieuit cõſilio Iethro, licèt minor eſſet. Exo. 18. Non ſic ille adoleſcens, qui audito verbo domini, Si vis perfectus eſſe &c. abijt triſtis. Erat enim habens multas poſſeſſiones. Matth. 19.

De præeminẽtia vitæ contemplatiuę reſpectu actiuæ. Pars VIII.

Dicto de donis pertinentibus ad vitam actiuam, dicẽdum eſt de donis pertinentibus ad vitam contemplatiuã. In hac verò parte, Primò tãgetur de præeminentia vitæ contemplatiuæ ad actiuam. Secundò, diſtinguetur contemplatio à meditatione ſeu conſideratione ſimplici & cogitatione: & tangetur de ſpeciebus conſiderationis & contemplationis. Tertiò, agetur de dono intellectus. Quartò, de dono ſapientiæ. ¶ Circa primum, notãdum, ꝙ duodecim ſunt, in quibus vita contemplatiua præeminentiam videtur habere, reſpectu actiuæ. ¶ Primum eſt, ꝙ contemplatiua meliori intendit, Deo. ſ. cùm actiua intendat proximo. Contemplatiua dicit, Mihi adhęrere Deo bonũ eſt. Luc. 10. Vnum eſt neceſſarium. glo. Bedæ, ſcilicet Deo iugiter inhærere. In Pſal. Vnam petij à dño, hanc requiram. Iſidorus in lib. differentiar. Inter actiuam & contemplatiuam vitam hęc diſtantia eſt. Actiua vita eſt, quæ in operibus iuſtitiæ, & proximi vtilitate verſatur. Contemplatiua autẽ, quæ vacans ab omni negotio, in ſola Dei dilectione defigitur. Vna in opere bonæ conuerſationis, altera in contemplatione immutabilis eſt veritatis. Idem in lib. de ſummo bono: Actiua vita mundanis rebus benè vtitur. Contemplatiua verò mundo renuntians, ſoli Deo viuere delectatur. ¶ Secundùm eſt, ꝙ contemplatiua clariùs videt. Vnde Geneſ. 29. dicitur de Lia, quòd lippis erat oculis. Gregorius: Mens, quæ contemplando, otia appetit, plus videt, ſed pauciores filios Deo generat: qui verò ad laborem prædicationis ſe dirigit, minùs videt, & ampliùs parit. ¶ Tertiũ eſt, munditia ſeu pulchritudo. Vnde Gene. 29. dicitur de Rachele, quòd decora erat facie & venuſto aſpectu. Prouerbior. 3. Dicitur de ſapientia: Viæ eius, viæ pulchræ. Cantic. 5. Laui pedes meos, dicit ſponſa: quomodo inquinabo eos? Quartum eſt, ſecuritas. Secura eſt vita contemplatiua, reſpectu actiuę. Prouerb. 1. Fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Gloſſ. Facilè euadit laqueos in terris, qui oculos habet in cælis. Prouerbio. 3. Omnes ſemitæ eius, pacificæ. ¶ Quintum eſt, quies: quieta eſt vita contemplatiua. Vnde Luc. 10. dicitur de Maria, quòd ſedens ſecus pedes

dñi

dñi audiebat verbum illius. Glo. Maria ſedet, quia contēplatiua, pacatis vitiorū tumultibus, optata iam in Chriſto mentis quiete fruitur. Martha ſtat, quia laborioſo actiua deſudat in certamine. De Martha ibidem dr̄, Martha, Martha, ſolicita es, &c. Et Io. 11. dicitur ꝙ Maria domi ſedebat. Hęc tria. ſ. pulchritudo, ſecuritas, quies, tanguntur Eſa. 31. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. De ſecuritate tangitur Deuter. 33. Amantiſſimus domini habitabit confidenter. Amantiſſimus dñi eſt, vir contemplatiuus. Sextū eſt, iocunditas. Iocundior eſt contemplatiua, quàm actiua. Vnde ſuper illud Luc. 10. Maria ſedens ſecus pedes dñi, &c. dicit gl. Intenta erat Maria, quomodo paſceretur à Deo, intenta erat Martha, quomodo paſceret dñm. Hæc conuiuium parat dño: in conuiuio domini illa iam iocūdatur. Greg. in Moral. Contemplatiua vita meritò maior eſt, quàm actiua: quia hæc in vſu præſentis operis laborat: illa verò ſapore intimo venturam iam requiem deguſtat. ¶Septimum eſt, contemplatiuæ permanētia. De qua Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Glo. Contēplatiua hic incipit, & in cæleſti patria perficietur: qa amoris ignis, qui hic ardere inchoat, quum ipſum, quem amat, viderit, in amore amplius igneſcit. Et ſubditur, Actiua cum corpore deficit: quia in æterna vita panem non porriget eſurienti: quia nemo eſuriet, nec cætera opera pietatis aget, quia non erunt neceſſaria. ¶Octauū eſt, deuotio. Vnde Maria Chriſtum vngit. Matth. 26. Mar. 13. Luc. 7. Ioan. 12. ¶Nonū eſt, Dei familiaritas. Contemplatiua Deo familiarior eſt. Vnde figuratur per Ioannem Euangeliſtam, ſicut tangit gloſſ. ſuper illud Ioan. vlt. Conuerſus Petrus vidit diſcipulum, quem diligebat Ieſus. Et ſequitur in glo. Hāc plenè Chriſtus diligit, & ſeruat in æternum. Loquitur de contemplatiua. ¶ Decimum eſt, pretioſitas. Contemplatiua pretioſior videtur eſſe, quàm actiua, eò quòd ſit rarior. Iſid. in lib. de ſummo bono: Actiua cōmunis multorum eſt, contēplatiua verò, paucorum. Hoc figuratū eſt Gene. 6. vbi dicitur de arca: Incubito conſummabis ſummitatem eius: Inferiùs tamen erat valde lata. Vnde ibidem dicitur, Trecentorum cubitorū erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo. Quod expoſuit Greg. dicens: Videmus multos in eccleſia ſuperbire & laſciuire, & terrenis rebus inhiare, iraſci, rixari, & proximū lædere: ſed quia eccleſia tolerat eos, vt conuertantur, quaſi in arcæ latitudine, beſtiæ fuiſſe dicuntur. Videmus alios aliena non

rapere, illatam iniuriā æquanimiter portare, rebus proprijs contentos eſſe, humiliter viuere: ſed quia iam pauci ſunt, anguſtatur arca. Alios videmus etiam poſſeſſa relinquere, nullū terrenis rebus ſtudium dare, inimicos diligere, carnē domare, omnes motus ratione prǽmere, per cæleſte deſiderium, contemplationis pēna ſubleuari: ſed quia valde rari ſunt, iam arca iuxta cubitū ducitur, vbi homines & uolatilia continentur. ¶Vndecimum eſt, ꝙ vita contēplatiua vitæ cæleſti ſimilior eſt. Vnde eadem opera ad cōtemplatiuam videntur pertinere, quæ aſſignat Augu. beatæ vitæ, vlt. lib. de Ciui. Dei, dicens: Ibi vacabimus & videbimus, videbim⁹ & amabimus, amabimus & laudabimus. In Pſal. Vacate & vide te, quoniā ego ſum Deus. ¶Duodecimum eſt, ꝙ vita cōtemplatiua finis videtur eſſe actiuæ. Finis verò melior eſt his, quæ ſunt ad finē. Per actiuam tranſitur ad cōtemplatiuā. Iſidorus in lib. de ſummo bono: Qui priùs in hac vita proficit, bene ad cōtemplationem conſcendit. Greg. Qui ad arcē contemplationis aſcendere deſiderat, prius neceſſe eſt, vt in campo actionis ſe exerceat. Gen. 29. Lia prius introducta eſt ad Iacob: licèt Iacob aliter ſperaret. Et cū ipſe de hoc conquereretur, reſponſum eſt ei, Nō eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores antè tradamus ad nuptias.

De diſtinctione cōtemplationis à ſimplici cōſideratione, ſeu meditatione & cogitatione, & de ſpeciebus conſiderationis & contemplationis. Pars IX.

CONſequenter diſtinguenda eſt contemplatio à ſimplici conſideratione ſeu meditatione. Et tangendū eſt de ſpeciebus cōſiderationis & contemplationis. ¶Notādum ergo, ꝙ Bern. 2. lib. de cōſideratione, diſtinguit inter contemplationem & conſiderationem, ijs verbis. Conſiderationē, non id per omnia, quod contēplationē intelligi volo, ꝙ contemplatio ad rerum certitudinē, conſideratio ad iniquiſitionem magis ſe habeat. Iuxta quē ſenſum poteſt contemplatio diffiniri, verus certusq; intuitus animi de quacunq; re, ſiue apprehēſio veri non dubia. Conſideratio autem, intenta ad veſtigandum cogitatio, vel intentio animi veſtigantis verum, quanquam ſoleant indifferenter pro inuicem uſurpari. Deinde diuidit ea, quæ conſideranda ſunt ijs verbis: Quatuor tibi conſideranda reor, Te, quæ ſub te, quæ circa te, quæ ſupra te ſunt. In quinto verò libro de conſideratione, dicit conſiderationem peregrinare, quū ab his, quæ ſuprà ſunt, ad inferiora deflectitur. Velim, inquit, hoc ſolerter aduertas, vir ſagaciſſime Eugeni: quia toties peregrinatur conſideratio tua, quoties ab illis rebus ad iſta deflecti-

flectitur inferiora & viſibilia,ſiue intuēda ad notitiā, ſiue appetenda ad vſum,ſiue ꝓ officio diſponēda vel actitanda.Si tñ ita verſatur in ijs,vt per hæc,illa requirat, non procul exulat:ſic cōſiderare, repatriare eſt.Sublimior iſte præſentiū ac dignior vſus rerū,iuxta ſapientiam Pauli:Inuiſibilia Dei per ea,quæ facta ſunt, intellecta, cōſpiciuntur. Sanè hac ſcala ciues nō indigēt,ſed exules. Quid opus ſcalis, tenenti iam ſolium? creatura cæli illa eſt, præſto habens, per qđ potius iſta intueatur. Videt verbū,& in verbo facta per verbum : nec opus habet ex ijs,quæ facta ſunt,factoris notitiam mēdicare. Neque.n. vt ipſa nouerit,ad ipſa deſcendit,quæ ibi illá videt, vbi longè meliùs ſunt, quàm in ſeipſis. Deinde in eodē libro diſtinguit diuerſas ſpecies conſiderationis, his verbis: Magnus ille,qui vſum ſenſuum, veluti quaſdam ciuium opes,expendere ſatagit, diſpenſando in ſuā & multorū ſalutem. Nec ille minor,qui hūc ſibi gradū ad illa inuiſibilia philoſophādo conſtituit:niſi ꝙ hoc dulcius, illud vtilius:hoc facilius,illud fortius eſſe conſtat. At omnium maximus, q ſpreto ipſo vſu rerum & ſenſuum, quantū quidem humanæ fragilitati fas eſt, non aſcenſorijs gradibus, ſed inopinatis exceſſibus auolare interdum, contemplando, ad illa ſublimia conſueuit.Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor exceſſus Pauli. Exceſſus,nō aſcenſus:nam raptum potius fuiſſe,quàm aſcendiſſe,ipſe ſe perhibet.Et ſubdit Bern. Vis tibi has cōſiderationis ſpecies ꝓprijs diſtingui nominibus? Dicamus ſi placet, Primā, diſpenſatiuā,ſecundā, æſtimatiuam,tertiā, ſpeculatiuam. Diſpenſatiua eſt conſideratio, ſenſibus ſenſibilibuſq; rebus ordinatè & ſocialiter vtens ad promerēdum Deū. Aeſtimatiua eſt cōſideratio,prudenter quæque ſcrutans ac ponderans ad inueſtigandum Deū. Speculatiua eſt cōſideratio, ſe in ſe colligens, & quantum diuinitus adiuuatur,rebus humanis eximens, ad contemplandum Deum rapitur. Quod prima optat,ſecunda adorat, tertia guſtat.Ad quem tñ guſtum perducunt & cæteræ : etſi tardius, niſi ꝙ prima laborioſius, ſecūda qetius peruenit. Dixiſti,inquit,ſatis,qua via aſcendatur, etiā quò aſcendēdū,dicere habes.Falleris, ſi illud ſperas, ineffabile eſt. Tu me exiſtimas loqui, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, &c. Nobis, inqt, reuelauit Deus per Spiritum ſuum. 1. ad Cor. 2. Ergo quæ ſuprà ſunt, non verbo docentur, ſed ſpiritu reuelantur. Verùm quod ſermo nō explicat, conſideratio quærat, oratio expetat,mereatur vita, puritas aſſequatur.Sanè eorum admonitus, quæ ſuprà ſunt,non te exiſtimes mitti à me, ſuſcipere ſolem, lunam,

nam,ſtellas,&c.Iſta ſiquidē omnia etſi ſuprà, loco, pretio infrà ſunt & dignitate naturæ.Sunt.n. corpora, cui portio ſpiritus ſunt. Angeli ſancti & Deus ſupra te ſunt,Deus,natura,angeli,gratia. ¶Idē in eodē deſtinguit quatuor ſpecies cōtemplationis reſpectu Dei, his verbis: Prima & maxima cōtēplatio eſt,admiratio maieſtatis, Hæc requirit cor purgatū,& à vitijs liberum,atque exoneratum peccatis, vt facile ad ſuperna leuet: interdū quoque per aliquas morulas ſtupore & extaſi ſuſpenſum teneat admirantē. ¶Secunda autem, neceſſaria eſt huic. Eſt enim intuens iudicia Dei, quo ſanem pauido aſpectu Deū vehementiùs cōcutit intuētem,fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiam, humilitatem ſeruat. Virtutum ſiquidem bonū quodā ac ſtabile fundamē tū,humilitas, nempe ſi nutet,illa virtutum adgregatio,nō niſi ruina eſt.¶Tertia cōtemplatio occupatur vel potius otiatur circa memoriā beneficiorū: & ne dimittat ingratū, ſolicitat memorātem ad amorem benefactoris. ¶Quarta,quæ retro ſunt obliuiſcens, in ſola requieſcit expectatione promiſſorum. Quæ cùm ſit meditatio ęternitatis, ſiquidē quæ promittuntur,æterna ſunt, longanimitatē aliæ & perſeuerantiæ dat vigorē. Deinde adaptat Ber. quatuor dictas ſpecies contemplationis,quatuor, quæ tangit Apoſtolus ad Ephe.3. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis,quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.Longitudinem,inquit, apprehēdit meditatio promiſſorū. Latitudinem,recordatio beneficiorum.Sublimitatē, contemplatio maieſtatis.Profundū, inſpectio iudiciorū. Item in eodem libro:Deus eſt longitudo, latitudo,ſublimitas & profundū. Res vna eſt,lōgitudo, propter æternitatem,latitudo,pp charitatē,ſublimitas,pp maieſtatē, profunditas,pp ſapientiam.Iſta nō diſputatio cōprehendit, ſed ſanctitas. Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina, timor Domini ſanctus,& ſanctus amor.Iis perfectè affecta anima veluti quibuſdam duobus brachijs, cōprehendit,amplectitur, ſtringit, tenet,& ait:Tenui eum, nec dimittam. Et timor quidem ſublimi & profundo,amor lato longoq; reſpōdet.Quid tam timendum, quàm poteſtas, cui nō potes reſiſtere,quàm ſapientia,cui abſcondi non potes? Poterat minus timeri Deus alterutro carēs:nunc autem perfectè oportet timeas illū,cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus omnia potēs.Itē quid tam amabile,quàm amor ipſe,quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit,quæ dum nō excidit, foras mittit ſuſpicionem. Stupenda planè ſublimitas maieſtatis,

pauen-

pauenda abyſſus iudiciorum, feruorem exigit charitas, æternitas perſeuerantiam ſuſtinendi. ¶Richardus de ſancto Victore in libro de contemplatione, diſtinguit inter contẽplationem, meditationẽ, & cogitationẽ, his verbis, Sciendum eſt, ꝙ eadem materiã aliter per cogitationẽ intuemur, aliter per meditationem rimamur, aliter per contemplationẽ miramur. Cogitatio per deuia lẽto pede ſine reſpectu peruẽtionis paſſim huc illucq; vagatur. Meditatio per ardua viæ ſæpe & aſpera ad directionis finem, cum magna animi induſtria nititur. Cõtemplatio libero volatu quocũque eam fert impetus, mira agilitate circunfertur. Cogitatio ſerpit, meditatio incedit, & ut multũ, currit, cõtemplatio ante omnia circunuolat. Cogitatio eſt ſine labore & fructu, in meditatione eſt labor cũ fructu. Contẽplatio permanet ſine labore cũ fructu, in cogitatione euagatio, in meditatione inueſtigatio, in contemplatione admiratio. ¶ Deinde tria prædicta ſic deſcribit: Contemplatio, eſt libera mentis perſpicacia in ſapientiæ ſpectacula, cum admiratione ſuſpenſa. Vel contemplatio, eſt perſpicax & liber animi contuitus, in res perſpiciendas vſquequaq; diffuſus. Meditatio verò, eſt ſtudioſa mentis intẽtio, circa aliquid inueſtigandũ diligenter inſiſtens. Vel ſic: Meditatio, eſt ꝓuidus animi obtutus, in veritatis inquiſitione vehemenrer occupatus. Cogitatio aũt, eſt improuidus animi repectus ad euagationem ꝓnus. ¶Diſtinguit etiam inter cõtemplationẽ & ſpeculationẽ his verbis: Quamuis comtemplatio & ſpeculatio pro inuicẽ poni ſoleant, aptiùs tamen ſpeculationẽ dicimus, quãdo per ſpeculũ cernimus: contemplationẽ verò, qñ veritatẽ ſine aliquo inuolucro vmbrarumq; velamine, in ſui puritate videmus. Et ſic contemplatio valde ſtrictè accipitur. Cõmune eſt, tam contemplationi quàm meditationi circa vtilia occupari, & in ſapientiæ vel ſcientiæ ſtudijs verſari. Sed in hoc ſolent differre à cogitatione, quæ ſe conſueuit ad inepta & friuola relaxare. Fit tamen ſæpe, vt in cogitationum noſtrarum euagatione aliquid animus incurrat, quod ſcire vehementer ambiat. fortiterq; inſiſtat: ſed dum mens huiuſmodi inquiſitioni ſtudium impendit, iam cogitatio in meditationem tranſit. Item veritatem diu quæſitam tandemq; inuentam, mens ſolet cũ auiditate ſuſcipere, mirari cum exultatione, eiusq; admirationi diutiùs inhærere. Et hoc eſt meditationẽ in cõtemplationem tranſire. ¶Contemplationis formam in cæli volatilibus videmus. Videas alia nunc ſe ad altiora tollere, nunc ſe ad inferiora demergere, & eoſdem aſcenſionis de-

ſcenſionisve ſuæ modos ſæpiùs repetere. Videas alia nunc dextrorſum, nũc ſiniſtrorſum diuertere, & nunc in hãc, nũc in illam partẽ declinãdo, in anteriora parũ, vel penè nihil ſe promouere, & eaſdẽ diſcurſuũ ſuorum viciſſitudines multa inſtantia multipliciter reiterare. Videas alia ſub magna feſtinãtia ſe in anteriora extẽdere, ſed mox ſub eadẽ celeritate in poſteriora redire, & ſepæ idipſum agere, eoſdem excurſus, atq; recurſus diutina frequentatione cõtinuare atq; protrahere. Videre licet alia, quomodo ſe in gyrũ flectũt, & q̃ ſubitò, vel q̃ ſæpe eoſdem vel ſimiles, nunc autẽ paulò latiores, nunc paulò cõtractiores circuitus repetunt, & ſemper in illud ipſum redeunt. Videre licet alia, qũo alis ſæpe reuerberatis, ſe in vno eodemq́; loco diutiùs ſuſpendunt, & mobili ſe agitatione quaſi immobiliter figũt, & ab eodem ſuſpẽſionis ſuæ loco diu multumq́; hærentia penitus non recedunt, ac ſi operis & inſtãtiæ ſuæ executione, prorſus videantur exclamare, & dicere: Bonũ eſt nos hic eſſe. Iuxta hoc ſanè ꝓpoſitarũ ſimilitudinum exemplar, contemplationis noſtræ volatus multiformiter variatur, & perſonarũ negotiorumq́; varietate vario modo formatur. Nũc de inferioribus ad ſumma aſcendit, nunc de ſuperioribus ad ima deſcendit, & nunc de parte ad totũ, nunc de toto ad partem, conſiderationis ſuæ agilitate diſcurrit, & ad id, quod ſciri oportet, nunc à maiori, nunc à minori argumentum trahit. Modo autem in hãc, modo in oppoſitam partem diuertit, & contrariorum notitiam ex contrariorum ſcientia elicit, & pro vario oppoſitorum modo ratiocinationis ſuæ executionem conſueuit variare. Aliquando in anteriora currit, & ſubitò in poſteriora redit, modò ex effectibus, modò ex cauſis & qualibuſcunque antecedentibus vel conſequentibus cuiuſlibet rei modũ vel qualitatẽ deprehendit. Quãdoque verò quaſi in gyrũ ſpeculatio noſtra ducitur, dum vniçuique rei, quæ ſint cum multis communia conſiderantur, dum ad vnam quamlibet rem determinãdum, nunc à ſimilibus, nũc à ſimiliter ſe habentibus, ſeu cõmuniter accidentibus, ratio trahitur & aſſignatur. Tunc autem in vno eodemq́; loco conſiderationis noſtræ defixio quaſi immobilis ſiſtitur, quando in qualiſcunque rei eſſe vel proprietate perſpicienda atque miranda, contemplatione intẽtio libenter immoratur. Modus contemplationis, qui quodammodo fieri ſolet antè & retro, inſinuatur Ezech. 1. Ibant animalia, & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. De illo, qui quaſi ſurſum & deorſum eſt, dicitur in Pſal. Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendũt vſq; ad abyſſos. De illo,

illo,qui eſt velut in gyrum, dicit Propheta: Leua in circuitu oculos tuos,& vide. Eſa.60. ¶Deinde diſtinguit ſpecies cõtemplationis his verbis: Sex ſunt cõtemplationum genera. ¶ Primũ eſt, in imaginatione, & ſm ſolã imaginationem. ¶Secundum eſt, in rationem. ¶ Tertium eſt in ratione ſm imaginationẽ. ¶Quartũ eſt, in ratione & m rationẽ. Quintum eſt, ſupra rationem, ſed non præter rationem. ¶Sextum ſupra rationem eſt, & videtur eſſe præter rationem. ¶ Duo itaque ſunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. ¶In imaginatione, cùm obſtupeſcentes attendimus corporalia iſta, quæ ſenſu corporeo haurimus, quã ſint multa, quàm magna, q̃ diuerſa, q̃ pulchra vel iucũda. Et in his omnibus, creatricis illius ſupeſſentiæ potentiã, ſapientiã, munificẽtiã mirãdo veneramur. Tũc cõtẽplatio noſtra in imaginatione verſatur: & ſecũdũ ſolã imaginationẽ formatur, quando nihil argumentãdo quærimus, ſed liberè mẽs noſtra huc illucq; diſcurrit, quò eam in hoc ſpectaculorum genere admiratio rapit. ¶Secũdum genus eſt, quãdo ad ea, quæ in imaginatione verſamus, & quæ ad primum contẽplationis genus ptinere iã diximus, rationem quærimus & inuenimus, imò inuentã & notã in cõſideratione cũ admiratione adducimus. In illo res ipſas, in iſto earum rationem, ordinem, diſpoſitionem, & vniuſcuiuſque rei cauſam, modũ & vtilitatẽ rimamur, ſpeculamur, miramur. ¶Tertiũ genus eſt, quando per rerum viſibilium ſimilitudinem in rerum inuiſibiliũ ſpeculationem ſubleuamur. ¶Quartũ eſt, quãdo ſemoto omnis imaginationis officio, illis ſolis animus intẽdit, quæ imaginatio nõ nouit, ſed quæ mens ex ratiocinatione colligit, vel per rationẽ cõprehẽdit: vt qñ inuiſibilia noſtra, quæ per experiẽtiã nouimus, & ex intelligẽtia capimus, in cõſideratione adducimus & ex eorũ cõſideratione in cæleſtiũ animorũ & ſupermũdanorũ intellectuũ cõtẽplationẽ aſſurgimus. ¶ Quintũ eſt, qñ ea ex diuina releuatione cognoſcimus, quæ nulla humana ratione plene comprehendere, quæ nulla noſtra ratiocinatione integrè inueſtigare ſufficimus. Talia ſunt illa quæ diuinitatis natura, & illa ſimplici eſſentia credimus, & ſcripturarũ diuinarũ authoritate probamus ſuper rationẽ: nec tñ præter rationẽ cẽſenda eſt, qñ ei quod per intelligentiæ aciẽ cernitur, humana ratio contrariare nõ põt, quin potius facilè acquieſcit & ſua atteſtatione alludit. ¶Sextũ eſt, qñ animus ex illa diuini luminis irradiatione cognoſcit aut cõſiderat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia ſunt pene oĩa, quæ de perſonarũ trinitate

te credere iubemur. Duo ex his in imaginatione cōſiſtunt ꝗa ſolis ſenſibilibus intendunt, duo in rōne conſiſtunt: quia ſolis intelligibilibus inſiſtunt, duo in intelligētia ſubſiſtunt, ꝗa ſolis intellectibilibus intendūt. Senſibilia dico, ſenſu corporeo perceptibilia. Intelligibilia dico, inuiſibilia, humanæ tñ rōni comprehēſibilia. Intellectibilia dico, inuiſibilia & humanæ rationi incōprehenſibilia. ¶Propriū eſt primæ, contemplationi ſimpliciter & ſine vlla ratiocinatione viſibilium admirationi inhærere. ¶ Proprium eſt ſecundę, viſibilium rerum rationi ratiocinando inſiſtere. ¶Proprium eſt tertiæ, per viſibilia ad inuiſibilia ratiocinando aſcendere. ¶Proprium eſt, quartæ, ex inuiſibilibus inuiſibilia ratiocinando colligere, & per expertorum intelligentiam ad ignoratorum notitiam proficere. ¶ Proprium eſt quintæ, in intellictibilium intelligentia rationem admittere. ¶Proprium eſt ſextę, intellectibilium intelligentia oēm humanā ratiocinationē tranſcēdere. ¶Ijs ſex contēplationū alis, à terrenis ſuſpendimur, & ad cæleſtia leuamur. Citra perfectum te eſſe nō dubites, ſi adhuc aliquibus illarū cares. Mecum & cum mei ſimilibus bene agitur, ſi vnū ex his tribus alatum paribus datur. Quis mihi dabit pennas ſicut colūbæ, & volabo & requieſcā? Terrenū & nondū cęleſte animal es, quādiu tātum duabus alis contentus fueris, habes tñ vnde corpus tuū velare, vnde volare poſſis. Corpus velare eſt, mundanorum cōcupiſcentiam ex mundanæ mutabilitatis conſideratione temperare, imò in obliuionem adducere. Volare eſt, ab amore mundi ſe elongare. Nitere in ijs alis, quātum poteris, apprehendere ſaltem nouiſſima maris. Si ſumpſero, inquit, pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Extrema maris, mūdi terminus, ac vnicuiq; vitæ propriæ defectus. Extrema maris tenere, eſt mundi finem atq; vitæ exitum cum deſiderio expectare. Extrema maris apprehenderat, qui dicere poterat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Parū tibi eſſe debet, has duas alas accepiſſe: ſed vt probes, te cæleſte animal eſſe, ſtude & ſatage ſaltē duo paria habere. Cæleſtia animalia erant quæ vidit Ezechiel. Quatuor, inqt, facies vni, & quatuor pēnæ vni. Ezech. 1. Duabus corpus ſuum velabant: nam cæteris duabus volabāt. ¶Sunt corpora cæleſtia, & ſunt corpora terreſtria. Si totum corpus tuum lucidum fuerit, non habens in ſe aliquam partem tenebrarū, vtile tamen erit, illud ab humanæ arrogantiæ oculis abſcondere, & ſub humanę mutabilitatis incerto, propriæ æſtimationis claritatem temperare. Eccle. 9. Neſcit enim homo finem ſuum &c.

In

In primo alarum pari velet homo corpus ſuum,in ſecundo volet ad cælum. Satagat ſtudio & deſiderio in cæleſtibus eſſe, vt poſſit cum Apoſtolo dicere, Noſtra conuerſatio in cælis eſt.Philipp.3. Veruntamen ſi vſque ad tertium cælum penetrare paras, nunquam id in duobus alarum paribus poſſe præſumas: Oportet enim ſex contemplationum alas aſſignatas habere, qui cupit ad tertij cæli ſecreta diuinitatiſque arcana volare. Has ſex alas contemplationum ſoli perfecti in hac vita vix habere poſſunt. Has in futura vita electi tam in hominibus quàm in angelis,habituri ſunt, vt de vtraque natura veraciter dici poſſit: quia ſex alæ vni, & ſex alæ alteri. Eſa.6. Primum genus contemplationis debet eſſe incipientium. In hoc genere contemplationis, homo Deū in oībus operibus eius mirabilem,laudabilem, & amabilē repetit.Pſal.dn̄e dn̄s noſter,q̄ admirabile &c.Ecce mirabilem, A ſolis ortu vſq; ad occaſum,laudabile nomen dn̄i. Ecce laudabilē. Iuſtus dn̄s in oībus vijs ſuis, & ſanctus in oībus operibus ſuis Ecce amabilem. Hæc ſpeculatio triplex eſt.Prima,in rebus.Secūda, in operibus.Tertia, in moribus. Prima ēt tres habet ſpecies. Quarū prima eſt in materia.Secunda in forma. Tertia in natura. Materiā & formam viſu corporeo facile deprehēdimus:nam lapidem à ligno, triangulum à quadrangulo ſine errore diſcernimus. Natura conſideratur in rerum qualitate intrinſeca.Forma conſiſtit in qualitate extrinſeca. Qualitas rerum interior, ex magna parte corporeo ꝑcipitur ſenſu:ſicut ſapores guſtu,odores olfactu. ¶Operatio duplex eſt-alia enim eſt naturæ, alia induſtriæ. Operationē naturæ facilè deprehendere poſſumus, vt in graminibus,arboribus, animalibus.In graminibus, qūo creſcunt,matureſcunt.In arboribus ſimiliter ꝙ frondent,florent, fructificant.In aīalibus, qūo concipiunt & pariant,ꝙ alia naſcūtur,& alia moriuntur.¶Diſciplina verò morū, partim eſt inſtitutione diuina, partim proceſſit ex inſtitutionę humana. Ad diuina inſtituta,ꝑtinent obſequia diuina, & quælibet eccleſiæ ſacramenta: ad inſtituta humana,pertinēt humanæ leges.Humana inſtitutio eſt, ꝑꝑ vitam inferiorem,diuina,ꝑꝑ vitam ſuperiorē. In hoc genere contemplationis Propheta oſtendit ſe exercuiſſe,dicēs:Meditatus ſum in oībus operibus tuis, & in factis manuū tuarū meditabar. Item: Delectaſti me dn̄e in factura tua.Et iterum:Quàm magnificata ſunt opera tua domine, omnia in ſapientia feciſti. ¶Hoc genus cōtēplationis rectè in ſeptem gradus diſtinguere poſſumus. Primus cōſiſtit in illa admiratione rerum, quæ ſurgit

ex conſideratione materiæ. Secundus,in illa admiratione rerũ, quæ ſurgit ex cõſideratione formæ. Tertius, in illa admiratione rerum, quam gignit conſideratio naturæ. Quartus, in illa admiratione, quæ eſt circa operationem naturæ. Quintus, in illa admiratione, quæ eſt circa operationẽ induſtriæ. Sextus, in conſiderãdis & admirandis inſtitutionibus humanis. Septimus, in conſiderandis & admirãdis inſtitutionibus diuinis. ¶ Secundo generi contemplationis penè tota mũdana philoſophia materiam miniſtrat, latẽtes rerũ viſibilium cauſas ſuæ ſagacitatis inueſtigatione inueniẽs, & in palã producẽs. Et poſſunt diſtingui ſeptem gradus in ſecundo genere cõtemplationis: ſimiles ſeptẽ gradibus diſtinctis in primo genere, cùm circa eadẽ verſetur hæc contemplatio, & prima. ſ. circa ſenſibilia. ¶ Tertium genus contemplationis in quinque gradus diſtinguitur, ſm quinq; modos conſiderationum, ex quibus inuiſibilium inueſtigatiõe ſimilitudinũ ratio quæritur vel aſſignatur. Primus modus eſt, qñ ſimilitudo ſumitur ex eo, vnde ipſum eſt, vel qđ ipſum eſt. Secundus & tertius ſimilitudinem trahit ex eo, ꝙ in ipſo eſt. Quartus & quintus, ex eo, ꝙ per ipſum eſt. Primus trahitur ex materiæ proprietate, vt ibi, crura illius colũnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Cantico. 5. Secundus & tertius, ex rei ipſius qualitate: ſed ſecũdus ex qualitate extrinſeca, qđ diximus formã: tertius ex qualitate intrinſeca, qđ diximus naturã. Qualitas extrinſeca conſtat in colore & figura. A colore ſimilitudo aſſignatur ibi, Dilectus meus candidus & rubricũdus. Cantic. 5. A figura, ibi: Aſpectus earũ & opus earũ, quaſi ſi ſit rota in medio rotæ. Ezec. 5. Extrinſeca qualitas pertinet ad ſolũ viſum, quemadmodũ intrinſeca qualitas ad cæteros ſenſus. Ad auditũ ꝑtinet illud, Et vocẽ quã audiui, tãquã vocẽ citharœdorũ &c. Apoc. 14. Ad odoratũ illud, Sicut cinnamomũ & balſamum &c. Eccle. 24. Ad delicias guſtus, illud, Spiritus meus ſuꝑ mel dulcis. Eccl. 24. Ad delicias tactus, illud Pſal. Sicut vnguentum in capite. Quartus, ex eo ꝙ in ipſa re vel ab ipſa fit ſm motum naturalem: vt ibi, Quõ deſcendit imber & vix de cælo &c. Eſa. 55. Quintus, ex eo qđ agitur ſm motum artificialem: vt ibi, Super ædificati ſuper fundamentũ Apoſtolorũ &c. Ephe. 2. In quarto genere contẽplationis primũ eſt, vt redeas ad teipſum, intres ad cor tuũ, diſcas æſtimare ſpiritũ tuũ. Diſcute quid ſis, quid fueris, ꝗd eſſe debueris, quid eſſe poteris, quid fueris per naturã, quid modò ſis ꝑ culpã, ꝗd eſſe debueris ꝑ induſtriã, ꝗd adhuc eſſe poſſis ꝑ gratiã. Nũꝗd mẽti excidit ꝙ regnum

ſnū Dei intra nos ſit? Luc. 17. Et q̄a ſimile eſt regnū cælorū theſauro abſcondito in agro. Matth. 13. Oī cuſtodia ſerua cor tuum. Prou. 4. Audi Dauid, q̄uo tibi ſei pſum in exemplū ꝓponat: Meditatus ſum, inquit, nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebā ſpiritū meū. Meditabat̄ ille cū corde ſuo, meditare & tu cū corde tuo. Scopebat ille ſpiritū ſuū, ſcope & tu ſpūm tuū. Exerce agrū iſtū, attēde temetipſum. Abſque dubio, inſiſtēs huic exercitio, inuenies theſaurū iſtū abſcōditum in agro. Ex hoc exercitio creſcit auri copia, multiplicatur ſcientia, augmentatur ſapientia. Ex hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingenium acuit̄, intelligentia dilatat̄, nihil rectè æſtimat, q̄ ſeipſum ignorat. Neſcit ꝙ ſub pedibus ſuis oīs mundana gloria iacet, qui conditionis ſuæ dignitatē nō penſat. Neſcit oīno, neſcit q̄d de ſpiritu angelico, q̄d de diuino ſentire debeat, qui ſpiritū ſuū priùs nō cogitat. Si nōdū idoneus es incitare teipſum, q̄uo ad illa rimāda idoneus eris, quæ ſunt ſupra teipſum? Si nondum idoneus es intrare in tabernaculū primū, qua frōte pręſumis ingredi in tabernaculū ſm? hoc eſt in ſancta ſanctorū? Si cupis euolare vſq; ad ſm ſeu tertium cælū, ſit tibi trāſitus ꝑ primū. In corde hominis inuenire licet aīam, quandā plenitudinē orbis terrarū. Ibi ſua quædā terra ſuū habet cælū. Nec vnum tantùm, ſed ſm poſt primū, & tertiū poſt ſm erit. Tenet imaginatio vicē primi cæli, ratio, ſecundi, intelligentia, tertij. Et horū quidē primū (cæterorū cōparatione) groſſum quidē eſt atq; corpulentum, eò ꝙ ſit imaginariū, poſt ſe trahens & in ſe retinens formas rerū corporaliū. Reliqua verò duo (huius cōparatione) ſunt valde ſubtilia, & oīnò incorporea, & ab eius craſſitudine multū remota. Sic ſanè cęlū hoc exterius, qđ nos diximus firmamētū, abſq; vlla dubitatione cōſtat eſſe viſibile atq; corporeum, & ipſum quidē primū & oīum infimum, qđ autē eſt terra ad hoc viſibile cęlū, hoc eſt ſenſus corporeus ad illud internū fantaſticū & imaginariū cælum. Nā ſicut hoc viſibile cælū oīum, quę terra gignit atq; nutrit, multitudinē ſinus ſui magnitudine cōprehēdit: ſic oīum: quæ ſenſus attigit, ſimilitudines, intra ſinum ſuū imaginatio includit. In primo continetur oīum viſibilium imagines & ſimilitudines rerū. Veritatē, qui ſumma veritas eſt, reſeruauit ſibi: rerum verò imagines qualibet hora formandas, cōceſſit ſuæ imagini, ſ. aīę. Facilè eſt. n. aīę humanę, oī hora quaſlibet rerū figuras ꝑ imaginationē fingere. Ad ſm pertinent viſibiliū oīum rationes, diffinitiones, & inueſtigatiōes in uiſibiliū. Ad tertiū ſpectāt ſpiritualiū ēt diuinorū cōprehenſiones. Intelligen-

tiæ oculus, eſt ſenſus ille, quo inuiſibilia videmus: nō ſicut oculo rationis, quo occulta & abſentia per inueſtigationem quærimus & inuenimus: ſicut ſępe cauſas ꝑ effectus, vel effectus per cauſas, & alia atq; alia quocunq; ratiocinādi modo cōprehendimus. Sed ſicut corporalia corporeo ſenſu videre ſolemus viſibiliter, præſentialiter, atq; corporaliter: ſic vtiq; ille intellectualis ſenſus inuiſibilia capit, ſed inuiſibiliter quidē, ſed præſentialiter, ſed eſſentialiter. Sed habet ſanè oculus hic intellectualis ante ſe velū magnū oppanſum, ex peccati delectatione fuſcatum, & tot deſideriorum carnaliū varia multiplicitate contextum, ꝙ contemplantis intuitum à diuinorū ſecretorum arcanis arceat niſi quantū diuina dignatio, quemlibet pro ſua aliorumve vtilitate admiſerit. Teſtatur hoc propheta, clamans: Reuela oculos meos. Nuſquam tibi in oī Dei opere, q̄ in animæ creatione, reparatione, glorificatione apparet eius potētia ſublimior, vel ſapiētia mirabilior, vel miſericordia iucundior. ¶ Primo, ſpiritualis natura creatur, vt ſit. ¶ Secundo, iuſtificatur, vt bona ſit. ¶ Tertio, glorificatur, vt beata ſit. Per creationē ad bonū imitatur, per iuſtificationē, in bono dilatatur, per glorificationem, in bono conſummatur. ¶ Prima bona, ſunt creatoris dona. ¶ Secunda bona, ſunt creatoris dona & creaturæ merita. ¶ Tertia bona, creatoris dona & creaturæ præmia. Ex ipſa creationis cōditione naturale eſt oī rationali creaturæ eſſe, ſcire, & velle. Cognoſce homo (quæſo) dignitatē tuam, cogita excellentem illam aīæ tuæ naturam, qūo fecerit eam Deus ad imaginē & ſimilitudinem ſuam, quomodo ſublimauerit eā ſuꝑ oēm corpoream creaturam. Et ſtatim mirari incipies quomodo virgo inclyta filia Sion proiecta ſit de cælo in terram, & ad Deum clamabis, Quid mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? Cogita, quàm neceſſarium, & diuinæ bonitati quàm congruum, tā dignæ creaturæ boni aut mali diſcretionem & arbitrij libertatem concedere, vt eſſet bonum eius tam acceptum, quàm voluntarium, tam gratū, quàm gratuitum. Agnoſce, quātum emineas per ingenium brutis: Agnoſce, quantum ſubiaceas per intellectum ſpiritibus angelicis. Si attendas primum, cantabis præcordialiter: Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum. Si ſecundum, clamabis, Deus, tu ſcis inſipiētiam meam. Inueſtiga diligenter voluntatem, non ſolùm tuam, ſed alienam, ſeu bonā ſeu malam. Cognoſce tuam, vt ſcias quid corrigere, ſeu vnde debeas gratias agere. Cogita animas perfectorum & peruerſorum, ſpirituum bonorum & ſpirituum malignorū, vt eluceſcat

quid

quid imitari, quid vitare expediat. Opus iuſtificationis ſine duobus non conſummatur. Nūquid enim perficitur ſi creaturæ ſuæ creator non cooperetur? Glorificationis noſtræ modum quis ſenſus hominum capere, quæ ratio poteſt comprehendere? Sed glorificationi noſtræ certitudinem, fidei atteſtatione tenemus, quamuis qualitatis vel quantitatis eius modum per intelligentiam necdum capere poſſimus. Sed pro modico & penè pro nihilo reputat, quicquid humana auiditas per experimentum non probat. Scimus autem, quia poſt plenam mundationem conſcientiæ, poſt multa exercitia iuſtitiæ incipit tandem aliquando mens humana ſperare, quod priùs vix poterat credere. Nunquam deſiſtas, nunquam quieſcas, donec futuræ illius plenitudinis aliquas (vt ita dicam) arras obtineas, donec æternæ felicitatis quantulaſcunque primitias accipias, donec diuinæ ſuauitatis dulcedinem prægustare incipias. Ad huius deſiderium animare nos voluit, qui dixit, Guſtate, & videte qm̃ ſuauis eſt dñs: beatus vir, qui ſperat in eo &c. ¶ Quartū contēplationis genus in quinq; gradus pōt diuidi. In primo gradu conſideramus ea, quæ pertinēt ad aĩæ qualitatem, vel eſſentiæ ipſius proprietatem, quòd vita quædā & perpetua ſit, quæ nullis pœnis extingui poſſit, ꝙ non ſolùm poſſit in perpetuū viuere, ſed corpus ēt ad vitā & ad ſenſum animare, qđ nullo ſuſtentamento egeat, qđ ſine ſubſidio ſempiternè ſubſiſtat, quomodo ſit per tot corporis membra diffuſa, quū ipſa ſit ſimplex, quomodo in toto corpore ſuo quaſi in ſuo quodammodo ſit vbiq; tota. Quemadmodum Deus inuenitur vbique totus in omni creatura ſua, quo. modo in illo ſuo mūdo ſola voluntate omnia mouet atq; diſponit, ſicut in hoc mundo Deus ſolo voluntatis nutu omnia regit, qui eodem voluntatis nutu omnia creauit. In ſecundo gradu cōſiderantur ea, quæ ad cognitionem ſunt. In hac conſideratione miramur volubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenij acumen, diſcretionis examen, capacitatem memoriæ, viuacitatem intelligentiæ, & circa hæc alia quælibet ſtupenda. In tertio gradu conſideramus rationalis animi voluntatē, multiplicemq́ue eius affectionem. In quarto contemplamur & admiramur, quomodo tot animi affectiones rediguntur in virtutes, inquantum per diſcretionem diſponuntur, & in bona intentione figuntur. Cùm enim nihil aliud ſit virtus, quàm affectio ordinata & moderata, ex intentione bona agitur, vt ſit affectio ordinata, & per diſcretionem efficitur vt fiat moderata. In quinto gradu aſpirantis gratię modos cum

admiratione attendimus. Abſq; dubio quicquid boni in bonorū cordibus agitur, ſeptiformis ille ſpiritus per inſpirantem gratiam operatur. Ecce vnus atque idem ſpiritus tot mentibus ſemper & vbique præſidet, & gratiæ ſuæ munera multipliciter impēdit. In duobus vltimis generibus contemplationis, puta quia opus eſt intima potiùs compunctione, quàm profunda inueſtigatione, ſuſpirijs, quàm argumētis, crebris gemitibus, quàm copioſis argumentationibus. ¶Scimus, quia cordis intima nil adeò purgat, mentiſque munditiam nil adeò reparat, nihil ſic ambiguitatis nebulas detergit, cordiſque ſerenitatem nil melius, nil citiùs adducit, q̄ vera animi contritio, q̄ ꝓfunda & intima aĩæ cōpunctio. Sed quid ait ſcriptura? Beati, inquit, mundo corde, qm̃ ipſi Deū videbunt. Matt. 5. Studeat ergo cordis mūditiæ, qui cupit Deum videre. O q̄ prudenti circunſcriptione. O q̄ frequenti increpatione oportet inuigilare, ne vllus mentis exceſſus vel cogitationis euagatio, diſcretionis ꝑſpicaciam lateat, nec ſine redargutione fortiq; caſtigatione pertrāſeat. Quum rationalis creatura (quantum ad aliqua) Deo ſit ſimilis, ſm̄ illud, Creauit Deus hominem ad imaginē & ſimilitudinē ſuam. Gen. 1. Et ſm̄ illud, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & decore, in delicijs paradiſi Dei fuiſti. Ezechi. 28. Et (quantū ad aliqua) ſit diſſimilis, ſecundū illud, Deus quis ſimilis erit tibi? Contemplatio (quantū ad primum) non eſt præter rationem. Contemplatio verò (quantum ad alia) eſt præter rationē. ¶Aues quum volare volūt, alas ſuas expandunt: ſic debemus & nos cordis noſtri alas per deſiderium extēdere, & diuinę reuelationis horam ſemper expectare, vt quacunque hora diuinæ inſpirationis aura mentis noſtræ nubila deterſerit, verique ſolis radios detexerit, excuſſis ſtatim contemplationis ſuæ alis, mens noſtra ſe ad alta eleuet, & euolet, & fixis obtutibus in illud æternitatis lumen quod deſuper radiat, omnia mundanæ volubilitatis nubila tranſcendat. Hoc figuratum eſt in duobus Cherubin, qui erant expandentes alas. Exo. 25. Debemus autem nō ſolū ad hoc, quod in hac vita habere poſſumus, verumetiam ad illud diuinæ contemplationis ſpectaculū, quod in futura vita ſperamus, animas noſtras ſuſpēdere, & in huiuſmodi expectatione vehementi deſiderio anhelare. Debet anima perfecta omni hora ſuæ peregrinationis terminū cū deſiderio expectare. Hinc eſt ꝙ Abrahā in hoſtio tabernaculi ſui ſedebat. Gen. 18. Elias in ſpeluncę ſuę oſtio ſtabat. 3. Reg. 19. Debet anima ſancta & veri ſpōſi amica, ad dilecti ſui aduentum.

ſum-

ſummo cũ deſiderio anhelare, parata ſemper vocãti occurrere. Debet ſemper in hoc ſolicita eſſe, ne ſubitò aduenies minus ornatam inueniat, vel diu excluſus vllam moleſtiam ſuſtineat. Moleſta ſatis verba, æſtuantique deſiderio multum oneroſa, Manda remanda &c. Dicit huiuſmodi anima in ſuis ſordibus inuẽta, Certè aduentum tuũ preſcire debuiſſem: vt te ſolenniter ſuſciperẽ. De cętero aduentum tuũ mihi prænuntia. Ecce vox dilecti pulſantis, Aperi mihi ſoror mea. Canti. 5. Reſpondet, Expecta modicũ. O quãtum timeo, ne iſtud modicum, protrahas in longum, donec tranſeat. Peſſulũ oſtij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat. Cantic. 5. Permodica morula patienti deſiderio ſatis eſt moleſta. Scimus, quia ſingularis amor cũ ſortem non recipit. Vide ergo, ne tunc primò incipias perſtrepentium turbas eijcere velle, cùm iã ipſe incęperit ad oſtium pulſare. Alioquin quid iam eris dictura, niſi, Expecta, reexpecta. Expectãdum ſanè, itemq; reexpectandũ ad eijciẽdum turbam extraneorũ, ad eijciendum familiã tuorũ. Oẽs cogitatus tam vani q̃ noxij, extranei iudicandi ſunt, qui nulli noſtræ vtilitati deſeruiũt. Illos verò quaſi domeſticos famulantes habemus, quos noſtris vſibus implicamus. Quia verò ſingularis amor ſolitudinem amat, totam hanc turbam non ſolùm cogitationũ, verumetiã affectionũ oportet eijcere, vt dilecti amplexibus liceat inhęrere. Quanta (quæſo) in hac expectatione mora? Modicum ibi, modicum ibi. Modicum in horto, dum tumultuationum turba dirigitur. Modicum in veſtibulo, dum thalamus adornatur. Modicũ in thalamo, dum lectulus ſternitur: id eſt, intimus animæ ſinus ad ſummam pacem & tranquillitatem cõponitur. Dilectus auditur per recordationem, videtur per admirationem, deoſculatur per dilectionem, amplexatur per delectationem. Vel ſi hoc melius placet, auditur per reuelationem, videtur per contemplationem, deoſculatur per deuotionẽ, aſtringitur ad dulcedinis ſuæ infuſionem. Auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualeſcente, tota perſtrepentium tumultuatio ſopiatur, ſolaq; ipſius vox audiatur, donec omnis illa tandem tumultuantiũ turba diſpareat, ſolusq; cum ſola remaneat, & ſolum ſola per contemplationem aſpiciat. Videtur per contẽptationẽ, donec ad inſolitæ viſionis aſpectũ pulchritudiniſque admirationem paulatim anima incaleſcat, magis magiſq; inardeſcat, & tandem aliquando incandeſcat, donec ad veram puritatem internamq; pulchritudinẽ tota reformetur, & ille internę habitationis thalamus, purpura & byſſo, hiacyntho, coccoque

bis tincto vndique perornetur, donec tandem aliquando thalamo perornato, & introducto dilecto, fiducia iam inualeſcente deſiderioque perurgente, cùm ſe vlterius cohibere non valeat, ſubitò in oſcula ruat, & impreſſis labijs intimæ deuotionis oſcula figat. Puto, quia experta dulcedine tanta, de cętero non poſſit anima illa pulſanti dilecto aliquas moras nectere. Sed quamuis iã prompta ſit aduenietẽm ſuſcipere, neſcio, ſi æquè parata ſit vocãti occurrere. Aliud eſt cum ipſo introire, atq; aliud ad ipſum exire. Quid eſt eius introire, niſi ſe totã in ſeipſam colligere? Quid eſt eius exire, niſi ſeipſam extra ſemetipſam totam effundere: Nihil aliud eſt animam cum dilecto ſuo in cubiculum ingredi, & ſolam cum ſolo morari, dulcedine q; perfrui, niſi exteriorum omnium obliuiſci, & in eius dilectione ſummè & intimè delectari. Se ſolam cum dilecto videt, qñ exteriorum oĩum oblita, ex his quæ in intimis ſuis conſiderat, animũ ſuum in affectum dilecti ſui inflãmat, tam ex bonorum q̃ malorum ſuorum cõſideratione in gratiarum actionem aſſurgit, & hinc pro impẽſa gratia, hinc pro indulta venia, intimæ deuotionis victimas perſoluit. Vſq; in intimum dilectus perducitur, & in optimo collocatur, qñ ex intimo affectu & ſuper oĩa diligitur. Cogita, quid ſit, qđ in vita tua ardẽtiùs dilexiſti, anxius concupiſti, quod te iocundiùs afficiebat, profundiusq; delectabat. Conſidera, ſi eandem affectionis violẽtiam dilectionisq; abundantiam ſentis, qñ in ſummi dilectoris deſiderium inardeſcis, quando in eius dilectione requieſcis. Nondum intimum illum affectionis tuæ ſinum tenet, ſi intimæ dilectionis aculeus animam tuam in diuinis affectibus minùs penetrat, quàm in alijs affectibus aliquando penetrare ſolebat. Sed ſi tantam, vel validiorem dilectionis violentiam in intimis tuis circa diuina proſpexeris, quàm aliàs nunquam expertus fueris: vide adhuc, ſi in horto fortè aliud aliquid ſit, in quo delectari vel conſolari poſſis. Quod ſi eſt, nondum audeo dicere, dilectũ, intimum ardẽtiſſimi amoris ſinum tenere. Satage trahere eũ adhuc ad interiora cordis. quis enim neget, cor tales receſſus habere, in quibus ſummi & ſingularum amoris violentia, cùm aliquid per affectum infixerit, aliena omninò delectatione auelli non poſſit? Certè ſi alienã aliquam cõſolationẽ quęris vel recipis, Deum, quãuis fortaſſis ſummè, nõdum tñ ſingulariter diligis. Nondum ergo in intimum perducitur. Si ergo nõ ſatagis introducere eum ad intima tua, qũo te credam poſſe ſequi eum ſublimia ſua? ¶Et notandum, ꝙ ſublimitas diuinarum reuelationum, mani-

fe-

feſtum eſt diuinæ dilectionis indicium. Iam non dicā, inquit, vos ſeruos, ſed amicos: quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis. Ioā. 15. Ex magnitudine diuinę dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis: Comedite, inqt, amici, & bibite & inebriamini chariſſimi. Cāt. 5. Qui comedūt, dū cibū maſticāt, non ſine mora vel qualicunq; labore, quo delectantur, traijciunt. Qui bibūt, cum velocitate vel facilitate, qđ ſitiūt, traducunt. Nūquid nō videntur tibi comedere, qui cū multo ſtudio & lōga meditatione vix poſſunt ad veritatis delicias pertingere? Bibūt, qui ex diuinis reuelationibus, cū facilitate & iocunditate hauriunt, qđ de intima ſuauitate veritatis ardēter cōcupiſcunt. ¶Itē notandū ꝙ ea, quæ circa vnitatē diuinitatis cōſiderantur, quæ ad quintū genus cōtemplationis pertinent, ſunt humanæ intelligentiæ modū excedentia: nihilominus tamen ſunt rationi conſentanea. Credimus diuinam eſſentiā eſſe ſummè vnā & ſimpliciſſimā. Credimus etiā eam eſſe omne bonū. Exo. 33. Ego oſtēdam omne bonū tibi, ait dn̄s Moyſi. Item credimus eā eſſe immēſam, licèt ſimpliciſſimam. Magnus, inquit, dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō eſt finis. His aſſertionibus ratio humana facilè acquieſcit. Bonum enim illud perfectum & omnino ſufficiens non eſſet, ſi in eo aliquid boni deeſſet. ¶Item ſi compoſitum eſſet naturaliter, diuidi poſſet: & ſic eſſet cōmutabile, & non eſſet optimum. Simpliciſſimum eſt, quātum ad eſſentiam, multipliciſſimū, quantū ad efficaciam. Virtute eſt immēſus, eſſentia eſt ſummæ ſimplicitatis. Item notādū, ꝙ inter ſpectacula trium vltimarū cōtēplationū debemus libenter diſcurrere, ſi volumus diuinā reuelationē nobis fieri. Dictū eſt. n. Moyſi Exo. 25. De loco qui erat in medio duorum cherubin, inde loquar ad te. ¶Itē notandum, ꝙ quāuis familiare ſit, & quaſi proprium videatur duobus nouiſſimis cōtemplationum generibus per mētis exceſſum videre, quatuor autem primis quaſi domeſticum & penè velut ſingulare, ſine vlla animi alienatione in contēplationem aſſurgere, poſſunt tn̄ oīa atq; ſolent modo vtroq; contingere. Horum aūt, q̄ in ſuis contemplationibus ſupra ſemetipſos ducuntur; & vſq; ad mentis exceſſum rapiuntur, alij hoc expectānt & accipiūt ex ſola vocante gratia, alij verò, vt hoc poſſint, ſibi cōparāt, cū gratiæ tamē cooperatione, ex magna animi induſtria. Et illi qdē hoc donum quaſi fortuitū habent: iſti verò iam ex virtute poſſident, qui ex magna iā parte illud poſſunt, cū volūt. Vnius rei figurā habemus in Moyſe: alterius aūt in Aaron: Quod enim Moyſes

in monte ꝑ nubē arcā videre me ruit, ſola reuelantis dñi gratia fuit. Aaron autē iam ex magna parte in poteſtate habebat, quoties idipſum ordo vel ratio poſce bat, in ſancta ſanctorū intrare,& intra ipſum velū arcā dñi videre. ¶Itē notandum,ꝙ tribus modis in gratiam contemplationis pro ficimus. Aliquando ex ſola gratia,aliquando ex adiuncta induſtria, aliquando ex aliena doctri na. ¶Item tribus modis videtur contemplationis qualitas variari. Modò enim agitur mentis dilatatione, modò mentis ſubleua tione, aliquando mentis alienatione. ¶Mentis dilatatio eſt, qñ animi acies latiùs expanditur & vehementius acuitur, modū tñ humanæ induſtriæ nō ſupergre ditur.¶Mētis ſubleuatio eſt, qñ intelligentiæ viuacitas diuinitùs irradiata,humanę induſtriæ me tas tranſcendit,nec tamen in mē tis alienationem tranſit,ita vt ſu pra ſe ſit,quod videat, & tamen ab aſſuetis penitus non recedat. ¶Mentis alienatio eſt,qñ præſen tium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam & humanæ induſtriæ inuium animi ſtatum,diuinæ operationis tranſ figuratione tranſit.¶Hos tres cō templationis modos experiuntur, qui uſque ad ſummam huius gratiæ arcē ſublimari merentur. Primus, ſurgit ex induſtria humana. Tertius, ex ſola gratia diuina. Medius autē ex vtriuſq; permiſtione,humanæ ſcilicet induſtriæ & gratiæ diuinæ. De primo legitur: Leua in circuito oculos tuos,& vide. Eſa. 60. De ſecundo, Qui ſunt iſti, qui vt nubes,volant? Eiuſdem 60. De tertio,Ego dixi in exceſſu meo.¶Ille motus, qui fit mentis dilatatione, tribus ſolet gradibus exere ſcere: arte,exercitatione,attentio ne. Artē nobis ad aliquid veraciter comparamus, quando, quomodo aliquid agendum ſit, veraci traditione ſeu ſagaci inueſtigatione addiſcimus. ¶Exercitatio eſt, quando id quod arte percipimus, in vſum adducimus & in eiuſmodi officij excutionem nos ipſos promptos & expe ditos efficimus.Attentio eſt,quā do ſtudio quod exequimur, ſum ma diligentia inſiſtimus. Item ille contemplationis modus, qui in mentis ſubleuatione accidit tri bus gradibus excreſcit. Intelligē tia namque humana diuinitus inſpirata, & in illo cæleſti lumine irradiata aliquando ſubleuatur ſupra ſcientiam,aliquando etiā ſupra induſtriā,aliquādo au tem ſupra naturā.Supra ſcientiā, quando aliquis tale aliquid ex di uina reuelatione cognoſcit,quod modum propriæ ſcientiæ vel in telligētiæ excedit. Supra induſtriā, quādo ad illud humana in telligētia diuinitùs illuminatur, ad qđ nulla ſua ſufficit ſcientia, nec illa, quā interim habet, nec ſua vlla induſtria comparare ualet.

let. Supra naturā, qñ humana intelligētia diuina inſpiratione afflata, non cuiuſcunq; hominis, ſed generaliter totius humanæ naturæ modum induſtriæq; metas tranſgreditur. Omne genus prophetiæ ſine mentis alienatione, videtur ad hunc tertiū ſubleuationis gradū pertinere. Nonne ſupra humanā naturā eſt, videre de præteritis, quod iam non eſt? videre de futuris, qđ nondū eſt? videre de præſentibus qđ ſenſib' abſens eſt? videre de alieni cordis ſecretis, qđ nullo ſenſui ſubiectum eſt? ¶ Tribus de cauſis in mētis alienationem abducimur. Nā modò præ magnitudine deuotionis, modò præ magnitudine admirationis, modò præ magnitudine exultationis fit, vt ſemetipſam mens omnino nō capiat, & ſupra ſemetipſam eleuata, in alienationē trāſeat. Magnitudine deuotionis, qñ tāto cæleſtis deſiderij igne ſuccenditur, vt amoris intimi flāma vltra humanum modum excreſcat, quæ animā humanā ad ceræ ſimilitudinem liquefactā, ad priſtinos ſtatus reſoluat, & ad inſtar fumi attenuatam in ſuperna eleuet, & ad ſumma emittat. Magnitudine admirationis, qñ diuino lumine irradiata, & ſummæ pulchritudinis admiratione ſuſpenſa, tā vehementi ſtupore concutitur, vt à ſuo ſtatu funditus excutiatur, & in modum fulguris coruſcantis, quanto profundius per deſpectum ſui, inuiſæ pulchritudinis reſpectu in ima deijcitur, tāto ſublimius, tāto celerius ꝑ ſummorū deſideriorū ſtupore reuerſata, & ſuper ſemetipſam rapta in ſublimia eleuatur. Magnitudine exultationis, qñ intima illa internæ ſuauitatis abūdantia potata, imò plenè inebriata, quid ſit, ꝗd fuerit, penitus obliuiſcitur, & in ſuper mundanum quendā affectum ſub quodā miræ felicitatis ſtatu raptim transformatur. Hi tres modi exceſſionis in canticis deſcribuntur. Primus, quum dicitur, Quæ eſt iſta, quæ aſcendit ꝑ deſertum, ſicut virgula fumi, ex aromatibus mirrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmetarij? Cātic. 3. Secundus ibi, Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora cō ſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol? Cant. 6. Tertius ibi, Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, inniza ſuper dilectum ſuum? Cant. 8. ¶ Circa primum, notandum, quod per fumum, intelligimus deuotæ mentis deſideriū, qui fumus ab igne ſpiritualis amoris ſurgit. Virgula gracilis & recta, eſt deſiderium anxium & vnicum, ſurgens ex intentione recta. Per mirrham, intelligas carnis contritionem. Per thus, cordis deuotione. ¶ Per vniuerſum pulueꝛem pigmentarium, omniū virtutum conſummationem. Nunc anima ſancta veraciter quaſi fumus, & per deſertum aſcendit,

q̃ñ ex his quæ in ſemetipſa inuenit, ſiue bonis, ſiue malis, affectũ ſuũ in cęleſtis ſponſi deſiderium accendit. ¶Circa ẽm, notandũ, ꝙ mens velut aurora cõſurgit, quæ ex viſionis admiratiõe paulatim ad incrementa cognitionis proficit. Aurora paulatim eleuatur, eleuando dilatatur, dilatandoq; clarificatur. Sed miro modo, dũ tandẽ in diem deſinit, per promotionis ſuæ incrementa ad defectum venit: & vnde accipit, vt maior ſit, inde ei accidit, vt omnino nõ ſit. Sic humana intelligentia diuino lumine irradiata, dum intellectibilium contẽplatione ſuſpenditur, dum in eorũ admiratione diſtenditur, quanto ad altiora vel mirabiliora ducit̃, tanto ampliùs dilatat̃: & vnde infimis remotior, in ſemetipſa durior, & ab ſublimia ſubtilior inuenitur. Sed in hac ſubleuatione dum mens humana ſemper ad altiora creſcit, dum diu creſcendo, tandẽ aliquãdo humanæ capacitatis metas trãſcendit, fit demum, vt à ſemetipſa penitus deficiat, & in ſupermundanum quendã trãsformata affectũ, tota ſupra ſemetipſam eat. Et ſicut matutina lux creſcendo deſinit, nõ quidem eſſe lux, ſed eſſe lux matutina, vt ipſa aurora iã non ſit aurora: ita humana intelligentia ex dilatationis ſuæ magnitudine quãdoq; accipit vt ipſa iam non ſit ipſa· non quidem vt non ſit intelligentia, ſed vt iam non ſit humana. Et ſicut primus exceſſionis modus ex deuotione ſurgit, ſic iſte in deuotionem deſinit. Ibi ex nimio veritatis deſiderio ad veritatis contemplationem aſſurgitur, hic ex veritatis reuelatione eiuſque contemplatione ac deuotionẽ animus inflammatur. Quod fortè innuitur, quũ dicitur: Pulchra, vt luna, electa, vt ſol. Aurora & luna lucem habent, ſed calorẽ non habent, ſol autẽ vtroque præpollet: quid ſole lucidius? quid ſole feruentius? Videtis ergo, ꝙ illa mẽtis aſcenſio, quæ hoc loco deſignatur: cuius extrema ſoli comparantur, nõ in qualemcunque, ſed in ſummã deuotionẽ q̃ñque deſinat, quãuis à ſola claritate veritatiſq; illuminatione incipiat. Et notandũ, ꝙ ille diuinæ reuelationis ſplendor q̃ñq; præuenienti meditationi occurrit, q̃ñq; ipſã humanã præmeditationẽ præuenit & modò quærentẽ adiuuat. modò torpentẽ excitat. Hinc eſt, ꝙ regina Auſtri regẽ Salomonem quęſtionibus pulſat. 3. Reg. 10. Hinc eſt, ꝙ vinctum Petrum angelus cum luce viſitans, à corporis ſui ſomno excutit & educit. Act. 12. Quæ eſt iſta regina Auſtri, & illius calidæ regionis inhabitatrix & dña, & videndi Salomonis deſiderio ſuccenſa, niſi aĩa ſancta ſenſibus & appetitibus carnis, cogitationibus & affectibus mentis fortiter præſidẽs, & ſummi regis veriq; ꝓrſus Salo-

Salomonis dilectione feruens, videndiq; deſiderio ardēs? Regina Saba prius q̃rit & audit, poſtea videt & intelligit, tandē aũt obſtupeſcit & deficit. Primũ eſt, meditationis. Secũdũ, contēplationis. Tertiũ, extaſis. Meditatione aſſurgitur in cōtēplationē, cōtēplatione in admirationē, admiratione in mentis alienationē. ¶Circa tertiũ, notandum, ꝙ quaſi de deſerto humanus animus aſcēdit, qñ ſupra ſemetipſum mentis alienatione tranſit, qñ ſemetipſum in imò deſerens, & ad cælum vſque pertranſiens, ſolis diuinis ſe totũ per contēplationē & deuotionē immergit. Deliciarum affluentia aſcenſionis tunc cauſa exiſtit, qñ ex illa diuinæ dulcedinis infuſione, quã in intimis ſentit, ſeipſam anima ſancta præ gaudio & exultatione nō capit, intantũ vt exultationis ſuæ magnitudo eã extra ſemetipſam effundat. Huius rei formã in animalibus poſſumus percipere. Solent nanque in ſuis luſibus ſaltus quoſdam dare. Sic piſces dum in aquis ludũt, ſupra aquas exiliunt. Nemo autē tantam cordis exultationē vel ſubleuationem de ſuis viribus præſumat, vel ſuis meritis aſcribat. Vnde & illa anima, quæ de deſerto aſcendere ſic deſcribitur, dilecto ſuo innixa perhibet̃. Quid eſt dilecto inniti, niſi virtute illius & non proprijs viribus promoueri? Deducit eam dilectus per deſertum in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. Non haberet q̃uo æſtus concupiſcentiæ temperaret ſibi, niſi virtus Altiſſimi obũbraret. Illi deeſſet vnde tenebras ignorantiæ ſuæ illuminaret, niſi in lumine illius videret lumen. Accipit itaque dilecta ex munere dilecti ſui, duo remedia cōtra duo principalia mala: refrigerij nubem contra concupiſcentiam carnis, & reuelationis lucē contra ignorantiã mentis. Qui ad hanc gratiam profecit, cũ eam ſibi vltra ſolitum ſubtrahi iam ſentit, eſt ꝙ facere debeat, vnde ad eã reparandã adiuuari valeat. Debet animus q̃ huiuſmodi eſt, proprijs meditationibus cordis in ſe exultationē reparare, & impenſa ſibi diuinorum beneficiorũ munera ante recordationis ſuæ oculos reuocare, & ex eiuſmodi recordatione ſeipſum ad profundã & deuotã gratiarũ actionē inſtigare: & tandē aliquando internũ illud ſpiritualis harmoniæ organũ ex affectu in diuinas laudes laxare. Dum itaque eiuſmodi ſtudijs intima cordis affectio in diuinæ confeſſionis magnificentiã plena deuotione reſoluitur: q̃d aliud quàm quoddam (vt ita dicã) ſpiraculũ aperitur, per quod in illud cordis noſtri vaſculũ diuinæ ſuauitatis abundãtia infundatur? Hinc eſt, ꝙ Eliſeus propheta verbum dñi requiſitus, cum ſe præſenſiſſet ſpiritum prophetiæ tunc temporis non habere, fecit pſaltem ad-

duci,quo p̄ſente atq; pſallēte, ſtatim ſpritū ꝓpheticū hauſit, osq; ſuū in verba prophetiæ relaxauit.4.Reg. 3. Quid eſt aūt pſaltē adducere, niſi prouida meditatione exultationē cordis reparare,& ex diuinorū beneficiorū vel promiſſorū recordatione, cordis deuotionē excitare? Tūc pſaltē pſallere facimus, qn̄ ex magno cordis tripudio in diuina præconia iubilamus, & in gratiarū actionē aſſurgetes, ex intimis viſceribus in diuinas laudes cū magno cordis clamore reboamus. Hæc itaque agentes, quid aliud, q̄ viam ſternimus,per quā venientē viſitantēque nos dn̄m excipiamus? Sacrificiū,inquit,laudis honorabit me,& illic iter, quo oſtēdā illi ſalutare Dei. Ad eiuſmodi pſaltis vocē ſpiritualis animus medullitùs tangitur, & irruente in eo ſpiritu ſpiritualiter afficitur.Et dū ad diuinā inſpirationē intellectualis ſenſus aperitur,quodammodo in eo gratia reparaī. Solet dulcis harmonia cor exhilarare, & ei gaudia ſua ad memoriā reuocare,& quo amor vehemētius animū afficit, eo profundius audita harmonia affectū tangit: & quo profundius per affectionem tangitur, tanto efficacius ad ſua deſideria renouatur.Quid igitur aliud de prophetico viro ſentire oportet, niſi ꝙ extetior harmonia ſpirituale harmoniā ei ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis animū ad aſſueta gaudia reuocauit atq; leuauit?

¶Dictū eſt,quibus de cauſis mētis alienatio accidere ſoleat: nunc illud adijciēdū videī,quibus gradibus aſcendat. Aſcendit aūt aliquando ſupra ſenſum corporalē,aliquādo etiā ſupra imaginationē, aliquādo verò ſupra rationē. Quis duos primos aſcēſus negare audeat,cū illū,q̄ ſupra rationem eſt, Apoſtolica authoritas conuincat? Scio, inquit,hominē ſiue in corpore,ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum vſque ad tertium cælū.2.ad Cor.12. Ecce,quia humanā rationē mentis alienatione tranſierat,q̄d circa ſe agereī, diſcernere nequibat. Iſta quæ præcedūt,extracta ſunt ex libro Richardi de contemplatione. Tres diſcipuli in Chriſti tranſfiguratione ceciderūt in faciē ſuā. Mat.17.q.a ſenſus imaginatio,& ratio in Dei contēplatione deficiunt. Paulus etiam lucis circunfulgentia excæcatur. Act.9. Corpus etiā debilitatur.Ezech.2. Vidi,& cecidi in faciē meā.Greg.in quantam miſeriā cecidimus, qui ipsū bonum ferre non poſſumus, ad q̄d creati ſumus.Dan.10.Vidi viſionem hanc grandem, & non remanſit in me fortitudo.

De duodecim quæ præparant hominem ad diuinorum contemplationem, de octo gradibus ſecundum Ber.quibus viri contemplatiui aſcendunt. Item de ſeptem gradibus ſecundum Auguſt. et de diuerſis ſpeciebus viſionum. **Pars X.**

IN ſumma notandum eſt, ꝙ XII. videntur eſſe, quæ hominem præparant ad diuinorum contemplationem. ¶Primū eſt, exercitatio in operibus Actiuæ. Non, quàm citò peccator Deo recōciliatur, dignus eſt videre eius faciē. Abſalon mãſit duobus annis in Ieruſalē, & faciē regis non vidit. 2. Reg. 14. ¶ Secūdum eſt, puritas. Aaron non intrabat in ſancta ſanctorum, niſi priùs lotus. Leuit. 16. Matt. 5. Beati mūdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Bernar. ad fratres de Mōte Dei: Hoc ineffabile, quū non niſi ineffabiliter videatᷣ, qui vult videre, cor mundet: quia nulla ſimilitudine corporis, dormienti, nulla corporea ſpecie, vigilanti, nulla indagine rationis, niſi mūdo corde humiliter amantis videri poteſt vel apprehendi. ¶Tertium eſt, ſolitudo. Oſeę 2. Adducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius, & Gene. 32. legitur de Iacob, quòd remanſit ſolus: Et ecce vir luctabatur cum eo vſque mane. Apparuit dominus Moyſi in interioribus deſerti. Exod. 3. Ber. O anima, ſola eſto, vt illi te ſolā ſerues, quem ex omnibus elegiſti. Item Ber. Dei filius verecundus amator eſt, & non vult ſponſæ ſuæ ſecreta reuelare in publico. Quę anima, ſit ſponſa Chriſti, oſtendit Bern. ſuper Cantic. his verbis: Animam, quam videris relictis omnibus, verbo votis omnibus adhærere, verbo viuere, verbo ſe regere, de verbo concipere, puta coniugem. Attende in ſpirituali matrimonio duo eſſe genera pariendi, & ex hoc etiā diuerſas ſoboles, ſed etiā non aduerſas, quū ſanctę matres aut prædicādo, animas, aut meditādo, intelligentias pariunt ſpirituales. In hoc vltimo genere exceditur, & ſeceditur etiā à corporalibus ſenſibus, vt ſe ſe nō ſentiat, quæ verbū ſentit. Hoc fit cū mens ineffabili verbi illecta dulcedine, quodammodo ſe ſibi furatur, imò rapitur atq; illabitur à ſeipſa: vt verbo fruatur: aliter ſanè afficitur mens fructificans verbo, & fruens verbo. Illic ſolicitat neceſſitas proximi, hic immutat ſuauitas verbi. Et quidem læta in prole mater, ſe amplexibus ſpōſa lætior. Chara pignora filiorum, ſed oſcula plus delectant. Pergat quis forſitan quęrere à me, verbo frui, quid ſit. Reſpondeo, Quęrat potiùs expertum, à quo id quęrat: aut ſi & mihi daret experiri, putas me poſſe eloqui qđ ineffabile eſt? Audi expertum: Siue, inquit, excedimus mente Deo, ſiue ſobrij ſumus vobis, hoc eſt, aliud mihi credo, ſolo arbitro Deo, aliud vobis cōmitto. Bonū eſt ſaluare multos: excedere autē & in verbo eſſe, multo iucūdius, aut quādo hoc, aut quandiu hoc dulce commerciū, ſed breue momentum, & experimentum rarum. ¶Quartum eſt, deſolatio. Deutero.

tero.

tero.8.Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna. Iacob timebat multùm Eſau, quādo vidit viſionem illam, pro qua dixit, Vidi Dn̄m facie ad faciem. Geneſ.32. Et Stephanus in tribulatione poſitus vidit gloriā Dei. Actu.7.Et Ioannes in exiliū relegatus à Domitiano,vidit viſiões, quæ in Apoc. ſcriptæ ſunt.Greg. ſuper illud Gen.32. Vidi Dn̄m facie ad faciē. Priùs exurente triſtitia,caligo detergitur, & ſic reſplendēte raptim incircunſcripto lumine mens illuſtratur, quo in gaudio cuiuſdā ſecuritatis abſorbetur, & quaſi poſt defectum p̄ſentis vitæ vltra ſe rapta,in quadam nouitate recreatur. Ibi mēs ex immēſo fonte viſionis ſuperno rore aſpergitur:ibi nō ſe ſufficere ad illud, ad quod rapta eſt, contēplatur, & veritatē ſentiēdo videt:q̄a quanta eſt ipſa veritas, non videt,cui tanto ſe longe eſſe æſtimat, quanto appropinquat: quia niſi illā vtcunque conſpiceret, non eam conſpicere ſe non poſſe ſentiret. ¶Quintum eſt,ſilentiū.Maria tacet.Lucæ 7.Phariſæo eam còntemnente. Itē eiuſdem 10. Martha petēte eam ſibi dare.Et Matt.26. quum diſcipuli eſſent ei moleſti pro effuſione vnguenti. Ad contemplatiuam pertinet audire verbū internum, q̄d in taciturnitate magna vult audiri. Dauid:Audiam quid in me loquatur Dominus Deus: Eccl.22.Audi tacens. In eodem: Vbi non eſt auditus, non effundas ſermonem.Thren. 3. dicitur de taciturnitate & ſolitudine:Sedebit ſolitarius, & tacebit. Ibidē: Bonū eſt, præſtolari cū ſilentio ſalutare Dei. Etiā ſi quis Mariā alloquit̄,ſilēter debet loqui. Ioā. 11. Martha vocauit Mariam ſilētio.Magiſter adeſt &c.¶Sextum eſt, gratiarū actio & vox laudis. In Pſal.Sacrificium laudis honotificabit me,& illic iter,quo oſtēdam illi ſalutare Dei. ¶Sex alia tanguntur.Gene.8.quorum primum eſt humilitas, quæ tangitur in hoc, quòd Dn̄s dicitur apparuiſſe Abrahæ in conualle Mābre. Intel. Apparet Deus humilibus.Mambre interpretatur,claritudo,vel perſpicuitas. Conuallis Mambre, eſt duplex humilitas: cordis ſcilicet, & corporis, in qua clariùs Deus videtur. Berna.Superbo oculo Deus non videtur, ſyncero patet. Idem: Quiſquis curioſus eſt ſcire, quid ſit hoc verbo frui: para illi non aurem,ſed mentem: non docet hoc lingua, docet gratia: abſconditur hoc à ſapientibus & prudentibus, & reuelatur paruulis. Magna,fratres, magna & ſublimis virtus,humilitas,quę ꝓmeretur quod non docetur,& digna adiſpici, quod non valet addiſci: digna à verbo & de verbo concipere, quod ſuis ipſa verbis explicare nō pōt. Locus Mariæ erat ad pedes Chriſti. Lu. 7.Stās retrò ſecus pedes,&c. Eiuſdē 10.

Quæ

Quæ ſedens ſecus pedes &c. Io. 11. Videns eum, cecidit ad pedes eius. Eiuſdem 12. Vnxit pedes Ieſu. Et Ioã. 20. Voluit tangere pedes eius, ſed nõ eſt permiſſa. Noli inquit, me tãgere. Gl. Hic innuitur, ꝙ pedes eius amplecti voluit. Itẽ Mat. vlt. dicit̃ de ipſa & ſocia eius. Acceſſerunt, & tenuerũt pedes eius. ¶ Secũdum eſt, quies, qđ tangitur ibi, Sedẽti &c. Thre. 3. Sedebit ſolitarius &c. Ioan. 11. Maria autẽ domi ſedebat. Gene. 28. Vidit Iacob in ſomnis ſcalã. Hanc viſionem videt Iacob dormiens in itinere. Auguſtinus: In itinere dormire, eſt in via huius ſeculi ab impedimento ſecularium actionũ quieſcere. De ſomno iſto legitur Canticor. 5. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sapiẽ. 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa. ¶ Tertiũ tangitur cùm dicitur, In oſtio tabernaculi. ¶ Oſtium tabernaculi, eſt exitus de corpore iſto. In oſtio tabernaculi ſedent, qui mortem habẽt in deſiderio & vitam in patientia. Iacob luctante cum angelo, neruus emarcuit. Geneſis 32. Amor enim præſentis ſeculi deficere debet in viris contemplatiuis. Gregor. Iacob qui cum angelo contendit, contemplatiui viri animã exprimit, quæ cùm Deum cõtemplari nititur, velut in certamine modò quaſi ſuperat: quia intelligendo & ſentiendo de incircũſcripto lumine aliquid guſtat, modò verò ſuccũbit, quia deguſtando iterum deficit. Quaſi ergo vincitur angelus, qñ intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum, ꝙ idem victus neruum tetigit, & marceſcere fecit, & ex tunc Iacob vno pede claudicauit: quia oĩpotens Deus, cùm per deſideriũ & intellectũ cognoſcitur, voluptatem carnis arefacit: & qui priùs quaſi duobus pedibus nitẽtes, & Deum videbamur quærere, & ſeculum tenere, poſt agnitionem ſuauitatis Dei, vnus in nobis pes ſanus remanet, alter claudicat: quia debilitato amore ſeculi, ſolus amor Dei cõualeſcit. ¶ Quartum eſt, feruor charitatis, quod tangitur ibi: In feruore diei, Aaron cum igne & thymiamate intrat in ſancta ſanctorum. Leuitici 16. Auguſtin. in libro Soliloquiorum: Sapientiam caſtiſſimo conſpectu atque complexu, nullo interpoſito velamẽto, quaſi nudam videre ac tenere deſideras, qualem ſe illa non ſinit, niſi paucis & electis amatoribus ſuis. An verò ſi alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure ſe tibi non daret, ſi aliud à te quicquam, præter ſe, amari cõ periſſet? Sapientiæ caſtiſſima pulchritudo, ſe tibi, ſi in ſolam arſeris, demonſtrabit. ¶ Quintum eſt, cordis eleuatio, quæ eſt meditando de ſupernis, quod tangitur ibi, Cùmq; eleuaſſet oculos Chriſtus, in monte, transfiguratur. Matth. 17. & Marc. & Luc. 6.

Nu-

Nume.13.Cùm veneritis ad mõtes,cõſiderate terram, qualis ſit. Eiuſdẽ 27. Aſcende in montem iſtum Abarim,& contẽplare terram,quam daturus ſum filijs Iſrael.Deute.3. Aſcende cacumen Phaſge &c.In Pſalm.Memor fui Dei,& delectatus ſum.Sap.6.Cogitare de illa, ſenſus eſt conſummatus.Loquitur de ſapientia increata. ¶Sextum eſt, oratio, qđ tangitur ibi,Ne tranſeas ſeruum tuum.Ieſu orante, apertũ eſt cælum.Luc.3.Item: Eodem orãte, facies eius facta eſt altera.Luc.9. Oratione dilectus eſt aduocandus, tenendus & reuocãdus.Ber. ſuper Canti.Dicamus verbũ Dei Deum ſponſum animæ, & venire ad animam, & iterum dimittere eam,tñ vt ſenſu animæ,nõ verbi motu, iſta fieri ſentiamus. Verbi gratia : Cùm ſentit gratiã, agnoſcit præſentiam : cum non, abſentiam quæritur, & rurſum præſentiam quærit. Verbo abeũte,vna interim & continua animæ vox,continuum deſiderium eius.Ideò ſubtraxit ſe,vt auidius reuocaret,teneretur fortius.Prætcriens teneri vult, abiẽs reuocari.O modicũ,non modicũ, ò modicum longum.Pie dñe, modicũ dicis, quod non videmus te.Saluum ſit verbum dñi mei, longũ eſt multum valde nimis. Verun tamen vtrunque verum, & modicum meritis, & non modicum votis.Qũo non tardabit, ſi moram fecerit, niſi quo ad meritũ? Plùſquam ſatis eſt, non eſt tñ ſatis ad deſiderium.Prodar ſanè,vt proſim:& ſi profeceritis vos,meã inſipientiam conſolabor. Fateor & mihi aduentaſſe verbũ(in inſipientia dico)pluries,& interdum potui ſentire.Introitum ego ſentire nũquam:ſed ne exitũ quidẽ. An fortè nec introiuit,nec de foris venit, porrò nec de intra me venit, quoniã bonum eſt, & ſcio quia non eſt in me bonum? ad Rom.7. Si aſpexi foras,exterius comperi illud eſſe. Si intus, etiã ipſum interius erat. Et cognoui verum eſſe quod legeram : quia in ipſo viuimus,mouemur,& ſumus.Act.17.Tantũ ex motu cordis intellexi præſentiã eius. Cœpit.n.euellere & deſtruere,ædificare, & plantare,rigare arida, tenebroſa illuminare, clauſa reſerare,frigida inflammare, & hoc mihi ſignũ aſcenſionis eius.Triſtis neceſſe ſit anima mea, donec iterum reuertatur, & recaleſcat cor meum. Diuina bonitas lumẽ ſuum ſecundum beneplacitum ſuum viris contemplatiuis oſtendit.Iob 36.In manibus abſcondit lucem, & præcepit ei, vt rurſus adueniat. Annũtiat de ea amico ſuo,ꝙ poſſeſſio eius ſit,& ad eam poſſit aſcendere. Aſcenſus contemplantium, Dei virtute fit. Eiuſdẽ 39.Nũquid ad præceptum tuũ eleuabitur aquila? Gloſ.Hoc loco, nomine aquilæ, ſubtilis ſanctorum intelligentia, & ſubtilis eorum contemplatio figu-

figuratur. Aquila enim acutè videt, & altè volat. In Pſalm. Super excelſa ſtatuit me. Eſa. 58. Suſtollam te ſuper altitudinem nubiũ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Deus dux & doctor eſt contemplantium. Prou. 30. Tria ſunt mihi difficilia, & quartum penitùs ignoro. Viam aquilæ in cælo. Quæ dicta ſunt præparatiua ad diuinorum contemplationem, tangit Bernard. his verbis: Quæ oculos mentis emundant, vt ad lumẽ verũ ſubleuari poſſint, hæc ſunt: Secularis curæ abſciſio, carnis afflictio, cordis contritio, frequens & pura delicti confeſſio, & lauacrum fletus. Et cùm foris miſſa fuerit omnis immunditia, ſurſum eos attollunt meditatio admirabilis eſſentiæ Dei, & caſtæ veritatis inſpectio, oratio munda & valida, iubilus laudis & deſiderium ardens in Deum.

¶ *De octo gradibus ſecundum Bernardum, quibus viri contemplatiui aſcendunt.*

ITEM Bernard. diſtinguit VIII. gradus, quibus viri contẽplatiui aſcendunt, loquẽs fratribus de monte Dei. ¶ Primus eſt, perfecta obedientia. ¶ Secundus eſt, corpus ſuum in ſeruitutem redigere. ¶ Tertius eſt, vſu boni conſuetudinem vertiſſe in dilectionem. ¶ Quartus eſt, intelligere quæ in doctrina fidei apponuntur ei. ¶ Quintus eſt, talia præparare, qualia apponuntur. ¶ Sextus eſt, cùm in affectũ mentis tranſit iudiciũ rationis. ¶ Septimus eſt, reuelata facie ſpeculari gloriam Dei. ¶ Octauus eſt, transformari à claritate in claritatem, quaſi à Domini ſpiritu.

¶ *De ſeptẽ gradibus ſecundum Aug.*

AVGVSTINVS verò VII. gradus tangit in libro de Quantitate animæ, in quorum vltimo ponit contemplationẽ. ¶ Ad primũ gradũ pertinent operationes homini cũ arbuſtis cões, vt ꝙ anima præſentia ſua corpus viuificat, colligit in vnũ, & in vno tenet, defluere & contabeſcere non ſinit, alimẽta per membra diſtribuit, congruentiam corporis & modum ſeruat, & non tm̃ in pulchritudine, ſed etiam in creſcẽdo & gignendo. ¶ Ad ſm̃ gradum pertinent operationes cões homini & brutis, vt ſentire & moueri. ¶ Ad tertium gradum pertinent operationes propriæ hominis, cões tñ bonis & malis: vt agros colere, vrbes cõſtruere, & loqui, futura ex præſentibus conijcere. ¶ In quarto gradu oĩs bonitas incipit, & oĩs vera laudatio, ad hunc gradum pertinẽt opera virtutum. In hoc gradu aĩa ſe non ſolum ſuo corpori, ſed etiam vniuerſo corpori audet præponere, & bona eius ſua non putare, atque potentiæ pulchritudiniq́ue ſuæ cõparata cõtennere, & à ſordidis ſe abſtrahit, totamq́ue emaculat. & hæc pertinere videntur ad virtutem temperantiæ. Item robo-

roborat ſe aduerſus omnia quæ à propoſito & ſententia mouere moliũtur. hoc ad fortitudinem. Item ſocietatem humanam magnipendit: nihil vult alteri quod ſibi nolit accidere. hoc eſt ad iuſtitiam. Sequitur authoritatem & præcepta ſapientium, & per hoc ſibi loqui Deum credit. hoc ad prudentiã. In hoc pręclaro actu aĩæ ineſt adhuc labor, & contra huius mũdi moleſtias atque blãditias magnus conflictus. ¶ Ad quintũ gradum pertinet vt aĩa ab oĩ labe libera maculisq; lota in hoc ſtatu ſe teneat. Aliud.n. eſt, efficere, aliud, tenere puritatẽ, vt ait Aug. alia prorſus actio, quæ ſe inquinata reintegrat, & alia, quæ non patitur rurſum inquinari, Tũc ingẽti quadã & incredibili fiducia pergit in Deũ, id eſt in ipſam contemplationẽ veritatis, & illud, propter quod tantum laboratum eſt, altiſſimum & ſecretiſſimum præmium. ¶ Sextus ergo erit iſte actionis gradus. Aliud.n. eſt, mundari ipſum oculũ aĩæ, ne fruſtrà & temerè aſpiciat, aliud, ipſum cuſtodire & firmare ſanitatem, aliud, iam ſerenũ atq; rectũ aſpectũ in illud, qđ eſt videndũ, dirigere. Qđ q pri⁹ volũt facere, q̃ mũdati & ſanati fuerint, luce reuerberantur veritatis. ¶ Septimus & vltimus aĩæ gradus, eſt viſio & cotemplatio veritatis: neque eſt iam gradus, ſed quædã manſio. Primus actus dicatur, animatio. Secundus ſenſus. Tertius, ars. Quartus, virtus. Quintus, trãquillitas, Sextus, ingreſſio. Septimus, contemplatio. ¶ Et notandum, ꝙ ad Dei contemplationẽ non admittitur homo, niſi innouatus, vnde de aſcẽſu contemplationis verum eſt illud Ioan. 3. Nemo aſcẽdit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit. Vnde cautè locutus eſt Apoſt. 2. Cori. 12. Scio, inquit, hominẽ in Chriſto &c. raptum huiuſmodi vſq; ad tertium cælũ. Non raptus fuiſſet, niſi in Chriſto, id eſt, in Chriſti conformitate fuiſſet.

¶ De triplici ſpecie viſionis.

ET diſtinguuntur ibi in glo. tres ſpecies viſionis, ſcilicet corporalis, imaginaria, & intellectualis. Corporalis eſt, cùm quædam corporaliter videntur, Dei munere, quæ alij videre nequeunt, vt Balthaſar vidit manũ ſcribẽtẽ in pariete. Dan. 5. Imaginaria eſt, qñ aliqs in extaſi vel in ſomno videt non corpora, ſed imagines rerũ, Dei reuelatione, vt Petrus vidit diſcũ. Act. 10. Viſus intellectualis eſt, qñ nec corpora, nec imagines eorum videntur; ſed in incorporeis ſubſtantijs intuitus mentis, mira Dei, potentia, figiť. Talis fuit viſio Pauli. Et videtur ſm Augu. ꝙ ipſe viderit Deũ facie ad faciẽ. Aug. Cur nõ credamus ꝙ tanto Apoſtolo doctori gẽtium, rapto vſque ad excellẽtiſſimã viſionẽ, voluit Deus demonſtrare vitam, in qua poſt hanc videndus eſt in æternũ? Et ſecun-

ſecūdum hoc,illud Exo.33.Non videbit me homo, & viuet:expo nēdum erit de homine,humano modo viuente, ſecundum illud Aug.in lib.de Trinit.Videri, inquit, diuinitas humano viſu nul lo modo poteſt,ſed eo viſu videtur,quo iam qui vident, non homines, ſed vltra homines ſunt. Et ſuper Exod.33.dicit gl. Greg. in haccarne viuētibus inæſtimabili virtute creſcentibus contemplationis acumine,poteſt æterna Dei claritas videri: non tamen videbit homo,& viuet: quia qui ſapientiā,quæ Deus eſt,videt,huic vitæ funditùs moritur, vt Dei amore teneatur : qui raptus eſt, ſenſu nō vtitur. Vnde narrat Auguſt. de quodam ſacerdote, qui quando audiebat aliquod delectabile, præ gaudio ſtatim quaſi mortuus erat,& appoſitum ignē corpori non ſentiebat. Itē Bern. ad fratres de Monte Dei, loquēs de verbo illo Iob 36. Abſcondit lucē in manibus, videtur dicere ꝙ Deus in contemplatione videatur ſicut ipſe eſt. Electo, inquit, & dilecto Dei viciſſim lumen vultus Dei oſtenditur, ſicut lumē clauſum in manibus,patet & latet ad arbitriū tenētis,vt per hoc ꝙ quaſi in tranſcurſu, vel in puncto videre permittitur, inardeſcat animus ad plenā poſſeſſionem luminis æterni, & hæreditatem plenæ viſionis Dei.Cui vt innoteſcat aliquatenus id, quod ei deeſt, nonnunquā quaſi pertranſiens gratia perſtringit ſenſum amātis,& eripit eum ſibi,& rapit in diē, qui eſt à multitudine rerum ad gaudia cæleſtia, & ꝓ modulo ſuo ad momētum & punctum,idipſum oſtēdens ei vi dendū, ſicuti eſt.Interim etiā ipſum efficit in idipſum, vt ſit ſuo modo,ſicuti illud eſt: vbi cùm dixerit quid ſit inter mundum & immundū,redditur ſibi,& remittitur ad mundanū cor ad viſionē, ad aptandū animā ad ſimilitudinem,vt ſi aliquando rurſum admittatur,ſit purior ad vidēdū, & ſtabilior ad fruendū.Nunquā enim melius deprehēdit modus humanæ imperfectionis,q̃ in lumine vultus Dei,in ſpeculo diuinæ viſionis. Idē in eadē epiſtola; Deꝰ ſemper quæritur, vt dulciùs inueniatur : dulciſſimè inuenitur, vt diligentiùs quæratur.Hoc ergo ineffabile cùm non niſi ineffabiliter videatur, qui vult videre,cor mundet.& ſubdit:Hæc eſt facies Dei,quā nemo pōt videre, & viuere mundo.Itē Aug.in lib. Soliloquior.Q n̄ fueris talis,vt nihil prorſus terrenorum te delectet,mihi crede,eodē momento, eodē puncto tpis videbis quod cupis. Quædam ad contemplationem vtilia, require in tractatu Spei. cap.de rebus ſperandis.

De dono intellectus. Pars XI.

Notandū,quod donū intellectus ſm quoſdā, dicitur gratia intelligēdi ſalubres ſignificationes ſignorū naturaliū,vel poſitiuorum.

ſitiuorū. Ad quod facit, qđ dicit dñs diſcipulis, Matt. 10. quærentibus, vt ediſſereret eis parabolā. Adhuc, inquit, & vos ſine intellectu eſtis. Credebant myſticū, qđ erat propriè dictū. Vnde non habebant notitiā circa myſteria parabolarū. Item eiuſdē 15. Cùm diſcipuli ad literam intelligerent illud, quod dñs dixerat eis, Caue te à fermento Phariſeorū: reprehendit eos dominus, dicens: Nōdū intelligitis, &c. Item ad idem facit, quod legitur Dan. 10. In viſione opus eſt intelligentia. Item in Pſalm. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Equus & mulus à foris manent in rebus ſenſibilibus exteriora ſolùm videntes, interiora non agnoſcentes. Ad idem facit, qđ dicit Gregor. ſuper illud Iob 1. Filij eius faciebāt cōuiuia, &c. Intellectus, inquit, in die ſuo paſcit, dū de auditis cor illuſtrat. Itē ſuper illud Iob 1. Ventus vehemens irruit à regione deſerti. Spiritus mētem inſtruit contra hebetudinē. Intellectu animus hebes eſt, quo rebus hæret à foris, nō ingrediens, ad ſignificata earū: quā hebetudinē donū intellectus expellit. Vnde dicitur intellectus, quaſi interna lectio. Hoc donū non habuerunt Philoſophi, qui viſibilia huius mūdi nō acceperūt vt ſigna, ſed quaſi materialiter, qui arguuntur. Sap. 13. Si.n.tm̄ potuerunt ſcire, vt poſſent æſtimare ſeculum, qūo huius dñm faciliùs nō inuenerunt? Ipſi ſimiles fuerunt pueris qui in libris pulchris & deauratis literarū pulchritudinē mirātur, de his, quæ ſcriptura ſignificat, non curantes. Aug. in lib. de lib. arbi. Admirator creaturarū, & eis inhærens, nō admirās artificē, ſimilis eſt homini, ꝗ ſyllabas decenter ornatas miratur, & in eis adhæret, relicto ſentētiæ principatu. Signa naturalia ſunt, omnes creaturæ. Omnes enim nobis loquuntur Dei laudem, & noſtrā eruditionem. Deus enim effudit ſapientiam ſuper omnia opera ſua. Eccl. 1. Iob 12. Nimirū interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt ea piſces maris. Salomon ſapientiā quæſiuit tam in herbis, quàm in arboribus, etiā in animalibus. Diſputauit enim ab hyſopo vſque ad cedrū, & de omnibus generibus animaliū, per ſingula proponens parabolam. Et Ariſtoteles interrogatus à quo tot & tanta didiciſſet: Reſpondit, A rebus, quæ mentiri non norunt. Aug. in lib. de lib. arbit. Quocunque te vertis, veritas veſtigijs quibuſdam, quæ operibus ſuis impreſſit, loquitur tibi, & te in exteriora relabentē, ipſius exteriorū formis intus reuocat. Sap. 13. A magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poteſt creator earum videri. Ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei, à creatura mūdi ꝑ ea quæ facta

ſunt,

ſunt, intellecta conſpiciuntur. Ad donum intellectus ſm hanc acceptionē pertinent parabolę Euāgelicæ, & alia myſtica, quę in ſcriptura inueniuntur. Bern. in Sermonibus, loquens de apparitionibus Chriſti poſt reſurrectionē: In ſpiritu intellectus aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Vnde ſm hoc, illud quod dicit Auguſtin. in libr. de doctr. Chriſtian. ꝙ cognitio ſacræ ſcripturæ pertinet ad donū ſcientiæ: non eſt intelligendū vniuerſaliter, ſed ſolùm de illa parte ſcripturæ, quæ de miſeria humana loquitur. Signa poſitiua ſunt, vt quæ ſub veteri lege, vel noua, ſunt inſtituta. Ad donū igitur intellectus pertinet intelligere ea, quæ creaturæ nobis naturaliter ſignificant: quæ ſignificatio maximè eſt ratione ſimilitudinis. Et ſm hoc, creaturæ ſunt quaſi libri naturales. Sed velut libri factitij, in quibus per donum intellectus legimus quæ ad noſtrā ſalutem pertinent, ſunt formæ eccleſiarū, & ſitus, & ornatus. Item habitus perſonarū eccleſiaſticarum: & ornatus earū in ſuis myſterijs. De diuerſis libris in quibus homo legere debet, Require in Sermonibus epiſtolarum de verbo illo, Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. ¶ Secundū aliquos verò, donum intellectus dicitur lumē, quo inuiſibilia cognoſcūtur. Ad qđ videtur facere, quod legitur in 5. lib. Ber. de conſideratione, vbi ipſe diſtinguit inter intellectū, fidem, & opinionem, vnūquodq; eorum deſcribens. Fides, inquit, eſt voluntaria quędam & certa prælibatio, nedum propalatæ veritatis. Intellectus eſt, rei cuiuſcunque inuiſibilis certa & manifeſta notitia. Opinio eſt, quaſi pro vero habere aliquid, quod falſum eſſe neſcias. In eodem: Intellectus rationi innititur, fides, authoritati, opinio, ſola veriſimilitudine ſe tuetur. Idem Aug. in lib. de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi: quod erramus, opinioni. Item Aug. in quodā ſermone de Timore: Sextus, inquit, gradus, eſt intellectus, vbi ab omni falſitate carnalis vanitatis corda mūdantur, vt pura intētio dirigatur in finem: propterea & ſexto loco dicitur, Beati mundo corde.

De dono ſapientiæ. **Pars XII.**

Sapientia qñque largè ſumitur. ſ. pro ſapida ſcientia, ſm illud Eccl. 6. Sapiētia doctrinæ, ſm nomen eius, ſapidam ſcientiam habet, cui res, quas agnoſcit, ſapiunt vt debent: qñ. ſ. mala culpę ſunt ei amara, bona temporalia, vilia, ſpiritualia, chara. Bernard. in ſermonibus: Inueniſti planè ſapiētiam, ſi prioris vitæ peccata defleas, ſi huius ſeculi deſiderabilia paruipendas, ſi æternam beatitudinē toto deſiderio concupiſcas. Inueniſti ſapientiā, ſi tibi ho-

rum ſingula ſapiunt prout ſunt. Q̃nq; ſapiẽtia ſtrictè ſumitur ꝑ cognitione æternorum, ſm illud Auguſtini in libr. de Trinitate: Hæc eſt, inquit, ſapientię & ſcientiæ recta diſtinctio, vt ad ſapientiã pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis, ad ſcientiã verò, tꝑalium rerum cognitio rationalis. Et ſm hanc acceptionẽ, ſapientia non eſt oĩno diuerſa à dono intellectus. Strictiùs ẽt ſumitur ſapientia pro cognitione ſuauitatis diuinæ per experientiam habita, & ſicà dono intellectus eſt diuerſa. Et differt à dono intellectus in hoc, ꝙ ſapientia tantum veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia verò non modo de æternis eſt, ſed etiam de rebus inuiſibilibus & ſpiritualibus temporaliter exortis. Iſidor. in libr. differentiarum: Sapientia tantummodo ęterna contemplatur. ¶Item intellectu intelligibilia capimus tãtum. Sapientia verò non modò capimus ſuperiora, ſed etiam incognitis delectamur. Donum ſapientiæ habebat Auguſtinus, dicens, lib. 10. Confeſ. Aliquando, inquit, intromittis me in affectũ multum inuſitatũ, introrſum neſcio quam dulcedinem, quæ ſi perficiatur in me, neſcio quid erit, quod vita iſta non erit. Sed recido in hæc ærumnoſis ponderibus, & reſorbeor ſolitis, & teneor, & multum fleo. Sed multum teneor quantum conſuetudinis ſarcina digna eſt. Hic eſſe valeo, nec volo: illic volo, nec valeo, miſer vtrobiq;. Quaſi per auditum, cognitionem habet ſuauitatis diuinæ, qui credit illi verbo, Eccl. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. Vel illi, Quàm magna multitudo dulcedinis tuę domine. Cognitio, quæ habetur per donum intellectus, eſt quaſi cognitio per viſum: cognitio verò, quæ habetur per donum ſapientiæ, eſt quaſi cognitio per guſtũ. In Pſalm. Guſtate, & videte, qm̃ ſuauis eſt dñs. Donum ſapientię tranquillat mentẽ, & reficit. Gregor. Ab intellectu aſcenditur ad ſapientiam, vt hoc, q̃d acutè intellectus inuenit, ſapientia maturè diſponat. Gl. ſuper Mat. 5. In ſeptimo eſt ſapientia: id eſt, contẽplatio veritatis pacificans totum hoĩem. Augu. in ſermone de Timore: Cum in finem peruẽtum fuerit, iam requieſcitur. Et quis finis, niſi Chriſtus, qui eſt finis legis ad iuſtitiã? Et ſapientia Dei, quis, niſi Chriſtus? Propter hoc ſicut ſeptimo poſita eſt ſapiẽtia, ſic ſeptimo ponitur, Beati pacifici. De ſapientia dicit Gregorius ſuper Iob 1. Sapientia in die ſua paſcit, dum de æternorum ſpe & certitudine mentem reficit.

QVINTAE PARTIS principalis de Beatitudinibus Tractatus.

De dicendorum ordine in iſto tractatu. Et de deſcriptione Beatitudinis. Pars I.

Vltimo

VLtimo dicendū eſt de Beatitudinibus, de quibus habetur Matt. 5. De illis verò hoc modo dicetur. Primò oſtendetur,quid ſit beatitudo ꝓut hic ſumitur. Secundò tangent̄ quædam attendēda & admiranda circa doctrinā illam Saluatoris,in qua gratiæ illæ, quæ dicuntur beatitudines,nobis cōmendātur.Tertiò de ſingulis agetur per ordinē.¶Circa primum,notādū, ꝙ beatitudo prout hic ſumitur, ſic pōt deſcribi:Beatitudo,eſt gratia non cuicunque,ſed verè ſapiēti nota , faciens ad ſuauitatē conſcientiæ,propinqua gloriæ.Et videtur poſſe ſumi hæc deſcriptio ex eo,quod dicit Ambroſi.in lib. de Offic.Dico,inquit,beatam vitam conſiſtere in altitudine ſapiētiæ,ſuauitate cōſcientiæ, virtutis ſublimitate. Quod dictū eſt,Beatitudo eſt gratia non cuicunque, ſed verè ſapienti nota : ſumi pōt ex eo, quod dicit beatā vitā conſiſtere in altitudine ſapientiæ. Ad eos qui habent profundam ſapiētiam pertinet cognoſcere,ꝙ paupertas hominem beatum efficiat : & ſic de cæteris gratijs quas dñs commendat. Bern.in ſermonibus : Quid tam abſconditum, quàm paupertatem eſſe beatā ? Matth.11.Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. A ſapientibus,inquam,huius mundi. Quod dictū eſt,Faciens ad ſuauitatem cōſcientiæ : ſumi pōt ex eo qđ Ambroſ.dicit, in ſuauitate conſcientiæ beatā vitā conſiſtere. Paupertas,& cæteræ gratiæ,quas Deus cōmendat, videntur habere miſeriā vel antecedentē vel cōcomitantē , vel eſſe ipſa miſeria : tñ ſ̃m veritatem,ad ſuauitatem, ſeu tranquillitatē conſcientiæ faciunt.Quod dictū eſt,Propinqua gloriæ: poteſt ſumi ex hoc,quod Ambr.dicit, virtutis ſublimitate. Virtus ſublimis, eſt virtus perfecta:virtus perfecta, eſt virtus propinqua fini ſuo, ſiue gratia propinqua gloriæ. Beatitudo, prout hic ſumitur,eſt beatitudo viæ,& ideò eſt beatitudo ſemiplena:Plena enim beatitudo erit patriæ, quam notificat Auguſ. in Ench. dicens : Ille beatus eſt , qui omnia , quæ vult , habet : nec aliquid vult , quod non decet . In eo , in quo ſunt gratiæ illæ,quas dominus commendat , iam eſt impletum illud , Non aliquid vult,quod non decet. Illud verò, Omnia, quæ vult,habet, quantū ad bona tranſitoria videtur eſſe impletū,quū ipſe ea contemnat, & amplius etiam de illis habeat quàm velit:quantū verò ad vera bona , quæ ſunt futura , non eſt hoc in eo impletū: quodammodo tñ habet ea , ſcilicet in ſpe,etſi non in re.Ferè etiam habet ea in re,propinquitate vel facilitate ꝑueniendi ad ea. Vnde & pauperum ſpiritu, & eorum qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam,

ſtitiam, dicit dominus iam eſſe regnum cælorum,

De qninque attendendis & admirandis circa doctrinam illam quæ eſt compendium nouæ legis.

Pars II.

CIrca fin, notandū, ꝙ quinq; ſunt attendenda & admiranda circa dictā doctrinam, quæ cōpēdiū eſt nouæ legis. Explanatio verò eius ſubditur in alijs, quæ dicit dn̄s in illo ſermone, ſicut patet ex Gloſſa, Vnde ſuper illud, Aſcēdit in montem, dicit Glo. In hoc monte nouū teſtamentū in cordibus filiorum ſcribit, incipiēs à beatitudine, qui in monte Sinai vetus teſtamentum in lapidibus, ſeruis dedit, incipiens à timore. Et alia Gloſſ. dicit, Sicut Moyſes decē præcepta proponens, poſtea per partes explicat: ſic Chriſtus quaſi virtutū genera, octo beatitudines proponit, ex quibus pendent, quæ in mōte dixit. ¶ Primū attendendū & admirandū circa doctrinam illam, eſt legiſlatoris benignitas. Secundum, eiuſdem authoritas. Tertium, doctrinæ ſublimitas. Quartum, ſententiarum extraneitas. Quintū, doctrinæ integritas. ¶ Benignitas legiſlatoris in hoc apparet, ꝙ ipſe nec præcipit, nec prohibet, nec comminatur, ſed dulcedine mercedis, temperat difficultatē laboris. Vnde lex eius bene poteſt intelligi illa lex clementiæ, de qua dicit Salomon in fine Prou. loquens de ſapiente muliere: Os ſuum aperuit ſapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Verè non eſt ſimilis illi in legiſlatoribus. Iob 36. Nō ſunt ſimiles ei, qui multitudine præceptorū & prohibitionū, ſubditis ſuis obſtruunt viam paradiſi, & comminationes multas eis facientes, non dant locū timori Altiſſimi. Authoritas legiſlatoris maxima eſt. Ipſe enim iudex eſt, qui hanc legē dat. Ideò magna ſecuritas eſt his, qui eam obſeruant. Iob 31. Quis mihi tribuat auditorem, vt deſiderium meum audiat omnipotens, & librū ſcribat ipſe, qui iudicat, vt in humero meo portem illū? In humero portare, eſt ſm̄ Grego. ſcripturam operatione perficere. Ad doctrinam iſtā pertinet illud Eccleſ. 24. Ego ex ore Altiſſimi prodij. Si veſtes, quæ tetigerunt Saluatorem, pro reliquijs habentur, quare verba, quæ proceſſerūt de ore eius, pro reliquijs non habentur? Nullum verborū illorū negligendum eſſet. In Pſalm. Folium eius non defluet. Diligenter eſſent audienda verba illa, & memoriæ infigenda. Eccl. 8. Ego os regis obſeruo. Credendum eſt, ꝙ verba ipſius magnæ ſint virtutis. Illi enim ſpecialiter dicitur in Pſalm. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Et Luc. 4. Mirabātur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore illius. & Cant. 5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. ¶ Sublimitatem doctrinæ Chriſtus oſtendere voluit

luit in hoc, ꝙ doctrinam illam in monte tradidit. Vnde gl. ſuper illud, Aſcendit in montem. Altiorem, inquit, docturus iuſtitiã, quàm illam, quæ eſt Scribarum & Phariſæorum. Item alia gloſſ. Aſcendit in montem, vt altiora virtutum culmina doceret. Propoſuit dñs in monte illo abſcondita cæleſtis ethicæ. Vnde impletum fuit illud, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Mat. 13. Et eſt ſumptũ de Pſal. Ibi tradidit regulas viuendi, quæ ad regimen totius mundi ſufficerent, ſi ſm eas regere ſe vellet. Ibi tradidit principia moralis philoſophiæ, quibus veritas vitæ demonſtratur, & æterna felicitas non tã infertur q̃ confertur. Ibi ſol intelligentiæ velut octo radios ex ſe emiſit ad eccleſiæ illuminationem. Ibi fons ſapientiæ, verbum ſcilicet Dei in excelſis. Eccl. 1. Nouum teſtamentum, velut quendam fluuium paradiſi emiſit: vt tangitur in Gl. Hic eſt torrens ille, de quo Ezech. 47. Viuent oĩa, ad quæ venit torrens. Ad hunc fluuium pertinet illud Eccle. 24. Ego, quaſi fluuius Dorix, & quaſi aquæductus, exiui de paradiſo. Dorix interpretatur medicamentũ generationis. Os illud, cuius apertionem. Matthæus commemorat, verè vena vitæ fuit. Prou. 10. Vena vitæ, os iuſti. Lex vetus promittebat ſuis obſeruatoribus benedictionem temporalis proſperitatis, & tranſgreſſoribus comminabatur maledictionem temporalis aduerſitatis. Deut. 28. Sed lex noua obſeruatores ſuos beatos prædicat. Magis enim Deo aſſimilat, quã illa. Quanto verò aliquis Deo ſimilior eſt, tanto in maiori tranquillitate eſt. Vnde ſuper illud Ierem. 17. Ego autem non ſum turbatus, te paſtorem ſequens, dicit Gloſ. Quanto magis Chriſtum ſequeris, tãto minus turbaris. In doctrina illa erexit nobis Chriſtus ſcalam mirabilẽ, cuius vtraq; extremitas tangit cælum. In commendatione enim primę beatitudinis & vltimæ dicitur, Quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quomodo regnũ cælorum ſit pauperũ ſpiritu, & quomodo eorum, qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, dicetur, quum de illis beatitudinibus ſpecialiter agetur. ¶ Sententiæ illius doctrinę valde extraneę ſunt à ſententijs ſapientiæ mundanæ, quæ miſeros iudicat, quos illa doctrina beatificat. Sunt enim octo illa verba, quaſi octo poſitiones ipſius ducis philoſophiæ. Poſitiones, inquam, extraneiſſimæ, ſed tamẽ veriſſimæ. Cauſa, quare ſapientia Dei adeò extraneũ iudicium habeat à iudicio mundanę ſapientiæ, hæc eſt: quia lumen ſapiẽtiæ diuinæ magis eſt ſufficiẽs ad viſionem eorũ, quæ ſunt propè, & eorum quæ ſunt longè. Attingit enim à fine vſque ad finẽ.

Sap.8. Lumen verò mundanæ ſapientiæ modicum eſt, non ſufficiens niſi ad viſionem præſentiũ. Sapientia mundana ſuperficialiter ſolũ res aſpicit: ſapientia verò Dei interiora penetrat, ideò ſuauitatem inuenit, quam non inuenit ſapientia mundi. Simia ſi loqui poſſet, nucem amarã diceret pp corticis amaritudinem. Qui verò nucem frangit, & ad nucleũ peruenit, dulcedinem in nuce inuenit. Doctrina illa integra eſt, quãtum ad principia moralis ſapientiæ. Licet anima multas conditiones in rebus attendat, tamẽ ſpecialiter ipſa ſapiens iudicatur, ſm conditiones, quæ ſunt bonitas & malitia. Anima enim ſapiens eſt, ſi bona & mala ſapiunt ei vt debent. Ber. in ſermonibus: Inueniſti ſapiẽtiam, ſi tibi horũ ſingula ſapiunt, prout ſunt. Perfectè ergo principia moralis doctrinę tradi videntur in illis octo verbis, in quibus anima ad bonũ, & ad malum perfectè ordinatur. Ad bonum ordinatè ſe habet, ſi modica bona modicum diligat, ſi vera bona eſuriat & ſitiat & ſi eis ita adhæreat, vt nulla pęna ab eis ſeparari valeat. Ad primum, pertinet illud, Beati pauperes ſpiritu, &c. Ad ſecundũ, illud, Beati, qui eſuriũt, &c. Ad tertiũ, Beati, q perſequutionẽ, &c. ¶ Ad bonum quis ordinatè ſe habet, ſi nulli malum inferat, ſi ſibi illatum vel gratis aſſumptum ęquanimiter ferat, ſi alij illatum pro poſſe auferat, ſi ſtudioſe cauet, vt nec inquinetur malo culpæ, nec perturbetur malo pęnæ. Ad primum pertinet illud, Beati mites. Ad ſm, illud, Beati qui lugẽt. Ad tertium, illud, Beati miſericordes. Ad quartum, illud, Beati mũdo corde. Ad quintum, illud, Beati pacifici. Secundum Glo. in ſeptem primis eſt, perfectio: in octaua, perfectionis oſtenſio. Ad perfectionem duo pertinent, ſcilicet purgari à noxijs, & impleri bonis. Purgari verò à noxijs, eſt prius naturaliter. Aug. Bono implendus es, funde malum: paupertas ſpiritus, & manſuetudo fundũt malũ. Paupertas ſpiritus fundit mala illa, quę veniũt nobis à bonis, quæ intra nos sũt, ſcilicet ſolicitudinem ſeculi & amorẽ. Manſuetudo verò fundit mala illa, quæ veniunt nobis ab his, quæ contra nos ſunt. Expellit enim perturbationes, quas in nobis faciunt aduerſa. ¶ Quinque verò beatitudines ſequẽtes pertinent ad repletionem boni. Duplex eſt enim bonum præter bonum delectabile: ſcilicet bonum expediens, vt eſt medicina, vel inciſio propter ſalutem corporis facta, & bonum ſimpliciter. Ad bonum expediens, pertinet illud, Beati qui lugẽt. Qui enim habet gratiam lugendi, renuit conſolari, eligens hic ſalubriter cruciari, vt poſſit ſanari in futuro, & poſſit veraciter delectari. Ad bonum ſimpliciter pertinent

quatuor

quatuor ſequentes beatitudines. Duæ primæ ad actiuam,& duæ aliæ ad contemplatiuam. Illud, Beati qui eſuriunt, &c. pertinet ad bonum,ad quod tenemur. Illud, Beati miſericordes,ad bonũ ad quod non tenemur. Aliarum duarum,quæ pertinent ad contẽplatiuam, prior pertinet ad intellectum, poſterior ad affectum. Item prima ſeptem beatitudinũ, quæ pertinent ad perfectionem animæ, expedit uim concupiſcibilem,ſcilicet paupertas ſpiritus: manſuetudo verò expedit vim iraſcibilem. Vis verò rationabilis poſtquam cor expeditum eſt ab amore mundi per paupertatem ſpiritus, & perturbationibus iræ per manſuetudinem, vacare põt & videre ſtatum, in quo homo eſt. Quam viſionem ſequitur luctus:quia qui apponit ſcientiam, apponit & dolorem. Eccleſiaſt. 1. Luctus verò purgat mentem, reliquias infirmitatis expellens, & infectionẽ palati ſpiritualis, quæ erat de febre iniquitatis, remouens. Ideò poſt luctum bene ſequitur eſuries iuſtitiæ: ſicut homo perfectè purgatus, & ſanitati corporali reſtitutus, eſurire ſolet. ¶Et notandum, quòd non tam citò animus perfectè ſanatur, quàm citò peccatum ei remittitur. Vnde Auguſtinus 14. libro de Trinitate: Sicut aliud eſt,febrem, aliud, infirmitatem febre factam curare. Item aliud eſt, telum de corpore demere, aliud, vulnus eo factum ſecunda curatione ſanare: Ita aliud eſt, cauſam afferre languoris, quod per indulgentiam fit omnium peccatorum:aliud,ipſum lãguorem curare, quòd paulatim proficiendo fit in renouatione huius imaginis. Primum facit Deus per ſe & ſecum: ſecundum facit Deus per hominem, & cum homine. Ideò dr in Pſalm. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,& ſanat omnes infirmitates tuas. Sanare infirmitates numeratur quaſi diuerſum cum eo,q̃d eſt propitiari iniquitatibus: quia verò eſuriens & ſitiẽs iuſtitiã, ex fragilitate quandoq; cadit, ſaltẽ venialiter. Septies.n.cadet iuſtꝰ. Prou. 24. neceſſaria ſunt homini opera miſericordię,quibus homo ſe abluat. Luc. 11. Veruntamẽ quod ſupereſt, date eleemoſynã, & omnia munda ſunt vobis. ¶Sexto verò loco rectè ponitur munditia cordis præparans ad Dei viſionẽ, cùm omnia præcedẽtia vel indicatiua ſint, vel effectiua munditiæ, eſuries & ſitis eã indicant,cætera eam efficiunt. Viſionẽ verò Dei ſequitur guſtatio diuinæ ſuauitatis: qua deguſtata,animus amore & deſiderio eius capitur, & ꝑp hoc auertit ſe & abrũpit ab alijs,vt Deo totaliter vacet. Guſtato.n.ſpiritu,vt ait Aug. deſipit omnis caro,vnde talis ſtudet paci faciendæ & conſeruandæ in ſe, ſciens ꝙ in pace factus eſt locus eius. Ideo ſepti

mo loco rectè ponitur illud, Beati pacifici. Tres primæ faciunt ad hoc, vt vetus homo exuatur: quatuor ſequētes ad hoc, vt nouus homo induatur. Ad quod monemur Epheſ.4. Deponite vos (ſm priſtinam conuerſationem) veterem hominem, qui corrumpitur ſm deſideria erroris, & induite nouum hominem, qui ſm Deū creatus eſt. Et ad Coloſ.4. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum hominem, &c. Ideo ſeptimo loco rectè dicitur, Quoniam filij Dei vocabuntur. Filius Dei eſt, homo nouus. Filius Adam, homo vetus. Bern. in ſermo. inter dictas ſeptē beatitudines ſic diſtinguit: Attende, inquit, quēadmodū in tribus prioribus ſibiipſi reconciliatur anima: in duobus, quæ ſequūtur proximo: in ſexto, Deo: in ſeptimo, alios recōciliat, tanquam receptus in gratiā domini & felici familiaritate donatus. Nam paupertate, manſuetudine, fletu, renouatur in anima ſimilitudo quædā & imago æternitatis, omnia tempora complectentis, dū paupertate, futura meretur, manſuetudine, ſibi præſentia vendicat. Hoc videtur dici propter hoc, quod manſuetus ſibi dominatur, cum homini immanſueto potius dominetur ira. Et ſubdit Ber. Luctus pœnitētiæ præterita quoq; recuperat, ſicut ſcriptum eſt: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Porrò iuſtitia & miſericordia perfectè proximo cohæremus, dum quicquid nolumus nobis fieri, alijs nō facimus per iuſtitiā, & quæcūq; volumus vt faciant nobis homines, & nos faciamus illis per miſericordiā. Iam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo, fiducialiter per munditiam cordis reconciliamur Deo. Beati verò, qui de ſua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus ſuis piè ſoliciti, eos quantum præualent, & ſibi & Deo reconciliare laborant.

De paupertate ſpiritus, & eius deſcriptione: quare etiam pauperes ſpiritu ſint beati, & regnū cælorū ſit ipſorum, ac cui dono paupertas ſpiritus adaptetur. Pars. III.

Conſequenter dicendum eſt de ſingulis beatitudinibus, Et primò, de paupertate. De qua hoc modo dicetur. Primò oſtendetur quid dicatur paupertas ſpiritus. Secundò, quomodo pauperes ſpiritu ſint beati. Tertiò, quomodo regnum cælorum ſit pauperum ſpiritu. Quartò, cui dono paupertas ſpiritus adaptetur. Quintò, agetur ſpecialiter de his, in quibus paupertas ſpiritus cōſiſtit. ¶ Circa primū, notandum, quòd Bernard. in ſermonib. vocat paupertatem ſpiritus voluntariam paupertatem, quæ eſt cum ſpirituali intentione, ſic dicens, Diligenter attende, quòd non ſimpliciter pauperes nominat, propter plebeios paupe-

pauperes, neceſſitate miſerabili, non voluntate laudabili. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis miſericordiã, hãc ipſam afflictionis ſuæ miſeriam. Scio tamen, hoc in loco dñm nõ de huiuſmodi fuiſſe locutum, ſed de his, qui poſſunt dicere cũ propheta: Voluntariè ſacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudẽ habet apud Deum. Nam & philoſophi ſua omnia reliquiſſe dicuntur, vt expediti mundialibus curis, ſtudio vanitatis poſſent vacare liberius, & volebant ſenſu abũdare in ſenſu ſuo. Hos diſcernit, quod dictum eſt, Spiritu, id eſt, ſpirituali voluntate. Beati verò pauperes ſpiritu: ſpirituali ſcilicet intentione, deſiderio ſpirituali ꝑpter ſolum beneplacitum Dei & animarum ſalutem. Super illud verò Matt. 5. Beati pauperes: quædam interlinear. dicit. Voluntate: alia interlin. dicit, Pauper ſpiritu eſt humilis corde. Gloſſ. verò hęc duo coniungit, dicens, Paupertatis deuotio habet duas partes, rerum abdicationem, & ſpiritus contritionẽ. ¶Si quis tamen diligenter attendat: paupertas ſpiritus videri poterit conſiſtere in tribus, ſecundum tres vires animæ: ſcilicet in humilitate ſecundum vim rationabilem, vt ſumamus humilitatem pro illa humilitate, de qua Bernardus: Eſt humilitas, quam in nobis veritas parit. Item in libro de decem gradibus humilitatis: Humilitas eſt virtus, qua homo veriſſima ſui cognitione ſibijpſi uileſcit. Et in diffidentia de proprijs viribus, quantum ad vim iraſcibilem. Diffidentia enim de proprijs viribus, commendabilis eſt, ſicut diffidentia de Deo, eſt vituperabilis. Et in contemptu ſiue prauo amore rerum temporalium, quæcunque ſint res illæ, ſiue ſint diuitiæ, ſiue alia. Et iſte contemptus pertinere videtur ad vim concupiſcibilem. Et ſub iſto tertio membro contineri illa videtur ſpecies humilitatis, quæ eſt contemptus propriæ excellentiæ: de qua loquitur Bernardus in epiſtolis: Poſſumus tamen dicere, paupertatem ſpiritus conſiſtere in duobus. ſcilicet in humilitate, & rerum temporalium abdicatione: ſicut tangit glo. Et tunc accipietur humilitas ita largè, vt comprehendat diffidentiam de proprijs viribus. Sicut in tractatu de Superbia, prę ſumptio, poſita eſt ſpecies ſuperbiæ. Dicunt etiam aliqui, ad paupertatem ſpiritus pertinere ſpiritualem mendicationem, qua quis mendicat ea, quæ ſunt ſpiritus, improbum ſe diuitibus ſpiritualibus exhibendo, nunc ſubſidium orationum, nunc panem doctrinæ humiliter petendo. Sed iſta mendicatio ſequela eſt verę humilitatis. Item dicunt aliqui, paupertatem ſpiritus eſſe, quum aliquis agnoſcit ſe non habere domi-

dñium aliquod, nec in ſe,nec in eis q̄ ſua videntur, ſed ſolū admi niſtrationē: Deū verò,omniū eſſe verū dñm intelligit. Hæc paupertas ſpiritualis eſt, quū ſedē habeat in ipſo ſpiritu. Et qui hanc paupertatē habet, omnino ſine proprio eſt.Prouer.14. Acceptus eſt regi miniſter intelligens. Intelligens,inquam, ſe ſolū miniſtrum eſſe,& nullius dominum.

¶ *Quare pauperes ſpiritu ſunt beati.*

CIRCA ſm,notādum eſt q̄ proprijſſima cauſa,quare pauperes ſpiritu ſint beati,eſt illa, quā dñs aſſignat, qm̄ ipſorum eſt regnum cælorum. quaſi diceretur: Videntur eſſe pauperes,ſed verè ſunt diuites.Prouer.13.Eſt quaſi pauper, quum in multis diuitijs ſit.2.ad Corinth.6.Sicut egentes, multos autē locupletantes, tanquā nihil habentes & omnia poſſidentes. Tria genera hominū ſolent haberi pro pauperibus, licet multa poſſideant.ſ.electi ad dignitatem magnā, & qui diuitias multas,quas habēt, in tuto loco repoſuerunt, & hæredes principum.Et hæc tria inueniuntur in pauperibus ſpiritu.Iac.2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mūdo, diuites in fide,& hæredes regni? Ad beatitudinem etiam pauperum ſpiritu facit, q̄ ipſi liberi ſunt à multiplici miſeria,quæ ſuperbiam ſequitur.De quo require in tractatu de Superbia. Item à multiplici miſeria in quam ponunt diuitiæ amatores ſuos. De quo require in tractatu,de Auaritia. Quando etiam ponentur ea,quæ pertinent ad commendationem paupertatis & humilitatis, ampliùs patebit quomodo pauperes ſpiritu ſint beati.

¶ *Quare pauperem ſpiritu ſit regnum cælorum.*

CIRCA tertium, notandū, q̄ pauperum ſpiritu regnū cælorum eſt,facilitate acquirēdi. Pauperes enim ſpiritu, ſunt contemptores mundi,& humiles:qui verò contemnunt mundum, habent eum ſub pedibus, & ſunt ſupra mūdum. Humilitas verò eſt quaſi clauis regni cælorum,contra quam non valet aliqua clauſura. Apocal. Ecce dedi oſtium apertum coram te, quod nemo poteſt claudere, quia modicam habes uirtutem. Facile ergo eſt pauperibus ſpiritu intrare in regnum cælorum, qui ſunt iam ſupra mundum, & clauem habent tam efficacem.Præterea humilitas eſt,de qua dictum eſt, q̄ laqueos mūdi euadit. De paupertate autem verum eſt, quòd fruſtrà ante eam rete iacitur. Prou. 1. Fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorū. Pennati,ſunt contemptores mūdi. Humilium eſt regnum cælorum, iuxta illud: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere. Taliū enim eſt regnū cælorū.Luc.18. ¶ Triplici ratione,humilitatis videtur eſſe regnum cælorum. ¶ Primò, propter

pp eius capacitatē. Ipſa.n.in præſenti capax eſt gratiæ, quam tumor ſuperbiæ repellit. Iac.3. Humilibus aūt dat gratiam: & quia eſt capax gratiæ, in futuro erit capax gloriæ. ¶Secundò, pp fidelitatem. Quum.n.ipſa fidelis ſit in modico ſuper multa cōſtituetur. Mat.25. Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituā. Bern. ſuper Canti. Fidelis re vera famul9 es, ſi de multa gloria dñi tui, etſi non exeunte de te, tñ trāſeūte per te, nil manibus tuis adhærere contingat. ¶Tertiò, rōne viciſſitudinis. Humilitas Deum in ſe recipit: ideo meritò in regno Dei recipietur. Prouc.29. Humilē in ſpiritu ſuſcipiet gloria. Humilitas in præſenti Deum honorat: ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Eccl.3. Magna potētia Dei ſolius, & ab omnibus honorabitur. 1. Reg.2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Item diffidentium de proprijs viribus, eſt regnū cælorum, id eſt, robur & affluentia cæleſtis auxilij. De cælo enim venit eis auxilium, cùm de Deo, & de ſanctis eius cōfidant, & non de proprijs virib9. Luc.12. Nolite timere puſillus grex, quia cōplacuit patri meo, dare vobis regnum. Contemptoribus verò rerum temporalium, regnum cælorū eſt quaſi iure emptionis. Berna. in ſermonibus: Pauperibus pariter & martyribus regnū cælorū promittitur: quia paupertate quidē emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſq; omni dilatione percipitur. Matth.19. Oīs, qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Item Berna. in ſermonibus: Quid ſibi vult, ꝙ eadē promiſſio facta eſt martyribus & pauperibus, niſi quia verè martyrij genus, paupertas voluntaria eſt? ¶Item mēdicantiū ſuffragia ſanctorum, regnū cælorū eſt: quia regnū cælorum, pietatis eſt. Quicquid autē habet pietas, pauperum eſt. Eccl. 16. Omnis miſericordia faciet locum vnicuiq;, &c. Domus cæleſtis, ſicut & alia domus Dei, pauperum eſt. Illorū verò, qui nihil propriū ſe habere intelligūt, ſed omnia cōmodata vel cōmendata à Deo reputāt, eſt regnū cælorum, tanquā eorū, qui Deo ſunt fideliſſimi, nullius rei dñium ſibi vſurpantes, ſed omnium rerum dñium Deo relinquētes. Ad beatitudinem horum facit, ꝙ ſi auferatur ab eis aliquid eorum, quorum onus & periculum habebunt, nullā moleſtiam ſentiunt, ſed ſuam exonerationem hoc reputant. Præterea cùm propriam voluntatē non habeant, & cōtra voluntatem propriam eorum nihil ſit, ideo moleſtia carent. Hoc enim ſolū moleſtum eſt alicui, quod contrà eius volūtatem fit.

¶Paupertas ſpiritus dono timoris adaptatur.

CIRCA quartum, notandū, ꝙ paupertas ſpiritus dono timo-

ris adaptatur,& quantũ ad humilitatem, & quantum ad rerum temporaliũ paupertatem. Quantum ad humilitatẽ: quia timor humilitatem introducit, ſicut aliquis ſolet ſe inclinare timore gladij ſuper eum eleuati. 1. Petri. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei. Paupertas verò rerum temporalium, bene timori adaptatur. Timentium.n.eſt, proijcere quæcũque fugæ ſuæ curſum impediunt, & quæcunque euaſioni ſuæ obſtãt. Multi timore periculi, qđ eſt in mundo iſto, mũdum relinquũt. Vnde ſuper illud Iob 31. Semper, quaſi tumẽtes ſuper me fluctus, timui Deum.gl. Fluctus quum tumẽtes deſuper eminent, ea ex naui proijciunt pro quibus nauigia ſumpſerunt.

De humilitate Pars IIII. Quæ ſubdiuitur in quinque capitula.

De ordine dicẽdorum de humilitate, & eius deſcriptione. Cap. I.

CONſequenter agẽdum eſt de his; in quibus conſiſtit paupertas ſpiritus, ſ. de humilitate. Sicut.n. initium oĩs peccati, ſuperbia. Eccl. 10. ſic initium noſtræ reparationis videtur eſſe humilitas. Hieron. Prima virtus Chriſtianorum, eſt humilitas. ¶De humilitate verò hoc modo agetur. Primò, ponentur eius deſcriptiones. Secundò, eius commendationes. Tertiò, tangetur de cauſis humilitatis. Quartò, de ſignis eius. Quintò, ponẽtur diuiſiones ad humilitatẽ pertinentes. ¶Hũmilitatẽ ſic deſcribit Aug. Humilitas eſt ex intuitu propriæ conditionis & ſui conditoris, voluntaria mentis inclinatiò in ſuo imo ordinabili ad ſuũ conditorẽ. Humilitas eſt velut quædã mentis incuruatio ſeu genuflexio corã Deo, eum ſemper venerans. Cauſa vna huius inclinationis eſt, intuitus propriæ conditionis. Propriam conditionem intuebatur Abrahã, quũ diceret: Loquar ad dñm meum, quum ſim puluis & cinis. Gene. 18. Itẽ qui dicebat. Putredini dixi, Pater meus es: mater mea & ſoror mea, vermibus. Iob 18. Ad hunc intuitum mittimur, Michææ 6. Humiliatio, inquit, tua in medio tui.i. in ventre. Voluit dñs ventrem antè eſſe, vt homo ſemper videre poſſet materiam ſuę humiliationis. Alia cauſa inclinationis, eſt intuitus conditoris, in quo nullus eſt defectus: vnde comparatione eius, magis apparent defectus noſtri. Iob 25. Stellę non ſunt mundæ in conſpectu eius: quanto magis homo, putredo, & filius hominis, vermis? Eſa. 64. Quaſi pãnus menſtruatæ, oẽs iuſtitiæ noſtræ. Gregor. Sæpe iuſtitia noſtra ad examen diuinæ iuſtitię deducta, iniuſtitia eſt, & ſordet in diſtrictione iudicis, quod fulget in ęſtimatione operantis. Iob vlt. Nunc oculus meus videt te, idcircò me reprehendo. Berna. ad fratres de monte Dei: Nunquam ſe melius

liùs deprehendit modus humanę imperfectionis, quàm in lumine vultus Dei: in ſpeculo diuinæ viſionis mẽs humilis in ſuo imo manet, tractat enim quę in ſe infirma ſunt. Seneca in epiſtolis: Quod homines libentiſſimè de alijs faciũt, de te male exiſtima: illud autem maximè tracta, qđ in te eſſe infirmiſſimum ſenties. Si palea locum ſupremũ tenet, non ſui nobilitate, ſed vento & ſui vanitate: granum verò, quod pretioſum eſt, tenet locũ imum: ſic ſuperbia vilis, elationis opinione, vel ambitionis præſumptione, ſuper alias ſe extollit: humilitas verò in imo remanet: tamen illud imum ordinabile eſt ad Deum. Deus enim in corde humili quieſcit. Vnde ſuper illud Pſal. Parata ſedes tua extũc. dicit gl. Anima tranquilla & humilis, ſedes eſt Dei. Augu. 11. lib. Cõfeſ. O quã excelſus es, & humiles corde, ſunt domus tuæ. Bern. in lib. de cõſideratione, ſatis inſinuat quid ſit imum hominis, & quid ſit illud, quod ad conditorẽ ordinatur. Vbi conſiderationem ſui in tria diuidit: ſ. in conſiderationem quid, quis, & qualis ſis, quid in natura, quis in perſona, qualis in moribus. Et ſubdit: Eſt in diffinitione hominis quem dicunt animal rationale, mortale: qđ diligẽtiùs intueri licet, ſi libet, conſiderãti duo hæc ſimul, rõnale & mortale. Is tibi exinde occurrit fructus, vt mortale qđ in te eſt, rõnale humiliet, & rurſum rationale: mortale cõfert, quorũ neutrum neglectiui erit homini circunſpecto. Mortale ergo imũ hominis intelligas: id verò, quo ordinatur homo ad ſuum conditorem, intelligas rationale. Inquãtum mortalis, eſt homo puluis & cinis: inquantum rationalis, eſt capax Dei. ¶Item humilitas ſic poteſt deſcribi: Humilitas, eſt voluntarius contemptus ſui: Vel ſic: Humilitas, eſt ſenſus ꝓpriæ vacuitatis ſeu inanitatis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis, eã ſic deſcribit: Humilitas, eſt veritas, qua homo veriſſima ſui cognitione ſibijpſi vileſcit. In epiſtolis vero ſic eam deſcribit: Humilitas, eſt cõtemptus propriæ excellentiæ. Prior deſcriptio Bernardi videtur pertinere ad humilitatem intellectus, ſequens verò, ad humilitatem affectus. In Vitis patrũ: Frater quidam interrogauit quendam ſenem, quid eſt humilitas? Et ille reſpondit: Qui vult eſſe humilis, fugiat, eligẽs taciturnitatem.

De commendatione humilitatis.

Cap. II.

NOtandũ, ꝙ ad cõmẽdationẽ ei⁹, Primò, valere põt multiplex admonitio quã ſcriptura ſacra facit de ipſa. Eccl. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Notabiliter dicitur, Quanto magnus es: meliùs enim ſedet humilitas in maioribus. Bern. in lib. de Conſideratione: Cũ omni indiſ-

indifferenter perſonæ humilitas, ſit quædam turris fortitudinis à facie inimici, neſcio quo pacto tamen, vis eius maior in maioribus,& in clarioribus clarior comprobatur. Nulla ſplendidior gemma in oī præcipuè ornatu ſummi pontificis. Item Bern. In alto non altum ſapere,ſed humilibus conſentire, nil Deo charius, vel rarius apud homines. Hieron. Nihil eſt, quod nos hominibus ita gratos & Deo faciat,q̃ ſi vitę merito magni,humilitati ſumus infimi. Greg.in Moral. Mirum eſt, cùm in cordibus ſublimium regnat humilitas morū. Vnde penſandū eſt, quia potentes quique cùm humiliter ſapiunt, culmen extraneæ, & quaſi poſitæ longè virtutis attingunt. Bern.ad Eugenium Papam: Salubris copula,vt cogitans te ſummum pontificē, attendas pariter te viliſſimum cinerem non fuiſſe, ſed eſſe. Bern. Nō eſt magnū, eſſe humilem in abiectione,magna prorſus & rara virtus eſt, humilitas honorata. Itē monemur ad humilitatē. Eccleſiaſ.7. Humilia,inquit, valde ſpiritum tuum. Valde debemus nos humiliare. Quantumcunque enim nos humiliauerimus, Chriſto humiliores nō erimus. Luc.14. Recumbe in nouiſſimo loco. Non dicit in medio. Oſtiū paradiſi humile eſt. Ioan. 10. Ego ſum oſtium. Ingreſſuro per iſtud oſtium non eſt periculum,quantumcūque ſe inclinet: ſed ſi parum plus iuſto ſe erexerit,offendet. Bernardus: Non eſt planè timenda quātalibet humiliatio: horrenda autem nimiſq; pauēda vel minima temerè præſumpta erectio. Quamobrē noli te cōparare,o homo,maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Item monemur ad humilitatem,1.Petr.2. Subiecti, inquit,eſtote omni humanæ creaturæ pp Deū. Eiuſdē 5. Omnes inuicem humilitatem inſinuate. In eodē: Humiliamini ſub potēti manu Dei. ¶Secundò, poſſunt valere ad humilitatis cōmendationem exempla. Inter quæ præcipuū eſt exemplū Chriſti, qui humillimus fuit. Aug. Ambula per Chriſti humilitatē, vt venias ad æternitatem. Deus Chriſtus, patria eſt quò imus: homo Chriſtus,eſt via qua imus. Ad illum imus,per illum imus: quid timemus,ne erremus? Itē putabas fortè ſapientiā Dei Dicturā: Diſce. quō cælos feci & aſtra. Non: ſed priùs illud, Quoniam mitis ſum, & humilis corde. Vis capere celſitudinem Dei? cape priùs humilitatem Dei. Item Auguſt. 14.libr.de Ciuitate Dei: Nunc in ciuitate Dei in hoc ſeculo peregrinanti, maximè commēdatur humilitas,& in eius rege, qui eſt Chriſtus maximè prædicatur. Contrarium huic virtuti elationis vitiū in eius aduerſario, qui eſt diabolus, maximè dominari, ſacris literis edocetur. Humilitatem

litatẽ exemplo ſuo Chriſtus docuit,& naſcendo,& moriendo,& prædicando, & miracula agẽdo. Bernard. loquens de illo verbo, Paruulus datus eſt nobis. Eſa.9. Studeamus, inquit, effici, ſicut iſte paruulus, diſcámus ab eo, quia mitis eſt, & humilis corde, ne magnus videlicet Deus, ſine cauſa factus ſit homo paruulus. Augu. Medicina tumoris hominis eſt, humilitas Chriſti. Erubeſceret homo eſſe ſuperbus, quia humilis factus eſt Deus. Erubeſceret miles ſedere in ſcamno, ſi videret regem ſedere ad terram. Eſa.64. Vtinam dirumperes cælos,& deſcẽderes. A facie tua mõtes defluerent, id eſt, ſuperbi humiliarentur. Berna. Intolerabilis impudentiæ eſt, vt vbi ſe exinaniuit maieſtas, infletur vermiculus,& tumeſcat. Grego. Quanta virtus humilitatis, propter quam veraciter edocendam, is qui ſine æſtimatione magnus eſt, vſque ad paſſionẽ paruulus factus eſt. Bern. Quid magis admirandũ, quid amplius deteſtãdum, quid grauius puniendum, quàm ꝙ videns Dei filium ſummũ in regno angelorum, nouiſſimum factum in regno hominum, apponat adhuc magnificare ſe homo ſuper terram? Magiſterium humilitatis ſpecialiter ſibi Chriſtus aſcribit Matthęi 11. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Aug. in lib. de Virginitate: Non dicis, Diſcite à me mundũ fabricare, aut mortuos ſuſcitare: ſed ꝗa mitis ſum, & humilis corde. O doctrinã ſalutarẽ, o magiſtrũ dominũq; mortaliũ, ꝗbus mors poculo ſuperbiæ propinata atq; trãsfuſa eſt: noluit docere, quod ipſe non noſſet, noluit iubere, qđ ipſe non faceret. In eodem: Itane magnum eſt, eſſe paruum, vt niſi à te, qui tam magnus es, fieret diſci omnino non poſſet? Ita planè: non.n. aliter inuenitur reqes aĩæ, niſi inquieto tumore digeſto. Chriſtus in operibꝰ ſuis multũ voluit nobis humilitatẽ commendare: matrẽ humilẽ voluit habere. Lucę 1. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, &c. Item voluit habere domũ humilem, quia diuerſorium: & lectum humilem, quia præſepium: & veſtẽ humilẽ, quia pannis inuolutus eſt. Luc.2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eũ in præſepio, ꝗa nõ erat ei locꝰ in diuerſorio. Bernardus in Sermo. loquens de illo verbo angeli dicto paſtoribus. Lucæ 2. Hoc vobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum,& poſitum in præſepio. Nõ ſine certi ratione myſterij pannis. Saluator obuoluitur,& ponitur in præſepio, quando idẽ manifeſtè in ſignũ nobis commendatur ab angelo. Hoc, inquit, vobis ſignũ. Inuenietis,&c. In ſignũ poſiti ſunt panni tui, ò bone Ieſu, ſed in ſignũ cui hodie à multis contradicitur. Agnoſco certe, agnoſco Ieſum magnum ſacer-

dotem ſordidis opertũ veſtibus, dũ altercaretur cum diabolo. Zach.3.Exemplũ dedit nobis, vt & nos eadẽ faciamus. Vtilior ſiquidem in conflictu lorica ferrea, q̃ ſtola linea, licèt oneri illa ſit, hæc honori. Erit, cùm mẽbra ſequentur caput, vt corpus vniuerſum vno ſpiritu pſallat & dicat, Conciditi ſaccum meum, & circundediſti me lætitia. Chriſtus humilibus per angelum natiuitatẽ ſuã nuntiat, quia paſtoribus. Bernardus in Sermone: Quot multa hodie gẽmis & aurof ulgẽt altaria, quantis vbiq; pallijs & aurificijs parietes adornãtur, putas ad hæc diuertẽt angeli, & pannoſos homines, declinabunt? Si ita eſt, cur paſtoribus ouiũ magis appa ruere, quàm terrę regibus, quàm templi ſacerdotibus? Item Chriſtus circũciditur, in quo magnũ humilitatis dat exemplũ. ſecundum enim Bernard. in incarnatione minoratus eſt paulomin⁹ ab angelis, ſed in circuncſione multo minus: quia latronis cauterio eſt ſignatus. Bern. Veſtigiũ nullum vulneris habens, alligaturam vulneris nõ refugit. Non ſic impij, non ſic agit peruerſitas elationis humanæ: Erubeſcimus vulnerum ligaturam qui de vulneribus etiam interdum gloriamur. Qui ſine peccato eſt, nõ dignatus eſt peccator reputari, & nos eſſe volumus, & nolumus æſtimari. Item Chriſtus hominibus humiliter ſubditur. Lucæ 2. Deſcendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat ſubditus illis: Quis? quibus? Deus hominibus. Item Chriſtus humiles ſibi ſociauit, quia piſcatores. Matthæi 4. Ioanni etiã ſe ſubdidit ab eo baptizandus. Mat.3. Attendendum verò eſt mirabile certamẽ, quod ibi fuit inter humilitatem Saluatoris, & humilitatẽ præcurſoris. Ioannes.n. prohibebat eum, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me? Cui Chriſtus, Siñe modò: ſic decet nos implere omnem iuſtitiã. Bern. Sic planè, ſic decet vt vincat etiam humilitate, qui ſublimitate vincebat. Ceſſit humilitas præcurſoris tanquã minor, & quia obedientia tulit auxilium humilitati Saluatoris. Vnde factæ ſunt duæ contra vnã. Gl. ſuper illud, Tunc dimiſit. Vera eſt, inquit, humilitas, quam nõ deſerit comes obedientia. Item Chriſtus paruulũ amplexus, Marci 9. & eiuſdẽ 10. increpat prohibentes paruulos ad eum venire, & complexans eos, imponẽs manus ſuper illos, benedixit eis. Item in prædicatione ſua gloriam patris quærit. Ioan.14. Sermonẽ quẽ audiſtis, non eſt meus, ſed eius, qui miſit me, Patris. Eiuſdẽ 17. Ego te glorificaui ſuper terrã, dicit filius ad Patrem. Eiuſdem 8. Ego honorifico Patrẽ meum. In eodẽ: Ego gloriã meam non quæro. Eiuſdẽ 6. Ieſus cùm cognouiſſet, quia vẽturi eſſent, vt raperent eum, & facerent

facerēt eum regem, fugit iterum in montē ipſe ſolus. Itē exemplum dat humilitatis in miraculorum operatione. Vnde Mat.8. dicit leproſo mūdato: Vide nemini dixeris. Itē in cenſus ſolutione, Mat.17. & in pedum ablutione, Ioā.13. Exemplū dedi vobis, vt & vos ſimiliter faciatis. Matt. 20. Filius hoīs non venit miniſtrari, ſed miniſtrare. In hoc, ꝗ aſinare voluit, nō equitare. Matt. 21. Et pòſt illud Zach.9. Sedens ſuper aſinam. ſubditur. Et diſperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ieruſalem. Specialiter contra ſuperbiā, quæ eſt in equitaturis, voluit dn̄s aſino inſidere. ¶Item in paſſione. ad Philipp.2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem. ibi dicit Gloſſ. Augu. Ecce habemus humilitatis exemplum, ſuperbię medicamentum: quid igitur intumeſcis homo? O pellis morticina, quid tenderis? ò ſanies fœda, quid inflaris? Princeps tuus humilis eſt, tu ſuperb⁹? caput eſt humile, & membrum ſuperbū. ¶Tertiò, poteſt valere ad commendationē humilitatis, ſi oſtendatur, quantum ipſa placet Deo. ¶Notandum ergo, quòd humilitas miro modo Deo redolet, & cætera bona hominis ei redolere facit. Cantic.1. Cùm eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorē ſuum. Nardus propter ſui paruitatem, humilitatē deſignat. Et ſicut ſpecies aromaticæ cùm in puluerē rediguntur, vehementius redolent: ſic bona hominis, cùm per humilitatem quaſi comminuta fuerint, Deo ſunt gratiora. Cantic.3. Quæ eſt iſta, quę aſcēdit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pygmentarij? Vbi humilitas eſt, adeſt feruor, qui ad redolentiam maiorem ſolet facere. Humilis nihil reputat ſe habere vel facere, ideo feruens eſt. Item Spiritusſanctus liberè flat in corde humili, quod etiam facit ad maiorem redolentiam. Canti.4. Veni Auſter, perfla hortū meū, & fluent aromata illius. Humilitatem reſpicit Deus oculo miſericordiæ. Lucæ 1. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuę. In Pſa. Humilia reſpicit in cælo, & in terra. Gen.26. Vidit Deus humilitatem meam. Eſa. vlt. Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu? Superbum verò reſpicit Deus oculo iuſtitiæ. In Pſal. Retribuet abundanter facientibus ſuperbiam. Eſa.2. Dies dn̄i exercituum ſuper oēm ſuperbum. Humilitatem exaudiuit dn̄s Iudith 9. Humiliū & māſuetorum placuit tibi ſemper deprecatio. In Pſal. Reſpexit in orationē humiliū, & non ſpreuit precem eorum. Eccl.35. Oratio humiliātis ſe nubes penetrabit. Gre. Magnus eſt creatori noſtro ad recipiendum fletus humiliū, miſericordiæ ſinus. Propter defe-

ctum humilitatis, parum audit Deus hodie orationes eccleſiæ. Humilium memor eſt Deus. In Pſalm. In humilitate noſtra memor fuit noſtri. Superbos quaſi non agnoſcit Deus. Vnde dicit ſuperbis virginibus Mat. 25. Neſcio vos. Humiles liberat Deus, & à malo pœnæ, & à malo culpę. In Pſal. Humiliatus ſum, & liberauit me. 3. Reg. 21. Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me? quia humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malũ in diebus eius. 2. Parali. 12. Quia humiliati ſunt, auerſa eſt ab eis ira dñi. Non tenet dñs iram ſuam contra humilitatẽ. Reſponſio. n. mollis humilitatis, frangit iram dñi. Prouer. 15. Humilis reputatione ſui, vermis eſt. In Pſal. Ego ſum vermis, & non homo. Quis honor eſſet Deo, vindicare ſe de verme vno? Iſte modus placandi Deum, ſ. per humilitatem, videtur eſſe cõis Gẽtilibus, Iudæis & Chriſtianis. Iere. 6. Accingere cilicio, & cõſpergere cinere. Iob vlti. Meipſum reprehendo, & ago pęnitentiam in fauilla, & cinere. Iudith 5. Poſuit puluerem ſuper caput ſuum. Ioſue 7. Ioſue & ſenes Iſrael proni ceciderũt in terram, & miſerunt puluerẽ ſuper capita ſua, cum viri vrbis Hai occidiſſent de populo Iudæorũ triginta ſex viros. Et Ionæ 3. legitur ꝙ rex Niniue audito verbo Ionæ, indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Reſponſio mollis, quam fecit humilitas Dauid Sauli, videtur iram eius fregiſſe. 1. Reg. 24. Quẽ perſequeris rex Iſrael, quẽ perſequeris? ait Dauid. Canem mortuum, & pulicem vnum. Et reſpondit Saul tanquam placatus: Nunquid hęc vox tua eſt, fili mi Dauid? Sicut leo animalia ſibi repugnantia lacerat & conculcat, ſubiecta verò, illæſa abire permittit: Sic Deus humili parcit, ſuperbum verò perſequitur. Sap. 6. Exiguo conceditur miſericordia. Dauid humiliter confitens peccatum ſuum, audiuit à Propheta, dñs quoque tranſtulit peccatum tuum. 2. Reg. 12. In Pſal. Cor cõtritum & humiliatũ (Deus) non deſpicies. Humilitas admodum aſtuti luctatoris, dũ ſe Deo ſubdit, quaſi eum vincit. Humilitas videtur Dei ſentẽtias reuocare, vt patet in humiliato Achab. 3. Regum 21. & in Ezec. Eſaiæ 38. Et Niniuitis, Ionæ 3. Deus humiles etiam in præſenti exalta: vt patet in Saul. 1. Regũ 15. Nõne cùm paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es? Saul abſcondit ſe domi, cùm quęreretur in regem. 1. Regum 10. Et de Dauid ſublimando dicitur, eiuſdem 16. Abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Moyſes humilis, princeps populi conſtituitur à domino. Exo. 3. Quis ſum ego, ait Moyſes, vt vadam ad Pharaonẽ, & educã filios Iſrael ex Aegypto? Et Ieremias humilis,

lis, ſuper gentes & regna conſtituitur. Iere.1. A,a,a,Dñe Deus: ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum,ait Ieremias.Et Gedeon humilis,dux populi conſtituitur.Iudic.6.Ecce,inquit,Gedeon,familia mea minima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.Iob 5. Ponis humiles in ſublime. Nummus,qui deſcendit in ſtatera, in theſaurũ mittitur: qui verò aſcendit,reprobatur. Sic ſuperbi reprobantur à Deo.Humiles verò approbantur.In Pſal. Ipſi de manu tua repulſi ſunt. Humiles ſe deijciunt, Deus verò eos exaltat. Hieronymus loquẽs de Paula:Quanto plus ſe deijciebat,tanto magis à Chriſto ſublevabatur. Humilibus in præſenti dat Deus gratiam ſuã, in futuro verò ſuã gloriam.4.Reg.4. Vaſa vacua replet Eliſeus. Iacob.3. & 1.Pet.5.Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus aũt dat gratiam. Bernar. Qui de ſuis confidit meritis, & proprijs innititur operibus, cor illius non intrat gratia, nimirum. plenus eſt,nec in eo inuenit gratia locum ſibi. Non patitur natura vacuum, qui illud repleat, nec gratia humilitatem,quin illi ſe infundat. ¶ Humilitas gratiã haurit, vt vas inclinatum. Eccle. 13. Humiliare Deo, & expecta manus eius.¶Quòd Deus humiles glorificet, patet ex his verbis Sacræ ſcripturæ,quæ ſequuntur. Iob 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. In Pſalm.Tu populum humilẽ ſaluum facies.Item humiles ſpiritu ſaluabit.Prou.15. Gloriã præcedit humilitas.Eiuſdem 18. Ante quam glorificetur cor, humiliatur.Item 19.Humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Item Matth.19.& Marci 10.& Lucæ 18.dicitur de paruulis: Talium eſt regnũ cælorum.& Lu.14.& 18. Qui ſe humiliat,exaltabitur. Eiuſdem 11. dicitur puſillis:Complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Item eiuſdem 14.dicitur: Recumbe in nouiſſimo loco, vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi:Amice,aſcende ſuperius.Eiuſdem 18. Quicunque non receperit regnum Dei, vt puer,non intrabit in illud. Matthæi 18.Niſi efficiamini, ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.Nec mirum, ſi Deus humiles honores, cùm ipſi etiam honorent eum. Eccleſi.3. Magna potentia ſolius Dei,& ab humilibus honoratur. 1. Regũ 2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Humilitas, eſt locus habitationis gloriæ Dei. Humilis enim gloriam ſuã Deo relinquit, cùm ſuperbus eam ſibi vſurpet. Bernar. in Sermonibus: Elatus, quantum in ſe eſt,Deum inhonorat. Gloriam meam, ait dominus, alteri non dabo. Et ſuperbus: Ego,inquit, mihi eam, licet non dederis,vſurpabo. Non enim placet illi angelica diſtributio, dans gloriam

T 3 Deo,

Deo,pacem hominibus. Humilis Deum magnificat, ſuperbus verò magnificat ſeipſum. Humilis eſt vox illa Lu. 1. Magnificat anima mea dñm. & iterum vox illa Ioan.3.Illum oportet creſcere,me aũt minui. ¶ Item Deus dona humilitatis ſpecialiter acceptat.Vnde Exo.17. dicitur de altari: Non ſolidum, ſed inane & cõcauum facies illud. Altare eſt, cor altum, in eminentia ſcilicet perfectionis exiſtens,quod ꝑ humilitatem debet eſſe inane, & cõcauum,vt Deo ſint grata, quæ ibi offeruntur. Grrgorius in 1. parte Moral. Vt cuiuſlibet facta digniora ſint,neceſſe eſt, vt apud ſeſe ſemper indigna videantur. Ad literam voluit dñs vt altare eſſet concauum, vt capere poſſet ignem, & eius materiam: ligna ſcilicet & victimas. Nec cor humanum capit ignem Spiritusſan cti,niſi humile fuerit. Ligna etiã ſacrorum verborum & victimas exemplorũ bonorum non capit, niſi ſit humile.Dedignatur enim ſuperbus dicere inuenta vel dicta ab alijs, & nullum vult imitari. Item humilitati Deus ſe oſtẽdit. Gene.18. Apparuit dominus Abraham in cõualle Mambre.Humilitas ſpecialiter videtur habere gratiam apud Deum. Eccleſiaſt. 3. Quanto magnus es,humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nec mirum: hæc enim virtus ſpecialiter ſubdit hominem diuinæ maieſtati. Bernardus in Sermonibus, loquens de illo verbo angeli Lucæ.2.Inuenietis infantem pannis inuolutum,&c.Quid eſt,inquit, ꝙ ſola ab angelo videtur commendari humilitas? Et reſpõdet, Fortè ſpecialiùs commendat angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per ſuperbiam,ipſe in humilitate ſtetiſſet. Aut certè propterea cælitus enuntiatur humilitas, ꝙ hæc quaſi propria virtus diuinæ ſit exhibenda maieſtati. Præterea humilitas Deo eſt fideliſſima, & deuotiſſima. Bona enim Dei ſibi non vſurpat. Ipſius eſt vox illa Eſa.25.Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine. Ipſa homini dicit illud 1.ad Corinth.4.Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti,quare gloriari, quaſi non acceperis? ¶ Quartò, ualere poteſt ad commendationem humilitatis,ſi oſtendatur,quãtum ipſa homini proſit. ¶Notandum ergo, ꝙ ipſa ſapientiam introducit. Prouerb. 11. Vbi humilitas, ibi & ſapientia.Matt.11.Reuelaſti ea paruulis.Superbia non habet,vbi ſapientiam recipiat. Didymus Philoſophus ad Alexandrum:Deus præſto eſt largiri ſapientiam, ſed non habes vbi recipias. Gregorius in Paſtoralibus: Pupilla oculi nigra videt, & albuginem tolerans nihil videt, quia humanæ ſenſus cogitationis, ſi ſtultum ſe peccatoremq; intelligit, cognitionem intimæ claritatis

tis apprehendit. Si autem cando rem ſapientiæ ſeu iuſtitiæ ſibi attribuit, à luce ſe ſupernæ claritatis excludit. Ptolemęus philoſophus: Inter ſapientes ſapientior eſt, q́ humilior exiſtit. Beda: Humilitas, eſt clauis ſcīētiæ. Ipſa humilitas, magna pars videtur eſſe ſapientiæ. Grego. Prima ſtultitia angeli fuit, elatio cordis. Vera ſapientia efficitur hominis, humilitas ſuæ æſtimationis. Augu. de verbis dñi: Quanto humilius ſedebat Maria, tãto ampliùs capiebat. Confluit. n. aqua ad humilitatem vallis de ſupercilio mõtis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis: Bona via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes ſapiētiæ percipiuntur. In Vitis patrum, quidã frater ieiunauit ſeptuaginta hebdomadas, petens à Deo vt reuelaret ei de quodam ſermone ſcripturarum: & cum non fuiſſet ei reuelatum, exijt ad quendam fratrem, vt requireret ab eo, & in itinere obuiauit ei angelus, dicens: Septuaginta hebdomadas, quas ieiunaſti, non te fecerunt proximum Deo: nunc verò quia humiliatus es, ita vt ad fratrem pergeres, miſſus ſum tibi indicare ſermonem: & docens eum angelus ſermonem, receſſit ab eo. ¶Item humilitas charitatem reparat. Bern. Sola virtus humilitatis, læſæ eſt reparatio charitatis. Item à laqueis liberat. Antonius. Vidi oēs laqueos inimici tenſos in terra, & ingemiſcēs dixi: Quis putas, tranſiet iſta? humilis. Et audiui vocem dicētem, Humilitas non ſolum eſt gratia, ſed ēt vas aliarum gratiarum: & nõ quodcunque vas, ſed vas admirabile. Vas illud impletione capacius efficitur. Cùm datur humili augmentum gratiæ, ipſa humilitas, ſicut & cæteræ gratiæ, creſcit, vnde capacior fit. Ipſa cum Dei liberalitate certare videtur, à qua petere nõ ceſſat, ſemper habens vbi recipiat. Quanto enim magis recipit, tanto magis vacuam ſe recognoſcit. Humilitas ſeipsã euacuat, vt capacior fiat: qui enim verè humilis eſt, ſe humilem non reputat: ideo expeditiſſimus eſt ad gratię ſuſceptionem. Humilitas eſt luminare, quod non minuitur in conſummatione. Eccleſi. 43. In ea impletur illud, Cùm conſummauerit homo, tunc incipit. Eiuſdem 18. Humilis cùm omnia facit, nihil facit. Verè enim humilis implet illud Lucæ 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus. ita humilitas de maioritate oneris roboratur: verè humilis omnia bona quæ à Deo recipit onera eſſe intelligit, quibus ſe Deo obligari credit, vnde illis humilior efficitur, ſicut ramus arboris ex multitudine fructuũ inclinatur: & ſic quãto maius eſt onus, tanto robuſtior eſt humilitas. Itē humilitas de morte viuifica-

tur, de morte ditatur, de detrimento augetur. Humilitas nutrix eſt dilectionis Chryſoſtom. Nutrix dilectionis, eſt humilitas, odij mater, eſt ſuperbia. Item humilitas tutiſſima eſt. In imo.n. eſt, & non habet quò cadat, vt dicit Auguſtin. Ipſa in tentatione hominem ſeruat. Vñ gloſſ. ſuper epiſtolam ad Corinth. Humilitas cuſtodit in omni tentatione, vt non crepet in fornace, qui non timet vento ſuperbiæ. Humilitas abſcõdendo bona noſtra, ſeruat ea. Gregorius: Perit omne quod agitur, ſi non ſolicite in humilitate cuſtoditur. Idẽ: Qui ſine humilitate virtutes cõgregat, quaſi puluerem in uento portat. Auguſtinus: Niſi humilitas omnia, quæcunque bene fecimus, & pręceſſerit, & comitata & conſecuta fuerit, iam nobis de aliquo facto bono gaudentibus, totum aufert de manu ſuperbia. Itẽ humilitas de ſerpente infernali triumphat, caput eius cõterendo. Geneſis 3. Ipſa conteret caput tuum. Dauid Goliam in capite percutit, & ſic eum deuincit. 1. Regum 17. In hoc capite eccleſia eum percutit, in quadrageſima capite ieiunij, cũ capitibus fideliũ cinerẽ ſuperponit. Humilitas ſpecialiter dicitur vincere diabolũ. Gregorius: Tot iaculis nos diabolus percutit, quot tentationibus affligit: & nos cõtra eum iacula mittimus cũ confeſſi humiliter reſpondemus. Diabolus dixit Machario: Humilitas tua ſola me vincit. Interrogatus quidam ſenex, quare inquietaremur à dæmonibus, dixit: quia abiecimus arma noſtra, quæ ſunt contumelię, paupertas, humilitas, patientia. Et ſuper illud ad Ro. 7. Et ꝑ illud, dicit glo. Eſto humilis, ne de te præſumas & poteris vincere. Auguſtinus, Solus vincitur, qui de ſe præſumit: ſolus vincit, qui de ſe nõ pręſumit. Humilis ideò vincit, quia Deus in eo pugnat. verè.n. humilis Deo attribuit gloriã, quę eſt de victoria: & ita per conſequens ponit ſuper eum pugnam. Eiuſdem.n. pugna, & de uictoria pugnæ gloria. Præterea verè humilis de vulnere ſuo roboratur, & de infirmitate fortior efficitur. 2. Corin. 12. Cùm infirmor, tũc potens ſum. Ideo non eſt mirum, ſi non vincatur. Item humilitas ꝓpter ſui exilitatem & nihilitatẽ, ab hoſte nõ tenetur: ideò meritò non vincitur. 4. Reg. in fine. Nabuchodonoſor trahens rete captiuitatis per terrã Iudæorũ, nobiles, & magnos cepit, & duxit in captiuitatẽ, pauperes verò reliq̃t. Superbia propter cauſas oppoſitas ſemper vincitur. Humilitate vincit homo ſeipſum, quæ victoria eſt valde difficilis. Greg. Plus ſtupeo Dauid ſaltantem, quàm pugnantem: pugnando, hoſtem ſubdidit, ſaltando, ſeipſum vicit, quem Michol ex tumore regij generis inſana, humiliatum deſpexit. ¶ Item humilitas pacatiſſima

tiſſima eſt: pacem.n.videtur habere cum ſuo oppoſito, ſcilicet cũ ſuperbia. Superbus vnus aliũ ſuperbum non patitur, nec cũ eo pacẽ habet. Tumor.n.vnius, tumorem alterius pungit. Apud geometras demonſtratũ eſt, ꝙ ſphærica corpora, quæ quaſi tumida ſunt, nõ poſſunt ſe contingere niſi in ſolo puncto. Vñ pungere ſe inuicẽ poſſunt, ſed nõ planè aut rectè ſibi inuicẽ applicari. Sic eſt de cordibus ſuperbia tumeſcentibus, corpus cõcauũ ſphęricũ, corpus intra concauitatem ſuam põt recipere: ſic & humilis cum ſuperbo pacẽ poteſt habere. Itẽ humilitas aſtutiſſima eſſe videtur. Quod ſatis patere poterit, ſi attendatur, quõ cum ſuperbia, diuidat mundum. ¶Notandum ergo, ꝙ in diuiſione mundi, ſuperbia accipit extra, humilitas verò intrà. Vnde ſuper illud Io.6. Eum, qui venit ad me, non eijciam foras. dicit gloſ. Superbi eſt, foras eijci, qui nihil habet in bono interiori neque hic, neque in futuro. Ad humiles pertinet illud, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 2. Ad Cor. 1. Sen. Sapiens intra ſe omne bonũ terminabit. Verè ſapiens, eſt verè humilis. Humilitas vult habere troſſellũ, ſuperbia verò operimento contẽta eſt: humilitas vult habere equum, ſuperbia verò ſellam & frænũ. Itẽ accipit humilitas nucleum, ſuperbia verò corticẽ. Itẽ ſuperbia accipit altum, humilitatis imum. Superbia habet montes, humilitas valles. Ideò ſuperbia habet ventum. Perflant.n.altiſſima venti. Habet etiam ariditatem, duritiẽ, ſterilitatem, pręcipitium. Oppoſita verò his habet humilitas. Ber. Facile eſt, in alto ſe contuentem obſtupſcere, & de vita periclitari. Item ſuperbia accipit florem, humilitas fructum. Hier. 48. Date florẽ Moab. Moab interpretatur ex patre: & ſignificat ſuperbos, q. de nobilitate paterna gloriantur. Item ſuperbia accipit pulchrum, humilitas bonum. Superbia accipit eſſe in opinione vel viſione hominum, vel dictione, humilitas verò eſſe in rei veritate. Vnde dicitur de hypocritis, Omnia opera ſua faciũt, vt videantur ab hominibus. Mat.23. Superbia accipit paleam, humilitas granũ. Superbia accipit imaginem ſiue picturã honeſtatis, humilitas veram honeſtatẽ. Sapiens: Apud ſapientes ſunt honeſta, apud vulg⁹ ſimulachra rerũ honeſtarũ. Itẽ ſuperbia elegit aſcẽdere, humilitas deſcẽdere. Bernardus: O peruerſitas, ò abuſio filiorum Adã: quia quũ aſcẽdere difficillimum ſit, deſcendere facillimũ, ipſi leuiter aſcendunt, & deſcendunt difficiliùs, parati ad honores & celſitudines graduũ eccleſiaſticorũ, ipſis angelicis humeris formidãdas. Itẽ ſuperbia accipit publicũ, humilitas abſconditum. Eſa. 23. Erit vir, quaſi qui abſcõditur

à vento, & celat ſe à tempeſtate. Item ſuperbia accipit, quod eſt contentionis, humilitas verò, qđ eſt pacis. Humilitas recumbit in nouiſſimo loco. Lucæ 14. ſuperbia verò gloriari vult. Gloria verò, res cõtentionis eſt: cum enim vnus laudat eum, qui ſuperbus eſt, duo eum vituperant. Prouer. 22. Arma & gladius in via ſuperbi: cuſtos autem animæ ſuæ longe recedit ab eis. Cuſtos animæ ſuæ, eſt verè humilis. Item humilitas valde glorioſa eſt. Bernard. Glorioſa res eſt humilitas, qua ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit, ne vileſcat. Idem: Quid facit ſuperbia ſub pãnis humilitatis Ieſu? Nunquid non habet quo ſe palliet humana malitia, niſi vnde inuoluta eſt infantia Saluatoris? Humilitas laudem fugit, laus verò eam ſequitur tanquã laude dignã. Econtrario ſuperbus laudem ſequitur, laus verò eum fugit tanquam laude indignum. Superbia in ore hominũ ſe & ſua ponit, ideo nõ eſt mirũ, ſi morſus detractionum frequenter ibi ſentit. Humilitas verò altiſſimũ ponit refugiũ ſuum. Ipſa enim dicit illud 1. ad Corinth. 4. Qui autẽ iudicat me, Dñs eſt: ideò morſus detractorum eam non attingunt. Superbi velut idola ſunt, quæ vaniſſimè laudãtur: ſicut viri virtutum, dij dicuntur. In Pſalm. Ego dixi, Dij eſtis. Ipſi ſunt velut ſimiæ ſanctorum, ſpeciem ſanctitatis habentes, virtutẽ autem Dei abnegantes. 2. ad Timoth. 3. Ipſi etiam ſunt ſicut arũdo quæ mouetur, non quia viuat, ſed quia vẽto agitatur: ſic ipſi mouentur ad opera de genere bonorum vento inanis gloriæ, non à ſpiritu vitæ. Mat. 10. Quid exiſtis in deſerto videre? Arundinem vẽto agitatam? ¶ Et notandum, quòd vtilitas humilitatis in homine ex diuerſis figuris, quibus ipſa deſignatur, poteſt in magna parte oſtendi, de quibus paucas ponere ſufficiat. Humilitas, vallis eſt fertiliſſima. In Pſal. Valles abundabunt frumento, id eſt, humiles populi bonis operibus. Ipſa eſt uallis lacrymarũ, in qua benedictionẽ dabit legis lator. Ibi inueniuntur aquæ gratiarum. In Pſalmis: Inter medium montium pertranſibunt aquæ. Aug. Alta ſiccantur, ima replentur. Item ipſa eſt fundamentum cæterorum bonorum. Aug. Magnus vis eſſe? à minimo incipe. Cogitas magnã fabricã cõſtruere celſitudinis? de fundamẽto cogita humilitatis. Bernardus: Bonus fund⁹ humilitas, in quo omne ædificium ſpirituale conſtructũ creſcit in templum ſanctũ in Domino. ¶ Humilitas, eſt nihilum illud, ſuper quo terra eccleſię fundata eſt. Iob. 26. Appendit terram ſuper nihilum. ¶ Humilitas facit hominem pulchrum, nihil, ſed ſuperbia facit hominem turpem, nihil ad Galat. 6. Si quis ſe exiſtimat aliquid eſſe, quum nihil

nihil ſit,ipſe ſe ſeducit. Item ipſa eſt radix cæterarum virtutū.Gregor.Origo virtutis,humilitas eſt. Illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id eſt,in humilitate perdurat.Aug. Arborem attendite, figit radicē in humili, vt vertice tendat ad cęlum. Idem: Sine radice auras petis,ruina eſt iſta, non crementū. Item humilitas, eſt via ad ſublimitatem.Bernardus: Per humilitatem aſcenditur ad ſublimitatē: quia hæc eſt via, & non eſt alia præter ipſam:qui aliter vadit,cadit,potius,quàm aſcendat. Chriſtus cū per naturam diuinitatis non haberet quò aſcenderet, q̄a vltra Deū nihil eſt: tñ per deſcenſum,quomodo creſceret, inuenit. Item humilitas, eſt quaſi aquæductus, per quem gratia ad hominem venit.Bern. Ideo fluenta gratiæ tanto tēpore defuerant, quia nondum interuenerat aquę ductus. Aquæductum iſtū intelligas humilitatem Mariæ. Multū nititur diabolus deſtruere aquæductū humilitatis. Holofernes præcepit incidi aquęductum, Iudith 7. Item humilitas, eſt turris fortiſſima. A matoribus mundi videtur eſſe humilitas in imo, ſed ſecundùm veritatem in alto eſt.Luc.16. Quod altum eſt hominibus, abominatio eſt apud Deum. Et econtrario, quòd altum eſt Deo, abominatio eſt hominibus.Greg.in 2.parte Moral. In ſublimi ſunt humiles poſiti: quia vnde ſe in omnibus deſpiciunt,inde contra omnia ſecuriores fiunt.Augu. 14.lib.de Ciuit. Dei:Eſt aliquid humilitatis miro modo, quod ſurſum faciat, cor,& eſt aliquid elationis, quod deorſum faciat cor.Item in eodē: Humilitas exaltat, quæ facit eſſe ſubbditum Deo: elatio autē quæ in vitio eſt,reſpuit ſubiectionem, & cadit ab illo, quo non eſt quicquam ſuperius, & ex hoc eſt inferius: & fit quod ſcriptum eſt, Deiecisti eos dum alleuarentur. Ipſum quippe extolli,iā deijci eſt: humilitas per hoc oſtenditur eſſe in alto,quia propinqua eſt Altiſſimo.Gloſſ.ſuper illud,Iuxta eſt dominus ijs, qui tribulato ſunt corde. Altus quidem eſt dñs,incuruatur tamē humili, & non ſe erigenti.Item humilitas, eſt clauis paradiſi.Apoc.3.Ecce dedi corā te, &c. ¶Item eſt uas ſecuriſſimum,&habitaculum Dei quietiſſimū,de q̄bus prius habitum eſt. ¶Humilitas, in floribus viola eſt: ipſa etiā in odoramentis, eſt thus, quod quanto in fumum magis tenuem reſolutum fuerit, tanto maioris ſuauitatis odorem ſpargit.Sic humilitas dum proprium eſſe ſubiectum,quaſi in nihilum extenuat, gratiſſimum odorem Deo ſpirat, ipſa eſt vt cinnamomū, quod eſt cinerei coloris. Cinerem enim ſe reputat humilis. Ipſa eſt vt odorem amiſſum iuxta fœtentia recuperans. Eſt etiam vt amethiſtus ebrietatem ſuperbæ præſumptio-

nis

nis tollẽs. Et eſt vt iaſpis fantaſmata fugãs. Cor ſuperbi fantaſias patitur, ſomnians ſe aliquid eſſe, quum nihil ſit. Itẽ eſt vt ſaphyrus, cuius virtus eſt, humores corporales reprimere. Et eſt vt onychinus, cuius virtus eſſe dicitur, hominẽ inuictũ reddere, quã virtutẽ humilitas indubitanter habet. Itẽ eſt vt adamas, cuius virtus dicitur eſſe, facere gratioſum, quod eſt veræ humilitatis. Sicut enim odibilis corã Deo & hominibus, eſt ſuperbia: ita gratioſa corã Deo & hominibus, eſt humilitas. Itẽ eſt vt balſamũ, quod fundũ petit, & ad ſeruandũ à corruptione, eſt efficaciſſimũ. Ambro. Cuſtos virtutũ humilitas. Item humilitas, eſt vt gracilitas in ſpõſa regis cæleſtis, ad decentiã eius faciens, incorruptioni eius atteſtãs. Econtrario tumor ſuperbiæ corruptioni ſpirituali atteſtatur. Superba anima de maligno ſpiritu cõcepit eius primogenitã. ſ. ſuperbiã. Dicitur vſualiter, & creditur à multis, mulieres interdũ à dæmonibus impręgnari. Multi tñ credunt, eas ex hac impugnatione nihil habere in vtero, niſi ventum, nec aliter detumeſcere, niſi multæ ventoſitatis emiſſione, quod parabola eſt ſpiritualis imprægnationis diabolicæ. Ventoſitas à ſuperbo per iactantiã ſic emittitur, vt tñ non minuatur, ſed per humilem confeſſionẽ verè euacuatur. Sunt qui nõ timẽt confiteri hanc groſſitiem diabolicam, dicentes ſe eſſe groſſi vel magni cordis. Et quod horribile eſt dictu, quidã imprægnati ſunt à proprio patre, qui de nobilitate patris tumeſcũt. Alij ab vniuerſitate cognatorum ſuorũ. Aliqui etiã à toto populo, vt principes, ꝗ de multitudine populi tumeſcũt: vt rex Dauid faciens numerari populũ. 2. Reg. 24. Ecõtrario rex Xerxes cùm corã ſe videret exercitum ſuum multitudinis innumerabilis, attendens ꝙ totus ille exercitus intra centum annos in puluerem cõuertendus eſſet, dixiſſe fertur: Regem tanti exercitus & tam fortis me vocãt homines, ego verò fateor me regem eſſe pulueris. Quædam etiam animæ groſſæ ſunt de virginitate ſua, quod valde mirum videtur, hæ ſunt virgines fatuæ, de quibus legitur Matth. 25. ¶ Et notandum, ꝙ humilitas in nobis ſupplet defectus aliorum bonorum. Bern. Apud dominum (fratres) ius habere non poſſumus, qm̃ in multis offendimus omnes. Sed nec fallere eum: ipſe enim nouit abſcondita cordis, quantomagis opera manifeſta? Nec reſiſtere viribus, quoniam omnipotens eſt. Quid ergo reſtat, niſi ad humilitatis remedia tota mente cõfugere, & quicquid in alijs minus habemus, de ea ſupplere? Item ſine humilitate cætera bona nobis bona non ſunt, nec Deo placent. Ber. Sine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ Deo placuiſſet.

cuiſſet.Item magna virtus humilitatis, ſine cuius obtentu non ſolùm virtus, virtus non ſit, ſed etiam in ſuperbiam erumpit.

De cauſis humilitatis, & ijs quæ valent ad humilitatem. Cap. III.

NOtandum, ꝙ in omnibus rebus cauſas humilitas inuenire poſſumus, ſi diligenter attendamus, videlicet in eis, quæ ſunt infra nos,& in eis,quæ ſunt in nobis,& in eis,quæ ſunt iuxta nos,& in eis,quæ ſunt cõtra nos, & in eo, quod eſt ſupra nos.¶Infra nos ſunt corporalia ratione carẽtia,vt elemẽta terrę naſcẽtia. animalia irrationalia,cæli luminaria.¶In terra, quæ eſt infimũ elemẽtorũ,multas cauſas humilitatis inuenire poteris. Primò ergo attende, ꝙ in eam reuerſurus es,Geneſ.3. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo,donec reuertaris in terram,de qua ſumptus es. Qñ ergo terram reſpicis,quaſi ſepulchrum vel cœmiteriũ tuum reſpicis. Attende etiam, ꝙ terra, quæ nunc eſt ſub pedibus tuis, qñq; futura eſt ſuper caput tuũ. Item attende, quantum ea indigeas, ipſa eſt,quæ te ſuſtentat.Si ipſa dirupta fuerit ſub pedibus tuis,ſicut fuit ſub pedibus Datan & Abiron.Num.16.viuus in infernũ deſcendes.Item ipſa miro modo ex ſe producit (Dei virtute) vnde paſceris:quod ſi nõ faceret,fame perires.Item ſi ligna nõ produceret, vnde calefis, perires frigore. ¶In aere ẽt multas cauſas humilitatis potes inuenire. Primũ ergo attende, ꝙ ſine aere nec ad momẽtum potes viuere: niſi.n.ad refrigerium cordis,aera attraxeris, ſuffocaris.Item attende, qđ ſi aer à vento frigido commotus fuerit,te intolerabiliter affligit:ſi peſtilens fuerit,te interficit. ¶Itẽ in aqua multas cauſas humilitatis potes inuenire. Si aqua non fuerit, vt porcus immũdus eris.Item ſine aqua, terra & arida & ſterilis erit, & ſic fame peribis.¶Similiter ſi ignis non eſſet, fame & frigore perires.Non haberes.n.vnde cibaria decoqueres; vel te calefaceres. Præterea ignis paratus eſt ad torquẽdum impios.Eccleſi.7.Vindicta carnis impij,ignis & vermis.Deute.32. Ignis ſuccẽſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima, &c. Quomodo ſuperbiat homo facinoroſus,ad cuius combuſtionem fornax iam ſuccenſa eſt? Item attende circa terræ naſcentia, quantũ illis indigeas: attende etiã bona, quæ ſunt in eis, quibus tu cares,vt eſt fulgor auri, pulchritudo florum.Matth.6. Conſiderate lilia agri, qũo creſcunt: non laborant,neque nent. Dico aũt vobis qm̃ nec Salomõ in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnum ex iſtis. ¶ Item circa aĩalia irrationalia attende multa bona, quibus tu cares:vt eſt ſuauitas cãtus in multis auibus, ſine magiſterio alicuius creaturæ. Ad quam ſuauitem tu multis annis

edoctus, nō poſſes pertingere. Itē velocitas, quæ eſt in auibus, & in quibuſdam quadrupedibus. Fortitudo ēt & pulchritudo & abūdās veſtitus, te verò oportet mendicare ab eis, vnde nuditatē tuā operias, & vnde pulchritudinem tuam ornes, & debilitatem & tarditatem tuam iuues. ¶Circa luminaria verò cæli attende, quantum luce eorum indigeas. Sine luce.n. oculi eſſent tibi inutiles. ¶ In nobis ēt multas cauſas humilitatis inuenies, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, ſiue reſpicias eius originem, ſiue eius finem, ſiue ſtatum eius præſentem. Bern. Vide vnde veneris, & erubeſce: vbi es, & ingemiſce: quò vadis, & contremiſce. Si attēdas vnde corpus venit, inuenies, quòd ex putredine. Iob 17. Putredini dixi, Pater meus es. Attende ēt vlterius grauamina, quę matri, quę te concepit, feceris. Bern. in ſordibus generamur, in tenebris confouemur, matres noſtras multum oneramus, in doloribus parturimur, in partu matres noſtras more vipereo laceramus. Attende etiam, quòd nudus naſcitur homo mēbris impotens, & plorare incipiens. Iob 1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ. Auguſtin. Puer à ploratu incipit. Sapien. 7. Primam vocem ſimilem hominibus emiſi plorans. Attende ēt, ad quem finē deueniat corpus. Puluis enim & cinis fit. Gene. 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Item Geneſ. 18. Loquar ad dn̄m meum, quum ſim puluis & cinis. Non eſt mirum, ſi ſe erigat contra dominum ſuum miles, qui habet caſtrum ſuper altā rupē inexpugnabile: ſed fatuus eſt valde, qui non habet domunculam niſi de palea, quæ facillimè pōt comburi, ſi ſe contra dominum ſuum potentem erigat. Sic fatuiſſimus eſt homo, cuius habitatio, ſcilicet corpus ad calorem febrilē in cinerem redigitur, nec exigitur ad hoc ignis, ſi contra Deū ſe erigit. Item corpus à vermibus eſt corrodendum. In Pſalm. Ego ſum vermis. Eccleſi. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. 1. Machab. 2. Gloria peccatoris, ſtercus & vermis. Corpus.n. vnde gloriatur, ſaccus eſt ſtercorū, & cibus & materia vermium. Præſentem ſtatum corporis attendebat, qui dicebat, Humiliatio tua in medio tui. Michææ 6. Hieronymus: Quomodo ſuperbiat, qui ſecum ſemper ſentinam portat? ¶Ex parte etiā animæ, multas cauſas humilitatis poſſumus inuenire. Aut enim ſcit homo ſe eſſe in mortali, aut nō. Si ſcit, in inferiori ſtatu eſt q̄ canis, vel porcus, vel bufo: quum debitor ſit duplicis mortis, temporalis ſcilicet, & æternæ: illa verò vnicam mortem debeant. Itē miſeriam habet & culpæ & pœnæ, quum illa ſolum habeat miſeriam pœnæ: & in hoc ſolis dæmoni-

monibus ſimilis eſt. Si verò neſciat ſe eſſe in mortali, neſcit tamen ſe eſſe in ſtatu ſalutis. Scit ſe quandoque debitorem fuiſſe mortis æternæ, neſcit vtrùm adhuc peccatum ſibi dimiſſum ſit. Eccl.10. Sunt iuſti atq; ſapiẽtes, & opera eorum in manu Dei: & tñ neſcit homo, vtrũ amore an odio dignus ſit, ſed oĩa in futurũ reſeruãtur incerta. Greg. Ad hoc cũcta nobis de meritis noſtris incerta ſunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatẽ. ¶ Itẽ ad humilitatem valere poſſunt, etiam ſi ſciremus nos eſſe in ſtatu gratiæ, negligentia proficiendi, quàm in nobis videmus, difficultas ſtandi, facilitas cadendi. ad ſibilum.n.vnius verbi quandoque deijcitur aliquis, difficultas reſurgendi, debilitas, minima etiam vitia vincendi. ¶ Item circa ea, quæ ſunt iuxta nos, multas cauſas humilitatis poſſumus inuenire, vt ſi attendamus multos de fratribus noſtris eſſe leproſos, multos cæcos, multos impotẽtes, multos mẽdicos, & alijs diuerſis miſerijs afflictos. Iob 5. Viſitans ſpeciem tuam, non peccabis. Item ſi attẽdamus eos, qui contra nos ſunt, materiam humilitatis inueniemus. Hoſtes enim inuiſibiles nos ſtrangularẽt, niſi diuina protectio hoc impediret. Iob 41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei qui factus eſt, vt nullum timeret. Thren. 3. Miſericordia domini, Quòd nõ ſumus conſumpti. Itẽ ſupra nos cauſas humilitatis inuenire poſſumus, ſi attendamus Dei omnipotẽtiam paratam ad vindictam ſuperborum. ¶ Tribus de cauſis ſolet aliquis ſe inclinare vel dimittere: vel quia gladius capiti eius imminet, vel quia tranſiturus eſt per oſtium humile, vel propter ſocietatem alicuius magnæ perſonæ, quàm ad terram videt ſedere. Similibus de cauſis debet per humilitatem ſe homo inclinare. Si enim per ſuperbiam ſe erexerit, gladius Dei omnipotentis euaginatus eſt ſuper caput eius. 1. Petr. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei. Item neceſſe habet tranſire per humile oſtium paradiſi. Augu. ſuper illud Ioann. 10. Ego ſum oiſtum. Oſtiũ humile eſt: ſi ſano capite volumus intrare, oportet caput demittere. Itẽ ſanctus ſanctorum & cæteri ſancti in mundo iſto humiliter ſe habuerunt. Matt. 10. Sufficit ſeruo, ſi ſit ſicut dominus eius. Simile Ioan. 15. Siue reſpiciamus ad bona, ſiue ad mala, inuenire poſſumus materiã humilitatis. Bona noſtra aliunde habemus, imperfectè ea habemus, perdere ea poſſumus. Et ſi attentè ea inſpicere volumus, non dñium rerum, ſed onus & periculũ in illis habem⁹, Pro illis cenſum magnum debemus, & nõ ſolum ea perdere, ſed etiam pro illis perdi poſſumus. De malis verò manifeſtum eſt quòd

quod ſe humiliare debent homines, maximè ſi ſint peccata mortalia, cũ pro illis adiudicati ſint patibulo infernali, mirum eſt quòd tot & tantæ cauſæ humilitatis homines humiles non faciũt. Bern. O mira vanitas, ò mira fatuitas cordis noſtri, cuius elationẽ perfectè dirimere, cuius ceruicoſus motus omnino domare humilitatis materia tanta non ſufficit, quin adhuc ſuperbiat terra & cinis.

¶*De hys quæ valẽt ad humilitatem.*

ET notandum, ꝙ ad humilitatem valere poſſunt iſta quæ ſequũtur. ¶Primò, familiaritas humilium. Sicut.n. qui cõicauerit ſuperbo, induet ſuperbiã. Ecc. 13. Ita qui cõicauerit humili, induet humilitatẽ. ¶Secundò meditatio propriorũ defectuũ. Greg. in homil. Sancti viri vt humilitatis in ſe virtutẽ cuſtodiant, quædã mirabiliter ſciũt, ante mẽtis oculos ſtudent reuocare quod neſciunt, vt dum ex parte infirmitatẽ ſuã conſiderãt, ex ea parte, qua perfectus eſt, eorum animus ſe non extollat. Sicut qui emit veterem veſtem, ponit digitum vbi veſtis habet aliquod foramen: ita verè humilis habet oculum ad defectum, ſi quis eſt in eo. Item Gregor. Magnus eſſe vnuſquiſque ſtudeat, ſed tñ magnum ſe eſſe neſciat: qui vult eſſe perfectè humilis, neceſſe eſt, vt bona ſua etiam à proprijs oculis abſcondat. ¶Tertiũ eſt, reſpectus meliorũ. Greg. Non quibus iam ſuperiores, ſed quibus adhuc inferiores eſtis, aſpicite. Idem: Sicut incentiuũ elationis, eſt reſpectus deterioris: ita cautela humilitatis, eſt conſideratio melioris. ¶Quartò, quum quis aſſueſcit ſuſtinentiæ contumeliarum. Bern. in epiſtolis: Humiliatio via eſt ad humilitatem: ſicut patientia ad pacem, ſicut lectio ad ſcientiam. Si ergo virtutem appetis humilitatis, viã non refugias humiliationis. ¶Quintò, quum aliquis ſe exercet in humilibus officijs: exẽplo domini, qui lauit pedes diſcipulorũ. Io. 13. Superbi ad minora officia ſe indignos reputant. Alij verò reputãt eos indignos maioribus officijs: & ſic inutiles ſunt tam ad maiora, quàm ad minora officia. Nolunt.n. facere quod poſſunt, nec poſſunt quod volunt. Vnde accidit eis ſicut illis, qui rebus quas habent vendere, nimia pretia imponũt, imò ſe ab eis non expediunt. Nolunt enim inde accipere, quod poſſent habere: nec poſſunt habere, quod vellent accipere. ¶Sextò memoria mortis, quòd docet eccleſia in principio quadrageſimæ, imponens cineres capitibus, dicẽs: Memento homo, quia cinis es, & in cinerẽ reuerteris. ¶Et notãdum, quòd homo debet ſe reputare cinerem, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, propter propinquitatem, & certitudinem quam habet ad

hoc

hoc, vt in cinerem redigatur. Sic
enim ſolet loq; ſcriptura vbi ali-
quid quod futurũ eſt, dicatur iã
eſſe ꝓpter ꝓpinquitatẽ vel certi
tudinem.Grego.Ferè ſe mortuũ
cõſiderat,qui ſe moriturum non
ignorat.ad Rom.8.Corpus mo-
riturum eſt propter peccatum:id
eſt,neceſſitati moriendi addictũ.
¶Quantũ verò ad aĩam, debet
homo cinerem ſe reputare quo
ad tria.¶Primò, quo ad vilitatẽ.
Cinis n.valde vilis eſt, licet mate
ria, ex qua factus eſt, fuerit pre-
tioſa: ſic qui eſt in ſtatu peccati,
quaſi nullius valoris eſt reſpectu
valoris,in quo erat ante peccatũ.
In Pſal. Ad nihilũ deductus eſt
in conſpectu eius malignus.Imò
minus q̃ nihil videtur eſſe,niſi ſit
ſpiritualiter reſurrecturus. Me-
lius.n.eſſet ei,nõ eſſe,q̃ malũ eſ-
ſe, ſi ꝑſeueret ita. ¶Secũdò,quo
ad hoc: quia ſicut cinis reſiſtere
non põt modico flatui,q̃n ab eo
diſpergatur, ſic peccator reſiſtere
nõ poteſt ſibilo modici verbi. In
Pſal.Non ſic impij,non ſic:ſed tã
quam puluis. ¶Tertiò, quo ad
hoc:quia ſicut cinis nõ poteſt na
turaliter redire ad ſtatũ materię,
vnde factus eſt, ſed Dei virtute:
ſic peccator non poteſt redire ad
ſtatũ bonũ,niſi Dei virtute. Ecc.
7.Conſidera opera Dei,ꝙ nemo
poſſit corrigere quẽ ille deſpexe
rit.Verè Deus illos deſpicit quos
luto peccati ita diu iacere permit
tit.Nec mirũ, quũ ipſi eũ deſpi-
ciant.Eſa.5.Væ qui ſpernis, nõ-
ne & ipſe ſperneris? Humilibus,
q; ſe cinerẽ reputãt, ſpecialiter de
betur corona.Eſa.61. Ad annun
tiandũ mãſuetis miſit me, vt da
rem eis coronã pro cinere.Nõ re
putat ſe cinerem ex parte corpo
ris,qui bruneta, vel ſcarlata cor-
pus ſuũ induit:quis enim,niſi fa-
tuus, talem ſaccũ facit cineribus
ſuis? Itẽ non reputat ſe cinerẽ.ex
parte animæ, qui amat altitudi-
nem. Non enim expedit cineri,
eſſe in alto, ne à vento diſperga-
tur. Dixit dñs Moyſi & Aaron
Exo.9.vt tollerẽt plenam manũ
cineris de camino, & ſpargerent
in cælum, & ſubſecuta ſunt hul-
cera & veſicæ. Si cùm aliquis in
alto ponitur, ſequuntur veſicæ
ſuperbiæ & hulcera vanæ glorię,
vt leproſus & hulceroſus in ter-
tiis coram Deo appareat,quan-
tumcunque exterius pulcher vi-
deatur. Itẽ non videtur ſe cinerẽ
reputare,qui præſumit, ꝙ quan
do volet ſe emendabit. Eccle.29.
Repromiſſio neq̃ſſima multos
perdidit. Magna eſt illius fatui-
tas,qui cinerem illum cuius pars
eſt in vinea ſua, & alia in agro,
& ſic de cæteris poſſeſſionibus
eius, credit per ſeipſum congre-
gari, & nouum hominem inte-
riorem inde fieri:cùm hoc ſolius
virtutis diuinæ ſit, ſicut ſuſcita-
tio corporũ ex pulueribus. Et no
tandum,ꝙ memoria mortis val
de vtilis eſt homini.Eccleſi.7.In
omnibus operibus tuis memora
re nouiſſima tua, & in æternum

non peccabis. Hiero.in epiſtolis: Platonis eſt ſententia, omnium ſapientiũ vitã, meditationẽ eſſe mortis. Sapiens: Summa philoſophia, aſſidua eſt mortis meditatio. Eccle. 38. Memor eſto iudicij mei: ſic enim erit & tuum, Meũ heri, tuum hodie. Hoc dicitur in perſona mortui loquentis ad viuum. Specialiter mortis memoria neceſſaria eſt iuueni. Vnde Thre. 3. poſt illud, Bonũ eſt viro, cùm portauerit iugum ab adoleſcẽtia ſua. Subditur: Ponet in puluere os ſuũ. Os ſapientiũ in corde eorũ. Eccl. 21. Os ergo in puluere ponit qui cogitat, ꝙ puluis ſit. In hac meditatione proijcienda eſt cupiditas & vanitas ſeculi, vnde Leuit. 1. præcepit dominus, vt faciẽs holocauſtũ de turturibus vel pullis colũbæ, proijceret veſiculam gutturis & plumas in locũ cinerũ. Holocauſtũ facit Deo de turture, qui dat ſe Deo, vt ei ſeruiat in clauſtro: de colũba, qui dat ſe Deo, vt ei ſeruiat in mundo. Turtur enim amat ſolitudine, columba gregatim volat. Veſicula gutturis, quæ eſt quaſi horreũ auiũ, cupiditatẽ mũdi ſignat, pluma vero, leuitatẽ. In loco ergo cinerũ veſiculam proijcit, qui cõſideratione mortis ſuę, cupiditatẽ à ſe abijcit, non curans acquirere ea, quæ in breui perdat, & à quibus perdatur. Bern. Vtinam tantũ congregata perirent, & nõ congregator eorum. Tolerabilius eſſet inſudare labori perituro, quàm perempturo. Plumam verò in loco cinerum proijcit, qui conſideratione mortis, vanitatẽ huius mundi refugit, intelligẽs, fatuũ eſſe, in via ad mortẽ gaudere. Auguſt. Nihil aliud eſt tempus præſentis vitæ, q̃ curſus ad mortẽ. ¶ Valet autẽ mortis memoria ad iſta ſex, quę ſequuntur. ¶ Ad fugandũ exercitum vitiorũ, vel ſaltem terrendum. Sicut timent latrones iudicis aduentum, ſic vitia mortem. Terribilis eſt eis locus iſte, quaſi porta inferni. Aut ex toto hominem deſerunt tunc, aut ſaltẽ tremunt. Thre. 1. Sordes eius in pedibus eius: non eſt recordata finis ſui. Iumentũ cauda ſe defendit à muſcis, ſic homo à vitijs cõſideratione mortis. Secũdo, valet ad cõtemptũ mũdi. Vnde Hier. Facilè cõtennit omnia, q ſe ſemper cogitat moriturũ. Eccl. 10. Si annis multis vixerit homo, & in ijs oibus lætus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi tpis & dierũ multorũ: q cũ venerint, vanitatis arguenĩ præterita. In morte arguitur vanitatis oẽ, qđ eſt in mundo, ſ. cõcupiſcẽtia oculorũ, & concupiſcẽtia carnis, & ſuperbia vitę. Concupiſcẽtia oculorũ in hoc, ꝙ homo nudus reuertitur in terrã. Iob 1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Concupiſcentia carnis in hoc, ꝙ corpus in delicijs nutritum vermibus datur. Superbia vitę in hoc, quòd ille, qui volebat eſſe

eſſe ſuper hoĩes,ponitur ſub terra,quæ eſt infimũ elemẽtorum. ¶Tertiò, valet ad ſui cõtẽptum. Facit.n.ꝙ hõ cognoſcat ſe quaſi per reſolutionem,qui modus cognoſcendi veriſſimus eſt. Et hoc eſt qđ Dauid orat:Sciant,inquit, gẽtes, qm̃ hoĩes ſunt.i.de humo. ¶Quartò,valet ad hoc,vt homo rectè ſe regat in via præſentis vitæ.Sicut aues cauda regunt ſe volando, & piſces natando.Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli,& indicabunt tibi &c.qui vult nauẽ regere,ponit ſe in fine nauis.Et ſapiens cõſideratione finis, regit ſe in ijs, quæ ſunt ad finem.¶Quintò,ad temperandã præſentem lætitiã. ſicut & alia mala pœnæ.Eccl.11. In die malorũ ne immemorſis bonorũ. Memoria mortis multũ valet ad temperandã præſentem lætitiam, quia multũ habet amaritudinis.Eccl.41.O mors,q̃ amara eſt memoria tua homini iniuſto.¶Sextò,ad hoc,vt homo rectè iudicet de præſenti vita & futura. Qui.n.per meditationẽ ponit ſe in articulo mortis,quaſi medius eſt inter præſentẽ vitam & futurã, vtranq; videns de prope. Qui tenet ſe in initio vitæ ſuę vel ꝓpe, interponens ſibi & vitæ futurę, q̃cquid ſperat ſe victurũ, lõgè eſt à vita futura,vnde bona illius modica ei videntur. Quaſi in initio vitæ ſuæ ſe tenebat,q̃ dicebat Luc.12.Anima mea,multa habes bona poſita in annos plurimos:requieſce, bibe, comede, epulare.Sed Deus poſuit eũ in fine vitæ, dicẽs.Stulte,hac nocte animam tuam repetent à te.

De ſignis Humilitatis. Cap. IIII.

PRimũ humilitatis ſignũ eſt, amor humilium perſonarũ. Eccl.13. Omne animal diligit ſimile ſibi. ¶Secũdũ eſt,fuga altitudinis. Humilitas laudes fugit, ſicut venenum, & ſicut ſagittas mellitas,& vt ſermones faſcinantes.Sapi.4. Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona. Et ſicut rete expanſum greſſibus ſuis.Prouer. 29. Homo qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expãdit greſſibus eius.Chriſtus qui verè humilis erat, fugijt volẽtes eũ rapere in regem.Io.6. ¶Tertium eſt,amor propriæ vilitatis.Bern. Verus humilis vilis vult reputari, nõ humilis prędicari. Gaudet de contemptu ſui, hoc ſolo ſanè ſuperbus, ꝙ laudes contemnit.De hoc exemplũ habemus in Dauid.2.Reg.6.Ludam,inquit, & vilior fiam.Et in dialogo Gregor. legitur de quodã ſtatura paruo,qui Conſtantinus dicebatur, ꝙ cùm dixiſſet ei quidã, ꝙ nihil hominis haberet protinus lætus in amplexũ eius ruit,eumq; ex amore nimio conſtringere brachijs cœpit & oſculari, magnasque gratias agere, ꝙ de ſe talia indicaſſet, dicens, Tu ſolus es, qui in me oculos apertos habuiſti.Et de Dauid legitur 2.Reg.16.Dimittite, inquit,

eum, vt maledicat mihi.& Act. 5. Et illi ibant gaudentes à cõſpectu concilij, qm̃ digni habiti ſunt pro noĩe Ieſu cõtumeliã pati: humilitas opprobrijs paſcitur, vt cibo proprio. Thre.4. Saturabitur opprobrijs. Sicut ſe habet ſuperbia ad gloriam, ſic humilitas ad ignominiã. Vnde ſicut ſuperbia gaudet de gloria, ſic humilitas de ignominia. Humilitati ea ſunt pretioſa, quæ alij eſſent vilia. Ipſa.n. ſputũ abominationis & contemptus conuertit quaſi in aurũ & gemmas. Ipſa vilis vult videri alijs, ſicut & ſibi vilis videtur. Et quãto eſt ſibi vilior, tãto eſt Deo pretioſior. Greg. in Mora. Tanto vnaquæque anima fit pretioſior in cõſpectu Dei, quãto pro amore Dei deſpectior fit ante oculos ſuos. Item Greg. Tãto fit quiſq; vilior Deo, quãto pretioſior ſibi. Et tanto pretioſior Deo, quanto ꝓꝑ eum vilior. ¶ Quartũ eſt, ſi humilia officia libẽter quis facit. De hoc exemplum habemus in Abigail. 1. Reg. 25. pro qua cùm miſiſſet Dauid vt eam duceret in vxorem, ipſa ait: Ecce famula tua, ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum dñi mei. In Vitis patrum, quidam ſenex perfectus in virtutibus orauit dñm, Oſtende mihi dñe, quid ſit perfectio animæ, & faciam. Et quũ requireret conſilium à quodam alio ſene: ille reſpondit ei de hoc pẽr reuelationem: Vis facere quicquid dico tibi? Et ille, Volo. Et dixit: Vade, paſce porcos: & fecit ſic. Et quum alij viderent, ꝙ paſceret porcos, dixerunt, ꝙ factus eſſet fatuus. Et viſa eius humilitate, reuocatus eſt ad locum ſuum. ¶ Quintum eſt, ſi cõſilio acquieſcit: ſicut hoc ꝙ aliquis non acquieſcit conſilio, ſignum eſt ſuperbię. Grego. de non acquieſcente cõſilio: Si ſe, inquit, meliorem non crederet, nequaquam cũctorum conſilia ſuæ deliberationi poſtponeret. ¶ Sextum eſt, ſi contumeliam vel ẽt correptionem manſuetè audit. Greg. Qui gloriam nõ quærit, contumeliã non ſentit. Idem: Non timet confundi in cõſpectu hominũ, qui ſolũ gloriam quærit apud Deũ. ¶ Septimum eſt, ſi ſecretum diligit. Bern. loquens de illo verbo 2. ad Cor. 12. Parco autẽ &c. Quàm pulchrè, inquit, dicit parco. Non parcit ſibi arrogãs, nõ ſuperbus, non cupidus vanæ glorię, vel iactator actuũ ſuorum, qui vel ſibi arrogat, vel mentitur de ſe, quod non eſt. Solus verè humilis parcit animæ ſuæ, q ne putetur qđ nõ eſt, ſemper quãtum in ſe eſt, vult neſciri quod eſt. ¶ Octauũ eſt, ſi libenter obedit. ad Philip. 2. Exinaniuit ſemeptipſum, factus obediens vſq; ad mortem. Exinanitio præmittitur tanquam cauſa obedientiæ. Qui enim humilis non eſt, non libenter obedit.

De diuiſione humilitatis. Cap. V.

Conſequenter ponendæ ſunt diuiſiones ad humilitatem per-

pertinētes. Notādum ergo, ꝙ eſt humilitas ficta, & eſt humilitas vera. De ficta legitur Eccl. 19. Eſt q̄ nequiter ſe humiliat, & interiora eius plena ſunt dolo. Vera humilitas, eſt humilitas cordis, de qua Matt. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Nō fictè, dicit Interli. Humilitatē cordis ſequitur humilitas exterior, ſicut ramus prodit ex radice. 1. Pet. 5. Oēs inuicem humilitatem inſinuate. ¶ Item eſt humilitas ſufficiens & abundans & ſuperabundans. Quam diuiſionem innuit glo. ſuper illud Matth. 3. Sic decet nos implere oēm iuſtitiā, id eſt, humilitatē, dicit glo. & ſubditur: Perfecta humilitas habet tres gradus. ¶ Primus eſt, ſubdere ſe maiori, & ſe nō præferre æquali, hic vocatur ſufficiēs, quia ſufficit, aliquem ſic humiliari: & iſte gradus omni iuſto eſt neceſſarius. ¶ Secūdus gradus eſt, ſubdere ſe æquali, nec præferre ſe minori, hic dicitur abundans. ¶ Tertius eſt, ſubeſſe minori, in quo eſt omnis iuſtitia. Hūc Chriſtus impleuit. ¶ Itē humilitas diuiditur in humilitatē intellectus, quę conſiſtit in cognitione veritatis: & in humilitatē affectus, quæ cōſiſtit in contemptu vanitatis. Sicut beatus Bern. ſuperbiā diuidit in duas ſpecies: Superbia, inquit, in ſpecies duas diuiditur. In cæcā & vanā ſuperbiā: quarū prior, intelligentiæ, poſterior, volūtatis vitiū eſt. Idem: Eſt humilitas, quā in nobis veritas parit, & non habet calorē: & eſt humilitas quā charitas format & inflammat: atque hæc quidē in affectu, illa in cognitione cōſiſtit. ¶ Cōmuniter etiam quatuor gradus humilitatis diſtinguūtur. Quorū primus eſt, ſpernere mundū: ſiue mundi gloriā. Secundus, ſpernere nullū. Tertius, ſpernere ſeſe. Quartus, ſpernere ſe ſperni. ¶ De XII. gradibus humilitatis quos Bernar. diſtinguit, require in tract. de Superbia. 3. par. 35. cap. ¶ Notandum, quod Bern. in lib. ſuo de XII. gradibus humilitatis, non expreſſe illos XII. gradus humilitatis ponit, ſed per oppoſitum eos inſinuat. Bern. in prologo libri illius tituli inquit, qui de gradibus humilitatis inſcribitur: Pro eo forſitan, ꝙ non humilitatis gradus, ſed ſuperbiæ potius diſtingui deſcribique videatur, calumniam patietur: ſed hoc à minus vel intelligentibus vel attendentibus tituli rationem. Idē in libr. eodem: Iidem ſunt gradus aſcendentium in ſolium & deſcendentium, & eadem via aſcendentium in ciuitatem & recedentium, & idem oſtium ingredientium domum & egredientium. Per vnam denique ſcalam aſcendentes angeli & deſcēdentes Iacob apparuerunt. In eodē: Proponat tibi beatus Benedictus gradus, quos ipſe prius in corde ſuo diſpoſuit. Ego quid proponam tibi, non habeo, niſi ordine deſcen-

ſcenſionis meæ, in quo tñ ſi diligẽter inſpicitur, via forſitan aſcẽſionis reperitur. Si enim tibi Romã tendẽti, homo inde veniens obuiaret, quæſitus viã, quid melius, q̃ illam, qua venit, oſtenderet? Denique caſtella, villas & vrbes, fluuios ac montes ꝑ quos tranſierit, nominat, ſuũ denuntiãs iter, tuũ tibi prænũtiat: illa]vt eadem loca recognoſcas eundo, quæ ille pertranſijt veniendo.

¶Hi ſunt XII. gradus humilitatis ſm ſanctum Benedictum. Primus eſt, ſi quis timorẽ Dei in memoria habeat, Dei præcepta, & pœnas paratas eorũ tranſgreſſoribus, & præmia parata obſeruatoribus, & ſic omni hora à peccatis ſe cuſtodiat. ¶Secũdus eſt, ſi quis nõ amãs propriã voluntatem, deſideria ſua non delectetur implere. ¶Tertius eſt, ſi quis pro Dei amore, omni obedientia maiori ſe ſubdat. ¶Quartus eſt, ſi in ipſa obedientia contra aſpera patientiã amplectatur. ¶Quintus eſt, ſi omnia mala ſua abſcondita abbati ſuo humiliter confiteatur. ¶Sextus eſt, ſi ad omnia quæ ſibi iniungũtur, indignũ ſe iudicet. ¶Septimus eſt, ſi omnibus ſe inferiorem & viliorem non ſolùm lingua ſua pronuntiet, ſed etiam intimo credat cordis affectu. ¶Octauus eſt, ſi nihil agat monachus, niſi quod cõmunis monaſterij regula probat, & maiorum exempla hortãtur. ¶Nonus eſt, ſi linguam ſuam cohibeat, & eã vſque ad taciturnitatẽ teneat. ¶Decimus eſt, ſi nõ ſit facilis & pronus in riſu. ¶Vndecimus eſt, ſi pauca verba & rationabilia habeat, & nõ loquatur clamoroſe. ¶Duodecimus eſt, ſi non ſolùm in corde humilitatẽ habeat, ſed etiã corpore oſtendat eam, ſemper defixis in terram aſpectibus.

De Paupertate. Pars V.

PAupertas quandoque dicitur carentia diuitiarũ. Et ſecundum hoc dicit Aug. Inueſtiganti ſingularum rerum naturas, non inuenietur, quid ſit paupertas, nuditas & foramen. Sic paupertas, priuatio eſt. Priuationes verò cauſæ ſunt directæ aliarum priuationum, & occaſiones multorum bonorũ. Multa vitia elongata ſunt ab eis, qui hãc paupertatem habent. Greg. Habent ſancti hoc proprium: nã vt ſemper ab illicitis lõgè ſint, à ſe plerunque licita abſcindunt. ¶Quandoque dicitur paupertas, contemptus diuitiarum. Seneca: Nemo dignus Deo, qui opes non contempſerit. Tertiò, dicitur paupertas, amor paupertatis. Ber. in epiſtolis: Non paupertas, virtus reputatur, ſed paupertatis amor. Denique beati pauperes non rebus, ſed ſpiritu. Idem: Volo te eſſe amicum pauperum, magis autem imitatorẽ. Idem: Amicitia pauperum, regis amicos conſtituit, amor paupertatis, reges. Item, Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ eſt: ſponte appe-

appetere, ſapientiæ laus eſt.¶Et notandũ, ꝙ paupertas multis de cauſis amãda eſt. Quarũ prima & maxima eſt,ꝙ Deus eã amat. Cuius amoris primũ ſignũ eſt, ꝙ filius Dei voluit eã aſſumere. Bern.in Sermonib. Fortè aliquis arbitrareť filio Dei ſublimia eſſe quęrẽda palatia,vt cũ gloria rex glorię ſuſcipereť:ſed non ꝑꝑ hoc ille à regalibus illis ſedibus venit.In ſiniſtra eius diuitiæ,& gloria:in dextera, longiturnitas vitæ. Horũ omniũ æterna in cælis affluẽtia ſuppetebat: ſed paupertas nõ inueniebatur in eis.Porrò in terris abũdabat & ſuperabundabat hæc ſpecies. Neſciebat homo pretiũ eius.Hanc itaq; filius Dei cõcupiſcens, deſcendit, vt eã eligeret ſibi, & nobis quoq; ſua æſtimatione faceret pretioſam. De paupertate Chriſti habeť Lucæ 2.Pannis eũ inuoluit,& reclinauit eum in præſepio:quia non erat ei locus in diuerſorio. Item Matth.18. vbi miſit dñs Petrum ad piſcandum pro tributo ſoluẽdo.dicit gloſ.Tantæ fuit paupertatis, vt vnde daret tributum,nõ haberet. & ſuper illud Marc.11. Cirſcũſpectis oĩbus cùm iam veſpera eſſet hora, exijt in Bethaniam cũ duodecim.Dicit gl. circunſpectis, ſi quis eum hoſpitio ſuſciperet. Tantæ.n.paupertatis fuit,& ita nulli adulatus,vt in tãta vrbe nullũ inueniret hoſpitiũ. 2.ad Corin.8.Scitis gratiam dñi noſtri Ieſu Chriſti, qm̃ ꝑꝑ nos egenus factus eſt, cum eſſet diues,vt nullius inopia vos diuites eſſetis.Thren.3.Recordare paupertatis meæ &c.Bernar. Magna abuſio,& nimis magna,vt diues eſſe velit vermiculus vilis, propter quẽ Deus maieſtatis & dominus ſabaoth voluit pauper fieri. Paupertas Chriſti creſcendo proceſſit. In natiuitate pannis inuolutus eſt, & pro domo habuit diuerſorium: deinde hoſpitiũ non habuit.Mat.8.Filius hominis nõ habet vbi caput ſuum reclinet.& Mar.11.Circunſpectis &c. In paſſione verò ẽt proprijs veſtibus ſpoliatus eſt. Matt.27. Exuentes eũ &c. Aliud ſignum amoris Dei ad paupertatẽ eſt,ꝙ propter pauperes filius Dei in mundum venit. In Pſal.Propter miſeriã & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus Luc.4.Euangelizare pauperibus miſit me.Berna.in Sermonibus: Quærat diuitias paganus, qui ſine Deo viuit: quærat Iudæus, qui terrenas promiſſiones accepit.ſed qua fronte, magis autem qua mente Chriſtianus diuitias quærit, poſtquã Chriſtus beatos eſſe pauperes, prædicauit? Pauperes Chriſtus in principio doctrinæ ſuæ beatos prædicauit. Matt.5.& Luc.6. Et diuites infelices.Lucæ 6.Vę vobis diuitibus. Pauperes iudicat Chriſtus dignos menſa ſua.Vnde Lucæ 14. leguntur pauperes ad cęnam domini introducti. In Pſal. Paraſti

in dulcedine tua pauperi Deus. Pauperes Deus adiuuat. In Pſal. Et adiuuit pauperem de inopia. Illis parcit. Eſa. 49. Pauperū ſuorum miſerabit. Illos elegit. Eſa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Iaco. 2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mūdo? Illos exaudit. In Pſa. Deſideriū pauperū exaudiuit dñs. Ecc. 21. Deprecatio pauperis ex ore vſque ad aures perueniet. Illorū eſt memor. In Pſal. Non in finē obliuio erit pauperis. Illorū eſt ſolicitus. In Pſal. Ego autē mendicus ſum & pauper: Dñs autem ſolicitus eſt mei. Illorum eſt refugiū & fortitudo. In Pſal. Factus eſt dñs refugiū pauperi. Eſa. 25. Factus eſt fortitudo pauperi &c. Illos ſaluat. In Pſal. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperū ſaluas faciet. 2. Re. 22. Populum pauperē ſaluum facies. In Pſal. Eripiens inopem de manu fortiorū eius. Societatem pauperum præelegit dominus in mundo iſto ſocietati diuitum. Lucæ 14. Omnis q̃ non renuntiauerit omnibus quę poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 1. Reg. 30. Dauid puerum Aegyptium aſſumpſit, quē dominus ſuꝰ reliquerat. Sic Chriſtus aſſumit, quos mundus relinquit. Pſal. Pater meus & mater mea dereliquerūt me, dominus autem aſſumpſit me. Item: Tibi derelictus eſt pauper. Grego. in homili. Hos elegit Deus, quos deſpicit mundus: quia plerunq; ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum. Idē: Infirmi q̃que, atque in hoc mundo deſpecti plerunq; tāto celeriùs vocem Dei audiunt, quanto in hoc mūdo nō habent vbi delectentur. Itē pauperibus regnū cælorū tribuitur. Mat. 5. & Lucę 6. Et non ſolū ad poſſidendum, ſed etiā ad dādū alijs. Lu. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cū defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula. Ipſe Deus pars pauperū eſt. Nu. 18. In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem: ego pars & hæreditas tua. Ipſe eſt ſpes pauperū, & exultatio. Eſaiæ 14. In ipſo ſperabunt pauperes populi eius. Eiuſdē 29. Pauperes homines in ſancto Iſrael exultabūt. Ipſe de pauperibꝰ ſpecialiter requiret in iudicio: vt habetur Mat. 25. Imo ipſe pauperibus iudiciū tribuit. Iob 36. & Matt. 19. Vos q̃ ſecuti eſtis me &c. ſedebitis ſuꝑ ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Pauperes honorat, dicens: In Pſal. Honorabile nomē eorū coram illo. Illos agnoſcit, & nominatim vocat: vt patet in Lazaro, Lucæ 16. Illos ab angelis deportari facit ad locū q̃etis. In eodem: Factum eſt, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Et ut vno verbo dicatur, tanta eſt dilectio eius ad pauperes, vt quod fit pauperi, ſibi reputet fieri. Matthæi 25. Quod vni ex mini

mis meis feciſtis, mihi feciſtis: & quod vni eorum nō feciſtis, mihi nō feciſtis. Væ pauperibus, ſi eum nō amāt, qui tm̄ eos amat, qui tot ſigna amoris eis oſtendit. Multùm contemnerentur paupeteres in mundo iſto, niſi Chriſtus eos tātum honoraſſet. ¶Multis alijs de cauſis amanda eſt paupertas. ¶Prima eſt, quia eſt valde munda: ſicut econtrario diuitiæ immūdæ ſunt, amatores ſuos inquināntes. Quod in rerū natura Deus ſignificari voluit in hoc, quod aurū & argētum quæ vidētur eſſe pretioſiora inter eas, tangētes inquinant. Ber. in epiſtolis: Beatus qui poſt illa nō abijt, quę poſſeſſa onerāt, amata inquinār, amiſſa cruciāt. Ecc. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et ſup illud Iaco. 1. Religio mūda, &c. dicit glo. Qui temporalia nō diligit, immaculatum ab hoc ſeculo ſe cuſtodit. ¶Item paupertas, eſt Deo propinqua. Quod figuratum eſt Lucæ 2. in hoc, q pastores de loco vicino venerūt ad Chriſtum. Ecōtrario verò reges à remotis partibus venerunt. Mat. 2. Paupertas etiā ſancta eſt, tanquam locus in quo manſit filius Dei plus quàm triginta annis. Exo. 3. Solue calciamēta de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Paupertas ſpecialiter poteſt dici terra ſanctorum. Eſa. 26. In terra ſanctorum iniqua geſſit, & nō videbit gloriam Dei. Eſaiæ 60. Adorabunt veſtigia pedum tuorum. In eodem: Locum pedum meorum glorificabo. Item expedita eſt. Greg. Liberiùs ad patriā tendimus, quia quaſi in via pondere caremus. Idem: Terrena ſubſtantia æternæ felicitati comparata, pondus eſt, non ſubſidiū. Aug. in libro de verbis domini: Abijce à te diuitiarū onera, abijce vincula volūtaria, abijce anxietates & tædia, quæ te plurimis annis inquietant. Hieronym. in epiſtolis: Si habes, vade & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus. Si nō habes, grādi onere liberat⁹ es. Greg. Qui mihi onus diuitiarum abſtulit, me ad currendum citiùs expediuit. Itē paupertas læta eſt. Seneca: Sæpe pauper fidelius ridet: nulla ei in alto ſolicitudo eſt. Idem: Qui felices vocantur, hilaritas ficta eſt, & grauis triſtitia, eo quidē grauior, quia interdū nō licet palam eſſe miſeros, ſed inter ærūnas cor ipſum excedentes, neceſſe eſt agere felicē. Aug. in lib. Confeſ. loquens de quodā mendico exhilarato vino: Ille, inquit, lætabatur, ego anxius erā. Nimirum ille felicior erat, non tantùm quia hilaritate perfundebatur, cū ego curis anxiarer: verumetiā, quòd ille bene operando acquiſierat vinum, ego autem mentiendo quærebam typum. ¶In Vitis patrum, quidam pauper habebat vnam mattam, de cuius medietate ſe cooperiebat, aliam medietatem ſibi ſub-

mittebat,& erat validum frigus: & pater monaſterij de nocte exiens, audiuit eum dicentem, Gratias ago tibi domine. Quot ſunt modo diuites in cuſtodia, & qui in inferno ſedente, aut pedes habent in ligno conſtrictos? Ego autē velut Imperator ſum, extēdens pedes meos,& quo volo,ambulo.Sene.Felix paupertas læta: nec tamē paupertas eſt,ſi lęta eſt.Greg.Cui cū paupertate bene conuenit, non eſt pauper. Itē paupertas ſecura eſt. Greg. Magna ſecuritas cordis:nihil concupiſcentiæ habere ſecularis. Seneca: Etiam in obſeſſa via pauperi pax eſt.Gregor.Qui nihil habet in mūdo, quod diligat, nihil eſt in mūdo, quod pertimeſcat. Paupertas, iuxta verbum Sapientis, bonum eſt ſine calumnia.Pro ea non mouentur lites, non timet fures vel raptores,nō timet aeris paſſiones, ipſa eſt donū à paucis cognitum.Poeta:O munera non dum intellecta, domi paupertas anguſtiq; lares.Eccl.11. Paupertas & honeſtas à Deo ſunt. Paupertas ſecura eſt, & temporaliter & ſpiritualiter.Prouer. 1.Fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorum.Gl.Facilè laqueos euadit in terris, qui oculos habet in cælis. Iob 18. Abſcondita eſt in terra pedica eius. Cain habuit caput tremulum. Cain interpretatur poſſeſſio: qui poſſeſſiones habēt in mundo iſto, in tremore ſunt. In Pſal. Trepidauerunt, vbi non erat timor.Iob 15. Sonitus terroris ſemper in auribus eius: & cū pax ſit,ille ſemper inſidias ſuſpicatur.Item paupertas quieta eſt. Sen. Quietiſſimè viuerent homines,ſi hæc duo verba tollerentur, meum & tuum.Grego.Quid in hac vita laborioſius, quàm terrenis deſiderijs æſtuare? quid quietius, quàm nihil huius ſeculi appetere? Hinc eſt, quòd Iſrael cuſtodiam ſabbati accepit in munere, Aegyptus percutitur muſcarum multitudine. Item paupertas licet terra macilentia videatur: fertiliſſima eſt verorum bonorum.Gen.41. Creſcere me fecit De⁹ in terra paupertatis meę. In hac terra voluit plantari vnigenitus Dei,lignū ſcilicet vitæ. Item paupertas vitijs materiam ſubtrahit: quia non habet vnde ſuum paupertas paſcat amorē. Iuuenalis:Pręſtabat caſtas humilis fortuna Sabinas.Sene.Inquis, Pecuniam perdidi.O te felicem, ſi cum illa auaritiam perdidiſti: ſed ſi manet illa apud te es tanto felicior,quo tanto malo materia ſubducta eſt. Paupertas vermen diuitum, ſuperbiam occidit. Ipſa etiā duas filias ſanguiſugę infernalis, quæ ſemꝑ clamāt, Affer, affer, ſuffocat, ſcilicet gulam & luxuriam. De quibus habetur Prouer.30. Paupertas medicinalis eſt. Grego. Quos morū infirmitas vulnerat, paupertatis medicina ſanat. Ipſa purgat eos, qui ſunt aurū & argentum: ideo

ideo caminus dicitur. Eſa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Ipſa eſt fortitudo ſanctorum, ſicut diuitiæ ſunt fortitudo diuitũ. Prouerb. 10. Subſtantia diuitis, vrbs fortitudinis eius. Ipſa eſt ut foſſatum profundiſſimũ, quod diabolus multũ nititur implere. Habac. 1. Comportabit aggerem, & capiet eam. Mira fatuitas aliquorũ, qui diabolum iuuant ad implendũ foſſatum caſtri ſui. Habac. 2. Væ qui congregat nõ ſua. Vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum? Pauperes in eccleſia remanent, dũ diuites in regnum diaboli transferũtur. Sicut Nabuchodonoſor pauperes dimiſit in terra promiſſionis, nobilibus tranſlatis in terram ſuam. Iere. 39. Sophoniæ 3. Derelinquã in medio tui populum pauperẽ. Pauperũ eſt hæreditare regnum cælorũ: mobilia verò huius ſeculi, ſunt diuitum, ſicut figuratum eſt Gene. 25. vbi Abraham dedit Iſaac cuncta quæ poſſidebat, filijs autem concubinarum largitus eſt munera. Paupertatem poſuit filius Dei vt fundamentum religionis Chriſtianæ. Matth. 5. Iob 26. Qui extẽdit aquilonem ſuper vacuum. Super vacuum, in quam, paupertatis. Aquilonem vocat eccleſiã de Gentibus conuerſam, quæ congelata erat in peccatis ſuis. Paupertatem poſuit Chriſtus gradũ, quo ad perfectionem aſcenditur. Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Paupertas mater & nutrix & cuſtos religionis eſt. Vnde qui ingrediũtur religionẽ, ad eã voto ſe aſtringunt. Econtrario abundãtia religionẽ deſtruit. Adeò. n. occupat eam, vt meditationes, lectiones, orationes quibus debet ſuſtentari in ea pereant, ita ꝙ ſeruitium eccleſiæ, eſt inordinatus ſtrepitus. Amos 5. Aufer à me tumultum carminũ tuorũ. Vbi ipſa non eſt, vitia ſunt in pace. Non fiunt ibi correptiones, ſed ſupputationes, vt potius videãtur trapezitæ, quàm religioſi. Virgæ ſunt ibi potius ad oſtenſionem, quàm ad vitiorum effugationẽ. In refectorio lapidatur ſobrietas varietate ferculorum. Miniſtri manibus eleuatis varia portantes fercula afferunt vnde ipſa lapidetur: ſicut Iudæi afferebant lapides ad beati Stephani lapidationem. In clauſtris vbi eſt abundantia temporaliũ, inueniuntur multi habitum religionis deferentes, qui tñ non ſunt religioſi. Sicut clerici qui communiter dicuntur Goliardi, quandoq; habitum monachalẽ deferunt, & tamen monachi nõ ſunt. Aliqui proijciuntur ibi à parentibus ſicut catuli, quos matres non ſufficiũt enutrire. Aliqui etiam intrant vt fures: vt ſcilicet ditentur, & poſſint res monaſterij conſanguineis ſuis dare. Aliqui inſtar vulpis, ſe mortuos ſpiritualiter ſimulãt, vt prædam

dã faciant. Vbi eſt abundãtia, behemoth quieſcit, q; in arido pau pertatis requiem nõ inuenit. Lucæ 11. Paupertas oẽs ingrediẽtes in mundũ iſtum excipit: ſed poſtea à multis eijcitur de poſſeſſione ſua ſine culpa ſua: ſed in exitu de mundo iſto, iterũ recuperat eos. Iob 1. Nudus egreſſus ſũ de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Paupertas ſeruiturẽ diuitiarũ, quę adeò generalis eſt, excutit. Eccl. 10. Pecuniæ obediũt omnia. Ipſa cum Petro ſuper aquas ambulat. ſ. ſuper mare huius mundi. Matth. 14. Bern. in ſermonibus: Hæc prærogatio debebatur Petro: nouum iter, & noui modus itineris. Antiquorũ ſanè patrũ diebus, donec in terris videretur & conuerſaretur inter homines Deus maieſtatis, non erat euangelicæ forma perfectionis, ſed ſpiritum dñi ſolo interim ſpiritu ſequebantur. ¶ Paupertas luto diuitiarum ſi affluat, non vult cor apponere. Ipſa ordinem naturæ ſeruat. Sicut enim terra exterior pedibus, ſic ipſa terrena calcat mentis affectibus. Ipſa de fimo ſtabuli, theſaurũ facere dedignatur. Stabulum eſt, hæc pars mundi in qua ſumus, quia habitaculum eſt iumenti noſtri, ſcilicet corporis. ¶ Paupertas terram talpis & ſerpentibus relinquit. Eſaiæ 65. Serpenti puluis panis eius. Ipſa hominem cuſtodit, ne à ſerpente infernali comedatur. Caſſiodorus ſuper illud Pſalm. Omnia à te expectãt. Quẽ Deus pro malis ſuis abijcit, fit diaboli pabulum: quapropter ſi in eſcam inimici dari nolumus, non debemus eſſe terreni: quia ſic in principio maledictus eſt, vt terrã comedat. Gen. 3. ¶ Paupertas amatores ſuos miro modo facit abundare. Habent enim de ea quantum volunt. Eccl. 11. Eſt hõ marcidus, egens recuperatione: plus deficiens virtute, & abundans paupertate. Paupertas etiam terrenis diuitijs facit quodammodo abundare. pauper enim diuitias quas pro Chriſto cõtemnit, quodammodo habet, dum eas Chriſto vendit, & de illis in cælo theſaurum facit. Vnde dñs emit à Petro quod pro eius amore reliquerat. Matth. 19. quod non feciſſet, niſi illius fuiſſent. Non enim emeret prædam. Quando aliquis ex corde dicit, Volo habere theſauros regios vel imperiales, & hoc propter Chriſtum: ſtatim Chriſto eos vendidit, & in cœlo eos theſaurizauit, & hoc ſine dãno eorum, qui eos poſſidebant. Remanent enim eis pleno iure. Et quod mirum eſt, eoſdem theſauros diuerſi poſſunt vendere, & in cęlo theſaurizare. Et nõ ſolum hæc poſſunt facere de his, quæ ſunt, ſed etiam de his, quæ non ſunt, ſed poſſunt eſſe. Bern. in Sermonibus: O mira nouitas eius, qui omnia noua facit: tollẽs iugum, inuenit requiem, relinquens omnia, centuplum habet.

¶ De

¶De illa verò paupertate, quę eſt eorũ, qui habẽt multas diuitias, quarũ non ſe reputant dños, ſed ſolum miniſtros, notandũ, ꝙ ipſa valde glorioſa eſt. Ipſa eſt velut liliũ inter ſpinas. De paupertate huiuſmodi verum eſt illud Prou. 14. Eſt quaſi pauper, cũ in multis diuitijs ſit. Ipſe in diuitijs dupliciter negotiatur, bene miniſtrando & non amãdo. Ipſe diuitias terrenas in arca ſeruat, & tñ in theſauro cæleſti eas reponit: qui enim ad pios vſus diuitias ſeruat, non claudens viſcera ſua indigentibus, in cælo iam eas repoſuit, cùm eas corde iam Deo obtulerit. Pios vſus diuitiarum intelligas, etiam vxorũ & filiorum cõpetẽtes prouiſiones, cùm ad Dei honorẽ & animarũ ſalutem referuntur. Non ſic eſt de illis, qui auarè retinendo diuitias, quos non paſcũt, occidunt, dum eos fame mori permittunt, qui pauperibus partem ſuã auferũt. Et notandum, ꝙ qui amat paupertatem, non debet eius ſequelã fugere: ſcilicet famem & ſitim, nuditatem, defectum tecti, defectum auxiliorum, defectum conſolationum. Bern. in Sermonib. Videmus aliquos pauperes, qui ſi verã haberent paupertatẽ, non adeò puſillanimes inuenirentur, & triſtes, vtpote reges vt reges coli. Sed hi ſunt qui pauperes eſſe volunt, eo tñ pacto vt eis nihil deſit & ſic diligunt paupertatem, vt nullam inopiã patiantur.

De manſuetudine & eius deſcriptione. Quare & manſueti ſint beati: vbi X V I. tanguntur pertinentia ad commendationem manſuetudinis. Et quare manſueti poſſidebunt terram, ac cui dono manſuetudo adaptetur. Pars V I.

POſt paupertatem ſpiritus, dicendum eſt de Manſuetudine, quæ commendatur in verbo illo, Beati mites &c. Et ſequitur bene manſuetudo paupertatem ſpiritus. Qui enim verè humilis eſt, cùm nihil habeat ſui reputatione, non habet vnde turbetur, nec contra ſe quæ fiũt, fieri reputat. Item qui terrena non amat, elongauit à ſe cauſam perturbationum. Sicut terra miſta aquæ eam turbidam reddit, ſic terrena humano cordi per amorem ſociata, cauſæ ſunt perturbationũ. Si verò à corde humano fuerint ſeparata, eſt tranquillitas in mente. ¶De manſuetudine verò hoc modo dicetur. ¶Primò oſtẽdetur quid ſit mãſuetudo. ¶Secũdo, qñ mites ſint beati: vbi tangetur de his, quę ad cõmendationẽ mãſuetudinis pertinẽt. ¶Tertio, quare manſueti poſſidebunt terram. ¶Quarto, qđ donum huic beatitudini adaptetur. ¶Manſuetudinẽ ſic deſcribit Peregrinus ſacerdos: Manſuetudo, inquit, eſt modeſti animi trãquillitas, quæ nulla incurrentium rerum tribulatione agitatur. Manſuetudo videtur eſſe temperantia ſeu modeſtia vis iraſcibilis reſpectu ma-

li vel

li vel inferendi vel deſtruẽdi moderationẽ verò iraſcibilis, in qua multum regnat impetuoſitas, ſequitur mentis trãquillitas. Gl. ſuper Matt. 5. Mores tẽperat mãſuetudo & lenitas. Manſuetudo, eſt dulcedo animi, quam nõ vincit amaritudo. Vnde Gl. ſuper Matt. 5. Mitis eſt, quem mentis aſperitas ſeu amaritudo non afficit: ſed ſimplicitas fidei ad omnem iniuriam patiendam inſtruit patienter. Hæc dulcedo quandam cauſam habere videtur ſanitas virium animæ. Prouer. 16. Dulcedo animę, eſt ſanitas oſſiũ. Manſuetudo bonitas eſt, malitiã vincens, in bono malum vincens, mala in bonum conuertens. glo. ſuper Matt. 5. Manſuetus nõ irritat vel irritatur: non nocet, vel nocere cogitat. Et alia glo. Mitis eſt, quem non rancor vel ira afficit: ſed omnia æquanimiter ſuſtinet. Manſueti ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Marc. vlti. Manſuetudo mollities eſt ſeu ſuauitas malo cedẽs, ſubeſſe ſciẽs, ſuperiori nõ reſiſtens, tractabilis ſiue bonis cõſentiens. Primum tangit Gloſ. ſuper illud Matth. 5. Beati mites, qui cedunt improbis, & vincunt in bono malum. Secundum tangit alia gloſſ. ibidem: Qui piè quærit, honorat ſancta, non reprehendit, non reſiſtit, quod eſt mitem fieri. Tertiũ tangit gloſſa ſuper illud Galat. 5. Fructus ſpiritus, eſt charitas &c. Manſuetudo quòd non intractabilis, ſed potius tractabilis eſt: quia manſuetudo vel in toto vel in parte videtur eſſe idem cum clemẽtia, de qua dictum eſt in tractatu de Temperantia, vbi inuenies aliqua vtilia ad materiam iſtam. Aliquando etiam benignitas pro manſuetudine accipitur. Tamen ſuper illud 1. ad Corint. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt. vult gloſ. quòd benignitas conſiſtat in largitione ſuorum, dicens: Benigna eſt, id eſt, larga egenis. Et ſuper illud Epheſ. 4. Eſtote inuicẽ benigni, dicit gloſſ. id eſt, de facultatibus largi. Et ſuper illud Galat. 5. Benignitas, dicit gloſſ. largitas rerum. Animus manſuetus nobilitatem veram habere videtur, & nobilitatem, quam aliena ruſticitas non corrumpit. Nobiles huius mundi parũ ſunt nobiles ſeu curiales, vt primò ruſticitatem huiuſmodi non faciant: ſed ſi eis facta fuerit, parati ſunt eam reddere: ſed Dominus vult filios ſuos adeò nobiles eſſe, vt nulla ruſticitas eis facta eos poſſit ruſticos efficere, vt ſcilicet nulla ruſticitas de eis exeat. ¶ Circa ſecundum, notandum eſt, ꝙ prima cauſa & maxima quare mites ſint beati, eſt illa quam Dominus tãgit, Quoniam ipſi poſſidebunt terram. Secũda eſt, quia ſunt immunes à miſeria, quæ iracundiam vel rabiem comitatur: de qua miſeria require in tractatu de Ira. Tertio, ad beati-

tu-

tudinem mitium facit excellentia huius virtutis, ſ. manſuetudinis: quæ excellentia apparebit, ſi ponentur ea, quæ ad eius commendationem pertinent.

¶*De cõmendatione Manſuetudinis.*

ET poſſumus 16. ponere ad eius commendationem pertinẽtia. ¶Primũ eſt, ꝙ natura hominem ad manſuetudiuẽ incitat. Figura.n. hominis exterior indicat, ꝙ homo manſuetus eſſe debeat. Et Sapiens dicit, hominẽ, eſſe animal mãſuetum natura. In oĩ ſpecie animalis, figura corporis atteſtatur naturæ interiori: ſicut vngues acuti, magni, & fortes, & curuati, & dentes magni, & ſciſſio oris magna, atteſtantur rabiei, vt apparet in leonibus. Contraria verò his atteſtantur manſuetudini, vt in homine. Homines crudeles quaſi non ſunt homines, in animalia enim ſylueſtria tranſierunt. ¶Secundum eſt, manſuetudo Dei, quam ſcriptura ſacra tantum nobis prædicat. Daniel. 3. Fac nobiſcum iuxta manſuetudinem tuã. Sopho.2. Quærite Dominum omnes manſueti terræ: quærite iuſtum, quærite manſuetum. Ioel.2. Conuertimini ad dominum Deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt. In Pſalm. Suauis eſt Dominus in omnibus vijs ſuis. ¶Tertiũ eſt, quòd hæc virtus ſpeciale ornamẽtum fuit mediatoris. In Pſal. Propter veritatem & manſuetudinem &c. Mat.21. Ecce rex tuus tibi venit maſuetus. Iere.11. Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimã, Mat.11. Diſcite à me, quia mitis ſum. ¶Quartũ eſt, quod hæc virtus enumeratur inter fructus ſpiritus. Galat. 5. ¶Quintum eſt, quòd hæc virtus ornamentum eſt multum decẽs ſeruũ Dei. Ephe.4. Obſecro vos vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis cum omni humilitate & manſuetudine. 1. ad Tim.6. Tu autem homo Dei ſectare patientiam & manſuetudinem. Item 2. ad Timot.2. Admone illos, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem oſtendentes mãſuetudinem. ¶Sextum eſt, quòd Chriſtus magiſterium huius virtutis ſibi ſpecialiter aſſcribit. Vnde gloſſ. ſuper illud Matthæ. 5. Huius virtutis quaſi magnæ magiſtrum ſe facit Dominus: quod non faceret, niſi via ſummæ perfectionis, iſta virtus eſſet. ¶Septimum eſt, quòd hæc virtus diuina acquirit. Eccleſiaſti. 10. Sedes ducum ſuperborum, deſtruxit, & ſedere facit mites pro eis. ¶Octauum, quòd eadem conſeruat. Prouerbio.20. Roboratur clementia thronus regis. ¶Nonum, quòd vitam corporis conſeruat. Prou.11. Clementia præparabit vitam, & ſectatio malorum, mórtem. Eiuſdem 12. Qui ſuauis eſt, viuit in moderationibus. ¶Decimum eſt, quòd ſeruat animam. Eccle.10. Fili, in manſue-

ſuetudine ſerua aīam tuam. Mãſuetudo eſt ſicut antemurale in caſtro aīæ, lapides durorum ver borum leniter excipiens, & ideo ictus fruſtrans & hominem à læſione cuſtodiēs. Sicut vaſa vitrea in fęno, vel alia re molli inuoluūtur, & ſic à cõfractione ſeruãtur: ſic manſuetudo aīam ſeruat, ne ira eã cõfringat. ¶ Vndecimũ, ꝙ animum delectat. In Pſal. Manſueti hæreditabunt terrã, & delectabuntur in multitudine pacis. Manſuetudo eſt velut culcitra molliſſima in lectulo floride cõſcientiæ, in qua animus cũ Deo quieſcit. Cãtic. 1. Lectulus noſter floridus. ¶ Duodecimum quòd proximum corrigit. In Pſalm. Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimum, ꝙ proximi gratiam acquirit. Eccl. 3. Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriã hominũ diligeris. Ezech. 3. Vt adamantem & ſilicem dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrũ attrahit, ſic manſuetudo corda hominũ. ¶ Decimumquartũ, qđ irã proximi frangit. Prou. 15. Reſponſio mollis frãgit irã. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo valde placentē reddit. Eccle. 1. Et quod beneplacitum eſt ei, fides & manſuetudo. Hæ duæ gratiæ multũ placēt Deo in homine: quia fides facit, vt homo poſſideatur à Deo quantum ad intellectũ: Manſuetudo facit, vt homo poſſideatur à Deo quãtũ ad affectũ. Manſuetudo facit hominē à Deo exaudiri. In Pſal. Memento dñe Dauid, & oīs mãſuetudinis eius. Iudith 9. Humiliũ & manſuetorũ ſemper tibi placuit deprecatio. Et Dñs beato Dionyſio in carcere poſito. Benignitas & dilectio, qua ſemper habuiſti, facient vt quicquid petieris, aliquibus impetres. Itē manſuetudo dignũ facit Dei allocutione. In Pſal. Docebit mites vias ſuas. Eccle. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei. Iac. 1. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum. Exod. 33. loquebatur Dominus cũ Moyſe qui fuit mitiſſimus hominũ, facie ad faciem, ſicut homo ſolet loqui ad amicum ſuum. Manſuetudo etiã dignũ facit Dei defenſione. Nume. 12. Locuta eſt Maria & Aarõ contra Moyſen &c. quod quũ audiſſet Dominus, iratus eſt valde. Erat enim Moyſes mitiſſimus: & ſubditur: Maria apparuit candēs lepra. ¶ Decimumſeptimum eſt, quòd in iudicio ſaluat. In Pſal. Cũ exurgeret in iudicio Deus, vt ſaluos faceret omnes mãſuetos terrę. Itē: Diriget manſuetos in iudicio, & exaltabit manſuetos in ſalutem. Eſa. 11. Arguet in æquitate pro manſuetis terræ. ¶ Circa tertiũ, notandum, ꝙ mãſueti poſſidebunt terram viuentium. Vnde gl. Virtus manſuetudinis poſſidebit terrã viuentium, & delectabitur in multitudine pacis. Manſueti in-

præ-

præſenti pacifici poſſidentur à Deó: ideo lege viciſſitudinis in futuro poſſidebunt Deũ, qui eſt beata habitatio viuentium. Aug. Nullius erit Deus poſſeſſio, niſi eius, quem ipſe priùs poſſederit. Præterea, mãſueti poſſident nũc corda ſua: hoĩes immãſueti non dominãtur cordibus ſuis, ſed potiùs ira dñatur in eis. gloſſ. ſuper Matth. 5. Mites ſunt, qui malis moribus dominantur: perfecta virtus, morũ poſſeſſio. Prou. 16. Melior eſt qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium. Item manſueti bona ſpiritualia ſi qua habent, poſſident: homines iracũdi ea non poſſident, etſi ad horam ea habebant. Ignis. n. iræ in momẽto eos depauperat. Itẽ bona terræ magnificè poſſident, vt nõ turbẽtur ſi ea amiſerint. Qui ex amiſſione bonorũ terrenorũ turbãtur, nõ poſſident ea, ſed potiùs ab eis poſſidentur. Serui enim eorum ſunt, nõ dñi. Vt igitur gratiæ tanquam merito gloria ſuccedens vt præmium reſpondeat, manſueti qui in præſenti ſe & ſua poſſident, tã ſpiritualia q̃ terrena, meritò in futuro terram viuentiũ poſſidebunt. Bern. videtur intelligere hoc verbũ, Beati mites &c. de terra, quã calcamus. Ait. n. Si humilibus datur cęlũ, mitibus terra: quid relinquitur immitibus & crudelibus, niſi infernalis miſeria? Idem in Sermo. verbum prædictũ exponit de terra corporis, his verbis: Hãc terram corpus noſtrũ intelligo: qđ ſi poſſidere vult aĩa, ſi regnare deſiderat ſupra membra ſua, neceſſe eſt vt ipſa ſit mitis & ſuperiori ſuo ſubiecta: q̃m tale inueniet inferius ſuũ, qualẽ ſe exhibuerit ſuperiori. Armatur. n. creatura ad vlciſcendam ſui iniuriã creatoris: & ideo nouerit aĩa, quæ rebelle inuenit ſibi corpus ſuũ, ſe quoq; minùs, q̃ oporteat, ſuperioribus poteſtatibus eſſe ſubiectam: manſueſcat ipſa, & humilietur ſub potenti manu Altiſſimi, ſubiecta ſit Deo, & his pariter, quibus vice eius debet obedire prælatis, & continuò corpus ſuum inueniet obediens & ſubiectum. Veritas enim eſt, quæ loquitur, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. ¶Et notandum, ꝙ vera manſuetudo apparet, quando homini aliquid dicitur, vel fit contra eius voluntatẽ. Bern. Sunt alij mites, ſed quandiu nihil dicitur aut agitur, niſi pro eorum arbitrio. Patebit autẽ quàm longè ſint à vera manſuetudine, ſi vel leuis oriatur occaſio. Hæc manſuetudo quomodo hæreditabit, quæ ante hæreditatẽ deficit? ¶Circa quartũ, notandum, ꝙ donũ pietatis adaptatur manſuetudini. Si enim pietas accipiatur pro miſericordia, manifeſtũ eſt, ꝙ qui habet pietatem, malo ꝓximi cõpatitur, nec vult nocere proximo. Vnde qui pius eſt, eſt manſuetus. Si verò pietas pro cultu Dei ſumatur, cultus

Dei eſt, iugũ Dei ſuaue & onus leue. De quo legitur Matth. 11. Qui manſuetus gratis ſe inclinat & ſuperponit, ſicut manſuetus aliud abijcit. Vnde qui manſuetus eſt, pius eſt.

De luctu & eius deſcriptione, de ſpeciebus luctus, & quare lugentes ſint beati: vbi tangitur de his quę ad cõmendationẽ lacrymarũ pertinent, de impedimẽtis etiam lacrymarum, & cui dono luctus adaptetur. Pars VII.

POſt paupertatẽ ſpũs & manſuetudinẽ, dicendum eſt de luctu. Cũ enim terreneitas vix ad plenũ à corde amoueatur, tranqlitas aũt manſuetudinis ſæpè corrũpatur, neceſſarius eſt luctus, vt aqua lacrymarum, terreneitas perfectè expellatur. Iob 14. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra cõſumitur. Et vt incendia iræ aqua lacrymarum perfectè extinguãtur. ¶De luctu verò hoc modo dicetur. Primò oſtendetur, quid ſit luctus, prout beatitudo dicitur. Secũdò, diſtinguentur diuerſæ ſpecies luctus, vt manifeſtũ fiat, cui luctui conſolatio debeatur. Tertiò, oſtendetur, quomodo lugentes ſint beati: vbi tangetur de his, quæ pertinent ad commendationẽ luctus ſeu lacrymarum. Quartò, dicetur de impedimentis lacrymarum. Quintò, ꝙ donum aptetur huic beatitudini. ¶Circa primũ, notãdũ, ꝙ luctus, prout ſumitur pro beatitudine, eſt gratia vehementer dolendi de malo, quod accidit, vel de bono, quod deficit. Luctus verò ſic ſumptus non eſt in ijs, qui adhuc ſunt in peccatis ſuis. Greg. in Moral. Niſi à reatu culpæ, quo nos ligauimus, miſericorditer dimittamur, ꝑfectè flere nõ poſſumus, quod in nobiſipſis cõtra noſmetipſos dolemus. Malum verò in deſcriptione poſita intelligas, non id, quod mundus vocat malum, ſ. pœnam temporalem, quæ medicinalis eſt: ſed quod verè malum eſt, ſ. malum culpæ, & pœnam futuram, quæ eius eſt ſequela. Bonum etiam nõ intelligas bonũ periculoſum, vt eſt pecunia: ſed verum bonũ, ſcilicet bonum gratiæ vel gloriæ. Dolor huiuſmodi, ſignum eſt ſalutis. Grego. in Moral. Argumentum ſalutis, eſt vis doloris.

¶*De ſpeciebus luctus.*

CIRCA ſm, notandum, ꝙ ſuper Matth. 5. diſtinguit gloſſ. duas ſpecies luctus. Prior eſt, luctus pro peccatis, vel ſuis vel alienis. Secundus eſt, ex deſiderio cæleſtis patriæ. Prior, eſt irriguum inferius, ſecundus, irriguum ſuperius. De quibus legitur Ioſ. 15. & Iudic. 1. Ille lauat præſentes ſordes: hic verò accendit acriùs æternorum amatores: vt dicit glo. ſuper Matth. 5. aliqui etiam diſtinguũt quatuor ſpecies luctus. Primus luctus, eſt luctus pro proprijs peccatis. De quo in Pſalm. Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei &c. Secũdus, eſt luctus ꝓ alienis

lienis peccatis. Ier.9. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lacrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Tertius eſt, pro incolatu præſentis miſeriæ Dauid: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Quartus, pro dilatione patriæ. In Pſalm. Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus &c. Hæ quatuor ſpecies luctus, ſunt velut quatuor hydriæ, quas iuſſit Elias impleri aqua, & effundi ſuper holocauſta: quam effuſionẽ ignis cæleſtis ſubſecutus eſt. 3. Reg. 18. ¶ Poſſunt etiam diſtingui ſex ſpecies luctus, quarũ prima eſt, ex conſideratione diuinæ offenſæ vel cõtumeliæ. Secunda eſt, ex conſideratione gehennæ. Gregor. ſuper Iob: Super omnia, præuiſio inferni, compũctionem prouocat. Tertia eſt, ex conſideratione alienæ miſeriæ. Ad Ro. 12. Flere cũ flentibus, gaudere cũ gaudentib⁹ &c. Quarta eſt, ex præſenti affectione. Thr. 1. Plorãs plorauit in nocte. Quinta, ꝓ ſpirituali abſentia ſponſi. Matt. 9. Non poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu eſt ſpõſus cũ eis &c. Sexta, pro dilatione patriæ. Hæ ſex ſpecies ſunt velut ſex hydriæ, quas dñs iubet aqua impleri. Io. 2. ¶ Poteſt tñ poni diuiſio luctus generalior, vt diſtinguamus luctũ, in luctũ malũ, & in luctũ bonũ, & luctũ indifferẽtẽ. Luctus malus eſt, vt luctus cupiditatis. De quo dictum eſt: Ploratur lacrymis amiſſa pecunia veris. Vel luctus deceptionis. De quo poeta, Vt flerẽt, oculos erudiere ſuos. Vel luctus inordinatæ compaſſionis. De quo Aug. in primo libr. Confeſſionũ: Cogebar, inquit, plorare Didonem mortuã, quæ ſe occidit ob amorem, quũ interea meipſum in ijs à te morientem (Deus vita mea) ſiccis ferrem oculis miſerrimus. Quid enim miſerius miſero non miſerante ſeipſum? Vel luctus æternæ damnationis. Matthę. 8. Ibi erit fletus, & ſtridor dẽtiũ. Idem eiuſdẽ 13. & 22. & 24. & 25. Et luc. 13. Prou. 14. Extrema gaudij, luctus occupat. ¶ Et notandum, ꝙ idem faciunt prudentes & imprudentes. Sed imprudentes illud non faciunt tempore opportuno. Eccleſi. 20. Imprudens non ſeruabit tempora. Sene. De negligentibus facereq̃ faciendum eſt, tunc lacrymæ nihil profuturæ cadunt. Plorabunt fatui, ſicut hic ſapientes plorant, ſed tunc plorabunt, qñ lacrymæ erunt eis inutiles. Si non plorarẽt damnati, niſi lacrymam vnam corporalem ſingulis diebus, quibus erunt in inferno, plus plorarẽt, quàm ſint aquę in mari. Omnes enim guttę marjs finitę ſunt, & poſſet Deus dicere: tot ſunt, & non plures: damnati verò ſine fine erunt in inferno. ¶ Luctus bonus triplex eſt, ſcilicet luctus compunctionis, compaſſionis & deuotionis. De primo

in Pſal. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum &c. De luctu cōpaſſionis, Iob 30.Flebā quondā ſuper eo,qui afflictus erat.Eccle.22.Super mortuū plora, defecit.n.lux eius. Et ſuper fatuū plora defecit.n.ſenſu. Ierem.13.Plorans plorabit anima mea, & oculus meus educet lacrymam:quia captus eſt grex dñi.Eiuſdem 14. Deducant oculi mei lacrymā per noctem & diem &c.Thre.2.Defecerunt prę lacrymis oculi mei, ſuper contritione populi mei.Ezechi.32 Omnia luminaria cæli mœrere faciam ſuper te. Luctus deuotionis eſt,vt cum anima viri perfecti, Dei dulcedine experta, deflet abſentiam ſponſi, quo ad ſenſum dulcedinis. Bernardus ad fratres de monte Dei loquens de illo, qui repellitur à lumine Dei,ad quod admiſſus eſt, Si amat, inquit, flere,dulcia habet,& nō ſine multo gemitu cogitur redire ad conſcientiam ſuā. Itē luctus deuotionis eſt, qui eſt ex deſiderio diuinæ viſionis. In Pſal. Sitiuit anima mea ad Deū fontem viuū &c. Fuerūt mihi lacrymæ meæ &c. Luctus etiā deuotionis,eſt luctus, quem habet anima viri perfecti ex magnitudine gaudij ſpiritualis. De luctu deuotionis intelligi poteſt illud Aug.in lib.de Ciuita.Dei:Quanto,inquit,eſt quiſque ſanctior & deſiderijs ſanctis plenior: tanto eius in orando fletus vberior. Idem in lib.Soliloquiorum, Modum,inquit,vis habere lacrymas meas, quum miſeriæ meæ modum non videam.Impatiens eſt amor: nec lacrymis modus ſit, niſi amori detur, quod amatur. ¶Luctus indifferēs eſt: vt luctus afflictionis temporalis,vel etiam gaudij.Tob.11.Fleuerunt ambo cum gaudio.Geneſ.43.Erumpebant lacrymæ,& introiens cubiculum,fleuit.Secundum glo.Luctus pro peccatis, vel pro deſiderio cæleſti, conſolationem meretur: alius verò luctus,non.Secundū Bern.Luctus eorum, qui perſeuerantiam nō habent, non meretur conſolationē.Alios, inquit, lugentes video:ſed ſi de corde procederent lacrymæ: non tā facilè illico ſoluerentur in riſum. Nunc autē quum abundantiùs otioſa & ſcurrilia verba profluāt q̃ prius lacrymæ, lacrymas huiuſmodi de his eſſe nō arbitror, quibus conſolatio diuina promittitur: quādoquidem poſt illas tā facilè cōſolatio vilis admittitur.

¶ *Quare lugentes ſint beati.*

CIRCA tertium, notādum ꝙ prima & maxima cauſa,quare lugentes ſint beati, eſt, quam dominus tangit, dicens: Quia conſolabuntur. Simile Lucæ 6. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis.¶Lugentes,in futuro conſolabūtur Dei viſione,& etiā multis alijs modis.Eſa.vlt.In Ieruſalem conſolabimini: videbitis, & gaudebit cor veſtrū. Et Luc.15. Dictū eſt diuiti de Lazaro, Nūc hic

hic conſolatur, tu verò cruciaris. Ioan. 15. Triſtitia veſtra vertetur in gaudium, quod ſignificauit aquæ mutatio in vinum. Ioan. 2. Ierem. 31. Conuertam luctum eorum in gaudium. In præſenti etiam lugentes cõſolantur. Exo. capi. 15. Aquæ Marath verſæ sũt in dulcedinem. Tobiæ 8. Poſt lacrymationẽ & fletum, exultationem infundis. Aug. in lib. Cõfeſ. Quantum, inquit, fleui in hymnis & canticis tuis, ſuaue ſonantis eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter, & currebant lacrymę, & bene mihi erat cum eis. De tali, qui habet abundantiam dulcium lacrymarum, verũ eſt illud quod ſolet dici communiter: Iſte eſt ſicut piſcis, qui natat in aqua. De ſuauitate iſta non guſtat cor ignobile. Prouer. 14. Cor, quod nouit amaritudinẽ animæ ſuæ. in gaudio eius non miſcebitur extraneus. Gregor. in Moralib. Luctu ſuo anima paſcitur, quũ ad ſuperna gaudia flendo ſubleuatur. Et intus quidem doloris ſui gemitum tolerat: ſed eo refectionis pabulum ꝑcipit, quo vis amoris ꝑ lacrymas emanat. Idem in eodem: Fit plerunque, vt in ipſis pijs fletibus gaudij claritas erumpat, vt mens, quę cæca iacuerat, ad inſpectionem fulgoris intimi, ſuſpirijs vegetata conualeſcat. Aliud ad beatitudinem faciens in lugentibus luctu ſalubri, poteſt eſſe, quòd tales, immunes ſunt à triſtitia huius ſeculi, quæ mortem operatur. 2. ad Corinth. 7. Bernard. In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua. Mortis horrorem, iudicij tremẽdum valde diſcrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miſeriã, recogita annos tuos in amaritudine animę tuæ, & cogita humanæ vitæ pericula: cogita fragilitatem propriã, & in huiuſmodi cogitatione ſi perſeueraueris, dico tibi, parum ſenties quicquid foris videtur eſſe moleſtum, dũ te toto corde circa interiorem moleſtiam occupaueris. Sed nec patietur dominus ſine cõſolatione te eſſe: quoniam eſt pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Et complebitur omnino, quod pollicetur Veritas, Beati, qui lugent &c. ¶Tertiò, ad beatitudinem lugẽtium facit, quòd lacrymæ eos mundant. Sunt & cæteri effectus lacrymarum, de quibus in earum commendatione dicetur.

¶*De commendatione lacrymarum.*

ET notandum, quòd ad commendationem lacrymarũ, Primò, valere poſſunt exhortationes, quas ſcriptura ſacra facit ad flendum. Ier. 6. Luctum vnigeniti fac tibi. Eiuſdem 9. Docete filias veſtras lamentum. Luc. 23. Super voſipſas flete, & ſuper filios veſtros. Iac. 4. Miſeri eſtote, & lugete. Eiuſdem 5. Plorate

vlulātes in miſerijs veſtris. ¶Secundò, exempla, inter quę præcipuū eſt exemplū Chriſti. Ber. Chriſtus cōpatitur & plorat: homo patitur,& ridebit? De luctu Chriſti habes ad Heb. 5.Cū clamore & lacrymis exauditus eſt pro ſua reuerētia.Et Luc.19. Vidēs ciuitatē, fleuit ſuper illam. & Ioan.11.Et lacrymatus eſt Ieſus. Primo fletu cōmendauit nobis fletum cōpunctionis.Creditur.n. fletū illū emiſiſſe in cruce. Crux verò ſtatum pœnitētiæ deſignat. In ſecundo,fletum compaſſionis In tertio,fletū deuotionis, qñ fleuit, Lazarū reuocaturus ad præſentem miſeriam.Ber. in Sermonib.Chriſtū ſuper Lazarū & ſuper ciuitatem fleuiſſe, & in orationibus pernoctaſſe lego: riſiſſe verò aut iocaſſe,nunquā.Cōmēdātur etiā lacrymæ exemplo Petri Matt.26.Egreſſus foras fleuit amarè.Hie.in epiſtolis:Petrū ter negantē, in locū ſuū amaræ reſtituere lacrymæ.Item exēplum Magdalenæ Lucę. 7. Lacrymis cœpit rigare pedes eius.¶Tertiò, ad commendationem lacrymarum poteſt locus valere, in quo ſumus.Aug.In valle miſeriæ ſumus,in qua eo magis flendū eſt, quo minùs flemus.In Pſal. Aſcēſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum.Eccl. 22. Muſica in luctu, importuna narratio. ¶Quartò,tempus,in quo ſumus.Eccl.3.Tēpus flendi, & tempus ridendi. Tempus flendi, eſt in præſenti,vbi eſt multa materia fletus,& lacrymæ ſunt in ſuo valore. Materia fletus, ſunt Dei iniuriæ & contumeliæ, ſtrages animarū, incolatus præſentis miſeriæ,dilatio patriæ. De multiplici materia fletus,require in tract. de luxuria.ca.de Choreis. In futuro erit tēpus ridēdi. Qui erunt in paradiſo, nō habebūt materiā fletus.In his verò, qui erūt in inferno,lacrymæ nullius erūt valoris.Tūc abſterget Deus omnē lacrymā ab oculis ſanctorū. Apoc. 7.Eſa.25.Auferet dñs Deus omnē lacrymā ab omni facie. Bern. Felices lacrymę,quas pia manus conditoris abſterget.Tūc ridebūt electi pleno ore.Iob 8. Deus non proijciet ſimplicem, nec porriget manū malignis, donec impleatur riſu os tuū, & labia tua iubilo. Hic ridetur ore ſemipleno: quia hic impletur illud Prouer. 14.Riſus dolore miſcebitur.

¶*De virtute lacrymarum.*

De virtute lacrymarum, notandum eſt, quòd lacrymæ primò animam mundant. Aqua etiam lacrymarū, eſt velut mare æneum, in quo ingreſſuri tabernaculū vel templū,manus & pedes lauabāt.Exo.vlt.Et 3. Regū 7.Aqua etiā lacrymarū eſt lauatorium in clauſtro ſpirituali. Quaſi aqua de puteo eſt,ſi lacrymæ veniant de profundo peccatorum. Et ſi ſint pro proprijs peccatis, tunc eſt puteus in ipſo clauſtro. Si verò ſunt pro pecca-

tis alienis, & nō pro proprijs: tūc habet clauſtrū illud aquā quaſi de alieno puteo, & videtur habere malū prouiſorē. Si verò lacrymæ ſunt pro incolatu huius miſeriæ, vel pro dilatione patriæ, tūc eſt aqua quaſi de fonte viuo. Ioā.4. Aqua, quam ego dabo ei, fiet fons aquæ ſalientis in vitam æternā. Aqua lacrymarū, balneū eſt, in quo abluuntur animæ, vt ſponſæ regis cæleſtis fiant. Iere. 4. Laua à malitia (Ieruſalem) cor tuum, vt ſalua fias. Itē lacrymæ delent literas mortis, quas, q pec cat, diabolo ſcribit manu propria in lib. conſcientiæ. Dani. 7. Sedit iudicium, & libri aperti ſunt. Libri, inquam. ſ. conſcientiarum. Literæ iſtæ effuſione proprij ſanguinis delendæ eſſent, ſi aliter deleri non poſſent. Sic Chriſtus deleuit chirographum nobis contrarium. Coloſſ.2. Delens, quod aduerſus nos erat, chirographū decreti, quod erat contrariū nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Item diabolum ſubmergunt. Aqua lacrymarū, eſt quaſi mare rubrum, vbi Pharao infernalis cum exercitu vitiorum ſubmergitur. Exod. 14. In Pſal. Contribulaſti capita draconum in aquis. ¶ Itē lacrymæ terram cordis irrigant, & fœcundant. Aqua lacrymarum eſt, vt fons paradiſi. Geneſi. 2. Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ. Eccleſiaſtic. 14. Rigabo hortum plantationis. In Pſalm. Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent. Item lacrymæ holocauſtum impinguant. Gregorius ſuper Ezechiel. Holocauſtum aridum, eſt bonum opus, quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocauſtum pingue, eſt bonum opus, quod quū agitur, etiam lacrymis impinguatur. Item lacrymæ ardorem concupiſcentiarum ſedant. Gregorius in Moralib. Flammam ſuggeſtionum diaboli citius extinguit vnda lacrymarum. Si aliquis videat domum conſcientiæ ſuæ, igne concupiſcentiæ ſuccendi, recurrere debet ad aquam lacrymarum. Item mentem humiliant. Prouerbiorum 12. Mœror in corde iuſti humiliabit eum. Item mentem mitigant. Bernard. in Sermo. Equum indomitum flagella domant: animam immitem contritio ſpiritus, & aſſiduitas lacrymarum. Et vt breuiter dicatur, omnē infirmitatem ſpiritualē ſanat. Iob 5. Mœrentes erigit ſoſpitate. Item à Deo, quod homo vult, impetrant. 1. Reg. 1. Quū eſſet Anna amaro animo, orauit Deū, flens largiter, quæ à domino exaudita eſt. Eſa. 38. dictū eſt Ezechiæ: Vidi lacrymam tuam, & ecce ſanauit te. Tob. 3. Orauit Tobias cum lacrymis, & Sara ſimiliter, & exauditæ ſunt preces amborum. Iudith 8. Indulgentiam eius cum lacrymis poſtulemus.

In Pſalm. Auribus percipe lacrymas meas. Augu. Quæ violentæ ſunt in precibus. Itē: Poſuiſti lacrymas meas in cōſpectu tuo. Iere. 31. In fletu venient, & in miſericordia reducā eos. Chriſtus cū lacrymis preces offerens, exauditus eſt. ad Heb. 5. ¶ Itē lacrymæ oculū cordis clarificant. Vnde aqua lacrymarū, eſt natatoria Siloe. Io. 9. Abij in natatoriū Siloe, & laui, & vidi. Greg. Mens lacrymis baptizata, in cōtemplatione videt limpidiùs. Idē: Sæpè quod torpentes latuit, flentibus ſubtilius innoteſcit. Aqua lacrymarū, eſt collyriū viſum iuuās. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Itē lacrymæ mētē eleuant. Geneſ. 7. Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerūt arcam in ſublime. Greg. in Moral. Quum ꝑ fletū mens ad ſumma rapitur, compunctionis ſuæ pœnam gaudens miratur, & libet affligi, quia afflictione ſua ſe conſpicit ad alta ſubleuari. Itē lacrymæ vitā perditam reparant. Grego. Tempus redimimus, quando antè actam vitam, quam laſciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Item regnum cælorum quaſi quadā vi obtinent. Gregor. in Homil. Regnum cælorum rapi vult noſtris fletibus, qđ noſtris meritis non debetur. Lacrymæ, vt virtus earum breuibus verbis exprimatur, operantur in cælo, in terra, & in inferno. In cælo, vnde Eccleſi. 35. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? A maxilla enim aſcendunt ad cælum. In terra operantur, quum multiplices habeant effectus in hominibus, vt prius oſtēſum eſt. In inferno, quum ignē infernalem extinguant, quātum ad eum, qui eas effundit. Item lacrymæ poſſunt in Deum, in angelos, in dæmones & homines. In Deum, dum eū quaſi cogunt ad miſerandum. Vnde ſuper illud Tob. 3. Tunc Tobias ingemuit, & cæpit orare cum lacrymis. dicit gloſſ. Oratio Deum lenit, lacryma cogit. Lacrymæ Deum faciunt quaſi obliuiſci iniquitatum noſtrarum. Lacrymæ etiam angelos lætificant. Lucæ 5. Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Secundum Bernard. Deliciæ angelorum, ſunt lacrymæ pœnitentium. In dæmones poſſunt lacrymæ, cùm ab eis ſubmergantur, vt prius dictum eſt.

¶ *De impedimentis lacrymarum.*

CIRCA quartum, notandū eſt, quòd ſex videntur eſſe impedimenta lacrymarum. ¶ Primum eſt, ſuperbia, quæ eſt vt terra arens. Ioſue 15. & Iudith 1. Terram arentē dediſti mihi. In Pſal. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Humilitas, eſt quaſi aquæductus, per quem lacrymæ veniunt, quē diabolus vult incidi-

di.Iudith 7. Incidi præcepit Holofernes aquæductum. Ipſa eſt vallis, ad quam deſcendũt aquæ lacrymarum. Secundũ eſt, amor terrenorum. Vnde Cain interfecit Abel. Gene. 4. Cain interpretatur poſſeſſio: Abel, luctus. Gene. 26. Oẽs puteos, quos foderant ſerui Abraham, obſtruxerunt Palæſtini implentes humo. ¶ Tertiũ eſt, durities ſiue impietas. Gene. 29. Os putei grandi lapide claudebatur. Homines, qui non habent pietatem ad proximũ, non inueniunt Deũ ſibi miſericordẽ: ideo corda eorum ſunt vt petra duriſſima. Iob 12. Si continueris aquas, omnia ſiccabuntur. Ideo neceſſe eſſet, vt virga Dei percuterentur, vt aqua lacrymarũ inde exiret. Deut. 8. Eduxit riuos viuos de petra duriſſima. Item in Pſal. Percuſſit petrã, & fluxerunt aquæ, &c. ¶ Quartum eſt, nimia occupatio. Gene. 36. Ana inuenit aquas calidas in ſolitudine. Eſa. 22. Recedite à me, amarè flebo. ¶ Quintũ eſt, ignorantia. Quod impedimentum tangit dñs Luc. 19. dicens: Si cognouiſſes, & tu. ſupple, fleres. ¶ Sextum eſt, peccati magnitudo. Ber. in lib. de Conſideratione: Si doles, cõdoleo: ſi non, doleo tamen, & maximè ſciens à ſalute longius abſiſtere membrum, quod obſtupuit, & ægrum ſeſe nõ ſentientem periculoſius laborare. Greg. in homi. loquens de Phariſæo & Magdalena & Chriſto: Inter duos ęgros medicus aderat, ſed vnus æger in febre integrum ſenſum tenebat, alter verò in febre carnis & ſenſum perdiderat mentis. In ægritudine ſenſum perdiderat, qui hoc ipſum, quod à ſalute longe eſſet, ignorabat.

¶ *Coadaptatio luctus in donum ſcientiæ.*

CIRCA quintum, notandũ ꝙ lucti adaptatur donum ſcientiæ. Vnde interl. Hi ſcientiæ ſpiritu illuſtrantur, vt ſciant quibus malis inuoluantur. Hanc adaptationem inſinuat Salomõ Eccl. 1. Qui addit (inquit) ſcientiã, addit & dolorem, & non poteſt homo ſcire, quibus bonis vel malis ſit in præſenti vita, & nõ eſſe in luctu. Mala enim per ſe luctũ inducunt, bona verò tẽporalia, cauſam luctus: id eſt, peccatũ. Aug. Si benè eſt, tumes: ſi malè, doles. Hanc adaptationem inſinuat nobis ipſa natura. Ad idẽ enim membrorum pertinent viſus & luctus. Idẽ inſinuatur nobis Lucæ 19. Videns Ieſus ciuitatem, fleuit ſuper eam.

De Eſurie Iuſtitiæ. Pars VIII.

RECte poſt prædicta, de Eſurie Iuſtitiæ dicendum eſt, quia prædicta valent ad eſuriem iuſtitiæ. Humilitas, quæ ad paupertatem pertinet, valet ad hanc eſuriẽ: quia humilis ſentit propriam vacuitatẽ, ideò eſurit repletionem. Ecõtrario, ſuperbus, qui habet vanã plenitudinẽ, habet faſtidiũ iuſtitiæ. Itẽ pauper-

tas voluntaria animã euacuat ab amore mundi. Vnde reddit eam capacẽ amoris veri boni. Amor enim mundi, & amor veri boni mutuò ſe expellũt ab anima: co anguſtatũ eſt.n.ſtratum, vt alter decidat, & pallium breue amoris vtrunq; operire nõ põt, mũdũ.ſ. & verũ bonũ. Eſa.28. Manſuetudo valet ad hãc eſuriẽ, quia animam euacuat ab amore iniuſtitiæ. Homines immites eſuriũt malitiã ſeu ꝓximi iniuriã: ideo non poſſunt perfectè eſurire iuſtitiam. Luctus etiã facit ad hanc eſuriem. Qui.n.lugent, recogitãt annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, & incipiunt facere dignos fructus pœnitentiæ, volentes ſeruire iuſtitiæ, ſicut iniuſtitiæ prius ſeruierunt. ad Ro.5. Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immũditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ: ita nunc exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ. Bern. Eſuriẽ iuſtitiæ ad præcedentẽ ordinat beatitudinem, his verbis: Quid aliud eſt, inquit, hæc conſolatio, quæ lugentibus promittitur, quàm procedens de ſpe veniæ, gratia deuotionis & ſuauiſſima delectatio boni, & guſtus ſapientiæ, licet exiguus, quibus interim benigniſſimus Deus afflictã refrigerat animã? Sed guſtus ille nihil aliud eſt, quàm irritamentũ deſiderij, & incentiuũ amoris, ſicut ſcriptũ eſt: Qui edũt me, adhuc eſuriens: & qui bibũt me, adhuc ſitient. Propterea illicò ſubinfertur, Beati, qui eſuriunt, &c. ¶ Et notandũ, ꝙ iuſtitia hic ſumi poteſt generaliter pro probitate, ſeu bonitate, ſeu rectitudine vitæ. Ad quod pertinet, quod dicit gl. Amatores, inquit, veri boni ſunt, quibus non ſatis eſt, ꝙ iuſti ſunt, ſed ſemꝑ ſitiunt opus iuſtitiæ. Vel põt ſumi iuſtitia, prout ad eã pertinet reddere vnicuiq;, quod ſuũ eſt. Vñ glo. Iuſtitia eſt ſua cuique tribuere, ſibi, & proximis, & Deo. ¶ Itẽ põt ſumi, prout attẽditur in inflictione pœnarũ. Vnde Ber. in Sermo. Alij, inquit, tã vehemẽter contra aliorum delicta zelant, vt videri poſſent eſurire & ſitire iuſtitiã, ſi eſſet apud eos de ſuis quoq; peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus & pondus, vtrunq; abominatio eſt apud Deum. Nã cõtra alios tam impudenter, quàm inaniter æſtuãt, ſeipſos tã inſipiẽter, quàm inutiliter palpant. Eſuriem iuſtitiæ, intelligas nõ quẽcunq; amorẽ iuſtitiæ, ſed amorẽ valde intenſum. ¶ Et notandũ, ꝙ opera bona cibus ſunt animæ. Virtutes enim, quæ ſunt quaſi quẽdã mẽbra animæ, inde ſuſtẽtantur, reficiũtur, augẽtur, roborãtur. Io.4. Meus cibus eſt, vt faciã voluntatẽ eius, qui miſit me. Ad virtutes pertinet illud Eſaiæ 4. Panem noſtrum comedemus, Ipſæ de labore ſuo viuunt, proprijs enim operibus paſcuntur, & ſine illis deficiunt. Ideo rectè dicitur eſuries eſſe iuſtitiæ.

tiæ. Eſuries enim eſt, reſpectu nutrimenti & refectionis. Qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: id eſt, vitæ rectitudinem vel bonitatē & in ſe, & in alijs, beati ſunt: quia ſatiabuntur in futuro, adepto, qđ deſiderāt: vt dicit gl. interlin. Tūc enim nullus erit cum eis, qui bonus non ſit, & qui bene nō agat. Item qui iuſtitiam ſecundo modo eſuriūt, tunc ſaturabuntur. Totaliter. i. viuent Deo: vnde ſe totaliter reddent Deo, à quo totaliter habent: & ſic verè erunt iuſti. Item qui eſuriunt iuſtitiam tertio modo, tunc ſaturabuntur: quia tunc nullum malum relinquetur impunitum. Tunc enim implebitur illud Pſal. Lætabitur iuſtus, quum viderit vindictam. ¶Item qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, habent beatitudinem vitæ. Primo propter lætitiam, quæ iuſtitiam comitatur. In Pſalm. Iuſtitiæ Domini recte, lætificantes corda. Econtrario iniuſtitiam comitatur miſeria, à qua miſeria ipſi immunes ſunt. Prouerb. 14. Miſeros facit populos peccatum. Auguſti. in libro de libero arbitrio: Tanta eſt beatitudo iuſtitiæ, vt nemo ab ea, niſi ad miſeriam, poſſit abſcedere. Secundò, quia quāto habent maiorem eſuriem iuſtitiæ, tanto habent maiorem lętitiam, operādo iuſtitiam. Prou. 13. Deſiderium ſi cōpleatur, delectat animam. In eodem: Lignū vitæ, deſiderium veniens. Tertiò, quia ſpiritualem ſanitatem habent. Eſuries enim iuſtitiæ atteſtatur ſpirituali ſanitati: ſicut rectitudo appetitus corporali ſanitati. Quartò, quia eſuriē iuſtitiæ ſequitur abundantia bonorū operum: vnde multiplicatur lætitia annexa bono operi. Anima bonis operibus abondans, eſt ſicut arbor benedicta, habēs fructuū abundantiā: anima verò ſine bonis operibus, eſt vt arbor maledicta. Matt. 21. Nūquam ex te fructus naſcatur in ſempiternū: ait Dñs, maledicens ficui. Itē anima abūdans bonis operibus, eſt vt mulier, quę lætatur de multitudine filiorū: quæ verò eſt ſine operibus, eſt vt mulier ſterilis, quæ ſe miſerā reputat. 1. Reg. 1. Ait Anna quæ fuit ſterilis: Mulier, inquit, infelix nimis ego ſū. ¶Et notandū, quòd ſicut mulieres ſteriles multùm deſiderāt fructū: ſic anima multū deſiderare debet fructū bonorū operū. Exēplū primi deſiderij habes in Rachele, Gen. 30. Da mihi, inquit, liberos, alioquin, moriar. Exēplū ſecundi deſiderij in Bern. dicente ſuper Cantic. Quàm mitius me priuares, ò amara mors, vitæ vſu quàm fructu: nā vita ſine fructu grauior mors. Deniq; duo mala parātur arbori infructuoſæ, ſecuris & ignis. Famæ iuſtitiæ multi ſancti mortui ſunt mūdo. Multi etiam mortui ſunt morte corporali, quia pro illa morti ſe expoſuerūt. Eſuriēda eſt iuſtitia vt the-

thesaurus alijs theſauris præualens. Eccle.29. Pone theſaurum tuum in præceptis Altiſſimi, & proderit tibi magis, quàm aurū. Alios theſauros relinquit homo cùm moritur. Sed hunc theſaurum ſecum defert. Nō eſt ceſſandū à bonis operibus pro amico aliquo. Bona enim opera faciūt homini ſocietatē in morte, cùm amici nolunt hoc facere. Apoca. 14. Opera.n.illorum ſequuntur illos. Bona opera hominem ornant & honorant in illa magna curia, quæ erit, cùm fiet vniuerſale iudicium. In Pſal. Aſtitit regina à dextris tuis inueſtitu deaurato &c. Item bona opera in futura vita hominem paſcunt. Prouer. vlti. Date illi de fructu manuū ſuarum. De iuſtitia require in tractatu de virtutibus cardinalibus, vbi habes ſpecialē tractatū de ipſa. ¶ Aptatur autem eſuries iuſtitiæ dono fortitudinis. Vnde interli. Eſuries iuſtitiæ ſpiritu fortitudinis fulcitur, ne in via laſſeſcat. Item gl. Hæc virtus ſine ſpiritu fortitudinis nō impletur: quia per eum (eſuriēdo) ad ſatietatem quādoq; venimus. Aliqui verò ideo eſuriem iuſtitiæ dono fortitudinis adaptant: quoniam de refectione & exercitio operū eſt robur virtutum. Poſſet tamen dici, quoniam de fortitudine eſt iſta eſuries: ſicut de fortitudine vis appetitiuæ corporalis, eſt eſuries corporalis, & de debilitatione, faſtidium. Et ſicut de fortitudine bellica eſt eſuries certaminū: ſic de dono fortitudinis, eſuries iuſtitiæ in præſenti, quæ certamen habet. Iob 7. Militia eſt vita hominis ſuper terram.

De Miſericordia. Pars IX.

SEquitur de Miſericordia. De qua congruè poſt prædicta tā gēdum eſt: quia poſt prohibitionem cordis per paupertatem ſpiritus à bono, quod infra nos eſt: & per manſuetudinem à malo, & poſt ablutionem cordis per lauacrum lacrymarum, neceſſaria eſt directio cordis ad verū bonū. ad quam pertinet eſuries iuſtitię. & deinde ad malum, quod fit ꝑ miſericordiam, qua malis proximi cōpatimur. Miſericordes verò ideo beati ſunt, quia literas patentes habent euangelij, quòd ipſi miſericordiā conſequentur. Miſericordes alienam miſeriam in præſenti per cōpaſſionem ſibi aſſumunt: & ideo in futuro iure viciſſitudinis Chriſtus eos à miſeria liberabit. ¶ De Miſericordia, require in tractatu Cardinalium virtutum, vbi habetur ſpecialis tractatus de ipſa. Ea verò, quę ponuntur ibi ad ipſius commendationem, valere poſſunt ad oſtendendum miſericordium beatitudinem. Adaptatur autem miſericordia dono cōſilij. Vnde gloſſa, Miſericordia eget ſpiritu conſilij, ſine quo nemo circunſpectè miſeretur. Initium eſt, ſui miſereri, finis eſt, pro alio mori. Ordo enim eſt miſerendi, vt vnuſ-

vnuſquiſque incipiat à ſe. Finem Chriſtus inſinuat, pro peccatoribus mortu⁹ eſt ex miſericordia. Miſericordiam ſpecialiter conſuluit. Veritas iuueni requirenti, quid boni faceret, vt vitam æternã haberet: Si vis, inquit, perfe ctus eſſe, vade & vende oĩa quæ habes, & da pauperibus. Mat. 19. ¶ Et notandum, ꝙ verè miſericors eſt, ꝙ eſt miſericors de ſuo. Bern. in Sermone: Sunt alij miſe ricordes de his, quæ ad ipſos non pertinent, qui ſcandalizantur, ꝙ non datur hoĩbus abundãter, ſic tamen, vt nihil penitùs eos grauet: qui ſi miſericordes eſſent, de ſuo facere deberent miſericordiam. Si non poſſent de ſubſtantia terrena, de voluntate bona darent. His, qui contra eos peccare fortè viderentur, indulgentiam darent. Dulce ſignum, verbum bonum, quod eſt ſuper datum optimum, vt eorum mẽtes. ad pœnitentiã prouocarent. Deniq; & his oĩbus, quos in peccato eſſe cognoſcerent, cõpaſſionẽ im pẽderent & orationem: alioquin miſericordia eorum nulla eſt, & miſericordiã conſequũtur nullã.

De munditia cordis, & eius deſcriptione: de his quæ eã efficiunt vel cuſtodiunt: quare etiam miſericordes ſint beati: vbi tangitur de his, quæ faciunt ad commendationem munditiæ, de partibus eius, ac cui dono adaptetur. *Pars* X.

Sequitur de munditia cordis, de qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur eius deſcriptiones. Secundo, tangetur de his, quæ munditiam efficiunt vel cuſtodiunt. Tertiò, oſtendetur quare mundi corde ſint beati: vbi tangetur de his: quæ pertinent ad cõmendationẽ mũditiæ. Quartò, tãgetur de partibus munditię. Quintò, oſtendetur quod donũ huic beatitudini adaptetur. ¶ Circa primum, notandum, ꝙ munditia ſic deſcribitur: Munditia eſt vtriuſque hominis integritas, diuini amoris intuitu obſeruata. Poteſt ẽt ſic deſcribi: Muuditia eſt, puritas animi, oẽm abhorrẽs immunditiam. Bern. in epiſtolis dicit, ꝙ puritas cordis conſiſtit in quærenda gloria Dei & vtilitate proximi. Et loquitur de puritate cordis, reſpectu operum. Super il lo verbo Matth. 5. Beati mundo corde. dicit interl. quos non arguit conſcientia peccatorum.

¶ *De his quæ efficiunt munditiam.*

Circa ſecundum, notandum, ꝙ octo ſunt, quæ videntur valere ad munditiam efficiendam vel cuſtodiendam. ¶ Primũ eſt, aqua ſapientię ſalutaris. Mul tùm valet ad munditiam, quòd homo libenter audiat verbum Dei, vel ꝙ libenter ſtudeat in ſcri ptura ſacra. Ioan. 14. Vos mundi eſtis propter ſermonẽ, quem locutus ſum vobis. Eiuſdem 18. Sanctifica eos in veritate: ſermo tuus veritas eſt. Dupliciter valet ſermo Dei ad munditiã. Primò, quia oſtendit maculas cordis, & ſecun-

ſecundũ hoc dicitur ſpeculũ. Secũdo, quia dat aquã gratiæ. Prouerbior. 13. Doctrina bona dabit gratiã. Et figuratum eſt per lauatoriũ, de quo legitur Exod. 38. quòd habebat ſpecula exteriùs, in quibus ingredientes tabernaculũ, immunditiã ſuã videre poterãt, & intus aquã, vnde eam lauabãt. Sapientiæ ſtudiũ ad mũditiam valet: quia tollit otiũ, quod eſt occaſio immunditiæ. Bernar. Omniũ tentationũ & cogitationũ malarũ & inutiliũ ſentina, eſt otium. Propterea generat caſtas affectiones. Vnde dicitur vinum germinans virgines. Zachar. 9. id eſt, virginales affectiones. Berna. ſuper Cãt. Intrãs ſapiẽtia dũ ſenſum carnis infatuat, purificat intellectũ cordis, palatum ſanat, & reparat. Sano palato ſapit, iã bonũ ſapit ipſa ſapiẽtia, qua in bonis nullũ melius. ¶ Secũdum eſt contritio cordis, ex qua eſt aqua lacrymarũ. Multũ valet ad munditiã, quòd homo frequenter ſe abluat cum aqua iſta. Cui aquæ admiſcendus eſt cinis: memoria ſcilicet propriæ mortis, vel temporalis, vel æternæ, vel etiã memoria Dominicæ mortis. Per hũc modũ fit lixiuia ad abluẽdũ valde efficax, in quã bonũ eſſet lauare quaſi per ſingulas noctes linteamina illius lecti, in quo tantus hoſpes debet iacere, Deus ſcilicet. Hanc ablutionem non dedignabatur facere Dauid, licet rex eſſet: Lauabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meũ. ¶ Tertiũ eſt, frequẽs cõfeſſio. Confeſſione mũdandum eſt téplũ ſpirituale. Quod figuratum eſt 1. Mach. 4. vbi legitur, ꝙ Iudas mundauit tẽplũ à Gẽtibus inquinatũ. Iudas enim confitens interpretatur. Attẽdẽda ſunt verò verba, quæ ibi dicit Iudas: Ecce, inquit, contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nũc, mũdare ſancta, & renouarẽ. Cõtritio inimicorũ, mũdationẽ Iudæ præceſſit: ſic contritio de peccatis, quã ex auditu verbi diuini homo recipit, præcedit, confeſſionem peccatorũ. In Pſal. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade, & lauare ſepties in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter ſeptem criminalia peccata cõfitetur. Bern. in epiſtolis ad quandã virginẽ: Audi, cui places, ama, vnde places. Ama cõfeſſionem, ob quam amaris: ama confeſſionẽ, ſi affectas decorẽ. Cõfeſſioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. In Pſal. Confeſſionem & decorẽ induiſti. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Re vera vbi confeſſio, ibi pulchritudo, ibi decor. ¶ Quartum eſt, vitæ auſteritas tam in victu quàm in veſtitu. ¶ Sicut defricatio & abſterſio cum panno aſpero valere ſolet ad munditiam ſcyphi: ſic vitæ auſteritas valet ad mũditiam ſpiritualẽ. De hac aſperitate habemus exẽplum in Ioanne Baptiſta, Matthæi 3. Ipſe autẽ Ioãnes

nes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos:eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre.¶Quintum eſt,eleemoſynarum largitio. Lucæ 11.Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis.¶Sextum eſt, oratio.Luc. 9. Facta eſt,dum oraret, ſpecies eius altera, & veſtitus eius albus & refulgens. Munditia orando acquiritur. Ideo orat Pſalm.Cor mundũ crea in me Deus, & ſpiritum &c.Matt.8.Domine, ſi vis, potes me mundare. Orando etiã conſeruatur. Machab.13.Sancte ſanctorum Domine,conſerua in æternum domum iſtam impollutam, quæ nuper mundata eſt. ¶Septimum eſt,lima correptionis.Qui munditiã deſiderat,correptionem non fugiat, ſed appetat.Bern.in Sermonibus:Sũt qui peccata ſua ſic confitentur,vt videri poſſint, ex deſiderio cordis mundandi id agere: omnia.n.in confeſſione lauantur, niſi ꝙ ea, quæ ſponte dicunt alijs ab alijs patienter audire nõ poſſunt.Qui ſi verè mundari deſiderarent, vt videtur, non irritarentur:ſed haberent eis gratiam, qui ſuas illis maculas demonſtrarent.Greg.Ille ſolus amicus meus erit,qui ante aduentum diſtricti iudicis,maculas mentis meæ tergit. Sunt quidã infelices, qui à lima correctionis, ex qua debuerunt contrahere munditiã,potiùs contrahunt rubiginẽ,dũ de correctione indignantur, & deteriores fiunt. De tali poteſt dici illud Pſal.Deſtruxiſti eum ab emundatione vel emendatione,id eſt,vnde debuit emũdari vel emendari.¶Octauum eſt, ignis tribulationis, quo Deus purgat illos, quos aurum & argentum reputat.Vnde gaudere debet homo,cùm videt ſe in igne tribulationis poſitum. Iac.1.Omne gaudiũ exiſtimate, fratres, cùm in varias tẽtationes incideritis.Ille, ꝗ in igne tribulationis per impatientiã exuritur, paleam ſe eſſe oſtendit, non aurũ vel argentũ.Vnde multũ poteſt timere illud Matt.3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Ambroſius ſuper Beati immaculati.Sicut aurũ bonũ: ita ecclesia cùm vritur,detrimenta nõ ſentit,ſed magis fulgor eius augetur.¶Et notandum, ꝙ in veteri lege fiebat triplex ſanctificatio. ¶Primò,per aquam expiationis, de qua Num.30.¶Secundò, per ſanguinem.ad Hebr.9.Oĩa penè ſm legẽ in ſanguine mũdantur. Tertiò vnctione, vt tabernaculũ & vaſa eius, & Aaron cum filijs ſuis. Exo.30.Poſſunt hæc referri ad triplicem baptiſmum, ſ.fluminis, qui propriè dicitur baptiſmus. Et baptiſmum ſanguinis, quo beatus Mauritius cum ſocijs ſuis baptizatus eſt. Baptiſmum flaminis, ſcilicet Spirituſſancti, quo ſaluãtur illi, qui nõ poſſunt habere baptiſmum, ſed credunt

& conteruntur de peccatis ſuis:& & libēter reciperent baptiſmum, ſi poſſent habere. Vel in ablutione per aquam facta, intelligi pōt ſanctificatio, quæ fit per ſolā gratiā Dei: vt in paruulis qui baptizantur. In ablutione facta cū ſanguine, intelligitur ablutio, quę fit per pœnitentiā, quæ eſt quędam carnis mortificatio & crucifixio. ad Gala. 5. Qui Chriſti ſunt, carnē ſuā crucifixerūt cū vitijs & concupiſcentijs: per ſanctificationem verò vnctione factam, ſignificatur ſanctificatio, quæ fit per augmentum gratiæ, & ſanctificatio ſpecialiter, quę fit in miniſtris eccleſiæ. Sicut.n. mundiùs ſeruanda ſunt calix & alia vaſa eccleſię, q̃ vaſa cōia: ſic miniſtri eccleſiæ maioris munditiæ debent eſſe, q̃ laici. Exod. 30. eadē vnctione iubentur ſanctificari Aaron & filij eius, & vaſa tabernaculi. In eccleſia etiam miniſtri eccleſiæ habent quoddam ſpeciale ſacramentum, ſcilicet ſacramentum ordinis, quo excellentiùs cæteris ſanctificentur. ¶Et notandū, ꝙ ea, quæ intrabant in vnctionem illam, inſinuant quomodo miniſtri eccleſiæ debent ſanctificari. ¶Primum erat, myrrha, prima & electa. Sic dicitur myrrha illa, quæ ſponte manat ab arbore, & eſt pretioſior, quàm illa, quæ eijcitur per inciſionem corticis, & ſignat mortificationem carnis quæ fit in iuuentute, quæ Deo eſt gratior, & homini vtilior. Priùs mirrha pœnitentiæ condienda eſt, quàm vermibus vitiorum computruerit. ¶Mira eſt fatuitas aliquorum, qui mirrha iſta nolūt ſe inungere, donec toti cōputruerint vermibus vitiorum. ¶Secūdum erat, cinnamomum, quod eſt cinerei coloris, quod cùm frangitur, in modum nebulæ ſpiramentum viſibile emittit: vt dicit gloſſa ſuper Exod. 30. Et ſignat humilitatem miniſtrorum eccleſiæ, quæ talis debet eſſe, vt populum viſibiliter ædificet, cum debeat eſſe exemplaris. ¶Tertium erat, caſia, quæ creſcit in aquis, & ſignificat fidem, quæ in aquis Sacræ ſcripturæ creſcit: & ſic tenenda eſt, vt accipitur ex aquis Sacræ ſcripturæ. Non enim debet homo ſequi rationem ſuam in ijs, quæ fidei ſunt. ¶Quartum erat, calamus. Et dicit gloſſ. Exo. 30. quòd eſt arbor aromatica creſcens iuxta Libanū. Et ſuper illlud Ezec. 27. Calamus in negotiatione tua dicit gloſ. quòd in calamo vocalis ſonus ſignificatur. Vnde per calamū intelligitur deuotio eccleſiaſti officij, eò quòd calamo canitur. Quod multum conſolatur & ædificat populum Dei. Is quatuor ſpeciebus admiſcebatur oleū de oliuetis, per quod ſignificatur pietas, cui quatuor prædicta debent deſeruire. Miniſter eccleſiæ pietati ſe totum debet dare, vt ſit vir miſericordiæ. Exemplū habemus de hoc in oculo q̃

tenc-

tenerior & compaſſibilior eſt cæteris membris, & lacrymis propinquus. Idē debet eſſe in clero, qui eſt quaſi oculus eccleſiæ. Itē de hoc exemplū habetur in Chriſto, qui totus fuit miſericors. Miſericordia eum traxit de cælo. Ipſa eum per vias aſperas huius vitæ duxit, pro redemptione miſerorum eum vēdidit, & morti crucis eū expoſuit. Si miniſtri eccleſiæ eſſent ipſius miſericordiæ in præſenti, vix eſſent aliqui, qui nō ſaluarentur. Miſericordia.n.iure viciſſitudinis eorū eſſet in futuro. Mortificatio carnis tūc ſeruit pietati, quando quod ori ſubtrahitur, pauperibus datur. Humilitas, qñ in proprijs veſtibus parum expēditur, vt in pauperibus veſtiendis multum expendatur. Fides, cùm aliquis frequēter mediatur, pauperē, eſſe membrum Chriſti, vel filium Dei, vel quod Chriſtus ſibi reputat fieri, quod pauperi fit, & alia quę ſunt fidei, quæ pietatem incitant. Doctrina fidei pietati ſeruit, cum doctor intendit ijs, quæ eccleſiam ædificant. Gloſſa ſuper 1. ad Corin. 8. Hic Deum diligit, qui charitatis cauſa ſciētiam temperat, vt proſit fratri, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Eccleſiaſticū etiam officium pietati debet ſeruire, vt miniſtri eccleſiæ ſtudeāt ſubuenire animabus, quæ in præſenti pereunt, & illis, qui in purgatorio cruciantur. ¶ Item notandum, quòd miniſtros eccleſiæ maximè decet munditia, & maximè in eis indecens eſt immunditia, ſeu macula, quinque de cauſis. ¶ Prima eſt, quia ipſi ſunt oculi eccleſiæ. In Pſal. Oculi mei languerunt præ inopia. Præ inopia. (inquam) luminis. Exponit hoc gl. de Apoſtolis, qui fuerūt maiores miniſtri Chriſti. Macula in oculo maximè eſt noxia. Macula in cęteris mēbris, etſi ea deturpet, tñ non reddit ea inutilia: poſſunt.n. exercere officia ſua. Multi maculatis pedibus rectè incedūt. Macula verò in oculo eū inutilē reddit. Etiā modicū pulueris, viſum oculi impedit. Gregor. Nequaquā in mebro maculam purè cōſiderat oculus, quem puluis grauat. ¶ Secunda, quia ſunt, vt ſpeculum eccleſiæ. Laici.n. multùm ad eos inſpiciunt. Vnde ſatis poſſunt dicere illud 1. ad Corint. 1. Spectaculum facti ſumus mundo. Sicut de Chriſto dicitur Sapi. 7. ꝙ eſt ſpeculum ſine macula: ita pro poſſibilitate ſua, ipſi deberent eſſe ſpeculum ſine macula, in quo purè reluceret Chriſti imago. Si macula fuerit in ſpeculo, illam videt, qui in eo faciē videre quærebat: ſic ſi macula fuerit in miniſtris eccleſiæ, ad illā reſpiciet populus, & ſm̄ eam ſe maculabit. Miniſter eccleſiæ debet dicere illud 1. ad Corint. tertio: Eſtote imitatores mei, ſicut & ego Chriſti. ¶ Tertia, quia ſunt vaſa electionis regi regum, & domino dominantium. Modica

macula in ſcypho vinum infuſum abominabile reddit & inutile,quantum ad potum regis:ſic ſapientia in multis propter maculam vitæ, abominabilis redditur Deo & hominibus. Greg.Cuius vita deſpicitur, reſtat vt eius prædicatio cõtemnatur. De vno vaſe electionis habes Actu. nono: Vas, inquit electionis mihi eſt iſte, vt portet nomen meum coram gentibus,& regibus,& filijs Iſrael. Vaſa verò electionis hodie in vaſa cõia ſunt mutata. Oſee 8. Factus eſt Iſrael in natio nibus,quaſi vas immũdũ,Iudæi immundũ cõe dicebant. Huius immunditiæ in magna parte eſt negligentia circa cuſtodiam oris. Num.19. Vas qđ non habuerit operculum nec ligaturam deſuper,immundũ erit.¶Quarta,ꝗa habẽt mundare alios;ideo oportet eos eſſe mundos.Eccl.34. Ab immundo quid mundabitur?Sicut non eſt calidi frigefacere, nec frigidi calefacere:ita nõ videntur immundi mũdare.Greg. Superiectas ſordes tergere non valet manus,quæ lutũ tenet. Neemiæ duodecimo. Mundati ſunt ſacerdotes & Leuitæ, & mundauerũt populum 1.Machabeo.4. Elegit Iudas ſacerdotes ſine macula,voluntatẽ habentes in lege Dei, & mundauerunt ſancta.¶Quinta, ꝗa miniſtri ſunt Altiſſimi: ideo ſicut ipſe immaculatus eſt, oportet eos eſſe immaculatos. In Pſal. Ero immaculatus cum eo, &c.Itẽ:Ambulãs in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.ad Ephe.1.Elegit nos, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate.

¶*Quare mundi corde, ſint beati.*

CIRCA tertium notãdum, ꝙ prima & maxima cauſa,quare mũdi corde ſunt beati, eſt illa, quã dñs tangit,Qm̃ ipſi Deũ videbunt.In futuro videbunt eum facie ad faciem. in quo erit maxima delectatio.Ioãnis 17.Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te verũ Deũ,& quẽ miſiſti, Ieſum Chriſtum. Et ſuper illud Pſal.Oſtendam illi ſalutare meum. dicit gl. id eſt,Chriſtum in maieſtate.Et ſubditur:Hæc viſio, eſt tota merces. In præſenti etiam videtur Deus à mundis corde,eo modo, quo priùs oſtenſum eſt quarta parte, in tractatu de contemplatione.Bernard. Pura veritas non niſi puro corde videtur. Ad Hebræos 22.Pacem ſequimini cum omnibus,& ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Mundi corde non ſolùm ſunt beati beatitudine ſpei, ſed etiam beatitudine viæ, quia liberi à miſeria immunditiæ,quę magna eſt. In Pſal.Beati immaculati in via. Apocal.12.Beati, qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni.

¶*De ijs quæ faciunt ad commendationem munditiæ.*

ET notandum, quòd duodecim ſunt quæ faciunt ad commendationem munditiæ cordis.

¶Primum

¶Primum eſt, multiplex exhórtatio, quam ſcriptura ſacra facit ad munditiam vel mundationē. Leui.11. Sācti eſtote, qm̄ ego ſanctus ſum. Item eiuſdē 19. & 20. Item Deut.18. Perfectus eris abſque macula cum Deo tuo. Eccl. 8. Omni tp̄e veſtimenta tua ſint candida. 2.Pet.3. Satagite immaculati & inuiolati inueniri. Eſa. 1. Lauamini, mūdi eſtote. Hiere. 4. Laua à malitia cor tuum, Ieruſalem. Eſa.3. Mundamini, qui fertis vaſa dn̄i. ¶Secūdum eſt, ꝙ ipſa eſt naturalis animæ. Berna. in Sermo. Sicut corporis natura, eſt ſanitas, ita cordis natura, eſt puritas. ¶Tertium eſt, ꝙ gaudium habet ſibi adeò annexum, ꝙ ipſa vocatur gaudium. vnde ſuper illud, ad Galat.5. Fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, dicit Gl. id eſt, puritas animi. ¶Quartū eſt, purgatio quā naturaliter faciunt creaturæ irrationabiles, & etiam inſenſibiles, quaſi exoſam habentes immunditiam. Purgat ſe mare, mortuos ad litus expellēs, purgat ſe vinum, purgat ſe etiam, qđ decoquitur. Corpora etiā animalium vim expulſiuā habent, qua noxia à ſe expellūt. ¶Quintum eſt, deteſtatio ſui oppoſiti, ſcilicet immunditiæ peccati. ¶Et notandum, ꝙ quinque ſunt ex quibus intelligi poteſt, quàm timenda ſit immunditia peccati. ¶Primum eſt, dignitas rei, quam peccatum inquinat. Panno pretioſori magis timemus inquinationem, etiā anima, quæ per peccatū inquinatur, imago Dei eſt, & vnita diuinæ naturæ in perſona Chriſti. Quid diceretur de illo, qui imaginem Crucifixi, vel beatæ Virginis in lutum proijceret, vel crucem, quæ corpus Chriſti tetigit paucis horis? ¶Secundū eſt, difficultas recedendi, quæ patet in Lucifero, a quo immunditia peccati ſeparari non potuit, ex quo ei adhęſit. Item ex quo homo peccauit, nullus purus homo à peccato perfectè purgatus eſt, vt dignus eſſet videre faciem Dei: donec Chriſti ſanguis effuſus eſt, quo illa purificatio perfecta eſt. Præterea immunditia vnius mortalis peccati non poteſt ablui tota aqua, quæ ſub cælo eſt, niſi aqua gratiæ deſurſum deſcendat, quę cor abluat. ¶Tertium eſt, huius immunditię vtilitas. quod patet per hoc, ꝙ dominus immunditiam corporalem non reputat, comparatione immunditiæ ſpiritualis. Matthę.15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. Hæc ſunt quæ coinquinant hominē. Non lotis manibus manducare, nō coinquinat hominem. Hæc immūditia pulcherrimā creaturam, ſcilicet Luciferum, ita deturpauit: & quū eſſet in tā ſublimi ſtatu, adeò eum viliſicauit, vt ſerpentibus & bufonibus inferior videatur eſſe in hoc, ꝙ bonum ei eſſet, ſi nunquam fuiſſet. Vilitatē huius immunditiæ oſtēdit Dauid,

dicens: Corrupti ſunt,& abominabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis.¶Quartũ eſt hoc,quòd Deus nõ habet adeò bonũ amicum,quem non odiret ad mortẽ etiã æternam ꝑꝑ maculã vnius mortalis peccati. Eccleſia.12.Altiſſimus odio habet peccatores. ¶Quintũ eſt, ꝙ macula hęc adeò deturpat rem,in quam cadit & deteriorat, ꝙ niſi virtute diuina remoueatur,ꝑdita eſt,& melius eſſet ei, nihil eſſe, q̃ ſic eſſe. ¶Sextũ faciens ad commendationẽ munditiæ eſt,ꝙ ipſa multũ placet Deo.1. ad Theſſ.4.Hęc eſt voluntas Dei,ſanctificatio veſtra. ¶Signa huius placẽtiæ multa ſunt.¶Primum eſt hoc, ꝙ ipſe filius Dei dignatus eſt humiliare ſe ad mundationem hanc faciendam.ad Hebr.1.Quum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtãtiæ eius,portanſq; oĩa verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens,&c. ¶Secũdum eſt, quòd ipſe diſceſſurus à diſcipulis ſuis,documentũ dedit eis de hac mundatione.Ioan.13. Si ego laui pedes veſtros dñs & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes.Ablutio illa,figura erat ſpiritualis ablutionis,qua volebat eos abluere ſe inuicẽ.¶Tertium eſt, ꝙ cum tantis expenſis voluit facere hanc mundationẽ. Voluit.n.nos mundare ſanguine ſuo. ad Tit.2. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mundaret ſibi populũ acceptabilẽ.ad Hebr. 13. Vt ſanctificaret populũ ſuũ, extra portam paſſus eſt:Apoc.1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Pro mũdatione mũdi fecit Deus diluuium in mundo iſto.Gen.7. Et ante diẽ iudicij,pręcedet ignis, qui comburet faciem mũdi, qui aſcendet tm̃, quantum aquę diluuij ad purgãdũ mundũ.¶Quartum eſt, quòd voluit ſeptẽ ſacramenta eſſe in eccleſia Dei: quæ omnia ſunt vel ad ſanctitatẽ faciendã,vel cõſtruendam,vel augẽdam.¶Quintum eſt, ꝙ Deus mundos corde in ſui ſocietatem recipit,& in præſenti, & in futuro.In Pſalm.Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Et reſpõdetur, Qui ingreditur ſine macula.Ioann.13.Si non lauero te,non habebis partem mecum, 1.Ioã.3.Omnis, qui habet ſpem in eo,ſanctificat ſe,ſicut ipſe ſanctus eſt.Apo.3. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt veſtimenta ſua,& ambulabunt mecum.Eiuſdem 21.dicitur de ciuitate cæleſti: Non intrabit in eam aliquid coinquinatũ. ¶Sextum eſt,quòd mundis corde abundanter dat Deus bona ſua.Iob 17. Mundis manibus addet Deus fortitudinem. ¶Septimum faciens ad commendationem munditię eſt,quòd ipſa cor hominis Dei habitaculum facit. Auguſt.Munda tantùm cubiculum cordis: intus eſt qui exaudiat.

diat.1.Paralyp.19. Opus grande eſt:non homini paratur habitatio,ſed Deo.¶Octauũ eſt, ꝙ pinguedinem deuotionis recipit. In Pſal. Pingueſcent ſpecioſa deſerti.¶Nonũ eſt, ꝙ amicũ Dei conſtituit. ¶Decimum eſt,ꝙ gratiã labiorum tribuit. Quæ duo tanguntur Prouerbiorum vigeſimo ſecundo:Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum ſuorũ, amicum habebit regem.¶Vndecimum eſt,ꝙ radix eſt totius munditiæ. Ad munditiam enim interiorem ſequitur exterior munditia. Ad Rom.11. Si radix eſt ſancta, & rami. ¶Duodecimum eſt, ꝙ ad Dei manifeſtam viſionem perducit. Matt.5. Beati mundo corde,&c.

¶*De partibus munditiæ.*

CIRCA quartum, notandũ ꝙ eſt munditia ficta,& eſt munditia vera. Ficta munditia eſt munditia ſuperficialis: vt munditia Phariſæorum,de qua Mat. 23. Væ vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis & paropſidis: intus autem pleni eſtis rapina & immunditia.Et ſubditur: Phariſæe cæce,munda prius,quod intus eſt calicis, & paropſidis, vt fiat & id,quod foris eſt, mundũ. De ficta munditia tangitur Prouer.30.Generatio,quæ ſibi munda videtur, & tñ non eſt lota à ſordibus ſuis. ¶ Munditia vera, eſt puritas cordis. Et diuiditur in munditiam intellectus, & munditia affectus. Bernard.in Sermonibus. Duo,inquit,ſunt, quæ in nobis purganda ſunt: intellectus & affectus. Intellectus, vt nouerit,affectus,vt velit. Intellectus purgandus eſt à tribus.ſ.à falſis, ab otioſis,& vitioſis. Falſitas intellectũ obtenebrat. Otioſa eum impediunt. Abuſio.n.intellectus eſt,quum occupatur circa inutilia: Omnis autem potentia, ſui abuſione præpeditur:vitioſa verò eum coinquinant. Item purgandus eſt intellectus, vt oculus animæ, à macula, quæ intelligi poteſt prudentia carnis, vel opinio propriæ munditiæ.Item à ſuperaffluente humore.ſ.ab importunitate mundanæ ſolicitudinis. Affectus verò mundandus eſt à ſuperaſperſione,& infectione, & admiſtione ſordium. Superaſperſio,in primis motibus, infectio, in deſiderio moroſo admiſto in amore.Amor enim eſt quædam admiſtio, ſiue vnio amantis ad amatum.Item affectus purgandus eſt à terreneitate.ſ.ab amore diuitiarum, & à craſſitudine delitiarum, & rubigine iræ vel odij, vel alterius malitiæ. Item purgandus eſt affectus à macula, quæ eſt ex inordinato appetitu boni,& à macula, quæ eſt ex inordinato appetitu mali, & à macula, quæ eſt ex inordinato appetitu amborum. Prima macula eſt,macula luxuriæ vel auaritiæ.Secunda eſt, macula malitiæ.Tertia eſt,macula ſuperbiæ.

Superbus appetit alienum malum, propter proprium bonũ,vt proximi deiectionem, ꝓpter ſui exaltationẽ. Ipſe vult facere de fratre ſuo ſcabellum pedum ſuorum, vt ſic altior appareat.Mũditia à macula malitię nihil aliud videtur eſſe,quàm innocentia, q̃ ſic deſcribitur: Innocẽtia eſt puritas animi,omnem iniurię illationem abhorrens. Item notandũ, ꝙ cor mundandum eſt, vt ſpeculum,vt ſic Deo inſpectori faciem ſuam puram reddat. Abluendũ eſt hoc ſpeculum lauacro lacrymarũ.Mundandum eſt terſione quæ eſt cõfeſſio, & oratio pro venialibus,& defricatione, quæ fit vitæ aſperitate. ¶Itẽ mundandũ eſt cor,vt vas,cui balſamum cæleſtis ſapientiæ debet infundi. ¶Munditia cordis adaptatur dono intellectus. ¶Circa quartum, notandum, quod munditia cordis dono intellectus adaptatur. Facit enim munditia cordis ad intelligentiam, ſicut puritas, & claritas pupillæ facit ad viſionem oculi, & munditia ſpeculi ad ſpeculationem faciei, & munditia vaſis ad hoc, quòd pretioſus liquor ei infundatur. Gloſſa ſuper Matth. 5. facit adaptionem, his verbis:Spiritus intelligentiæ huic gradui adaptatur: quia intellectus, mentis oculus eſt,& expletio mãdatorum Dei, aperit intellectum.

De pace,et eius deſcriptione,de cõmẽdatione Pacis, de ijs quæ ad pacẽ habendam valere poſſunt, de ijs quæ paci aduerſantur, & de diuiſionibus ad pacem pertinentibus, qui ſint pacifici,& quare ſint beati, ac cui dono hæc beatitudo adaptetur. *Pars* XI.

SEquitur de gratia, quæ commendatur nobis in illo verbo,Beati pacifici &c. De qua hoc modo agetur.¶Primò deſcriptiones pacis ponentur. ¶Secundò, eius commendationes. ¶Tertiò, tangetur de ijs, quæ ad pacẽ habendam valere poſſunt. ¶ Quartò,de ijs, quæ paci aduerſantur. ¶Quintò, ponentur diuiſiones ad pacem pertinentes. ¶Sextò, oſtendetur,qui ſint pacifici.¶Septimò, quare pacifici ſint beati, ¶Octauò, quod donũ huic beatitudini aptetur. ¶Pax ſic deſcribitur: Pax eſt concordantium in bono mentium ordinata tranquillitas. Auguſt. 9. lib. de Ciuitate Dei, multas ponit deſcriptiones particulares pacis,his verbis:Pax,inquit, corporis, eſt ordinata tẽperatura partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque conſenſio. Pax corporis & animæ, ordinata vita, & ſal⁹ animãtis. Pax hominis mortalis,& Dei, ordinata in fide ſub æterna lege,obedientia. Pax hominum,ordinata concordia.Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata

nata imperandi atq; obediendi concordia ciuiũ. Pax cœleſtis ciuitatis, ordinatiſſima & concordiſſima ſocietas fruendi Deo, & inuicē in Deo. Pax omniũ rerũ, trãquillitas ordinis. Et ſubdit deſcriptionē ordinis: Ordo, inquit, eſt parium diſpariumque rerũ, ſua cuiq; loca tribuens, diſpoſitio. Ad pacem generaliter pertinere videtur carentia repugnantis. Vnde dicit gloſſ. ſuper Matth. 5. Vera pax eſt, vbi nihil repugnat. Aug. 19. libr. de Ciuit. Dei: Quid eſt aliud victoria, niſi ſubiectio repugnantium? quod quum factum fuerit, pax erit.

¶ *De commendatione pacis.*

CIRCA ſecundũ, notandũ, ꝙ 12. ſunt quæ ad pacis commẽdationem pertinere videntur.

¶ Primum eſt, naturale deſiderium pacis, quod ineſt omnibus. De quo Auguſt. 19. lib. de Ciuitate Dei: Sicut nemo eſt, qui gaudere nolit, ita nemo eſt, qui pacē habere nolit. Quandoquidem & ipſi, qui bella volunt, nihil aliud, quàm vincere, volunt. Ad glorioſam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nã quid eſt aliud victoria, niſi ſubiectio repugnantium, ꝙ cum factum fuerit, pax erit. Idem in eodem, Superbus peruerſe imitatur Deum: odit nanque cum ſocijs æqualitatem ſub illo: ſed imponere vult ſocijs dominationem ſuam pro illo. Odit ergo iuſtam pacem Dei, & amat iniquam pacem ſuam. Nõ amare tñ qualemcunq; pacem, nullo modo poteſt. Nullus quippe vitium contra naturam eſt, vt naturæ deleat extrema veſtigia. Secundum eſt, multiplex exhortatio ad pacem, quæ nobis fit. Ad pacem monuit nos multitudo angelorũ, nato domino, dicens: Gloria in Altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus. Lucę 2. Ad hanc uoluit Chriſtus apoſtolos monere illos, in quorum domũ intrarent. Matthæi 10. Intrantes domum, ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et Lucæ 10. dictum eſt diſcipulis: In quamcunque domum intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui. Ad pacē etiam monuit Chriſtus Io. 20. in duobus locis. Tota doctrina eius ad pacem videtur fuiſſe. Vnde ſuper illud Ioan. 16. Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis, dicit glo. Non ſolùm quæ in cœna, ſed quæ ab initio, & maximè quæ in cœna, hac de cauſa dicit dicta, vt in illo pacem haberent. Ad idem debet eſſe doctrina eccleſiæ. Columba ramũ oliuæ portat in ore ſuo. Geneſi. 8. Oliua ſignum eſt pacis: columba ſignum eſt Spiritusſancti. In hoc ergo ſignatum eſt, quòd viri ſpirituales debent portare in ore pacem, vt ad ea, quæ pacis ſunt, admoneant. Ad pacem monet Apoſtolus ad Roman. 14. Quæ pacis ſunt, ſectamini, &c. Eiuſdē 12. Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pa-

cem habentes. 2. ad Corinth. 4. Pacem habete,ad Epheſ.4.Solici ti ſeruare vnitatē ſpiritus in vinculo pacis.ad Hebræ. 12. Pacem ſequimini cum omnibus.¶Tertium eſt, frequens oratio quam ſancti pro pace faciunt,& ab alijs fieri volunt.Numer. 6. Couertat Deus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.Iere.29. Quærite pacem ciuitatis, &c.In Pſalm. Rogate, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem.2.Machabæor. 1. Adaperiat Dñs cor veſtrū,&c. & faciat pacem. Paulus fere in ſingulis epiſtolis ſuis pacem optat ijs,quibus ſcribit. Similiter Petrus in ſuis epiſtolis. ¶Quartum eſt,quòd pax eſt verum bonum amicorū Dei. Vnde ſuper illud, Pax ſuper Iſrael. dicit Gloſſa, Vno verbo omnia bona dicit: qui pacem nō habet,infelix eſt.in Pſalm. Contritio & infelicitas in vijs eorū, & viam pacis non cognouerūt. Pacem ſpecialiter reliquit Chriſtus diſcipulis ſuis, receſſurus ab eis.Ioan.14.Pacem relinquo vobis,pacē meā do vobis, ad Hebr. 4. Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei.Solent homines morituri aliqua relinquere dilectis ſuis,& magis dilectis meliora. In hoc ergo, ꝙ pacē Chriſtus reliquit apoſtolis ſibi dilectiſſimis, mōſtrauit pacē optimā eſſe.Mul tū dolere deberet,qui ſe videt ex hæredatū eo,quod Chriſtus ſpecialiter fidelibus legauit.3. Reg. 21.dicit Naboth ad Achab: Propitius ſit mihi Dñs,ne dem hæreditatem patrum meorum, nec voluit aliquo modo vinea, quā habebat is hæreditariè cōmutare. Pacem comitatur gaudium. Prou.12.Qui ineunt pacis conſilia,ſequitur eos gaudiū. ¶Quintum eſt, quòd pax finis videt̄ eſſe omniū, etiam ſui contrarij. Aug.Tm̄ bonū eſt pax,vt etiam ſuo cōtrario quæratur.Idem:Cōſtat pacem, belli eſſe optabilem finem. Oīs homo etiā belligerando pacem requirit.¶Sextū eſt,ꝙ pax enumeratur inter fructus ſpiritus.Gal.5.Fructus autē ſpiritus ſunt charitas,gaudiū,pax. Charitate diliguntur, quæ ſunt diligenda,& odiūtur,quæ ſunt odio habenda.Si aſſint, quæ diliguntur,eſt gaudium: ſi abſint, quæ odiuntur, eſt pax. ¶Septimam eſt,ꝙ pax eſt ſpecialis locus Dei. Pſal.In pace factus eſt locus eius. Ad hoc ſignādum,templum Salomonis in pace factū eſt.3.Reg. 5. Nūc requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum,& non eſt ſatan, neque occurſus malus. Quamobrē cogito ædificare tēplum nomini Dei mei.Ad idem oſtendendum, noluit filius Dei naſci in mundo iſto, donec vniuerſus orbis pacatus fuit, & durauit pax illa 12.annis.2.ad Corin. vlti.Pacē habete, & Dominus pacis erit vobiſcum. 1.ad Corint.4. Nō eſt Deus diſſenſionis,ſed pacis.Deus eſt pacis quaſi poſſeſſiuè:quia vbi pax,ibi Deus.¶Octauum

uum eſt, quòd Deus ita carè pacem emere voluit. Chryſoſtom. Pro pace loquimur pro qua Dei filius paſſus eſt, propter quam crucifixus eſt & ſepultus, quam nobis pro omni cenſu hæreditatis reliquit. Voluit Dei filius mori, vt nos reconciliaret Deo patri: Voluit quaſi matrimonium contrahere cũ ſorore noſtra, ſcilicet cũ humana natura, vt pax in mundo reformaretur. Adhuc etiam pacem peccatorũ paratus eſt emere regno cælorum. Væ illis, qui tã honorabilẽ pacẽ recuſant. ¶Nonũ eſt, ꝙ pax mũdiſſima eſt: mundat enim aquã mũdantẽ cætera. Si aqua turbata in pace dimittatur, clara efficitur. ¶Decimũ eſt, quòd clarè videre facit. Aqua turbata non reddit imagines, vt ait Gregori⁹, ſic cor turbatũ, nõ clarè videt. In Vitis patrũ tres ſtudioſè diligentes ſe, facti ſunt monachi. Quorũ vnus elegit litigãtes ad pacẽ reducere. Alius viſitare infirmos. Tertius abijt quieſcere in ſolitudine. Primus laborãs circa lites hominũ, nõ valẽs eas ſedare, tædio victus, venit ad eũ, q̃ ſeruiebat infirmis, & inuenit eũ animo deficientẽ. Qui de cõmuni cõſenſu abierũt tertiũ videre in eremo, dicentes ei tribulationes ſuas, & rogantes. vt eis diceret ſtatũ ſuum: q̃ reticens paululũ, miſit aquam in ſcyphũ, dicẽs eis: Attendite in aquã: & erat turbulenta. Et poſt modicũ dixit eis: Attendite, quomodo limpida facta eſt. Et cũ intẽderent in eam, viderũt vultus ſuos tãquam in ſpeculo. Et tunc dicit eis: Sic eſt, qui in medio hominũ conſiſtit. non enim videt peccata ſua. Cum autẽ quieuerit, & maximè in ſolitudine, tunc peccata ſua conſpicit. ¶Vndecimũ eſt, ꝙ pax præſens, arra eſt futuræ pacis. Eſa. vlt. Erit ſabbatũ ex ſabbato. ¶Duodecimũ eſt, ꝙ pax grata eſt, & Deo & hominib⁹. Eccle. 25. In tribus beneplacitũ eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata corã Deo & hominibus, Cõcordia fratrum, amor proximorum, & vir & mulier ſibi bene cõſentientes.

¶ *De his quæ valent ad pacem habendam.*

CIRCA tertiũ, notandũ, ꝙ duodecim ſunt, quæ ad pacẽ habendã valere poſſunt. ¶Primum eſt, amor pacis. Non .n. dat Deus tantũ bonũ, illud contemnenti, ſed cum deſiderio magno quærẽti. In Pſal. Inquire pacẽ, & perſequere eã. Hoc eſt cõtra quoſdã, qui pacẽ oblatam reciperẽt, ſed eã primi non quærerent. Hi non videntur intelligere pacem hæreditatem eſſe Chriſtianorũ. Si enim ſe agnoſcerent exhæredatos ab eo, quod Chriſtus eis legauit, non expectarent quòd alius eos incitaret ad hæreditatem eorum recuperandam. ad Heb. 12. Pacem ſequimini cũ omnibus, Ad Roma. 14. Quæ pacis ſunt, ſectamini inuicem & in omnes. ¶Secundum eſt, vt à peccato nos

remoueamus, & ab eo pro poſſe caueamus. Nō pōt.n. veram pacē habere, qui male viuit. Prou. 16. Quum placuerint dño viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacē. Aug. 19. lib. de Ciuit. Dei, Pacem, inquit, iniquorum in cōparatione pacis iuſtorum, ille videt nec pacē eſſe dicēdam, qui nouit præponere recta prauis, & ordinata peruerſis. Sapient. 14. Magna mala pacem appellant. Eſa. 48. Non eſt pax impijs, dicit dñs. Quomodo pax vera eſt illi, qui guerrā habet cum omnipotente, cui iuſtitia Dei gladiū euaginatū tenet ſuper caput, qui in domo propriæ conſcientiæ litē habet, cui omnia nocent & bona & mala? Sicut.n. bonis bona & mala cooperantur in bonū: ita & malis bona & mala cooperātur in malum. Quomodo verā pacē habet, qui iacet in ſpinis vitiorum, quē vermis cōſciētiæ mordet, qui onus diaboli cōtinuè portat, qui iacet in immūditia, quam nobilitas animi naturaliter refugit? ¶ Tertium eſt, ꝙ voluntatē noſtram diuinæ voluntati ſtudeamus conformare. Luc. 2. Pax hominibus bonæ volūtatis. Quomodo pacē poteſt habere, qui ei reſiſtit, cui nequit præualere? Iob 9. Quis reſtitit ei, & pacem habuit? Voluntati illius, cui placent ea, quæ placent Deo, nihil repugnat, ſicut neque voluntati diuinæ: ideo pacem habet. Aug. Qui iugo Chriſti ſubiectus eſt, ſubiecta habet cætera, & non laborat: quia non reſiſtit, qđ ſubiectum eſt. ¶ Quartum eſt, frequentatio humilis confeſſionis. Eſa. 57. Creaui fructum labiorum, pacem. 2. Reg. 12. Peccaui domino, ait Dauid. Dixitque Nathan ad eum: dñs quoq; tranſtulit peccatum tuum. ¶ Quintum eſt, diſtrictio iuſtitiæ. Eſaiæ 32. Erit opus iuſtitiæ, pax. In Pſalm. Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Eſa. 60. Ponam uiſitationē tuam, pacem, & prępoſitos tuos, iuſtitiam. ¶ Sextum eſt, terrenorum contemptus. Non enim poteſt habere veram pacem, qui cōtinuè ſequitur, quod non poteſt conſequi. Eccleſiaſtic. 34. Quaſi qui apprehendit vmbrā, & perſequitur ventum, ſic qui attendit ad viſa mendacia. Grego. Quid quietius, quàm nihil in hoc mundo appetere? quid laborioſius, quàm terrenis deſiderijs æſtuare? Hinc ęſt, quòd Iſrael ſabbatum accepit in munere. Aegyptus percutitur muſcarum multitudine. ¶ Septimum eſt, manſuetudo. In Pſalm. Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Homo immanſuetus & impatiens, qui aduerſa fugit, quæ ſi effugit, non poteſt habere veram pacem: ſed qui aduerſa amplectuntur, tanquam pretioſa & ſalubria, exemplo Chriſti, qui quod carni moleſtius erat, elegit, ſecundum Bernar. Qui propoſito ſibi

ſibi gaudio, ſubſtinuit crucē. Ad Hebr. 12. ¶Octauum eſt, moderata occupatio. Otioſus veram pacem non poteſt habere. Inertia enim eſt impatiens ſui, vt ait Seneca. Prouerbiorum 21. Deſideria occidunt pigrum, noluerūt quicquam manus eius operari, tota die concupiſcit, & deſiderat, Item nimia occupatio aufert pacē. Martha.n. turbatur erga plurima. Lucæ 10. Exod. 18. Stulto labore conſumeris: ait Iethro ad Moyſen. Et ſubditur: Vltra vires tuas eſt negotium. gloſſa Augu. Vbi mihi videtur ſignificari, nimis internum humanis actibus animum Deo quodammodo vacuari, quo fit tanto plenior, quā to in ſuperna & æterna liberiùs extenditur. ¶Nonum eſt, quòd homo non ſe intromittat de impertinentibus ad ſe. Dilatatio.n. ſolet habere ſciſſuram: vt dicit beatus Bernardus. Prouerbiorum 18. Qui ſe iactat & dilatat, iurgia concitat. De dilatatione reprehenditur Petrus, Ioann. vltimo, à Domino dicente ſibi: Quid ad te? tu me ſequere. Et diſcipuli Actuum 1. Non eſt veſtrum, inquit, noſſe tempora vel momenta, &c. ¶Decimum eſt, amor ſacræ ſcripturæ. In Pſalm. Pax multa diligentibus legem tuam. Iac. 3. Quæ deſurſum eſt, ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica. Sicut ſacra ſcriptura hominem reddit pudicum, ita eum in pace cuſtodit. Et ſicut piſcis in aqua quieſcit, extra aquam verò palpitat. Tob. 5. Sic cor humanū in aqua ſapientiæ ſalutaris quieſcit: extra verò inquietatur. ¶Vndecimum eſt, frequētatio orationis, in qua Spiritusſanti gratia hauritur, in quo ſolo eſt pax vera. Vnde pax numeratur inter fructus ſpiritus Ad Gala. 5. ad Romanos 17. Sed iuſtitia, & pax, & gaudiū in Spirituſancto. Iob 8. Si diluculo conſurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus, ſi mundus & rect⁹ inceſſeris, ſtatim eui gilabit ad te, & pacatum reddet habitaculū iuſtitiæ tuæ. ¶Duodecimū eſt, ſi ſenſus tuos diligēter cuſtodias. Ecc. 28. Ori tuo facito oſtia, & ſeras aurib⁹ tuis. Eſa. 26. Claude oſtia tua ſuꝑ te. Diſcipuli oſtia habebāt clauſa, qñ dñs dixit eis: Pax vobis. Ioann. 20.

¶*De his quæ aduerſantur paci.*

CIRCA quartum notandū, quòd paci videntur aduerſari bellum, & lites, & tumultus interiores, & exteriores, & inquietudo ſecundùm locum. Inquietudo etiam volūtatis fugientis malum vel pręſens vel futurum, vel ſequentis bonum, & non conſequentis, timor mali futuri, & dolor de malo præſenti pacem perturbant. In Pſalm. Non eſt pax oſſibus meis à facie iræ tuæ, à facie peccatorum meorū. Item moleſtia, quam aliquis in vitijs ſuſtinet pacem turbat. Eccleſia. 33. Præcordia fatui, quaſi rota carri.

Fatuus

Fatuus, qui in murmure eſt, de hoc quod ſuſtinet, ſicut rota carri murmurat: vnde non eſt in pace. Itē non eſt in pace, qui trāſitoria iſta fugacia appetit. Appetitio enim illa, quædam ſpiritualis motio eſt. Vnde Auguſt. Pacem animæ irrationalis dixit eſſe ordinatam requiem appetitionū, vt prius habitum eſt.

¶ *De diuiſione pacis.*

CIRCA quintum, notādū, ꝙ triplex eſt pax. ſ. temporis, pectoris, & æternitatis. De prima legitur 4. Reg. 20. Sit tantū pax & veritas in diebus meis. In Pſalm. Zelaui ſuper iniquos, pacē peccatorum videns. Eſa. 47. Vtinā attēdiſſes ad mādata mea facta fuiſſet, ſicut flumen, pax tua. Baruch 3. Si in via Dei ambulaſſes, habitaſſes vtiq; in pace ſuper terram. Aug. 19. lib. De Ciui. Dei: Tantū eſt pacis bonū, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius ſoleat audiri, nihil deſiderabilius concupiſci, nihil poſtremò poſſit melius inueniri. ¶ De pace pectoris, Ioan. 14. Pacem relinquo vobis. De pace æternitatis, Eſaiæ 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. In Pſalm. Qui poſuit fines tuos, pacē. ad Philip. 4. Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra. Glo. 1. Deus, qui eſt ſumma pax, quæ nec cogitari poteſt: & ideo extra eū nullo opus eſt. Cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu, id eſt, voluntates & intellectus veſtros, vt extra ipſum, nihil intelligatis vel appetatis. Gregorius: Quid eſt pax tranſitoria, niſi quoddam veſtigium pacis æternæ? Quid ergo dementius eſſe poteſt, quàm veſtigia impreſſa pulueri diligere, ſed ipſum, à quo impreſſa ſunt, non amare? ¶ Item notandum, quòd eſt pax bona, & eſt pax mala. De bona iam dictum eſt. Pax verò mala eſt triplex, ſcilicet inordinata, ſimulata, inquinata. Inordinata eſt, quum ſuperior obedit inferiori: vt ratio ſenſualitati, vel prælatus ſubdito. Prouerbior. penultim. Per tria mouetur terra, & quartum ſuſtinere non poteſt. Per ſeruum, quum regnare cœperit. Eiuſdem 19. Non decet ſeruum dominari principibus. Pax iſta deterior eſt, quàm guerram. Hanc pacem ſeruauit Adam, potiùs obediens vxori, quàm Deo. Geneſi. 3. Quia audiſti vocem vxoris tuæ, &c. maledicta terra in opere tuo. Pax ſimulata fuit pax Iudæ. Lucæ 22. Iuda, oſculo Filium hominis tradis? Et 2. regum 20. dixit Ioab ad Amaſam: Salue mi frater, & tenens manu dextera mentum Amaſæ, percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius. in Pſal. Loquuntur pacem cum proximo ſuo mala autem in cordibus eorum. Ierem. 9. In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. Pax inquinata,

quinata,eſt eorũ,qui ſunt in malo concordes: vt Pilatus & Herodes in morte Chriſti pacificati ſunt. Luc.23. Matt.10. Nolite arbitrari ꝙ venerim pacem mittere in terram: non veni pacẽ mittere in terrã, ſed gladium. Greg. in ſexta parte Moralium. Sicut eſſe noxium ſolet,ſi veritas deſit bonis,ita pernicioſum eſt,ſi non deſit malis. Idem: Peruerſos quippe vnitas corroborat, Deum concordat, & tanto magis robuſtos, quanto vnanimes,facit. ¶Itẽ notandum, ꝙ diſtinguitur quadruplex bellum, ſcilicet inter carnẽ & ſpiritum,inter hoĩem & Deũ, inter hominem & angelum, inter hominem & hominem. Et econtrario quadruplex pax. Pacem inter carnem & ſpiritum facit ſubiectio carnis ad ſpiritum. Gen.15. dictum eſt Agar ancillæ Saræ: Reuertere ad dñam tuam, & humiliare ſub manibus eius. Secundam pacem facit iuſtitia ex parte noſtra, & miſericordia ex parte Dei. In Pſalm. Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi,iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Tertiam pacem fecit incarnatio filij Dei. Reconciliati.n.ſunt angeli homini, quum agnouerunt humanã naturam aſſociatam diuinæ naturæ in vna perſona. Eſai.57. Creaui fructum labiorũ, pacem. Pacem ei, qui lõge,id eſt homini: & pacem ei, qui propè eſt, id eſt angelo. Pacem vocat fructum labiorum: quia prædicta erat per prophetas. Item quia orationibus erat impetrata. Vltimam pacem facit patientia, vel mãſuetudo. ad Rom.12. Si fierĩ poteſt,quod ex vobis eſt,cũ omnibus hominibus pacem habentes, non voſmetipſos defendentes, chariſſimi. Gregor. in Paſtoral. Lex Chriſti,eſt charitas vnitatis. Quam ſoli perficiunt, qui nec quum grauantur, excedunt.

¶*Qui ſint pacifici.*

CIRCA ſextum, notãdum, quòd gratia, quæ in verbo iſto, Beati pacifici, &c. cõmẽdatur, nõ eſt pax, ſed gratia faciendi pacẽ in ſe vel in ꝓximo, & hoc vel reſpectu Dei,vel reſpectu proximi. Vnde pacifici,amatores pacis ſunt,qui ſtodioſe intẽdunt paci faciendæ vel in ſe vel in proximo. Et primo in ſe. Vnde glo. ſuper Matth.5. Pax à nobis incipit: quia dum lex carnis repugnat legi mentis, non modò alteri, ſed nec nobis poſſumus eſſe pacifici. Sed poſtquàm intus ſpiritus imperat, vt totus homo ſpiritui ſeruiat: tunc pax ad alios deriuatur, vt pacem cum omnibus habeamus. Bern. in Serm. Sunt aliqui, qui ſi viderint quempiã vel leuiter ſcandalizatũ,valde ſollici ti ſunt, quõ in pacẽ eũ reducere poſſint: & viderentur pacifici, niſi ꝙ eorũ cõmotio,ſi fortè quicquam contra eos factum dictũve videbitur,tardiùs vniuerſis difficiliuſq; poterit ſedari. Qui nimirum ſi verè pacem diligerent, haud

haud dubium quin eam quęrerent ſibijpſis. Item ſuper Matt.5. dicit gl. Pacifici ſunt,qui oēs motus animi componunt & rationi ſubijciunt,q.a his nihil repugnat. Bern.in Sermo. Per munditiam cordis reconciliamur Deo: beati verò, qui de ſua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus ſuis piè ſoliciti, eos quoque, quantum præualent, & ſibi & Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectēdum putas affectu,fratrem illum, qui ſine querela conuerſatur inter fratres, tota ſolicitudine cauet,quid in eo ſit,quod ab alijs portari oporteat,& quicquid in alijs eſt oneroſum, patientiſſimè portat,qui ſingulorū ſcādala ſua reputat? Et cum Apoſtolo loquitur: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur,& ego non vror? Qui verè pacificus eſt, etiam belligerando eſt pacificus. Aug. Pacē debet habere voluntas, bellum neceſſitas. Non pax quæritur,vt bellū excitetur: ſed bellum geritur, vt pax acquiratur. Eſto ergo in bello pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici. Idem: Hoſtem pugnātem neceſſitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & reſiſtenti violentia redditur: ita victo,vel capto miſericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. ¶ Et notādum, ꝙ pacē pectoris non abrūpit pugna cū vitijs,ſi qñq; accidat. Vnde gl. ſuper Matth.5. In præſenti homo pacatus, etſi bellum gerat cū vitijs,in nullo pacem abrūpit, quam dñs dedit. Vnde pax multa diligētibus legē tuam dñe,&c.

¶ *Quare pacifici ſint beati.*

CIRCA ſeptimū notādum, quòd cauſa, qua pacifici ſint beati,eſt illa,quam dominus tangit, quia filij Dei vocabūtur. In præſenti meritò vocantur filij Dei, quia exercent officiū illud,quod habuit filius Dei in mundo iſto. Ipſe enim in mūdo iſto bella pacificauit. In Pſal. Ibi confregit potētias,arcum,ſcutum, & gladiū, & bellū. In aduentu ſuo fuit impletū illud Eſa.2. Cōflabunt gladios ſuos in vomeres, &c. Epheſ. 2. Ipſe eſt pax noſtra, &c. Ipſe ſedauit litem,quæ erat inter nos & Deum. Pſal. Quoniā feciſti iudicium meum, & cauſam meam. Eſa.63. Ego ſum, qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum. Primum pertinet ad litis ſedationem. Secundum, ad belli pacificationē. Item ipſe tumultum ſedauit,dum ſilētio ſuo ſilendi exemplum dedit. Eſa.53. Quaſi agnus coram tōdente ſe, obmuteſcet. Et Luc.23. Corā Herode nihil omnino reſpōdit. Inquietudinem,quantū ad locum, pacificauit,quando apoſtolis dixit, Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Luc.vlt. Inquietudinē animi pacificauit, cùm

cùm dixit Io.14.Manete in me, & ego in vobis. Eiuſdem 15.Manete in dilectione mea: ibidem 17. Hæc locutus ſum vobis vt in me pacē habeatis: in mūdo autē preſſurā habebitis. Chriſtus finis eſt,ideo in eo quieſcitur.Non eſt quieſcendum in via, ſed in fine viæ.ad Rom.16.Finis legis,Chriſtus ad iuſtitiam credenti. Aug. in lib.Confeſſ.Feciſti, nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Chriſtus moleſtias mitigare venit, in cui⁹ ſignum eccleſia cruces oleo facit in his,qui baptizantur, vel ordinantur,vel confirmantur, vel ad honorem regni ſublimantur, & etiam in dedicatione eccleſiarū. Cruciatus præſentis exilij per Adam factus eſt:oleatio verò ſiue mitigatio,per Chriſtum.

¶ *Donum ſapientiæ adaptatur paci.*

CIRCA octauum,notandū, ꝙ donum ſapientiæ huic beatitudini adaptatur: qui.n.pacem faciunt, quaſi lectum Deo præparant, locum ſ.quietis.in Pſal. In pace in idipſum, &c. Vnde ipſi ſunt quaſi cubicularij Dei & ſecretari,& conſilia ſapientiæ eis reuelantur. Præterea animus pacatus clariùs videt: vt priùs oſtenſum eſt per exemplum de aqua. Eccl.38.Sapientiam ſcribe in tpe vacuitatis, id eſt, vacuationis & quietis.ideo dicitur in Pſal. Vacate,primum.Deinde ſubditur, Videte qm̄ ſuauis eſt Dominus.

De Patientia perſecutionum Pars XII.

VLtimò tangendum eſt in tractatu de Beatitudinibus, de Patientia perſecutionum. Et breuiter de ea dicetur,quia in tractatu de cardinalibus Virtutib⁹,ſpecialiter de Patientia tractatū eſt. Hanc beatitudinem poſt prædictas ordinat glo. ſuper Matt.5.dicens,Qui vſq; ad ſapientiam per prædicta conſcendunt,perfecti & roborati nō cedunt perſecutioni: quia neq; mors,neq; vita eos poteſt ſeparare à Chriſto. Itē ſicut tangit glo.in patientia perſecutionum, eſt oſtenſio perfectionis & probatio, ſicut in præcedentibus perfectio.Eccleſi.2.In igne probatur aurum & argētum:homines verò receptibiles in camino humiliationis. Eiuſdem 27. Vaſa figuli probat fornax,& homines iuſtos tentatio tribulationis. ad Roma.5.Tribulatio patientiam operatur,patientia autem probationem. Qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam, ſunt beati. non qui patiuntur propter ſcelera ſua.1.Pet.4.Nemo veſtrū patiatur,quaſi homicida aut fur, &c. Eiuſdem 3.Si quid patimini propter iuſtitiam, beati.Cauſa, quare tales ſint beati, eſt, quam dominus tangit, Quia ipſorum eſt regnum cælorū.Bern.in Sermo.Pauperibus pariter & martyribus regnum cælorum promittitur: quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto

ſto ſine omni dilatione percipitur.¶Eorum,qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiã, regnum cælorum eſt.Primò, quia iuſtitia pro eis erit in futuro, ſicut ipſi modò ſunt pro iuſtitia. Vnde obtinebit eis regnum cælorum. Non enim poterit aliquid fieri in iudicio extremo contra iuſtitiam.Eccl.4.Vſque ad mortẽ certa pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Secundò, quia regnum cęlorum expoſitum eſt vim inferentibus. Matt.11.Regnum cęlorum vim patitur,& violenti rapiunt illud. Quaſi publicè de illo clamatum eſt, Qui poteſt capere, capiat. Matthæi 19.Patientes perſecutionem, quaſi quadam vt illud capiunt.¶Tertiò, quia pretium habent, pro quo regnum cælorum venale expoſitum eſt. Matt.20. Sedere ad dexteram vel ad ſiniſtram, nõ eſt meum dare vobis. Vendere potiùs hoc volebat, quàm intuitu conſanguinitatis eis dare. Auguſtinus in perſona domini: Venale habeo.Quid domine? Regnum cælorum. Quo emitur? Paupertate regnum,dolore gaudiũ,labore requies, vilitate gloria, morte vita.¶Quartò,quia tales Chriſto ſocietatem faciunt in vigilia præſentis afflictionis, in pane doloris, & aqua tribulationis: ideo meritò erunt ſocij eius in tecto æternæ iucunditatis.ad Roman.8. Cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt ſimul & glorificemur. 2.ad Timo.2.Si cõmortui ſumꝰ, & conuiuemus:ſi ſuſtinemus, & conregnabimus.2.ad Corinth.1. Sicut ſocij paſſionũ eſtis, ſic eritis & conſolationis. Luc.22.Vos eſtis,qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis,ſicut diſpoſuit mihi Pater meus,regnum,vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.Eccleſi.22.Fidem poſſide cum amico tuo in paupertate ipſius, vt in bonis ipſius læteris.¶Quinto,quia ipſi habent onus cæleſtis hæreditatis in præſenti, & ideò meritò in futuro emolumentum eiuſdem hæreditatis ad eos pertinebit. Præſentes preſſuræ,ſunt debita,quibus obligauerunt parentes noſtri cæleſtem hæreditatem.

SVMMAE VIRTVTVM TOMVS PRIMVS FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cav. G. DI GIACOMO
Restauro del Libro Antico
PESCARA
1971